תנ״ך · אחרונים

לוח ארז החדש על התורה

רבי יצחק קונשטאט

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לוח ארז החדש על התורה

רבי יצחק קונשטאט

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לוח-ארז-החדש-על-התורה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

החדש על פרשת בראשית 4
החדש על פרשת נח 21
החדש על פרשת לך לך 38
החדש על פרשת וירא 54
החדש פרשת חיי שרה 74
החדש על פרשת תולדות 88
החדש על פרשת ויצא 103
החדש על פרשת וישלח 119
החדש על פרשת וישב 134
החדש על פרשת מקץ 152
החדש על פרשת ויגש 169
החדש על פרשת ויחי 179
החדש על פרשת וארא 212
החדש על פרשת בא 224
החדש על פרשת בשלח 242
החדש על פרשת יתרו 254
החדש על פרשת משפטים 265
החדש על פרשת תרומה 277
החדש על פרשת תצוה 284
החדש על פרשת כי תשא 288
החדש על פרשת ויקהל 300
החדש על פרשת פקודי 305
החדש על פרשת תזריע 344
החדש על פרשת מצורע 353
החדש על פרשת אחרי 358
החדש על פרשת קדושים 369
החדש על פרשת אמור 379
החדש על פרשת בהר 400
החדש על פרשת בחקותי 410
החדש על פרשת נשא 430
החדש על פרשת בהעלותך 442
החדש על פרשת קרח 476
החדש על פרשת חקת 492
החדש על פרשת בלק 501
החדש על פרשת פנחס 519
החדש על פרשת מסעי 548
החדש על פרשת ואתחנן 564
החדש על פרשת עקב 576
החדש על פרשת ראה 588
החדש על פרשת שופטים 605
החדש על פרשת כי תצא 623
החדש על פרשת כי תבא 643
החדש על פרשת נצבים 655
החדש על פרשת וילך 670
החדש על פרשת האזינו 678
החדש על פרשת וזאת 684

החדש על פרשת בראשית

לרבי יצחק בן אליעזר ליפמן קונשטט ז"ל:

הקדמה:

אמר בן המחבר:

לא באתי סתומים לברר. חילים לגבר. לזרות ולהבר. כי דמיתי לקאת מדבר. ולחרס הנשבר. ומה לתבן את הבר. כי במקום גדולים לא עמדתי. וחכמה מעט למדתי. וגם המעט שכחתי. לכן יראתי וזחלתי. להגיד דברים קבל עם. לעמוס פטפוטי על שכמם. כי גם אויל מחריש יחשב לחכם. אמנם פעם הזאת. בטני כאובות חדשות. ואי אפשר לחשות. כי ההכרח יכפה עלי ידים. מבלי לישב בעצלתים. ולפתוח שפתים. הסגורות בבריה ודלתים.

כי ספר בלי הקדמה. הגם שהיא ריקה ושממה. דלה ורזד. כמו בית חסר חלון. וכארובה מסוכה בוילון. לכן יעבור עלי מה אמרתי. לא אלוט פני באדרתי. חצני נערתי. חלצי אזרתי. וקסתי דרכתי. חסרון למלאות. להודיע ולגלות. ענינים אחדים. אשר לידיעת חיי המחבר נאגדים. ולהתהוות ספרו נאחזים. ולא אבוא בארוכה. לארוג מליצות בששר משוחה. רק בקצר אמרים. כמלקט עמרים. אפתח שפתי במשרים:

זה לפני מאה ועשרים שנה בעת אשר הרעיש נאפאלעאן הראשון ממלכות וממנוחתן הרגיזן ברח לנפשו מפני חרב היונה מעיר מולדתו היא "אלטינקוגשטאדט" במדינה בייערן איש צעיר לימים אברד ונבון עד שהובילוהו רגליו לגור לעיר פרעסבורג בארץ הגר. שם האיש אברהם אריה. ובהיות שעדת פ"ב היתה מאז עיר מלאה חכמים וסופרים והמונים המונים צמאי דעת ורעיבי הבונה נהדרו אליה מכל אפסים לשבור צמאונם מבאר מים חיים חפרוה שרים אבירי תורה והחקי לב גמר גם ר' אברהם אריה בדעתו להתישב שם ולדאחז בה ולשמוע לקח מפי אביר הרועים הגאון ר' משולם טוסמניץ זצ"ל אשר דארין האירד מכבודו והיה אבד"ק פ"ב בעת דהיא וידי כאשר ארכו לו שם הימים והשלים חוקו בלמודים התקשר מעדנים עם משפחה הגונה בלקחו לו מבנותיה את בת גילו האשה כשמה מלכה. ויחי עמה חיים נעימים ולא מש מדי אמות של הלכה ויהי למורה באחד מבתי הספר לתלמוד אשר התנוססו שם לרום תפארה. ויחוננהו ה' בפרי בטן בנים ובנות כשתילי זיתים ובכורו אליעזר המכונה ליפמאן נולד לו בשנת תקס"ד הוא אבי א"א ז"ל המחבר ספר הזה. ר' ליפמאן היד מעודו תמים במעשיו וישר בדרכיו ולמד כל ימיו תורה לשמה במלא מובן המלה כי מנוער עד שיבה לא נהנה מתורתו אפילו כאצבע קטנה ולא קבל מימיו שום משרה קטנה או גדולה ולא התמנות כבודה

כי לא אבה להתבטל משיעוריו אשר קבע לו תמידין כסדרן. ככה השליש שנותיו כימי מלך אחד שבעים שנה והיה ש"ס ונושאי כליו שגורים על שפתיו ויאסף אל עמיו בן פ"ט שנה יום עש"ק י"ג אדר תרנ"ה. אשתו הצדקת מ' חנה אמו של א"א ז"ל היתה נצר נחמד ממשפחה כבודה כי אביה הירא את ד' ר' מיכאל אליעזר היה בן הגאון ר' מאיר פריישטאדט ז"ל חד מבי דינא רבא של הגאון ר' משולם טוסמניץ ז"ל ושמעתי מזקנים שהכירו אותו מפליאים צדקתו והיה מיראי ההוראה עד אין קצה ופעם אחת איתרע מילתא שרצו הבי"ד להתיר חמאה של נכרים כי היתה השעה צריכה לכך והוא לא רצה דלימטייה שיבא מכשורא נתן כחף סוררת ומשך ידו מהם ובחר הרע במעוטו לפי דעתו להתפטר ממשמרת הדיינות ונשאר בלי מחיה ופרנסה. והיה נין ונכד להקצין השתדלי המפורסם שו וטפסר ר' שמעון פ"ב שמסר נפשו להציל עשוקים מיד עושקיהם כח אשר מנוחתו כבוד במבחר הקברים הישנים בע"מ וויען (עיין אודותיו דברים נמרצים מתקפו וגבורתו בס' מצבות ווינא להחכם דוב בער וואכשטיין כרך ב' נ"ר 728):

לר' מיכאל אליעזר הנ"ל היו שלש בנות אשר השיאם ליראים ושלמים תופשי תורה האחת לא"ז ר' ליפמאן הנ"ל השניה להתירני המופלג ר' זלמן בנדינער שהיה ש"ץ לעדת היראים בע"מ וויען. והשלישית לאיש אשכולות המושלם המופלג ר' פרץ סג"ל הנקרא ר' זאבל לעווי מיקירי עיר פ"ב. וגם שני בנים היו לו האחד הוא המיוחד הצדיק המפורסם הנודע לתהלה אשר נכנס בעובי הקורה להעמיד הדת על תילה ר' יצחק יהודה הנודע בשם ר' יצחק ליב פריישטאדט, הוא נולד בשנת תקע"א והיה תלמיד חביב למרן חתם סופר ז"ל (בהיותו בן כ' שנה העתיק מושבו לעיר וויען ושלח במסחר ידו באמונה יתירה וחלק רב מעתותיו הקדיש לטובת הכלל להחזקת הדת ולא נח ולא שקט עד שעלתה בידו לאסוף אל מחנהו חבורת אנשים תמימי דעת ואבירי לב אשר בעזרתם ירה פנה לעדת היראים בעיר וויען והושיבו בראשם את הג' ר' זלמן שפיטצער ז"ל לאב"ד. ועמו היו בעצה אחת לעזור על ידו ר' שמואל פאפענהיים, ר' יצחק ליב בענעדיקט, ר' יעקב יצחק שיפף, ר' פרץ ניימאנן ועוד אחרים, זכר כולם לחיי עד וברבות הימים בשנת תרכ"ד הוציא מחשבתו לפעולת אדם ויסד בית תפלה בנוי לתלפיות אשר נהיה למרכז לעדה נכבדה העומד עד היום על תלו הנודע בשם "שיפפשול" ובעזרתו נתקנו בעיר עוד אגודות שונות לתורה ולמעשה הצדקה ונאסף אל עמיו ביום ש"ק ה' חשון תרנ"ו ויקבר בעיר מולדתו פ"ב בשכונת אחיו הנדמה לו במעשים בעסק הצדקה ממ"ח ר' ברוך הבן השני של רמ"א הנ"ל.) הניח אחריו בנים ובנות ההולכים בדרכיו ובתו הבכירה מרת מחלה ע"ה היתה אשת הה"ג החכם השלם ר' מרדכי מאיר פאללאק יליד קאלין אבד"ק

דעלישויא במדינת מעהרין שנפטר בוויען בשנת תרנ"ד. באמו של א"א מ' חנה הנ"ל היו אצורות כל המדות שמנה המלך החכם באשת חיל, בכל מאמצי כחה השתדלה לגדל בניה בדרך דמוסר והיראה, גם תמכה בידי בעלה למען יוכל לישב בצל החכמה באהל תורה בלי מגיא ומפריע לבלי יכתתו רגליו על מפתן המסחר כי העמיסה על שכמה עול הכבד של כלכלת הבית מחנות קטנה אשר גדלה בחריצות ידיה ותבונת כפיה ומתקו לה רגבי הנחל שנסבו לה לרגל מסחרה בשומה לנגד פניה שהיא תסייע לבעלה להגות בתורה בלי הרף אשר נאכלי' פרותיה בעולם הזה והקרן קיימא לעולם הבא ככה עמדה על משמרתה והתיצבה על מצור עד בא שמשה ופנה זיוה ביום י"ג אדר שנת תרל"ג. א"א ז"ל נולד לה בחדש מרחשון שנת תקצ"ח בעיר פ"ב. מימי עלומיו לא נודעו לי פרטי מקרים רק זאת שמעתי מבני גילו שמיום עמדו על דעתו עסק בהתמדה רבה בלמודים אשר בעת ההיא מצאו קן למו בבית אבותיו וישיבת עיר מולדתו. ובעזר כשרונותיו הנעלים הגיע עד מהרה למדרגה יפה ובהגיע לד"י שנים היה די כחו לירד לעומקה של הלכה לדלות פניניה בלי עזר ומורה. באותו פרק שלחוהו אבותיו לישיבת הג"ר פייבל פלויט אבד"ק שוראן בעהמ"ס לקוטי חבר בן חיים. ואחרי המעכבו שם כשנה תמימה שב לעירו לצקת מים על ידי רבו הגאון ר' אברהם שמואל בנימין ז"ל בעל שו"ת כתב סופר. רבו אהבהו אהבה עזה וחיבה יתרה נודעת לו ממנו בנטלו על כתפיו המשרה הכבודה לחזור השעורין עם בנו מחמדו אשר ירש כסאו אחריו ה"ה הגאון ר' שמחה בונם ז"ל אבד"ק פ"ב והוא גם הוא זכר לו חסד נעורו ואהבת כלולו ויכנה את א"א בחליפת מכתבים שהיתה ביניהם בשם "אלוף נעורי": בשנת תרי"ט בהיותו בן כ"א שנים ויהי לגפן אדרת צמרת ארז כי עלה וישגשג כיונק מאדמה פוריה אשר תחת דליותיו ידיעות רבות ורחבות קוננו בא בברית נשואין עם נערה משכלת נטע משורש משפחה רמה בלקחו לו לאשה את אמי מורתי מ' גיטל ע"ה בתו של הרב הגדול החריף הנגיד המפורסם ר' יוסף שלעזינגער ז"ל בן הגאון ר' בונם גינס אבד"ק מאטערסדארף אחי הגאון האדיר ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזן. בבית חותנו ישב השקט על התורה ועבודה בלי מחריד ומטריד כי מלאת ספקו בבית חותנו וימצא די מנוחה להעמיק בלמודים ולהרחיב ידיעותיו. בינא ובינא כעבור שתי שנים העתיק הותנו מושבו לע"מ וויען ויסד שם בית מסחר ספרים הנודע בקצה ארץ אשר עד היום עומד לרב פאר ותהלה ושם מיסדו בקרבו. ואחר מותו בשנת תרל"ב התנהל המסחר ע"י בנו הרבני החריף המפורסם עדני העצני נגיד ושוע מוה"ר עקיבא ז"ל אשר היה איש תם וישר בעל רוח נדיבה ורוח נמוכה ירא ה' ובמצותיו חפץ מאד ולמרות עסקיו קבע עתים לתורה והגה בה בעיון

מדי יום יום ואסף נגהו לדאבון משפחתו טרם הגיע לזקנה בן נ"ו שנה ביוש"ק ז' טבת תרנ"ה. אם אמי מ' פראדא ראדיש אשת אבי אמי ד' יוסף הנ"ל היתה בתו של הגאון ר' אברהם משה האאישער ז"ל אבד"ק פילא וק"ק פרויקירכען, בן הגאון ר' יהודא ליב ראש בית דין בעיר ליסא אשר מיוצאי ירכו הוא דגאון ר' צבי הירש קאליטער אבד"ק טהארן. ואמה מ' שרה היתה בת הגאון ר' עקיבא איגר ז"ל, ואחר פטירת בעלה שהלך לעולמו בן כ"ד שנים נשאת שנית להגאון האדיר מהרמ"ם בעל שו"ת חתם סופר ז"ל: בשנת תר"ך בהיות א"א ז"ל עוד צעיר לימים בחרוהו ראשי עדת אבאני במחוז בודאפעסט לרב עליהם וירא שם חיי שלום ומרגוע כי כל בני עדתו אהבוהו אהבה שאינה תלויה בדבר ועקב ישרתו ותמתו לקח לבבם והטה דעתם אליו ויהי עומד על משמרתו משמרת הקודש באמונת אומן בהנהגת קהלתו וקכ"ן ורבין פעלים לתורה בהתאספו בחורי חמד תאיבי דעת לקבע עמהם שיעורין תמידין כסדרן. ומדי חדש בחדשו נשא מדברותיו מעל הבימה להעיר למוסר אזני צאן מרעיתו בפה מפיק מרגליות ברוח שפתיו כלולים בהדרם. ומאז יצא שמו לדרשן מפואר ונשגב מאד מלבד בקיאותו בש"ס ובמפרשי' נופת נטפו שפתיו בדברים חוצבים להבות אש להלהיב לב ומעיו ולהורותם ביראת שמים, והיה מאוד שפל רוח ונמוג לב בפרט בעניני הוראה אם בא לפניו איזה שאלה חמורה לא בטח בעצמו לחתוך את הדין אמנם פנה אל גדולי הדור בשו"ת ומהם להגאונים מהר"ם שיק אבד"ק הוסט ר' דוד דייטש אבד"ק יארמוט, ר' נח צבי מאנהיימער אבד"ק אונגוואר ולרוב אל רבו הגאון בעל כתב סופר לשמוע הכרעתם. בכ"ז לא נעמו עליו ימי שבתו שם כי תמיד הי' לו געגועים על עיר מולדתו פ"ב וחכמיה קרובי רוחו ותמימי דעו אנשי חפצו ומתי סורו הרחוקים ממנו והתאוה תאוה לשכון בעיר אשר נמצאו בה אנשי מדע מביני תורה למען ספות הרוה את הצמאה ולשפוך רוחו עליהם ולא כבני עדתו שהיה להם התורה והתלמוד כספר חתום. ככה עברו עליו ימים רבים שלא היה לו בהם חפץ וכעבור יותר מכ' שנים מיום בואו לעדתו בחר בו קהל ראדוויץ במחוז בוקאווינא לאב"ד והוא כנפש חפצה קבל המשרה וברוב פאר והדד נתכהן במשמרתו ביום הולדת מלכנו יר"ה ח"י אויגוסט תרמ"ג ודרש דרשתו הראשונה לפני קהל גדול קצינים ורוזנים גם פקידי וגדיבי עמים נאספו עם עם אלהי אברהם, ובבהכ"נ הופיעו לכבוד היום הגדול. בימים הראשונים אחר בואו שמה עמדו לנגדו אנשים הולכי חשכים ובעלי ריב ומצה להאדיב את רוחו ושמו מעצורים ומכשולים לנגדו להוריד ערכו בעיני מוקירי שמו ומתימרים בכבודו כנהוג לרוב במדינות אלו בבחירת רב חדש אשר אם גם עד השמים יעלה שיאו וראשו לעב יגיע לא יתמימו בדעה אחת לשום בראשם איש הנוה

לכולם כי אשר יקריב הא' ירחיק השני הללו מהללים והללו מחללים. ואלו ואלו בפצח מפצחים קטטות ומריבות מרבים. בין קרני שטן מרקדים. בחבלי שוא עון מושכים. למען חלל שם קדושים. אמנם כאשר ארכו לו שם הימים שקטה מעט מעט אש המריבה אשר להטה סביבו בתחילה וגם מנגדיו נוכחו לדעת ונפקחו עיניהם לראות שראוי הוא לאותו איצטלא ועטרת הרבנות ששמו בראשו הולמתו. גם היה אהוב מאד בעיני שרי בעלי פקידות העיר כי מצא חן בעיניהם ע"י דרכיו הנעימים והיה בקי בכל שיח ומדע לפי רוח דעת אשר הכשירו אותו לעמוד לפני שרים ובהיכל מלכים להתיצב. ובכח חוט של חסד שהיה משוד עליו בעיני הרשות עמד לימין אומללים מבקשי עזרתו בעת צרתם להצילם מיד מעניהם ולהועיל להם בכל ענייניהם גם נוכחו לדעת כל אנשי עירו כי א"א ז"ל הי' נוח לשמים ונוח לבריות ענותן ושפל ברך, איש אמת וצדק, אוהב שלום ורודף שלום, והי' משמיט עצמו בכל מה דאפשר מלהתערב בדברי ריבות בשערים ובכבד ראש ישב לשפוט אם באו בעלי דינים לפניו:

בשנת תרמ"ד נתן אל לבו לאסוף את דרשותיו המפוזרים אל מקום אחד ולהוציאם לאורה ע"י מכבש הדפוס לזכות את הרבים להטעימם מגופת נטפו ולהשביע את המתאווים לפרי מגדיו והגם שהי' באמתחתו חדושי הלכה על רוב שיטות הש"ס נתן קדימה לאגדה כהתנצלותו בהקדמתו ללוח ארז מהדורא א' והציב בראש מאמרו דברי המדרש שה"ש רבה:

אמר רבי יצחק לשעבר היתה התורה כלל והיו מבקשים לשמוע דבר משנה ודבר תלמוד ועכשיו שאין התורה כלל היו מבקשים לשמוע דבר מקרא ודבר אגדה עיי"ש. וקבע שם ספרו לוח ארז בטוב טעם ודעת ע"ד הפסוק בשה"ש: אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה "לוח ארז" דהיינו אם כנסת ישראל אום אני חומה והיא מוקפת חומה וחיל התורה ואש דת לה לחומה ולכל בתי בנ"י אור תורה במושבותם בית מושב עיר חומה אז מה טוב ומה נעים לבנות עליה טירת כסף מכסף חרוץ חריצות הפלפול ומכסף נבחר מבחר הרעיונים אשר גודלו ויולדו על ברכי ההלכה אבל אם דלת היא כפירוש המדרש שהיא דלה מן המצוות ובחומת התורה כבר נפרצו הפרצות לעוברים ושבים מדרכי ה' אז עת לדבר דברי מוסר ואגדה המקרבים את המרוחקים בזרוע ע"כ נצור עליה לוח ארז ונכתוב על לוח דברי אגדה שאף אם הם נגד כסף ההלכה רק כערך העץ נגד הכסף מ"מ גם הארז בלבנון ישנה ללבו את ישראל משגגותיהם ולזקקם כמטהר כסף. ועוד ירמוז לוח ארז בפרט על ההגדה לפי משאז"ל (ר"ה כ"ג) ארבעה מיני ארזים הם עיי"ש. כן ההלכה אין לה אלא פי' אחד הוא ההלכה הקבועה

והפסוקה משא"כ ההגדה דומה לארז שיש לה ג"כ ארבע מינים ממינים שונים כולם אהובים והמה פרד"ס "פשוט "רמז "דרוש "סוד. ועוד יקרא בו שמו ושם אבותיו לו"ח הוא ר"ת ליפמאן וחנה דארז בגימטריא יצחק. אלו תוכן דבריו שם בהקדמתו הנפלאה עיי"ש. ויהי בצאת ספרו לאור כל דורשי תושיה חקקי לב המו מעיהם לו וכאשר ראו כן שמחו נבונים ויהללוהו על הדרו וטוב טעמו לבאר מדרשים תמוהים ומקראות קשות, באופן נכון ומתקבל בסגנון ברור ונקי מסיג מבטאים כבדים ולעני שפה המבלבלים הדעת ומאבדים כוונת האגדה אשר מטרתה להמשיך לבבו של אדם ולהשביעו רצון. וא"א ז"ל גם הוא שש במנת חלקו כראותו שלא יגע בדי ריק ופרי מחשבותיו עלו לרצון בקהל עם ועדה. ואותו יום יום ידרושון ודעת דרכיו דפצון להעניק להם מטובו ולהריח עליהם מברכתו ונהג בו טובת עין לתת את ספרו למי שלא השיגה ידו לשקול מחירו חנם איז כסף וגם את קונהו לא חשב יותר מכדי דמיהן בהוצאת הדפוס. ספרו לא הוציא שנתו כי לימים מכפר ספו חמו ובבכורה בטרם קי"ז נבלעו ולא נשאר בידו עד אחד בשנת תרנ"ז נראו בו סמני חולי האבן אשר נשא משא לעיפה עד יומו האחרון ונסע שתי פעמים לוויען שנה אחר שנה לדרוש ברופאים וחטטו בקרבו להסיר אבני הנגף וצורי המכשול אמנם פעם ראשון לשוא עמלו בוניו בו ולא עלתה בידם לנדה ממנו מזור אבל בפעם ב' תקנו את אשר עוותו והשלים ד' עצת מלאכיו וחליו הוקל מעליו במדה מרובה הגם שלא שב לאיתנו לגמרי כאמור. יום ה' כ"ז אדר תרנ"ט חדש שמרבים בו שמחה נהפך לנו לתוגה כי עלה הכורת עלינו והמות בחלונינו ויקח מחמדנו משוש לבנו פתאום בא השוד והשבר וחמת ד' עלינו גבר כי מתה אמי מ' גיטל ע"ה מיתה חטופה בלא עתה בבוקר היתה עוד בריאה אולם והכינה צרכי הבית ולפנות ערב הנה היא לעה ועיפה ונפשה שבה למרומים לשכון בצל שדי. מיחתה עשתה רושם גדול בעיר ובכל רחובותיה אבל וצוחה וביום עש"ק הובלה לקברות בלוית המת רב וא"א ז"ל הספידה מספד תמרורים וכל העם געו אחריו בבכיה בדמעות בלי דומיה, בת ס"ב שנה היתה במותה זכרה לנצח יהיה ולא תשכח ממנו לעולמים. כעבור ימי האבל וינחם יצחק אחרי אשתו ויקח לו עזר כנגדו לכלכל את שיבתו אשה הגונה בת טובים מ' חנה בת הה"ג מוה"ר אפרים מרדכי פאהאריללעס ז"ל שהיה אב"ד שלשים שנה בק"ק אושטיצקי בגאליציא בעה"מ ס' מאמר מרדכי וס' יורה דעה, ונפטר בשנת תרס"ב. בעת ההיא הוסיף א"א ידו שנית לאסוף כעמיר גורנה פרי עשתנותיו אשר זרע ומצא ולא אספם בלוה ארזו ולעורכם בסדר הפרשיות כי נענה לבקשת מוקיריו המשתוקקים לפרי עדניו. אולם בעו"ה לא השלים חפצו כי בהגיע לחדושי פ' עקב עקבדו ואחזהו מחלתו הישנה חולי

האבן אשר סבל בעשר שנים וישכיבהו על ערש דוי. ודין גרמא בנזיקין להדפיס מפ' עקב ולהלאה החידושים שהם בלוח ארז מהדורא קמא כצורתן וכהויתן ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה חליו היתה כבדה מאוד וסבל יסורים קשים ועצומים וביום ה' א"ך סיון תרס"ט שמים לבשו קדרות ונחשכו כוכבי נשפינו באנו במצור ובמצוק נפשו עלתה למרום ונשארנו בחוסר ובערום. וביום עש"ק שלאחריו הובל לקברות בלוית המון רב של אנשי העיר וסביבותיה גם רבנים ונכבדי ארץ מערים אחרות באו לקחת חבל באבל הגדול ונהרו אחרי מטתו. הן אלה קצות דרכיו וראשי פרקי תולדותיו של א"א ז"ל אשר חזיתי לספרה. ומשכתי ידי ביתר תקפו להתפארה. כי בחרתי לחקוק בעט ברזל ועופרת לקבוע עדי עד למשמרת. רק ענינים הנחוצים לדעת לבאי בשערי הספר.

וכצאתי אפרוש כפי בתחינה ותפלה. לאל נורא עלילה. כשם שזכיתי להוציא מאפילה. דברי א"א אלה, בכתם אופיר לא יסולה. כן אזכה לצעוד הלאה. במסילה בית אל עולה. להוציא שאר חדושיו אשר דלה דלה. מהחל עד כלה במדה מרובה וכפולה. ונזכה לחזות בית בנוי על תלה. בארץ נחלתנו עיר שחוברה לה. ובחר ד' בעמו כבתחילה. עדי עד סלה. כעתירת נפשי בר חמרא חלא:

מאיר בלא"א הג' ר"י קונטטאדט ז"ל המתעפר לרגלי חכמים ודורשי תושיה בע"מ וויען:

פרשת בראשית:

בראשית ברא אלקים וכו' עפמ"ש ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ד' פנים אל פנים כי נביא העומד במעלה עליונה להיות דבוק בדביקות עצמו עם הבורא ית"ש צריך להפרד מחברת בנ"א ולהתבודד במועדו למען לא יהי' הגוף הגשמיי מחיצה המפסקת בינו לאביו שבשמים לא כן מרע"ה זכה למעלה הנפלאה שאף שהי' ברום המדרגה בגבהי מרומים בכ"ז היה דבוק ומחובר בצוותא חדא עם ישראל כמ"ש ז"ל מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה אלקים והטעם לזה כמ"ש המפ' לפמ"ש "אנכי עומד בין ד' וביניכם" שהאנכי הוא הגוף החומר העכור חומת אנך הוא הוא המבדיל בין ד' ובין האדם אבל מרע"ה אחרי שזיכך וצירף וליבן את גופו הקדוש עד שגם הוא נתעלה לרוחנית כמ"ש עליו בכל ביתי נאמן הוא שגם ביתו הוא הגוף אשר הוא נרתיק לנשמה גם הוא נאמן לד' גוף טהור כזה אינו חוצץ בפני הקדושה וי"ל בז"ה מז"ל כל הנביאים נתנבאו באספקלרי' שאינ' מאירה ומרע"ה באספקלרי' המאירה כי כל הנביאים אף שהתנבאו ברוחם הקדוש מ"מ נשאר גופם עכור כאספקלרי' שאינה מאירה אבל אדון הנביאים זיכך וצחצח את גופו כלו קדש לד' עד שנוכל להמליץ ע"ז מאז"ל כשנולד מ"ר נתמלא כל הבית אורה שאף גופו בית הנפש כלו האיר כשמש בטהרתו ע"כ בעת

התנבא הי' כאספקלרי' המאירה שגם גופו לא הלך חשכה אין נוגה לו ע"כ אז"ל שמ"ר נולד מהול ופי' במ"א שאחרי שמילה תורה לאדם שצריך לתקן את גופו העכור ולגרע ממנו חלק אבל מ"ר שגם גופו הי' קדש לד' לא הי' צריך להוראה זו וז"ש ולא קם נביא במדרגה רמה כזו שיעלה מעלה למרום שיאו ובכ"ז עוד בישראל שלא יצטרך להפרד מחברת בנ"א כ"א עוד עודנו בצוותא חדא עם ישראל עמו האהוב והישרה, כי בשאר הנביאים אשר גופם עודן קשור במעבה האדמה והוא האמצעי אשר ע"י תחל רוח ד' לפעמו ואנכי היה עומד בינו לבין קונו ע"כ צריך לפרוש ולהתבודד לא כן משה עבד ה' שגם גופו קדש וגם האמצעי משובח ע"כ גם חומרו שהי' על טהרת הקדש לא הי' הפסק אחרי שגם הוא הי' לרוחני' ולמעלה בקדש וזהו אשר ידעו ד' "פנים אל פנים" כלומר בלי שום אמצעי החוצץ כי גם גופו הי' אספקלרי' המאירה, ושלא תאמר האיך אפשר לקרוץ מחומר להגביה א"ע למעלה ראש שגם גשמיותו יהי' כרוחניותו בלי הבדל לזה י"ל סמיכות התורה בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ שמתחלה ברא הקב"ה שמים וארץ רוחנית וגשמית ששניהם יחדיו יהיו תמים קדש לד':

וי"ל בזה ד' ילקוט פ' לך אקרא ואת הצפור לא בתר הראה לו שמבדילי' בעולת העוף ואין מבדילי' בחטאת העוף עפמ"ש בפ' בא גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות והק' באו"הח למ"ד במנחות ע"ג דאין מקבלין מן העכו"ם רק עולות האיך אמר שיתן בידם גם זבחים וק' עפמ"ש ר"ה שם אב"ע סברא עכו"ם לבו לשמים ופירש"י דכוונתו שקרבנו יהי' לש"ש והכוונה פשוטה שאו"ה אין בכחם להרים את מעשי האכילה הגופנית שגם היא תהי' קדש לד' רק רצונו שכלו יהי' כליל בלי הנאת הגוף אבל שלומי אמוני ישראל בכחם לעשות מאכילת הגוף מצוה רבה ונכבדה להוציא יקר מזולל טהור מטמא ע"כ בקשו גם זבחים לאכול ממנו ונתנו טעם לזה כי ועשינו לד' אלקינו' כל מה שאני עושים אף הנאת הגוף היא ג"כ לש"ש. - והנה הראש הוא מקים המחשבה והגוף הוא מקום המזון הגשמיי ע"כ מי שמקריב עולה שכלה כליל ואין בה אכילת הגוף מורה בזה שרק אם עוסק ברוחניות ופירש מהנאת הגוף אז לבי לשמים משא"כ בעת אכל ושתה אז שחה לעפר וירד כבודו ע"כ אצלו ההבדל והמרחק בין ראשו. משכן הרוחני לגופו מקום הגשמי רב הוא כי הראש מחציו ולמעלה קדש לד' והגוף דבק לארץ בטנו ע"כ מבדילי' בעולת העוף כיון שמקריב רק עולה ראשו למעלה וגופו למטה אבל מי שמביא חטאת לקרבנו שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, מורה בזה שאין מבדילי' בין הראש לגופו שגם גופו קדש לד' ואחרי שדז"ל ואת הצפור רומז על ישראל עם קדושו א"כ ד' הילקוט הם כמבוארים שלנו בנ"י אין הבדל בין ראש לגוף:

וי"ל זה מ"ש לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר ודז"ל בשגם זה מרע"ה בגימטריא שאחרי שאצל מ"ר לא הי' החומר מתנגד אל הנשמה כ"א כתואמי צביה היו משולבות ע"כ אמר ד' אין מן ההכרח שכוח ד' אשר הפחתי נשמה באפו של האדם ידון ויחלוק ויריב תמיד עם גוף האדם העכור כי גם הוא היה בשר ודם ובכ"ז עשה שלום הגוף עם הנפש וממנו יראו וכן יעשו לדורות:

ועד"ז י"ל מ"ש בפרשתנו ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו (דקדק באו"הח כפל הלשון) ומלאו את הארץ וכבשוה ורדו וכו' כי נעלה האדם מעל כל חי אשר רק למלאות תאות בשרו יתחבר אבל האדם בפרט הישראלי במער איש ולויות ג"כ כוונתו לקיים מצות בוראו כמו שהי' קודם החטא שנא' "ויהיו שניהם ערומים ולא יתבוששו" ופי' ברע"ס שהי' המשגל כמו שאר המצוות וזהו ע"י שציוה הבורא ית"ש על מצוה זו ע"כ יוכל הבעל נפש לכבוש את תאותו ולעשותה רק לש"ש וזהו ויברך אותם אלקים זהו ברכה בפני עצמה שציוה ואמר פרו ורבו ומלאו את הארץ וע"כ וכבשוה כלומר תוכלו לכבוש את הארציות במצוה זו ורדו ומשלו על כל חית הארץ אשר אין בכחם לפרות ולרבות רק להנאת גופם:

ובזה בין נבין את אשר לפנינו בפ' תולדות ויהי כי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך וכו' והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו ונתקשו המפרשים האיך שימש יצחק אבינו ביום ובמקום רואי' ולהנ"ל י"ל כי יצחק לגודל קדושתו וצדקתו כל כוונת זיווגו לא היתה אלא לקיים מצות בוראו ולא להנאת גופו ע"כ לא הי' לו לבושת ולכלמה ולו יום אף לו לילה כחשכה כאורה ואחרי שאקרא דלמען יאריכון ימיך דז"ל ליום שכלו ארוך וכתיב "כי בי יאריכון ימיך" ראינו שזהו מדרגה היותר גדולה לזכות לזה שיאריכו ימיו ע"כ אמר קרא "ויהי כי ארכו לו שם הימים" שזכה למדרגת יאריכון ימיך ע"כ צחק את רבקה ולא יבוש ולא יכלם. ובזה יונח לנו מ"ש בפ' ויצא ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה והק' רש"י והלא קל שבקלים אינו אומר כן ולהנ"ל א"ש כי דז"ל צדיקים כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים כי מלאו את ימיהם במצות ומע"ט ע"כ אמר יעקב אחרי שמלאו ימי ושנותי תמימים אין לי לבוש לתבוע חלקי בפה ולא יבוש עמי לעולם ברצותי לקיים מצות אדון עולם:

ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן דקדק באו"הח בקושי הלשון ויהי כן אחרי שכבר אמר ויבדל ואפשר דמרמז למ"ש ז"ל במד"ר שהיו המים התחתונים בוכים בשעה שהבדיל אותם מהעליונים על אשר לא זכו להיות כמוהם עד שניחם אותם הקב"ה שיזכו לניסוך המים ולמלוח את הקרבנות וגם רש"י פ' ויקרא

רמז לזה נמצא שכל זמן שבהמ"ק הי' קיים ונסכו המים ומלחו את הקרבנות לא הי' הבדל והפרש בין מים תחתונים לעליונים כי גם התחתונים עלו למעלה ורק משחרב ביהמ"ק המרחק רב ביניהם ואחרי שדז"ל כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא צרה לזה רמז הכתוב רק אז ויבדל וכו' בעת צרה ליעקב שנאמר עליה ויהי כן' אבל בעת שמחה אין הבדל והפרש:

יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה, כ' בעה"ט שע"כ מארת חסר שלא נברא להאיר רק השמש והירח לא נברא רק שלא תהא החמה יחידה בעולם ולא יעבדו אותה ואפשר לפרש בזה מ"ש אור עולם באוצר חיים אורות מאופל אמר ויהי כדי שהאמינה בהקב"ה שהוא אור העולם יחיד ומיוחד יהא שמור לנצח באוצר בנ"א החיים עלי אדמות ולא יטעו לעבוד את החמה ע"כ אורות מאופל ברא שני מאורות, אבל להפיץ טעות זה אין בריאת הירח לבדו מספיק בי אף שטובים השנים מן האחד בכ"ז עוד מקים לטעות שב' רשויות בעולם ע"כ נראה עפמ"ש בלוח ארז פ' קרח גבולות חלק הקב"ה בעולמו שישנו שעה א' ביום שאינו לא יום ולא לילה והוא הגבול שבין היום ובין הלילה ואם השמש והירח מושלים בעולם מי מושל בשעה ההיא שאינה תחת ממשלת א' מהם ובע"כ שהקב"ה הוא היחיד השליט בעולמו אשר לו יום ולו לילה ע"כ אחר שאמר מארת חסר כפי' בעה"ט שהוסיף לאמר "להבדיל בין היום ובין הלילה" הוא הגבול שביניהם שאינו לא יום ולא לילה זהו מופת חותך שהוא ית"ש יחיד ואין יחידות כמוהו:

וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה עפמ"ש בלוח ארז נשא לפ' מ"ש והמלאכה היתה דים והותר' שעיקר העבודה במעשה המשכן לא היתה המלאכה בעצמה כי אדרבה היא נתנה להם כח וחיל אבל עיקר המלאכה היתה שישבתו ממנה אף שקנו שלימות על ידה ה"נ י"ל אחרי שהקב"ה רצה להטיב לבריותיו עד אין קץ ובכ"ז אמר לעולמו די כמו שנקרא בשם שדי ע"כ השביתה ביום השביעי היתה יותר מכל מלאכתו והוא מ' היתרון והטעם אשר ברא אלקים לעשות עוד ועוד הי' ביכלתו וטובו הגדול ע"כ השביתה היתה עליו כביכול לטורח יותר מהמלאכה:

ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים, במסורה שבבע"הט ודל מרעהו יפרד, יש לרמז שהתו"הק נדרשת בארבעה פנים הנקראי' פרד"ס וזהו ונהר יוצא מעדן להשקות את גן התורה כי רק ההשפעה מגבהי מרומים היא תשקה ותצמיח את גן התורה עדי ישא עץ פרי נחמד להשכיל בפרדס והנה אם תוה"ק לא היתה נדרשת אלא על אופן א' הי' מקום התנצלות למי שאינו עוסק בה לומר שאין חפצו להלך בדרך היחידי הזה או בפשט או ברמז או בדרוש או בסוד אל תבוא נפשו אבל אחרי שארבעה פנים לחיות התורה והוא

אינו בוחר אף בא' מהם בע"כ שדבר ד' בזה ורק ע"כ מסיר אזנו משמוע תורה והנה ריע נקרא הקב"ה כמ"ש חז"ל אקרא דריעך אל תעזוב ודל הוא העני בתורה ומך הוא מערכה ע"כ אחרי שהי' לארבעה ראשים כנ"ל בע"כ שהדל מן התורה מרעהו זהו הקב"ה יפרד ע"כ אין רצונו בתורת אל חי:

ויסגר בשר תחתנה. במסורה שבבע"הט ויסגור ה' בעדו עפמ"ש בלוח ארז לפ' אף שהקב"ה פותח שער לדופקי בתשובה, בכ"ז אחרי שכל ימי בנין התיבה לא חזרו בתשובה והקשו ערפם ע"כ סגר די בעדו ונעל בפניהם דרכי התשובה והנה אחז"ל חתן ביום חתונתו מוחלין לו על עונותיו ע"כ אף מי שחטא בעודו רווק הקב"ה יצפה לו עד יום אפריון ושמחת לבו שהוא יום מחילה וסליחה לשב ורפא לו אבל אם גם ביום הזה לא ישוב על חטאות כעורי' אז ינעלו מפניו דרכי התשובה וזהו אחרי שסגר בשר תחתנה ונותן לו עזר ממרומים ובכ"ז לא שב אז ויסגור ד' בעדו דתו לא מהני תשובה: עוד י"ל כי האיש קשה בטבעו ואינו נוח לשנות א"ע מדעתו כי קשה עורף הוא והאשה בטבעה להתהפך כחמר חותם כחז"ל נשים דעתן קלות ע"כ אמר השם לא טוב היות האדם לבדו עומד על דעתו כצור חלמיש כ"א אעשה לו עזר כנגדו' שהיא מתנגדת לטבעו ומזגו שהיא רכה להטות לכל אשר תחפוץ ואם יתאגדו שניהם יחדיו הרך והקשה אז יהי' דרכם דרך האמצעי המשובח כמ"ש המליץ "אם יתחבר הרך עם הקשה, אז הקול נאה ומשובח" וז"ש ע"י שלקח אחת מצלעותיו שהוא עצם הקשה וישם בשר תחתנה שהוא "רך" ע"כ ויסגור ד' בעדו נעשה בעדו דלתים ובריח לשמרו מכל רע כי מדת הרכות או הקשות לבדה אם יתפוס האדם בהם אז אין מעצור לרוחו והוא כעיר פרוצה אין חומה אבל בהתחברו שניהם מכל משמר נצור לבו:

וי"ל בזה מ"ש פ' חיי שרה והיה הנערה אשר אומר אליה וכו' אותה הוכחת וכו' ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני כי גם במדת הפזרנות הוא כן שאם האיש והאשה שניהם יחדיו הם נדיבי לב אז במהרה יבזבזו את כל אשר להם ע"כ טוב בזה ג"כ אם העזר היא כנגדו והיפוך טבעו ואחרי שבאברהם ובזרעו היתה מדת החסד בתכלית השלימות ואם גם רבקה תהי' ברום המעלה הזאת א"כ אם ימהרנה לו לאשה אז מהר יצאו נקי מנכסיהם כי יבזבזו את כל אשר להם אבל באמת אך טוב וחסד שרדף אברהם אבינו לא מרכות הלב ומחמלתו עשה כן כ"א רק לקיים מצות בוראו ע"כ אין לירא אם גם האשה אשר הוכיח ד' לו תהי' בעלת חסד עד להפליא אחרי שאברהם אבינו לא מטבעו עשה את החסד ואת הטוב ואולי בטבעו לא הי' כלל בעל הרחמים כ"א קשה רוח כמ"ש בתפארת ישראל מס' אבות על מרע"ה שבטבעו הי' קשה לב ורק רצון קונו קיים בעשותו טוב

וחסד וז"ש והיה האשה אשר אומר אליה וכו' ותורה עי"ז שהיא בעלת חסד ורחמים ובה אדע כי בע"כ א"א לא מצד טבעו הוא בעל הרחמים ועושה חסד שא"כ לא יועיל אם גם מחברתו תהי' מצויינת במדה זו אע"כ שאתה די' "עשית חסד עם אדוני' לא הוא מטבעו עשה חסד כ"א אתה די עשית זאת והחסד שהוא עשה לא מלבו הטוב רק עמד בצירוף בשביל אהבתו לך ע"כ אם אדוני עושה חסד אתה עושה עמו ביחד את החסד: לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת במסורה שבבע"הט אד לזאת יחרד לבי י"ל ע"ד צחות כי התוה"ק נקראת בכל מקום בשם אשה וכתוב מפורש תורה ציוה לנו משה מורשה ודז"ל מאורסה וי"ל שע"כ נקראת כן להורות נתן שהתורה מן השמים ולא ח"ו מעשה ידי אדם ואחרי שאז"ל אין איש אלא הקב"ה שנאמר ד' איש מלחמה ע"כ אמר "לזאת" היא תוה"ק אשר שמה זאת עפ"י דברי חכז"ל שנא' וזאת התורה יקרא ע"כ בשם אשה להורות כי "מאיש" זה הקב"ה לקחה זאת ולא בנות אדם ילדה אף יצרה ובלו"א פי' מ"ש ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וכפל הלשון אף וגם קשה ההבנה אבל הכוונה כי באמת החיוב עלינו שנעשה התוה"ק עיקר עסקינו בה נהגה יומם ולילה ועסקינו בעניני עוה"ז לא יהי' רק כטפל אבל בעוונינו עולם הפוך ראינו הן רבים עתה שהעיקר אצלם לימודי חול והתורה מונחת בקרן זויות ואף מי שמלמד את בנו תורה אינו אלא בבחינת גם וטפל אחרי שרוב זמנו מבלה וממלא כריסו בחכמות חיציניות ושפחה תירש גברתה אז אי גם לתורה יקדש מעט מהזמן הניתר לו מלימודי החול על אפו ועל חמתו ללימודי קדש ולפי גודלי החטא הזה עלבון התורה הנקראת ראשית ועיקר שהיא תלך בראש כל הלימודים והם הורידו כבודה לעשותה אחרית וטפילה הי' מהדין שהקב"ה יפר בריתו אסר כרת אתנו וכן פי' בחידושי ח"ס לנדרים מאז"ל על מה אבדה הארץ על שלא בירכו בתורה תחלה שלא התפארו א"ע בידיעת תו"הק תחלה וראש לכל שארי החכמות כ"א עשו אותה טפילה וסניף לשארי החכמות ואמנם שלא ידח מהם נדח מלמד הקב"ה עליהם זכות ואומר אחרי שישראל מפוזרי' בין העמים ומוכרחים לחיות באגודה אחת עמהם והוא הגורם להם ובאוחרם את תו"הק ובהקדימם את שארי החכמות אשר המה להם כקרדום לחפור אוכל ח"ש ואף אם יגיע עת צרה ליעקב שיאמרו על זאת' התו"הק הגה' שאינה אלא טפל ונספחה ולא העיקר בכ"ז אחרי שאני די יודע מכאוביהם והתבוללותם בין העמים דין גרמא לעלבון הזה ע"כ אף שאעניש עבור זה בכ"ז "בהיותם בארץ אויביהם" לא אכלם ולא אפיר בריתי ח"ו וז"ש אחרי שמקרא שלפנינו מורה שהתורה מאיש זה הקב"ה לקחה א"כ בוודאי היא צריכה להיות ראש וראשון ע"כ "אף לזאת" מי שאומר לבת אל חי מגבהי

מרומים רק "לאף" גם וטפל יחרד לבו כי נקה לא ינקה עבור זה כי היא צריכה להיות הגבורה השוררת בקרב בית ישראל: ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו, עפמ"ש בלוח ארז לפ' מ"ש אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו זה דרכם כסל למו ואחריהם בפיהם ירצו סלה כי אם הי' ביכלתינו לראות בעיני בשר בלב המתאוננים ומתרעמים על תוה"ק ובכשיל וכילפות יהלומון להרוס יסודותיה אז מחזה נפלה הי' נגלה לנו שגם המה הדוברים עתק על תוה"ק עתיק יומין ידעו בלבם כי משה ותורתו אמת ואם גם בפיהם ידברו סרה להפר חק ומצוה בכ"ז לבם בל עמם כי לבם נכון בטוח שתוה"ק היא כעמוד ברזל וכל המון גלים שעברו על ראשה להמעיט ערכה לא יוכלו לה ואם בארזים אשר קמו כנגדה בכל דור ודור לכלותה כפלה שלהבת והבערה לכלות יצאה את כל שונאיה ומנדיה מה יעשו איזובי קיר המקרקרי' ומצפצפים בדורינו ודוברים עליה סרה אבל אף שיודעים שכל דבריהם מהבל ומאפע ורוח תשאם אינם מחשים מלחישת שרף ועקרב דאהדר' לי' לטורא דסיני ולא ישימו מהג ורסן לפיהם לבלום לבל יצא עתק מפיהם והסברה לזה הוא מפני שהתורה תרים עול קשה על צוואריהם וגופם יתאוה תאוה בשרם עליהם יכאב לגרור גדר התורה בעד פרצת חמדותיהם ונפשם המלאה גילולי התאות עליהם תאבל אם ילכו במסלת התורה ואין לאל ידם לכבוש את מעללי יצרם הזינה ע"כ נבוכים הם בארץ לא ידעו כדת מה לעשות האם יחטאו נגד חוקי התורה הישרים ויודו לעין כל בריש גלי נבלותם ופחזותם שיודעי' שמשפטי ד' אמת רק שהמה אין ביכלתם לכבוש את יצרם הלא חרפה תחשב להם ללעג וכלימה כי יאמרו עליהם שהם דומי' לבהמה וחיתו ארץ שגם להם אין כח הממשלה למשול ביד חזקה על האינסטינקט הנטוע בטבעם מיום הוולדם הלא יכריזו עליהם בפה מלא "אדם ביקר ולא ילין נמשל כבהמות נדמו" שאם האדם ביקר רוחו לא יבין את זאת לכבוש את העבד תחת יד אדוניו אז לא יאות לו עוד שם הנכבד אדם כ"א בהמה המה להם ע"כ הולכים בדרך אחר ופוערים פיהם באמרם הן אמת שאם היינו יודעים באמתת תורה היינו משימי' מתג ורסן לתאותינו אבל אחרי שלא נאמנו לנו דבריה הנאמנים מה לנו לכוף את ערפינו תהת עולה הקשה ע"כ למען לא יתראה החוצה נבלותם ופחזותם ושלא ידמו לבהמה כעשו פתאים פתאום לחכמים ונבונים נגד פניהם מתחכמים ומתפלספים אבל לא תאמינו להם שע"י חקירתם והגיון שכלם נעשו כופרים ומכחישים כי זה דרכם הרע לא מחכמתם ילכו בו אדרבה "זה דרכם" הרע כסל' למו הכסילות והבערות והאי יכולת למשול ברוחם ולכבוש תאותם היא תוליכם שולל רק ואחריהם אחרי שכבר חטאו ונפלו כבר בפולמוס תאוותיהם אחרי שכבר שתו ולעו מכוס התרעלה רק אח"כ

שתו בשמים פיהם "ובפיהם" הדובר סרה על תוה"ק "ירצו סלה" ירצו לרצות ולייפות מעשיהם מעשה בהמה המכוערים והנבזים, ובזה מוסיפין חטא על פשע חטאו בכפלים כי מתחלה חטאו רק בגופם ובשרם ולבסוף למען לא יכלמו ויבושו להחשב כבהמה יחפאו דברים אשר לא כן נגד יסודי התורה וע"ז אמר שהמע"ה אל תתן את פיך לחטוא את בשרך בא להזהיר את החוטא שחטא ועיוה מתחלה רק ע"י גופו ובשרו המתאווה תאווה שישמר ויזהר להגדיל חטאו ופשעו ע"י שגם פיהו ודברו יהי' למורת רוח התורה כי למה יקצוף ד' על קולך וחבל את מעשה ידיך אם כבר חבל אלקים את מעשיך ולא מצאם נאמן לפניו למה תוסיף עוד להקציפי על דבריך היוצאי' מפיך וע"ז אנו מתפללי' והסר שטן מלפנינו ומאחרינו שהשי"ת יסיר את השטן המתעה אותנו ומוליכנו בתהו לא דרך ויפקח את עינינו למען נראה ברוע החטא אשר לשחת יובילו צא טמא נקרא לחטא ועוון וכרחוק ממנו כמטחוי קשת אבל אם כבר שגינו ונפלנו ברשת טמן לנו ותרנו אחרי לבנו ועינינו סרסורי דעבירה אז נבקש ישועת ד' שיתמכנו בימין צדקו מאחרינו" שאחרי חטאנו לא נשתדל בפינו לרצות החטא וליפותו ע"י דברי לעג וקלס על תוה"ק, וז"ש כאן ויהיו שניהם ערומים שאחרי שחטאו ונמשלו כבהמה שלא יכלו לכבוש תאוותם כדי שלא יתבוששו שלא יכסה פניהם בושת וכלימה על אשר נדמו כבהמות מראים א"ע כערומים בחכמה כחוקרים ודורשי' ואחרי שתתפעל מורה רק על פעולה דמיונית כמו מתעשר מתרושש רמז לנו הכתוב שרק בפני הרואים לא יראו בושת מאנו הכלם אבל כשהם בפני עצמם באין רואה אז בושי' וז"ש הכתוב בקהלת ג' אמרתי אני בלבי על דברת בני האדם לבדם האלקים ולראות שהם בהמה להם כי החוקרים הנ"ל אשר התפלספותם יליד בהמותם אומרים שהם יבררו ויבחרו להם אלקים חדשים כאשר יאות לשכלם ובינתם ולא שיסכמו על קבלת אבותיהם אבל לפי הנ"ל אין תוכם כברם בתיכם אלקים חי למלך עולם ורק שלא ילעגו למו בני אדם שהם דומים לבהמה ועל דברת בני אדם יבחרו להם אלקי' חדשים לא שערים אבותיהם מעולם וכ"ז להשתיק את הבריות אבל לראית שהם בהמה המה להם' כשהם בפני עצמן לא יראו החוצה אז יודעי' שהם בהמה ולא מחכמה יתירה דאית בהון עושי' מה שעושי':

וקוץ ודרדר תצמיח לך וכו' עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב. כי בעה"ט על אודות ישראל מדבר וי"ל עפ"ד לפמ"ש רמב"ן ורש"א בח"א דושממו עליה אויביכם שא"י לא תתן פריה רק כשישראל שרויי' בתוכה אבל כ"ז שגלו ה"א שוממה ולא תתן חילה לזרים ופי' בזה איכה ישבה בדד העיר רבתי עם שאף שרוב העם אשר בתוכה מהמון גוים אשר ינהרו אליה בכ"ז לא תחבל תנחומין והיא יושבת בדד

וגלמוד עד ישובו שמה זרע ישראל וז"ש וקוץ ודרדר תצמיח ולא תתן הארץ את יבולה עד שובך ישראל אל האדמה אשר ממנה לקחת בעל כרחך וגלית מארצך ובמדרש אקרא עפר מן האדמה דז"ל שהוא מלשון עופר האילים המובחר והמשובח ואחרי שאז"ל א"י משובח וישראל משובחים והם נאים לארץ והארץ נאה להם ע"כ סיים כי עפר אתה על כי אתה המשובח שבאומות רק לך נאה לשוב אל הארץ המשובחת ורק לך תתן כחה אבל קוץ תצמיח לאחרים:

ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חי. בבעה"ט פי' חוה לשון דבור כמו יחוה דעת כי ט' קבין שיחה נטלו נשים וי"ל שע"כ הטביע הקב"ה כן בטבע האשה עפ"י מ"ש במילדות שם האחת פועה על שפועה לוולד ואחרי שהנשים סעודתן לגדל את ילדיהן הרכין ולזה צריך להג הרבה יגיעת בשר לדבר על לב העוללים בשיחה רכה ורוב דברים והנסיון יוכיח שאין מכח האנשים לדבר כ"כ על לב הילדים הרכים להטות אותן לכל אשר יחפוצו כמו הנשים אשר כחן בפיהן במענה רך ומסק שפתים ורוב שיחת הילדים ע"כ נתן להן הקב"ה חשקת הדיבור ביתר שאת על האנשים כדי שיוכלו לשמור פקודתן הקדושה בגידול ילדיהן וז"ש ע"כ קרא שמה חוה אשר היא מדברת בנועם מילולין בשביל שתהא תעודתה להיות "אם" כל חי לגדל אותן על ברכיהן לזה צריך אמירה נעימה יהיבא:

עוד י"ל עפמ"ש בפ' קרח ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה עפמ"ש חז"ל הרוצה שיחי' ימית את עצמו שמי שרוצה להיות בשלימות לא יגיע לזה רק בהמיתו תשוקת ותאות בשרו שלא יפרצו גדר נמצא שגם בעודנו בחיים חיותו לא רק בין החיים יעמוד כ"א גם בין המתים אחרי שמן הצורך להמית את בשרו ומי שעושה כן משבית ומשכך חרון אף ד' ע"י שלימותו וזהו ויעמוד לא רק בין החיים עמדתי כ"א גם "בין המתים" שהמית א"ע על כבוד שמו ית' אז ותעצר המגפה וחמת המלך שככה, וכ"ז מי שגופו רק לתאוה יבקש ונפשי יבשה אין כל בעת הנאת גופו אבל הצדיק האוכל לשובע נפשי שגם נשמת חיים אשר בו תחי' מהנאת גופו שכל מעשיו לש"ש אין צריך להמית את חמדת גופו כ"א ישבע בתענוגים כמ"ש בשל"ה הקדוש מה יפית וכו' אהבה בתענוגים וע"ז נאמר בפ' ראה כי ירחיב ד' אלקיך את גבולך וכו' כי תאוה נפשך לאכול בשר שמי שנפשו לנשמת שדי שבו גם היא תאוה לאכול בשר לזה אף שגבולות חלק ד' בעולמו בהנאות הגופניות שלא לעבור עליהם כ"ז אינו אלא למי שרק גופו רוצה ליהנות ונפשו עליו תאבל אבל מי שנפשו ג"כ נהנית מהאכילה לזה הורחב לו הגבול וז"ש בפ' ואתחנן ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כלכם היום כי אנכי עומד בין ד' וביניכם

ופירשו שהגוף הוא האנכי הוא המחיצה מפסקת בין האדם ליוצרו ע"ד שא"א להדבק בו ית"ש דבוק עצמיי אבל מי שגם גופו והנאותיו קדש לד' אין כאן מחיצה המבדלת כ"א ואתם הדבקים ממש בד' אלקיכם באין מפריד אז אין אתם צריכי' לחיות ולהמית כנ"ל עד שקרואי' בין החיים ובין המתים כנ"ל כ"א חיים "כלכם" היום שגם הגוף יוכל לחיות ובלע המות וכלכם חיים לא רק מקצתכם והנה חוה היתה הראשונה שלמדה לדורות דעה זו שהרי נאמר מכל עץ הגן אכול נאכל שהוא חיי הגוף ומעץ הדעת לא תאכלו שהוא שמירת הנפש ופתאום עברו ונענשו ע"כ היא תחיוה דעת והיא היתה "אם" לבינה להבין ולהורות לדורות "כל חי" שלא רק חלק מהאדם יחיה והאחר ימית כ"א יחדיו תמים גוף ונפש יעמדו חי כל הימים כתאומי צביה:

והבל הביא גם הוא וכו' אם תטיב שאת וכו' כי עיקר הקרבן התשובה והווידוי שעמו אבל אם אינו שב בכל לבו ע"ז נאמר זבח רשעים תועבה ולמה לי רוב זבחיהם ולא לבד שלא תחשב הקרבן בלי תשובה לצדקה כ"א עוד הוא מוסיף חטא על פשע בדעתו שע"י קרבנו שנה דעתו ורצונו של המקום ב"ה וח"ל דרשו יקריב אותו כלומר את עצמו יקריב לד' וז"ש והבל הביא גם הוא כמו אותי לא לב שהקריב קרבני מן הבהמה כ"א גם אותו בעצמו הקריב ע"כ שעה ד' "אל הבל" ואל מנחתי לא רק למנחתו כ"א ראה והביט את "הבל" שגם הוא הקריב את עצמו אבל קין לא הביא רק מפרי האדמה לחוד' ולא הביא א"ע ע"כ לא שעה אליו ובאו"הח פי' לפתח חטאת רובץ הוא שער קבלת הקרבנות ולזה אמר לו הקב"ה אם תטיב מעלליך שתצרף התשובה עם הקרבן אז "שאת" אני נושא עוון ועובר על פשע אבל אם לא תטיב ובדמיונך שע"י קרבן לבדו בלי תשובה סר עונך וחטאתך תכופר אז לא לבד שאין כאן ריצוי ופיוס ע"י קרבן בזה כ"א אדרבה לפתח שער קרבן כזה עוד חטאת רובץ כי האוכל דם אבירים:

ויאמר קין אל ד' גדול עוני מנשוא עפמ"ש נושא עון ועובר על פשע כי היצה"ר יורד ומסטין עולה ומקטרג ובעת שהוא מסית את האדם לעבירה הוא מקטין אותה ואומר שהיא קלה כמות שהיא ולא יחשוב לו ד' לעוון אבל ירידה זו עליי' הוא הוא עולה למרום לקטרג על החוטא אז הוא מגדיל הוא אותו עוון בעצמו עד למעלה ראש כדי שיענש החוטא בלענה וראש וע"ז אנו מתפללין והסר שטן מלפנינו ומאחרינו שלפנינו קודם שנחטא יגער ד' בשטן שלא יקטין את החטא ומאחרינו אחרי שנפלנו כבר ברשת טמן לנו לא יהא לו רשות להגדילו ולהכביד עלינו ענשו והנה כששב האדם בתשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכיות ואינו נוח לו לשטן שלגודל העוון ירבו זכיותיו של הבעל תשובה כי לפי ערך גודל העוון יגדל ג"כ כח הזכיית ע"כ אם ישאר העוון בגדלו ויאמן השטן

בגדלו להעיד מה שראה בקטנו ומתוך חומר שהחמיר עליו בתחלתו יקל עליו בסופו ע"כ הוא מתהפך כחומר חותם פעם מגדיל ופעם מקטין ואחרי התשובה מגמתו להקטין את העוון כדי להמעיט את הזכיות שנולדו ממנו אבל הקב"ה אב הרחמים אם אמנם קודם שישוב האדם הוא ברחמיו מקטין את החטא כדי שלא יהא עונש החוטא מרובה אבל אחרי ששב ורפא לו אז הוא מגדיל את העיון עד למעלה ראש כדי שיהיו זכיותיו של הבעל תשובה גדולות וטובות וזהו נושא עוון שהוא מגביה ומרומם את העוון בעת שהיא עובר על פשע ע"י תשובת החוטא והנה קין עשה תשובה כמ"ש רז"ל תשובה מכפרת מחצה שנאמר וישב בארץ נוד לזה אמר "גדול עווני" כ"כ שא"א עוד לנשאו ולהגדילו אחרי התשובה "מנשוא" שא"צ עוד לנשאו ולנטלו כדי שיהיו זכיותי מרובים - ח"ש הושע כל תשא עון וקח טוב כשהקב"ה מהפך את העונות כזכיות ולוקח אותם לטוב אז כל עוון תשא ותגביה כדי שיהא הטוב רב ועצום:

ואתה תשופנו עקב. במסורה שבבע"הט הגדיל עלי עקב כי מושכי העון בחבלי השוא דז"ל שבעבירות קלות שאדם דש בעקביו מושך היצ"הר את האדם עד שלבסוף כעבותות העגלה חטאה ע"כ יהא האדם זהיר בקלה כבחמורה אחרי שעבירה גוררת עבירה וז"ש ואתה הנחש הקדמוני המסית את האדם לעבירה תשופנו ותוכל לו עקב אם לא יהא נזהר בקלות שדש בעקב ע"כ הודיעך את זאת למען הגדיל' עלי שיהא נחשב בעיניך כגדול אף העקב כי כקטן כגדול אליו לא תשמעון:

והיה כל מוצאי יהרגני. במסור' שבבע"הט מוצאי מצא חיים וישם ד' לקין אות פירש"י חקק לו אות א' משמו במצחו כי הטעם שיהרג הרוצח הוא אחרי שהתאכזר להרוג נפש אדם יש לירא ממנו שכבר סר מעליו צלם אלקים ונמשל כחיתו יער וטורפי טרף עד שכל הפוגע בו פגיעתו רעה וחייו תלוי' לו מנגד וכדי להעביר רעה כזו מן הארץ יבוער הרע והמסוכן לחברת האנושי מן הארץ והנה מי שניצול מסכנת מות שהיתה מרחפת עליו יאמר האשכנזי "ער האט דאס לעבען געפינדען" לזה אמר קין כל מוצאי יהרגני בשביל אחרי שמוצאי מצא חיים כי נדמה החיים אליו כמציאה שכמעט נאבדה ממנו בפגעו בו הרוצח ע"כ הבא להרגך ישכים ויהרגנו - אבל באמת אינו כן שאף שעל הרוצח אין חופף עליו צלם אלקים בכל נועם זהרו כמקדם קודם שפכי דם אבל ניצוץ שם ד' עוד זורח עליו כי כל זמן שהוא אדם חי ובכחו לחזור בתשובה לא ימחה ממנו לגמרי מכל וכל אור פני מלך חיים שאף שהרג בפחזותו או באפו וחמתו בכ"ז אין לירא ממנו שיהרוג בלי חמלה את כל מי שיפגע בו והנה חקיקה הוא בעומק דבר שא"א למחקו לגמרי וזהו שרמז לו שחקק לו אות א' משמו ית' לומר שנשאר עליו עכ"פ אות א' משמו

הגדול ואדם ביקר הוא אף שחטא עדן לא נמשל כחיתו יער ואין לירא כ"כ ממנו ע"כ לא יכה אותו כל מוצאו:
קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה ועתה ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה כי מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועוזב ירוחם כתיב ע"כ אף ששניהם קין גם האדמה חטאו בהריגת הבל בכ"ז חטא קין גדול מחטא האדמה כי היא עכ"פ הודית בפה מלא ולא כחשה אבל קין עמד במרדו ואמר על שאלת השם אי הבל אחיך לא ידעתי ועשה עין שלמעלה כאין רואה ע"ז הוסיף חטא על פשע האדמה וקללתו ג"כ מרובה ממה שנתאררה האדמה וזה שאמר לו קול דמי אחיך צועקים אלי כלומר היא במעלה עכ"פ הודית בפה מלא את עוותתה עד שצעקה בקול שקבלה את דמיו אבל כחשת בי באמרך לא ידעתי ע"כ ארור אתה "מן האדמה" כלומר יותר מן האדמה והטעם "אשר פצתה את פיה" היא פתחה את פיה להודות אבל אתה כחשת והחרשת ע"כ לא תדמה היות כמוה:

החדש על פרשת נח

אלה תולדות נח וכו' את האלקים התהלך נח במדרש זש"ה פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם ובע"הט כ' האלקים התהלך נח סופי תיבות חכם ונ' כי לכאורה יפלא אחרי שפרי צדיק עץ חיים איך נח שסיפר הכתוב בשבחו הוליד חם ויפת הרשעים, ונ' עפמ"ש מקרא כתיב פ' לך וירא ד' אל אברם ויבן שם מזבח לד' הנראה אליו ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל וכו' ויקרא בשם ד' עפמ"ד בב"ר ריש בראשית ר' יצחק פתח ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך עפמ"ש בפ' כי תצא לא תזרע כרמך כלאים וכו' לא תחרוש בשור ובחמור יחדו ובמסירה שבבע"הט אל תחרוש על ריעך רעה עפמ"ש בלוח ארז שלא תזרע התו"הק עם חכמה חיצוניות יחדיו שהם כלאים זה בזה פן תקדש כת"א ורש"י יסאב ויטמא הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם הבא מן החדש מן החכמות חיצונית "את המלאה" היא התו"הק שנקראת מלאה על אשר מלא האדם את ידו על ידה לקדש עיי"ש בפרשתינו ויש להוסיף בטעמא דמילתא כי אף אם יצליח האדם לצאת בשלום אין פגע מפרדס חכמות חיצוניות כי סופו שגם החכמות ההן תהיינה לו לעזר ולמסייע לכונן עמודי תו"הק כמו שמתנצלים א"ע דורשי החכמה והתושיה בכ"ז בטרם יצא מסבך הספיקות ובטרם יבשילו אשכלותיו ובטרם הגיע עד תכליתה יתעוררו בלבי ע"י התעסקו בהן מחשבות ורעיונות לא טהורות ומה לו לאותו צרה להשתומם ולהסתפק אף רק כשעה חדא וזהו לא תחרוש את שדה בינתך בשור הוא הטהור ורומז לתו"הק וחמור הוא הטמא ורומז לחכמת זרים והומם אף שאחריתך ישגא

להביא במסירת הברית התורה עם החכמה בכ"ז עד שתגיע למדה זו ובהלוך רעייונותיך דא לדא נקשין ומקשין על ד' ועל משיחו ולמה לך לחרוש רעה על ריעך זה הקב"ה:

ועד"ז פי' מ"ש בפ' קרח והיה האיש אשך מבחר בו מטהו יפרח והשכותי מעלי את תלונת בני ישראל אשר הם מלינים עליכם ובמסורה שבבע"הט צדיק כתמר יפרח, יפרח כשושנה, יפרח בימיו צדיק. ויש להמליץ מה שמתאוננים על הרבנים שמלאו כריסם בדברי הלכה ולא שקדו על דלתי בתי החכמה החיצונות כ"א לא משו מתוך אהלה של תורה בה הרבו ישיבה ואומרי' עליהם שהן אמת שקנו לעצמן חיי עוה"ב אבל לתקן עולם אין בהם מועיל אחרי שהם כעץ יבש לא ידעו להתהלך בארצות החיים כי לא התערבו עם הבריות אבל באמת תלונת שוא היא כי ד' יתן חכמה ויהיב חכמה לחכימין שאף שלא עסקו בימי נעוריהם רק בדברים העומדי' ברומו של עוה"ב מ"מ הנסיון יוכיח ועינינו רואות ולא זר שאותם האנשים שלא זזו מימיהם מתוך כותלי ביהמ"ד ופירשו את עצמם משוט בארץ והתהלך בה בכ"ז לעת מצוא שיצטרכו להלוך נגד החיים אף שנראה שהם כעץ יבש בכ"ז לא ימושו מעשות פרי בעתו ויפרחו ויחיו כי גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה שנאמר עץ חיים היא כלומר אף שידמו לעץ יבש אשר אין בו רוח חיים בכ"ז הפוך בה דכלא בה התוה"ק תביאם לידי חיים וז"ש והיה האיש אשר אבחר בו אם השם רוצה ובוחר בו אל תירא שהוא דומה למטה ולמקל אשר כבר נכרת מעץ החיים ואין לו לחלוחית וע"כ לא יועיל לחיי עולם אשר בו יעשה מעשהו כ"א ידוע תדע כי מטהר מה שנדמה למטה יבש "יפרח" מחדש ויוציא פרי המשמח אלקים ואנשים ועי"כ והשכותי את תלונת בני ישראל אשר המה מלינים עליכם משה ואהרן תאמי צביה באמרם שאין אתם ראוי' לשרת בקדש כי אין בכם רוח חיים להלוך נגד החיים וע"ז מייתי המסורה צדיק כתמר אף שהוא דומה לתמר העומד בפ"ע ואינו מתערב עם שאר האילנות וגם הוא גבוה מכל שאר אילנות ולא התערב בעולם המעשה בכ"ז לעת מצוא הצורך לזה יפרח ויבוא בו רוח חיים:

והנה כל האילנות כשמפריחין אין כאן עדיין תכלית האילן והוא הפרי רק כשיבש וימול הפרח והנץ אז רק יבוא הפרי למלא מקום אשר כפורחת עלתה נבנה, אבל השושנה שאין לה פרי בעת שהיא פורחת כבר נגמרה ויצא לפועל כל תכליתה כן מי שמתערב בעולם בימי עלומיו עוסק בספרים חיצונים למען ידע להלוך נגד החיים בעת ההיא אין לו ממנו תועלת עצמם רק אח"כ כשכבר מלא כריסו בחכמות זרות יבוא לו פרי עמלו לא כן התלמיד חכם אשר תורתו היתה אומנתו ולא התעסק בנעוריו בעניני עוה"ז ורק לעת מצוא שיצטרך לזה יפריחו הקב"ה כנ"ל לזה יש לו תועלת בעת הפריחה ע"כ אמר

צדיק כזה אשר הוא כתמר כנ"ל לא יהא בעץ פרי אשר רק בעת פרחו יפול וימול תבוא לו הפרי ישווה לו כ"א יפרח כשושנה אשר בעת פריחתה כבר הגיעה לתכליתה ועוד שמי שכלה ימי נעוריו בחכמות חיצוניות למען ידע תהלוכות העולם רק אחרי שעברו ימי נעוריו יפרח ויציץ אבל הימים הראשונים יפלו אחרי שמלא אותם בהבל ותהו אבל הצדיק שלא מש מנעוריו מד' אמית של הלכה יפרח בימיו' אם עודנו בא בימים ולא בשנים גם בעת ההיא כבר יפרח כי ילדותו לא ביישה את זקנתו וזהו כוונת הכתוב "ראש דברך אמת" שהחוקר מוכרח להתעסק מתחלה בדברי שקר ותהו רק אחרי רואו בעין שכלו שעד עתה תעה בשדה זרים והוליד בנים זרים לא אמון בהם הרתם חשש וילדם קש תפקחנה עיניו ויראה האמת לא כן המאמין אשר רק תורתו היתה אומנתו מעודו הוא לא יבוא מן השקר אל האמת כ"א תחלתו וסופו אמת לאמת ויציב ונכון וקיים וזהו שראש דברך אות' שהתוה"ק לא תסתפק בזה להביא את המתעסק בה אל האמת אחרי התהלכו באורח שקר וכזב כ"א גם בראש וההתחלה כבר תפסו אמת להאי גברא:

ומזה נצמח עוד שהאמת הנקנה באורח שקר הנ"ל אין להחליט שיעמוד כן חי כל הימים שכבר הורה הנסיון שמה שהאמינו רבים וכן שלמים ע"י חקירתם והתפלספותם שהוא אמת באו אחרים וחקרום וסתרו את בנין הראשונים ויאמרו עליהם שהיו בכזב בלדתם את האמת לדעתם כדרך החקירה זה בונה וזה סותר זה חולם וזה פוטר אבל המאמין לא יחוש שיביאו הדורות הבאים לסתור בנינו אחרי שלא על גבורת האופתי' הוסד בנינו כ"א על אבן שלימת תוה"ק וז"ש ע"י שראש דברך אמת כנ"ל שיסודתה מתחלתה על הררי קדש האמת ע"כ לעולם כל משפט צדקך לא ימוט לנצח:

והנה החוקר עולה בסולם החקירה ממטה למעלה כמ"ש "והנה סולם מוצב ארצה" מתחלה ורק אח"כ ראשו מגיע השמימה אבל המאמין אשר מן שמיא מיהב יהיב לי' רוח דעת ויראת ד' והושפע עליו מגבהי מרומים הוא יביט מתחלה לשמי מרום ישא עיניו שיאציל עליו השי"ת מהודו ואח"כ אל זה יביט אל הארץ מתחת שגם שם יכיר את מקומו להלך נגד החיים ח"ש "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" שמתחלה יחגור באיזור האמונה הבאה משמים ממעל ורק אח"כ יורד כבידו לארץ וע"ז שפיר הסמיך ר"י קרא דראש דברך לאת השמים ואת הארץ. - וזהו נרמז ג"כ בנעילת התורה סופה לתחלתה שע"כ לא קם נביא כמשה ולא יבוא חוקר ופוקר לסתור דברי אב הנביאים אשר דיבר בתה ד' כי בראשית ברא את השמים ואחרי שהאמונה היא היתד ופנה של תוה"ק כל רואית שבעולם לא יזיזו אותה ממקומה. - והנה אברהם אבינו היה ראש החוקרים כידוע ע"כ וירא אליו ר' וכו' ויבן מזבח לד' הנראה אליו לעין שכלו ותבונתו

אבל ויעתק משם "ההרה" אל הר ד' הר האמונה שלימה מקדם ממדרגת החקירה שעמד עליה מן קדמת דנא אשר לא הי' בטוח שיעמוד עליה לנצח העתיק את עצמו לבית אל ששם איווה ד' למושב לו בית נאמן ונצב לעולמי עד ויקרא בשם ד'" היה הוה ויהיה שמעתה הי' נכון לבו בטוח שר' יהי' לו לאלקים מעתה ועד עולם:

ואחרי הדברים האלה מיושבת השאלה שהצגנו בראש דברינו כי הצדיק אשר באמונתו יחי' כל טבעי ותכונתו קדש לד' ותולדותיו כיוצא בו אחרי שראה דברי אמת וצדק לא הי' בו נפתל ועקש ע"כ גם צאצאיו כמותו ומעשה אבות יירשו בנים וע"ז נאמר מתהלך בתומו צדיק שהי' תם ושלם מעודו אשרי בניו אחריו שיהיו פרי ישוו לו ושמעתי בשם א"ד הה"ג מהיר"ר שמעון סופר אבדק"ק קראקא זצוק"ל שפי' כעין זה מ"ש ג"כ גיל יגיל אבי צדיק שאם בנו צדיק באמונתו יחי' אז בטוח שגם זרעו אחריו יהי' כמותו ע"כ גיל יגיל גילה אחר גילה כפי' המדרש אבל ויולד חכם ישמח בו אם יולד רק חכם אשר רק בשביל החקירה הגיע למטרת האמת לא ישמח רק "בו" עם הבן החכם אבל זרעו אחריו לא ידע מה ילד יום וז"ש פרי צדיק והוא הצדיק תמים אשר לא ע"י חקירתו וחכמתו הגיע למרום פסגת השלימות כ"א לו הנפשות נפש רוח נשמה יחידה חיה השפעה אלקית משמים ממעל ע"כ גם פריו יהי' עץ חיים קדש הילולים אבל לוקח נפשות מי שרק ע"י עקולי ופשורי בשדי החכמות הזרות וכמה הרפתקאות עדו עלי' עד שלקח ורכש לעצמו את הנפשות הנ"ל ע"י רוח מבינתו יחלוף זה האיש לא ידענו עוד מה יהי' לו ולזרעו אחריו וזה הי' בנח שלא הי' צדיק תמים מתחלתו רק ע"י חקירתו ודרישתו נעשה צדיק ע"כ קודם שהגיע לאמתן של דברים הוליד את חם ויפת בעודו עוסק בחכמה ולא הי' עוד אמונתו כסלתו ואחרי שבא לאמונה הטהורה הוליד את שם ז"ש אלה תולדות נח שהיו לו אף בנין דלא מעלי והטעם שלא הי' צדיק תמים מתחלתו ועד סופו כ"א צדיק תמים "היה" והיא כמו נהי' אח"כ בדורותיו כי את האלקים התהלך נח ס"ת חם שרק ע"י חכמתו הגיע לכלל בינה ע"כ הוליד גם בנים זרים ולזה סמך המדרש לוקח נפשות חכם: אלה תולדות נח ופרש"י דלקמן נאמר כי אותך ראיתי צדיקי ולא תמים שאומרי' רק מקצת שבחו בפניו וי"ל עמ"ד ברא מזכי אנא ובמד"ר סוף בראשית ונח מצא חן בשביל אלה תולדות נח ולפי"ז כשהאדם זוכה שבניו אחריו יעלו מעלה בדרך הקדש עי"כ גם הוא בעצמו עולה עמהם ולפי"ז א"ש דנח בעצמו לא היה אלא צדיק לחודי' ולא גם תמים אבל בצירוף עם דורותיו וזרעו אחריו זכתה גם להקרא צדיק תמים וז"ש מה שנח איש צדיק תמים היה נהיה רק עם דורותיו יחדיו המה העלוהו למעלה בקודש אבל הוא בעצמו ולבדו רק את האלקים התהלך פירש"י שהי' צריך סעד לתומכו ולזה אמר

לו השי"ת כי "אותך" כשאתה לבדך ולא ע"י דורותיך ראיתי רק צדיק ולא תמים. - וזהו י"ל בכוונת המד"ר במקרא שלפנינו הה"ד כעבור סופה ואין רשע זהו דור המבול וצדיק יסוד עולם זה נח כי דור המבול לא הי' להם לא זכות ראשונים ולא אחרונים ע"כ נדמו לרוח אשר אין מעצור לו לא לפניו ולא לאחריו ע"כ הפוך רשעים אם נתהפכו לפניהם ולאחריהם אין להם שום יתד לתלות עליו ע"כ אינם וספי תמו מן בלהות אבל נח זכה בדינו על שריי' צדיק "יסוד עולם" שקורא הדורות מראש ראה והביט שהוא יהי' יסוד עילם אשר עליו יבנה בית נאמן לד' ע"כ נשאר חי וקיים:

ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס הא"ע פי' די"א שלא חטאו אלא בסתר וזהו לפני האלקים שרק הוא ית' ידע ועפ"ד א"ש סיפא דקרא כי החילוק בין גזלן לחמסן דחמסן יהיב דמי והנה מי שגוזל בחזק' ולא יהיב דמי כל העם רואים את הנבלה אבל הכופה לחבירו בהלוה' וזבין שימכור לו את שלו ונותן דמי חירו הרואה לא יראה געולתה בו ורק היודע מחשבות יודע בחטאו וז"ש ע"כ לא נשחתה הארץ רק לפני האלקים כפי' א"ע על ותמלא הארץ לא גזל רק מס' ויהבי דמי ואין אדם יודע מהנבלה: ועד"ז י"ל מ"ש להן ק"ן כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם כי כבר האריכו המפרשים שע"כ קודם המבול חטאתם כבדה מאוד על שהארץ היתה אז ברב כהה וחילה ע"כ פירותיה ויבולה הי' גסים ועבים והם פעלו על האדם לרעה להנשימו בחומר גס ועכור אבל לאחר המבול כבר אבדה כחה החזק והאמיץ נאמר "לא אוסיף עוד לקלל עיי' פי' מלבים ולפי"ז הן אמת שהארץ שללה מן האדם את מעלתו הרוחנית כי כחה העכור היתה בעוכריו להעכיר אותו במעבה האדמה ועבטיט התאות אבל אחרי שנתנה לאדם תחת מעלותיו הרוחניות חמדות הגשמיות ביתר עוז לא יוכל לכנות את האדמה בשם גוזל את האדם אחרי שנתנה מחיר מעלתן המוסרי טובות ארציות אבל נוכל לומר עליה שהיא חומסת אותם כי יהבא דמי והנה אם הארץ היתה גוזלת מהם את כל שלימותם אמיתית מבלי תת עבורה דבר מה אז יש לצפות ולייחל שלימים יבואו ינחמו על האוולת אשר עשו לבזות את שלימותן חנם מבלי קבל תמורתו דבר מה להשלים את החסרון אבל אחרי שקיבלו כי תחת יופי ועובר תחת עומד א"כ בכל עת לא יתנחמו על אוולתם כי יאמרו לנפשם הלא לא בחנם השלכנו אחר גיווינו את שלימותינו הלא נקבל תמורתה קורת רוח בעו"הז היפה לנו מכל חיי עו"הב וז"ש "קץ כל בשר בא לפני" ואין לקוות שיחזרו בתשובה כי הארץ לא גזלה מהם שיחזרו שיושב להם הגזילה כ"א מלאה הארץ "חמס" שחמסה ושילמה ע"כ לא יתחרט לעולם:

ועפ"י הנ"ל י"ל הפליאה הובא בדמש"א בפרשתנו ולחשך קרא לילה אלו אמר לחשך קרא ערב אין מבול בעולם אחרי שאז"ל הזהרו מן הצבועים ופירשתי וטמא טמא יקרא שטוב יותר שהטמא יגלה קלונו ברבים ויקרא בפומבי שהוא טמא לנפש ויזהרו ממני ומחברתו וע"י רומז ג"כ מאז"ל ולחשך קרא לילה אלו מעשיהן של רשעים שטוב יותר שמעשה הרשע יהא ניכר וגלוי לכל שבמחשך מעשהו אין בו ניצוץ אור החיים ולא שמעשיו יכונו בשם ערב שהוא מלשון עירוב שיום ולילה נתערבו בו ולא ניכר היטיב אם אור לו או חשך יכסהו כ"א לילה גמורה אין בו כלל וכלל מאור היום ואחרי שלפי פי' א"ע הנ"ל לא נחתם דין דור המבול רק מפני שכסו על פשעיהם וכשחתו לפני האלקים א"כ כוונת הפליאה מבוארת שרק מפני שהשי"ת קרא למעשיהן של רשעים לילה ולא ערב להורות שהטמא יקרא שהוא טמא ע"כ בא המבול לשחת כל בשר אשר בו ריח חיים שהי' עירב הבשר תאווה עם רוח החיים הקדושה והטהורה אבל אלו נאמר לחשך קרא ערב שרצון השם שיהא מעורב טוב ברע לא הי' מבול בעולם:

עוד י"ל עפמ"ש מ"ש בויקרא והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה ושלם אותו בראשו וכו' לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו כי קצת מהאפיקורסים אומרים אף שהם עוברים על כל מצוות ד' בשאט נפש אבל בזאת יתהללו שהם ישרים במסחור ונושאים ונותנים באמונה ומקיימים מצוות שבין אדם לחבירו אשר עליהם תכין יסוד חברה האנוסי' אבל באמת טוב יותר הי' אם אכל בשר החזיר השקץ והעכבר וקרקפתא דלא מנח תפילין אם גם בעניני ממון היו רעים בגופה וחטאים בממונם כמ"ש לעיל "וטמא טמא יקרא" אז כל אדם כשר ויש היה נזהר מהם שלא ילכד בשחיתותם אבל מתוך שמראים סימני טהרה בדבר שבממון עי"כ הם מסוכנים יותר ללמוד מהם ומתהלוכותיהם ובאמת זהו מתחבולת היצ"הר שע"כ הוא מסייע ידי עוברי עבירה לעשות טוב עם אנשים שע"כ בנקל לו להסית בני אדם שיעשו כמוהו להיות עכ"פ רע לשמים וטוב לבריות אבל אם היו גם רעים לבריות אז כל אדם הי' מרחיק את עצמו מהם ומהמונם ע"כ אף על טובם לבריות יענשו כי גם את הטוב שיעשו נצמח ממנו שורש פורה ראש ולענה וז"ש "יהיה כי יחטא ואשם לעשות כל התועבות ובכ"ז ביום אשמתי לשמים ישיב את הגזילה ומדקדק במצוות שבממון שלא לקח ח"ו מאחרים מאומה שלא כשורה לא תאמר שזה יחשב לו לצדקה ויבוא על שכרו כ"א אדרבה ושלם אותו בראשו כי חייב בזה את ראשי למ"ה והטעם וחמישיתו יוסיף עליו והוא מלשון חמושים ומזויינים שהיא נותן עי"ז כלי זיין ליצ"הר נטען יוכל לכבוש את בנ"א ואז"ל הרשעים מסורים ביד יצרם וז"ש לאשר הוא לו' הוא השטן הוא היצ"הר אשר יאמר עליו כי זה הרשע היא לו לקנין והוא ימשול בו

רק לו יתן ביום אשמתי וחטאו לשמים ויעשה טוב לבריות לתת צדקה וג"ח לא לשמים הוא נותן כ"א לאשר הוא לו והוא היצ"הר לו הוא נותן ביום אשמתו:

וי"ל בזה דברי מדרש ריש פ' צו זאת תורת העולה מה כתיב למעלה מן הענין והשיב את הגזילה אמר הקב"ה כשתביאו קרבן לא תביאו מן הגזל כי כמו שלא טוב עושה בעמיו מי שהוא רע לשמים אף שטוב הוא לבריות וע"ז י"ל חסר לאמים חטאת כ"כ להיפך על אותן בני אדם שהן טוב לשמים ומדקדקים במצוות להיות זהיר בקלה כבחמורה אבל בעניני ממון המה חשודים להונות ולרמות גם באלה אין חפץ לד' בהם כ"א האדם השלם אשר בו יבחר ד' צריך להיות טוב לשמים וטוב לבריות שניהם יחדיו יהיו תמים וע"ז רומז קרבן העילה שכליל תקטר לד' כן האדם צריך להיות כלי קדש לד' ולא חציו לד' או בין אדם למקום או בין אדם לחברו וחציו לכם וזהו כוונת המדרש כמ"ש "והיה כי יחטא ואשם" עפ"י כוונה הנ"ל כ"כ לא תקריבו מן הגזל שתהיו מקיימי' מצוות שבין אדם למקום ולא שבין אדם לחברו וע"ז נאמר זאת תורת העולה שצריכי' להיות כעולה שכלה כליל קדש לד':

ובאמת אחרי שעיר פרא אדם יוולד וכל אדם בטבעו הוא חיה טורפת ורק האמונה בד' ובתו"הק היא תשים מתג ורסן עדיו לבלום ולגדור בעדו שלא יעשה כדגת הים אשר הגדול בולע את הקטן וע"ז אחז"ל הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו וכבר פירשו שקאי על שלומה של מלכות שמים שרק בעת אשר מלכות שמים היא בשלום עם הבריות רק אז נשמר' שלא יבלע חד את אחד כי בזמן שסר צל שדי ממעשיהם ונכרתה האמונה בד' והם מלאים רק מגשמיות אז אין מתג ורסן לטבעם האנושי ע"כ אמר שמתחלה ותשחת הארץ לפני האלקים שלא חטאו רק בעבירות שבין אדם למקום ולבסוף ותמלא הארץ חמס שהתעיב עלילה גם בין אדם לחבירו ונתנה המסור' טעם לזה "ותמלא הארץ אותם" אחרי שביערו את הקדש מן ביתם זה הגוף וגירשו משם כל חלקה טובה כל דבר רוחני ורק הארץ ותאוותיה מלאה אותם מפה לפה ע"כ עבירה גוררת עבירה:

וי"ל בזה דברי המסורה פ' לך ואנשי סדום רעים וחטאים לד' מאד- ואנשי קדש תהיון לי ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ דרש"י פי' חטאים בגופן ורעים בממונם הכוונה כנ"ל שמתחלה לא היו רק רעים בגופן במצוות שבין אדם למקום הביטו עליהם בשאט נפש אבל נזהרו עוד מגזל ואונאה ולבסוף נעשו גם חטאים בממונם כי הא' ימשוך את השני אחריו בעבותות החטאה ואחרי אמרנו שגם בזה לא ימלא האדם חובתו אם בין אדם למקום טוב הוא ולא בין אדם לחבירו כ"א יחדיו יהיו תמים ע"כ אף מי שנזהר ממאכלות

אסורות ואם גם מתנהג בחסידות בזה לא נקרא עדיין קדוש עד שיהי' ג"כ נקי כפים ובר לבב אלה שהזהירות במצוות שבין אדם למקום מביאו להיות ג"כ קדש לד' בדבר שבממון וז"ש לא שאתם כבר קדושים וטהורים אם כל נבילה וטרפה לא תאכלו בי זה הוא רק הכנה לקדושה ואנשי קדש רק תהיון לי בעתיד אם להזהירות ממ"א תזהרו ג"כ מעושק וגזל ולפ"ז אין חילוק בין עבירות שבין אדם למקום לעבירות שבין אדם לחבירו ואין חילוק רק בין עובד ד' ללא עבדו אבל מי שאינו נזהר או בזה או בזה יחדיו נאלחו אין עושה טוב אין גם אחד וזהו ואנשי תמיד האנשים אשר תמיד יקדישו מעשיהם עד שיהי' ראויי' להקרא בשם אנשים צדיקים כפירש"י בין בגופם בין בממונם רק הווה יבדילו בין העוברים רק הם יבדלו ויתפרשו מן העוברים עבירות כי המרחק רב ביניהם אבל בין העברים בעצמם אין הפרש והבדל בין מצוות שבין ארם למקום או בין אדם לחבירו: ועד"ז י"ל מ"ש בפ' תצוה ולא יזח החשן מעל דאפוד ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו וכו' לזכרון לפני ד' תמיד כי החשן מכפר על עוות הדין והיא דבר שבממון והאפוד על ע"א בין אדם למקום ע"כ באה המצוה לא יזח החשן מעל האפוד שלא יזח הא' מחבירו כי שניהם קשורי' יחדיו בקשר של קיימא והאחד בלי שני אין בו מועיל והרי"ף ביומא פ' דהא דאז"ל עבירות שבין אדם לחבירו אין יוכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו היינו שאף על עבירות שבין אדם למקום אין לו כפרה כ"ז שיש בידו עבירות בין אדם לחברו וזהו ולא יזח שאין לו כפרה על האחד בלי השני ורש"א בח"א כ' דעבירות שבין אדם למקום נקראים "לפני ד'" וזהו ונשא בחשן המשפט על לבו לספר על דיני ממונות בבואו אל הקרש לזכרון "לפני ד'" אם יזכיר לעורר רחמי שמים על העבירות שנקראו' לפני ד'- וכזה יש לרמז ג"כ במ"ש פ' כי תשא זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל שמי שעובר על פקודי ד' ישרים וסובר בדעתו שחטאו בצדקה יפרוק והוא מקיים עכ"פ מצוות שבין אדם למקום לא ישלה את נפשו לאחר שעשה דבר ולא חצי דבר לא כן היא כ"א אם זה יתנו כל העובר על הפקודים אין כאן אלא חצי דבר ולא דבר שלם:

ועד"ז י"ל מ"ש בפ' מטות והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים (תרגומו תלמידי גבריא חייביא) לספות עוד על חרון אף ד' אל ישראל כי תשובון מאחריו ויפה עוד להניחו במדבר ושחתם לכל דעם דזה כי אבותינו ספרו לנו שהמורי' ומלמדים של פוקרי זמנינו עוד החזיקו במעוזם במצוות שבין אדם לחבירו היו עושי חסד לאלפים אף שלא היו שומרי מצוותיו אבל תלמידהם הבאים מאחריהם הוסיפו סרה גם בין אדם לחבירו חטאים בממונם וזהו והנה קמתם אתם התלמידים של גברי חייבי למרוד

בד' תחתי ולמטה ממדרגת ומעלת אבותיכם והוריכם מעולם כי המה היו עכ"פ טובים לבריות ואז"ל ישראל חוטאין בכפלים היינו בין אדם למקום ובין אדם לחבירו ולוקי' בכפלים וזהו לספות עוד חרוץ אף ד' שילקו בכפלים כי תשובון "מאחריו" עפ"י שדרשו ז"ל אחרי ד' אלקיכם תלכו מה היא רחום וכו' ואתם תשובון גם "מאחריו" באשר לא תדבקו במדותיו הרחמים הקראו בשם שב מאחריו כי בהיות שע"ז שתורודו. בד' ויסף עוד להניחו במדבר ואתם הגורמים למיתתם במדבר ולא תרחמו עליהם בזה אתם תחת ולמטה מאבותיכם שהם היו עכ"פ רחמנים:

ואני הנני מביא את המבול וכו' לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר בארץ יגוע, כפילות הלשון נ"ל עפמ"ש בספורנו אקרא דוהנה נשחתה מעצמה כי בזולת עונש היתה בדרך השחתה בהשחתת דרכם המקלקלת התולדה ובגזל המקלקל המדינות' והנה אותן הבריות אשר לא הי' בהן עוד ניצוץ לחלוחית של קדושה לא הי' צריך הקב"ה לכלותן כי נשחתו מעצמן בטבע כפי' רע"ס הנ"ל אבל רק אותן שהי' בהן עוד מעט מניצוץ הקדושה הי' צריך הקב"ה לשחתן וז"ש ואני וכו' לשחת את אשר בו רוח חיים אשר ישכו בו עוד רוח אלקים מרחפת על פניו צריך אני להשחית הודו באפי ובחמתי אבל "כל אשר בארץ" שכבר סר ממנו רוח אלקים ואין בו רק ארצית כ"א שחה לעפר כבודו עד אשר יקרא כל אשר רק בארץ עם הארצית ואין בו שום רוחנית א"צ אני להשחית כ"א יגיע מעצמו ע"ד שבקי' לריוי': ועפי"ז י"ל מ"ש להלן קין כל בשר בא לפני וכו' והנני משחיתם את הארץ. ודרשו ז"ל שגם ג' טפחים של מחרישה נתקלקלה והוא אחרי שלפי' רע"ס הנ"ל שכבר טבעם נשחתה עד שגם מעצמם בלי עונש הקב"ה יכלו ויאבדו א"כ אם הי' מענש רק את בני אדם לא הי' עונש ניכר אחרי שכבר מעצמם הי' עומדי' להכלות ע"כ הוצרך להראות העונש שגם הארץ תכלה אף שבטבעה היתה יכולה להתקיים ח"ש קץ וסוף כל בשר בא כבר לפני' קודם שאענישם ואגזור עליהם כליה כבר חתמו קצם בעצמם ע"כ להראות עונש הנני משחיתם את הארץ כפירש"י:

ובמסורה שבבעה"ט והנני אומר לבנות בית והנני מקושטת שנים עצים עפמ"ש בא"הח בפסוק עשה לך תיבה שהוצרך נח לעשות תיבה ולא הצילו הקב"ה שלא יגע אליו רע אף בלי תיבה הוא עפ"י מקרא כתוב ביחזקאל סי' י"ד והיו ג' אנשים האלה בתיבה נח דניאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו את נפשם דווקא שלשה יש בכחם למלט נפשם מהרעה אבל ב' ואצ"ל א' לא יוכל למנוע המשחית ממנו ע"כ דבריו ז"ל ולפי"ז י"ל אף ששם בן נח צדיק גמור הי' כמ"ש וישכון באהלי שם מ"מ הלא עם נח לא היו רק שנים שאין לאל ידם להציל את עצמם בלי תיבה והנה אם הקב"ה הי' שולח מלאך להשחית לא הי' קשה למה

הוצרך לעשיית התיבה ולא ניצל בצדקתו כי כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע אבל כיון שהקב"ה בעצמו ובכבודו השטיף את דור המבול וק' כנ"ל וא"כ כונת המסירה בלוויי' ואני בעצמי הנני מביא מבול ולא ע"י מלאך ובכ"ז ואני אומר לבנות בית ומדוע לא ינצל בצדקתו אף בלי בנין הבית ולזה בא כמשיב ואני הנני מקוששש שנים עצים שהצדיק נקרא עץ כדז"ל אקרא היש בה עץ ואחרי שאין כאן לקוששש רק שנים עצים נח ושם ליתר הפליטה ושנים אין בכח להציל א"ע כנ"ל:

וי"ל בזה ג"כ מ"ש להלן וימח את כל היקום וימחו מי הארץ וישאר אך נח. כי יש להוסיף בטעמא שהוצרך הקב"ה לכלותם אף שגם מעצמם היו כלו ונכרתים כפי' רע"ס הוא כדי שיראה נח שהקב"ה מעניש הרשעים וגמול ידיהם ישיב לרשע כרשעתו אחרי שגם הוא הי' מקטני אמונה כמ"ש חז"ל ע"כ הי' צריך סעד לתמכו באמונת שכר ועונש ואחרי שאז"ל אך הוא למעט רומז הכתוב וימח הקב"ה את כל היקום אף "וימחו מן הארץ" שגם מעצמם הי' נמחה שם מתחת השמים אבל בשביל וישאר אך כח שהוא הי' במדרגה כזו שאם לא הי' רואה באיבוד רשעים לא הי' מאמין באמונה שלימה ע"כ הוצרך השי"ת למחותם:

ואתה קח לך מכל מאכל וכו' והיה לד ולהם לאכלה, י"ל דדייק לומר ואתה עפ"מ דקי"ל אסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו ולפי"ז הו"ל למימר והיה להם ולך לאכלה שהרי הם מוקדמי' בזמן לאכילת האדם ונ' מזה ראיה נכונה לד' יד אפרים או"ח סי' קס"ז דהיכי דבא המאכל בדרך נס בודאי לא נעשה הנס בשביל הבהמה כ"א בעבור האדם ובזה האדם קודם ורש"י כ' אקרא דוהקימותי את בריתי אתך על הפירות שלא ירקבו ובוודאי לא כרת הברית רק בשביל האדם ע"כ דייק ואמר "ואתה" רק בזכותך תקח מכל מאכל "אשר יאכל" גם לעתיד ולא ירקב ע"כ והיה לך תחלה ורק אח"כ להם לאכלה כיון שבא דרך נס בזכותך:

ועפי"ז י"ל דברי המסורה ולהם לבדם, ולהם ולגמליהם איו מספר, דלכאורה לפמ"ש במג"א סי' ק"ע מש"ס דתענית דמאכל אדם אסור ליתן לבהמה א"פ היכי קאמר והיה לך ולהם לאכלה דמשמע ממה שהוא אוכל יתן לבהמה אתמהה וע"פ דברי מחצית השקל שם יש ליישב, אבל להנ"ל שהברית שלא ירקבו הפירות נכרת בשביל האדם ע"כ רק מאכל אדם לא נרקב אבל מאכל בהמה נרקב ע"כ הוכרח לתת להם משלו שהרי שלהם נרקב ונפסד ואז"ל אין הברכה מצויי' בדבר הספור ומנוי ע"כ יש לכנות דבר שהברכה שרוייה בו "אין מספר" שבשביל אשר לא יספר נתברך א"כ כוונת המסורה להם לבדם לא יוכל ליתן מאכל לבהמה כ"א רק להם ולגמליהם אדם ובהמה יחדיו יאכלו והטעם

כי אין מספר שנתברך המאכל שלא ירקב ורק מאכל אדם כן יבורך: ומכל החי מכל בשר וכו' תביא אל התיבה וכו' מהעוף למינהו וכו' יבואו אליך להחיות, עפמ"ש שפירש"י כי השחית כל בשר שאפי' בהמות היו נזקקים לאינו מינם לפי"ז כמו שבני אדם הרשעים לא רצו לבוא אל התיבה כן הבהמות שהשחיתו ונזקקו לאינו מינם לא באו מעצמם עד שנח הכריחם בע"כ וזהו מכל החי מכל בשר" אותן הבהמות שלא הסתפקו להזדווג למינן ודומה להם כ"א חיו והזדווגו עם "כל בשר" באין הפרש בין מינו לאינו מינו אותם לא יבואו מעצמם כ"א אתה תביא אותם, אבל מהעוף ומהבהמה למינהו' אשר לא נזדווגו אלא למינם הם יבואו מעצמם מבלי הכרח:

וישלח את היונה מאתו וכו' והנה עלה זית טרף בפיה, ופירש"י יהיו מזונותי מרורים כזית בידו של הקב"ה ולא יהיו מתוקים כדבש בידי בשר ודם כי ישראל כל זמן שעול הגלות מכביד עליהם אכפו הם דבקים בהקב"ה ובתוה"ק אבל אם ירווח להם מעט אז יעזבו את ד' ויורו אחור וכן פי' בלוח ארז וזאת לפנים בישראל על הגאולה שגם בימים הקדמונים בעת אשר העיקו לנו צוררינו בכל מאמצי כחם אם היו ישראל רוצים לעזוב את תורת ד' היו נגאלים מיד אויביהם והיו נותנים להם כל החריות המבוקשות אבל וזאת היא תוה"ק שנקראת וזאת התורה לפנים בשנים קדמוניות היתה יקרה בעיני ישראל למעלה ראש על הגאולה יותר מן גאולתם ע"כ החזיקו בה ולא הרפו ממנה כי יאה להם גאולת הנפש ע"י תוה"ק מגאולת הגוף ע"י עזבם אותה והנה כנסת ישראל נמשלה ליונה מה היא אינה מורדת בבעלה כך ישראל תהו הרמז וישלח את היונה היא כנסת ישראל שלח הקב"ה המכונה נח כפי' המפ' ז"ל מאתו לראות הקלו המים הזדונים מעל פני האדמה אם כבר הוקל עול הגלות ואז לא יהי' עוד כיונה כ"א ימרדו בהקב"ה אבל אחרי שלא מצאה היונה מנוח ורדפוה מכל עבר ופנה להיות נע ונד בראש גילים ע"כ ותשב אליו אל הקב"ה לעת ערב ושקעה שמש חירותם ותאמר אל ד' מוטב שיהיו מזונותי מרורים כזית וטוב לי להיות בגלות המר והנמהר אבל שאשאר ביד הקב"ה ואל יהיו מתוקים כדבש ונופת צוף החירות אבל אז אהי' ביד בשר ודם הם התאות השולטות בי כי זאת לפנים על הגאולה:

וי"ל עוד שאף אם ישראל אינם חוזרי' בתשובה עד ששחו לעפר ובאו בדיוטא התחתונה ובצר לך ושבת עד ד' אלקיך בכ"ז הקב"ה ברחמיו לא ידח ממנו נדח ומקבל תשובת רשעים אף שלא שבו טרם באו מים ער נפש וז"ש ולא מצאה היונה מנוח ותשב. אליו אף אם לא שבה כנסת ישראל הנמשלת ליונה אל אביה שבשמים עד שהיתה גילה וסורה נדחת מדחי אל דחי ומים על פני האדמה לשוטפה בכ"ז וישלח הקב"ה ברחמיו את ידו

הגדולה ויקחה אליו וז"ש להלן ותבוא אליו היונה לעת ערב והנה זית טרף בפיה וידע נח כי קלו המים מעל הארץ יש לרמז עפ"ד הנ"ל עפמ"ש בלוח ארז לפ' צרות רבות סבבונו קראנוך ד' אלקינו רחקת ממנו בעוונינו ועדיין לא שבנו מטעותינו שאף העיקר הגלות הוא גלות השכינה כלומר שהקב"ה רחוק מכליותינו בעוונינו אין אנו צועקים ומתפללים על רזא דנא שיחזיר שכינתו ביניינו ויטהר לבנו לעבדו באמת כ"א כל צעקותינו ושועתינו הוא בשביל גלות הגוף שאנו סובלים אבל על גלות הנפש אין חולה וזהו לאות לבני מרי שהגלות לא זקק וטהר אותנו עדיין ועודנו טועים להחליף העומד בעובר וזהו צרות רבות סבבונו קרחנוך ד' אלקינו כל תפלתינו ובקשתינו הוא בשביל הצרות אשר אנו סובלים אף שהצרה היותר גדולה היא שרחקת ממנו בעוונינו וע"ז היה לנו לזעוק אל המלך שיקרב אותנו אליו ולא בשביל הצרות הגופניות לבדם וזה יוכיח כי עדיין לא שבנו מטעותינו וז"ש ותבוא אליו היונה לעת ערב וחשכו ככבי נשפה ותצעק אל ד' על והנה עלה זית טרף בפיה שע"י הגלות מזונותיה מרורים כזית וע"ז מתאוננת וקובלת שצרות רבית סבבנהו ועי"ז וידע נח שרומז להקב"ה כנ"ל כי קלו המים הם תוה"ק שנמשל למים כמ"ש הוי כל צמא לכו למים שתוה"ק קלה בעוני ישראל ולא נכבדה מעל הארץ הם הדברים הגשמיים וזה כי קלו המים התורה קלה מעל הארץ הדברי' הארציים ויחליפו נקלה בנכבדת:

והמים גברו מאד מאד על הארץ, עפמ"ש בפ' וארא ובכה ובעמך וכו' יעלו הצפרדעים, עפמ"ש חז"ל שחנני' מישאל ועזרי' שמסרו נפשם על קידוש שמו ית' למדו קי"ח מצפרדעים א"כ בוודאי עלייה היתה לצפרדעים שזכו שילמדו מהם לדורות למסור את עצמם על קידוש השם וז"ש ובכה ובעמך על ידך ועמך המוכי' ע"י הצפרדעי' שמסרו נפשם על ק"ה יעלו ויהי' להם עלייה למעלה בקדש במדרגה רמה, וי"ל בזה כוונת המסורה שבבעה"ט בכה ארוץ גדוד והוא שמהצפרדעי' נקח מוסר וארוץ לקיים מצוותיך אף אם יש לירא שעי"ז אהי' גדוד וכרות ח"ו מארץ החיים בכ"ז לא אמנע למסור נפשי ולפי"ז הכא נמי המים שזכו שעל ידיהן נשטף הדור הפרוץ היו להם עלייה ומעלף עליונה וזהו והמים גברו מאד שעלו למעלה בקדש "על הארץ, יותר מן הארץ שנקראת כן לדברי חז"ל על שרצתה לעשות רצון קונה מ"מ המים האלו ששטפו דור המבול עלו עד למעלה מן הארץ:

ועד"ז י"ל מ"ש בפ' בא ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים כבד מאד לפניו לא היה כן ואחריו וכו' ובמסורה שבבע"ט וינח ביום השביעי כי גם הארבה כמו הצפרדעים והמים הנ"ל זכה להיות שלוחא דרחמנא לייסר את הרשעים ועי"ז עלה

למדרגה גדולה מאד שאין למעלה ממנה והגיע לתכלית היותר אפשרית להגיע שיתקדש שם שמים ע"י והנה כמו ששבת הוא תכלית הימים ע"כ בא שבת בא מנוחה כי מי שהגיע לתכליתו והשיג מחוז חפצי אז ינוח וישקוט ע"כ אמר ויעל הארבה שהיתה לו עלייה כנ"ל ע"כ וינח מצא מנוחה ותכליתו וע"ז מייתי המסורה שהרי נאמר וינח ביום השביעי כנ"ל והוסיף לאמר כבד מאד שהי' נכבד במעלה מאוד עד שלפניו ולאחריו לא ימצא נכבד כמוהו שיהא זכאי כמוהו בשל חות השם ומיושבת קו' רש"י מארבה דיואל דהכא לאו בכמות כ"א באיכות נכבדות ידובר בארבה שלא הי' כמוהו במעלה:

ועד"ז י"ל מ"ש ויכלא הגשם ובאסור' שבבע"הט ויכלא העם מהביא, כי אחרי שנתקדש שם שמים ע"י הגשם היו שמחים וששים לעשות רצון קונם כמ"ש באו"הח שאחרי שנמחה כבר כל היקום נאמר ויגברו המים אף שכבר עשו שליחותם של מצוה לא רצו לפסוק ע"כ נאמר ויכלא הגשם בנפעל להורות שבע"כ ושלא ברצונם הוכרחו להפסיק מעבודתם עבודת הקודש וע"ז מייתי ראי' כמ"ש ויכלא העם מהביא בע"כ שלא בטובתם הוכרחו להפסיק מהביא עוד נדבה למלאכת ד':

ועפי"ז י"ל ג"כ מ"ש להלן וישבו המים על הארץ הלוך ושוב ובמסירה שבבע"הט ויצא יצוא ושוב עד יבושת המים והחיות רצוא ושוב, כי אחרי שהגשם לא נעצר רק בע"כ י"ל שהקב"ה ניחם אותם בהבטחתו שעוד יבוא זמנם לעשות שליחותו והוא כמ"ש בסוטה י"א שפרעה טעה שעל כל העולם אינו מביא מבול אבל על חרץ אחת לא נשבע ע"כ הציף על מצרים את מי ים סוף והנה גם העורב שזכה להיות שליח מצוה לא רצה ג"כ לבטל מעשהו עד שהבטיחו הקב"ה שבעת יבושת המים בימי אלי' עוד ישוב לקיים שליחות של מצוה והנה המים והעורב אין בהם דעת ותבונה לטעון כ"א השר שלהם הובטח כמ"ש בפרק שירה וזהו וישובו המים מן הארץ אבל בתנאי הלוך ושוב שעוד ישובו לכסות ארץ וגם העורב יצא בתנאי זה הלוך ושוב עד יבושת המים כפירש"י אבל לא הם בעצמם סירבו והוצרכו להבטחה כ"א והחיות הם השרים שלהם רצים לעשות רצון קונם רק בתנאי ושוב כנ"ל:

ועפ"י האמור הנה מקום אתי לפרש מקרא קדש באומר הבא מן החדש בפ' בשלח ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם, ולהלן פסוק כ"ט נאמר ונשנה ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך דים והמים להם חמה (חסר ו' ודז"ל שנתמלא הקב"ה עליהם חימה על פסל מיכה) מימינם ומשמאלם. וכבר נתקשו המפרשים בכפילות הלשון הזה ע"כ לבי אומר לי עפ"י הנ"ל שארץ נקראת על שרצתה לעשות רצון קונה כי בעת שעשה הקב"ה מלאכיו את כוחות הטבע המה ימהרו ויחישו

מעשיהם להיות זריזין במצוה ולפי"ז גם הים שידע מקדם את אשר יעשה לקדש ש"ש על ידו כמ"ש תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית ע"כ לא רצה בזריזותו להמתין עד שיבואו המצרים לטבוע בתוכו כ"א מיהר הים אף שהשם שם חול גבול לים לבל ישטפו גליו חוץ למחיצתי מ"מ הזריזות והשמחה להיות שלוחא דרחמנא קלקלה את השירה ועבר חוק וגבול הושם לו והרחיב את גבולו עד במקום שהי' מתחלה מאז ומקדם חורב ויבשה נעשה עתה ים חדש אשר לא הי' שם מעולם ומובן לפי"ז הדבר הקשה על שרי מצרים האיך נואלו ונסמית עיניהם לבוא בתוך הים הלא הם ידעו היטיב מקום הים ומקום היבשה ואף שראו שישראל הלכו לתוך הים הלא יש לתלות שהם לא ידעו היטיב מקום הים או מפני שברחו מפני רודפיהם והאויב אחריהם אולי סמכו על הנס שיעשה להם הקב"ה אחרי שבלא"ה אין להם מנוס ומפלט אחר אבל המצריים שהיו רודפי' ולא נרדפי' וידעו היטיב בטיב הארץ וגם לא האמינו שיעשה לה נס האיך באו בשבולת מים רבים אשר ישטפם לנצח אבל לפי הנ"ל שהמקום שהי' מאז ומקדם יבשה פתאום נעשה ים ע"י זריזותו שפיר טעו מצרים והלכו במקום אשר הי' ידוע להם בבירור שהוא יבשה אחר שלי' ידעו שהים העביר את גבולו מעולם וז"ש ויבואו בני ישראל "בתוך הים ביבשה במקום שהי' מתחלת יבשה כבר באו לתוך הים ששינה את מקומו התמידי "והמים להם חומה" אף שהמים יש להם חומה גדר וגבול מימינם ומשמאלם מ"מ הזריזות המקדמת עברה את החומה הלזו ע"כ נאמר חימה מלא כי הפי' כפשוטו חומה ממש גדר וגבול ע"כ וירדפו מצרים ויבואו אחריהם כי טעו וסברו שבאים ביבשה משא"כ בפסוק כ"ט לא סיפר מתחילת ביאתם לים כ"א מהליכתם ע"כ נאמר שם "וילכו" ולא ויבואו כי לא סיפר מביאתם בתחלה כ"א מהליכתם בשכבר נהפך הים ליבשה וז"ש בסיף כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב ד' עליהם את מי הים ביאר הכתוב איך נגאלו ונופשו שרי ציען שבאו עם רכבם ופרשם אל תוך הים הלא בשגעון ינהגו את עמם לכליון חרוץ וע"ז בא כמשיב "וישב ד' עליהם את מי הים" לא שבאו אל מקום אשר הי' שם הים מן קדמת דנא כ"א הם באו, למקום אשר לפי דעתם הי' יבושת המים רק שהקב"ה השיב בעים רוחו את הים לפרוץ גדרה וז"ש להלן ויהי לפנות הבקר וישב הים לאיתנו, ופירש"י לתוקפן עפמ"ש בלוח ארז לפ' מ"ש והמלאכה היתה דים, שמה שהביא לעבודת הקדש זהו לא הי' מלאכה כ"א חכמה ס"א המלאכה היתה שאמרו די להביא אף שיכלו להותיר במעלה בקדש אם יוסיפו להביא לעבודת הקדש עיי"ש פ' נשא ה"נ הים במה ששטף את המצרים וקיים מצות בוראו בזה לא הראה פח וחיל כ"א ד' אלקים דבר מ' לא יעשה כרצון השם אבל בזה הראה תקפו בזה ששב למעמדו הראשון

ולא הוסיף עוד לבלע ולעביד עבודת הקדש בזה הראה כחו שקיבל עליו עול מלכות שמים כנ"ל שאף ששמחים בצאתם לעשות רצון קונם בכ"ז אם ד' ציוה שלא לילך עוד בשליחותו "ששים בבואם" וכ"ז בשביל שעושים באימה רצון קונם וזהו וישב הים שמה ששב למקומו הראשון זהו איתנו ותקפו:

ובזה י"ל מ"ש בפ' יתנו הגבל את ההר וקדשתו ובמסורה שבבע"הט וקדשתו בי את לחם אלקיך הוא מקריב, כי כמו שהים מיהר לעשות רצין קונו כ"כ ההר המקודש זה סיני אשר עליו ניתנה תורה מן השמים בוודאי חש ומיהר לעבור גבולו כדי להחיש בקבלת הקדושה אשר אין למעלה הימנה ע"כ כמו שנאמר אשר שמתי חול גבול לים כנ"ל כן צוה הקב"ה הגבל את ההר עשה גביל ותחום להר שלא יפרוץ גבולו והטעם וקדשתו על שיזכה לקידושא רבה והוסיפה המסורה כי את לחם אלקיך היא תורת אל חי הוא מקריב לעמו ישראל ע"כ צריך הוא לגבול שלא יפרוץ:

וירח ד' את ריח הניחוח, במדרש הריח ריחו של אברהם אבינו וחנני' מישאל ועזרי' ויש לכוון דבריהם בלשון הכתוב לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם עפמ"ש בלוח אח דהאדם בה"א הידיעה הוא אדם גדול ונודע בשערים ופי' בזה דברי ר"ת דאומות העולם נקראים בשם האדם אבל אדם רק ישראל יקראו כי גם באו"ה נמצאי' אנשי' שם המצויינים בשער בת רבים ואלו נקראו האדם הידועי' אבל אנשים שפלי המעלה אשר לא נודע לרבים אין להם מעלות ומדות אבל ישראל ריקנים שבהם מלאים מדות ומעלות ע"כ אף האנשים אשר לא נודעו בשער מ"מ יאות להם שם אדם עיי"ש וז"ש על כן לא אוסיף לקלל את האדמה בעבור האדם הידועי' והם א"א וחמ"וע כדברי המדרש והנה אם הגדול בענקים הי' נולד בגדלו בטבע לא הי' זכותו כדאי להגן על העולם אבל אחרי שעיר פרא אדם יוולד ואף הגדול שבגדולי' בטבעו הי' כשאר בני אדם נוטה לרע רק בכחו וגבורתו כבש את יצרו ע"כ ראוי הוא שיתקיים העולם בעבורו ע"כ אמר שבשביל זה ייחס הקב"ה על עולמו בזכותו של האדם כי יצר לב "האדם" רע מנעוריו שאף שהוא כעת ברום המעלה מ"מ רע היה בנעוריו משננער ממעי אמו גם הוא הי' כאחד האדם ורק ע"י מעשיו הגביה את עצמו למעלה ראש ע"כ ראוי הוא להגן: ועפ"ד ר"ת הנ"ל י"ל מ"ש להלן שופך דם דאדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלקים עשה את האדם, והוא להוציא מלב הזדים אנשי בלי שם המוציאי דבה על ישראל שח"ו דם אינו יודי לא נחשב בעיניהם ואין לו דמים ע"כ אמר הכתוב שופך דם "האד"ם והוא מאו"ה דמו ישפך כמו הורג את ישראל והטעם כי בצלם אלקים עשה אף את האדם כי אל אחד בראנו ואב אחד לכלנו, וזה שאמר להלן ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מיד כל היה אדרשנו ומיד

האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם עפמ"ש בלוח ארז לך לפ' מאז"ל תמים תהיה עם ד' אלקיך כשאתה תמים חלקך עם ד' אלקיך כשכבר השלים האדם את עצמו אז צריך להוסיף כח ואיל להשלים גם את גופו שנקרא חלקך והנה הדם הוא כח הגוף ע"כ אמר את דמכם שהוא כח הגוף שנוסף גם הוא יהי' לנפשיתיכם שצריך להעלות הגוף למדרגת נפש עד שגם חלקך מה שהוא חלק שלך יהי' עם ד' אלקיך אבל רק ממי שהשלים א"ע כבר ונקרא תמים הקב"ה דורש דמים שגם גופו יהי' קדוש לד' והמפ' כ' שמהשמות שנקראת בהם הנשמה נפש, יחידה "חיה" שהחיה היא הגבוה שבמדרגות שהיא חיה לנצח ולא תראה המות לזה שרק מיד כל חיה ממי שנפשו היא כבר במדרגת חיה אדרוש גם את גופו להקדישו אבל מיד "האדם" שנכלל בו או"ה כפי' ר"ת הנ"ל אדרוש רק את "נפש" האדם אבל לא את גופי כי הארץ נתן לבני אדם פחותי המעלה וז"ש בפ' נצבים ומל ד' אלקיך את לבבך וכו' לאהבה את ד' וכו' בכל נפשך למען חייך עפמ"ש רמב"ן ומל ד' שלא יהא עוד יצ"הר בעולם בעת ההיא כשאתה תהי' תמים אז החוב עליך לא לבד להקדיש את נשמתך לד' כ"א גם הנפש החיוני אשר ניתנה באדם להחיות אותו גם היא תאהוב את ד' וזהו לאהבה את ד' אף בכל נפשך אשר ניתנה לך "למען חייך" שעל ידה תחיה גם אותה תקדיש לד' כי גם "חלקך" עם ד' אלקיך:

את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית וכו' נתקשו המפ' הלא הקשת בענן הוא דבר טבעי וגם נתתי לשון עבר משמע שכבר נתן ואפשר לרמז כי המפ' כ' כי מה שבעטו דור המבול הוא מרוב טובה שהארץ היתה שמינה ובריאה והוציאה פירות גסים ע"כ ע"י המבול התיש ד' כח הטבע ולא ישוונו עוד ויבעטו ע"כ לא יכלה עוד את כל חי והנה הגשם הוא הברכת ההכרחית שתוציא הארץ את פריה ובכ"ז אם הוא בא בריבוי ושפע יותר מן הצורך יהא מזיק ומשחית כמו שהי' ע"י המבול כ"כ רמז הקב"ה שטובה היא כל השפעה מגבהי מרומים אם היא באה במדה ובמשקל כפי הצורך אבל אם תפרוץ גבול האמצעי המשובח לקללה תחשב וזאת יזכיר הקב"ה תמיד שרק רוב טובה שהשפיע היה בעוכרם והנה קשת הוא כלי משחית לחבל וענן הוא כלי המחזיק ברכת הגשמים והקב"ה יזכור שאת קשתי להשחית ולחבל נתתי מכבר בענן שהוא בעצמו לברכה ולא לקללה בכ"ז אחרי שהוריד יותר מן הצורך נעשה הענן קשת ע"כ מכאן ולהלן שלא יהא הענן עוד לקשת כ"א יוריד את הטובה במדה המספקת ולא יותר ולא יבעטו עוד מרוב טובה ע"כ הוא ברית עולם שלא ימחו עוד:

עוד י"ל כי הפוקרים אומרים עזב ד' את הארץ למקרה הטבע ואם תהי' רעה בעיני ד' לא עשה אבל אנו מאמינים שהכל אשר לכל כל פגעי ונגעי בני אדם לא מקרה וילידי הטבע

כ"א שלוחי המקום ב"ה להעניש את החוטאים ויהיו לאות לבני מרי שהקב"ה משגיח על מעשה בני אדם ותעלולותיהם כמ"שכ בלוח ארז "אני הגבר" מי שהוא גבר בגוברין ולו דעה בינה והשכל יראה ויבין ראיתי "עני בשבט עברתי" שכל עני וצער המגיע לבני אדם המה שבטו עברתו מקל חובלים וזהו את קשתי שהוא מחבל ומשחית נתתי אני בכל ענין הסוכך בעברתו על יושבי תבל שאם ענני החשך והצרות יסובבו את האדם אז רק אני השם ולא המקרה בלתי טהור נתתי הקשת אשר יורה חציו מענן הערפל וזה יהי' לאות ברית ביני ובין הארץ שעיני ד' משוטטות בתבל ומלואה והקשר אמיץ בין ד' ובין הארץ לא יפרד לנצח:

והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכור ברית עולם בין אלקים ובין כל נפש חיה בכל בשר, כי לאחר המבול אף שירעו וישחיתו בכ"ז לא ישחיתו כ"כ עד שלא ישאר בהם ניצוץ קדושה וטהרה כ"א ישאר בהם רוח דעת ויראת ד' ע"כ אף שיענן עליהם ענן הסכלות ולא יראו ויבינו את כבוד ד' בכ"ז לא יהי' חשך סתרם לגמרי כ"א עוד יזהיר עליהם שביב שמש צדקה ועוד הריחם ביראת ד' וידמו בזה ליום מעונן סגריר אף שערפל חתולתו בכ"ז לא ימנע השמש אורו להופיע עליהם וזהו והיתה הקשת בענן שהיא כשהחמה משלכת ניצוצי זהרה על עב הענן וראיתיה וכו' ובין נפש חיה בכל בשר כלומר שבכל בשר אף שהשחית את דרכו בכ"ז עודנה בו נפש חיה מעט מחלק אלקי ממעל לא כן קודם המבול הרעי והשחיתו כ"כ עד שמרובם ככלם כבר סרה נפש החיה והי' שמיהם קדרות אופל וצלמות אבל לאחר המבול יהי' נפש חיה הוא חלק העליון בכל בשר אשר על הארץ:

במדרש רבה פרשתינו אקרא כי אותך ראיתי צדיק לפני מצינו שאומרים מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם בפניו שנאמר אמרו לאלקים מה נורא מעשיך וכלו שלא בפניו שנא' הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו כי מה שהקב"ה משגיח זו ומפרנס את עושי רצונו אף שמי הקדימני ואשלם ואין האדם יוכל לתבוע שכרו בדין בכ"ז כיון שהקב"ה משלם לאיש כמעשהו אף שאין זה מעשה האדם לבדו לולי שהקב"ה מסייעו מ"מ אין שבחו של הקב"ה גדול כ"כ כי יבוא האדם על שכרו כמ"ש בתויו"ט ברכות שע"כ מברכין בבי"המז נברך לאלקינו בשם דין כי הדין מחייב מאן דיהיב חיי יהיב מזוני אבל מה שהקב"ה זן ומפרנס לעוברי רצונו אשר אין אלקים מנגד עיניהם ובכ"ז לא יסתיר פניו מהם והיו לבער זהו שבח גדול ומורה על מדת טובו ית"ש הגומל לחייבים טובות והנה מי שהולך בדרכי ד' ומקיים שויתי ד' לנגדי תמיד היא מתהלך לפני ד' כי יאיר פניו אליו אבל מי שעוזב דרכי ה' ואין אלקי' נגד עיניו והקב"ה מסתיר פניו ממנו זהו הנקרא מתהלך שלא

בפניו כי כבר עזב אותו השם ולא יראה את פני האדון ד' ע"כ אחרי שדבר ד' הוא מקיים את העולם ואם הי' מסיר השגחתו ממנו כבגד תבלה ותחלוף ע"כ נקרא בשם מי שאמר והיה העולם כי בדבר ד' נעשה ונתקיים העולם וז"ש שבפניו והוא לעושי רצונו ההולכי' באור פני ממ"ה אין כאן אלא מקצת שבחו אם משגיח עליהם לטובה כי גם מדת הדין אלקים מחייב להטיב עמהם וזהו אמרו והללו ושבחו לאלקים הוא דין אבל שלא בפניו הם הרשעים אשר פני האדון ד' לא יראה עליהם ובכ"ז מפרנס ומכלכל אותם ע"ז ראוי לרומם להדר ולשבח את השם על רב טובו וחסדו וזהו לספר כל שבחו ית"ש שהוא מפליא להטיב אף לרשעים במדת הרחמים שלו וזהו הודו לד' למדת הרחמים כמ"ש וירא אלקים את כל אשר עשה שהיא משגיח על כל יצוריו אף על הרשעים והטעם והנה טוב מאד שהאלקים הנזכר הוא טוב עד להפליא וז"ש כי לעולם בין לצדיקים בין לרשעים חסדו ישפיע עליהם מטובו:

החדש על פרשת לך לך

לך לך וכו' אל הארץ אשר אראך במד"ר הה"ד שמעי בת וראי עפמשה"ק באו"הח למה לא נראה אליו קודם שדיבר ד' עמו ורק בפרש' השניי' נאמר וירא אליו וי"ל שמרמז בזה מ"ש למען תשכילו את כל אשר תעשון ונאמר שכל טוב לכל עושיהם, והוא להוציא מלב הפורקי' מעליהם עול תורה ומצוה באמרם שלא יבינו פקודי ד' ולא נאוה לאיש לעשות מה שאין שכלו ותבונתו משגת ובזה נואלו כי ד' יתן שכל ובינה, להבין דברי קדשו רק אחרי שיקיים המצוות בפועל כי שכל טוב רק "לכל עושיהם" למען תשכילו ותבינו רק את כל אשר "תעשון" וכן נאמר קשרם על אצבעותיך אם אצבעותיך שהם כלי המעשה יהיו קשורים בעשיית המצוות רק אז כתבם על לוח לבך שגם לבבך יראה חכמה ודעת ספוני טמוני טעמי המצוות ע"כ מתחלה שמע אברהם אבינו בקול ד' ופקודתו שמרה רוחו במעשה ורק אח"כ וירא אליו ד' זכה לגילוי שכינה ע"כ א"ל מתחלה לך לך ותקיים מצוותי ועי"ז תזכה אשר אראך תעלה מעלה על סולם השלימות ותזכה לראות בגלוי עינים ולזה סמך המד"ר שמעי בת שמתחלה צריך אתה לשמוע בקול ד' ולעשות כמצוותו ואח"כ וראי יהיו עיניך רואות את מוריך:

וי"ל בזה מ"ש פ' בשלח ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם ויורהו ד' עץ וישלך אל דמים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט, כי תו"הק נמשלה למים כמ"ש הוי כל צמא לכו למים וכ"ז שאין אנו מבינים טעמי המצוות הם כטפל בלי מלח ולא ינעמו לנו ומה ולא יכלו לשתות מים מבאר התורה כי מרים הם ויורהו ד' עץ הוא העץ החיים למחזיקים

בפועל ובמעשה המצות ע"כ וימתקו המים כי שכל טוב לכל עושיהם כנ"ל וימתקו מדבש ונופת צופים שם שם לו "חק ומשפט" מה שמתחלה קודם שהחזיקו במעשה המצות כחק בלי סבה וטעם נעשה אח"כ כמשפט ברור אשר השכל מסכים עליהם:

ואברכה ואגדלה שמך והיה ברכה במסורה שבבע"הנטו והיה תמים והיה נכון לבקר - עלה אלי ההרה והיה שם והיה לי לאבא עפמ"ש בלוח ארז לפרש מדרז"ל עד שלא ניתנה תורה היו העליונים למעלה והתחתונים למטה לאחר שניתנה תורה ירדו העליונים למטה והתחתונים למעלה ואני ארד תחלה שנאמר וירד ד' על הר סיני ותוכן דברי שמתחלה קודם מתן תורה אנשים רמי המעלה וגובה הקומה לא יוכלו לרדת ממדרגתם ללמד לבני אדם העומדים הרחק מאוד ממדרגתם הרמה אבל התורה לימדה אותנו כמו שהקב"ה רם על כל רמים הוריד את עצמו על הר סיני ללמד לעמו תורה מצוות כן בני ישראל אם גם כגובה ארזים גבהו וכמלאך ד' צבאות הוא בכל זה ישפיל את עצמו להשפיע על בני אדם עיי"ש באריכות וז"ש ואגדלה שמך אף שתהי' רם ונשא וגבה מאוד לא בשביל זה תפסוק השפעתך על בני ישראל דורך כ"א בכל זמן והיה ברכה תהי' נכון ומזומן להשפיע מלימודך לקטני הערך, וזהו ג"כ והיה תמים אף שתהי' תמים בתכלית השלימות בכ"ז תהי' נכון ומזומן להוריק ברכת לימודך אף למתחילים בחכמה וזהו לבקר אשר רק התחילה לזרוח עליהם שמש החכמה והמרחק רב בינך וביניהם ובכ"ז תהי' נכון ומוכן להם וממי אתה למד מסיני שהקב"ה ירד תחלה כנ"ל ע"כ הוסיף עלה אלי ההרה והיה שם שמשם תצא תורה זו לישראל להשפיל את עצמו אל התלמוד. והנה האב לבנו אף שהאב הוא בתכלית השלימות בכ"ז ללמד את בנו במה נחשב הוא מוריד א"ע ללמדו דעה בינה והשכל כ"כ אף אתה היה לו לאב שלו לצורכו להגדיל תורה ללמד תועים בינה תהי' במדרגת אב שאין מעלתו נחשבת כלום לגבי בנו:

ואברכה מברכיך ומקללך אאור. מה שנתקשו המפ' ז"ל מדוע בברכה נקיט לשון רבים ובקללה בלשון יחיד י"ל ע"ד הפשוט כי כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו ורמזו לזה קול המון כקול שדי ע"כ אם רבים מברכי' את האדם ורוחם נוחה הימנו בוודאי ראוי הוא להתברך כי רוח המקום ג"כ נוחה הימנו אף שאיזו יחידים יקללוהו כלא ואפס חשבו כי הלך אחרי רוב ובקללה הוא להיפך אם רבים מקללים את האדם ראוי הוא לקללה אף שיחידים יוצאי' מן הכלל ומברכי' אותו ע"כ אמר רק אז אברך את המברכי' אם ברבים יהיו עמך לברכך ורוח המקום נוחה ממך אבל בקללה הוא להיפך אם רבים יקללוך אז בוודאי מעשיך ריחקוך ואין רוח המקום נוחה ממך אז לא אקללם כי בדין ובצדק קללוך על רוע מעלליך אבל אם רבים יברכו אותך יהללוך וישבחוך ורוח

המקום נוחה ממך רק איזו יחידים יצאו מן הכלל לקלל אז אאור אותם כי רק הרעים היחידים קללוך אבל יברכוך טובים ואפשר ע"ז מסיים ונברכו בך כל משפחות האדמה כלומר רק אז מקללך היחיד אאור אם הוא לבדו יקללך אבל כל משפחות האדמה יברכוך ויתברכו עי"כ כי אברכה מברכיך:

אמרי נא אחותי את, בכ"ס הביא מדרש פליאה מכאן ששוחטין לחולה בשבת עפ"ד בקדש נ"ל כפשוטו עפ"י מה שהקשו הראשונים מדוע נעבור ע"י שחיטה על איסור סקילה דשבת הלא מוטב שנאכילנו נבילה ואין כאן אלא לאו ותי' דבנבילה עובר על אכילת כל כזית משא"כ בשחיטה אינו עובר אלא פעם א' בשעת שחיטה ולפי"ז כיון דאברהם ירא פן יהרגו אותו אף דיעברו על איסור רציחה החמור מ"מ טוב להם שיחיו אותו ותהי' אשת איש ויעברו על כל ביאה וביאה אלמא דנוח לעבור פעם אחת על איסור חמור מלעבור פעמים רבות אף על איסור הקל ממנו ע"כ שוחטין בשבת אף דעוברי' פ"א באיסור סקילה ולא נאכיל נבילות:

והיה כי יראו אותך המצרים והרגו אותי ואותך יחיו אמרי נא אחותי את, ובמסורה שבבע"הט אמור לחכמה אחותי את, י"ל ע"ד צחות עפמ"ש רש"י בקרא דויקח לו למך שתי נשים שדרכן הי' אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש שלא תאבד יפיה ע"י תשמיש ואחרי ששרה היתה יפת תואר עד למאוד ירא אברהם אבינו אולי ירצו המצרים שלא תשחת יפיה ולא ינטל הודה מעליה וזה שאי אפשר אם ינהג עמה דרך אישות ע"כ יהרגו אותו כדי לקיים את יפיה ויאמרו אשתו זאת שנוהג עמה מנהג אישות והרגו אותי כדי שעי"כ ואותך יחיו ותרגום אונקלוס יקיימון שיקיימו אותך בתואר היופי ע"כ אמרי נא אחותי את שאיני נוהג עמך מנהג אישות בפריה ורביה כ"א כאח ואחות אנו נוהגים ואין אני מצפה להוליד בנים ממעיך כ"א וחיתה נפשי בגללך כל חיתי ותאוותי ומעיני אינו אלא בגללך ולא ביוצאי יריכך ועל זה מייתי המסורה ראיי' כיון שאמרו ז"ל אל תעשה קרדום לחפור בה שהעוסק בחכמת התורה לא יצפה להוליד ממנה פרי להועיל כ"א רק באהבתה ישגה תמיד וזהו אמור לחכמה אחותי את שיאהבנה כאח ואחות על מנת שלא לקבל פרס ולא שינהג עמה מנהג אישות להוליד ממנה תועליות אחרות וכן אמר ג"כ אברהם אבינו לשרה:

ואעשך לגוי גדול פירש"י זהו שאומרים אלקי אברהם עפמ"ש בפ' ואתחנן כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים, כי בישראל נאמר ואתם המעט מכל העמים א"כ יפלא האיך קראם הכתוב גוי גדול אבל אם גם בכמות קטן יעקב ודל אבל באיכות הוא רם מכל העמים וזהו מי גוי גדול לא מי שגדול בכמות

כ"א הגדול באיכות אשר אלקים קרובים אליו ולו חקים ומשפטים צדיקים והנה אחרי שמעשה אבות סימן לבנים כמו שהאריך הרמב"ן בפרשתינו והקב"ה רמז לאאע"ה כמו שהוא צריך לעזוב את ארץ מולדתו כ"כ זרעו אחריו יטולטל טלטלה גבר ונע ונד תהי' בארץ לא לו א"כ האיך יקויים הבטחת ואעשך לגוי גדול איה גדילתו אם לא ימצא מנוח לכף רגלו ע"כ אמר זהו שאומרים אלקי אברהם שיהא גדול ומהולל מאוד ברוחניות שהוא יפרסם אלקותו ית"ש וזהו גדולה האמתית: וי"ל בזה מ"ש פ' וירא המכסה אני מאברהם אשר אני עושה ואברם היה יהיה לגוי גדול ונברכו בו כל גויי הארץ, לפי מ"ש רש"י שהחמשה כרכין שלו הן לא יפה הדבר לכלותן שלא מדעתו ולא ירא הקב"ה אולי יתרעם אברהם אבינו על שיתמעט ויגרע נחלתו בכמות אחרי ידעו שהוא בצדקתו לא על הכמות יתן עינו כ"א רק אל האיכות ואחרי שאנשי סדום רעים וחטאים אין שווה לו להניחם כ"א יתמו חטאים מן הארץ ח"ש המכסה אני הצריך אני לכסות ולהעלים מאברהם אשר אני עושה להשחית נחלתו לא כן כי ידעתי שיהי' לגוי גדול לא ברוב עם הדרתו כ"א גדולתו היא ונברכו בו כל גויי הארץ שהוא ישפיע עליהם ברכת שמים מעל להורותם הדרך ילכו בה שם אתה מוצא גדולתו גם יצוה וכו' ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט זהו עיקר מטרת חפצו ע"כ אין מעצור לו ברב עם או במעט:

ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה כי כבד הרעב בארץ, כפילות הלשון י"ל עפמ"ש בלוח ארז לפ' מ"ש ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ ודרשי ז"ל ששפטו את שופטיהם כי לא היו רעבים לשמוע דבר ד' כ"א רק רעבים ללחם מן הארץ ואחרי שרמב"ן האשים את א"א שלא סמך ובטח בד' שלא ירעיב נפש צדיק ויפדה ברעב ממות נפשו וע"כ נגזר על בניו שיגלו ג"כ בראש גולים א"כ לא היה א"א במדרגה גדולה להיות רעב לשמוע דבר ד' רק רעב בארץ ע"כ ירד מצרים כי כבד עליו הרעב רק בארץ ולא בדברים רוחני':

ויש לפרש בזה מדרש רבה אמקרא שלפנינו הה"ד הנה עין ד' אל יראיו זה אברהם שנאמר כי ירא אלקים אתה, המיחלים לחסדו זה אברהם שנא' תתן אמת ליעקב חסד לאברהם לפמ"ש לעיל שכל זמן שאאע"ה לא הי' מכיר את קונו רק ע"י עיונו וחקירתו לא היתה מעלתו רמה כ"כ עד שהגיע למדת האמינה והאמין בד' וכ' בלוח אחז שע"כ ברח מפני הרעב ולא בטח בד' בשביל שהלך הנגבה בשביל החקירה ועפ"י החקירה מאן דביש לי' בהאי מתא ליזול למתא אחרינא וכ' ג"כ לעיל שהחוקר אינו בטוח שיעמוד חי כל הימים בצדקתו כי אולי יבוא רעתו וחקרו ויפול ארצה כל מושגי חקירתו אבל צדיק באמונתו יעמד חי כל הימים ובמדרש סוף שה"ש די"ל עין ד' אל יראיו באינם עושי' רצונו של

מקום ופי' המפ' אף שעושים אינם עושים מחמת שהוא רצונו של מקום רק רוח מבינתם יאלפם וז"ש עין ד' אל יראיו זה אברהם אבינו בעת שלא הי' עוד מאמין רק חוקר ומי שאינו אלא חוקר אינו מגיע לו שכר מצד הדין כי הוא עובד את עלמו ופרי תבונתו וז"ש תתן אמת ליעקב חסד לאברהם שיעקב שהי' כבר המאמין באמונה שלימה לו יאה שכר פעולתו באמת ובדין הוא שיבוא על שכרו אבל לאברהם כל זמן שלא הי' רק חוקר רק חסד ורחמים גדולים של הקב"ה לא קפחו את שכרו וזהו עין ד' אל יראיו כנ"ל המה מייחלים רק לחסדו ולזה מייתי ראיי' להציל ממות נפשם אחרי שאינו רק חוקר עודנו בסכנה שנפשו תמות וע"כ אין נעשה לו נס לחיותו ברעב והוצרך ללכת מצרימה. ויש לרמז כזה במ"ש פ' וירא ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק ויאמר אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם ובמסורה שבבעיהנו נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ד' עפמ"ש בל"ח ארז גדולה דיעה שניתנ' בב' אותיות שנא' כי אל דעות ד' כי החוקר צריך לעמוד על יסוד האמונה וזהו ראשית דרכו ואח"כ יחקור וסופו צריך להיות ג"כ ידיו אמונה וזהו בין שתי אותיות השם שם דיעה מקומה וזהו וישא אברהם את עיניו לדרוש ולחקור ואם אמנם שע"י ראיית עיניו השכליים זכה לראות המקום הוא השי"ת מקומו של עולם אבל רק מרחוק ד' ונראה לו ויאמר אל נעריו אתם שאין לכם אמונת אומן תשבו פה במדרגה כזה ולא תיסיפו לעלות מעלה בקדש אבל אני והנער נעלה למדרגת האמונה ונשתחוה לד' בהדרת קדש ואחרי שהאמונה קבועה בלבנו כיתד בל תמוט אח"כ נשובה אליכם אל דרך החקירה ועל זה רמזה המסורה נחפשה דרכינו ונחקורה אם גם נאחז דרכינו בשביל החקירה אבל אח"כ נשובה אל ד' להאמין:

ועד"ז י"ל ג"כ מ"ש בפרשתינו ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט עמו הנגבה עפ"י הנ"ל שמתחלה לא הלך א"א רק בדרך החקירה עד שנגלה לו ד' ועזב את הדרך הזה שהוא בחזקת סכנה והאמונה היתה לו למנה ופי' בלוח ארז מטות שזהו שנא' בו הנגבה ות"א לדרומא הוא רומז לחכמת החקירה ע"ד שאמרו חז"ל הרוצה להחכים ידרים וז"ש "ויעל אברם ממצרים" אחרי ראותו את הגדולות והנפלאות שעשה ד' עמו ממצרים עזב שביל החקירה ואחז ובחר דרך אמונה וזה היתה לו לעלייה בקדש אבל רק הוא ובני ביתו עשו כן אבל ולוט עמו שהי' ג"כ עמו בצוותא חדא הוא נשאר "הנגבה" על דרך החקירה ולא העמיס את שכמו תחת עול האמונה וכאשר נאמר ביצחק "ועבדה רבה" ופי' לעיל שהעושר מצאן ובקר היה לו לטורח ולמשא ולעבודה רבה כ"כ סיפר הכתוב מאברהם אבינו אחרי שנטה אל דרך האמונה הי' כבד מאוד במקנה שהיו לו כל

קניניו הגופנים ככובד הארץ אשר נטל עליו כי "וילך למסעיו מנגב" שהעתיק את עצמו מדרך החקור "עד בית אל אשר הי' שם אהלה בתחלה" כי בדרך החקירה לפעמים די אליו יראה כשעיני שכלו זכים ובהירים ופעמים נסתרה דרכו מד' אם יכהו עיני שכלו ע"כ דומה לאהל אשר הוא רק דרך ארעי אבל צדיק באמונתו לא ימוט לעולם ושוכן בבית ד' לעולמים וזהו ויסע "בית" אל שד' יהי' לו מעתה אלקים לנצח אשר הי' שם בתחלה רק אהלה בדרך ארעי:

ויהי ריב בין רועי מקנה אברם וכו' - יש להמליץ על הפירוד שבאחינו בנ"י היושבי' בארצות אשר עמיה נחלקו לשני מחנות כמו אשכנזיי וסלאווען אשר כל אחת מהכתות משתדלת להביא את בנ"י תחת דגלה באומרם שרק המה אוהבי ישראל ויהיו להם למחסה ולמסתור לעתות בצרה והכת שכנגדה המה שונאינו מנדינו אשר נרחיק מהם ועי"כ גם מנהלי ורועי ישראל נפרדו למחנים ויתערבו במחלוקת הכתות האלו יש מהם מחזיקי' בכל תוקף ועוז בכת זו ויש מהם עומדי' בצד שכנגדם אבל באמת שני הכתות לא כן בדעתם כי שניהם יחדיו לא יאהבו את ישראל רק בעת אשר רצונם וחפצם להגיע ע"י ישראל למטרת חפצם המה מבטיחי' לישראל בכל פה שהם אוהביהם אבל אם כבר השיגו את מאוייהם ע"י הקול קול יעקב (יידישע שטיממען) אז הידים ידי עשו לא יזכרו ראשונות וכל הבטחותיהם לטובתינו מאין כי הם שונאינו בלב ונפש ורק אנו שלומי בנ"י אחים אנחנו ולנו להתאגד ולהתאחד יחדיו בקשר של קיימא ולא להתחבר עם הכתית וללחום עבורם כי הם רק את טובת עצמם דורשי' ולא את שלנו ע"כ מה לנו לעשות פירוד ומחלוקת בינינו עבורם וזהו הרמז ויהי ריב בין הרועים ומנהלים ומהו הריב והכנעני והפריזי אז יושב בארץ שתי כתות המתנגדות זו לזו ורועי אברהם רצו להתאגד עם רועי הכנעני ורועים האחרים עם הפריזי ועי"ז נתהווה פירוד ומחלוקה בין הדביקים ע"כ אמר א"א אשר הבין הדבר על בוריו למה זה תהי' מריבה בינינו על אודות הדבר הזה הלא אנשים אחים רק אנחנו אבל המה לא יתנהגו עמנו באחווה רק לעת מצוא להם תועלת ממנו וכאשר עבר זמנו בטלה קורבתם לנו:

ואנשי סדום רעים וחטאים לד' מאוד פירש"י רעים בגופם וחטאים בממונם כי יאמר נא האדם אחרי שהארץ נתן לבני אדם. והממון הוא להחיות את גופו ולמלאות בו כל מאויי בשרו ע"כ יעשה בו מה שלבו חפץ אבל הלא נאמר לד' הארץ ומלואה וגם הממון צריך האדם להקדישו וליהנות בו רק במותר כמ"ש בלוח ארז "הרימותי" ידי אל ד'" שגם מעשה ידי צריך האדם להרימו ולהגביהו אל ד' והנה הממון נקרא מאוד כמ"ש ואהבת וכו' ובכל מאדך ע"כ אחר שאמר הכתוב וחטאים בממונם הוסיף לפרש חטאם בזו שלא

תאמר שממונו של אדם מסורה בידו לעשות בו כחפצו באין מעצור כי הארץ נתן לבני אדם ורק השמים לד' לזה אמר לד' מאוד שהמאוד ג"כ צריך להקדישו לד':

עוד י"ל בצירוף המסורה שבבע"הט ושבר פושעי' וחטאים יחדיו - וחטאים אליך ישובו וחטאים בעדת צדיקים, עפמ"ש שובה ישראל עד ד' אלקיך כי כשלת בעוניך - כי עבירה גוררת עבירה ומי שחוטא במזיד נמשכת אחריה עבירה אחרת אבל כיון שלא כיוון אלא אל הראשונה השנייה רק כשוגג תחשב אחרי שאף שלא ברצונו היא באה מסיבת הראשונה וזהו שובה כי כשלת בעווניך עם העוון שעשית בזדון נגרר אחריו מכשול בשוגג כי צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם ורק פושעים יכשלו וזהו ואנשי סדום רעים שעשו עבירות בזדון שעל ידם יקראו בשם רעים נמשכו ג"כ חטאים בשוגג וזהו שאמר הנביא "ושבר פושעים וחטאים יחדיו" שכל פושע במזיד עושה ג"כ חטא שוגג.

והנה בבעל תשובה אמרו חז"ל זדונות נעשו לו כשגגות אבל לא פורש מה יעשה בשוגגים האלו והדעת מכרעת כלפי שאז"ל באינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו כי יודע השם שהוא רע לשמים ע"כ אף השוגג נחשב לו למזיד כיון שאף אם היה יודע משגגתו הי' עובר בשאט נפש ע"כ "ושבר פושעים וחטאים יחדיו" ישבר ויענש על החטאים בשוגג כמו על פשעיו במזיד אבל כשהוא חוזר בתשובה על המזיד יודע הקב"ה שאם החוטא הי' נגלה לו שחטא גם בשוגג כי נכשל בעיונו כנ"ל אז הי' חוזר גם על השוגג ע"כ וחטאים אליך ישובו בעת ההיא גם חטאים בעדת צדיקים גם השגיונות נחשבות ונמנות בעדת צדיקים הם הזכיות:

ויברכהו ויאמר ברוך אברם וכו', כי רם על כל גוים ד' שרוממוהו למרום כפי' מוסקאטי שאומרים שהקב"ה הוא גבוה מעל גבוה ועל השמים כבודו ואינו משגיח על דרי מטה אבל אברהם אבינו הראה לעולם שהקב"ה משגיח על הארץ ע"כ מקודם א"א לקרוא את השם בשם אל עליון כי לא הי' ברכה אמתי' כי כוונתם היתה להרימו מעל הארץ ולהסיר השגחתו מעל בני אדם ועל זה נאמר לא תשא ותרומם את שם ד' אלקיך וכוונתך לשוא למען הסיר השגחתו ממך ועי"כ תאמר שהקב"ה לרוב גדלו ורוממותו מסר השגחת העולם על משרתיו עושי רצונו כ"א לא תעשה לך אלקים אחרים כ"א אני בעצמי ובכבודי מנהיג אני את העולם ומכאן ולהלן יהי' ברכה אמתי' לקרות את הקב"ה בשם אל עליון שהרי מגן צריך בידיך וראו כל העם כי השם משגיח על בריותיו וכעין זה פי' בספורנו והיה ברכה שיהי' הוא לברכה להקב"ה עיי"ש:

עוד י"ל עפמ"ש בלוח ארז פ' כי תבא וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך, שאם ישראל עושה חיל ושונאיהם כבושים תחת ידם לא ינקמו באויביהם כ"א כובשים

את כעסם והולכים בדרך ד' עיי"ש ורמב"ן כ' ושאר המקומות הנזכרים בפרשה לפי חרב הכו אותם ולולי דבניו ז"ל הייתי אומר אחרי שכל כוונת א"א לא היתה אלא להציל את לוט מיר עושקיו ואחרי שכבר גבר עליהם להוציא בלעם מפיהם גם חסדו גבר עליהם והראה להם את ידו הגדולה לחוס ולרחם כדי שיראו ששם ד' נקרא עליו בעת אשר יראו ממך כנ"ל והנה באנשים פחותי המעלה לא יקרא גבור כ"א המכה באויביו ויפל אותם חללים בלי חמלה וחנינה אבל אצל רמי המעלה עיקר הגבורה היא לחוס ולרחם על אויביו בנפש כמ"ש חז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו ומושל ברוחו מלוכד עיר ואחרי שאאע"ה הראה עפ"י הנ"ל את גבורתו משני הצדדים שהפיל אויביו לפניו ועי"ז קנה לו את אנשים פחותי המעלה אשר לזה גבור יקרא ואחרי כבשו אותם הראה רוח גבורת נפשו למשול ביצרו ורחם עליהם ועי"ז קנה לו שם הגבור אצל רמי המעלה ע"כ אמר ברוך אברם אשר קנה ע"י גבורות הנ"ל הן "השמים" הן הגבוהים במעלה הן "הארץ" הפחותים במעלה והוסיף לאמר ברוך אל עליון אשר "מגן" והוא מלשון מגן ומחסה את "צריך בידיך" האויבים אשר כבר היו בידיך לעשות בהם נקמה כרצונך ובכ"ז מיגן וחסה אותם בתתם בידיך האסורות לעשות נקמה בגוים כ"א כבשו רחמיך את כעסך:

ועפי"ז י"ל מדרשם ז"ל פ' תולדות הגמון א' שאל מי יתפוס המלכות אחרינו נטל גייר חלק וכתב עליו וידו אוחזת בעקב עשו, שההגמון הי' בדעתו שאם ישראל יעשה חיל ויגבור על צריו אז יקום ויטור מהם ויכו בהם מכת אבדן והרג בלי חמול עד שלא ישאר מהם פרסה אבל באמת לא כן הוא כ"א רק פעמיו ירחץ בדם הרשע כלומר שיסתפק בזה שע"י שנשפך דם הרשע אשר היה לו לפח ולמוקש עלי דרכו בקדש ומנעו להסתפח בנחלת ד' כרצון לבו הטהור ומכאן ולהלן פעמיו וצעדיו יוכלו להיות רחוצים מצואת הגלות ויהיו נקיים וטהורים, והנה נייר מחוק ניכר עוד בו רושם הכתב הראשון אף שנמחק אבל נייר חלק אין בו שום רושם מקדם כ"כ ישראל לא יזכור ראשונות מה שהרעו לו עריו ושונאיו ע"כ נטל נייר חלק לרמז שרק מכאן ולהבא חושבנא אבל העבר עבר ורק ידו אוחזת כעת אחרי שגבר על עשו בעקבו שלא יוכל לדרוך עליו כמקדם ע"ד פעמיו ירחץ הנ"ל:

ועד"ז י"ל מ"ש פ' כי תצא למלחמה על אויביך ולא אמר "נגד אויביך" לרמוז שבעת שיצא ישראל למלחמה אתה על אויביך כלומר במעלה רמה ונשגבה מהם כי אף שנתנו ד' אלקיך בידיך ותוכל לעשות נקמה בגוים בכ"ז אתה לא תקום מהם כ"א רק "ושבית שביו" מה שהוא שבה ממך בעת משלו עליך והוא שע"י שיעבוד מלכיות לא יכולת לעשות רצון אביך שבשמים את זה תשבה מהם ולא יותר:

ויאמר מלך סדום אל אברם תן לי הנפש והרכוש קח לך ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ - יש להמליץ זה על דורנו אשר הרבה מפני אהבתם לרכוש וממון עוברים על מצות ה'. והנה המלך שמלך בסדום הי' ממון שמו כי היו גוזלי וחומסים למלאות בתיהם הון וזהו שאמר מלך סדום היינו הרכוש תן לי הנפש כלומר נשמתך ותקח לך רכוש אבל אברם אמר לו שהנפש והרכוש אינם צרות זו לזו כי אם יצבור כסף גם בזה יוכל לזכות אחרי שמאמין שהכל מה' יעשה ברכושו צדקה וכדומה דבר טוב וז"ש הרימותי ידי אל ה' כלומר גם קנין ידי והוא פעולת הגוף גם זה אל ה' אחרי שידעתי שהש"י אל עליון קונה שמים וארץ וממנו הכל וי"ל בזה מ"ש ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה כי יש עושר שמור לבעליו לרעתו אם תעביר את האדם ח"ו ע"ד קונו וישמן ישורון ויבעט וישכח אלוה עשהו ועשירות כזו אינה מביאה שמחה לבעלי' כ"א יגון ועצב רב משא"כ אם מרים ידו לה' כנז' שיודע שלא בכחו ועוצם ידו עשה חיל כ"א ברכת ה' היא סמכתהו וממקור העליון בא עליו השפע מגבהי מרומים אזי באשר ידע כי רק ברכת ה' היא תעשיר אז לא יהי' עצב ומחסור עם הברכה הזו רק טוב וחסד ירדפוהו וזהו כוונת רז"ל על ברכת כהנים יברכך ה' וישמרך יברכך בממון וישמרך מן המזיקין. כלומר אם תדע שכל הממון שאצרת ואספת רק מברכת ה' משמים ממעל בא לך אז אתה שמור מן המזקין הרגילים לבוא יחדיו עם העשירות והמה הגאוה ושרירות לב והנטיי' אחרי התאוות וכדומה מנזקי המדות וזה נכלל ג"כ בכח אז"ל על הפ' ושמחת בכל הטוב אשר נתן ה' אלקיך לך ולביתך אין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו כי הכסף והזהב לא יקרא טוב אלא אצלנו ב"א משא"כ אצל הש"י אשר לו הכסף והזהב לא יקרא טוב בעצם רק אם נדע לעשות טוב ברכושנו להנות בהם ב"א ולרכוש ע"י מצות ומעש"ט אז לא לבד אצלנו הלוקחים הוא טוב כ"א גם אצל הש"י וז"ש אין טוב לא יוכל להקרא טוב בעצם אלא רק ע"י תורה קונה הרכוש את שם הנכבד טוב שנאמר כי לקח טוב כלומר הן אמת שאצליכם הלוקחים נקרא הכסף טוב אבל לא אצלי ע"כ תורתי אל תעזובו ואז יקרא טוב גם אצל הנותן ית"ש ובזה י"ל המדרש כשמת משה רבינו אמרו העליונים צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל כי אם יעשיר איש לא נוכל עוד להחליט עליו שבא לו טוב וברכה מן השמים כי יוכל ח"ו להיפך שהעושר שלו יהי' שורש פורה ראש ולענה שיצמח ממנו זרע מרעים הם התאוות רעות שימשלו בו ויהי' עיר פרוצה אין חומה רק אם משתדל ע"י העשירות לצבור בר המעלות וטוהר המדות רק אז תחשב לו העשירות לצדקה וטובה א"כ האשירות הוא כלהו חרב המתהפכת מטובה לרעה וכן להיפך ע"כ קודם שבא מרע"ה להאיר לארץ

ולדרים עליה באור תורת ה העליונים הם העשירים לא ידעו ע אם הקב"ה עשה צדקה עמהם במה שהשפיע להם עישר וכבוד אחרי שלא ידעו עדן את הדרך ילכו בו למען תהי' עשרם לטוב להם ורק ע"י התוה"ק נעשה העשירות שלהם צדקת ה' באמת וצדק אחרי שידעו כדת מה לעשות בהעשירות שלא יביאם לעניות הדעת ע"כ שבחו והללו את מרע"ה באמרם צדקת ה' מה שהקב"ה השפיע לנו צדקה ושפע את זה רק מרע"ה ע"י תורתו עשה שתהי' נקראת צדקת ה' באמת וע"י מה ע"י שלמד משפטיו עם ישראל וזה י"ל הפ' בתהלים אל תירא כי יעשיר איש כי ירבה כבוד ביתו כי לא במותו יקח הכל כי נפשו בחייו יברך ויודוך כי תיטיב לך כי גם מצד אחר יש להעשיר לדאוג אולי קיבל בזה שכרו משלם ובעולם הגמול לא יבוא עוד על שכרו אחרי שכבר אכל את עולמו בעודו בחיים חייתו עלי ארץ אבל אחרי שירים ידו אל ה' שע"י הברכה שברכו ה' בהון ועושר יוסיף להרבות מצות ומעשיו כאמרם שכר מצוה מצוה כלומר ע"י שכרו שקיבל בעד המצוה השתדל לעשות עוד מצוה כמ"ש פרי צדיק עץ חיים כלומר ע"י פרי אשר לקט הצדיק עבור מעשה ידיו להתפאר נטע הוא את הפרי והשכר שהוא העשירות ושתלו על שדה התורה והיראה עד כי מתחתיו צמח עוד הפעם עץ חיים למחזיק בו עץ עושה פרי המשמח אלקים ואנשים ע"כ לא יקופח שכרו לעוה"ב כי הן אמת שקיבל שכרו בעוה"ז אבל אחרי שע"י השכר הזה הוסיף עוד כפליים לתושיה לזרוע לצדקה ע"כ ברנה יקצור נושא אלומותיו גם בעוה"ב וז"ש אל תירא כי יעשיר איש כי ירבה כבוד ביתו שאז תירא פן אולי במותו כבר לקח הכל ואין עוד לצפות ולייחל שיקבל שכר בעולם הבא אל תירא ואל תחת והטעם כי נפשו בחייו יברך חייו העדונים לא רק לברך ולהנות גופי הי' חי כ"ת גם את נפשו ונשמתו החי' ע"י חייו בעשירות ושפע ויודוך כי תיטיב לך כל חייו הי' ברכת הודאה על הטוב אשר גמלהו ה' וכיון שכן אף שנהנה בעוה"ז בכ"ז גם בעוה"ב יבא על שכרו:

ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון - עפמ"ש כל העולם ניזון בשביל חנינא והוא די לו בקב חרובין לזה אמר בשביל שהוא היה מלך השלימות והתמימות הוציא הוא את השפע מלחם ויין לכל העולם אבל הוא בעצמו הסתפק בקב חרובין והוא כהן אשר יכהן פאר בעבודת הקדש: אחר הדברים האלה היה דבר ד' אל אברם במחזה לאמר וכו', כ' מי שמקיים פקודי אדוניו אינו מוכיח עדיין שאוהב אותו כי אולי רק בשביל ההכרח עושה רצונו אבל אם עושה לא רק מה שציוה עליו אדוניו בפירוש כ"א גם אל זה יביט שמקשיב ומבין שרצון אדונו בזה אף שלא ציוה עליו בפה מלא זהו אות אהבה נאמנה ע"כ אם אנו מקיימי' פקידי הבורא ית"ש אין כאן מיד אות

נאמן לאהבתינו עליו אחרי שאנו מוכרחים לעשות כאשר גזר אומר אבל אם מבשרינו נחזה אלוה כלומר אם גם מה שלא נכתב בתו"הק בפירוש נעשה ונשמע אם אנו רק מבינים שרצונו של מקום בזה כבר אנו עושים בטרם יקרא אלינו פקיד ומצווה זהו עד נאמן לאהבתינו ולמדרגה כזו הגיע אאע"ה עד שמה שהוא צריך מתחלה לצוות לו בפירוש אחר הדברים האלה הי' דבר ד' אליו במחזה לאמר שחזה וראה כביכול בפני הקב"ה והבין שרצונו יהיה בכך וטרם אמר כבר ידע מה ברצונו ית"ש לאמר. והנה מי שמגיע למדרגה רמה כזו אין לו עוד הזכות לקבל שכר על עשיית רצון קונו אחרי ששמחה לצדיק כזה משום מצוות בוראו אבל בכ"ז לא יקופח שכרו כמ"ש בלוח ארז פרשתינו לפ' לא ימנע טוב להולך בתמים כלומר אף שהוא תמים ושלם ולא שייך גבי' ולפום צערא אגרא כי במצותיי חפץ מאוד ולא בשכר מצוותיו בכ"ז לא ימנע הטיב ממנו ע"כ אמר הקב"ה לאאע"ה אחרי שכבר הגעה למדרגה נפלאה כזו שגם במחזה כבר הכרת רצוני אל תירא שלא תבוא עוד על שכרך כי אף שאנכי מגן לך ע"ד שמש ומגן ד' צבאות בכ"ז הנ"ל שכרך הרבה מאוד:

ועד"ז י"ל תנחומא ויקרא אל משה וכו' זש"ה אז דברת בחזון לחסידיך, שגם מרע"ה הגיע למעלה נשאה כזו שטרם אמר הקב"ה הציוי כבר חזה מבשרו אלוה וזהו ויקרא אל משה שכבר בעת אשר רק קרא ד' אליו ובטרם הוציא דיבורו ית"ש הי' לו כמי שידבר ד' אליו להדי' באר היטב וז"ש אז דברת בחזון לחסידך לא הוצרך לדבר אל חסידיו בפה מלא כ"א עיניהם חזו בפניו של הקב"ה כביכול מה רצונו וכבודו וכן עשו:

ואפשר לפרש בזה דברי בעל הגדה חכם מה הוא אומר מה העדות וכו' אשר צוה ד', נפשו בשאלתו למה צריך לציווי הלא אף במחזה שדי נחזה לעשות מה שנבין שרצונו בו והתשובה לזה שלא כל אדם זוכה לראיי' לטובה כזו והראיי' שהרי השכל הי' נותן שכשם שאנו עושי' פסח זכר ליציאת מצרים כן הי' לנו לעשות לדורות זכר למן לחם מן השמים שהוריד הקב"ה לישראל במדבר שהי' ג"כ נסו פלא גדול ובכ"ז ד' לא ציוה והטעם כמוס ונעלם מעינינו ורק היודע נסתרות לפניו נגלו כל תעלומות ע"כ הוצרך הקב"ה לצוות בפירוש כי אנחנו לא נדע מה נעבוד את ד' כי לפי שכלינו הי' החיוב לעשות זכר למן כמו שעושין זכר לפסח וזהו "ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח" כן כל פקודי ד' והוצרך לצוות עליהם בפירוש שהרי אמרו אין מפטירין אחר "הפסח" והוא בחדש אייר שבו התחיל המן לירד מן השמים לא נצטווינו אפיקו מן שנוציא לדורות זכר למן אף ששכלינו הי' מחייב כן כ"כ כל המצוות יוכל האדם רק לעשות בעת אשר יצוה עליו להדי': עוד י"ל כי מתחלה לא דבר הקב"ה עם אברהם אבינו אלא לצורך עצמו

ולהשלמתו אבל להיות נביא לגוים לדבר בשם ד' אל יושבי מבל את אשר ציוה ד' עדיין לא זכה לזה אבל אחר הדברים האלה הוגבה על להיות שלוחא דרחמנא ושכינה מדברת מתוך גרונו להורות פקודי ד' אל בני אדם וזהו הי' דבר ד' במחזה מאי דאיהו שפיר חזי במחזה שדי לא רק לעצמו יהי' כ"א יפוצו מעיינותיו חוצה, לאמור גם לאחרים מה שראה בעיניו הבהירי' והזכים, והנה מי שמנבא בשם ד' את אשר לא צווהו מתחייב בנפשו ככתוב בתורה ע"כ ירא אברהם אבינו אחרי שהוא הי' הראשון אשר יקרא בשם ד' מה שעד העת ההיא לא נשמע כמוהו אולי ידונוהו ח"ו כנביא שקר ע"כ אמר לו "אל תירא אנכי מגן לך" שלא תהי' נידון כנביא שקר והוסיף לאמר שכרך הרבה מאוד עפמ"ש פ' שמות ויאמר משה מי אנכי כי אלך אל פרעה וכו' ויאמר כי אהיה עמך וכו' עפמ"ש מה שהראה הקב"ה למשה רבינו והסנה בוער באש ואיננו אכל רמז לו שמשה רבינו שהי' ענו מאוד הי' ירא שאם יהיה לראש ונגיד על בני ישראל אולי יזוח עליו דעתו ויאבד מדת ענוותנותו היקרה לו מפז ע"כ הראה לו שהסנה הענו והשפל אף שהוא בוער באש ויגבה לבו בדרכי ד' ויעלה מעלה מעלה בכל זה הסנה איננו אכל מדת העניות לא תאבד ממנו וזהו ששאל משה רבינו מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא מי אהי' אם אזכה להוציא את בני ישראל ולהיות מלכם בראשם האם לא אתגאה ואפסע על ראשי עם קדש? ואחרי שנאמר אני ד' את דכא וכל המתגאה אמר ד' אין אני והוא יכולים לדור השיב לו הקב"ה אל תירא ואל תחת שתאבד מדתך הענוות המשבחת שהרי אהיה עמך ואחרי שאני ד' רק את דכא בע"כ שתשאר קיים בענוותנותך והתעוררות לזה שלא תגבה את עצמך הוא שיהי' לנגד עיניך תמיד כי לא קבל רוח יתירה דאית בך זכות לגדולה כ"א תמיד יהי' לזכרון בין עיניך כי אתה רק שלוחי אשר בי בחרתי וזהו לך האות לזכרון שלא תתגאה כי אתה רק שלוחי ועוד לך לזכרון שלא תתגאה שהרי בהוציאך וכו' תעבדון וכו' על ההר הזה זה סיני שחמד אלקים לשבחו בשביל שהוא הנמוך שבהרים כדחז"ל - והנה אחז"ל מאוד מאוד הוי שפל רוח ועפ"ז י"ל דרך צחות שאברהם אבינו ג"כ נתירא אחרי שנעשה נביא לגוים אולי יאבד מדת ענוותנותו כמ"ש אנכי עפר ואפר ע"כ אמר לו הקב"ה שכרך הרבה מאוד היינו המאוד מאוד הוי שפל רוח כנ"ל:

והאמין בד' ויחשבה לו צדקה, עפמ"ש בלוח ארז עקב לפ' מ"ש לך ד' הצדקה שאם אנו צדיקים במעשינו הוא רק ע"י עזרת מקדש כמ"ש אלמלא הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו זהו לך ד' הצדקה אתה הוא הגורם לצדקתינו וז"ש והאמין בד' ויחשבה לא להעושה עצמו כ"א "לו" להקב"ה חשב אותו כמו לך ד' הצדקה הנ"ל:

או י"ל עמ"ש כל המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו ואחרי שהאמין הוא בנין הפעיל הכוונה שהוא הפיח רוח האמונה בקרב לב האנשים וזכה את הרבים להביאם לידי אמונה טהורה חכה ויחשבה ד' זכות הרבים לו לצדקה כי זכות הרבים תלוי בו:

ויאמר במה אדע כי אירשנה וכו', פירש"י באיזו זכות ורמב"ן וספורנו פי' אולי יחטא זרעי ולא יהי' ראוי לירושה ויאמר קחה לי עגלה משלשת וכו' ותור וגוזל עפמ"ש רש"י דמרמז על או"ה ותור וגוזל על ישראל י"ל במה שבכלם נאמר משולש חוץ מבתור וגוזל כי אלה ברכב וכו' ואנחנו בשם ד' אלקינו נזכיר כי אנו עם עני ואביון אין לגו כח ללחום בחרב וחנית נגד צוררינו ואין לנו להשען רק על אבינו שבשמים לפי"ז י"ל משולש הוא מלשון שלישים על כלו שהוא מזויין בכלי קרב חרב וחנית ע"כ כל אלו הרומזי' על או"ה בוטחים על חילם הם משולשים ומזויינים אבל התור והגוזל שרומז על ישראל אינם משולשים כי אין להם שום זיון רק בוטחים בד' המושיעם בעת צרה ליעקב ואחרי שגדולה האמונה והבטחון בזכות זה יירשו את הארץ ועוד אמרו חז"ל אקרא דחבור עצבים אפרים שכל זמן שים שלום אהבה ואחווה בישראל אף שחוטאים בכ"ז ד' נצב לימינם להושיעם מיד אויב וזהו שהוסיף השם להבטיח לאברהם אבינו כי ויקח לו את כל אלה הנזכרי' הרומזי' לאו"ה ויבתר אותם בתווך" שהקנאה והשנאה השוררת ביניהם להפריד ולהפריא בין אחים ולעורר מדנים ביניהם ויתן איש בתרו לקראת רעהו כי איש לבצעו מקצהו כל אחד ואחד מנגד לחבירו עי"ז המה כרעו ונפלו אבל את הצפור אלו ישראל לא בתר כ"א תמיד יהיו יחדיו תמים ודבקים איש באחיו וזכות השלום תעמוד להם אף שיחטאו ע"כ וירד העיט על הפגרים אחרי שהם נפרדים אלו מאלו וסר מהם נשמת חיים הוא השלום ודומים לפגרים מתים ועי"כ וישב אותם אברם הפיחם והבריחם ברוח קדשו: ויהי השמש לבוא וכו', י"ל כי דעת שתשקע שמש ההצלחה משמי ישראל כי רצון האומות להכביד עול הגלות על צווארינו כי ברדפנו אז החיב מצדינו לעשות את אשר לאל ידינו למען כעמוד חי כל הימים ולא ישטפונו גלי הצרות אבל אם אנו שוכבים ח"ו בתרדמת העצלות ולא נקום ונתעודד להסיר הסכנה והצרה אשר נגד פנינו אז אנו בעצמנו מתחייבים בנפשותינו על אשר לא התאזרנו לעשות חיל וזהו הרמז ויהי השמש לבוא אם אנו רואים ששמש חירותינו קרובה לשקוע ותרדמה נפלה על אברם שהוא יושב בטל כישן ואינו עושה מאומה להקדים רפואה למכה אז אימה מהחשיכה הגדולה נופלת עליו אבל אם נתעורר מתרדמתינו ונתקומם להסיר מחמתם הרעה אז אין מגור ופחד מהחשיכה הגדולה כ"א לכל בנ"י יהי' אור במושבותם ולא יחרץ כלב לשונו אם נקום ונתעודד לעשות חיל ד' יעזור לנו שכל כלי יוצר עליך לא יצלח: הנה

עצרני ד' מלדת בוא אל שפחתי אולי אבנה ממנה. שע"כ אין הת"ח מצויי' שיהיו בניהם כמותם בשביל שהם דבקים באשת בריתם ולא יתנו לאשה זרה חילם ח"ו ע"כ בשעת החיבור והזיווג כמער איש ולויות אחרי שגם להם תאוה ויצר סוכן כאחד האדם ע"כ אף שמכוונים לקיים מצית פרו ורבו מ"מ גם הנאת עצמם ובשרם מעורב בו ע"כ הפרי אשר יולד להם אינו כ"כ זך ונקי כי בחטא התאווה יחמתנה אבל האנשים אשר למלאות תאותם ולרווות תשוקת בשרם ילכו אל הזונה ובעת יביאו האנשים על הנשים כבר מלא תשוקתו ואין כוונתו לעת מצוא זו אשתו רק להעמיד תולדות ע"כ אחרי שהמחשבה ההיא היא זכה וברורה גם תולדותיה זכים וברורים ואחרי שאברהם ושרה היו עקרים בטבע ולא יכלו להוליד אלא ע"י נס ופלא אבל הקב"ה לא עביד ניסא לשיקרא ולא יעשה עמם לטובה אות אלא אם בשעת זיווגם אין כוונתם אלא להוליד ולא יתערב זר התאוה אבל אם בעת חיבורם יתאוו תאוה ומחשבתם גם למלאות תשוקת יצרם אז כבר נתחלל יצועם מן הקדש ואינם ראויים לעשות להם נס ולשנות טבעם עבורם ע"כ אמרה שרה בצדקתה בוא אל שפחתי למלאות עתה תשוקת יצרך ואח"כ כשתבוא אלי לקיים עונתך לא יהא במחשבתך רק להוליד ולא למלאות ספקך ואז אולי כזכה לנס ואבנה אנכי ממנה בהיות מחשבתך נקי מסיג התאוה:

והוא יהיה פרא אדם ידו בכל וכו', עפמ"ש בספורנו פרא מצד אמו אשר בשר חמורים בשרם ואדם מצד אביו שיעשה תשובה ועפ"ד בקדש י"ל שמתחלה יהי' פרא והוא בעת רשעתו אשר נמשל כבהמה נדמה ולבסוף יהי' בעל תשובה ויקרא אדם ובתחלה בזמן רשעתו ידו בכל תהי' להרים יד על חבירו להכות באגרוף רשע ולבסוף יד כל בו והי' מהנעלבים ואינם עולבים וישב בדד וידום וכ"פ הר"א שהובא ברמב"ן שבתחלה הוא ינצח עמים ולבסוף הוא ינוצח ואחרי שבמקום שבעלי תשובה עומדים אץ צדיקים גמורים יכולים לעמוד סיים ועל כי כל אחיו ישכון שיהי' קודם להם במעלה כבעל תשובה: התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך, ולהלן נאמר והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם ברית עולם, עפמ"ש בלוח ארז בראשית לפ' מ"ש בשבת "אות היא ביני וביניכם" שהקב"ה הי' יכול לבקש מאתנו שנקדש כל עתותינו קדש לד' והיצ"הר מבקש כל רגעי עתותיו למלאות בהם משאלות הגוף והקב"ה עושה פשרה ואומר ששת ימים תעשה מלאכה ויום השביעי קדש וזהו "ביני ובינך" אויסגלייך בין שני צדדים המתנגדים אשר כל אחד ואחד מוותר מעט מתביעתו ופי' מאז"ל שאדה"ר כששמע שקין אמר עשיתי תשובה ונתפשרתי כלומר שהקב"ה מתרצה ומתפייס אף בפשרה כנ"ל פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת שהוא ג"כ פשר בין הצדדים כנ"ל:

והנה מצד"ק גמור הקב"ה אינו מסכים לפשר כ"א לפום גמלא שיחנא שיהי' כלו קדש צד אבל אחרי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת והקב"ה יודע שקרוצי חומר רובם נוטים לתהלוכות ארץ ע"כ מתרצה בפשרה בחציו לד' וחציו לכם ע"כ אמר הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים כפי' רמב"ן שנקרא כן מי שעושה פקודי ד' עוד טרם ציוהו ע"כ אתה בשלימותך ומעלתך הי' תמים ושלם בלי שום שמץ דופי כי ממך אדרוש שתלך בכחך הגדול לפני ולא יראה בך ערות דבר אבל אתנה בריתי לזרעך אחריך שאין בכחם להיות כ"כ במעלת השלימות ע"כ בהם אתרצה אם רק יהי' ביני ובינך פשרה כנ"ל והטעם למען שלא לך לבדך אהי' לאלקים שאתה בשלימותך תוכל לעמוד לפני אם אתבע ממך שתהי' תמים כלו קדש אבל אני רוצה להיות לאלקים גם לזרעך אחריך' שיעמדו במדרגה אחריך ע"כ לא אדרוש רק האמצעי המשובח הנ"ל: ובמדרש הובא בכתב סיפר התהלך לפני וכו' במצות מילה ונ' עפ"י שאמרו ז"ל בשעה שאמר הקב"ה התהלך לפני וכו' נרתע לאחוריו אמר שמא דבר מגונה יש בי כיון שאמר ואתנה בריתי וכו' נתקררה דעתו ונראה אחרי שאעא"ה קיים כל התורה עד שלא ניתנה כאז"ל והי' משכיל חכם ומבין מדעתו את כל דברי התורה הזאת עוד טרם ציוהו לפי"ז לפמ"ש הר"מ בטעם המילה להתיש כח התאוה ולזכך ולטהר את גופו הי' לו לא"א להמציא בשכלו גם מצות מילה ולא להמתין עד שנצטווה עליה אבל לדברי המפרשים שהמילה אינה אלא אות ברית קדש אשר צאצאיו חתם בו אז אין מקום לשאלה מדוע לא קיים אותה טרם נצטווה אחרי שבעצמותה אין לה שום פעולה להתיש החומר רק שהקב"ה קבע אותה לאות ברית כמו שקבע הקשת בענן לאות בר"ת לבאי עולם ע"כ אין למילה בעצמה שום סגולה רק אחרי שקבעה השם לאות ברית כמובן אבל לא הי' יכול למול מעצמו וזהו בשעה שאמר לו הקב"ה התהלך לפני הי' סביר כד' הר"מ שהמילה יש לה סגולה בעצמותה ע"כ נרתע "לאחוריו" על אשר לא עשה פעולה המטהרת הלזו בימים שעברו וזהו "לאחוריו" וחשב בדעתו אחרי שלא המציא מעצמו משכלו תועלת המילה זהו לאות שלא עלה עוד על רום שעי ההשכלה ופן ואולי עוד הרבה דברים המשליים את נפש אדם נעלמו ממנו והוא לא ידע ואשם בא' מאלה ע"כ אמר אולי דבר מגונה יש בי ע"כ להשקיט המיית רוחו אשר ד' שאין למילה סגולה בפני עצמה רק היא למען ואתנה בריתי ביני ובינך ברית עולם אשר לא יכרת רק אם השם ציוה עליה אבל לא קודם ובזה נתקררה דעתו ומה שאמר לו והיה תמים דמשמע כד' הר"מ שע"י המילה נעשה תמים הכוונה אחרי שציוה ד' עליה בי"ג בריתות והיא מצוה חמורה ונכבדה ע"כ כמו שכל המצוות מצרפי' ומזקקים את עושיהם עאכ"וכ שמצוה הנכבדה הלזו יש לה

סגולה הנפלאה לעשות האדם שלם וכ"ז לאחרי שנצטווה עליה אבל לא מקודם כמובן וזהו כוונת המדרש שלא תאמר שהמילה בעצמותה יש בכחה לעשות את האדם תמים כ"א התהלך לפני שבמצות' מילה דייקא אחרי שנצטווית עליה רק אז יש לאל ידה לעשותך תמים:

ומה נמרצו אמרי יושר להעמיס זה בכח מאחז"ל בתנחומא אמקרא שלפנינו זש"ה סוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם, הכוונה גלוי' אף שאברהם אבינו ברום שכלו וגודל צדקתו וירואתו הקודמת לחכמתו השיג מעצמו סוד ד' וידע את כל הסודות הצפונות בפקודי ד' והי' לו לקיים גם מצות מילה עוד בטרם יקרא אליו ד' והוא יעשה אבל כיון שהמילה אינה אלא אות ברית שכרת הקב"ה עם אברהם וזרעו ע"כ הי' צריך להמתין בריתו להודיעם עד שהודיע לו הקב"ה ששם את המילה לאות ברית:

ויכל לדבר אתו ויעל אלקים מעל אברהם, פירש"י שהצדיקים מרכבתן של מקום עפמ"ש באריכות בלוח את נשא שהקב"ה ממשיל את הצדיק עליו עד שכביכול הוא יושב והקב"ה עומד ע"כ כמו שהמרכבה והעגלה מוליכה ומביאה את האדם היושב או רוכב עליה ממקום למקום כ"כ הצדיקים אשר נאמר עליהם ותגזר אומר ויקם שצדיק מושל ביראת אלקים ורצון יראיו יעשה הם כמו מרכבה אחרי שגם הם ביכלתם להוליך כביכול את כבוד השכינה למקום אשר יחפוצו והם בזה כמרכבה שמניעה את בעליה ממקום למקום והיא מליצה נכבדה ועפמ"ש לפ' מ"ש וארא על הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה ואמרו רז"ל שמדמין צורה ליוצרה שרומז ג"כ לזה שהאדם הצדיק הוא כביכול עליו מלמעלה גבוה ממנו כביכול ע"ד הנה מקום אתי ונצבת על הצור לזה אמר כאן שבזכות המילה ויעל אלקים מעל אברהם שלא הי' עוד מושל על אברהם עד שנאמר שד' הוא על אברהם עליו מלמעלה כ"א נעשה מרכבה לשכינה כנ"ל ונוכל לומר כמראה אדם עלי' מלמעלה ע"ד ונצבת על הצור הנ"ל:

הרמב"ם ה' מלכים פסק הואיל דבני קטורה נתערבו בבני ישמעאל כולם חייבים במילה והק' בשאגת ארי' סי' מ"ט שסותר א"ע למה דפסק בה' א"ב דהואיל שסנחריב בלבל את האומות אף גר עמוני ומואבי מותרי' לבוא בקהל דכל דפריש מרובא פריש עיין נוב"י מהדורא תניינא אה"ע סי' מ"ב ונ' ע"פ שנתעורר בתוס' חדשים פ"ד דידים דהו"ל לגזור שמא יקח מן הקבוע גבי גר ויש ראי' מזה למ"ש בשעה"מ פט"ו מאיסורי ביאה הובא בפתחי תשובה אה"ע סי' ד' כמו דאמרי' בממזר וודאי הוא דלא יבוא אבל ספק יבוא ה"נ עמוני ספק יבוא בקהל מה"ת ולא איצטריך לטעמא דמרובא קפריש רק להתיר גם מדרבנן עיי"ש ולפי"ז א"ש דלא גזרי' שמא יקח מן הקבוע רק שאם יעשה כן יהי'

איסור דאוריית' משא"כ בספק עמוני דמותר מה"ת א"כ אף אם יקח מן הקבוע לא יהי' אלא איסור דרבנן ולא גזרינן גזירה לגזירה ולפ"ז אין התחלה לקו' שאגת ארי' הנ"ל דכ"ז לענין ספק עמוני דמותר מה"ת שפיר ליכא למיגזר שמא יקח מן הקבוע אבל לענין מילה דבוודאי גם ספק בני קטורה חייבי' במילה מה"ת ככל שאר ספיק' דאורייתא דלחומרא תו גזרינן שמא יקח מן הקבוע כקושי' תוס' חדשים הנ"ל ע"כ שפיר פי' הר"מ שכלם חייבים במילה כנ"ל נכון ופשוט:

החדש על פרשת וירא

וירא אליו ד' במדרש רבה הולך צדקות זה אברהם וכו' הוא מרומים ישכון שהגביה הקב"ה מלך ביפיו תחזינה עיניך שנאמר וירא אליו ד' ע"פ שדקדק באו"הח דהו"ל למימר וירא ד' אליו וכ' כי ד' מסיני בא והיפיע מהר קדשו כל זוהר תוה"ק לישראל עמו אשר בחר בו חבל נחלתו ובעת ההיא חשך כסה ארץ וערפל לאמים רק אברהם אבינו בחיר האבות אשר בן ג' שנים הכיר את בוראו וקיים מצוותיו ותורותיו של הקב"ה אף שעדיין לא בא אל אהל מועד אהלה של תורה לפני ולפנים בכ"ז מחזה שדי חזה בטרם לן בעמקה של תורה ועוד לא נפתחו לו שעריה המצויינים ודמה בזה כמו שהשמש נראית מתחלה על ראשי ההרים בעוד שהעמק והגיא ערפל וחשך חתולתם כ"כ שמש ומגן חביון מזו קרנים מידו מתחלה יתראה רק לבני אדם העומדים ברום המעלה בעת אשר אין עוד חזון נפרץ לדרי מטה עוברי בעמק הבכא וז"ש וירא רק "אליו" לבדו ד' שהוא ראה וצפה אותו מרחוק אף שלא ישב עדיין רק שפתח האהל ולא נפתחו עוד לפניו לרווחה שערי תורה ולא נכנס עדיין תוך אהלה של תורה מ"מ בעיניו הלטושים והבהירים כבר ד' אליו יראה ושפיר חזי בטרם הופיע עוד אור ד' על פני תבל ודמה בזה "לחום היום" כמו שחום השמש באה מתחלה על ההרים הרמים והגבוהים כ"כ מתחלה רק אליו לבדו נראה ד' וזהו כוונת המדרש שבשביל שהוא מרומים ישכון ונשא וגבה מאוד ע"כ מלך ביפיותיו עיניו:

עוד י"ל עפמ"ש בלוח ארז לפ' מאז"ל אברהם קרא אותו יראה ושם קרא אותו שלם שאאע"ה העניו בדעתו שאמר ואנכי עפר ואפר חשב בלבו שאין לו שום שלימות שעבורו תכה לגילוי שכינה רק את אשר יבחר בו ד' אותו יקרב אף שהוא חסר השלימות והנה אם העת חם ואומרים (איין הייסער טאג) אין היום בפני עצמו חם משארי הימים רק שזהרי חמה מחממי' אותו ביתר עז משאר הימים אבל ביום עצמו אין חילוק בין קיץ לחורף כ"כ חשב ע"ע בענותו שמה שנראה אליו ד' אף שהוא לא ישב רק פתח האהל

ולא נכנס עוד לפני ולפנים כנ"ל בכ"ז ד' אליו יראה כחום היום אף שמעצמו אין בו חמה עזה רק ניצוצי השמש בוערי' בו כ"כ זיו השכינה עליו יראה אף שאין בו שלימות עצמו: בדמשק אליעזר פרשתנו הביא מדרש פליאה וחפרה הלבנה ובושה החמה לעתיד לבא יבושו חמה ולבנה להעיד נגד ישראל שחטאו ויאמר הקב"ה להם נשים אתם ואין עדות לנשים עפמ"ש בלוח ארז קדושים מ"ש כחום היום מרמז שאברהם אבינו הי' סבור בדעתו שטוב לצדיק אם לא יתערב עם הבריות והוא מרומים ישכון ולא ימוש מתוך האהל של תורה על כן ישב פתח אהלו ולא רצה להתערב עם הבריות ולמד זאת לעשות כן "כחום היום" כמו השמש בטהרתה אינו באה למטה לארץ כא מגבהי שמי מרומים הופיע נהרה על יושבי תבל עיי"ש באריכות והנה מי שמתבודד ופורש מן הבריות בנקל לו שלא יחטא אחרי שאין לו הסתה מחברת בני אדם משא"כ מי שתמיד מצודה פרושה לרגלו ע"י שהוא חי בצוותא חדא עמהם והנה בנשים נאמר כל כבודה בת מלך פנימה והשמש והלבנה נקראים ע"כ בלשון נקיבה כי גם הם אינם יוצאים החוצה כנ"ל כחום היום ע"כ אינם יכולים ללמד חובה על ישראל אשר בכל רגע היצ"הר אורב להם בצאתם החוצה וזהו מליצת המדרש אחרי שנשים אתם כנ"ל. וכל כבודכם פנימה לא תוכלו להעיד נגד ישראל:

ואקחה פת לחם וכו' כי על כן עברתם על עבדכם, במדרש רבה ארי' מיום שברא הקב"ה עולמו הייתם מזומנים לבוא אצלי כמד"א יהי כן ד' עמכם והוא משולל הבנה ולפום חומר הנושא נ"ל עפמ"ש בלוח ארז ויחי לפ' מאחז"ל מלאך א' עומד באמצע הרקיע בשחרית שהמלאך בשביל שהוא מוכרח ונברא בטבע מזו לעשות רצון קונו ע"כ האדם קודם לו במעלה עיי"ש באריכות ובמדרש איתא על ש מלאכים אין להם יצ"הר נאמר וסעדו לבכם שאין להם אלא לב א' ואחרי שאעע"ה ראה שהמלאכים נצבים "עליו" בדעתם שהם גבוהים במעלה ממנו ע"כ אמר להם עפמ"ד בש"ס עובר לישנא דאקדומי הוא כמו עובר לעשייתן וסעדו לבכם בשביל שאין לכם אלא לב א' ואין אתם חוטאים כי רק על כן עברתם אתם קודם ועובר לעבדכם במעלה שלי שני לבבות ולכם רק א' וארי' שאין זו מעלה כי מיום שברא הקב"ה עולמו הייתם מזומנים לכך והוא ע"ד מלאך א' עומד באמצע הרקיע בשחרית שפירשתי שם שבשחרית והוא בתחלת בריאתו כבר הוא עומד באמצע שלימותו וא"צ לילך בכחו מעלה מעלה כ"א כבר בעת הבראם נבראו בשלימותם והם כמוכרחים וההכרח הלזה לא ישובח וע"ז מייתי ראי' ממ"ש ידי כן ד' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם, ופירשתי כי פרעה חשב בדעתו שהקב"ה לא בחר לו את ישראל לעם סגלתו מאהבתו אותם וע"ז יבטחו שבכל

עת יטיב להם כאוהב נאמן כ"א רק לקיים את הברית ואת השבועה שנשבע לאבותינו שלא יעזוב את זרעם לכלותם ע"כ רק לעת ערב אם כבר יעיק עליהם כובד הצרות עד לא יוכלו לסבול עוד אז בע"כ אף שלא ברצונו הטוב כדי לקיים הבטחתו לאבות יעמוד לימינם להושיעם מכליון נצח אבל כיון שבעם אינו אוהב איתם הרעות יהיו למרבה המשרה עליהם יותר מן הטובות ודומה בזה לפרעה שמוכרח לשלח אותם נגד רצונו ע"כ רבו הרעות שקדמו לטובתו ביתר שאת ויתר עז כ"כ הקב"ה לא יטיב עמכם רק מהכרח חשביה שנשבע לאבות ע"כ ראו כי רעה נגד פניכם וז"ש "יהי כן ד' עמכם" באופן זה יהי' ד' עמכם להטיב לכם כאשר אשלח אתכם כמו שאני לע"ע מטיב עמכם והוא על חפי ועל חמתי כ"כ הקב"ה לא ייטיב עמכם רק בשעת ההכרח - ושפיר מייתי המדרש ממקרא זה לראיי' שההכרח לא נאוה לו תהלה: ועפי"ז י"ל מ"ש ואקחה פת ולא אמר ואתן פת עפמ"ש שהנתינה לחשוב נקראת לקיחה ע"כ כתיב ויקחו לי תרומה ולא ויתנו כי הנתינה מקרי לקיחה ע"כ באמרו וסעדו לבבכם שאין לכם יג"הר ואתם חשובים ע"כ על הנתינה לכם אשר בה אתכבד אומר ואקח כי לקיחה היא:

יקח נא מעט מים וכו', רש"י פי' שהשתחוו לאבק שברגליהם ובוודאי אין הדברים כפשוטן כי מי פתי יסור הנה להשתחוות לאבק שברגליו אבל רומז על אותן האנשים הבוטחים על חילם על מעשה ידיה ועל מה שרגליהם ירוצו ולא ייעפו לאסוף ולכנוס וזהו הוא אלקיהם ולא יאמינו שלשוא שקד שומר אם ד' לא יצוה את ברכתו ממעל כ"א הם משתחווים לאבק שברגליהם ממה שואילו ברגליהם טרחתם ויגיעתם הוא אלקיכם. כי לא יאמינו שאם ד' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו והנה אמונה טפילה ומטופשת הלזו לומר שכן כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל נוכל לבטלה אם לא יקח רק מעט ממימי התורה והחכמה וידיעה מועטת אשר ישאבו ממקור החכמה והבינה יספיק כל צרכו לבער ולכלות אליל זה למען כליל יחלוף ולהשען תחת העץ חיים הוא תו"הק וידעו ויבינו כי בחשיכה התהלכו ומד' מצעדי גבר כוננו וזהו יקח רק מעט מים להעביר אוולת זו מן הארץ ותשענו בכל כחכם החת העץ חיים הנ"ל:

וסעדו לבבכם במסורה שבבע"הט שיתו לבכם לחילה וראיתם ושש לבבכם עפמ"ש רש"י שאחר שאכלו ושתו אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו וכבר פי' מ"ש רחצו רגליכם מן הע"א נמצא שלא לבד מזון הגופני השפיע להם בטובו כ"א גם לחם מן השמים מזון רוחני להחזקת נפשם והנה מזון גופני לא יספיק רק להשביע נפש רעבה לפי שעה אבל לא לזמן מרובה כי ירעב מחדש אחרי שנתעכל מזונו לא יועיל לו מה שאכל מקודם אבל מזון רוחני תשאר בנפשו לנצח:

ועד"ז פי' מ"ש בפ' המן הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו - שלמשה ואהרן הגדולים בעם הוה המן לחם מן השמים ולא ליום או יומים הועיל להם כ"א לנצח נשאר בהם פעולתו המזככת והמטהרת אבל ויצא "העם" שאינם נכנסים ללקט ניצוצי האורה הטמונים במן כ"א רק כלחם גופני הוא להם ע"כ לא ילקטו רק דבר יום ביומו אבל לא יועיל גם לימים הבאים ע"כ אמר כאן אחרי שאני נותן לכם עם המזון הגופני גם מזון רוחני ע"כ לא רק לשעה חדא תסעדו כ"א וסעדו לבכם מזה המזון גם "אחר תעבורו' מכאן ישאר בכם אותו לטובה ע"כ אחז"ל ע"ז הדא פתא מזונתא דלבא לא לבד לגוף הוא זן ומפרנס כ"א גם ללב ונפש והנה המזון הגופני אין לו יסוד ובסיס חזק וקיים כי הוא חולף ועובר אחרי שנתעכל אבל מזון הרוחני יש לו כן ובסיס נכון לא ימוש לנצח ע"כ אמר כי על "כן" עברתם לא רק בשביל מזון הגוף שיסודו חלש ורעוע כ"א על בשביל מזון רוחני שיש לו כן ויסוד חזק ואמיץ עברתם על עבדכם והנה עיני ולבא סרסורי דעבירה. כי הלב חומד להנאת הגוף אבל מי שנהנה בהנאת הגוף גם הנאת הנפש כנ"ל כי יבוא ע"י הנאה הגוף להודות ולהלל לשמו הגדול המשביע לכל חי רצון אז גם הלב הוא אמצעי להשלים את עצמו על ידו כמ"ש ויאכל בועז וייטב לבו ואחז"ל שבירך על מזונו ברוך הטוב והמטיב, הכוונה שע"י אכילה לא לבד גופו החומרי נתחזק כ"א גם לבן רוחו ונשמתו היטבו ע"י הנאת הגוף כי הם הובילוהו לברך להשם הטוב והמטיב וזהו אם סעדו לבכם גם אחר תעבורו אז שיתו לבכם לחילה גם הלב יעשה חיל לרכוש על ידו מעלות רוחניות והמפ' כ' ששמחה תקרא הנאה גיפכי' וששון הנאה רוחנית וזהו וראיתם ושש לבכם החומד לתענוגי הגוף לא רק שמחה כ"א גם ששון רוחני יהי' לו:

ויאמר מהרי שלש סאים, מכאן אחז"ל שאשה עיניה צרה באורחים, ונראה שע"כ אמר מהרי עפמ"ש רש"י בעקידה "ויהי ביום השלישי" כדי שלא יאמרו הממו וערבבו ואלו הי' לו שהות להמלך אל לבו לא הי' עושה א"כ ה"נ אחרי ידעו שאשה עיניה צרה ע"כ אמר מהרי בחפזון כדי שלא תהא לה שעות להמלך אל לבה:

ועד"ז י"ל מ"ש פ' בא וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים וכו' ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא לד', ובמסורה שבבע"הט כי בחפזון יצאת. כי לא בחפזון תלכו כי אחז"ל שהאוכל פסח לשם אכילה גסה נאמר עליו ופושעים יכשלו בם ע"כ להורות שאוכלו לשם שמים ולא להנאת הגוף צריך לעשות מעשים כאלו לאכלו חגור מתנים ומנעלים ברגליהם ומקלם בידם שהוא שלא כדרך האוכלים למעדנים אשר ישבי בהסבה בהתרת האיזור ובחלצת המנעלים (קאמאד, בעקווע) וכ"ז הוצרכו להורות שכוונתם רק לשמים

בשביל שנאמר כי ביד חזקה הוציאך ופי' בלוח ארז לא שנגד מצרים הוצרך ליד חזקה כי ברוח שפתיו יכול הקב"ה להמית רשעי מצרים רק בשביל שישראל לא רצו לצאת בנפש חפיצה כמ"ש זכרנו את הדגה וטוב לנו עבוד את מצרים ע"כ יצאו ישראל במהירות וחפזון כנ"ל למען לא יהי' להם זמן ועידן לחשוב מחשבות אם לצאת או לא לזה אמר ע"כ תאכלו אותו מתניכם חגורים שלא כדרך האוכלים להתענג וגם תאכלי אותו בחפזון שלא כדרך האוכלי' לכוות בתענוגים למען יוודע ברור כי פסח הוא לד' שאתם אוכלים אותו לש"ש והוסיפה המסורה לתת טעם לדבר שהוצרכו לידים המוכיחות האלה כי בחפזון יצאת ממצרים על שהיו פוסחים על שתי הסעיפים אם לצאת או לא והוצרך הקב"ה למהר הוצאותם אבל לעתיד לבא נכסיף ונשתוקק לעלות לציון ברנה ולא נצטרך למהירות ע"כ "לא בחפזון תלכו". ובפשוט י"ל כי מי שהורגל להיות נדיב הוא נותן במדה ובמשקל במקום הראוי מתנה הראויי' אבל מי שאינו רגיל בכך רק שההכרח יאלצהו לצאת חוץ מגדרו לקבל אורח לא ידע האיך לנהוג ונותן יותר מן הראוי ע"כ כיון שהוא אמר קמח והיא הוסיפה על המדה לתת סולת מכאן שאינה רגילה בהכנסת אורחים בשביל שעיניה צרה: וי"ל בזה דרך צחות מ"ש להלן ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח כנשים, שאף שלא הוציאו רז"ל את שרה הצדיקת מן כלל הנשים שעיניהם צרה באורחים בוודאי לא היה כן רק בימי נערותה אבל אחרי זקנותה ובאה לכלל דעת יתירה עד שאברהם אבינו היה טופל לה בנבואה כאז"ל אין ספק שידעה והכירה גודל מצות הכנסת אורחים וקבלה אותם בסבר פנים יפות ומאירות ויצא מן הכלל הזה וזהו ואברהם ושרה זקנים לעת זקנתם שהכניסה דעת זקנים חדל להיות לשרה אורח שתהא עיניה צרה בו כנשים האחרות אשר לא הגיעו למעלתה בקדש כ"א האורח אשר בזמנו בא אליה נכבד הי' בעיניה:

ותצחק שרה בקרבה וכו', כי אם לאדם זקן בא בימים יוולדו לו בנים לא לטובה גמורה יחשב לו כי בטרם יגדלו הנערים על ברכי אביהם יאספו הזקנים אל עמיהם וישארו הבנים יתומים בלי אב המגדלם ומחנכם ע"כ לא האמינה שרה לשמועה טובה כזה אשר היא אלי' יקוץ בה כי אולי לא תזכה לגדל צאצאי זקנתה על ברכה וברכה אין כאן ואמרו חז"ל כשנגלה הקב"ה בנס נגלה כזקן בעל הרחמים ומדרש רבה פרשתנו פי' ואדוני זקן הוא הקב"ה ע"כ צחקה שרה לשמועת בשורת הבנים ואחרי בלותה תהי' לה עדנה אחרי שאדוני היא הקב"ה הוא זקן בעל הרחמים אין זו ממדת הרחמים ורש"י פי' לקמן וכן ת"א האף תספה מלשון אף וחימה וז"ש למה זה צחקה שרה לאמר "האף" אמנם אלד ואני זקנתי שהיא בדעתה שרק מדת האף ורוגז של הקב"ה יהי' אם אלד ואני זקנתי:

עוד י"ל ויתיישב השינוי שאחז"ל מפני דרכי השלום שהיא אמרה ואדוני זקן והקב"ה אמר ואני זקנתי ונ' כי הקב"ה הי' יכול לעשות הנס שתלד לעת זקנתה בשני אופנים או שתשאר בזקנותה ובכ"ז תלד או שתחזור לנערותה ואח"כ תלד ואחרי שלמעט בניסא עדיף ואין הנס גדול כ"כ שזקן בא בימים יחזור כח עלומיו ויחדש כנשר נעוריו ממה שישאר זקן ואפס כח ובכ"ז יוליד ע"כ עשה הקב"ה באמת כן שהחזירה לנעוריה והיתה לה עדנה כנערה וע"ז צחקה שרה שראתה בעצמה ובבשרה שחזרה לנערותה והי' לה חמדה ותאוה כנשים הצעירות אבל אאע"ה הלא נשאר זקן כמקדם ויצטרך לנס גדול שבזקנותו וכבר הגיעו הימים אשר אין לו בהם חפץ ותאוה אל מער איש ולויות בכ"ז יוליד את זה חשבה מן הנמנע כי מבשרה חזתה שאין רצון הקב"ה לעשות כ"כ נגד הטבע וזהו שאמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה כפירש"י צחצוח בשר ואני מודה על נס כזה שחזרתי לנעורי אבל ואדוני זקן כמאז ומקדם וא"כ יצטרך לנס גדול שישאר זקן ובכ"ז יולד? וי"ל הטעם שעשה ד' כן שהחזיר את שרה לנערותה ואברהם אבינו נשאר זקן כיון שהקב"ה שהזרע קדש אשר יצא ממעיהם יהי' בן זכר יצחק אבינו ע"כ השכיל ד' לעשות כן עפ"י מ"ש חז"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר" ע"כ נתן לה כח עלומים וחמדת נשים והוא נשאר זקן שעי"כ היא תזריע תחלה באחרי שהיא כילדה משתוקקת לבעלה והוא מזריע זרע אחריה כי אין לו חפץ ותאוה כמוה ע"כ אמר ד' למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי הכי הייתי יכול לילד אם הייתי נשאר במעמד זקנתי הלא הקב"ה החזיר אותי לנעורי למען לא יגדל הנס כ"כ וכמו שאני לא יכולתי לילד אם הייתי נשאר במעמד זקנתי כ"כ גם אישי לא יוכל להוליד אבל באמת אינו כן היפלא מד' דבר הלא הוא ית' הי' ביכלתו להפליא לעשות שתשארו שניכם זקנים ובכ"ז תלדו ומשלא עשה כן כ"א החזיר את שרה לנערותה הוא בשביל למועד וכו' ולשרה "בן" דייקא ולזה צריכה היא ולא הוא לחזור לנערות כדי שתזריע היא תחלה וז"ש להלן ותלד שרה לאברהם בן לזקוניו, שע"כ נולד בן בשביל שהוא נשאר זקן והיא הזריעה תחלה:

ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה וכו', על קו' רמב"ן על צדיקת כזו איך תכחש ותדבר כזב י"ל עפמ"ש באו"הח שמה שהקפיד הקב"ה על צחוק שרה ולא על של אברהם הלא שניהם צחקו כי הוא צחק מתוך שמחה על הבשורה טובה אבל היא בשעת הבשורה לא שחקה כי עוד הסתפק' אם יעשה ד' את דברו הטוב ורק אחרי ראותה שהיתה לה עדנה אם הבנים גם היא שמחה אבל הראתה בספיקה זו חסרון בטחון בדברו הטוב כדברי חז"ל ויש להתנצל על אמנו הצדיקת שע"כ לא שמחה בעת הבשורה כמ"ש ביעקב ויירא אף שהובטח מהקב"ה מ"מ שמא יגרום החטא כדאמרו חז"ל וגם היא יראה כ"כ

אף שדבר ד' לטובתה מ"מ שמא יגרום החטא ואחרי שזהו מדה נפלאה במעלת העניוות לירא גם אחרי הבטחת הקב"ה היא בענוותכסתה לא רצתה לגלות שהיא במדרגה רמה כזו ע"כ שתקה ולא אמרה טעם שלא שחקה תיכף בשעת הבשורה וזהו ותכחש שרה את זאת כחשה והכחידה תחת לשונה לאמר "לא צחקתי כי יראה" שע"כ לא צחקה כי יראה שמא יגרום החטא כ"א אברהם אבינו יתלה שע"כ לא שמחה בשעת הבשורה בשביל שאינה שמחה כלל ללדת לעת זקנתה אולי לא תוכל לחנכו ולגדלו על ברכה כנ"ל וע"ז השיב לה אאע"ה "לא" כן הוא כי רק מיראת חטא ומצדקתך לא צחקת אבל לא שאין אתה שמחה לחבק בן שהרי "כי צחקת" אחרי רואך שנתקיימה הבטחת הקב"ה ולא גרם החטא לבטלה צחקת באמת מזה נראה בעליל שרק יראתך את החטא היא גרמה לשחוק:

ואברם יהיה לגוי גדול ונברכו בו כל גויי הארץ וכו', כי בעת אשר אומה תפרוץ לרוב ותעלה מעלה ברב כחה וחילה אז שכיניהם היושבים ממולה הם יראים וחרדים ממנה אולי גם אותם ילחכו כלפוך השור ויבלעום ויקחו את ארצם מידם ע"כ גדולת והתנשאות עם אחד לקללה תחשב להעמים האחרים השוכנים סביבותיו אבל אאע"ה הובטח שאם גם הוא יהיה לגוי גדול ועצום בכ"ז לא יפחדו ויראו האומות אחרות אולי יבולעו מהם ויכוחדו מגוי כ"א אדרבה ונברכו בו כל גויי הארץ מברכתו גם הם יבורכו ולא יחמוד איש אברהם את ארצם לקחת לו לאחוזה והטעם כמ"ש "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" ששאר האומות אשר העודהם עלי ארץ להרחיב את גבולם ולכבוש גוי וממלכה מהם יש ליראי באמת שאם יגדלו וירימו ברב כח ואיל אולי יגרשו את שכיניהם מן הארץ ישבו בה אבל ישראל עם קדוש לאלקיו לא ישתדל אחרי שבנו מושלים למשול בכיפה על גוי וממלכה יחדיו כ"א כל מטרת חפצם לתתן עולם במלכות שדי להורות כל יושבי תבל ללכת בדרך ד' הטוב והישר ומה להם לכבוש ארצות ומדינות אחרי שאין זאת תעודתם ותכליתם וע"ז נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך שבעת אשר ישראל יעשה חיל ויגבר למעלה ראשו ויראו כל עמי הארץ מפניהם אולי יכחידום אז יראו כי לחנם מגורתם ופחדם כי לא זו תעודת ישראל עלי ארץ לכבוש ארצות כ"א רק שם ד' נקרא עליהם לפרסם ולקדש את שמו הגדול ברבים ע"כ לא ייראו ולא יחתו מהם ע"כ אמר ד' לאאע"ה שמפני זה אף שתהי' לגוי גדול ועצום בכ"ז לברכה ולא לקללה תחשב זאת להאומות האחרות כי ידעתיו תעודת ישראל הוא ושמרו דרך ד' לשמור ולנטור את כרם ד' צבאות ואת דרך החיים לעשות צדקה ומשפט ולא ירעו ולא ישחיתו לכבוש ארצות גוים: וי"ל בזה דברי המדרש רבה פ' תולדות ששאל הגמון א' מי יתפוס

המלכות אחרינו וכ' לו וידו אוחזת בעקב עשו, כי עשו וסייעתו יבזו אחת העם אשר לא ישתדל בכל מאמצי כחו לכבוש גוים וממלכות וכל תשוקותיו חפצו ומגמתו רק להיות ממלכת כהנים להורות כל יושבי תבל דעת ויראת ד' וישראל הוא עם כזה אחוז בחבלי האידעאליזמוס אשר עשו דורך ברגליו דרך בזיון ע"כ על שאלת ההגמון מי יתפיס המלכות אחרינו אשר תוכה רצוף החשד שישראל רוצה לרדות בעמים ולמשול ביד חזקה על הגוי' כטענת שונאינו ומנדינו השיב לו שאין הדבר כן שישראל אינו רוצה לכבוש תחת ידו כ"א הוא תופס ואוחז באידעאליזמוס אשר הוא חרפה ולעג לעשו אשר על חרבו יחיה וזהו וידו של יעקב אוחזת במה שעשו דורך בעקב עליו: וי"ל בזה מ"ש להלן בפ' העקידה וירש זרעך את שער אויביו והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקולי, אחרי שאין רצונינו לכבוש ארצות אף שיהי' לנו כח וגבורה לקחת עריהם מידיהם בכ"ז אם גם כבר גברנו על אויבינו עד ששערי המדינות יהיו פתוחים לפנינו לרחבה עד שבנקל נוכל לבוא לתוכם להאחז בם בכ"ז לא נעשה כן כ"א נסתפק בזה שהראינו לאו"ה כחינו וגבורתינו ודי לנו שנעמוד על השער ולא נבוא פנימה להוריש את יושביה וזהו ויירש זרעך את שער אויביו שיסתפק לבוא שערי העיר ולא לכנס לתוכה ועי"כ שלא נקח עריהם מידיהם גדולתינו לא לקללה תהי' להם כ"א והתברכו בזרעך כל גויי הארץ והטעם בשביל שאנו ממלכת כהנים כנ"ל ורק הקול קול יעקב וזהו עקב אשר שמעת בקולי ואין לך תעודה אחרת רק להשמיע בשער בת רבים דברי אלקי' חיים ומלך עולם:

עוד י"ל עפמ"ש בלוח ארז הברכה לפי מ"ש ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון, כי אומות העולם ע"י שרואים שהם לע"ע ברום המעלה וישראל בשאול תחתיה הם סוברים שהם כעת ברוכי ד' ובהם בחר יה ולא בישראל לעם סגלתו אשר אין לו עוד חפץ בהם אבל באמת אינו כן כ"א מה שישראל שרוי' כעת בצער ועוני הוא רק בשביל רוע מעלליהם ומפני חטאיהם גלו מארצם ח"ש על שברך ד' את ישראל רק אם הם חילו ועושי' חיל לתורתו ולעבודתו ורק אז ירצה בהם אם פועל ידיהם כוננה עליהם כמ"ש בס' כנף רננים שע"כ ישראל נמשלו לגפן אשר לא יתן פריו רק ברוב עבודה ע"כ מחץ מתנים קמיו ומשנאיו שהם שונאי ישראל "מן יקומון" ע"י שרואים שהם קמו ויתעודדו בזה נמחץ טעותם ע"י שאנו יודעי' שרק ברך ד' חילו כנ"ל עיי"ש באריכות ואחרי שבנין התפעל מורה על דבר שנראה ואינו אמת כמו מתרושש מתעשר ע"כ אמר והתברכו בזרעך כל גויי כי כפי הנראה האומות העולם הם כעת המבורכים ולנו עם סגלתו העוני והמצוק חבל נחלתינו וזהו והתברכו שנראה שהם מבורכי' והטעם בשביל

שהם בני בליעל אין הקב"ה מקפיד עליהם כאחז"ל אומות העולם חוטאים ואינם לוקים אבל אם זרע בירך אבותינו הקדושי' חוטאים ולוקים ויפקוד על עוונם כדברי השל"ה הק' הידועים אקרא דוזכרתי את בריתי הנאמר בתוכחה ע"כ אנו סחופים עקב אשר שמעת בקולי וגם לזרעך אחריך ראוי ללכת בדרכיך ע"כ אם יפנו אלי עורף אעזבם ויהיו בדיוטא התחתונה ע"כ ישלו האו"הע נפשם כי הם המבורכים ולא אתם:

עוד י"ל וירש זרעך את שער אויביו כי שונאי ישראל מדרכם להכניס עין הרע באחזתינו ומוסיפי' על אחת שבע להעריך אותנו כעשירים בעלי הון עתק ע"ד מברך רעהו בקול גדול קללה תחשב לו ובעינינו אנו רואים האנטויסאמינוען שבזמנינו מגזימים להפליג בעושר של ישראל באמרם שיש לנו אחוזה ונחלה אשר לא יספר מרוב ומחשבתם הרעה כדי שעי"ז יטילו קנאת ושנאת העמים עלינו והנה אקרא דוימצא מאה שערים פי' חכז"ל מלשון שיעור ואומדנא ע"כ הבטיח הקב"ה את אברהם אבינו שבאחרית הימים מה שהוא רק בשערי אויביו שהם בעיניהם הרע משערי' ואומדי' בדעתם שיש לנו נחלה והון זהו יהי' לנו באמת לירושה ונחלה:

זעקת סדום ועמורה כי רבה וכו' כי בסדום הי' שורר הגאוה והחזיקו את עצמן לגדולי' ורבים כמ"ש יחזקאל ט"ז הלא זה עוון סדום ואחרי שאמרו חז"ל לפום גמלא שיחנא ות"ח שגגות נעשי' להם כזדונות ע"כ אמר על שהם זועקים כי רבה וגדולה במעלה היא העיר הזאת ע"כ גם חטאתם שעושי' בשוגג כבדו מאוד:

חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע וכו' השופט כל הארץ לא יעשה משפט, כי היו בסדום אנשים אשר אם נדונין לבדם בפני עצמם לא יצאו זכאי בדינם אבל בערך הרשעים שביניהם את זה לעומת זה כי יערוך אלקים אז גם הם יקראו בשם צדיק בדורותיו עכ"פ ע"כ אם הקב"ה הי' דן כל אדם בפני עצמו לא יהיו זכאים אבל כיון שהקב"ה סוקר הכל בסקירה אחת וכל באי עולם יעברון לפניו בפעם א' ע"כ גם הם יזכו וזהו חלילה לך להמית אדם כזה אשר נקרא בשם "צדיק עם רשע" שנגד הרשע הוא נקרא צדיק כיתרון האור הניכר מתוך החושך ואחרי שאתה שופט כל הארץ' בסקירה א' חלילה וחולין הוא לך לעשות כדבר הזה כי יחללו שם קדשך לומר שח"ו אין ביכלתך לשפוט את כלם בפעם א' כ"א אתה נוהג כבוד:

עוד י"ל כי אונקלוס תרגם האף תספה הברוגז תשיצי כי על הצדיק בדורו מוטל להוכיח את הרשעים שישובו מרשעם ואם לא יעשה כן ולא יגד לעמו פשעם ונשא עוונו שביטל מ"ע של הוכח תוכיח ואחרי שאחז"ל שרק בעידן ריתחא מיענשו אעשה ע"כ הכעת עידן אף ורוגז שתספה ותכלה את הצדיק אלא שחסרונו הוא שהוא עם רשע שעדיין

עומד במרדו ורבי הוא שגרם לו כן כי בוודאי לא הוכיחו כדבעי והוסיף לומר חלילה לך ופירש"י חולין הוא לך עפמ"ד במס' שבת שהקב"ה השיב למדת הדין שטען נגד צדיקים על שלא הוכיחו בשביל שידעו שלא יקבלו תוכחתם והשיבה מדת הדין אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי והנה אם הקב"ה יענוש את הצדיקים בשביל מניעת תוכחתם ולא יקבל התנצלותם שידעו שלא יקבלו תוכחה יש מקום למינים לטעות שע"כ הוא מענישם בשביל שח"ו גם לפניו י"ת אינו גלוי שלא יקבלו דאל"כ למה מענישם כיון שלא הי' שום תועלת בתוכחתם א"כ אין לך חילול שם שמים גדול יותר מזה שיאמרו שאין הקב"ה יודע עתידות ובלוח ארז משפטים פירשתי מ"ש כי ד' שופטינו ד' מחוקקינו וכו' הוא יושיענו כי יש ב' מיני שופטים אלו העושים החקים והמשפטים אשר על פיהם ידון העם ונקראו געזענוצגעבער ואלו השופטים עפ"י המשפטים שהושמו לחיק ונקראו עקסעקוטיווע ואלו האחרונים לא יוכלו לעבור על החקים והמשפטים כי אין בכחם כ"א לפסוק עפ"י חקי המדינה אבל השופטים המחוקקים בידם לבטל ג"כ חק ומשפט ולשנותו לפי אשר יראו עיניהם וז"ש כי ד' הוא השופט וגם המחוקק ובידו לבטל חק ומשפט ע"כ אנו מקווים כי יושיענו וז"ש השופט כל הארץ אף שאתה הוא הדן ושופט עפ"י חק ומשפט שוות הלא יעשה משפט הלא בידך גם לעשות משפט חדש כטוב בעיניך אחרי שאתה גם שופט גם מחוקק:

הנה נא הואלתי לדבר אל אדני ואנכי עפר ואפר, ע"ד שנאמר זכור כי עפר אנחנו ואף האדם רם המעלה וגובה הקומה מ"מ עפר הוא ועל עפר יסודו ובמהרה הוא חוטא אמר אברהם אבינו הנה כחא הואלתי והתחלתי שאני הראשון שזכה לדבר עם השכינה מה שלא זכה עדיין שום אדם לזה ובכ"ז אני יודע כי אנכי עפר ואפר וגופי נוטה אל העפר ותשוקותיו כי ממנו נוצרתי ואם בארזים נפלה שלהבה ואש התאוה מה יעשו איזובי הקיר:

ובמסור' שבבע"הט "ונחמתי על עפר ואפר" לפ' מ"ש וינחם ד' כי עשה את האדם בארץ אחרי שאדם יסודו מעפר עי"כ עלול לחטוא ניחם ד' על הרעה אשר ברא את האדם מן האדמה ולא יצרו מיסוד יותר רוחני עי"ש פ' בראשית והנה רצה הקב"ה ג"כ לעשות כן לכלותם מן האדמה ולברוא יצורים מחומר רוחני וע"ז טען אברהם אבינו הלא גם אנכי נבראתי מן העפר ובכ"ז זכיתי למעלה רמה כזו עד שאני הואלתי והתחלתי לדבר אל אדוני לא שאדוני התחיל לדבר עמי זהו לא הי' עדיין מדרגה גדולה כ"כ אם אתה היית המתחיל ואני רק הגומר כ"א אני התחלתי כמ"ש בן ג' שנים הכיר אאע"ה את בוראו וכיון שגם אדם הקרוץ מחומר יוכל להגביה את עצמו למעלה רמה א"כ למה תכלה את

היצורי עפר ועי"ז השיב אאע"ה תשובה נצחת על מאמר השם ונחמתי על עפר ואפר שהתנחם שברא את האדם עפר ואפר ועי"כ לא יוכל להגיע למטרת השלימות שהרי אנכי הואלתי לדבר אל ד' אף שגם אנכי לא טוב מהם בבריאתי:

עוד י"ל כי האדם השלם הרוצה להגיע לתכלית השלימות צריך שיהא מטבעו ממוזג במדות טובות ונחמדות אבל לא יסתפק בזה כ"א צריך להוציא יקר מאלו לטהר מטמא לשנות את המדות הרעות שבו בטבע ולשנותם לטובה כמ"ש שצריך האדם לעשות בעצמו מלאכת האלכעמיא ואז יזכה לגילוי שכינה וה' עליו יראה והנה העפר הוא ביצירתו עפר בטבע לא כן האפר הי' מתחלה עצים ורק אחרי נשרף והי' לבוער נהפך לד"א ונעשה אפר כ"כ האדם צריך שיחזיק במדות טובות שבו בטבע כמו העפר וגם לרבות את הרע אשר קבל לעת צאתו מרחם אמו צריך שנהפכו לטובה כמו אפר וז"ש הואלתי לדבר אל ד' וזכיתי לכך בשביל שאנוכי עפר ואפר כנ"ל:

עוד י"ל במ"ש אולי יחסרון חמשים צדיקי' ופירש"י ואתה צדיקו של עולם ותצטרף עמהם הא דנקיט צדיקו של עולם ש"ל עפמ"ש אין אדם צדיק בארץ ונאמר אשר הרעותי ודחז"ל שברא יצר הרע ע"כ לא יתכן לשום כל אדם להקרא צדיק כי כל האדם כוזב וחוטא ע"כ רק ד' הוא הצדיק ונקרא בשם צדיקו של עולם כי אין בעולם צדיק רק הוא ית"ש לבדו והביא אברהם אבינו ראיי' על זה שהרי אנכי הואלתי לדבר אל ד' כנ"ל שזכיתי למעלה נפלאה ונשאה אין כמוה ובכ"ז אנכי עפר ואפר מלא תאוות העפריות ע"כ אף אם יחסרון חמשים בכ"ז אחרי שרק אתה לבדך צדיקו של עולם וא"א צדיק בארץ ע"כ אתה תצטרף עמהם ותשא חטאתם אחרי שהרעות ונצטרפת לרעתם גם לטובה תצטרף:

רק לאנשים האל אל תעשו דבר כי על כן באו בצל קורתי, עפמ"ש רמב"ן כי מתחלה סירבו המלאכים לביתו כי לא היה תמים במעשיו רק ע"י שהפציר בהם והראה רצונו הטוב לקיים מצוות הכנסת אורחים עי"כ עלה ונתעלה ונעשה ראוי' לקבלם וז"ש ע"כ אני מבקש רחמים בעד האורחים כי רק על כן בשביל שאני מקיים מצוות הכנסת אורחים זכיתי שבאו לצל קורתי:

ויאמר האחד בא לגור וישפוט שפוט כפל הלשון נ"ל כי לסדום היו חוקים ומשפטים לא טובים משפטי רעה כמסופר עליהם במדרשים והנה ישנם שופטים גבוה מעל גבוה אבערע אינשטאנץ אשר בכחם לבטל ולהרוס משפט שופטי מטה אונטערע אינשטאנץ כנהוג אבל השופטים האלו צריכים להיות מאזרחי הארץ רמי המעלה עד שיהיה לאל ידם לפסוק דין נגד שופטי מנוה ע"כ אמרו שלהיות משופטי מטה גם גר מארץ נכריה אפשר לו להיות אבל לשפוט את השפוט כבר מדייני מטה ולהרוס מה שבנו הם א"א

לגר רק לאזרח וזה שכתוב הא' בא לגור מארץ נכריה וישפוט מה שהוא שפוט כבר מאז ומקדם ע"י דיינא בהתא:

עוד י"ל עפמ"ש ויבואו המלאכים סדומה בערב פירש"י מלאכי רחמים היו שמא יכול ללמוד עליהם סנגוריא ולוט ישב בשער סדום פירש"י אותו היום מנהו שופט עליהם נ"ל ההמשך שאף שידעו המלאכים שלא ימצאו אף עשרה צדיקים בתוך העיר בכ"ז קוו אולי לוט בצדקתו יגן על העיר מבלי לשחתה אבל לכאורה האיך יגן עליהם הלא אשמם של העם תלוי בראשיהם כמ"ש ואשימם בראשיכם א"כ גם עליו חרוץ משפט כליון על שלא הוכיח את דורו אבל כיון שלא נתמנה לשופט עליהם אלא ביום ההוא אין אחריותם עליו ממה שחטאו בערב קודם שנתמנה עליהם וזהו ההמשך ע"כ שהיו מלאכי רחמים בהליכתם להשחית בדעתם שלוט יגן עליהם אף שגם על עצמו אינו כדאי להגן אם לא עשה כחובתו להורותם דרך הישר כי ולוט ישב שרק באותו היום הורם על ע"כ נקי הוא מפשעם אבל אם ישמעו כעת לקול דברו סופו מוכיח על תחלתו שגם קודם התמנתו היו דבריו נשמעים להם א"כ הקולר תלוי על צווארו על אשר החשה ע"ע וגם הוא כאחד מהם והמלאכים המשחיתים גם בו יפגעו לרעה וז"ש האחד בא לגור וישפוט שפוט אם אנו כעת נשמע לקולך אף שגר אתה בקרבינו עתה נרע לך מהם שיגע בך כל רעה מהם מהמלאכים המשחיתים אחרי שאין לך התנצלות שידעת שלא נשמע לקולך שהרי נגלה שאנו עושים כדבריך וככחך עתה כן גם אז היה לך להוכיחנו:

כי משחיתים אנחנו וכו' כי גדלה צעקתם את פני ד' וכו' כי נאמר והמטים עקלקלותם יוליכם ד' את פועלי האון שלום על ישראל, כע"ש וטמא טמא יקרא שטוב יותר אם הטמא יקרא בפה מלא שהוא טמא ולא יתחפש במעט הטהרה כ"א יפרסם פחזותו בריש גלי וע"כ יפרשו הימנו ולא ילכדו בשחיתיתיו ע"כ המטים עקלקלותם שהם מטים לכאן ולכאן ופיסחי' על שתי הסעיפים ולא נראה לעין כל נבלותם יוליכם ד' ויחברם את פועלי האון למען יראה החוצה שהם עמהם בצוותא חדא ויתגלה בהתייתו וע"כ יהי' שלום על ישראל ולא יכשלו ע"י הצבועים ואחרי שאנשי סדום תיו ג"כ מכת הצבועי' צנועים דלא מעלי שהחפיאו נבלתם אשר בתוך לבם במסוה היראה כמ"שפ בא"ע ותשחת הארץ לפני האלקים שרק הוא הבין דרכם כדאי' במדרשים שגילו פחות פחות משו"ה ע"כ אם ידונם השם לכליון חרוץ יתרעמו הבריות על מדת דינו ית"ש דעבד ח"ו דינא בלא דינא ע"כ סבב הקב"ה להשחיתם לגמרי ולוול המסווה מעל פניהם ויגלה לעין כל שבצדק ומשפט יתמו. חטאים מן הארץ אחרי שגם ברם כתוכם והנה מ"ש ג' פעמים בשנה יראה וכו' את פני האדון דא פי' שעל אדם כסר חקוק דמות צלם אלקים ובבוא כל ישראל לעלות

לרגל יבואו טהורי' ונקיים וצלם ד' על פניהם יראה ואנשי סדום אף שהתעיבו עליהם ידעו להסתר רשעתם ובקרבם ארבם ועל פניהם יראת די חופף ע"כ אמנו המלאכים כי משחיתים אנחנו את המקום ברצונינו להסיר המסוה לוטה על פניהם ולהשחיתם לגמרי שגם חיצונית שלהם יהי' כפנימיותם, כי גדלה צעקתם שעושים מעשה זמרי ואבן מקיר תזעק רשעתם וכ"ז עושים שאת פני ד"י שד' עליהם יראה באותות יראת השם ע"כ וישלחנו ד' לשחתה לגערי אבל אחרי שמאתו לא תלא הרעות ע"כ שלח מלאכי חבלה לחבלם ולהשחיתם ע"ב באשר אמר לוט אל חתניו כ' משחית די את העיר שהוא בעצמו ובכבודו יעשה כן להשחיתם לגמרי ויהי כמצחק בעיניהם:

וי"ל בזה מ"ש פ' לך אל נא תהי מריבה וכו' כי אנשים אחים אנחנו הלא כל דארין לפניך כי אברהם אבינו ידע בלוט מקדם את אשר יעשה לעתיד שנאמר בו ויסע לוט מקדם ופירש"י מקדמונו סל עולם ע"כ א"ל אחרי שבעתיד סופינו להתפרד זה מזה כי אני דבוק בקשר עליון ית"ש ואתה תרחק מעליו א"כ למה תהי מריבה בינינו כעת הזאת אשר נראים אנו לעיני הבריות כאחים מקורבים ע"כ ולמה נמתין עד לעתיד נווב יותר הפרד כא' לעת עתה מעלי' בעת אשר נראה כי אחים אנחנו באמונה אבל תוכך מלא מרמה טוב יותר שתפרד מיד מעלי' מאל עליון אשר הוא עלי מושל ואתה הלא ידעתי כי שכל הארץ' לפניך שלעתיד בעת אשר לפנינו רק אחרי הארץ ותעניגיה תרדוף ותשתדל א"כ מה שיעשה הזמן] תעשה מיד:

עוד י"ל עפמ"ש במסורה שבבעה"ו קומו צאו מתוך עמי כי חתניו החזיקו את עצמם בצדיקים ובכ"ז אחרי כיון שנתנה רשית למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע הסכימו ע"י שיעזבו את העיר שלח ינגפו ע"י המשחית שאיני מבחין בין צדיק לרשע אבל אם הי' הקב"ה בעצמו ובכבודו משחית והוא היודע ומבחין לא היו יראים כי הי תמוכי' על צדקתם אבל באמת לא כן הי' שרק בחמלת די ניצלו ע"כ היו צריכים לקום ולהתעורר יה יוריד בתשובה כדי שיהיו כדאי לרחמי שמים וזהו שהמלאכים אמרו וישלחנו ד' לשחתה ואנו השלוחים איננו מבחיני' בין צדיק לרשע ע"כ הוצא מן המקום אבל לוט ידע האמת ע"כ אמר קמו צאו לא שאתם במעלה הגדולה שאם הקב"ה בעצמו הי' המשחית לא הייתם בסכנה כ"א קומו צאו אף כי משחית ד' בעצמו את העיר ועי"כ ויהי כמצחק בעיניהם כי הם החזיקו את עצמם כצדיקים אבל הוא אמר קומו והתנשאו ממדרגה השפילה כמו שהי' במצרים שהיו הללו והללו עובדי ע"א ע"ש גם פרעה אמר להם "קומו" שגם אתם צריכים לקום ולהתעורר ולשפר מעשיכם אם תזכו לצאת מתוך עמי לא שאתם כבר ברום המעלה:

קום קח את אשתך וכו' הנמצאות פן תספה בעון העיר, אחרי שאשתו ובנותיו היו רעים וחטאים כאנשי סדום כמסופר במדרשים שנתנה לאורחים מלח תחת לחם ע"כ גם הם היו ראויי' לעבור עליהם כוס הכליון רק שבזכות אברהם אבינו נמלטו אבל בלא זה גם הם היו נאבדים מן הארץ כאנשי עירם אשר לא גרע ערכם מהם ע"כ הצלחתם היתה כמציאה לאחר האבידה אשר ימצא איש אחרי נאבד ממנו ע"כ קרא אותם שהנמצאות שהם כמציאה לאחר ייאוש כי פן תספה אשתך ויהי' מבנין נסתר נקיבה וקאי על האשה:
וד' המטיר על סדום וכו' מאת ד' מן השמים, עפ"ד אוה"ח כמובא למעלה שאם הקב"ה שולח מלאכיו לעשות רצינו אז הם שמחים וששים לעשות עוד יותר ממה שנצטוו ע"כ נאמר ויכלא הגשם בע"כ שלא ברצונו ה"נ הגפרית והאש בעשותם רצון קונם להשחית את החטאים עברו גבול ועשו יותר ממה שנצטוו ע"כ אמר מאת ד' והוא מן היתרון כמו כי חזק הוא ממנו שיותר ממה שיצא בגזרת הקב"ה בא מן השמים:
וישקף על פני סדום ועמי רה וירא והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן, הא דכפל ואמר וישקף וירא י"ל כי מתחלה היצר והרע לו לאאע"ה על אבדון סדום ועמורה ואח"כ ניחם על הדבר אחרי ידעו שמאתו לא תצא הרעות בוודאי כוונת השי"ת היתה לטובה שתחת חוח יצא חטה ומקום סדום ועמורה ימלאו אנשים צדיקי' וטובי' מהם והנה בהשרפות גחלים בכבשן האש הלא יראה כאלו משחיתים ומכלים את העצים אבל הוא לתכלית טוב להשיג עי"ז סיד ולבנים וגחלים שהם טובי' מהעצים הנשרפים ויצא הפסדו בשכרו ורש"י פי' לעיל אקרא דוישקיפו שכל השקפה היא לרעה וזהו מתחלה וישקף אברהם על פני סדום לרעה כי הרע בעיניו אבדו העיירות האלה אבל אח"כ ראה ויתבינן כי עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן כמו שבכבשן יכלו את העצים הפחותים להשיג עבורן דבר מעולה ממנו כ"כ כלה השם את אנשי סדום למען יבואו על מקומם טובים מהם:
והאמין בה' ויחשבה לו צדקה - עפמ"ש כל המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו ואחרי שהאמין הוא פועל יוצא בהפעיל והוראתו שהפיח רוח אמונה בד' גם בבני דורו וזה והאמין בד' מה שפעל אות לטובה וזיכה את הרבים שיאמינו בד' ויחשבה לו לצדקה כאלו שלו היתה הצדקה שעשו בני דורו על ידו כי זכות הרבים תלוי בו:
הגוי גם צדיק תהרוג, כי לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה כי צריך האיש הישראלי לעשות לפנים משורת הדין ומסתבר דזהו רק בישראל עם סגולתו לפום גמלא שיחנא הם צריכים להלך במשרים גם לפנים משורת הדין אבל לא עשה כן לכל גוי ויספיק להם אם לא יעברו על הדין ואחרי שאברהם ושרה החזיקו את עצמם כאח

ואחות עפ"י שורת הדין נאמנים היו בזה ואין לספק בדבריהם ורק לפנים משורת הדין הי' לו לאבימלך לחקור ולבדוק עד מקום שידו מגעת אם לא במרמה ידברו אבל אחרי שרק ישראל מחוייב לעשות לפנים משורת הדין ע"כ אמר הגוי גם אם הוא צדיק ועשה עפ"י משפט צדק רק שלא עשה לפנים משורת הדין הכי בשביל זה תהרגנו אתמהה:

ויהי כאשר התעו אותי אלקים מבית אבי, כי אמרו חז"ל שהי' אברהם נופל לשרה בנבואה ומסתמא גם בדעת ויראת ד' ולא לטעות אחרי הגילולים היא החזיקה בועזו ותווכה ידי ימינו שלא יחזור לסורו אלא כיון שאשה אימת בעלה עליה ואמרו חז"ל מנוח עם הארץ הי' שהלך אחר עצת אשתו ע"כ למען יהי' לאאע"ה תמיד מחזיק ביד ימינו ויתד שלא יפול בפח המקש לע"א אמר לשרה שלא תחשוב את עצמה בבחינת אשה אשר אימת בעלה עליה ולא תוכל עי"כ להוכיחו ברכות וקשות כ"א תחשוב בנפשה שהם רק כאח ואחות דגייסי אהדדי ולא ייראו ויבושו מלהוכיח זא"ז במישור ע"כ אמר כאשר בקשו אלקים מבית אבי והם האלילים וגילולים וכ"פ בספורנו להתעות אותי מדרך החיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה ואם תמיד לנגד עיניך יהי' שאת אשתי תפול אימתה ופחד עליך ולא תוכיח אותי אם תראה כי דבר שאינו הגין ע"כ זה חסדך אשר תעשי עמדי שתמיד תאמר אחי הוא ואין פחד לנגד עיניך מלהוכיחני:

ואפשר להעמיס כן בכוונת המסור' שבבע"הט פ' לך אמרי נא אחותי את, אמור לחכמה אחותי את, שבשביל החכמה אשר ראשיתה יראת ד' ולמען לא אסור מדרך החכמה תאמר בנפשך אחותי את כנ"ל. - וע"ז י"ל מאחז"ל ב"ב נ"ח אברהם גני בכנפי' דשרה ומעיינת לי' בריעוי' כיון שהוא הי' נופל לה בנבואה א"כ היא חסה עליו שלא יפול בפחת גילולי בית אביו וחס הוא בצל כנפיה המגינות עליו ע"י שהיא עיינת והשגיחה בראשו ומחשבותיו שלא יסירו מאחרי ד':

וד' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ד' לשרה כאשר דבר, במדרש הובא בדמשק אליעזר הה"ד ד' נתן וד' לקח יהי שם ד' מבורך מעתה ועד עולם עפמ"ש חז"ל אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה בכסות עינים ונתקיים בזרעה שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו והנה מעשה דאבימלך הי' אחרי שנתעברה כבר שרה ע"כ אחרי שאמירה הוא בכל מקום לשון רכה ודבור לשון קשה ע"כ אמר שבשעת הפקידה קודם שנתקללה מאבימלך היתה הפקידה לטובה גמורה כאשר יאמר בלשון רכה שיהי' הבן הנולד תמים בלא מום אבל בשעה שקיים ה' ועשה את דברו הטוב וכבר נתקללה אז לא הי' רק לשון רכה כ"א כאשר דבר בלשון קשה בלדתה בן אשר כהו עיניו מראות ובמדרש אמרו חז"ל למה כהו עיניו של יצחק כדי שיבוא יעקב ויטול את הברכות

והנה אם הי' יצחק מברך את עשו תחלה לא הי' נשאר ח"ו שריד ופליט לבית יעקב כי היתה כח ברכתו של יצחק לעשו ראשונה בכל תוקפה ועזה אבל אחרי שנתברך יעקב תחלה ע"י כהיית עיניו של יצחק אף שאח"כ גם עשו נתברך מ"מ כבר הוחלשה כח הברכה ההיא כי ברכת עשו לא היתה אלא כהדין גרמייא ונופילה לברכת יעקב וכבר פי' בלוח אח מ"ש הללו את ד' כל גוים וכו' כי גבר עלינו חסדו שגם אומות העולם יש להם להלל ולהודות להש"ית על שגבר עלינו חסדו לחייותינו כהיום הזה כי עי"ז "ואמת ד'" היא תורת אמת הקדושה נשארה "לעולם" כי אין אומה ולשון אשר מסרה נפשה כ"כ על קיומה כישראל ח"ס הן אמת שד' נתן בשעת פקידה לשרה מנה יפה אבל וד' לקח ממנה בשעת עשייה שנתקלל שיכהו עיניו ואחרי שעי"כ נטול יעקב את הברכות תחלה וראש ונתקיימה קהל ישראל חי וקים לנצח עי"כ יהי שם ד' מבורך מעתה ועד עולם אבל אם לא היו עיניו כתות לא הי' ח"ו תקומה לבית יעקב ולא הי' בעולם מי שיברך את השם כנ"ל לפי חומר הנושא:

עוד י"ל כפשוטו עפמ"ש באה"י "ויעש ד' לשרה כאשר דבר" כלומר תיכף ומיד כבר עשה כי לטובה אין הקב"ה ממתין לעשות אולי יבואו מקטרגי' לבטל הטובה אבל לרעה הקב"ה נמלך בבית דינו אולי ימצאו מליצי יושר וינחם על הרעה כי בכל צרתם לו צר וענוש לצדיק לא טוב ע"כ הוא י"ת מתמהמה ויחכה לו. ואמרו חז"ל כ"מ שנאמר וד' הוא ובית דינו וזהו ויעש ד' לשרה תיכף ומיד כאשר דבר ולא אחר כשעה חדא והטעם כי ד' הוא לבדו בלא בית דינו נתן אבל בשעת לקיחה ז"א לבדו יעש כ"א "וד'' הוא ובית דינו אשר נמלך בהם מטעם הנ"ל:

ויקרא אברהם את שם בנו וכו' במדרש רבה יצא חק לעולם דורייי' (לשון חירות) נתן לעולם ר"ל אמר הוסיפה על המאורו' כאמר כאן עשה ונאמר להלן ויעש את שני המאורות עפ"י ע"ש חז"ל אין מזל לישראל ואמר הקב"ה לאאע"ה צא מאצטגנינות שלך כי מי שמקבל עליו עול מלכות שמים פורק ממנו עול דרך ארץ כלומר עול הטבע שהוא דרך כל הארץ כי הוא הורם ונשא מעל הטבע וע"ז נאמר מאותות השמים אל תחתו רק מי שפורק ממנו עול תורה הוא המשועבד לחקי הטבע וע"ז רומז ויעש אלקים את שני המאורות את המאור הגדול הוא אור התורה והמצוה לממשלת היום אם אור התורה יזרח ויופיע עליהם ולא ילכו בחשך אין נוגה אבל המאור הקטן המה כוכבי השמים וכסיליהם ימשלו על בני אדם יושבי חשך אם לילה סביביהם אז ימשלו עליהם המזרות וכל כחות הטבע ולפי"ז אחרי שע"י קבלת התורה נעשו בני ישראל בני חורין משיעבוד אל הטבע כמ"ש חז"ל אל תקרא חרות על הלוחות אלא חירות וע"ז יצחק זרע ברך אשר

יקבל עליו עול תורה ונתן חירות לעולם וממלכות המזרות ור"ל הוסיף שע"י ששינה הקב"ה בלידת יצחק את הטבע הוסיפה על המאורות והוא הלימוד הנ"ל שהורו לנו שני המאורות שמי שמקבל עליו עול תורה פורקים ממנו עול דרך ארץ על הלימוד הזה הוסיפה גם היא פי שנים כי הראה העולם למדו שאין הצדיקים משועבדים למזל וטבע: גרש את האמה הזאת, בדמשק אליעזר הביא מדרש פליאה כששמעה שרה שמשה רבינו לא יכנס לארץ אמרה גרש את האמה הזאת עפמחז"ל מפני מה נקבר משה בחוצה לארץ כדי שיחיו מתי חוצה לארץ בזכותו ראינו מזה כי טוב לצדיק טוב לשכנו והנמשך מזה ההיפוך שאוי לרשע אוי לשכינו א"כ הכוונה מבוארת אחרי ששמעה שטוב לצדיק טוב לשכינו שפטה במישור גם ההיפוך ע"כ דרשה צמר ופשתים כדרז"ל להרחיק את ישמעאל מחברת יצחק:

ויכלו המים מן החמת. במסורה שבבע"הט ויכלו באפס תקוה ויכלו בבשת ימי - עפמ"ש רש"י אקרא דבאשר הוא שם שבימי נבוכדנצר המית ישמעאל את ישראל בצמא שאמרי הוליכי אותנו אל בני דודינו ישמעאל וירחמו עלינו שנאמר ארחות דודנים אל תקרא דודנים אלא דודים והיו מביאים להם נודות נפוחים ומתו והנה אף שהקב"ה אמר באשר הוא שם ולא דן אותו אלא לפי מעשיו שבאותה שעה מ"מ בשביל זה נענש עכ"פ לשעה אף שלא מת בצמא מ"מ היתה לו רעת שעה שחלה את חליו ונטה למות וענה בצמא נפשו על שישראל קוו שבני דודים ירחמו עליהם והוא נשא חרפה על קרובו וכזב תוחלתם וסברם שהי' להם עליו ונתבייישו בפני נבוכדנצר בראותו שגם קרובם ושאר בשרם הי' להם לאכזר וזהו שע"כ ויכלו המים על שישראל יכלו באפס תקוה בשביל שאפס וביטל תקוותם ומבטחם עליו ויכלו בבשת שנתביישו על ידו: קומי שאי את הנער וכו', יש להמליץ עפ"י הידוע שכל האנשים שהגיעו בחייהם למעלה רמה ונשגבה נעשו כן ע"י אמותיהם שגידלו וחינכו אותם עדי נהיו לאיש כמ"ש חז"ל שמן וחמין שסכתה אמי בילדותי עמדו לי בזקנותי ע"כ רמז הכתוב לאם כל חי קומי והתעוררי ושאי את הנער והחזיקי ידך בו לגדלו ולחנכו כראוי כי רק בך ובעזרתך לגוי גדול אשימני ויפקח אלקים את עיניה ועיני כל האמהות המחוכמות ויודעות את אשר לפניהם לעשות בחינוך צאצאיהם לפקדם לטובה ותרא באר מים ממנו שאבה דעות זכות וצלולות להשקות את הנער דעת ובינה למען יגדל ויהי' לאיש:

אלקים עמך בכל אשר אתה עושה ועתה השבעה לי, כי אחרי שאסור ליתן מתנת חנם לאומות העולם משום לא תחנם ואאע"ה קיים את התורה עד שלא ניתנה ע"כ נתירא אבימלך שלא ירצה אאע"ה לגמול חסד עמו כדי שלא יעבור על לא תחנם ומפני זה

הוצרך להשביעו וז"ש אלקים עמך בכל אשר אתה עושה אחרי שאתה שומר פקודיו בכל דרכיך ע"כ לא אוכל לסמוך על דבריך לבד כי אם השבעה לי ובספרים הובא שפעם אחת הכה איש את רעהו על לא דבר וצעק עליו חמס אל השופט וההוא אמר שכגמולו ישיב לו וחשבו השומעי' שכוונת השופט שכמו שהוא הכה את רעהו כן חבירו יכהו אחת על לא דבר עד שגלה השופט שלא כן כוונתו כי אם כפלים לתושיה יכה בו האחת כמו שהוא הכהו חנם אין פשע כן יכהו ג"כ חנם על לא דבר והשנית להשיב לו כגמולו לפי זה כיון שאבימלך גמל חסד חנם עם אאע"ה כן צריך הוא לשלם לו כל תגמולוהו עליו ג"כ חסד חנם נוסף על מה שצריך לשלם לו כחסדו אשר גבר עליו ח"ש לו אף שאני לא גמלת' חסד רק עמד ולא עם נינך ונכדך בכ"ז השבעה לי שלא תשקור רק לא לי כי אם גם לניני ונכדי כי לי אתה מחוייב ועומד לעשות לי כמעשי עמך אבל לניני ונכדי אף שאין אתה מחוייב מ"מ כחסד אשר עשיתי עמך יותר מן החיוב כן תעשה ג"כ יותר מן החיוב לניני ונכדי:

עוד י"ל עפמ"ש בלוח ארז לפ' אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו באשר ד' אתו" שבצדיקים גמורים אשר נאמר עליהם ועמדו זרים ורעו צאנכם אינם צריכים לעשות מאומה ובכ"ז הקב"ה שלח להם את ברכתו ממעל והנה אם אבימלך הי' מחזיק את אאע"ה לצדיק גדול כזה שאינו צריך לשום מעשה ידיו להתברך בוודאי לא הי' מבקש ממנו שיחזיק את הבטחתו ע"י שבועה כי אם הי' מסתפק בדיבורו לבר כי צדיק גמור כמוהו בוודאי לא יפל מכל דבריו ארצה ומוצא שפתיו ישמור בלי לשנות אבל הוא אמר שאין אתה אצלי במדרגה גבוהה כ"כ כ"א אלקים עמך אבל רק בכל אשר אתה עושה שרק מעשה ידיך כוננה להתברך אבל בלי מעשה לא יבורך גבר כמוך ע"כ אין אני בטוח בדבריך לבד כ"א השבעה לי:

והאלקים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני אחר שנקרא בשם אברהם על כי יהי לאב המון גוים והקב"ה רצה להגדיל נסיונו שיקשה עליו כפירש"י אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע ובכ"ז יעשה רצון קונו ע"כ הזכירו הקב"ה וידעו בשם ויאמר אליו אברהם שנקראת להיות אב המין גוים ובכ"ז הגדיל נסיונו ולא נכשל הצדיק בלשונו כ"א אמר הנני מוכן ומזומן להטות את שכמי תחת עול מצוותך עלי:

ויבקע עצי עולה במדרש בזכות ויבקע עצי העולה ויבקעו המים לחומר הנושא י"ל עפמ"ש כתיב והיה מספר בני ישראל וכתיב אשר לא ימד ולא יספר כאן בזמן שעושי' רצונו של מקום כאן באין עושי' כי בוודאי אל כביר לא ימאס וזכות הרבים עדיף ואלים טובא אבל אחרי שאחז"ל במקום שאין אנשים השתדל להיות איש ע"כ אם הכלל ישראל

אינו ברום המעלה אז החיוב על כל יחיד ויחיד להתאזר ולהתגבר ולומר שבשבילו נברא העולם והדמיון בזה כי עץ גדול ועב יש בו כח החום והאש די בער יותר מעץ קטן ורך אבל רק אם אחזה כבר השלהבת במדורת האש אז כחו יפה וחזק אבל בעת אשר רוצים להבעיר את המדורה והאש לא נופח בה עדיין אז בקטן החל להדליק את הגדול ורק עצים דקים יוכלו להבעיר את המדורה כ"כ אם העם כבר בוער באש התורה והיראה אז בוודאי מה טוב ומה נעים אבל כ"ז שאינו בוער בשלהבתית אז כל אחד ואחד צריך להפיח בלבו אש דת וזהו בזמן שישראל עושים רצונו של מקום אז לא יספר כל אחד ואחד כי במה נחשב יחיד לבדו כ"א לא יספר בפרטות רק הכלל כלו כאיש א' חברים יחשב אבל בזמן שאין עושים רצונו של מקום אז הקטן יהי' לאלף והחלש יאמר גבור אני וכל אחד ואחד לבדו יספר וימנה ועליו להדליק נר ישראל ומאורו ומטעם זה נכבד האיש הישראלי יותר מן הים הגדול ומחוייב לשנות את טבעו לטובתו כי הים אף שבכללו מה נכבר הוא אבל כשאתה מונה פרטיו ויצא מן הכלל כאפס ואין הוא טיף להדי טיף וכל טפה בפני עצמה כמר מדלי כאין וכאפס אבל לישראל יאמר איש ואיש כ"א בפרטו ספון וחשוב לעת מצוא ע"כ בזכות ויבקע עצי עולה המורה שלהעלות אש עצים דקים ונבקעים להם יתר שאת כ"כ אף היחידים ופחותי הערך יש להם מעלה להעלות אש לד' לא כן הים רק בכללו היא חשוב ולא בפרטו ע"כ הוא משועבד אל בני ישראל אשר כל אחד ואחד ערכו רב:

ויהי ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק, עפמ"ש יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו כי ראיי' לתחיית המתים הוא שהרי ראינו כשהאדם נוצר במעי אמו אז מת מעולם הרוחות ומאוצר הנשמות ונולד בבטן וכשיוצא לאוויר העולם אז מת הפעם מבטן ונולד לאור עולם הרי ראינו שכל מיתה שמות האדם ב' פעמים תבוא אחריה לידה וזהו יחיינו מיומים ע"כ נקווה שגם ביום השלישי אחרי מות האדם עלי תבל המיתה תהי' מקור חיים ויקימנו ובחי' לפניו וכ"פ בלוח ארז מ"ש ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותי אלקים שבעת הי' עלי אדמות חשב בדעתו שהוא הולך עם אלקים ומתהלך הוא כמו מתרוששש פעולה המדומה אבל אחרי לקח אותו אלקים וזכה ליהנות מזיו השכינה ולא היה עוד הגוף מסך מבדיל אז הבין וידע כי איננו שהידיעה שהיתה לו כאפס ואין כחשבה וז"ש ויהי ביום השלישי לעת אשר יקימנו בתחיית המתים אז ישא אברהם את עיניו לזון מזוהר כבודו ית"ש ואז יוודע לו שמה שראה עד עתה את המקום ברוך הוא הי' רק מרחוק נראה אליו ניצוץ זהר השכינה: ולך לך אל ארץ המוריה - במדרש רבה כתיב לך לך מבית אביך ולך לך אל ארץ

המוריה ואין אנו יודעים איזו מהם חביבה מן מאי דכתיב לך לך אל ארץ המוריה שמעי' שהשני חביבה עיין כ"ס וכ' הדברים כפשטן עפמשחז"ל שנקרא הר המוריה שמשם יצאה הוראה לעולם הכוונה שנלמוד מזה להקריב א"ע על מזבח אהבת ד' כמו שעשה אאע"ה בעקידה וזהו הוראה לדורות עד היכן יגיע אהבתינו אל ד' לשמור פקודו ואנחנו לא נדע אם אהבת האב לבנו גדולה מאהבת הבן לאביו או להיפך ובפ"ק דפסחים גבי בא במחתרת מבואר שאהבת האב גדולה וה"נ מדכתיב גבי העקידה המורי' שממנו יצאה היראה הנ"ל לעולם ולא כתוב כן גבי לך לך מבית אביך להורות כן עד כמה עזה כמות אהבת ד' להקריב עבורו האהוב לו ביתר שאת ש"מ שאהבת האב אל הבן גדולה והן הן דברי המדרש שמזה מוכח שמה שרצה להקריב את בנו חביבה לפני הקב"ה יותר ממה שרצה לעזוב את אביו לקיים מצוות ד': וזהו ג"כ כוונת מדרשם ז"ל פ' חיי שרה אקרא ותהי אשה לבן אדוני כאשר דבר והיכן דבר בהר המוריה הכוונה כנ"ל שמשם יצאה הוראה לעולם לנתק חבלי אהבת אבית לבנים וק"ו אהבת בנים לאבותם לעשות רצון קיני ע"ש גם. רבקה תעזוב את אבותיה וארץ מולדתה ללכת אחרי יצחק ולחסות תחת כנפי השכינה:

ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדיו - כי לחנך את הבנים צריכי' האב והבן להיות יחדיו תמים ועל שניהם מוטל העבודה הבן צריך לעשות הכנה לשדד את תלמי לבו למען יהי' לכלי המוכשר לקבל טהרה ותורה ואח"כ האב צריך לזרוע זרע לצדקה ולהבעיר בקרב לב נכון אש דת שלהבתיה וזהו הרמז ויקח אברהם את עצי העולה הוא החומר המוכן להדלקה והבערה ושם אותו על יצחק בנו שהיא מחוייב להכין את החומר אשר ממנה יבנה בית נאמן לד' אבל כשכבר נעשה הכנה דרבה אז ויקח "בידו" את האש שזהו רק בידו ובכחו של אב להבעיר את לבת אש שלמעלה בלב בנו ורק אז אם שניהם יעשו כתעודתם וילכו שניהם יחדיו שניהם שותפ' במעשה החינוך - ויש להלעיג על אנשי דורינו שמוסרי' את בניהם לכל עבודה ואומנות אף שיודעי' שעי"ז יוכרחו לחלל את מצוות ד' הנכבדה הוא שבת קדשינו ולעבור על כל פקודי ד' והתנצלותם שרצונם להנחיל לאהוביהם יש הפרנסה בריווח ויהי' להם לחם לאכול בהרחבה והרווחה וקורא אני עליהם את המקרא הזה ויקח את המאכלת הוא הפרנסה הנותנת מאכל וטרף את זה יקח ושוחט את בנו לע"א אשר לא יעשה כן בישראל כי ד' נותן לחם לכל בשר ולא ראיתי צדיק נעזב: ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני. עפמ"ש בב"ל לפי מ"ש ויצו דוד את שלמה בנו לאמר שיאמר וישווה לנגדו תמיד שהוא בנו של דוד הצדיק ועי"ז יזדרז ללכת תמיד

בדרך אביו והוא ע"ד שאחז"ל גבי יוסף שדמות דיוקנו של אביו נראה ונמנע מחטוא וכ"פ חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום שיהא נודע ונזכר להם שהם בנים למקום ואחרי שאחז"ל שהמניח בנו כמותו כאלו לא מת ע"כ אחרי שאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי שתמיד שפתי מרחשין שאתה האדם הגדול בענקים אבי אתה ועי"כ חי אברהם גם אחרי מותו - ועל דרך זה פירש ונשמע קולו בבואו אל הקדש ובצאתו ולא ימות, שאם נשמע קול אביהם אל הבנים גם אחרי שכבר עזב את עמק הבכא והלך לאור באור החיים וכבר בא אל הקדש פנימה ובצאתו כבר מעולם העובר אז לא ימות כ"א חי הוא לנצח בזרעו אחריו ע"כ השיב אאע"ה אם תעשה כן תמיד לא תשכח כי אביך אני אז "הנני בני" אני הנני בני כי מה זרעו בחיים אף הוא בחיים ע"כ הוא בעצמו הוא בנו כי תחת אבותיך יהיו בניך:

וי"ל בזה מ"ש פ' נח אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו שגם בבנים אשר יולדו לנח הוא נח בעצמו ע"ד הנני בני הנ"ל וזהו אלה תולדות נח הוא נח בעצמו והטעם כי בכל זרעו הי' למזכרת נצח ובכל דורותיו אשר משרשיו פרו הי' תמיד שגור בפיהם וביבם שאביהם איש צדיק תמים הי' עי"כ נשאר בחיים חייתו באלה תולדותיו:

ולא חשכת את בנך את יחידך ממני כי באמת לא הי' יצחק יחיד לאברהם הלא גם ישמעאל אח הוא רק שהקב"ה גזר ואמר כי ביצחק יקרא לך זרע ולא בישמעאל הרי שע"י מאמר השם נעשה בן יחיד וזהו את יחידך "ממני" שרק על ידי ובפקודתי נעשה יחידך:

וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת כי היד לבדה אינה מרגשת בעשייתה דבר מה רק בהיותה מחוברת עם הגוף וכחותיו וגם שלוחו של אדם אף שהוא כמותו בכ"ז לא ירגש המשלח בעשות שליח את שליחותו ע"כ סיפר לנו הכתוב מגודל צדקתו של אאע"ה שלא הרגיש שום הרגשה פנימית בקחתו את המאכלת כ"א הי' בעיניו כאלו שלח את ידו בשליחות לשחוט שהמשלח אינו מרגיש מאומה:

החדש פרשת חיי שרה

החדש על פרשת חיי שרה:

ויהיו חיי שרה וכו' שני חיי שרה דקדק באו"הח בכפל הלשון ונראה דבאדם גדול המושל ברוחו על דורו נקרא כל שני חייו על שמו כמו ששגור בפי כל (דאס צייטואלטוער אלעקסאנדער, נאפאלעאן דעס גראסען) וזהו שרמז מגדולת שרה שכל ימי חיי שרה נהיו לשני חיי שרה ונקרא הדור ההוא על שמה הטוב:

ובמד"ר הה"ד יודע ד' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה כי לכל אדם ביום הוולדו ניתן לו כח ואיל לחיות שנים קצובות אם יחיה חיים ממוצעים ולא יכלה כחו קודם זמנו אבל בצדיקים נאמר יראת ד' תוסיף ימים ואמרו רז"ל זכה מוסיפי' לו ולהיפך שנות רשעים תקצורנה ע"י שיכלו כחם במלאות תשוקותיהם והנה הימים אשר חי האדם לפי טבעו ומזגו לא נקראו ימיו ושנותיו כ"א הם נחלת אבות שהם הולידוהו והשפיעו לו כח הזה אבל הימים אשר קנה לעצמו הארכהן ע"י יראת ד' הם המה שלו בעצם כי חילו לאורייתא כחו ועוצם ידו עשו לו את החיים הזה אין לאחרים חלק ע"כ אמר ששרה אמנו לפי מזגה וטבעה בעת נולדה לא הי' לה לחיות כ"כ רק יראתה את ד' הוסיפה לה שנות חיים וזהו "ויהיו" כלומר שנעשו מחדש חייה קכ"ז שנים אף שביום הוולדה אולי לא הוקצב לה רק ק' שנה אבל אלו לא היו שלה בעצם כ"א עולם כמנהגו נוהג אבל השנים שרכשה לעצמה יותר מן הקצובין אלו הם שני חיי שרה כי הם רק שלה ולא נחלת אבות וז"ש יודע ואוהב ד' שני תמימים הם השנים אשר זכו לעצמן ולא ע"י נחלת אבות שהטביעו בהם אבל ונחלתם שנותיהם הקצובות שנחלו מאבותיהם לעולם תהי' הם ממנהג וסדר העולם:

גר ותושב אנכי עמכם כי שונאי ישראל אומרים שהמה התושבים בארץ ואנו רק הגרים ואין לנו משפט ונחלה כחלק האזרחים וקורי' את עצמם ווירטספאלק וישראל יכונה בשם גאסטפאלק כנודע מדבריהם והנה אם המה היו נולדי' מעולם ומימי קדם בארץ אשר יושבי' בה לע"ע הי' קצת מקום לדבריהם אבל אחרי ידענו שאין שום אומה ולשון אשר ישב שקט ושאנן על שמריו מיום בריאת עולם ע"ע כי כבר כמה פעמים נתבלבל על ידי סנחריב נבוכדנצר וע"י נסיעת האומות מקצה הארץ לקצהו הנודעת בשם פאלקערוואנדערונג ואין החילוק בין האומות לישראל שבאיזו ארצות כבר באו שמה או"ה טרם בוא ישראל שמה עכ"פ גם המה אינם תושבים מעולם כ"א מתחלה גם המה היו גרים בארץ אשר כושבו בה וברבות הימים האחזו בה ונעשו אזרחי' ותישבי' א"כ אין טענה עלינו אם גם אנחנו נבוא לגור ובאחרית הימים כשנעבוד את הארץ ונקיים כל חובותינו התלויים בארץ ההיא כמוהם כמונו נהי' לתושבי' ח"ש אברהם לבני חת אשר לא רצו שיתיישב בתוכם להיות אזרח הארץ באמרם שלהם ניתנה ארץ להיות תושבי אויטאכטאנן כמ"ש בפי' מלבים גר ותושב אנכי עמכם כמו שאתם הייתם מתחלה גרים בארץ לא לכם ואח"כ נעשיתם תושבים כן אנכי כעת גר ולבסוף אהי' תושב ואין בכחכם לדחות אותי:

איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבור מתך במסורה שבבע"הט יחיו מתוך ונבלתי יקומון - עפמ"ש דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימותו ופי' בלוח ארז עפמ"ש ואלו שאין להם חלק לעו"הב האומר אין תחיית המתים מן התורה ע"כ מי שסובר שרק בעו"הז הדומה למדבר הוא עיקר חיותו ושם יתם ויכלה ע"כ הוא חי חיים כזה שאינו ראוי לתח"המ וכן יהי' ששם ימות לנצח ואמרו רז"ל מפני מה עת משה רבינו בחוצה לארץ כדי שיחיו מתי ח"ל בזכותו וכ"כ רש"י מלכים א' י"ג פסוק ל"א ראינו מזה שאף מי שאינו ראוי בעצמו לעמוד בתח"הע מ"מ אם נקבר אצל צדיק בזכותו גם הוא יחיה לפי"ז בני חת שלא האמינו בתח"הט כהמון הגוים וסברו שבמדבר הזה יתמו ורק אאע"ה חדש להם באמרו גר ותושב אנכי עמכם שפי' בלוח ארז שהודיע להם שמתחלה לע"ע הוא רק גר בארץ אבל בעת אשר מתים יחי' אל אז יהי' תושב כי יבולע המית לנצח ע"כ ירויחו הם שאם יקבר הוא ביניהם אז בזכותו גם הם יעמדו לתחיי' וזהו שאמרו לו נשיא אלקים אתה בתוכינו אחרי שאתה מאמין בד' ובעיקרי אמונתו שהאחד המיוחד שבהם היא האמונה בתח"המ ע"כ לא יכלה איש ממך ופירש"י לא ימנע וכ' בשפתי חכמי' דכוונתו לשלול שלא נפרש מלשון כליון כמו בכל מקום שנמצא כלה בה' ולהנ"ל י"ל גם מלשון כליון שעי"ז שנקבר שם אאע"ה בשכנותם טוב לצדיק טוב לשכינו וגם הם לא יכלו באפס תקוה בכליון חרוץ בגוף ונפש את כמו עם קברו אף שכבר יהי' קבור לא יהי' באפס תקוה והוא ממך כלומר על ידך מקבור מתך ע"י שאתה קובר את מתך שמה גם לנו תהי' הרווחה ובאור המסורה כי יחד מתיך אם הם יחיו בשביל שאתה מאמין בתח"המ אז גם נבלתי אשר הם כפגר מובס לדעתינו שאין אנו מאמיני' בתח"המ ודומי' לנבילה גם הם יקומון ויחיו בזכותך ומדוייק מה שאמר מתיך ונבלתי ועיין תשו' ח"ס חלק ו' סי' ל"ז:

ויתפרש בזה דברי המסורה שבבע"הט ושבט עברתו יכלה עפמ"ש כי חלצת נפשי ממות את עיני מן דמעה וכו' אתהלך לפני ד' בארצות החיים, שאם לא היתה תקותינו על תח"הא הי' העצב והיגון על הנעימים בחייהם אם במותם נפרדו לאין קץ ונחם יסתר מעיניהם על אשר לא יראו עוד את אשר נפשם קשורה בנפשו אבל אחרי שאנו מייחלים ומצפים ומאמינים שמתים יחי' אל ברוב חסדו ואין כאן אלא פירוד לשעה וסופינו להדבק באהובינו עוד הפעם כמ"ש כי המות יפריד ביני ובינך כי הנפש היא חיה לנצח נצחים ועי"כ כי חלצת נפשי ממות שהנפש היא בל תמותה וגם אתהלך לפני ד' לא רק פעם אחת בארץ החיים כ"א בארצות החיים ע"כ חלצת עיני מדמעה בזאת אנחם ע"כ אחרי אמרו איש ממנו לא יכלה עפ"ז כוונה הנ"ל שלא יכלה ויאבד לגמרי ע"כ

המות שהוא שבט עברתו של הקב"ה ומטה זעמו, המאמינים בתחיהור אשר ישחקו ליום אחרון יכלה להיות מכה שאין לה מזור ותרופה כי האמונה בתח"המ תעלה ארוכה ותעלה:

וי"ל שז"ש להלן בכסף מלא יתננה לי, אחרי שהי' להם לתועלת גדול כ"כ אם יקבר אצלם כנ"ל ע"כ הפליג אאע"ה לומר להם ע"ד שאמר בלעם אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב שלא לבד שראוי לתן לו המערה אם היא ריקנית ואין בה כלום כ"א גם אם היתה מלאה כסף ראוי לתנה לו כי יצא הפסידו בשכרו אשר ירווח אם יקבר בשכונתם:

לא אדני שמעני השדה נתתי לך, ולהלן פסוק ט"ו אדני שמעני ארץ ארבע מאות שקל כסף וכו', כי עפרון הי' רע עין ולא רצה ליתן מתנת חנם כמו שלבסוף הוצרך אאע"ה לתת לו שקלים קנטרין אלא שרצה להגדיל את עצמו לפני עם הארץ ולהראות שהוא וותרן בממונו ע"כ אמר מילתא דמשתמע מיני' שהם יבינו שרוצה לוותר משלו כראוי לנדיב כמותו אבל לאברהם בעצמו רמז שמה שמדבר הוא רק לאחיזת עיני עם הארץ אבל אין תוכו כברו לבו כפיו רק שהוא מוכרח לדבר כנדיב לב לעיני עם הארץ ע"כ אמר לא אדוני שמעני לא תשמע ותקבל דברי באמרי השדה נתתי לך במתנה כי רק לעיני בני עמי לאחיזת עיניהם אני אומר שנתתי לך חנם אין כסף אבל אח"כ כשכבר גלה אאע"ה קמצנותו לעיני עם הארץ וידבר אל עפרון באזני עם הארץ נתתי כסף השדה ואיגלי בהתי' אז ויען עפרן ויאמר שמעני אדני כעת כבר פי ולבי שווין ותשמע ותקבל דברי שתתן לי ארבע מאות שקל:

ובמד"ר נבהל להון איש רע עין זהו עפרן שהכניס עין הרע בממונו של אותו צדיק ולא ידע כי חסר יבואנו דכתיב עפרן חסר וי"ו וצ"ל מאי לאותו צדיק דקאמר מאי שיני' דצדקתו של א"א לזה ונראה ע"פ מ"ש רז"ל צדיקים חסין על ממונן והטעם לזה כי אחרי שכל משאם ומתנם באמונה בהיתר ולא באיסור קשה עליהם לצבור ממון כי צריכי' לברוח מצינו שערי היתר בשביל שער א' של איסור ע"כ צריכי' לחוס על ממונם שבא להם בקושי לא כן הרשעים אשר להם פתוחי' כל ארחות בצע ואין גדר התורה והמצות לפניהם אינם צריכי' כ"כ לחוס על ממונם שבא להם בנקל והרבה דרכים לפניהם לאסוף הון אשר סגירי' ולא יפתחו לשומר התורה:

ועוד טעם אחר כי הצדיק אשר יעשה בממונו צדקה ומעש"ט ועי"ז מרים קרן הכסף למעלה ראש כמ"ש ונתת בכסף שהצדיק יש לו כח לתת שיווי וערך לכספו ע"כ יחוס עליו כי הוא אמצע' לבצע מחשבותיו הטובים לא כן הרשעים אשר הכסף להם אמצעי להוסיף חטא על פשע כמ"ש וכסף עשו לבעל ע"כ במה נחשב הוא ואינם צריכים לחוס

עליו כי איננו דבר חשוב והנה אאע"ה ג"כ כצדיק חס על ממונו וכאשר ראה עפרון את זאת למד גם הוא לעשות כמוהו להיות רודף כסף אבל באמת לא ראי זה כראי זה והמרחק רב ביניהם כי אאע"ה שמש בכספו לדברים טובים להנות בו בנ"א כמ"ש וד' בירך את אברהם בכל שלא לעצמו ולצרכי גופו וביתו השתמש בברכת ד' היא העשיר כ"א "בכל" מברכתו נברכו כל משפחות האדמה אשר הוצרכו לטובתו ע"כ חס על ממונו שה"ה לו כלי מוכשר לקבל טהרת הקדש אבל עפרון שהי' רע עין אין הכסף נחשב למאומה ואינו רשאי לחוס עליו ונ' שע"כ אמר אאע"ה בכסף מלא תתנה לי לרמז שאצלו הכסף מלא וגדוש ברכת ד' ויש לו שיווי וערך אבל עפרן סבור שהכסף בעצמו ראוי להשתדל עבורו בכל מאמצי כחו ולא ידע כי חסר יבואנו כי אותו הכסף בעצמו שהי' נקרא אצל אברהם "מלא" על בו מעשות כשיבוא לידו של עפרון שלא ישתמש בי להועיל כ"א להזיק "חסר" יקרא והנה כמו שבאאעיה הטוב עין הוא יברך את כל הנצרך מטובו כן הי' להיפך בעפרן הרע עין שהי' הכסף לו לבדו ואין לזרים חלק אתו ע"כ המליצו עליו שהי' חסר "וי"ו" אשר הוא אות החיבור המחבר ומקשר אבל הוא ישב ברד ולא היה שום חיבור בינו לבין הנצרכים לעזרתו ע"כ חסר יבואנו זהו שהכניס עין הרע בממונו של אותו צדיק דייקא כי עיניו הטוהו ולא שפיר חזו שאברהם הצדיק חס על ממונו ודמה בנפשו שגם לו נאה ויאה להיות חס על ממונו אבל עינו הרע לראות וכפו מלידע ההבדל שבינו לבין אאע"ה הצדיק כי אאע"פ הי' מחובר ומקושר עם בני אדם להטיב להם אבל לעפרן חסר אות החיבור להיות יחד עשיר ואביון:

עובר לסוחר, פירש"י שקלים גדולים שמתקבלין בכל צקום י"ל שמנובעות אשר תוכן כברן רציני ששי' בעצם את הערך אשר ניתן בעבורם אם לפעמים הם מטבע המהלכת ולעתות רחוקות הם זוזים שסיי' מזה ויוצאי' לזה כמ"ש רז"ל בכ"ז לא יארכו הימים ולא יראו ולא ימצאו עוד בעולם המסחור כי בעת אשר יבוא לידי אנשים אשר יצברו כסף יניחום במטמון ולא יראו עוד החוצה בידעם כי רוב המטבעות אין להם במה שבתוכם ערך הנטבע עליהם כ"א רק מהסכמת וגזירת המלכות שיתקבלו בכל מדינות המלך בשיווי זה וע"כ נקראים בשם "קאנוועטיאנסמינצע" כי רק הקאנוועטיאן והסכמת המדינות נתנה להם ערך ושיווי מה שבעצם אין להם ורק אותן מטבעות חוזרי' חלילה מיד ליד עדי יבלו וישחתו אבל אותן המטבעות שיש בתוכם כסף או זהב צרוף רק בעת צאתם לאור עולם יבואו לידי סוחרים אבל כשיבואו לידי בעלי הון יאספו באוצרותיהם בידעם שוויין לעולם יהי. ומה שנטבעו מטבעות אשר אין להם השיווי שנטבע עליהם הוא רק מאז התחיל המסחור והמו"מ לפרוץ בארץ ע"כ להקל המסחור קבלו ע"ע לקבל

גם את המטבעות יותר משווין העצמי אבל המטבעות ששווין בעצם היו יוצאין גם בטרם הגיע גלגל המסחור בעולם ואמרו רז"ל עובר לישנא דאקדומי הוא כמו עובר לעשייתן ע"כ לרמז שנתן לו שקלים גדולים השווי' בעצמן אמר עליהם שהיו עובר לסוחר שרק דרך העברה בעלמא באו ליד הסוחרים אבל לא בקביעות כי נגנזו לטוב ערכן באוצרות בעלי הון וגם עובר וקודם שהי' סוחר בעולם גם בעת אשר לא ידעו עוד ממסחור גם אז כבר היו שקלים כי לא היו רק קאנוועננויאנס מינצע אשר רק מעת בא המסחור לעולם קיימוהו וקבלוהו עליהם כ"א גם מן קדמת דנא היו מקבלים אותם:

ויקם שדה עפרון וכו' לאברהם למקנה לעיני בני חת בכל באי שער עירו ויקם השדה וכו' לאחוזת קבר מאת בני חת, כפל ושינוי הלשון נ"ל עפמ"ש גר ותושב אנכי עמכם ופירש"י אם תרצו הריני גר ואם לאו אטלנהו מן הדין שהרי הקב"ה א"ל ונתתי לזרעך את הארץ הזאת ע"כ אמר אאע"ה אע"ג דבאמת שלי היתה הארץ בירושה מ"מ מפני דרכי שלום רצה להתרפס ברצי כסף ולקנות דבר שהוא שלי מקדם אף בלא נתינת דמים ע"כ ויקם השדה וכו' למקנה "לעיני בני חת" שרק לעיניהם שלא ירדפוהו וישנומוהו אם יטעון, והארץ שלו ע"כ לעיניהם קנה אותו "בכל באי שער עירו" אף שלפי האמת העיר וכל גבולה שלו היתה עד שנוכל לכנות את בני חת בשם באי שער אעירו' כלומר של אברהם כי שלו היתה בירושה אבל אחרי שאמרו חז"ל ב"ב קי"ב על שדה מקנה החוזרת ביובל נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו ע"כ סיפר הכתוב שאף שלעיני בני חת הי' רק שדה מקנה בכ"ז לפי האמת הי' "לאחוזת קבר" נחלה וירושה ושדה אחוזה ולא שדה מקנה. וכפל הלשון ויקם ויקם הוא ע"פ פירש"י תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך וזהו היתה תקומה ראשונה בעת אשר קנה ועדיין לא קבר בה את הצדיקת אבל ואח"כ קבר וזכתה המערה לשכון כבוד הצדיקת בתוכה היתה למערה תקומה שנייה ביתר שאת:

ואברהם זקן בא בימים וד' ברך את אברהם בכל במדרש רבה אלו הימים שנאמר בהן עד שלא יגיעו ימי הרעה כי אמרו רז"ל בעלי תשובה אומרי' אשרי זקנתינו שכיפרה על ילדותינו ובאלו האנשים אשר לא זכרו את בוראם בימי כערותם כ"א הלכו אחרי שרירות לבם לא היו ימי נעוריהם לברכה אבל מי שירא את ד' מנעוריו ועליו כאמר אשרי איש ירא את ד' כשהוא איש בכח עלומיו אז כל ימי חייו לטובה ולברכה כמ"ש וכימיך דבאיך וז"ש ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל שגם בעודו נער וצעיר לימים בכ"ז לא מש מאהלה של תורה וע"ז כאמר נער הייתי וגם זקנתי שגם בעודני נער יהיה לי טעם זקנים ע"כ אמר ואברהם זקן שנהג כבר מדת זקן שקנה חכמה בעת אשר לא מנה עוד למספר

שנים כ"א בא רק בימים ולזה אמרו רז"ל מטבע של אאע"ה נער ונערה מצד אחד וזקן וזקנה מצ"א שגם בעת נעוריו נהג את עצמו כזקן כמ"ש בלוח ארז פ' תולדות זקן חדש מלא ישן ע"כ לא לבד שימי זקנותו היו לו לברכה כ"א וד' בירך את אברהם בכל ימי חייו לרבות ימי נעוריו וע"ז בא המדרש רבה לפרש שלא תאמר שפי' בא בימים הוא לעת זקנה כפי' המפ' ז"ל כ"א ימי נעוריו אלו הימים שנאמר עליהם עד שלא יגיעו ימי הרעה: עוד י"ל בצירוף המסורה שבבע"הט אקרא דהמושל בכל אשר לו, אם רוח המושל יעלה עליך מקומך אל תנח כי אמרו רז"ל הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם ע"כ מי שמקנא אם תבוא ברכה על רעהו, לקללה תחשב לו כי רקב עצמות קנאה וימות בלא עתו כי קנאת אש אכלתהו בלא זמנו אבל מ' שירחיק מעליו מדה גרועה זו ולא לבד שלא ירע לבבו אם רואה בנ"א מצליחים כ"א אדרבה יתערב בשמחתם ומברך את השם הטוב ומטיב לאחרים אז מברכתם גם הוא יבורך ועי"כ יאריך ימים לזה אמר הכתוב ואברהם זקן ובא בימים וע"י מה זכה לזקנה ובא עם הימים שהיו קצובי' לו בעת הוולדו כמ"ש ויום המות מיום הולדו מלא קיצר את פתיל חייתו ע"י קנאה והוא ע"י שד' בירך את אברהם בכל כלומר בכל אדם שנתברך שמח גם הוא עד שבברכת אחרים גם הוא נתברך ביחד עם כל אדם אשר נתברך. - ונגד התאווה שמוציאה ג"כ את האדם מן העולם קודם זמנו התקנה לכבוש את תאוותיו במתג ורסן לזה הוסיף הכתוב לאמר כי גם עבדו זקן ביתו וזכה לזקנה טובה כי הי' מושל בכל אשר לו שמשל וכבש את תאוותיו ע"כ חי כל ימי חלדו באין מגרעת ולזה הוסיפה המסירה אם רוח המושל יעלה עליך שיש בכחך למשול על התאוה ביד חזקה אז מקומך אשר נועד לך ביום הוולדך אל תכח לעזוב אותו קודם זמנו כ"א תעמוד חי כל הימים אשר ניתנו לך: עוד י"ל עפ"י מ"ש בלוח ארז וילך לפרש מאמר חז"ל הצדיקים ימיהם מתים לפי שמברכי' יוצר המאורות ומעריב ערבים, שהכוונה לפי שמקבלי' הכל בשמחה בין כשהשמש זורחת עליהם להצליחם ובין כששוקעת שמש הצלחתם מברכי' על הרעת כמו שמברכי' על הטובה עי"ז לא יקופד פתיל חייתם קודם זמנו עיי"ש באריכות ע"כ אמר ע"כ זכה א"א לזקנה בשביל שבירך את אברהם בכל בידעו כי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד ע"כ הכל הי' לו לברכה ולא לקללה ועל הכל הודה לד' כי טוב ועי"ז האריך ימים ושנים:

עוד י"ל כי בימי נעוריו הי' לו לאאע"ה מלחמת היצר כמו שאר בנ"א ע"כ אף שכבש אותו לרוב פעמים מ"מ אין אדם צדיק בארץ אשר לא יחטא לפעמים גם הוא נפל כרע שדוד לפניו ע"כ אף שרוב מעשהו של אותו צדיק היה לברכה אבל עכ"פ לא ימלט שמיעוטם בעת אשר לא שלט ברוחו לא לברכה היו אבל לעת זקנתו שכבר הגיעו הימים אשר

אין בהם חפץ ורצון היצ"הר וכבר לבו חלל בקרבו אז לא רק רוב מעשיהו הי' לברכה כ"א "כל" מעשיו שווין לטובה ולברכה ואחרי שאמרו חז"ל לעולם ירגיז אדם יצ"ט על היצ"הר ונוח להם לצדיקי להיות להם מלחמה תמידית עם יצ"הר כי לפום צערא אגרא ע"כ אמר אל היצ"הר שהי' מתחלה כאדון ומושל עליו ולע"ע הי' עבדו וכפוף תחתיו וזהו עבדו שהי' ע"ע המושל בכל אשר לו שים "נא" לע"ע שאין מן הצורך לי להלחם עמך ידך וכחך תחת ירכי הוא זרעי ויוצאי חלצי שהם עוד בימי נעוריהם והמה ילחמו אתך עד אשר גם הם ימשלו בך:

עוד י"ל בכוונת המסורה הנ"ל עפמ"ד במדרש שנדיב א' נשבה בנו יחידו ורצה להבטיח שאם אולי יחזור לביתו לא יקח העבד לעצמו את כל הנכסי' או יבזבז אותם ע"כ בתחבולה עשה שכתב כל נכסיו לעבדו ורק התנה עמו שאם ישיב בנו לביתו אז ג"כ המתנה קיימת רק שהבריר' ביד בנו לבחור לו דבר א' מכל נכסיו איזו שירצה ועי"כ השגיח העבד על הנכסים בעינא פקיחא אחרי שבדעתו שישארו לו אף לאחר חזרת הבן לבית אביו שהרי לא יוכל ליקח לעצמו עפ"י התנאי רק דבר א' ולא יותר והשאר יהי' לעבד לנחלה והשיאו עצה את הבן כשבא לביתו שאותו דבר א' שיבור לעצמו יהי' העבד בו יבחר לקח אותו וממילא קנה כל נכסי אביו כי מה שקנה עבד קנה רבי וה"נ יק' דהאיך הניח אאע"ה למשול את אליעזר עבדו בכל אשר לו אולי יאמר העבד שהכל שלו ויבריח את יצחק מנכסי אביו אבל דכיון דמה שקנה עבד קנה רבו לא יועיל לו ערמומיתו לז"א אם גם רוח המושל יעלה עליך העבד שתרצה למשול ולשלוט בנכסי אברהם כאדם העושה בשלו לא יועיל לך כי מקומך שאתה עבד אל תנח א"א לך לעזוב אותו אם אין בידך שטר שיחרור וע"ז סמך אברהם והניחו למשול ומורא לא עלה על ראשו: ויאמר העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי וכו', כי מצות כיבוד אב היא מצוה יקרה ונכבדה ע"כ ירא העבד אולי רבקה לא תרצה לעזוב את אבותיה ולהפריע מצות כיבוד אבל אחרי שנאמר באאע"ה לך לך מבית אביך ואמרו חז"ל שא"ל הקב"ה לך אני פוטר ממצות כיבוד או"א כי מי שרוצה לכנס תחת כנפי השכינה כבוד שמים עדיף מכביד הוריו ע"כ הבטיחו אברהם שלא ייירא מזה כי הצדיקת אשר יוכיח ד' לבנו לא תחוש על הפרידה מאבותיה כי יצא הפסדה בשכרה שתזכה להדבק בזרעו של אברהם אבינו כי אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי ופטר אותי ממצות כבוד גם אותה יפטור:

שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך בד' אלקי השמים ואלקי הארץ, ולהלן פסוק ז' אמר רק אלקי השמים וחילק בעוללות אפרים בין קודם לאחר מילה ועפ"ד בקדש י"ל עפמ"ש בלוח ארז יתרו שאין אנו ראויי' שהקב"ה בעצמו ובכבודו ישגיח על קרוצי חומר רק

כשאנו מקדשי' גם את גופינו קדש לד' אז ד' אחד לשם ולתפארת ולתהלה ואחרי שע"י המילה גם גופינו נזדכך למעלה בקדש ע"כ אחרי שא"ל שים נא ידך תחת ירכי שמל את עצמו ד' הוא גם אלקי הארץ להשגיח עלי אבל בעת אשר לקחני מבית אבי ולא נמלתי שעדיין לא הייתי כדאי שהשי"ת בעצמו ישגיח על הארץ ולא נקרא רק בשם אלקי השמים: וילך וכל טוב אדוניו בידו, עפמ"ש בלוח ארז מטות לפ' מ"ש ותלד אשת אדוניו וכו' ויתן לו את כל אשר לו, שכל זמן שהי' ערירי בלא בן מה בצע לו אם ירבה כחול כסף וזהב כי כל עיקר הצלחת האבות הוא אם תחת אבותיך יהיו בניך כמ"ש מה תתן לי ואנכי הולך ערירי וזהו ויתן לו כלומר הבן הנולד הלא נתן לאברהם את כל אשר לו לאברהם כי רק ע"י לידת הבן היה לכל אשר לאברהם שיווי וערך ולא מקודם ע"כ כשהלך אליעזר לבקש זיווג הגון לבנו יחידו של א"א כדי שיראה בנים לבניו בעת ההיא היה בידו של השליח כל טוב אדוניו שאם יצליח בדרכו זה אז גיל יגיל אבי צדיק וישבע נחת בהצלחת בכו אבל אם ח"ו לא יגיע למטרת חפצו אז גם לאאע"ה יגרע חלקו ונחלתו כי במה נחשב הוא ע"כ כל טוב ארוניו שיהא טוב לאדוניו אברהם הי' בעת ההיא בידו של עבדו זקן ביתו כי הוא הי' כעת המושל אם לשבט אם לחסד בכל אשר לו לא"א:

אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי עפ"י מה שנחלקו אי כובש עדיף מי שצריך להרגיז תמיד יצ"ט על יצר הרע או מי שלבו חלל בקרבו ושבתה מלחמת היצה"ר ואם האחרון חביב הלא טוב יותר שיצחק ילך אל ארץ הכנעני לשכון שם עם עם כבד עוון ושם יורה גדלתו ויבוא על שכרו שיקיפוהו מרעים ובכ"ז הוא יעמוד חי בצדקתו ותומתו אבל אחרי שאמר לו השי"ת לאאע"ה לך לך מארצך והפרד חץ קהל מרעים וזה מוכח שטוב יותר לעזוב את הרשעים מללחום עמהם וז"ש אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי באמרה שטוב יותר שיצחק הצדיק ישכון כבוד בארצינו וילחום מלחמת מצווה וע"ז השיב לו אאע"ה ד' אשר לקחני מבית אבי ומזה מוכח שלא טוב לגור באהלי רשע וגם אחז"ל שהמלאכי' קודמי' במעלה לפי שאין להם אלא לב א' ואין באחיהם מלחמת היצר ומזה מוכח ג"כ שטוב יותר מי שלבו חלל בקרבו ע"כ אמר הוא ישלח מלאכו לפניך כלומר המלאך שהוא קודם במעלה וזהו לפניך ע"כ גם רבקה הצדיקת תסכים לזה שתבוא הנה ולא שיצחק יבוא שעה:

וישם העבד את ידו תחת ירד אברהם וישבע לו על הדבר הזה, עפ"י מה שהקשה רמב"ן למה השביע את עבדו ולא צווה לבנו בעצמו שלא יקח אשה מבנות הכנעני ונר' שאאע"ה רצה על כל פנים שיהי' הדבר הזה בשבועה ואלה חק ולא יעבור בשום אופן מטעם הכמוס אצלו ע"כ לא רצה לסמוך על ציוויו ליצחק בלא שבועה ולהשביעו לא רצה שלא

רצה לפגוע בכבודו שחושדו שבלי שבועה לא יקיים מצות אביו עליו ע"כ השביע את עבדו, שאין בזה לעבד פחיתת כבוד אם אדוניו משביעו ובטוח הוא שיעשה כמושבע ועומד עיין רמב"ן ויחי גבי שועת יעקב ליוסף וז"ש וישם העבד את ידו לשבועה נתחת' ירך אברהם במקום אשר יוצא יריכו הי' לו להשביע תחתיו ובמקומו שם העבד את ידו לבטחון והטעם וישבע לו על הדבר הזה בשביל שרצה אאע"ה בשבועה דווקא ויוצא יריכו לא רצה להשביעו שלא לחלל כבודו:

הקרה נא לפני היום ועשה חסד לשון הקרה הקשה י"ל עפמ"ש בשל"ה הקדוש ובתורת חיים לפי אחז"ל כך עלתה במחשבה לפני שהקב"ה חישב לברוא אס העולם במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים ושיתף עמו מדת הרחמים אבל הצדיקים שיש בכחם לעמוד במדת הדין לבד נשאר הדבר כמו שעלתה במחשבה לפניו ית"ש ע"כ נידוני' במדת הדין א"ד ז"ל וכ"ז בתמידות הם מתנהגים במדת הדין אבל לפעמים באקראי גם הם צריכים למדת הרחמים עליהם להתגלגל אם צריכים לנס גדול לזה אמר אף שאדוני הצדיק תמיד יוכל לעמוד במדת הדין בכ"ז באקראי בעלמא עשה עמו חסד:

ויאמר ברוך ד' וכו' ותרץ הגערה ותגד לבית אביה עפ"י מ"ש י"ל אקרא דותגד לבית יעקב דברים הקשין כגידין ה"נ י"ל אחרי שבבית אמה לא הורגלו להודות את השם על כל הטובה שעשה להם ואליעזר תיכף פתח בברוך ד' ע"כ הגידה הצדיקת דברים קשין כגידין ראו מה בין עבד אברהם בינינו:

ויאמר עבד אברהם אנכי - עפ"י מ"ש המפ' אנכי עומד בין ד' וביניכם שהגוף הנקרא אנכי הוא המסך המבדיל בין האדם ובין ד' שלא יוכל לראותו וחי אבל רואין בשעת מיתתן כמ"ש רז"ל כשהגוף אשר הוא חוצץ בינו ית"ש לבינינו לעפר ישוב ואחר שהעבד הנאמן רצה מתחלה לספר בשבחו של אדוני שהוא רם ונשא וגבה למעלה ואיננו עבד לתאוותיו כ"א אדרבה הגוף הוא עבד כפוף לאדוניו הנשמה ולכל אשר תחפוץ תנונו ע"כ אמר "שאנכי" והוא הגוף הוא עבד כפוף לאברהם:

וד' בירך את אברהם בכל, י"א שלא היתה לו בת ואחרים אומרים בת היתה לו ובכל שמה עיין לוח ארז מ"ש וכעת נראה עפ"י ששמעתי מפ' כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון כי המעשים והפעולות שהאדם עושה נקראו תולדותיו כמ"ש תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים והנה המצות אשר יחיו את בעליהן ובונים אותם בנין עד יקראו בשם בנים אבל העבירות שמתישי' כחו כנקיבה בשם בנות יקראו ואחרי שעל העובר עבירה נאמר וחטאתי נגדי תמיד אבל מי שעשה מצוה אינו רשאי לזכור תמיד ולהתפאר בעצמו שעשאה כי בנקל להתגאות עי"ז מלסבור שכבר קנה שלימות ולא

יוסיף עוד לעלות למעלה בקדש ע"ד שפי' בלוח ארז צריך שיתן עיניו למעלה ע"כ אמר כל הבן הילוד לכם אלו המצות אשר עשה אותם האדם וחי בהם ישליכם בים השכחה כאלו לא עשאה עדיין אבל הבת היא העבירה שעבר תחיון שתהא חטאתו עומדת לנגדו תמיד ע"כ שמעתי וז"ש שלא היתה לו בת כלומר שלא היתה לו עבירה המכונה בשם בת כ"א הי' צדיק תמים במעשיו ורמב"ן פ' לך כ' שיציאת אאע"ה מן הארץ בעבור הרעב תחשב לו לחטאת כי הי' לו לבטוח בד' שברעב יפדנו ממות אבל יש להתנצל וללמד זכית על אותו הצדיק כי מרוב ענותנותו כמ"ש ואנכי עפר ואפר לא חשב את עצמו כדאי וראוי שד' יעשה עמדי אות לטובה לחיותו ברעב כי לא חשב את עצמו יותר משאר בני האדם כ"א כלם יגוועו ברעב גם הוא יהי' כאחד מהם אם לא ישתדל להציל את עצמו ולמצוא ריוח והצלה אשר יעמדו לו במקום אחר וז"ש אחרים היתה לו בת שגם לו הי' חטא אחת המכונה בת כנזכר והוא מה שברח ברעב אבל הסבה היתה "ובכל" שמה שחשב את עצמו במדרגה ומעלה אחת ככל האדם ולא יצא מן הכלל כלו לומר שהקב"ה יפדהו ויחייהו ברעב כ"א כלל את עצמו עם כל בני אדם גם בני איש יחד:

וד' בירך את אדוני מאוד ויגדל ויתן לי צאן וכו' - כי אם האדם מבורך בעושר וכבוד אף שיקרא עתיר נכסין מ"מ גדול לא יכונה רק אם ירים ידו לד' להקדיש את הונו וחילו לד' לדברים טובים ומועילים רק אז יקרא באמתו צדק בשם גדול וזהו וד' בירך את אדוני בכל טוב אבל גם ויגדל ע"י הברכה שהאציל הקב"ה עליו גם גדול יהי' וע"י זה ע"י ויתן לו כלומר אדוני האמור נתן לו להקב"ה שבראשית המאמר את הצאן והבקר הקדשים לד' ועי"כ ויגדל נעשה גדול ע"י עשרו:

ואקוד ואשתחוה וכו' אשר הנחני בדרך אמת וכו'- כי הי' יכול להגיע למטרת חפצו ע"י תחבולות וערמות ושקרים כדרך השדכנים המפליגי' והמגזמים בשבח אשר נכבדות ידברו בו אבל אליעזר לא שיקר מאומה לספר גדולות ונפלאות על יצחק רק האמת לאמתו וע"ז הודה להקב"ה שהנחהו בדרך אמת ובכ"ז השיג את מבוקשו לקחת את בת אחי אדוני לאדוני:

ויאמר שלחוני לאדני ולהלן פסוק נ"ו שינה ואמר שלחוני ואלכה לאדוני, כי כ"כ המפ' דהוי' מסרו לשלוחי הבעל והוי נישואין כדאיתא בכתובות פ' נערה ואחרי שיותרת הכבוד והערך יהיו לנשואין אם יגמרו ע"י האדון הנכבד ולא ע"י השליח העבד ע"כ התנה שלא יחולו עד שיבואו לביתם ותחול רק בעת בואם אל האדון ע"כ אמר שלחוני לאדוני אבל אחרי אמרם תשב הנערה אתנו והי' ירא שאולי יחזרו לגמרי בעת היותם

בדרך בטרם יבואו אל האדון ויבטלו הנישואין ע"כ שינה ואמר שלחוני שיהא כמסרו לשלוחי הבעל ותיכף יחולו הנישואין ואני מעצמי אלכה אל אדוני:

אחותינו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער שונאיו - כי לא בכח ולא בחיל כ"א ברוחי אמר ד' סוס מוכן למלחמה ולד' התשועה ובלוח ארז פירשתי מאחז"ל כל המשמר את השבת נותני' לו נחלה בלי מצרים שביום השבת שהאדם נח ממלאכה ובכ"ז לא יחסר לו שפע היום המקודש כי ד' נותן לחם יומים ביום הששי ע"כ דומה מה שאדם מרויח ביום השבת בלי שום עמל וטורח לירושה שאדם יורש את מה שעמל וטרח בו המוריש וזהו נחלה וירושה מבלי מצר ועמל והנה אם בנ"י מועטים אז נראה בעליל שרק לד' התשועה כי אין מעצור לו להושיע ברב או במעט אבל בירכו אותה שאף אם תפרי ותרבי עד שתהי' לאלפי רבבה לא יאמר זרעה המרובה באוכלסין שכחם ורב חילם הי' להם לישועה כ"א ידעו שרק ירושה הוא להם מאת הרב להושיע:

ובאו"הח כי שיותר טוב הי' להם שלא יהי' הדבר ולא יקום וי"ל שהם כוונו לקללה ולא לברכה את תהי' משועבדת לאלפי רבבה שכל האומות יעבדו וישלטו בך רק לעת קץ שיכלו ויאבדו הגוים רק אז זרעה יעשה חיל לירש נחלת גוים אחרי בלעו אותם המות לנצח אז יבוא ישראל אחרי מותם רק ליירש כמו כל ירושה שלא תגיע ליורש רק אחרי מות המוריש והקב"ה היפך הקללה לברכה:

בדמש"א פרשתינו הביא מדרש פליאה בזכות שאמרה רבקה אלך זכו ישראל להוציאם ממצרים עפ"י מ"ש באו"הח פ' יתרו לפ' מ"ש אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים שאף שהי' נוח להם לישראל להשאר במצרים ולהיות ש'לטים על שונאיהם אשר ענו אותם ד' מאות שנה אבל אחרי שכל הארצות בנהגו' ע"י מלאכים ושרים כמ"ש אשר חלק ד' אותם לכל העמים ורק ארץ הקדושה עיני ד' אלקיך בה להנהיגה בעצמו ובכבודו ע"כ הוציאם מארץ מצרים שהוא רק בית עבדים מושלת בו והביאם לא"י מקום אשר אדון כל הארץ ימשול בה כמ"ש רז"ל וכ"כ בלוח ארז יתרו שרק אז יזכו ישראל להתנהג ע"י הקב"ה בעצמו אם הם כובשי' את יצרם ומבטלים את רצונם ומתנשאי' למעלה ראש אז ד' אחד לשם ולתפארת ולתהלה אבל אם יחיו חיי בשרים אז לפחיתות כבודו ית"ש יחשב אם הוא בעצמו ישגיח עליהם והנה מה שרבקה עזבה את מולדתה ובית אביה והוא נגד הטבע וממנה ירשו בניה מדה זו לבטל רצונם מפני רצינו ועי"כ זכו שהקב"ה בעצמו ובכבודו ינטלם וינשאם מה שלא עשה כן לכל גוי ואחרי שע"כ הוצרך להוציאם ממצרים מבית עבדים משלו בו וא"כ דברי המדרש ה"ה כמבואר:

ויצחק בא מבוא באר לחי רואי והוא יושב בארץ הנגב ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב במסורה שבבעה"ט לפנות ערב ירחוץ במים וטהרו ובבעה"ט כ' ע"ד הרוצה להחכים ידרים ועפ"ד בקדש י"ל אחרי שאסור לעסוק בחכמת חיצונות לעשותן רקחות ונובחים לתוה"ק עד אשר מלא כריסו בברכת ד' היא תוה"ק וכבר נשרש על ברכי התורה והאמונה עד שכל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותו ממקומו כמ"ש על הרמב"ם ז"ל אז הותר לו וזהו ויצחק בא אחרי אשר כבר רווה את צמאוני מבאר חפרוה שרים היא תוה"ק אשר כל השואב ממנה לחי רואי רואה את חי העולמים ית"ש רק אח"כ הוא ישב בארץ הנגב להדרים בחכמות אחרות ע"כ לא יצא יצחק לשוח בשדה החכמות ללקוט שם שושנים ופרחים רק לעת ערב אחרי שכבר פנה יומו שהקדיש אותו לתורה ולתעודה כי רק לפנות ערב ירחוץ האדם במי החכמות ובכ"ז וטהור ישאר טהור גברא:

עוד י"ל עפמ"ש בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע איזו יכשר ויש להוסיף שהבנים אשר יוליד האדם לעת זקנתו עלולים להיות טובים מבני הנעורים אחרי שאין לו עד חום היצר כבימי בחרותו ואינו עוסק בפריה ורביה רק לקיים המצוה ולא לתאווה יבקש ע"כ טובים יהיו הנולדים מחיבור כזה אשר כל עיקר כוונתו לשמים ולא למלאות ספקי יצרו וכ"כ המפ' ששדה הוא כינוי לאשה אשר בה יזרע האיש זרע קדש הילולים לד' וזהו ויצא יצחק לשוח ולהתפלל על שדה שלו שיוציא זרע בירך אף לפנות ערב והוא לעת זקנתו גם אז יזרע לצדקה ונתנה המסור' הטעם לזה כי לפנות ערב ירחוץ במים שלעת זקנה ככלות כח התאווה אז ירחוץ במי הטהרה וטהור גברא ועי"כ יוכשר הזרע ביותר לקבל טהרת הקדש:

וי"ל עוד בשביל שכבר פנו ועברו ימי ילדותו ובקר ימי חייו כבר חלף והלך לו ע"כ התפלל שיזמין לו כבר הקב"ה שדה זרע אשר בו יזרע לצדקה, ונ"ל ומה ששהא באמת כ"כ לקיים מצות פו"ר י"ל שהרי בשעת העקידה הי' דינו לשרשו מארץ החיים כאחז"ל שבירך לאחר העקידה ברוך מחיה המתים והי' כקטן שנולד אחר העקידה ע"כ לא נחשבו ימיו ושנותיו רק מאחר העקידה ואילך:

והנה בברכות נ"ו אמרו רז"ל הרואה גמל בחלום מיתה נקנסה עליו וניצול הימנה שנאמר אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה רנב"י אמר מהכא גם ד' העביר חטאתך לא תמות והוא תמוה עיין רש"י ורש"א ח"א ולחומר הנושא י"ל עפ"י הידוע שלהולכי מדברות צורך גדול והכרחי לגמלים עד שנקראו הגמלים בשם "ספינות המדבר" כמו שבים לא יוכלו לעבור בלי ספינה ואניה ובלעדם נטבע העובר במים רבים כ"כ במדבר א"א לעבור אם לא הי' הגמל המוליך והמביא שם יפם האדם ושם ימות ע"כ הרואה גמל

בחלום זה פתרונו שבא במדבר הנורא מקום שאיי' וצלמות וחייתו הי' תלוייי' לו מנגד אלא שבא הגמל והוציאו ממדבר מאפילה לאורה ולרווי' אלא שאז"ל כל האומר הקב"ה וותרן הוא וכו' א"כ יק' אם האדם יודע שנגזרה עליו מיתה אז כשהוא חוזר בתשובה יקרע גזר דינו כי תשובה מעברת את רוע הגזירה אבל אם אינו יודע שנגזרה מיתה ממילא אינו שב דהא אינו יודע שהקולר תלוי על ראשו א"כ האיך וע"י מה ניצול ממיתה הנגזרת כיון שלא עשה שום אות לטובה להעביר את רוע הגזירה? וצ"ל דאף שלא חזר בתשובה מחוסר ידיעת הגזירה בכ"ז הקב"ה יודע שיזכה לעצמו לעתיד ע"י מצוות ומעשים טובים אשר בזכותם יחי' ולא ימות ועבור כן הקב"ה ברחמיו צופה עתידות ומבטל את הגזירה וזוכה לו שלא מדעתו עבור העתיד. - ובבני יששכר מאמר אור תורה אות כ"ו פי' כזה דברי' נתרבים ומזה הטעם אף שהקב"ה הגלה את ישראל למצרים למען יזדככו ויתלבנו בכור הברזל ולבסוף אף שלא הסירו סיגם כמ"ש הללו והללו עע"ז בכ"ז הוציאם משם כי חש עתידות למו וידע שלעתיד יטהרו ויקדשו א"ע כמ"ש בהוציאך וכו' תעבדון את האלקים וז"ש אנכי ארד עמך כדי לזכותך שתהא ראוי לעלות משם בזכות עצמך אבל ידעתי מקדם ואנכי אעלך שרק רחמי המרובים יעלוך מטיט היון אבל גם זה ידעתי שאם אמנם בעת היציאה לא יהי' בכם כח ואיל לצאת בזכות עצמכם כי אין בכם מעשים בכ"ז בעתיד ע"י קבלת התו"הק "גם עלה" גם עצמיכם תעלו במעלת הקדש והיינו דמייתי ראיי' שאף שלא ידע שמיתה נקנסה עליו ולא הטיב מעלליו בכ"ז ניצול ע"ש העתיד כמ"ש כה אמר ד' אל יעקב אשר פדה את אברהם כמ"ש גם עלה כנ"ל:

והנה רשעים בחייהם קרואים מתים לזה מביא רנב"י ראי' ממה שנאמר גם ד' העביר חטאתך כלומר אף שברוב פעמים רק ע"י תפלה ותשובה מעביר חטא פשע אבל לפעמים גם עבור זה מעביר על חטא וזדון אם גם לע"ע מת אתה ולא חי כמדת הרשעים בכ"ז אם יודע "שלא תמות" עכ"פ בעתיד שתחיי' חיי מוסר צדק ומישרים ותהי' איש חי רב פעלים ושפיר מוכח שהקב"ה דן על העתיד ונוכל לומר שמיתה נקנסה על הרואה גמל וניצול הימנה וזהו וירא והנה גמלים באים ובזה התנצלו א"ע ששהה כ"כ לזווג זיווגו כי מיתה וכו' וניצול הימנו ולא נחשבו לו שנותיו רק מאחר הצלה ואילך:

וי"ל בזה מ"ש בפ' תולדות אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק ויהי יצחק כן ארבעים שנה כפל הלשון מרמז על זה ששני פעמים הולידו אותו הפעם הראשון בעת צאתו מרחם אמו וזהו יצחק בן אברהם והפעם השנית הוליד אברהם את יצחק בעת אשר חשך את ידו לשחוט את בנו וכבר הי' מעותד למות החייהו וע"כ המתין עד ארבעים שנה כנ"ל. - וי"ל בזה בכוונת מדרש ז"ל גיל יגיל אבי צדיק גילה אחר גילה,

כי הי' לו שמחה כפולה הפעם הראשון בעת שנולד והפעם השנית כשהחייהו אחרי העקידה, וזהו ויצא יצחק לשוח ולהתפלל על הזיווג והמתין עד עת ערב בשביל וירא והנה גמלים באים שמיתה נקנסה עליו בשעת העקידה וניצול הימנה ע"כ לא יחשבו שנותיו רק מעקידה ואילך:

החדש על פרשת תולדות

ויעתר יצחק לד' לנוכח אשתו, ע"ד שא"ל המתפלל בעד חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה ואחרי שלדעת קצת רז"ל גם יצחק אבינו עקר הי' ובכ"ז לא התפלל על עצמו כ"א ויעתר לנוכח אשתו ועבירה ע"כ הוא נענה תחלה ויעתר לו ד' לו דייקא:

ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ד' וכו' כי היא הצדיקת עזבה את עמה ואת בית אביה אף שבלי ספק הי' קשה לה פרידתה מאהוביה בכ"ז החליפה עולם עובר בעולם עומד בצפייתה שבבית יצחק הצדיק תמצא מבוקשה כלו קדש לד' אבל אם גם שם יהי' פסיחה על שתי הסעיפים פעם קדש ופעם חול אין שכרה יוצא בהפסדה שעזבה עמה וולדתה ואינו כדאי לשכוח עמה ובית אביה אם לא ימלא חסרונה ע"י שלימות שתשיג בבית בעלה בלי שום מגרע ואחרי שאחז"ל שכשהיתה מהלכת אצל ביהמ"ד או אצל בית ע"א הי' הוולד מפרכס לצאת ובדעתה שאין כאן אלא ילד א' והוא יהי' הפכפך בדרך איש זר הפעם יהי' קדש לד' והפעם לע"א מגמתו אמרה אם כן שלא יהא כלו קדש למה זה אנכי באתי עד הלום ונתקתי חבלי אהבה שביני לבין בית אבותי אם גם כאן קדש וחול משתמשי' בערבוביא ונתן הכתוב טעם לתלונתה "ותלך לדרוש את ד'" שרק ע"כ הלכה למרחקים לבית יצחק כי דרשה את ד' בכל לבבה ובכל נפשה והוחילה שבביתו של יצחק תמצא כמבוקשה בתכלית השלימות ואחרי שגם כאן פוסחים על שתי הסעיפים ע"כ א"כ נכזבה תוחלתה ולמה באה ע"כ ויאמר ד' לה לנחם אותה ולהשיב נפשה שלא ילד א' בקרבה שמשתוקק פעם לקדושה ופעם לטומאה כ"א שני גויים בבטנך זהו פורש למיתה וזהו פורש לחיים ויעקב יהיה איש הם כלו קדש לד' ובזה נחה דעתה:

עוד י"ל עפמ"ד במדרשי' שאף שהובטח כבר על הזרע מ"מ התפלל לנוכח אשתו שיותן לו אותו הזרע מהצדיקת הנצבת נכחו וכ"ז אם לא יוולד רק צדיק שפיר התפלל שיהא דווקא מהצדיקת אבל אחרי שדמתה שרק ילד א' בבטנה והוא פוסח על שתי הסעיפים כנ"ל א"כ למה זה אנכי למה השתדל בעתירתו שדוקא אנכי אהיה אם לזרע היולד הלא גם לאשה אחרת הפחותה ממני ראוי זרע כזה ויאמר ד' לה וכו' ושני לאמים ממעיך

יפרדו שרק שע"י שהיא באה ממקור אשר מקומו לא טהור ויצחק זרע קדש מחצבתו ע"כ נולדו שני בנים מתנגדים בטבעם וזהו ושני לאומים רק ממעיך ע"י שאתה מבית לבן רק ע"כ יפרדו והיו לשני מתנגדים - ובאמת צריך יעקב לעשו כי הוא שבנו אפו של הקב"ה ומטה עברתו בעת יסיר יעקב מן דרך הקדש יבוא עשו בכלי זעמו להחזירו בתשובה כמ"ש מעמיד עליהם מלך קשה כהמן וזהו ולאום הא' הוא יעקב יאמץ יתאמץ ויתחזק לעשות רצין קונו מלאום ע"י לאום האחר הוא עשו שיצר לו ובצר לך ושבת ועי"כ ורב הוא רבונו של עולם אשר נזורו אחור ממנו יעבוד אותו ויחזיר בתשובה אליו ע"י הצעיר שיצער אותו: עוד י"ל אחרי שיתרון הקבלה לצדיק אשר באמונתו יחי' מן החקירה אשר רק על אדני הדרישה ישת יסודו גם בזה כי החוקר אם יבוא רעהו וחקרו ויסתור ראייותיו וחקירותיו יפול כל בנינו אבל המקובל איש מפי איש כל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותו ממקומו ע"כ אחרי הרגשה בעצמה שזה מפרכס פעם לקדש פעם לחול ע"כ אמרה למה זה אנכי והוא עפמ"ש המפרשי' שע"כ נאמר בעשרת הדברות אנכי ד' וכו' אשר הוצאתיך ולא זכר גבורת המופת והראי' כי העיקר הוא הקבלה אבל אחרי רואה שגם המקובל אין אמונתו כיתד בל ימוט א"כ למה זה אנכי מה עדיפות לקבלה מהחקירה ע"כ ותלך לדרוש את ד' שמכאן ולהלן חשבה גם היא ללכת בדרך הדרישה והחקירה ויאמר ד' לה בוודאי המאמין לא יחוש לספק ולא ינוד כנוד הקנה מפני הרוח כ"א שני גוים בבטנך ויעקב המאמין לא יבוא לבית הספק:

ובמדרש רבה שנולד מהול כי אחז"ל לא ניתנה המילה אלא לצרף בה את הבריות הכוונה שבאה להורות שאין האדם יכול לעמוד על מדרגת יום הוולדו כ"א צריך לתקן בעצמו את גופו ע"כ אינו נולד מהול כ"א בעצמו צריך למול ערות בשרו וכמו כן ערות לבו אבל הצדיקים הגמורים כדוד ומשה רבינו אמרו חז"ל שנולדו מהולים כי גופם הי' זך ונקי כ"כ עד שלא היו צריכי' לשינוי למעליותא ע"י מעשיהם ע"כ דז"ל ותרא אותו כי טוב הוא שנולד מהול וכיון שאמר כאן שבעת צאתם מרחם אמם כבר יפרדו זה לעבודת הבורא וזה לע"א בע"כ שביום לידתם כבר הושלמו ועשו נקרא כאחז"ל על שכבר עשוי ונגמר ולא שנה א"ע לטובה ובע"כ שגם יעקב לא ישנה את מעמדו ומוכח שנולד מהול ואחרי שאחז"ל שיעקב ועשו חלקו ב' עולמות עשו נטל בחלקו עוה"ז ויעקב עוה"ב ע"כ כל עיקר גבורתו של עשו אינו אלא בדברים ארצים ולאומים אבל לא בעבודת הבורא וביעקב עיקרו ותוקפו הקול קול יעקב לעבוד את הבורא ע"כ אמר ולאום הא' רק מלאום הם דברים לאומים וארצים יאמץ ויחזק אבל ורב את הבורא ית"ש שהוא רב ואדון העולם רק הצעיר יעבוד אותו והוא כמו את הרב יעבוד הצעיר - ויש לרמז ג"כ כי כל ימי הגלות

החיל מלחמה תמידית בין ישראל לעמים אבל בימי הגאולה המקווה גר זאב עם כבש ויהי' שלום בארץ ואין מחריד וזהו הרמז כי כל ימי הגלות אנו אחוזים בחבלי לידה צרים כמבכירה ואין כח ללדת ע"כ לאום מלאים יאמץ חרב איש ברעהו וכ"א יתאמץ לכבוש את רעהו אבל בעת ימלאו ימיה ללדת והוא בעת הגאולה והנה תומים בבטנה כתואי צבי' יחדיו ישכונו בשלום ושלום ואין בין אחים מפריא:

וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה פירש"י שהוא חסר שרק הא' הי' צדיק וכו' ויקראו שמו עשו פי' בעה"ט שהי' עשוי ונגמר כי רבקה הצדיקת אחרי שנולדה מזרע מרעים מעת שנישאת ליצחק בכל יום היתה מוספת קדושה וטהרה ובפרט בעת שקרבו ימיה ללדת והסכנה רחפה עליה ע"י שהלכה לדרוש את ד' שיתפללו בעדה באותה שעה כבר היתה צדיקת גמורה וא"כ יקשה למה ילדה את עשו אדמוני שופך דמים כפירש"י הלא לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים? והטעם לזה שכבר נגמרה יצירת עשו זה כמה שהרי יצא כלו כאדרת שער שמורה שכבר נגמר כאחד האדם הגדול ובעת שנגמר יצירתו לא היתה רבקה עדיין בתכלית השלימות ועוד היה רוח גילולי בית אביה חופף עליה ע"כ אף שבעת לדתה היתה כבר בתכלית השלימות בכ"ז הלא בעת יצירת עשו שכבר היתה מו קדמת דנא לא הגיעה עדיין לרום המעלות והנה בצדיקי' נאמר את מספר ימיך אמלא כלומר לא שהימים ריחים ודלים כ"א מלאים וגדושי' במצות ומעש"ט כמ"ש חז"ל כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים ח"ש "וימלאו ימיה" שהיו ימיה שלימים ומלאים במצוות ומעש"ט ובפרט בעת שהגיעה ללדת' בוודאי בשעת הסכנה שבה בתשובה שלימה ושכחה עמה ובית אביה ובכ"ז והנה תומים בבטנה חסר שהא' הילודים הי' חסר ממעלות ומדות והטעם ויקראו את שמו עשו שכבר נגמר ונעשה יצירתו זה כמה כפי' בעה"ט ע"כ לא פעלה עליו תשובת אמו אות לטובה:

וידו אוחזת בעקב עשו ויקרא את שמו יעקב כי אנשי בלי שם שונאים את ישראל בהחפיאם עליו דברים אשר לא כן ועלילות שוא באמרם דישראל תוכם מלא מרמה וכל מחשבותיו כל היום רק לרמות ולהונות את הבריות ע"כ צריך יעקב תמיד להלחם בעד נפשו ולהשתדל בכל מאמצי כחו שלא ידוש וירמוס אותו עשו באפו וחמתו כי קשו וזהו וידו אוחזת בעקב עשו שידו של יעקב צריך לאחוז תמיד את עקבו של עשו שלא ידרכנו ברגליו המועדות להזיק והטעם שצריך לזה הוא כי ויקרא את שמו יעקב עשו הנזכר בסמוך קרא את אחיו יעקב שעתיד לבוא בעקיבות וברמאות ועל אשר בשם זה יכנהו ע"כ צריך הוא לאחת ברגליו ועקביו שלא ירמסהו לשחת: עוד י"ל בצירוף המסורה שבבע"הט וידו הנטויה, וידו חלקתה להם, כי עוד באים בטענה על ישראל

שהם אוהבי ממון לעשות עושר ומשתדלים בכל תוקף ועוז להרבות חיל אבל אין זה טענה לפי האמת כי רק שונאי ישראל הם הגורמים לזה שישראל חשוקתו כסף כי הם מעוותים ומעוקלים משפט ישראל וטומנים להם צנים ופחים בכל הדרך אשר ילכו ורק ע"ז שישחדו לתם ישראל מהונם וחילם יוכל להם ישראל לעשות את העקוב למישור ע"כ אין להפליא אם האיש הישראלי יכסף לכסף שהוא המפתח היחידי אשר על ידו יוכל לפתוח שערי הצדק אצל נוגשיו ושונאיו ובלעדו הי' השער ההוא סגור ומסוגר וז"ש אם תראה וידו אוחזת, אם תראה שידו של יעקב תתאמץ ברב כח לאחוז אחוזה רכוש וקנין אל תתמה על החפץ והתשוקה הלזו שכל סבתה הוא בעקב עשו בשביל שעשו דורך ברגל גאוה על ישראל ע"כ ההכרח לא יגונה ליעקב לאחוז בזהב ובכסף שעל ידם יש בכחו להסיר מעליו חמת אחיו אשר תמיד כעלוקה ימוץ דמים תרתי משמע והוסיפה המסורה "וידו הנטויה" בשביל שידו של עשו נטויה תמיד להכות את ישראל ע"כ "ידו חלקתה להם" לחלק להם מנה אחת אפים להעביר זעם:

ועד"ז י"ל מ"ש פ' וישלח "ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי" שעשו שאל את יעקב מה לך לקבוץ הון ועושר אשר ראיתי במחנה אשר פגשתי ויאמר שלא לצורך עצמי אני בהול על ממון כ"א למצא חן בעיני אדוני כי רק זה האמצעי המשובח להסיר ממני מזמותיך הרעות עלי ואחרי שהשיב עשו יש לי רב ואין לי צורך בשלך א"ל יעקב אם נא מצאתי חן בעיניך אם גם עתה תרצני ותאהבני מבלי התרפס ברצי כסף מ"מ הלא ידעתי שלעתיד לא תתקיים ברית אהבתך אלי בלי תשורה ומנחה לעשו וזהו אם שנא' לע"ע מצאתי חן בעיניך בכ"ז אחת שאלתי ולקחת מנחתי מידי כי ראיתי פניך כראות פני אלקים כפי המדרש דין ושתבוא אלי במדת הדין הקשה ע"כ צריך אני לכסף למתק על ידיהם את הדינין:

עוד י"ל עפ"י מ"ש רז"ל שיעקב ועשו חלקו ביניהם את העולמות עשו נטל עו"הז ויעקב את עו"הב ע"כ אין להרהר ע"י שישראל שרויי' תמיד בעיני ולחץ זו הדבר כי זהו חלקם מיעקב אבינו שרק עו"הב הוא נחלת יעקב וכ"פ מ"ש אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים שהימין שבו עיקר כחו של אדם תעסוק בדברים שמימים שהם עומדים ברומו של עולם אבל ידי השמאלית שהיא יד כהה רק היא הטפילה תעסוק בדברים הארציים הטפלים וא"כ אין להפליא אם רק מעט מזעיר מאוצרות עו"הז בדלקו של יעקב ורק בסיף יעקב באחרית הימים אשר הוא סוף חיי עשו כי יבלעהו המות לנצח רק אז יבא יעקב על שכרו כי רק ידו השמאלית נטויי' לאסוף גנזי עו"הז וזה וידו היא השמאלית כאז"ל שסתם יד היא השמאלית רק היא נטוי' לברכת הארץ מתחת אבל ימינו העיקרית

טפחה שמים וגם ידו חלקתה להם שהיא עשתה חלוקה זו בין יעקב לעשו שהא' יטול עו"הז והאחר עו"הב ע"כ רק ידו אוחזת בעקבו וסופו של עשו:

עוד י"ל כי יעקב ראה הכיר בטבעו של עשו שהוא אדמוני ושופך דמים ומיצר לישראל ע"כ טיב לו שלא יברא ע"כ רצה לעכבו שלא יוולד כלל האח לצרת ישראל ואם הי' יצחק עוד בימי עלומיו וכח בחירים כחו אז הי' לצפות שע"י חינוך וגידול ולימוד אב חכם כמוהו ישונה טבע עשו מרע לטוב אבל כיון שכבר הי' יצחק בן ששים שנה בלדת אותם ואין לצפות שע"י חינוכו ולימודו להועיל ישנהו מרע לטוב ע"כ טוב לו שלא יברא וז"ש שע"כ ידו אחזה בעקב עשו בהשתדלותו למנעו שלא יצא לאויר העולם על שיצחק הי' כבר בן ששים שנה בלדת אותם ונכזבה התוחלת ע"י גידול וחינוך:

ובספורנו פי' מ"ש ויקרא שמו יעקב כי הוא ישאר בסוף יעקב כי בכל הגוים אעשה כלה וישראל עם עולם אשר לא יכרת כמו שעינינו רואות שאומות גדולות ונצורות מושלי עולם בגבורתו כבר ספו תמו מן בלהות וישראל עם המעט עומד ב"ה חי וקים כה יהי' כל הימים ואפשר שע"ז אמר עשו מכרה כיום את בכורתך לי, שהרי בימות הקיץ שהשמש מאחרת לשקוע בערב היא ממהרת ג"כ לזרוח בבוקר ובימות החורף שממהרת לשקוע כן תאחר לזרוח ע"כ אחרי שיעקב תאחר שמשו לשקוע עד סוף כל הימים כי הוא ישאר בעקב וסוף ע"כ מן הראוי לו שתזרח שמש לידתו ג"כ קודם כמו שתאחר לצאת כן תמהר לצאת וזהו מכרה "כיום" כמו היום שמאחר לשקוע ממהר לבוא כן אני שאחר לשקוע אמהר לבוא ולי נאה הבכורה לצאת תחלה לאויר העולם:

עוד י"ל דלכאורה יק' כיון דנמנו וגמרו דטוב לאדם שלא נברא א"כ למה מיהר יעקב לצאת ראשונה הלא אקדומי פורענות לא מקדמינן ובאלו אמרו מאחרין ולא מקדמי וי"ל עפמ"ש בלוח ארז כי תבא ליישב מדז"ל ברוך אתה בבואך וכו' וכן דוד המלך אמר ד ישמור צאתך ובואך וכו' עפמ"ש רש"א בח"א דהא דנמנו וגמרו כנ"ל הוא שספר ונמנו שהל"ת שס"ה מרובי' מרמ"ח מ"ע ע"כ בנקל יותר לחטוא ולעבור על ל"ת מלקיים מ"ע ע"כ טוב שלא נברא אבל כיון שאחז"ל שבישראל הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה א"כ יוכל לחשוב לקיים מ"ע א"כ יצא הפסידו בשכרו דאף שבעצמותן הל"ת מרובי' מהעשיות הלא בידו לחשוב מחשבות טובות והמה מרובים והטעם שבישראל מחשבת כמעשה ולא באו"ה י"ל שישראל מושגחים מהקב"ה בעצמו והוא היודע מחשבות משא"כ או"ה שנתונים תחת ממשלת המלאכים והם אינם יודעים מחשבות שהרי אין מכירי' אפי' בלשון ארמי כאחז"ל ע"כ בהם אין מחשבה טובה מצטרפת למעשה וע"כ בהם טוב שלא נבראו וז"ש ברוך אתה בבואך ודז"ל בבואך לעולם וק' מאי ברכה היא זו

הלא טוב שלא נברא ע"ז בא כמשיב ד' ישמור צאתך ובואך הוא בעצמו ובכבודו היודע מחשבות ישמור וישגיח על ישראל הדרתו א"כ הבריאה לעולם ע"י מחשבות הטובות לברכה תחשב עי"ש וז"ש וידו אוחזת בעקב עשו כפירש"י שהוא רצה להיות ראשון ללידה וק' מאי מעליותא בזה הלא אקדומי פורענות הוא לז"א ויקרא את שמו יעקב ויעקב הלא בחר לו יה להיות משגיח עליו בעצמו ובכבודו וטוב לו שנברא:

וי"ל בזה מ"ש להלן ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח ועתה לקח את ברכתי, ע"פ מ"ש להלן וישטום עשו את יעקב על הברכה אשר בירכי אביו ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרג' את אחי כי הברכות שנתברך יעקב מיצחק לא היו אלא בפה כי לבו לא הי' עמו אחרי שכוונתו ומחשבתו היתה לברך את עשו והשנאה שהיתה ליעקב מעשו היתה להיפך בלב ולא בפה כמ"ש המפר' הנה עשו אחיך מתנחם עליך שהוא מראה פנים כאלו הי' כבר מנוחם על הרעה אשר נעשית לו כהוראת בנין התפעל ובאמת בלבו אורב הוא להרגך עיין רמב"ן ואחרי שאחר כוונת הלב הן הן הדברים נמצא ששנאת עשו שהיתה בלב ולבא לפומא לא גלי' היתה גדולה בערכה מברכת יצחק ליעקב שלא היתה רק בפה מן השפה ולחוץ וז"ש וישטום עשו את יעקב על הברכה כלומר יותר מן הברכה שברכו אביו כי היא לא היתה אלא בפה והשנאה היתה כבושה בלב כי ויאמר עשו בלבו השונא שאם אהרוג את יעקב אחי יקרבו ימי אבל אבי שהוא יתאבל ויצטער על מות לבן האהוב ע"כ אשאיר עוד בחיים חייתו אבל בלבי היה להשחיתהו - ולזה טען עשו שיעקב עשה תרתי דסתרי אהדדי שהרי מדלקח את בכורתי ורצה להיות ראשון תחלה לבריאה מוכח דאזיל בתר מחשבה ע"כ טובה היא שנברא כנ"ל ועתה לקח את ברכתי שהיתה בפה ולא בלב דמוכח דלא אזיל בתר מחשבה:

ויצא הראשון אדמוני כלו כאדרת שער ויקראו את שמו עשו, בבעה"ט כ' עשו בגמטרי' שלום ובמסורה והוא אדמוני עם יפה עינים עפ"י מ"ש רש"י יודע ציד שהי' יודע לרמות האיך מעשרין מלח ותבן וכ"כ אף שהי' אדמוני שמורה על רתיחות דמו המועד להיות שופך דמים מ"מ רק בקרבי שם ארבי אבל לחוץ נראה כאיש שלום אשר רוח הבריות נוחה הימנו והנה באדרת שער השערות הם מבפנים סמוך לגוף האדם כדי לחממו אבל מבחוץ האדרת הוא חלק וכ"כ הי' עשו אף שהי' אדמוני ושופך דמים בכ"ז לא הראה את טבעו זאת לעיני בני אדם כ"א הי' כאדרת שער שאין תוכו כברו כ"א תוכו מלא מרמית ותוך וחיצינו חלק ע"כ ויקראו הבריות אשר רק עיני בשר להם ולא יראו ללבב אותו עשו בגימטרי' שלום כי לעיני הבריות הי' מראה את עצמו כאיש שלום וע"ז נאמר ביואל ולא ילבשו אדרת שער למען כחש כי אדרת שער מורה על זה כנ"ל - וזהו כוונת המסירה

אף שהי' אדמוני ושופך דמים בכ"ז יפה עינם הראה את עצמו למען כחש ליפה עינים וטוב המזג וזהו שאחז"ל אתון קראתון לחזירתכון שם אף אני ויקרא את שמו יעקב, וצ"ל למה כינה לעשו כאן בשם חזיר ומאי שייטי' להכא ולהנ"ל כיון שהחזיר מראה בטלפיו סימן טהרה וגם הוא בגמטרי' שלום הראה סימן טהרה שפיר נאה לו השם הזה: ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים מדלא קאמר גם גבי יעקב ויהי איש תם נ"ל ע"ד צחות כי באמת לא הי' עשו ערום כ"כ לצוד ולרמות את איש תבונות אשר הליכות עולם לו ובקי בטוב העולם רק אותן בני אדם יושבי כפרים אשר לא ראו אורות מימיהם אשר גם בימינו ישנם בעיירות גדולות אנשי מרמה הנקראים בשם בויערנשאנגער הצידים בתרמיתם אכרים ואנשי השדה ההולכים לתמם ולא נפקחו עיניהם לידע תהלוכות בני אדם וגם תלמידי חכמים היושבים בד"א של הלכה אף שיש להם שכל חד וחריף לעסוק בחכמה לעלות הרים ולשדד עמקים בכ"ז בעניני העולם הם כתינוק בן יומו ולא ידעו להזהר מהלכד בפח יוקשים האלו אשר שתו להם בני אדם פקחים וערומים אשר רמיותם אומנתם וז"ש ויהי עשו יודע ציד כפירש"י לצוד ולרמות אבל לא את כל אדם הי' יכול לרמות כ"א או את איש שדה והוא בן כפר שנוח להתפתות וגם את יעקב שהי' איש תם יושב אהלים ולא מש מימיו מכותלי ביהמ"ד וגם הוא לא ידע בטוב תהלוכות העולם גם אותו ידע לצוד ולרמות ולפי"ז עשו הוא נושא המאמר ואיש שדה ויעקב איש תם נשואיו ויהי' כמו את איש שדה ואת יעקב: ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אוהבת את יעקב כי עשו הגיד תמיד לאביו שרבקה אוהבת רק את יעקב ואת עשו שנאה ורגיל להיות שאם א' מן ההורים ידחה את א' מילדיהם אז למען נחמהו מעצבונו ויגינו ימינו של השני תקרבהו ותוסיף לו אהבה כדי למלאות חסרונו ע"כ אמר שיצחק אהב את עשו כי ציד בפיו כפירש"י שהי' צד את אביו באמרי פיהו באמרו תמיד אליו שרבקה אוהבת רק את יעקב ולא אותו ע"כ הוסיף הוא מן דילי' אהבה: מכרה כיום את בכורתך, י"ל עפ"י מ"ש הריב"ש בשם הר"י בן הרא"ש דהא דמהני מכירת הבכורה אף דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הוא משום דקודם מתן תורה היה יכול להקנות אף דבר שלב"לע והובא באו"הח כאן ע"כ אמר לו שלע"ע כיום שלא ניתנה תורה ולא נתחדשה הלכה דא"א מקנה דשלב"לע עדיין תוכל למכור לא כן בימים הבאים:

הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה, ודז"ל שכפר בתחיית המתים כי עשו חשב בדעתו אחרי שהבכור תעודתו לעבוד עבודת ד' לשרת בקדש א"כ לו ראוי לחיות לנצח ולא יראה המות אחרי שהוא מקדיש כל עתותיו לגבוה ובזה הראה שלא האמין בתח"המ

כי עיקר הגמול לצדיק עובד בצדקתו הוא לאחר שמתים יחי' אל אז יבואו על שכרם ובמדרש למה לי בכורה לא כתיב אלא למה זה מלמד שכפר בזה אלי ורמז הכתוב שעשו אמר הנה אם גם אנכי הולך למות ולא אחי' לנצח וגורלי רק כאחד האדם שגם לי יבוא עת קצי ולמה זה? אחרי שלי בכורה והי' לי לחיות לעולם חלף עבודתי עבודת הבכורה ושפיר הוכיחו מזה שלא האמין בשכר אחר המות וי"ל בכוונת המסורה שבבע"הט ולמה זה הבל תהבלו כי הטעם שאין הקב"ה משלם שכר בעילם הזה לעמוד חי כל הימים הוא כי יפה קורת רוח עו"הב מכל חיי הע"הז כי עו"הז הוא הבל וריק ועו"הב הוא נחלת יש ע"כ יקר בעיני ד' המותה לעובדיו למען יקבלו שכרם מושלם בדבר עיקרי וממשי ולא בדבר הבל וריק ע"כ אמר ולמה זה שגם הבכור העובד הולך למות הוא בשביל הבל תהבלו כנ"ל:

והרביתי את זרעך ככוכבי השמים וכו', כי אחרי שלזרע אברהם אוהבו ניתנה המלוכה והממשלה בארצות החיים להיות ממלכת כהנים אשר שפתותיהם ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהם א"כ אין צורך להם לנחלת שדה וכרם כמ"ש בכהנים לא יהי' לו חלק ונחלה ד' הוא נחלתו כ"כ זרע אברהם ממלכת כהנים וגוי קדוש ד' הוא נחלתם שפרה להם אבל אחרי שאמרו ז"ל כל העולם כלו ניזון בשביל חנינא בני כי עיני ד' אל יראיו משביע ומשפיע להם די צרכם כדי שעל ידם יורק מי הברכה העליונה על כל העולם כלו ע"כ הקב"ה נותן לצדיקים גם ברכת הארץ מתחת כדי שעי"ז תבוא שפע ורב ברכות גם לאו"ה וזהו והרביתי והגדלתי את זרעך ככוכבי השמים שהם יאירו ויזהירו בזיוום ולא כל הארץ אור תורתם יזרח ויופיע לכל יושבי תבל ובכ"ז אף שאין צורך להם לריבוי הארצות כי מה לתבן את הבר ובכ"ז ונתתי לזרעך את כל הארצות האל אף שדי להם בקב חרובין והסבה לזה כדי שיתברכו בזרעך על ידם כל גויי הארץ ע"כ אני צריך להשפיעם ברוב טובת הארץ כדי שעי"ז יורק השפע לכל העמים:

והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו ליישב דהאיך שימש יצחק אבינו לאור היום וי"ל עפמ"ד בברכות ל' דהוי קבדח טובא אמר אנא תפלין מנחנא ובפ"ק דיומא דסמך גאולה לתפלה ולא פסק חוכא מפומי' וכ' בעין יעקב שרק בעשותו מצות ד' רשאי למלאות שחוק פיו ולא בדבר הרשות ה"נ י"ל שראה אבימלך שיצחק שמח כתרגומו וחדי יחדיו עם רבקה אשתו ומזה שפט שבוודאי עשו מצוה שא"א להתקיים אלא ע"י שניהם יחדיו תמים כמער איש ולויות ואיזו זו מצות פו"ר והוכיחו במישור כי הנה אשתך היא. ובמסור' שבבעה"ט "אשר ילדה לאברהם מצחק" כי רבקה היתה שרוי' בצער על שהיתה ממשפחה שפילה עובדת גילולים ומי יתן טהור מטמא ובפרט בהעריכה את עצמה מול

יצחק מגזע רם ונשא היתה נמאסת בעיניה וע"ז נחם אותה יצחק ודבר על לבה כי האשה עולית עם בעלה ואין לה להיות קטן בעיניה כי כל המחובר לטהור טהור ואשת חבר ה"ה כחבר וזהו ויצחק מצחק ומשמח אותה כת"א באמר לה שרבקה אשתו ועי"כ עלתה למעלה כאש והנה גם ישמעאל הורתו הגר היתה שלא בקדושה שפחה ולא גבירה ולא הי' לו לישמעאל לשמוח בחלקו אבל כמו שגבי רבקה היה לה למשיב נפש שהיתה אשת יצחק כ"כ ישמעאל אשר ילדה לאברהם רם ונשא וגבה מאוד ע"כ מצחק שמח ושחק כי נפל חלקו בנעימים:

ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא מאה שערים ויברכהו ד' כי יצחק בחר לו את עבודת האדמה למחיתו אף שהי' יכול למצוא אופנים אחרים להחיות את נפשו כמסחור ומרכולת ולהורות נתן בזה לזרעו אחריו וזהו ויזרע יצחק ולא שלא הי' לו שער פרנסה אחרת כ"א וימצא מאה שערים פתוחים לרוחה אשר על ידיהם הי' ד' מברך אותו בפרנסת ביתו בכ"ז לא שבע לחם רק ע"י עבודת אדמתו כדי להורות לדוכות ולהקהות שיני שונאינו באמרם על ישראל שאין רצונם לעבוד את האדמה ביגיע כפם:

וי"ל בזה מ"ש להלן ויהי לו מקנה צאן וכו' ויקנאו אותו פלשתים (הול"ל ויקנאו בו כמו ויקנאו בו אחיו ביוסף) וכל הבארות וכו' סתמום פלשתים וימלאום עפר יש לרמז ג"כ כנ"ל לבטל עלילות אויבינו עלינו כי אנו רק אוהבי המסחר ומשא ומתן ושונאי העבודה הקשה בשדה בזיעת אפינו להוציא לחם מן הארץ ומצינו לשון קנאה על התעוררות והתלהבות לדבר מה (אנאייפערן) לזה אמר ויהי לו מקנה צאן וכו' כל אלו הנצרכים לעבודת הארץ לאכרים לפולחים ולבוקעים ויקנאו אותו פלשתים המה ע"י תלונתם שישראל אינו רוצה בעבודת האדמה הלהיבוהו לזה להיות איש שדה למען הסר ממנו עקשות פיהם ולזות שפתותיהם והוסיף לאמר וכל הבארות המה מעיינות הפרנסה שהיו לו מן קדמת דנא סתמום פלשתים עד לאחת שלא נשארה לו רק עבודת האדמה וזהו וימלאום עפר שרק העפר לחמו נשאר ורק האדמה תתן לו את פריה בעבדו אותה ביד חרוצים:

ויריבו רועי גרר וכו' כי אם אנו שואלים מהו המקור החכזב אשר יקיר מימיו המרים המאררים בשנאת או"ה לישראל המה יתנכלו לאמר כי לנו בושת הפנים על אשר אנו אוהבים המותרות והלוקסוס וגם דרכינו כלוזיי ותרמית ורמיי' מנת חלקינו ע"כ הם רודפי' אותנו בלי מחשך אבל השקר שבימינם נראה מזה שהרי גם הצדיקים והתמימים שבינינו אשר גם המה המלאכים הרעים בע"כ יענו ויאמרו עליהם שאין בהם נפתל ועקש וגם חיים בחיי צער בפת במלח ומים במשורה ולא יוכלו לבוא עליהם בטענה

הנ"ל בכ"ז כשיגיע ר"ל עת לרדוף גם עליהם הצדיקים והישרים תעבור חרב השנאה וגם הם לא יצאו מן הכלל ישראל ובע"כ שאין שום סבה אמתית לשנאתם רק תכלית שנאה ישנאנו שהשנאה בעצמה היא תכלית ולא אמצעי למען הטיב מעלילינו ורק שנאה חנם על לא חמס בכפינו הוא בעוכרינו וזהו ויריבו רועי גרר המה שונאינו הרוצים לרוע בשבט ברזל אותנו הגרים בארץ לא לנו לא רק בשביל מותרות ולוקסיס אשר לא ירצה בעיניהם כ"א גם לנו המים שהוא הדבר היותר הכרחי גם את זה רוצים לגזול מאתנו ומזה מוכח שמקור שנאתם לא בשביל רוע מדתינו כ"א ויקרא שם הבאר עשק שהבאר אשר היא מקור שנאתם רק עסק וערעור שאו כפירש"י שרוצים לריב אתנו על לא דבר ולמרר את חיינו ועוד ראיי' כי התעסקו עמו הצדיק ולא הרע לא מהם מעודו ובכ"ז רבו עמו ובע"כ שרק רצונם במריבה ועסק היא סבת שנאתם:

עוד יש לרמז עפמ"ש חז"ל לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבע"פ שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי עמך ברית כי התורה שבכתב הפקר היא לכל באי עולם ונכתבה בשבעים לשון לעם ועם כלשונו ורק תורה שבע"פ לנו לישראל מורשה כמ"ש אכתוב לו רבי תורתי אם הי' הקב"ה כותב גם תורה שבע"פ שהיא מרובה מתורה שבכתב אז כמו זר נחשבו ולא היה יתרון לישראל על או"הע כי גם הם ידעו ויבינו פשוטו של מקרא אבל לירד לעומק העיון והפלפול ע"י המדות שהתורה נדרשת בהם וללון בעומקה של הלכה לשדד עמקים ולפרק הרים רק לישראל ניתנה ולא לב"נ כמ"ש ומשפטים בל ידעום לשפוט במאזני השכל והתבונה להבין עמקי אמרי בינה רק לנו שהתורה נחלת יעקב לנו מורשה הכח והחיל וע"ז נאמר טובה חכמה עם נחלה שרק לבנ"י שהתוה"ק להם נחלת אבות המה יחכמו לשדד אדמתו ולהוציא ממנה פרחים וציצים כאחז"ל שהפלפול ניתן מתחלה רק למשה רבינו וטוב עין הוא יבורך שנהג טובת עין ונתנה לישראל וזהו הרמז ויחפרו עבדי יצחק בנחל היא תוה"ק אשר היא ליצחק נחלה שפרה לו וימצאו שם מים חיים הם למוצאיהם כי טובה חכמה עם נחלה ויריבו רועי גרר לאמר לנו המים כי גם להם התורה אשר ניתנה במדבר שהוא מקום הפקר ולדעתם גם הם חלקם בה וידועים ד' הט"ז שע"כ אנו מברכים לעסוק בדברי תורה כי עסק נקרא העיון והפלפול והוא עיקר לימוד התורה שנצטווינו ע"כ ויקרא שם הבאר עשק שרק לזה יקרא באר ומקור לא אכזב כי התעשקו עמו בפלפול ועיון ואחרי שלאו"ה משפט הפלפול בל ידעו ולא יבינו אין להם הצדקה לומר לנו המים כ"א רק לישראל ניתנה ולא לבני נח:

וי"ל בזה מ"ש פ' ואתחנן ושמרתם ועשיתם פירש"י זו משנה כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון וכו' ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה כי י"ל הסבה להנ"ל שאף המלומדים שבחכמי או"ה מ"מ אין להם ידיעת הפלפול ומו"מ של הלכה להבין דבר מתוך דבר הוא משום שנאמר וכל העם רואים את הקולות שהיו רואים את הנשמע כי הדבר הנראה לעינים הוא חרות וחקוק יותר על לוח הלב מדבר אשר רק לשמע אוזן ישמע כמ"ש גדולה ראייה משמיעה ע"כ לישראל היתה התוה"ק כ"כ חרותה על לוח לבם כאלו לא לבד ששמעו את הקולות כ"א גם ראו בעיניהם אבל באו"ה היה להיפך שאף מה שרואים בעיניהם בחכמת התורה אינו אלא רק כשמיעה ולא כראייה ע"כ אין לאל ידם להבין דבר מתוך דבר וז"ש ושמרתם זו משנה רק אתם ישראל תוכלו לשנות ולשנן בד"ת כי היא חכמתכם ובינתכם רק אתם תוכלו להבין דבר מתוך דבר על אשר אתם ראיתם את אשר דברתי עמכם אבל "לעיני העמים אשר ישמעון" תחת אשר אתם ראיתם את הנשמע בהם להיפוך אף מה שראו בעיניהם אינו דומה אלא לשמיעה בעלמא ע"כ רק אתם עם חכם ונבון להבין דבר מתוך דבר:

וירא אליו ד' בלילה ההוא, עפמ"ש בלוח ארז שמות כי הצדיק נקרא שם הקב"ה עליו אבל כשיקרא רק בשם אלקי אבותיו אות הוא שהוא בעצמו אינו כדאי והוא לו לפגם ולפחיתות שלא יקרא עליו שם ד' כ"א אלקי אבותיו עיי"ש ע"כ כשא"ל הקב"ה ליצחק אנכי ד' אלקי אביך דמשמע מיניה שרק זכות אבותיו עומד לימינו לסמכו ולא זכות עצמו נתיירא שהוא בשפל המדרגה לפני די אלקיו ע"כ כדי להפיס דעתו א"ל הקב"ה אל תירא כי אתך אנכי באמת אתה ראוי בעצמך שאקרא בשם אלקיך ומה שאמרתי אנכי אלקי אביך הוא להרבות זכות זרעך כמ"ש ואף את בריתי יצחק וכו' שפירשו המפר' לומר שכל א' מהאבות הקדושים כדאי שזכותו יגן עלינו ע"כ אמרתי אנכי אלקי אברהם אביך כדי והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי שגם זכות א"א יעמוד להם:

ויאמר אליהם יצחק מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי וכו', כי קשה מאוד לאדם ששונא לאיש אחד והוא מוכרח אח"כ לבוא אליו להתחנן לפניו שיטיב עמו ע"כ אמר להם יצחק מה פשעכם וחטאתכם עד שנגזר עליכם בעוון פשעיכם שבכל שנאתכם אלי אתם מוכרחים להתרפס והשיבו לו כי באמת ישראל הם לברכה בכל מקומות מושבותיהם נברכו בו כל גויי הארץ והברכה מצויי' לרגלם ובכ"ז משנאתם עלינו המה בוטים כמדקרות חרב שישראל תם לאלה ולקללם להם כי ימוצו לשד הארץ אף שיודעים היטב שאין הדבר כן בכ"ז יכחשו לנו אויבינו וע"ז ראויים הם לעונש גדול כזה על אשר נגד ידיעתם האמת השנאה כובשת את השורה וישורו עלינו בעין רעה וזהו ראה ראינו

כי ד' עמך ובכל אשר תפנה לא רק את עצמך תצליח כ"א גם את העם אשר אתה בקרבו תחליץ דשן עצמותיו ואם בכ"ז אמרנו תתי נא אלה בינותינו שאתה לאלה ולקללה בינינו ע"כ לגודל פשעינו נגזר עלינו שעל אפינו וחמתינו מוכרחי' אנו לבקש ולהתחנן אליך: עוד י"ל עפמ"ש לעיל לפ' אלקים עמך בכל אשר אתה עושה ועתה השבעה ליה שמי שהוא במעלה רמה כ"כ עד שאין צריך לעשות מאומה בפועל ידיו ובכ"ז ד' יברכהו בלי שום השתדלותו אדם כזה נאמן בדברו וא"צ לשבועה כי דיבורו לבד אלים כשבועה חמורה אבל הוא חשב שא"א אינו כ"כ במעלה נשגבה שלא יצטרך לעשות מאומה ובכ"ז יברכהו ד' כ"א אלקים רק עמך בכל אשר אתה עושה אבל בלא מעשה לא ע"כ אין אני סומך על דיבורך אם לא שתשבע וה"נ קאמר ראינו כי ד' עמך רק אם אתה עושה דבר מה אז אלקים עמך אבל אם אתה יושב ובטל אין אתה מבורך א"כ צריך אתה לשבועה שיאמנו דבריך ע"כ תהי נא אלה וכו':

אם תעשה עמנו רעה וכו' וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום אתה עתה ברוך ד' - עפ"י מה שפ' בפ' ויצא ויברך אתהם וילך וישב לבן למקומו ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים כי כל זמן שהרשע בצוותא חדא עם הצדיק גם הצדיק לא יכול לאחוז דרכו בקדש כמ"ש בהתחברך לרשע פרץ ד' את מעשיך ונא' פעמיו ירחץ בדם הרשע שע"י דם הרשע אם נשפך אז פעמיו של הצדיק ג"כ יטהרו ויזכו כי חברת המרעי' תמנענו שלא יכול לבוא לתכלית השלימות ע"כ אם הרשע עוזב את הצדיק ויפרד מעליו יציאה זו עושה רושם ואות לטובה שיאחז צדיק דרכו בקדש אין שטן ואין פגע רע וכמו שאז"ל שכל זמן שהי' ישראל נזופים לא שרתה עליהם שכינה כ"ב אף שמלאך ד' חונה סביב ליראיו בכ"ז ב"ז שהרשע לא סר מאהל הצדיק לא יראו לו מלאכי אלקים אשר לא יראו רק לצדיק בתכלית השלימות וזהו ויברך אתהם מה היתה להם לברכה שלימה וישב לבן למקומו ועזב אותם ונתפרדה חבורתם כי ע"כ שנפרד ממנו וילך יעקב לדרכו בקדש כמאז ומקדם בטרם התחבר אליו לבן וזכה שפגע וראה מלאכי אלקים מה שלא זכה כל עת היות לבן עמו וז"ש כאן ועשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום שטובה גדולה עשינו עמך ששלחונך מאתנו כי כ"ז היותך אתנו לא חלה עליך ברכת ד' בשלימות ורק עתה אחרי הפרדך מאתנו אתה עתה ברוך ד' ולא כ"ז היותך אתנו: ויקרא את עשו בנו הגדול ויאמר אליו בני ויאמר הנני - עפמ"ש לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה כי שרי פירושו שאינה שרה כשהיא בפני עצמה רק עבור שאשת אברהם היא עולה עמו אבל שרה שהיא שרה אף בפני עצמה בלי צירוף אל בעלה הגדול ה"נ אמר יצחק לעשו שע"כ נקרא שמו גדול במעלה בשביל שהוא בניו של יצחק וזהו ויאמר אליו בני בשביל

שבני אתה בשמך יקראוך גדול אבל הוא ברום לבבו השיב לא כן אבי כ"א הנני אף בפ"ע כשאני לעצמי אני הגדול:

הביאה לי ציד במסורה שבבע"הט הביאה למוסר לבך - עפ"י מ"ש בפ' שירה שדות אומרים ד' בחכמה יסד ארץ ופירשתי שמזה שאדם יגע וטרח בעבודת השדה נקח מוסר אם לחיי גוף כך לחיי נשמה להחיות את נפשו לעולם על אחס כו"כ יעמול האדם ולא יחוס על טרחתו עבור החכמה שהיא יסוד הארץ ואמרו רז"ל כי יצוד ציד חיה לימדך שלא יאכל אדם בשר אלא בהזמנה עיין כלי יקר וע"כ ציוה יצחק לצוד ציד ויטרח בהזמנת מזון הגוף כדי שעי"ז יביא למוסר לבו לעמול ולעבוד עבור הנפש:

קום נא שבה, במדרש רבה בשביל שאמר יעקב קום נא שבה יצא ממנו משה רבינו שאמר קומה ד' ויפוצו אויביך עפמ"ש בסל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצונו מפני רצונך שאם האדם עושה נגד טבעו לקיים רצון קונו אז הקב"ה גמולו ישלם לו שגם הוא משדד הטבע לצרכו ועד"ז פי' בלוח ארז מאז"ל החום ראה וינוס מה ראה וינס ויצא החוצה, שבשביל שיוסף נלחם נגד יצרו וינס החוצה הקב"ה שדד לזרעו את טבע הים וינס מפני בני ישראל ע"כ אחרי ידע יעקב ביצחק אביו שמטבעו הוא אוהב את עשו א"ל קומה ממקומך הטבעי ובטל רצונך מפני רצון קונך השונא לרשע ועי"כ שידד הקב"ה את הטבע לבנו ואמר מרע"ה קומה ד' ממקומך הטבעי שמדרך הטבע צריך ללחום את אויביו בשער עדי יכבשו אבל אתה ד' קומה ויפוצו אויביך וינוסו בלי שום מלחמה:

אנכי עשו בכורך עשיתי כאשר דברת אלי קום נא שבה וכו'- כי בספורנו כ' סאה ששאל יצחק מטעמים שידע בעשו שאינו ראוי לברכה רק ע"י שיעסוק במצות כיבוד אב יהא מוכשר לקבל (והוא ע"ד ואראך ערום ועריה ונתן להם מצות פסח ומילה) אבל מיעקב שידע שהוא ראוי לברכה לא ישאל מטעמים אבל הוא בענוותנותו אמר אני כמו עשו בכורך ורק אחרי אשר עשיתי את אשר דברת אלי וקיימתי מצות כיבוד אב רק עי"כ מאכל מצידי למען תברכני נפשך:

וירח את ריח בגדיו ובמד"ר "ריח בוגדיו ובמסור' שבבע"הט "יירח ד' את ריח הניחוח" עפמ"ש באו"הח בקרא ויקרא את עשו שע"כ רצה יצחק לברך את עשו כי חשב שברכתו תעשה אות לטובה שעל ידה יחזור למוטב ואפשר שז"ש להלן ואברכהו בשביל זה שגם ברוך יהיה שלעתיד יהי' ראו' לברכה ע"י טוב מעלליו ותום דרכוו. - ובמעשה ד' כ' שע"כ נאמר בקרבנות ריח ניחוח שמורה על דבר העתיד לביא והריחו מרחוק כמו כל מיני בשמים כ"כ החוטא מקריב קרבנו להורות נתן בזה שלימים יצרו יהי' לאיש אחר אף שבעת עדיין חוטא הוא והנה השדה אשר יריח הוא ג"כ מורה על פרי תבואות

שיביא לעתיד כי בעת אשר השדה יתן ריחו עדן לא נגמרה התבואה כ"א אות היא על העתיד להביא ברכה אל הבית לא כן השושנה בעת תתן ריחה כבר נגמר גידולה וזהו הכוונה שיצחק בדעתי שעשו עומד לפניו אף שעדיין אינו ראוי לברכה מפני רוע מעלליו בכ"ז היה כוונתו כנ"ל שע"י ברכת אביו גם ברוך יהי' לעתיד מוכשר וראוי לקבל ברכת ע"כ וירח את ריח בגדיו ובוגדיו ראה מרחוק שיצמח תושי' ע"י ברכתו ויאמר ראה ריח בני כריח השדה שהוא ג"כ אות על העתיד ולזה מייתי המסורה וירח את ריח הניחוח שהכוונה ג"כ כנ"ל:

וי"ל בזה מ"ש פ' פנחס את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועדו אחרי שכל מזון יקרא לחם יאמר ד' את קרבני הוא לחמי הוא המזון לנפש אשר ממנו יולד לעתיד אש ההתלהבות לעבוד את ה' וע"כ הוא ריח ניחוחי כנ"ל בשם מעשה די ואע"ג שהחוטא בעת יקריב קרבנו עודנו רחוק מדי בכ"ז ד' רואה את הנולד שעוד יבוא מועד שהרחוק יהי' קרוב לד' וזהו תשמרו להקריב אלי במועדו בעתו ובזמנו:

ובמדרש מלמד שהראה לו הקב"ה את ביה"מק בנוי וחרב ובנוי ריח בני הרי בנוי כריח שדה הרי חרב כמד"א ציון שדה תחרש אשר ברכו ד' בנוי ומשוכלל לעתיד לבא שנא' כי שם ציוה ד' את הברכה חיים עד העולם כי מקדש ד' כוננו ידיך וכ"ז שישראל בדעתם שע"י מעשיהם עומד על תלו ולא ד' יבנה ביתם אז שוא עמלו בוניו בו אבל מקדש העתיד ידעו ויבינו כי רק בונה ירושלים ד' והוא יכוננהו עליון ולא יתלו קיומו במעשה עצמם ע"כ יעמד חי וקים כל הימים וזהו כריח שדה אם דומה להם כשדה אשר רק ע"י עבודתה ועמל האדם יתן פרי תנובה קרי חרב אבל אם ידעו ויבינו אשר ברכו ד' שרק ברכת ד' תעמידנו על תלו אז כי שם ציוה ד' את הברכה אז חיים עד העולם ויעמוד נכון מן העולם עד העולם. - ואפשר להעמיס זה בדברי רז"ל שאברהם קרא הר ויצחק שדה ויעקב בית ואמר הקב"ה חייך שאני קורא אותו על שמך בשם בית - כי לעלות אל ההר צריך עמל ויגיעה וגם להוציא לחם מן הארץ שהשדה יתן פריו צריך לעבדה ולשמרה אבל לשבת בית א"צ לעמל כ"א רק ד' איוה למושב לו ע"כ קרא הקב"ה את המקדש על שם זה: ראה ריח בני כריח השדה וכו' ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ- ולעשו אמר הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל היפך הסדר כי לכל אדם צריך להיות לו עו"הז ועו"הב רק שאצל הצדיקים העו"הב הוא העיקר ועו"הז רק טפל וברשעי' להיפוך והנה השדה מבורך עיקר ברכתו שיהיו בני אדם נתונים הימנו וימלאו אסמיהם בר ולחם ויתר שאת לו שעוד יתן ריחו לענג נפש אבל הריח הוא רק הטפל ותוספת מרובה על עיקר הברכה ע"כ א"ל כזה תראה וכן תעשה כמו שריח השדה אינו

רק טפל וכן עיקר ברכתך יהי' אשר ציוה ד' חיים עד העולם חיי עד ע"כ הראש והראשון יהי' לך ויתן לך מטול השמים הוא טל אורות נוליך טל של ברכה לח"י עו"הב ולטפל גם משמני הארץ אבל גבי עשו העיקר והראשון משמני הארץ מושביך לאכול מפריה ולשבוע מטובה רק אח"ז לטפל יהי' גם מטל השמים: ויתן לך האלקים מטל השמים ובמד"ר הה"ד שרשו פתוח עלי מים וטל ילין קצורו בשביל שיעקב אבינו עסק בתורה שנמשלה למים ע"כ זכה לברכת הטל עפמ"ש בחי' כ"ס בשם הח"ס לפי מאז"ל לא הוי ידעי רבנן מאי השלך על ד' יהבך עד דאתי האי טועי' ואמר שקול יהבך ושדי גמלאי כי הת"ח שאינם עוסקי' במלאכה אשר עליה תחול ברכת ד' לא ידעו האיך יוכלו לבטוח ולהשליך יהבם על ד' אם אין להם מקום אשר תחול עליו הברכה עד דאתי האי טעיי' סוחר ורוכל שהוא בבחינת זבלון והוא מחזיקו באמר לו שקול משאך עלי ואני אשא ואני אסבול וכ"כ בלוח אח ראה שברכת הטל מורה על ברכה מן השמים ואין איש רואה בעת בואה כמו שהטל יורד בלילה בעת אשר בני אדם שוכבים על מטותם ומה שהתורה נמשלה למים אז"ל שיורדת ממקום גבוה למקום נמוך כ"כ התורה לא בעשירי בעלי הון עמדתה כ"א אצל עניים כמ"ש ז"ל אקרא דיזל מים מדליו והזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה וז"ש בשביל שיעקב עסק בתורה שנמשלה למים שהולכת ממקום גבוה למקום נמוך כ"כ היא רק אצל העניים משכן כבודה כמ"ש רז"ל שאמרה התורה סן חלקי בשבט של עוני שנאמר תכין בטובתך לעני אלקים ע"כ לא ידע על מה יחול ברכתו כיון שאינו עושה מאומה ע"כ נתברך בטל שיבוא עליו ברכת שמים מעל אף אם לא יראה החוצה ע"י מה בא לו השפע ועוד זאת כי על הגשם אמרו רז"ל אין לך כל טפה שיורדת מלמעלה שאין עולה כנגדה טפה מלמטה והוא רוח על העוסק במלאכה שיברך ד' אותו בכל אשר יעשה וע"י ההכנה מלמטה תורק עליו ברכה מגבהי מרומים אבל הטל אינו בא רק מן השמים ממעל ולא מן הארץ מתחת כ"כ הת"ח תחול עליו ברכת שמים אף אם יושב ובטל רק תורתו אומנתו:

יעבדוך עמים וכו' הוה גביר לאחיך עפ"י הידוע כי אין נביא לעירו ורוב פעמים בני העיר לא יתנו כבוד ופאר לבן עירם עדי יראו שממרחק יביאו לו פאר וכבוד וירוממוהו על אז גם הם יבואו לעטרו בעטרת תפארת וז"ש מתחלה יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים ורק אח"כ אם הרחוקים כבר קרבוך בזרוע אז גם לאחיך בני עירך ואותך תהי' להם לגביר ואדון ואפשר להעמיס כן בכוונת המסורה שבבע"הט "ולשלג יאמר הוה ארץ" כמו שהשלג לא יפעול לרוות את הארץ רק אחר זרחה עליו השמש ונמס והי' למים כן לא יכבדוך בני עמך רק אחרי תזרח עליך השמש והאירה תבל מכבודך: עוד י"ל

דברי המסורה הנ"ל כי כשאדם עולה לגדולה עד שיקרא בשם גביר ובעל בעמיו אינו רשאי להרחיק את עצמו מאחיו העניים ולהיות גביר רק לצורך עצמו ולהרבות כבוד ביתו כ"א במקום גדולתו אתה צריך למצוא ענוותנותו להיות להם למחסה ולמסתור נגד הקמים עליהם כמו שעשו והצליחו גבירי עמינו בכל הימים וגם לרוות אותם ולהשקותם מהברכה אשר בירכו ד' וכן עשו אצילי עמינו אשר שמם לשם ולתפארת והנה השלג יש לו שני תועליות האלה שביום קרה. וקפאון הוא מכסה את האדמה ומגין על הזרעים שבתוכה שלא יקפאו וכחם השמש ונמס השלג אז מחזה גם הוא יורה את הארץ והולידה והצמיחה וז"ש הוה גביר אבל לא לך לבדך כ"א לאחיך להנאתם ולטובתם ובמה יועיל לטובתם כמו כי לשלג יאמר הוה ארץ שהוא למחסה ולמסתור וגם להשקותם מנחל עדנו כן יהי' הגביר כפלים לתושיה להגן ולרווות:

בא אחיך במרמה ויקח ברכתך במסורה שבבע"הט "על עמך ברכתך סלה" עפ"י מ"ש בלוח ארז פרשתינו שאם הי' יעקב מתברך מיצחק שלא ע"י ערמה ותחבולה כ"א הי' מברך אותו בכוונה גמורה אז הי' לו ליעקב רוב טובה ולא הי' יכול לעמוד לפני ד' חי כל הימים בעבודת הבורא כי וישמן ישרון ויבעט כמ"ש חז"ל השפעת להם רוב טובה אינם יכולים לקבל ע"כ הסיב בעל הסבות שיתחלף גוף בגוף ויחשוב יצחק בלבו על עשו בשעה שבירך את יעקב ועי"כ לא היתה ברכת עוה"ז בשלימות כ"כ ולא יבעוט מרוב טובה וז"ש ע"י שבא אחיך רק במרמה ובחכמה ואין ברכת עוה"ז כ"כ בשלימות וע"י שלא יהי' לו השפע במדה מרובה כ"כ על עמך ברכתך סלה ולא ימוט לעולם:

ועל חרבך תחיה ואת אחיד תעבור וכו' כי יצחק ידע שמתחלה ובפרט כל זמן שיצחק אביו עודנו חי אם גם שעל חרבו יחי' בכ"ז יעבוד גם את ד' עכ"פ לפנים וזהו ועל חרבך תחיה ובכ"ז את ועם אחיך תעבוד גם אתה את ד' אבל ידעתי שברבות היום תרד מטה מטה ופרקת עלו של יעקב והוא עול מלכות שמים שנטל יעקב עליו תפרוק מעליך:

והיית לקהל עמים ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך וכו' כי הגרים לא נטלו חלק בארץ לזה אמר אף שתהי' לקהל עמים שיספרו ויקהלו אליך עמים רבים להסתופף תחת כנפי השכינה בכ"ז לרשתך את ארץ מגוריך רק לך ולזרעך יהי' ואין לזרים חלק ונחלה אתך:

החדש על פרשת ויצא

ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש כי מי שאין ד' לנגדו תמיד ורק במקרה ופגיעה בעלמא יגל את עיניו לראות כבוד ד' חופף עליו כל היום איש כזה אם יקרהו אסון אז

ילין ויתמרמר על רוע גורלו והתקצף וקלל במלכו אבל מי שישוה ד' לנגדו תמיד ויודע בטח שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה על כל גל וגל ינענע ראשו ויאמר אודך ד' כי אנפת בי וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד וזהו הרמז ויפגע במקום אם רק במקרה בעלמא יפגע בהקב"ה שהוא מקומו של עולם אז וילן ויתמרמר בעת אשר באת ושקעה שמש הצלחתו אבל ויחלום שהחלום הוא מס' בנבואה ולבי אומר לו שד' נצב עליו והאדם הוא סולם מיצב ארצה אבל ראשו מגיע השמימה ומשם יוטל עליו גורלו וחבלו הן לחסד הן לשבט אז ויקח מאבני המקום אבני בליסטראות שירה המקום ב"ה את חציו השנונים עליו אותם יקח וישם אותם מראשותיו כי הם יהיו לו לראש פנה ליסוד וחיזוק אמונתו בד': וישכב במקום ההוא במד"ר הה"ד "אז תלך לבטח דרכך אם תשכב לא תפחד זה יעקב לא תפחד מעשו ולבן ושכבת וערבה שנתיך שנא' וישכב במקום ההוא" עפמ"ש בלוח ארז עקב לפ' מ"ש אני ישנה ולבי ער שיש לכל אדם רוח בקרבו המודיעו בבירור ומגיד לאדם מה טוב ע"כ אם האדם מסופק על דבר שעשה או שיעשה הטוב הוא אם לא אז באישון לילה בעת הוזה על מטתו אם לא יפעמו לבו ולא יתחלחל בקרבו אז נכון הדבר לעשות ואם לא טוב עשה בעמיו אז לבו הער יכאב עליו כמו שאומר המשל הידוע (איין גוטעס געוויסעען איסט דאס בעסטע רוהעקיסעען) וזהו אני ישנה ולבי ער ואמרו חז"ל דע מה למעלה "ממך" אם תרצה לידע דעת עליון אם רוחו נוחה ממעשיך אז תוכל לידע את זאת ממך ומעצמך וז"ש אז תלך לבטח דרכך ולא יעלה מורא על ראשך אולי הרע עשית אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך ומתוקה שנתך אז תהי' נכון בטוח שאין במעשיך נפתל ועקש ע"כ אחרי שטענו על יעקב אבינו שעקב זה פעמים גם את עשו גם את לבן נוכח את פני כל שאמת ליעקב ולא רמה וצא הונה שהרי ישן במנוחה על רצפת אבנים בלי מצע מהשתרע ואם תוך ומרמה היה במעשיו אז הי' מתהפך על משכבו הקשה ולבו היה מכהו כהולם פעם וא"כ כוונת המדרש משנאמר וישכב במקום ההוא שגם על אבני המקום שכב וערבה שנתו מזה נגלה בעליל שלא הי' פחד ממעשה עשו ולבן כי מתוקה שנת העובד את ד' אשר לא עולתה בו:

וי"ל בזה מ"ש פ' בלק לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל וכו', לא הביט הקב"ה עמל ואון בישראל סבא שלא חטא בעשו ולבן והראיי' שהרי ד' אלקיו עמו ותרועת מלך בו והוא הקול הדופק שהוא תרועת מלך בו בקרבו קדוש ואחרי שלא הכהו לבו כ"א שכב השקט ובטח מזה נראה שלא נמצא בו שמץ דופי:

והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה וכו' עפמ"ש כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך ד' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם כי המאמין באלקי אבותיו טוב בזה מהחוקר וסוקר ואינו מאמין רק במקום ששכלו מגיע שהוא בשכר האמונה שגדלה מעלתה בעיני ד' הוא בעצמו ובכבודו ית"ש ישגיח עליו בעינא פקיחא אבל מי שרק אחרי החקירה והדרישה בעיניו הכהות יעשה כחק ומשפט ומה שלא ימצא חן לפני כסא תבונתו וזרה הלאה וצא יאמר לו איש כזה אינו ראוי שהקב"ה בעצמו ינטלהו וינשאהו כ"א רק ע"י מלאכיו עושי רצונו יונהג וזהו כי מלאכיו יצוה לך ולא הקב"ה בעצמו ישמרך בכל דרכיך אם רק עפ"י דרכך אשר כוננת לך מסילה אתה הולך בדרך הנכון אבל לא עפ"י הקבלה הנאמנה אשר הורישו לך אבותיך אשר מעולם אבל ד' בעצמו ובכבודו ישמור צאתך ובואך אם מעתה ועד עילם כלומר הקבלה מדור דור ודורשיו תנתק במעגלי צדק ומשנים קדמוניות תתבונן ותשאל אביך וזקניך ויאמרו לך וז"ש והנה סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה וזהו דרך החקירה אשר על ארץ יסודתה ומשם יעלה בסולם החקירה עד שמי השמים להכיר את האמת אז רק מלאכי אלקים עולים ויורדים בו כי רק מלאכיו יצוה לך אבל והנה ד' בעצמו ובכבודו נצב עליו כפירש"י לשומרו אם אני ד' אלקי אביך שקבלת אבותיך הוא לך ליתר נאמן. - וי"ל שע"ז רומז ג"כ מ"ש ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים אם הוא הולך רק לדרכו אשר בחר לו בשביל החקירה ולא הלך בדרך אבותיו אז רק מלאכים פגעו בו ולא הקב"ה בעצמו ובכבודו:

אני ד' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק מה שלא נאמר ביצחק אביך עיין בע"הט ואו"הח ונראה לפמ"ש בלוח את וירא שאלישע מצעק אבי אבי ואם האב מגביה את עצמו למעלה עוף עד שגם גופו קדש לד' ואין על עפר מזלו נתפרדה החבילה שבינו לבין זרעו אחרי שהם רק עפר יסודם:

והאב כלו רוח ואחרי שרש"י פי' שע"כ יחד הקב"ה את שמו על יצחק בחייו לפי שהי' סומא ולא הי' בו וב"הר ע"כ בכיוון השמיט אביך כי יצחק לא יקרא עוד בשם אביו כי מלאך אלקים הוא אין על עפר מזלו:

והיה זרעך כעפר הארץ וכו' - עפ"י מ"ש הוויכוח שהי' לחכמי אתונא עם ריב"ח בבכורות ח' דא"ל בני לן ביתא באוירא אמר שם קם ותלא בין ארעא לשמיא כי התלו בלעג וקלס על ריב"ח ועמו שתאר להם את בית ישראל כבית נכון ונשא ותורתו משיבת נפש ומהודרת בכל מיני פאר ויופי ואמרו לו אחרי שאין לישראל ארץ מיוחדת להם אשר יהי' לכן ובסיס להעמיד עליו את בית ישראל א"כ במה נחשב הוא הלא אינו רק כמגדל הפורח באויר ע"כ א"ל בכי לן ביתא באוירא כן הוא בית ישראל אבל באמת אין זה טענה כי

כמו שנאמר בכהני ד' לא יהי' להם חלק ונחלה ד' הוא נחלתו כן ישראל ממלכת כהנים אף אם הארץ לא להם והם נעים ונדים מטולטלים טלטלה גבר בכ"ז ה' הוא נחלתם הוא מקיים אותם ויעמידם חי כל הימים אף באין להם ארץ אחיזתם וזהו שהשיב ריב"ח אמר שם אחרי שהזכיר שם שמים החופף עלינו כל היום ע"כ תלא בין ארעא לרקיע נוכל להתקיים ולעמוד אף באוירא ואין לנו מקום מנוח לכף רגלינו:

ובזה י"ל מ"ש פ' יתרו אתם ראיתם וכו' ואשא אתכם על כנפי נשרים וכו' והייתם לי סגולה מכל העמים וכו' אלה הדברים אשר תדבר ופירש"י לא פחות ולא יותר כי הקב"ה אינו בא בטרוניא על בריותיו וגלה לישראל עוד טרם קבלו עליהם עול התורה שלא יהי' להם אחוזה ונחלה בקרב תבל וזהו ג"כ וירא העם ויגעו שראו מתחלה שע"י קבלתם התו"הק יהיו נעים ונדים כל ימי היותם והנה מי שנושא את האחר רק הנושא יצג כף רגלו על הארץ אבל הנישא שיטנו באויר למעלה מן הארץ ורגליו עדיה לא יגיעו וכן הוא עם ישראל לא יעמדו נכון וקיים על האדמה רק ד' ינשאם וינטלם אשר לו הארץ ואין להם צורך לאחוזת ארץ וזהו ואשא אתכם ורגליכם לא יגיעו לארץ כי אתם תהיו לי ממלכת כהנים כמו שהכהנים אין להם חלק ונחלה בארץ כ"כ ישראל עם קרובו. והנה יש רפואות המועילים עפ"י דרך הטבע אבל ישנם ג"כ רפואות שלא נודע טבעם וכחם ובמה חילם והמה נקראים בשם סגולה והנה כל העמים אשר יש להם אחוזה ונחלה וארץ להם הם חיים וקיימים עפ"י דרך הטבע אבל אתם ישראל שדומי' לכהנים ואין לכם חלק ונחלה בארץ אם בכ"ז אתם עם עולם אשר לא יכרת ויעמד חי כל הימים הוא רק סגולה שלא נודע טעמו ואחרי שאיים להגיד להם עתידות לא נחת בהם ע"כ הוצרך הקב"ה להזהיר למרע"ה שלא יפחות מאלה הדברים אף שיש לחוש אולי בשמעם ויראו כי ינעו כנ"ל אולי יעמדו מרחוק ולא ירצו בקבלת התורה אשר תגריע נחלת ארצם. - והנה הזרע ממנו נעשה פרי תנובה המשמח אלקים ואנשים אבל צריך לזרע שדה וארץ אשר בהם יזרע ואם אין אדמה המוכשרת לקבל את הזרע להולידו ולהצמיחו אף הזרע היותר טוב ימיש מעשות פרי ע"כ ישראל אף שהם זרע קדש ראוי להוליד ממנו פרי קדש אבל אחרי שאין להם אחוזה ונחלה שדה וכרם אשר בו יזרעו אותו במה נחשב הזרע אם אין לו מקים זרע ע"כ בירכם הקב"ה כנ"ל שאף בלי אדמה יפרו וירבו ישע ויהיה בהם שני כחות כח הזרע וכח האדמה כח המשפיע וכח המקבל וזהו והיה זרעך כעפר הארץ שאתה תהי' גם זרע וגם עפר הארץ אשר בו יזרע שניהם יחדיו תמים והטעם שתצטרך לברכה זו להיות זרע וגם עפר כי ופרצת ימה וכו' לארבע כנפות הארץ יהיו פזורי' ואין להם ארץ להם ע"כ אין להם כח הזרע וכח העפר:

והנה אנכי עמך בפסיקתא כשדיבר הקב"ה עם יעקב בלשון אני אלקי אביך נתיירא שלא דיבר בלשון אנוכי עד שא"ל הקב"ה והנה אנכי עמך" עפמ"ש זה פעמים כשהאדם חוקר ובא מעצמו לכלל דעת את ד' אז נקרא ד' אלקיו אבל אם אין לו רק קבלת אבותיו ורק בדרכם דרך הסלולה ילך מבלי הרגש מעצמי זה נעמו נתיבות ארחות יושר אז נקרא אלקי אבותי עיין לוח ארז שמות וכבר פירשתי מ"ש הנה מקום אתי ונצבת על הצור, שרומז על משאחז"ל הקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטלה נמצא שיש מקום ומדרגה גבוהה ונשאה שהאדם עומד למעלה מן הצור תמים ובוודאי להגיע למעלה נשגבה כזו להיות בבחינת מושל באדם צדיק א"א רק אם נוסף על מה שקיבל מאבותיו ישכיל גם בעצמו לדעת את ד' אבל מי שלא יבין ויחקור בעצמו רק שד' נקרא אלקי אביו ולא אלקיו לא יעלה למעלה בקדש כזו והנה המפרשים האריכו לחלק בין אני לאנכי. ולולי דבריהם ז"ג הייתי אומר אחרי שנאמר "אני ד' וכבודי לאחר לא אתן" ורז"ל דרשו אני ד' "אני ולא אחר" ולידיעתי לא מצינו כן במלת אנכי לשלול את האחר ואחרי שהצדיק לפי הנ"ל עומד למעלה למשול כביכול על כסא כבודו ית' ונאמר בפ' וישלח ויקרא לו אל אלקי ישראל ופירש"י שהקב"ה קראו ליעקב אל והכוונה כנ"ל כי הצדיק דומה להקב"ה כיון שיש לאל ידו לבטל גזירת הבורא ית"ש ע"כ בצדיקים כאלו לא יאה לומר ד' אליו אני ד' דמשמעו אני ולא אחר שהרי הקב"ה קראו ליעקב אל שגם הוא כביכול אל כמוהו ולא יקרא הקב"ה אליו רק בשם אנכי וכ"ז במי שיקרא ד' אלקיו כנ"ל אבל מי שלא יקרא אצלו רק בשם אלקי אבותיו שפיר נאה לקרא בשם אני ד' אלקי אביך דייקא אז אני ולא אחר וזהו כוונת הדרוש שהרי נאמר והנה ד' נצב עליו לא שהוא נצב על ד' ומושל עליו כמ"ש ויהי היום ובני האלקי נצבי' על ד' ואמרו רז"ל שהוא בר"ה ורומז ג"כ להנ"ל שברה שהקב"ה גוזר גזירה והצדיקי' מבטלי' אותם ע"י תפלתם נמצא שהם נצבי' כביכול עליו מלמעלה כמ"ש ראיתי על הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה ורומז ג"כ להנ"ל שהאדם הגדול הוא כביכול עליו מלמעלה אבל כאן ביעקב ד' ניצב עליו ולא הוא על הקב"ה שלא הי' עדנה במדרגה גדולה ונפלאה כזו כי א"ל אני ולא אחר כי אני רק אלקי אביך מה שקבלת במסורת אבל לא אלקיך שהשגתני מדעתך ועל זה נצטער יעקב שלא דבר עמו בלשון אנכי שאני שולל את האחר כ"א גם הצדיק נקרא אל עד שאח"כ א"ל הקב"ה הנה אנכי עמך אני כביכול עמך במדרגה אחת שאתה אל כמוני ונתפייסה דעתי: עוד י"ל כי הקב"ה צריך לסייע לכל אדם שיוכל לילך בדרך התורה כמ"ש חז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו אבל באברהם אבינו נאמר התהלך לפני ופירש"י שלא הי' צריך סעד לתמכו ודז"ל אקרא מי כאל ישרון מה הקב"ה נאמר בו ונשגב ד' לבדו אף

יעקב נאמר בו ויותר יעקב לבדו הכוונה כמו שהקב"ה מושל בגבורתו עולם ואין עמדו עוזר ומסייע כ"כ יעקב אבינו וצדיקי שכמותו ויותר לבדו ואינו צריך לסיוע של הקב"ה וכ"ז י"ל בארץ הקדושה דאוירא מחכים ובצירוף קדושתם לא היו צריכי' לסיוע אבל כ"ז היותם בארץ טמאה בוודאי גם להם הי' צריך עזרת מקדש שלא ילוזו מעגלותיהם וז"ש והנה אנכי עמך ושמרתיך צריך אתה תמיד לשמירתי שלא תחטא עד שהשיבותיך אל האדמה הזאת ופה לא תצטרך לסעד ושמירה אבל לא אעזבך לא אוכל לעזוב אותך בלי שמירה עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך להשיבך אל אה"ק:

וייקץ יעקב משנתו ויאמר- כתב בע"חט שסופי תיבות אלו צבור מרמז שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בצבור והטעם כי אל כביר לא ימאס אחרי שהתפלה צריכה כוונה זכה וברורה ואין כל אחד ואחד יוכל לכוון כראוי אבל אם ברבים עמדו אז לא ימלט שהא' מהם יכוון כוונה הראוי ובעבורו יעלו ויבואו ויגיעו גם תפלות האחרים אשר לא ידעו לכוון כמוהו וז"ש וייקץ וכו' שמרמז על תפלה בצבור ונתן טעם למעלתה כי יש די במקום הזה כל בי עשרה שכינתא שרי' ושומע לקול תפלתם אם גם אנכי האיש היחידי לא ידעתי לכוון כראוי. - וע"ד הלציי י"ל כי כשאדם מתפלל ביחידות יוכל להעיר משנתו בעת אשר ירצה אבל כשמתפלל בצבור אשר לרוב הזמן קבוע לעת מועד צריך להקיץ משנתו בעת הקבוע ולא יעבור:

אכן יש ד' במקום הזה ואנכי לא ידעתי וכו' וזה שער השמים עפ"י מ"ש בלוח ארז כי קודם מתן תורה לא ידעו שהקב"ה הוא רחום בדין וברוגז רחם יזכור כ"א בדעתם שבעת רחמים הוא רחמים גמורים בלא תערובת דין ובעת דין לא ידע רחם עד שנגלה הקב"ה בסיני ואמר אנכי ד' אלקיך רחמים ודין שניהם תואמים ח"ש אכן יש ד' במקום הזה יודע אני שיש רחמים אבל אין בי תערובת דין כי "אנכי" הרומז לדבור הראשון ששם נגלה שהקב"ה רחום בדין לא ידעתי עוד ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים כמו שברחמים אין דין כ"כ להיפך בדין לא יהי' רחמים ע"כ מה נורא המקום הזה כי במקום שישלוט דינו ית"ש אז אין זה כי אם בית אלקים רק דין ולא יתמתק הדין ע"י רחמיו והעיד הכתוב שמי שעומד עדיין במדרגה זו שאינו יודע עדיין שרחמים ודין נקבצו יחדיו זה לא בא עוד פנימה אל הקדש כ"א רק ששער השמים' בו עומד על שער השמים אבל לא בא עוד לשמי מרום הידיעה האמתית ועיין או"הח ר"פ וארא:

וישכם יעקב בבקר וכו' עפ"י מ"ש בקהלת ביום טוב היה בטוב וביום רעה ראה כי גם זה לעומת זה עשה האלקים כי אדם נכבד אם יש בימים אשר חלפו ועברו עליו עת וזמן אשר בו היה נכנע ושפל הוא בוש מלהזכיר את ימי עניו ומרודו כי תחשב לו לבושת

וקלון וישליך את העבר בים הנשייה במקום אשר לא יזכר ולא יפקד אבל אנו בנ"י אף בעת אשר נגיע לימי חפצינו בהם ונרום ונשא ונגבה מאוד בכ"ז לא נבוש ולא נכלם לזכור ימי ענינו ומרודינו אחרי שאנו יודעים כי לא לנו הכבוד וגם לא לנו הבושת אחרי שהכל אשר לכל עלייתנו וירידתנו הוא בגזירת עירין פתגמין ומן השמים נגזר עלינו הן לשבט הן לחסד וז"ש ביום טובה הי' בטוב אבל זכור ולא תשכח בעת ההיא לראות גם את ימי הרעה שעברו על ראשך ולא יהי' הזכרון הזה לנו ללעג וקלס כי גם את זה לעומת זה האלקים בחכמתו ולא אנחנו עמו ע"כ מה לנו לבוש על אשר עשה אלקים לנו. - ובפרט מטעם הזה לא כבוש בזכרינו ימי ענינו כי הם לנו לא לבד לא לאי כבוד כ"א אדרבה הומה יעטרונו עטרת תפארת לעמוסים כי אם שאר או"ה היו כ"כ בכובד הגלות דחופים וסחופים מכל עבר ופנה כבר היו אובדי' וכלים לנצח ואנו שעמדנו חי כל הימים וכל רוחות סערה אשר הקיפוני לא הזיזו אותנו ממקומינו ואנו עם עולם אשר אף אם חדשים לבקרים עומדים עלינו לכלותינו ע"כ ימי גלותינו ועבדותינו פאר וכבוד יתנו לעם כזה אשר גם בבית הסורי' יצא למלוך כי גם שיעבודינו הוא לאות ולמופת על חביון עזינו שאנו כמלכים היודעים למשול ולשלוט על פגעי ונגעי הזמן ולנענע ראשינו על כל גל וגל אשר שוטף עלינו מים הצרות והנה השמן הוא סימן מלוכה כי בו מושחים המלכים וזהו שרמז וישכם יעקב בבקר אם יזרח על יעקב בקר לא עבות ויזרח לו השמש החירות משיעבוד מלכיות המקיוה לא ישליך את זכרון ימי הרעה אחרי גוו למען לא יראו עוד ולא יהיו לו לקיקלון כ"א את האבן אשר שם מראשותיו הרומז על ימי הרעה שרק אבן יוצע תחתיו ושם אבנים רפידות את האבן הזאת המזכיר את רוע מצבו מקדם הקים למצבה למזכרת עולם למען לא ישכח את ימי עניו ורישו והטעם לזה כי ימי עניו לא לחרפה יחשבו כ"א אדרבה ויצוק שמן על ראשה שמן משחת המלוכה והשלטנות גם בעת ענינו ומרודינו היא עדות לישראל:

ועד"ז י"ל מ"ש פ' ראה כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך כי הוכחה נאמנה ששפלותינו רק ד' זכר לנו וגם עלייתינו רק ממנו הוא ולא לנו הכבוד ולא לנו הבושת כי מי שהוא עבד מבטן ומלידה ואח"כ נעשה חפשי ובן חורין עבדותו מקדם לחרפה לו אבל אנו בנ"י לא היינו עבדים מלידה וגם חירותינו איננה כמנהג העולם שהדרך הוא שעבד שאדונו מוציאו לחפשי מתחלה מצא חן בעיניו עד שהקל מעליו עולו עד שברבות הימים יוסיף אהבה על אהבתו וישלחנו חפשי חנם אבל שיוציאו מעבדות לחירות בפעם אחת פתאום מבלי שהראה לו מתחלה חיבה ואהבה לא יעשה כן אבל אנו הוציאנו הקב"ה מעבדות לחירות לא מעט מעט שבר

עול עבדותינו כ"א כבדה העבודה על האנשים ופתאום נראה האדון ד' צבאות ושבר עול עבדותינו מזה נראה בעליל שרק יד ד' היתה זאת היא נפלאת הן כשנעשינו עבדי פרעה והן בעת צאתנו מאפילה וחשך לאור גדול וזהו כי בחפזון ולא לאט לאט יצאת מארץ מצרים ואחרי שמזה נראה בעליל כי ד' בראשם הן לשבט והן לחסד ועי"כ למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ולא תהי' לך לבושה שהיית עבד אחר שמאת ד' היתה זאת וסר חרפת עמו:

והאבן הזאת אשר שמתי מצבה הרמב"ן כ' אף שהקב"ה אסר את המצבות ושנא אותם מ"מ אהובה היתה בימי האבות וי"ל הטעם שיעקב העמיד מצבה עפמ"ש ז"ל בסתירת המקראות ויקח מאבני המקום וישם את האבן שכלם נעשו אבן אחת ופי' המפרשים שמרמז שעל שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים ובהעדר א' מהם אין לעולם קיום ע"כ נעשו ג' האבנים שהם אבני שתיה שעליהם יסוד עולם לאבן אחת להורות נתן שרק בשכלם תואמים יחדיו אז לא יתמוטטו אדני תבל ועפי"ז מובן מאי דנתקשה בו הרמב"ן בפרשתינו ובפ' שופטים מדוע שנא השי"ת את האבן ולא את המזבח הלא את זה לעומת זה עשו הכנענים חק לע"א ולהנ"ל א"ש כיון שכ' רמב"ן בשם רז"ל דמצבה מאבן א' ומזבח מאבנים הרבה ע"כ ציוה הקב"ה לבנות מזבח מאבנים הרבה להורות שקיום העולם תלוי אם עומד על ג' דברים הנ"ל ואסר מצבה מאבן א' שנתן מקום לטעות שרק ע"י אחת מג' רגלים הנ"ל אשר בו יבחר ויקרב האדם העולם עומד על תלו מה שבאמת אינו כן ולפי"ז מיושב' הקושי' מיעקב אבינו כיון שכל הטעם איסור מצבה הוא כנ"ל וביעקב האבן האחת אשר היתה לראש פנה נתהוו משלשת האבנים שנעשו אחת וא"כ כיון שאבן יסודתו ומחצבו מכל ג' האבנים שעליהם העולם עומד א"כ מצבתו דומה למזבח ח"ש והאבן הזאת ודייקא שנעשית מג' אבנים יהי' בית אלקים ואביו שבשמים אהבו:

ולכאורה כיון שנאמר עולם חסד יבנה א"כ הי' מקום לומר אף שאין העולם יוכל לעמוד על רגל א' בכ"ז על חסד יוכל עמוד כמפורש בקרא הנ"ל אבל כיון שרוב חסדים שהאדם עושה היא שלא לשמה ובפרט בצדקה שאז"ל עשר בשביל שתתעשר ע"כ ירופף עמוד החסד להיות אבן שתיה לבדו למען עליו תכון תבל בל תמוט כיון שבחסד שעשה כלול בו הנאת עצמו וחפצו להתעשר כמ"ש אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא בעשייתו הטוב ע"כ גם עם אבן החסד צריך לצרף עמו עמוד התורה ועבודה ובהתחברם יחד אף שאינם עושים כלם רק לשם שמים מ"מ פסא של ג' רגלים יוכל לעמוד אף אם כל רגל בפני עצמו איננו בריא אולם אבל אחרי שביעקב נאמר יש לי כל שהי' לו

מדת ההסתפקות ולא רדף אחרי העושר והכבוד כ"א בקש רק לחם לאכול ובגד ללבוש ע"כ החסד שעשה היה רק לשם שמים בלי תערובת פנייי' אחרת לפזר למען יוסיף עוד לעשות חיל ע"כ עליו נתקיים עולם חסד יבנה כי על חסדו הנקייה וזכה בלי שום פני' רק לעשות רצון קונו עליו לבדו העולם עומד ונתיישבה עוד הפעם מדוע הקים מצבה כי אצלו על אבן א' הי' יכול העולם להתקיים אחרי שחסדו הי' בלי שום שמץ דופי וז"ש ע"כ האבן הזאת יהיה מצבה ולא ישנא אותה השם כי מכל אשר תתן לי אחר שחנני בוראי במדת כל שיש לי די מה שיש לי ולא אשתדל להרבות הון ועושר ואני אם אעשה לא יהי' מחשבתי בשביל שאתעשר כ"א עשר אעשרנו לך לשמך כפירש"י ויקחו לי תרומה לשמי ע"כ גם אבן אז יהי' לי לעינים ועין ד' אל יראיו:

עוד י"ל עפמ"ש בעה"ט עשר אעשרנו שני מעשרות והוא חומש עפמ"ש לפרש סמיכות פ' נזיר לברכת כהנים והוא עפמ"ש פ' ראה מסת נדבת ידך אשר תתן כאשר יברכך ד' אלקיך ולכאורה מסת נדבה הם שני דברים הסותרי' זה את זה כי מס הוא מן המחוייב ליתן מדינא דמלכותא ונדבה הוא רק אשר ידבנו לבו וי"ל עפמ"ש בתוי"ט פ"ז דברכות שע"כ מברכי' ברכת המזון בשם אלקינו שהוא דין וברכת התורה ברכו את ד' שהוא רחמים כי מזון מגיע לנו עפ"י הדין כי מאן דיהיב חיי יהיב מזונא אבל התורה לא נתן לנו הקב"ה רק ממדת טובו ורחמיו בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו א"ר ז"ל ונראה דמה"ט מחוייבי' אנחנו להביא קרבנות חובה כמצווה עלינו ולשלם לו ית' כתגמולוהי עלינו כי גם הוא נותן לנו מזונות מה שהוא כביכול מחוייב ועומד ובשביל מה שעושה עמנו לפנים משורת הדין בתורת רחמים ונדבה גם אנו צריכים לשלם מדה נגד מדה ולנדוב נדרים ונדבות יותר מהמחויב וז"ש מסת אתה מחוייב כמס המלך להביא קרבנות חובה וגם נדבת ידך יותר מן המחוייב והטעם כאשר יברכך ד' אלקיך בדין וברחמים ע"כ גם אתה תעשה כן והנה הנזיר אינו מחוייב להזיר והוא רק נדבה ממנו ועוד דקאמר קרא מלבד אשר תשיג ידו ופירש"י ורמב"ן שאם נדר להביא מאה קרבנות יביא ע"כ סמך לזה שע"כ צריך לעשות יותר מן הדין כי כה תברכו את בני ישראל בשם הקב"ה ברכתו אשר ישלח ע"י כהני שליחי דרחמנא הם ג"כ כפלים לתושיה כי יברכך ד' וישמרך כפי' מן המזיקין זהו צד החיוב אבל יאר ד' פניו אליך ע"י אור תורה שהופיע עליך ברחמי זהו רק ויחנך בתורת חסד וחנינה כדברי תויו"ט הנ"ל ע"כ גם אתם תעשו כן. וז"ש אם רק אלקים שהוא מדת הדין עמדי גם אז ינתן לי לחם לאכול כי כביכול מחוייב לזון אותנו כנ"ל אבל ושבתי בשלום אל בית אבי כפירש"י שלם מן החטא לזה צריך שיהי' ד' הוא מדת רחמיו לי לאלקים ועבור ב' דברים האלו אעשה גם אנכי ב' דברים והאבן הזאת וכו'

יהיה בית אלקים זהו החיוב לעבוד את ד' עבודה שבלב זו תפלה ונגד מה שתוסיף לחנני ברחמים גם אני אוסיף על שורת הדין ועשר אעשרנו היינו חומש כפי' בע"הט הנ"ל אף שאינני מחוייב רק למעשר אוסיף מדילי עוד מעשר א':

ושבתי בשלום אל בית אבי- עפ"י מ"ש ואתה תבוא אל אבותיך בשלום שמי שהולך בדרך אבותיו הקדושים אשר בארץ המה ולא יעזוב ארחות יושר אז לעת קץ הימים כאשר ילך אל בית עולמו ויפגע באבותיו אשר בארצות החיים המה יהי' עמהם בשלום ושלוה וישמחו ויגילו עמו אבל מי שהלך בשרירות לבו הרע ועזב את האורח לחיים שהדריכוהו בו אבותיו לא יהי' לו שלום עמהם כי אין שלום אמר ד' לרשעים וזהו רק אז ושבתי בשלום אל בית אבי ואהי' עמהם בנחת ושלוה אם גם בעת נחבי אותם והי' ד' לי לאלקים: וירא והנה באר בשדה וכו'- יש לרמז כי שלש הדתות והוא דת משה ולהבדיל בין קדש לחול נוצרית ומחמדנית תמיד יריבו ויתקוטטו זה עם זה וכ"א אומרת שרק לה האמונה האמתית כנודע מהמשל של ג' טבעות של החכם לעסינג ועי"כ האמונה נעשית לאבן נגף ולצור מכשול ורבים חללים הפילה מלחמת הדתות זו נגד זו וזהו והנה באר בשדה הוא באר האמונה אשר ממנו כובע תורת חיים לבני אדם ושלשה עדרי צאן המה ג' הדתות השונות רובצים עליה באמרם כאו"א לנו רק לנו המים הטהורים ועי"כ והאבן גדולה על "פי" הבאר כלומר פי הבאר הזה אשר יגיד שיחו לאדם כדת לעשות ממנו נתהווה אבן נגף גדול ורב וידוע שבימים הקדמונים כבר היו פעמים רבות וויכוחים בין העומדים בראש הדתות למען יכריע דת א' שרק לו האמת וצדק אבל לא לבד שהמוכיחים האלו לא עשו פרי יצלח להשוות המחלוקת כ"א אדרבה הוסיפו עצים על המדורה ועל ידיהם הבערה לחלק יצתה בין הדתות על אחת שבע וז"ש ונאספו כל העדרים ברצותם לגלול את האבן מכשול הנ"ל מעל פי הבאר אבל לא עלתה בידם כ"א והשיבו את האבן על מקומו: אחי מאין אתם רמז להם עמ"ש דע מאין באת מטפה סרוחה ורק עם איש כזה אשר יודע שמאין ומאפס נוצר יוכל הצדיק להתחבר עמו כאח וכריע וז"ש רק אז אתם אחי ורעי אם נודע לכם כי מאין ומאפס אתם:

ויאמר להם השלום לו וכו' והנה רחל בתו באה עם הצאן - לכאן לא נאמר אסר לאביה) ולהלן נאמר ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רועה היא - ובמסורה שבבע"המו "שן רועה ורגל מועדת ויהי כאשר ראה יעקב וכו' ואת צאן לבן ויגש יעקב ויגל את האבן עפמ"ש בע"הט שע"כ לא השיבו על שאלת יעקב שלום לו כ"א רק שלום כי אין שלום אמר ד' לרשעים ולפי"ז י"ל שהביאו ראיי' לדבריהם שהוא רשע והנה רחל באה עם הצאן עפמ"ד פ"ק דב"מ דסתם רועה פסול לעדות משום רשע שהוא רועה בגזל בשדות של

אחרים והני מילי ברועה בהמותיו אבל ברועה בהמות אחרים כשר דאין אדם חוטא ולא לו ולפ"ז לחזק את דבריהם שהוא רשע ואין שלום לו אמרו שהרי רחל בתו באה עם הצאן והעלימו שהצאן של אביה הוא כ"א אמרו שהוא לעצמה וכיון שאביה מניח אותה מוכח שהיא רשע ולהכחיש את זאת ולהצדיק את הצדיקת סיפר הכתוב שבאה עם הצאן אשר לאביה ולא לה א"כ אינה חשודה לרעות בשדות של אחרים דאין אדם חוטא ולא לו וצווח הכתוב שע"כ הוצרך להגיד שהצאן לאביה כי רועה היא ורועה בהמות של עצמו הלא פסול הוא וביאר' המסורה טעם הפסול כי שן רועה ורגל מועדת להזיק בשדות של אחרים ואחרי שאסור לסייע ידי עוברי עבירה ע"כ אם הי' הצאן של רחל לא הי' יעקב מסייע לה לגול את האבן מעל פי הבאר ע"כ אמר וירא יעקב וכו' את צאן לבן שלא שלעצמה הוא ע"כ סייע ויגל את האבן:

ויגש יעקב ויגל את האבן - במסור' שבבע"הט לכן שמח לבי ויגל כבודי - עפ"מ שפי' א"ד ז"ל בכ"ס מ"ש אני בינה לי גבורה שאף שהתורה מתשת כחו של אדם אשר עאל ויגע בה בכ"ז מי שלומד תוה"ק לשמה ולא לשם עצה להתפרנס ע"י הקב"ה לאין אונים עצמה ירבה וזהו אני בינה אם אני התו"ק היא התכלית ולא עצה ואמצעי להגיע ע"י לעושר וכבוד אז לי גבורה א"ד ז"ל. ועפ"ז י"ל מ"ש בברכת התורה והערב נא את דברי תורתך בפינו ונהיה לומדי תורתך לשמה, כי מי שעושה את התו"הק רק לכלי אומנות ולקרדום לחפור בה אינו חפץ ולא יערב לחכו הלימוד בעצמו כי נוח לו ביותר אם הי' יכול להשיג מטרת חפצו בלי לימוד ויגיעה בתוה"ק רק מה יעשה שבע"כ הוא מוכרח לעמול בה כי היא מחייתו ומקור פרנסתו אבל מי שלומד לשמה כל חפציו לא ישוו בה ומתוקה משנת הלומד לשמה מדבש ונופת צופים וז"ש והערב את דברי תורתך בפינו שיערבו לחכינו וינעמו לנפשינו ויהי' שיקוי עצמותינו וכ"ז לא יקום ולא יהי' רק אם נעסוק בה לשמה: והנה מימות אבותינו לא פסקה ישיבה מהם ובפרט ביעקב נאמר וישכב במקום ההוא ופירש"י שי"ד שנים ששהה בבית עבר לא שכב בלילה כ"א עסק בתורה ויקשה כיון שהתורה מתשת כח מאין לקח הכח לגול את האבן כפקק מפי הצלוחית ולהנ"ל ניחא כיון שעסק בתורה לשמה אני בינה לי גבורה והראי' שלמד לשמה שהרי שמח בעת הלימוד ושמחה לאיש רק במענה פיו לשמה כנ"ל וזהו כוונת המסורה ע"כ הי' ליעף כח וגבורה עד שויגל את האבן בשביל שלכן שמח לבי ויגל כבודי בעת הלימוד ע"כ לא רק נשמתו לקחה חבל בלימודו והגוף ירופפון עמודיו כ"א כיון ששמח ולמד לשמה אף בשרי' וגופי ישכון לבטח:

עוד י"ל עפמ"ש בעוללות אפרים ברמזי מילה שהאבן על פי הבאר רומז למילה כמ"ש גולת הזהב עי"ש ואחר שע"י המילה לא לבד שהנפש תתוקן ותתעלה כ"א גם הגוף נעשה תמים וז"ש ויגל את האבן מעל פי הבאר והסיר הערלה ממקור חיים ע"כ לא לבד ששמח לבי ויגל כבודי היא הנשמה כמ"ש עורה כבודי כ"א אף בשרי וגופו נתעלה ישכון לבטח:
עוד י"ל כי היצה"ר נקרא אבן כמ"ש גם בבעה"ט וכתיב ואליך תשוקתו ואתה תמשול בו וכוונתו לפ' המפרשים שהיצה"ר גופי' שש ושמח ומשתוקק שהאדם ימשול בי כי זהו תעודתו וז"ש ויגל את האבן אם הוא מסור את אבן הטועים מעל פי באר מים חיים לא תאמר שהוא עצב על שכבשתו כ"א אדרבה ויגל וישמח את האבן לעת כזאת ולזה מייתי לכן שמח לבי כאחז"ל עינא ולבא סרסורי דעבירה כי הלב הוא מקום משכן היצה"ר וגם הוא שש ועלז אם יגל כבודי היא הנשמה שגברה ועשתה חיל ואף בשרי הוא הגוף גם הוא ישכון לבטח אם יגל יעקב את האבן:
ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה היא וכו' פירש"י אם לרמות הוא בא הוא אחיה במרמה וי"ל עפמ"ש ותגיד דברים קשים כגידין ע"כ אחרי ששמעה רחל ששמו של לבן נודע לרמאי אף לרחוק' ע"כ ותרץ ותגד לאביה דברי' קשין למה ינהג ברמאות ויהי כשמוע לבן את שמע יעקב כלומר ששמע מה ששמע יעקב שהוא רמאי ע"כ להוציא חשדו ממנו קבלו בסבר פנים יפות ויחבק וינשק לו למען ירחיק ממנו מחשבתו הלזו ואם יעקב לא הי' חכם הי' אומר ללבן למה זה תתחפש לחבקני ולנשקני הלא רמאי אתה אבל יעקב בחכמתו קיים בעצמו עם עקש תתפתל וכמו שלבן הראה לו אותות אהבה כן גם הוא כמים פנים אל פנים ויספר לו את כל הדברים האלה כל אשר קרהו מעודו כאשר יספר אוהב נאמן לרעהו ועי"ז הכיר לבן חכמתו של יעקב ויאמר לו אך עצמי ובשרי אתה שמהתנהגותך הזה שבאמת אתה אחי ברמאות ולבסוף כשברח א"ל עתה הסכלת עשה ע"ע החזקתיך לחכם ואתה עשית כסכל וטפש. ובמסורה שבבע"הט למען עשה כיום הזה - עשה סטים שנאתי - שאף שלבן הי' אוהב מרמה אבל רק בזמן שקיוה שיהי' לו תועלת מרמאותו אבל לילך בדרך עקל רחוק לשכר וקרוב להפסד כמו שעשה יעקב עפ"י דעתו של לבן שבריחתו הי' לו להפסד כי הי' משלחו בשמחה אמר לבן למען עשה כיום הזה כאשר עשית אתה לעת כזאת לילך בעקיפין בלי שום תועלת גם אני שאני אוהב מרמה אבל עשה סטים כזה בלי תועלת גם אני שנאתי:
ויעבוד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה דלכאורה ק' כיון דהאבות קיימו את התורה עד שלא ניתנה א"כ הא קיי"ל בש"ע ח"מ סי' של"ג דאסור לאדם להשכיר את עצמו יותר מג' שנים שלא יהא נראה כע"ע ונאמר כי לי בני ישראל

עבדים א"כ הלא ביעקב נאמר עבדי יעקב והאיך השכיר א"ע ללבן על שבע שנים ונראה מזה ראיי' לדברי הש"ך שם שאם אין לו כסות ופרנסה מותר אף למכור א"ע לעבד עברי מכ"ש להשכיר א"ע על יותר מג' שנים א"כ כיון דביעקב נאמר בו כי במקלי עברתי את הירדן הי' מותר להשכיר את עצמו:

עוד י"ל כיון שאהב כ"כ את רחל שהיו בעיניו כימים אחדים ופי' בספורנו שחשב שהיא שינה יותר מעבודת שבע השנים ואחר שלא נחשבו לו שבע השנים רק כימים אחדים ועל ימים אחדים הלא מיתר להשכיר א"ע וזהו המשך המקרא שלפנינו ויעבוד שבע שנים וב' ושלא תק' כנ"ל בא כמשיב ויהיו בעיניו כימים אחדים בזה מ"ש להלן שאמר יעקב ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתיך ולמה רמיתני ודקדקו המפרשים בכפל הלשון מה זאת עשית לי ולמה רמיתני ולהנ"ל ניחא כי רק ברחל באהבתו אותה הי' מותר להשכיר את עצמו על שבע שנים כיון שהיו בעיניו רק כימים אחדים אבל אם היא לאה עבר למפרע על האיסור להשכיר א"ע כיון שאצלה היו שבע השנים במילואם וז"ש מה זאת עשית לי כפלים לתושיה שרמיתני וגם עשית אותי לעובר עבירה כנ"ל:

ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה בתו שפחה עפמ"ש רז"ל כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו נמצא שהאדון הוא עבד לעבדו וזהו ללאה בתו שפחה שלאה נעשית שפחה לזלפה:

ותקרא את שמו ראובן כי אמרה כי ראה ד' בעניי כי עתה יאהבני אישי ונתקשו המפרשים היכן מרומז בשם ראובן שראה ד' בעני' ונרא' עפמשה"ק הראב"ד בבעה"ב הובא ביתה יוסף או"ח סי' ר"מ ובבר"י שם דלמאי דאיתא בנדרים כ' וברות' מכם המורדים והפושעים בי אלו בני שנואה וכיון שיעקב שונא את לאה א"כ הוי ראובן ח"ו בן שנואה וי"ל עפמ"ש בב"י שם אף שהבנים לא חטאו בכ"ז בעיון האבות נותן הקב"ה לבנים הטבע להיות פושעים ונמרדים לפי"ז דכ"ז אם השנאה תהי' כבושה ושמורה לנצח אבל אם הקב"ה היודע עתידות למי רואה ומגיד מראשית אחרית שמהונאה אשר היא רק לפי שעה ולבסוף יתהפכו ואויב לאוהב אז לא יפקוד עוון האבות אשר אינה אלא לפי שעה לתת לבנים טבע אשר משחתם בהם לנצח חלילה לד' מעשות כזאת וכיון שהקב"ה ידע מקדם את אשר יעשה בסיף הימים יאהב יעקב גם את לאה ע"כ לא מקרי בן שנואה ולא כעשה ח"ו פושע ומורד. והנה אז"ל אסור להסתכל בפני רשע מדכתיב לולי פני יושפט אבי נושא ולפי"ז פי' דקרא שאמרה לאה לא תחשבו שבני הנולד הוא בן שנואה מן הפושעים ומורדים ובשם רשע יכונה עד שאסור להסתכל בפניו לא כן הוא כי אם ראו-בן שאתם רשאים לראות בפניו והטעם כי ראה ד' בעניי בעת אשר הייתי

עוד שנואה כבר בעת ההיא ראה ד' שהיה הוה ויהיה ורואה את העתיד כהווה שעתה יאהבני אישי שתחת שנאתי יאהבני בעתיד ולא הוי דינו כבן שנואה ומדוקדק שאמרה יאהבני בעתיד ולא אמרה אוהבני בהווה:

ותרא לאה כי עמדה מלדת וכו'- כי כל אדם צריך לעלות מעלה בקדש בכל יום מוסיף והולך קדושה וטהרה אבל אם רואה שהקב"ה מפליא לעשות עמו ברב הכמות והאיכות יוכל לבוא לידי נועות שכבר הגיע למדרגה עליונה שאין למעלה ממנה ולא יוסיף עוד להשתדל להשלים א"ע ביתר שאת בחשבו בלבו שכבר הגיע למרום מעלות עליו אין להוסיף ע"כ לאה בראותה שבירך ד' אותה בפרי בטן הרבה חשה לנפשה אולי ע"ז יבוא בלבה לחשוב שאינה צריכה עוד להתעלות כ"א תוכל לעמוד נצב על מדרגתה ע"כ ותרא כי שעמדה' ולא רצתה עוד להלוך מעלה מלדת ע"י שילדה כ"כ בנים ע"כ ניסתה ונתנה שפחתה ליעקב ואם גם השפחה תזכה לבנים אף שהיא עוד על המדרגה התחתונה במעלות ומדות אז תבין שהיא גם היא לא עבור צדקתה זכתה לריבוי בנים פ"א רק המזל גרם לזה ע"כ אחרי שילדה גם זלפה ליעקב ותאמר בא גד כפירש"י מלשון וזל שנוכחה לדעת שרק המזל גרם ע"כ לא עמדה עוד כ"א הלכה לדרכה בקדש:

ותאמר אסף אלקים את חרפתי ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ד' לי בן אחר כי בהיות שרחל ולאה שניהם היו עקרות וד' ברחמיו פקד אותם לטובה בפתיחת הרחם ע"כ לחרפה הי' לרחל שאחותה נפקדה ברחמים בעוד אשר היא נשארה עקרה כי נראה מזה שהיא אינה ראויי' וכדאי שיקבל ד' תפלתה כשועת אחותה והנה אם עקרה ילדה ע"י נס יוכל להיות על א' משתי פנים או שהקב"ה פותח את הרחם ללדת פעם אחת ואח"כ נסגר הדלת עד שבלדת השני צריך עוד הפעם לפתוח את הרחם ע"י נס א"כ בכל לידה ולידה שילדה לאה נעשה לה נס מחדש ואם כן הוא כל לידה שילדה לאה הוא לה לכבוד ולרחל לבזה ולחרפה כי לה הוסיף השי"ת בנסים ורחל נשארה סוגרת ומסוגרת ונראה לעין גדולת צדקת לאה מרחל ששמע ד' בכל פעם לקול תחנוני לאה והסיר אזנו משמוע קול שועת רחל אבל י"ל שרק בלדת בן הראשון נעשה ללאה נס ונשתנה טבעה לגמרי ובטל עקרותה ונעשית ככל הנשים היולדות בריווח וע"כ שלא נעשה נס בכל לידת לאה רק בפעם הראשון א"כ אין כאן הוספת חרפה לרחל בלדת לאה כמה בנים והנה רחל בדעתה היתה שהקב"ה עשה נס ללאה בכל לידה ולידה כאופן הראשון א"ש נאסף ונצבת חרפתה כי ע"י כל לידה ולידה נתביישה ונכלמה א"כ אף שילדה פעם א' אין זה די להסיר בשתה כי עוד לה לקנא באחותה שלה נעשו נסים הרבה בלידות הרבה ולה רק פעם אחת ע"כ צריכה גם היא להוסיף ללדת וז"ש אסף אלקים את חרפתי לא

שחרפתי בעשתה רק פעם א' כי מיד בלידה הראשונה של לאה נעשית פוריה כ"א אסף אלקים את חרפתי שבכל לידה של לאה נכלמה ע"כ לא אוכל להסתפק בלדת בן יחיד כ"א יוסף ד' לי בן אחר למען אהי' כאחותי שכמו שלה נעשו נסים הרבה בכל לידה כן גם לי יהי' ע"כ תקרא את שמו יוסף:

ויאמר אליו אם נא מצאתי חן בעיניך נחשתי ויברכני ד' בגללך, כי תיכף לת"ח ברכה והמעולה שבברכות היא שכל סביביו ילמדו ממנו לעבוד את ד' ובלי יפונה גם לבן למד ממעשה יעקב כ"ז שהי' בצל קורתו כמה מעלות טובות ומדות למקום ומעמדו הרוחני לאחר שנשתהה הצדיק בביתו טוב הי' אחריתו מראשיתו מעת אשר בא אליו עד שאם מתחלה לא האמין לבן רק בנחשים ותרפים עתה בעת הפרדו כבר בא לכלל בינה והשכל כמו שלא נחש ביעקב כ"א ברכת ד' היא תעשיר ולא הוסיף עצבים ותרפים עמו ע"כ הפציר לבן ביעקב שלע"ע לא יקשה עוד לו להשאר בביתו אחרי כ' כבר נשתנה למעליותא וזהו אם שנא' לע"ע אוכל למצוא חן בעיניך שלא תעזבני כי הן אמת "נחשתי" ע"ע הייתי מאמין בנחשים וקסמים אבל עתה בגללך ועל ידך נודעתי ויברכני ד' שהתרפים לא יועילו מאומה רק ברכת שמים מעל ע"כ אמצא חן שלא תעזבני:

ובזה י"ל מ"ש להלן כי אתה ידעת את עבודתי אשר עבדתיך, (והוא כפל לשון) ואחר שא"ל נחשתי כנ"ל הוסיף לאמר אתה ידעת את עבודתי (ולא אמר אשר עבדתיך) כי מלבד העבודה הקשה שהיתה קשה בעצמה אביעקטיו עוד הי' קשה העבודה על יעקב הצדיק סובייקטיוו שאיש המעולה כמוהו יהיה עבד נרצע לאיש נקלה כלבן ע"כ אמר מתחלה שלא תתבונן רק על אשר עבדתיך כ"א גם את עבודתי שאני הנכבד עבד לאיש כמוך אבל אחרי שאיל ויברכני ד' בגללך בכוונה הנ"ל שכבר איני מאמין בנחשים רק בברכת ד' א"ל עכ"פ ידעת את עבודתי שהעבודה בעצמה יהי' למי שיהי' היתה קשה:

וי"ל בזה דברי המסורה הובא' למעלה "ויגל יעקב את האבן" - שלכן שמח לבי ויגל כבודי", שרומז להנ"ל שראה יעקב והנה באר בשדה שיש בו מים חיים מי הדעת לרוות צמאון בעליו רק שהאבן גדולה על פי הבאר הוא היצ"הר שצריך להעבירו ולנטלו וללשאו ויעקב השתדל בזה להסיר את האבן מכשול מעל לבן כי עצמו ובשרו ההוא ושמחה לאיש כמוהו אם גם עצמו ובשרו שארו וקרובו יתהלך בדרך הישר וז"ש לכן ויגל את האבן ועלה לו כי תחת שיצא לבן מתחלה לקראת נחשים נתעלה להודות כי ברכו ד' על כי לכן שמח לבי וכו' אם לא רק אני בעצמי אשכון לבטח כי אם אף בשרי המה קרובי ושארי ישכנו לבטח:

לקח יעקב את אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה דקדק בכלי יקר דמתחלה נקט "כל" ואח"כ "מאשר" דמשמע רק מקצתו ונראה עפמ"ש רש"י צאן רבות פרות ורבות יותר משאר צאן ואחרי שידעו שהקב"ה לא יברך את הרכוש אשר באיסור' אתי לידי' דלא עביד הקב"ה ניסא לשיקרא, ע"כ הן אמת שלקח את הכל אשר לאבינו אבל הכבוד הנעשה לו מאת השי"ת לברך את מקנהו ביתר שאת לא חלק לו כ"א על אותן הצאן אשר לו בהיתר והם שכר פעלתו וזהו מאשר לאבינו ממקצת רכושו והוא מה שרכש בהיתר עשה לו את הכבוד הזה מה שקדוש ד' כבדהו לברכו:

וינהג את מקנהו וכו' מקנה קנינו אשר רכש לבוא אל יצחק אביו - הקשה כפל לשון מקנה קנינו י"ל עפמ"ד ביבמות פ' אלמנה ס"ו שאשה ועבד של כהן שקנו עבדים יאכלו בתרומה שנאמר וכהן כי יקנה נפש קנין כספו קנין שקנה קנין ה"נ י"ל בשביל שרצה יעקב לתקן אותם שיהיו בקרבת יצחק אביו הצדיק ע"כ לא הסתפק בזה לקח עמו את עבדיו ממש כ"א מקנה קנינו היינו עבדיו שקנו עבדים לקח מבית הרשע והטעם לבוא אל יצחק אביו כנ"ל: יש לאל ידי וכו' כי לבן חשב בדעתו שע"כ גנב יעקב את התרפים בשביל שהתרפים יש להם כח ואיל להגין על הבית אשר הם בו וכדי שלא יהא ללבן שמירה והגנה זו גנב אותם שלא יהיו לו למגן ומחסה וכיון שלדעתו גם יעקב מאמין בכח התרפים ולא יבטח באלקיו אשר כנגדו שוא ועמל כל האלילים ותרפים כאפס ואפל ע"כ מזה נשפט לבן אף שהקב"ה א"ל והזהירו שלא לעשות רע ליעקב בכ"ז יש לאל ידי לעשות רע כי אין ח"ו בדבריו ממש שהרי למה גנבת את אלקי ובע"כ שאתה נותן לתרפים כח ואומץ אף לעשות נגד רצון השם:

לוא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי ובמסור' שבבע"הט אם לוא יגיד ונשא עונו כי אמרה שא"א לה לקיום מצות כיבוד לקום מפניו אחרי שהוא רשע ורק בעושה מעשה עמו מחויב הבן לכבד אביו והיא יראה אחרי שהנשים השאננות שומעים לקולה והולכים אליה לשאל בעצתה ואם יראו שהיא מכבדת את הרשע ילמדו מעמיה לעשות כמוה ע"כ אמדה לא אוכל לקום מפניך כי דרך הנשים ללכת אלי ללמוד ממעשי ואם תראנה שאני מחריש לרשעתו ועוד כבד אכבדנו ילמדו ממעשי ושלא תאמר מה יזיק אם אני מחריש למעשה אבי הרשע אם רק אני אעצור בעצמי שלא להיות כמוהו לזה באה המסורה אם לוא יגיד דברים קשים כגידין לאיש רשע ויהי' כמחריש אז גם המחריש ישא עונו של הרשע:

ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וכו', פירש"י משנולד שטנו של עשו שנא' והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש אש בלא להבה אינו שולט למרחוק משנולד

יוסף בטח בהקב"ה ורצה לשוב לא ראיתי מי שפירש כוונת רש"י מה בין שולט בקרוב לבין שולט למרחוק ואפשר דבוודאי על אפו ועל חמתו הי' ליעקב הצדיק לגור באהלי רשע רק שהוכרח ע"ז לעמוד על נפשו פן יחשוב לבן להרע לו ע"כ צריך להיות עמו במחיצתו כדי שיוכל להפר מחשבתו הרעה כ"א ירחיק נדוד ממנו פן יבוא עליו פתאום לבלעו חנם כי לא ידע להזהיר על נפשו אם לא יעמוד בקרוב אליו להתיצב נגד פועל און אבל משנולד יוסף שדומה ללהבה השולטת גם מרחוק בטח בהקב"ה ורצה לשוב אל מקומו הראוי לו אחרי שלהבה תלהט הרשע אף מרחוק:

ויעקב הלך לדרכו וכו', עפמ"ש בלוח ארז פרשתינו שהלך מעלה מעלה ולא שכח ושבת במקום אשר הוא שם כ"א השתדל ללכת בדרכו דרך הקדש יקרא לה והנה המלאכי' אשר הם בתכלית השלימות מיום הבראם כמו שפי' בלוח ארז עומד באמצע הרקיע בשחרית שבבקר יום הולדו כבר עומד הוא באמצע ולא בתחלה כמ"ש ז"ל מלאכים אין להם קפיצין ע"כ שמם הנאה להם מחנה פי הם שובתים ונחים במדרגה ההיא אשר בה נוצרים כי הם כביכול במדרגת אלקים אשר אין מן הצורך להוסיף שלימות ח"ו כי הוא בתכלית השלימות וזהו ויעקב הלך לדרכו בכל יום מוסיף והולך אבל כאשר ראה מלאכי עליון אמר מחנה אלקים זה כי רק הם יוכלו לנוח במחנה כי במדרגת אלקים המה:

החדש על פרשת וישלח

וישלח יעקב מלאכים וכו' פי' רש"י מלאכים ממש כי מלאכיו יצוה לך לשמרך כי גדול הנשמר מן השומר כאזיל גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת והטעם בשביל שלהם אין להם יצ"הר ואין מן הצורך להם ללחום מלחמת חובה נגדו ע"כ מעלתם גרועה ממעלת האדם אשר עפר יסודו ותאות בשרים לו ובעשותו רצון קונו רק בכח גדול ויד חזקה ימשול נגד המון תאותו העושי' מחיצה בינו לבין אביו שבשמים ובפרט אם הוא שוכן בחברת מרעים הפורשים מצודה לרגלו למען יפול בבאר שחת כמוהם ואם בכ"ז הטוב לפני האלקים ימלט מהם ע"כ לפום צערא אגרא יעלה הוא למעלה ממלאכי עליון עד שהם נשמעי' לקולו וז"ש שע"כ מלאכים ממש שמרו פקודתו ועשו כרצון צדיק כי עם לבן גרתי ובכ"ז תרי"ג מצות שמרתי ע"כ לו יתר שאת ויתר עז על המלאכים:

ויהי לי שור וחמור וכו' ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך - כי הוא התקין את עצמו לדורון ולמלחמה והנה אם יבוא תיכף עם הדורון יהי' נבזה בעיני עשו כי יאמר עליו שאין לו שום רוח גבורה ואומץ והכרת עצמו אבל אם יודיעו שמוכן הוא למלחמה בעד נפשו בכל תוקף ועוז אז ימצא חן בעיניו כי יכבדהו לאיש אשר לא יכוף כאגמון

ראשו ואינו רך הלבב הנקרא פייג ע"כ א"ל אף שיש לי שור וחמור ויש לאל ידי לשחד אותך בכ"ז אשלחה "להגיד" לאדוני דברים קשים כגידין כי אני מוכן ועומד להתיצב לקראתך ברוח גבורה ועי"ז אמצא חן בעיניך:

ויירא יעקב וכ' ויחץ את העם ואת הצאן לשני מחנות כי הוא נתיירא שמא יגרום החטא ולא יספיקו זכיותיו להצילו מהסכנה המרחפת עליו אבל אחרי שאמרו ז"ל אקרא דאדם ובהמה תושיע ד' אדם בזכות בהמה א"כ הי' לו לסמוך שבזכות הבהמות אשר אתו יוצל מחרב נפשו אלא שיעקב אבינו בדעתו הי' שלא יצטרף אדם עם הבהמה שינצל הראשון בזכות השני כי זרע אדם לחוד וזרע בהמה לחוד ואין לא' לסמוך על השני וז"ש ויירא יעקב מאוד ולא סמך על זכות הבהמות כי ויחן את העם ואת הצאן לשני מחנות שאין שום יחס הצטרפות ביניהם ע"כ לא יגן זכותם עליו:

אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והי' המחנה הנשאר לפליטה ובמדרש אל המחנה האחת אלו אחינו שבדרום המחנה הנשאר לפליטה אלו אחינו שבגולה כי ראינו בעינינו בימים האלה בזמן הזה כי שנאת אומות העולם לישראל לרוב היא נגד המתחדש הפורקים מעליהם עול תורה ומצוה והמה חכמים בעיניהם ואינם זוכרי' עוד שהמה בגלות פ"א אחשבי' את עצמם כבני חורין ויתעצמו לנגוש ולהשיג כל משמרת ופקודה וע"י שהם מתחרים באו"ה המה בעיניהם כקוץ וסילון ממאור ואמרו רז"ל הרוצה להחכים ידרים כי דרום הוא רומז להתחכמות והתפלספות ע"כ אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו אל אחינו שבדרום שחכמים הם בעיניהם ומתנשאים להיות לכל לראש להיות ככל המון הגוים ע"כ יבלעם עשו בחרון אפו כי עז כי ירא לנפשו שיקחו ממנו את משרת פקודותיו אבל המחנה הנשאר אלו אחינו שבגולה השרידי' אשר ד' קורא עליהם ויודעים שהם בגלות ולא תזוח דעתם עליהם לדחות את או"ה ממקומם אשר להם מעולם המה יהיו לפליטה ולא יאונה להם כל רע: ועד"ז י"ל מ"ש פ' הדברים אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו ויראו מכם ונשמרתם מאוד עפמ"ש פ' בהעלתך ובמקום אשר ישכון שם הענן שש יחנו בני ישראל במסור' שבבע"הט ובמקום גדולים אל תעמוד הכוונה כנ"ל כי יאה עניותא לישראל ונאמר ותמלא הארץ אותם ויקצו מפני בני ישראל מדז"ל שנתמלאו מהם כל בתי טרטריות כי כל זמן שישראלי' לא יתראו לעיני העמים ולא יקפצו בראש לטול גדולה לעצמם כאחד העמים כ"א מתנהגים בעניוות כראוי לבני הגולה אז לא תגדל מדורת אש שנאת או"ה עליהם ע"כ נאמר לך עמי בא ובחדריך אבל אם הם ראשונים לכל דבר מינוי ושכרה ומשתדלי' להשיג משמרת פקודה בעיר ומדינה אז ירדפוהו מנוחה ע"כ רק ויהי אור בכל מושבות בני ישראל אבל לא יראה החוצה

שלא להטיל קנאה ושנאה בינינו ובין או"ה אשר בקרבם אנו יושבים וז"ש ובמקום אשר ישכון הענן אם בהצנע לכתם שבתם וקימם ותחת ענן וחשך חתולתם אז שם יחנו בני ישראל השקט ובטוח באין מכלים ומחריד ע"כ באה המסורה להזהיר לישראל שבמקום גדולים אל תעמוד שלא יפרצו בנ"י פרץ לישב את מלכים לכסא כ"א רק תחת הענן ילכו מישרים בלי פרץ ובלי צוחה:

והנה יעקב ועשו חלקו את העולמות ליעקב עולם הבא ולעשו עו"הז מנת חלקי וכ"ז שלא יעברו גדר ויפרצו את הגבול של רעהו שיעקב לא יתגדר להשיג גביל או"ה להיות בראש הפקודים אמט אינד ווירדע כ"א יסתפק בשלו לא תעבור עליו קנאת וחמת הגוים אשר ייראו לנפשם פן ישראל יגרשו מפניו את הגוים אבל אם אתם עוברים את גבול אחיכם בני עשו שאתם פורצים לעבור בגבול העמים אשר חלק ד' להם עד שייראו מכם כמ"ש בלוח ארז תולדות שהגמון א' שאל מי יתפוס המלכות "אחרינו" שנראה ממעשיכם שבמחשבתכם להוריד גאונינו עדי ארץ ואתם תתפסו המלוכה למשול עלינו ביד חזקה אז ונשמרתם מאוד צריכים אתם לשמירה יתירה ע"י שומר ישראל שחרון אף האומות לא תאכל אתכם וי"ל זה בכוונת רז"ל שאמרו ישראל חטאו בראש ולקו בראש ומתנחמים בראש, כי בזה חוטאים במה שרוצים להיות בכל מקום בראש וראשון אף בדברים הארציים וע"כ לקו בראש עד שלעתיד לבא באמת תהי' לראש בארץ נחלתינו שפרה לנו:

וי"ל בזה מ"ש בפ' שמות הבה נתחכמה לו וכו' וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם ויעבידו מצרים אח בני ישראל בפרך ודז"ל בפה רך תחלתו רך וסופו קשה והוא עפמ"ש פ' ויגש ואם ידעת ויש בהם אנשי חיל ושמתם שורי מקנה ובמסורה שבבע"הט ושמתם בארון, וי"ל בהרך צחות אחרי שכל שנאת או"ה על ישראל הוא רק כשישראל מתנשאים לכל לראש כמו שיספרו לנו קורי הדורות שבכל עת שישראל גברו למעלה ועשו חיל ויתקנאו בהם או"ה ולפני שבר גאון ונפלו אח"כ מאיגרא רמא לבירא עמיקתא ע"כ פרעה שהי' שונא ישראל ובקש לגרות בהם קנאת עמו בתחבולות עשה עמהם ואמר אם יש בהם אנשי חיל ושמת אותם לשרים ולראשים אשר ימשלו בעמי ועי"כ יצמח פורה ראש שילקו ע"י ראשם ושמתם בארון שם תהא קבורתם ח"ו לולי ד' הי' בעוזרם וכבר פי' באו"הח עפ"י דרכו בקדש שמ"ש וישימו עליו שרי מסים ששמו את ישראל לממונים על המסים למען יהי' אחריותם עליהם ולדרכינו יאמר ג"כ ששמו את ישראל לראשים וחורים והראו בזה לפנים מדת סבלנותם טאלעראאין של מצריים ועי"ז עינו אותי באמרם כמו בימינו אלו הנה אנחנו היינו במדת סבלנות נגד ישראל ופתחנו

להם שערי החירות והמה ישלמו רעה תחת טובה וכאשר יענו אותם לעתיד שבדעתם של מצרים הי' לענות את ישראל לעתיד ע"י שיאמרו שישראל הם כפויי טובה ע"כ למען ענותם ע"י סבלנות שהראו להם כן ירבה והגביהו אותם למעלה ראש כדי להורידם מטה משמי מעל וזהו ויעבידו את ישראל בפה שתחלתו רך שנטלום ונשאום למעלה ראש והראו להם אותות אהבה ואחוה ועי"כ סופו קשה הכבידו נחשתם וזהו ההתחכמות שלהם שכל תכלית הרמת קרן ישראל לא היתה אלא להשפילם אח"כ עדי ארץ ועיין לקמן פ' חקת:

עוד י"ל עפמ"ש רש"י שמחנה משמש בלשון זכר ונקיבה וי"ל שהמחנה החלש אשר תש כחו כנקיבה תקרא בלשון נקיבה ואשר אמיץ לבו בגבורים כאיש גבורתו יקרא בלשון זכר וזהו אם יבוא אל האחת החלשה הנקראת בלשון נקיבה והכהו לרוב חולשתו והיה המחנה החזק אשר לו כח גברא לפליטה:

הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי פן יבא והכני אם על בנים ובמסורה שבבע"הט אם יוכל להלחם אתי והכני עפמ"ש להלן ויפול על צואריו וישקהו ויבכו ודז"ל שבקש עשו לנשכו ונעשה צווארו של שיש כי או"ה הבאים לכלות את ישראל באים משני צדדים או שבאים בחרב וחנית לכלות ולאבד ח"ו שארית ישראל ועליך הורגנו כל היום ובראותם כי כל כלי יוצר עליהם לא יצלח והמה מחזיקי' במעוזם בתו"הק ולא ירפו ממנו וכל הסערות ורוחות אשר יעברו דאשם לא יזיזום מהמקום הקדוש אשר רגלם נצב עליו עכ"ז פנו אל צד ויראו לנו אותות אהבה ואחוה שלום וריעות ויאמרו לנו אחינו אתה ופורצים את המחיצה של ברזל אשר הקימה שנאתם אחר בינם לבינינו אולי עי"ז ישיגו את חפצם ומטרתם להעתיק צור ישראל ממקומו ולהעבירם על דתם כמו שהנסיון בימינו יוכיח למדי שהתקרבותם אלינו תכליתו להרחיק אותנו ממועוז צור ישועתינו היא תו"הק אבל לא פעלו מאומה במה שבקש לנשכו ולמצוץ את דמו כי צוארו נעשה כשיש כי ישראל עם קשה עורף ולא יכוף את ערפו לעבוד אלקים אחרים ע"י נשיכתן נשיכת עקרב ע"כ פנה עשו אל אופן אחר להסיתו ולהדיחו וישקהו והראה לו אותות אהבה אשר המה יסירו את לבבי מאחרי ד' ועל דא וודאי קא בכו שניהם עשו אשר השנאה ליעקב קשורה בלבו כאולת בלב נער בכה והתאונן על שהוצרך להורות סימני אהבה לישראל הרחוקים מלבו הרע ויעקב בכה אף שבטוח הי' בנפשו שעדיו לא יגיע נזק לא מנשיכתם ולא מאהבתם לא מעוקצם ולא מדובשם אבל על זה לבו עליו דוי ובכה ודאג אולי בניו וזרעו אחריו אשר לא ידעו עוד למדי שגם אהבתם גם שנאתם הם תהו ומאפע אולי להם יגרע נחלתם נחלם ד' ע"י הנשך אשר ישך או ע"י נשיקות שונא

הנעתרות וע"ו נאמר להלן ויאבק איש עמו או שנלחם עמו אז שחבקו ונשקו כפי' חז"ל ושני הדרכים האלה הם בחזקת סכנה ואם גם לו ולגדולים אשר יודעי' קורות העתים ויש להם לב מבין לדעת ואין לדאוג עליהם שילכדו בפח יוקשים אשר טמנו להם באהבתם אשר היא רק לפנים ולבם בל עמם אבל הנערים הנעורים אשר רק למראה עין ישפטו ולא יבינו דבר מתוך דבר להם מסוכן מאוד אה בת העמים אלינו אשר בדעתם כי פיהם ולבם שוה ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם הרעים וזהו "וירא כי לא יכול לו" של יעקב עצמו לא יכול לכבשו לא ע"י מלחמה ולא ע"י מסוה האהבה אשר ישית על פניו ע"כ ויגע בכף ירך יעקב הם זרעי ויוצאי חלציו "יתקע כף ירך יעקב" בהאבקו או בהחבקו עמו ואחר שהנשים ג"כ דעתן קלות כמו הנערים ונוחין להתפתות מאותות האהבה של או"ה ע"כ התפלל יעקב הצילני נא מיד אחי שנוהג עמי כאח כי אם גם לעצמו איני ירא כי לא יכול לו באשר היא מגיד מראשית אחרית ויודע שתכלית אהבתם שנאה אבל לזאת אני ירא "פן יביא והכני אם על בנימ' שדעתם קלה אולי ילכו ע"י שנוהג עמם כאח וע"ז הוסיפה המסורה שיעקב אמר אם יבוא להלחם אתי והכני שבהראותו אותות האהבה אלי לא יוכל להכותי כי אני יודע ומבין מזמותיו ותחבולותיו רק אם יבוא להלחם עמי ביד חזקה בחרב וחנית אז אפשר והכני שיגבור עלי בכחו וגבורתו אבל בהראותו אחוותו לא יוכל לי רק אם על בנים עליהם אני ירא כנ"ל:

והכני אם על בנים ובמד"ר "ואתה אמרת לא תקח האם על הבנים אותו ואת בנו לא תשחטו" עפמ"ש ז"ל אקרא דמזמור לדוד בברחו מפני אבשלום קינה מיבעי' לי' שמתחלה כשא"ל הקב"ה הנני מקים רעה מביתך סבור שמא עבד או ממזר כיון דשמע דבנו הוא שמח דסתם בן מרחם על האב ופי' ביערת דבש כי יש עונש ע"ד השגחה לכפר עוון או שהקב"ה מסתיר פניו לטובה ממנו מניחו ע"ד הטבע ויענש ובכ"ז לא יהי' לו כפרת עוון ע"כ כשסבור שעבד או ממזר יקום עליו לרעה ואחר שהם מדרך הטבע שונאיו ורודפיו ע"כ לא יהי' לו על ידם כפרת עוון אבל כיון דשמע דבנו הוא אע"ג דסתם בן מרחם על אביו בע"כ שהקב"ה ישנה הטבע ויהי' לו כפרה לעוונותיו ע"כ שמח וזמר אדז"ל וא"כ יקשה לכאורה אחרי שעשו אחיו הוא מבטן וסתם אח אוהב את אחיו ואם בכ"ז יכהו בע"כ שדי הסיתו ויהי ליעקב להתם עוון ולכלות פשע וא"כ אין לו לירא ולפחד כ"א לזמר ולשורר כמו דהע"ה ששר כיון ששמע שבנו עומד נגדו כדברי יער"ד הנ"ל אלא צ"ל דווקא אב ובנו שישנאו זא"ז הוא שלא כדרך הטבע אבל אח לאחיו ימצא לפעמים שבטבעו שונא אותו ולא יהי' לו לכפרה וקצת ראי' שרק רחמי האב על הבן או להיפך ולא באחים שהרי מצות שילוח הקן ואותו ואת בנו הוא מצד הרחמנות כמ"ש

הר"מ וכבר יישבו המפרשים מאז"ל האומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותו עיין רמב"ן א"כ מדוע לא אסרה התורה ליקח בקן צפור שני אחים או לשחוט ב' אחים ביום א' ולא אסרה רק אותו ואת בנו או אם על הבנים ובע"כ שאין הרחמנות רק באבות ואמהות לבנים וז"ש הצילני נא מיד אחי אע"ג שהוא אחי מבטן ולידה בכ"ז אני ירא ששנאתו עלי לא תכפר עווני והראי' אם על בנים ואתה אמרת רק לא תקח האם על הבנים, ורק אותו ואת בנו ולא אחים יחדיו בע"כ שאין הרחמנות כ"כ בטבע אחים ע"כ אני ירא שלא יסור עווני ע"י שנאתו ע"כ הצילני נא:

פן יבא והכני אם על בנים כי לכאור' האיך פחד יעקב שעשו יהרגהו הלא הוא בן יצחק הצדיק וחס לי' מזרעא דאבא להיות הורג נפש אחיו אבל אחרי שעיקר חינוכו של בנים הוא ע"י האמהות כמ"ש בן כסיל תוגת אמו והיא הלא היתה מזרע מרעים משפחת לבן ובתואל נתיירא שגידולה וחינוכה את עשו עפ"י מעשי אבותיה יתן חרב בידו להרגהו וזהו פן יבוא והכני ואף שהוא בנו של יצחק מ"מ הלא האב אינו המגדל ומושל על בנים כ"א "אם על בנים" היא היא המושלת על בנים ע"כ ירא:

ואתה אמרת הטיב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרוב עפמ"ש והי' מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר ואחז"ל כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וכאן באין עושין ודקדקו רז"ל כיון דלפי פשוטו והיה מספר בשאין עושין רצש"מ הו"ל להש"ס לומר להיפך כאן בזמן שאין עושי' אז והיה מספר וכאן באין עושי' אשר לא ימד כסדר הכתוב ע"כ לבי אמר לי שי"ל להיפך עפמ"ש דהמע"ה למנות ימינו כן הודע ונביא לבב חכמה ופי' בלוח את יתרו מאחז"ל המהלך במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ו' ימים שהמורם משם שמי שתועה עלי דרכו עלי ארץ והוא כהילך במדבר ארץ לא זרועה ולא יצמיח לו פר' קדש הלולים ימנה ויספור את ימי שנותיו עלי ארץ ויראה כי הם כצל עיבר וכחלום יעוף וילמד מזה לתקן עולמו עד שיקדש יום הקדוש והנה נאמר אשר שמתי חול גבול לים כי החול על שפת הים הוא המעכב שלא יתגעשו מי הים ולא ישטופו בעברם על גדותיהם כל חלקה טובה כ"כ יש לו לאדם תבלין נגד יצ"הר שלא ישטופו גלי תאוותיו אותו והוא כנ"ל שיספור וימנה ימי חייו אז יביא לבב חכמה ולא ישמע לקול כסיל המפתהו לחטוא וז"ש והיה מספר בני ישראל כשישראל סופרים ומונים את ימיהם ורגעיהם ויבואו בחשבון על כל רגע ועונה שלא תאבד ממנו לריק ולבהלה וזהו החול אשר על שפת מים הזדונים המחטיאי' את האדם וזהו לאות שעושי' רצינו של מקום ע"כ והיה מספר בני ישראל להם לטובה כחול הים כמו שהוא מעכב את הים מלשטוף את כל עץ השדה כ"כ המספר והמנין כחול הוא לעכב מים

הזדונים המחטיא' את האדם אבל בעת אשר לא ימד ויספר כ"א מבלים שנותיהם וימיהם בלי חשבון זהו אות לבני מרי שאינם עושים רצונו של מקום:

- ובלוח ארז נסא פירשתי מ"ש הללו את ד' כל גוים וכו' כי גבר עלינו חסדו ואמת ד' לעולם כי לע"ל כשיבואו גם אומות העולם לשאוב מבאר חפרוה שרים היא תו"הק יודו ויהללו וישבחו את עם ישראל שגבר עלינו חסד הקב"ה ששמרנו ונטרנו אותה בלי מגרעת אף שצרות רבות סבבונו ולא נפל ממנה ארצה אף דבר א' כי ע"י שהחזקנו בה ועליה הורגנו ולא עזבנוה עי"כ אמת ד' שהיא תו"הק הנקראת בשם אמת ד' הוא לעולם ועד ונצח: ולפי"ז י"ל שע"כ ישראל נקראו ונברכו כחול הים לפי שהם בזה דומים לחול הים אשר גם הם ישימו מעצור ומחסום לגלי הרעות שלא ישטפו את העולם במים רוחם כי עז והעברתם כי קשתה שאלמלא שמרו ישראל את התורה ומסרו נפשם עליה גם היא כבר היתה חשו לאפס ותהו ואחרי שבלי רוח החיה באופני התורה אשר תשלח קרני וניצוצי זוהר אל עליון על יושבי תבל להאיר חשכם שלא יטבעו בטיט היון ובמצולות גלי התאות הי' כבר כל העולם נשקע בתהומות חיי בשרים הנקרא מאטעריאליסמוס ובנבכי השגיונות אסר יכאיבו כל חלקה טובה ע"כ נברכו בחול שהם כמו קיר וחומה (דהמס) נגד זרות המון מים רבים שלא יכבו את ניצוץ המוסרי אידעאליסמוס בלבות בר אדם. אבל אחרי שאמרנו שגם הספירה והמנין גם הוא כחול הים יחשב כנ"ל לשום מעצור לרוח אנוש שלא ילך אחרי שרירות לבו הרע א"כ לכאורה אין מן הצורך לישראל להיות כחול עפ"י כוונה הנ"ל אבל אחרי שרוב יושבי תבל לא ימנו ויספרו את ימיהם ואין להם שפוני טמוני חול הנ"ל לשם גבול לתאותיהם ע"כ צריכים ישראל להיות כחול למען לא יחזור העולם לתהו וז"ש ואתה אמרת הטיב איטיב עמך לא רק עמך לבדך כ"א ונברכו בך כל גויי הארץ עד שמברכתך גם המה יבורכו שאמת ד' ישאר לעולם ולא תאבד לנצח ע"כ ושמתי את זרעך כחול הים שהם יהיו לחול המעכב את בלי הים וכ"ת הלא לכל העולם כלו יש להם חול והוא המספר והמנין לז"א אשר לא יספר "מרוב" שרוב העולם אינם סופרים את ימיהם ואין להם השמירה שע"י הספירה ע"כ צריך זרעך להיות כחול ולהיות שומר ישראל ומדוקדק בזה מ"ש לא יספר מרוב דמשמע שרק ע"כ לא יספר כי רב הוא ויקשה הלא אם מעט היה ג"כ לא היו סופרים גרגרי חול למעוט ערכו ולהנ"ל הכוונה מרוב כמו מן רוב בנ"א יושבי חשך לא יספר זמנם ועתם כי לא ידעו ספירות למו: ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו וכו' ורוח תשימו בין עדר ובין עדר ובמסורה שבבע"הט ורוח והעלה יעמוד ליהודים ממקום אחר עפמ"ש לפ' מ"ש פ' האזינו בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל כי מה שהקב"ה הנחיל את

הארץ לעמים שונים זה מזה בדתיהם ונימוסיהם כל אחד ואחד גבול מיוחד ולא עשה שכל יושבי תבל ומלואה יהיו שפה אחת וכל העולם כלו יהי' ממשלה אחת מלבד חטא דור הפלגה י"ל שעשה כן לכל גוי להנחילו, ארץ מיוחד לו לבדו ואין לזרים אתו הוא עפמ"ש חז"ל אקרא דצדקת פזרונו בישראל צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפזרם לבין או"ה כי הקב"ה ראה מראשית אחרית שישראל מפני חטאם יגלו מארצם ויהיו בראש גולים ע"כ הפריד את האומות ללשונותם בגויהם ולאום מלאום יפרד כדי שאם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו שיעיקו ויצרו לישראל בארץ אחת ויכבודו עליהם אכפם את עול הגלות הקשה והיה המחנה הנשאר לפל טה והיתה להם הרוחה והצלה בארץ אחרת כמו שיספרו לנו קורות דברי הימים וכ"ז ע"י שיש אומות שונות אשר להם לבד ניתנה ארצם אבל אם כל יושבי תבל היו לאחדים ביד שר ומושל אי לבדו שימליך על כל העולם כלו בכבודו אז ח"ו לא הי' נשאר שריד ופליט לפליטת ישראל ואחרי שחכז"ל אמרו שמ"ש והיה מספר בני ישראל הוא באינם עושים רצינו של מקום ע"כ אמר בהנחל עליון גוים ארצות שונות והפריד בני אדם במדינות שונות במחיצה המפסקת בין עם לעם ומדינה למדינה עשה כן לכל גו' שגבולות חלק להם לאמר עד פה תבוא ולא תוסיף ואין מלכות אי נוגעת בחברתה עשה כן בהיותו רואה את הנולד שישראל יהי' אינם עושים רצונו ש"מ ויהיו בבחינת והיה מספר וזהו הסבה למספר בנ"י ויגלו לארץ לא להם ע"כ הפירוד לעולם נאה להם והנה האו"ה הרודים את ישראל נקראו עבדים למקום שהקב"ה שלח אותם לשבט אפו לנקות את ישראל ע"י יסורין וז"ש ויתן הקב"ה ביד עבדיו עדר עדר לבדו ולא שכל ישראל יהיו נתונים לאדון אחד המושל בהם בעים רוחו הקשה ועי"כ יקומו חי כל הימים ובית ישראל יעמוד לנצח נצחים כמ"ש רז"ל חציו כלין והם אינן כלין, כלומר או"ה שהם רק חצים באספת הקב"ה אשר יורה עליהם בקשת להורות את ישראל ע"י יסורי' את הדרך ילכו בה הם כלין ויאבדו לנצח כמו שידענו שרוב האומות הקדמוניות שהיו לראש להצר את ישראל כבר אבד זכרם וספו תמו מן בלהות אבל הם ישראל ב"ה אינם כלים ע"כ ויאמר ד' אל עבדיו הנ"ל עברו לפני אתם אין קיום שלכם לנצח כ"א רק עוברי' אתם בהעברה בעלמא אתם לפני אבל עמי ישראל חי וקיים לעולמי לעולמים וע"כ "ורוח תשימו בין עדר ובין עדר" שלא יהיו כלם במקום אחד כו אם מפוזר ומפורד בין העמים ורמזה המסירה "שרווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר' שאם ירדפו אותם במקום זה ימצאו רווח והצלה במקום אחר:

לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו. ע"פי מדקיי"ל לענין קידושין דבאדם חשוב אם האשה נתנה לו הוי' כאלו נתן הוא לה דההיא הנאה שמקבל ממנה הוי'

כנתינה ממנו לה ואחרי שיעקב בהכניע את עצמו לפני עשו עד שקרא א"ע עבד ושם את עשו לאדון ע"כ אם יקבל עשו ממנו דורנו יחשב כאלו יעקב קבל מעשו לזה אמר לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה כאלו נשלח מנחה ליעקב וכאלו קבל הוא אם לאדוני לעשו יאות לקבלו וכ"כ כשהנותן נבזה בעיניו ביותר, ביותר תחשב לו לקבלה אם אדם חשוב מקבל ממנו ע"כ הוסיפו לאמר שע"כ יחשב כאלו יעקב קבל מעשו שהרי "והנה גם הוא אחרינו" שהבא מאחרינו הוא יעקב לא יחשב בעיניו בראש וראשון כ"א רק "גם" סניף וטפל הבא אחרינו ע"כ יחשב בוודאי כאלו קבל הוא ממך:

ועד"ז י"ל מ"ש פ' חיי שרה ויקח האיש נזם זהב וכו' על ידיה- וכ' רמב"ן שהי' צריך שיאמר שם על ידיה וחסר המעשה להנ"ל י"ל שמרמז שכ"כ היתה חשובה בעיניו עד שמה שנתן לרבקה הנזמים נחשב בעיניו כאלו הוא לקח ולא שנתן וגם מ"ש פ' יתרו ויקח יתרו עולה וזבחים לאלקים שכיון שזכה להביא דורון להשם הנכבד נחשב לו כאלו הוא לקח ע"ד ויקחו לי תרומה שאם ירימו תרומה לד' הנתינה בשם קיחה תקרא ולפ"ז יבואר דברי המד"ר אקרא דויקחו הנ"ל הה"ד תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורסה, כי לכאורה יק' האיך נקראת תו"הק מאורסה ומקודשת לנו הלא המקדש צריך לתן להמקודשת וכאן הוא להיפך שהיא נותנת לנו חיים וברכה וכל טוב ואנו אין נותנים לה מאומה והלא בעינן נתן הוא אבל כיון דישראל נקראו בנים למקום עם סגולתו וכל ישראל בני מלכים הם א"כ מה שאנו מקבלים מהתוה"ק יחשב כאלו היינו נותנים לה דבאדם חשיב הקבלה כנתינה תחשב כדמוכח קרא דויקחו לי תרומה וכיון שכן שפיר מקרי התורה מאורסה אף שאנו המקבלים ברכה וחיים עד העולם מו"מ היא מאורסת לנו:

כי אמר אכפרה פניו וכו' ואחרי כן אראה פניו - עפמ"ש פ' ויצא וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום ויאמר ד' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך נתקשה באוה"ח בהמשך המקרא ונרא' כי יעקב לא התעכב בבית לבן רק כדי לתקן מעשיו ומעלליו להוציא יקר מזולל וכבר עלתה בידו כמ"ש לעיל שאמר לבן "נחשתי" ע"ע הלכתי לקראת נחשים ועתה כבר נודעתי שרק ברכת ד' היא תעשיר "ויברכני ד' בגלליך" ואחרי שאחז"ל שרשע אסיר להסתכל בפניו ועיין מ"ש לעיל ותקרא את שמו ראובן ע"כ סיפר לנו הכתוב שלע"ע כבר הטיב לבן את דרכיו ואישתני למעליותא ע"כ אף שבתחלה לא רצה לראות בפני רשע לע"ע וירא יעקב את פני לבן התיר לעצמו להסתכל בפניו והטעם כי איננו עמו ועל ידי שהתאכסן בקרב ביתו ופעל עליו לטובה כתמול שלשום שהי' איש רע מעללים כ"א כבר שב ורפא לו ואחרי שיעקב כבר עשה והשיג את מטרת היותו בבית לבן א"ל

הקב"ה מעתה אין לך עוד מן הצורך לגור בביתו כ"א שוב אל ארץ מולדתך וז"ש אכפרה פניו במנחה ולא יהי' לי עוד לשונא ואויב יעשה אוהב ולא יכונה עוד בשם רשע ושונא ע"כ רק אח"כ אראה פניו אבל קודם לזה ששונא ומקרי רשע אין לי לראות בפניו:

ויקחם ויעבירם את הנחל ויעבר את אשר במסורה ויעבירם ביבשה ופי' בע"הט שנקרא לו מעבור יבוק כי באמת הצדיקים חסים על ממונם עיין לעיל פ' חיי שרה מ"ש ואפ"ה יעקב אבינו מקודם העביר את נשיו ועבדיו המוזכרים מקרא הקודם ולא חס על ממונו שילך לאיבוד וזהו ויעבירם את בני אדם הנזכרים אבל ויעבור את אשר לו המה הנכסי' העביר מדעתו ולא חס על ממונו והטעם כי ביד אפרים כ' שנס בוודאי לא יעשה ד' רק בזכות בני אדם אבל לא בשביל בהמות ע"כ נתנה המסירה הטעם שלא חס על ממונו הי' כי ויעבירם ביבשה שנעשה לו נס הקריעה ע"כ בני אדם קודמי' לבהמה: ויותר יעקב לבדו. במד"ר הה"ד אין כאל ישרון ומי כאל ישרון מה הקב"ה כתיב בי' ונשגב ד' לבדו ביום ההוא אף יעקב ויותר יעקב לבדו ע"פי מ"ש ד' בדד ינחנו ובמדרש לא כבדד שאמר ירמי' מפני ידך בדד ישבתי כי יוכל להיות שעם יושב בדד ואינו מתבולל בעמים אחרים בשביל פחיתותו ושפלותו וישנם עמים שאינם מתערבי' עם אחרים מפני רוב גודלם וכבודם ואחרי שמעשה אבות סימן לבנים אמר ויותר יעקב לבדו ובגוים לא יתערב ושלא תאמר שמפני פחיתתו אין הגוים רוצים להתערב עמו ע"כ אמר כמו שבהקב"ה נאמר ונשגב ד' לבדו שהוא לבדו מרומים ישכון בשביל גדלו וגבהו על כל יצורי תבל כ"כ יעקב בשביל שהוא רם ונשא נשאר לבדו:

עוד י"ל שישרון יכול להיות כאל ע"י שילך בדרכיו והנה יש מעלה אשר איננה אלא בצירוף אל הגרוע ממנו אבל המעלה העיקרית היא אם הדבר בפני עצמו מבלי נעריך אותו אל הפחות ממנו ושלא תאמר שהקב"ה הוא רק אלקי האלקים כלומר למעלה מן האלילים הנבזים והשפלים כ"א גם לעתיד לבא שיקויים וכל האלילים כליל יחלוף ולא יזכרו ולא יפקדו עוד וביום ההוא יהיה ד' אחד בכ"ז יהי' הוא בפ"ע בל' ערך אל הפחותים רם ונשא וגבה מאוד וזהו ונשגב ד' לבדו ביום ההוא אף שיהי' לבדו בכ"ז יהי' נשגב ורם ולהורות שגם הצדיק ישרון הוא כאל אמר ויותר יעקב לבדו בלי הצטרף אותו ביחס אל אחרים הגרועים בכ"ז איש עמו כפי' המפרשי' שנתקנא על רוב גדלו:

עוד י"ל עפמ"ש בשם הגאון בעל ישמח משה לפ' מ"ש ועתה ישראל מה ד' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ד' אלקיך כי האדם צריך להשתדל להלוך בדרכי הקב"ה כמ"ש חז"ל מה הוא רחים רק בדבר א' א"א להעריך אליו והוא לירא את השם הנכבד מה שא"א לאמר לו כביכול כי א"א ליראות את עצמו וז"ש מה ד' אלקיך כל המדות התרומיות

שאנו מייחסים לו את כל אלה שואל מעמך שגם אתה תדמה לו בכל האפשרי כי אם ליראה את ד' בזה אי אפשר לך להדמות אליו אדפח"ח וי"ל בזה מ"ש הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כלומר כל מה שאנו משלימים א"ע במעלות ומדות בידי שמים היא בתכלית השלימות חוץ מיראת שמים מדת זו לא נמצאת בידו של הקב"ה כי עמי יראה רק בידינו לבדו הוא וזהו כוונת המדרש אף שכאל ישרון שצריך לילך בדרכיו ולדמות לו בכ"ז יש דבר א' שאין כאל ישרון שא"א לדמות לו מ"ט כי ונשגב ד' לבדו רק הוא לבדו ית"ש מרומים ישכון אבל האדם אף שהוא כבר בתכלית השלמות האפשרי בכ"ז יש לו ליראה את ד' שמא יגרום החטא והראיי' שהרי גם יעקב אף שעלה על סולם השלימות למעלה ראש בכ"ז ויאבק איש עמו כפי' המפרשים שיצה"ר והשטן נלחם עמו להטותו מני דרכו: עוד י"ל עפמ"ש פ' כי תצא לא תראה את חמור אחיך או שורו נופלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו עפמ"ש בלוח ארז ויחי וקדושים שלא טוב היות האדם לבדו כלומר האדם הידוע ע"י מעלותיו ומדותיו היקרים לא טוב שיתבודד בתוך ד' אמות של הלכה ולא יהי' לו חברה וריעות עם אנשי דורו כ"א ישתדל רק להשלים את עצמו כי עי"ז אף שלעצמו עושה טובה בכ"ז יצא שכרו בהפסידו שאינו עושה מאומה להשלים גם את בני דורו כמ"ש ועצומים כל הרוגיה מי שהגיע להוראה ואינו מורה עיין לוח ארז כ"א צריך להיות בצוותא חדא עם בני דורו וכושל יקימון מליו ואם יראה כופל בדרך יגש אליו להקימו ולחזקו ביראת ד' וכבר פי' המפרשי' ז"ל ששור וחמור הנאמר במקרא שלפנינו רומז על החומרית ובהמית שבאדם וז"ש לא תראה אותם נופלים בדרך ונוטים מאורח לחיים אם והתעלמת מהם אם אתה סגור בחדרך לעבוד את ד' ולא תראה החוצה כ"א הקם תקים רק אז תוכל להקימו ולעודדו אם תהי' עמו ולא תפרוש ממנו וז"ש ויוותר יעקב לבדו אם יעקב מתבודד ופורש מן הצבור אז ויאבק איש עמו האיש אשר עמו בדור ההוא ימלא אבק ועפר באין מי שיעירהו להתנער מעפר הגשמיות:

ויאבק איש עמו פירש"י שהעלו עפר ברגליהם, נרא' שרומז למה שידענו דקורות העתים שבכל מקים שהיתה יד עשו בישראל לגרשם מן הארץ ע"ז אבלה הארץ כי נעשית חריבה ושוממה כי היהודים היו חיי נפש הארץ והם ינועו אופן המסחור והמרכולת וכאשר שנאת וקנאת הגוים היתה ביהודים לגרשם מן הארץ לא למו בלבד היו מזיקי' כ"א גם נפשם תמות וזהו הרמז כשעשו מתקוטט עם יעקב על לא חמס בכפו אז גם העפר היא האדמה אשר הם שיכניס בו גם היא נעכרת ונתמוטטה כמו כשלוקחי' עפר מן האדמה נגרע חלקה כ"כ מחלוקת יעקב עם עשו מגרע בערך האדמה אשר עליה נרדפו בלי מחשך ע"כ מחלוקת עשו עם יעקב נקראת אבוקה כי מחלוקתם תנוע את הארץ כאלו

לקח וחסר מעפרה וא"ל בזה מד"ר שה"ש כל הפרקמטאות והרוכלות שישראל מצליחי' בעו"הז הוא בזכות אותו אבק של יעקב אבינו כי לכאורה אשר כל ברכת ישראל הוא ברוחנית להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש להגדיל תורה ולהאדירה א"כ למה מצליחי' גם בעו"הז וישראל עושה חיל במסחור וקנין אלא הוא הדבר שהקב"ה ראה מקדם את אשר יעשה באחרית הימים שאומות העולם יקומו לשטנה נגד ממלכת כהנים ואם לא היו ישראל מצליחי' במו"מ אז לא הי' שום מורא לנגד או"ה שיאבדו את עצמם בגרשם את ישראל מהסתפח בנחלתם וח"ו לא הי' לישראל שריד ופליט ע"כ מצליח ד' את שארית ישראל כדי שיהי' פחד או"ה לנגד עיניהם שבגרשם את ישראל תמות גם נפשם עמהם ואם בכ"ז אותה אחת לא תחוס על עצמה אז תאבד לנצח כמו ארץ שפאניען שירדה לדיוטא התחתונה מעת אשר הרחיקו את ישראל מארצם ואחרי שהאבק שהעלה שרו של עשו בהאבקו עם יעקב רומז ע"ז כנ"ל שפיר אמרו שמה שמצליחים ישראל בעו"הז הוא ע"י אותו אבק:

וי"ל בזה מ"ש פ' בא ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כלנו מתים - כי העם ידעו מזה שישראל הוא נפש החיה באופני המסחור ובלעדם לא ירוץ הגלגל אבל הגדולי' והאצילים שבהם שנקראו בשם מצרים בזה להודות על זה שחייהם תלוי' להם מנגד ישראל ע"כ אמרו טוב להם שתשחת הארץ ותמות נפשם ומאודם משיודו לגלות לעין כל שישראל הבזויים בעיניהם הם יסודי ועמודי ארצם והמה הגדולים גברו על שעם וז"ש ותחזק מצרים המה הגדולים אשר יקר וכבוד ארצם יקר להם מהון רב המה חזקו וגברו על העם הפחותים אשר אמרו שבצאת ישראל ממצרים כלנו מתים ותאבד נשמת חיינו ומקור פרנסתינו אבל המצרים ברוב גאונם לא חשו לזה ומיהרו לשלח את ישראל ואיבדו את עצמם לדעת:

וי"ל בזה מאז"ל אקרא דויבא יעקב שלם זש"ה ותגזר אומר ויקם לך זהו יעקב ועל דרכיך נגה אור על שני דרכיך נגה אור כי אחרי שלישראל מנת חלקם בארץ החיים לעו"הב לא יאתה להם שפע ועשירות בעו"הז ורק בשביל שהקב"ה רוצה בקיומן של ישראל ועי"ז שרואי' או"הע כי הברכה מצויי' לרגלן של ישראל ע"כ לא יגרשו אותם כלה מן הארץ בעבור זה בירך הקב"ה את ישראל שגם בעניני עו"הז יצליחו בכל אשר יעשו ואחרי שדרשו ז"ל שלם בגופו ובממונו ומעשה אבות סימן לבנים שגם זרעו אחריו לא יחסר לו מקניני עו"הז ושלא תקשה מאין יבא ליעקב ברכת עו"הז לזה בא כמשיב הה"ד ותגזר אומר שהקב"ה אמר ועשה וגזר על יעקב ובניו גזירת הגלות ובכ"ז ויקם לך לא יאבד ח"ו בין הגוים כ"א הקב"ה יקימהו ויעמידהו חי כל הימים ולך כמו אותך שמצינו בכל מקום

ע"כ ועל דרכיך על שני דרכיך לא לבד על אורח צדיקים כאור ונוגה המביא לחיי עו"הב יאיר ויזריח אור ההצלחה כ"א גם על דרך עלי ארץ תזרח לו שמש ההצלחה:

וירא כי לא יכול לו- במדרש רבה אין אנו יודעים מי נצח אם יעקב אם המלאך מן מאי דכתיב ויאבק איש עמו מי נתמלא אבק האיש שעמו עפמ"ש בלוח ארז פנחס לפ' מ"ש בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי צרי ואויבי לי עיי"ש והנה אם ח"ו צדקו דברי או"ה הדוברי' עתק עלינו שישראל מלא תוך ותרמית וכל שנאתם עלינו הוא שאין אנו עומדי' ברום המעלה בענין המוסר ודרך ארץ אז לא ידענו בטח אם הם לא ינצחו ח"ו הם אותנו אחרי שלוחמים נגדינו מלחמת מצוה וחובה אבל אחרי ידענו נאמנה כי שקר בימינם וב"ה ישראל לא נגרע מערכו במוסר ומעלות ומדות לא נופל הוא מכל העמים וכל שנאתם וקנאתם עלינו הוא רק בשביל דברים ארציים וחומרי' ומקנאים בנו על שאנו מצליחים בעסק וקנין ע"כ אחרי ששנאתם היא שנאת חנם על לא חמס בכפינו אנו בטח שיצא כנוגה אור צדקינו ולא ינצחונו לנצח כי בקרוב עלי מרעים לא מחמת שאנו פחותי המעלות והמדות כ"א רק לאכול את בשרי ע"ז ישימו עיניהם ע"כ בוודאי המה יכשלו ויפולו ח"ש אין אנו יודעי' מי נצח את מי אולי ירדפו אותנו בחביל שאני ח"ו באמת פרועי מוסר ע"כ ראוי' אנו להנצח על ידיהם ח"ו אבל ממה שראינו ששרו של עשו הנלחם עמנו לא בשביל דברים העומדים ברומו של עולם אמר אויב ארדוף כ"א רק עפר יסודם דברים חומרי' יבעירו בקרבם אש הקנאה והשנאה ע"כ בטוחי' אנו באלה שלא יעזוב ד' נפש צדיק:

ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צורע על ירכו יש לרמוז כי ישנם בני אדם הפוסחי' על שתי הסעיפים ואינם דביקים בד' ובתו"הק והסבה לזה בהיות רואים שהעוזבי' את ד' ובדרכיו לא הלכו גברו ועתקו ועשו חיל שמנו עבו וכסו ובכל אשר יפנו יצליחו ע"כ רוע התרועע' אמונתם בד' והנה פניאל הוא מורה על קדושת האדם אשר יאמר בפני אל וישווה ד' לנגדו תמיד ואחרי אשר שמש ההצלחה שואף זורח על אדם כזה אשר עבר את פני אל ואין אלקים לנגד עיניו ע"כ הוא צולע על יריכו ופוסח על שתי הסעיפים:

ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי לך אשר לך. פירש"י כאן הודה לו על הברכות ובאו"הח דקדק ל"ל אחי ונרא' דיעקב א"ל למצוא חן בעיני אדוני וקראו אדון כי הוא הבכור וע"ז השיב עשו לא כן הוא כ"א יש לי רב וגדול ממני והוא אחי וזהו יש לי רב ואדון ומי הוא זה אחי הוא הרב ואדון עלי והנה הצדיק' מושלי' על ממונם ורכושם כמ"ש המושל בכל אשר לו והרשעים מסורים ביד יצרם כמ"ש את היקום אשר ברגליהם כלומר רכושו

של ארם אסר מקומו הראוי להיות ברגליהם הוא יקום ויתנשא עליהם למעלה ראש ע"כ אמר עשו יהי לך הברכה והגדולה והתפארת והנועם אשר לך שאפה מושל עליהם עד שיאמר שלך הם אבל אצלי לא יקראו אשר לי כי לא לי הם לשלוט עליהם כ"א אני מסור בידם והם ימשלו בי:

ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדיך ובמסור' שבבע"הט שתה עונותינו לנגדיך עלומינו למאור פניך כי עשו אמר ליעקב שטוב לו להתחבר עמו ולילך עמו יחדיו והוא רמז לדורות שהאו"ה אמרו לישראל להפיל מחיצה המבדלת ביניינו לבינם ונהיה לעם אחד ולא יבדיל ביניינו מאומה ואז תהיה האהבה שוררת ביניינו וגם שנאתם וקנאתם תאבד לנצח אבל כל זמן שלא נלכה יחדיו בדרך א' כ"א נהי' עם אשר לבדד ישכון ובגוים לא יתערב (אססימילאציאן) תמיד תאכל חרב השנאה ביניינו ובינם ע"כ אמר נסעה ונלכה יחדיו תמים כל הימים ואז טוב לכם אבל ואלכה אם תפרד מעלי עד שאהיה מוכרח לילך לבדי אז תדע לבטח כי אלך לנגדך אהיה לך מתנגד ואוהב יהיו לאויב אבל אחרי שאז"ל רצונינו לעשות רצונך ושעבוד מלכיות מעכב ע"כ כל זמן שאנו נפרדי' מהם הקב"ה מוחל עונותינו הנצמחים משיעבוד הקשה אבל אם אנו הולכים עמהם שלובי יד בצוותא חדא אז כשגגות כזדונות יחשבו לנו כעוון שאינו נמחק אחרי שחסר לנו התנצלות שיעבוד מלכיות כמ"ש במדרש שאמר עשו מה כח יש לי לסבול עוונות אחי שאם נוהג עמי כאח וריע אז אין אני גורם לחטאם וזהו התשו' לטענת עשו הנ"ל שתה עונותינו אף המזידי' והעונות שלנו אתה הגורם ואתה שתה ועשית אותם ודמם בראשך יהיה אבל גם עלומינו הם השגגות אשר עברנו בהעלמה גם המה יחשבו לנו למאור פניך אם תאיר פנים עלי בפנים שוחקות וצוהבות ע"כ טוב לנו שתהי' לנגדינו: עוד י"ל כי הרשע רוצה להתחבר עם הצדיק כדי להסיתו אבל בידעו שלא ישמע אליו הוא מתלבש ואומר שרצונו להתחבר עמו כדי שעל ידי זה גם הוא ייטיב דרכו ומעלליו ישנה לטובה והנה בצדיק נאמר שויתי ד' לנגדי תעיד ע"כ אמר עשו נסעה ונלכה יחדיו ועי"כ תפעול עלי אות לטובה שגם אני אלכה "לנגדך" עם הקב"ה אשר הוא עומד לנגדך תמיד:

ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלקי ישראל עפמ"ש חז"ל כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה ע"כ עתה שבא יעקב פעם ראשונה לארץ ישראל כמ"ש רמב"ן בפ' הקודם ע"כ רק עתה נעשה לו ד' לאלקים ויקרא לו להשם שהוא אלקי ישראל ולא מקודם הסתפח בנחלת ד':

אמצא חן בעיניכם ואשר תאמרו אלי אתן הרבו עלי מאד מהר ומתן וכאשר תאמרו אלי אתן כפל הלשון וגם שמתחלה אמר אשר תאמרו ואח"כ כאשר תאמרו י"ל שאם מצא

חן בעיניהם מצד עצמו לא מחמת הון רב אשר לו אז כמים פנים אל פנים וכו' גם הוא ימלא מבוקשם בשלימות לא יגרע דבר וכל אשר יבקשו ימלא מבוקשם וזהו אמצא אני בעצמי חן בעיניכם אז אשר תאמרו אלי בלי מגרעת אתן אבל אם תרבו עלי מהר ומתן מזה נוכחתי שרק ממוני ישחד אתכם אבל אני בעצמי איני נחשב בעיניכם אז לא אעשה כל אשר דברתם כ"א רק כאשר תאמרו אלי ויתרגם אונגיאונגופמה ולא כל אשר תאמרו:

ויענו בני יעקב את שכם וכו' עפ"י מ"ש הנ"ל כי מי שמטמא ברית הלשון ולא ישמור לשונו מדבר רעה סופו לטמא גם ברית המעור ולפי"ז אחרי שטמא שכם את ברית המעור בטמאו את דינה בוודאי כבר קדם לו טומאת שפתים וזהו ויענו את שכם וכו' במרמה וידברו שלא האמינו לדבריהם שימולו את עצמם ויהיו לעם אחד כי אמרו במרמה וידברו שבוודאי לשונם רמי' ושקר ולא אמין בם אחרי אשר טמא את דינה אחותם וכבר חטאו בחמור מכ"ש שיחטאו בקל הימנו ואפשר להעמיס זה בכוונת המסורה שבבע"הט טמא את דינה, טמאו את מקדשיך, טמאו את היכל קדשך, שאחרי שטמאו את דינה וטמאו בזה את קדשיך בוודאי כבר טמאו תחלה את היכל קדשך שהוא ראשון לקדש:

והחליפו שמלותיכם ונקומה במסורה שבבע"הט שלחה הצער אתי ונקומה, ונקומה עליה למלחמה עפ"י מ"ש בלוח ארז מטות שמשה רבינו אמר לבני גד עשו העיקר עיקר והטפל נופל שהעיקר הוא גידול וחינוך הבנים והנה השמלה הוא הטפל לאדם שהעיקר הוא האדם והשמלה רק טפל לו ע"כ אמר החליפו שמלותיכם מה שאתם חושבי' רק לטפל כשמלה החליפו אותו ועשו אותו לעיקר וזהו שלחה הנער אתי ובקומה שרק ע"י בערינו נוכל להקים א"ע על רום המעלה כי מפי עוללים ויונקים יסדת עוז ורק על ידיהם נוכל ללחום ולנצח את כל הקמים עלינו:

ויעל מעליו אלקים במקום אשר דבר אתו, פירש"י איני יודע מהו מלמדנו עפמ"ש בכ"מ אחרי שצדיק מושל ביראת אלקים ע"כ דמות כמראה אדם עליו מלמעלה כלומר כביכול הצדיק הוא למעלה מהקב"ה שהוא ית"ש גוזר והצדיק מבטלו ע"כ אמר שיעקב הגיע עתה למדרגה נשאה כזו עד שאם עד עתה הי' אלקים עליו מלמעלה מכאן ולהלן ויעל "מעליו" שלא הי' עוד עליו מלמעלה במקום ותחת אשר ע"ע רק דבר "אתו" מעת ההיא והלאה הי' יעקב כביכול האל והאדון של אלקי ישראל ע"ד הנה מקום אתי ונצבת על הצור כלומר עליו מלמעלה עיין לוח ארז:

ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא את שמו בן אוני. עפ"י הר"מ אשרי מי שחתמה שנתו מהרה ופי' בהקדמת ח"ס יו"ד והותירך ד' לטובה בפרי בטנך שהקב"ה מאריך ימי צדיקים אף שכבר השלימו את עצמם כדי לזכות בניהם אחריהם להדריכם בדרך

הישר והנה הרשעים בחייהם קרויים מתים כי נפשם הטהורה יצאה מהם בעוד בחיים חייתם עיין לוח ארז כי תבא אבל הצדיקים רק בעת מיתתם מיתת הגוף רק אז תפרד הנפש מהם וז"ש ויהי בצאת נפשה כי מתה שכל זמן שחיתה עלי תבל נשמת שדי היתה בה ורק בעת מיתתה יצאה נפשה ע"כ לא היתה מצערת ומתאוננת על מיתת עצמה רק ע"ז לבה דוי על שלא תוכל לגדל את הבן הילוד לה על ברכי התורה והיראה אבל על מיתתה נאמר הוד והדר לבושה מי שמעוטר את עצמו בהוד והדר המעלות והמדות לא יירא אימת מות כ"א ישחק ליום אחרון וישיש כי ימצא קבר ויעזוב את עולם העובר העכור כ"א ותקרא לו בן אוני כלומר שרק הבן אשר אני עוזב לאנחות הוא אוני וצערי אבל אביו אחרי שבדעתו היה להדריכו תחת אמי בדרך מישרים לא הי' לו און ויגון כלל וכלל לא מצד עצמה אחרי שכבר הגיעה לתכלית השלימות ולא מצד הבן אחרי שהוא ינחהו במעגלי צדק ע"כ קרא לו בנימין:

החדש על פרשת וישב

והוא נער את בני בלהה. הק' רמב"ן לפי רש"י למה לא הצילוהו בני השפחות אחרי שהי' אוהבם והגיד על בני האמהות שהיו קוראי' אותן בני השפחות ונראה עפמ"ש רמב"ן שע"כ קרא אותם נשי אביו אף שלא היו אלא פלגשים משום שכל זמן שרחל ולאה חיו לא היו רק פלגשי' אבל אחר מיתתם נשא אותם בנישואין גמורי' עד שנקראו בשם נשי אביו וי"ל שיוסף לא נהג עם בני השפחות באהבה ואחווה רק אחרי שהתנשאו ע"י נישואין גמורי' לנשים לא היו עוד פילגשים אבל כל זמן שהיו רק פילגשי' גם הוא רחק מהם ולא חפץ קרבתם ומה שחרה לו על שקראו איתם בני השפחות לא בשביל כבודם שהומר לקלון עשה זאת כי בזה לא איכפת לי' בהיות שגם הוא ריחק את עצמו מהם רק שתבע כבוד ועלבון אביו שפגמו בכבודו שנשא לו שפחות ומצינו אל במקום על כמו אל הלקח ארון ד' וז"ש והוא נער והתרועע לחברא עם בני בלהה וכו' אבל לא כ"ז שאמותיהם נקראו פילגשי' כ"א רק מזמן ועידן שעלו למעלת נשי אביו ובכ"ז ויבא את דבתם רעה שקראום בני השפחות לא בשביל כבוד אחיו כ"א אל ועל אביהם שפגמו בכבודו כנ"ל: ויבא יוסף את דבתם רעה ת"א טיבהון ביש ובתרגום יונתן בן עוזיאל הוסיף דאכלו אבר מן החי עיין הכתב והקבלה וי"ל עפ"י מ"ש הקדמונים שאכלו מפרכסת דשרי' לישראל ואסיר לב"נ והם החזיקו א"ע כישראל ויוסף החמיר על עצמו כדין בן נח ע"כ אף שבאמת טוב הוא להחזיק עצמו כישראל להיות תחת כנפי השכינה בכ"ז אמר יוסף שהיא אליה

וקוץ בה שמטובתן נצמח רעה שיקילו על עצמן קולי ישראל וזה טיבהון ביש מה שנראה לטוב היא ביש ורע:

ועד"ז י"ל מ"ש ויראו אותו מרחוק פירש"י כונו אתו עמו והוא עפמ"ש רש"י שדבתם רעה היתה שקרא אותם בני השפחות ושאכלו אבר מן החי וי"ל ע"ד דרוש דתרווייהו שייכי להדדי ע"פי מה שפי' מ"ש פ' ויצא ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה בתו שפחה, עפמ"ש הנ"ל דיפלא דשבט יה יהי' בני השפחות וי"ל עפמ"ד בפי המגרש דאם מגרש את אשתו חוץ מפלוני לא מהני דהוי שיור בגטו אבל בעל מנת שלא תנשא לפלוני קיי"ל כרבנן דמהני וכיון דילפי' שיחרור לה לה מאשה י"ל דגם בשיחרור אם משחרר חוץ מפלוני לא מהני אבל אם אומר ע"מ שתשארי שפחה רק לפלוני מהני השיחרור ולפי"ז י"ל דלבן שחרר את זלפה ובלהה ע"מ שלגבי רחל ולאה תשארנה שפחות אבל לכ"ע הוין משוחררות וז"ש ויתן וכו' ורק לבתו לאה שפחה אבל לגבי כ"ע היו משוחררות ובגטין ר"פ המגרש נענה ר"עק הרי שהלכה זו ונישאת לשוק וילדה בנים ואח"כ נשאה זה שהתנה עלי' שלא תנשא לו נמצא גט בטל ובניו ממזרים יעיי"ש ובע"כ דכוונת רע"ק דאין זה דרכי נועם דיעשה מעשה אשר יוכל לצמוח בזה דיהיו בניו ממזרים וחכמים דלא חיישי להכי בע"כ דטעמייהו כמו שהק' הש"ס שם א"ה כל תנאי דעלמא לא תינסיב ובע"כ דאין לנו לחוש אלא באשר הוא שם הדבר אשר הוא לפנינו ועפמ"ש המפ' כנ"ל שיוסף ואחיו נחלקו אם יש להם דין ישראל או ב"נ עיי' פר"ד ואכלו מפרכסת אי בן פקועה דשרי לישראל ואסיר לב"נ ועפ"ד בקדש י"ל כפשוטו דאכלו חצי שיעור מאבמ"ה דלישראל מותר מה"ת לר"ל ואף לר"י צידד בפר"מג די"ל דבאבר מן החי ל"ש חזי לצרופי' ומותר ח"ש לכ"ע ולב"נ הלא אסור דלא ניתנו שיעורין לב"נ והנה טעמא דחזי לאיצטרופי הנאמר בח"ש הסביר ביד המלך שא"א שח"ש יהא מותר לבדו ובהצטרף עמו עוד ח"ש יאסר שא"א שיביא איסור מכלל היתר והוא ג"כ כנ"ל שא"א שתתיר התורה דבר שיוכל לצמוח עי"ז איסור והוא כשיאכל ח"ש ואין זה דרכי נועם שיוולד חיוב מלקות ע"י אכילת היתר ובע"כ דגם ח"ש אסיר אבל אי אמרי' דשיחרור בעל מנת הנ"ל מהני ולא חיישי' שיביא לתקלה עי"ז כנ"ל אז גם ח"ש מותר ולא חיישי' לתקלה הנ"ל ע"כ אחרי שקראו אותם בני השפחות אף שלבן שיחרר אותם בתנאי דע"מ הנ"ל בע"כ דלא מהני משים דרכי נועם ע"כ גם לדידהו שחשבו עצמם כישראל הלא בכ"ז ח"ש אסור להם משום דרכי נועם כנ"ל ע"כ בא עליהם יוסף בטענה דעבדו תרתי דסתרי אהדדי כיון שקראו אותם בני השפחות וחשו לדרכי נועם א"כ מדויל ידייהו משתלמי דלא היו להם לאכול אבמ"הח אף לא חצי שיעור ממנו כיון דחיישי לדרכי נועם כנ"ל:

והנה או"הח שכ' שדנו אותו בדין עד זומם ודנוהו כבן נח שנידון בדיין א' ובקרוב ואזהרתן זו היא מיתתן עי"ש וכ"ז לפי טענת יוסף שחשב אותם לב"נ אבל לסברתם שיש להם דין ישראל לא היו יכולי' לדונו למיתה כיון שקרובי' הם לי ופסולי' לדין וזהו וייראו אותו מרחוק כאלו הוא רחוק מהם ולא קרוב להם ובטרם יקרב אליהם שלא חשבוהו כאלו קרוב להם ויתנכלו אותו עמו כלומר לפי דבתו שחשב אותם לב"נ ע"כ דנוהו וחייבוהו אף בהיותו קרוב לא השגיחו על זה כי מדויל ידי' משתלם:

וישראל אהב את יוסף וכו' כ"א יעקב אהב את יוסף בשביל שהוא ת"ח ולו יתר שאת ברכוש התורה והחכמת אשר יגע ומצא כדי מדתו לא הי' מקום לשנאתם כי אדרבה קנאת ספרים תרבה חכמה וישתדלו גם הם לאסוף סגלת ואוצר התורה והחכמה ואז את והב בסופה גם אותם יאהב אביהם כמוהו אבל אם אהבת יעקב ליוסף לא היתה סבתה לא נודעת ואינה תלוי' ביתרון ידיעותיו וחכמתו כי רבה אז אין ביכלתם להשתדל שגם אותם יאהב אחר שלא ידעו מה רכש ליוסף את אהבת אביו ואז"ל בשבת קמ"ה ת"ח מ"מ שבבבל מצויינים שאינם בני תורה ע"כ כאשר ראו שיעקב עשה לו כתונת פסים שהוא בגד מצויין ואם הי' מחשיבו לת"ח גדול לא הי' צריך לכך כפירש"י שם ע"כ לא קוו עוד להשיג אהבת יעקב וע"כ שנאוהו תכלית שנאה וז"ש ועשה לו כתונת פסים ומזה נוכחו שאינו ת"ח כיון שצריך לציין את עצמו בבגדי חמודות ע"כ ויראו כי "אותו" אהב אביהם בלי שום סבה ע"כ וישנאו אותו: וי"ל בזה מ"ש ז"ל פ"ק דשבת לעולם אל ישנה אדם בין הבנים שהרי בשביל משקל ב' סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים דנ"ז אמר שם בשבת שע"כ הם מצויינין בשביל שאינם בני מקומן דאמרו אינשי במתא שמאי בלא מתא תותבאי ע"כ סברו האחים שע"כ עשה לו בגד מצויין להורות לו שעתיד להיות בראש גולים ולעזוב את בית אביו להרחיק נדוד ויצטרך להצטיין בבגד חשוב ע"כ למען יקום דבר קדשו של אביהם מכרו אותו כי דברי אביהם לא ישובו ריקם:

ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו וכו' ויאמר שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי, ובמד"ר כן יהיו נביאכם מוכיחי' אתכם שנאמר שמעו דבר ד' כי י"ל למה אמר ויחלום חלום כיון שחלם ידענו שהוא חלום ועוד כפל הלשון ויגד ויאמר ונראה עפמ"ש שהים ראה וינוס ובמדרש ראה וינס החוצה ופי' בלוח את בשביל שיוסף כפה את יצרו ובטל רצונו מפני רצון הקב"ה בשכר זה שדד הקב"ה גם את הטבע לזרעו אחריו לפי"ז שיוסף ידע שמה שמראה לו הקב"ה שהוא ימשול באחיו הגדולי' הימנו הלא דבר הוא שלא כנימוס וכראוי לתת משפט הקדימה לצעיר מזה שפטו שאחיו אינם ראויי' לגדולה מחמת

מעשיהם ומועלליהם הרעים ואחרי שלא יעשה ד' דבר כ"א גלה לעבדיו הנביאים ע"כ הוגד ליוסף בחלומו למען יספר לאחיו וידעו ויבינו ויחזרו בתשובה ושב ורפא להם ויחזרו לגדולה הראוי' להם לפי הנימוס ואף שידע שעי"ז שיוכיחם על פניהם ישנאו אותו על דבריו בכ"ז לא התמהמה לעשות רצון קונו וגוו נתן למכים ולחיו למורטים למען יקום דבר ד' וכן עשו גם הנביאים והמוכיחים אשר שנאו להו בני מתא משום דמוכח להו במילי דשמיא בכ"ז לא יחוסו על כבודם מפני כבוד שמים ולפי"ז י"ל דמתחלה חלם ליוסף חלום בתוך חלום דהיינו שחלם לו שחלם כבר דבר מה וגם זאת בחלומו שכבר הגיד להם את החלום וישנאו אותו כי הגיד להם דברים קשין כגידין למען יחזרו בתשובה וזהו התכת הכתובי' ויחלום יוסף ומה חלם? חלם לו שכבר חלם ממשלתו עליהם המורה על רוע מעלליהם וגם חלם לו שהגיד להם דברי מוסר קשין כגידין ועבור זה וישנאו אותו כל זאת חלם שהגיד להם וששנאו אותו וסיפר הכתוב צדקת יוסף אף שידע מקודם את אשר יעשה הסיפור להם שנאה ואיבה בכ"ז לא מנע הטוב מהם ואמר להם בבקשה שמעו והבינו נא את החלום הזה ותקחו מוסר וע"ז מייתי המדרש כן יהיו הנביאי' מוכיחי' אף שישנאו אותם על דבריהם ויקוצו בתוכחתם בכ"ז רוח ד' דבר בם ומלתו על לשונם וז"ש להלן ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ודקדק באו"הח הלא ע"ע לא חלם רק חלום א' ולמה אמר קרא חלומותיו לשון רבים ולהנ"ל כיון שהי' חלום בתוך חלום כנ"ל א"כ לם על חלום האחד צריך לשון רבים וסיפר הכתוב אף שחלם לו וישנאו אותו אבל שנאתם בהקיץ היתה במדת יתירה יותר ממה שחלם וזהו ויוסיפו שנוא אותו שהוסיפו בתוספת מרובה "על חלומותיו" יותר ממה שחלם שישנאו אותו וזהו על כלומר למעלה מחלומותיו:

והנה המה אלומתי וגם נצבה ובמסורת שבבע"הט בית נתיבות נצבה- עפ"י דברי הפלא"ה הידועי' שפי' אם הרב דומה למלאך ד' צבאות יבקשו תורה מפיהו שהרב אינו רשאי להשתדל עצמו כ"א כל חילו לאורייתא יהי' להשלמת תלמידיו ועי"ז יהא נשאר הוא עומד על מקומו כמלאך ד' צבאות וכ"כ י"ל בכל מלוכה וממשלה אין המושל יוכל להתאמץ בהשלמת עצמו כ"א כל כחותיו צריך להקדיש להנחות בתבונת כפיו את העם אשר אתו וזהו והנה קמה אלמתי למשול עליכם אבל עי"כ שכל רוחי אוציא לנהג אתכם וגם נצבה תשאר עומדת במקום א' ולא תוסיף ללכת קדמה וכ"כ המפורשים שנתיב נקרא שביל היחיד אשר רק מועטי' ילכו בו ע"כ אמר שלמה המלך בשם החכמה אמר "בית נתיבות נצבה" שבדרך אשר רבים ילכו בו צריך האדם לעלות מעלה שע"כ נקרא האדם מהלך אבל בית נתיבות המה השבילים אשר רק בני עלייה והמה מועטים המה

המורי' ומדריכי' לצדקה יבואו בו כמ"ש ז"ל אלף נכנסי' לבי"המד ואחד יוצא להוראה שם נצבה שם צריך להיות נצב במקום א' כי מלאך ד' צבאות הוא כנ"ל:

וי"ל בזה מ"ש להלן "ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו" ופירש"י שהוציא דבה עליהם וצ"ל מאי שייכא להוצאת דבה עם החלומות ולהנ"ל י"ל שאף שהוציא דבה אשר לא כדת מ"מ היו יכולי' ללמד זכות עליו שהוא רק מעשה נערות כמ"ש ז"ל הרבה ילדות עושה וברבות הימים יתקן מעלליו ולא יוסיף עוד להיות כסיל מוציא דבה אבל אחרי שחלם וגם נצבה כנ"ל שיעמוד במדרגה א' לא יזוז הימנו להשתנות למעליותא ע"כ ע"י חלומותיו שנאו אותי על הוצאתו את הדבה כאין לצפות שייטיב מעלליו כי אמר וגם נצבה:

עוד י"ל עפמ"ש "יברכך ד' בכל אשר תעשה" שאף שמן השמים נגזר על האדם מה יהי' לו ואם ד' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בכ"ז צריך האדם להשתדל ללכת תמיד מעלה כמ"ש בלוח ארז פרשתינו והנה אנחנו מאלמים שקובץ על יד עמרים עמרים ואחת לאחת ימצא חשבון וז"ש והנה קמה אלמתי ע"י מעשה ידי קמה אף שידעתי שגם נצבה ע"י אחר הוא הקב"ה ונצבה לפי"ז מבנין נפעל ע"י אחר אבל אתם לא כן בדכם כמ"ש סביב רשעים יהלכו ופי' שאינם הולכי' מעלה מעלה כ"א הולכי' סחור סחור ולכרם השלימות לא יקרבו לעולם כ"כ אתם ותסבנה אלומותיכם שלא השתדלתם לעלות מעלה כ"א רק הלכתם סביב ועי"כ הסוף יהי' ותשתחוינה לאלומתי כי הטומן ידו בצלחת מלעשות מאומה להצלחתו סופו שיהא נכנע ותשתחוה ליד חרוצים וע"ז אמרו ז"ל גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים שירא מלעשות והשתדל באמרו שהכל בידי שמים ואת האלקים הוא ירא שאם נגזר עליו מן השמים כן יקום טוב ממנו מא' שיגע בכפו להביא הצלחתו כ"א אף שנגזר עליו מ"מ צריך ליגיעת כפיו שאם לא יזרע לא יקצור ואם לא ישדד אדמתו ארובות השמים לא יפתחו לו להשפיע עליו ברכה והנה בית נתיבות נוכל לכנות בית אשר ממנו הולכי' לנתיבות שונות (ולדעתי יאות לכנות בשם זה באהנהאף) כי הוא הבית אשר ישתרגו ממנו ארחות כל עוברי אורח לכל רוחות העולם ואחרי שממקרא שלפנינו נוכחנו שאף שמד' מצעדי גבר בכ"ז דרכו צריך האדם לחפוץ ולכתת את רגליו ללכת בו ע"כ סמכה המסורה לזה "בית נתיבות נצבה" כלומר אף שנצבה כבר ע"י הקב"ה הצלחת האדם כנ"ל שנצבה הוא מבנין נפעל לא נצבה והוא ישב בבית מבלי ינוד ידיו ורגליו רק באשר הוא עושה ד' מצליח ונצבה הצלחתו רק בבית נתיבות שמשם יאחז דרכו ללכת למען יגיע למחוז חפצו:

ויחלום עוד חלום אחר וכו' הך חלום אחר ויחלום עוד נראה כמיותר דידעי' שהוא חלום אחר מהראשון וגם הא דקאמר מה החלום הזה אשר חלמת ונרא' עפמ"ש באו"הח שע"כ נאמר בפסוק הקודם והנה כמה פעמים להורות שחלום כוזב אינו נראה ברור כ"א מעורבב אבל חלום כזה שהוא מהקב"ה דברים ברורים וזכים כאלו עומדי' חיים לפניו ע"כ והנה כמורה עליו באצבע והנה אם החולם גם אחרי הקיצו משנתו ידמה לנפשו כי הוא חולם עדיין שהחלום הי' ברור כ"כ עד שגם אחרי נפלו חבלי שינה מעל עיניו בדעתו שעדיין הוא חולם זהו בוודאי אות ומופת שהחלום מאת ד' הוא כמ"ש חז"ל כל חלום של בוקר הוא מתקיים והנה בחלום הראשון סיפר קמה אלמתי וגם נצבה בלשון עבר לומר שבשעה שסיפר החלום כבר עבר הדבר ואיננו ולע"ע אינו רואה עוד מאומה אבל עתה סיפר הכתוב ויחלום חלום אחר שלא הי' מסוג הראשון כי הראשון כבר עבר ואיננו בשעת הסיפור אבל החלום הזה הנה חלמתי "חלום עוד" לא שאספר לכם מעשה שהי' וכבר חלף ועבר כ"א "חלם עוד" גם לע"ע בדמיוני שעדיין אני חילם ולא שאומר לכם שבעבר השתחוו לפני השמש והירח כ"א גם לע"ע משתחוים לי' בהוה ולזה אמר יעקב בהיות שלא רצה שיקנאו בו אחיו לא כדעתך שגם לע"ע אתה חולם כ"א מה החלום הזה אשר חלמת ובכ"ז אחרי שמצינו ה' משמשת בלשון תמיה' קיימת כמו שפירש"י הנגלה נגליתי לבית אביך וכיון שראו שאביו פתר לו בלישנא דחוכמתא דמשתמע לתרי אפי כדי שלא יקנאו בו עי"ז נוסף עץ על מדורת שנאתם והוסיפו קנאה על קנאתם ואם הי' יעקב איש אשר לא ישמור פיו ולשונו טרם ידבר דבר לא היו מקנאי' ביוסף כי היו חושבי' אחרי שיעקב הוא קל הדבור ועד מהרה יוציא דברו בטרם ישקלהו במאזני שכלו ע"כ לאהבתו את יוסף פתר חלומו לטובה אבל בידעם כי אביהם הצדיק כל הגה היוצא מפיו יבחנהו וינסהו בטרם יוציאו מן השפה ולחוץ ע"כ בודאי מד' יצא הדבר שחלומו יתקיים ע"כ ויקנאו בו אחיו בשביל שידעו "ואביו שמר את הדבר" שאביו ישמור וינצור את הדבר אשר הוא דובר ובוודאי יאמנו דבריו ולא ישובו ריקם אחרי שדיבר אותם איש כמוהו אשר ישמר כל הגה מפיו:

ויגער בו אביו במסורה שבבע"הט "ויגער בים סוף ויחרב' עפמ"ש לעיל הים ראה וינוס ובמדרש ראה וינס ויצא החוצה שעל שהוא עשה נגד טבעו ונלחם נגד יצרו הרע גם ד' עשה לזרעו חטיבה לשנות עבורם טבע הים ה"נ בוודאי יעקב לאהבת בנו הנחמד שמח בלבו על אודות חלומו וקווה שיתקיים במלואו רק שלא להפריא בין אחים ולהסיר קנאה ושנאה מלבבם בטל רצינו מפני רצין הקב"ה האוהב את השלום ע"כ בזכות שהוא עשה נגד טבעו ויגער ביוסף הקב"ה ג"כ גער בים סוף ויחרב:

המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו - עפמ"ש "שום תשים עליך מלך" ודרשו ז"ל שתהא אימתו עליך שלפעמים הראשים ומנהיגים אשר להם משפט הבחירה לשום עליהם מלך ונגיד ירהבו להעיז במלכם בראשם אחרי שנתמנה על ידם והם הרימותו על ע"כ אינם נוהגים בו מנהג ד"א וכבוד המלוכה אחרי שיציר כפם הוא ע"כ הזהירה תו"הק שום תשים עליך גם אתה אשר בידך ובכחך שאת אות לנגיד ולמצווה בכ"ז תהי' אימתו עליך כי רק את יבחר ד' בו אותו קירבת וזהו שאמרו לו הבדעתך גם להיות כמלך ומצווה עלינו אם משול תמשול רק בנו ועל ידינו שאנו שמנו אותך למלך ע"כ גם אם תמלוך על העם אבל עלינו לא תשתרר גם השתרר:

וילכו אחיו לרעות את צאו אביהם, פירש"י לרעות את עצמן ויאמר ישראל וכו' הלא אחיך רועים (ולא אמר את צאו) לכה ואשלחך עליהם הוא כפל לשון אחרי שכבר ילך איך ישלח אותו ונרא' עפמשה"ק בנו"בי מהד"ק א"ח סי' י' למה אנו אומרים בסדר התפלה אתה ד' אלקינו שהקטירו אבותינו לפניך ולא אמרי' כן בקרבן תמיד ובשאר הקרבנות שהקטירו אבותינו לפניך ונרא' דה"ט עפמ"ש ז"ל אקרא דברך ד' חילו שהקטרת מעשרת ע"כ בשאר הקרבנות שאין בהם תועלת להעשיר בוודאי היתה כוונת הקרבתם רק לשם שמים אבל בקטרת שמסגילתו להעשיר ויש מקום לחוש שלכוונה זו ישימו קטורה באפו למען יברך ד' חילם ע"כ אנו אומרי' שבכ"ז לא הקטירו אבותינו אלא לפניך לעשות נחת רוח ליוצרם ואחרי שאחי יוסף הלכו לרעות את עצמן כנ"ל בוודאי גם יוסף היה רוצה להתארח בחברתם ולהשתעשע בתענוגיהם ע"כ א"ל אביו הנה אחיך רועים את עצמם ולא את הצאן ובוודאי חפצך לילך אליהם להתענג עמהם אבל למען תהי' שליח מצוה שאינו ניזוק אל תלך למלאות רצונך בתענוגי בני אדם כ"א ואשלחך ותקיים בשלחי אותך מצות כיבוד אב:

לך נא וראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן בדמשק אליעזר מביא מדרש פליאה "שהראה לו את שדרש רע"ק את ד' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים" י"ל ע"ד שכ' בלוח ארז פרשתינו ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף שלמען החזיק השלום בביתו אינו רשאי להעלים עין מסוררים בבני משפחתו כי אם מבקש לישב בשלוה ולא יגער בבניו העושי' שלא כדת למען לא יופרע השלום שבביתו לבסוף יקפוץ עליו רוגזו של יוסף מכאוב ע"כ דרש "את" לרבות ת"ח ולכאורה הלא ת"ח מרבים שלים ואוהבי' שלום א"כ אין לירא מהם כי אם גם ימרוד ויקוץ בו ובתוכחתו הלא למען השלום ידום ויסבול גם את המורדים וא"כ מאין יבוא פחדו לנגד עיני הסוררי' אבל להנ"ל שגם הת"ח הוא לפעמים רודף את השלום ואין שלום אומר לרשעים כי רק מחציו ולמטה הוא

איש שלום אבל מחציו ולמעלה הוא אלקים דין קשה ע"כ שפיר יש לירא ממנו פן יכווה בגחלתו ובאמת השלום הזה שהאבות מבקשי' להעמידו ע"י שלא יגערו בבניהם הסורר' אין זה שלום אמיתי כי אין שלום אמר ד' לרשעים והאיך יתענגו האבות בשלומם אם זרעם יסור מדרך הישר ואם להם אין שלום גם לאבות אין שלום כי מות הנפשי יפריד ביניהם וזהו שאמר ראה את שלום אחיך אשר רק אז שלום להם עם שלום הצאן הוא הצאן קדשים זרע מצבתם אם שלומם ישגא אז גם לאבות שלום וע"ז הראה לו דרשת רע"ק שגם את הת"ח צריך לירא כי גם הם יעמדו לרוב להכות באגרוף רשע אם ימרו את פי ד' ולא ישמעו למוסריו כי שלום אחיך ושלום הצאן יחדיו אגודי' ובהבטל האחד יבטל גם השני:

וימצאהו האיש והנה תועה בשדה וישאלהו וכו' מה תבקש ויאמר את אחי אנכי מבקש- דקדק בנתינה לגר שהוא שאל מה תבקש בעתיד והשיב אנכי מבקש בבינוני ובמסורה שבבע"הט חמורו תועה אדם תועה מדרך השכל כי לכל אדם יש תעודה וכשרון לדבר מה אשר יוכל להשלים את עצמו ביתר שאת משאר כשרונותיו והוא הנקרא בל"א בערוף אלא שרוב פעמים הוא שוגה וסובר שלדבר הזה הוא מיועד פראדעסטינירט ובוחר בה לרעתו כי באמת אין זה השדה אשר בו יברכו ד' והוא הנקרא פע-פעהלטער" בערוף ואלו הי' בוחר בזה שהוא באמת מוכשר לזה הי' מוצא פרי ישווה לו ומקור הצלחתו ויוסף הרגיש בעצמו שיש בו הכח והכשרון למלוך ולמשול על בני אדם והי' סבור שאם ימשול על אחיו ובית אביו כבר מצא תעודתו ומחוז חפצו ומטרת מגמתו כי לכך נוצר ובזה טעה שלא בחר את השדה המיוחד לו להוציא פרי כי מה בצע לו אם גם בהיות יסתפק בזה הלא ברוב הימים לעתיד יצר לו גבול ממשלת הלזו כי באמת הכנתו היתה הכנה רבה למשול על עם גדול ורם כמצרים וזהו הרמז וימצאהו האיש והנה תועה ושוגה בשדה כמו שנקרא בל"א פעלד זיינער טהאטינקייט ולהוציא מטעותו א"ל מה תבקש אף שלע"ע אתה מסתפק במועט ובממשלה על אחיך אבל לעתיד הלא מצער היא ותחי נפשך רק בממשלה על עם רב והשיב לו אין אני דואג על העתיד כ"א רק ההווה לנגד עיני וכעת רק את אחי אנכי מבקש למשול עליהם:

והנה לפעמים אף שימצא האדם את כשרונו המיוחד לו מ"מ טועה הוא בדרך אשר בו ישיג חפצו ותעודתו כי הוא בוחר באמצעי' כאלו אשר לא יובילו אותו אל תכליתו וע"ז יכשל וחתחתים עלי דרכו ואלו הי' בוחר באמצעי' הראויי' הי' מוצא את אשר יבקש ורק ע"י אשר אחז בדרך לא סלולה לשוא יגיעו ועמלו והנה החמור הוא הנושא משא והוא כינוי לאמצעי המביאה לידי תכלית המבוקש ע"כ הוסיפה המסורה כמו שאדם תועה

בשדה כנ"ל כן אף שבירר לו שדהו המיועד לו בכ"ז טועה הוא באמצעי וזהו חמורו תועה והטעם לשגיונות האלו הוא שאם היה האדם רואה בעיני שכלו דבר ברור כמו שמרגיש בחושיו אז לא הי' מקום לטעות לא בשדה ולא בחמור אבל בהיות ששכלו של אדם אינו רואה דבר ברור כ"א רק שופט הוא מן המאוחר אל המוקדם ומן הסבה אל המסובב ע"כ יכשל לפעמים במשפטו יצא משפט מעוקל ויטעה או בשדה או בחמור כנ"ל ע"כ הוסיפה המסורה לתת סבה לשגיונות האלה אדם תועה מדרך השכל בשביל שהשכל מן הצורך לו לילך בדרך ההגיון עד ימצא מושגו ולא כחושות הגשמים שבין יבינו את אשר לפניהם מבלי כתת את עצמו על הדרך ע"כ רק העין הגשמי שאין לו צורך ללכת בדרך אינו עלול לשגיאה וטעות אבל עין השכל לפעמים יהלך במישרים ולפעמים יתעה עלי דרכו:

ויראו אותו מרחוק ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו - כי ישנם בני אדם אשר אף אם יש להם שונא בלבם ורצונם הי' לרדוף באף ולהשמידם מ"מ תואר והוד זיו פניהם עושה רושם גדול כ"כ בעיני רואיו עד שאין ביד השונא עם כל מחשבתו הרעה להוציאה לפועל ונקרא בל"א פאסצינירענדע ערשיינונג ויוסף שנאמר עליו בנות צעדה עלי שור ליהנות מזיו מראהו הנחמד ע"כ כל הרואה אותו פנים אל פנים אף אם הוא אויב לו מתמול שלשום מ"מ נסוג אחור מתואר פניו המאירים ע"כ נתייראו אחי יוסף שאם ימתינו בהסכמתם להרוג אותו עד בואו ויקרב אליהם חוט של חסד המשוך עליו יפריעם מעצתם ולא יוכלו לעשות את אשר יזמו ע"כ ויראו אותו מרחוק ובטרם יקרב אליהם בעוד אשר לא שלטה עליהם עדיין תואר פניו התנכלו בערמה כתרגומו להמיתי מרחוק בטרם יראו פניו וי"ל בזה מ"ש פ' ויחי בן פורת יוסף פירש"י מלשון אפריון וחן וכו' וימררהו ורבו וישטמהו בעלי חצים כי שהוא הי' בעל חן והוצק חן על תואר פניו עד שלא יוכל אויבו לקום עליו פנים אל פנים ע"כ וישומהו בעלי חצים אשר יורו בחץ בקשת מרחיק:

עוד י"ל כי אחי יוסף חשדו אותו שבא אליהם בעקיפין למען ימצאם בעת אשר עושים עון וחטא ויוכל להוציא דבתם רעה אל אביהם ע"כ אם יראוהו בא בדרך ישרה בעוד אתא מרחוק ישמרו את עצמם מלעשות דבר רע ותבטל מחשבתו ע"כ הערים לבוא אליהם פתאום ולא יראוהו הולך ובא למען לא ידעו להזהר ע"כ בעת אשר הי' רחוק מהם מאד והי' סבור שלא יראוהו עדיין הלך בדרך הישר בלי עקולי ופשורי אבל בשכבר הי' קרוב אליהם עד שהיו יכולי' לראותו אם הי' הולך בדרך הישר הערים ללכת דרך עקלתון דרך שיחין ובירות עד שנעלם מהם ולא ידעו בואו אליהם ואח"כ יביא אליהם פתאום וימצאם

באשר יעשו הרע ע"כ אמר ויראו אותו מרחוק כל זמן שהי' רחוק מהם והי' בדעתי שלא יראוהו עדיין כי המרחק רב ביניהם בעת ההיא עדיין ראו אותו אבל אח"ז נעלם מהם ולא ידעו את בואו רק אח"כ ובטרם יקרב אליהם סמוך ומיד לקריבתו אליהם בעת אשר לא יוכל עוד להסתר א"ע מהם גם בעת ההיא ראו אותו אבל בעת שבינתיים בין הרחוק ובין הקרוב לא ראוהו מזה הבינו ערמימותו שיש בלבו לחרוש רע עליהם ע"כ שלמו לו כגמולו ויתנכלו גם הם בערמה להמיתו כיון שהכירו בו ערמימותו עם עקש התפתלו:

עוד י"ל בצירוף המסורה שבבע"הט "ובטרם יתנגפו רגליכם" עפמ"ש בכלי יקר שאחי יוסף דנו בו דין הבא להרגך השכם להרגו ע"כ אף שעכשיו עדיין לא נתחייב מיתה מ"מ דנו אותו על שם סופו כמו בבן סורר ומורה ח"ש ויראו אותו מרחוק מה שיהי' לזמן רחוק בסופו ע"כ ובטרם יקרב אליהם לקרב ולמלחמה ויתנכלו אותו להשכים ולהרגו וא"כ כוונת המסירה נגלית ובטרם יתנגפו רגליכם הסירו את המכשול מדרכם שלא יהי' להם לאבן נגף: ואפשר להעמיס כן בכוונת מדרש רבה נסעו מזה ממדתו של מקום כי אם אין אנו דנין על שם סופו נקרא בדברי חכז"ל אין לך אלא מקומו' ושעתו ואחרי שאחי יוסף לא דנו על ההווה כ"א אאתא מרחוק ועל דבר ההווה נוכל להורות באצבע ולאמר עליו כי הוא "זה" אבל על העתיד שלא נראה עדיין לא נוכל להראות עליו באצבע וזהו נסעו "מזה" שהסיעו את עצמן מלדון על ההווה אשר הוא "זה" כי נסעו ממדתו של "מקום" לדון רק על מקומו ושעתו כ"א ויראו אותו מרחוק כנ"ל:

עוד י"ל עם מה שפירש"י ויתנכלו אותו כמו אתו עמו דלכאור' יק' למה רצו להמיתו תיכף ומיד הו"ל להמתין עכ"פ עד שיהי' לו זמן לחזור בתשובה שלימה ולא להמיתו פתאום מבלי עת לחזור בתשובה אבל לפמ"ד בתנחומא האזינו אקרא דהצור תמים פעלו דדוקא בישראל מהני תשובה אבל לא באו"ה וכבר הובא דעת הקדמונים שיוסף חשב אותם כדין בן נח ע"כ העליל עליהם שאכלו בן פקועה שמותר רק לישראל ולא לב"נ לפ"ז יוסף שחשב א"ע לב"נ מדוויל ידי' משתלם דבב"נ הלא לא מהני תשובה וזהו ויתנכלו אתו עמו כלומר לפי דעתו שהם נידונים כב"נ ע"כ רצו להמיתן תיכף דהא לא מהני תשובה וז"ש ויראו אותו מרחיק כי העומד ברשעו נקרא רחוק כנאמר רחוק ד' מרשעים וגם בנ"א צא יאמרו לו והרחק ממנו והצדיק ובפרט הבעל תשובה נקרא קרוב כמ"ש חז"ל אקרא דשלום שלום לרחוק ולקרוב וז"ש שלא רצו להמתין לו עד שיחזור וישוב כ"א ויראו אותו מרחוק בעודנו רחוק מד' ובטרם יקרב אליהם לחזור בתשובה ולהעשות קרוב התנכלו. - וז"ש להלן וישמע ראובן וכו' ויאמר לא נכנו נפש כי אם יהרגוהו תיכף בטרם הטהרה נפשו מחלאתה לא לבד את גופו הם הורגי' כ"א גם נפשו אתו תמות ע"כ

אמר לא נכנו עכ"פ נפש כ"א השליכו אותו אל הבור אשר נחשים ועקרבים ולא ימות תיכף לשחת נפשו כ"א יהי' לו שהות לחזור בטרם ימות מעקיצתם וסיים הכתוב למען הציל אותו מידם ושלא ימיתוהו בידים תיכף ומיד כ"א להשיבו אל אביו, כדי שיוכל לחזור בתשובה אל אביו שבשמים:

ואפשר לפרש בזה דברי המדרש אקרא דוישב ראובן אל הבור ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא ובמדרש ממעשה בלהה, כי אחרי שאמרו חז"ל ששב ראובן לשקו ותעניתו כי הוא דן את עצמו ככל אחיו שהם כישראל ומהני תשובתו אבל אחרי רואו שהילד איננו סבור שהרגו אותו מיד מבלי מועד לשוב ואחרי שלא אסתייע מילתא שיחזור יוסף בתשובה בע"כ שמן השמים הסכימו שהם כב"נ ולא מהני תשובה ע"כ אני אנה אני בא ממעשה בלהה שלא תועיל תשובתי אחרי שאני כבן נח:

עוד י"ל כי ראובן בלבל יצועי אביו וכ' רמב"ן פ' וישלח שכוונתו הי' שלא יוליד יעקב עוד בנים למען לא יגרע נחלתו בחלק ירושתו ואחרי שאמרו חז"ל שהתשובה צריכה להיות באותו מקים ובאותו אשה ע"כ להודיע ולהגלות שנחם על מחשבתו הרעה הזאת אשר ביקש להרבות הון במעשקות ע"כ השתדל בהצלת יוסף ולהורות נתן שאין עוד בדעתו להרבות חלק ירושתו ע"י שיהיו יורשי אבות חסר א' כ"א לא איכפת לי' אם איש לא נעדר אף אם ע"י שישאר יוסף בחיים חייתו תמעט נחלתו ומצינו אולי אוכל נכה בו ופירושו לשון ניכוי וחסרון וז"ש לא נכנו נפש לא נשתדל שיחסר א' מאחינו וז"ש שמעולם לא חטא אדם ועשה תשובה רק ראובן התחיל בתשובה והק' הלא אדם וקין הקודמי' לראובן כבר פתחו בתשובה ולהנ"ל אף שגם הם שבו מעוונם אבל לא תקנו במה שקלקלו רק ראובן תיקן באותו דבר בעצמו:

ועתה לכו ונהרגהו ונראה מה יהיו חלומותיו כי נאמר על השנות החלום כי ממהר האלקים לעשותו ואחרי שיוסף חלם להם ב' חלומות לרעתם נראה שממהר האלקים למלא את דברו ע"כ לא רצו שום עיכוב ואיחור כלל ובקשו לקדם את הרעה בטרם תבוא אליהם ע"כ אמרו ועתה תיכף ומיד לכו ונהרגהו בשביל שאנו רואים חלומותיו שני פעמים ע"כ נמהר ונחישה להקדים את הרפואה ולהחיש לנו את הישועה:

והבור רק אין בו מים וישבו לאכל לחם. עפמ"ד במדרש רבה נתרוקן בורם ממימה של תורה י"ל הסמיכות עפמ"ד בסנהדרין ס"ג שהב"ד שהרגו את הנפש אסורי' לטעום כל אותו היום משום לא תאכלו על הדם א"כ בזה הראו שנתרוקן בורם ממימה של תורה במה שישבו לאכול לחם אחרי שדנו את יוסף להריגה וא"ל בזה דברי התנחומא שבקשו לזמן א"ל יהודה מה בצע ע"ש בוצע בירך ניאץ ד', ע"פ דקיי"ל באו"ח סי' קצ"ח דבאכל

דבר איסור אין מזמנים עליו משום ביצע בינך והיינו דקאמר להו יהודה אחרי שכל אכילתינו הי' באיסור דאוריי' ובסנהדרין שם קאמר רק דאין לוקין עליו משום דהוי' לאו שבכללות משמע דאיסור דאורייתא עכ"פ איכא בזה ע"כ אמר להם שאינם רשאים לזמן: והבור רק אין בו מים דרש רבי תנחומא מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו ועוד דרש כר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה דלא שלטא בי' עינא, בהמשך המאמרי' יש לרמז כי רבים אמרו וחשבו בדעתם שכנס חנוכה הוא דבר שלא הי' יכול להיות רק בדורות הראשונים בעת אשר החשך כסה ארץ וערפל לאמים אבל בעת ההווה שהאיר אור החכמה והדעת בכל יושבי תבל אין לנו עוד לירא שהגוים יקומו על ישראל לכלותם ח"ו מעל פני האדמה כי רוח העת החייה חיי דעת והשכלה ישלול מעשה פראים כאלה אבל בעו"הר בימים האלו נוכחנו למדו שבכל דור ודור עומדים עלינו כי כל זמן שתו"הק לא תרחיב ממשלתה בין הגוים וכ"ז שלא תמלא הארץ דעה אבל את עם ד' השכל וידוע אותו ית"ש כ"ז ההוא יקומו הנחשים ועקרבים נגד ישראל ודתו וז"ש נר חנוכה שהניחה למעלה במקום דלא שלטא בי' עינא להורות שהנס של חנוכה לא נצרך אלא בימים הראשונים שכבר חלפו והלכו זה אלפים מהשנים עד שלעת כזאת לא שלטא בי' עוד עיני הרואים לגודל מרחקו מעת ההווה וגם רק בעת אשר לא שלטה עוד העין לראות ולהבין ולהשכיל ועין לא ראתה דעה בינה והשכל ועינים להם ולא ראו אבל בעת אשר פתחי עיני יושבי תבל לא צריך לנס כזה מהו טועה ברשעתו כי כ"ז שמים היפכים מי התורה אין בלבות בני אדם יושבי חשך בלי אור התורה כ"ז ההוא נחשים צפעונים ועקרבים יש בהם והקב"ה יצילנו מידם: וי"ל בזה מ"ש מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, כי בעת ששוקעת שמש הצלחה מעל שמי ישראל ורודפי' אותנו כמו בימינו שרוצים לפסוק את חייותינו ולהדיח את רגלינו מן השוק שלא יהי' לנו חלק ונחלה להביא טרף לנפשינו צריכי' אנו לנר חנוכה שיעשה הקב"ה עמנו נסים ונפלאות כמי שעשה לאבותינו:

מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו ובמסירה שבבע"הט מה בצע בדמי, עפמ"ש. במלבים תהלים ל' שמה בצע בדמי פירושו בשתיקתי מלשון וידום אהרן ובספורנו פי' כיון שכל תכלית הריגת הרשע עפ"י בשר ודם הוא למען ישמעו וייראו וכיון שצריכי' אנו לכסות את דמו ושלא לגלות שאנו הרגנוהו שלא ישמע אבינו א"כ מה בצע ותכלית יגיע לנו מהריגתו וזהו כוונת המסורה מה בצע בדמי מה תכלית יצא מהרגיתו אחרי שאנו צריכי' לשתוק ולדום:

וישב ראובן אל הבור וכו' ויקרע את בגדיו - ע"ד שפי' בפי שלח ויהושע וכלב קרעו את בגדיהם שבתחלה התחפשו את עצמם כאלו היו בעצה אחת עם המרגלים כדי שעי"ז יאמינו בהם ויוכלו להפר מחשבתם הרעה ולבסוף שראו שלא הועיל להם התחפשותם גלו לעין כל את דעתם ואמרו טובה הארץ וקרעו מעליהם את בגדי הבוגדי' אשר לבשו רק בדעתם שעי"ז יבטלו מחשבת המרגלים וה"נ גבי ראובן בתהלה הי' סובר שאם יראה לאחיו שגם הוא אורב כמוהם ליוסף יהי' בנקל לו להפר עצתם ע"כ התלבש גם הוא בבגדי השנאה אבל אחרי רואו שלא הועילה לו תחבולתו הזה קרע מעליו את בגדי שנאתו אשר בהם התלבש למען תפיש אותם:

ואפשר לפרש בזה דברי התנחומא ר"פ ויגש כשהי' המחו של יהודה עולה היו שתי שערות יוצאות מתוך לבו וקרעו את בגדיו ולחומר הנושא י"ל שהמליצו בזה אחרי שהכעס הוא מהעוונות החמורי' שאז"ל כל הכועס כאלו עובד ע"ז גם אינו מן המוסר לכעוס כי האדם הגדול צריך למשול ברוחו ולכבוש כעסו ולהטמינו בקרבו ולא יראה החוצה רק קטן שלא הגיע לכלל דעת ואין שכלו שלם הוא לא יכול לתת מעצור לרוחו כמ"ש וכל רוחו יוציא כסיל ואחר שהבאת ב' שערוה הם סימני גדול ע"כ המליצו כשהי' יודא כועס והאיר כל חמתו בערה בו לעיני כל אז שכח שכבר הוא גדול בשנים ואין לו לעשות מעשה נערות וכאלו יצא הדבר מלבו ונשכח ממנו שהוא כבר הגיע לשני גדלות אשר לא יאות לו להראות את כעסו וזהו שני שערות שהם סימניו של גדול יצאו מלבו ונשכחו הימנו וקרע את בגדיו מאני מכבדותא אשר בהם ילבש הגדול לכסות כעסו וקלונו הוא קרע אותם בעת אפו ונצנ ערום בלי יוכל להתחפש כקטן בן יומו:

הכר נא הכתונת וכו' ובמסור' שבבע"הט הכר נא למי החותמת ונרא' לתת טעם למה שאלה תמר מיהודה דווקא החותמת ופתילים ולא דבר אחר כי לכאורה ק' האיך סמכה תמר את עצמה שתאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה הלא קיי"ל בא"הע סי' י"ז דאין מעידי' להשיא אשה עפ"י סימנים שבכליו דחיישי' לשאלה א"כ גם יהודה יתנצל את עצמו ויאמר שלא בא אליה כ"א השאיל כליו לאחר והאחר שהשאילו הוא שבא עליה אבל אחרי דקיי"ל דטבעת וארנק' לא מושלי אינשי ע"כ החכימה לבקש את חותמו דלא מושלי אינשי ואין לו טענת שאלה:

וכ"כ יש לשאול על יעקב אבינו אף שהכיר בכתונת שהוא של יוסף שבבירור חיה רעה אכלתהו דלמא השאיל יוסף את כתנתו לאיש אחר והוא שנטרף ולא יוסף וכ' מזה ראיי' למ"ש בנוב"י הובא בפתחי תשובה סי' י"ז דגם כתונת לא מושלי אינשי וא"ש דלא חש לשאלה וזהו כוונת המסורה כמו בהכר החותמת דמפורש בש"ס דל"ח לשאלה ה"נ

בהכר הכתונת לא חש לשאלה: וי"ל עוד עפמ"ש בפנ"י הובא בפ"ת שם דווקא בהכרה ע"י סימנים כיון דסימנים גופייהו לא אלימי כ"כ ע"כ בהצטרף עמו חשש שאלה חיישי' אבל בהכרה ע"י טביעת עין כי היא הכרה מבוררת בלי גימגום לא חיישי' בכלים לשאלה עיי"ש ואחרי שסתם הכרה הוא ע"י טביעת עין כידוע א"ש שיעקב הכיר את הכתנת ע"י טב"ע ע"כ לא חש לשאלה וז"ש ויכירה ע"י טביעת עין וגם ויאמר כתנת בני שבי' בלא"ה לא חיישי' לשאלה דלא מושלי אינשי כנ"ל ע"כ יש לו שני הוכחות שחיה רעה אכלתהו ע"כ אמר טרוף טורף יוסף ודקדק באו"הח על כפל הלשון ולהנ"ל י"ל שרומז על שתי הוכחות הנ"ל: ואפשר להעמיס כן בדבר' המדרש אמר יעקב לית אנא ידע מה אני חמי, כי המכיר ע"י סימנים גם קודם רואו את הדבר יוכל להגיד סימניו אבל המכיר דבר ע"י טב"ע רק אחרי רואו את הדבר ששבעת העין יוכל לומר כי הוא זה וז"ש לית אנא ידע מה אנא חמי אינני יודע מקודם לתת בו סימנים בטרם רואי אותו רק הלום ראיתי אחרי רואי יודע אני ע"י טביעת עין שכתונת בני הוא אבל מקודם רואי לית אנא ידע כי אין לו בו סימנים רק טביעת עין:

עוד י"ל כי ע"י כתונת פסים שעשה לו אביו נתגאה יוסף בלבושו וסלסל בשערו כמו שפי' בזו"הק ותתפשהו בבגדו ע"כ הכתונת הזה היה בעוכרו נעשית לו כחיה רעה וטרפה נפשו ורשעים בחייהם קרוי' מתים כמ"ש כי יומת המת דמעיקרו וז"ש כתונת בני היא החיה הרעה אשר אכלתהו היא היתה בעוכריו כי מעת שלבש אותו נעשית לו חיה רעה ע"כ מה שהי' כבר טרוף מעיקרא גברא קטילא טורף יוסף כעת:

ויקמו כל בניו ובנותיו לנחמו וכו' - ונרא' כי אם המות יפריד בין אוהבים נאמנים אז לעת יבוא יומו של זה הנשאר לאנחות נפרד מרעהו יגיל וישמח כי ימצא קבר לעת מצוא וישוב למצוא את אבידתו הוא רעהו האהוב ויוסיף להשתעשע בחברתו בארצות החיים וכ"ז אם לא יקשה עליו רק פרידתו מאהובו ע"כ אם גם כוחם יסתר מעיניו מעת הפרד מאתו והמות בין אחים הפריא וכל ימיו היו מלאים יגון ואנחה על אבידתו בכ"ז בעת אשר ישוב אל העפר ורוחו תשוב אל השמים ושם ימצא את אבידתו תהפך תוגתו לשמחה אבל אם לא לבד בעבור אבידתו בכה ויתאבל כ"א אם נקטוף באבו עול ימים אשר תקוותו היתה להיות לעץ עושה פרי ונכרת בלא עתו בטרם הבשילו אשכלות שלימותו ואינו בוכה רק על אבידתו שאבד הנשאר לחיים כ"א בוכה ומתאונן על אשר לא זכה הנעדר לשתות לרויה מכוס החיים אז אף ביום האחרון לא יתנחם כי לא על עצמו התאבל שהורחק ממנו אוהב וריע כ"א על הנעדר שלא זכה למלאות שנותיו ע"כ אף אם לאחר פטירת עצמו ימצאהו וישתעשע עמו כמאז ומקדם בכ"ז לא יסיר יגונו על

אשר נקטף בלא עתו ובאו"הח פי' ויקומו כל בניו וכו' לנחמו שבזה בעצמו נחמו אותו שיש לו עוד בנים ובנות ולא יקשה לו כ"כ העדר האחד אבל וימאן להתנחם כי אמר לא בשביל זה עלי לבי דוי בשביל שקשה עלי פרידתי ממנו שא"כ בעת שאני בעצמי ארד שאולה ושם אמצא את בני הנאבד לא אהי' עוד אבל כ"א אשמח ואגיל אבל אני ארד אבל שאולה שגם לעת פטירתי באשר אקווה לחזור ולראותו בכ"ז אהי' אבל ולא אתנחם בזה שאראה אותו כי לא על עצמי אני מתאבל שלקח ממני מחמד נפשי ושעשועי ואז אנחם כשאוסיף להתענג בחברתו כ"א ויבך שאותו אביו על האי שופרא דבלי בארעא ולא יוכלו להסיר יגונו רוב בנים ובנותיו אשר נשארו לו לברכה ולנחמה: וירבו הימים וכו' וינחם יהודה ויעל על גוזזי צאנו - כי אחרי שמתה אשתו ובניו ר"ל אבות אכלו בוסר ועי"ז שני בנים תקהינה כמ"ש למה יקח משכבך מתחתיך וחבל מעשה ידיך אלו הבנים כדרז"ל וגברו בחטאו המשחיתים וגוזזים את צאנו צאן קדשים אלו אשתו ובניו ואח"כ התאמץ לחזור בתשובה כמ"ש בלוח ארז לפ' מ"ש ויקם אברהם מעל פני מתו שקם ונתעורר לעלות למעלה עליונה ע"י מתו כי הבין שבחטאו מת ועליו לתקן את אשר עוות ואם עד עתה המחבלים כרמו וגוזזי צאנו עלו ונתעלו על יהודה למעלה ראש והשפילו קומתו לע"ע גבר יהודה עליהם וניחם על הרעה ויעל למעלה על גוזזי צאנו הנ"ל ומכאן ולהלן קרע לבבו ואל בגדו:

ויחשבה לזונה כי כסתה פניה וכו' עפמ"ש בע"ק לפ' מ"ש ביחזקאל ט"ז לכן זונה שמעי דבר ד', כי מי שמזנה בעבור שתקבל אתנן זונה לא תקרא זונה בעצם אחרי שעיקר תכלית תזנותה הוא רק להגיע לבצע כסף ואם היתה יכולה להשתכר כסף באופן אחר בלי זנות לא היתה בוחרת בזנות אבל אחרי שישראל נתנו אתנן ולא שקבלו א"כ הזנות הוא מחוז חפצם לא יקרא זונה והנה תמר זינתה לשם שמים כאזיל להעמיד זרע אנשים צדיקים מיהודה ע"כ לא תקרא זונה אחרי שתכליתה לא הי' הזנות בעצם כ"א להעמיד תולדות צדיקים אבל אחרי שלא גילתה והודיעה את מחשבתה לטובה וכסתה את פנימותה ומצפונה חשבה יהודה לזונה בחשבו שהזנות לה לתכלית וז"ש ויחשבה לזונה והטעם כי כסתה פניה אל מה פניה מועדות בעצם ומחצבתה ופנייתה האמיתית והוא להעמיד תולדות ממנו את זה כסתה והעלימה אבל אחרי ששאלה ממנו חותמו ופתילו שמרמז כפי' המדרש על כוונתה האמיתית לשם שמים שאל איה היא הקדישה בעינים אף שהיא קדישה בעינים מסקרות ונראה לעין שהיא זונה בעצם אבל אינו דן כי היא רק "על הדרך" שהזנות הוא אצלה רק דרך ואמצעי להגיע ע"י למחוז חפצה להעמיד תולדות מיהודה

והשיב לו כיון שכן שהזנות אינו התכלית אצלה רק הדרך והאמצעי א"כ לא היתה בזה קדשה כי לא יאות לה שם זונה וקדשה כפי' בע"ק הנ"ל:

ויהי ד' את יוסף ויהי איש מצליח כי אף שהיתה ברכת ד' לראש יוסף בכ"ז כל זמן שהי' במסגיר אסיר עבד עבדים לא הרגיש בעצמו הצלחה כי כל זמן שחסר ההון היקר מכל ממדה והוא החירות והחפשית דא חסרת מה קנית ע"כ לא אהני לי' ברכת ד' רק שהוא מצליח לאחרים אבל לא לו כ"ז שעול העבדות תעיק באכפו על צווארו וזהו אף שיהי' ד' את יוסף לברכהו בכ"ז לא הי' רק מצליח ולא מוצלח והטעם ויהי בבית אדוניו כ"ז ששלטה יד אדון עליו:

ויהי מאז הפקיד אותו בביתו ולא נאמר כל ביתו (כבפסוק הקודם) י"ל שמתחלה לא הי' יוסף הנגיד והמצווה על כל אנשי ביתו שיהא הוא הראש והראשון לכל דבר רק מנה אותו רק להיות כא' מעבדיו ובמדרגה שווה (הויז בעאמטע) ובעת ההיא לא שלטה הברכה רק בביתו עבור שגם הוא הצדיק הי' לו שם מינוי אבל אח"כ הגביה את יוסף למעלה ראש על כל עבדי ביתו ובשביל זה שעל פיהו ישק כל הבית והתנשא לכל לראש לא רק את ביתו בירך ד' כ"א כל אשר יש לו בבית ובשדה וזהו התכת הכתובים ויפקידהו על ביתו להיות עליון על כל העומדי' שם לשרת והכל נקרא על שמו של יוסף וסיפר הכתוב ויהי מאז' ומן קדמת דנא טרם שמוהו לראש כ"א רק הפקיד אותו "בביתו" ולא על ביתו כ"א רק נתן לו פקודה ומינוי בביתו כשאר עבדיו אז ויברך ד' רק את בית המצרי בשביל שהצדיק שכן בו אבל מעת אשר הפקיד אותו "על ביתו" ויהי מחדש בשכר שהרים למעלה את יוסף להיות עליון על כלם עי"כ פרצה הברכה לא רק בבית כ"א גם בשדה ובכל אשר לו:

ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים בילקוט הובא ג"כ בדמשק אליעזר לד' אין כתיב כאן אלא לאלקים לא לאלקי אני עושה את הדבר הזה והוא פלא ונ' כפשוטו עפמ"ש ותתפשהו בבגדו ופי' שמה שהרהיבה בעזות נפשה לתובעו בפה נבלה לדבר עבירה הי' על שראתה אותו מסלסל בשערו כפירש"י אקרא דוהוא נער ומתגאה בלבושו דמתה בנפשה שעבירה גוררת עבירה והיצ"הר היום אומר עשה כך וכו' ויהי' בנקל לה לפתותו ולהסיתו אבל באמת טעתה בדויוכה שאף שנכשל בעבירה קלה מדת הרחמים העביר עוונו הקטן ורק אם ימוד במדת הדין הקשה את מעשה הנערות לחטא יחשב אבל לחטוא באשת איש שהוא עוון גדול אף נגד מדת הרחמים ח"ו שישמע לה וז"ש איך אעשה הרעה הגדולה הזאת שהיא עבורה בעצמותה גדולה כי אם אמנם חטאתי ע"ע במעשה נערות לא חטאתי רק "לאלקים" נגד מדת הדין המדקדק לחשוב קלות כחמורות

אבל הדבר הזה שאתה מבקש ממני אשר הוא עוון פלילי לא לאלקים למד"הד אחטא כ"א גם מדת הרחמים יענוש אותי:

ועפי"ז י"ל דברי המדרש רבה פ' נשא ויבא מלך הכבוד שהוא חולק כבוד ליראיו יוסף הצדיק נתיירא מפני הקב"ה שאמר ואיך אעשה הרעה וכו' ונתן כבוד להקב"ה שלא נגע בה מפני יראתו חייך שבן בנך אחלוק לו כבוד שאתן לו רשות להקריב קרבנו ביום קדש שלי ולא יהי' ניזוק הה"ד ביום השביעי נשיא לבני אפרים וצ"ל מאי לא יהא ניזוק דקאמר ולהנ"ל י"ל אחרי שיוסף כבר נכשל בעבירה קלה לסלסל בשערו בכ"ז מיראתו את ד' פירש מחמורה ה"נ הלא כל קרבנות אחרי שהם צרכי גבוה היו ראויי' לדחות את השבת אלא שחש הכתוב אולי אם ירגילו את עצמם לחלל השבת במלאכת שמים ירגילו א"ע לחללו גם במלאכת הדיוט רק הכהנים שזריז' הם ובקרבן צבור להם הותר' אבל לא בקרבן יחיד דשאני צבור דרבים ליכא למיטעי כולי האי אבל יוסף שכבר חטא לאלקים כנ"ל ובכ"ז לא נכשל בחמור ע"כ הבטיחו השי"ת שגם זרעו אחריו יקריב בש"ק "ולא יהא ניזוק" לבוא לכלל טעות ומכשול:

ויהי כדברה אל יוסף יום יום וכו' לשכב אצלה להיות עמה, פירש"י לעו"הב עפ"י מ"ש להלן ותתפשהו בבגדו ובמסורה שבבע"הט לא יוכל למכרה לעם נכרי בבגדו בה, עפמ"ש רש"י בקרא דיוסף הורד מצרימה שפוטיפר לש"ש נתכוונה שראתה באצטגנינות שתלד ממנו ולא ידעה אם ממנה אם מבתה והנה במדרש רבה תפש על פוטיפר שאמרה שכבה עמי ולא אמרה כרות ופרשת כנפיך על אמתך ואם כוונתה היתה לש"ש יש ללמד זכות עליה אחרי ידעה שלא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים ואשה רעה צרעת לבעלה כמאמר ב"ס ע"כ אמרה אף שהיא מזרע מרעים מ"מ הוא בצדקתו יגין עליה ויפרוש בגדו עליה להחזירה למוטב ועי"כ לא ימשול למכרה לעם נכרי שתטמע ביניהם בשביל שבגדו בה והוא ילבישנה מעיל צדקה והנה ברחל נאמר ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה מזה נדע שאהבה תשנה את העתים ותחליף את הזמנים לעשות שנה ליום אבל יוסף הרגש בעצמו שבדבר פוטיפר עמו לא יחשב לו שנה ליום כ"א מדי יום ביומו לא נחשב לו יום רק ליום ולא יותר ומזה ישפטו בצדק והוכיח במישור אלו היתה היא זיווגו מן השמים הי' נותן הקב"ה אהבה רבה בלבו עד ששנה כיום בעיניו באהבתו אותה אבל ויהי כדברה אליו "יום יום" שלא נחשב יום אלא ליום מזה ידע שהיא איננה האשה אשר הוכיח לו ד' למען יוציא טהור מטמא ע"כ לא שמע אצלה להיות עמה לעו"הב כי לא ינוח שבט הרשע וכו':

עוד י"ל דברי המסורה הנ"ל עפמ"ש לעיל כי פוטיפר חשבה שילכד בפח טמנה לו על שהי' מסלסל בשערו ומתהדר בלבושים נאים וכן פי' בזו"הק שז"ש ותתפשהו בבגדו ע"י בגדו אבל הוא לא נכשל בעבירה כי נראה לו דמות דיוקנו של אביו כאז"ל וגבה לבו בהעלותו על לבו שהוא בן איש חי רב פעלים ובלוח ארז תזריע פירשתי לא ימשול למכרה לעם נכרי בבגדו בה שכל זמן שישראל נודע להם שהם בנים למקום ולובשים בגדי מלכות שמים שהוא הגאוה כמ"ש ד' מלך גאות לבש שהם מתגאים ומתפארים בצור ממנו חוצבו לא יאבדו ויטמעו בין הנכרים כ"כ גבי יוסף הצדיק בשביל שלבש בגד הגיאות על אביו הגדול ע"כ ניצול מעבירה וזהו כוונת המסורה:

חטאו משקה מלך מצרים פי' בספירנו עבדי שר המשקים ויקצף פרעה על שני סריסיו על שלא תשגיחו על עבדיהם וי"ל שע"כ נאמר על שני סריסיו שהי' להם להתנצל שע"כ לא העניש את עבדיהם ולא הסירים ממשמרתם על חטאם בשביל שהיו רכי הלב וריחמו עליהם שלא לנהוג בהם ביד חזקה אבל אחרי שאז"ל שאין ממנין סריס' בסנהדרין בשביל שהסריסי' מטבעם להיות בלי רחמנות ע"כ קצף על סריסיו שאין להם התנצלות זה:

הלא לאלקים פתרונים ספרו נא לי ובמסורה שבבע"הט ספרו בגוים את כבודו, כי החלומות יגידון מקדם את אשר יעשה כדי לעורר את האדם בתשובה ומי שכזור אחור מדרכי ה' החלום יחזירהו וישוב אל אלקיו ויבטל הגזירה שנגזרה עליו וזהו התענית חלום שנתקן ע"י חכז"ל על חלום רע וא"כ הפותר חלום לא מלבו ידבר את אשר יעלה על לבו כ"א הוא שלוחא דרחמנא וכיון שכן א"צ הפותר להיות גדול בחכמה ובינה כי אם את אשר ישים ד' בפיו אותו ידבר והאלקים יבקש לו לאמצעי אה אשר יבחר בו כקטן כגדול כמ"ש שויתי עזר על גבור ולפעמים הרימותי בחור מעם ע"כ אמר יוסף הלא לאלקים פתרונים תכלית הפתרונים הוא להשיב את החולם אל האלקים אם פירש הימנו א"כ אין חילוק מי ומי הפותר ע"כ ספרו נא לי ואז"ל יפה תענית לחלום וכו' ואפי' בשבת כי התשובה המעילה היא כשיחזור האדם תיכף ומיד לאחר חטאו כפי' היערת דבש מזמור לדוד וכו' כאשר בא אל בת שבע תומ"י ע"כ אמר ספרו "נא" בלי איחור למען תשובו מהר ואז"ל שלא כמדת בו"ד מדת הקב"ה שאם האדם רוצה להרע לחבירו מעלים ומכסה ממנו שלא יזהר אבל הקב"ה מגיד מראשית אחרית למען ישוב ונחם על הרעה אשר דבר לעשות לחוטא וזהו כבוד ד' בלי הסתר דבר וזהו ספרו בגוים את כבודו:

כי אם זכרתני אתך כאשר ייטב לך וכו' עמ"ש גומל נפשו איש חסד שמי שמרחם על הנתון בצרה לא לבד להעני הוא מטיב כ"א גם לעצמו עושה טוב כי נפשו עליו יכאב לראות בצרת אחיו וכ"כ במדת ההודאה למי שהטיב לא רק בשביל שגמולו ישלם לו

יזכרהו לטובה בקרב לב אסיר תודה כ"א הוא בטבע האנושי שהאדם בעצמו נחת ינחת בלבו לזכור אותו האיש לטובה אשר הטיב עמו אבל לעשות מעשה בפועל ולהשיב לו כגמולו וכאשר עשה כן יעשה לו זהו רק חסד וז"ש כי אם זכרתני כאשר יטב לך את זה אדע נאמנה בלי אפין כי זכור תזכור אותי לך ולטובתך ולהנאתך כטבע האדם אבל ועשית עמדי חסד אשר צריך אני לבקש מוך ולא תעשה כן להנאתך ולטובתך כי אם רק לטובתי להזכירני אל פרעה וסיפר הכתוב מנוע מזגו של אותו רשע שלא זכר שר המשקים את יוסף שלא כדרך טבע אדם טוב המזג וק"ו וישכחהו להזכירו אל פרעה:

עוד י"ל ולא זכר ובמד"ר הה"ד אשרי הגבר אשר שם די מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים ע"י שאמר כי אם זכרתני נתוספו לו ב' שנים ונתקשו המפרשים בהבנתו וכ' שנאמר כי כמים פנים אל פנים כן לב האיש אל רעהו ע"כ מה שבאמת לא זכר שר המשקים את יוסף והי' כפוי טובה כ"ש לשכוח את אשר גמלהו הוא לאות נאמן שגם יוסף שכא אותו ולא שם אל לבו לבטוח באמריו של שר המשקים ע"כ כמו שיוסף שכח אותו ולא העלהו על לבו כן גם שר המשקים שכח אותו וזהו ולא זכר שר המשקים את יוסף והסבה לזה היסה "וישכחהו" שגם יוסף שכח אותו ובכ"ז נענש כי סביביו נשערה מאוד ושר המשקים בדעתו שיוסף יסמוך עליו ואיכא חילול השם שנדמה שיוסף בטח בבני אדם ולא בד' ע"כ דייק המדרש בלישני' על "שאמר" כי אם זכרתני לא שעשה כן בפועל לבטוח באדם רק אמירתו עשתה רושם אבל בפועל לא בטח עליו כ"א כמו ששר המשקים לא זכר את יוסף כן יוסף שכח אותו:

החדש על פרשת מקץ

ויהי מקץ שנתים ימים, ובמדרש רבה הה"ד קץ שם לחשך ולכל תכלית הוא חוקר יש לרמז עפמ"ש יראת ד' תוסיף ימים שלירא ד' גם ימים מועטים נחשבים לו לשנים ושנות רשעים תקצורנה שלרשעים אף אם שנים הרבה יחיו אינם נחשבים רק כימים וזהו ויהי מקץ שלבסוף כשיבוא לידי חשבון שנותיו אז גם שנתיים אינם רק ימים אם יהי' כפרעה למלאות את שנותיו בדברי חלומות והבלים ונאמר לא יכבה בלילה נרה של אשת חיל שמי שחי חיי האושר והכושר גם אם אתא ליל המות חשך וצלמות יזרח בחשך אור לישרים ולילה כיום יאיר להם והנה נאמר המון בריית לאין תכלית המה ההמון שחיים בלי תכלית ומטרה כ"א כמ"ש סביב רשעים יתהלכון שלא ישתדלו להשיג תכלית אמיתי להשלים את עצמו כ"א הולכי' סחור סחור ואין תכלית לנגד עיניהם ועליהם נאמר בלע המות לנצח שלעת מצוא זה יום המיתה המות יבלעם ויכלם לנצח נצחים ולא יקומו

לחיי עד כנאמר וחשך על פני תהום ודז"ל אלו מעשיהם של רשעים להם חשך אפילה בעת יורדי' לתהום קבורתם בשביל שחיים בלי תכלית אבל קץ שם לחשך שלא יחשך שמשו של אדם לעולם אבל בעת בא שמשו ישובו אל האדמה אם הי' מן האנשים אשר אין חייהם בלי תכלית כ"א ולכל תכלית הוא חוקר ודורש שיהא לו תכלית:

עוד יש לרמז כי בני אדם הבוטחים על חילם וכחם רק כחולם יתהלכון בארץ כי הקב"ה משנה את הטבע כרצונו ואם גם יש לו יתד לסמוך עליו בכ"ז הקב"ה מחליף את הזמנים ובין לילה אבד כל היסוד הרעוע שבנה עליו בטחונו ואם ד' לא יבנה בית ואז כאשר נהפך עליו הגלגל הוא כאיש מתערה משנתו תרדמת האוולת ועין בעין יראה שע"ע רק חולם חלום הי' וזהו ויחלום פרעה והנה עומד על היאור בעת אשר עמד על מעמדו והי' לו לכן ובסס חזק היאור אשר אמר עליו לי יאורי ואני עשיתיני אבל אחרי רואו שהשי"ת החליף את שנות הטבע והפרות הרעות אכלו את היפות ולא נודע כי באו אל קרבנה וראה שביד הקב"ה לשנות הטבע אז וייקץ משנתו וידע כי הנה חלום הי' ע"ע:

והנה שבע שבלים עולות בקנה אחד במסורה שבבע"הו בקנה אחד כפתור ופרח, הרמז שבכל מקום שיש שלום ואחדות יצמח רק טוב וישע אבל אם אין שלום אין כלום ע"כ אמר אם כלם עולות בקנה אחד אז הם בריאות וטובות אבל בשדופות קדים לא נאמר בקנה אחד כמו שדקדק בע"הט כי בשביל שלא היו בקנה אחד כ"א איש מרעהו יפרד עי"ז נעשו שדופות קדים וע"כ רק אם עולות בקנה אחד אז כפתור ופרח כי הן בענינים הגשמיים אשר עליהם רומזי' השבלים והן בענייני' רוחנים שעליהם ירמזו קני המנורה האחדות הוא המקור הנאמן אשר ממנו יפרה ישע:

עוד י"ל עפמ"ש שהשבע שבלים רומזות על השבע החכמות החיצוניות אבל אינם טובות רק אם יתחברו ויתאגדו עם חכמת תו"הק אז גם הם יעלו מעלה ויש להן מעלה בקדש אם יהיו לרקחות ולטבחות ובאגודה אחת עם קנה התו"הק שנאמר עלי' קנה חכמה קנה בינה והנה לאנשים גדולים אשר כבר מלאו כריסם בחכמת תו"הק אין זה סכנה גדולה כ"כ אם אחרי שבעה נפשו במעדני התורה יתאו למעדני שארי החכמות כי כל הרוחות לא יזיזו אותו ממקומו טהור כמ"ש מ"ש בפ' אמור על המנורה דטהורה יערוך את הנרות לפני ד' תמיד:

(וע"ד זה נראה לי המגיה ממשנתו וכו' הרי זה מתחייב בנפשו כי אם קנה לפרש המשנה באבות המהלך בדרך ושונה ומפסיק האדם כבר שלימות בתורה רשאי לו ללמוד גם חכמות חצוניות אמנם המהלך בדרך דהיינו שהוא בבחינת מהלך לקנות שלימות ופוסק ממשנתו אז מתחייב בנפשו):

ובילקוט תהלים פ"ט דרשו ז"ל אקרא מי בשחק יערוך לד' מי כהקב"ה מאיר עיני חשכים ואין הלשון הזה אלא לשון אורה שנאמר יערוך את הנרות. והכוונה עפ"מ שדרשו חז"ל בתנחומא ויגש אקרא ואת יהודה שלח לפניו מאימתי מברכין על הנר במוצאי שבת משיאותו לאירו ואתה למד מהקב"ה שנאמר בו וירא אלקים את האור כי טוב ואח"כ ויבדל אלקים בין האור ובין החשך הכוונה שהדעה לבדה אינה טובה אם לא שיצטרף התורה והיראה כמש"פ בלוח ארז אז"ל גדולה דעה שניתנה בין שני אותיות שנא' כי אל דעות ד' שרק אם הדעת והבינה תחלתה דעת את ד' וגם סופה אז האמצעי משובח וגדל הערך ע"כ אם אנו רואי' אור החכמה מאירה ומפיקה נוגה כאור לא נוכל עוד להחליט עליה לאמר כי טוב כי יש אור מתעה איררליכט אשר משמן טמא יזון אשר אינו נמשך יפה אחרי פתיל אלקים חיים ע"כ האדם אשר רק למראה עיניו ישפוט לא יוכל לאמר על האור כי טוב רק וירא אלקים את האור כי טוב ורק ויבדל אלקים בין האור ובין החשך רק הוא אשר בוחן כליות ולב ונהורא עמי' שרי הוא ידע מה הוא אור אמת ומהו חשך במעטה האור ולהורות ע"ז שרק אז יקרא אור החכמה טוב באמת וצדק אם שמן משחת קדש יסודתו ע"כ מברכי' על הנר במוצאי ש"ק אחרי אשר שבענו לרווי' ביום ש"ק ממזון התו"הק כמ"ש לא ניתנה שבת אלא לעסוק בתורה רק אז ראוי אור החכמה לברכה כי באור תורה נראה אור ורש"י פי' להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד והוא אף שהמצריים בעת ההיא היו מלאים חכמה ודעת כידוע בכ"ז אחרי שיראת ד' לא הי' אוצרם והיו מאמינים בהבלי וגילולי ע"א אין דעתם וחכמתם נחשבת לכלים אל יעקב אבינו והוצרך להכין לו בית תלמוד אשר ממנו תצא תורה ואורה וזהו המשך המדרש מאימתי מברכי' על אור החכמה מתי הוא ראוי לברך ולהודות עליו רק במוצאי ש"ק אם קדמה לו קדושת השבת אז יאותו ויהנו לאורו אבל אם לא קדמה לו הקדושה והטהרה אין דעת חכמים נוחה הימנה ואנה למד מהקב"ה שרק בו נאמר וירא אלקים את האור כי טוב ורק הוא יכול להבדיל בינו ובין החשך וזהו על המנורה הטהורה רק מי שמלא כבר כריסו במעדני התירה וביראת ד' טהורה יוכל להתענג גם בגן החכמות לרוח היום בלי פחד שישכח את ד' כי כבר שורש בארץ החיים וכל הרוחות לא יזיזו אותו כי הוא מנורה טהורה ע"כ יוכל לערוך את הנרות הם שארי החכמות כי אחרי שהוא מנורה טהורה זהב צרוף בלי סיגים ע"כ גם אם יערוך נרות שארי החכמות בכ"ז "לפני ד' תמיד" לא יסור מאחרי ד' ותמיד יעמיד חי לפני ד' וזהו כוונת הילקוט הנ"ל שרק הקב"ה הוא מאיר עיני חשכים ורק באורו נראה אור בהיר זך ומצוחצח אבל האדם אשר רק לעינים יראה לא ידע להבדיל בין האור והחשך ומייתי שפיר להאי קרא על המנורה הטהורה

יערוך וכו'. - וכ"ז באנשים גדולים אבל למתחילים הנערים המנוערי' עדיין מן התו"הק ולא אכלו עוד מפריה ולא שבעו מטובה עליהם מרחפת סכנה גדולה אם הבור רק עדיין מתורה בוודאי נחשים ועקרבים יש בו להוליכם שולל ובמד"ר פ' המנורה דריש כפתורי' ופרחי' אלו התלמידים ע"כ הוסיפה המסורה לבאר שבפרט ע"כ צריכי' שארי החכמות לעלות בקנה אחד עם קנין התורה בשביל כפתור ופרח המה התלמידים. - ובלוח ארז כי תצא פי' "לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה את הזרע" שאף מי שכבר בא אל היכל התורה פנימה בכ"ז למיחוש מיהו בעי' שלא יזרע כרמו כרם התורה בכלאים המה החכמות החיצוניות כי יש לחוש שסורי גפן נכריה הזרע זר אשר זרע בכרם ד' צבאות תקדש ותסאב את המלאה מה שמלא כבר א"ע בזרע קדושת התורה וכמו שראינו כבר רבים וגם שלמים גרעו חלקם בקדש עי"ז וז"ש והנה שבע שבלים דקות ושדופות קדים שנחבטו מרוח המכלה הרורר בימינו ללכת קדימה פארטשריטט המה יבלעו וישחיתו חלקת טובה את שבע השבלים הבריאות והמליאות ע"ד את המלאה שתו"הק נקראת מלאה ברכת ד':

עוד י"ל בדברי המסירה עפמ"ד בזו"הק וירא ממוחה כי טוב זו תורה שבכתב ואת הארץ כי נעמה זו תורה שבעל פה- עפ"י מה שהק' המפרשי' האיך אפשר שבשביל קיום מצוות רוחניות שצוה עליהם הבורא שהוא רם ונשא על כל גשמיות ואיך יגיע שכר גשמי לעושי מצוה כמ"ש ונתתי מטר ארצכם בעתו והרמב"ן פ' בחקתי כ' שע"כ לא נאמר שכר רוחני בתו"הק שהוא דבר המובן מעצמו שבשביל פעולה רוחני' יגיע שכר רוחנית אבל התורה הבטיח' והיצרכ' להבטיח שאף שכר גשמי עדיו יגיע ומ"מ להסביר קצת הדבר מסתבר שבמצות שציוה הקב"ה בעצמו ובכבודו ית"ש ואין לו שום אדם שום חלק בציויי' האלו ע"כ לגודל רוחניותם ולא בא עליהם הגשם גם השכר הבא עליהם הוא רק רוחני אבל אותן המצוות שתיקנו וגזרו חכז"ל אם אמנם שרוח ד' עליהם השכיל ומלתו על לשונם וכל מה שתלמיד וותיק עתיד לחדש הראה לו למשה בסיני מ"מ אחר שעכ"פ יד אדם באמצע שהרי אנשים מבשר ודם כרוהו במחקק במשענותם כבר יאות עבורם גם שכר גשמי אחרי שידי אדם גשמי שלטו בו וי"ל שע"כ נאמר אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמורו ונתתי גשמיכם עפמ"ש ז"ל ושמרתם עשו משמרת למשמרת ע"כ אם את מצותי תשמרו שתעשו תקנות וגדרי' משמרת למשמרת ע"כ גם שכר ארציי יגיע לכם ונתתי גשמיכם והנה עו"הב נקרא עולם המנוחה כי בו ינוחו יגיעי כח כמ"ש יום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים וזהו וירא מנוחה כי טיב שיזכה האדם בעולם המנוחה לכל טוב זה תורה שבכתב אשר היא מימינו אש דת כלו רוחנית ע"כ חלף עבודתה יבוא על שכרו

ברוחניית אבל גם הארץ כי נעמה גם היא תתן פריה לאכול ולשבוע מטובה עבור תורה שבע"פ אשר חכמים אנשים חקרוה וגם יסדוה ע"כ לה נאה ויאה גם שכר גשמי כנ"ל:
ובזה י"ל מז"ל הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך זהו תורה שבכתב ושבע"פ הובא בכתב סופר פ' ויצא כי אז"ל איזו דבר שהנשמה נהנית בו זהו ריח ע"כ בצדק נוכל לכנות שכר הרוחני של עו"הב בשם ריח כמו שדז"ל וירח את ריח בגדיו שהכניס עמו ריח גן עדן והנה ראובן קיים מצוה הכתובה בתורה לא תקום על דם ריעך ולהנ"ל יגיע לו עבור זה שכר עוה"ב הרוחני וכאז"ל יחי ראובן ואל ימות לעוה"ב וזהו הדודאים נתנו ריח שיאות לו שכר עו"הב הנמשל לריח כנ"ל והנה ע"הז נמשל לפרוזדור ופתח ושער לעולם הבא אשר צדיקים יבואו בו ואמרנו ששכר עוה"ז יאות למי שמקיים מצות חכמים והנה מצות חנוכה היא המצוה הראשונה שתיקנו חכז"ל עד ששאלו במס' שבת אברכת הנרות והיכן ציונו ומשני מלא תסור ורבינו בתורת משה כ' שכל הנס דחנוכה מיוסד על דברי חכז"ל שגזרו על עכו"ם שיהיו כזבין דאי משום טומאת מת לא נפסל השמן דט"מ הותר' בצבור ולפי"ז מצות חנוכה נאה לכנות לה תקנת חכמים ואחרי שאמרנו שעל תק"ח מגיע שכר עו"הז ע"כ אמר שגם על פתחינו הוא העו"הז שהוא פתח ופרוזדור לעו"הב כשבע מניעם מגד הארץ זהו נר חנוכה שעבורו ועל כיוצא בו מתקנת חכז"ל כיון שיד אדם באמצע נשבע גם ממגד עוה"ז וע"ז מסיים חדשים גם ישנים הן על מה שחידשו חכז"ל גם ישנים והיא מה שנאמר מפי הקב"ה בעצמו בלי יד אדם באמצע ובין על תורה שבכתב ובין על תורה שבע"פ נבוא על שכרינו מהראוי לכל או"א:
ואלה הדברים יפלסו לנו נתיב להבין דברי השאילתות התמוהים אשר ז"ל והלכתא מזוזה בימין וגר חנוכה בשמאל מ"ט ושמרתם מצותי ועשיתם אותם וכבר באו חכמים ופירשו וחקרו ועשו סייג לתורה, אשר הוא כספר החתום עיין בני יששכר ולהנ"ל י"ל כי נאמר אורך ימים בימינה ודז"ל יום שכלו ארוך והוא חיי עוה"ב ובשמאלה עושר וכבוד הוא חיי עו"הז ע"כ לרמז כנ"ל שעל תורה שבכתב שכלה רוחנית מגיע זכר רוחנית ועל תורה שבע"פ שידי אדם שלטו בה מגיע שכר עו"הב ע"כ מזוזה שהיא מצוה מתורה שבכתב בימין להורות שאורך ימים בימינה והמקיימה יזכה לחיי עוה"ב אבל נר חנוכה שהוא מילי דרבנן בשמאל להורות שעבורה יגיע בשמאלה עושר וכבוד כנ"ל והטעם כיון שאנשים יצירי אדמה חקרוה ויסדוה מגיע עבורם שכר גשמי וזהו שסיים מ"ט שנאמר ושמרתם מצותי ופירשו וחקרו חכמים בדעתם האנושי עשו סייגים וגדרים ע"כ מגיע להם בשמאלה עושר וכבוד והנה אז"ל הרואה קנה בחלום יצפה לחכמה שנא' קנה

חכמה קנה בינה ואמרנו שעל תקנת חכמים מגיע שכר עוה"ז וזהו שבלים שהוא מזון הגוף עולה ע"ז קנה חכמה ובינה וביאר' המסורה לאמר שזהו בקנה אחד כפתור ופרח עפמ"ש ז"ל עשו ציצים ופרחים לתורה והם דרשות חכז"ל וע"ז שיקיים דברי חכמים שהם כפתור ופרח אז מזכה לשבלים מזון הגוף ע"י קנה החכמה:

עוד י"ל דברי שאלתות הנ"ל אם טוב לאדם לעביד את ד' מצד הקבלה בלי שום חקירה ודרישה לדעת על מה אדני המצוות הוטבעו אז טוב יותר לחקור ולדרוש אחרי יסוד טעמי המצוות ונמנו וגמרו שאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידך שהעיקר יהי' הקבלה צדיק באמונתו יחיה ולטפל יהי' החקירה הבאה אחריה לסייע ולתמוך אשיות הקבלה והנה המזוזה רומזת על מעשה המצוה בלי שום חקירה והמנורה רומזת לאור השכל אשר לכל תכלית הוא חוקר ע"כ אמרו שהמזוזה והוא עשיית המצוה בלי שום חקירה תהי' בימין והוא העיקר והמנורה להאיר באור החקירה תהי' בשמאל שהיא רק טפלה כשמאל שהוא טפל לימין - ובלוח ארז פירשתי הפליאה לא תטה משפט אביונך בריבו מכאן ליין נסך שאסור מה"ת שע"כ עשו חכז"ל משמרת למשמרת גדרים וסייגים כ"א ימתין האדם להלחם עם יצרו בעת אשר יסיתהו לעבור גוף העבירה אז לא יוכל לו כ"א בקושי גדול ולא תוכל להטות משפט האביון הוא היצה"ר התאב לכל דבר בריבו עמך ע"כ עשו סייגים ואסרו יי"נ וכדומה למען יריב עמו בטרם יקרב אל גוף העבירה והנה לכאורה יאמר האדם כי טובה החקירה והקבלה כי אם יעשה אלה המצות בלי שום דרישה אין מקום ליצ"הר לפתיתו כי צדיק באמונתו יחיה ואינו מבקש שום סבה וטעם משא"כ אם הוא דורש וחוקר אז הוא עיר פרוצה אין חומה כי יטיל בו היצ"הר אש ארס זהמתו בשאלות וספיקות אשר ברבים כבר נפלו בבור פחת זה כרה להם היצה"ר ברוח מבינתם ע"כ יאמר האדם טוב לי לחקור ולדרוש ועי"ז יהי' שכרו יותר אם יעמוד נגד רוח הסוער ולא יזיז ממקומו אבל באמת ז"א כי אין האדם רשאי לגרות יצה"ר בעצמו כי לא ידע מה יולד יום אם יוכל לעמוד נגד הקמים עליו וכולי האי ואולי כמו שהוכחנו מדעשו חכז"ל גדרים וסייגים לתו"הק אולי לא יוכל להטות משפט אביונו בריבו ע"כ הרחיקו את האדם כמטחוי קשת ממלחמת היצר ע"כ אחרי שאמרו דהמזוזה מימין והמנורה משמאל להורות שהעיקר תהי' הקבלה הביאו ראיי' לזה שהרי עשו סייגי' לתורה שלא יבוא כלל למלחמת היצר ומהטעם הזה טוב לגבר שלא יכנוס א"ע לעלות על הר מרומי החקירה פן יפול הנופל ממנו כ"א העיקר והימין תהי' מעשה המצוה עפ"י הקבלה:

ויספר להם את חלומו ואין פותר אותם לפרעה, ובסיפור החלום ליוסף אמר ג"כ חלום חלמתי ופותר אין אותו - ונ' עפ"י מ"ש בחלום השבלים וייקץ פרעה והנה חלום ובחלום

הפרות לא נאמר רק וייקץ פרעה ולא והנה חלום ונתכוונתי בזה לדברי בעל מלאכת מחשבת שחלום הפרות לא הי' לו בירור גמור שהוא רק חלום שאפשר להיות כן גם בהקיץ שפרות כחושות ורעיבות דרכן לאכול הרבה ויבלעו את הבריאות והשמינות ע"כ לא אמר והנה חלום אבל שבלים שאין מדרכם לאכול ולבלוע ורק בחלום ידמה כזה ע"כ ידע מיד והנה חלום ומה שבאמת חלם חלום הפרות שאפשר שידמה שנעשה בהקיץ ולא בחלום סבור פרעה שהראה לו כן שידע שאין לזה פתרון כי רק לחלומות פתרונים ולא למה שרואה בהקיץ ע"כ אמר חלום חלמתי כלומר גם את זה ראיתי בחלומי שפותר אין אותי כמו שחלום הפרות שראיתי בהקיץ א"א לפשרו כ"כ חלום השבלים ג"כ לא יהי' לו פותר וע"ז השיבו יוסף ועל השנות החלום פעמים כפל הדבר במלות שונות להורות מה שנשתנה החלום הא' מן השני והראו לך דבר שאפשר שהיה בהקיץ הסבה הוא שבחלום אין מראי' לו לאדם אלא דבר העתיד להיות רק אחר זמן משא"כ כאן כי נכון הדבר מעם האלקים וממהר לעשותו שהשובע כבר התחלה כעת ע"כ הראו לך דבר שנראה לך שכבר הי' ונתהווה לע"ע:

עוד י"ל דה"ט שלא פתרו אותו עפמ"ד בברכות כ"ה לאדם טוב מראי' לו חלום רע ולא טוב שלא תהא חדוותי' מסתייע ולאדם רע אין מראי' לו חלום רע שלא תהא עצבותי' מסתיי' ע"כ לא יכלו החרטומים לפתור כי לא ידעו כדת מה לעשות אם יפתרו לרעה יחרה אפו בהם על שהעציבוהו ואם פתרוהו לטובה מוסיף לשפוך אפו וחמתו עליהם על שמחזיקי' אותו באדם רע שחולם רק טוב ע"כ שתיקתם יפה מדיבורם כי לאיזו צד שיפנו רעה מנת חלקם אלא דרש"א בח"א הק' דהרי מצינו כמה צדיקים כיוסף חלמו חלומות טובים ותי' דדוקא בחלום הבא ע"י שר החילוק כנ"ל בין טוב לרע אבל בחלום הבא ע"י מלאך בעל החלומות אין חילוק בין טוב לרע עיי"ש ולפי"ז בחלום הבא ע"י שד צריך הפיתר לידע מקודם מהות החלום אם טוב ואם רע כדי שיפתור וימיר טוב ברע כנ"ל אבל יוסף ידע והבין שחלומות האלו הנאמרי' עם הספר באו ע"י מלאך וסופן להתקיים ע"כ אמר שר המשקים לפרעה איש כחלומו פתר לא שפתר אז מהחלום להיפך ממהות האיש כבש"ס הנ"ל כ"א אדרבה "איש כחלומו" לאיש טוב הי' החלום טוב כמ"ש בפי' מלבים ששר המשקים הי' איש טוב ע"כ הושב על כנו ע"כ לא השגיח על האיש לפתור בהיפך ממה שהוא כ"א איש כחלומו כי בחלום המתקיים יושב לאיש כגמולו ולרע תרדף רעתו וז"ש פרעה אל יוסף תשמע חלום לפתור אותו והך אותו נראה כמיותר ולהנ"ל א"ל שאתה לא תשגיח על החולם לדעת הפתרון אם טוב ואם רע ולא בהצטרפות מהות החולם תאמר הפתרון סיביעקטיוו כ"א אתה פותר "אותו" לבוא אביעקטיוו מבלי

להשגיח על החולם מה הוא אם טוב ואם רע וז"ש לו ג"כ בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה לא לבד שאיני משגיח מי היא החולם כ"א גם בלעדי כדמייתי הש"ס שם בבר הדי' שאם הפותר הוא איש טוב יבשר טוב וההיפך להיפך כ"א אני מוצא את עצמו מן החשבון כמו שאיני רואה על החולם כן גם מהות הפושר כאין ואפס נגדי וזהו בלעדי כינו שאין אני משגיח עליך גם עלי לא אשגיח:

ונחלמה חלום בלילה אחר איש כפתרון חלומו חלמנו. (הך חלמנו נראה כמיותר) ושם אתנו וכו' איש כחלומו פתר י"ל שחלם לפרעה גם זה שהחלומות הולכי' אחר הפה ואיש טוב מפשר טוב ואיש רע לביש כמ"ש לעיל שפרעה דמה שיוסף הוא איש רע מעללים כמ"ש נער עברי פירש"י ארורים הרשעים לא רצו שיפתור הוא להם כי אחרי שלדעתם רע הוא יפתור לרע אבל הוא אמר להם שאינו תלוי בפותר כנ"ל שאמר בלעדי כלומר לא בי הדבר תלוי כ"א בחלום המתקיים לאיש טוב החולם גם חלומי טבא הוא וטבא ליהוי ולאיש רע להיפך ע"כ שר האופים שחטא חטא משפט מות פתרון חלומו לרעתו ולשר המשקים לטובה כמ"ש בדיבור הקודם בשם מלבים ח"ש איש כפתרון חלומו חלמנו גם את זה חלמנו שהאיש הוא כמו פתרון חלומו אם איש טוב הוא יפתור לטובה ואם רע הוא לרעה והאיש הוא כמו פתרון שלו ע"כ שבארנו נער עברי רע המעללים לא רצינו שנפתור לנו רק ונספר לו דרך סיפור בעלמא אבל הוא פתר לנו באמרו שלא במפשר הדבר תלה ולא איש כפתרון חלומו כנ"ל כ"א איש כחלימו החלום הוא כמו האיש החולם אם טוב ואם רע אבל גם לפי דעתנו שאיש כפתרון חלומו בכ"ז ראינו שצרינו בדמיונינו שאיש רע הוא כ"א כאשר פתר לנו ראינו ונוכחנו "כן היה" שהוא איש כן וצדיק וטוב לו:

וידבר שר המשקים את פרעה לאמר את חטאי אני מזכיר - דקדק באוה"ח דהול"ל אל פרעה ונ' עפמש"כ וחטאתי נגדי תעמוד שמי שלנגד עיניו תמיד חטאו אשר חטא הוא לאת שמכבד את מי שחטא כנגדו ולבו עליו דוי ע"כ במקום שבעלי תשובה עומדי' אין צדיקי' גמורי' יכולים לעמוד וכמו שהוא במלכות' דרקיעא כן הוא במלכות' דארעא ופי' מ"ש ובבא משה לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו כי הרודף אחרי הכבוד הכבוד בורח הימנו ואתו הוא מורה על גדר השיווי ואהבה פניו אל פנים אבל אליו אתא מרחוק ואינו בצוותא חדא כמו אתו וזהו אם משה הי' מתרומם ומתנשא לדבר עם ד' פנים אל פנים כדבר איש אל רעהו וזהו לדבר אתו אז לא הי' זוכה אלא לשמוע הקול מדבר אליו ולא אתו אבל הוא בענותו לא רצה לדבר אלא "אליו" וזכה "לאתו" וז"ש כאן אחר שאת חטאי אני מזכיר ואני בעל תשובה שחטאתי לנגדי תמיד עי"ז אקווה לעלות

מעלה עד שאזכה וידבר לא רק אל פרעה כ"א "את" פרעה לאמר שרשאי אני לומר את פרעה ומדוקדק הך לאמור שדקדק באו"הח:

חלום פרעה אחר הוא את אשר האלקים עושה הגיד לפרעה כי פרעה נתגאה ואמר לי יאורי ואנכי עשיתיני ע"כ כל דמיונו וחלומו הי' שהוא יחיד בעולמו ואין מי ישווה לו ואמר מי ד' אשר אשמע בקולו ע"כ להענישו ע"ז הראהו הקב"ה שיבואו ימי הרעה על ארצו ולא יוכל לעצור בעדם וזה שאמר לו יוסף חלום פרעה כל חלומו והרהורי דיומא הוא אחד הוא' שהוא אחד ואין שני להמשיל לו להחבירה וע"כ להענישו על רמית רוחו את אשר האלקים הוא מדת הדין עושה להענישו עבור זה הגיד לפרעה:

לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע ובמסירה שבבע"הט ואם מעט ואוסיפה לך כהנה עפמ"ש שמחנו כימות עניתנו:

(אמר המגיה א"א המפורסם מוה"ר יצחק ליב פ"ש ז"ל פי' על פסוק זה דהנה אם האדם שרוי בצער וימי יגון עוברים עליו אז גם שעה אחת דומה לו כזמן ארוך ולהיפך אם שרוי בשלוה והשקט אז ימיו כצפור במהירות יחלופו וע"ז התפלל דוד שמחנו כימות עניתנו דהיינו באם יבואנו שמחה אז ידמו לנו ארוכים כימים אשר עניתנו שנראו בעינינו כשנים ולא יעופו מהר):

ונאמר באיוב ויוסף ד' לאיוב כי את זה לעומת זה עשה האלקים כי אם נעשה מהקב"ה רעה גדולה אז כשינחם ד' על הרעה אז הטובה תהי' מופלגת ביתר שאת כנאמר כאשר שש ד' להרע וכו' כן ישיש להטיב ע"כ כיון שהפר"ת מורות על רעה גדולה רעב גדול וחזק כ"כ הטובה אשר תצמח מהם תהי' ג"כ באופן מאוד נעלה וזהו אחר שלא ראיתי כהנה לרוע ע"כ אוסיפה לך כהנה גם הטוב יהי' באופן מופלג:

עוד י"ל עפמ"ש באהל יעקב לפרש מדרשם ז"ל בקש לץ חכמה ואין שחלום פרעה הי' משונה גם בזה משאר החלומות שלא הי' צריך לפתרון כי לא חלם בחדה ומשל כ"א השבלים ופרות הגידו בעצם את אשר יהי' בימיו שובע ורעב אבל החרטומים בקשו חכמה ותעלומות בחלימו ע"כ לא ידעו לפתרו אדז"ל נמצא דחלום פרעה יצא מן הכלל של החלומות כלן שהם לא יגידון אלא מעין הדבר שיהי' אבל חלום פרעה הגיד את הדבר בעצמותו וז"ש חלום פרעה אחד הוא יחיד ומיוחד אשר אין שני כמוהו כי שאר החלומות הן רק דוגמא ודמיון מהעתיד להיות אבל חלומו לא "כאשר" אלקים עושה כ"א "אשר" הוא עושה הגיד לפרעה וכאשר עיינתי שוב בא"י ראיתי שגם הוא ז"ל פי' כן אשר האלקים עושה ואין כל חדש רק פירוש "אחד הוא":

עוד י"ל עפ"י מ"ש ז"ל חלומות הצדיקים מן השמים ומן הארץ וחלומות רשעים אינם אלא מן הארץ עפמ"ש אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף ע"כ הארץ כינוי הוא למדת הדין שהוא אמת ושמים לרחמים שהוא צדק כמו שמורגל בדברי חכז"ל רחמי שמים והנה לרשעים לא יגיד בעל תחלום רק אם רעה תבוא אליהם בחלום ידובר בהן למען יחזרו וישובו אל ד' וניחם על הרעה אבל אל הצדיקים בחלום יראו הן לטובה הן לרעה כי לא יעשה אלקים דבר כ"א גלה סודו וזהו חלומות הצדיקים מן השמים ומן הארץ בין לדין בין לרחמים הן לשבט הן לחסד אבל ברשעים רק הרעה יראו בחלומם כנ"ל וז"ש חלום פרעה לא כחלומות הצדיקים ששנים המה קריאת ד' אליהם בחלומם כ"א רק אחד הוא כי רק את האלקים הוא מדת הדין עושה רק את זה הראה לפרעה ולא הרחמים וזהו הגיד לפרעה רק דברים קשין כגידין יחזה במחזה חלומו ואף שיהיו שני שובע לטובה מ"מ הלא לא יוודע השובע מפני הרעב אח"כ כנאמר:

וקמו שני רעב אחריהן ונשכח כל השבע וכו' ולא יודע השבע בארץ מפני הרעב ההוא אחרי כן כי כבד הוא מאד:

הך כפל הלשון ונשכח וכו' ולא יודע י"ל עפמ"ש זכרה ירושלים בימי עניה וכו' כל מחמדיה אשר היו לה בימי קדם ונאמר ג"כ זכור ד' מה היה לנו כי מי שהי' מתחלה במעלה רמה ונפל ממנה לבירא עמיקתא הוא מרגיש יותר בעניו ממי שלא הי' מעולם בשמי רום המעלה כי לו נחשב אף השפלה קטנה בערך אל מעלתו הקודמת כמו גדולה אחרי שלא הורגל רק בטוב מאד ע"כ הי' מקום לחשוב דהרעב לא יהי' גדול כ"כ בפ"ע רק בערך אל שני השובע הקודמי' שהיו מופלגי' ברוב שפע וברכה יהי' נרגש הרעב אף שבעצמו אינו כ"כ גדול וכבד ולשלול את זה אמר וקמו שני רעב אחריהן עד אשר אם נשכח כל השובע ולא כעריך הרעב נגד השובע העבר בכ"ז יהי' קשה כ"כ עד שיכלה את הארץ. והנה מי שחי' מתחלה בחיי עושר והצלחה וחזק את גופו בחייא רויחא אף אם יבוא עליו אח"כ חיי מצור ומצוק בכ"ז בנקל לו לסובלם כי יסודו חזק ובריא אולם ושמן וחמין שסך בילדותו הנה נתנו לגופו כח ואיל לסבול גם ימי הרעה משא"כ מי שמילדותו כלכל את עצמו בלחם צר בזה כל יסודי גופו מיתריו ועורקיו חלשים עד שאין בו כח לסבול ורוח קל הופכתו ועוקרו על פניו אחרי שערו עד היסוד בו לזה אמר שלא תאמר ששני השובע אשר בהם יחיו ברווחה והרחבה ותתענג בדשן נפשם יבריא אותם כ"כ עד שבנקל יוכלו לסבול את צער שני הרעבון ע"כ הוסיף לאמר ולא יודע השבע בארץ מפני הרעב שלא ירגישו תוקף ועוז אשר נתנו להם שני השובע כי הרעב יהי' כ"כ כבד מאוד עד שלא יוודע עוד השובע שעבר וא"ש כפל הלשון:

עוד י"ל שבעת שהאדם יש לו רב כל בשפע והרווחה לא ינחת בו אם ידע מקדם שבעת קט ירעב ללחם ולא יהי' אתו מאומה כי הדאגה והפחד מימים יצרו ימררו את חייו אם גם כעת ישבע ויותר כי מה בצע לו מהווה אם העתיד הרע מרחף לפניו ע"כ המצרים אשר ידעו מפתרון יוסף שאחרי כלות שני השובע ירדף אחריהם רעת שני הרעב ע"כ נהפכה שמחתם לתוגה וכוס הרויה אשר שתו בשני השובע יהי' למר ולא הרוו נחת בידעם ששני הרעב יכבידו אכפם עליהם וז"ש ולא יודע השבע בארץ שגם בעת השובע לא יהי' להם ידיעה המשמחת מהם מפני שנות הרעב אשר יבואו אחריהן והעתיד יהפך את ההווה לצער ויגון - וז"ש להלן תחלנה שבע שני הרעב לבוא כאשר אמר יוסף ויהי רעב בכל הארצות ובכל ארץ מצרים היה לחם, ונדחק הרמב"ן לפרש ויהי רעב בכל הארצות אשר סביב ארץ מצרים כי קושיתו כיון שנאמר ובכל ארץ מצרים היה לחם האיך אמר ויהי רעב בכל הארצות ולהנ"ל י"ל אף שבארץ מצרים היה לחם בכ"ז הפחד והמגור מפני ימי הרעב שיבואו אח"כ השקום לענה וראש גם בימי השובע ע"כ אף שהי' לחם בארץ מצרים בכ"ז גם בימים האלו כבר התחיל אצלם הצער של ימי הרעב בידעם שאחרית שמחתם תוגה תהי' ע"כ כמש"פ ביערת דבש כאשר בא אל בת שבע הוא תיכף ומיד בא אליו נתן הנביא להחזיר את דוד בתשובה ע"כ מזמור לדוד ה"נ י"ל ותחלנה שני הרעב כאשר אמר יוסף שתיכף שאמר שיהיו שני הרעב אף שיקדימו להם שני השובע בכ"ז כבר התחילו ימי הרעב אף בשני השובע ע"כ הי' רעב בכל הארצות ואף ארץ מצרים לא יצא מן הכלל אף שבכל אמ"צ הי' לחם בכ"ז כבר הרגישו גם בשני השבע צער שני הרעב שיבוא בטח אחריהן:

כי נכון הדבר מעם האלקים וממהר האלקים לעשותו, כי הקב"ה הרוצה בטובו להשפיע טוב על בריותיו אם יגזור טוב וחסד שיבוא אל בנ"א אז ימהר ויחיש לעשותו למלאות חפצו ורצונו הטוב והמטיב רק מדת הדין מקטרג ואינו מרוצה לטובה הוא יעכב ויאחר הדבר למען תתמהמה הטובה לבוא לעולם לא כן אם נגזר דבר לשבט לרעה אז נהפוך הוא הקב"ה בטובו מאחר הדבר כל מאי דאפשר כי אקדומי פורענות לא מקדים ומדת הדין ממהר ומחיש שבוא תבוא הרעה ולא תאחר והנה פה בגזירת שני הרעב הי' כראה לפנים למי שאינו יודע עתידות שהן לרעת העולם שיכביד הרעב אכפו עלי אנשים לכלותם ברעב אבל מגיד מראשית אחרית היודע תעלומות ידע ויתבינן שיצמח מזה קרן ישועה ליוסף שמבית הסירי' יצא למלוך ע"כ הקב"ה מיהר את הדבר אחרי שאחריתו ישגא לטובה אבל גם מדת הדין הסכים לזה למהר לבוא כי אליו הי' נראה ראשיתו מצער את בנ"א ולא ידע אחריתו ואז"ל כל מקום שנאמר וד' הוא ובית דינו המקטריגי'

והמשמאילים אשר עם ד' תמיד וסביב לכסא כבידו יחנו ע"כ אמר כי נכון הדבר מעם האלקים והם המקטרגים אשר עם אלקים המה במדת הדין להם נכון וכשר הדבר כי יחשבו לרעה אבל אחרי אשר אלקים חשבה לטובה כנ"ל גם הוא בכבוד וטובו ממהר לעשותו בידעו כי טוב יהי' אחריתו מראשיתו:

ועל פיך ישק כל עמי - ובמסורה שבבע"הט שפתים ישק משיב דברים נכוחים עפמ"ש מצודות משלי כ"ד ישק פירושו מלשון חיבור השפתים זה לזה וכ"מ במשנה משיקי' את המים ע"כ א"ל ליוסף שאם אתה תרצה לפתוח את פיך לדבר דבר אז הס כל בשר מלפניך וכלם ידמו ויחשו לשמוע מה בפיך וזהו על פיך כשאתה תרצה לפתוח את פיך אז ישק כל עמי ויחבר השפתים לזו למען לא יצא הגה מפיהם והנה מי שממהר להשיב טרם ישמע ויבין מה ששאלו חבירו לא ידבר נכונה כי משיב דבר בטרם ישמע אוולת תחשב לו אבל מי שמחבר את שפתיו מבלי לפותחם עד יבין הדבר אשר שמע לאישורו וזהו שפתים ישק הוא ישיב דברים נכוחים:

ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את אסנת - כי לכאור' יק' האיך הרהיב יוסף בנפשו עת לישא בת עובד אלילים ולא ירא לנפשו שיהי' לו ממנה בנין דלא מעלו אבל כיון דטמירי' גלי לי' וידע מקדם שבניו יהיו צדיקים ע"כ לא פחד מזה וזהו ההמשך על אשר קרא אותו צפנת פענח ומגלה טמירין ע"כ לקח לו לאשה בת הכה לע"א:

וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב, במסורה שבבע"הט וליוסף אמר מבורכת ד' ארצו עפמ"ש מכאן שאסור לשמש מטתו בשני רעבון ועיין באו"הח וביכורי אביב אף שיוסף הי' מחשוכי בנים שמותר לו לשמש בשני רעבון בכ"ז הוא נהג בעצמו מדת חסידות וכן כתבו המפ' ז"ל שהמלה הנכתבת ראשונה הוא להורות חידוש עיין מלבים בכ"מ וז"ש וליוסף בשביל שהוא הי' צדיק מתחלתו ועד סופו אף שמצד הדין הי' מותר לו אף בשני רעבון קרא חסידותי' דיוסף קמ"ל וילדו לו בטרם תבוא שנת הרעב ועוד אחרי שעיקר טעם האיסור הוא שלא יהא העולם שרוי בצער והוא בנחת אבל צדיק כמוהו שזיווגו לא הי' להנאתו כ"א רק לקיים מצות בוראו כמ"ש לעיל ויהי כי ארכו לו שם הימים א"כ גבי ל"ש האי טעמא לאיסורא כי דומה עליו כאלו כפאו שד וז"ש וליוסף אמר מבורכת ד' ארצי שגם ארציותו וגשמיותו לא עשה רק כברכת ד' אשר ציוה עליו ע"כ לא הי' טעמא דאיסורא וזהו החידוש שבכ"ז לא פירש מן הציבור. ועד"ז י"ל מ"ש להלן ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ, עפ"י מ"ש ז"ל התקוששו וקשו קשט את עצמך ואח"כ קשט אחרים לז"א מתחלה ויוסף הוא השליט על הארץ

הוא ארציות שלו ורק אחרי שקשט א"ע ושלט ביד חזקה על ארציות שלו אח"כ הוא המשביר ומשפיע לכל עם הארץ:

והרעב היה על כל פני הארץ וכו' ויחזק הרעב בארץ מצרים- שינוי הלשון על פני הארץ וסיים בארץ מצרים כי מדרך העולם בעת אשר יתחיל היוקר להאמיר אז הסוחרי תבואת ואוספי בר רגילים למנוע במכירת אוצרם עדי תיקר השער ביותר וירוויחו עוד כפלים וע"ז נאמר מונע בר יקבהו לאום כלומר אם יש עוד בר ותבואה רק הסוחרים מונעים למוכרו למען ירוויחו יותר יקבהו לאום ע"כ מתחלה אין כאן רעב באמת שהרי עוד מלאו האסמות ורק לפנים נראה הדבר עאלו הי' כבר רעב וזהו מתחלה ויהי רעב רק על כל פני הארץ לחוץ ולפנים הי' נראה כאלו כבר שלט הרעב מה שבאמת עדיין לא הי' כן ע"כ יוסף הכריח וכפה לסוחרים שימכרו אף שלא ברצונם והנאתם וזהו ויפתח יוסף את כל אשר בהם מה שהי' להם עוד באסמיהם סמוי מן העין פתח הוא בע"כ ורק אז פתח אוצרות המלך אשר גנז וישבור למצרים כשלא הי' רעב רק על פני הארץ כ"א כבר באמת ויחזק הרעב שבארץ' שכבר כלו לאכול אוצרות היחידים אז הוא המשביר בר:

וכל הארץ באו מצרימה לשבור אל יוסף, פירש"י שהי' צריך לכתוב לשבור מן יוסף וכ"כ ראב"ע ורשב"ם ולא אבין אחרי שכ' רש"י בעצמו במקרא הקודם דשבר יש לפתרו בין בלשון מכירה בין בלשון קנין א"כ הלא אין המקרא יוצא מידי פשוטו אחרי שמסתמא בטרם מכרו הסוסי' ואדמתם אשר כל מחייתם מהם מכרו כל או"א כלי חמדתם וסגלתם זהב וכסף אשר אין כ"כ צורך להם כמו בבהמתם ואדמתם ע"ז אמר וכל הארץ באו לשבור. והוא למכור את חפציהם שאינם הכריחים אל יוסף בעבור אוכל:

וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר לבניו למה תתראו כי מה שיעקב התמהמה ולא רצה ללכת מיד בשעת הרעב למצרים הוא כי ראה ברו"הק ששם יהי' גלות ועת צרה ליעקב ע"כ אקדומי פורענות לא מקדמי' ע"כ איחר הדבר כל מאי דאפשר וכ"ז הוא שראה ברו"הק את העתיד לבוא במצרים על בניו אבל הם שלא שרה להם רו"הק לידע את העתיד תמה עליהם למה יתראו לפני הבריות כאלו הם רואים את אשר עיניו יחזו את הנולד ואחרי שבנין התפעל מורה על פעולה הנראית מה שבאמת אינה כן כמו מתרושש מתעשר ע"כ אמר וירא יעקב הוא ראה והתבונן את האתא מרחוק כי יש שבר במצרים ששם שורש פורה שבר על שבר לבניו בגלות החל אבל אתם שאינכם רואים באמת מדוע אתם מתמהמהים ותתראו שאתם מראי' א"ע כאלו אתם ג"כ רואים:

ועד"ז י"ל מ"ש להלן הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה ונחיה ולא נמות ופי' באו"הח ונחיה בע"הז ולא נמות בעו"הב ועפ"ד בקדש י"ל עפמ"ד במד"ר לך אקרא דויהי

השמש לבא שאברהם אבינו בורר לו שיעבוד מלכיות וז"ש הנה שמעתי והבנתי כי יש שבר והריסת מעמד חירותיכם במצרים ובכ"ז רדו שמה כפירש"י וע"ז נחיה ולא נמות עכ"פ בעו"הב כי טוב לנו להיות בגלות בעו"הז ועי"כ נחיה לעו"הב. והא דכתיב וירא יעקב כי יש שבר וכו' ויאמר הנה שמעתי ושונה מראיי' לשמיעה י"ל דהוא באמת ראה ברו"הק כנ"ל אבל מרוב ענותנותו לא רצה להתפאר בזה שהוא רואה את העתיד ע"כ אמר רק שמעתי משיירות המצווייות:

ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו עפמ"ש רמב"ן שיוסף שנה את מראיתו ע"י שימת המצנפת על מצחו כדי שלא יכירוהו אבל הם עמדו לפניו בלי שום שינוי ועי"כ הכיר אותם והטעם שלא התנכרו גם הם כמוהו הוא בשביל שהם לא הכירוהו ולא ידעו לפני מי הם עומדי' ע"כ מה להם להתחפש ולשנות את עצמם אבל אם היו יודעים ומכירים אותו אז גם הם היו מתלבשי' ומתנכרי' ולא הי' גם מכיר אותם כמו שהם לא הכירוהו ע"י שינוי שעשה במראהו א"כ האי קרא מרישי' לסיפ' ומסיפי' לרישי' נדרש ויכר יוסף את אחיו כי לא השתדלו לשנות א"ע בשביל שהם לא הכירוהו והם לא הכירוהו בשביל ויכר את אחיו והשתדל להתחפש בפניהם:

ויזכור את החלומות אשר חלם להם ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם וכו' - כי הוא חלם שהוא ימשול ויעצור עליהם אף שהוא צעיר לימים בכ"ז רב יעבוד צעיר כי אינם ראוי' והגונים למלוכה כי חשדן בעריות כאז"ל ע"כ ויזכור את החלומות שהוא ימשול בהם ובע"כ שהם ח"ו רעים וחטאים ובפ' עריות נאמר ונשנה ראה את ערוותה אלמא דלשון רואה ערוה הוא כינוי לבולמס התאוה לזנות ואחרי שמצרים שטופי זמה כי זרמת סוסים זרמתם ע"כ אמר להם לראות את ערות הארץ כלומר לזנות עם בנות הארץ באתם אבל אחרי שאז"ל אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אמרו לו תדע שחשרתנו במה שאין בנו שהרי רעבים ללחם אנחנו ועבדיך באו לשבור אוכל ואיך יערב לנפשינו עשות המזמתה:

זאת עשו וחיו את האלקים אני ירא יש להמליץ עפמ"ש ז"ל אין וזאת אלא תורה שנא' וזאת התורה ודז"ל את ד' אלקיך תירא לרבות ת"ח ע"כ אמר להם זאת עשו התעסקו בתורה אז בטוחים אתם וחיו שלא אעשה אתכם רעה כי את האלקים הוא התלמיד חכם אני ירא לגע במשיחיו:

ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו וכו' כי הראשונים ובראשם בפר"ד כ' שהשבטים אכלו בן פקועה ומפרכסת דשרי לישראל ואסור לב"נ ויוסף דן אותם לבני נח להחמיר והשבטים חשבו א"ע לכל מילי כישראל ואז"ל פ"ק דב"ב אם אלקיכם אוהב

עניים מ"מ אינו מפרנסן משל למלך שכעס על עבדו וכו' והשיבו משל למלך שכעס על בנו וא' מפרנסו ואנו נקראים בנים למקום וגם בזה האריך בפר"ד בדרושיו שממצות צדקה מוכח שאנו בנים למקום ומותר ומצוה לרחם על העניים אף שכועס עליהם בכ"ז דטבא לי' עבדי להו וע"ז אפשר שאז"ל שכל מי שיש בו מדה רחמנות בידוע שאבותיו עמדו על הר סיני ונתן לך רחמים ורחמך היינו על ישראל שנקראו בנים למקום ומותר ומצוה לרחם עליהם אבל בעכו"ם שנקראו עבדים אסור לרחם כמשל הנ"ל ע"כ לא תחנם ולפי"ז השבטים שחשבו א"ע כישראל לכל דבר ודבת יוסף שאכלו בן פקועה כלא בעיניהם אחרי שהם ישראלי' ודנו אותו כדין עד זומם כמ"ש לעיל בשם או"הח א"כ על מיתתו לא ניחמן אחרי שלדעתם הו' חייב מיתה מצד עד זומם רק בשביל שהיו אכזרים והמיתוהו באופן אכזרי ע"ז דנו שבא עליהם העונש ע"כ אמרו אבל אשמים אנחנו על אחינו לא בשביל שגרמנו מיתתו כ"א על אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ושמנו לבנו כחלמיש ולא רחמנו עלי' לברור לו מיתה יפה אבל ראובן הי' בדעתו כדעת יוסף שהם כדין בן נח ואסור לרחם עליו ע"כ על אשר הקשו את לבם ולא שמעו לקול תחנוניו בזה לא חטאו וזה הלא אמרתי לכם "אל תחטאו בילד ולא שמעתם שע"ז שלא שמעתם לקול תחנוניו לא חטאתם כי אנו נחשבי' כב"נ ואסור לרחם וכיון שכן דבתו שהוציא עליכם שאכלתם בן פקועה כדין היתה כי אסיר לב"נ לאכול וכיון שכן לא הי' חייב מיתה כי לא הי' עד זומם כ"א וגם דמו הנה נדרש על אשר שפכנו את דמו והרגנוהו שלא כדין ע"ז אנו נידונים:

אותי שכלתם וכו' עלי היו כלנה, ובמסורה שבבע"הט ואת עלית על כלנה ע"פ מ"ש במיתת נדב ואביהוא בקרובי אקדש סבור הייתי או בי או בך ועכשיו אני רואה שהם גדולים ממנו ע"כ אמר יעקב אחרי שהקב"ה לקח אותם ממני כדי לכפר על עווני מוכח שהם היו יותר גדולים ממני וזהו עלי ולמעלה בקדש ממני היו כלנה והוסיפ' המסורה לבאר כמו ואת עלית על כלנה שהכוונה ג"כ שהיא למעלה מכלם:

עוד י"ל לפ"מ דקיי"ל באשה שמתו ג' בעליה הוחזק' לקטלנית וגם באיש שמתו ג' נשיו ר"ל עיי' תשו' הרא"ש שבטור אה"ע סי' ט' ובדרו"פ שם דגם הוא מקרי מוחזק וההה"ד אם מתו ג' ילדיו ר"ל מוחזק שבחטאו מתו אבל בשנים לא הוחזק שהוא הגורם וז"ש אותי שכלתם שעשיתם אותי כאלו בחטאי משכל אני את בני כי זה ששמעון ויוסף איננו זהו רק ב' אבל אם גם את בנימן תקחו ובג' פעמים הוי חזקה אז איגלי מילתא למפרע שדין גרמא: שבו שברו לנו מעט אוכל יש לרמז אחרי שכל עמל האדם לפיהו וכל חטאת האדם היא עבור מאכלו ומשתהו כי יבקש למותרות כמש"פ בנפשו יביא לחמו שאת

נפשו הוא נותן לטמאה עבור הלחם אשר יסעדהו ע"כ הבעל תשובה צריך לצמצם א"ע במאכלו ולספק א"ע בההכרחי ואת המותר יחרים וזהו שבו אם תרצו לחזור בתשובה אז העיקר הוא שברו לכו רק מעט אוכל ולא להרבות במעדנים:

וטבוח טבח והכן - במד"ר אין והכן אלא שבת שנאמר והכינו את אשר יביאו אמר הקב"ה ליוסף אתה שמרת שבת עד שלא ניתנה חייך שבן בנך עומד ומקריב בשבת שנא' וביום השביעי נשיא לבני אפרים עפ"י שנתחדש בזמנינו חק המלכות שכל יושבי הארץ צריכי' לשבות ולנוח מעבודתם עכ"פ יום א' בשבוע הנקרא זאנטאגסרוהע והעובר על פקודה זו מטעם המלך ענוש יענש ואין עושי' כן לשמור את הדת כ"א לקיים חוב סמאמציאל שכל עובד מלאכה לא יהי' כחמור למשא כ"א כל יגיעי כח ינוחו יום א' ומטעם זה אין חילוק באיזו יום ינוחו אחרי שהעיקר הוא להרגיע יום א' בשבוע א"כ מה יום מיומים אבל לנו בנ"י אף שיספרו בגוים כבוד תו"הק שבמחוקק בושטכותיה כבר הקדימה זה אלפים מהשנים את חקי הסאציאליסמוס אשר חדשים מקרוב באו אליהם בכ"ז ידענו כי מצית שבת לנו לא מטעם זה כ"א היא חק ולא יעבור אותו הוא בינו ובין בני ישראל ע"כ לא נחליפנו נמיר אותו ולא ביום אחר כי יום זה מקודש מכל הימים.

ואחרי שקרבנות צבור דוחין שבת הלא רואין שגדול כחו של קרבנות א"כ יקשה מדוע קרבנות יחיד אינן דוחי' את השבת הלא גם הם קדושים כקרבני צבור ולהנ"ל י"ל כי הנחים ביום א' בשבוע רק כדי להנפש מהעבודה רק העובדי' ביגיע כפם ובזיעת אפם להם יאות המנוחה ביום א' אבל המעונגי' והמפונקי' אשר בכל השבוע לא ייגעו ולא ייעפו להם אין צורך במנוחת יום א' אבל אחרי שלנו שלומי אמוני בנ"י הש"ק הוא יום מקודש מכל הימים אין חילוק בין עובד ללא עובד ע"כ נאמר ששת ימים תעשה מלאכה והוא הגבר אשר לא יעבוד בעצמו כ"א מלאכתו נעשית ע"י אחרים ובכ"ז ויום השביעי שבת וזהו לאות שאתה שובת לד' אלקיך בשביל שהוא ציוה ע"כ הכהנים אשר אין להם חלק ונחלה לא שדה ולא כרם לעבדה ולשמרה כ"א שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו אם היו מקריבי' קרבנות בשבת הי' מקום לטעות שרק העמלים במלאכת העבודה הוה צריכי' לקיים את השבת אבל הכהנים שאינם יגעים מעבודת השבוע א"צ לשבות ע"ד דאיתא פ"ק דערכין הני כהני הואיל ואיתנהו בתקיע' דכולי שתא לא לחייבו ע"כ אסרה התורה להקריב בשבת עכ"פ קרבנות יחיד להודיע שמצות שבת הוא כשאר המצוות. - ואחרי שיוסף קיים את השבת עד שלא ניתנה והוא ידע להוקיר את ערך השבת כי יום קדוש הוא ולא בשביל טעם סאציאליס- מוס א"כ אין מקום לטעות הנ"ל ע"כ בן בנו עומד ומקריב בשבת אף קרבן יחיד ויש להמליץ בזה

סוף דברי המדרש הנ"ל מותר השמן שבנר חנוכה עושה לו מדורה ושורפו לפי שהוקצה למצוותו כי החדשים מקרוב גם להדלקת נר חנוכה נותנים טעם שהוא קינדערפעסט להאיר עיני הילדים הרכים בימי החורף הקשים כמו שעושים האומות באילנם הידוע ווייהנאכטסבוים שמדליקי' ביום אידם ואחרי שהם נותני' לחג הזה פאעטישען ריי"ן כידוע ע"כ מותירי' מן הנרות הללו להיות להם למשמרת כל ימי השנה וזכרונם יופיע נהרה בלב הילדים כל השנה כלה ולהוציא מטעות זה ולהורות שנר חנוכה הוא רק לזכר נפלאות אשר עשה ד' לאבותינו בימים ההם בזמן הזה ע"כ אחר עבור ימי החנוכה לא יזכרו ולא יפקדו עוד כ"א שורפם לפי שהוקצה רק למצותו ורק מצות ד' אנו מקיימים בהדלקתם ולא סבה אחרת ורק המצוה מאירת עינים:

ויכינו את המנחה עד בוא יוסף בצהרים כי שמעו כי שם יאכלו לחם יש לרמז ע"פ דקיי"ל בש"ע או"ח סי' רל"ה אף דלכתחלה אין להתפלל תפלת מנחה גדולה בצהרים מ"מ אם רוצה לאכול סעודה גדולה צריך להתפלל מקודם והנה בוודאי סעודה בבית יוסף משנה למלך דין סעודה גדולה יש לה ע"כ אמר ויכינו את המנחה שהכינו א"ע בתפלת המנחה עד בא יוסף אף שהי' בצהרים זמן מנחה גדולה שאין העת להתפלל עדיין בכ"ז אחרי ששמעו ששם יאכלו לחם סעודה גדולה הוצרכו להתפלל קודם:

שלום לעבדך אבינו עודנו חי כי נאמר יבוא שלום ינוחי על משכבותם אבל כל זמן שהאדם חי יש לו מלחמה תמידית עם היצ"הר אשר יארוב לו בכל פנה שהוא פונה אבל בצדיקים גמורי' כיעקב אבינו אשר קיימו בעצמם ולבי חלל בקרבי גם בעוד בחיים חייתם כבר עשו שלום עם יצרם וזהו שלום לעבדך אבינו אף שעודנו חי כבר זכה לשלום ואין לו מכשול מיצה"ר:

אלקים יחנך בני ע"פ מה שפירש"י שבנימין קרא את כל בניו על שם יוסף אחיו שנאבד ממנו ועשה לו בזה מזכרת אהבה אבל יוסף קרא שם בנו מנשה כי נשני אלקים את כל בית אבי וכשראה יוסף את בנימן שהוא לא שכח את אחיו עד שלכל בניו בשמות יוסף קרא והוא בגדולתו שבח את כל בית אביו והורה בזה קלות דעת ע"כ ניחם ונתחרט על אשר עשה כן וירא שלא יהא לבנו מנשה השם הזה לקלון ולחרפה ע"כ התפלל עליו אלקים יחנך אתה בני מנשה כמו שאמר האשכנזי גאטט זייא דיר גנאדיג, ויה"ר שלא יארע תקלה וקלון לך ע"י שם הזה. - ואפשר שגם מטעם זה העביר הבכורה ממנשה ונתנה לאפרים כי לא לכבוד הי' לו השם הזה:

בגדול החל ובקטן כלה יש לרמז עפמ"ש והי' ראשיתך מצער ואחריתך ישגא כי מי שהולך לאט לאט ממדרגה למדרגה הוא ישיג את תכליתו המבוקש ומהקטון יעשה גדול

אבל נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך מי שמתחיל תיכף בגדולות ונפלאות ממנו ומפליגה דבר יותר מכחו ויכלתו הוא יפול לאחור ולא יגיע למטרת חפצו כן הוא מנוסה הן בעניני המסחור הן בעניני החכמה צריך ללכת מן הקל אל החמור אבל מי שמחמיר בתחלתו מיקל הוא בסופו וזהו מי שבגדול החל שתיכף מתחלה רוצה בגדולות ונצורות סופו שיכלה את הדבר בקטן מאוד כי לא שיור את הסדר:

ויהי הם מריקים שקיהם והנה איש צרור כספו בידו יש לרמז עפמ"ש שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו כי הנותן צדקה אף שלפנים נראה שהוא יחסר מרכושו בכ"ז הלא ד' ישיב לו כגמולו וימצא שכרו יותר על הפסדו וזהו ויהי הם מריקים שקיהם לתת צדקה לעניים סיפן והנה איש צרור כספו בידו כי יושב לו מאת בעל גמולו והמרבה בצדקה לא המעיט מכל אשר יש לו:

החדש על פרשת ויגש

ויגש אליו יהודה וכו'- עפמ"ש בכ"ס פ' מקץ לפ' מ"ש שם ויקראו לפניו אברך שמי שהוא גדול ורם מעולם ואין לפקפק אחרי גדולתו וחשיבתו את זה אין מן הצורך לכבדו בכבוד חיצוני כי כבודו במקומו אבל מי שמבית הסורים יצא למלוך ומאשפות הורם אביון ולא הורגל עוד בגדולתו כמו יוסף לזה צריך להראות אותות הכבוד ביתר שאת למען יזהרו מפגוע בכבודו אשר זה מקרוב בא אליו ע"כ קראו לפני יוסף שיכרע לפניו כל ברך והנה יהודה מתחלה שמרוב שיחו וכעסו אף שלא ברצונו יצא עתק מפיו דברים אשר לא יתכנו לפי כבידו ע"כ ביקש ממנו מקודם דברו אליו שאל יחוש ויקפיד ע"ז אחרי שהוא חשוב בעיניו כמלך רם ונשא מאז ומקדם ואין לו הכרח לאותות הכבוד החיצוני כ"א בקרבו יכבדהו וינשאהו ואם גם מן השפה ולחוץ ידבר דברי נרגן בכ"ז הלא כבודו הוא כיתד במקום נאמן אשר לא יזיז אותו ממקומו ע"י דברים קשין וז"ש לו בי אתה אדוני בקרבי אני ירא אותך יראת הכבוד והרוממות כי כמוך כפרעה אתה חשוב אצלי כמו המלך בעצמו וכמו שהמלך אינו יורד ממדרגתו הרמה ע"י דברים קשין כ"כ אתה ע"כ אל יחר אפך בעבדך:

ובמד"ר דבר אני מוצא מבפנים ומשנים דבר בנא ומכלה אתכם, ונדחקו המפרשי' בהבנתו וי"ל כי אז"ל דברי' היוצאי' מן הלב נכנסי' ללב כי שדברי אדם יעשו רושם בקרב לב איש הא' שלא ידבר מן השפה ולחוץ ולבו בל עמו כ"א ידבר מעומק לבו והשנית שצריך שידבר בלשון תחנונים כמ"ש תחנונים ידבר רש וז"ש דבר אני מוצא מבפנים שדברי יבואו מקרב לב עמוק ולא רק דבר שפתים ועוד שאערוך שיח בלשון רחמי'

ותחנונים וזהו ומכניס דברי גבנא' שהוא לשון תחנונים וע"כ אקווה שאכלה אתכם ואת תלונותיכם עלינו:

עוד י"ל ע"פי מה שפי' המפ' מ"ש וינחם ד' על הרעה אשר דבר לעשות שע"ז שדבר דברים קשין נח כעסו ולא עשה רעה ופי' לעיל שמ"ש גבי יוסף ולא יכלו דברו לשלום שלא יכלו לדבר עם יוסף דברים קשין אשר תכליתן יהי' השלום ע"כ אמר יהודה ידבר כא עבדך דברים קשין ועי"ז אל יחר אפך בעבדך לא אהי' אני עבדך בחרון וכעס עליך כי כל רוחי אוציא בעלין לבד ולא יבוא לידי מעשה רע כי כמוך כפרעה חשוב בעיני ולא יאות לי לכעוס בחרון אף העושה רושם עליך כי אתה כמלך אשר בידו לנקם מאויביו:

ובמסורה שבבע"הט ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה הדברים כפשטן עפמש"פ באו"הח מ"ש בי אדוני שיהודה אמר שבי ועל ידי שמכרנו אותך למצרים נעשית אדוני ומושל בכל ארץ מצרים נמצא אף שהוא חשב לרעה מ"מ אין לך לקצוף עלינו אחרי שהאלקים חשבה לטובה ואין לכעוס על עצה הרעה אשר ממנה יצא טובה ואלו הדברים בעצמם אמר יוסף אל אחיו אל יחר בעיניכם כי אלקים חשבה לטובה והכל הולך אחרי הגמל טוב:

ונפשו קשורה בנפשו- במסורה שבבע"הט אולת קשורה בלב נער ושבט מוסר ירחיק ממנו עפמ"ש באלשיך פ' בחקותי לפ' מ"ש ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם עפמ"ד במדרש שהנשמה רוצית לצאת מן הגוף העכור וכשהיא רואה את השכינה כרתעת לאחוריה הכוונה כי הנשמה שהיא בת אל חי מגבהי מרומים אין דעתה נוחה לשכון בערפל ועבטיט גוף העכור אבל אחרי רואה שהשכינה שהיא גבוה מעל גבוה ובכ"ז תשכון את דכא ומלוא כל הארץ כבודה ע"כ גם היא מתרצות להוריד כבודה לעפר לשכון עם הגוף בצוותא חדא וזהו ע"י שאני אתן משכני בתוככם אף שאני רם ונשא ע"כ גם נפשי הטהורה והבהירה לא תגעל אתכם להיות עמכם במחיצה א' א"ד הנחמדים והנה יש עוד סבה לנפש שתתעכב ברצונה הטוב בגוף העכור אם יש לה שם אוהב נאמן אשר דבקה אהבתה בו ובפרט אם הוא צדיק וטהור ע"כ כדי להתעלס בחברתו תרצה להיות פה בעולם העכור כדי להתענג באהבת מרעים והנה דבר אשר אין בטבעו להיות דבוק בדבר אחר צריך לקושרו בקשר אמיץ שלא יפרד ממנו וז"ש ונפשו של יעקב אשר רוצית לעזוב את הגוף העכור כי יפה שעה א' בקורת רוח בעו"הב מכל חיי עוה"ז היא רק קשורה ונשארה בעו"הז ע"י נפשו של בנימין אשר דבקה בו ולא תרפנו ולזה מייתי המסורה ראייה שקשירה שייך אדבר אשר אם לא יקשר יפרד ממנו כי האלקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים לא כמו שאומרים האומות שהאדם נולד

בחטא ונקרא אצלם ערבזינדע והמופת לזה כי המגרעת שניתן לאדם בעת לידתו בטבעו א"א בשום אופן להסיר ממנו כמו שהנולד סומא או חגר בטבע אין מזור לחסרונו כידוע ואם היתה האוולת והחטא בטבע האדם געבורטספעהלער אז לא הי' מועיל הון מוסר להרחיקם ממנו אבל אחרי רואינו שהמוסר והתוכחה ירחיק אותה זהו מופת חותך שאין האוולת מטבע האדם וז"ש אוולת קשורה בלב נער ואם לא יקשרו התאוות והחמדות את האוולת אל לב הנער אין ספק שתפרד ממנו והראיי' שהרי שבנו מוסר ירחיק אותו ובע"כ שאין האוולת מטבע האדם:

ויצא האחד מאתי ואומר אך טרוף טורף וכו' - עפמ"ש בלוח ארז פ' וישב שיעקב לא גער ביוסף אף שעשה מעשה נערות אשר לא כדת כי רצה להחזיק ולהעמיד השלום בביתו וזהו שאז"ל ביקש יעקב לישב בשלוה ולא רצה להפריעו ע"י תוכחתו לבקרים כמו שעושים הרבה יראי ד' בזמנינו שאינם רוצים להיות במחלוקת עם בניהם הנאורי' והמשכילים ע"כ ישימו לפיהם מחסום אף בראותם שעושים מעשים אשר לא כדת ועי"ז קפץ עליו רוגזו של יוסף ואחריתו לענה על אשר לא ענה כסיל כאוולתו ואחרי שנמכר לעבד יוסף ניחם ונתחרט יעקב אבינו על אשר עצר במלין להוכיחו עד שלדעתו בשביל מעשיו המכוערי' אשר נולדו עף ברכת אי השגחת אביו עליו חיה רעה אכלתהו להענישו על רוע מעלליו ואז"ל אקרא יומת המת דמעיקרו ע"כ אמר אך טרוף עה שהי' כבר טרוף מעיקרא ע"י עלילותיו המכוערי' עכשיו טורף ע"י חיה רעה אכלתהו והסבה לזה כי מצינו ראיי' לשון השגחה בכ"מ כמו וירא אלקים את בני ישראל אם ראה תראה בעני אמתך ע"כ אמר על אשר לא "ראיתיו" עד הנה ולא השגחתי עליו בעין פקוחה ע"כ נעשה האסון הזה וכ"כ בלוח ארז ובכ"מ שהזקנה והשיבה הם רק לטובה אות אם ידריך לעת זקנתו את אנשי ביתו על דרך הטובה אבל אם לא יעשה כן הזקנה לרעה ולקלון כמאמר הח"ס אשרי מי שחתמה שנתו מהרה המובא בהקדמת ח"ס חיו"ד ע"כ נאמר עטרת תפארת שיבה רק אז הזקנה לצבי ולכבוד אם בדרך צדקה תמצא ע"כ אמר ולקחתם גם את זה מעם פני אם גם הוא ילכד בעוונו וקרתו אסון על רוע מעלליו ואף שהי' תמיד עם פני אתי עמי במחיצתי זהו מופת חותך שאין אני מלמד להועיל וא"כ ירידה תהא לסיבתי ותחת שתהי' עטרת תפארת תהי' לרעה ולא לטובה וזהו והורדתם את שיבתי. וזהו כוונת המסורה ונפשו קשורה בנפשו - אוולת קשורה בלב נער ושבנו מוסר ירחיק ממנו כי נפש הבן והאב א' הוא והי' לו לאב הקשור בנפש בנו להרחיק ממנו האוולת ע"י שבנו מוסר:

עוד י"ל עפמ"ש להלן בפרשתינו ויאמר אנכי האל אלקי אביך אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם כי מי שאין לו אמונה שלימה רק מצד הקבלה שקיבל מאבותיו הוא ירא ללכת למקום אשר לא אמון בו כי ירא פן יעבירו ויחטיאו אותו אבל מי שגם אזי שכלו ותבונתו הגיע לדעת אמיתת תוה"ק הוא לא ייירא ולא יחת לבוא בין עדת מרעים כי אמינתו תקוע כיתד במקום נאמן אשר כל הרוחות לא יזיזו אותו ממקומו ויש לרמז בזה משאז"ל מקוה מטהר רק באשבורן אבל מעיין מטהר בזוחלין, כ' מקוה רומז למי שאין בו מי הטהרה רק מה שכונס ואצר ממקום אחר אבל אין לו מעיין החכמה הנובע מקרב לבו ושכלו אשר ראה חכמה ודעת זהו אינו מטהר ועומד בטהרתו ואמונתו רק כ"ז שהוא באשבורן ונחו ושקטו גלי ההסתה והדחה אבל מעיין שהוא לו מקור מים חיים יזל מתבונתו וחקירתו מעיין אשר לא יכזבו מימיו הוא ישאר בקדושה וטהרה אף בזוחלין אם יניעו וינודו משברי וגלי ההסתה בכ"ז עדיו לא יגיע והנה יעקב שהי' ראש המקבלים ולא חוקר כא"א הי' ירא מרדת מצרימה פן ילכד בשחיתותם ע"כ אמר לו השם כי מי שמבשרו יחזה אלוה נקרא אלקיו אבל מי שאין לו אלא הקבלה מאבותיו נקרא אלקי אביו כי רק מאביו ממנו יתד ופנה לאמונתו ע"כ אף שאנכי רק אלקי אביך ולא אלקיך כנ"ל בכ"ז אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם ודז"ל מלמד שהיו ישראל מצויינים שם ולא התערבו בגוים ולא למדו ממעשיהם ע"כ אין לך לירא מהם ומהמונם אחרי שאתה וזרעך תהיו שם פרושי' ונבדלים מהם ע"כ כמו שאנכי ארד עמך מצרימה ואמנתך שלמה בי כן אעלך גם שיאמינו בי גם בעת עלייתם ולא יפוג ריחם וטעמם לא ימיר כי יהיו שם מצויינים לעם בפ"ע:

- וכ"כ המאמין רק מצד הקבלה אם יקרוהו צרות ורעות בנקל ירופפו עמודי אמונתו אבל החוקר ומבין דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד כל בלי הצרות לא ישנופיהו ויטהר אף בזוחלין. והנה אקרא ותחי רוח יעקב פירש"י שנסתלקו הימנו שכינה מחמת צערו וכ"ז בשביל שלא השיג את הבורא ית"ש ע"י ראיית שכלו רק ע"י שמיעה וקבלה וז"ש ויצא "האחד" הוא הקב"ה האחד יחיד ומיוחד הלך ונסתלק מאתי שנסתלקה ממני השכינה באמרי אך טרוף טורף יוסף שצערי ויגוני דחו רגלי השכינה מלהיות עוד עמדי והסבה לזה כי לא "ראיתיו" עד הנה שלא זכיתי עוד לראותו את כבודו ית"ש בכוח אבינתי רק מפי השמועה והקבלה וגדולה ראיי' משמיעה שאלו ראיתיו לא הי' מסתלק ממני ע"י צערי שאמרתי טרוף טורף:

וישמעו מצרים וישמע בית פרעה עפמ"ש רמב"ן בקרא דולא יכול יוסף וז"ל שהיו שם מבית פרעה אנשים רבים יחלו פניו למחול א"ד ובתחלה הקשה יוסף את ערפו ומאן

לשמוע בקול תחנוניהם וכאשר נכמרו רחמיו נתרצה ונתפייס ושמע לקול אנשי בית פרעה אשר חלו את פניו וזהו וישמעו מצרים ומה שמעו שהוא שמע לבית פרעה אשר בקשו ממנו שימחול:

וישלחני אלקים לפניכם וכו' כי שנאת מצרים על ישראל גדלה כ"כ עד שברצונם הי' לכלותם ח"ו לגמרי ולא ישאר שריד ופליט לבית יעקב רק מה שעכב את מצרים לעשות כמזמתם הרעה הי' דאף שנאמר ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף ולא הי' מכיר את הטובה הגדולה אשר עשה למצרים להחיותם ברעב לפדותם ממות בכ"ז לא היו מצרים עם כל רעתם כפויי טובה כ"כ להכרית זרע יוסף מכל וכל ואף שענו אותם בכ"ז עוד ניצוץ א' מטבע האנושי הי' בהם והוא מנעם לעשות ח"ו כלה בישראל ע"כ ע"י יוסף שהטיב כ"כ למצרים נשאר ישראל חי וקים ויכלו לזכות לגאולה וזהו נכלל בכח מאז"ל לא נגאלו ישראל אלא בזכות יוסף שאלולי יוסף שהטיב כ"כ במדה מרובה למצרים לא היו יכולי' ישראל לזכות לגאולה כי טרם יגיעו תור הגאולה כבר אבדו ספי ותמו ח"ו וז"ש וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ כי לולי באתי לארץ מצרים להטיב להם לא הי' לכם שארית בארץ כ"א בעת בוא הגאולה ופליטה המיועד מאת הבורא ית"ש לעת קץ כבר לא הי' נשאר מכם עד אחד ולא הי' בעולם מי שיגאל אבל ע"י שאני באתי והטבתי להם עי"כ להחיות לכם אתם חיים וקיימים לעת מציא הפלטה הגדולה אשר תשבור עול גלותכם:

אם לא ירד אחיכם הקטן אתכם לא תוסיפון לראות פני, ובמסור' שבבע"הט לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד כי יוסף ירא שמדת אכזריותם הרעה שהתנהגו עמו פעלה לרעה אף על אחיהם קטן שלא היה אתם במכירתם את יוסף בכ"ז אחרי שהוא תמיד עמם בחברתם גם את נפשו השחיתו התעיבו להיות אכזר כמוהם וע"ז דווה לבו שבן אמו יחידו אהובו גם הוא יהי' על ידיהם לאיש רע המדות אבל אם הוא לא נראה בו אותות האכזריות ולא שלטו בו להרע אותו ולהשחיתו זהו האות שגם הם נחמו על הרעה שעשו והתחרטו על אכזריותם ולא יוסיפו עוד ללכת בדרך האכזרי הלזה ע"כ השתדלו בכל מאמצי כחם שבנימין יעמד חי ותמים המעלות והמדות ע"כ א"ל יוסף אם לא "ירד" אחיכם הקטן ממעלתו ומדרגתו הרמה עלי שהי' תמיד אתכם בצוותא חדא ולא השחתם אותו אז לא תוסיפון לראות פני הם פנים של זעם וקצף שהראתי בכם כ"א אני מוחל לכם על העבר כי אחרי שהוא לא ירד ממדרגתו על ידיכם ידעתי שגם את מתחרטים על העבר ולא תוסיפון לשוב בדרך הנלוז אשר הלכתם בו כ"א נחמתם ושבתם ונרפא לכם משובותיכם:

לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן וכו' יש לרמז אחרי שירידתם למצרים היתה להם לסכנה גדולה להיות עם עם שטופי זמה וכל תועבות וגילולי מצרים אולי יחטיאו אותם ע"כ אמרו שזכות עצמן אינו כדאי להגן עליהם במקום דשכיחא הזיקא ערות וטומאת מצרים רק בזכות אחיהם הקטן אשר הוא זך ונקי ואין בו לכלוכית של חטא יוכלו להנצל מנפול בחרפת מצרים ע"כ אמרו לא נוכל לרדת כי הליכתם זו למצרים ירידה היא ודז"ל אקרא וד' יתן לכם רחמים לפני האיש זה הקב"ה והצדיק רואה את פני ד' בהדרו כמ"ש כי תבואו לראות פני וז"ש כי לא נוכל לראות את פני האיש זה הקב"ה כי יראים אנחנו שד' יסתר מנגד עינינו ועוונותינו יהיו מבדילים בינינו ובינו אם אחינו הקטן איננו אתנו כי רק בזכותי ובצדקתו יוכל להשאר חי וקיים ולראות פני השי"ת:

ועתה לא אתם שלחתם אותי וכו' וישמני וכו' ומושל בכל ארץ מצרים מהרו ועלו וכו' שמני אלקים לאדון לכל מצרים מה שמתחלה אמר ארץ מצרים וסיים במצרים י"ל עפמ"ש בלוח ארז מקץ לפ' מ"ש אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך שמדרך הרגיל צריך האדם להיות מתחלה חכם ויודע בבירור את כל תהלוכות החכמה ההיא אשר יעסוק בה ואח"כ כשמילא כריסו בכל מה שנאמר כבר יוכל להיות נבון מבין דבר מתוך דבר ולחדש בה חידושי' מדעתו הרחבה אבל ביוסף מתחלה לא הי' לו שום יריעה בחכמת הנהגת המדינה שטאאטסוויססענ- שאפט, כי מבית הסירי' יצא למלוך וכבר חידש חדשות ונצורות לא שערום אחרים ואח"כ נעשה חכם זהו רק מתת אלקים אשר חנן את עבדו להיות מתחלה נבון ואח"כ חכם ואין כמוהו ה"נ י"ל כי עפ"י דרך הטבע עם מצרים הי' לו לכבד ולרומם את יוסף כי ברעב פדם ממות ע"י עצתו הנאמנה אבל פרעה וביתו שהי' להם להחיות את נפשם אף בימי הרעב כיד המלך אשר אוצרות כסף וזהב לו לא הי' להם להיות אסירי תודה כ"כ ליוסף כי אף בלי עצתו לא הי' נוגע בהם הרעב לרעה כ"כ וידוע שמלך נקרא המולך ברצון העם ומושל אשר בע"כ ושלא ברצון העם ימשול ביד חזקה וע"ז א"ל תדעו ותבינו כי רק יד ד' עשתה זאת וכל השתלשלות ביאתו למצרים רק על ידו היתה ולא אתם שלחתם אותי הנה כי אם האלקים כי אם היתה על פי דרך הטבע הרגיל הייתי צריך אהוב ונחמד למטה אצל העם ואצל פרעה שלא הטבתי להם במדה גדולה כ"כ לא הייתי רק מושל עליהם על אפם ועל חמתם עבד כי ימלוך וכאן הי' להיפך וישימני לאב לפרעה שכמו אב ורצוי ולאדון ג"כ לכל ביתו אבל לכל ארץ מצרים אני רק מושל בע"כ בגוים ומזה מוכח כי האלקים שלחי ולא אתם ע"כ משונה ביאה זו מדרך הרגיל בעולם, אבל נתיירא יוסף שאם יגידו לאביהם שהוא רק מושל בהם אולי יסרב לרדת מצרים מיראתו שברוב הימים

ימרדו ביוסף ויגרשהו מן הארץ ע"כ אמר שיאמרו ליעקב שמני אלקים לאדון אשר יקבלו אדנותם עליהם מרצונם הטוב ולא למושל:

עוד י"ל כי יוסף נתייירא שיעקב לא ירצה ללכת מצרימה אל עם שטופי זימה כמש"פ לעיל אל תירא מרדה מצרימה אולי לא יוכל להיות שם מהלך בין העומדים ע"כ אף שבאמת לא משל יוסף אלא על הגופית ולא על רוחם ולא הי' מושל אלא על "ארץ" מצרים בעניני המדינה אבל לא על המצריים בעים רוחם ע"כ לא אמר רק שהוא מושל בכל ארץ מצרים אבל לאביו צוה לאמר שהיא מושל למצרים על רוחם ונפשם לכל אשר יחפוץ יטנו ע"כ רדה אלי ותוכל גם שם להיות מהלך ואל שתעמוד' לא תוכרח להיות רק עומד: כי עוד חמש שנים רעב פן תורש ובמסור' שבבע"הט אל תאהב שינה פן תורש. י"ל כי אף שמעת שבא יעקב למצרים פסק הרעב כמאז"ל א"כ האיך אמר וכלכלתי אותך מ"מ כיון שאין סומכין על הנס ובפרט שמי שנעשה לו נס מנכין לו מזכיותיו כמ"ש קטונתי מכל החסדים ע"כ אמר עוד חמש שנים רעב שמא תסמוך על הנס אמר פן תורש מרכושך במעשים טובים אשר אספת לך ע"י שיעשה השם לך נס וזהו המליצה אל תאהב שינה שהקב"ה ישנה את הטבע עבורך פן תורש וחכיותך ע"ד קטונתי הנ"ל:

והנה עיניכם רואות וכו' כי פי המדבר אליכם עפמ"ש באפיקי יהודא ח"ר להסביר מ"ש וכל העם רואים את הקולות שרק ע"כ לא יראה הקול והדבור בשביל שהאויר שוכן על העין ומונע מלראות תנועה הנעשית באויר ע"י הקול אבל בעת אשר האש של מ"ת גירש את האויר עי"כ יכלו לראות את תנועת האויר שהתנועעה ע"י הקול עיי"ש באריכות ושמעתי עד"ז לפ' הנוסח שהיו רואי' את השם הנכבד יוצא מפי כה"ג שע"י האש ההתלהבות של כה"ג בקדושה ובטהרה נתרחק האויר והיו רואי' את קולו ואחרי שאחי יוסף נסתפקו אם מלבו יצאו הדברי ניחומים אליהם או רק מן השפה ולחוץ ולבו בל עמו ע"כ א"ל כממליץ שכ"כ בוערת בו אש אהבת אחים עד שהאש ירחיק את האויר ולא לבד שאתם שומעים כ"א גם רואים את הקול: והנה רש"י פי' המדבר אליכם בלשון הקדש וטען הרמב"ן שאין זו ראיי' שהוא אחיהם וכ' עפמ"ש המפ' כמובא למעלה שמ"ש וינחם ד' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו שמי שכועס ומוצא דברים קשים מפיו עי"ז ישכח חמתו ולא יבוא לכלל מעשה וז"ש אני שלום וכי אדבר קשות תכליתי הוא השלום המעשי' ונ' שמזה הטעם דבר יוסף עם אחיו קשות כמ"ש ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות שרצינו הי' ג"כ לשכך ע"י דבורו הקשה את כעסו ולא יבוא לידי נקמה וע"כ התנכר ופי' הרמב"ן שהתחפש א"ע כאלו הי' נכרי לרמוז להם שאף רק דיבור קשה לא ידבר אליהם רק כשיתראה כנכרי אבל אחרי יתוודע אליהם אף דיבור הקל לא יכבוד עליהם

אכפו ע"כ דיבורו הקשה לא מלבו יצא כ"א רק שפתיו אתו ולבו בל עמו כי פיהו לפידות אבל תוכו רצוף אהבת אחים וזהו ועיניכם רואות עין בעין בעת שדברתי עמכם קשות התלבשתי בדמות נכרי מזה תדעו והבינו שרק "פי המדבר" קשות אליכם ולא מלבי וזהו שהמליצו שדבר בלשון הקדש שלשון מדברת כזה אשר כל רוח כעסו יוצא בדיבור לבד ותוכו רצוף אהבה בוודאי קדוש יאמר לו ורק קדוש ד' יכובד בלשון כזה:

ועיניכם אל תחוס על כליכם וכו' כי תכלית גלות מצרים הי' לזקק ולצרף את ישראל כמ"ש הוציא אתכם מכור הברזל אבל האמצעי שעל ידו הגיע ישראל לתכלית המעולה הזה לא הי' משובח שהוצרכו לישב בין עם שטופי זמה אשר בשר חמורים בשרם אבל לפמ"ש בזוה"ק שלקטו ישראל ממצרים כל ניצוצי קדושה כמ"ש וילקט יוסף גם האמצעי הי' משובח וטוב ויפה כי זכו עי"ז לניצוצי קדושה יתירה שהוציאו טהור מטמא ויקר מזולל והנה הכלי היא האמצעי להגיע ע"י לידי תכלית המבוקש כמש"פ בלוח ארז אין כלי מחזיק ברכה אלא השלום שהשלום כפלים לתושיה לו שהיא ברכה אמיתית כמ"ש המברך את עמו ישראל בשלום וגם הוא כלי להגיע על ידו לכל הטובות ע"כ אמר ועיניכם אל תחוס על כליכם שלא תאמרו שהכלי והאמצעי אשר על ידו תגיעו לזיקוק ובירור הוא מכוער לא כן הוא כי גם האמצעי משובח כי כל טוב ארץ מצרים והם הניצוצי קדושה שנפזרו שם אתם תלקטו ולכם הוא. - וז"ש להלן אל תרגזו בדרך, שאל תרגזו ותכעסו על הדרך והאמצעי אשר לא טוב נראה בעיניכם כי באמת טוב הוא כנ"ל:

וישלח את אחיו וילכו ויאמר להם אל תרגזו בדרך כי אף שאם לא היה שולח אותם לשוב אל אביהם גם מעצמם היו חוזרים לביתם אחרי שכבר כלו מעשיהם במצרים ומה להם להתמהמה עוד שם ללא צורך אבל שכל הדרכים בחזקת סכנה ובפרט בשני רעבון כמ"ש רמב"ן שאמר להם שאל יפחדו וירהו מסכנת הדרך אבל אחרי ששלוחי מצוה אינם ניזוקי' שלח יוסף אותם שיקיימו מצות כיבוד ועי"ז יהיו שלוחי מצוה ואין מן הצורך להם לירא מסכנת הדרך: ויגידו וכו' עוד יוסף חי ויפג לבו כי לא האמין להם וידברו אליו את כל דברי יוסף וכו' ותחי רוח יעקב אביהם כי יעקב חשד את בניו בעת אמרו לו טרוף טורף שהם היו בעוכריו וכיון שסיפרו לו מגדולתו של יוסף בפנים שוחקות איגלי מילתא למפרע שלא היו שונאיו מעולם שהרי שמחים בהרמת קרנו א"כ טעה בחשדו אותם שמשנאתם אותו הורידהו לבאר שחת ועי"ז נצטער אותו צדיק על שלדעתו חשד בכשרים ולא האמין להם מתחלה שטרוף טורף ע"י חיה רעה ולא בגרמתם ע"כ ויפג לבו ונצטער על אשר לא "האמין להם" בתחלה כשאמרו שידם לא היתה במעל הזה והי' חושד בכשרים אבל וידברו אליו את כל דברי יוסף שדיבר אתם דברים קשין כגידין

והבין שלא על מגן דבר אתם קשות אלא שרצה שיתכפרו עי"ז על מכירתם אותו ע"כ מזה נודע נאמנה שבאמת שנאו אותו מקדם ולא על חנם חשד אותם ע"כ ותחי רוח יעקב על שנודע שלא עשה מתחלה אשר לא כדת:

אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם וכו'- כי יעקב נתיירא אחרי שמצרים הם עם שטופי זמות ורוע מעללים לא יוכלו ישראל לעמוד שם חי לפני ד' בקדושה ובטהרה אם לא שד' ישמרם בשמירה יתירה א"כ לא להם יהי' הצדקה כ"א רק לד' לבדו העומד לימינם הוא ינטלם וינשאם אבל הם מעצמם לא יוכלו לעשות למעלה בקדש א"כ לא יהי' להם שום שכר וזכות ע"כ אמר אל תירא מרדה מצרים וסבת יראתך הוא כי לגוי גדול ודז"ל שהיו ישראל מצויינים שם בציון מעשים טובים זה לא יהי' מכסכם כ"א רק אני בימיני וזרוע עזי אשימך שם לאנשי ציון והמעלה מורא זה לא יעלה על ראשך כי הן אמת אנכי אעלך אבל גם עלה גם מעצמם יתעלו ויתקדשו לעילא וכ"ת האיך אפשר שעבדי' אשר עול העבדות וכבוד אכפו עליהם יוכלו לעשות מעצמם לעלייתם ולא ירדו מטה מטה בחברת אדוניהם הנשחתים לזה סיים ויוסף ישית ידו על עיניך כלומר עיניך הרואות לבחור לזרעך הטוב האמתי והם ילכו אחרי עיניך וגם יד וכח יוסף השליט עליהם שניהם יחדיו תמים כחו וידו של יוסף בצירוף עיניך הרואות יעשו אות לטובה שגם מעצמם יעלו מעלה מעלה:

עוד י"ל כי נאמר ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה כי לא נכון להעלים מזכרונו מימים הרעים שעברו כי אלקים חשבם לטובה וכל ימי האדם משולבים יחדיו א' מהם לא נעדר אף שבתחלתו הי' נראה כי ברע הוא מ"מ סופו יוכיח שהוא הי' אבן פנה ויסוד מוסד לטובות הבאות והנה שם יעקב מורה על מדרגתו השפילה וישראל על מעלתו הגביהה, ע"כ אמר הקב"ה ליעקב אף שכעת כבר נקרא שמו בישראל ע"ש גדולתו בכ"ז רצה לידע אם עוד בשפלותו זכר אולי ימי הרעה שעברו אף שהיה מדרגה לטובתו ולעלייתו בכ"ז כבר נשכחו ממנו ויצאו מלבו וא"כ הדבר שאין רצונו ברעה אשר ממנה יצמח ישע ע"כ לא ירצה לרדת מצרימה כי תחלתו קשה אף שסופו רך כלומר אף שירידת מצרים היתה הסבה והקדמה לעליית ישראל בכ"ז יהי' על אפו ועל חמתו ירידה זו אף שהיא לצורך עלייה ע"כ אמר לו יעקב אם עוד יזכור לטובה הימים אשר בשם יעקב יכונה והוא בענותו ענה הנני כי עוד שם יעקב לא נמחה מעל לוח לבי בידעי שגם ימי עניי ומרודי היו הסבה לעלייתו ע"כ א"ל השי"ת כיון שכן אל תירא מרדה מצרימה כנ"ל כי אם גם אנכי ארד עמך מצרימה אבל אעלך גם עלה וירידה זו לצורך עלייה היא: ויבא יוסה את הכסף ביתה פרעה, ובמסור' שבבע"הט ערוב כבד ביתה פרעה- עפמ"ד בש"ס

דברכות ט' אקרא וינצלו את מצרים ר"א אמר שעשאום כמצודה שאין בה דגן פירש"י כשאין בה דגן אין העוף פונה אליה ור"ל אמר כמצולה שאין בה דגים פירש"י בתוך התהום אין הדגים מצויי' אלא על שפת הים היכי דאיכא מזון עיין צל"ח וביכורי אביב פ' בא וי"ל אחרי שארץ מצרים בזמן ההוא הי' צבי לכל הארצות ועמדה על גפי מרומים כי משם הופיע נהרה דעה ובינה והשכל לכל העולם כידוע ליודעי העתים ועי"כ נהרו שמה ועבדו את גילוליהם ואחרי שעשה ד' שפטים בהם ובגילוליהם נשפך בוז וקלון על פניהם שהוכרחו על אפם ועל חמתם לשלח את ישראל מארצם וגם להעניקם ממיטב כספם עי"כ לא לבד שנתרוקנו מצרים מרכושם כ"א גם ירדו לעיני העמים בצל המעלה והכבוד עשר מעלות אחורנית עד שמכאן ולהלן לא הי' מצרים עוד למופת לכל העמים שיעשו כמעשיהם ולא נסתרו עוד לבוא מצרימה ללמוד ממעשיהם אחרי רואם שאין בהם מועיל וינזרו לבושת והיו ללעג וקלס לכל הגוים וזהו שעשאום כמצודה שאין בה דגן תחת שמתחלה הי' מצרים תל תלפיות שכל העמים פנו אליה כי הי' בה מזון גשמי ורוחני לכל העמים לע"ע נעשית כמצודה שאין בה דגים ופירש"י שאין העוף פונה אליה כן למצרים אחרי שלא הי' בה עוד דגן ארץ ושמים פנו אליה עורף ולא פנים - ור"ל בא ליישב הקושי' שהקשו לגביה' בן פסיסא שיחזרו הכסף והזהב ששאלו מן המצרים וא' מן התירוצים ע"ז מ"ש בדרשת הש"ך על האגדה כיון שכל עשרם של מצרים לא בא להם אלא ע"י יוסף כמ"ש וילקט כל הכסף כמ"ש רז"ל בפסחים א"כ ישראל לא זכו אלא בשלהם והנה מצותו נעשה כאומר עשהו כמי שהכוונה שחשבו שהדבר כן כ"כ עשאוהו כמצולה שאין בה דגים כפירש"י שרק על שפת הים שיש שם מזונות מצויי' הדגים הכוונה כמו דבתהום אין שם דגים. מפני שאין שם מזונות ה"נ במצרים לא הי' מתחלה כסף וזהב רק כמו שבשפת הים ע"י שיש שם מזונות כיוצאי הדגים כ"כ רק ע"י הבר והמזון שליקט יוסף בחכמתו הי' מצוי שם כסף וזהב ע"כ הותר להם לקח משלהם והנה הקשו עוד האיך ענש הקב"ה את המצרים במיתה וממון הלא קים לי' בדרבה מיני' וכיון שנתחייבו בנפשם הלא פטורי' מן התשלומי' עיי' פר"ד דרוש ה' ובהקדמה שבתשו' בית אפרים חחו"מ אבל להנ"ל ניחא שהממון שלקחו לא בתורת תשלומי' רק את שלהם לקחו מידם ואין כאן ב' עונשי' כמובן ובמלבים פי' בזה מ"ש כספכם בא אלי שלא בא אלי הכסף רק לצרככם עיי"ש פ' מקץ וז"ש ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה ועי"ז הי' שייך לישראל ועי"כ ערוב כבר ביתה פרעה ולא היו שני עונשים מיתה וממון:

לא נכחד מאדוני כי אם תם הכסף וכו' לא נשאר לפני אדוני בלתי אם גויתינו ואדמתינו - ממה שנאמר כי אם תם יש להמליץ כי בנ"א יושבי חשך אשר אין להם דעת ותבונה

ורק היקום אשר ברגליהם ממונם מעמידם על רגליהם אם ינטל מהם כספם ויחסר להם המזג הזה אשר הוא כל עיקר יסודם ומכונם אז אין בהם כל ערך ושיווי כ"א רגבי עפר ואדמה הם והמצריים הכירו בעצמם שהם ממדרגה שפילה כזו ע"כ אמרו לא נוכל לכחד את הגלוי כי אם בעת אשר תם הכסף מאתנו אז נחנו מה רק עפר ואפר ולא נשאר בלתי אם גויתינו ואדמתינו חומה בלי ערך ושיווי:

הא לכם זרע י"ל דרך צחות עפמ"ש התוי"ט שבאבות שע"כ נקרא בן הא הא שהגרים נקראי' כן על שם אברהם הגר הראשון שניתוסף לו אות ה' בשמו ואחרי שמזרעם של מצרים נתגיירו הרבה והמה הערב רב שעלה אתם ע"כ רמז להם הא לכם זרע שזרעכם אשר יבא מחלציכם יזכה להא דגירות:

ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה וכו' ותהי הארץ לפרעה - הך כפל לשון עפמ"ש נש"י בשבת ל"ג סוף ע"ב בד"ה תיקן שמ"ש ויקן את חלקת השדה הוא לשון תיקון עיי"ש ברש"א ח"א ה"נ י"ל שעשה תקנה קבועה לדורות עולם ולא רק לפי שעה שתשאר האדמה לפרעה ועי"כ ותהי הארץ לפרעה פירש"י קנויי' לי כלומר ע"י התקנה הנ"ל נשארה לו לצמיתות עלמין:

החדש על פרשת ויחי

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהיו ימי יעקב שני חייו - עפ"י מ"ש בא"א ואברהם זקן בא בימים שהביא עמו כל ימי חייו אחת לאחת למצא חשבון כלם שווי' לטובה שלא הוציא את א' מהם לריק ולבטלה שלא לבד שחיה כ"כ שנים בכלל אבל כשאתה מונה פרטן יחסר כמה וכמה ימים אשר אין בהם מועיל כ"א אף שזקן היה יראת ד' תוסיף ימים שאף ימיו הפרטיים נמנו ונגמרו ע"כ אחרי שיעקב חי בארץ מצרים ארץ טמאה לא תאמר שלא נמנו רק שנים אבל ימיו לא יבואו כלם לכלל המספר לזה הוסיף ויהי ימי יעקב שני חייו שכל ימיו האחדים הצטרפו להיות שנים לטובה:

ויקרבו ימי ישראל למות. במד"ר זש"ה כי גרים אנחנו לפניך חושב ככל אבותי כצל ימינו עלי ארץ ואין מקווה, עפ"י מש"פ מאז"ל תן חלק לשבעה אלו ז' ימי דחג וגם לשמנה זהו שמיני עצרת כי לא תדע מה דעה יהיה על הארץ עפמ"ש בהאזינו שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתול וכו' כי אם אנו מתאוננים בימינו אלה על שרפו ישראל מן התורה בעוה"ר בזמנינו משיבים לנו כי לא רק בבית ישראל ראינו שערורי' כזאת כ"א גם בשאר האומות רבו כעת הפוקרי' והכופרי' ולא אמונה ורוח הזמן הנקרא "גייסט דער צייט" הוא בעוכרינו הוא ישחית כל חלקה טובה ויכרית האמונה מקרב הלבבות וע"ז יש

להמליץ לכל זמן ועת לכל חפץ שרוח היום הזמן גרמא שבני אדם רפו מהחזיק באמונה והעת יעורר את רוחם ללכת אחרי שרירות לבם וחפץ תאוותם אבל באמת לנו שלומי אמוני בנ"י אין זו טענה בנו להצטדק כי נאמר והיה אמונת עתיך חוסן ישועה חכמה ודעת אם לעת כזאת הגענו למלכות החכמה והדעת שרק המה בשבט מושלים ימלוכו אבל האמונה נפלה ממרום כסאה ומושפלת עד לארץ בכ"ז יראת ד' היא אוצרו לנו עם בנ"י החוב מוטל עלינו להיות צדיק באמונה ויראת ד' לאוצר והטעם כפמ"ש במדרש והתמכרתם וכו' ואין קונה מפני שאין קונה ד"ת כיוצא בכם אחרי שניתנה לנו תוה"ק למורשה מה שלא עשה כן לכל גוי ויש לנו תבלין נגד יצה"ר ע"כ לנו יתר עז להתקומם ולהתעודד נגד רוח הזמן. ועוד אחרי שהפליא ד' עמנו לעשות שהחיינו וקיימנו זה רבות בשנים נגד כל הקמים עלינו ע"כ אנו צריכים להיות אסירי תודה לאלקינו ולעמוד חי באמונתינו הטהורה ואם גם או"ה אשר לא קבלו עול התירה ינועו ויעמדו מרחוק מדרך האמונה עלינו בנ"י יתר שאת ויתר עוז וכל רוחות הזמן לא יזיזו אותנו ממקומינו הטהור וז"ש "שחת לו" אם ישראל בנים משחיתים עזבו את ד' יאמרו להתנצלותם שלא בניו מומם שלא רק בהם בישראל משחתם בהם מומם בם כ"א "דור עקש ופתלתול" כל הדור כלו כישראל כעמים רוח עוועים נשבה בהם ונכשלים אחרי רוח הזמן וע"ז משיב הלד' תגמלו זאת עם נבל כפי' רמב"ן מלשון נופל ואנו נופלים מכל העמים אם נעזוב את דרך האמונה ותרגם אונקלוס דקבילו אורייתא והוא הטעם הראשין שלנו יש בתו"הק תבלין נגד רוח הזמן ועד הלא הוא אביך לא לבד שבראך יצרך ועשך כ"א גם קנך ע"י הנסים והנפלאות שעשה עמנו להחיותינו כיום הזה ע"כ אנו צריכי' לצאת מן הכלל ולחיות באמונתינו בל תמוט לנצח, ע"כ ביום השמיני שאנו מקריבי' פר א' נגד ישראל כאז"ל ובימי החג הקרבנו נגד האו"ה להורות נתן שאף שהקרבנו לכפר על הדור כלו חייב אבל ישראל עם לבדד ישכון וצריך לכפר בעדו בפ"ע כי בבחינת ישראל לא יכופר עונם עם עוון הדור ע"כ עצרת תהיה לכם צריכי' אתם לעצור ולמשול בעים רוחכם על רוח הזמן הסוער ואז לא תדע מה רעה יהי' על הארץ אם גם ראיתם את הארץ מה היא פרוע ואפס עצור ועזיב עזבו את האמונה וילכו אחרי שרירות לבם אנו עם סגלתו נעצור בעד שבולת הזמן שלא תשטפנו:

ויש להוסיף אחרי שהזמן אינו דבר עצמי רק הוא נעשה מהאנשים אשר חיים בו ע"כ אנו עושים את הזמן אם לטובה אם עת חיה היא או אם לרעה היא רק איש ואיש ילד בה הוא הגורם רעה לזמן א"כ אין התנצלות לתלות פחזותינו ברוח הזמן הלא האנשים החיים בו הם אבי הזמן כמ"ש המליץ "וואס זיא דען גייסט דער צייט נעננען דאס איזט

דער הערערן אייגענער גייסט" וידוע פי' המקרא כי ד' צלך על יד ימינך שכמו שהצל עושה מה שהיד עושה כל תנועותי' כמוה' נעשים בצל כי הצל בעצמו אין לו שום תנועה בעצמו כ"כ כמו שהאדם עושה צדקה הקב"ה ג"כ פותח את ידיו והוא דומה בזה לצל שיעשה ככל תנועת האדם ולהנ"ל גם הזמן נמשל לצל נדמה כי כל מה שהאדם עושה הזמן ג"כ עושה כנ"ל ע"כ אין אנו התנצלות לחפות ולכסות על עונותינו שהזמן גורם אחרי שהזמן אינו עושה מעצמו מאומה רק הוא צל האדם החיים בזמן הזה ע"כ נקרא הזמן ג"כ בשם שימי האדם' כי ימיו ושנותיו של אדם שלו הן והוא ימשול בם כאדם העושה בצלו וזהו כוונת המדרש בשביל שנאמר ויקרבו ימי ישראל מוכח שהימים הם קנינו של אדם והוא ימשול בם כרצונו וחפצו ולא שהם ימשלו עליו ע"כ אם לעת בזאת אנו גרים וזרים לפני הקב"ה אף שהיינו יכולים להיות תושבים ככל אבותינו הקדושי' אשר בארץ המה רק בנו האשם כי לא נוכל לתלות חסרונינו ברוח הזמן כי כצל ימינו על ארץ שימינו דומים לצל כנ"ל ע"כ אין מקווה להנצל ביום הדין בטענה רעועה כזו:

ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ויגד ליעקב הגה בגד יוסף בא אליך לפי הכלל המוסכם שאמירה הוא לשון רכה והגדה הוא דברים קשין כגידין א"כ איפכא הו"ל למימר ויגד וכו' הנה חולה ויאמר וכו' בנך יוסף בא אליך כי בשורת חליו הוא קשה ושבנו בא לבקרו אמירה נעימה אלא כלפי שאז"ל שעד יעקב אבינו לא הי' אדם חולה קודם מיתו ולא הי' ביכולתו לצוות על ביתו ע"כ אמירה ובשורה טובה היתה לו שאביו חולה ולא ימות מיתה חטופה אבל כיון שהי' חלוש מאוד והוצרך להתחזק ולהתאמץ לחלוק כבוד לבנו המלך כפירש"י והיתה קשה לו ע"כ אמר לשון הגדה ופירש הכתוב טעמו בצדו שע"כ היתה הגדה הקשה כי הוצרך ויתחזק וישב על המטה. - ובמסורה "והמן נופל על המטה" עפמ"ש בפ' משפטים ואם אשון יהיה ונתת נפש תחת נפשו עפמ"ש ז"ל בג' דברים האדם ניכר כי כל זמן שהאדם חי חיי שלוה ומנוחה כל הנפשות שוות ודומות זו לזו ולא נוכל לשפוט שנשמת אדם זה גבוה' במעלתה מנשמת האחר אחרי שכל הרוחות ממקור א' מקיר טהור חצבו אבל אם ח"ו רעה יאונה לאדם אז ניכר מי שנפשו טהורה ונקי' לא יחת מפני כל כמאמר הלל הידוע מובטח אני שאין צווחה זו בתוך ביתי כי הדריך את אנשי ביתו שמשמועה רעה לא ייירא כי נכון לבם בטוח בד' אבל נפש רעה כי תקראנה חסין עליה נאמר והי' כי ירעב והתקצף וקלל ואבדו עשתונותיו וזהו המליצה שבעת שלום לא תוכל להעריך ולומר שנפש זו עומדת למעלה מהנפש האחרת אבל אם אסון יהיה אז תוכל להכיר מי הנכבד ומי הנקלה ונתת נפש תחתי נפש שנפש האחת עומדת תחת ולמטה ממדרגת האחרת: ועפ"ז י"ל מ"ש בפ' יתרו ושפטו את העם בכל

עת, שאם רוצים לשפוט ולדון משפט חרוץ על העם מה הוא לא נוכל לדון עליהם אם אנו רואי' אותם רק בעת שלוותן ועומדי' בשמי רום ההצלחה ולא ג"כ בעת אשר נתונים בצרה כ"א אם רוצים לשפוט משפט צדק אז צריך לשופטם "בכל" עת כפי אשר ינהגו בכל עת ועידן הן בעתים לטובה או להיפך:

והנה הצדיקי' מקבלים עליהם באהבה כל צרה שלא תבוא אליהם ושמחי' ביסורי' הממרקי' אותם מעוונותיהם ויתחזקו באמונתם וצדקתם ביתר עז. וי"ל שע"ז נאמר יתר שאת ויתר עז כ"ש שמוסיפי' משא על שכמם משא היסורי' והצרות מוסיפ' כח ואיל בתורה וביראה כמ"ש וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ ג"כ הכוונה כנ"ל אבל הרשעים המבעטי' ביסורי' ולשוא הכו כי לא יקחו מוסר ויקצו בתוכחתו וכי ירעבו והתקצפו וקללו ע"כ היסורי' הן לרעתם ועוד יפלו ממדרגתם ע"י היסורי' וזהו ויתחזק ישראל וישב על המטה שע"י המטה שהתהפך בו בחליו על ערש דוי עוד נתחזק בצדקתו אבל המן הרשע וכיוצא בו נופל ממדרגתו ע"י המטה:

השבעה לי וישבע לו- דקדק באו"הח בלישנא דלי ולו ונ' דרש"י פי' שחסד שעושי' עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול והק' באו"הח הלא בא בשכרו שנתן לו שכם אחד יתר על אחיו ונ' עפמ"ש ז"ל האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור והנ"מ בישראל שאינו מתרעם אבל לא באו"הע כדפי' רש"י במס' ר"ה והנה יעקב רצה שבנו חביבו יעשה לפנים משו"הד אף שהותר לו לא יעשה בשביל קבלת שכר כ"א רק לקיים מצות כיבוד אב ורש"י פי' בכ"מ לי ולו הכוונה עבורי ועבורו וז"ש השבעה "לי" שתעשה רק לי לשמי וישבע לו שיעשה רק לשמו ולא לקבל פרס ע"כ וישתחו ישראל כפירש"י לשכינה הודה שזכה לבן צדיק כזה אף שהשתחו ישראל על ראש המטה שהאיש הישראלי מודה ומשתחוה על הרעה כעל הטובה ואם לא ימולא מבוקשו אינו מתרעם כפירש"י הנ"ל והי' מותר לו ליוסף לעשות ע"מ לקבל פרס והוא לא כן עשה כ"א נשבע שיעשה כדברו רק לו ובשבילו ע"כ הודה על הטוב ושפיר פירש"י שראה שהוא צדיק גמור ולכאור' מאין ידע זאת בשעת השבועה ולהנ"ל ניחא מזה שנשבע לעשות רק לו ולא ע"מ לקבל פרס ידע שהיא צדיק גמור:

שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת כי א' מהטעמים שרצה יעקב שיקבר עם אבותיו הוא כדי שיעמוד לו זכות אבות לנוח בשלום על משכבו ע"כ הוכיח ליוסף בהראותו את גודל כח של זכות אבות באמרו לו ראה בני כל מה שאתה זוכה לעשות גדולות ונצורות בידך הגדולה הוא רק בשביל שאתה יוצא ירכי וזהו שים ידך וכחך לעשות חיל הוא רק תחת ירכי בשביל שיצאת מחלצי היא שעומדת לך לעזר ולסיוע

וכל החסד והאמת שאתה עושה הוא רק "עמדי" בצירוף זכותי אתה זוכה לזה ע"כ אחרי רואך שגדול כח זכות אבות ע"כ גם אני מבקש ושכבתי עם אבותי שגם לי יעמוד זכותם לסייעני:

עוד י"ל עפמ"ש אביך צוה לפני מותו אנא שא נא ופירש"י שמותר לשנות מפני דרכי השלום וי"ל שבכתוב שלפנינו מרומז ציווי זה כי רש"י פי' פ' חקת אקרא דוירעו לנו ולאבותינו שהאבות מרגישין בקבר צער בניהם ולפי"ז אם עושי' חסד עם יוצאי חלציו של אדם הוא כאלו עושים עם אביהם המרגיש ומשתתף בצערם וזש"ה שים נא ידך וכחך להחזיק ולסעד את יוצאי ירכי ותחשב לך לצדקה כאלו עשית עמדי בעצמי חסד ואמת ולפי"ז ציוה בפירוש ליוסף שיטיב לבניו אחריו ולהנ"ל א"ש דנקרא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול ומקשי' הלא דקבור יקברוהו ולהנ"ל החסד שעושי' עם בניו של הנעדר ע"ז אין גמול:

ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריך אחוזת עולם עפמ"ש בלוח ארז ויצא לפ' מ"ש והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וכו' שצדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפיזרן לבין או"ה שעי"כ אף אם יעמוד עליהם מלכות רשעה במקום א' ריוח והצלה יעמוד להם במקום אחר אבל אם היו גולים למקום א' ח"ו לא נשאר שריד ופליט וזהו בשביל שזרעך יהי' כעפר הארץ שהכל דשים ודורכי' עליהם ע"כ ופרצת לארבע רוחות העולם וז"ש ונתתיך שתהי' לאחוזה וימשלו בך לא אומה אחת כ"א לקהל עמים שונים אלה מים ואלה מצפון ועי"כ אף אם יגלו מפני חטאיהם מארץ אחוזתם נחלה שפרה להם בכ"ז יהי' להם שארית בארץ להחיות לפליטה גדולה לשוב לבצרון אסירי התקוה אבל אם היו גולים למקום א' היו כלים ואובדי' ח"ו ולא ינחלו לעולם:

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, פירש"י מהיכן יצאו אלה שאינם ראוי' לברכה ויאמר יוסף בני הם באמת וצדק ומה שאינם ראויי' לברכה הסבה לזה אשר נתן לי אלקים בזה בארץ טמאה שטופי זמה הוא בעוכרם על אשר ניתנו לי הכא כתרגום אונקלוס והנה יעקב אמר בקהלם אל תחד כבידי ופירש"י במעשה זמרי ופירשתי שהוא לטובתם שבעת חטאם לא יזכר ולא יפקד שם יעקב איש תם כדי שלא יכבד עונם שבני איש חיל כמוהו יחטאו כ"כ התפלל יעקב על שירבעם ויהוא יוצאי ירך אפרים ומנשה וזכר להקל עונשם וחטאם שהורתם ולידתם היתה בארץ טמאה אבל לא יזכר להם בעת ההיא שהם בני יעקב ועי"ז ינקל עונם ע"כ אמר קחם נא אלי שע"ע שלא חטאו עדיין תוכל ליקח אותם ולחברם אלי שהם יוצאי ירכי ואברכם אבל לעתיד כשיחטאו לא תקחם אלי להזכיר שמי עליהם כי לא יהי' להם לטובה אם יחטאו אף שאני ראש צורם:

וירא יוסף כי ישית אביו וכו', אחרי שמאפרים יצא יהושע לא ימיש מתוך האהל של תורה והוא עמוד התורה וגדעון ומנשה אשר הוא עושה חיל ופועל ישועות בקרב הארץ יש לדמותם לישששכר וזבולן שהראשון הוא העוסק בתורה יששכר באהליך והשני הוא מתמכין דאורייתא וסבור יוסף שהאחרון חביב וגדול המחזיק מהעוסק בעצמו שהרי כל תורתו של יששכר על החזקת זבולן יסודה והראיי' שהרי גם יעקב אביו הי' צריך לתמיכת והחזקת יוסף ע"כ רצה יוסף שישית יד ימינו ביתר עז על מנשה המחזיק אחרי שבלעדו לא יוכל הת"ח לעבוד עבודת הקודש וז"ש וירע בעיניו על שיעקב הקדים את אפרים העוסק בתורה לפני התומכו ומחזיקו שהרי "ויתמוך יד אביו" שגם אביו עמוד התורה צריך לתמיכתו ואלמלא הוא בטלה תורה ע"כ סבור שלו משפט הקדימה אבל באמת אף יששכר וזבולן חלק כחלק יאכלו בכ"ז אמרו שתועלת התמיכה אינו אלא ליששכר לבדו ואין לזרים אתו אבל זרע התורה אשר יזרע יששכר בשדה חמד פריו יהי' לתרופה לכל העולם כלו כי כלם נהנים מאור תורתו וכלם משתמשים לאורו איר החיים ע"כ אמר יעקב גם הוא התומך יגדל ואולם אחיו הקטן אפרים יגדל ממנו כי הזרע לצדקה של התומך את הת"ח בימין צדקו אינו אלא אפרים לבדו אבל זרעו מה שיזרע יששכר ויקצור על שדה התורה יהי' מלא הגוים שפל הגוים יתענגו מטובו אין טוב אלא תורה ע"כ לו משפט הקדימה:

האלקים הרועה אותי וכו' עפמ"ש בלוח ארז שמות דאם ישראל צדיקים מצד עצמן אז נקרא ד' בשם אלקי ישראל אבל אם רק זכות אבותם מסייעתן אז נקרא בשם ד' אלקי אבותם והנה ההשגחה הפרטית אשר בה נפלינו מכל גויי הארצות אינה אלא בעת שאנו ראויי' לה מצד מעשינו הטובים ושם ד' אלקי ישראל נקרא עלינו אבל כשאין בנו מעש ורק זכות אבותינו הקדושי' חופפת עלינו אז צריכי' עלינו להסתפק אם הקב"ה שולח לפנינו את שלוחיו להגן בעדינו כמ"ש הנה אנכי שולח מלאך לפניך אבל הקב"ה בעצמו ובכבודו בלי אמצעי לא ינהל אותנו וז"ש אני זכיתי לעצמי שהאלקים אשר התהלכו אבותי לפניו היא בעצמו ולא ע"י שליח הרועה אותי אבל רק המלאך הגואל ולא הקב"ה בעצמו יברך את הנערים בעת אשר יהיו במדרגה כזו שרק ויקרא בהם שמי ושם אבותי ע"ד ד' אלקי אבותיהם כנ"ל ע"כ לא יזכו להתברך רק ע"י מלאך שלוחא דרחמנא:

ראה פניך לא פללתי וכו' - עפמ"ש שאסור להסתכל בפני רשע וסבור הי' יעקב שאף אם אולי ברוב הימים ימצא עוד את יוסף מ"מ לא ימצאהו בצדקתו ובשלימותו כאשר הי' באמנה אתו כי חברת המרעים אשר ביניהם יתגורר זה רבות בשנים ישחיתו כל חלק הטובה שבו עד שיהא אסור לראות את פניו ואם גם יוסף בעצמו אשר גידל על ברכי אביו

התם והשלם לא ישחת לגמרי ולא יהי' בבל יראה אבל זרעו אחריו אשר הורתם ולידתם שלא בקדושה בארץ טמאה ולא זרח עליהם מעולם נוגה צדקת יעקב המה בוודאי יהיו במדרגה שפילה כזאת אשר אין צדיק בארץ רשאי לראות פניהם ועתה ראה יעקב שלא לבד יוסף הי' בצדקתו מתחלתו ועד סופו כ"א גם פרי צדיק עץ חיים וד' גם עליהם יראה וזהו ראה פניך לא פללתי לא עלה על מחשבתי שאהי' רשאי לראות פניך כי דמיתי שסר צל שדי ממני ועתה הראני אלקים גם את זרעך שגם המה ישנם בראיי':

המלאך הגואל אותי מכל רע וכו' אפשר לרמז על ימינו אלה אשר אנשי בלי שם שונאי' את ישראל על לא חמס בכפם ורק על אשר שם ישראל נקרא עלינו וקראו שמות בארץ על שמותינו סעמיטען אשר יקיצו מפניו ואם היו ישראל רק מעט מזעיר והולכי' ומתמעטי' ח"ו לא היתה שנאתם גדולה כ"כ אבל אחרי רואים בעינם הרע שישראל ב"ה יפרו וירבו בקרב הארץ זה ילטוש חרבם נגדינו וע"ז התפלל אבינו התם המלאך הגואל יברך את הנערים ויצילם מכל רע אשר יזמו צורריה' לעשות להם כי לא מעשיהם הרעים ח"ו יהיו בעוכרם ומקור שנאת או"ה לא בשביל רעת ישראל כ"א רק על אשר יקרא בהם שמי ושם אבותי שהם סעמיטען זה יעורר מדנים וגם אשר ידגו לרוב בקרב הארץ ע"כ הצרי עין קמים עליהם ע"כ ראויי' וצריכי' הם לברכה שהשם ישלח מלאכו לפניהם להצילם מכל רע אשר יחרשו עליהם שונאיהם: וי"ל בזה מ"ש פ' בלק כי מראש צורים אראנו וכו' כי האנטיסעמיטען כל שנאתם עלינו היא רק בשביל שאנו מזרע שם ולא נוכל להתערב אססימילירען עם זרע חם ויפת אריער אשר טבעם משונה מטבעינו ואנו עומדי' בדד וגלמוד בין האומות בלי שם ע"כ בלעם שהי' ראש ואבי צוררינו כבר הקדים לומר שנותן עיניו לרעה על ישראל לא בשביל ההוה שמעשינו רעים משאר האומות רק שהוא אבינו על מקור ממנו חצבנו וזהו כי מראש צורים ודז"ל אלו האבות רק שמה אתן עיני למרחוק על אבותיהם מעולם וזהו גורם שהן עם לבדד ישכון ולא יתערב עמנו ע"כ ובגוים לא יתחשב לא יהי' לו לעולם מעלה וחשיבות עמנו:

עוד י"ל כי יעקב אבינו לא עמדה לו שעתו רק שנגאל ונמלט מהצרות הרבות המתרגשות ובאות עליו אבל התפלל שבניו אחריו יוסיפו לזכות שלא לבד שלא תבוא עליהם רעה כ"א יזכו לברכה והוא השפעת הטוב במדה מרובה והנה להלן נאמר אוסרי לגפן עירה ובתנחומא גפן אלו ישראל שנאמר גפן ממצרים תסיע עירה זו ירושלים והכוונה עפמ"ש ז"ל שנמשלו ישראל לגפן מה גפן חי ונשען על המתים כך ישראל הם נשענים על האבות עיין לוח ארז תזריע ואחרי שלולי זכות אבותם שמסייעתם לא היו יכולים ישראל לעמוד חי כל הימים ע"כ צריך להצטרף לזה גם אוירא דארץ ישראל המחכים ומטהר בחיי

נשמות אויר ארצו וז"ש בשביל שישראל נמשלו לגפן כנ"ל שנשענים רק על המתים ע"כ אוסרי צריך להיות אסור ומקושר לזה גם עירה זו ירושלים ורק שתיהם יחדיו זכות אבות וזכות וטהרת עיר הקדש יעמדו ויקיימו את ישראל והנה ארץ הקדושה נקראת בשם טבור הארץ כי היא המרכז האמצעי התל שהכל פונים אליו וז"ש ויקרא בהם שמי ושם אבותי שצריכי' לזכות אבות לסייען ע"כ לא יוכלו לזכות לברכת הריבוי רק שבקרב' ובאמצע הארץ והיא אהל צבי כל הארצות שע"י יזדקקו ויטהרו ע"ד אוסרי לגפן עירה כנ"ל: עוד י"ל עפמ"ש לעיל פ' תולדות בשם האו"י שע"כ אנו מייחס' א"ע רק אחרי אבותינו הקדושי' אף שגם עובדי ע"א היו אבותינו בשביל שהם היו עקרים בטבע וכיון שלא נתנו להם אבותיהם כח המוליד נפסק החבל ואין לנו שום חיבור עם העע"א אשר לא נתנו לבניהם כח ההולדה ובאו"הח בראשית כ' שע"כ נאמר לדגים ברכת פרו ורבו בפ"ע ומלאו את המים בשביל שכח ההולדה הוא בא ע"י החום הטבעי אשר חסר להם במים הקרים ע"כ הוצרכו לברכה בפ"ע שאף שיחסר להם מזג החום בכ"ז ירבו ויפרו ורמז עליו גם בפרשתינו וכבר פי' בספורנו שמ"ש ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק הוא לשלול שלא יקרא עליהם שם תרח ועע"א אבותיו ונתן הכתוב טעם לזה כי הדגים לא יפרו עפ"י דרך הטבע על אשר המה במים הקרים אבל הם אברהם ויצחק שהיו עקרים בטבע הם דומי' בזה לדגים שאינם מולידי' בטבע אף שהמה בקרב הארץ ולא במים ע"כ אחרי שהיו עקרים בטבע ולא ניתן להם מאבותיהם כח ההולדה ע"כ יקרא בהם רק שם אבותי אברהם ויצחק:

בך יברך ישראל לאמור וכו' תרגום יונתן לאמר ביומא דמהילתא עפמ"ש ותגזר אומר ויקם לך ודז"ל שהקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטלה, ולכאור' יפלא היתפאר היצור על היוצר והנברא על הבורא ל בטול גזירתו וכל עצתו תקים נגד רצון קונו אבל יש להסביר הדבר קצת שאם האדם הי' נברא שלם ותמים ולא הי' לאדם שום חלק לתקן בעצמו אז לא יתכן שהנברא יבטל רצון וגזירת בוראו אבל אחרי שהאדם נברא ערל ולא נקרא תמים ושלם עד שמל א"ע כמ"ש התהלך לפני והיה תמים ע"י המילה א"כ כיון שהוא שותף ביצירת האדם כמ"ש ז"ל שהצדיקי' נעשי' שותף להקב"ה במעשה בראשית א"כ באפשרית שהשותף א' יבטל דעת השותף האחר ובילקוט דז"ל לגוזר ים סוף לגזרים בשביל המילה שכן קורי' לכריתה גזירה וכ"כ המפ' דת"י דייק לאמר ביומא דמהילתא ממש שש אנכי על אמרתיך דדרשו ז"ל על המילה ולפ"ז י"ל ותגזר אומר בשביל שאתה כורת את המילה שנקראת בשם אומר ואתה שותף ביצירת ישראל ע"כ ויקם לך שצריך השותף לפעמים לבטל דעתו ורצונו ולקיים את דעתך ורצונך ובמ"ת מביא ראיי'

שהקב"ה גוזר והצדיק מבטל מיעקב ששיכל את ידיו וישם את אפרים לפני מנשה אף שהוא הבכור בכ"ז הסכים הקב"ה ע"ז שנאמר וביום השביעי נשיא לבני אפרים וביום השמיני נשיא לבני מנשה וז"כ הת"י ביומא דמהילתא המורה שהאדם הוא שותף ביצירת האדם יברך ישראל לאמור ישימך אלקים כאפרים וכמנשה וישם גם אלקים הנזכר את אפרים לפני מנשה שהקב"ה הסכים ע"ז ובטל רצונו כנ"ל:

וי"ל בזה מ"ש פ' שמיני זה הדבר אשר צוה ה' תעשו ובאו"הח שם מביא מדרשם ז"ל זה הדבר הוא המילה כמ"ש וזה הדבר אשר מל יהושע עפמ"ש בפ' בלק גם קב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו ויען בלעם ויאמר וכו' כל אשר ידבר ד' אותו אעשה כי נאמר ויהפוך ד' אלקיך לך את הקללה לברכה ע"כ ירא בלק שכ"ש שיוסיף בלעם לקלל את ישראל אחרי שיהפכו הקללות לברכות יתוספו עליהם ברכות ע"כ אמר גם קב לא תקבנו ועי"ז גם ברך לא תברכנו שלא יהפכו הקללות הרבות לברכות וע"ז השיב בלעם אחרי שחשב א"ע במדרגת צדיק שמבטל גם גזירת הקב"ה והוא גוזר ומקיים ופועל ועושה שהקב"ה יבדר כרצון יראיו ומכ"ש שלא ישנה הקב"ה את דיבור בהצדיק ע"כ אל תירא שיהפכו הקללות לברכות כ"א אדרבה כל אשר ידבר ד' אותו אעשה כלומר אני עושה ואפעול שידבר ד' כרצוני ומכ"ש שלא ישנה את דיבורי. - וז"ש זה הדבר אשר צוה ד' תעשו שאתם תוכלו לעשות ולפעול שידבר ויצוה ד' כן ואחרי שאמרנו שכח הצדיק לבטל גזירת הקב"ה הוא ע"י המילה שפיר מייתי המדרש שע"י המילה תוכלי לעשות את דבר ד':

הנה אנכי מת והיה אלקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם ע"פי מ"ש התוי"ט פ"ז דברכות שע"כ מברכי' בברכת המזון בשם אלקינו מפני שגם שם האלקים שהוא מדה"ד מחייב לתת לחם לכל בשר דמאן דיהיב חיי יהיב מזוני ולפי"ז הי' מוכרח גם מדה"ד להוציא את בני ישראל מארץ מצרים שאל"כ הלא שקעו בטומאת מצרים ואיה הבטחתו לקחת לו ישראל לנחלה עם קרובו אבל כל זמן שיעקב חי וקיים ומוראו עליהם לא הי' מדה"ד מחייב להשיבם אל ארץ אבותיהם כי הי' באפשרי להשאר לישראל בין עם לועז ובכ"ז היתה יהודה לקדשו כי מורא ויראת אביהם עליהם שלא יטבעו בטיט היון ולא יסורו מדברו הטוב אשר ציום אבל אחרי מותו שסר צלו מעליהם גם מד"הד מחייב להוציאם כנ"ל וז"ש הנה אנכי מת ותשארו כצאן בלא רועה אשר בצלו תחיו חיי אושר וכושר ע"כ אם גם רק והיה אלקים הוא מד"הד עמכם בכ"ז גם הוא יחייב לזה שישיב אתכם אל ארץ אבותיכם כדי שלא תטמעו בין הגוים:

ואני נחתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, פירש"י מיד עשו שעשה מעשה אמורי בחרבי ובקשתי חכמתי ותפלתי ונ' דמה שהוצרך יעקב

באמת לבוא בעקיפי' לקבל הבכורה ולמה לא נוצר באמת בראשונה אם הקב"ה רצה שיהי' בכור ונ' עפמ"ש ז"ל לא שררות אני נותן לכם כ"א עבדות שמי שניתן המשרה על שכמו בעדת ישראל לא להיות אדון ומושל על עמו הוקם על כ"א להיות להם לעבד נאמן לעבדם ולשמרם לפום גמלא שיחנא כ"כ שיוסיף לו הקב"ה להגביהו מעלה ראש צריך לעבוד ביתר חיל וזהו שרמז בפרשתינו יתר שאת ויתר עז מי שיש לו יתר עוז ותעצומות על אחיו לא שישתמש בהם להשתרר עליהם ולהטיל אימתו על הצבור כ"א צריך הוא לשאת ולסבול על שכמו יותר מאחיו אשר אין להם כח ואיל כ"כ ע"כ אם הי' יעקב בכור מלידה ומבטן הי' יכול לטעות שבכחו זה ירדה וימשול בעם ורק רוח המושל יעלה עליו ע"כ נולד באמת שני לבטן ורק אח"ז הוסבה לו הבכורה בעקיפין לידע ולהיודע שאף שלו העוז והמשרה בכ"ז אחרי שמלידה הוא עבד ושני לאחיו ע"כ אף אם יהי' גביר לאחיו לא ילוז נגד עיניו הנראה זו שהוא עבד ג"כ והנה השכם הוא לשא ולסבול משא בכתף וז"ש ליוסף אף שהגדלתיך ורוממתיך על אחיך מ"מ ידוע תדע שבהרימי אותך למעלה ראש עבדות נתתי לך שכם אחד לסבול ולשא על ויותר מאחיך והראיי' לזה אשר לקחתי מיד עשו הבכורה רק בחכמתי ותפלתי ולא שאני בכור בטבע והטעם כנ"ל שעוד זכור אזכור שאני גם עבד:

וי"ל בזה מ"ש פ' תצוה והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אל הקדש לפני ד' ובמסורה שבבע"הט "כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע" שנשמע פתגם המלך עפמ"ש ז"ל דברים היוצאי' מן הלב נכנסי' אל הלב ומאין יוודע כי הדברים יוצאי' מן הלב מלא רגשת קדש והוא כנ"ל שאם הוא חישב א"ע לעבד להם אז כוונתו לשמים ולא יפסע על ראשי עם קדש ודבריו נשמעים ומתקבלים באהבה כי השכינה מדברת מתוך גרונו אבל אם ישתרר על הצבור ורק רוח המושל ינוח עליו אז ידוע שרק לכבוד עצמו הוא דורש ולא יטה העם אזניו לקול דברו וזהו והיה על אהרן לשרת אם כהנתו בעיניו לא רק שררה כ"א שירות בקדש אז נשמע קול כי ידוע מזה כי בוא אל הקדש לפני ד' והוסיפה המסורה כל אשר ד' נעשה ונשמע שישראל רק שומעי' ועושי' דברי ד' היוצא מפי כהן בקדושה וטהרה אבל לא דברי עצמו אשר לכבוד עצמו הוא דורש ואם הוא בתואר משרת בקדש אז נשמע ממנו פתגם המלך מה"מ ית"ש ולא הדברים אשר בדה מלבו לתועלת עצמו:

עוד י"ל עפמ"ש באו"הח האיך נתן יעקב ליוסף את הבכורה ועבר על לא יוכל לבכר את בן האהובה ונ' כי בכל נחלה כי ירשו אותה הבנים אין להאבות עוד חיבור וקישור עם הנחלה כי עילאה עבר ותתאה גבר וכשמת המוריש נפסק החבל המקשר את המוריש עם הירושה לא כן בנחלת ארץ קדושה אף שכבר ירשו אותה הבנים וישבו בה בכ"ז לא

יוכלו הבנים להתקיים בתוכה עדי עד לולי שזכות אבותם מסייעתן כמ"ש ז"ל אקרא דגפן ממצרים תסיע מה גפן הוא חי ונשען על המת ועיין מ"ש לעיל אקרא דאיסרי לגפן עירה וכ"כ רמב"ן בנימוקיו אמקרא שלפנינו שזש"ה כי לא בחרבם ירשו ארץ כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם ימינך לאברהם וזרועך ליצחק ואור פניך ליעקב ואף שהוא ז"ל לא כ"כ אלא על תחלת ירושת הארץ אבל יש להרחיק ולומר שאף קיום היתה שלא תקיא אותם הארץ היא בזכות תפלות אבותינו הקדושי' אשר בארץ כל זמן שהמה יעתירו בעדינו שנהי' מוכשרים לעמוד על טהרת קדושת ארץ ישראל נתענג מטובה אבל לא צדקתינו ויושר לבבינו כ"א זכות ותפלות האבות יקיימו אותנו בארץ נחלתינו וכיון שדז"ל אשר ימצא לו פרט לראוי שמה שבא רק לאחר מיתת האב אין בו דין בכורה ול"ש בו העברת נחלה לפי"ז מיושב קו' או"הח כיון דנחלת אה"ק לא תתקיים רק ע"י תפלות וזכות האבות וא"כ הו"ל ראוי כיון שאינה מתקיימ' לדורי דורות רק ע"י תפלות האבות כמש"פ מ"ש אשר אתה יורש אותה כל הימים שכל הימים אתה יורש אותם מחדש ע"י תפלות האבות אין כאן משום העברת נחלה:

והנה מדרך הלוחמי' שמתחלה המה מורי' בחצים ובלסנוראות על האויב ואח"כ בחום המלחמה כשמתקרבי' המחנות זו לזו אז רק חרב איש ברעהו ולפי"ז יש להפליא למה אמר קרא בחרבי ובקשתי איפכא הול"ל מתחלה בקשתי ואח"כ בחרבי ולהנ"ל א"ש שבתחלה הנחילו את אה"ק ע"י חרב ממורטה אבל בכ"ז לא נתקיימה עוד הנחלה בידם עד שיעקב אבינו גם מרחוק אם כבר ישכון בארץ החיים ושכב עם אבותיו יורה בחצי עתירתו ובקשת בקשתו ותפלתו לקראת שונאי ישראל וזהו שתא בצלותי ובעותי שגם אחרי כבר הורישו את הגוים בחרב לטושה עוד לו להלחם לעתיד בקשת האתא מרחיק לאל בשמים שיזכו בניו לעמוד שם חי כל הימים וז"ש ואני נתתי לך שכם אחד חלק בכורה ולא עברתי ח"ו על לאו דלא יבכר כי לקחתי בחרבי ובקשתי וצריך אתה לתפלתי והו"ל ראוי:

וי"ל בזה מ"ש להלן בפ' ראובן בכורי אתה וכו' יתר שאת ויתר עז פחז כמים אל תותר דאם אנו דנין על ההתחלה הי' ראובן הבכור ואין להעביר ממנו הנחלה אבל אחרי שלא נגמר' עדיין הירושה כנ"ל ע"כ הי' הרשות ביד יעקב להעביר ממנו הנחלה מפני שפחז כמים וז"ש הן אמת שאתה כחי וראשית אוני אבל אחרי ידעו כי יתר שאת ועוז" שלא אוכל להסתפק בזה במה שכבשתי עיר בחרבי כ"א גם לימים יבואו צריך אני בקשתי לגרש מפניך אויב וצריך אני עוד ליתר שאת ועוז וגבורה לקיים את האה"ק בידי היורשים

ע"כ רשאי אני להעביר נחלה ומפ"ז פחז כמים אל תותר ועיי' מ"ש לעיל בפ' וישב בקרא דויראו אותו מרחוק לפ' בזה מ"ש וישטמהו בעלי חצים:

בסודם אל תבוא נפשי פירש"י במעשה זמרי וקרח לא יזכר שמי וכ' שזהו ג"כ לברכה עפ"י דברי של"ה ז"ל הידועי' אקרא שבתוכחה וזכרתי את בריתי יעקב שהוא להוסיף על חטאם שהם מזרע קדש מחצבתם ובכ"ז חטאו ע"כ ילקו בכפלים ע"כ להקל עונשם במעשה קרח וזמרי התפלל אביהם שלא יזכר שמו בעת עשותם המזמתה ולא יכביד קדושת האבות את עול העונש עליהם והטעם שחס עליהם בשביל שלא חטאו רק בכעסם ואין אדם נתפס על צערו כמ"ש הפוסקים לענין שבועה בכעס עיי' תו"ח אקרא כי באפי נשבעתי וז"ש כי באפם הרגו איש שרק בעת בער בם חרון אפם הרגו איש שלא כשורה אבל ברצונם בעת אשר לא ישלוט עליהם רוח אפם אז רק שור ולא אדם עקרו: דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל כי אז"ל שת"ח צריך שיהא נוקם ונוטר כנחש ופי' כמו שהנחש אז"ל שכל מה שהוא טועם אינו אלא טועם עפר לחמו כ"כ הת"ח כשנוקם נקמת ד' לא יהי' לו מזה הנאה גופנית כמ"ש מ"ש ישמח צדיק כי חזה נקם אבל לא ישמח בנקמה עצמה כ"א יאמר אך פרי' לצדיק שרק הפרי היוצא מנקמה והוא שידעו כי יש אלקים שופטים בארץ רק זאת ראש שמחתי וגם הדיין צריך לדון דין אמת לאמתו ולא ידרוש טובת והנאת עצמו ואז לא יזכה את קרובו וגואלו נגד רחוק ממנו אחרי שכל מעשיו לש"ש לא ישא פנים לריעו ואוהבו וז"ש דן ידין עמו ושבטו כאחד שבטי ישראל כמו שאר השבטים שאינם קרוביו והטעם כי יהי נחש עלי דרך כמו שהנחש אין לה הנאה כ"כ הוא לא ידרוש שלום לטובת עצמו ע"כ רחוק וקרוב שווין בעיניו:

גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב עפמ"ש ז"ל על דאנופת אטפוך וסוף ממנויפיך ינוופון כי כן דרך העולם ומנהגו שמי שנרדף מאויביו לבסוף חוזר הגלגל ונהפכה השיטה ונעשה הוא רודף וכן הוא חוזר חלילה ע"כ אמר גד גדוד אף שמתחלה יהי' גם הוא גדוד וכרות לסוף יגוד הוא את אחרים ושלא תאמר שהן אמת שבתחלה הוא יגוד אחרים אבל לאחר זמן יהפך השיטה וגם אחרים יגודו אותו עד שגם הוא גדוד ולא גודד יהי' ע"כ הוסיף לאמר והוא יגוד עקב כפי' רמב"ן פ' עקב שהוא לשון סוף ואחרית שגם לבסוף יהי' הוא רק גודד ולא גדוד:

עוד י"ל עפמ"ש בלוח ארז תולדות מ"ש וידו אוחזת בעקב עשו שכל גדולתו של ישראל שמצליחי' בעסקיהם ורבים מאחינו עושי' חיל ועושר שמקהה שינות אויבינו הוא על אשר אנו אוחזים אף בדברים קטנים פחותי הערך מה שאו"ה לרוב גאוותם עושים טיט מרמס ודורכי' אותו ברגליהם וזהו וידו של יעקב אוחזת במה שהוא עקב ומדרך כף

רגל מרמס לעשו ע"כ אף שישראל הוא תמיד בזוז ושסיי מן העמים וימררהו ויקחו מאתו כל חמדתו עד שנוכל להמליץ אין מזל לישראל שמזלם והצלחתם הי' לאין ואפס בכ"ז עוד לא אבדה תקותינו שלא נפול לנצח כ"א אף שנגזל ונאבד מהם הונם ורכושם עוד יתעודדו ויקומו מערמות עפר ומאשפות ירים אביון ע"י שיאחזו מחדש מה שאו"ה דורסי' בעקביהם והנה גד הוא לשון מזל כידוע ע"כ אמר שגם ישראל הבזוז ושסוי ע"י האומות בכ"ז עוד יגוד ויאחז את הגד והוא המזל אשר ירימהו אחרי נפלו וע"י מה ע"י שיגוד את העקב ויתפוס מה שהם דורכי' בעקבם:

מאשר שמינה לחמו והוא יתן מעדני מלך במסורה שבבעיהנו נדב נדיבות יען והוא על נדיבות יקום, אלקים הבין דרכה והוא ידע את מקומה ונ' עפמ"ש גומל נפשו איש חסד כי רוב בני אדם לבם עליהם דוי בראותם עני בעניו ע"כ אם יתמוכו את האביון כמסת ידם להם לעצמם יעשו חסד להשקיט את צערם של עצמם ורגשת לבם הרך המשתתף בצערו של עני אבל עיקר מצות הצדקה לא תהי' עבור רחמנות על עצמו כ"א לקיים מצות השם והנה מי שנותן מלחמו לדל רק עבור רכות וטוב לבו הנתפס בצערו של עני אצלו אין הצדקה שנותן התכלית כ"א רק האמצעי להגיע עי"ז להרגעת והשקנות רוחו הצר לו בראותו עני דך נכלם ואם הי' לו אמצעי אחר להשקיט את רוחו לא הי' עושה טוב בעמיו כ"א הי' בוחר באמצעי הזה אבל הנותן צדקה בשביל שד' צוהו אצלו הצדקה הוא התכלית אשר אליו ידרוש ולא כבוד ולהנאת עצמו לסלק מעליו צער הראיי' והנה האדם הרואה רק לעינים בראותו שא' נותן צדקה לא יוכל לידע ולהבחין אם מרחמנות ע"ע או לש"ש פזר נתן לאביון ורק האלקים הבוחן כליות ולב הוא יודע מה כוונת הנותן וז"ש מאשר שמינה לחמו רק אז יערבו לו מנועמיו וינעמו לחכו משמניו כשמן בעצמותיו אם לא לבד הוא בעצמו יאכל וישבע כ"א אם ביכלתו לתן גם לאחרים מעדני מלך אבל אם לא יוכל להשביע רעבים ערבה לו גם שמחתו כמ"ש לעיל שע"כ נאמר ואברכה מברכיך שכל ברכתי אשר בו יבורך גבר לא ינעם לו אם רואה סביביו מצור ומצוק ע"כ נאמר ומרווה גם הוא יורה שרק אם מרווה את אחרים גם הוא ישבע וירווה מלא רצון ע"כ נדיב נדיבות יעץ אין הנדיבות אצלו נדיבות בעצם כ"א רק עצה ותחבולה להשבית צער נפשו המשתתפה בצערו של עני כי הוא על נדיבות ע"י שהוא מתנדב ופורס לרעב לחמו עי"כ והוא על נדיבות יקום ע"י נדיבתו יקום ויעמוד בלי צער ויגון וע"כ רק אלקים הבין דרכה רק החוקר כליות ולב יודע ועד אם הצדקה הוא רק דרך אמצעי להגיע ע"ז להשקות הצער שהוא מצטער בצערן של בריות ורק הוא העליון יודע את "מקומה" אם הנודב נותן לש"ש ואז הנדיבות הוא התכלית כמו המקום אשר בו יגיע האדם למטרת חפצו: וי"ל

בזה מ"ש עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר, שהמחזיק ת"ח עני ואביון לא רק את העני הוא מחייה כ"א גם לגרמי' ולנפשי' היא דעביד טובה שגם א"ע הוא מחייה וזהו עץ חיים שלא לבד למוחזק כ"א רודף צדקה וחסד גם הוא ימצא חיי נחת נקי מצער וגם התומך הוא מאושר בעצמו אם ייטיב לאחרים:

עוד י"ל עפמ"ש ומלכי צדק וכו' הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון שלאורחים הוציא לחם ויין כל מיני מעדנים ונועם מגדים אבל הוא לעצמו הסתפק במועט ככהן לאלקיו כן שמעתי ולזה אמר מאשר לו ולצרכו ינעם אף לחם צר שמינה לו ויסתפק בו כי איננו להוט אחרי בולמס התאווה אבל והוא יתן לאחרים לעניים מרודים מעדני מלך ונאמר אשרי משכיל אל דל כי מי שהוא פזרן גם לו לעצמו לא יחוס על ממונו אין צדקת פרזונו מעולה אחרי שאין כסף נחשב לו מאומה ונתבע לעגל ונותן ולמשכן וניתן אבל מי שחס על ממונו לצורך עצמו ובכ"ז הוא מפזר ומוסיף כשנתבע לצדקה זהו עושה המעולה שבצדקה וז"ש וצרת הכסף בידך שתקשור אותו בקשר אמיץ על ידך ותפרד ממנו בקושי לצורך עצמך אבל ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך אם למלאות תאות הנפש לקיים רצון קונך אז תהי' ידך פתוחה לרווחה וז"ש אשרי משכיל אל דל כי הפזרן בטבע בעת הדל יבקש להחזיקו ולתומכו לא צריך ישוב והתבוננות כי במה נחשב לו הכסף אבל מי שיצור הכסף בידו כנ"ל צריך להשכיל ולהתבונן מה ביכלתו וכחו ליתן וגם להעריך ערך המבקש וכדומה וגם צריך ללחום נגד טבעו אחרי שקשה עליו פרידתו מכספו החביב לו עד לאחת וז"ש ונדיב זהו הנדיב האמתי אשר נדיבות יעץ אשר צריך ליתן עצות בנפשו ולהשכיל ולהתבונן כמה יתן והוא על נדיבות יקום שצריך לקום ולהתקומם בכל תוקף ועוז נגד יצרו וטבעו המונעו מלתת לדל ובכ"ז יתן הוא הנדיב האמיתי אשר שמו נאה לו:

וימררהו ורבו וכו' משם רועה אבן ישראל ובמדרש רבה ראה אבן של ישראל ונצטנן דמו עפמ"ש בפדר"א הובא בדמשק אליעזר פרשתינו אות ה' מסורת היא בידינו שאין עשו נופל אלא ביד בנה של רחל שאם יבואו השבטים לדון עם עשו למה רדפת את יעקב אחיך וכו' וכיון שבא אבל יוסף לא יוכל להשיבו א"ת שעשה לך רעה הלא אף אחי עשו עמי רעה ואני שלמתי להם טובה עי"ש ובמלבים פי' וימררהו והי' לו לשלם להם כגמולם רעה והוא לא עשה כן כ"א ויפיזו זרועי ידיו שנתן להם זהב ופז רב והנה מצינו תרועם בשבט ברזל שהוא לשון שבירה ונתיצה ועשו הלא נקרא אבן ישראל שהוא להם לאבן נגף ולצור מכשול חתחתים עלי דרכם ע"כ אחרי שאמר ויפוזו כפי' מלבים הנ"ל סיים לאמר "משם" עי"ז ששלם טובה תחת רעה זכה להיות רועה ומשבר אבן ישראל הוא עשו והי' בית עשו לקש ובית יוסף להבה ובאמת מפ"ז שלט יוסף ברוחו ולא שלם

לאחיו כמפעלם כי ידע שאם לא יעצור ברוחו לא יהא ח"ו תקומה לישראל נגד עשו ע"כ צנן את דמו ולא כעס עליהם למען יוכל לנצח בטענה את עשו כפדר"א הנ"ל וזה כוונת המד"ר שראה ברוח קדשו את אבן ישראל הנ"ל ועי"כ נצטנן דמו:

ברכות שמים מעל ברכות תהום רובצת תחת ברכות שדים ורחם- עפמ"ש שהחילוק בין ברכת יצחק ליעקב לברכתו לעשו שביעקב הקדים ויתן לך מטל השמים שהברכה הרוחנית היא העיקר ורק אח"כ ממשמני הארץ ובעשו הקדים לומר הנה משמני הארץ יהיה מושבך שאצלו העיקר והראש והראשון הברכה הארצית ורק אח"כ לטפל ומטל השמים מעל וז"ש תדע שברכת שמים היא שפע קדש תהי' לך שמעל" למעלה במדרגה וחשובה בעיניך אבל ברכת תהום תהיה רובצת רק "תחת" למטה במדרגה:

והנה בשיר המקודש נאמר אחות לנו קטנה ושדים אין לה מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה ופירשתי עפ"י משאז"ל אשמן של ישראל תלוי בראשיהם שנאמר ואשימם בראשיכם שאם אין להם לישראל רועים נאמנים ומנהיגים אשר ינחים וינהלום בדרך הקדש לא יוכל השם לענוש את ישראל על רוע מעשיהם אחרי שרועיהם פשעו בם ומאשרם מתעים והנה שדים הם המשפיעי' ומניקים ודיבור הוא לשון קשה ע"כ אמר אחות לנו קטנה שדז"ל על כנסת ישראל אם היא קטנה ודלה במעש"ט אבל אם אין לה שדים המניקי' ומשפיעי' לה מה נעשה לאחותינו ביום שידובר אתה קשות על רוע מעלליה בכ"ז לא נוכל לעשות עמה רעה להענישה אחרי שאין לה שדים והנה בברכה רוחנית יוכל המקבל להשפיע גם לאחרים מברכתו אשר יבורך גבר ללמד תועים בינה ולהדריכם במעגלי יושר אבל בברכיות גשמיות אינו אלא מקבל ולא משפיע ע"כ אמר לנתינת טעם שהרוחנית חשובה מהגשמית כנ"ל כי הראש נה הוא ברכת שדים שהמתברך יוכל להשפיע ולהעניק מטובו לגעולי מחלב ועתיקי שדים אבל ברכות גשמיות אינן דומות אלא לרחם שהוא רק מקבל ולא משפיע.- ואפשר לכוון כזה במסורה שבבע"הט יקרא אל השמים מעל' שברכת שמים יקרא אותה בשמה הנאות "מעל" שהיא למעלה במדרגה:

עוד י"ל כי נאמר יברכך ד' בכל אשר תעשה כי אין ד' עושה ארבות בשמים להריק משם ברכתו כ"א האדם צריך להכין ולשדד את אדמתי ולזרוע זרע ואח"כ ברכת ד' היא תעשיר לשא אלמותיו ברנה וזהו ברכת שמים מעל לא תחול רק אם תקדימנה ברכת תהום רובצת תחת כמו ששד האשה לא ימלאו חלב אם לא יקבל הרחם תחלה הזרע כי אם לא תהי' האשה הרה ללדת לא יבוא חלב בדדיה לרוות וזהו ברכת שדים תלוי' בברכת הרחם כן הוא בכל הברכות והנה נאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם ופי' לעיל מ"ש

ביוסף אין שר בית הסוהר רואה מאומה בידו כי מי שהוא במדרגה רמה הוא יוצא מן הכלל הנ"ל וא"צ לעשות מאומה בידו כ"א כל מלאכתו נעשית ממילא בלי שום מעשה מצדו וע"כ לעיל שמי שהיא במדרגה רמה נקרא ד' אלקיו אבל מי שלא הגיע לזה רק ד' אלקי אבותיו יקרא וז"ש מאל אביך אם תהי' במדרגה שאני נקרא רק בשם אלקי אביך אז ויעזרך צריך אתה לעשות ואני אהי' בעזרך לברכך בכל אשר תעשה אבל ואת שדי אם ד' יהי' עמך ותתהלך את האלקים אז אינו צריך למעשה ידך כ"א ויברכך מבלי שתעשה מאומה:

ברכות אביך גברו על ברכות הורי עד תאות גבעות עולם, במדרש שנתאוו גבעות עולם עפמ"ש בספורנו פ' ויצא שע"כ אמרה לאה אלי תבוא כי שכור אף שגם נשים הקלות לא יאמרו כן מ"מ לצדקתם הגדולה לא הי' להם מער איש ולויות למלאות תאות הגוף ע"כ אין כאן קלות הדעת להתאוות לדבק עם איש קדוש כיעקב אבינו אשר כלו קדש לד' ורק זרע קדש מאווי' ועיי' מ"ש לעיל פ' תולדות אקרא דויהי כי ארכו לו הימים ואחרי שלא מצינו באמהות נשי אברהם ויצחק שסיפרו לעין כל תאוותיהם לבעליהן בע"כ שהם לא הי' במעלה רמה כיעקב וכפירש"י שנתברך יותר מברכות הורי נחלה בלי מצרים ע"כ יאמר נא ישראל סבא תדע שברכותי גברו על ברכות הורי שהרי תאוות גבעות עולם כפי' המדרש אקרא דמגבעות אשורנו אלו האמהות ובאשר שהגבעות רחל ולאה נתאוו לי ולא יתביששו זה לעדות שברכות אביך גברו ומוסיף על הראשונים בקדושה ובטהרה:

ויבואו עד גורן האטד וכו' וירא יושב הארץ את האבל בגורן האטד- (צ"ל למה אמר עוד הפעם בגורן האטד מאי נ"מ בשם זה) ועוד הק' האיך יש גורן לאטד ויאמרו אבל כבד זה למצרים ובמד"ר שהראו באצבע ונ' עפמ"ש רש"י ריש פרשתינו שכיון שמת יעקב נסתמו עיניהם מצרת השיעבוד ונאמר ויקצו מפני בני ישראל ודז"ל שנעשו כקוצים בעיניהם ופירושו שהמצרים נעשו לישראל כקיץ וסילון ממאיר המכאיב לב ובשר והנה ישראל הי' להם בימי הרעב פרנסתם במצרים כמ"ש ויכלכל אותם והי' להם לפליטה גדולה להחיות עם רב עד שנוכל לכנות בצדקה את ארץ מצרים בשם גורן ישראל כמו שקורין כעת ארץ מבורכת דיא קארנקאממער כ"כ מצרים הי' משביר בר לישראל וכל זה כל זמן שיעקב אבינו חי בקרבם ולא הכביד עליהם הגלות אכפו ועלו הקשה הי' מצרים גורן ישראל אבל לאחר פטירתו נעשו מצרים לישראל קוץ מכאיב נוכל לקרוא מכאן ולהלן את ארץ מצרים הנהפך להם מאוהב לאויב בשם "גורן האטד" כי מה שהי' להם מתחלה מקור חייהם נהיתה להם כקוץ מונד והנה לא הי' מן הצורך להספיד את יעקב כאז"ל יעקב אבינו לא מת רק לדורו אבד לזה בכו על שע"י העדרו נסתמו עיניהם מצרת

השיעבוד ע"ז ידוו הדווים ויספדו שם מספד גדול אבל ויעש לאביו אבל שבעת ימים כי לא הי' די אבילות ז' ימים כחק הקצוב ולא הי' ההספד רק על הצרות שבאו עליהם אחרי מות קדוש ישראל והנה נאמר וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וידעו יושבי הארץ הכנענים שמה שישראל סופדי' ומיללים עבור זה רעה תהי' ברוב הימים למצרים כי האלקים יבקש את הנרדפים לשלם לשונאי ישראל על פניהם על אחת שבע כחטאותם ע"כ וירא יושב הארץ את האבל בגורן האטד שע"כ מתאבלים ישראל על שארץ מצרים שהי' להם מתחלה גורן נעשה להם כאטד כנ"ל ויאמרו אל תדמו בנפשיכם כי אבל זה רק לישראל הוא לא כן כי באחרונה שהקב"ה ישלם למצרים כרעתם אשר גמלו לישראל אז המצרים יהיו אבלים וחפויי ראש על מכות הנאמנות אשר יחילו על ראשם ע"כ באמת אבל כבד הוא "למצרים" ולא רק ישראל ואחרי שהמכות הבאות על מצרים בשם "אצבע" יכונה כמ"ש כמה לקו באצבע ע"כ רמזו במד"ר שהראו באצבע כלומר הראו על המכות המכונים בשם אצבע אשר בהן ילקי רשעי מצרים:

אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם ועתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך ודקדק בכלי יקר דהול"ל חטאת אחיך ופשטם דדרך לבקש על החטאים הקלים תחלה ואח"כ על הפשעים החמורי' ונ' עפמ"ש שובה ישראל עד ד' אלקיך כי כשלת בעיניך ופירשתי כי לכל חטא אשר יחטא האדם יש בו חטא ופשע הפשע היא העבירה שברצונו לעשותה באוות נפשו אלא שכ' המפרשי' שבכל עבירה או שאינו מאמין ח"ו בשכר ועונש או שמאמין ובכ"ז עושה עבירה וגרע טפי כמובן ע"כ בכל עבירה שאדם עושה במזיד היא גוררת עיר אחרת שנכשל בה או בכפירת שכר ועונש או בגרוע הימנה ע"כ אמר כי כשלת בעוניך שמלבד המזיד שאתה עושה עוד נכשלת בעבורה הנמשכת הימנה ע"כ אמרו שא לפשע אחיך היא העבירה שנתכונו לעשותה וגם לחטאתם הוא המכשול שנגרר הימנו והנה אז"ל עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כפ מכפר עד שירצה את חבירו ופי' הריא"ף בע"ז שאם יש בידו עבירות שבין ארם לחבירו אף מום שהשמים בינו לבינו לא יכופר ואחרי שאחי יוסף חטאו בכפלים ב"ן אדם לחבירו ובין אדם למקום ע"כ אמרו שא נא אתה לפשע אחיך מה שבין אדם לחבירו וע"י שאתה תרצה לנו אז גם עוונינו לשמים יכופר ושא נא לפשע עבדי אלקי אביך:

ספר שמות:

ואלה שמות בני ישראל זש"ה כשמך אלקים כן תהלתך וכו' הקב"ה כל מה שמקלסי' אותו הוא יתר מקילוסו ובני אדם יש ששמותיהן נאי' ומעשיהן מכוערי' שמותיהן נאי' ומעשיהן נאי' אלו השבטים עיי' כ"ס ונ' דבקרא הקודם כתיב לאמר דמינו אלקים חסדך

בחרב היכיד כשמך אלקים כן תהלתך על קצוי ארץ צדק מלאה ימינך כי נאמר ועוז מלך משפט אהב שהמלך אשר מלכותו אינו עדן נכון יקיים עד שכל הרוחות לא יזיזו אותו כשיחטאו כנגדו לעבור פקודיו לא יתאמץ לעשות דין קשה כי ירא פן עי"ז יקומו עליו מנגדיו ומשנאיו מן יקומון להרוס כסא ממלכתו ע"כ רחמיו על כל מעשיו עוברי רצונו וימשכם חסד כדי שעי"ז יקנה לו לב העם אבל מי שמלכותו אמיץ וחזק כיתד נאמן בל ימוט לא ינהג את צאן עמו רק ברחמים כ"א יקוב הדין את ההר ומי שממרא את פי המלך ענוש יענש בלי חמלה וחנינה כי אין לו ההכרח לחזק מלכותו ע"י מדת הרחמים וז"ש "ועוז מלך" שהוא אות לעוזו ותקפו של מלך שלא יחת מפני כל אם משפטו אהב ויענוש כחק ומשפט את כל הקמים נגדו ואין רחום בדין:

ואם אמנם כן שהוא מורה חזקו ועזי אם מלך במשפט יעמיד ארץ בכ"ז לא יאות לעשות כן כי יאמרו עליו שהוא איש חשה הלב ואמיץ רוח אשר לא ידע חמלה וזה לו לחרפה ולכלימה א"כ יקשה הדבר כדת מה יעשה המלך אשר חפץ ביקרו וכבודו אם ינהג במדת הרחמים יתלו בחולשתו שהוא ירא מחמת העם ואין מלכותו נכון בידו ואם רק במקל חובלים בדין הקשה יאמרו שלבו קשה כאבן ע"כ טוב שמזה ומזה אל תנח ידו וטובי' השנים מן האחד שלפעמים במקל נועם וברחמים ינהג ולפעמים במדת הדין הקשה יטיל מוראה של מלכות על עמו:

והנה לפום ריהטא ובמחשבה ראשונה נראה שלאותם הקרובי' למלכות ינהג במדת הרחמים ועל כל פשעיהם תכסה אהבתו וקורבתם אל המלך ולרחוקי' ממנו ישלוט מדה"ד הקשה כי כל הקרוב קרוב קודם לאהבתו וחמלתו אבל לפי הנ"ל אינו כן כ"א נהפוך הוא אותם הגדולי' והקרובי' למלכותו יש להם יד ושם לבנות ולהרוס וכח ואיל להניע או להרוס את כסא מלכותו ויש לחוש שאם לא ינהג עמהם במדת המשפט יאמרו שהוא ירא מהם ומהמונם ע"כ להראות עוז מלך צריך לשלוט עליהם במדה"ד הקשה אבל הרחוקי' שאין להם כח ואמיץ להניע את כסא המלוכה ואין לתלות שמיראתו מהם עושה עמהם אות לחסד ורחמים רחם ירחמם ועפ"י י"ל מ"ש ז"ל אקרא דסביביו נשערה מאד שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה הטעם כנ"ל שכיון שצדיק יסוד עולם ונעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית אם ינהג עמהם במדה"ר יתלו על שכחם עז ועברתם קשתה כביכול הקב"ה ירא שאם יבוא במשפט עמהם יהרסו כסא מלכותו ע"כ הדין יקוב את ההרים הרמים ל"כ הרשעים ואף הבינונים שאין להם חלק ונחלה בקיום העולם ע"כ להורות מדות רחמנותו ית"ש נוהג עמהם במדה"ר וז"ש דמינו אלקים שטעינו בדמיונינו ומחשבתינו הראשונה חסרך בקרב היכלך שהקב"ה נוהג בחסדו דור צדיקים

בני היכלא דמלכא קדישא אשר אלקים קרובי' אליהם אבל תעינו בדמיונינו זה כי לא יהי' להש"י לשם ולתפארת אם ינהג עם הצדיקי' במדה"ר כי יתלו כנ"ל שמיראתו מהם מרחם עליהם, ע"כ כשמך אלקים שהוא מדה"ד כן תהלתך כי עוז מלך משפט אהב כנ"ל ע"כ תהלה לאלקים אם יבא במשפט הדין עם עבדיו נאמני ביתו אבל שלא יאמרו שח"ו אין בו ית"ש מדת רחמנות ע"כ על קציי ארץ המה הרחוקי' מכסא כבודו הבינונים והרשעים עמהם צדק ורחמים מלאה ימינך ימין הרחמים המקרבת רחוקים. - והנה אז"ל או"ה אעפ"י שחוטאי' אינם גולים ורק ישראל חטאו וגלו והטעם כנ"ל וא"כ מבוארי' דברי המדרש ואלה שמות בני ישראל ששמותיהם ומעשיהם נאים ובכ"ז הבאים מצרים בראש גולים והטעם כי כשמך אלקים כן תהלתך שתהלה לאל אם יתנהג עם הצדיקים במדת הדין:

וי"ל בזה מ"ש פ' משפטים ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ובמד"ר הה"ד ועוז מלך משפט אהב, אחרי שדז"ל לפניהם ולא לפני כותים לזה רמז המקרא ואלה המשפטים שהם בבחינת דין קשה אינו נוהג השי"ת רק לפניהם לפני ישראל עם קרובו עמהם במשפט תאחז ידו אבל עם או"ה נוהג ברחמים והטעם כנ"ל כי עוז מלך משפט אהב ונוהג במשפט עם ישראל ובאו"ה שהם קצוי ארץ צדק ורחמים מלא ימינך:

וי"ל בזה מ"ש פ' האזינו כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלקינו הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט כי לפי הנ"ל יק' זה האיך אנו מתפללים שהקב"ה ירחם עלינו הלא עי"ז אנו פוגמי' ח"ו בכבודו ית"ש יש נראה כאלו ח"ו הוא צריך לנהוג ברחמים כדי שעי"ז יכון ולא ימוט כסא מלכותו אבל הטעם לזה כמ"ש על אשר לא נעשה פתגם הרעה מהרה ע"כ מלא לב בני אדם לעשות רע שאם הי' הקב"ה נוהג עולנו רק במדה"ד ויעניש החוטא כגמול ידו ישיב לו על אתר אז מיראת העונש המעותד לבוא יהי' מוכרחים שלא לחטוא ורצון הבורא ית"ש שיהא לאדם בחירה ובכ"ז יכבוש את יצרו לכבוד קונו כמ"ש ובחרת בחיים ע"כ מאריך אפו וכובש את כעסי ורחם ירחמנו כדי שיהא לאדם בחירה לילך אחרי יוצרו או יצרו וזה כי שם ד' שהוא מדת הרחמים אקרא שיחוס וירחם עלינו אל תאמרו שבזה אני ח"ו מקטין ומגרע גדולת אלקינו כאלו צריך לרחם כדי שלא ירועעו כסא מלכותו כ"א הבי גודל לאלקינו גדולתו וכבודו במקומו עומד אף שנוהג ברחמים והטעם כנ"ל הצור תמים בלי שום חטא ועון היה יהי' האדם שהוא פעולתו ומעשי ידיו של הקב"ה והי' מוכרח לזה מיראת העונש אם כל דרכי היצור רק משפט יהיו ולא רחמים ע"כ כדי שיהא לאדם בחירה שיתף מדה"ר למדת הדין:

עוד י"ל כי ראינו בני אדם אשר מקור מחייתם ופרנסתם היא בעיר גדולה אשר אנשיה אינם מחזיקי' בתוה"ק ע"כ אף שקשה עליהם להיות כל השנה גנים ומתנודדי' בכ"ז מיראתם שבניהם אחריהם ילמדו מדרכיהם המכוערים של יושבי כרך ומטרפולין ע"כ הוא בגפו יצא לטרוף טרף לביתו אבל בני ביתו לא יקח עמו להביאם לידי נסיון כ"א יניחם בביתם שקט על שמריהם לשמור חקי ופקודי ד' ישרים והוא לבדו אשר יודע בנפשו שכל הרוחות לא יזיזו אותו יביא א"ע לידי נסיון בידעו שכל רעה אליו לא תאונה אבל אם בעיר גדולה יש בה עני איש גדול ורם המעלה אשר יורה וידריך בדרך האמת אז אין פחד לנגד עיניו וילך שמה איש וביתו כי בצלו יחיו ולא יכם שרב ושמש וז"ש כי בני יעקב לא היו באים מצרימה בין עם שטופי זמה כ"א הם לבדם בלי בני ביתם מיראתם שמא ישחיתו את נחלתם באווירא דארץ טמאה אבל את יעקב בשביל שגם הוא הי' שם למחסה ולמסתור מזרם הרשעה ובצלו יחיו לבטח ע"כ איש וביתו באו לקחו גם את בני ביתם אתם:

ובבעה"ט כ' את יעקב איש סופי תיבות שבת יש לרמז עפמ"ש ז"ל מעולם לא זזה שכינה מישראל בשבתות ואז"ל אין איש אלא הקב"ה שנא' ד' איש מלחמה וזה את יעקב איש הוא הקב"ה שמשרה שכינתו ביעקב בשבת:

עוד יש לרמז עפמ"ש ז"ל שאפי' ע"ה החשוד על המעשרות בשבת שואלו ואוכלו על פיו מפני שאימת שבת עליו וידוע דיעקב נקראי' הפחותים במדרגה ואיש הוא לשון חשיבות וז"ש את יעקב איש שאף הפחותים ואינם נאמנים נחשבים כאיש יקר הערך ואימתי - בשבת:

עוד י"ל דלכאור' האיך לא היו יראים ללכת מצרימה בין עם לא בינות ולא יראו אולי ישוקעו שמה ולא יהי' להם גאולת עולם אבל אחרי שאז"ל בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים בטוחים היו שבזכותן ימצאו פדות ור"י אמר בגטין נ"ב שקרא לאשתי ביתו לז"א על כי איש וביתו זו אשתו באו ומקובל הי' להם שבזכותן יגאלו ע"כ באו מצרימה ומורא לא עלה על ראשם:

ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וכו' ויוסף היה במצרים פירש"י שעמד בצדקו כי ברא כרע' דאבוה' אבל רק גופו הוא חלק מאביו אבל נפשו ונשמתו אין להם חיבור ודבוק עם נפש האב אבל בצדיקים גדולים אשר עליהם נאמר תולדותיהן של צדיקי' מעש"ט המה יפעלו כ"כ על בניהם אחריהם עד שלא לבד גופם מחובר כ"א גם נפש הבן כנפש האב תואמים מלמעלה וזה מצינו ביעקב אבינו שפעל כ"כ על יוצא חלציו עד שיוסף אף שהי' מעורב בגוים לא למד ממעשיהם כ"א הוא יוסף העומד בצדקו כי נראה לו זיו איקונין של אביו

כאז"ל וזהו ויהי לא לבד הגוף כ"א גם הנפש נראה בהם שהם יוצאי ירך יעקב פרי צדיק עץ חיים והראיי' לזה שהרי יוסף הי' במצרים שעמד בצדקו. אבל כ"ז לא הי' רק כל זמן שיעקב הצדיק עוד בחיים חייתו פעל על יוצאי חלציו שגם נפשותיהם לו היו אבל וימת יוסף וכו' אז פסקה הקדושה מהם ובני ישראל פרו וישרצו שלא פרו ורבו לש"ש כ"א רק כמו השרצים למלאות תאוותם ולא הי' להם מחשבה טובה במער איש ולויות כ"א ותמלא הארץ אותם שלא היו מלאים רק מארצית וגשמית: וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם. כי ידוע אף שקשה על האדם לשלם מסים וארנוניות בכ"ז אם ישלם אותם בעתם ובזמנם אחת לאחת לא יכבד הדבר כ"כ עליו כמו אם יתרשל לשלם את המסים ימים ושנים ויעבור מועד עד שלבסוף אצים עליו הנוגשים לשלם בפעם אחת לתקן את המעוות מה שנשאר חייב זה ימים ושנים ואחרי שאז כבד עליו הדבר מנשוא ועי"כ כבר רבים ירדו מנכסיהם ע"י שלא שלמו לאחדים את המוטל עליהם והוא חסרון לא יוכל להמנות בפעם א' ע"כ טוב אם שרי המסים אינם סבלנים להעלים עין ממאחרי תשלומיהם כ"א טוב יותר אם ע"ז יתנו עיניהם שישלמו מסיהם בעתו ובזמנו ואז כקל הדבר, וז"ש וישימו עליו שרי מסים כאלו אשר היו סבלונם ולא היו נוגשים בעם ששלמו בזמנם ועי"כ עינו אותם ע"כ סבלנותם והעלמת עיניהם מהם עד שנוכל להמליץ ע"ז ויעבידו את בני ישראל בפרך שתחלתו רך וסופו קשה" שמתחלה הראו א"ע רכי הלבב שהמתינו ולא היו נוגשים בעם לעשות בזמנו את המוטל עליהם וע"י שהקלו עליהם מתחלתם החמירו עליהם בסופם כי סופו שבקשו למלאות את החסרון בפ"א נעשו קשים לישראל ורחמי רשעים אכזריות היתה ועי"כ ויבן ערי מסכנות שנעשו מסכנים ודלים וראשון ראשון מתרנסס כדו"ל:

ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו וכו' ותמלא הארץ אותם וכו' הבה נתחכמה לו פן ירבה וכו' ועלה מן הארץ וצ"ל מאי פן ירבו הלא כבר רבו וי"ל שמצרים לא יראו מפני בנ"י מפני תוקפם ורב חילם בגשמיות כי הם הי' רבים ועצומים מהם ומהמונם כמש"פ מ"ש הן רבים עתה עם הארץ אלא שיראו ופחדו אולי ישראל יעלו על גביהם במעלה רוחניות בחכמה בינה ודעת ואם אמנם שהחכמה מתשת כחו של אדם בגופנית מ"מ הלא החכמה תעוז לחכם יותר מעשרה שליטים כי יבוא בחכמתם כי רבה להערים על המצרים ולעשותם לשמצה ולקלון, וז"ש וירבו ויעצמו שלא לבד שהיו רבים בכמות כ"א גם עצומים באיכות אבל כ"ז לא הי' רק בעת שהארץ תמלא אותם שהיו מלאים ארצות וגשמית ולא חלק להם בחכמה אבל מפני זה לא נתיראו המצרים כי הם היו רבים ועצומים מהם ומהמונם אבל לזה צריך התחכמות פן "ירבה" ולא יהיו עצומים

בכח גופני כי יתעסקו בחכמה ותבונה ועי"ז יותש כחם הגופני אבל יוסיפו שכל ותבונה "ועלה מן הארץ" שיסתלקו א"ע מן הארצות וכל עסקם לא יהי' אלא במושכלות המתיש כח הגופני ומבט עצמותם אבל יוסיף כח ואיל לחכמתם ומזה נפל עליהם אימתה ופחד: ויקם מלך חדש במד"ר רבנן פתחו להאי קרא (הושע ה') בד' בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש את חלקיהם ללמדך כשמת יוסף הפרו ברית מילה וכו' משה מלן ביציאתם ממצרים עתה יאכלם חדש מלך חדש שחידש עליהם גזירותיו, עפמ"ש רבינו בתורת משה שע"כ צווה יוסף למול את המצרים שע"י המילה יותש כח תאוותם כידוע ויה' כח למצרים לעמוד בשני הרעב אם לא יהיו מרובי' באוכלסי' כ"כ אבל כאשר ראה פרעה ובנ"י פרו ורבו אף שהם נימולים ובע"כ שאין המילה בטבעה להתיש את כח התאווה ע"כ ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף ות"א דלא מקיים גזירת יוסף והיינו שביטל גזירת יוסף עליהם למול א"ע אחרי רואו שאין התכלית המבוקש למעט את העם מושגת ע"י המילה אדפח"ח ואחרי ידענו שבאמת המילה מתשת כח יקשה באמת האיך רבו בנ"י כ"כ אף שנימולים ומזה הוכיח המדרש שבאמת לאחר מיתת יוסף לא מלו וזהו ההמשך וימת יוסף וכו' ולא מלו עוד ועי"כ ובנ"י פרו ורבו אבל בעד בחיים חייתו שהיו נימולים באמת לא רבו כ"כ ולפ"ז ישראל מולידי' בנים יותר מחלקם המגיע להם אחרי שנצטוו על המילה המתשת והם לא מלו והוסיפו להוליד יותר מחלק הנימולים והולידו בנים אשר היו זרים להם ע"כ נענשו מדה כנגד מדה שניטל מהם אף אלו הבנים שהיו ראוי' לחלקם וז"ש בד' בגדו כי בנים זרים ילדו אשר לא היו מעותדי' וראוי' להם אם היו מלין כמצווה עליהם ע"כ יענשו יאכל חדש חלקם שהמלך החדש נטל מהם אף מה שהוא חלקם ונחלתם באמת ואפשר אף אם נאמר שמלו בכ"ז פרו אף שהותש כח תאוותם מ"מ לקיים מצוות פו"ר דחקו א"ע לקיים המצווה אף בלי תאווה כאז"ל דומה כאלו כפאו שד ויש להמליץ ע"ז "ואת עמלינו אלו הבנים" שאף שלא התאוו תאוה עמלו ודחקו א"ע להוליד בנים:

עוד י"ל הבה נתחכמה כי כשושנה בן החוחים כן רעיתי בין הבנות שע"י גודל השעת מצרים ניכר האור של ישראל מתוך החשך שהחשיך על מצרים ע"כ אמרו מצרים לכו ונשובה ממעללינו הרעים כי יש לינא שישראל יעלו מעלה במעלת השלימות עד שמבלי העריך אותם נגדינו יהיו גדולים במעלה מצד עצמן ואם אנו נעמוד במקום האופל וצלמות אשר אנו כעת עומדי' עליו והמה יוסיפו לעלות למעלה בקדש אז יהי' המרחק רב ביניהו ע"כ אמרו הנה עם בנ"י כעת רק רב ועצים ממנו' לערך גודל רשעינו הם רבים ועצומים במעלה אבל הבה ונתחכמה כי א"א חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות ע"כ נשתדל להיות

חכמים ולא שוטים החוטאי' לו עבורו ובשביל ישראל כפירש"י בכ"מ כ"א לע"ע הם רק רבים ועצומים "ממנו" פן ירבה מצד עצמו ואז לא נוכל להם:

מדוע עשיתן את הדבר הזה ותחייגה את הילדים, עפמ"ש רש"א בח"א סנהדרין נ"ז שע"כ צווה למילדות העבריות כי ירא שהמצריות לא ישמעו לקולו כי ב"נ מצווין על העוברין ולא ישראלי' עיי"ש ואחרי שאסור לתן מתנת חנם לב"נ משום לא תחנם ע"כ אמר פרעה אחרי שהמילדות העבריות לא נצטוו על הריגת עוברין ובכ"ז לא המיתו אותם ובע"כ דדנו א"ע לחומרא כב"נ כמו שכ' הפר"ד שיוסף חשד את אחיו שאכלו אבמה"ח מבן פקיעה ודנם להחמיר כב"נ א"כ לא היו רשאי' להספיק להם מים ומזון דעברו על לא תחנם ע"כ אמר דעבדו תרתי דסתרו מדוע עשיתן את הדבר הזה ולא המתם אותם ובע"כ שאתם כחשבי' בעיניכם כב"נ א"כ מדוע ותחיין כפירש"י במים ומזון הלא עברתם על לא תחנם:

כי לא כנשים וכו' כי חיות הנה בטרם תבוא אליהן המילדת וילדו, כי רחל אמרה הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי וכ"ז לא הי' רק קודם שניתנה תורה לא הי' לאיש חיות רק בזרעו אחריו אבל אחרי שניתנה תורה ויוכל אדם להשלים א"ע על ידה אל יאמר הסריס הן אני עץ יבש כ"א ישמרו שבתותיו ויקיים פיקודי ד' אז עיקר תולדותיהם של צדיקים מעש"ט ועל ידיהם חי לעולם אף בלי זרע של קיימא והמלצתי ע"ז מ"ש פ' לך לך אל הארץ אשר אראך ופי' כאן אי אתה זוכה לבנים ושם אתה זוכה כי יקר בעיני ד' המותה לחסידיו שמי שעוז והדר המצוות לבושו אצלו סר מר המות כ"א ישחק לאם אחרון ויגיל כי ימצא קבר להחליף עולם עובר בעולם עומד ולא עוד אלא שזוכה לחזות שם בארצות החיים בנועם ד' מה שא"א לו כ"ז שהגוף העכור הוא המחיצה המבדלת בינו ובין נועם ד' וז"ש לך לך להנאתך ולטובתך אל הארץ לשוב אל העפר אשר ממנה לוקחת והטעם אשר אראך שם תזכה לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו ואחרי שעיקר תולדותיהן של צדיקי' מצוות ומעש"ט והם הם בניו הנאמנים ושכר מצוות בהאי עלמא ליכא שם אתה זוכה לראות בנים האלו משא"א זוכה בהיותך כאן ע"כ אמרו המילדות לפרעה שלא יחשוב שהנשים העבריות אם אין להם זרע נחשבי כמתים אשר ספו תמו כ"א שחיות' הנה בטרם יבוא וכו' וילדו אף אם אין להם זרע ח"ו בכ"ז חיות הנה ע"י מצוות ומעש"ט ע"כ אין גזירתך כלה ונחרצה כ"כ: וייטב אלקים למילדות וירב העם ויעצמו מאוד הול"ל ויעצום מאוד אי קאי אעם הסמך וי"ל ע"ד צחות כי ע"י שפרו ורבו מאוד הוצרכו למילדות הרבה ועי"כ נתיקר שער שכירות המילדות כמובן וזהו וייטב אלקים למילדות ומהו ההטבה וירב העם שילדו הרבה והי' למילדות נסה גדולה ועי"כ ויעצמו המילדות מאוד שנתעשרו ואף

שהיל"ל ותעצמנה מאוד בלשון נקיבה אי אמילדות קאי מ"מ הלא נאמר ג"כ ויעש להם בתים אף דהול"ל להן: ומ"ש בתחלת הפרשה "וירבו ויעצמו במאוד מאוד" י"ל עפמ"ש מאוד מאוד הוי שפל ריח לז"א אף שרבי ועצמו בהון ועושר כמ"ש בכל מאודך ופירושו ממון בכ"ז לא נתגאו ברוב עשרם כ"א עצמו בממון וגם המדה מאוד מאוד הוי שפל רוח לא אבדה מהם כי ברכת ד' תעשיר ולא תוסיף עצב עמה- ואפשר שמה שאמר' קראתי לך אשה מינקת מן העבריות ופירש"י שלא רצה מ"ר לינק מן המצריות י"ל כפשוטו אחרי שהבנים אשר נולדו לעבריות היאור' השליכו היו שם כמה נשים עבריות אשר חלב בדדיהן ולא היו להו עולל להניק ובוודאי השכירו א"ע בשכר פחות ע"כ בקשה להקל מעל בת פרעה שלא יכבד עליה תשלומי שכר מניקה בעד ילד זר ואמרה שתביא לה עברית שתסתפק בשכר מועט אבל כבודה בת מלך אמרה שלא תקפח שכרה משלם ע"כ אמרה היניקי את הילד ואתן את שכרך אני משלם לך במיטב ולא אגרע שכרך אף שהוא זה נהנה וזה לא חסר ומיושב מ"ש ואתן שכרך שנראה כמיותר:

ויהי כ יראו וכו' ויעש להם בתים י"ל אחרי שחשד אותן שהן מספיקות מים ומזון ותחיין את הילדים ע"כ למען לא יוכלו לעשות כן הסגיר אותם בבתים מיוחדים ושם שקדו שומרי' בלכתן ובצאתן שלא יוליכו עמהן מים ומזון וזהו כאשר יראו את האלקים והיו מספיקי' מים ומזון ויעש להם פרעה הנזכר למעלה בתים מיוחדי' שם ישבו ומשם ילכו וישמרו צאתם ובואם בידים ריקנות:

ויצו פרעה וכו' כי הבן הילוד היאורה תשליכהו ובמסורה שבבעה"ט גם הבן הילוד לך מות ימות הדברים כפשוטן עפמ"ש רש"י לכל עמו אף עליתם גזר וזהו שרמזה המסורה גם הבן הילוד לך היינו לבן עמו גם הוא מות ימות שגם הוא בכלל הגזירה:

ויהי בימים הרבים ההם וכו' עפ"י שאז"ל בר"ה מתחלה גנוחי גניח והדר ילולי יליל כי כשיש לאדם מכאיב מתחלה הוא רק גונח וכואב בלבי עליו דוי ואם כבר זמן מה נשא עליו את היסורי' ולא יוכל עוד לסבול משאם יצעק ושווע בקול גדול אבל אם בא על אדם פתאום מכאוב נורא כמו מכת חרב וכדומה אז לא יאנח כ"א תיכף יתנה עליו בקול גדול וצועק אוי ואבוי על הרגשו הצער הגדול הנוטל עליו והנה מצרים העבידו את בנ"י בפרך ואז"ל תחלתו רך וסופו קשה והוא שבתחלה לא העמיסו עליהם עבודות קשות בעצמן אשר לא יוכלו שאת לפי כח ע"כ בשעת העבודה לא צעקו בקול גדול רק אנחה שברה לבם על העבודה שהיתה מעט האיכות אבל רב הכמות שברוב הימים כבדה עליהם העבודה הרבה עד שגם זעקו אבל סופו קשה אחרי שהכבידו והטילו עליהם עבודות קשות כאלה אשר בעצמותן היו יותר מכפי אשר יוכלו שאת כמי שאז"ל שהחליפו

עבודת אנשים בנשים לא אנחו עוד כ"א תיכף ומיד כובד העבודה הכריחם לזעק מרה בשעת העבודה וז"ש ויהי בימים הרבים ההם אישתני הדבר לגריעותא כי מתחלה שהי' עבירת קלות ויאנחו מתחלה ורק ברוב הימים גם זעקו אבל אחר עבור ימים רבים והטילו עליהם עבודות קשות באיכות ותעל שועתם מן העבודה שתיכף בשעת העבודה זעקו ושוועו כמו שכאב גדול מכריח את האדם לצעוק תיכף מרה ולא הי' גנוחי רק ילולי:

עוד י"ל כי לא יאית לאיש לבכות ולזעוק על הרעה אשר באתהו כ"א או יתאזר ויתאמץ ויעשה חיל להסיר הרעה מעליו ואם אין לאל ידו לעשות כן אז צריך לברך על הרעה כעל הטובה ולקבלינהו בשמחה כבש"ס דברכות אבל לזעוק ולבכות הוא רק מדרך הילדים חלושי הדעת וחסרי בינה וכ"כ לעיל שע"כ כרת הקב"ה ברית עם כל א' מהאבות לבדו ונשבע לאברהם ליצחק וליעקב ולא הסתפק א"ע בשבועה והקמת ברית לא' מהם לבדו בשביל שהקב"ה ידע מקדם את אשר יעשה באחרית הימים שיקומו בניהם מאחריהם במעלה דור חדש אשר אין מעשה אבותיהם בידיהם ולא יהיו כדאי שהקב"ה יגין עליהם באברתו אם לא עבור ברית המשולש אשר הוא ברית עולם לא תופר אף לזרעם אחריהם ההולכי' אחורנית ותחתיהם במעלות ומדות וזהו התכת הכתוב ויאנחו ויזעקו ותעל שוועתם שלא עשו מאומה להצלתם כ"א רק גנוחי גניח ויליל הלוך ילך ובכה כמשפט ידי' אשר אין בהם מתום וכאשר שמע אלקים את נאקתם אשר לא כדת הי' לו לכעוס עליהם על שתש כחן כנקיבה ועושי' מעשה נערות אשר רק דמעות מצויי' אבל נחם ד' על הרעה להשיב להם כגעולם כי ויזכור אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב עם כל א' וא' לבדו כרת עמהם הברית והטעם כנ"ל וירא אלקים את בנ"י וידע אלקים מקדם את אשר יעשה שלא יהיו ראויי' לרחם עליהם כ"א, עבור בריתו המשולש ע"כ אף שלא נהגו מנהג אישים חמל עליהם:

ומשה היה רועה וכו' עפמש"פ מ"ש פ' יתרו ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלקים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם לפני האלקים כי או"ה אינם יכולים לעבוד את ד' רק בעת אשר יקריבו קרבנם לד' ובעת יפרשו מתענוגי העולם אבל בעת אכלם כל שלחנם מלא קיא צואה בלי מקום לעבודת הבורא אבל שלומי אמוני בנ"י עובדי' את ד' בכל דרכיהם גם בהתעסקם בעניני עוה"ז יקדשו א"ע במותר להם ויחזו את האלקים גם בעת אשר ויאכלו וישתו כמשפז"ל מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגי' שגם בעת התענוגים יעוררו אהבת השם כמ"ש בטוא"ח ה' שבת שע"כ אומרי' בשבת לאחר סעודת הצהרים מי כעמך ישראל גוי א' שרק הם יוכלו לאחד ולחבר עוה"ז עם עוה"ב וז"ש ויקח

יתרו עולה וזבחים לאלקים אבל לאכול לש"ש לא ידע אבל ויבא אהרן וכו' גם לאכל לחם לפני האלקים אהבה בתענוגים:

ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים במדרש ראה עקבותיהן מעלין ניצוצות עפמ"ש רש"י שאותם האנשים היו דתן ואבירם לפ"ז י"ל עקב הוא לשון סוף כמ"ש והי' עקב תשמעון ומ"ר ראה ברוח נבואתו שגם באחרית הימים המה יקומו לריב שגם עקביהן וסופן ואחריתם יהא מעשה כיציצי אש המחלוקת, ובאמת אם ישראל מחרחרי' ריב זא"ז הם חוטאי' בכפלים ועי"ז מעוררי' ריב ומדון האומות לנגדינו כי כ"ז ששלום על ישראל וכלנו באגודה אחת ירהבו עוז בנפשם לעמוד נגדינו כי אום אני חומה אשר בה ירוצצו גלגלותם אבל אם רואים חרב איש באחיו אז יהינו לעשות את אשר בכחם להחליש אותנו וע"ז נאמר וירא את המצרי מכה איש עברי וזהו נעשה מאחיו' מסבת אחיו שהם בעצמם אינם רודפי שלום להיות באגודה אחת אז אמר אויב עת לרדוף עם מפוזר ומפורד שהפירדה ביניהם ובמדרש איתא שע"כ נקרא אברם העברי שכל העולם בצד א' והוא בצד אחר וזהו רומז לאומתינו שכל באי עולם יעמדו לנגדינו ועם לבדד ישכון וז"ש וירא שני אנשים עברים שכל העולם עומדי' לנגדם והי' להם להחזיק במעוז השלום והריעות ותחת זה החזיקו במחלוקת ע"כ אמר לי' רשע למה תכה רעך כדומה לך אשר גם הוא כמוך סובל עול שנאת הערלים ובע"כ שאתה בעל מחלוקה וע"כ ראה שגם עקבותיהן נידעו למעלי נצוצות:

עוד י"ל בהמשך ויאמר מי שמך לאיש ופירש"י והרי עודך נער כי לכאורה הי' לו לומר למה אתה מכה רעיך בבינוני ולא בעתיד תכה אבל באמת כעת לא היו רק ניצים מחרפי' ומגדפי' זא"ז אלא שמשה הבין שעקבותיהם וסופן של מחלוקתם יעלו ניצוצות המכלות ויבואו להכות באגרוף רשע זא"ז ע"כ דן אותם ע"ש סופן כמו בסורר ומורה שניתן על שסופו ללסטם את הבריות ע"כ למה תכה לעתיד את רעך אף שלע"ע רק ברוח פיכם תכו זא"ז אבל לסופו תרימו יד להכות והשיבו לו ע"ז והוכיחו לו שאין האדם נידון ע"ש סופו רק באשר הוא שם שהרי מחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה דמי ואפ"ה קטן פסול לדון אף שסופו שיגדל עיין תוס' גטין כ"ב אלמא דאין דנין אלא על ההוה ולא על העתיד וסורר ומורה שאני שכבר התחיל בעבירת הגניבה כמ"ש הרא"מ וז"ש לו מי שמך לאיש שר ושופט הלא עודך נער אף שסופך לגדל ולהיות לאיש מ"מ לע"ע אין אתה ראוי לדון:

ויבקש להרוג את משה - פירש"י. ולא שלטה בו החרב וכו' וישב על הבאר פירש"י שלמד מיעקב שנזדמן לו זיווגו על הבאר כי מ"ר אמר אלקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה כי באמת צריך לזה זכות אבות שיעשה צווארו כשיש ולא ישלוט בו החרב ע"כ

אמר רק אלקי אבי בעזרי שנצלתי מחרב פרעה ונאמר אשא עיני אל ההרים ואז"ל אלו האבות וסיים מאין יבוא עזרי היא האשה אשר הוכיח ד' לעזר כנגדו שצריך ג"כ לשא עין אל ההרים ואבות שבזכותם יזדמן לאדם אשה הראויי' ואף שנאמר בית והון נחלת אבות ומד' אשה משכלת פירושו של בית והון א"צ אלא לנחלת אבות אבל לנחלת וזכות אבות וגם לסייעתא דשמיא צריך לאשה משכלת וזהו ומד' שצריך לזכות אבות וגם לעזרת השם בגברים ע"כ כשראה מ"ר שזכות אבותיו עמדה לו להצילו מחרב פרעה כנ"ל אמר אלקי אבי בעזרי שזכות אבות ימצא לי עזר כנגדי כמו שזכות אבות הצלני מחרב פרעה וזהו ויבקש להרוג את משה ונעשה צווארו כשיש בזכות אבותיו ע"כ וישב על הבאר למצוא שם זיווגו בזכות אבות וגם הבאר בעצמו מרמז על זכות אבות כי הוא מקור חייו:

עוד י"ל עפמ"ש אדמו"ר בכ"ס פ' ואתחנן לפרש מז"ל אז יבדיל משה שאמר שירה שברח כשהרג את המצרי כי לכאורה הי' נראה כחוסר בטחון והי' לו לבטוח בד' שיצילהו מחרב פרעה אלא כשראה שהקב"ה צווה על ערי מקלט שיניס שמה הרוצח בשגגה אף שהי' לו לבטוח בד' שיצילהו מגואל הדם כי בשגגה עשה בכ"ז האדם צריך לעשות את שלו ע"כ אמר שירה שכהוגן עשה שברח אדפח"ח והנה הזיווג על הבאר מרמז ג"כ ע"ז כמו שהבאר הי' שם מים מעולם רק שכסהו עפר וצריך האדם לחפור ולהסיר העפר ולגלות המים אשר היו מכוסי' עד הנה כ"כ בזיווג אף שקודם יצירת הוולד מכריזין עליו בת פלוני לפלוני בכ"ז צריך האדם לעשות ולהשתדל שימצא זיווגו המיועד לו מאז ומקדם וזהו ההמשך ויברח משה מפני שהאדם צריך לעשות את שלו כנ"ל כ"כ וישב על הבאר לעשות את אשר לאל ידו למצוא עזרתו מקדש:

ויואל משה לשבת וכו' ותקרא את שמו גרשום כי אמר גר הייתי בארץ נכרי' - עפמ"ש רש"י שנשבע לו שלא יעזב את מדין בלי רשותו וי"ל כדי שע"י שבועה זו לא יסיח דעתו מלשוב עוד אל ארץ מולדתו ע"כ קרא שם בן הילוד לו גרשום למען יהיה לנגד עיניו תמיד שהוא רק גר בארץ נכרי' ואל מקומו הוא שואף ואין מדעתו להיות תושב שם כשבועת יתרו וזהו על ויואל משה שהשביעו כנ"ל הי' לו מן הצורך לעשות לו מזכרת שרק גר הוא בארץ: וירא מלאך ד' אליו בלבת אש מתוך הסנה עפמ"ש בלוח ארז וישלח לפ' מ"ש אני הגבר ראה עני בשבט עברתו שכל העוני הלחץ והדחק שלוחצים אותנו או"ה הם רק שלוחי דרחמנא לייסר אותנו על חטאות וכל העוני הוא רק שבט אפו של הקב"ה והראיי' שזה שהם בעצמם ששקר ימנו בישראל בכל תלונותיהם עלינו ולבם בל עמם בדברם שטנה על ישראל ואין תוכם כברם וכל תלונותיהם נגדינו הם רק מן השפה לחוץ וז"ש וירא מלאך ד' וכו' במה שהקוצים והסוסים של או"ה הסובבי' שושנת יעקב

לכלותה בשלהבת שנאה זו ראה והכיר שהוא מלאך ד' שליח מאתו לייסרנו וירא ראה והתבונן שרק ממרום שלח אש בעצמותינו ולא מלבם כי הסנה בוער באש להבה אבל האש אינו נכנס לתוכן כ"א והסנה אינו אוכל מאש השנאה כ"א המה בעצמם ג"כ לא יתפעלו בפנימיותם מאש קנאתם:

עוד י"ל כי מתחלה אף שנחה על מיר רוח ד' והחל לפעמו מ"מ עדיין לא נתעלה כ"כ שיהא כלו קדש לד' ויזכה שהקב"ה בעצמו ובכבודו עליו יראה ולא שלח הקב"ה רק את מלאכו ידבר בו וזהו מתחלה וירא רק מלאך ד' ולא הוא בעצמו והטעם כי הן אמת שהסנה והוא כנוי לצדיקים ובפרט למ"ר שהי' עניו מאוד ונמוך ושפל בדעתו כסנה אף שהי' בוער באש אלקי אבל איננו אוכל שלא שלטה עוד אש יה בו ובמה שבתוכו ע"כ אמר אסורה נא ממקום הזה אשר אני עומד עליו כעת למען אזכה לראות מראה השכינה בעצמה וירא ד' כי סר למען יוכל לראות עין בעין את נועם ד' ע"כ צירף הקב"ה מחשבתו הטובה למעשה וזכה ויקרא אליו "אלקים" בעצמו ובכבודו ולא הוצרך עוד למלאך אמצעי:

עוד י"ל עפמש"פ המפ' מ"מ נענשו המצריים על העבידם את ישראל הלא לא קיימו אלא גזירת המלך ית"ש ועבדום ועינו אותם ותי' שהם לא עשו לקיים גזירת הבורא כ"א רק רוע לבם ושנאתם את ישראל היו בעוכרם אלא דלפי"ז יקשה להיפך כיון שהרעו כ"כ את ישראל וענו אותם מלבם א"כ הי' לו להקב"ה לכלות אותם עד תומם ולא ישאר מהם עד א' עבור גודל הנבלה אשר עשו לענות עם רב על לא חמס בכפם וצ"ל דעכ"פ היו נמצאים בין המצרים שלא היו מענים את ישראל רק בעבור שד' צוה וגזר עליהם ולא מרשעותם ע"כ בזכות אלו שכוונתם היתה רצויה להיות רצוע' ביד השם ניצולו כלם שלא נעשה בהם כלה וז"ש והנה הסנה אלו המצרים אשר כקוץ מונד כלם בוער את ישראל הנמשלי' לאש ובכ"ז אינני אוכל הסנה לא נעשו כלה הגוים האלה וע"י תמה מ"ר מדוע לא יבער הסנה מדוע לא יכלה הסנה כעשו בעבור בערו את אש ישראל ויאמר ד' שהסבה הוא כי שמעתי את צעקתם מפני נוגשיו כי השרש גוף הוראתו שדוחק את הבעל חוב לשלם נשיו כמ"ש לא תגיש את אחיך ובפ' חקת בקרא דכה אמר אחיך פירש"י על שנינו מוטל החוב ראינו שהגלות הגזיר על ישראל נקרא בשם חוב ע"כ אמר שמטעם זה לא אכלה את מצרים עבור גודל רשעתם כי שמעתי צעקתם מפני נוגשיו שכמה מהם רק ע"כ מעבידי' אותם על אשר דוחקי' לשלם חובם אשר הוטול עליהם כי ידעתי את מכאוביו ויודעי' שאני יודע שהם סובלים וצריכי' לסבול עול הגלות ואחר שקצתם רק נוגשי' לשלם את החוב ע"כ בזכות זה אשים להם שארית: עוד י"ל עפמ"ש רש"י וזה

לך האות כמו שהסנה עושה שליחותי ואינו אוכל כך אתה לא תהי' ניזוק ובספורנו כ' שע"כ נקרא משה ולא משוי כי הוא ימשה ויפדה את ישראל מכל צרותיו עיין לעיל וזהו שתמה מדוע לא יבער הסנה ויקרא אליו אלקים ויאמר זה לך האות שמשה יהיה משה ופודה את ישראל ממצרים ולא תהי' ניזוק בשליחותי:

ויאמר אנכי אלקי אברהם אביך וכו' ויסתר משה פניו כי השם אמר לו שלא יחקור במושכלות כ"א יחיה באמונתו וקבלת אבותיו היא שתעמוד לו וז"ש אנכי אלקי אביך וריע אביך אל תעזוב ואל בינתך אל תשען וע"ז ויסתר משה פניו ולא רצה לראות עוד בעין שכלו כי ירא מהביט אל האלקים לעיין במושכלות בענינים אלקים שהם למעלה מעין רואה ויש להעמיס כן בכוונת המסורה שבבעה"ט ייסתר עמל מעיני' שע"י שחדל להשכיל ולחקור במה שלמעלה משכל האנושי ולא הציץ בשכינה ולא נפגע עי"ז עמל נסתר מעיניו: ויאמר משה מי אנכי וכו' כי מ"ר חס בעל כבוד השם שאם הוא יוציא את בנ"י ממצרים אולי לא ידעו ויבינו שהוא רק שלוחא דרחמנא כ"א יתלו הכל במ"ר ויאמרו שהוא בחכמתו ותבונתו פעל כל אלה ולא יד ד' עשתה זאת אבל באמת אחרי שישראל היו בעם לועז גוי מקרב גוי בדיוטא התחתונה ותיכף ומיד בצאת ישראל ממצרים עבדו את ד' שכם א' והיתה יודא לקדשו מזה מופת חותך שרק ד' בעוזרם כי לבן אדם א"א בשום אופן לקרב רחוקי' כאלו תחת כנפי השכינה ולהעלותם מבירא עמיקתא לאיגרא רמא ובמדרש פרשתינו פי' אנכי זה הקב"ה כמ"ש אנכי אלקי אביך ע"כ אמר מי אנכי מי יהי' בעיניהם השם ית' אם אני אוציא את בנ"י הלא לא יכירו את האנכי ויאמר לו ד' אל תירא מזה כי הכל יכירו וידעו שאהי' עמך שרק בי בעזרתי אתה עושה חיל ולא כחך וגבורתך הושיעם מיד צר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך ולא אתה מדעתך עשית כי בהוציאך את העם ממצרים תיכף ומיד תעבדון את האלקים ולית דין בר נש ביכלתו לתווך את שני קצוות האלו ורק ימין ד' רוממה לעשות חיל:

לך ואספת וכו' ואת העשוי לכם במצרים, ובמסורה שבבעה"ט כל הזהב העשוי למלאכה כי יש נסיון העוני וגדול ממנו נסיון העושר אשר רבים וכן שלמים לא יוכלו לעמוד בו והנה ניסיון העוני כבר עמדו בו אבותינו במצרים בכל עבודה קשה אשר עבדו בהם בפרך והקב"ה רצה לזכות את ישראל שיצרפו ויבחנו גם בניסיון העושר ע"כ העלם אל ארץ זבת חלב ודבש מקום אשר לא תאסר כל בה והנה אם לא היו כבר צרופי' בכור הברזל עני מצרים אשר יצאו משם נקי וטהור מכל סיג וחלאה לא הי' הקב"ה מביאם לידי ניסיון העושר כי ד' רק צדיק יבחן אבל אחרי שכבר נזדקקו ונטהרו במצרים ע"י ניסיון העוני ולא עוד אלא שזכות אבותיהם הקדושי' אשר בארץ תסייעם שצדקתם תעמוד לעד ע"כ

הביאם לנסיון העושר אל ארץ זבת חלב ודבש והנה מצריים בודאי לא היתה כוונתם רצוי' לטובת ישראל להעבידם כדי שעי"ז יזדקקו ויטהרו כ"א כוונתם היתה לרעה ורק אלקים חשבה לטובה וממילא נעשה בלא מתכוין מזוקק ומטוהר ע"כ לא אמר מה שעשו לשם מצרים כ"א העשוי והכוונה מה שנעשה ממילא ע"י העבודה והוא הזיקוק והצירוף וז"ש ד' אלקי אבותיכם נראה אלי וזכות אבות תעמוד. לימינם שלא תכשלו בנסיון העושר וגם פקד פקדתי את העשוי לכם ממילא במצרים והוא הזיקוק כנ"ל וע"ז אייתי המסורה כל הזהב העשוי למלאכה שע"י המלאכה שהעבידו בכם מצרים נעשיתם זהב טהור וצרוף מזוקק שבעתים בלי שום סיג ואחרי שידעתי שתוכלו לעמוד גם בניסיון העושר ע"כ אעלה אתכם מעני מצרים שכבר עמדתם בנסיונו ואעלה אתכם אל ארץ זבת חלב ודבש שתתנסו גם בעושר:

עוד י"ל כי אף שנגזר על ישראל שיעבדו את מצרים ת' שנה בכ"ז יצאו קודם זמן המסויים וכ' המפ' בשביל ריבוי הבנים שילדו ו' בכרס א' א"כ רוב העובדי' השלימו את העבודה ברדיו שנה מה שהמעטים לא היו יכולי' לעבוד בארבע מאות שנה ואפשר להמליץ ע"ז מ"ש "ואת עמלנו אלו הבנים" שראה הקב"ה שהרבו בבנים ע"כ בא קצם קודם הזמן המיועד ועוד טעם א' כתבו המפ' בשביל שראה הקב"ה שאם ישתההו עוד במצרים ישקעו ח"ו לגמרי בטיט היון ולא יכלו עוד להתמהמה כמ"ש בלוח ארז שחשב את הקץ שקצץ את הזמן המיועד כדי שיוכל לעשות מ"ש לא"א והנה מה שהעבידו את ישראל זהו היתה פעולת מצרים בכוונה להרע להם אבל מה שכשחתו גוי בקרב גוי לא עשו מצרים במכוון כ"א נעשה ממילא וז"ש העשוי לכם ממילא במצרים בהיותם בארץ טמאה ואז"ל כ"מ שנאמר פקידה הוא בבנים כמ"ש וד' פקד את שרה וז"ש פקד פקדתי אתכם בבנים הרבה וזהו טעם א' להוציאכם קודם הזמן ועוד את העשוי לכם ממילא במצרים והוא השחתת מעלליכם וא"ל שזהו שהי' להם בקבלה שהגואל יבוא ויבשר בלשון פקידה דהיינו ע"י שיפקוד אותם בבנים ימהר ויחיש פדות לעמו וזהו שנאמר להלן בפרשתינו "ויאמן העם וישמעו כי פקד ד' את בנ"י וכי ראה את ענים" כי האמינו במשה שיגאלם קודם זמנו כי הבינו כי פקד ד' את עמו בבנים וזהו "את" בנ"י כמו עם שפקד אותם עם בנים אשר יולדו להם ועוד כי ראה את ענים בגוף ובנפש ע"כ לא יכלו עוד להתמהמה:

ונתתי אז חן העם הזה בעיני מצרים והיה כי תלכון לא תלכו ריקם ובמסורה שבבעה"ט ובמנוסה לא תלכון, לא תלכון אחרי אלקי' אחרים עפמ"ש בפ' בא דבר נא באזני העם ואז"ל אין נא אלא לשון בקשה שישאלו כדי שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם ומלבד מה שדקדקו המפרשים עוד

י"ל מאי שייכי' דצדיק להכא הלא אינו מן המדה שיהי' צדיק שיטען כן ונראה עפמ"ש באהל יעקב לחקור מדוע מצינו בכל הגליות שבטרם הגיע הגאולה תמיד הוקל מעט עול הגלות מעל שכם הגולים ונ' הדברי' כפשטן אחרי שהגלות לו כפלים לתושי' להתיש כחן של ישראל גלות הגוף והאחרון הכביד גלות הנפש שכ"ז ששרוי' בגולה אינם יכולי' לעבד את ד' כחפצם כאז"ל רצונינו לעשות רצונך ושיעבוד מלכיות מעכב והנה האדם בשפל המעלה לא יחוש רק לגלות הגוף אבל רום המעלה עיקר תשוקתו אל הגאולה הוא להיות חירות מן המלכות למען נפשו תוכל לטהר ולהתקדש בהסיר עול הגלות אכפו מעל מה ע"כ אם הי' עול הגלות לעת קץ קשה על הגופות כמו מן קדמת דנא הי' מקום לטעות שרק ע"כ יקוו ישראל לגאולתם למען ינוח להם לגופם בחיי המדיני ובאמת הלא אין זה עיקר תכלית המקיוה מגאלתם ע"כ סיבב הקב"ה שיהי' להם בעניני הגוף מנוחה והשקט ונוח מאויביהם ואם בכ"ז שמחים ועומדים ומצפים לגאלתם אז נגלה לעין כל שלא עבור גלות הגוף הם מייחלים לגאולה כ"א העיקר הוא גאולת הנפש אשר אין קץ לו עד שיצאו לרוו' והנה אז"ל כ"מ אחר סמוך אחרי מופלג וז"ש ועבדום וענו אותם אבל לא תהי' הגאולה מתוך העינוי ועבודה קשה כ"א "ואחרי כן" מופלג אחרי שכבר יהי' להם הרווחה ולא יענו ויעבדו עוד אותם בעינוי הגוף רק אז יצאו מהגלות וזהו יהי' להם רכוש גדול כי יתראה לעין כל שהם במדרגה גבוה' שמצפ' ומייחלי' יותר לגאולת הנפש מגאולת הגוף והנה כ"ז שהיו מעביד"' אותם בפרך והיו עבדים לעבדים לא היו המצריים קורין את ישראל בשם הכבוד אח וריע כי אח לצרה יוולד אבל לא נולד עדיין אבל עתה קודם הגאולה שלימה היתה להם הרווחה ונהגו עמהם באחוות וריעות ע"כ אמר הקב"ה דבר נא לעת עתה אשר כבר הוקל מעליהם קושי השיעבוד עד שנוכל לומר עליהם ושאלה אשה מאת רעותה שהם מתנהגי' זא"ז באהבה אחוו' וריעות עתה הגיע עת דודים לגאלם ואם לא יגאלם לע"ע כ"א בעת אשר תוקף הגלות הכביד אכפו עליהם אז יאמרו בגוים שרק ע"כ משתוקקי' לגאולה כדי להפדות מכובד שיעבוד הגוף ויאמר אותו צדיק דווקא אשר ברצונו שזרעו אחריו יהיו ג"כ צדיקי' זרע בירך אשר יגדל בעיניו גאולת הנפש מגאולת הגוף הלא יאמר בצדק ועבדום וענו קיים בהם אבל ואחרי כן מופלג שיהיו כבר רחוקי' מגלות הגוף ובכ"ז יצאו ברכוש גדול אשר רכשו להם מעלת נפש את זה לא קיים בהם וז"ש כאן ונתתי את חן העם בעיני מצרים שתבוא עת פקידה שלא יהיו המצרי' עוד שונאי' לישראל כ"א אדרבה יהיו נאהבי' להם וימצאו חן וחסד לפניהם ואם אעפ"י שנוח להם ישיבתם במצרים חירות משיעבוד מלכיות ובכ"ז ילכו משם יבורר שרק בשביל שבחלה נפשם הטהורה לשבת בארץ טמאה ע"כ יצאו משם

ולא שייטיב מצבם החומרי ע"כ והי' כי תלכו לא תלכון ריקם אף שמצאתם חנא וחסדא תלכו לא תלכו ריקם כ"א ברכוש מוסרי גדול והוסיפה המסורה לא במנוסה תלכון מפני חמת המציק ופחד אויב כי כבר נעשו לכם מאויב לאוהב וריע כ"א עיקר תכליתכם יהי' שלא תלכו אחרי אלקים אחרים זהו הרכוש הגדול:

עוד י"ל עפמ"ש חסד לאומים חטאת הכוונה שאין אנו רוצים שאו"ה יעשו עמנו חסד ורחמים כ"א זאת אנו מבקשים בצדק שלא יגרעו ממנו את המגיע לנו עפ"י חק ומשפט (מענשענ- רעכטע) אבל אם או"ה עושקים את משפטינו משפט אדם ורק בתורת חסד יבואו זהו חטאת להם ואחרי שהמצרים שללו ממנו את הזכות והמשפט אשר מגיע לישראל ורק בתורת חן וחסד רצו להטיב עמהם ע"כ עם עקש תתפתל וגם ישראל גמלו להם כרשעתם וגם השם שללו מהם משפט האדם וראה ויתר גוים עד שנכסיהם נעשו להם כהפקר שאין לו בעלים ושאלו מהם כלי כסף ע"מ שלא להחזירם וז"ש ונתתי את חן העם בעיני מצרים שלא נתנו להם את המחוייב רק חננו אותם בתורת נדבה וחנינה ע"כ והי' כי תלכו לא תלכו ריקם כ"א ושאלה אשה משכנתה כי תגמלו לרשע רע כרשעתו, והסיום ונצלתם את מצרים י"ל כי באמת הי' מן הראוי שיכלו ויאבדו מצרים לגמרי ולא ישאר מהם שריד ופליט על אשר הרעו לבית ישראל על לא חמס בכפם אבל ע"ז שלקחו את כספם ונתנו את כל הונם בפדיון נפשם ועני חשוב כמת עי"כ נצולו מצרים מהיות כלה ומהכרת לגמרי מן העולם וז"ש ע"י ששאלה אשה וכו' ויתנו כסף כופר נפשם ונצלתם לא לבד שאתם בנ"י תנצלו כ"א את מצרים כמו עם מצרים שגם הם ינצלו מרדת שחת וההצלה תהי' לכם ולהם:

ויאמר מזה בידך וכו' כי הגאווה אף שהיא מאוסה בעיני ד' בכ"ז נאמר ויגבה לבו בדרכי ד' וגם להתגאות על ייחוס משפחת אבות לבר אבוהן לא נאה ולא יאה אבל אם עי"ז שנראית לו דמות דיוקונית אבותיו הגדולים יחזיק במעוזו שלא לעזוב דרך הישר גאונה כזו לצבי תפארת כמ"ש חבה יתירה אם נודעת להם שהם בנים למקום וז"ש לו מזה בידך ויאמר מטה והוא שבט מושלים לרדות ביד חזקה ולתקן עולם במלכות שדי והוא ראוי ונכון כ"ז בעניני' האלקיי' אבל לנהוג נשיאות ושררה ולהתגאות בענינים ארציים הוא חטא ועון וזהו השליכהו ארצה אם הממשלה והנשיאות תנהוג בהם לדברים ארציים אז יהי לנחש הנושך אשר כרוך על עקבי חטאות האדם אשר יעשה אבל בכפו של משה שלא השתמש בשבט מושלים רק לדברים רמים ונשאי' נעשה למטה ומשען ומזה נראה שמדה רעה תוכל להפך לטובה ע"י שישתמש בה בקדש למען יאמינו לך כי נראה לך ד' אלקי אבותם ולא יחשב לגאווה וגאון אם יתגאו באבותיהם כי לטובה אות גם מדת

הגאוה טובה: ויאמר בי אדוני שלח נא ביד תשלח- כי הקב"ה שלח מקודם לדבר אל פרעה שישלח את ישראל מרצונו הטוב ורק אח"כ שלח את ידו הגדולה לנגוע בו לרעה והטעם לזה י"ל כמ"ש באוה"ח בקרא דושמעו לקולך שעשה הקב"ה עם מצרים מדה נגד מדה מתחלה בפה רך ולבסוף בפרך עיי"ש ה"נ הקב"ה מתחלה בקש ממנו במענה רך ולבסוף הכביד ידו על מצרים אבל מ"ר רצה שתיכף ומיד ידו החזקה תמשול עליהם ע"כ אמר שלח נא לעת עתה ביד החזקה אשר סופך להכביד עליהם - וי"ל מ"ש למעלה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך ובזוה"ק בקל וחומר וגזירה שווה עפמ"ש פ' בשלח ויאסור את רכבו ופירש"י שמשכם בדברים והוא הקדים לפניהם ומיהר לפני חיילותיו כדי שילמדו בקו"ח לעשות כמוהו ה"נ כדי שלא ירפו ישראל מהעבודה אף המצריים בעצמם לקחו עול העבודה על צווארם כדי שמהם יראו וילמדו ישראל בקו"ח אם האדונים המצרים לא ימנעו א"ע מעבודת הפרך ישראל לא כל שכן וזהו ויעבידו מצרים את בנ"י בפרך וע"י מה פעלו כן לז"א את כל עבודתם אשר עבדו הם המצריים בעצמם בהם ועם ישראל יחדיו בפרך ע"כ העבידו אותם בקל וחומר הנ"ל וגם היתה גזירה שווה לכל יושבי מצרים באין הפרש שיעבדו כלם יחד:

ויקח משה את אשתו וכו' ויקח משה את מטה האלקים בידו עפמ"ש בספורנו שהשיבום אל בית אביה י"ל עפמ"ש בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצונו מפני רצונך ופי' שעי"כ הקב"ה גוזר והצדיק מבטל גזירתו בשביל שהצדיק ג"כ מבטל טבעו ורצונו מפני רצונו של הקב"ה ע"כ אחרי שמ"ר פירש מאשתו וילידי שעשועי' ללכת רק בשליחות השם אשר אין לנטות הימנו ימין ושמאל ע"כ גם הוא ניתן לו הכח והממשלה להטות רצון השם כביכול כרצונו וזהו ויקח בידו את מטה האלקים שהי' בכחו להטות רצון השם לכל אשר יחפוץ יטנו:

ויאמר ד' אל משה בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המופתים אשר שמתי בידך - עפמ"ש רמב"ן ר"פ וארא שכל שכר ועונש עוה"ז אינו אלא עפ"י נס ומופת שמצד הטבע לא יבוא האדם על שכרו ולא להענש בעוה"ז והנה מה שמתו או ירדו מנכסיהם המבקשי' את נפש משה לענוש על רשעתם ולשכר צדקת מ"ר בכדי שעי"ז יוכל לשוב מצרימה לא הי' רק נס ומופת כדברי רמב"ן הנ"ל וזהו בלכתך לשוב מצרימה ע"י שהם נענשו ואתה קבלת שכרך בעוה"ז בזה כבר אתה רואה א' מן המופתים הגדולים:

לך ואספת את זקני ישראל עפמ"ש בלוח ארז לך כ' לפרש ואז"ל אקרא ואברם כבד מאוד במקנה וכו' הה"ד ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל שאם איש עני מעולם פתאום ירום מאשפות אז יש לחוש שהשינוי הפתאומי יטרידהו לשמן ולבעט ויהי' העושר

לרעתו כי לא הורגל בו אבל אם אבותיו כבר היו ברום המעלה בעושרו וכבוד רק היא לבדו ירד היום בעניות אם יחזור לאיתנו ועשרו שכבר גדל בו מנעוריו נכון לבו בטוח שלא יכשל ויפול ע"י רוב חילו אשר כבר מנעוריו ג"כ היתה לו למנה וזהו ע"י שאברם כבד מאוד בכסף ובזהב ויוצאי חלציו גדלו על ברכי עושר וכבוד עי"כ אף שהענו ישראל במצרים כששוב זכו' לביזת מצרים ויוציאם בכסף וזהב בכ"ז אין בשבטיו כושל עיי"ש וכזה אמר כאן שלא תחוש איך יעלה אותם מעני מצרים אל ארץ זבת חלב ודבש מבירא עמיקתא לאיגרא רמא הלא יש לירא כי יפול הנופל ממנו לז"א ד' אלקי אבותיכם מעולם אשר היו שרים וחורים ולא ידעו עוני ופקוד פקדתי את העשוי לכם במצרים שרק שם ירדתם ממדרגתכם הרמה והנשאה ע"כ אעלה אתכם "מעני מצרים" שהעניות לא באה לכם רק במצרים ע"כ מורא לא יעלה על ראשי בהעלותי אתכם משם אל ארץ זבת חלב ודבש כי ההיפוך הפתאומי לא יביאכם לחטא:

ושמת את הדברים בפיו ואנכי אהיה עם פיך והוריתי אתכם את אשר תעשון דלכאורה יקשה כיון דקיי"ל מילי לא ממסרי לשליח ואומר אמרו פסול א"כ כיון דמ"ר הי' שלוחי של הקב"ה על דיבור והאיך יכול לעשות את אהרן לשלוחו אמילי בעלמא אבל באמת א"ש דכל אם המשלח הראשון אינו מדבר עם השליח השני אבל כיון שאז"ל השכינה מדברת מתוך גרונו של מ"ר א"כ הוי כמו אם הקב"ה בעצמו דבר עם אהרן והוא ית' מסר לו אמילי ועוד כיון דקיי"ל בקידושין שליח עושה שליח אף דהוי ג"כ מילי דהרי מתקדשת בל' ה"א מקודשת מ"מ כיון דהוי מעשה והוא נתינת הכסף הקידושי' בהדי מילי גם אמילי יוכל לעשות שליח אם יצטרף מעשה למילי כ"ה שיטת רוב הפוסקים חוץ מהקדוש מראדוש שבמרדכי וז"ש ושמת את הדברים בפיהו ושלא יקשה האיך שליח עושה שליח אמילי ולזה אמר אנכי אהי' עם פיך שהשכינה מדברת מתוך גרונך א"כ הוי כאלו אני עושה שליח ראשון ועוד שהוריתי אתכם את אשר "תעשון" ומעשה מצטרף עם מילי:

החדש על פרשת וארא

וידבר אלקים אל טווה ויאמר אליו אני ד' נ"ל עפמ"ש כ"פ בשם המפרשים פי' משוך חסדך ליודעיך אל קנא ונוקם שלפעמים הקב"ה עושה טובה לחייבים ועוברי רצונו ובזה הוא נקמתו כי אז נפשו עליו תאבל האיך חטאתי לאל הטוב ומטיב ואני כפוי טובה ע"ד אם רעב שונאך האכילהו לחם כי גחלים אתה חותה על ראשו - ופירשתי ג"כ מ"ש ימינך ד' תרעץ אויב וברוב גאונך תהרוס קמיך, ימינך ד' שהוא מדת הטוב והרחמים

גם בזה תרעץ אויב לנקום ממנו וברוב גאונך וגדולתך שנראה שאינך משגיח בתחתונים לפי דבריהם הכוזבים אשר יומרוך למזמה עי"ז תהרוס מצב קמיך מבלי ידעם לעשות דרכם כי אם היו באמת שמים על לבם להיטיב דרכם ע"י השפעת הטוב היתה הנקמה הזאת נהפכה לטוב ג"כ אך הם הרסו מצבם ולא יבינו דרכם ובזה י"ל גם תחלת הפ' ימינך ד' נאדרי בכח כי אמנם נקמה באופן זה רק כשיודע שיר די עשתה זאת ולא כחו ועוצם ידו וז"ש ימינך ד' נאדרי בכח אם בכח בנ"א נראה וניכר שימין ד' עשתה עוז והדר אז ימינך ד' כשעושה במדה"ר גם אז תרעץ אויב תש"ה וידבר אלקים מדה"ד ויאמר אליו אני ד' כשאני מתנהג במדה"ר נגד שונאי כמו להמצרים זה בעצמו מדה"ד, וי"ל שזהו כוונת מאז"ל רשעים מהפכים מדה"ר למדת הדין כנ"ל שרחמים אצלם הוא דין והנה המפרשים כתבו לא נודעתי כמו לא הודעתי עיין בהכתב והקבלה, ומצינו ויורע בהם אנשי סכות שפי' לשון שבירה וייסור וז"ש וארא אל אברהם כו' באל שדי ושמי ד' לא נודעתי היינו שמדה"ד יעניש כבר ידעו הם אבל ושמי ד' מדה"ר לא הודעתי לייסר אותם: וארא אל אברהם וכו' ושמי ה' לא נודעתי להם וגם הקימותי את בריתי ע"פ ע"ש למעלה פי לך שאברהם אע"ה אע"ג שקיים כה"ת עד שלא ניתנה בכ"ז מצות מילה לא קיים וכ' שם דמוכח מזה שלא כדעת המפרשים דמילה מובן בשכל דא"כ הי' גם אאע"ה מבין גם מצוה זו מדעתו כשאר המצות, אך לד' המפרשים צ"ל שאע"ג דמצית מילה ג"כ מושגת בשכל בכ"ז רק מי שיודע שמו הגדול הוי"ה ית"ש יכול להשיג מצוה זו בשכל משא"כ בשם שדי א"א לבוא לידי השגה זו וז"ש וארא אל אברהם רק באל שדי והראי' ע"ז שהרי הוצרכתי להקים את בריתי אתו ומעצמו לא זכה להשיג מצות ברית מילה בשכל וע"כ משום ששמי ד' לא נודעתי:

ובדרוש לברית מילה פ' חקת אמרתי בענין הנ"ל אם מילה מושגת בשכל או שהוא רק גזירת מלך לבאר הת"א שם זאת חקת התורה ותרגום דא גזירת אורייתא עפמ"ש המפרשי' ליתן טעמים במילה מחוקי השכל ועכ"ז צריכים אנו לקבל באימה וביראה שהיא גזרת המלך ית"ש כמ"ש בברכת מילה וחק בשארו שם כי על כל הטעמים וסברות יש דברים בגו לטעון ולפרוק וגם יש ראי' שהיא רק חק השי"ת שהרי במילה נאמר שש אנכי על אמרתיך ואמירה לשון רכה מדברת על לב שומעי' בפיוס וריצוי דברים לשמוע בקולה והנה למצוה שיש טעם ומקורב אל השכל אין מהצורך לריצוי דברים שהרי השכל מדבר בעדו שחייב לעשותה ומוכח מה שבא בלשון אמירה רכה שאין בה טעמים גלוים ונודעים והקב"ה ביקש מאתנו שעכ"ז נקיים אותה והנה בקרא דגוזר ים סוף לגזרים דרשו ז"ל שקאי על המילה שכן בארוי קורין לכריתה גזירה ובעוללות אפרים

י' ג"כ דזאת קאי על המילה שנאמר ואני זאת בריתי ולפי"ז י"ל בהפ' "זאת" חקת התורה דא "גזירת" אורייתא מה שצוה הקב"ה לגזור ולכרות הערלה וזהו גזירת אורייתא חק בלי טעם ושכל גלוי והראי' מע"ז שהרי אשר צוה ה' לאמר' שמצות מילה נאמר בלשון אמירה כמ"ש לעיל בת"י בך יברך ישראל לאמר ביומא דמהולתא ומוכח מזה שאינה רק חוק בלי סבה:

לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וכו' בעה"ט הביא מסורה לכן אמור האמור בפינחס הנני נותן לו את בריתי שלום ופי' ז"ל במו שמרע"ה הוציא בנ"י ממצרים גם פינחס זה אלי' עתיד להוציאם מגלותם - ונ"ל להעמיס זה בלשון הקרא שלפנינו ע"פ שאמר הקב"ה אהי' אשר אהי' ופרש"י אהי' עמהם בגליות אחרות וכיוון בזה לתת טעם שגאלם קודם מלאת ת' שנה הוא שעתיד להשלים בגליות אחרות, וכ' בלוח ארז אחרי שע"כ נוכל לקרוא את הגליות שאנו סובלים שהם למלאות החסר מגלות מצרים "תחת סבלות מצרים" כי זה תחת זה ובמקום שהי' לנו לסבול במצרים אנו סובלים כעת וע"כ הוצרך לגלות להם בצאתם ממצרים את שם הו"ה ב"ה המורה הי' היה ויהי' אחרי שהוגד להם שעוד יבואו גליות אחרות הוצרך להבטיחם שגם לעתיד יהי' ה' צלם על יד ימינם סתרם ומגנם ע"כ אמר וארא וכו' באל שדי שלהם הי' די ההודעה שהם יושבים בסתר עליון ובצל שדי יתלוננו לע"ע אבל על העתיד לא היו צריכים להבטחה אחרי שלא ידעו מצרות העתידים ע"כ ושמי ה' לא נודעתי לא הוצרכתי להודיע שם המורה על העתיד אבל עתה שאוציאם קודם זמנם ובע"כ יצטרכו להשלים הגלות וצריך להבטיחם שגם לעתיד ה' יהי' בעוזרם וז"ש לכן אמור לבני ישראל אני ה' שגם לעתיד אשגיח עליהם בעינא פקיחא והוצאתי אותם "מתחת סבלות מצרים" הם הגליות שעתיד להיות במקום ותחת סבלות מצרים ושפיר סמכה המסורה לכן אמור בפינחס לרמז הבטחת הגאולה העתידה להיות בב"א:

ולקחתי אתכם לי לעם- במדרש הובא בדמש"א בשביל שאמר אאע"ה יקח נא מעט מים אמר הקב"ה לבניו ולקחתי אתכם לי לעם, עפמ"ש לפרש מ"ש יקח נא ע"י שליח בא לרמז שקשים גרים לישראל ואין ישראל רוצים שידבקו בהם אומות אחרות ע"י השתדלותינו כ"א ה' בעצמו יפקח עיני העורים ואז יראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר אבל אנחנו מצרינו לא נעשה מאומה לזה ואברהם אע"ה שסבר שהם ערביים משתחוים לאבק שברגליהם לא רצה לרחצם ולהכניסם תחת כנפי השכינה בע"כ ורק יקח ע"י שליח שישלח ה' דברו הטוב לפקוח עיניהם, וז"ש כאן ולקחתי רק אתכם לי לעם ואין רציני שתכריחו ותפתו גם אחרים לבוא לחסית בצל כנפי כ"א יקח נא ע"י השליח:

ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים כי בעת לקח ה' אותנו לו לעם לא הנחילנו ארץ זבת חלב ודבש כ"א במדבר ארץ לא זרועה הוליכם למעצבות וכ"כ במק"א שהטעם לזה שידעו בצאתם מעם לועז שלא שיעבור הגוף שרדו בהם בפרך היה עיקר הגלות ולא שבירת עול זה היתה הגאולה האמיתית כ"א העיקר הוא גלות וגאולת נפשם מיד צר וז"ש ולקחתי אתכם לי לעם והי' מן הראוי להשפיע לכם רוב טוב שע"כ תמשכו אחרי בעבותות אהבה אבל אני לא כן אעשה רק והייתי לכם לאלקים אשר ינהג בכם במדה"ד והטעם לזה שעי"ז וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם מתחת סבלות לא לבד מסבלותם ועבורתם הקשה אוציאכם לחפשי כ"א מדבר שהוא עומד פחות ולמטה במדרגה מעבודת פרך הגוף אשר העמיסו עליכם והוא עבודת הנפש והרוח אשר טמאו אותה וזהו שתחתי' ולמטה מסבלות מצרים:

הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם הם המדברים אל פרעה וכו' הוא משה ואהרן - כי באמת אהרן הבכור לו יתר שאת על משה לו היו יוצאים ממצרים עפ"י טכסיסי מלחמה בחרב וחנית אז לו יאה להיות שר צבא בהיותו הגדול מאחיו אבל אחרי שלא בכח וחיל יגברו כ"א ע"י דיבורם אל פרעה ומשרע"ה אע"ג שהי' כבד פה בכ"ז לעשות רצון קונו וחפץ צירו לא חש שילעגו עליו בדברו בלשון עלגים עי"כ נעשה מ"ר למעלה ראש וזהו הוא אהרן ומשה שאהרן הי' הבכור וכו' הוציאו את בני ישראל "על צבאותם" ע"י צבא מלחמה אבל הם שפעלו רק ע"י דיבורם והם המדברים אל פרעה וכו' ע"כ היא משה ואהרן זכה מרע"ה להיות הראש וראשון:

עוד י"ל עפמ"ש האוה"ח יתרו הטעם שלא נתן הקב"ה לישראל את ארץ מצרים בשביל ששם חלק ה' לשרים ובא"י ארץ אשר ה' דורש אותה אך לפרעה לא הי' יכול לומר טעם זה כי הוא לא האמין כלל בה' ובהשגחתו והנהגתו ע"כ לו היו צריכים לומר טעם אחר כמו שכ' כ"פ בשביל שמשה רבינו נתגדל במצרים וארז' בירא בשתית מיני' מיא לא תשדי בי' קלא שלא להיות כפוי טובה וכמ"ש רש"י שבמכות הראשונות רק אהרן הטה את ידו ולא משה רבינו ופירש"י בזה בפ' יתרו וישמע יתרו וכו' עשה למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים ובמכילתא שקיל משה כישראל וישראל כמשה, ויובן להנ"ל כי ע"כ לא נתן הקב"ה לישראל את ארץ מצרים שלא להיות משה רבינו ככפוי טובה אחרי שכל הטובות שנעשו לישראל לא נעשו להם בזכות עצמם לבד כ"א בצירוף זכות משה רבינו וז"ש וישמע יתרו שהבין וידע שכל אשר עשה ה' לא הי' בשביל

ישראל לבדם כ"א למשה ולישראל וכפי' המכילתא שקול משה כישראל והמופת לזה כי הוציא ה' את ישראל ממצרים ולא נתנה להם הארץ הזאת כדי שלא יהי' משה רבינו ככפוי טובה, והנה לעיל הבאתי בשם המכילתא דצבאות הם מלאכי מעלה עיי"ש, וז"ש הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים ולא שישארו בה ומצרים יהיו להם לעבדים והטעם האמיתי הוא "על צבאותם" על כמו בשביל ששם שררו צבאות ה' ולא בכבודו ובעצמו עיניו בה אבל הם המדברים אל "פרעה" שלא רצה להבין כלל החילוק בהשגחה לו יאמרו הסבה בשביל שהוא משה ואהרן דהיינו שמשה הוא העיקר והראש להוציא ממצרים ולמשול בהם וכיון שהוא העיקר אינו מן הראוי שע"י יגרמו רעה למצרים שהיו מטיבים לו מאז ומקדם. והוספתי לפרש בזה בפ' תשא עשה לנו אלקים כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה הי' לו כי ישראל לא חפצו במנהיג כמשה רבינו שהיו לו חובות אנושיות כמו נגד מצרים שעי"ז יצאו ממצרים ורק במנהיג רוחני אשר לא ייחל לבני אדם ואין לו שום חובות נגד מי שיהי' ע"כ אמרו עשה לנו "אלקים" כי זה משה "האיש" שהי' לו להכיר טובה ובשביל זה "אשר העלנו מארץ מצרים" לא ידענו והרגשנו ככל מה הי' לו הטובות מקדם שע"כ לא יכול להרע להם ומה בצע לנו מהם ע"כ צריכים אנחנו למנהיג רוחני שאיננו קשור בחובות שנצטרך לפרוע עבורו: ויאמר משה הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלקים לפרעה ע"פי מ"ש במדרש ואתחנן יוסף שהודה בארצו זכה ליקבר בארצו משה רבינו שלא הודה בארצי כשאמרו בנות יתרו איש מצרי הצילנו וכו' ויש ללמד זכות על משה רבינו עפמ"ש בלוח ארז תצוה לפרש מארז"ל חייב אינש לבסומי בפוריא עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי שלא יתפעל בלבו לא רחמנות ולא נקמה כ"א הכל לש"ש ואין חילוק בין שהש"י מצוה לנקום או לרחם, ופי' שם שזה שאמרו על משה רבינו צדקת ה' עשה שעשה צדקה כמו הקב"ה בלי שום הרגשה טבעית והראי' שהרי ומשפטיו עם ישראל ע"כ להורות ע"ז שלא מחמת שראה סבלות ועוני אחיו עם ישראל התעורר להיות להם לגואל ומושיע כ"א על אשר שלחו ה' לעשות ע"כ גם לו הי' מצרי ח"ו ג"כ הי' חש מפלת להם ולזה שתק באמרם איש מצרי כי יצא מזה לימוד נפלא הנ"ל, עכ"פ פרעה שחשבו למצרי ע"י שתיקתו כהודאה בטח לא ישמע לאיש מצרי אשר ירצה להוציא עם אחר זה ומוזר לו ממצרים והנה כל האומות נקראו ערלים כבמשנה דנדרים ע"כ אמר איך ישמע אלי פרעה ואני "ערל" ע"י "שפתיים" כלומר הלא בשפתי בשתיקתי הגדתי לעין כל שאני מצרם ואיך ישמעני פרעה וע"ז שם ה' מענה בפיו ראה נתתיך אלקים שרק ע"כ שתקת והודית שאתה מצרי למען תהי'

כאלקים שאינו עושה מהרגש טבעי כ"א רק באשר שלחתיך וכנ"ל ע"כ ישמע אליך, ויש להעמיס כן בכוונת המסורה שבבעה"ט הן אני כפיך לאל היינו שפרעה יאמר אחרי שהנך מצרי כמוני ג"כ אוכל לדבר לאל כמוך ואין לך יתרון ממני לדבר טוב על ישראל וע"ז השיב משה רבינו ע"ה הן אני נשארתי לבדיהן אני עץ יבש שרק כ"ז שהלכתי נדוד במדין ולא הייתי בצוותא חדא עם ישראל אז החשיתי מטוב בקראם אותי איש מצרי יען להורות נתן שהן אני עץ יבש מרגש טבעי ורק ציווי ה' ינחני בדרכי ומפעלי ובאמת עברי אנכי:

אתה תדבר את כל אשר אצווך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה ושלח את בני ישראל מארצו - לפמ"ש למעלה בפ' זו שעי"כ יצאו ישראל ממצרים ולא נשארו שם לפי שגאולתם הי' ע"י זכות משה הגואל ומושיע שלא יהיה ככפוי טובה ע"כ אמר יען שאתה תדבר את כל אשר אצווך אע"ג שגם אחיך אהרן ידבר עכ"ז ושלח את ישראל מארצו ולא שאתם תהיו אדוני הארץ והם יגורשו:

ולא ישמע אליכם פרעה ונתתי את ידי במצרים והוצאתי את צבאותי וכו' בשפטים גדולים וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים כי שר של ים טען הללו והללו עובדי ע"ז ומה שבכ"ז ניצולו הוא ע"י שבהעריך אותם לעמת המצרים שגם אחר שהוכו במכות נוראות ונפלאות לא לקחו מוסר לפי"ז היו ישראל טובים מהם וזהו ולא ישמע אליכם פרעה אע"ג שנתתי את ידי במצרים להכותם בכ"ז לא הטיבו מעלליהם עי"כ והוצאתי את צבאותי וכו' אם כי זאת יהי' "בשפטים גדולים" שיהי' אז לשפוט ולדון אם ישראל ראוים להגאל בכ"ז אחרי שישראל עכ"פ האמינו בה' ומצרים לא אמון בם נגאלו וזהו וידעו מצרים כי אני ה' במדה"ר פנעה בהם לרעה ומדה"ר התגלגל בעת נטותי את ידי וכעין שכ' למעלה פ' שמות בשם האלשי"ך הק' ולולי הי' מדה"ד ח"ו גם ישראל לא היו ניצולים אבל אחרי וידעו מצרים כי אני ה' במדה"ר עי"כ והוצאתי את בני ישראל מתוכם:

עוד אפשר לפרש כי באמת הי' להמצרים להיות נידון בכליון חרוץ אחרי שהרעו כ"כ לישראל על לא דבר מה שלא כשמע כמוהו בעולם אבל מפני שהיו ישראל אז גוי מקרב גוי הללו והללו עובדי ע"ז עד שהיו צריכים לשפוט עליהם ג"כ אם הם ישראל ראוים להנצל ע"כ לא שלט הקב"ה במצרים ג"כ בכל תוקף ועוז כ"א בידו אחת והיא יד כהה השמאלית שהיא סתם יד כאאחז"ל וזהו ונתתי את ידי האחת השמאלית שהיא כהה והטעם שהוצאתי את עמי ג"כ בשפטים גדולים שהי' צריך לשפוט הרבה אם הם ינצלו אבל המצרים לא ידעו טעם זה כ"א יאמרו שהקב"ה הוא רחום אף ביום דין ע"כ לא שלט

בהם לרעה בעים רוחו לעשות עמהם כליון חרוץ וזהו וידעו מצרים כי אני ה' מדה"ר בנטותי את "ידי" על מצרים ובשבילם לא בשביל ישראל כן ידעו הם: ויעש משה ואהרן כאשר צוה ה' אותם כן עשו ומשה בן שמנים ואהרן בן שלש ושמנים וכו' לבאר ההמשך י"ל עפ"י מ"ש באוה"ח לפרש בפ' ויעש משה ואהרן שתיכף בזריזות עשו ולא עיכבו בדבר והוא כעין שפי' במ"ד מ"ש כאשר בא דוד אל בת שבע שתיכף ומיד חזר בתשובה ע"כ נאמר שם מזמור לדוד אך דכאן לכאורה קשה למה מיהרו כ"כ להביא המכות על מצרים הלא גם ענוש לצדיק לא טוב ואקדומי פורענותא לא מקדמינן אולי ישובו ונחם ה' על הרעה אלא כיון שנצטוו לעשות כן ע"כ שהויי מצוה לא משהינן דחיישי' שמא ימות וכמ"ש בתה"ד בקידוש לבנה ועיין בכ"ס לאמו"ר זצוק"ל לענין שהחיינו בבין המצרים ע"כ מיהרו לקיים מצות בוראם אלא דאכתי כיון דלמיתה דתרי לא חיישי' כמ"ש בש"ס דיבמות א"כ עדיין הי' להם לאחר ולא להקדים פורעניות אבל לפמ"ש בגיטין כ"ח דבזקן שהגיע לגבורות חיישי' גם לשמא מת באופן דבאיש אחר לא חיישי' כ"כ י"ל גם כאן כיון שמשה ואהרן כבר הגיעו לגבורות שמנים שנה חיישי' וז"ש ויעש משה ואהרן כאשר וכו' היינו תיכף ומיד כן עשו יען כי ומשה בן שמנים ואהרן וכו' והגיעו לגבורות חשו למיתה, ובזה י"ל המדרש בפרשתנו חזית איש מהיר במלאכתו זה משה רבינו לפני מלכים יתיצב זה מלך מלכי דמלכים הכוונה שע"כ הי' משה רבינו מהיר במלאכתו להביא המכות שחש למיתה ושיעמוד מהרה לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ע"כ מיהר א"ע יען שלפני מלכים מלך מלכי המלכים יתיצב וע"כ לא יתיצב ויעמוד מבלי לעשות בשביל "לפני חשכים" שהי' לפני הזמן שמהרה תחשך השמש ע"כ חש עתידות לו:

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר כפל האמירה י"ל אחרי שבכ"מ שנאמר דבר לאמר היינו לאמר לישראל אבל כאן לא הי' צריך הקב"ה לצרף את אהרן למשה באמירה זו כי משה רבינו בעצמו הי' יכול לקיים מצות הש"י ורק שהקב"ה רצה לזכות גם את אהרן ולדבר עמו למען האמירו לרוממו ולגדלו וזהו ויאמר ה' אל משה ואל אהרן ולא הי' שום סבה לאמירה זו כ"א האמירה הי' התכלית בעצמו שרצה הקב"ה לדבר עמו וז"ש ויאמר אך לאמר למען יזכה לדבר עמו הקב"ה:

ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר דבר ה' כאן מרומזים דברי הרמב"ן ז"ל בפסיק ואני אקשה שכל קישוי לבו ע"י הקב"ה הי' בשביל שלא שמע תיכף ומיד לציווי השי"ת אחרי שהתרה בו כ"פ ולא שמע א"כ ראוי הוא לנעול מפניו שערי התשובה ע"ש במ"ר

וז"ש ויחזק לב פרעה והטעם בשביל שלא שמע אליהם היאר כאשר דבר ה' בדבור הראשון כמ"ש למעלה בפ' זו בפסוק ויעש משה ואהרן כאשר צוה ה':
ואמרת אליו ה' אלקי העברים שלחני אליך לאמר שלח את עמי ויעבדוני במדבר והנה לא שמעת עד כה כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה' - עפמ"ש למעלה פ' זו בפסוק ולקחתי אתכם שבזה אשר בעת בחר ה' לנחלה את עם בני ישראל לא הכחילם רוב טובה כ"א אדרבה הלכו בארץ לא זרועה זה מורה על גדולת הבורא ית"ש שלא פתה את ישראל ע"י אוצרות ומטמונים וסגולות מלכים כדי שיתפתו וישמעו בקולו כמ"ש במ"ר שע"כ הי' ערל שפתיים כדי שלא יאמרו שע"י לשונו וחלקת שפתיו פתה את ישראל בקבלת התורה יען כי הי' מטיף נאה במדברותיו כ"א רק לבת אש דת בערה בם לאמר נעשה ונשמע וע"כ ניתנה התורה במדבר ג"כ מה"ט ועיין לוח ארז ר"פ במדבר ואיתא במדרש שע"כ נקרא אברם העברי שכל העולם כלו מצד א' והוא מעבר השני מרוחק מהם ומהמונם והנה קודם מתן תוה"ק לא נשמע כזאת בכל האומות ואמונות שיקריבו א"ע על מזבח הדת ויסבלו צרות רבות ורעות ובכ"ז יחזיקו במעוזם ע"כ אמר ה' אלקי העברים שהם עומדים מעבר מזה נגד כל העמים והוא אמר שלח עמי ויעבדוני "במדבר" אע"ג שאדמתם שמה תהי' ומטה לחמם נשברה בכ"ז יעבדו את ה' והנה ידעתי כי לא שמעת עד כה שעוד לא שמעת כמוהו עד עתה שאומה שלימה תסבול עול כבד כזה עבור אמונתה אבל בזאת תדע ותבין כי "אני ה'" גדול מכל האלקים שאין מהצורך לפתות לשומעים בקולו רק בהשפיע כל טוב:
והוספתי לפרש בענין הזה ג"כ בקרא "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם הכתוב בפ' יתנו - ובמסורה שם הביא לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם כי הקב"ה נגלה עליהם במדבר ארץ לא זרועה להודיע להם כי תחלתן יסורים ועוני בעוה"ז וסופן שלוה בעה"ב והטעם כי אם הי' נותן להם חמידות תבל היו אומרים שבעבור הכבוד והטוב קבלו התורה ע"כ בא אליהם בעב הענן חשך וערפל לאות על ימי החשך וצרה "ז יקבלו התורה ונראה לעין כל כי קבלתם התורה היא אמתית לא ע"י פיתוי ח"ו, ויש לפרש בזה גם מ"ש שם להלן בפ' יתרו וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים וכו' וירא העם ויניעו ויעמדו מרחוק כי במה שהראה להם בשעת מתן תורה שע"י הקבלה יהי' חשך עכן וערפל ולא יוכלו ישראל לישב בטח שלו ושאנן כ"א לנוע ממקום למקום ולעמוד מרחוק מול טב אומות העולם וכל העם רואים הקולות והלפידים אשר יבערו עליהם שונאי תוה"ק וירא העם כאשר ראו את זאת הבינו שעתידים לנוע ממקום למקום ולעמוד מרחק וז"ש גם כאן הנה אנכי בא בעב

הענן להראות אות חשך ענן וערפל שיסבלו וזהו בעבור ישמע העם ויבינו בדברי עמך כי אני אני הוא המדבר עמך ולא שיוכלו לאמר ח"ו שמשה רבינו ע"ה מעצמו פיתה אותם בהבטחות הטוב שיקבלו התורה וגם בך יאמינו לעולם גם אם גלי הצרות עליהם לא ימוטן עי"ז מאמינתם בה' ובמשה עבדו שהרי גם מתחלה בא בעב הענן וזהו שסמכה המסורה לא תדרוש שלומם וטובתם והוא כדרשת המד"ר ריש פ' יתרו אקרא דרעך וריע אביך אל תעזוב תן דעתך שלא תבוא בית אחיך, עשו וישמעאל עיי"ש:

ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר דבר ה' ויפן פרעה וכו' ולא שת לבו גם לזאת כי בלי ספק הרגיש פרעה בעצמו שהי' מן הראוי ע"י המכות הנאמנות האלו שירך וימס לבבו לשמוע בקול ה' כטבע בני אדם אשר ירעם ה' עליהם בקול עזו אם אין כח אבנים כחו ורק באשר הוא אדם יכרע כל ברך תחת משא הכבד ואחרי שגם הוא כאחד האדם ובכ"ז הקשה ערפו הרגיש בעצמו כי יד ה' חוללה זאת ואמץ את רוחו וא"כ גם זה שחזק לבו הי' לו למופת נאמן אבל הוא גם לזאת לא שת לבו וזהו ויחזק לב פרעה והרגיש בעצמו שאין זה מדרך הטבע ובכ"ז ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת כלומר גם לזאת שמצא את לבבו כצור החלמיש אשר לא יחת מפני כל גם לזאת לא שת לבו:

וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה את היאור עפמ"ש בלוח ארז בשלח כ' ואמור כ"ט ובכמ"ק שהימים שאנו קינים בהם שלימות נקראו תמימים ומלאים ע"כ אחרי שהימים האלו אחרי מכה הראשונה בלי תפונה פעלו על לב השומעים מלבד פרעה שהכביר השי"ת את לבו אבל לכל השומעים פעלו אות ורושם לטובה שיחרדו כל באי עולם מגאון עוזי שבא לשדד מערכות הטבע ע"כ הימים קנו שלימות עד שנוכל להמליץ עליהם בצדק וימלא ז' ימים שהיו מלאים ותמימים ע"ד ויתמו ימי בכי ותמימות תהיינה:

למתי אעתיר לך - מדלא קאמר אעתיר עבורך או עליך וקאמר לך י"ל אחרי שכל המכות לא באו רק עבור רשעתו וקשות לבו ע"כ שוב הדבר בידו תלוי שיחזור בתשובה וישוב אל ה' וירחמהו ע"כ רימז לו אעתיר לך שגם אתה תשוב ותעשה את שלך ועי"כ יהי' באפשרי להכרית הצפרדעים:

וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו ולא שמע אליהם- כי בכל מחלה ונגע אע"ג שסרו מן האדם בכ"ז עומד ומפחד אולי יחזור לסורו הרע הנקרא "רעציטיף" כי כמו שהטבע שינתה פ"א את דרכה יש לדאוג שאף שכבר שבה לגבולה עוד תפרוץ גדרה לא כן במכה הבאה מאת השי"ת אם הוא מחץ ורפא לו אז הרפואה שלימה ואין לירא עוד מגור מסיבוב המכה שנית אחרי שגם בפעם הראשון לא שינוי הטבע היתה בעוכריו כ"א מאת ה' היתה זאת ואחרי שגם הגיהה מזור ותרופה אין עוד מכה אחרי' והנה

פרעה אחר שכבר סרה מכת הצפרדעים בכ"ז הרגיש בעצמו עוד כבידת לבו פחד ומגור מסביב אולי תחזיר המכה להשחית בארצו ומזה שפט שלא מה' היתה לו זאת כ"א שינוי הטבע היא הביאה הצפרדעים ע"כ ירא שאולי עוד הפעם הסבות שהיו בראשונה עוד יוסיפו סרה וזהו וירא פרעה כי היתה הרוחה שרוח לו מהמכה ובכ"ז והכבד את לבו שהרגיש לבו הי' דוי עליו מפחד אולי יחזרו מזה שפט שהיתה המכה רק טבעית ע"כ ולא שמע אליהם:

ויאמר ד' אל משה וכו' והך את עפר הארץ והי' לכנים בכל ארץ מצרים במסורה והך כף אל כף, כי לכאורה למה הוצרך לברוא הכנים מעפר הארץ הלא הי' באפשרי לבראם יש מאין ולמה הוצרך לו לעפר רק שבא בזה לרמז כי פרעה נתגאה בארצו שאין על עפר משלו כמ"ש לי יאורי ואני עשיתיני ע"כ רצה הקב"ה להראות לו שבמה שנתגאה בו ילקה וזהו כמו שמכה יד אחת את האחרת אשר מדרכם ותעודתם לעזור זו לזו להיטב לאדם לצורכיו בכ"ז תכה וזהו כונת המסורה ע"כ הך את עפר הארץ שהיתה תמיד בעוזריו והלבישתהו רוח גאוה על טובה היא תייסרהו ברעתו וזהו כמו שמכה כף אחת את האחרת, וכענין הזה ביארתי בפרשתנו "לך אל פרעה וכו' ונצבת לקראתו על שפת היאור והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך" כי פרעה אמר לי יאורי ואני עשיתיני וכל גדולתו וגאותו היתה ע"י היאור שהי' עלה ומשקה ארץ מצרים אשר לא יכזבו מימיו ע"כ הראה לו הקב"ה ע"י משה שממקום גדולתו משם תהא מפלתו וז"ש הנה יוצא המימה להתגאות בו כפירש"י ונצבת לקראתו וכנגדו להשחית כבודו וגאותו ועל שפת היאור מקום גדולתו ישפל עד שע"י שהי' בידו שבט מושלים גאה ונעשה כנחש והוא יהי' כלומר פרעה יהי' מסור בידיך להוריד לארץ כבודו וזהו והמטה הוא שבט מושלים אשר ביד פרעה אשר נהפך על ידו לנחש עקלתון שע"י גאותו וגדולתו נהי' כנחש הנושך ואותו תקח בידך וברשותך לעשות בו כרצונך כי בידך נתתי אותו כטוב בעיניך:

אמור אל אהרן נטה את מטך וכו' ויעשו כן- צ"ל מאי ויעשו כן הלא משה רבינו רק אמר ואהרן עשה בעצמו, וגם באוה"ח דקדק כפל הלשון שאמר ותהי הכנם וכו' כל עפר הארץ הי' כנים, ונראה כי ותגזר אומר ויקם לך ותיכף שאמר משה רבינו ע"ה שיהיו כנים כבר ע"י דיבורו איתעביד מעשה גם בטרם נטה אהרן את ידו ע"כ אע"ג שמשה רבינו רק אמר אל אהרן בכ"ז ויעשו כן ששניהם עשו, ויט אהרן את ידו ויך את עפר הארץ ותהי הכנם ובכ"ז בכל עפר הארץ "היה" כבר כנים קודם לכן ע"י דיבורו של משה רבינו ע"ה: כי אם אינך משלה וכו' הנני משליח בך את הערוב ומלאו בתי מצרים וכו' וגם את האדמה אשר הם עלי' כי אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו ואם האדם ביקר הוא

למעלה מד' מדרגות אשר גם האדמה בכללם אם ישפיל לארץ כבודו הוא רק למעלה מן הדומם אבל לא מן הבהמה ובע"ח כפי' המקנה הידוע בסוף קידושין שהרעותי את מעשי וקפחתי פרנסתי וכמו שפי' בפ' הברכה ברזל ונחשת מנעליך וכימיך דבאך כי הטעם שרוב בני אדם מלובשים נעלי עור בהמה הוא להורות כי כל שתה תחת רגליו והאדם למעלה מהבהמה ע"כ דורס הוא על עור הבהמה וע"כ ביוה"כ שאנו מתודים שנמשלנו כבהמות נדמינו ע"י חטאינו ואין לנו הרשות לדרוך בכף רגלינו על הבהמה ע"כ אסור אז בנעילת סנדל של עור והנה אף אם אדם חוטא ונמשל כבהמות בכ"ז הוא למעלה הימנה אחרי שרוב בני אדם בהגיע הימים אשר אין לו בהם חפץ המה ימי הזקנה אז חוזרים בתשובה ויפה שעה א' בתשובה בעוה"ז ועי"ז רשאי כל אדם לנעול מנעל עור כי אף אם חוטא בילדותו זקנתו תכפר על ימי הבל הילדות והשחרות אבל מי שאינו חוזר לעת זקנתו ורק וכימיך דבאך כפי' המפ' רש"י ורמב"ן שימי זקנתו הם שוים לימי עלומיו מלוכלך בחטא ואשמה א"כ שוב אסור לו לנעול מנעול מעור הבהמה כי לא טוב הוא ממנה אדרבה איהי עדיפא מיני' ורק מברזל ונחשת שהם דוממים מהם יוכל לעשות מנעלים שרק עליהם גבוה ולא מהבהמה וזהו ברזל ונחשת תעשה מנעליך אם וכימיך דבאך שימי זקנתך שוים לימי עלומיך משוקעים בחטא כי רק מהם לא מהבהמה הנך עולה וגבוה וז"ש כאן ושלחתי את הערוב שישלטו בהם החיות והטעם אשר הם "עלי" שהמצרים רק עלי' על האדמה שנזכר מקודם הם עולים ולא מן הבע"ח הם גבוהים ואינהו עדיפי וע"כ ישלטו בהם החיות בהערוב:

והפלא ה' בין מקנה ישראל וכו' במסירה שבבעה"ט והפלא ה' את מכותך כי שמענו ונדעם מסיפורי קורות הימים לבני ישראל שבעת שהי' מכת דבר מתהלכת בעולם ר"ל ועל הרוב לא הוכו בני ישראל במכות הדבר יען כי חיו במדה ובמשקל במדה שקצבה להם תורה ולא יפרוצו לחיות חיי אי סדרים המסוכן בעת דבר כי יהלוך ועי"ז קמו עליהם שונאי ישראל לשנונה הכו בהם והרגום באמרם שישראל השחיתו והתעיבו עלילה בהשלכת סם המות בבורות "ברוננענה פערניסטוננני ובאמת היא להפליא כי תחת אשר הי' להם להכיר האמת עי"ז שניצולו ישראל כי שומר ישראל לא ינום ולא יישן עוד הוסיפו הם להרע להם ולהשחיתם על לא חמס בכפם, וזהו והפלא ה' בין מקנה ישראל וכו' ולא ימות מכל לבני ישראל דבר ועי"ז והפלא ה' את מכותך והוא פלא באמת שלא ידעו שונאי ישראל בחשכה יתהלכו ובחשך שמם יכוסה:

וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד ויכבד לב פרעה - מה שנתקשו כיון שראה שלא מת ממקנה ישראל א"כ הי' לו לדעת כי מאת ה' היתה זאת וגם מה שהק'

רש"י בשלח מנין הי' להם רכב הלא מת מקנה מצרים, לולי דמסתפינא אמינא עפמ"ש פ"ק דע"ז דבכ"מ אין מוכרים לעכו"ם בהמה גסה גזירה משום שאלה שכירות ונסיוני ופירש הגאון במחנה לוי בחי' לע"ז שם הנדפס בס"ס הפלא"ה לכתובות דלפ"מ דא"ר יוסף כל מלתא דאמר רחמנא לא ליזבון אי זבין לא מהני אי מכר לנכרי בהמה גסה לא מהני המכירה ועובר הישראל שמכר על שביתת בהמתו עש"ה וכבר מצינו כמה גזירות שנגזרו כבר בימי משה רבינו ע"ה ולפי"ז יש לפרש "וממקנה" בני ישראל דהיינו מה שנקנה מבני ישראל אע"ג שהי' ברשות המצרים לא מת דמשום דהמכירה לא מהני מקרי עדיין בהמתן של ישראל, אבל פרעה דמה וחשב שע"כ לא מתו אותם הבהמות משום שהיו בריאים וחזקים ע"כ לא שלט בהם הדבר ע"כ הכביד את לבו אחרי רואו שגם בהמת המצרים רק שנקנו מישראל לא מת א' ואלו היו גם הרכב שרדף פרעה בהם את ישראל ונענשו ישראל על שעבר אגזירה ומכרו להם בהמה גסה, בסאסאה וכו':

ואולם בעבור זאת העמדתיך למען הראותך את כחי- כי אחז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו ואחז"ל יה"ר שיכבשו רחמיך את כעסך ע"כ זהו מגבורת הבורא ית"ש שלא כלה את פרעה באפי ובחמתו וז"ש העמדתיך בעבור הראותך את כחי הגדול שיש ביכלתי לכבוש כעסי לחיותך כהיום הזה:

ולמען ספר שמי בכל הארץ - במסורה שבבעה"ט ספר אתה למען תצדק כי אין הקב"ה רוצה בשבח בריותיו למען עצמו וכבודו כ"א שעי"ז יצדק האדם ויזכה למעלה עליונה ע"י הכרתו את גדולת השי"ת וזהו למען ספר שמי אבל לא לכבוד עצמי רק ספר אתה למען תצדק שעי"כ תגיע למדרגת צדיק: ואש מתלקחת בתוך הברד כבד מאוד- במסירה ואש מתלקחת ונוגה לו סביב כי נלכה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מחיל אל חיל לאט לאט אבל לא יאות להתנהג בחסידות ולהתלהב באש של מעלה במקום אשר כל סביביו כבתה אצלם לגמרי אש התירה והיראה וככפור נעשה כפירתם ר"ל בה' ובמשה עבדו כי התנגדות כזה מהיפך להיפך לא יועיל לתקן אותם שימס הקרח הנורא הפרוש על לבם האבן כי לא ירצו כלל ללמוד ממעשיו אחרי שהרחק מאוד מהם האדם הזה אשר תלהט אש סביביו והם כבר נתקררו לגמרי מאש דת שלהבתי' אבל אם כל סביביו לא ידמו עוד בחשך וכבר כנה עליהם אור היראה אז ראוי ונכון לאיש הגדול מאחיו הנלבב להבעיר בקרבו אש דת תוקר על לבו כי יתחממו מאורו ויצליח להביא גם אותם להתלהבות אחרי שגם הם זרח עליהם אור היראה ואם כי האיש המורם הוא אור שבעתים מהם ומהמונם בכ"ז ברצות ה' דרכי איש גם אוהביו יוסיפו ללכת מעלה בקדש וכמו שפי' בפ' יתרו אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלקים ובמסורה חונה מלאך ה' סביב

ליריאיו כי הרב הדומה למלאך ה' רק אז יוכל להרים א"ע למדרגת מלאך ה' אם הוא סביב ליראיו שגם המסביבים אותו שבתוכם הוא יושב גם כן יראים ושלמים וזהו ג"כ אל המדבר אם הוא בתוך מדבר שגם סביביו משימים א"ע כמדבר רק אז אשר הוא חונה שם הר האלקים, וז"ש ואש מתלקחת להיות אש היראה מתלקחת ועולה למעלה במי ששוכן בתוך הברד בין בני אדם שכל רגשי אהבתם ויראתם נתקררו והיו לברד זהו כבד מאוד וקשה שיועל כי המרחק רב בינותם אבל איה מקום אש מתלקחת אם כבר נוגה להם סביב שגם סביביו כבר נגה עליהם שמש צדקת ה' אז מהראוי ונכון לאיש הבינים שיעלה מעלה בלבת אש קודש:

החדש על פרשת בא

ויאמר ד' אל משה בא אל פרעה- המפ' נתקשו בלשון בא דהול"ל לך אל פרעה ונראה כי בכל מצוה לא לבד בשעת עשיתה לזכות יחשב לו כ"א גם בעת הליכה לשם מצוה מקבל שכר פסיעות כמ"ש רש"י בפרשתנו בפסוק וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו ליתן שכר ההליכה כעשי' ואחרי שפרעה הכביד את לבו כ"כ עד שגם אחר שנלקה בח' מכות ובכ"ז לא האמין בה' ע"כ לא רצה הקב"ה שיזכה לסבב על ידו שיעשה משה רבינו מצוה גם בהליכה כי אחרי שצווה ה' שילך אל פרעה א"כ גם הליכה אליו למצוה יחשב ע"כ אמר לי' הקב"ה רק בא אל פרעה לא שהליכתך ג"כ למצוה תחשב כ"א הצווי איני מתחיל רק משעת ביאתך אליו ולזה אני מוכרח אחרי שצריך אתה לדבר אליו ובע"כ תבוא אליו אבל הליכה לא תהא מצוה, והנה הא דהליכה היא ג"כ מצוה בכ"מ הני מילי כשעושה המצוה לשמה לשם קונו אז שפיר י"ל כן משא"כ מי שעושה המצוה לאיזה תועלת עצמו או לכוונת דבר אחר נהי שבודאי אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' ושכר מצוה אף שנעשית שלא לשמה כמ"ש למשמאילים עושר וכבוד מ"מ די שיקבל שכר עשיית המצוה, והנה כשישראל עשו פסח מצרים לא נדע אם עשו המצוה לשמה או רק להודות על שנגאלו משעבוד מצרים ומיראתם פן יספו בעון מצרים יחדיו ע"כ רק ברגשי תודה שנגאלו משעבוד הקשה עשו את המצוה ואין זה לשמה ממש אמנם באמת חמשה ואהרן שהיו משבט לוי שהיו חפשים משעבוד והיו צדיקים בטח עשו הפסח בכל חקותיו והלכותיו רק לקיים מצות הבורא ית"ש ולא נתערב בו מחשבה זרה וז"ש וילכו ויעשו בני ישראל כפירש"י ליתן שכר על ההליכה כעשי' וכ"ת דלמא עשו שלא לשם שמים וא"כ אין מגיע להם שכר הליכה כנ"ל לזה

הוסיף לאמר כאשר צווה ה' את משה ואהרן שהיו חפשי במצרים הם בודאי עשו הפסח רק לש"ש כן עשו בני ישראל רק לש"ש וא"כ א"ש שקבלו שכר על ההליכה כעשי':
בירושלמי פ"ב דברכות הובא בדמש"א פרשתנו סי' כ"ז ר"מ אזיל כולי יומא בתפילין ראה שחבריו מזדנזין עליו דרש להם ב' ארונות הלכו במדבר עם ישראל א' של חי העולמי' שהי' ס"ת מונח בו וא' של עצמות יוסף קיים זה מש"כ בזה, ונראה דהא דהיו מזדנזין עליו היינו אע"ג שמן הדין מחויב לילך בתפילין כל היום אבל היו סוברים כיון שהתפילין קדושים ואינו רשאי להסיח דעתו מהם אפי' רגע א' ע"כ בעסקי בצרכי הגוף א"א שלא יסיח דעתו מהם אבל לפמ"ש בלוח ארז פי צו אקרא ופתח אהל מועד תשבו לפרש הש"ס דחולין אנא כחלא בר חמרא דבצדיק גם שעוסק בצרכי גופו מ"מ הוא קדש לה' א"כ יוכל להניח תפילין בעת עסקו בצרכי גופו ג"כ והנה מה שהניחו עצמותיו של יוסף שהם גופניות בארון וא"כ איך נוכל לומר עליהם שקיימו מש"כ בזה הלא רק הנשמה והרוח עסקה בתורה לצרכי גבוה אבל עצמותיו וגופו הם רק בשר ועפר ובע"כ דאם האדם מקדש גופו גם הוא טהור וכלו קדש לה' וכנ"ל ע"כ השיב להם ר"מ והביא ראי' מעצמות יוסף שהיו מונחים בארון להורות שקיים זה מש"כ בזה ומוכח דגם הגוף יכיל לקדש א"ע ולעלות במעלה עליונה וגבוה:
ולמען תספר באזני בנך וכו' וידעתם כי אני ה' עפמ"ש בלוח ארז וילך אקרא ה' משמים השקיף על בני אדם שרק אותם בני אדם שהם ידעו את ה' להכירו בידיעה בשכל ג"כ המה יגדלו גם את בניהם אחריהם על ברכי התורה והמצות וז"ש הרגיל בכר הויין לי' בנים ת"ח שרק הרגיל להאיר עיני שכלו באור אש דת הוא גם למד את בניו להתחמם ג"כ כנגד אורן של חכמים ולהיות תלמידי חכמים אבל מי שכל דרכו רק אמונה ולא תבונה לא יתלהב כ"כ לגדל את זרעו לתורה ולתעודה וז"ש ולמען תספר באזני בכך וכו' התנאי הוא שאתם בעצמכם וידעתם את ה' כמ"ש דע את אלקי אביך אם אתם יהי' לכם ידיעה והשגה ברורה אז אבות לבנים יספרו, עוד ירמוז למ"ש בהגדה שפי' ואפי' כלנו חכמים וכו' כלנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וז"ש למען תספר אע"ג שידעתם כבר כולכם כי אני ה' ועפמ"ש בלוח ארז לפרש הרי זה משובח שמורה בזה ידיעתו כמ"ש נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאוד שאם נפשי יודעת הרבה רק אז אני מבין שנפלאים מעשיך, וז"ש למען תספר וכו' ועי"ז אתם מורים וידעתם וכו':
ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבותיך ואבות אבותיך מיום היותם על האדמה וכו' - עפ"י מ"ש בלוח ארז פ' נח לפ' זכור ימות עולם ודרשי חז"ל זה דור המבול שע"כ הוצרך הקב"ה בימים ההם לכלות העולם כלו ולבערם מן הארץ

כי לגדולים יספיק גם כשיחטאו כלם אם יענישו מקצתם אשר חטאו ביותר והאחרים יקחו מזה מוסר ישמעו ויראו אבל לקטנים שאין להם דעת ובינה להשכיל להיטיב צריך להעניש כל א' וא' ולא יספיק שיקחו האחרים איש מרעהו מוסר ויתנו לב וע"כ בשביל שבימים הראשונים הי' העולם בנעוריו ולא מוכח רק לימים וזהו זכור ימות עולם ע"כ הי' דור המבול שבלה את הכל וכ"כ נאמר גבי מצרים לו היו עם בינות לא הי' מהצורך להכות את כלם כאיש אחד במכות הנאמנות כ"א הי' די לייסר איזה מהם והאחרים יבינו דבר מתוך דבר אבל אחרי שלא היו מרואי אור הדעת כ"א כסילים ההולכים בחשך מימיהם וימות אבותיהם אשר היו מעולם אנשי בליעל ע"כ הוצרך השבט לגוו כסילים וז"ש ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך וכו' ולא יספיק אם המכה תשיג ותרדוף רק ליחידים ושאריתם יראו ויפחדו והטעם לזה בשביל שהם כסילים ההולכים בחשך ורק אם ירגישו כלם בגופיהם רק אז אולי ילמדו דעת וז"ש לנתינת טעם אשר לא ראו אבותיך וכו' שכלם היו כעטלפים מורדי אור השכל ולא ראו מאורות מימיהם מיום היותם וכו' ע"כ מן ההכרח להעניש כולם. ובענין הזה ביארתי עוד בפ' ואתחנן עיניכם הרואות וכו' אשר עשה ה' בבעל פעור כי כל האיש אשר הלך אחרי וכו' השמידו ה' אלקיך מקרבך וכו' (וזה כנ"ל מה שהשמיד כל האיש שהלך אחרי בעל פעור לא מקצתם זה הי' מורה כי כל אותם שהושמדו היו חסירי הדעת ובינה להבין דבר מתוך דבר וי"ל עוד קצת באופן אחר בפסוק הזה) שבעת שהדור הוא דור דעה חטאם כבד מאוד ועונם גדול מנשוא עד שאין די לכלות רק מקצתם כי לפי גודל עונם גם העונש גדול וכלם צריכים לישא את חטאם הכבד וז"ש כאן עיניכם הרואות כי כל האיש וכו' השמידו ולא הסתפק רק במקצתם והטעם כי אתם הדבקים שהייתם דבקים הרבה עד שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל ע"כ גדול הי' העין ולא הסתפק במועט:

ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך וכו' כי חג ד' לנו ויאמר אליהם יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח וכו' ראו כי רעה נגד פניכם עפמ"ש חז"ל כתוב א' אומר עצרת לה' וכתוב א' אומר לכם הא כיצד חלקהו חציו לה' וחציו לכם, והנה לזבוח לה' אין צורך שילכו גם הבנים והבנות כמ"ש פרעה לכו נא הגברים ועבדו את ה' אבל להיות גם לכם לזה צריך ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וז"ש משה רבינו ע"ה בבנינו ובבנותינו בלך כי חג ה' אע"ג שחג ה' הוא ולזה ולא צריך לבנים ובנות אבל גם לכו כי חציו לכו ע"כ גם הם יתערבו בשמחתנו, ועפי"ז י"ל בדברי המסורה כאן שהביאה בעה"ט באספכם את תבואת הארץ תחוגו את חג ה' כי באמת אוה"ע א"א להם לעשות כן שיהי' חציו לשם וחציו לכם כמ"ש שע"כ אומרים בשבת במנחה ואני תפלתי ומי כעמך ישראל

גוי אחד בארץ שאומות העולם אחרי שאוכלים ושותים מתהוללים ביינם אבל אנו עם בני ישראל יודעים גם בעת שמחתנו לעבוד את ה' כמ"ש בלוח ארז באריכות כמ"פ, והמופת לזה שהרי חג הסכות הוא זמן האסיף מגרן ויקב ומטבע האדם לשמוח בימים ההם בשמחה גופנית על אשר דגנם ותירושם רבו ויפרוצו ובכ"ז צוות הקב"ה שגם בעת ההיא נשמוח בה' ונגיל בישועתו על כי ידע הקב"ה את טבע עם בני ישראל שהם יודעים את ה' ויכולים לחבר ולאחד כאחד יחד שמחת הגוף ושמחת והנפש וז"ש לראי' ע"ז כי חג ה' וגם לנו שהרי נאמר באספכם את תבואת הארץ והי' מקום לומר שהשמחה לא תהי' רק מארציות כי ממנה לקחה ובכ"ז תחוגו את חג ה' כנ"ל, אבל באמת קשה הדבר שתהי' השמחה מוגבלת חציו ממש לה' וחציו לבם ואם גם כונת האדם לעשות כן בכ"ז ברוב פעמים שפחה תירש את גבירתה רצוני שמחת הגוף העלה ותגבר ותתפוס את האדם במצודי' עד שהיא נעשית עיקרית ושמחת הנפש רק טפלה לה, וז"ש פרעה יהי כן ה' עמכם לא שהשמחה ולה' תהי' העיקרית וטפילה לו תהי' שמחת הגוף כ"א כאשר אשלח אתכם ואת טפכם אז יהי כן ה' השמחה לה' רק "עמכם" טפילה לכם שתעשו העיקרית השמחה שלכם וטפילה לו שמחת ה' ואע"ג שאתם לא תתכוונו לזה ורצונכם יהי' לעשות שמחת הנפש עיקרית בכ"ז גם נגד מחשבתכם ודעתכם תבוא הרעה הלזו שתקדימו שמחת הגוף, ובנתינה לגר פי' ג"כ נגד פניכם נגד רצונכם, וזהו כי רעה תצמח מזה אם אשלח אתכם ואת טפכם כי הרעה הזאת תבוא גם נגד פניכם ורצונכם- ובאופן אחר פירשתי בפסוק זה וגם כפל הלשון כלך ב' פעמים כי כבר טענו על מעשה הקרבנות כמ"ש כי לא צויתי את אבותיכם על דבר עולה וזבח ובאמת אמרו שאין הקרבן עיקר התכלית כ"א שעל ידו יומשכו בפרט הבנים והבנות שהם לא יוכלו לעבוד את ה' מבלי שיומשכו לעבודה ע"י מעשים ממשים שיפעלו על לבותם ועל חושיהם כי אין בכחם להשיג רק ע"י אמצעים הנרגשים להם ע"י חושיהם והכהנים בעבודתם ימשכו בעבותות אהבה לעבודת השי"ת ע"כ אמר משה רבינו הן אמת שאנחנו בעצמנו בנערינו ובזקנינו כלך גם בלי צאן ובקר כי לאנשים בהירי השכל אין מהצורך לעבודת הקרבנות כי גם בלי אמצעים יוכלו לדעת את ה' אבל בבנינו ובבנותינו שלא נפתחו להם עיני שכלם עדיין לראות אור בהיר בלי קרבנות ע"כ עי"ז בצאננו ובבקרנו נלך ויאמר להם פרעה אחרי שעיקר תכליתכם בהקרבנות למען ימשכו הבנים והבבות לכו "נא" כעת לעת עתה הגברים לבד בלי צאן ובקר כי אותה אתם בעצמכם מבקשים רק לעבוד את ה' ואתם הגברים אשר כבר גבר עליכם שכליכם אינכם צריכים לקרבנות להיות לכם אמצעי אחרי שאותה היינו עבודת השם אתם מבקשים להשיג ע"י אמצעים האלו ואין לכם צורך בה:

ולא נותר כל ירק בעץ - במסורה ונערים בעץ כשלו, יש להמליץ עפ"ד רמב"ן בפסוק הנני מביא מחר שרק הפרח והנצנים שנראו אכל הארבה וזהו רק הנערים שהיו בעץ דהיינו הפרחים והנצנים שהם בימי נעוריהם הם רק כשלו:

חטאתי לד' אלקיכם ולכם ועתה שא נא חטאתי אך הפעם והעתירו לד' אלקיכם ויסר מעלי רק את המות דזה עפמ"ש בפ' ויחי בשם הריא"ף בעי' דהא דאחז"ל עבירות שבין אדם לחבירו אינו מכפר עד שירצה את חבירו היינו שגם העבירות שבין אדם למקום אינו מכפר כשיש לו עבירות שבין אדם לחבירו ע"כ אמר אחרי שחטאתי לה' ולכם מתחלה שא נא חטאתי מחול לי על מה שחטאתי לך בן אדם ואח"כ העתירו אל ה' והוא רחום יכפר, והנה אחז"ל ביומא חטא אדם פעם ראשונה וב' וג' מוחלין לו שנאמר הן פעמים ושלש יפעל אל עם גבר אבל לא יותר והנה פרעה חטא נגד ה' כמה פעמים במרדו בו ית"ש ובודאי עונו אינו נמחק לגמרי רק לשעה יוכל להנצל ממיתה משונה ע"י תפלת הצדיק אבל עוד יפקד עליו עונותיו אבל נגד משה רבינו ע"ה שלא חטא נגדו רק בפעם הזאת שגירש אותם מאת פניו רק בפעם הזאת הוא יכול למחול עונו לגמרי וז"ש שא נא חטאתי לגמרי והטעם אך הפעם יען שלא חטאתי נגדך רק הפעם הזאת אבל אל ה' שחטאתי פעמים הרבה העתירו שיסר רק את המות הזה אם שידעתי שבכ"ז ביום פקדו יפקדו עונותי כי אין מוותר לגמרי ביותר מג' פעמים והא דפתח בלשון יחיד שא נא וסיים בלשון רבים והעתירו י"ל דבחטא אם חטא לשנים עונשו יותר גדול משאם חטא רק לאו ע"כ להקטין חטאו שחטא ופגם בכבוד משה ואהרן אמר שהם תואמי צבי' ואינם נחשבים רק לא' וע"כ אמר שא נא חטאתי כי לא חטא רק נגד גוף א' אבל לענן תפלה אינו דומה תפלת רבים לתפלת יחיד כמשאחז"ל ע"כ לענין תפלה חשב אותם לשנים ואמר העתירו בלשון רבים:

נטה ידך על השמים ויהי חשך על ארץ מצרים וימש חשך וכו' כי משה רבינו הראה תוקפו וגבורתו על צבא השמים שבכחו לבטל תהלוכת הטבעי וגם בעת שע"פ הטבע תמוש החשך ויזרח אור בוקר לא עבות הוא יביא אותו וזהו נטה ידך על השמים שאתה מושל בגבורת ה' על צבא השמים ויהי חשך על ארץ מצרים באותו הזמן וימש חשך בהגיע העת שתגלל חשך מפני אור וי"ל בזה דברי המדרש זש"ה שלח חשך ויחשיך ולא מרו את דברו שהקב"ה שלח את החשך עפ"י דרך הטבע ובעת ההוא שנשלח החשך והי' צריך לבוא האור אז ויחשיך הביא משה רבינו את החשך ועכ"ז לא מרו את דברו עי"ז ששינו את הטבע כי גם הוא ית"ש הסכים לזה כי צדיק מושל ביראת אלקים. - ובאופן אחר יש לבאר בפסוק הזה שמתחלה אמר ויהי חשך "על ארץ מצרים" ושוב

אמר ויהי חשך אפילה "בכל ארץ מצרים" וי"ל שהקב"ה לא צווה רק שיהי' החשך על ארץ מצרים עליהם למעלה יראו חשך ענן וערפל נטוי על ראשיהם אבל משה רבינו ע"ה הוסיף מעצמו ויעשה שהי' חשך אפילה בכל ארץ מצרים למטה אשר לפי מאמר השי"ת הי' לו רק להיות על ארץ מצרים להפחידם שיחזרו עי"ז בתשובה אבל ותגזר אומר ויקם לך הביאו משה רבינו בכל ארץ מצרים, ומ"מ כיון שלא ציוה כן השי"ת שיהי' החשך למטה אע"ג שמשה רבינו ע"ה גזר שיהי' למטה מ"מ דוקא רק על מצרים אבל לכל בני ישראל הי' אור נשאר האור במושבותם כאשר צוה ה' וגם בזה עולים יפה דברי המדרש הנ"ל שהביא פסוק שלח ויחשיך ולא מרו את כנ"ל שאע"ג שמשה רבינו גזר מדעתו מ"מ צדיק מושל ביראת אלקים, עוד יש לרמז בפסוק הזה עפמ"ש כפ' על מאחז"ל כשנולד משה רבינו נתמלא כל הבית אורה ששאר האמונות העמידו יסודותיהם על אדני החקירה ועיון ע"כ לא השיגוה רק אנשי המעלה אבל תוה"ק תכון בטובתך לעני אלקים שתוה"ק ירתה פנתה על מעשה האדם בשבתו בביתו ע"כ הבית הוא קדש לה' ע"י ההתנהגות בתוכו בקדושה ובטהרה ע"כ אמר נטה ידך אם מעשה ידך להתפאר תהי' אז על ארץ מצרים אשר רק דרכי העיון והחקירה להם למטרה רק חשך ואפילה יהי' כי גדול מעשה צדיקים מעיוני שכל האנושי אסר ערפל חתולתו וע"ז מסיים לכל בני ישראל לא האיר להם רק בשכנם בודד בחקירה ועיון כ"א הי' אור גם במושבותם ע"י ישיבתם בבית התקדשו והתטהרו ע"כ לא רק אצילי בני ישראל כ"א לכל בני ישראל הי' אור ע"י מושבותם כי נתמלא הבית אורה עיין לוי"א וי"ל בזה מחז"ל מהיכן הי' החשך וסיים אוי לו לבית שחלונותיו פתוחים לתוך החשך שאחרי שכל האדם קצר מהבין הדברים לאשורם ע"כ מי שמעמיד אבן פנת אמונתו על דרכי החקירה שחשך חתולתו אוי לו ואחרי שהחשך מרמז כנ"ל אמר אוי לו לבית אמונה שחלונותיו היינו מוצאיו ומובאיו פתוחים לתוך החקירה שחשך יכסהו:

לא ראו איש את אחיו ולא קמו וכו' ולכל בני ישראל היה אור במושבותם יש להמליץ כי רוב המחלוקת נצמחו מזה שכל א' רואה מה שיש לחבירו ומקנא בו אבל אם לא יסבו בלכתם כ"א איש אל עבר פניו יהלכו אז שלום ושלוה יאיר וזהו לא ראו אם לא יראו האנשים במעשה אחיו ולא יקום ויגביה א"ע על מי שתחתיו במעלה ובמדרגה למשול עליו ביד חזקה כי אז בטח ולכל בני ישראל לכלם יחד הי' אור במושבותם. ובענין הזה פירשתי ג"כ בפ' יתרו וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום ובמסורה הביאה בעה"ט והתבוננת על מקומו ואיננו כי אם כ"א על מקומו יעמוד וינוח מבלי לראות ולהתבונן על מצב חבירו ולהתקנא בו אז שלום ושלוה יעמוד לנצח אבל אם כ"א אינו מסתפק בשלו

ורואה ורוצה בשל חבירו והמקום אשר הוא עומד עליו אינו נוח לו ותמיד יתבונן ויחקור מדוע הוא במעמד זה וחבירו במעמד אחר גבוה הימנו כאשר עושים "הזאציאליסטען" בימינו שכל א' מקנא בחבירו אז כל מעמד העם ברע הוא כי יהרסו כל מוסדות החברה אשר עליהם מצוקי תבל כוננו וזהו וכל העם על מקומו אם כל העם כקטן כגדול עומדים ומכירים את מקומם וחן המקום עליהם שלא יתקנאו במי שעומד במקום גבוה אז יבוא בשלום ואין מפריע ומחריד אבל אם והתבוננת על מקומו כשהאנשים יחקרו ויתבוננו על המקום מי הוא העומד במקום גבוה ומעלה אחרת ובהגיגו תבער אש הקנאה מדוע לא שוו כל האנשים כטוענות שיטענו הקאמוניסטען והזאציאליסטען אז ואיננו אין קיום ומעמד למצב כזה:

עוד נגע א' וכו' אחרי כן ישלח אתכם מזה כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה הך כפל לשון "כשלחו" נ"ל כי באמת לא פרעה ברצונו שלח אותם כ"א המכות הנאמנות לשולחם המה נחשבו המשלח העיקרי לא הוא כי לו הי' השילוח על אפו ועל חמתו וכיון שכל מה שעשה לא עשה ברצון יש מקום לחשוב שבודאי לא יעשה רק ההכרח שא"א בלעדו ויעכב לעצמו משלהם כיכלתו כדי שבהסיר המעיק אשר אכף עליו יחזיר אותם תחת עול עבדותו ואם הוא הי' השולח אותם מרצונו הטוב אחרי שאין דעתו לרדות בהם עוד אז ישלחם לגמרי וז"ש ואחרי כן אחר בוא הנגע ישלח אתכם ואע"פ שהוא שלא ברצונו ולא נחשב הוא למשלח כ"א הנגע ישלח עכ"ז כשלחו' כן יעשה ממש כמו שהוא הי' השולח וזה שכלה גרש יגרש אתכם ולא יעכב משלכם מאומה:

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכו' ופירש"י אין כא אלא לשון בקשה וכו' הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול לא קיים, דלכאורה יקשה כיון דחז"ל דרשו רעך למעט עכו"ם בכל מקום א"כ איך נאמר כאן על המצרים רעהו ורעותה ע"כ לולי דמסתפינא הייתי אומר עפמ"ש במשנה סוף תענית בט"ו באב ויוה"כ שבהם היו בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולים כדי שלא לבייש את מי שאין לו א"כ ה"נ כיון שהיו צריכים לחוג חג ה' כמ"ש משה רבינו ע"ה ע"כ לבשו ג"כ בגדים שאולים כדי שלא לבייש מי שאין לו, וזהו וישאלו איש מאת רעהו הישראלי ושו"ר שגם בהתורה והמצוה פירש כן רק מטעם אחר, והנה להגיע למדרגה זו שלא לבייש את מי שאין לו היא מעלה רמה ונשגבה לא יזכו אלי' רק בקדושתן וטהרתן וכ"ז אם לא הי' משה רבינו מצוה ע"ז בשם ה' ובכ"ז יעשו מעצמן ומרצונם הטוב אז ישמח צדיק אבינו אברהם ביוצאי חלציו שגבהו למעלה רמה משא"כ אם היא מצוה כשאר מצות ה' אז אינו מורה על רום מעלתם וטוהר

לבבם כיון שאינם עושים רק כמצוה ועומד ופקודת משה רבינו ע"ה בשם ה' שמרה רוחם ע"כ לא צוה ה' על זה שישאלו רק בלשון בקשה עורר את רוחם וגם זו לא בפומבי אל כל הקהל כ"א "באזני העם" לחוש להם ברמיזא די לחכימא שיעשו כן להראות שאר רוחם הטהורה שכ"א אינו רוצה לבייש את מי שאין לו וזה באמת רכוש גדול רוחני ומוסריי שהגיעו למעלה ובינה יתירה כזו וז"כ המאמר - ויש להעמיס דברינו בדברי המכילתא בפרשתנו אקרא ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים וכו' וכי מה אמר להם משה במצרים דבר נא באזני העם וכן עשו אשר דבריהם משוללי הבנה הקו' והתירוץ ולהנ"ל היו שני מצות האחד שישאלו איש מאת רעהו כדי שלא לבייש מי שאין לו והב' שישאלו ממצרים לנצלם ע"כ סיפר הכתוב ובני ישראל עשו כדבר משה ופי' המכילתא הוא דבר נא באזני העם וישאלו מאת רעהו ישראל כנ"ל ואח"כ אמר הכתוב שאח"כ וישאלו ממצרים קיימו מצוה:

ויתן ד' את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאוד כי למצוא חן בעיני העמים בנקל הוא אם יתערבו עמהם וילמדו מעשיהם ויאכלו מפת בגם וישתו יין נסיכם אז יראו לישראל פנים שוחקות ומאירות אבל באמת ישראל במצרים שנאמר עליהם שלא שינו שמם ולשונם ח"ו לומר שעי"כ מצאו חן בעיני העמים המצרים אדרבה רחקו מהם ומהמונם ועפ"ד הטבע הי' להם לשנאותם תכלית שנאה כי לא יוכלון לאכול את העברים לחם רק הקב"ה נתן את חן העם שלא כדרך הטבע בעיני המצרים וז"ש וה' נתן את חן העם לא שהם עשו פעולה להתקרב אליהם בזרוע אבל לפי דרך הטבע לא הי' להם למצוא חן בעיני מצרים והמופת לזה שהרי אף נרצה לחשוד את ישראל שהפרו ברית תורה למען למצוא חן בעיני המצרים ויתנהגו עמהם באחוה וריעות בכ"ז הלא משה רבינו הידוע בצדקתו וקדושתו וא"כ הי' להם לשנוא אותו עכ"פ ובע"כ ממה שגם האיש משה המורם מעם גדול מאוד מוכח שגם בני ישראל לא עשו מאומה לקרב את עצמם להמצרים ובע"כ שרק ה' נתן את חן העם בעיני מצרים שלא עפ"ד הטבע ולהלן בפרשתנו הוא אומר וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים הביא ראי' אחרת לזה שרק ה' נתן חנם ולא שהם עשו התקרבות למצרים שהרי וינצלו את מצרים ואז"ל שעשאו כמצולה שאין בה דגים ופי' המפרשים שלקטו הניצוצות כולם שהיו במצרים שנתחברו לישראל קדושים ונעשה מצרים ארץ טמאה בלי שום ניצוצ' קדושה וכ"ז שייך אם בני ישראל נשארו בקדושתם ולא עשו כמעשה מצרים ואם היו עושים כמעשיהם למען למצוא חן ולהפיך רצונם לא היתה הקדושה יכולה להתדבק בהם ובע"כ שרק ה' נתן את חנם כנ"ל:

ומשה ואהרן עשו את כל המופתים פי' רש"י שלא שנאו כאן אלא בשביל לסוכה לפרשת שלאחרי, עפמ"ש בלוח את פ' האזינו דהנה דברים היוצאין מן הלב נכנסין ללב, ואם דברי המוכיח אינם מתקבלים מורה לכאורה שדבריו אינם יוצאים מן הלב אלא שכ' שם הוכח תוכיח אפי' ק' פעמים ובכ"ז לא תשא עליו חטא שאין החסרון במוכיח רק במקבל שאין לו נשמה כמ"ש רשעים אפי' בחייהם קרוים מתים ולזה י"ל שע"כ מונים ישראל ללבנה להורות כמו שהלבנה מאירה ע"י הכנתה לקבל אור השמש כמו כן צריך שמי שמוכיחים אותו יהי' לו לב להבין ולא שנפשו יצאה בדבר המוכיח אליו ואחרי שכבד לב פרעה שאחז"ל של"ה לו לב כ"א כבד ע"כ אין להאשים את תואמי בבי' משה ואהרן שח"ו לא יצאו דבריהם מן הלב בשביל שפרעה לא שמע אליהם עד שהיו צריכים לאותות הרבה ולא יהיו ראוים ח"ו לצוות ה' להם המצוה הראשונה שנצטוו ישראל ע"כ אע"ג שהם עשו את המופתים הרבים ההם ולא נשמעו דבריהם ולא נכנסו ללב פרעה בל תדמו ח"ו שדבריהם לא יצאו מן הלב רק וידבר וכו' החדש הזה לכם שאתם מונים ללבנה בשביל שצריך למקבל כן אורכם יגיה רק אם המקבל יש לו לב ונפש:

ויאמר ה' אל משה וכו' החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה כפל הלשון הנגלה י"ל כי החדש הזה הוא מצוין לפי שבו נגאלו ישראל ע"כ הוא חשוב ועומד ברום המעלה וכ"ז למי שגם בכל השנה תמיד ישמח בזה שהכניס ה' אותנו תחת כנפי שכינתו ית"ש ונתן לנו תוה"ק והוא מונה כל השנים לזמן הגאולה ופדות הנפש משא"כ מי שמונה שנותיו תמיד למספרים אחרים ומורה בזה שגאולת נפשנו אין חשוב עליו כ"כ לזה אין החדש הזה הראשון ומעולה שבחדשים כי במה נחשב לו ע"כ אמר החדש הזה לכם ראש וראשון ועיקר לחדשים אך זה רק בתנאי אם ראשון הוא לכם לכל חדשי השנה תמיד תמנו בו מספרכם רק אז הוא הראשון ומעולה - עוד יש לפרש הכפל לשון בזה עפמ"ש חז"ל לכם ולא לאומות העולם כי אומות העולם מונים לחמה וישראל ללבנה ובמדרש הטעם לפי שאומות העולם מושלים בעוה"ז ונמשלו לחמה שמושלת רק ביום וישראל ממשלתם לעה"ב תהי' כלבנה שאינה מושלת אלא בלילה ע"כ אחרי שעת עתה לא נמנה רק לחמה כאומות העולם ע"כ כפל לשונו ואמר מתחלה החדש הזה לכם ראש חדשים שמכניסן מתחלת השנה וראשון הוא לכם שאתם הראשונים המתחילים למנות חדשי הלבנה לחדשי השנה, ועפ"ד המדרש הנ"ל מובן מה שעת עתה לפני קבלת התוה"ק וגם האומות העולם שלא קבלוה מונים לחמה כנ"ל, ויש להעמיס זה בכוונת מאחז"ל "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם" כי אמנם בהתחלת התורה תיכף הי' להם למנות ללבנה וזהו ג"כ כונת אמרם ז"ל "כל המברך על החדש

בזמנו כאלו מקבל פני השכינה" כלומר שמברך להקב"ה שצוה בעתו ובזמנו להתחיל למנות ללבנה והיודע טעמו ונימוקו כאלו מקבל פני שכינה ורק אחרי שישראל קבלו פני שכינה וה' נקרא עליהם רק אז ראוים למנות ללבנה שדומים לה כנ"ל. ובאופן אחר יש לבאר כפל לשון הנ"ל כי אצל ישראל שהיו בקושי השעבוד בודאי החדש הזה הוא להם לראש וראשון שבו התחילו לחיות חיי אנשים אבל משה ואהרן שלא היו בקושי השעבוד דכל שבט לוי לא נשתעבד עכ"ז כיון שעכ"פ ישראל ננאלו בו יש לו להחדש הזה גם להם מעלה יתירה על שאר חדשי השנה עכ"פ אולם גם בענין המוסרי יש כזה כי ישראל שהיו גוי מקרב גוי בחדש הזה ה' עם נברא לה' ולעבדו ע"כ יש לו להחדש הלז יתר שאת ועוז ביתרון הכשר משא"כ במשה ואהרן להם לבדם נתנה האור הטוב הזה גם בהיותם במצרים. ושעפי"ז פירשתי בדרוש לפ' החדש מאמר הירושלמי הובא בדמש"א בפרשתנו "בין פ' פרה לפ' החדש לא יפסיק וסימן לדבר בין כוס ג' לרביעי לא יפסיק" ולהנ"ל דמעלת החדש הזה משום שבו יצאו ישראל מאפילה לאור גדול שהי' לבם מטומטם ומשוקע באי ידיעתם ונעשו אנשי לב ומדע ויש לכוין זה במאמר הש"ס שבת קי"ז בר"א דאיתעקר לי' תלמודי' וטעה וקרא במקום החדש הזה לכם החדש הי' לבם כלומר שע"כ גדלה מעלת החדש הזה לכם ראש וראשון שיצאו מטומטום הלב שהי' חרש אטום וסתום משמוע דבר ה' וגם י"ל בזה מאחז"ל כשאמר הקב"ה החדש הזה לכם נתקשה משה עד שהראהו הקב"ה באצבע' כי משה רבינו ע"ה אשר לו ובעבורו לא האיר החדש כ"כ כנ"ל נתקשה מדוע זה החדש יהי' ראש לחדשים אחרי שגם מקודם לא עזב את דרך השלימות אבל באמת גם לו יחשב החדש הזה לקודם במעלה יען שהוא לבדו הוא ואין מלך בלא עם ומה בצע כי הוא יעבוד את ה' אם העם לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ויהי הוא בישורן מלך ונגש הוא אל ה' והעם לא יעלו עמו אין בכחו לפעול כ"כ רק בהצטרף עמו גם העם יחד לעבוד את ה' שכם א' אז יש לאל ידו לפעול גדולות ונצורות והסימן לזה הוא האצבע שביד האדם אף שהוא היותר גבוה שבאיברי היד מ"מ לא יוכל לעשות מאומה מבלי עזר והשתתף יתר האצבעות ואם יחדלו מלהשתתף עמו אין בכחו לעשות כלום עם היות שהוא הגדול והם הקטנים ע"כ בעת נתקשה משה רבינו על מעלת החדש הזה שיהי' ראש אחרי שהוא לא הרגיש הצורך לזה כנ"ל הראהו השי"ת שהאצבע" כמו שהאצבע הגדול לא יוכל לעשות מבלעדי הקטנים כן גם משה ואהרן בלי ישראל גם הם לא יוכלו לפעול ואחרי שכל עיקר מעלת החדש הזה רק שבו יצאו מאפילה לאור האמיתי ע"כ בין הפרה שמורה על טומאת ישראל שבאה הפרה לכפר ובין החדש שג"כ מורה עיקר מעלתו ע"ז לא יפסיק כי שניהם לאחדים המה והד' כוסות

שנתקנו נגד והוצאת והצלתי וגאלתי אותם משפלותם הרוחני ולקחתי אתכם לי לעם בחדש הראשון ע"כ שפיר נתן הירושלמי סימן לדבר בין כוס ג' לד' לא יפסיק דכולהו חדא טעמא הוא ובזה יפורש ג"כ דברי המד"ר אקרא דהחדש הזה הה"ד ב' מלכים ימלוכו ועיין לקמן בדבור הסמוך מש"כ בזה ולהנ"ל הדברים כפשוטן כיון שאין מלך בלא עם ועי"ז גם למשה ואהרן מעלה יתירה בחדש הזה שישראל יצאו מאפילה לאור גדול אע"ג שהם בעצמם השתלמו גם מקודם יען שעי"ז שישראל הוגבהו משפלותם המוסרי יוכלו למלוך עליהם כי אין מלך בלא עם וע"כ אמר אבי' בחדש הזה ועל ידי מלכים ימלוכו יוכלו למלוך על העם, ובזה כבין כפל הלשון בפסוק הזה "החדש הזה לכם" לכל ישראל בעצמם ראש חדשים ראשון במעלה אבל גם לכם למשה ואהרן אם גם בעצמו אינו חשוב כ"כ מ"מ ביחד והצטרף לשאר חדשי השנה גם לכם הוא ראשון כיון שבו שבו הוגבהו ישראל:

במד"ר "החדש הזה לכם" הה"ד בי מלכים ימלוכו עיין בני יששכר עוד במד"ר הה"ד אלה שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ זה משה ואהרן שבזכותם נגאלו ממצרים - ונראה עפ"ד בחולין ס' "אמרה ירח לפני הקב"ה אפשר לב' מלכים להשתמש בכתר א' א"ל הקב"ה לכי ומעטי את עצמך אמרה לפני הקב"ה וכי בשביל שאמרתי דבר הגון אמעט את עצמי" וצ"ל דקאמר אפשר לב' מלכים וצריך לפרש בלשון בתמי' מדוע לא אמרו אי אפשר לב' מלכים, עוד מה זה שאמרה וכי בשביל שאמרתי דבר הגון מאי דבר הגון ואי הדבור הזה ההגון בודאי לא הי' הקב"ה מענישה ע"כ נ"ל כי מי שיודע שלך ה' הגדולה והגבורה והכל מידו הטובה ולו העוז והמשרה זה לא יקפיד אם גם אחר משתתף עמו בענין המלוכה אחרי שלא שררות הוא נוטל כי אם עבדות לנהג את צאן עמו ע"פ פקודת מלך מלכי המלכים הקב"ה עוד נוח לו יותר אם לא עליו לבדו כל המשא והנטול אשר נטול עליו כ"א עוד אחד שנתמנה מהמלך הממליך מלכים, אבל מי שנוהג נשיאתו ברמה רק לכבוד עצמו הוא לא יוכל לסבול שעוד אחר ינהג עמו בכבוד המשרה ובאמת הוא מדרגה גבוהה להרים את עצמו עד שלא יהי' שום קנאה ותחרות על אחזת רעהו אשר יאחז כמוהו בשבט מושלים אבל שום נברא לא יוכל להתהלל עצמו בזה כמו שמספרים מהגאון מהר"י ששמע על כומר א' שיש לו מדת עניוות עד להפליא ולא האמין לשמועה זו שערל יזכה למעלה רמה כזו שנשתבח בה אדון הנביאים וע"כ נסע שמה למען בעיניו יראה אם אמת כן ובראותו גודל ענוותו של הכומר ההוא נצטער ע"ז עד שבעת פרידתו ממנו שאל אותו הכומר למה באת אלי אדוני לבקר בהיכלי והשיב לו האמת שרציתי לידע אם הנך באמת ענוו גדול כ"ב כמו ששמעתי ושאלהו הכומר ומה

מצאת בי אם אני עניו באמת וכאשר שמע הגאון שאלה זו נתקרר רוחו ואמר כיון שהוא אומר על עצמו ג"כ שהוא עניו הוא באמת אינו עניו רק מתפאר את עצמו בענוותו, כ"כ לומר ע"ע שאין בו שום קנאה אינו רשאי כ"א יהללך זר ולא פיך, והנה הלבנה אמרה והללה את עצמה אפשר לב' מלכים לא בלשון תמי' רק שאמרה שבאמת אפשר לב' מלכים שישתמשו בכתר אחד ואין ביניהם שום קנאה ותחרות ע"כ אמר הקב"ה לכי ומעטי את עצמך שלא תדבר גבוהה כ"א יהללך זר ולא פיך, וע"ז השיבה אחרי שבאמת דבר זה הגון הוא ונכון שישתמשו בלי קנאה ותחרות ומעלה רמה ונשאה היא ורק שאין לומר כן על עצמו וכי בשביל שאמרתי דבר ההגון הזה אמעט את עצמי הלא באמת הדבר הוא הגון, והנה מצינו שמשה ואהרן נהגו נשיאותם ביחד בלי שום קנאה כמ"ש וראך ושמח בלבו תאומי צבי' ולמדו שאפשר לעשות כן שאפשר לב' מלכים להשתמש בכתר אחד ממאמר הלבנה הנ"ל ע"כ וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר שיחלקו שניהם בנשיאותם להיות מושלים יחדיו תמים ולמדו כן מהלבנה ע"כ אמר החדש הזה יהי' לכם לאות ולמופת וע"ז מייתי המד"ר הה"ד "ביי" על ידי מי שהוא מלא רוח דעת ויראת ה' מלכים אף שניהם יחדיו ימלוכו כי אפשר להשתמש בכתר אחד אם כונתם לשמים. - ובאופן אחר י"ל המד"ר הנ"ל כי יש ב' מיני מלוכות האחת הוא שימלוך מלך אשר גם זרעו אחריו יירש וישב על כסאו וממשלה האחרת היא כממשלת רעפובליק שיבחרו עליהם נשיא וראש אבל לא לנצח כ"א לעתים תחודש הבחירה, והנה ע"פ חוקי תוה"ק נראה שיותר נכון מלוכה תמידות כי אחז"ל מלכותא דארעא כמלכותא דרקיעא ע"כ אם רואים מלוכה נצחית עלי ארץ עי"ז יוליכו ג"כ את המלך מלכי המלכים הקב"ה אבל אם מלכותא דארעא אינה מתקיימת אז אמונה במלכות שמים אינה חזקה, וז"ש "כי לה' המלוכה ומושל בגוים" רק אז לה' המלוכה יאמינו במלכותו בחזקה אם יראו מושל (בהיה) בגוים מושל בקביעות וע"כ אמר בי מלכים הרבה היינו מלך בן מלך ימלכו בקביעות ע"פ נימוסי התורה ואחרי שללבנה נאמר ולמשול בלילה לתמידית ע"כ אמר המדיר בי מלכים ימלוכו, וע"פ פשוטו י"ל עוד בדברי המד"ר עפמ"ש בריש ר"ה בא' בניסן ר"ה למלכים ומפרש הש"ס למלכי ישראל ואחרי שמשה ואהרן מלכים היו ע"כ אמר לכם יהי' החדש הזה ראש חדשים כי בי בחדש הזה מלכים ימלוכו שממנו מתחילים למנות שנות מלוכה ואע"פ שמד' שם מוכח דקאי אמלכותו של הקב"ה שהתחילה בחדש ניסן כמ"ש המפרשים מ"מ י"ל שפיר כי נראה הטעם שקבעו חז"ל ניסן ר"ה למלכים כמ"ש וישב שלמה על כסא ה' וכל כסא המלוכה שיושבים עלי' מלכי

ישראל הוא שהקב"ה חלק מכבודו למלך בשר ודם כי לך ה' המלוכה ע"כ כמו שמלכותו של הקב"ה התחילה בניסן כ"כ כל מלכי ישראל מונין מחדש הזה וא"ש דברי המדרש: החדש הזה לכם בילקוט והוא מש"ס סנהדרין ל"ח המברך על החדש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה כתיב הכא החדש הזה וכתיב התם זה אלי ואנוהו, עפמ"ש בלוח ארז בפרשתנו לפרש מ"ש מדרש עוה"ז אירוסין היו ולא מסר להם אלא הלבנה, היינו שבעוה"ז לא נוכל לדבק לגמרי בהקב"ה וזהו רמז החדש הזה לכם ע"ש וכבר פירשתי בפ' בשלח "ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים ובקר וראיתם את כבוד ה'" שבעוה"ז הנקרא ערב אין לנו רק הידיעה אבל לעתיד לבא הנקרא בוקר לעת יזרח אור בוקר לא עבות עין בעין נראה כבוד ה' וזהו ערב וידעתם ובוקר וראיתם את כבוד ה', וזהו המברך על החדש מורה בזה שאינו רשאי לכנוס לפני ולפנים כ"א הוא מקבל פני' השכינה היינו הפנים החיצונים, וע"ז מייתי כתיב הכא החדש הזה דהלבנה מורה וכתיב התם זה אלי עפמ"ש בכ"ס בשלח לפרש מדרש בעוה"ז זה אלי ולעתיד לבא הנה אלקינו זה שבעוה"ז שלא נוכל להשיג מהותו בשלימות ע"כ יש לכ"א השגה בפני עצמו אבל לעתיד לבא כלם ידעו את ה' למגדלם ועד קטנם והשגתם יהיו שוות ע"כ שפיר מייתי קרא מדנאמר זה אלי ש"מ שאין ההשגה שלימה א"כ גם מזה מוכח שאינו מקבל רק פני' השכינה: ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו- הרמב"ן ז"ל דקדק דהו"ל לומר ומרורים יאכלוהו עוד י"ל דנקט מרורים לשון רבים ובמסורה שבבעה"ט הביא אהרן ובניו יאכלוהו ומאספיו יאכלוהו והלל את ה', כי במצרים הי' להם לישראל גלות הגוף עבודה קשה בחומר ובלבנים וגם שיעבוד הנפש ואחרי שיצאו משעבוד לגאולה יצאו ג"כ מאפילה לאור גדול ובצאת יעקב מעם לועז היתה יודא לקדשו ולזכרון שני הגאולות האלו בא הצלי אש שהוא סימן לחירות הגוף כדרך שהמלכים אוכלים למשחה ולגדולה וכנגד חירות נפשינו מגילולי תועבות מצרים באה המצה אשר כל שאור לא יהי' בו שהוא רמז לביעור היצה"ר ושאור שבעיסה כמ"ש המפרשים שאחרי שהיו במצרים עבדים ליצרם מעתה יהיו רק עבדים ליוצרם וירחיקו כל שמץ משהו חמץ, וז"ש ואכלו את הבשר צלי אש שהוא סימן לחירות הגוף וגם מצות שהם סימן לחירות הנפש מיצה"ר ונתן הכתוב טעם על זה "על מרורים" והוא כמו על דברתי על אודות שפירושו בשביל וה"נ על מרורים בשביל שהי' להם שני מיני מרורים לגוף ולנפש בעת היותם במצרים ע"כ יאכלו צלי ומצות ושלא תאמר איך אפשר לאכול לשבעה ולהיות רחיק מיצה"ר הלא הם ב' הפכים בנושא א' שאם בריא את גופו במשמנים ומעדנים אז הלא לפתח חטאת רובץ כמ"ש כל עמל אדם לפיהו ואין ארי נוהם מתוך קופה של תבן

לזה באה המסורה שיוכל האדם לאכול לשבעה ובכ"ז להרחיק את עצמו מן היצה"ר כמ"ש צדיק אוכל לשובע נפשו והראי' שהרי אהרן ובניו יאכלוהו במקום קדוש אכלו את הקדשים מזה מוכח שיוכל האדם לאכול ובכ"ז להיות קודש לה' ועוד כמ"ש בלוח ארז לפ' ויאכל בועז וייטב לבו שבירך על מזונו שעי"ז שהאדם מודה ומהלל להשי"ת על כל הנאותיו אז זה השלחן אשר לפני ה' לזה מייתי המסירה ומאספיו יאכלוהו והללו את ה' בחצרות קדשו ע"כ שפיר יחדיו יכונו המצה והצלי. ובענין זה שכתבתי שהמצה מורה על זכות הנפש שאין בו השאור שבעיסה היצה"ר פירשתי בפ' וירא ויעש להם משתה ומצות אפה ובמסירה שבבעה"ט צלי אש ומצות על מרורים, דרש"י כתב פסח הי' והקשה בש"ח למה לא נאמר גם באברהם שאפה מצות וי"ל עפמ"ש באה"ח שהם לא אכלו רק מצות ולא נהנו מהסעודה דהוא רצה לרמז להם שראוי הוא להצלה כי הוא בבחינת מצה נקי משאור היצה"ר כנ"ל וע"כ רק בלוט הי' לו מצות ולא באברהם אבינו כי ידעו הם בצדקתו ע"כ להורות על זה רמזה המסורה הך קרא המורה שמצה הוא לסימן חירות מיצה"ר: אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו יש לרמז כי בכל מקום האמצעי משובח ביותר ולא ילך האדם אחר אחת הקצוות למשל שיהא זריז ביותר או להיפך עצל ביותר כי אם דרך הבינוני יבחר האדם ללכת בו וכ"ז באדם ששכלו ותבונתו מושלים בו הוא יוכל לשלוט על טבעו שלא תטה ימין ושמאל, והנה הרעבתן ביותר לא ימתין עד שיגמר בשולו כל צרכו רק יאכל מאכלו בחצי צליתו בעודו בכפי יבלענו ולהיפך מי שהוא מתון ביותר הוא לא יסתפק את עצמו בבישול הנהוג כ"א בבישול אחר בישול יהי' מאכלו ע"כ בא הרמז בקרבן פסח כמ"ש מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה עיין לוח ארז ויקרא ד' שכל מצוה כן נעשה לא בזהירות ומהירות יתירה דמיחזי כאלו עליו למשא וגם לא במתינות יתירה ע"כ אל תאכלו ממנו נא למהירות יתירה אבל גם לא ובשל מבושל בישול אחר בישול כי אם צלי אש בדרך הממוצע והמשובח, ואם כן תעשו תורו בזה שלא הטבע תשלוט כ"א שראשו' מקום התבונה והשכל הוא ישלוט ועל כרעיו וקרבו' לכל אשר יחפוץ יטם ועיין לקמן בפ' מצורע בדרוש לשבת הגדול:

ולא תותירו ממנו עד בקר- יש לרמז ע"פ מ"ש והי' ביום ההוא לא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את ישראל מארץ מצרים וכו', והנה הגאולה העתידה מכונה בשם בוקר וז"ש ולא תותירו היינו מהפסח שהוא מרמז על יציאת מצרים לא יותירו ממנו עד בוקר אור לישרים כי כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות:

וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים וכו' פסח הוא לה' אפשר דמרמז למה דקיי"ל בש"ע א"ח סי' צ"א דבשעת תפלה צריך לחגור חגורו משום הכון לקראת אלקיך ישראל ע"כ ולהורות שאכילת פסח הוא עבודה תמה כתפלה היו צריכים לחגור מתניהם וז"ש הטעם שמתניכם יהיו חגורים בשביל שפסח הוא לה' עבודה תמה ושייך בי' משום הכין:

וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף ומשחית בהכותי בארץ מצרים כי שונאי ישראל אומרים שאלקינו הוא בעל חמה נוקם ונוטר ועיין לוח ארז מש"כ בקרא ויהי בנסוע הארון וכאשר יראו מצרים לוקים ואומרים מזה יוכל לצמוח שרש פורה ראש ולענה ח"ו גם בבני ישראל שגם לדעתם יהי' אלקינו אכזרי ח"ו אבל באמת רק דם עבדיו יקום כאשר עשו לרעה בישראל ששפכו דמם כמים כן יעשה להם כמ"ש כי בדבר אשר זדו עליהם, ומה שהקב"ה נוקם ונוטר לאויביו אינו אלא ממדת רחמנותו על ישראל הדרתו וז"ש וראיתי את הדם והוא דם עבדיו וצדיקיו אשר שפכו המצרים ופסחתי וחמלתי עליכם וכפירש"י ורק מרוב חמלתו עליהם וכדי שלעתיד לא יוסיפו עוד לענות וליסרה אתכם ע"כ נקם אשיב לצרי ואם תדעי זאת לא יהי' בכם זה לנגף ולמשחית להשחית את דעתכם ומחשבותיכם בהכותי בארץ מצרים לא תביאו לטעות שח"ו אל קנא ונוקם אני כ"א באמת חימה אין לי ובהכותי בארץ מצרים הוא רק מחמלתי עליכם:

והיה היום הזה לכם הזכרון וחגותם אותו חג לה' לדורותיכם חקת עולם תחגהו כי לדור שיצא ממצרים וראו את היד הגדולה והנפלאות שנעשו להם אינו מבורר שעושים זה חג לה' לשם שמים כי אם נראה שעושים לזכרון הנס הגדול כמו שעושים בני אדם שיקרה להם נס ודבר נכבד עושים היום ההוא לזכרון מדי שנה בשנה אבל דורות הבאים שלא ראו בעיניהם בודאי עושים את החג לשם שמים וז"ש והי' היום הזה "לכם לזכרון" ליוצאי חפזון רק לזכרון אבל וחגותם אותו חג לה' לדורותיכם לדורות הבאים אחריכם, ובאחרית הימים יוסיף מעלה עד שכל העולם יחוגו אותו זכר לנפלאותיו וזהו חקת "עולם" תחגהו שכל העולם יכירו נפלאותיו ויחוגו אותו: שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כי כל האוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מיום הראשון עד יום השביעי יש לרמז עפ"ד ח"ץ תשו' מ"ט דאע"ג דבי"ד של מעלה אין עונשים בפחות מבן כ' מ"מ אם עשה עבירה שחייב עלי' כרת מבן י"ג עד כ' הקב"ה ממתין לו אם ישוב עד לאחר עשרים ולא יכריתנו ואם לא ישוב אז יענישהו גם על עונו אשר חטא בו בהיותו פחות מבן כ' ואחרי ששאור הוא כינוי ליצה"ר הנקרא שאור שבעיסה וימי שנותינו בהם שבעים שנה ע"כ אמר שלא יחשוב האדם אחרי שאין הקב"ה מעניש פחות מבן כ' א"כ יוכל לחטוא בימי נעוריו כאות נפשו בלי שום יראה

ופחד מהכרת ע"כ אמר שאינו כן כ"א אך ביום הראשון בילדותו כבר מחויב ועומד להשבית שאור המחטיאו מבתי הנפש פנימה והטעם שהן אמת שתיכף לא יענישוהו עכ"ז ונכרתה הנפש על אשר חטא מיום הראשון עד יום השביעי והוא כל ימי חייו לכבות גם מה שחטא מקודם כ' אם לא ישוב ומי יודע אם ישוב ונחם ע"כ חנוך לנער ע"פ דרכו להשבית שאור גם ביום הראשון ובאופן אחר י"ל בזה לרמז כי סור מרע ועשה טוב קום ועשה ושב וא"ת המה לנו בני ישראל לחק ומשפט, והנה הילד בימי נערותו אין בידו עוד לעשות טוב כמאחז"ל בנין ילדים סתירה אבל עכ"פ גם בימי הנעורים צריך להשמר מעשות רע כאז"ל גמירי טבא לא הוי בישא כמ"ש רמב"ן בפי' אקרא דשרש פרה ראש ולענה וכמ"ש בזה כ"פ ע"כ החיוב להסיר בילדותו כל שורש פרה ראש, ורז"ל דרשו ושמרתם את המצות ושמרתם את המצוות וז"ש שבעת ימים המה ימי שנותינו שבעים שנה מצות היינו מצוות החיוב לעסוק במצוות אבל בילדותו א"א עוד לעשות הטוב ע"כ אך ביום הראשון המה ימי הנעורים עכ"פ תשביתו שאור היצה"ר מבתיכם כי ידוע תדעו שכל אוכל חמץ מישראל אם כשכבר נהי' לאיש הוא עבד ליצרו לא בימי גדלותו נעשה הרעה כ"א בודאי מקור מקומו טמא ונכרתה הנפש ההיא כבר מיום הראשין שכבר בימי ילדותו צץ ופרח מטה רשע והנה כמו שבימי הנעורים א"א לעשות הטוב כ"כ בימי הזקנה תש כחו של אדם וא"א לו לעסוק במלאכה, אבל כ"ז לעבודת הגוף משא"כ לעבודת הנפש לקדשה הי' טוב יותר ימי הנעורים וימי הזקנה מימי הבינים אשר בהם יצא אדם לפעלו ע"כ הוסיף לאמר ביום הראשון והוא בילדותו וגם ביום השביעי הוא זקנתו בימים האלה מקרא קדש שתהיו נקראים לקדש מכל סיג וחלאה כי הן אמת כל מלאכה לא יעשה בהם" שהגוף א"א לו ואין לאל ידו לעבוד עבודת הגוף אבל "אך" אשר יאכל לכל נפש להכין מזון וצידה לנפשכם לקדשה ולטהרה מכל רע הוא לבדו ולא עבודת הגוף יעשה לכם, ויש להוסיף עוד ולרמז בענין הזה במ"ש בפרשתנו להלן שבעת ימים תאכל מצות וביום השביעי חג לה' מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ וכו' והגדת לבנך וכו' בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים כמ"ש כ"פ בקרא הוד והדר לבושה ותשחק ליום אחרון כי מי שמלובש בתורה ומצות לא ייירא מהמות כי אצלו סר רע המות ואדרבא ישיש כי יעזוב עולם התוהו לילך לעולם האמת עיין בלוח ארז אקרא והיית אך שמח לרבות יום האחרון של חג והנה חמץ מורה על יצה"ר כנ"ל ומצה הרמז על נקיות משאור שבעיסה וגם מצית הוא מצוות כנ"ל וז"ש שבעת ימים הם ימי שנותינו אם תאכל בהם מצות תעסיק באלה המצוות ותרחיק משאור היצה"ר אז גם יום השביעי באשר הוא סוף כל האדם יהי' לך חג לה' ולעתיד לבא יסיר השי"ת את

השאור ואת הצפוני ירחיק מאתנו ואז יאכל והוא בע"כ אף שלא ברצונינו שלא יראה לך חמץ ושאור בכל גבולך לא ימצא שים יצה"ר כי ומל ה' את לבבך וזהו תכלית השלימות כמ"ש דוד המלך ע"ה ולבי חלל בקרבי וזה הי' תכלית יציאת מצרים כמ"ש, וז"ש והגדת לבנך ביום ההוא כאשר נגיע למעלה רמה הזאת שלא יראה שום חמץ ושאור היצה"ר אז תגיד שבעבור זה למען תגיע למעלה נשאה כזו הוציאך ה' ממצרים:

וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ד' את משה ואהרן כן עשו ופרש"י וכי כבר עשו והלא מר"ח נאמר להם אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם כאלו עשו, ונראה דז"ש כאשר צוה ה' כן עשו עפמ"ש ביע"ד לפרש מזמור לדוד וכו' כאשר בא אל בת שבע הכונה דע"כ זמר ושר יען שבא אליו הנביא תיכף ומיד כאשר בא אל בת שבע, וכ"פ אוהל יעקב וה' פקד את שרה כאשר אמר שתיכף שאמר הקב"ה מזה נפקדה וז"ש וילכו ויעשו בני ישראל אע"ג שזה הי' בר"ח מ"מ שקיבלו עליהם ע"כ כאשר צוה תיכף בעת צוה עוד טרם הגיע חג הפסח הי' כמו שכן עשו:

משארותם צרורות בשמלותם על שכמם במסורה שבבעה"ט צרורות עד יום מותן (שמואל ב' כ') כפרש"י שירי מצה ומרור ואע"פ שהי' להם הרבה בהמות מ"מ נשאו על שכמם השיריים הללו לחיבוב מצוה גם השירי מצוה נכבדים וחשובים היו אצלם וע"כ גם פילגשי דוד המלך ע"ה כלי שנשתמש בו קדש הי' נחשבים כשירי מצוה והיו צרורות שלא להשתמש בהם הדיוט:

ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכו' וה' נתן את חן העם וכו' במכילתא וכי מה דבר להם משה במצרים ושאלה אשה מאת רעותה ועיין לעיל מש"כ בזה, וכעת י"ל עפמ"ש באוה"ח שמות פסוק ח"י שע"כ שאלו כלי כסף ולא נטלו המגיע להם ע"פ דין כטענת גביהה בן פסיסא למען למוד להם כמדתם שהם עבדו את ישראל בתחלה בפה רך ואח"כ בעבודה קשה כ"כ באו מתחלה רק בתורת שאלה במענה רך ושוב החזיקו במה שבידם ע"ש, ונראה דמהאי טעמא דבר משה רבינו ע"ה לפרעה בתפלה ובתחנונים שישלח את ישראל ולבסוף שלח את בני ישראל ביד חזקה שלא הי' לו למשה להתרפס לפניו רק לשאול מעיקרא ביד חזקה והוא ג"כ מטעם הנ"ל מדה כנגד מדה, וז"ש ובני ישראל "עשו" כדבר משה במה ששאלו מתחלה בדרך שאלה זה היה כדבר משה כמו שמשה דבר ג"כ במענה רך יען שרצה מדה כנגד מדה וכן עשו גם הם, והנה כלי כסף וזהב אינם נמצאים רק בבתי העשירים ולא בבתי אנשים שפלים ועניים א"כ איך אמר משה רבינו ע"ה ושאלה אשה מאת רעותה מאין יהי' לרעותה כלי כסף וזהב והעשירים בטח לא ישאילו רק לעשירים כמוהם ולא לבני ישראל הנבזים והשפלים

ונראה שהקב"ה סבב שהמצרים העשירים השאילו לבני עמם העניים ואע"ג שעניים היו בכ"ז נתן השי"ת את חנם בעיני האצילים כי למעט בניסא עדיף ואחרי שהם בני עמם בנקל הי' לסבב כזה מאשר שישאלו לבני ישראל שהיו כקוצים בעיניהם וז"ש וישאלו ממצרים וכבר כתבתי לפרש בקרא ותחזק מצרים על העם שמצרים נקראים הגדולים שהם צבי תפארת ארצם, וכן כאן וישאלו "בני ישראל" הגדולים והחשובים שנקראים בכ"מ בשם ישראל הם שאלו ממצרים הגדולים, אבל בזה עוד לא ינצלו את הארץ כי עשירי בני ישראל המעטים לא יכלו כ"כ כל מחמדי המצרים וגם בזה לא יקוים ושאלה אשה מרעותה דמשמע גם לקטנים ומי ישאיל לקטני ערך ע"כ הוסיף וה' נתן את חן העם היינו הפחותים והדלים שבמצרים נתן ה' חנם בעיני מצרים היינו אצילי ועשירי הארץ ואח"כ שאלו עניי ישראל מהם את השאול להם ובזה נתקיים ושאלה אשה מאת רעותה וזהו כונת המכילתא והרי הוא כמבואר:

ליל שמורים הוא לה' וכו' הוא הלילה הזה לה' שמורים לכל בני ישראל לדורותם עפמ"ש בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל אבל זה בתנאי אם גם אנו מחכים ומצפים לגאולה שלימה העתידה בב"א אז בוא יבוא ולא יאחר וזהו ליל שמורים לה' כפירש"י שהקב"ה שומר ומצפה מתי יבוא העת לחננה כי בכל צרתם לו צר אבל בתנאי שמורים לכל בני ישראל אם גם בני ישראל ירגישו בצרה ויחכו ויצפו גאולת עולם, ומה שפתח ליל בלשון זכר וסיים לילה לשון נקבה אולי יש לרמז שהקב"ה הוא המשפיע בחי' זכר ליל שמורים הוא לה' אבל לבני ישראל המקבלים כנקיבה להם לילה לכל בני ישראל: בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה במסורה שבבעה"ט כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה, עפמ"ש בלוח ארז תולדות על מאז"ל אין לך שכבד את המצות יותר מיעקב אבינו, שהמצוה שתעשה בהצנע לכת היא החשובה וע"כ בא במצות ק"פ להורות ע"ז שבבית אחד יאכל ולא יוציאו מן הבית חוצה ורק אז ניכר שכונתו לשמים ולא להתפארות. ובלוח ארז פקודי פי' והנשאו פתחי עולם ע"ש כנ"ל ע"י שישתדל לעשות המצוה לעין כל למען יראוהו ויכבדוהו הוא נותן פחיתות ושפלות לבית מעונו אשר אחז"ל כשנולד משה רבינו נתמלא כל הבית אורה עיין לוח ארז וזהו ומגרעות נתן לבית שהוא מגרע ומשפיל כבוד הבית אם תמיד ישתדל לעשות המצוה חוצה לעין כל:

והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים- כי כמו שאז"ל תפלה בלא כונה כגוף בלא נשמה כן כל פעולה ומעשה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אם יעשה בלי השכל ודעת המה רק כאבן דומם וכעצמות יבשות אשר נס ליחם ורק אם יזהירו עיני השכל ותפקחנה להבין הכונה לצרפה אל המעשה אז יבוא רוח

חיים בהם ומה שבתחלה לא הי' אלא אות יבש ומת הנקרא "טאדנוען בוכשטאבען" יהי' ע"י השכל והתבונה לנפש חי' רוח ממללא, והנה רש"י בשם מנחם ורמב"ן פי' לטוטפות מלשון תטוף מלתי וזה הרמז והי' לאות על ידך מה שע"י ידך ופעולתך לטובה הי' רק לאות יבש בלתי מובן זה יהי' לטוטפות למדבר ברחבה כשיהיה בין עיניך כאשר גם עיני השכל ישליכו קוי זהרם עליהם וזה כי בחזק הוציאנו ה' אחרי שהשגה באה ממדרגה למדרגה וע"כ אמרו בני ישראל נעשה ונשמע שמתחלה רק עשי' בלי דעת ורק אח"כ נשמע ונבין ע"ד למען תשכילו את אשר תעשון ע"כ בעת צאתנו ממצרים לא הי' עדיין אור התבונה במושבותם וז"ש כו בחזק יד' רק היד היתה חזקה בפעלה בעת יצאנו ממצרים ורק אח"כ נתעלינו למעלה עד שמן האות נעשה לטוטפות:

החדש על פרשת בשלח

ויהי בשלח פרעה. במד"ר מי צווח ווי משה רבינו צווח שלא יכנס לארץ, וי"ל ע"פ מ"ש ויחזק ה' את לב פרעה וירדוף אחרי בני ישראל ובני ישראל יוצאים ביד רמה ובמסורה שבבעה"ט הביא והנפש אשר תעשה ביד רמה, עפ"מ שהקשה האבן עזרא איך פחדו בני ישראל כ"כ ולא עמדו על נפשם אחרי שהיו שש מאות אלף רגלי ומדוע לא אזרו חיל ואומץ ותי' ע"י שהיו כ"כ עבדים היתה נפשם שפילה עליהם ולא הי' בהם רוח גבוהה לעמוד נגד הקמים עליהם וע"כ נגזר על כלם שבמדבר הזה יתמו בשביל שרצה הקב"ה להביא לא"י דור אמיץ לבו בגבורים ולא אנשים שפלי הרוח ע"ש וז"ש כי פרעה ועמו אף שאולי היו מועטים וחלושים בכח יותר מישראל בכ"ז העיקר הוא ביום קרב להיות אמיץ לב ולא יחת מפני כל וזהו ויחזק ה' את לב פרעה שעשה לבו אמיץ וחזק ע"כ וירדוף אחרי בני ישראל אע"ג שכבר ראה מפלתו כ"פ בכ"ז הפיח ה' בקרב לבו רוח גבורה אבל בני ישראל זה הי' חסרונם שלבם לא הי' עמם ולא קמה רוחם בהם ורק ובני ישראל יוצאים "ביד" רמה שרק היד שלהם היתה רמה כי היו מרובים באוכלסין אבל לבם לא הי' רם ונשא רק שפל ונכנע כדברי אבן עזרא הנ"ל, וע"ז המליצה המסורה כי לא בכח וחיל יגבר איש כי אם ברוח אמיץ וחזק כי "הנפש" אשר תעשה "ביד רמה" שלא תספיק היד רמה לבד כי אם בהצטרף עמה הנפש ורק אז נקרא עשי', ואחרי שלפ"ד האבן עזרא הנ"ל מטעם הזה לא נכנסו דור המדבר לא"י וכיון שהם לא נכנסו ע"כ נסבב שגם משה רבינו מת בח"ל כמדרשם ז"ל כדי שיכניס מתי מדבר בזכותו ע"כ אחרי שהמתינו בני ישראל עד שפרעה שלחם ולא עמדו על נפשם מתחלה לפרוק עול מצרים מעליהם וגם הי' לירא כי בראותם מלחמה ושבו מצרימה ע"י פחדם ומורך רוחם

ע"כ צוח משה רבינו ווי שלא יכנס לארץ. ובאופן אחר י"ל בזה עפמ"ש באמרי שפר להגרש"ק ז"ל לפרש מאמר כי קרוב הוא שבשביל שבני ישראל לו אלקים קרובים אליו והוא קרוב שלהם ע"כ רוצה בטובתם אף נגד רצונם וע"כ לא נחם דרך ארץ פלשתים פן ימאנו בטובתו אבל אם לא הי' קרוב להם לא הי' עושה שום תחבולה ואם ירצו לשוב יהי להם אשר להם א"ד ז"ל ואחרי שלכל המפרשים חטאו של משה רבינו במי מריבה שבעבורו נגזר עליו שלא יכנס לא"י הי' קטן רק בשביל שסביביו נשערה מאוד דקדק עמו הקב"ה הרי הוא כמבואר מאמר המדרש כיון שראה משה רבינו השתדלות הקב"ה להיטיב עם ישראל אף שלא ברצונם כי קרוב הוא ידע שידקדק עם קרובו כמ"ש בקרובי קדש וכמ"ש במקום אחר לפרש דמינו אלקים חסדך בקרב היכליך ע"כ צווח משה רבינו ווי שגם על חטא קל יוכל לגזור עליו שלא יכנס לארץ. ובפשוט יותר י"ל אחרי שכל חטאים שחטאו ישראל במדבר הי' ע"י הערב רב ושעל ידם נגזר עליהם במדבר הזה יתמו וכ"כ באוה"ח שהעם קאי על הערב רב ע"כ ויהי בשלח פרעה את העם זה הערב רב ידע מקדם שיחטאו ישראל במדבר ושלא יכנסו לא"י ועי"ז בהדי הוצא לקי כרבא וגם עליו יגזר כן כמ"ש רז"ל שמת משה רבינו במדבר שיכנסו בזכותו מתי מדבר ע"כ צוח ווי שלא יכנס לא"י, ובדברי המדרש הנ"ל שידע משה רבינו שימות במדבר פירשתי המשך הכתובים עפמ"ש ז"ל דקביר יקברונהי והנה במד"ר ולא ידע איש את קבורתו זה משה שנאמר והאיש משה עניו מאוד ופי' בכונתו שמרוב ענותנותו לא קוה שהשי"ת יעסוק בקבורתו כי אם הי' סבור שימות במדבר כשאר מתי מדבר ע"כ נתעסק בקבורת יוסף כי קוה שע"י זכות מצוה זו דקבורה גם עצמותיו יובאו מהמדבר לקבורה בא"י וזהו המשך הענין ויהי בשלח וצווח משה רבינו ווי שידע שלא יכנס לארץ ע"כ לקח את עצמות יוסף והנה בעגל נאמר וביום פקדי ופקדתי ואז"ל שאין לך עון שלא נפקד בו מעשה העגל ומסתמא גם בחטא מרגלים שנגזר עליהם עי"ז שימותו במדבר הי' ג"כ פקידת העגל גורם לעונש הקשה הזה ע"כ אמר כי השבע השביע כלומר משה השביע את בני ישראל פקוד יפקוד אלקים ורומז על וביום פקדי ופקדתי שע"י עון העגל יגזר עליהם שימותו במדבר ושוב צריך אני לבקש והעליתם את עצמותי כלומר עצמות משה רבינו אתכם וא"ש דנקיט אלקים מדה"ד ובפקידה לטובה הי' צריך להזכיר ד' מדה"ר ולהנ"ל דקאי על מעשה העגל ופקידה לעונש מובן. וכזה יש להעמיס גם בדברי המד"ר דמייתי לזה קרא דחכם לב יקח מצות שעסק בעצמות יוסף ולכאורה מאי חכמה שייך לזה ועיין לוח ארז ולהנ"ל א"ש כיון דאחז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד ומשה רבינו

בחכמתו ראה את אשר עוד לא נעשה שלא יכנס לא"י ע"כ עסק בעצמות יוסף כדי שבעל הגמולות ישלם לו כמפעלו הטיב:

פן ינחם העם בראותם מלחמה פי' בח"י ומכילתא היא מלחמת בני אפרים שחשבו וטעו לצאת קודם זמנם וסמכו על שהיו מזוינים כמ"ש בתהלים ע"ח בני אפרים נושקי רומי קשת, והנה יעקב אבינו ע"ה אמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי ע"כ ראוי להקרא בני אפרים בשם בני ישראל' כי הבנים בניו וז"ש ע"כ ינחם העם על שחמושים ומזוינים ביום קרב הבוטחים על כלי זיינם כבר עלו בני ישראל הם בני אפרים תחלה ממצרים וזהו ששינה דמתחלה אמר העם ואח"כ אמר בני ישראל דקאי על בני אפרים:

וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה במסורה שבבעה"ט ולילה אור בעדנו ולילה ולא דומי' לי, עפמ"ש לעיל בפ' הקודמת לפרש ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם וכו' וכן מ"ש להלן בפרשתנו ויהי ידיו אמונה עד בא השמש הכונה שבעה"ז טחו עינינו מראות את כבוד ה' ודי לנו בידיעה ואמונה עיין לוח את חקת ס"ז בא ט"ו אקרא החדש הזה לכם והטעם לזה שאם הי' האדם משיג בעה"ז את הכל וכל רז לא אניס לי' אז לא הי' לו טוב עה"ב שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה שמשיגים את מה שהי' נעלם בעוה"ז והקב"ה רצה שלא יהי' לצדיקים מנוחה לא בעה"ז ולא בעה"ב וכמ"ש רש"א בח"א סוף ברכות שזה עיקר תענוגם ללכת מעלה מעלה גם בעה"ב ע"כ טוב להם שלא ישיגו הכל ובחיים חיתם וז"ש שע"כ הולך לפניהם בעמוד ענן יומם שכ"ז ששמש החיים זורחת עליהם ה' רק בענן וערפל חתולתו יראה לעיני בשר ורק בלילה כשבא אור שמשם אז יאיר להם הדר זיו כבודו בעמוד אש המזהיר שעי"כ ילכו מחיל אל חיל שבחיים חיתם ירדפו להשיג את ה' אבל לא ישיגו את הכל ועי"כ גם בלילה אחרי בא שמשם עלי ארץ ילכו מחיל אל חיל וזהו ללכת יומם ולילה שיהיו תמיד מהלכים, וע"ז הוסיפה המסורה ולילה כיום יאיר שרק אז יאיר כאור נוגה ידיעת ה' ועי"כ גם ולילה ולא דומי' לי לא יחשו וישקטו המשכילים גם בלילה אחרי בא שמשם לא ירגיעו מעבודת הקדש. וכעין זה י"ל מ"ש להלן בפרשה בין הערביים תאכלו בשר ובבוקר תשבעו לחם וידעתם כי אני ה' שכ"ז שהאדם אין לו ידיעה ברורה בהשגת הבורא ית"ש יתאוה גופו למעדני הגוף אבל בעת ידע כל בשר את ה' אז כל תענוגי עה"ז לאכול למעדנים וכיו"ב הם כסחי ומאוס ורק צדיק אוכל לחם לשובע נפשו ולא יתאוו תאוה לחמדת בשר וז"ש בין הערביים כ"ז שלא נגה עליכם אור ה' בשלימות בכל יפעתו תאכלו בשר כי יכסוף נפשכם לחמדת בשר אבל ובבוקר כי יזרח עליכם אור לא עבות אור יקרות אז תסתפקו במועט וגם בלחם

לבדו תשבעו די סיפוק והטעם כי בעת ההיא וידעתם כי אני ה' ואחרי הידיעה הזאת יהיו לזרא בעיניכם הבלי תענוגי הזמן:

ובאופן אופן אחר יש לרמז בקרא הזה עפמ"ש ז"ל לא איברא לילה אלא לגירסא כי ביום יצא אדם לפעלו ולעבודתו ערי ערב אבל אחרי שנאמר בכל דרכיך דעהו כפי' הר"מ שכל מעשיו יהיו לשם שמים גם ביום בעת המלאכה ועבודת הגוף צריך האדם לשוות את ה' לנגדו תמיד ועי"כ גם בעת עבודה למלאכת הגוף בהיות שתכליתם הוא עבודת הבורא ית"ש אז הוא ממש עובד את ה' ומהלך קדמה ואז"ל כך דרכה של תורה פת במלח תאכל שהדרך לבוא לידי לימוד תוה"ק הוא מיעוט שינה ומיעוט תענוג כי לא תתקיים במפונקים ומעודנים רק במי שמשים את עצמו כעורב וחי חיי צער וז"ש וה' לפניהם יומם שגם ביום שטרוד במלאכה לא ישכח את ה' רק וה' הולך לפניהם גם יומם ועבודת הש"י יהי' מטרת מלאכתו וע"כ הולך בעמוד ענן שענן וערפל על הרוב מנת חלקם של עוסקי בתוה"ק כדי לנחותם בדרך שילכו נכון בטוח אל דרך הקודש כי רק אז ישיגו מחוז חפצם אבל ולילה בעמוד אש להאיר הלילה ניתן להאיר במאור תורת אש דת ובמסורה שבבעה"ט ולילה ללילה יחוה דעת והיינו כנ"ל שהלילה ניתנה להוסיף דעת ועי"ז שגם ביום הולך לפניהם ה' ללכת יומם ולילה לא רק בלילה בעסקו בתוה"ק כי אם גם ביום הולך קדמה:

במדרש הובא ברמב"ן לשעבר אני ובית דיני הייתי מהלך לפניכם שנאמר וה' הולך לפניהם אבל לעתיד לבא אני לבדי הולך לפניכם שנאמר כי הולך לפניכם הי, עפמ"ש בלוח ארז בשלח י"ז בפי' דהאי קרא שבעת אשר יאיר לישראל ששמש הצלחה במקום א' מראה להם במדינות אחרות חשך ענן וערפל למען לא ישענו ויבעטו וישכחו שהם בגלות, ובעת ששקעה שמש הצלחתם ולבשו שמיהם קדרות ח"ו מראה להם אור ליהודים רוח והצלה במקום אחר למען לא ישקעו בטיט היגון ויקוו לאור שיאיר גם עליהם וזהו בעמוד ענן יומם ובעמוד אש התקוה לילה וכ"ז בעוה"ז שישראל אינם בתכלית השלימות במקום א' אור ליהודים ומקום אחר חשך חתולתם והקב"ה צריך לדון עליהם אם להעמידם חי כל הימים כעושי רצונו או להעבירם ח"ו כעוברי רצונו וע"כ אין כל אפין שווין שצריך בי"ד לדון עליהם אבל לעתיד לבא שנהי' שלמים כמ"ש ועמך כלם צדיקים ואין אנו צריכים שבי"ד ידין עלינו אם לזכות או ח"ו להיפך אז ה' לבדו ילך לפניהם ולא יהא צריך לעמוד ענן יועם ועמוד אש לילה וזהו כונת המדרש:

לא ימיש עמוד הענן יומם וכו' במסורה הביאה בעה"ט ויושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל - עפמ"ש בלוח ארז בפרשתנו לפרש קרא זה שצריך לזכור יום המיתה בימי

נערותו עד שלא יחשך אורו וכמ"ש פ' שלח עלו זה בנגב ואז מי שהכין את עצמו ע"ז נאמר ויהי ערב ויהי בוקר יום ששי כמ"ש בלוח ארז אז הוד והדר לבושה ותשחק ליום אחרון כי אצלו סר מר המות וז"ש לא ימיש עמוד הענן יומם מי שזוכר עמוד ענן יום בו כחשכו הרואות בארובות בעוד יומם אצלו אז לא ימיש עמוד אש ואור גם בלילה כי גם אם עולם חשך בעדו אור לו וזרח בחשך אור לישרים וזהו ויושע בן נון נער גם בעודו נער בבחרותו ותקפו בכ"ז לא חשב דעתו כי שם ביתו שעוה"ז בית נאמן הוא כ"א לא ימיש מתוך האהל כי ידע שעה"ז אהל יצען דירת ארעי וגרים אנחנו בארץ ועיין לוח ארז בראשית:

ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר יש להמליץ מה שראינו שונאי ישראל בימינו אומרים שאין אנו יכולין לישב על מקום א' רק תמיד נעים ונדים לחפש מקום ימצאו מחי' בשפע וע"כ אין להם אהבה לארץ מגורם כמו שנקראים "עוויגער יודע" ורק למקום צי' שאין עושה פרי אינם הולכים וזהו היתה שטנת פרעה ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ תמיד שטים אחר כל נתח טוב ואין להם קביעות ורק המדבר מקום צי' סגר לפניהם רק לשם לא ילכו:

ואת עמו לקח עמו לפמ"ש רש"י ז"ל שמשכם בדברים י"ל שז"ש ואת עמו לקח שיהיו עמו יחד במעלה שוה כמוהם כמוהו לא שיהי' הוא המושל בחזקה לדעת עצמו:

ויט משה את ידו על דים ויולך ה' את הים, עפמ"ש מהרש"א פ"ק דחולין גבי גינאי נהרא יען שהנהר עושה רצין קונו ואין לו בחירה והצדיק בידו וכחו לבחור בין טוב לרע ע"כ הצדיק כחו גדול וז"ש ויט משה את ידו וכחו "על הים" לגזור עליו שיבקע לגזרים כי הוא בידו וכחו עמדו לבחור בבחירה חפשית ועי"ז זכה להיות על הים במדרגה למעלה הימנו כי את הים ויולך ה' את הים ברוח מבלי בחירת הים מעצמו אבל אחרי שראו את מעשה ה' כי נורא הוא בנסים ונפלאות שעשה כמעט אבדה בחירתם ג"כ כי מי יראה כזאת ולא יאמין בה' וכיון שכן שוב הים גדול מהם ולא שייך לומר עוד ספק אי אתה עושה כפי' מהרש"א שיש ביד הצדיק הבחירה כי ע"י הנסים הוכרח להאמין ולז"א להלן ויט משה את ידו וישב הים לפנות בוקר לאיתנו שאחרי שכבר נטה משה רבינו ע"ה את ידו ונעשה הנס הגדול עי"ז וישב הים לאיתנו וגבורתו הראשון כי אם אין לאדם הבחירה שוב הים גדול בתוקפו ואיתנו:

ויאמינו בד' ובמשה עבדו. בילקוט אם במשה האמינו בה' לא כל שכן א"כ מה ת"ל ובמשה אלא ללמדך שכל המאמין ברועה ישראל כאלו מאמין בה' עי' מקנה בהקדמה אות ט"ז מה שתמה על נוסחא זו דהול"ל א"כ מה ת"ל בה', ועיין דמש"א בפרשתינו

ונראה כי הנה בעינינו ראינו שגם כמה מהפוקרים ואינם מאמינים בה' בכ"ז ילכו וירוצו לצדיקי הדור וגם אנשים אשר לא מבני ישראל המה כבר ראינו גם שמענו שבעת צרתם ילכו אל צדיקי עמנו וא"כ ק"ו זו פריכא די"ל שפיר אף שבמשה האמינו בכ"ז לא האמינו בה' ושפיר איצטריך למימר בה' אע"ג שכתוב ויאמינו במשה אלא שא"כ מה רבותא השמיענו הכתוב שהאמינו במשה באופן הזה מה יחוס יש לזה בשלמא אם ממה שהאמינו במשה יש להוכיח שק"ו בה' האמינו ע"כ האמונה בצדיק ג"כ מעלה שהאמונה בצדיק הוא רק ע"י אמונה בה' אבל אחרי שנאמר במשה ובכ"ז נאמר בה' בע"כ שק"ו פריכא הוא שלה' האמונה בהצדיק במשה רבינו באופן שנלמוד ק"ו בה' א"כ שוב ק' מה ת"ל ובמשה מאי שבחו של אמונה בזו במשה, אמנם באמת י"ל דאע"ג דאין להוכיח מהאמונה בהצדיק שק"ו בה' האמינו בכ"ז האמונה בהצדיק בעצמה תחשב לו לצדקה וזהו כוונת המאמר אם נאמר במשה ק"ו בה' ומדאיצטריך לכתוב בה' ע"כ דאין זה ק"ו כנ"ל א"כ שלא נוכל להוכיח אמונה בה' מאמונה במשה רבינו שוב מה השבח שהאמינו במשה ומה ת"ל ובמשה אלא ללמדך נהי שאינו מוכח כנ"ל בכ"ז כל המאמין ברועה ישראל בצדיק גמור כמשה זהו בעצמותו מעלה וא"ש:

במדרש הובא בדמש"א פרשתינו אות י"ד אנשי ירושלם אומרים קול רנה וישועה באהלי צדיקים מבפנים ואנשי יודא אומרים מבחוץ ימין ה' עושה חיל - כי אומתנו יש לה שני עמודים אשר עליהם הוטבעה הא' הוא עמוד התורה והעיון והשני הוא עמוד העבודה ופעולות הטובות לעשות חיל ותושי' והנה מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים ע"כ אנשי ירושלים אומרים קול רנה וישועה באהלי צדיקים מבפנים ע"י יושבי' באהלה של תורה מבפנים עי"כ יבואו רנה וישועה ע"י יושבי אוהלים של תורה ע"י עסקם בלימוד ועיון תוה"ק אבל אנשי יודא שהיו אנשי מעשה בחוץ וברחובות קרי' בפועל כפים בעשי' היו אומרים מבחוץ ימין ה' עושה חיל: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו ותרגום אונקלס ואבני לי' מקדשא אלקי אבי וארוממנהו ותרגום אונקלוס ואפלח קדמוהי עפ"מ שביארתי "בדרוש לר"ה" בנחמי' ח' "אל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם" כי בסליחות אנו אומרים "הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמלך וכו'" כי לא לבד הנשמה צריך לעבוד את ה' רק ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך בשני יצריך שאף הגוף צריך להיות קודש לה' ואם כן עושים באמת אז ייטיב עמנו הקב"ה בעבור ששמו הגדול נקרא עלינו אבל אחרי שברוב האנשים רק הנשמה עושה להקב"ה אבל הגוף שקוע בענינים ארציים ונתין כולו לעוה"ז וע"כ אנו מתפללים שהקב"ה יחוס עלינו כמו שאדם חס על פעולתו שלא תבטל וזהו הנשמה לך אבל הגוף גם אם אינו שלך עכ"פ

הוא פעלך אתה עשיתו ויצרתו ע"כ חוסה על עמלך שלא עמלת ח"ו לריק, והנה נאמר ישמח ה' במעשיו וזהו בטחונינו אף שאיננו צדיקים מה שהננו מעשיו ופעולתו ויקיים אותנו שלא תערב ותשבת שמחתו במעשיו וז"ש בר"ה שהיו חרדים מאימת הדין ומעש אין בהם בכ"ז אל תעצבו כי "חדות ה'" וזה שמחת ה' במעשיו זה היא מעוזכם ומבטחכם שיחוס על עמלו ועפי"ז י"ל גם מה שאנו חוגגים בחג הסכות זמן שמחתנו אחר עבור ימים הנוראים כי יראים אנחנו אולי עיקר קיומנו הוא רק ע"י שישמח ה' במעשיו, והנה הוא אינו שמח רק כשגם אנחנו שמחים על קיומנו אבל לא אם טוב לנו כשלא נבראנו ע"כ אנו שמחים בחג הסכות להורות שאנו שמחים ועי"ז גם הקב"ה ישמח במעשיו. וי"ל עוד מ"ש עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה דעו כי ה' הוא אלקים הוא עשנו ולו אנחנו עמו' הכונה כנ"ל שע"כ החיוב עלינו לשמוח דעו כי ה' הוא אלקים במדת הדין וכשיבוא לדון אותנו אולי אין בנו מעשים רק עיקר בטחונינו שישמח ה' במעשיו ועל אשר הוא עשנו ויחוס על עמלו ואולי יש להמליץ ע"ז ג"כ מ"ש "והיית אך שמח" כלומר עיקר הויתך הוא אך ע"י שתשמח ועי"ז ישמח ה' במעשיו, ומצאתי כעין זה בטל אורות דף ל"ה בשם הרמב"ם פ"ח מלולב שאם הברואים שמחים אז הקב"ה שמח, ולפי האמור י"ל שיש ב' מיני בטחון בה' או ע"י צדקותינו נושע בה' ואם ח"ו לא זכינו אז יש לנו להשען על אבינו שבשמים שלא ישבית שמחתו שישמח במעשיו ואם אנו נשענים בצדקותינו אז נוכל לומר ה' הוא אלקינו וזהו הי' בזמן שבהמ"ק קיים אבל מעת שחרב ואין בנו מעשים אז לא נוכל לומר רק אלקי אבותינו הקדושים אשר דארץ המה וז"ש ישועתי על ב' פנים או שעזי כחי בצדקתי ותום דרכי לי למעוז או זמרת יה מה שהקב"ה משמח במעשיו שני אלו ויהי לי לישועה והחילוק הוא זה אלי אם עזי שהקב"ה עוז לי בעצמי ושמו נקרא עלי ואנוהו אז אבני לי' מקדשא כי בזמן שבהמ"ק הי' קיים הי' אלי אבל לאחר חורבנו לא נקרא רק אלקי אבי וארוממנהו רק ואפלח קדמוהי:

ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרע"ן אויב ופירש"י כשישראל עושים רצון שמים מהפכין השמאל לימין וכן הוא להיפך כשאין עושין רצין שמים וכ"כ לעיל כ"פ בשם האלשיך שהקב"ה נגף את מצרים במדת הרחמים ונהפך להם למדה"ד ע"ש מלתא בטעמא ואחרי שאחז"ל כשישראל עושים רצון שמים מוסיפים כח בפמליא של מעלה ע"כ כל רחמיו של הקב"ה אינם חלים רק על מי שמכין את עצמו ועושה את עצמו ראוי לקבל רחמים אבל האויב והשונא שאינו עושה מאומה להכשיר את עצמו לקבל רחמים אז הימין בעצמו נעשה לרועץ וזהו כוונת המקרא ימינך ה' נאדרי שמדת הרחמים מקבל עוז ואדירות רק ע"י כחן של בני אדם המוסיפים כח בפמליא של מעלה ונעשה הימין שהוא

רחמים אדיר וחזק בכח ע"ד שדרשו רז"ל קול ה' בכח בכחו של כל א' וא' ה"נ בכח של כל א' וא' ומכלל הן אתה שומע לאו שהאויב שלא יכין את עצמו אותו תרעץ גם הימין שנהפכה לדין:

וברוב גאונך תהרוס קמיך תשלח חרונך יאכלמו כקש עפמ"ש בלוח ארז בהעלותך נ"א אקרא קומה ה' ע"ש ולכאורה אין זה לגאון ולתפארת להקב"ה אם יחרה אפו לכלות את האויב כי חנון אף אינה מדה משובחה ע"כ אמר וברוב גאונך תהרוס קמיך בעת שאתה הורס קמיך הנך מראה גאונך וגדולתך והוא שלא יחרה אפך לכלותם בחימה ובקצף גדול כי אם תשלח מאתך את חרונך אשר יאכל אותם כקש וכמ"ש חימה אין לי כן ה"נ הקב"ה משלח מאתו החרון ובלי חרון יהרסם עד שיפוצו מאליהם ועי"כ כבודו וגאונו במקומו עומד:

מי כמוכה נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא- עפמ"ש לעיל אין כאל ישורן ומי כאל ישורן שהצדיקים יש להם כח ותגזר אומר ויקם לך שיכולים לעשות פלאים ולשנות הטבע והיינו אם הוא דבק בדרכי השי"ת ועושה כמעשיו אז גם הוא יכול לעשות פלאי פלאים וז"ש מי שהוא כמוכה אתה ה' הנאדר בקודש ונורא תהלות זה עושה פלא גם הוא יכול לעשות נפלאות גדולות: תפול עליהם אימתה ופחד וכו' עד יעבור עמך ה'. כי נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, אבל אם ישראל עוברים עבירה ח"ו אז אין אומות העולם יראים מפניהם וז"ש תפול עליהם על אומות העולם אימתה וזה רק עד יעבור כמ"ש ויעבור מרדכי שעבר אז על מצוה ע"י הגזרה וגם כאן י"ל עד העת שיעבור עמך על רצון השי"ת יראו מפניהם כי אחר שיעברו אין לאו"ה מורא:

תביאמו ותטעמו בדר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ד' כוננו ידיד ה' ימלוך לעולם ועד- וכ' רש"י ז"ל מקדש של מטה מכוון נגד מקדש של מעלה כי אין גאולת ישראל באה אלא על א' משני אופנים או שיזכו ומעשיהם יקרבו אותם להש"י או בדור שכולו חייב אע"ג שלא יחזרו בתשובה שלימה והחילוק הוא שאם יחזרו בתשובה ע"י מלך קשה אז הקב"ה עושה ההכנה והזמנה לגאולתנו ולפדיון נפשינו ושוב אחרי התעוררנו אנו עשינו את שלנו אבל אם ח"ו דור שכולו חייב ובכ"ז יגאלנו בקרוב אז לא עשינו אנחנו מאומה להרמת קרננו רק השי"ת לבדו ואין איש אתו והנה אם הגאולה הוא ע"י שמעשינו הטובים יקרבו את הגאולה אז גאולת עולם תהי' לכו שאין אחרי' גלות ויסורים כלל כי כבר נצרפנו כצרוף כסף אבל אם אנו אין בנו מעש רק השי"ת חשב את הקץ ומוכרח לגאול אותנו כדי שלא נשתקע ח"ו כמו שהי' במצרים אז אין הגאולה שלימה וצריך לצירוף אחר צירוף, וזה או תביאמו בהר נחלתך אבל לא יכו שורש בארץ לעמוד

שם כל הימים והוא כשאין אנו זכאין או תטעמו שנהי' נטועים בחוזק עד שכל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותנו ממקומינו והוא כשנה' זכאים. והוסיף לפרש או שרק מכון הכנה והזמנה פעלת ה' וזה כשהקב"ה מעורר אותנו לתשובה ואנו שמענו לקול דופק אז הקב"ה רק הכנה עשה ופעל והעיקר פעלנו ונחנו ע"י טוהר מעשינו או בשאין אנו זכאים ח"ו מקדש ה' כוננו ידיך אך ה' פעל כל זאת והוא לבדו הקים אותנו ואחרי שבכל אופן יגאל ה' ברחמיו ע"כ ה' ימלוך לעולם ועד איך שיהי' או ע"י הכנה שלו וגמר שלנו או כולו לה' בכל גווני הוא ימלוך עלינו, והנה אם הקב"ה לבדו יגאלנו בלי עשיתנו אז יקרא בשם מקדש של מעלה אחרי שהוא רק מעשי ידי יוצר כל אבל אם אנחנו עשינו מעשים טובים ועי"ז תהי' הקמת ביהמ"ק יקרא מקדש של מטה אחרי שבני אדם דרי מטה יקימוהו והדבר שקול אם יותר נכבד בהמ"ק של מעלה יען שהוא מעשה השי"ת או שיותר נכבד אם אנו בזכותנו עושים מקדש של מטה וזהו שהמליצו חז"ל מקדש של מעלה מכוון ושוה ממש למקדש של מטה אחרי שלכל א' יש מעלה וחסרון כנ"ל:

והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום כי חז"ל אמרו מי שטרח בע"ש יאכל בשבת היום לעשותם ומחר לקבל שכרם ע"כ לא יוכל האדם להסתפק במועט לעבוד לצרכי עוה"ז ולא יותיר ממנו לבוקר בעוה"ב כי אחרי ששם שבת ומנוחה ע"כ צריך האדם להכין לו טרף וצידה לנפשו לעוה"ב וכפלים העבודה עלי אדמות לעסוק בעוה"ז להמציא מזון וטרף לביתו ושני בקודש להכין צדה לדרכו ע"י תורה ומצוות והיה ביום הששי והכינו כי רק מי שמכין יטרח בע"ש בעוה"ז יהי' לו זה לשבת לעוה"ב ומי שאינו מכין בעוה"ז גם לצרכי נפשו מאומה לא יהי' לו ע"כ והי' משנה עבודתו בכל אשר ילקטו יום ויום בכל יום עבודתו כפולה לגוף ונפש, ויש להוסיף עוד עפמ"ש בלוח ארז ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו שכל מה שאנו משיגים בעוה"ז אינו נחשב רק כהכנה נגד מה שנשיג בעוה"ב וזהו והיה ביום הששי היינו בעוה"ז שרומז לע"ש רק והכינו אינו רק הכנה דרבה כי מה שישיגו בעוה"ב יהי' משנה כפלים לתושי' על אשר ילקטו יום יום כי בעוה"ז רק ביום יכינו אבל בלילה הוא לילה אבל לעוה"ב כחשיכה כאורה נהורא שרא וזהו על אשר ילקטו בעוה"ז אשר יום הוא יום ולא לילה יום אבל לעוה"ב לילה כיום תאיר:

ולא שמעו אל משה ויותירו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש ויקצו עליהם משה בבעה"ט ויותירו כדבר ה' (מ"ב ד') כי ראיתי בנח"ק ופי' ויאמרו איש אל אחיו מן היא עפמ"ש שאסור ליהנות ממעשה נסים וזהו "מן" ר"ת מעשה נסים הוא עד שא"ל הוא הלחם אשר נתן ה' לאכלה ע"ש והנה למעט בניסא עדיף ולפ"ז בהך ציוי שלא יותירו

יש לפרש או כמי שהוא האמת שאסור להם להותיר ואם יותירו עבירה היא בידם כמו בנותר דקודש או שיש לפרש שאין צריך להותיר דהיה סברא שיותירו כדי למעט בניסא וע"כ אמר שאין צריך להם להותיר כי למחר יבוא מחדש, וכעין זה הקשו המפרשים בקרא דעצם לא תשברו בו דלמא הפי' שאין צריך לשבור עיין שעה"מ פי' מק"פ עפ"ד תוס' זבחים ס"ו כי"ב. והנה רש"י ז"ל כ' וירם תולעים ויבאש הוא מקרא מסורס כי מתחלה מבאיש ואח"כ הרים תולעים ורמב"ן ז"ל כי שאין זה מוכרח דהכל היה שלא כדרך הטבע להורות שהש"י קצף עליהם ויוכל להיות גם להיפך, ובזה ביארתי בפסיק ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום ודקדק באוה"ח למה הוצרך לצוותם לאכול ונראה דהנה נאמר וירם תולעים ובמד"ש הביא לחלק בין תולעה לרמה שתולעת היא הבאה מבפנים ורמה מבחוץ. ובלוח ארז פי' בזה מ"ש שתקות אנוש רמה ואחרי שמדרך הטבע לא היו באים התולעים כ"א מבחוץ ע"י הקב"ה המשנה הטבע כיון שהיה הכל ע"י נס ע"כ אמר וירם תולעים שלא מחמת עצמו באו תולעים כ"א וירם מבחוץ וכבר כתבתי שלא רצו ליהנות ממעשה נסים והנה אם היה הטבע מחייב שיתלע המן בהותיר ממנו רק שבשבה נעשה נס שלא התליע היו יראים מלאכול כי מעשה נסים הוא גם בזה אבל אחרי שבאמת לא היה מתליע כדרך הטבע בהותרתו עד הבוקר רק שביום אחר איתרחש ניסא שרחשו בו תולעים כרמב"ן הנ"ל ובשבת רק הניחו ע"ד הטבע בלא נס ע"כ אמר להם אכלוהו היום כי לא היה בו נס ובאפ"י פי' וחסיד בכל מעשיו היינו כשהוא משדד הטבע אבל כשאינו משדדו אז נקרא כאלו שובת הקב"ה ממעשיו ע"כ אמר לא כמו שאתם סוברים שזה שלא נתלע היום הוא ע"י נס ורק אדרבא הניחו בזה ע"פ דרך הטבע ואינו עושה כלום לשדדו זה כי שבת היום לה' ששובת ממעשיו לשדד הטבע לעשות נסים ע"כ אכלוהו היום, וז"ש כאן ויותירו אנשים ממנו וסמכה המסורה ויותירו כדבר ה' כי סברו שזה הוא כרצון ה' למענו בניסא כנ"ל אבל כאשר ראה משה וירם תולעים ויבאש שלא כמנהג ודרך הטבע וזה לאות כי אסיר להותיר וע"כ ויקציף עליהם משה:

ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו- יש לרמז עפמ"ש ז"ל צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל וז"ש אם ששת ימים ימי המעשה בעוה"ז תלקטו את מזון השמים והוא אור תוה"ק אז גם ביום השביעי ביום שכולו שבת לא יהיה בו שביתה ובטילה כ"א יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ללכת מעלה מעלה בקודש:

ויקראו בני ישראל את שמו מן- במכילתא דורשי רשומות אמרו בית ישראל קראו את שמי מן ועיין בתורת משה, ונראה עפמ"ש "זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו איש לפי אכלו עומר לגלגולת מספר נפשותיכם איש לאשר באהלו תקחו" וי"ל עפמ"ש כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם וכתב המג"א בשם האר"י ז"ל שבכל מאכל יש בו דבר רוחני וגופני מהגופני יחי' הגוף והרוחני בו תחי' הנשמה ושל"ה הקדוש פי' אך אשר יאכל לכל נפש הנאמר גבי יו"ט שלא לבד הגוף ונפש החיוני יהנה רק כל נפש החיוני והרוחני יאכל מסעודת יו"ט. ועפ"ז ביארתי בדברי המכילתא הובא לעיל בפרשתנו השותה מים לצמאו כיצד הוא מברך בורא נפשות רבות וחסרונם ע"פ החקירה שכתבתי שם כי למה לו לברך על דבר שאין הגוף נהנה ממנו רק לרוות צמאונו ההכרחי והנה י"ל דאם אינו נהנה ומותרות ואינו מעדן גופו עי"ז ששותה משקה שאין הגוף נהנה כ"ב מ"מ הוא מוסיף כא וחיל לנשמתו כי לאום מלאום יאמץ ואם הגוף מתענג הרבה ובשרו מתעדן בתפנוקי המותרות אז אין מגיע להנשמה רק חלק מעט מזעיר ואחרי שבאדם יש כמה נפשות נפש החיוני ונשמת שדי כמ"ש אך אשר יאכל לכל נפש שפיר השיב השותה מים לצמאו אע"ג שבשביל הנאת הגוף ל"ש ברכה כ"כ מ"מ הלא הקב"ה ברא נפשות רבות שבאדם יש כמה נפשות ונשמת שדי ממרומים גם היא יש חסרון שיוכל להמנות באם יהנה הגוף רק מעט והמותר כולו קודש לה', והנה במן שהי' לחם אבירים בודאי היו בו ב' הבחינות ביתר שאת שלא לבד הגוף והפה אכל כא' גם ב' הנפשות לקחו בו חלק כחלק ובמדרש אמרו שהלל אמר שהולך לגמול חסד עם אכסנאי דאית לי' בגו ביתא הוא הנפש הרוחני שהיא רק כגר בארץ אע"ג שהגוף חישב שלאחר שכלה ימי ישיבתו בארץ אין לו עוד מקום לשבת אבל הנשמה השבה אל בית אבי' שבשמים ושם מקור מקומה טהור דירת קבע שלה וז"ש לקטו ממני איש לפי אכלו שאינו אוכל רק הפה והיא כלי הגוף יהא עומר לגלגולת אבל לא לבד הפה יאכל ממנו לפי מספר נפשותיכם כמספר הנפשות שיש לכם איש לאשר באהלו להנשמה שהיא רק אהל יצען לה כגר בארץ גם לה תקחו שיהי' לה חלק במן ע"כ נקרא מן שהוא רק הכנה לזכות הנשמה ע"י לחלק עוה"ב ע"י לחם אבירים ע"כ מתחלה ויראו בני ישראל המה החשובים המה אמרו איש אל אחיו מן הוא שהוא לא כדרך שאר המזונות שהם רק לצורך הגוף וזה כבר התכלית אבל זה מן הוא רק הכנה לבוא עי"ז לחלק עוה"ב אבל לבסוף ויקראו כל בית' ישראל את שמו מן לא רק החשובים כי אם כל בית ישראל פה אחד קראו אותו בשמו האמיתי שהוא רק הכנה וז"ש במכילתא דורשי רשומות שבכחם לדרוש כל רושם שבתורה המה הבינו השינוי שלמעלה אמר בני ישראל וכאן אמר כל

בית ישראל להורות שכבר הבינו כולם שהיא רק הכנה. ועפי"ז י"ל מ"ש הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו שפתח בנוכח לכם וסיים בנסתר ויצא העם, ולהנ"ל י"ל כי אם אנו אוכלים רק לצורך הגוף בלי שום כונה אחרת אין אנו אוכלים רק מיום ליום רצוני מה שצריך להעמיד הגוף בכל יום בכחותיו אוכל היום אבל אינו יכול לאכול היום שיהי' לו ממנו הנאה למחר ולאחר זמן אבל מי שאוכל גם לצורך נשמתו משאוכל היום ישאר לו התכלית לעולמי עד והנה הגדולים שלהם דבר אמר הנני ממטיר לכם שאתם יודעים ומבינים שהוא לחם מן השמים ואכלו לשובע נפשכם לא יום או יומים אבל העם שלא הבינו בתחלה את טיב ערכו ואכלו רק להשביע גופם מה שצריך לגוף ע"כ ויצא העם ולקטו דבר יום מה שצריך ליום להעמיד הגוף לקטו ביומו ההכרחי אבל לא הי' להם עדן התועלת אשר ישאר לעולם עד שלבסוף ויקראו כל בית ישראל את שמו מן כנ"ל:

ועפ"י מ"ש י"ל עוד בפ' בא מ"ש אחר מצות מצה ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה כי המצה ג"כ היא לחם אבירים כמו המן ולא די שנאכל אותה בשבעת הימים לצורך הקיום הגוף בימים ההם כ"א רוחניית וקדושה שבה תעשה בו אות לטובה כל השנה כולה וז"ש ושמרת את החקה הזאת אם שתאכל אותה למועדה בעתה ובזמנה בכ"ז הפעולה טובה של המצה תהיה מימים ימימה כל השנה כולה תרגיש בעצמך פעולתה. ועד"ז י"ל שלש רגלים תחוג לי בשנה שקדושת המועדים אשר יאכל לכל נפש לא לבד שבימים המקודשים תוסיף תת כח קדושה כ"א "בשנה" בכל השנה כולה נרגש הדרת קדש של המועדים כמ"ש והשיאנו וכו' לחיים. ובזה פירשתי עוד מ"ש בפרשתנו ויאמר משה אכלוהו היום ובמכילתא אם תשמרו את השבת אני נותן לכם שלש רגלים לכך נאמר אכלוהו היום עפמ"ש שנוכל לחבר אכילת הגוף עם הנאת הנשמה וע"ז נאמר מי כעמך ישראל גוי אחד וזהו עיקר מצות יו"ט אשר יאכל לכל נפש כנ"ל ולהרגיל אותנו בזה ניתנה לנו מצות עונג שבת וכמ"ש שמור וזכור בדבור א' נאמרו וכמ"ש בזה וזהו כוונת המכילתא אם תקימו מצות שבת כראוי לעננו ולעדנו באכילת מצוה עי"ז אוכל ליתן לכם ג' רגלים וע"כ נאמר אכלוהו היום שצוה להם לאכול מה שהיו יכולים לדעת שצריכים לאכול הנשאר להם אך שצוה אותם למען יאכלו ע"י צווי שלו ובזה יהי' אכילת מצוה שהוא מזון גם לנפש וכנ"ל:

והוספתי לבאר מ"ש בפ' תשא את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות למועד חדש האביב כי להורות ע"ז שחג המצות באכילת המצות יפעול גם על כל השנה הושם לחק וזמן בחדש האביב כמו שבחדש הזה הנצנים נראו בארץ ואשר פתן פני' לעתיד

כ"כ חג המצות יפריח בזמנו להצמיח פרי קדש בכל השנה כולה ע"כ אמר שלא תאבד את הלימוד מחג המצות כ"א תשמור אותו עד ששבעת ימים הם שבעת עשיריות השנים המה ימי שנותינו שבעים שנה תאכל מצית בלי שאור שבעיסה הוא היצה"ר וראי' לזה שהרי הוא למועד חדש האביב שיפעול לטובה על העתיד כ"כ הלימוד מחג המצות:

החדש על פרשת יתרו

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים וברש"י שמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, ובאוה"ח דקדק מה ענין יחוס יתרו לכאן שהי' כהן מדין, ונראה כי עיקר הגאולה היתה כי פדה נפשם מרדת שחת שכבר נשקעו במ"ט שערי טומאה ולא יכלו להתמהמה עוד שלא ישקעו יותר, ומדרשם ז"ל אלו הי' אדם אחר אומר כי גדול ה' מכל אלהים היו שוחקים עליו לפי שלא הניח ע"ז אחת שלא עבדה עיין ילקוט, ולפי"ז אדם אחר שלא היה יודע כ"כ בטוב גילולי מצרים ורוע השחתן עד שאול תחתי' לא הבין ג"כ גודל הטובה אשר עשה ה' לעמו בהוציאם ממצרים כי לא ידע לאמוד את עומק הבור בו נפלו בני ישראל אבל הוא שהי' כהן מדין וידע היטב את כח ההשחתה שבע"ז הוא הבין וידע להעריך את רוב טובה וגודל הנס שהוציאם לרוי' מבירא עמיקתא לאיגרא רמה, וזהו וישמע יתרו מלשון שמע ישראל שהוא הבנה רק יתרו הבין בשביל שהי' כהן מדין ובקי בתועבות מצרים את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל את הטובה האמיתית שעשה בהוציא אותם ממצרים מקור משחת והמופת לזה שהיו ישראל שקועים במדרגה עמוקה בין עם לועז שהרי נעשו להם נסים ונפלאות על הים מה שלא נעשו מעולם וא"כ הי' צריך להתחזק האמונה בה' בלבות בני ישראל כיתד שלא תמוט עד עולם ובכ"ז ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים ודחז"ל שריפו ידיהם מאמונה ותורה ומאין בא להם זה שעד שהמלך במסבו נרדו נתן ריחו עד שהוצרך לשלוח להם את עמלק ובע"כ כמ"ש כי ביד חזקה הוציאך ה' שאחרי שנשקעו בטיט היון במצרים אע"ג שרא מעשה ה' כי נורא הוא על ים סוף כמעט קט חזרו לסורם ומעמדם אשר ברע ומזה הבין יתרו ג"כ את הטובה הגדולה שעשה להם ביציאת מצרים, וז"ש וישמע יתרו שהבין מקריעת ים סוף שהי' בנסים גדולים ועכ"ז הוצרכו למלחמת עמלק ע"ז ראה ויוכח מצבם עד כמה גדל רוע מצבם במצרים ובפרט כי בהיותו כהן מדין ידע רוב ההשחתה כנ"ל. ואפשר שזהו כוונת בעל ההגדה וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח כי לפי"ז מי שמכיר גודל שפלות ישראל במצרים הוא יבין לספר יותר ערך הטובה של יציאת מצרים ולפי"ז

המרבה לספר ביציאת מצרים ואינו חס להשפיל לארץ יחוסו בכבוד אבותיו ומכיר בגנותם ומתוך גנותם הוא בא לידי שבח הש"י בהלל ושבח ומרבה עי"ז כבוד שמים ע"כ הוא משובח. וי"ל עוד אחר שאמרנו שיתרו יען שהי' בקי בע"א ידע יותר לספר בטובת יציאת מצרים וא"כ סד"א בשביל שמרבה לספר ביציאת מצרים הוא יודע בענין ע"ז ובקי בהם וזה גנאי הוא לו קמ"ל דמ"מ הרי זה משובח דהרי אחז"ל אי אתה למד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות וזה שמרבה להבין כבוד שמים הרי זה משובח. ואפשר להעמיס זה בכוונת מאחז"ל בסנהדרין ק"ד גנאי היה למשה ולס' רבוא שלא אמרו שירה עד שפתח יתרו ואמר ברוך ה' וי"ל הכוונה שנתן טעם שלא אמרו בעצמם שירה בשביל שגנאי הי' להם כיון במה שמרבים לספר ביציאת מצרים בע"כ מודים על שפל מצבם הקודם וזה להם לגנאי ולבושת וע"כ לא אמרו שירה:

ויקח יתרו את צפורה בתו אשת משה אחר שילוחיה כ' בעה"ט שגם אחר ששילחה וגירשה היתה אשת משה כי אשת מלך אסורה לאחר א"ד ז"ל ובודאי כוונתו דאיך לא חש משה שתנשא לאחר והלא לא גירשה מחמת שנאה רק מעצת אהרן כפרש"י ע"כ פירש שסמך עצמו שלא תנשא לאחר בהיותה אשת מלך, ואכתי יקשה למ"ד בסנהדרין שמלך נושא אלמנתו של מלך א"כ יש לחוש אולי תנשא למלך ע"כ נראה עפמ"ש ר"פ המגרש דר"א סובר דאם אמר הרי את מגורשת ממני וא"א מותרת לכל אדם הוי גט ע"ש א"כ י"ל שפיר שגירשה משה רבינו כל בכה"ג ואמר א"א מותרת לכל אדם וא"כ הי' בטוח שלא תנשא לשום אדם וע"כ היתה אשת משה גם אחר שילוחיה וכיון דרק ר"א ס"ל הכי וחכמים חולקים עליו י"ל בזה ע"ד צחות דע"כ מסיים ושם האחד אליעזר ע"ד המדרש שמצאו להקב"ה שהי' יושב ודורש ר"א בני אומר פרה בת שלש ואמר משה רבינו יה"ר שיצא זה מחלצי שנאמר ושם האחד אליעזר ולהנ"ל י"ל שע"כ היתה אשת משה גם אחר שילוחיה יען ושם האחד אליעזר והוא ר"א דמכשיר גט באומר א"א מותרת לכל אדם וי"ל שגירשה באופן הנ"ל:

ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים אשר הציל את העם מתחת יד מצרים כפל הלשון י"ל כי במצרים עונו בעבודת הגוף בחומר ובלבנים אבל עוד יותר סבלו עול גלות הנפש כמ"ש וירעו אותנו המצרים והיו בסכנה גדולה שח"ו יפלו ממדרגתם הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז והנה משה ואהרן קדושי עליון בודאי לא היו בגלות הנפש שח"ו יאבדו מעלתם ורק בגלות הגוף אע"ג שלא עבדו בעצמם עכ"ז היו בגלות גופם, וז"ש יתרו ברוך ה' אשר הציל אתם דהייינו משה ואהרן כמ"ש ראב"ע הובא ברמב"ן אתכם לא הציל רק מיד מצרים מגלות הגוף שהיתה ידם תקיפה עליכם אבל את העם הציל בכפלים

והוא שהצילם מדבר שהוא תחת ולמטה במדרגה מן יד מצרים כי יד מצרים לא שלטה אלא בגופם ובאמת היו גם בגלות הנפש לאבד ח"ו טהרת הקודש זהו תחת העמק שאול ובירא עמיקתא יותר מיד מצרים:

עוד י"ל בפסוק הזה עפמ"ש באוה"ח בפרשתנו לפרש אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים שע"כ לא הנחיל הקב"ה לישראל את ארץ מצרים והי' להם בזה קורת רוח יותר שיגרשו שונאיהם מכדיהם מארצם והם יבואו תחתיהם וירשום יען שכל הארצות מונהגות ע"י שרים ומלאכים כמ"ש אשר חלק ה' אותם לכל העמים וכמ"ש על יצב גבולות עמים ורק ארץ ישראל הוא ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה להנהיגה בעצמו ובכבודו וע"כ הנחילם ארץ ישראל והוציאם מארץ מצרים שנקרא בית עבדים שרק עבדים והם צבאות ה' מושלים בה א"ד ז"ל ובזה פירשתי בפ' תצוה וידעו כי אני ה' אלקיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם אני ה' אלקיהם שע"כ הוצאתי אותם מארץ מצרים ולא השארתי אותם שיהיו מושלים שם כדי לשכני בתוכם אני ה' ולא מלאך ושליח. ובהגדה הביא רשע אומר מה העבודה הזאת לכם וכו' אלו היה שם לא היה נגאל כי רשע אומר שלא בשביל טובת ישראל גאלם הקב"ה ממצרים כ"א לעשות לו שם ותפארת וע"כ אמר מה העבודה הזאת לכם וכי בשבילכם עשה זאת ולא לו בתמי' הלא אורח רע מהי אומר כל מה שטרח בעה"ב לא טרח אלא בשבילו כ"כ אומר הוא שהקב"ה עשה למענהו ע"כ תאמר לו בעבור זה עשה ה' לי זה המופת חותך שרק לי לטובתי עשה הנסים והנפלאות בצאתי ממצרים ממה שיצאתי ממצרים ולא עשה להשאירנו שם ולהראות ידו החזקה שנשאר שם מושלים בארץ שאם הי' עושה רק לכבודו היה לו ליותרת הכבוד ותפארת אם לא היה מוציאנו כקו' אוה"ח הנ"ל אבל אחרי שהוציאנו ממצרים מוכח שרק לי ולטובתי עשה כל זאת וכדי להשרות שכינתו בתוכינו ושם במצרים הוא רק בית עבדים שרי מעלה מושלים אבל באמת אלו היי שם כונתו על הקב"ה ומוסב על עשה ה' כלומר אלו הי' הקב"ה שורה שם כמו בארץ ישראל באמת לא היה נגאל ישראל ורק היה משאירנו שם כקו' אוה"ח ומוכח שהקב"ה עשה לטובתינו:

ובזה י"ל בצאת ישראל ממצרים וכו' היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו כי בצאת ישראל ממצרים ולא השאירם שם הטעם משום היתה יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו בעצמו ולא ע"י השרים ומלאכים כנ"ל, ויבואר לפי"ז גם מדרש פליאה שהובא בדמש"א פרשתנו סי' ל' כששמע משה רבינו אנכי ה' אלקיך וכו' אמר ברוך שלא עשני גוי כי אחרי שאחז"ל חסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב לכאורה אין צריך לברך שלא עשני גוי שהרי גם הוא יכול להגיע לחיי עוה"ב בהיותו מחסידי אומות העולם ומקיים

כל המצוה עליו אבל אחרי ששמע משה רבינו ע"ה אנכי וכו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים למען ישגיח על בני ישראל בעצמו ובכבודו מה שלא עשה כן לכל גוי ע"כ שפיר בירך שלא עשני גוי כ"א ישראל אשר הקב"ה משגיח עליו בעצמו:

והוספתי לבאר עוד בפ' בהר את כספך לא תתן לו בנשך וכו' אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים וכו' ובילקוט כל המודה במצות רבית כאלו מודה ביציאת מצרים וכל הכופר ברבית כאלו כופר ביציאת מצרים ועיין כ"ס, ונראה עפ"י מ"ש בטעם איסור רבית לישראל כי רצה הקב"ה שידעו ישראל שהם מושגחים מאתו ית' למעלה מהטבע ומונהגים הנהגה נסיית והנה בדרך הטבע אם האדם יתן כספו לאחרים בלי מחיר מתרוששׁ כי כספו הוא כמו מלאכתו ומסחרו אשר א"א להם בלי שיביאו פירות אבל להורות את בני ישראל שהשי"ת זן אותם למעלה מדרך הטבע ע"כ צוה אותם להלוות הכסף בלי רבית, ובזה מבוארים דברי הילקוט כל המודה במצות רבית וזה בידעו שהקב"ה משגיח על ישראל שלא כדרך טבע שאר בני אדם הוא מודה ביציאת מצרים זה מודה ומשבח על שהוציאנו הקב"ה ממצרים למען ישגיח עלינו שלא כשאר אומות העולם ורק הוא בעצמו ובכבודו וזהו שסיים הקרא אחרי שהזהיר על הרבית אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ולא השארתי אתכם שם למען להיות לכם לאלקים שבעצמי אשגיח עליכם, וז"ש כאן ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים וכו' שלא נתקיימה מחשבתם הרעה לעבוד בכם עבודת עולם, ורש"י פי' על מצרים נוסע אחריהם שהוא שרו של מצרים ע"כ הוסיף לאמר אחרי שכבר הציל אתכם מיד פרעה ומצרים שלא תהיו עבדים עוד הוסיף להיטיב עמכם שהציל את העם מתחת יד שרו של מצרים וממשלתו ולא נשארתם בארץ ההוא שהמלאך שולט עלי' ורק הוציאכם למען להביאכם אל ארץ ישראל אשר ה' דורש אותה בכבודו ובעצמו ועי"ז שבחר השי"ת בעם סגולתו להביאם אל ארץ העומד תחת השגחתו בעצמו ע"כ עתה ידעתי כי גדול ה' וכו' וטוב לחסות בה' מחסות בשרי מעלה אשר חלק ה' לכל העמים ומדויק בזה שאמר בסוף מתחת יד מצרים" ולא מיד מצרים כמו בתחלה ששייך הלשון תחת במה ששרוים תחת יד השר המושל עליהם:

עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים כי בדבר אשר זדו עליהם כי האפיקורסי' אומרים שהשי"ת קנא ונוקם כמ"ש וינוסו משנאיך מפניך וכ"כ מזה אבל אנו יודעים שמדת רחמיו מרובים ממדת דינו והראי' הנאמנה לזה אז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד אע"ג שמדה"ל גוזרת שלא תקובל תשובת האדם מ"מ השי"ת חותר חתירה ופושט יד ומקבלו כמ"ש תשובה מקרעת גזר דינו של אדם וכל

כמה שהוסיף האדם לחטוא יעמוד במעלה גבוהה ביותרת הכבוד כשיחזור בתשובה כמ"ש בלוח ארז כי חזק הוא ממנו ומזה ניכרים רחמיו המרובים וז"ש עתה ידעתי כי גדול מדת הרחמים מכל מדת הדין שהרי בדבר אשר זדו הזידו בעבירות וחטאו עי"כ הם עליהם במעלה עליונה כשחוזרים בתשובה א"כ מוכח שרחמיו מרובים ממדת הדין.
ובאופן אחר י"ל בפסוק הזה עפמ"ש "בור כרה ויחפרהו וכו' נודע ה' משפט עשה בפועל כפיו נוקש רשע הגיון סלה" עיין לוח ארז בשלח כי אם לא היה הקב"ה מעניש מדה כנגד מדה היו יכולים לטעון כטענת האפיקורסים שרק אל נקמות ה' ואחרי שהחוטא לא ידע על מה יענש לא ידע להזהר אבל ע"י העונש מדה כנגד מדה ועי"כ יודע החוטא שעונו ילכדהו עי"ז הוא שב ורפא לו ואת אשר יאהב יוכיח כי הוא רחום בדין וז"ש בור כרה וכו' ויפול לשחת שפעל בעצמו והיינו מדה כנגד מדה ועי"ז יודע לחזור בתשובה עי"כ נודע כי ה' הוא מדה"ר הוא שעשה משפט כי דינו של הקב"ה הוא רחמים וזהו עתה ידעתי כי גדול ה' מדת הרחמים גדלה מאוד וממה נודע זה מכל האלקים מן מדת הדין אשר יעשה שפטים בארץ רק לטובת הרשעים והראי' כי בדבר אשר זדו עליהם וכנ"ל:
ויהי ממחרת (פירש"י מוצאי יו"כ) וישב משה וכו' ויעמוד העם על משה וכו' יש לרמז עפמ"ש ראשון לחשבון עונות שלאחר יוה"כ ששבו ישראל לאביהם שבשמים המה נקיים מכל חטא ופשע ואחרי שאחז"ל במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד א"כ הוי כאלו עומד הבעל תשובה למעלה במעלתו ומדרגתו מצדיק הגמור וזהו ויהי ממחרת יו"כ שהיו בעלי תשובה נקיים מעונות וישב משה לשפוט את העם מה טיבם ומעלתם ויבקש וימצא כי ויעמוד העם "על משה" למעלה ממדרגתו כדרך הבעלי תשובה עומדים ממעל לצדיק גמור:
כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו. נ"ל דרומז למ"ש רפ"ק דאבות הוו מתינים בדין ופי' שאע"פ שכבר בא לפניך דין כיוצא בזה שבא כעת לפסוק אותו מ"מ אין לחתוך הדין על סמך שכבר בא לפניו הדין ויפסוק בחפזה בלי עיון עוד הפעם ויעמיק מחדש עצת ה' בעיון היטב וז"ש כי יהי' להם דבר שכבר בא אלי מקודם עכ"ז אינני סומך על זה לחתוך תיכף את הדין כ"א ושפטתי עוד הפעם בין איש ובין רעהו:
ובאופן אחר י"ל בפ' הזה עפמ"ש רש"י ורמב"ן בפ' שונאי בצע ששונאים ממונם שאם בא בטענה גם ממון שלהם דומה להם כמו שבא לפניהם ממון של אחרים וז"ש כי יהי' להם דבר אע"ג שהוא בא אלי ונוגע לעצמי עכ"ז איני מרגיש בזה כי אם ושפטתי בין איש ובין רעהו כמו שהוא של אחרים ושאינו נוגע לעצמי, והנה אז"ל מצוה לפשר והני מילי מקודם שאמר הדיין להיכן הדין נוטה אבל לאחר שאמר את הדין שוב אסיר לבצוע

וכן הוא בפ"ק דסנהדרין וכ"ש בלוח ארז בראשית י"ג שביני ובינך הוא רומז לפשרה שלא יעלה ככל תביעת הטוען כי"א זה מוותר מתביעתו וגם השני וז"ש ושפטתי בין איש ובין רעהו שאני עושה פשרה ביניהם כי כן המצוה ורק אח"כ כשלא ירצו בפשרה אז והודעתי את חקי האלקים ואת תורותיו את דין התורה אבל להיפך מתחלה להודיע את חקי האלקים ואח"כ לבצוע אסור לעשות כן. ויש לבאר עפ"ז עוד מש"כ נבול תבול גם אתה וכו' כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשוהו לבדך, עפ"י הנ"ל שבין איש ובין רעהו היינו פשרה והודעתי את חקי הוא עומק הדין תורה והנה לעשות פשרה בין הבעלי דינים צריך להטעים להם במתק שפתים ולדבר על לבם שיעשו הריב ויתפשרו משא"כ לפסוק הדין תורה ע"פ הלכה אין צריך לדבר על לבם כי יקוב הדין את ההר וצריכים הבע"ד לקבלו אף שלא ברצונם אבל צריך לזה עבודה ויגיעה רבה לחקור אחרי מיצוי הדין לאמתו ואחרי שמשה רבינו ע"ה הי' כבד פה וכמ"ש שמטעם זה הי' שלא יאמרו שיכול לרצות את ישראל בחלקת שפתיו שיקבלו התורה וע"כ אמר לו יתרו כבול תבול מכל מקום והטעם "כי כבד ממך הדבר" כי הדבור כבד וקשה לך הרבות דברים על לב הבעלי דינים שיתפשרו וגם לפסוק הדין תורה ע"פ ההלכה אחרי החקירה היטב ג"כ לא תוכל עשוהו לבדך וע"כ כפל הלשון:

לא טוב הדבר אשר אתה עושה כי יש מחוקקים שיחתכו את הדין ויאמרו פלוני זכאי ופלוני חייב אבל זהו רק בכח ונקראים "לעניסלאטיווע" ואח"כ צריכים לאנשים אחרים שפקודתם להוציא כל דבר משפט לפועל והם נקראים "עקזעקוטיווע" אבל משה רבינו עשה שניהם יחדיו שהי' המחוקק וגם השופט, וז"ש לא טוב הדבר שאתה חותך הדין עפ"י דבריך וגם אתה עושה לקיים הפסק ויש להוסיף ע"ד שאמרו בדוד המלך ע"ה משפט לזה וצדקה לזה וזה לא תוכל עשוהו לבדך:

עתה שמע בקולי איעצך ויהי אלקים עמך הי' אתה רעם מול האלקים והבאת אתה את הדברים מול האלקים וצ"ל מלת אתה שנית למה לי ונראה עפמ"ש איזהו חכם הלומד מכל אדם ואחרי שהקב"ה יהיב חכמה לחכימין ומי שהוא כדוד משכיל בכל דרכיו וה' עמו ע"כ אמר יתרו למשה אף שאתה גדול ממני ביתר שאת ועוז אם בכ"ז תשמע בקולי ולעצתי זה יורה שהנך חכם הלומד מכל אדם וז"ש שמע בקולי איעצך אם תשמע בקול עצתי אע"ג שאני קטן ממך אתה חכם בזה וכיון שכן השכינה שורה על חכם וע"ז ויהי אלקים עמך כי השכינה שורה עליך, ורמב"ן ז"ל כתב שהודה לו יתרו שטוב עושה במה שמתפלל בעד העם כי זה יאות לו לבדו אבל לענין שפיטתם יעץ לו שיקח עוזרים העומדים על ימינו למלא מקומו ע"ש ואחרי שהוא יהי' שליח העם להתפלל בעדם את

פני האדון ה' ושלוחו של אדם כמותו הוא נחשב כמו העם ואמרי' מילי לא מימסרי לשליח וכיון שימסרו הדברים למשה רבינו ע"ה שיתפלל בעדם לא יוכל למנות שליח אחר במקומו, וז"ש לו הי' אתה כמו היי לאלפי רבבה שפירושו שתתהוה וכאן פי' ג"כ התהוה אתה מול האלקים להתפלל אליו הי' והתהוה לעם ותעמוד במקום העם ושלוחו של אדם כמותו ואחרי שאתה שליח על מילי אני מודה לך בזה שאינך יכול למנות שליח במקומך וז"ש והבאת אתה דווקא ולא אחר את הדברים יען שהוא דברים ומילי ולא מימסרי לשליח אבל בעניני המשפט יעץ ואתה תחזה. ובזה אפרש גם מ"ש משה רבינו "כי יבא אלי העם לדרוש אלקים כי יהי' להם דבר בא אלי' כנ"ל וכבר כ' מהרי"ט הנודע דא"י להקדיש ע"י שליח דמילי לא מימסרי אף לשליח ראשון וחלקו עליו המפרשים שרק שליח אינו עושה שליח אאילי אבל הבע"ד בעצמו יוכל לעשות שליח אף אמילי וז"ש כי יבא אלי העם לדרוש אלקים ולהתפלל בעדם יצריך אני בעצמי לעשות כן והטעם כי יהי' להם "דבר" ומילי בעלמא וע"כ בא אלי דווקא שהם יכולים לעשות אותו לשליח אבל אני א"י לעשות שליח אחר:

והקל מעליך ונשאו אתך י"ל ע"ד צחות עפ"מ דאמרי' כל המחמיר על עצמו הרי זה משובח ויקל לאחרים ע"פ הדין ויחמיר לעצמו ממדת חסידות אבל אם הת"ח כל פרנסתו הוא ע"י החזקת אחרים שמחזיקים אותו במאודם הוי תחלתו להחמיר וסופו להקל אחרי שאם יחמיר על עצמו לאסור דבר המותר ע"פ הדין אז צריכים המחזיקים למלא לו את החסר אשר אסר עליו באין הכרח ע"כ באופן כזה בודאי איננו רשאי להחמיר על עצמו יותר מן הדין וז"ש והקל מעליך שתוכל להקל גם מעליך מה שאתה מיקל לאחרים אשר מדינא הוא מותר וזה אם ונשאו שהעם נושאים אתך ויחזיקוך בפרנסתך אז צריך אתה להקל גם מעליך כדי שלא להפסיד ממונם של המחזיקים ונושאים אתך בעול פרנסתך: אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלקים ויכלת עמוד עפמ"ש חז"ל אם הרב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו כי הרב הלומד לתלמידים צריך לעמוד על עמדו ולא יבקש להלוך בגדולות ונצורות אך על מקומו יעמוד למען יוכל להבין לתלמידיו ובזה ישתדל וזה כמו שהמלאך עומד ואינו מהלך, ופי' בלוח ארז מאמר הלל כשהי' נפטר מתלמידיו הי' מהלך ע"ש וכ"ז אם כל עיקר עסקו אינו אלא ללמד להועיל אז אינו מזיק לו אם על עמדו יעמוד כי זכות הלימוד לתלמידים מועיל לו כמ"ש אבל אם עוסק בעניינים אחרים כמו לדון בין איש לרעהו אז אינו רשאי לעמוד כ"א צריך להעלות את עצמו מדי יום ביומו למדרגה יותר גבוהה ע"כ אחרי שיתרו יעץ למשה רבינו ע"ה שיניח מלשפוט את העם רק יעשה כמו שעשה משה רבינו בלימוד תוה"ק לאהרן ובניו ולזקנים

וגם ללמד להשופטים שיעמיד במקומו את כל דבר הקשה להם הכל ע"פ דיני תוה"ק וילמדה להם וע"כ אמר אם את הדבר הזה תעשה והוא לימוד תוה"ק ולא תעסוק שוב בענינים אחרים, והוסיף לבאר וצוך אלקים דהיינו שלא תעסוק רק במה שצוך אלקים והיא תוה"ק כמשחז"ל בנדרים התורה ניתנה למשה רבינו ע"ה והוא נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ורק באופן כזה ויכלת עמוד ולא תצטרך להשתדל בכל יום ללכת מעלה מעלה כ"א תהי' בתואר מלאך ה' צבאות:

וישמע משה לקול חותנו ויעש כל אשר אמר כפילות הלשון י"ל שע"כ שמע משה לקול יתרו חותנו בשביל שידע שיתרו תמיד הי' דורש טובתו ועושה כרצונו תמיד ומאז עשה יתרו כל אשר אמר משה לעשות לא נפל מדבריו ארצה ע"כ אמר וישמע משה לקול חותנו והטעם כי ויעש חותנו הנזכר תמיד עשה את כל אשר אמר משה ומילא מבוקשו ומזה הכיר גודל מעלתו ואהבתו למשה וע"כ שמע לקולו חטיבה מול חטיבה:

את הדבר הקשה יביאון אל משה. ובמסורה ערפך הקשה י"ל ע"ד שדרשו חז"ל על הדבר הגדול דבריו של גדול כ"כ י"ל גם כאן הדבר הקשה דבריו של קשה והיינו מי שהוא תקיף וקשה עורף ולא ירצה לשמוע לקולם של הדיינים הביאו אל משה למען יציית דינא מיראת הכבוד למשה רבינו ע"ה וזהו הדבר הקשה ופי' במסורה ערפך הקשה והיינו כנ"ל שמי שהי' בע"ד קשה עורף הביאו למשה רבינו שיירא מהדר גאונו:

ויחן שם ישראל נגד ההר ומשה עלה וכו' ויקרא אליו ה' וכו'- לכאורה הך ויחן שם מיותר כי פתח ויחנו במדבר ויחן שם ישראל אך י"ל דקאי אדלעיל מיני' שאמר ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ופרש"י מקיש נסיעתן מרפידים לביאתם לסיני מה ביאתן לסיני בתשובה אף נסיעתן בתשובה, וידוע דיצה"ר נקרא הר ח"ש ויחן שם היינו גם ברפידים חנו נגד היצה"ר שנקרא הר לבטלו ע"י התשובה:

ובאופן אחר י"ל בפסוק הזה ע"פ מאז"ל השבת שהמלאכים בקשו שתנתן להם התורה וא"ל הקב"ה כלום יצה"ר ויצה"ר נקרא הר ע"כ בשביל ויחן ישראל נגד ההר שצריך ללחום נגד יצה"ר ידע משה רבינו שבדין תנתן להם התורה וע"כ ומשה עלה אל האלקים שסבור שגם מדה"ד מחייבת שיתנו להם התורה שיהי' להם לתבלין התורה אבל כבר כ' בשם תוי"ט בברכות שמזון הוא בדין אבל התורה הוא רק ממדת רחמנותו ית"ש ע"כ ויקרא אליו ה' הוא מדה"ר וי"ל שזש"ה עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם ודרשי חז"ל על משה רבינו ע"ה שעלה למרום בשביל השבי בדעתו כי לו נאה להוריד עוז מבטחה אבל לא למלאכים ע"כ ביד חזקה יקח השבי שהוא שלו אבל באמת רק

לקחת מתנות באדם שהוא ברחמיו ית"ש נתנה לנו במתנה אע"ג שהוא אדם אפר דם מרה ויש לו יצה"ר עכ"ז רק מתנה טובה היתה:

ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה בכ"ס פי' דבר נחמד שבודאי הי' ביניהם אנשים אשר אם הי' שואלים אותם רצונם בפרטות אם ירצו לקבל התוה"ק היו ממאנים לקבל עליהם עולה רק שבישו יען שראו רובם מקבלים גם הם לא יכלו לסוג אחור וזהו ויענו כל העם בשביל שהיו כולם יחדיו, ופי' בזה ואחז"ל כל מי שאין לו בישת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני היינו כנ"ל שכמה מהם מחמת בושה קבלו התורה ע"ש דפח"ח וש"י, ופירשתי בזה דרך צחות בפ' תבוא "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וכו' וענו כל העם ואמרו אמן" ועיין באוה"ח מה שדקדק בלשון, ולהנ"ל י"ל דמי שעובד ע"ז יתנצל את עצמו לומר אע"ג שקבלו אבותיו מהר סיני שלא לעבוד ע"ז מ"מ לא עשו כן רק מפני שכל העם יחדיו ענו ואמרו כן יחדיו ע"כ גם אבותיו אמרו אמן לקבלת התורה אבל הוא לא יבוש ולזה אמר ארור אשר יעשה וכו' משום שרק וענו כל העם וכו', וי"ל בזה ע"ד צחות ג"כ מאחז"ל פני משה כפני חמה פני יושע כפני לבנה זקנים שבאותו הדור אמרו אוי לה לאותה בושה ונתקשו בזה מה זה בושה אם הרב גדול מהתלמיד ועיין בהקדמת ס' ג"ט על ה' מקואות דבר נאה בזה, ולהנ"ל י"ל כי אז"ל אקרא דלך רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל כי המנהיג הוא לפי הדור כמ"ש דור דור ודורשיו והנה הזקנים ראו שממשה עד יושע כבר ירדו פלאים עד שבין המנהיגים הי' חילוק רב כ"כ שבין חמה ללבנה ולכאורה כ"כ שיוסיפו הדורות צריך שיתחזקו יותר בקיום תורה ומצות לא שיפול ממדרגתו אבל כ"ז אם היו כל ישראל מקבלים התורה מאהבה ובכונה רצוי' אז כ"כ שיוסיפו הדורות יוסיפו לאהבה את ה' אבל אחרי שמקצתם לא קבלוה רק מפני הבושה והוא רק לפנים ע"כ חדלו ממנה ברוב הימים וע"כ אמרו הזקנים כיון שפני משה כחמה ופני יושע רק כלבנה שההבדל רב ביניהם זה הוא לאות שלא קבלו כולם את התוה"ק באהבה ועי"ז ירד הדור מטה הניכר בפני מנהיגיהם ורק אוי לאותה בושה יען שיש שקבלו התורה רק מפני הבושה וע"כ הרפו ממנה:

והיו נכונים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני יש לרמז עפמ"ש יחיינו מיומים ביום השלישי יקימני ונחי' לפניו ופירשו שהאדם כבר נולד ומת פעמיים הא' בבטן אמו נוצר ומת משם כשנולד ויצא לאויר העולם ע"כ אנו מקוים שגם ביום השלישי לתחיית המתים יקימנו ונחי' לפניו, ולעתיד לבא נאמר ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו, וי"ל שזה רומז בקרא כאן על יום השלישי המקווה לתחיית המתים,

וע"כ אמר היו נכונים ליום השלישי הגדול הזה כי אז ירד ה' לעיני כל העם למגדלם ועד קטנם המה יחזו בנועם ה':

והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר וכו' מות יומת וכו' במשוך היובל המה יעלו בהר- יש לרמז עפמ"ש בסנהדרין נ"ט נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה וכו' ולפי"ז מרמז הכתוב שהעם מסביב היינו האומות העולם שמרו מלעלות בהר ה' היא התורה ואם יגעו בו מות ימותון, וי"ל הטעם שהזהירה תורה עליהם כ"כ יען שהם אינם מצווים במצות התורה ומה להם ללמוד פקודי ה' ע"כ בודאי כונתם בלימוד תוה"ק רק שידעו לסתור דברי' אך לעתיד לבא בעת אשר כל העמים ילכו בשם ה' וישליכו אליליהם ויאחזו לקיים מצות אז גם המה יכולים ללמוד תוה"ק וזהו במשוך היובל ופרש"י זה אילו של יצחק ובו יתקע בשופר גדול בעוקבא דמשיחא אז גם המה יעלו בהר:

לא תשא את שם ד' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא, עפמ"ש אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה ופי' כי הנשמה ניתנה באדם לצרף ולטהר אותו מכל סיג וחלאה אבל מי שמטמא את עצמו בעבירות א"כ לחנם הוא נושא את נפשו בקרבו אחרי שאינה מועלת לו במאומה ולמה לו הנשמה חלק אלוקי ממעל, וזהו אשר לא נשא לשוא ובחנם את נפשו ורק הנפש תועיל לטהרו שלא נשבע למרמה, ונאמר כי שם ה' נקרא עליך ולא לחנם וללא יועיל נקרא שם ה' עלינו כ"א קריאת שם ה' על ישראל תזרז אותנו לחיות חיים מאושרים ואם כי בכל השתדלותינו בכ"ז אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וישב הקב"ה לצרף ולטהר אותנו כי הבא לטהר מסייעין לו מן השמים אבל מי שנושא את שם ה' בחנם ולשוא את זה לא יטהר הקב"ה, וז"ש לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא ובחנם ולא החשיב כי ינקה ה' את הנושא שמו שנקרא שם ה' לשוא רק הבא לטהר אותו מסייעין: זכור את יום השבת לקדשו באוה"ח הביא בכאן מדרש חכז"ל שאדם הראשון חטא בע"ש ביום שנולד ורצה הקב"ה לדונו במיתה אמרה שבת לפני הקב"ה מעולם לא נהרג אדם ויתחיל בי העונש אתמהה וחס עליו הקב"ה בזכות שבת ע"כ אמר זכור את יום השבת לקדשו להודות לו על הטובה שגמל עם האדם להצילו ממות ע"ש ועפי"ז י"ל הנוסחא בתפלת מוסף של שבת אז מסיני נצטוו צווי פעלי' כראוי שלכאורה מחוסר הבנה ולהנ"ל י"ל עפמ"ש ויקהל משה וכו' אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה ובמדרש עשה לך קהלות גדולות בכל שבת לדרוש להם כי יען שהשבת הציל את האדם מרדת שחת צריך להודות לו מדה כנגד מדה והחוב עלינו ביום השבת להציל נפשות ממיתת עולם ולהורותם הדרך ילכו

בה ונאמר את הנפש אשר עשו בחרן ואחז"ל כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו ושייך גבי' לשון עשי' וז"ש אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם שחיבה הוא לעשות נפשות לד' ושפיר למדו מזה ללמד תורה ברבים ביום הש"ק ועי"ז עושים אותם וז"ש אחרי שיזכור את יום השבת לקדשו וכפי' אוה"ח הנ"ל ע"כ אמר אז מסיני נצטוו ציוי פעלי' שנצטוו לעשות ולפעול כמו שפעלה השבת להציל ממות נפשו של אדם הראשון כ"כ גם אני נעשה כן וזהו כראוי מדה כנגד מדה. ויש לרמז עד"ז מ"ש בסוף פרשתנו "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" עפמ"ש באוה"ח לא תעשה לך פסל כמו לא תעשה אותך, וכ"מ בכמ"ק לך תחת אותך, והנה עובדי אלילים אומרים שאין מכבוד הקב"ה להשגיח בתחתונים בעצמו וע"כ המה עובדים למשרתיו וכמ"ש הרמב"ן בפרשתנו אבל כבר כ' במק"א שע"כ נאמר אשר חלק ה' אותם לכל העמים שבאמת מי שאינו מתקן את עצמי אינו כדאי שהקב"ה ישגיח עליו בעצמו ע"כ אומות העולם המה תחת השגחת שרי צבאות ורק אנחנו בני ישראל עם קרובו שמכינים ומתקנים עצמנו ומנשאים את אישיותבי אני ראוים שהקב"ה בעצמו ישגיח עלינו בלי שום אמצעי, ובמדרש איתא שע"כ נאמר במוסף ר"ה ועשיתם שאז אנו כאלו עשינו את עצמנו ולזה רמז ואמר לא תעשון אלהי כסף וזהב והסבה שתרצו לעשות אותם בשביל שתדמו שאינכם ראוים שהקב"ה בעצמו ישגיח עליכם לא תעשון כן כי אם כן תעשו אז לא תעשו לכם כמו אתכם כלומר שלא תתקנו את עצמכם, ובדרך צחות י"ל בפסוק הזה עפ"מ שראיתי אנשי מעשה מדקדקים בלשונם ונזהרים במקום מטונף לומר שם שבת רק אומרים "דער זיעבענטע טאג" ולא ידעתי טעמא מאי עד שראיתי באוה"ח כאן בשם רשב"י ששבת שמו של הקב"ה (ונזכר מזה בשד"ח פאת השדה לאות א' אזכרה) ובזה יש לרמז לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא שהוא אזהרה למוציא שם שמים לבטלה ע"כ הוסיף לאמר זכור את יום השבת גם את יום השבת אם תרצה להזכיר לא תזכירהו רק "לקדשו" כמו שמו של הקב"ה שצריך להזכירו בקדושה ולא במקום שאסור שמו של הקב"ה שם לא תזכיר שבת כי אם "ויום השביעי" תאמר כשתרצה להזכירו והטעם כי שבת לה' אלקיך שם שבת הוא כינוי לשמו של הקב"ה:

וכל העם רואים את הקולות וכו' וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק כי אחרי שלשעבר לא היו מקיימים תורה ומצות וכעת שראו את כבוד ה' רכב אלקים רבותיים אלפי שנאן ע"כ וינועו ויחרדו על אשר עד עתה עמדו מרחוק ושלא קיימו התורה מקודם כמו האבות הקדושים שקיימו כל התורה עד שלא ניתנה, ובכפל לשון רואים "וירא" י"ל עפ"ד אפיקי יודא שע"י שהאש הגדולה גירש האויר עי"כ ראו את הקולות ואחרי שאין האדם יכול

לחיות בלא אויר ע"כ אמר הכא וירא העם ע"י שראו את הקולות הבינו שהיו במקום שלא הי' אויר ורק וינועו ויעמדו מרחוק למקום ההוא שאין שם אויר יעמדו במקום שיש אויר:

דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות וכו'- כיונתי בזה כפי' מלבי"ם שלא רצו לשמוע מפי הגבורה כי פחדו שעי"ז לא יעבדו את ה' רק מיראה בשמוע את קולו חוצב להבות אש, וזהו ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות ע"ש, אבל אחרי שנאמר בקרובי אקדש וסביביו נשערה מאוד וכשהקב"ה מעניש את האדם זהו אות לטובה כי את אשר יאהב ה' יוכיח כמ"ש על כי אהבתי אתכם ואפקוד על עונותיכם ע"ש אמר משה אל העם אל תיראו מהעונש כי לבעבור נסות ולהרים אתכם בא האלקים המרת הדין ובעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו והוא עפמ"ש בלוח ארז פינחס ע"ז שאנו נירא מהעבירה כמו שהקב"ה ירא לא מחמת העונש ע"ש א"כ ה"נ פי' ובעבור תהי' יראתו היראה שלו שירא שלא נחטא כן תהי' היראה על פניכם דוקא רק לבלתי תחטאו ולא מפאת העונש וע"ז באה המסורה שבבעה"ט רגזו ואל תחטאו שרק בשביל זה תרגזו ותראו רק ואל תחטאו לא מיראת העונש. עוד י"ל בפי' המסורה זו עפמ"ש זרוק מרה בתלמידים שאע"פ שהכעס הוא מדה רעה שאין למטה הימנה מ"מ כשכועס לשם שמים כדי שייראו ממנו לחטוא זה מצוה הוא ולצדקה יחשב כמ"ש בטור א"ח לפרש משנת יודא בן תימא הוי עז כנמר לעשות רצון אביך שבשמים וז"ש בעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו אם כונת הכועס למען תהי' יראתו לבלי לחטוא אז רגזו ורוגז כזה ואל תחטאו לא נחשב לחטא רק למצוה:

החדש על פרשת משפטים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם הנה הפרשה הקודמת מסיימת ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו וכבר דז"ל בהמשך הכתובים, ואפשר דמרמז למ"ש ז"ל התירה נקנית במ"ח מעלות כי היא הפקר לכל בעל מעלות ומדות טובות שמנו חז"ל ויגע בה ומצא כדי מדתו מנה אחת אפים לא כן הכהונה היא רק לאהרן ולבניו אחריו ברית כהונת עולם וכל הזר הקרב יומת וכקרח שבקש כהונה ועוזי' מלך יודא מה עלתה בהם, ויש להוסיף בטעם דהכהונה אינה נקנית ע"י מעלה כי הכלל כל דבר שחסרונו לא יזיק להרע מאליו מובן כי מעלתו לא יוסיף עליו לטובה ואחרי דקיי"ל כהן שעובד ונמצא בן גרושה ובן חלוצה עבודתו כשרה שנאמר ברך ה' חילו כקידושין פ' האומר הרי דחסרונו אינו מזיק לעבודה כי והיתה לו ולזרעו אחריו בין זרע כשר ובין זרע פסול

רק שיהי' מזרעו של אהרן וע"כ כל שאינו מזרעו של אהרן לא יועילו מעלותיו וז"ש ולא תעלה במעלות על מזבחי בשביל המעלות לא תוכל לעלות על המזבח לשרת בקודש כי לא יועילו המעלות למי שאינו מזרעו של אהרן והטעם אשר בשביל שגם ערותך אם אתה פסול ערוה כמ"ש המרדכי ביבמות דבן גרושה מקרי דבר שבערוה גם היא לא תגלה ותוודע עליו בשביל המזבח כי אתה כשר אע"ג שאתה בן גרושה ובו חלוצה כ"כ לא יועילו המעלות - אבל ואלה המשפטים החקים והתורות אותם תוכל לשים לפניהם כלומר לפני המעלות והמדות הנ"ל שבעליהם יזכו לכתר תורה אבל לא לכתר כהונה:

עוד י"ל בפסוק הזה עפמ"ש אין אדם דן גז"ש מעצמו אבל ק"ו ניתן לדרוש מעצמו ובמדרש הובא בדמש"א פרשתנו משפטי ה' אמת מק"ו ע"ש הרי דק"ו נקרא משפט בעבור שהיא משפט שכלי ע"כ אמר אע"פ שכל המדות שהתורה נדרשת בהם לא ניתנו לדרוש מעצמם רק כמסור לנו מסיני, אבל ואלה המשפטים הם הק"ו אשר תשים לפניהם לדרוש כחפצם ורצונם:

וברש"י לפניהם ולא לפני כותים, ובמד"ר ואלה מוסיף על הראשונים מה כתיב למעלה שם שם לו חק ומשפט, ע"פ האמור למעלה כ"פ שרק ע"י עשי' נעשים גם החקים כמשפטים דעת לנבון נקל מ"ש "חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום" כי אחרי שהעכו"ם אינם מקיימים המצות בפועל יחשך אור שכלם מהבין אמרת ה' צרופה ולהם כל התורה כחקים ע"כ אף שבישראל ישנם חקים ומשפטים אבל באומות העולם הכל כחקים להם ומשפטים בל ידעום אבל ישראל העושה מצות בפועל נאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם שאצלם ע"י קיימם מצות בפועל יש להם משפטים אבל לא לפני כותים אצלם אין משפטים כלל כ"א חק אשר לא ידע סתרו וזהו כוונת המד"ר דלמעלה כתיב שם שם לו חק ומשפט עפ"ז הכוונה ג"כ שם כי לישראל שם חק ומשפט ואלה מוסיף המשפטים אשר תשים לפניהם לפני ישראל ק כמשפט:

ובדרוש לולאות כ"ה שנים לח"ק דחסד ואמת פק"ק אמרתי בזה במ"ש במדרש התורה דינין לפני' ודינין לאחרי' והיא באמצע, עפמ"ש בלוח ארז ויקרא א' שהגמילות חסד הוא רק הכנה והזמנה שע"ז שהוא גומל חסד עם רעהו מכ"ש שיגמול חסד עם נפשו הטהורה וכי בפ' לא תשנא את אחיך בלבבך כ"ז שיש לו עוד לב המרחם הישראלי ועי"כ תוכל להוכיח את עמיתך ויש להוסיף שע"כ אמר ואהבת לרעך כמוך שתמהו מי הוא זה שיאהב דעהו כמותו ממש ולהנ"ל ה"ק קרא כיון שאתה אוהב לרעך ואהבתך לרעך במדרגה היותר נפלאה עכ"פ לא יוכל להיות יותר מאהבתך לעצמך ע"כ הוכח תוכיחנו באמרך לו שאהבת רעיך רק כמוך ולא יותר ממך, וי"ל בזה מ"ש בתהלים "ישב עולם

לפני אלקים חסד ואמת מן ינצרוהו" ופרש"י מלשון הכנה והזמנה כיון שאמרנו שכ"ז שאדם עוסק בג"ח יש לצפות שישוב לדרכי התורה כמ"ש וסופה של תורה ח"ו ג"ח כנ"ל ע"כ הבטיח ישב עולם לפני אלקים שלעולם ועד ה' ימלוך ויכירו מלכותו אע"ג שראינו שהדורות מתמעטים והולכים וח"ו עתידה תורה שתשתכח בכ"ז חסד ואמת יצרוהו שלא לילך לאבדון, וכ"ז אם יודעים שחסר שעושים איש לרעהו אינו רק הכנה לגמול חסד עם נפשו וזהו "מן" אם יודעים שאינו רק הכנה לחסד האמיתי לעשות עם נפשו אזי יצרוהו, ואחרי שאבותינו הקדושים הם עשו חסד ואמת עד"ז י"ל שזהו שאמר עקב אבינו ע"ה ועשית "עמדי" חסד ואמת שתעשה חסד עמדי יחד בכונה אחת בגוונא חדא וע"ז המליצו חז"ל חסד שעושים "עם" המתים כלומר אם עושים חסד בכונה אחת עם המתים הקדושים אשר בארץ המה זהו חסד של אמת החסד האמיתי וזהו הכונה התורה דינין מלפני' ואחרי כמו שתחלתה וסופה גמילות חסד על הכונה הנ"ל כ"כ הדינין הם הקדמה לתורה וגם אחרי עזבם את תורתי ח"ו כנ"ל:

אם בעל אשר הוא ויצאה אשתו עמו אם אדוניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדוני' וכו' י"ל ע"ד צחות עפמ"ש בלוח ארז בראשית י' במערבא אמרי מצא או מוצא הכונה שאם הבעל יודע בנפשי שרק מצא אשה המיועדת לו כבר מן השמים לזיווגו ויפק רצון ומה' אז מצא טוב אבל אם חושב בלבו שמוצא אני' את האשה ורק חכמתו ומעלתו עמדה לו אבל לא שמן השמים השקיפו עליו לטובה אז רע ומר ממית ופי' ג"כ שע"כ אחז"ל שלשה נזדווגו להן זיווגן מן הבאר' כי בבאר ששם מים מאז ומקדם רק שהעפר כסהו ע"כ כשחופרים ומסירים את העפר יגלה המים שכבר הי' שם מן קדמת דנא כ"כ צריך להיות הזיווג שידעו שגם מתחלה חיברם היוצר להיות תואמים מלמטה אכן לא נודע הדבר עד יום שמחתם שנגלה לעין כל שהיא הבאר אשר ישאב ממנו מים בששון, והנה כתבתי כ"פ במ"ש בתהלים "מלכי צבאות ידרון ידדון ונות בית תחלק שלל" כי זכר ונקבה יחדיו תמים נקרא שמם אדם אבל לכל אחד מהם יש לו פקודה אחרת שהבעל צריך להכניס לבית כל הצורך ולא ינוח עדי ימציא טרף על המחיה ועל הכלכלה והאשה כבודה בת מלך פנימה היא תחלק את כל מה שהביא הבעל לביתו וכמ"ש אין הברכה מצוי' בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שהיא תשתדל שלא תהי' יגיעתו וברכתו לריק רק תחלק שתהי' מצוי' וקיימת ברכת הבעל ויגיע כפו וז"ש ולכי צבאות הם הגברים שהם מושלים על הבריאה בעים רוחם להם הפקודה שידודון כל היום להביא טורף לביתם אבל ונות בית היא האשה שכבודה פנימה היא רק תחלק השלל שהביא הבעל תחלקם לכל בני הבית ולילדי' להשגיח על כל בעין צופ"ו אבל אם

האשה תביא ברכת הבית והבעל לא יעשה מאומה לביתו זו חולי רע וע"ז אמרו ברמיזא באמת אמרו האשה מברכת לבעלה ובן מברך לאביו אבל אמרו חכמים תבוא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכים לוי כלומר הן אמת שמצינו לפעמים שהאשה או הבן הם מביאים הברכה והפרנסה לביתו אבל אמרי בחכמתם שברכות אלו אינם ברכת אמתיה ורק למארה תחשב וכ"כ אין מן הנכון מהאיש יתעסק בתהלוכות הבית כי גם זה למארה תחשב רק כל א' וא' יש לו התמנותו הויוחר לו האיש להזמין הפרנסה והשלל שמים ברחמי ה' והאשה תחלת בבינתה, ופירשתי מ"ש שלא יהי כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה בפ' תצא ג"כ כנ"ל לא יהי' כלי גבר על אשה שהיא תצא להביא לחם לבית שהוא כלי זיין של הגבר ללחום מלחמת הקיום והפרנסה וגם לא ילבש גבר שמלת אשה שהוא יהי' צופה הליכות הבית לחלק השלל:

וביארתי עוד בפרשתנו להלן "לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה" ובמסורה ותתפשהו בבגדו דהנה האיש שמוכר בתו לאמה הי' בדעתו שאדונה ייעדנה לאשה וטובתה הוא דורש ואין עולתה בו אבל אם האדון אינו רוצה לייעדנה והיא מבקש למכרה פעם ב' זהו מורה שכונתו רק להתפרנס ממנה וזהו אינו רשאי שזה בכלל לא יהי' כלי גבר על אשה שתעודתו הוא לפרנס אנשי ביתו וזהו לא ימשול למכרה בבגדו הבגד שלו לפרנס בני ביתו ריצה להשים עלי' שהיא תפרנסו והנה הטעם שלא ילבש גבר שמלת אשה וכן להיפך הוא משום עצת זמה כפירש"י שם וי"ל שיוסף הצדיק אחרי שידע שאשת אדוניו נתנה עיניה בו בטח הרחיק כמטחוי קשת ולא הי' בא לידי נסיון אך י"ל שהיא התחפשה בבגדי איש ואחרי רואו דמות איש לא מנע את עצמו מלבוא החדרה וזהו ותתפשהו "בבגדו" ע"י שלבשה בגד איש עי"ז יכלה לתפשו ולהסיתו. ואחרי שאמרו שבקרא זה בבגדו בה נרמז איסור לא ילבש גבר וכו' כנ"ל מייתי המסורה ותתפשהו בבגדו שגם היא עברה ולבשה בגדי איש כנ"ל. ולפי האמור שרק האיש יעבוד בכלכלת הבית ונות בית תחלק שלל, והנה מי שמאמין שזיווגו היא מן השמים כן יעשה לפרנס את בני ביתו והאשה אשר הוכיח לו ה' תשב בביתה לגדל ולחנך את בניו אבל מי שאינו מאמין בזה הוא יחליף את האשה לעבודתו ויאמר שהיא שוה לו במעשה העבודה כמו שמשתדלים בימינו בשם הנקרא "פרויענעמאנציפאטיאן" ואינם מאמינם בזיווג מן השמים כי אם כאיש כאשה תעודתם שוה, וזהו הרמז "אם בעל אשה הוא" אם בדעתו הנכזבה שלא ה' שלח לו עזרו רק הוא הוא בעלה ואישה בלי עזר מקדש ע"ד מוצא "אני" את האשה אז לא רק הוא יצא לפעלו ולעבודתו עדי ערב כ"א יכריח אותה שגם היא תעזור לו להביא טרף לביתם "ויצאה אשתו עמו" למלחמת הקיום ועי"ז יהרסו

שתות הבית ומוסדי חינוך הילדים אשר על מוסר אם הטבעו ויגדלו הילדים לפרעות ולשמצה אחרי שלא שמעו אם הבנים בתוכחת מוסרה מאשר אין עתותי' פנוים לזה, אבל אם ידע האיש שזיווגו מן השמים והוא בעצמו יעבוד לפרנסת הבית ואשתו כל כבודה פנימה אז בני' כשתילי זיתים סביב לשלחנו כי אשתו שנתן לו ה' גם הבנים שגדלתם אמם ותלמדם להועיל במוסר שדי ויראת ה', וזה אם אדוניו יתן לו אשה שידע שמה' אשה לאיש ואדוניו אדון העולמים נתן לו אשה אז האשה וילדי' תהיה לאדוני' אבי' שבשמים ורק הוא בגפו יצא לבקש מזון מה':

ויש לרמז עוד עפמ"ש ופקדת כוך ולא תחטא שהאיש שעליו מוטל לפרנס אשתו ובניו ישיש יגיל לעת יבוא לביתו לנוח מיגיעו ועמלו כל היום אבל כמו שהוא שמח לבוא לביתו ולאהלו להשתעשע בחברת אהוביו כן הוא שמח לצאת למלאכתו אחרי ידעו כי כל עמלו וטרחו בשביל להחיות שארו ואהוב נפשו לא ייעף ולא ייגע שש בצאתו ושמח בבואו וכנפי אהבתו ינטלוהו וינשאוהו כל היום וז"ש אם בגפו יבוא בכנפו כפירש"י והיינו שיעוף בכנפי אהבתו לבוא הביתה כ"כ כנפי וגפי אהבתו ינשאוהו לצאת לעבודתו כי אם בעל אשה הוא אז "ויצאה אשתו עמו" כי עליה דעתו ומחשבותיו כל היום להחיותה: ורצע אדוניו את אזנו במרצע ופירש"י מה ראה אזן לירצע מכל שאר איברים שבגוף אמר ריב"ז אזן ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע וקשה הלשון מה ראה אזן הלא האזן לא בחרה בעצמה לירצע, ונראה עפמ"ש אין דומה שמיעה לראי' שהדבר הנשמע שייך לטעות בו ע"כ אם גם האדם עובר על מה ששמע יש לו התנצלות אבל מה שרואה האדם בעיניו קשה לטעות בו, ע"כ י"ל שמפני זה הי' במתן תורה וכל העם רואים את הקולות שלא יטענו העוברים על פקודי ה' שע"כ עברו שרק שמעו דבר ה' ויש מקום לטעות ע"כ היו רואים ושוב אין טענת טעות והנה אם האוזן הי' רואה את דבר ה' שאמר לא תגנוב שפיר יאה לו העונש הקשה של רציעה אבל אם שמע ולא ראה א"כ הטעות אפשרי ושפיר יקשה מדוע ירצע, וזהו השאלה מה "ראה" אוזן שתרצע הא באוזן שייך שמיעה וכיון שכן אינו מגיע לו רק עונש קל מרציעה אבל אחרי שאז במעמד הר סיני הי' הפלא וכל העם רואים את הקולות והחושים נתערבו זה בזה, ובאמת האוזן לא רק שמע כי אם גם ראה, אמנם הגנב שטוען שרק שמע ולא ראה וזהו אוזן ששמעה' ולא ראתה בהר סיני שאז היו החושים מתערבים וכל העם רואים ע"כ תרצע:

ופירשתי עפי"ז בפ' ויקרא ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה וכו' עפ"י הנ"ל שכל העם ראו בעיניהם כדי שלא יטענו טענת טעות וז"ש עוד שם "ואם כל עדת

בני ישראל ישגו ונעלם דבר" מעיני "הקהל" כלומר שע"כ ישגו יען שדבר ה' נעלם מראית עיניהם שידמו רק כמו ששמעו ולא ראו וע"כ טעו ושגו לעבור על מצות ה', ובלוח ארז תזריע י"ט פי' הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה שע"כ מצוה להוכיח ואל"כ מתחייב בערבות בשביל שהאדם אינו חוטא רק בשביל שנתפס במצודה, וז"ש ונפש כי תחטא הטעם הוא בשביל שרק שמעה קול אלה מהברית בהר סיני ולא נחשב לו כאלו ראה את הקולות וכיון שכן נקל לו לחטוא כי האדם רק על זה "הוא עדי או ראה או ידע בביכור גמור אבל על השמיעה אינו בכור לו כ"כ ואחרי שאמנם כן מצודה פרוסה על כל החיים לחשוב שלא ראה רק שמע ע"כ הכל נתון בערבון שאם הי' יודע שראה את הקולות ובכ"ז הי' חוטא בעינים פתוחות לא היה החוב על אחרים להזהירו ולהוכיחו בדברים קשים כי מה בצע בתוכחה זו אבל אחני שמצידה פרוסה שחישב בדעתו שרק שמע ולא ראה ע"כ אם "לא יגיד" המוכיח דברים קשים כגידין ונשא הרואה זאת ואינו מוכיח הוא ישא את עונו מצד ערבות, ועפי"ז י"ל מ"ש "והאנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים" כי אותם האנשים שאינם רוצים ליכנס לפנים אל בית ה' רק עומדים תמיד על הפתח הסבה לזה שהכו בסנורים ועיניהם לא יראו אור האמת ואת הקולות ע"כ בחוץ יעמודו:

לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה, ובמסירה ותתפשהו בבגדו, כ"כ לעיל בזה וי"ל עוד עפמ"ש למעלה בפ' בשלח לפרש חדות ה' היא מעוזכם ע"ש וכ"פ המפרשים וכי ימכור איש קאי על הקב"ה את בתו זו כנסת ישראל והנה ה' מלך גאות לבש ובגאוותו ישראל כמ"ש ישראל אשר בך אתפאר ונאמר לכבודי בראתיו ותפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו ומי כעמך ישראל ע"כ ע"ז אנו תומכים שהקב"ה לא ימכור אותנו עם סגולת ולבוש גאותו לחלוטין ח"ו בידי זרים אחרי שבגדו שהוא לבוש היא אך בה בהכנ"י וע"י אומה הישראלית הוא מתגאה ולהורות ע"ז שכונת בבגדו הוא לבושו הביאה המסורה ותתפשהו בבגדו בגד ממש וכן כנ"י תופשת את הצדיק של עולם כביכול ע"י בגדו כי:

ויצאה חנם אין כסף וסמיך לי' מכה איש ומת מות יומת- כ' בעה"ט שרומז שהרוצח אינו חייב לשלם ממין משום דקים ליה בדרבה מיני', ולפי"ז י"ל קו' הש"ס למה נאמר מכה איש הא גם בהכה קטן חייב. ולהנ"ל י"ל עפמ"ש בקצה"ח סי' ת"י בשי' הג"א דלצאת י"ש חייב הרוצח דמים ואי תפסי היורשים לא מפקינן מינייהו כבכל קים לי' בדרבה מיני' ושי' הר"מ דאין דמים לבן חורין ובכל גווני פטור ואף לצי"ש אינו חייב וז"ש אין כסף שפטור לגמרי והטעם משום מכה איש שהוא לשון חשיבות היינו בן חורין ואין דמים לב"ח. ועפי"ז י"ל מ"ש בב"מ בסוגיא דרבית קצוצה דטעמא דר"י דא"י בדיינים דהוקשו מלוי ברבית לשופכי דמים מה שו"ד לא ניתן להשבון אף רבית לא ניתן להשבון

ה"נ פירושו מה שו"ד א"ח ממון אף רבית כן אלא דתליא בפלוגתת הד"מ והג"א הנ"ל אי עכ"פ חייב לצי"ש ובזה יש לתלות מחלוקת הראשונים אי לר"י בר"ק חייב לצי"ש דלשי' הג"א חייב לצי"ש כמו בשו"ד ולשיטת הר"מ פטור כיון דגם רוצח פטור ויש להאריך בזה: וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת, עיין רש"י ורמב"ן שנתקשו בפירושא דונמצא בידו ונראה עפמ"ש רמב"ן בשם רס"ג שע"כ נכתב וגונב איש בין מכה ומקלל אביו ואמו להורות הטעם שע"כ יומת כי ע"י שימכרנו לאחרים ולא ידע את אביו ואמו יבוא להכותם ולקללם ע"ש נמצא שנידון הגונב נפש על שם סופו כמו בן סורר ומורה והנה הרא"ם בהא דבן סורר ומורה נידון על שם סופו הקשה הלא דרז"ל בישמעאל באשר הוא שם שאין הקב"ה דן רק לפי מעשיו בהוה ולא על העתיד, ותי' דוקא אם לא עשה עדיין מאומה אז לא נידון על שם סופו כמו ישמעאל שלא עשה מאומה בעת ששמע ה' לקולו אבל בבן סורר ומורה שכבר גנב משל אביו וכבר התחיל בחטא בכה"ג נידון על שם סופו ועיין בחי' לסוגיא דרודף מש"כ בזה וזהו רמז מקרא שלפנינו וגונב איש ומכרו "ונמצא בידו" כלומר שכבר נמצא בידו חטא ופשע דהא עכ"פ גנב ועבר על לא תגנוב כמו סורר ומורה ע"כ מות יומת על שם סופו כטעם רס"ג הנ"ל:

אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה במסורה שבבעה"ט ונקה האיש מעון, מי שלח ידו במשיח ה' ונקה, עפמ"ש גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים כי ע"י שעמדו בכל דור ודור עלינו לכלותנו עי"כ חזרו ישראל בתשובה ובכל פעם שהכו ישראל היו מתאמצים ביתר שאת בעמוד התורה וכאשר יענו אותו כן ירבה במצות ויפרוץ במעשים טובים וא"כ כיון שנתגלגל זכות על ידם לא היו ראוים לעונש כי אף שהם חשבו לרעה מ"מ הלא אלקים חשבה לטובה שעי"כ מסרו נפשם כמה וכמה מגבורי ישראל על קדושת השם ופרסמו בגלוי אמונתם הקדושה ומשעשו תחלה בסתר ע"י הגזירות והשמדות כרוזא קרי בחיל והודיעו טבעם ברבים אלא שבכ"ז יענשו כי מי שלח ידו במשיח ה' ונקה והם הא התכוונו לרעה, וז"ש אם יקום ע"י המכות הנאמנות שהוכה עם בני ישראל מאויביו והתהלך בחוץ נעשה הולך קדימה בתורה ויראה בחוץ על גפי מרומי קרת להשמיע ברבים תורת ה' שהוא הולך על משענתו משען תורה הקדושה ע"כ הי' מקום לומר ונקה המכה כנ"ל והוסיפה המסורה שהרי ע"י המכות הנאמנות הי' ישראל נאמנים לה' ולתורתו ונקה האיש מעון כי חזרו בתשובה בצר להם לז"א אף שהי' מקום לכאורה לומר כן בכ"ז באמת ונקה לא ינקה אותם כי מי שלח ידו במשיח ה' ונקה הא סוף סוף נגעו לרעה בישראל משיחי ה' וקדושי עליון ע"כ יטלו את שלהם. ובזה ביארתי בפ' בחקותי בפסוק "ונתתי פני בכם ונגפתם לפני אויביכם ורדו בכם שונאיכם" עפ"י

הנ"ל וכבר כ' לפרש מש"כ שלש פעמים בשנה וכו' אל פני האדון ה' כי בי"ט המקודשים צלם אלקים חרות על פני ישראל וע"כ אנו נקראים משיחי ה' ונקה לא ינקה ה' את אשר יגע בהם לרעה, ע"כ אם אנו לוקים על ידיהם בסוף גם הם יפלו לשחת על אשר הרעו לנו וז"ש ונתתי פני בכם היינו שני וצלם אלקים ע"ד פני האדון ה' ואחרי שתמונת ה' יביטו עליכם ובכ"ז יקומו עליכם לרעה ע"כ אף שאתם תנגפו בכ"ז סוף סוף מטייפיך יטופון ואין כאן רק קדימה, בזמן שאתם תנגפו "לפני" אויביכם מק דם להם והם ינגפו אחריכם וזהו ונגפתם רק "לפני" אויביכם ורש"י פי' בפ' בראשית ורדו בדגת הים הנאמר שם זכה רדו ואם לאו ירדו ה"נ קאמר ורדו בכם שונאיכם שעל ידכם ירדו מנוה מנוה עד שלבסוף ונסתם אבל אין מי שירדוף אתכם כי כבר ספו תמו אויביכם מן בלהות:

וכי יכה איש את עבדו וכו' ומת תחת ידו נקום ינקם- יש לרמז עפמ"ש בפרשתנו לא אגרשנו מפניך בשנה אחד פן תהי' הארץ שממה ורבה עליך חית השדה כי דוד המלך ע"ה אמר ולבי חלל בקרבי שבטל לגמרי את היצה"ר אבל לאו כל אדם זוכה לכך כ"א ירצה לבטול את היצה"ר בפ"א אז קם עליו ביתר שאת ועוז וזהו לא אגרשנו מפניך בפ"א פן תהיה הארץ הארציית שממה ובטל לגמרי כי אז היצה"ר מתחזק ע"ד שתהי' רבה עליך חית השדה הגשמית, ובלוח ארז כי תצא קכ"ז כ' שהיצה"ר בעצמו כוסף וחומד שהאדם יגבור עליו ויקיים מצות בוראו אך שלא ימיתנו לגמרי לומר גירא בעיני' וזהו הרמז כי יכה איש את עבדו היינו היצה"ר ומת תחת ידו לגמרי לא טוב הדבר כי אז נקום ינקם היצה"ר יקח נקמתו ממנו ע"ז רק אם יום או יומיים יעמוד שלא יבטלנו לגמרי רק לפעמים יעמוד חי אז לא ינקום ממנו אם גם ימשול עליו בכ"ז בשביל שלא המיתו לגמרי לא יוקם "כי כספו הוא" כי גם הוא כוסף ורוצה בזה, מלשון נכסוף נכספת:

ואם שור נגח הוא וכו' וגם בעליו יומת כבר העיר באוה"ח במאי דנקט בעליו לשון רבים וכ' דקמ"ל קרא אף שיש להשור ב' בעלים הוה אמינא כמו בשנים שהרגו פטורים הכא נמי אי הרג שורם יפטרו קמ"ל קרא דוהועד בבעליו דעכ"פ בדי"ש חייבים וכאן הלא חייבים מיתה ביד"ש א"ד ז"ל, ונ"ל עפ"ד פ"מ שהק' המנ"ח מצוה זו כיון דאמרי' כמיתת הבעלים כך מיתת השור ע"כ שור של טרפה שהרג פטור מכופר ה"נ נימא דשור של ב' שהרג לא יומת כמו שאם הרגו הבעלים השותפים דפטורין, ובש"ס דב"ק מפורש דחייב השור מיתה אף של שותפים ותי' לחלק דבשור של טרפה אם הטרפה הי' עושה כמעשה שורו הי' פטור ע"כ גם השור פטור משא"כ בשור השותפין אלו עש השותפין כמעשה שור יחידי היו חייבים ע"ש, וזהו שמרמז המקרא וגם בעליו אף שיש לו ב' בעלים סד"א כקו' מנ"ח ולא יומת השור קמ"ל יומת דאמרי' כתירוצי וקאי הך יומת

על השור, ובאמת לא ידענא למ"ד בב"ק דליעודי גברא בעי התראה לענין שמשלם נ"ש ומסתמא ה"ה לענין כופר דבעי' ג"כ להיות מועד בעי' ג"כ להתרות בבעלים א"כ אם יש לו ב' בעלים מסופקני אם צריך להתרות שניהם ואל"ה לא מחייב אפי' האחד שהתרו בו או דנימא דאותו שהתרו בו משלם חצי כופר והש"ס בב"ק דבעי' אי ב' שותפים משלמים ב' כופרים או כל אחד ואחד חצי כופר היינו בהתרו שניהם אבל אם התרו רק בא' אפשר דהוא לחודי' מחייב או כופר שלם דכופר ולא חצי כופר אמר רחמנא או אולי רק חצי כופר או דפטור מכלום כיון דלא התרו בשניהם ואם נאמר דעכ"פ משלם האחד שהתרו בו כופר או חצי כופר י"ל דע"ז מרמז מקרא שלפנינו וגם בעליו שיש לו ב' בעלים מ"מ משכחת לה רק יומת דהיינו תשלומי כופר שישלם א' מהם שהתרו בו והשני לא ישלם ועדיין צ"ע:

אם כפר יושת עליו נתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו ובמסורה ויקר פדיון נפשו ולא יראה השחת, כי אע"ג שבקיום מ"ע אין צריך לבזבז כל הונו ורכושו מ"מ בקיום מ"ע דקדוש השם אם יאנסוהו לכפירה ח"ו בה' ותורתו הקדושה אז מחייב הוא לתת את כל הונו וכל אשר לו יתן בעד נפשו וז"ש אם כפר יושת עליו שח"ו יאנסוהו לכפור בה' ובמצותיו ע"כ אחרי שנפשו בסכנה שלא תהי' מוראה ונגאלה ח"ו ע"כ ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו ולא יהי' בעיניו כל הון יקר וע"ז הוסיפה המסורה כי ויקר פדיון נפשו ולא יראה השחת הכונה כנ"ל שלפדות נפשו שלא תרד לאבדון ולשחת ח"ו יקר הוא מאוד עד שאין כסף נחשב למאומה:

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך ובמד"ר הה"ד מלוה ה' חונן דל עפמ"ש בלוח ארז בהר ל"ה וכ"כ תוס' לפי המלוה לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה היינו בשעת דוחקו של מלוה עצמו וכמש"ש בלוח ארז ומטה ידו עמך שגם אתה מטה ידך ה"נ פי' אם כסף תלוה את העני עמך' אם הוא עני עמך ביחד שגם אתה ירדת מטה עד שגם אתה כמעט כמוהו והנה אם הוא מלוה בשעת דוחקו של עצמו זה יקרא באמת וצדק מלוה את ה' אם הוא בעצמו דל הוא וז"ש מלוה ה' רק אז יקרא החונן לעניים מלוה ה' אם הוא בעצמו דל הוא שגם החונן הוא דל:

לא תהיה אחרי רבים לרעות ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות עפ"י הנודע שבין האומות העולם הוא לחק ונימוס שאם יפגע איש א' בכבוד חבירו יחשב לו לבוז ולקלון אם לא יענה חורפו דבר וצריך לעמוד וגם ללחום כנגדו וכן היא ברוב האומות חק מלחמת הביניים "דועלל" אצל הנאורים ואם לא יעשה הנעלב כן אז כל אוהביו ומרעיו יתרחקו מאתו ומחברתו לא כן אצלנו שלומי אמוני בני ישראל אנחנו ידענו כי

הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, ע"כ אף שרוב האומות שמו להם לחק שהאיש הנכבד חס על כבודו ואינו שותק אם מבזים אותו עד כי ירחוץ ידיו בדמי מגדפו, לז"א לא תהי' אחרי רבים לרעות ואע"ג שרבים עושים כן בכ"ז אני מזהירך לא תענה על ריב אם יריבו אתך ויחרפוך אל תענה כסיל כאולתו כ"א דום לה' והתחולל לי, ואע"ג שחברת בני אדם מאומות העולם מתרחקים מחברת אנשים ששומעים בוז וחרפה ואינם משיבים בכ"ז כבר פירשתי לעיל בפסוק זובח לאלהים שאינו טוב חברת העו"א שיותר נוטה שיחטיאו אותך לי ממה שאתה תטה אותם לדעתך ואמונתך ולתקנם וע"כ לא ישבו בארצך ע"ש וזהו שסיים ע"כ לא תהי' אחרי רבים לרעות ולענות על ריב אע"ג שבזה תתחבר לאומות העולם ותעשה כמעשיהם בחקותך שתוכל לתקן אותם כי "לנטות אחרי רבים" להיות עמהם בצוותא חדא לא טוב רק אם יש לצפות "להטות" שברוב הימים יהי' לאל ידך להטות אותם אל הדרך הטוב והישר אבל אחרי שאין תקוה להטות אותם אז אין לך לנטות אחרי רבים האומות העולם כנ"ל: באופן אחר יש לרמז בפסוק הזה עפמ"ש תוס' חולין י"א ובכמ"ק דהא דאמרינן הנסקלין שנתערבו בנשרפין נדון בקלה ולא אזלי' בתר רוב משום דממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב. ונראה להסביר הטעם עפמ"ש הר"ן בפא"ט בסוגיא לוקחין ביצים מן הנכרים דלתרי מיעוטי חיישי' והשתמש בסברא זו בכו"פ לענין עגלים אע"ג שחלקו עליו האחרונים עיין חתן סופר כלל רוב ובמנ"ח מצוה דמקלל אביו ואמו וכיון דכל רוצח שחייב מיתה ולא אמרינן דלמא טריפה הוא משום דאזלי' בתר רוב וא"כ שנתערבו נסקלין בנשרפין צריך עוד הפעם לילך בתר רוב דנסקלים או נשרפים והי"ל תרי מיעוטי מיעוט טריפות ומיעוט נסקלין או נשרפין ובתרי מיעוטי לא אזלינן בתר רוב כנ"ל. והנה מה שחלקו על הכו"פ בהבנתו בד' הר"ן כנ"ל הוא דלא איכפת לן בתרי מיעוטי כיון דאיכא תרי רובי כנגדם ומה לי חד מיעוט נגד חד רוב או ב' מיעוטי נגד ב' רובי, והנה אי אמרי' רוב הוא מטעם ודאי מכח הסברא שכן הוא אז הטענה נכונה מה לי תרי מיעוטי כיון שיש נגדם תרי רובי אבל אי אמרי' כס' השטמ"ק ב"מ ו' דרוב אינו אלא ספק והתורה התירתו א"כ כיון שאינו אלא חידוש שפיר י"ל כהבנת הכו"פ בד' הר"ן דאין לך בו אלא חידושו דדוקא נגד חד מיעוט אזלי' בתר רוב אבל נגד ב' מיעוטי לא חידשה תורה לילך בתר רוב וזהו רמז הקרא לא תהי' אחרי רבים "לרעות" דהיינו שתלך ב' פעמים לרעה אחר הרוב כנ"ל כגון בתערובות נסקלים בנשרפים ולא תענה ותשיב על ריב זה "לנטות" שצריך לנטות אחר דעת נוטה שהסברא מחייבת כן לילך בתר רוב וא"כ אין חילוק בין חד מיעוטא לשנים, לא תאמר כן כי אין הולכים בתר

רוב מצד הסברא שודאי כן הוא רק "אחרי רבים להטות" צריך אתה להטות אחרי רבים עפ"י כח שחידשה תורה אע"ג שאין הסברא כן וכיון שכן אין לך בו אלא חידושו נגד מיעוט א' ולא נגד ב' מיעוטי כנ"ל רמז נכון ב"ה: ודל לא תהדר בריבו במסורה ודל מרעהו יפרד, כי העניים והאביונים עומדים לריב עם בעלי אחוזה וההון ויש להם כת המחזיקים בידיהם ואומרים שצודקים בריבם ובטענתם הנקרא "קאמוניסטיש" "זאציאליטיש' והם אומרים כי הם מחזיקים בשטה הנכונה לתקן עולם במלכות היושר והשלום ולא יאמרו לכסף אלי אתה ולא יהי' עוד הזהב לבעל השורר בכל תהלוכות בני אדם כ"א רק חכמה ותבונה וחרושת המעשה בשלום ובמישור המה יהי להם רסן השלטון אכן באמת לא כן בדיהם כי גם האנשים המתלבשים בבגדי יקר הדיעות האלו באמרם שכל חפצם להרחיב ממשלת היושר בארץ ראינו שגם הם בעצמם יקנאו איש ברעהו ואין שלום בעצמם וביניהם העומדים לימין השטה ההוא תפרוץ המשטמה ובע"כ שאין לבבם כפיהם ואם הם ינצחו בריבם עם העשירים וגדולי העם אז גם הם לא ייטיבו מאלו וז"ש ודל לא תהדר בריבו עם בעלי האחוזות כי לא בצדק יריבו ריב היושר והראי' שהרי גם ודל מרעהו יפרד שביניהם בעצמם יש פירוד וחילוק לבבות:

עוד הביאה המסורה צדיק הראשון בריבו וי"ל ע"ד צחות ע"פ מאז"ל דל גאה שנא הא כ"כ י"ל אם עני בעל מריבה אין להפך בזכותו אבל העשיר המתקוטט יש לו התנצלות שמגביה את לבו כי אין ארי נוהם אלא מתוך קופה של בשר וז"ש ודל איש עני ואביון לא תוכל להדרו אם הוא בעל מריבה אבל הראשון הוא החשוב והעשיר מלשון ראש וראשון אותו נוכל להצדיק בריבו וללמד עליו זכות כנ"ל:

כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וכו' (ובמסורה שבבעה"ט לפתח חטאת רובץ.) עזוב תעזוב עמו (והול"ל לו) ונראה עפמ"ש רשב"ג בב"ק בסוגיא דצנועין הלעיטהו לרשע וימות שאם ראינו אדם עובר עבירה כמו שם שגוזל את הפירות אין לבעה"ב לחוש לתקן להגנב מאיסור כרם רבעי אלא שבתוי"ט פ"ג דדמאי כ' דלאו כ"ע מודו בהא ורבנן שם חולקים על זה, והטעם נראה דבאמת לטובת הרשע אין אנו אחראים אבל כיון שכל ישראל ערבים זה בזה א"כ מה שיוסיף לחטוא שנוכל להסיר ולמנוע אם אין מונעים אותו אז וכשלו איש בעון אחיו ע"כ לטובת עצמו צריך למנעו מעבירה שנוכל וז"ש כי תראה חמיר שונאך שהוא רשע גמור עד שחמריותו רובץ תחת משא לעיפה כבד עונותיו עברו ראשו, ופי' בעה"ט לפתח חטאת רובץ כנ"ל כמו שדז"ל במס' פסחים ג"כ שאיירי במי שראהו עובר עבירה לא תאמר שתחדול לעזוב ולהושיע לו כי הלעיטהו לרשע לא כן והטעם כי עזוב תעזוב לעצמך עמו' יחדיו כמו שתיטיב לו למנוע מאתו חטא כ"כ גם

לך תעשה צדקה כי אתה ערב בעדו. וז"ש הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא ורז"ל דרשו הוכיח תוכיח אפילו מאה פעמים שלא תאמר אחרי שכבר הוכחתיו הרבה פעמים והוא איננו שומע ומקשיב לעצת תוכחתי א"כ תאמר הלעיטהו לרשע וימות ומה לי עוד להרבות בדברים לזה קאמר ולא תשא אתה עליו חטא שהנך ערב בעד חטאו:

מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרוג וכו'- עפמ"ש רמב"ן ז"ל בטעמא דהרגו אין נהרגים בעדים זוממים כי אלקים נצב בעדת אל, ובודאי כיון שנהרג הנידון כדין נהרג ועיין לוח ארז, וכ"ז אם הדיין דן דין אמת לאמתו אבל מי שאינו מבקש האמת ודן דין שקר אין אלקים עמדו וז"ש מדבר שקר תרחק אם תבקש האמת ותרצה להתרחק מהשקר אז הנך בטוח שלא תהרוג את הנקי וצדיק שלא יבוא תקלה ע"י דיינים כאלו המבקשים אמת והוסיף לאמר עפמ"ש גדולה מדת טובה ממדת פורעניות ומטעם הזה ג"כ לא יארע תקלה ע"י דיינים שיהרגו ח"ו נקי וצדיק שהרי לא אצדיק את הרשע שלא כדין ומכ"ש שלא ארשיע את הצדיק ונקי כי רגלי חסידיו ישמור:

ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר כי לא ניתנה שבת רק לעסוק בתורה והגוף שבכל ימי המעשה הוא עובד אדמתו ולא יגה עליו שביב אור אש ה' ביום השבת יגבי' עצמו למעלה מן רגבי אדמה והנה הגוף נקרא בן אמתך כי הוא ילוד אשה והנשמה נקראת גר כי היא בת מרומים ושם ביתה כמ"ש בלוח ארז אחרי וזהו למען ינוח שורך וחמורך הוא הגוף ינוח מעבודתו החמרית ורק וינפש יהי' נעלה למעלת נפש בן אמתך הוא הגוף כמו הגר הוא הנשמה:

ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן ומראה כבוד ה' וכו' לעיני בני ישראל- כי משה רבינו ע"ה אע"ג שירום ונשא וגבה מאוד עד שנאמר עליו ותחסרהו מעט מאלקים בכ"ז לא זכה אלא למ"ט שערי בינה אבל שער החמשים סגור גם אצלו והטעם שגם שהוא בעצמו ובמעלתו הי' ראוי לכך מ"מ בשביל שדורו לא היו ראוים שמנהיגם יעלה מעלה בקדש כ"כ כמ"ש לפרש עלה אל הר העברים וז"ש ויקרא אל משה מתוך הענן שגם הוא בגדולתו הנשגבה מאוד בכ"ז ה' רק בענן קרא אותו והטעם ומראה כבוד ה' אם היה רואה כבוד ה' בכל זיוו והדרו הי' לו כאש אוכלת "לעיני בני ישראל" כי עיני בני ישראל אז הי' רכות ולא היו יכולים לסבול המראה הגדולה וע"כ לא הי' יכול גם מנהיגם הגדול לראות את כל כבוד ה' הגדול בכל תקפו וצמצם הקב"ה אורו בעבור עיני בני ישראל:

החדש על פרשת תרומה

ויקחו לי תרומה במד"ר הה"ד תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב אל תקרא מורשה אלא מאורסה, עפמ"ש לפי מ"ש ברש"י כאן לי לשמי ומ"ש כאן מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, כי אם שמצינו בכל המצות אשר יעשה אותם האדם העיקר הוא הכונה ואם לא יכוין לשם יוצרו הם כגוף בלי נשמה, היותר מזה במצות צדקה אחרי שלו הכסף והזהב ומידו נתנו לו בודאי העיקר הוא נדבת לב ורצון הטוב של הנותן ובלי הכונה ורצון הטוב כאלו לא עשה כלום וא"כ יקשה אחרי שקבלו נדבת המשכן מאת כל איש ובודאי הי' נמצא בתוכם גם כמה אנשים צרי עין וקשי הלבב אשר על אפם ועל חמתם נתנו נדבתם רק שלא יכלו לסרב ולהעיז פניהם נגד הגובים שהיו אנשי המעלה נכבדי העם א"כ מה בצע בדמם של אלו שנתנו שלא מרצונם הטוב, ונראה כמו שאחז"ל בחרש שוטה וקטן שעשו דבר שצריך כונה אף שאין להם מחשבה מ"מ בגדול עומד על גביו מהני כונת העומד על גביו כאלו כוון החרש שיטה וקטן כמ"ש בחי' רשב"א בחולין י"ב בשם מורו הרב וא"כ ה"נ בנדבת המשכן אף שלפעמים המתנדב לא כוון לבו לשמים מ"מ הגובים הם בודאי הי' כונתם לשמים וא"כ מהני כונת הגובה כאלו היתה כונת הנותן וכמ"ש רשב"א הנ"ל וז"ש ויקחו לי לשמי היינו שהלוקחים והגובים את הנדבות המה יכוונו את לבם לשמים ומהני כאלו כוונו הנותנים ועי"ז יקחו מאת כל איש דייקא כנדיב ככילי את כולם ישא רוח הגובים ויקובל ברצון, והנה בתוה"ק זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו וכו' ואז"ל כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא וא"כ יקשה ג"כ איך התורה מאורסת לכל ישראל כקטן כגדול הלא ישנם ביניהם אשר לא ילמדו אותה לשמה וא"כ חוב היא להם אבל להנ"ל שכונת הגדולים מהני להקטנים שאינם בני כונה ה"נ כונת לומדי תורה לשמה תועיל גם למשמאילים בה ועוסקים שלא לשמה ואחרי שלפי הנ"ל פי' לי לשמי מורה ע"ז שכונת האחד המיוחד תעשה רושם ואות לטובה גם על שאינו מתכוין ע"כ א"ש תורה צוה לנו מאורסה לכל קהלת יעקב כמכוין ואינו מכוין:

וי"ל בזה ד' ילקוט ראובני הובא בדמש"א פרשתנו כשאמרו ישראל נעשה ונשמע אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה עפמ"ש לעיל בפ' בשלח בשם כ"ס אקרא ויענו כל העם יחדיו שפירושו בשביל שכל ישראל היו יחדיו ובושו הקטנים מפני הגדולים לסרב בקבלת התורה ע"כ אמרו כולם נעשה ונשמע וכיון שלא קיבלו כולם באהבה ורצון בודאי לא יכוונו בקיומה לכונה האמיתית וכיון שכן יקשה הדבר מאוד ע"כ אמר ויקחו לי ע"פ הנ"ל שמחשבת הגדולים מועיל לקטנים:

ובאופן אחר י"ל בכונת המדרש הנ"ל עפמ"ש בלוח ארז תרומה לפ' "ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך" שהאדם צריך להשתדל שתוה"ק תהי' לו למאורסה כמ"ש תורה צוה לנו משה מאורסה ואח"כ יזכה ע"י יגיעתו שלא לבד ארוסתו תהי' כ"א גם אשתו הדבוקה בו בחבלי אהבה אבל אם אחר יגיעה לא יוכל להשיג עמקי דרכי' שמן השמים עכבו על ידו אז אין לו תקנה כ"א להחזיק לומדי תורה וזהו ברכני כולנו באור פניך וכבר פירשתי עפ"ז בפ' משפטים וכי יפתה איש בתולה אשר לא אורשה וכו' ותרגום אונקלס ארי ישדל כלומר שישתדל שתהי' ארוסתו אז ייגע שמהר ימהרנה לו לאשה קנוי' לו ותורתו נקראת על שמו אבל אם ימאן אבי' שבשמים לתתה לו שמן השמים יעכבו ע"י להתחבר בדבק טוב עם דרכי התירה אז אין לו תרופה רק שכסף ישקול להחזיק לומדי', ובבעה"ט פי' תרומה אותיות תורה מ' וז"ש ויקחו לי תורה מ' מאת כל איש דוקא אף מי שאינו לומד כמ"ש ר"י מצאתי להם רפואה מה"ת ע"י החזקת לומדי תורה ועץ חיים היא למחזיקים בה, והוסיף לפרש וזאת התרומה אשר תקחו מאתם הם הע"ה שהם עם הת"ח וטפלים להם מאתם תקחו את הזהב ויחשב להם כאלו עסקו בעצמם בתוה"ק וז"ש הה"ד תורה וכו' מאורסה קהלת יעקב דמשמע שמאורסה לכל הקהל כת"ח כע"ה ואיך אפשר זה אבל אחרי שמקרא שלפנינו מורה שגם בכסף וזהב יזכה לאור תורה כי בצל החכמה בצל הכסף שפיר היא מאורסה לכל קהלת יעקב וכונת המדרש מבוארת ויש להעמיס כן בדברי הילקוט ראובני שהובא למעלה והיינו כי בשעה שאמרו נעשה ונשמע כללו בנעשה המה בעלי מעשה ע"ה שאין בידם אלא מעשה המצות ונשמע המה הת"ח ששומעים ומבינים לקח טוב ע"כ אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה מאת "כל" איש דוקא כנ"ל:

עוד יש לומר בד' המדרש הנ"ל שהאריך בלשונו הה"ד כי לקח טוב נתתי לכם וכו' יש לך מקח שיש בו כסף ואין בו זהב וכו' אבל התורה יש בה כסף שנאמר אמרת ה' וכו' כסף צרוף ויש בה זהב שנאמר הנחמדים מזהב, ופי' בעץ יוסף שכסף וזהב הם רומזים על הפשטים ורמזים וצ"ל מאי שייאטי' להכא ונראה עפמ"ש איזהו חכם הלומד מכל אדם ונראה דה"ט שהרי בכל חכמה אע"ג שההוגים בה צריכים לידע את כולה בכללה אבל בפרטי' אתה מוצא שלכל פרט ופרט יש מומחים ובקיאים הנקראים "שפעציאליסטען" כמו בחכמת הרפואה ישנם מומחים לחולי אזנים ועינים וכיוצא בה וכ"כ היא בחכמת תוה"ק אחרי שיש בה הלכה ואגדה פשטים רמז דרוש סוד ולאו כל אדם זוכה להיות גדול בכל הפרטים כ"א אחד גדול בהלכה ופלפול והא' ברמזים או בדרוש או בסוד ע"כ אם אינו לומד רק מרב א' לא יוכל להשכיל בכל הפרטים אבל הלומד מכל אדם ולומד

מכל אחד ואחד מה שיש לו בו עוז ותעצומות אז כדין חכם יתקרי ע"כ אמר דוד המלך ע"ה מכל מלמדי השכלתי, ובבעה"ט פי' תרומה מרמז "תורה מ'" שניתנה למשה רבינו למ' יום. ונראה דג"כ מה"ט נשתהה משה רבינו בהר מ' יום כי ללמוד חמשה חומשי תורה עפ"י הפשט לחוד לא היה צריך להתעכב שם כ"כ אבל בשביל שארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים מלאה על כל גדותי' ע"י פרטים שונים פרד"ס פלפול והלכה ע"כ התעכב שם כ"כ, ע"כ אמר ויקחו לי תרומה תורה מ' מאת כל איש אשר ידבנו לבו אחרי שהתורה ניתנה בא' יום מטעם שכלולה בפרטים כנ"ל שאיש א' לא יוכל לדעת כל זאת ע"כ לא מרב א' ילמוד רק מאת "כל איש" תקחו את תרומתי והוסיף לאמר וזאת התרומה אשר תקחי זהב וכסף ונחושת שמרמז כפי' הנ"ל על כל פרטי התורה ע"כ צריך ללמוד מאת כל איש, ובברטנורא פירש שמי שלומד מכל אדם ואינו מסתכל בקנקן אלא במה שיש בו מורה שכונתו לשמים ע"כ אינו חס על כבודו וי"ל בזה פירש"י ויקחו לי לשמי הכונה עפ"י הנ"ל כיון שויקחו הלקח מכל אדם זה מורה שיקחו לי לשמי וממילא מבוארים דברי המד"ר הה"ד כי לקח טוב שיש בו כסף וזהב כנ"ל - ובזה יש לרמז גם מ"ש במגילה וכלים מכלים שונים ויין מלכות רב כיד המלך עפמ"ש הביאני אל בית היין ודרז"ל זו תוה"ק וז"ש וכלים מכלים שונים שצריך לכלים שונים המכשירים לקבל טהרת תוה"ק דהיינו ללמוד ממורים שונים שהם יריקו יינה של תורה והטעם בשביל שיין מלכות רב והוא כמיד שאין להם סוף והוא כיד המלך אחרי שניתנה מיד מלכי של עולם הרחבה והמלאה:

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ככל אשר אני מראה וכו' וכן תעשו- עפמ"ש המפרשים שעיקר תכלית המקדש הוא כדי שהשתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו פרי המשמח אלקים ואנשים ע"כ המקדש אינו תכלית האמיתי כי אם ההכנה לקדש על ידו את עמו ישראל והנה כשהראה הקב"ה למשה רבינו ע"ה את תבנית המשכן לא היה המראה הגדול הזה התכלית בעצמו שיתענג משה רבינו ע"ה מנועם המחזה ולהשביע עיני מטוב רואו כ"א מחזה שדי יחזה כדי שעי"ז ידע לעשות בארץ מתחת את אשר ראה בשמים ממעל, ע"כ אמר ועשו לי מקדש לא תכלית כ"א לאמצעי שעי"ז ושכנתי בתוכם הייני בתוך בני ישראל כפי' המפרשים וע"ז אמר ככל אשר אני מראה אותך בהר שבזה בודאי אין הראי' התכלית ומטרת חפצי בה כ"א למען וכן תעשו כ"כ יהי' בהמ"ק ג"כ אמצעי להתכלית:

ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו וכו' וצפית אותו זהב טהור עפמ"ש שע"כ היו כל מדות הארון שבורות לא אמות שלמות להורות שהת"ח צריך שישבר וישפיל את

עצמו ובלוח ארז לך כ"א כ' שע"כ רשאי הת"ח לקבל מתנות באדם כסף וזהב כמ"ש הרע"ב שע"י שיהיה עשיר יהי' גם יראוי ודבריו נשמעים ע"ש, והנה אם הת"ח הוא גבה רוח מטבעו ה' הזהב שמקבל להחזקתו ולגדולתו לא טהור אחרי שגם בעצמו בלעדי הזהב יוכל לדבר גדולות ולא יחת מפני כל אבל אחרי שהקדים שכל אמותיו שבורים להורות שהוא שפל רוח ע"כ אם תצפה אותו בזהב מבית ומחוץ כדי שיהי' עשיר ודבריו נשמעים אז "טהור" הוא ואין בו חשש:

ובתנחומא אמרו על פסוק זה עצי שנוים הם עשו שטות והכעיסוני בעגל יבואו עצי שטים ויכפרו על שטותם, שכבר פירשתי בפ' תצא ולא שתו איש עדיו עליו ובמסורה וצבי עדיו לגאון שמהו במתג ורסן עדיו לבלום, כי עיקר חטאם הי' ודי זהב כאז"ל בשביל שהרבה להם הש"י כסף וזהב עי"כ עשו את הזהב לבעל ואדון עליהם שהכסף וזהב ימשול בם והוא החטא שבאמת הממון הוא צבי תפארת ותכשיט לאדם שעל ידו יוכל לקשט את עצמו הן ברוחני והן בגופני אבל אינו רשאי להשתעבד לעבד לכסף וזהב ולהשתחוות ולאמר אלה אלהיך ישראל והם עשו עליהם לאדון המושל את הזהב ויעבדוהו ע"כ כשהוכיחם משה רבינו בשם ה' אז שבו בתשובה וקבלו על עצמם שלא יעשו עוד כסף וזהב למושל עליהם וזהו ולא שתו איש עדיו "עליו" שיהי' מה שניתן להם רק לעדי שימשלו הם בו והי' להיפך ששפחה תמשול על גבירתה ומכאן ולהלן הורידו את הכסף העדי מכסא מושל שלא יהי' העדי עליו גבוה מהאדם וביארה המסורה חטאם כנ"ל וצבי עדים משניתן להם לצפירת תפארה את זה לגאון שמהו שיגאה בגאה וגאון לשור על אנשים ע"כ במתג ורסן עדיו לבלום צריך לבלום ולסגור את העדי שלא יעבור את גבולו וכיון שזה הי' עיקר החטא שעשו את הכסף וזהב למושל עליהם ע"כ צוה הקב"ה לעשות משכן רק מעצים ולא עשה כן לפקוד על ישראל לבנות לו היכל בנוי לתלפיות מעדי עדיים בפאר והידור בזה להורות נתן שלא הפאר וההידור המה ימשלו באדם כ"א רק הפשוט "איינפאכהייט" ובזה מבואר כוונת התנחומא:

וצפית אותו זהב טהור מבית ומבחוץ תצפנו יש לרמז עפמ"ש בלוח ארז תשא לפ' מזה ומזה הם כתובים שהתוה"ק איננה רק מאירה במחשכי בתי עם בני ישראל העומדים מבית למחנה שכינה הקדושה כ"א גם לאלה העומדים מבחוץ למחנה הקדושה הנה האומות העולם גם להם יזהיר נגהו וז"ש וצפית אותו זהב טהור להאיר בטהרתו לכל מבקש דבר ה' אבל לא לבד מבית כ"א גם מחוץ תצפנו שציפוי זהב וקרני אורו יגיהו גם חשכים העומדים מבחוץ לכולם יהי' אור גדול:

ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך יש לרמז כי מה שהתורה היתה נתונה בתוך הארון הוא להורות שיש בתוה"ק דברים נעלמים סודות ספונים וטמונים מעין כל חי ע"כ היא גנוזה בארון הקודש לא תראה החוצה וכ"ז בשביל שהתורה לא ניתנה אלא למשה רבינו והוא נהג בה טובת עין ונתן הפלפולים והסודות גם לבני ישראל כבש"ס דנדרים, וז"ש ונתת אל הארון את העדות ולא שתהא התוה"ק גלוי' לעיני כל והטעם אשר אתן אליך רק לך היתה למנה ואין לזרים חלק בה:

ועשית שנים כרובים זהב טהור מקשה תעשה אותם יש לרמז עפמ"ש רש"י כרובים דמות פרצוף תינוק כי נאמר חנוך לנער על פי דרכו ומפנק מנוער וכו' שצריך להרגיל התינוק שלא להיות מפונק ומעודן להרבות בתענוג כ"א יסתפק את עצמו במועט וכך היא דרכה סל תורה וזהו אם תרצה לעשות את התינוקות זהב טהור שלא יהי' בהם תערובות הרע ח"ו אז מקשה תעשה אותם שיהי' מקושה כברזל ולא רך כקנה וז"ש להלן ודברתי אתך מבין הכרובים כי מפי עוללים ויונקים יסדת עוז ובשעת מתן תורה אמרו ישראל יהיו התינוקות ערבים וזהו ודברתי אתך הוא מבין הכרובים שבזכותם ידבר עמו: ובזה יש לפרש ג"כ להלן והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה וכו' עפ"י הנ"ל שכרובים רומז על תינוקות של בית רבן ואחז"ל שקיום התורה עומד עליהם והטעם שהם אין להם תאוה לכל הדברים החיצונים המבלבלים את הלב כ"א קנאת איש מרעהו וקנאת סופרים חד את אחד תרבה חכמתם, וז"ש והיו הכרובים התינוקות הם הפורשים כנפיהם למעלה ראש להגדלת תוה"ק וסוככים בכנפיהם על הכפורת אשר על הארון שבו הלוחות והטעם כי "ופניהם איש אל אחיו" לא יפנו עיניהם לחוץ רק יביטו איש אל רעהו להוסיף דעת ממנו ע"כ אל הכפורת יהיו פני הכרובים:

ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד כי כל מאכל שיאכל לא רק הגוף צריך לאכילתו שימלא בטנו כ"א צדיק אוכל גם לשובע נפשו כמ"ש בזה בכ"מ שתאכל הנפש עם הבשר ועי"ז יוכל האדם לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד כי גם בעת אכילת הגוף אם הנשמה נהנית ממנו היא עבודה תמה כמ"ש זה השלחן אשר לפני ה' כדברי המפרשים הנודעים לפ' בכל דרכיך דעהו, וכבר כ' המפרשי' שהנשמה נקראת פנים שהיא פנימותו של אדם והגוף רק כלבוש מעטה לה וז"ש ונתת על השלחן לא רק את הלחם החיצונים להנאת הגוף כ"א גם לחם הנשמה והוא לחם "הפנים" ועי"ז תהיו אתם לפני תמיד' תוכלו לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד ע"ד בכל דרכיך דעהו:

ועשית מנורת זהב טהור מקשה תעשה המנורה וכו' ממנה יהיו אחרי שהמנורה רומזת לתוה"ק כמ"ש ז"ל יש לרמז ע"פי מ"ש כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ורובן של

ת"ח עניים והטעם שירגילו את עצמם שלא להיות תלוי בידי אחרים כ"א "אונאבהענגיג" ואם אינם נצרכים למותרות רק מסתפקים בקב חרובין אז אינם תלוים באחרים וזהו מקשה תעשה המנורה שהת"ח צריך להתקשות "אבהערטען" והטעם כדי שכפתוריהם וכו' ממנה בעצמה יהיו ולא יצטרכו לבני אדם שישפיעו עליהם לחיות חיי תענוג:

ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים אפשר לרמז עפמ"ש חז"ל שארבע כוסות תקנו כנגד ארבע לשונות של גאולה והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, והוצרכו לד' הבטחות משום שלא היו בגלות אלא רד"ו שנים אף שנגזר ארבע מאות ע"כ לא האמינו ישראל שכבר בא מועד הגאולה עד שהבטיחם הקב"ה שלשים גבם רבעים והנה רז"ל דרשו מנורת זהב אלו ישראל ע"כ אמר ובמנורה חלו ישראל ארבעה גביעים אלו ד' כוסות כנגד ד' הבטחות של גאולה והטעם בשביל משוקדים ששקד ה' ומיהר לגאלם מיד מצרים קודם זמנו:

וחברת את חמש היריעות לבד ואת שש היריעות לבד וכפלת את היריעה הששית יש לרמז שחמש היריעות רומזים על חמשה חומשי תורה והוא תורה שבכתב ואת שש היריעות רומזים על ששה סדרי משנה ואחרי שאז"ל חמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה ורש"א מהד"ב בעירובין פי' יגדיל תורה ויאדיר שהתורה שבע"פ חשובה יותר מן תורה שבכתב וזה רומז וכפלת את היריעה הששית שתורה שבע"פ לה כפלים לתושי':

והיו תואמים מלמטה ויחדיו יהיו תמים על ראשו וכו' לשני המקצועות יהיו- ובמסורה שבבעה"ט ויחדיו כלם יכליון, עפמ"ש ז"ל ואל תתחבר לרשע ועיין מ"ש בפ' משפטים אקרא לא תשא שמע שוא והטעם כמ"ש אסור להשתתף עם הנכרי שמא ילמוד ממעשיו ואף שאינו מתחבר עמו רק בעניני מטה במסתר וכדומה בכ"ז ירד חכמים לסוף דעתו של אדם שלבסוף יתחבר עמו גם בעניני האמונות והדיעות ואוי לרשע אוי לשכינו ע"כ מרמז ויהיו תואמים מלמטה אע"ג שלא נצמד עמו בצוותא חדא רק בעניני מטה הסוף יהי' שיחדיו יהיו תמים אל ראשו שגם בענינים ראשים יתחבר עמו ואתו עמו יצמד אף שלעת עתה לשני המקצועות יהיו שהם נפרדים בדעותיהם מן הקצה אל הקצה בכ"ז יהיו תמים ואגודים ויחדיו יכליון כי האינו מאמין יפרוס מצודתו גם להמאמין ע"כ לא תתחבר אליו:

והבריח התיכון מבריח מן הקצה אל הקצה- יש לרמז עפמ"ש אמצעי משובח וצריך לברוח מן שתי הקצוות אל תהי צדיק הרבה ואל תרשע וזהו הבריח התיכון האמצעי הוא מבריח מרמז לברוח משתי הקצוות:

וכל יתדות החצר נחשת יש לרמז כי כל הסתת יצה"ר לאדם הוא ע"י אמרו לו קרבם בתימו לעולם ולא יירא השחת כ"א יזכור לו יום המיתה והנה העוה"ז דומה לפרוזדור

וחצר אשר לפני שער המלך ואומר לו היצה"ר כי תפארת אדם לשבת בית כאלו בו יעמוד לנצח ואחרי שכ' המפרשי' ז"ל שנחשת היא כינוי ליצה"ר נחש הקדמוני כמ"ש נחש הנחשת ע"כ אמר וכל יתדות החצר שמי שדומה לו שהחצר עוה"ז. הוא קבוע ביתדות ומסמרים בל ימוט לנצח הוא מעשה של נחשת הוא השנון ויצה"ר:

וי"ל בזה בתחלת פ' תצוה ג"כ כי הפייטן אמר משה מת מי לא ימות' וא"כ ממנו יש ללמוד שלא לעולם יחי' האדם ואין יתדות לחצר כמאמר והטעת הנחושת ע"כ אמר ואתה תצוה ויקחו אליך ועל ידך שיראו שאתה לא תחי' לנצח ממני יקחו לקח שמן זית זך שאף האדם הגדול בענקים אשר כלו זך ונקי בכ"ז כתית ונכתת יהי' גופו למאור למען יוכל להעלות ע"י הסתלקותו נשמתו הנקראת נר תמיד כי לעולם לא יכבה כרה והיא נכספה לשוב אל בית אבי':

ובזה י"ל עוד מ"ש בפ' "כי תשא את ראש בני ישראל וכו'" כי המיתה נקראת פקידה כמ"ש ופקודת כל האדם יפקד עליהם, והנה מי שתמיד המות לנגד עיניו אצלו סר מר המות כ"א ישחק ליום אחרון אחרי שבכל יום הוא מכין את עצמו לעזוב את האהל ולבוא אל שער המלך, וזהו שאנו מתפללים "והסר ממנו מכת המות לא שנחיי לעולם שזה דבר בלתי אפשרי בבן תמותה כי אם שנחי' חיי האושר והיושר עד שהמות לא יהיה אצלנו כמכה כ"א כמלאך הגואל אותו מעולם עובר ומוליך לחיים האמתים חיי עד. ח"ש כי תשא את ראש בני ישראל הוא משה רבינו אדון הנביאים וראש וראשון לבני ישראל אם תשא אותו תמיד על שפתותיך ובהגיונך שאם משה מת מי לא ימות וזהו לפקודיהם שיזכור כי על כולם יפקד פקודה אחרונה ואז ונתנו איש כופר נפשו שכל איש אם יזכור כזה יום מיתתו לנגד עיניו תמיד ישתדל לכפר על נפשו שתבוא בקדושה וטהרה אל היכל ה' ובסבת זה לא יהי' המות כמכה תהו ולא יהיה בהם נגף ומכה בפקוד אותם בפקודת כל האדם כ"א יקר בעיניהם המותה בהביאו אותם לחיים האמתים. ויש להמליץ בזה משאז"ל "משה מן התורה מניין שנאמר בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה" כי אחרי שאז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש ואם לאו יזכור לו יום המיתה הרי דזכירת יום המיתה פועל יותר מכניסת בית המדרש ואחרי שאמרנו שבפרט ממיתת משה רבינו ע"ה נוכל ללמוד מות כל האדם אם בארזים נפלה שלהבת ע"כ המליצו משה מן התורה הד מן הוא כמו מ"ם היתרון ויתורגם "מעהר" מנין שיותר נוכל ללמוד איזה דבר ממשה רבינו יותר מן התורה וע"כ אמר שנאמר בשגם הוא בשר והיינו שגם הוא רבן של ישראל הוא בשר ומעותד למות והיו ימיו מאה עשרים שנה ומכאן ואילך יאסף אל עמיו ומכ"ש איזובי הקיר:

החדש על פרשת תצוה

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד עפמ"ש בלוח ארז ויחי שאם הבנים שומעים לקול אבותיהם גם אחר ששבקו להם חיים אז האבות לא ימותו לנצח כ"א חיים וקיימים בזרעם אחריהם, ובזה י"ל גם מ"ש בפרשתנו "ונשמע קולו בבואו אל הקודש ובצאתו ולא ימות" שאם נשמע קול האדם לבניו גם אחרי שעזב את עולם התהו ובא אל הקדש פנימה ואחרי צאתו מן העוה"ז אם כן יהי' אז ולא ימות כ"א חי לנצח ונצחים בזרעו אחריו, וז"ש ואתה תצוה לא צו רק תצוה בעתיד אם גם לעתיד ישמעו למה שתצוה אז להעלות נר תמיד נר חייתך לא יכבה לנצח וחי חי תהיה עלי אדמות:

ובאופן אחר י"ל עפמ"ש רמב"ן וספורנו שע"כ אמר ואתה תצוה שהקפיד הקב"ה שהוא בעצמו יצוה כן ולא ע"י אחרים, ולכאורה יקשה בכל ציווים שצות ה' למשה איך הי' יכול לאמר לאחרים שיצוו הא קיי"ל דאם עושה שליח אאילי בעלמא אין השליח יכול לעשות לאחר שליח על זה דמילי לא ממסרי לשליח א"כ למה הוצרך הקב"ה לומר ואתה תצוה דוקא שלא יצוה ע"י אחרים הא בלא"ה מילי לא ממסרי לשליח ועיין לעיל פ' יתרו מ"ש בזה, וליישב זה י"ל עפמ"ש המרדכי ר"פ האיש מקדש בשם הקדוש מרדוש דבגירושין שליח עושה שליח ולא בקידושין והטעם כיון דגירושין ישנם בע"כ של האשה כיון שמסר הגט לשליח הוי כמו שגמר המעשה משא"כ בקידושין דמדעתה ולא נגמר עדיין הו"ל מילי ובחי"ה הארכתי בשיטה זו, ולפי"ז א"ש כיון דהקב"ה כפה הר כגיגית והישראל מוכרחים בקבלת התורה ומצות א"כ ציוויו של הקב"ה למשה לא הי' מילי כיון שהוא בע"כ הוי כגירושין דכבר נגמר הדבר והו"ל כמו מעשה וע"כ הוצרך הקב"ה לומר להדיא "ואתה" תצוה ולא ע"י אחרים. והנה שפתי חכמים פ' יתרו כתב והוא מהמפרשים שע"כ כפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל כדי שישראל יהיו נידונים כאנוסה אשר נאמר בה לא יוכל לשלחה כל ימיו וה"נ הקב"ה לא יוכל לשלח את בני ישראל וזהו רמז הכתוב "ואתה" תצוה ומה שאני צריך לצוות אותך ע"ז והא בלא"ה הוי מילי ולא מימסרן לשליח הוא משום "כתית למאור" שהשי"ת כפה וכתת את ישראל לקבל את המאור הגדול התורה ע"כ לא הי' מילי וטעם הכפי' שכתת אותם הוא כדי להעלות נר "תמיד" לא יכבה לעד כדברי ש"ח הנ"ל שלא יוכל לשלחם:

עוד י"ל בפסוק הזה ופירש"י שפי' כתית למאור ולא כתית למנחות, לרמז כי גלות מצרים הכביד אכפו על ישראל עד שהעבידו את ישראל בפרך וענו אותם ועבדום משא"כ גלות בבל השני' היתה להם הרוחה בנו בתים ונטעו גנים עד שכמעט לא הרגישו עול כבד

והטעם לזה כי מצרים היה כור הברזל בו יצאו מחשיכה לאורה ומאפילה לאור גדול ממצולות אפילות הדעות למאיר התורה ע"כ כמו שאז"ל שנמשלו ישראל לזית שצריך כתישה שיוציא שמנו וכן ישראל הוצרכו להדכא תחת רגל נוגשיו ומעיקיו כדי שעי"ז ישובו אל ה' בצר להם והעם ההולכים בחשך עי"ז ראו אור גדול לא כן אחרי שנזדככו ונצרפו בגלות החל וכבר הבעירו שלהבת יה מאשדת על מזבח לבם לא הי' עוד מן הצורך רק להוסיף שמן לנר שלא יכבה אור התורה ולא הי' צריך רק למזון הנפש אשר כבר ראתה אור תורה ע"כ לא ענו אותם עוד, וז"ש כתית למאור בעת שהיו צריכים להדליק מחדש את שביב האמונה על לבות בני ישראל בטרם זרח עליהם אור תוה"ק אשר הופיע להם מהר פארן אז הי' צריך לכתות ולכתוש את אוויליהם במכתשת היסורין למען יאיר עליהם אור חדש אבל לקיום האש של מעלה שלא יכבה ע"י הקרבת המנחות דהיינו בעת שלא הי' צריך רק להוסיף קיום לאשדת של מעלה לא הוצרך עוד כתישה וכתיתה למנחות והתועלת שנתנסו ישראל בין בנסיון העוני בין בנסיון העושר ע"כ בגלות הראשון ענו אותם ובגלות שאחריו הוקל מעליהם עולם כמ"ש שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו וזהו ע"כ כתית למאור ולא למנחות כדי להעלות נר תמיד שנר ישראל לא יכבה לעולם: ועשו את האפור וכו' מעשה חושב כי אז"ל שאפוד מכפר על עע"א ובכל עבירות שבתורה אין הקב"ה מצרף מחשבה למעשה זולת בע"ז כמ"ש ספ"ק דקידושין שנאמר למען תפיש את בני ישראל בלבם וי"ל הטעם כי בשאר כמאכלות אסורות ועריות המעשה עצמו מתועב ולא יצוייר שהמעשה ההוא של איסור יהא היתר או מצוה כי לעולם לא ישתנה מעשה אכילה האסורה או ביאה האסורה להיתר אבל בע"ז המעשה שלו הוא כמ"ש וכסף עשו לבעל שרוצה להעלות את כספו וזהבו ורוצה להשתמש בו לדבר היותר מעולה מהנאות הגופנית ויען שבדמיונו הכוזב שכח וממשלה לאלילים ע"כ הוא נותן להם כספו ותחת אשר יוכל לתת מהונו למקדש ה' כוננו ידיו מביאו להבדיל למקום האסור א"כ המעשה בעצמו והיא נתינת הכסף לדבר רם ונשא אינו מתועב דהא אם נותן אותו באמת למקום גבוה הנתינה היא תחשב לו לצדקה א"כ עיקר העבירה אינה הנתינה רק המחשבה זרה לאל זר ע"כ המחשבה נחשבת כמעשה כיון דעיקר עבירה היא המחשבה וכ"ז אם באפשרי להעלות את כספו על מזבח ה' והוא נותן לאלילים זרים אבל אם לא הי' ביכלתו להרימו על שלחן ה' ולנדב מהונו לגבוה אז הי' המעשה הע"ז מתועב כמו שאר העבירות וכיון שכן לא הי' גם בזה המחשבה כמעשה ח"ש ועשו את האפוד זהב וכו' שיש ביכולת להרים מכספי לגבוה' וע"כ אם עובד ע"א אין כאן רק מחשבה זרה ע"כ "מעשה" אחישב' אם רק חישב במחשבתו בע"ז הוא מעשה בכ"ל:

בירושלמי סוף שקלים הובא בדמש"א פרשתנו כתוב א' אומר מעשה חושב וכתוב א' אומר מעשה רוקם מעשה רוקם פרצוף א' מעשה חושב ב' פרצופין חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן. וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן כי כל מלאכת המשכן יש בו סודות ספינות רזי דרזין וכל מי שאינו עושה אותם בכונה הפנימית רק כמצות אנשים מלומדה לא ראה רק מה שעיניו רואית את הצורה הגשמית שנרקם שם וזהו מעשה רוקם לא ראה רק פרצוף א' הנראה לעיני בשר אבל מי שחושב מחשבות לא רק פרצוף א' הנראה בחוש כ"א גם הסיד הכמוס בו והוא הפרצוף השני והנה דרך כשר בשמים רמז לרוחניות אשר בו יגבי' עוף למעלה וז"ש מעשה רוקם איש שרואה רק הנגלה הוא יראה רק אכי מכאן היא הצורה הנראית אבל מעבר השני הוא חלק כי לא ראה מהצד הנסתר מאומה אבל מעשה חושב מחשבות אע"ג שלא ראה רק ארי מכאן בעיניו וחושיו הגשמים אבל ראה גם שתי ראיות בהצד השני נשר שיגבי' עוף למעלה:

שתי כתפות חוברות יהיה לו אל שני קצותיו וחבר יש לרמז כי ישראל אע"ג שהם שונים זה מזה בדיעותיהם בכ"ז בעת יבוא עליהם צר הצורר ח"ו אז יתאחדו ויתאגדו והיו לאגודה אחת ישכחו את קנאתם ושנאתם אשר הי' להם בימי שלוותם, והנה הכתפות המה לישא את משא והסבל כמ"ש בכתף ישאו ע"כ אמר שתי כתפות אם יבואו שונאיהם מנדיהם להטיל על שכמם כטל הצרות ועול הגלות הכבד אז חוברות יהיו לו אל שני קצותיו וחובר גם המרוחקים מן הקצה אל הקצה בדיעותיהם בכ"ז הסכנה המרחפת עליהם תחברם והיו לאיש אחד:

ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו בבואו אל הקודש לזכרון לפני ה' תמיד - עפמ"ש בלו"א שבל יטעה האדם שרק בבואו לביהמ"ק שם שוכן השי"ת כ"א מלא כל הארץ כבודו ע"ש באריכות והנה להוציא מידי טעות זה שלא ידמה הכה"ג במחשבתו שרק הוא הקדוש אשר זכה לבוא פנימה אל היכל ה' ע"כ נשא את החשן עם שמות בני ישראל כמ"ש המפרשים שבזכותם בא אל הקודש לעוררו ולהזכירו שהוא רק שלוחא דידן וגם ישראל הטרודים על המחי' ועוסקים בישובו של עולם ג"כ חופף עליהם כל היום שכינת עוזו בשבתם בביתם ובלכתם בדרך, וז"ש ונשא אהרן את שמותם וקו' לזכרון זה יזכירהו שלא לבד בבואו אל הקודש אז הוא לפני ה' כ"א לפני ה' תמיד בכל עת:

והאבנים על שמות בני ישראל שתים עשרה על שמותם פתוחי חותם איש על שמו וכו' יש לרמז עפמ"ש ז"ל שישראל נגאלו בזכות שלא שינו את שמם ואע"ג ששמם העברי הי' להם לאבן נגף ולצור מכשול לשמצה בקמיהם שיחרפום על שמותם בכ"ז לא שינו

אותם ולא החליפו אותם וכן גם לעתיד לבא תהיי הגאולה בזכות זה והנה זמן הגאולה הוא צרור וחתום כמ"ש בסוף דניאל, היש והאבנים תהיינה שישליכו אבנים לישראל על דרכיהם על שמותם ובשבילם שיחרפו ויגדפו אותם בשבילם ועליהם ועי"ז פתוחי חותם שיפתח זמן הגאולה הסתום וחתום הוא יפתח בשביל שאיש על שמו הניתן לו ולא ישנו אותם והיה זה שכרם:

ועשית חשן משפט מעשה חשב כמעשה אפוד תעשנו זהב תכלת וכו' תעשה אותו י"ל עפמ"ש למעלה שדיני ממונות חמורים כמו ע"ז ופי' בלוא"א כל דיין שדן דין אמת נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, לזה אמר ועשית חשן משפט אע"ג שאינו אלא לשפוט בדיני ממונות הפחות בערכו בכ"ז מעשה חושב ע"י מחשבתו הטהורה הוא מעלה את הכסף למדרגה גבוה ע"ד נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית עד שתעשנו כמעשה אפוד שהוא המכפר על ע"ז שנוגע בעיקר כסא כבודו ית"ש בכ"ז ע"י מחשבתו הטהורה נעשה החשן משפט כמו האפוד וכמ"ש האלשי"ך ונתת בכסף שהאדם הוא נותן ערך לכסף ע"י שישתמש בו לדברים טובים וכמ"ש בכמ"ק לזה סיים זהב תכלת וכו' תעשה אותו שאתה בכחך לעשות את הדברים האלו להוציא יקר מזולל כמ"ש בלוא"א פ' תשא במה תרום קרן של ישראל:

וי"ל עוד עפמ"ש בבעה"ט חשן משפט בגימטריא מכפר על הרהור הלב וצ"ל אע"ג שאינם נענשים על המחשבה כמעשה רק בע"א כמ"ש ספ"ק דקידושין מ"מ כפרה מיהו בעי כמו ע"ז ואחרי שהאפוד מכפר על ע"ז לזה אמר מעשה חושב אע"ג שאין כאן אלא מחשבה בעלמא מ"מ מכפר החשן על מה שמהרהר בלב ועי"ז כמעשה אפוד תעשנו כמו באפוד שמכפר על ע"ז שבעי כפרה על המחשבה ג"כ כ"כ בחשן:

ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד כי קול המון כקול שדי וכל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו ע"כ הגדולים לא יבזו לקול המון ומה שישפטו הם הוא בדאי משפט צדק כבת קול מן השמים וז"ש ונשא אהרן את משפט בני ישראל מה שהמון בני ישראל שופטים על איזה דבר לזכות או לחובה לא יהי' קל ונבזה בעיניו כ"א ישים הדברים האלה על לבו וזהו ונשא את משפט בני ישראל על לבו והטעם כי לפני ה' תמיד משפט ההמון הוא תמיד קודם ולפני דברי הי' שהוא יסכים על ידיהם:

ובאופן אחר י"ל ע"ד שכ' בלוא"א בחקותי ל"ו אקרא דונתת על השלחן את לחם הפנים לפני תמיד ה"נ י"ל עפמ"ש בפ"ק דשבת דר"א חלש לבי' על שהי' דן כל היום כלו ולא עסק בתורה עד דא"ל כל דיין שדן דין אמת לאמיתו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה

בראשית ע"כ הדיין שרוצה לתור אחר האמת ואינו פונה אחרי לבבו לזכות למי שלבו חפץ בו רק כובש רצונו ודעתו ולעשות רק כרצון קונו דין אמת זה תמיד לפני ה' כי כל מעשהו קודש לה' ונאמר והיו הדברים האלה על לבבך ופי' שהתוה"ק תהי' שולטת על לבב האנשים ורצונם לבטל רצונו וחשק לבבו מפני רצון השי"ת וז"ש ונשא אהרן את משפט בני ישראל הכהן אשר שפתיו ישמרו דעת ויורו משפטיך ליעקב צריך לנשא ולהגבי' את משפט בני ישראל האמיתי מעל לבו שלא ישמע לקול לבו ורצוני רק לקול המשפט צדק ודין אמת ועי"ז לפני ה' תמיד אע"ג שעוסק במילי דעלמא בדיני ממונות בכ"ז הוא לפני ה' תמיד:

והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו ותרגום אונקלס מקף לפומי' מעשה אורג כפי תחרא תרגום אונקלס כפום שריין, יש לרמז עפמ"ש שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו ע"כ טוב לגבר כי ישתוק ולא ירבה דברים מן השפה ולחוץ כי פיו שליח של הראש הוא ומחשבותיו ועשתנותיו המה יבואו דרך הפה ע"כ יעשה גדר לפיו שלא ידבר רק ההכרח ולא יאמר שלא יזיקו דברי רוח אף אם יעתיר במלין כ"א הפה הוא שליח הראש הנכבד וע"כ לא יבזהו ולא ישים אותו לנקלה ע"כ אמר והיה פי ראשו אם יהיה לנגד עיניו תמיד כי פיו הוא פה ראשו עי"כ יזהר שיהי' תמיד בתוכו ולא יראה החוצה כי אחת לאחת יצטרף כמו הבגד שאורגים אותו מחוטים יחידים ונעשה בגד שלם לכבוד ולתפארת כ"כ הדבורים האחדים יצטרפו עד שעי"ז יתעביד מעשה בדיבורא וע"ב שפה והיקף גדר סביב יהיה לפיו ויזכור מעשה אורג שבחוטים אחדים יתהוה בגד שלם והזכרון הזה יעלה לו כשריון להגן עליו מן הרעה ולשמור מצרות נפשו בזכרו שע"י דיבורים האחדים יוכל להתהוות מעשה שלם:

החדש על פרשת כי תשא

כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם עפמ"ש בלו"א לפ' עקב תשמעון את המשפטים ישמר ה' אלקיך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, כי בעת שישראל עושין רצונו של מקום נתלין בזכות עצמן ואינם צריכים לזכות אבות ע"ש והנה דז"ל והי' מספר בני ישראל הוא בזמן שאין עושין רצונו של מקום, ואשר לא יספר הוא בזמן שעושין רצש"מ. לז"א כי תשא שצריך אתה לנשא ולנטל ולרומם את ראש בנ"י עד למעלה לזכות אבותיהם הקדושים כדי להצילם בזכותם זהו רק לפקודיהם. בעת שלא יתקיים בישראל אשר לא יספר רק שהם אינם עושים רצש"מ וצריכים להפקד ולהמנות ואחרי שהספירה והמנין של ישראל הוא לאות לבני מרי שאינם עושים רצש"מ מצאנו טעם הגון מ"ש ולא

יהי' בהם נגף בפקוד אותם, וק' הא כל אוה"ע נמנים ולא יאונה להם כל רע. ולהנ"ל כיון דישראל הובטחו שבזמן שעושים רצש"מ לא יספרו ע"כ אם ימנו ולא יהיו עושים רצש"מ צריכים לכפר שלא יהי' בהם נגף בפקוד אותם:

וי"ל עוד עפמ"ש בפ' ויקרא "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה'" ופירשתי כי אם אדם פשוט חוטא תשובתו הוא בנקל אבל אם אדם גדול חוטא אז תשובתו רבה לפי ערך החוטא גדול הערך. וגם אז"ל חכמים הזהרו בדבריכם ששגגת תלמוד עולה זדון, כי אם הת"ח חוטא בשוגג ישמעו העם ולמדו לעשות גם במזיד כן ונמצא מחטיא את הרבים ועי' לו"א ויגש נ"ג. וז"ש אם הכהן המשיח יחטא אף שהוא בשוגג מ"מ היא גורם לאשמת העם כמ"ש רמב"ן בפרשתנו שאשם הוא מזיד שהם יזידו לעשות כן כי שגגת תלמוד עולה זדון. ומאי תקנתי' אחרי שהחטיא את הרבים שלא ברצונו צריך להשתדל לתקן את המעוות במה שחטא כמו שהחטיא את אחרים צריך להשתדל לזכות אחרים דהיינו איש שהוא כולו חומר ומקורו ומחצבתו שלא בקדושה ומגישם בתכלית הגשם כבהמה את זה צריך לזכותו ולהכניסו תחת כנפי השכינה ולהקריבו אל ה' וזהו והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר איש כזה המשוקע בחומרית הן ממחצבתו והן בעצמו כולו בהמה יקרבהו להי. והנה במד"ר פ' כי תשא מלשון נושא עון וזהו הרמז כי תרצה לכפר ולישא עון מי שהוא ראש בנ"י כמו הכהן המשיח הנ"ל תקנתו ונתנו איש כופר נפשו עפמ"ש כופר נפש איש עשרו שהעושר השמור לבעליו לרעתו אינו זוכר ומעלה על לבו הקשה כאבן. שיש לו נפש אלך אלוך ממעל כי"א הוא כופר ומכחיש הנפש שלו האצולה ממרומים משערי רחמי שמים. לז"א כאן שתקנתו של הראש בנ"י שישתדל ונתן אותו לה' "איש" כזה אשר כופר ומכחיש נפשו ונשמת שדי שיש לו כ"א כולו מעשה בהמה יש כזה כי יקרב ויתן לה' בזה מכפר ונושא חטאו של הראש בנ"י. ועפי"ז אמרתי בפ' פרה לפי מאז"ל "כשא"ל הקב"ה למשה רבינו טהרתו וטומאתו של כאו"א כשהגיע לפ' אמור אל הכהנים א"ל אם נטמא זה במא יטהר עד שהגיע לפ' פרה אדומה א"ל ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת" עיי' דמש"א ערך פרה, כי הפ"א תמימה המורה על החטא בתכלית כפי' המפ', וזהו אדומה תמימה שתמימה באדמומות החטא ועון אשר לא עלה עליה עול תורה ומצות אדם כזה ויקחו אליך לקרבהו תחת כנפי השכינה, א"כ כשהגיע לפ' אמור אל הכהנים להזהיר גדולים על הקטנים כי הקטנים ילמדו וישמעו מהגדולים וע"כ שגגת תלמוד עולה זדון כנ"ל שאל מ"ר אם נטמא הכהן הגדול המשיח בחטאו במה יטהר הא בחטאו נמצא כמחטיא הרבים ח"ו והשיב הקב"ה שאין לו טהרה אלא אם ויקחו אליך

איש כזה פרה אדומה תמימה ע"ד פר בן בקר וכופר נפש הנ"ל ולקחו לטמא כזה מעפר שריפת החטאת היא פרה אדומה כנ"ל:

עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה' י"ל כי מי שהוא פזרן בטבע ואין הכסף נחשב בעיניו למאומה אם הוא נותן מהונו לדבר טוב אינו מוכיח בזה טוב לבו ורצונו לה' כי אינו מנדב רק בשביל שבמה נחשב בעיניו הכסף הנמבזה אבל מי שמקמץ בהוצאותיו לצמצם די סיפוקו ובכ"ז כשנתבע לדבר מצוה נותן ולא חפניו זה אות ומופת חותך שלבו עמו בעת תתו החשוב והנכבד בעיניו ויתן הון ביתו באהבת ה' ומצותיו וכמ"ש בלו"א אקרא "וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' ונתת בכל אשר תאוה נפשך שעניני הגוף הוא צורר וקושר הכסף בידו יחזיק בו ולא ירפנו בנקל, אבל כשיבוא אל המקום אשר יבחר ה' הוא מפזר ונוסף עוד זה לאות שנותן באוות נפשי ונשמתי והנה מי שאין הכסף נחשב בעיניו אינו מחשב על המטבע הגדולה כמה נכלל בתוכה מטבעות קטנות שא"כ יחוס מלהוציא הרבה, אבל האדם החס על ממונו הוא יחשוב ויספור וימנה שבמטבע הגדולה נמצאים הרבה מטבעות קטנות ויחוס מלפזר וזהו עשרים גרה השקל אם חושב מתחלה שבשקל יש עשרים גרה עי"כ יצור הכסף בידו ובכ"ז יתן מחצית השקל למצוה אז ידוע בטח תרומה שלו קודש לה' הוא ולא בשביל שאין כסף נחשב בעיניו:

העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ד' לכפר על נפשותיכם עפמ"ש האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני הרי זה צדיק גמור והקשה תוס' פסחים ח' מהא דתנן אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס ותי' בס' איי הים להגאון בעל אפ"י וכן מצאתי להגאון חיד"א ז"ל בפתח עינים פ"ק דנ"ה דחילוק יש דבודאי במצוה שמחויב לעשותה אינו רשאי לעשותה על מנת לקבל פרס אבל אם עושה יותר מהמחויב רק מנדבת לבו אומר סלע זו לצדקה בזה רשאי אף לקבל פרס א"ד ז"ל וביארתי בזה בפ' במדבר וזאת עשו להם וחיו ולא ימיתו בגשתם את קדש הקדשים ובמסורה שבבעה"ט וחיו את בניהם ושבו דהנה מי שמקיים את המחויב עליו נקרא קדש אבל מי שעושה יותר מהחיוב לפנים משורת הדין הוא קדש קדשים, וזהו רמז המקרא וזאת עשו להם וחיו שמותר לעשות על מנת שיחי' וזה דוקא בגשתם את קדש הקדשים כשעושה יותר מחיובו וע"ז הוסיפה המסירה וחיו את בניהם לרמז על מאז"ל בשביל שיחי' בני כנ"ל: ועוד אמרתי בזה במ"ש בפ' וירא "ושמרו דרך לעשות צדקה ומשפט למען הביא על אברהם את אשר דבר עליו" ונודע מה שהק' הא אין אדם רשאי לעבוד על מנת לקבל פרס ולהנ"ל א"ש דצדקה ומשפט הוא לפנים משורת הדין כמו

שדרז"ל, ע"כ שפיר אמר לעשות צדקה ומשפט לפנים משורת הדין וזה רשאי על מנת לקבל פרס למען הביא ה' על אברהם. ויבואר עוד בזה בפרשת ואתחנן ועתה ישראל שמע אל החוקים וכו' למען תחיו וכו' דהנה אנחנו מחויבים רק לקיים את המצות אבל להבין ולהשכיל זהו יותר מהמחויב לפנים משורת הדין ע"כ אמר שמע והבין אל החקים מה שאין אתה מחויב ובכה"ג מותר על מנת לקבל פרס למען תחיו, או י"ל דלא היו מחויבים ללמוד ולעשות את החקים רק אחרי בואם לארץ בזמן העשי' ואם כבר לעת כזאת שאינם מחויבים עדיין ילמדו אותם מותרים גם על מנת לקבל פרס וז"ש ועתה ישראל בזמן ההוה שאינכם עדיין מחויבים תשמעו אל החקים ומותרים אתם ללמד לעשות למען תחיו כנ"ל, והנה מה שצוה השי"ת בשקלים העשיר והר יתנו בשוה הוא שיהי' בכונה זכה וברורה רק לשם שמים שאם הי' העשיר מוסיף הי' מקום להתגאות על העני ע"כ צוה ה' שיהיו הכל שוין ועי"ז במה יתגאה הנכבד על הנקלה וז"ש העשיר לא ירבה וכו' והטעם לתת את תרומת ה' בלתי לה' לבדו צריך שתהי' זאת הנתינה וזה רק כל אפין שוין, וכ"ת הלא גם אם יתערב בזה מחשבה זרה הא מ"מ הוא צדיק גמור אבל לפמ"ש דדוקא בדבר שבא בנדבה לפנים משורת הדין הוא כן אבל בנותן המחויב אינו רשאי לכוין להנאת עצמו וע"כ סיים שתרומה זו אינה באה בתורת נרבה כ"א לכפר על נפשותיכם וכיון דלכפרה קאתי אינו רשאי על מנת לקבל פרס וכאמור:

ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ובש"ס חולין מרדכי מן התורה מנין שנאמר מר דרור ומתרגמינן מרי דכיא, עפמ"ש רמב"ן שע"כ נקרא מר דרור שרק בעת הצב' הוא חפשי בחירותו אז נרדו נתן ריחו אבל כאשר ילכד ויעמוד ברשות אדם אז לא יעשה מור כ"א מעט ואיננו מבושם ראינו מזה גודל ערך החירות עד שגם הבהמה והחי' רק בהיותם כחפשי' יוכלו ליתן את פרים למכביר אבל בהיותם משועבדים פג ריחם וטעמם והנה ישראל בימי אחשורוש לא עבדו ע"ז אלא לפנים כשאז"ל וא"כ לכאורה למה הי' לו למרדכי למסור נפשו להפריע עצת המן הרשע אחרי שלא יבואו מזה לפרוע ולעבור על מצות ה' רק לפנים ולבם בל עמם וזהו מרדכי מן התורה מנין מהיכן למד מרדכי לעמוד נגד המן אע"ג שלא הי' רק לפנים וע"ז השיבו מר דרור כפי' הרמב"ן ומתרגמינן מרי דכיא (ומדוע לא נכתב בפסוק מר טהור כהתרגום) וע"כ להורות שהחירות הוא נכבד מאוד וראוי למסור נפשו עלי' ע"כ לא רצה מרדכי שיהיו משועבדים תחת עול המן ימ"ש:

וביארתי עוד כי ע"פ רוב הצדיקים רע להם בעוה"ז ופת במלח יאכלו כדרכה של תורה והטעם כדי שלא ישאנו ויבעטו ע"כ יאה עניותא לישראל החשובים וזהו מרי דכיא כ"ז שמר להם מזונותיהם ואין להם די זהב ושופי רב אז דכיא הם נקיים וטהורים מכל חטא

ואח"כ כשנעשה מרדכי משנה למלך שוב פירשו ממנו סנהדרין כי הם לא רצו בגדולות ופירשתי בזה מדרשם ז"ל ריש פ' תרומה "הה"ד נבחר שם מעושר נבחר שמו של מרדכי ועושרו של המן" כי בבעה"ט הביא לפ' תרומה תורה מ' ורמז הכתוב ויקחו לי תרומה העוסקים בתורה מ' הם לרוב נצרכים להחזקת זבולון והם צריכים לקחת מתנות באדם וע"ז סמכו במדרש שהטעם לזה הוא בשביל שנבחר שמו של מרדכי שהוא מרי דכיא שבטוחים להיות טהורים כ"ז שמר להם מזונותיהם ע"כ ויקחו הם צריכים ליקח ותלוי' ביד אחרים:

וקדשת אותם והיו קדש קדשים כל הנוגע בהם יקדש עפ"י מ"ש לעיל פ' תרומה ובל"א שמיני מעשה ידינו כוננהו שקדושת ביהמ"ק תלוי עלינו שנקדש א"ע ואנו ומעשינו בקודש המה הכן והבסיס אשר עליו יעמוד הבהמ"ק על תלו והבהמ"ק משפיע עלינו שנהי' קדושים כמ"ש שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו וזהו וקדשת אותם והיו קדש קדשים שרק ע"י כחך יגדל קדושת בהמ"ק עד שיהי' קדש קדשים ומה כחו עליך כל הנוגע בהם יקדש שהישראל מתקדשים ג"כ ע"י המקדש והמקדש ע"י ישראל קדושים:

קח לך סמים כו' וחלבנה סמים ולבונה זכה בד בבד יהיה - פירש"י שבד הוא לשון יחוד יש לרמז לפי"ז עפמ"ש הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב שלא יסתפקו ישראל א"ע בזה שהם כשושנה בין החוחים כלומר טוב מרשעי אוה"ע ולעומתם ברוך יאמרו לו כ"א שתהי' חשיבותו ומעלתו בפ"ע אף כשלא יערכוהו נגד אוה"ע. והנה חלבנה הוא ריחו רע והי' עולה על הדעת שנגד החלבנה המכוער ביותר די אם הלבונה שריחה טוב אע"ג שלא ההי' זכה בכ"ז יש לה עכ"פ חשיבות בערך אל החלבנה ולבטל טעות זה אמר קרא כי בד בבד יהי' כל אחד יחידי יהי' בערכו ולא תחד כבוד ישראל שע"ז נמ' הלבונה רק בקהל החלבנה כ"א גם אם יהי' בד ובדד ישב בכ"ז תהי' זכה. - ובמסורה הביא במקרא זה הבעה"ט ותפלתי זכה וי"ל הדברים כפשטן עפמ"ש רש"י שכל תפלה שאין בה מפושעי ישראל אינה כהוגן כמו שמנה החלבנה בין סממני הקטורת וז"ש רק באופן הקטורת שמעורב בה חלבנה אז תפלתי זכה ונשועת:

מחלליה מות יומת כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא כו' דקדק באוה"ח דפתח מחללי' בלשון רבים וסיים במות יומת לשון יחיד ונ' עפמ"ש בשבת ו' דאיסי בן יודא אומר שמצא במגלת סתרים שמלאכה א' יש בשבת שאינו חייב עלי' סקילה ולא ידענו איזו היא חוץ מהנך דמפורשים התם ולפי"ז כ' בהקדמת פמ"ג א"ח ה' שבת שא"א לחייב סקילה בשום מלאכה דהא כל חדא הוי ספיקא שמא זאת היא שאינו חייב עלי'. ובחי' הלכות בסוגיא דרודף הארכתי בזה, וכ' פשוט דבעושה ב' מלאכות בודאי חייב

סקילה ממ"נ דהא רק מלאכה א' פטור עלי' והוא עשה שנים דיש עכ"פ אחת שחייב סקילה. והנה תוס' בשבת שם כ' דוקא לענין סקילה מספקים אבל לענין כרת וחטאת אין כאן ספק וכ"כ במנ"ח ריש מצות שבת ולפי"ז ה"ק קרא מחללי' בלשון רבים דהיינו דוקא בעושה ב' מלאכות הוא מות יומת אבל אם אינו עושה רק א, לא יומת וסיים בנו"ט כי כל העושה מלאכה ונתקשה הפמ"ג בהך נתינת טעם ולהטיל ה"ק א"כ צריך דוקא ב' חילולין משום כי כל העושה בה מלאכה רק ונכרתה דלענין כרת אין חילוק ואין ספיקא משא"כ לענין מיתה. אלא דלכאורה י"ל לפמ"ש תוס' שבת צ"ג ובסי' ב' הובא במנ"ח שם דצריך להתרות דוקא בפי' על איזה מלאכה הוא חייב א"כ גם בעושה ב' מלאכות לא יתחייב סקילה כיון דעל כל חדא מספקינן דלמא היא אותה שא"ח עלי' וא"כ בכאו"א הו"ל התראת ספק. ולזה י"ל דהא דה"ס לא שמה התראה היינו דמספיקא אין להרוג המותרה דאוקמי' לי' בחזקת חי כמ"ש בנוב"י ובצל"ח פסחים בהשמטות לפ"א דף י"ג סי' אי. וכ"ז היכי דא"ח כלל בלי התראה זו אבל היכי דחייב כבר כרת בלא"הכ א"כ בלא"ה גברא קטילא הוא דהא מחויב מיתה בידי שמים אפשר דבכה"ג לכ"א התר"ס שמה התראה וא"כ ה"נ כיון דעשה ב' מלאכות ועכ"פ כרת מחייב דהא לכרת אין כאן ספיקא תו מהני גבי' גם התר"ס. ואם כנים דברינו יבואר הכתוב כמין חומר וה"ק מחללי' מות יומת דהיינו בעושה ב' מלאכות וכנ"ל ולא תקשה אע"ג שעושה ב' מ"מ א"א לחייבו משום ה"ס לז"א כי כל העושה מלאכה ונכרתה דכרת עכ"פ חייב והוי גברא קטילא וע"כ חייב גם בהתר"ס כנ"ל:

ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קודש לה' כל העושה מלאכה מות יומת ובמכילתא דרשו יעשה ע"י אחרי' דהיינו בזמן שישראל עושים רצש"מ ועמדו זרים ורעו צאנכם. והנה מי שטורח ויגע כל ימי המעשה בעבודה קשה אז ביום השבת שבו שובת וינוחו יגיעי כח אין לדעת אם שביתתו לש"ש או יתערב זר עמו למצוא מרגוע לנפשו הנדכאה ואומללה, אבל מי השבוע כולה מלאכתו נעשית ע"י אחרים והוא אינו עובד עבודה קשה, אם זה ישבות וינוח בש"ק מכל מלאכה זה בודאי כונתו לה', וז"ש ששת ימים יעשה ע"י אחרים מלאכה אז וביום השביעי בודאי שבתון קדש לה' כי אין לתלות סבת שביתתו ביגיעתו. והנה במדרש דרשו אקרא כל הנוגע בהר מות יומת בעוה"ז ובעוה"ב, כ"כ י"ל כאן, כי חדשים מקרוב יתחכמו נגד מצות שבת באמרם כי העולם לעבודה נוסדה וכל עמודי התבל יכונו רק על עבודת האנשים ע"כ לא יאות לאיש לנוח מעבודה יום שלם וזה מביא לידי שעמום. אבל באמת לא כן אתנו כי העבודה הגופנית היא רק המוכרחת שא"א להיות בלעדה אבל המותר נחרים, ורק נעסוק בתורה

ומצות והראי' שהרי עוה"ב הוא יום שכולו שבת ומנוחה הרי שהעבודה בעצמה אינה מן הצורך לאדם רק כדי חייתו די מחסורו אשר יחסר לו והמותר מעתותיו יקדיש לה' ע"כ לעוה"ב שאין בו אכילה ושתי' גם עבודה לא תהי' בו. אבל מי שמחלל את השבת באמרו שצורך האדם רק לעבודה תמיד למה לו חיי עוה"ב שאין בו מלאכה ע"כ כגמולו ישלם לו וכל העושה מלאכה בדעתו הנכזבה הנ"ל גם במותו ימות גם מעוה"ב כי למה לו חיי מנוחה:

ובאופן אחר י"ל עפמ"ש בלו"א עקב ק"ג אקרא דלא יהי' בך עקר שהחיוב על עם ישראל לא לבד לסחור את הארץ בדברים המצוים כבר כמו שאוה"ע מינים את ישראל, כ"א צריך לברוא גם חדשות וי"ל עוד טעם ע"ז כי אנו מצווים לשבות בש"ק כמו ששבת הקב"ה מכל מלאכתו. והנה השי"ת הוא בורא חדשות ע"כ רק אם אנו ג"כ פועלי חדשות אז גם שביתתנו בשבת כעין שביתה של מעלה אבל אם אין אנו פועלים חדשות אז מה דמות תערוך שביתתנו לשביתתו ית"ש והנה בכתב והקבלה פי' שמלאכה נקראת רק בריאת חדשות אבל עבודה נקראת כל מעשה ע"ש ע"כ אמר ששת ימים יעשה מלאכה דהיינו חדשות ונצורות ועי"כ ביום השביעי יהי' שבת שבתין לה' כמו שהוא ית"ש שבת ממלאכה ממש:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם, עפמ"ש במגלה "וימי הפורים האלה לא יעברו מתיך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם" כפל הלשון י"ל ע"פ מה שרואים אנו באותם שפרקו מעליהם עול תורה ומצות ר"ל, בכ"ז בהגיע ימי החג חוזר וניעור זכרון הראשונים הימים אשר חיו תחת כנפי אבותיהם וחגנו בשמחה ובחרדת כבוד את ימי מועד ולבם עליהם יהמה מכה כחליל על חלול כבודם כי גלה מהם כן שמענו וראינו. וזהו וימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים אותם שנקראים בשם יהודים באמת וצדיק גברין יהודאין. אבל גם מאותם שאינם בעצמם ניכרים ליהודים והמה רק זרעם יוצאי ירך היהודים. גם מהם לא יסוף הזכרון עכ"פ מימים המקודשים. ופירשתי בפ' בהעלותך שאיש איש כי יהי' טמא לנפש או בדרך רחוקה או לדורותיכם ועשה פסח לה'" ע"פ הנ"ל שאנשים הפוקרים ג"כ תקות חוט השני קשורה בלבותם בזכרון ימי חג ומועד וכ"ז שהזכרון הזה לא נמחק לגמרי מקרב לבם עוד יש תקוה שלימים יוצרו יעזבו את גלוליהם מקור משחתם בהם וישובו לאלוף נעוריהם. וזהו הרמז איש כי יהי' טמא לנפש שטימא את נפשו העלובה בהבלי העוה"ז והוא בדרך הרחוקה לכם שהרחיק א"ע ממחנה ישראל הכשרים ורק לדורותיכם כי הוא רק זרעם מדורות ישראל, אבל ועשה פסח אם עוד יזכור מימי נעוריו שאבותיו הדריכוהו לחוג את חג

הפסח המקודש כ"ז שזכרון זה בלבו, אז לה' הוא ועוד תרופה למכתו ושב ורפא לו. והנה גם בש"ק כן הוא גם אותם שאינם שומרים שבת כהלכתו בכ"ז עוד יזכרו ויהמו על יום הקדוש ששבתו בימי נעוריהם בבית הוריהם וע"כ השבת הוא הקשר אשר יאחז בחבלי אבות ובנים. וז"ש ושמרו בנ"י את השבת למען עשותם את השבת לדורותם הבאים אחריהם אם גם לא ישבותו בו עכ"פ יהי' להם לזכרון ולברית עולם המאבד אבות ובנים: ובאופן אחר פירשתי כי אע"פ שאז"ל מצות בטילות לעתיד לבא, מ"מ נ' לפמ"ש באוה"ח פ' בראשית ופ' יתרו שהשי"ת לא עשה מתחלה את העולם רק שיתקיים ששה ימים ולא יותר ע"כ נאמר כי ששת ימים עשה ה' כו'. וכשבא יום השבת ניתן מתחלה כח על ששת ימים שלאחריו נמצא שכל ש"ק הוא נפש המחי' את ששת ימי המעשה הבאים אחריו א"ד ז"ל. לפי"ז ש"ק א"א לו ליבטל לעולם שא"כ הי' העולם חוזר לתהו ובהו אחרי שלא נברא רק לששה ימים, וז"ש ושמרו בנ"י את השבת לדורותם ברית עולם. שבכל הזמנים גם כשיבטלו שאר המצות בכ"ז שבת לה' הוא יעמוד ויקוים כל ימי עולם כי ששת ימים עשה ה' כפי' או"הח שעשה ה' את הבריאה רק לששה ימים וביום השביעי כאשר שבת בו אז "וינפש" נעשה השבת נפש העולם ע"כ לדורות עולם צריך לקיימו כדי שיתקיים עי"ז העולם ולפי"ז נכון הדבר שכל העושה בו מלאכה יומת כי כיון שאינו מקיים הש"ק אין לו נפש המקיימו וממילא יומת המת דמעיקרא, וזה כונת הקרא בפ' ויקהל "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהי' לכם קדש וסיים כל העושה בו מלאכה יומת" כי באוה"ח שם פי' ע"פ דרכו בקדש שרק אז ששת ימים תעשה מלאכה ויהיו ימי המעשה אם לא נחסר הנפש וביום השביעי יהי' לכם קדש, א"ד ז"ל ושפיר מסיים לפי"ז כל העושה מלאכה יומת וכנ"ל:

עוד י"ל בפסוק זה כי אז"ל ושמרתם עשו משמרת למשמרתי ובפרט בעניני שבת רבו הגדרים והסייגים והשבותים שלא לבוא לידי איסור שבת ולכאורה יאמר שא"צ לגדור גדר באיסורי שבת אחרי שמחללי מות יומת מי פתי יסיר הנה למסור נפשו למות ולחלל את הקדש, אבל כ"ז בזמו שבהמ"ק הי' קיים והי' סנהדרין דנין דיני נפשות באמת ל"ה צריך לסייגים אבל משחרב בהמ"ק ובטלו ב"ד ולא יפול אימת מות על המחלל לזה צריך גדרים וסייגים וז"ש ושמרו בנ"י לעשות משמרת למשמרת ואע"ג שבזמן ההוא לא הי' הכרח לזה כי הי' ד"נ, אבל לעשות את השבת לדורותם שלא ידונו אז ד"נ ובכ"ז לברית עולם יהי' ולא יופר לזה צריך משמרת וגדר:

ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו שני לחת העדות לוחת אבן כתובים באצבע אלקים. דקדק באוה"ח למה הפסיק בין הנתינה לדבר הניתי, בהודעת הזמן. וכ' דרש"י פי' לחת

כתיב שהיו שניהם שוין הכינה שאע"ג שהלוח הראשון תוכו רצוף מצות שבין אדם למקום הנכבד והנורא והשני רק בין אדם לחבירו הנקלה והי' מקום לומר שייקר ערך הראשון מן השני בכ"ז שניהם שוים במעלה וערך, והטעם שכבר צוה ה' על הדברים בשניהם ע"י המצווה ית"ש נעשו הדברים שבין אדם לחבירו ג"כ גבוהים ורמים כי ע"י שצוה אותם הקב"ה המצווה הגדול הגבי' אותם למעלה ראש, עפמ"ש בלו"א לפרש כל דיין שדן דין אמת לאמתו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כי הוא בורא חדשות וחומרית דברים שבממון נעשים ע"י המצוה דברים גבוהים ועי' מ"ש בפ' התהלך לפני והי' תמים למעלה וז"ש ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו כאשר הש"י דבר אודות דברים הגשמיים ופקד פקודתו עליהם, עי"כ נעשו גם הם גבוהים ונשאים ע"כ היו לחת אבן שניהם שוין. ועוד י"ל אחרי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת אלו הקב"ה השפיע כל גדל קדושתו לאין תכלית במצות שבין אדם למקום אז הי' קדושתם יתירה ונעלה על אותם המצות שבין אדם לחבירו, אבל אחרי שהקב"ה צמצם את הוד זיו קדושתו ולא השפיע גם על המצות הקדושים שבין אדם למקום רק חלק קטן מה שיוכל בן אדם קרוץ מחומר להשיגו עד שנוכל להמליץ שלא יד ה' כלה כתבה אותם שא"כ לית בר נש יכול למסבל השגתם רק הם כאלו כתובים רק באצבע אלקים שהוא רק חלק מידו הגדולה והנשאה ע"כ סיים בשביל שכתובים רק באצבע' אלקים ע"כ לחת העדות שניהם שוין במעלה:

וי"ל עוד במקרא הזה ופירש"י ככלתו שנמסר לו התירה במתנה ככלה - עפמ"ש כי לא ניתנה התורה למלה"ש וע"כ לא האציל הקב"ה את כל הודו בתוה"ק כי לאו כל מוחא סביל דא וע"כ צמצם הקב"ה את אור העליון ולא הופיע רק מה שיוכל אדם להשיג וגנז את אור התוה"ק הגדול לע"ל כמ"ש ומלאה הארץ דעה את ה', כפי' אוה"ח שלע"ל גם השער החמשים יפתח מה שנשאר עתה את ועם ה', ע"כ לא כלה הקב"ה לדבר את כל סודות התורה רק שהי' נראה ככלתו כאלו כלה לדבר אתו אבל באמת ארוכה מארץ מדתה ואלו הי' יכולת אז להשיג יותר יכלה הזמן והם לא יכלו והנה הכלה לא יכלה להראות את דודה כל זיווה ותפארתה עד שתכנס לחופה, וכ"כ תוה"ק לא תראנו נועם הודה עד לעתיד לבא וראה כל בשר יחדיו, וז"ש ויתן אל משה "ככלתו" כאלו כבר כלה לדבר אתו אבל באמת עוד לא כלה כי עוד יש ספונים וטמונים גנזי נסתרות אור הגנוז וזהו שפירש"י ככלה שמעלמת את יפי' בפני ארושה ע"כ תוה"ק שאצולה ממרומים דומה כאלו לא כתבה הקב"ה בכל ידו הגדולה רק באצבע חלק קטן ממנה כדי שיוכל האדם להשיג וזהו כתובים באצבע' אלקים:

לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים ויאמר וכו' ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא פתח בדיבור וסיים בלשון אמירה ובתחלה אמר עמך וסיים העם סתם, י"ל עפמ"ש באוה"ח פ' שמות בפ' וייטב שמשה ואהרן זכו בישראל מצד כי יוכבד ומרים נתנו נפשם עליהם והוא אבינו שעל ידו נתקיימו ישראל ואלמלא אמו ואחותו לא נשאר ח"ו שריד ופליט מישראל ע"כ דבר אתו קשות כי שחת אעמך' אשר העלית כי לולי אמך ואחותך ירדו ח"ו במצולות אבל אח"כ ניחם על הרעה ואמר בלשון רכה כי אמנם לא עמך הוא כ"א בני אל חי כי ראיתי ובחרתי בבני ישראל כמו רואה אני את דברי אדמון וזה על כי עם קשה עורף הוא והיא המעלה של ישראל שהן עזין כמ"ש וסלחת לעונינו וכ' ונחלתנו שלא יעזבו עוד את האלקים שבחרו בו וכל הרוחות שבעולם לא יזיזום ממקומם:

סרו מהר וכו' ויש הוו וכו' ויאמרו אלה אלהיך ישראל דקדק באוה"ח דהרי מתחלה חמרו אלה אלהיך ואח"כ זבחו והשתחיו, ונראה עפמ"ש שהקב"ה למד זכות עליהם כמ"ש לא הי' ישראל ראוים לאותו מעשה וע"כ להורות תשובה הי', והנה מי שחוטא מטבעו הוא חוטא ממדרגה למדרגה כמ"ש היום א"ל עשה כך ולמחר וכו', אבל כיון שהקב"ה נתן להם מקום לחטוא כדי להורות תשובה ע"כ לא חטאו בעגל מן הקל אל החמור אלא להיפך להורות שלא חטאו מדעתם וכמ"ש בקרא דאין נבין וחכם כמוך שאחרי הודיעו אלקים ליוסף ע"כ לא נעשה במדרגה מתחלה חכם ואח"כ נבון המבין דבר מתוך דבר כ"א מתחלה נבון ואח"כ חכם עיין לו"א, וז"ש סרו מהר בפ"א חטאו לא מן הקל אל הכבד כמנהג רק מהחמור הי' ההתחלה שמתחלה וישתחוו ויזבחו שהיא ההתחלה מחמור ואח"כ אמרו אלה אלהיך, ויש להוסיף שז"ש אשר צויתים כביכול כאלו אמר אשר צויתים ונתתי להם מקום לסור מן הדרך וזה כדי להורות תשובה וזה הי' עליהם ללימוד זכות:

וישבר אותם תחת ההר כי משה רבינו רצה ללמד זכות על ישראל לדונם כפנוי' כאז"ל ועוד הי' להם התנצלות שהי' באונס כפיית ההר ומכאן מודעה רבה לאורייתא וזהו רמז כיון שההר רצה לשבר ולכלות אותם אם לא יקבלו את התורה ע"כ שבר את הלוחות תחת ובמקום שבירה של ההר ויהי' פירוש תחת ההר כמו עין תחת עין:

אל יחר אף אדוני וכו' כי ברע הוא - י"ל עפמ"ש הרמב"ן ומפרשי' שישראל הטעו את אהרן שהוא דמה בנפשו שאינם מבקשים רק מנהל ומנהיג תמורת משה רבינו והוא לא ידע את תכונת העם כמו משה רבינו להשכיל לאחרית דבר מראשיתו וז"ש "אתה" ידעת והיית משכיל על דבר להבין את העם כי ברע הוא אבל לא אני:

וירא משה את העם כי פרוע הוא כי פרעה הרן לשמצה בקמיהם עפ"י מ"ש בלו"א אקרא והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים שמי שבקרבו טמון ארבו הוא רע יותר ממי שמגלה קלונו וע"כ טמא טמא יקרא ולזה אמר אהרן בהיות שידע שבג' אלפי איש שעבדו את העגל טמון בקרבם יצרא דע"ז יקל מאתם העונש והסכנה אם יגלה בהתתייהו לעין כל ולא יהי' טמון בקרבם ורמב"ן פי' לשמצה הוא דבר קטן מלשון ותקח אזני שמץ מנהו, וזהו וירא משה כי פרוע הוא שנגלה קלוני כי פרעה אהרן בכונה לשמצה למען הקטין שאון קמיהם אם יראה ערותם החוצה ולא ילבשו אדרת שער למען כחש: וי"ל עוד ע"ד צחות עפמ"ש בשה"ג בשם קדמון א' לפרש מ"ש במשלי "ותפרעו כל עצתי ותוכחת לא אביתם שמעו מוסר ואל תפרעו" כי כשאדם מקבל במתנה דבר מחבירו אם רצונו לכבד את הנותן צריך לנהוג כבוד בדבר הניתן לו משא"כ מי שקונה דבר מחבירו בכסף מלא אז אחרי שכספו הוא יוכל הקונה לעשות בחפץ כרצונו וכ"כ בדברי מוסר וחכמה אשר יוכיח המורה לצדקה את העם אם מקבל עבורו תשלומי כסף אז יעשו כרצונם במ"סרו אבל כשילמדם בחנם אין כסף אז צריכים לכבד באימה את דבריו, ע"כ אמר ותפרעו כל עצתי אם אתם פורעים ומשלמים עבור עצתי אז עי"ז ותוכחתי לא אביתם אבל אנכי אבקש אתכם שמעו וקבלו מוסר ולא תפרעו, והנה משה רבינו ע"ה למד זכות על ישראל במעשה העגל כאז"ל לי צוית ונאמר רק אנכי ה' אלקיך, וה"נ י"ל שהליץ בעדם אחרי שמשה רבינו ע"ה נתעשר מפסולתם של לוחות ע"כ ראה שרק ע"כ לא שמעו לקול מוסרו ע"י שפרעו כל עצתו וז"ש וירא משה את העם כי פרוע הוא ראה שהסבה שהעם סרו מאחרי דברו בשביל שהוא עה' קבל מהם ועל ידיהם פריעה. ועפי"ז יש ליתן טעם שהרבנים ומנהיגים נוטלים שכר ופרס מהקהל והתרעמו ע"ז הרבה מהראשונים ז"ל ולהנ"ל ז"ל שזהו טובה לישראל שיהי' להם התנצלות אם לא יטו אוזן לקול מורים ואם לא הי' מקבל שכר על הדרישה ח"ו לא הי' להם תירוץ על אשר השליכו אחרי גיום את דברי המוכיח בשער ע"כ מקבלים שכר על הפרישה היינו בשביל הפרישה שרבים פרשים וממאנים לשמוע תוכחת מוסר השכל וכדי לחפות ע"ז הם מקבלים שכר, וי"ל בזה ד' המסורה כאן שהביא מפסוק וראשו יהי' פרוע דהיינו שהראש והמנהיג טוב שיהי' פרוע לשלם לו שכר כדי שיהי' להם התנצלות כנ"ל, וי"ל ג"כ שזה כונת מאז"ל "מפסלתן של לוחות נתעשר משה' שע"כ נתעשר משה וקבל פריעה בשביל שידע שישנם בני אדם שיסורו מאחרי דברו וזה מכינה בשם פסלתן של לוחות כי נפלו מעל לוחות העדות וכדי לחפות עליהם קבל שכר ונתעשר:

ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן - כי רמב"ן כ' שאלו לא הי' מחייבים על עבודתם ורק בשביל שעשו העגל והביאו זהב לבעל ועברו על לא תעשה לך פסל והיתה הוראת שעה שיתחייבו מיתה על זה ולכאורה קשה הא קיי"ל בכל התורה כולה חין שליח לדבר עבירה והם בעצמם לא משו את העגל כ"א צוו לאהרן שיעשה וא"כ למה נתחייבו אך דבש"ס קידושין אמרו אין שליח לדבר עבירה הוא רק בדיני אדם אבל בדיני שמים חייב וה"נ הי' בדיני שמים, וז"ש ויגיף ה' את העם שהי' רק מיתה בידי שמים ע"כ שפיר נענשו על העגל אע"ג שלא עשו בעצמם רק אשר עשה אהרן ואף דאין שליח לדבר עבירה מ"מ הא בדיני שמים חייב אבל בד"א היו פטורין:

והיה נכון לבוקר ועלית בבוקר אל הר סיני ונצבת לי שם על ראש ההר כי נאמר חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו וזריזים מקדימים לעלות אל ראש הר סיני לשלימות המעלה בימי ילדותם ושחרותם ואז יוכל להגיע למטרת חפצו לא כן מי שמאחר לעלות אל הר ה' אחר שכבר עברו ימי נעוריו לריק ולבהלה זה לא יגיע למחוז חפצו וזהו אך אז והיה נכון לבוקר אם ועלית לבוקר אל הר סיני בימי טל ילדותך ואז תהי' נכון לבך ובטוח שתעלה ותגיע ונצבת על ראש ההר לתכלית השלימות אבל אם לא תזרע זרעך בבוקר השכם אולי לא תגיע לראשו כי "ואיש" מי שממתין עד היותו לאיש בא בימים הוא לא יעלה עמך במדרגה כמותך שעלית כבר וא"א לו לראות בכל ההר להשיג את הכל כמו שמשיג מי שמכין את עצמו בבוקר: וביארתי עוד בפ' ויקהל "כל איש ואשה אשר נדב לבם להביא לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות ביד משה הביאו בני ישראל נדבה לה' וכו'" כי מפי עוללים ויונקים יסדת עוז וחנוך לנער על פי דרכו ע"כ כשאנו רוצים להעמיד הדת על תלה לעולמי עד צריכים אנו לזרז את הילדים ובנים בעודם בימי טל ילדותם ולהקדישם לעבודת הקודש וז"ש כל איש ואשה אשר נדבם לבם להביא ולסייע לכל מלאכת תוה"ק אשר צוה ה' ביד משה לעשות ולקיים פקודי ה' ישרים לנצח נצחים המה הביאו "בני ישראל" כמו את בני ישראל שיביאו את בניהם ויקדשום לה' ואז יצליחו במלאכת הקדש.

ויש לרמז זה גם בפסיק ג' הנאמר להלן ויקחו מלפני משה את כל התרומה אשר הביאו בני ישראל למלאכת עבודת הקודש לעשות' כלומר שהביאו את הבנים נדבה ויקדשום לעבודת ה' ואחרי שהעיקר לעבוד את ה' מנעוריו כמ"ש חנוך לנער וכנ"ל ע"כ סיים והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר שמה שהביאו הנדבה את הבנים לעבודת ה' הי' בבוקר השכם בימי נערותם:

ויאמר ילך נא ה' בקרבנו כי עם קשה עורף הוא וסלחת לעונינו ולחטאתנו ונחלתנו באוה"ח הקשה כי למעלה אמר על כי קשה עורף הוא לא אעלה בקרבך וכאן אמר להיפך, ונראה כי ישראל הם קשה עורף דבמה שהחזיקו בו פעם אחת כל הרוחות שבעולם לא יזיזום ממקומם, ע"כ לאחר שחטאו קידם שחזרו בתשובה אמר לא אעלה בקרבך כי עם קשה עורף ויש לירא שמא לא יחזרו בתשובה לעולם ויחזיקו בחטא אבל אחרי שמשה רבינו ראה ששבו אמר שמעתה יחזיקו במעוזם וביראת חטא כי קשים ועזים הם, וז"ש ילך נא כעת ששבו ילך ה' בקרבנו אחרי שסלחת לעונינו שוב לא ימושו מדרך המלך כ"א ונחלתנו נהי' נחלתך לעולמי עד:

נגד כל עמך אעשה נפלאות- וראה כל העם את מעשה ה' כי נורא הוא עפמ"ש בלו"א וישלח ובכמ"ק שזה פלא גדול שבדור המאור הזה בכ"ז בכל יום עומדים עלינו לכלותינו והטעם שבשביל שאין בני ישראל מכירים השגחתו ית"ש רק בעת צר להם, וז"ש נגד כל עמך שיהיו אומות העולם נגד עם בני ישראל וזהו פלא והפלא אך הטעם בשביל שראה כל העם את מעשה ה' והנהגתו רק בעת כי נורא הוא ע"ד אותי נהג וילך חשך ולא אור אז אנו מכירים השגחתו והנהגתו הטובה:

החדש על פרשת ויקהל

אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וכו' כי משה רבינו שהי' בהר מ' יום לחם לא אכל כי אם לחמה של תורה ושם נמסרו לו רזי וסתרי תוה"ק ובודאי אם לא הי' משתדל רק בהשלמת עצמו בעיון ולימוד תוה"ק טוב הי' לו להשאר שם בגבהי מרומים חי וקיים כא' ממלאכי השרת אבל אחרי ידעו שעוה"ז הוא עולם המעשה והתיקון ולא המדרש עיקר אלא המעשה ושדה המעשינו לא בשמים הוא ורק על ארץ יסדה וכמ"ש לעיל על פסוק לולי תורתך שעשועי בשם המדר"ש שהתורה לא ניתנה למלאכי השרת כי אם כל שעשועי' היא בענינים ארציים ע"כ אחרי ששהה משה רבינו בהר מ' יום יראו בני ישראל מגשת אליו שחשבו בלבם כי הוא ע"ה מאוד נעלה על כל בני אדם ואין מי ש ארח עמו לחברה ובדד ישב על שמי מרומי העיון והשכלה ולא יקרב עוד אליהם ועי"ז לא באו מעצמם אליו כ"א ויקהל משה הוא הוצרך לקבצם ולקרבם אליו והודיע להם דעתו שאין רצונו לפרוש מחברת בני אדם ולעסוק רק במושכלות רק כמאז ומקדם יהי' עמהם בצוותא חדא ונתן טעם באומרו אלה הדברים אשר צוה ה' "לעשות" ע"כ לא יבדל מהם ומהמונם שלא יסתפק האדם בעיון ובחקירה לבד מבלי מעשה כ"א אדרבה אשר צוה ה' "לעשות אותם" והביא ראיה לזה שהרי ששת

ימים תעשה מלאכה ורק ביום השביעי שבת והבאתי כ"פ להקשות אחרי ששבת ניתנה לעבודת הנפש להשלים את נפשו בתורה וימי החול עומדים רק לעבודת הגוף לעבוד את האדמה וכדומה א"כ מדוע ניתן לעבודתו הרוחנית רק יום אחד ולגוף ניתן ו' ימים לעבודה גשמית הלא טוב היה אם הי' ניתן לעסוק ו' ימים בעיון ורק יום אחד במעשה ומזה מוכח ג"כ שהמעשה ג"כ חביבה מן העיון לבדו: ובאופן אחר י"ל עפמ"ש דקשה למה ניתן לעבודת הגוף ו' ימים ולעבודת הנפש רק יום א' וי"ל עוד בישוב זה אחרי שצוה ה' לעשות כל מלאכת חושב במשכן העדות עי"כ קבלו כל המלאכות אף שהם דברים חומריים מ"מ עלו ונתעלו להיות כרוחנים כמ"ש באהל יעקב ע"כ אין מן הקושי כ"כ אם נעשה מלאכה בששת הימים אחרי שגם המלאכה נעשית חשובה מעת הוקדשה לצורך עבודת הקדש, והנה על אלה הדברים דרשו ז"ל מכאן לל"ט מלאכות שהיו במשכן וז"ש אחרי שאלה הדברים צוה ה' לעשות אותם וזכו להתקדש כמ"ש ז"ל והפליגו בשבח המלאכה באמרם גדולה מלאכה, אהוב את המלאכה, וכ"ז בשביל שקנתה קדושה ע"י שהשתמשו בה לצורכי גבוה ואחרי שכן לא יפלא הדבר אם ששת ימים תעשה מלאכה ורק יום אחד קדש לה' אחרי שהמלאכה ג"כ קדושה:

עוד י"ל בפסוק הזה עפמ"ש בש"ס דברכות כ' נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה שנאמר זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והנה הרמב"ן כתב בריש הפרשה "יכלול כל עדת בני ישראל האנשים ונשים" ע"כ אמר שלכל עדת בני ישראל אף הנשים בכלל לכולכם ביום השביעי יהי' קדש שגם הם חייבות בקידוש אף שהוא מצות עשה שהזמן גרמא והטעם כי "כל" העושה בו מלאכה יומת אף הנשים בכלל כי בלא תעשה אין חילוק בין זמן גרמא וכיון דאיתנהו בשמירה איתנהו ג"כ בזכירה ע"כ יהי' לכם קדש והוא מצות קידוש היום לכל עדת בני ישראל גם לנשים:

וביארתי עוד בפסוקים אלו ובמה שסיים "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת' וכ"פ השלה"ק שקאי על אש המחלוקת, ונראה ע"פ דבריו ז"ל במ"ש בלו"א לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום ואחרי שהשלום היא יסוד העבודה רצוני שאם אין שלום לא יוכל איש לעבוד עבודתו ולעסוק באומנתו כי המחלוקה תפריעהו מעבודה ע"כ אמר עי"ז ויקהל משה את כל עדת בני ישראל שעשה אותם לקהל ואגודה א' אשר השלום והשלוה ישכון בתוכם אם זאת ישימו אל לבם כי זה הדבר אשר צוה ה' "לעשות" ולא להיות יושב ובטל כ"א אדם לעמל יולד וגדולה מלאכה ואם זאת יהי' לנגד עיניהם ממילא יעשו שלים אמת כדי שיוכלו לקיים מצות "עשה" ועביד ושלא תאמרו

שביום השבת שאין כאן עבודה יוכלו להחזיק במחלוקת כי אין פחד העבודה וביטולה לנגד עיניהם ע"כ סיים ואמר לא תבערו אש המחלוקת גם ביום השבת:

זה הדבר אשר צוה ה' לאמר קחו מאתכם תרומה לה' כפל מלת לאמר אחרי שכבר אמר לפני זה לאמר י"ל דרומז למ"ש ז"ל בב"ב גדול המעשה יותר מן העושה ע"כ בצדקה החיוב על כל אדם לאמר לחבירו ולזרזו שיתן וזהו הכונה זה הדבר אשר צוה ה' דהיינו לאמר שכל אחד יאמר לחבירו קחו מאתכם תרומה לה':

וכל חכם לב בכם יבואו ויעשו את אשר צוה ה'. במסורה תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה, ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, עפמ"ש בלו"א בהעלותך נ' דרך אמונה בחרתי שאף שיודעין טעם וסבת כל המצות מ"מ ע"י בחירתו בוחר באמונה, וז"ש וכל חכם לב בכם אף שיש בכם חכמת לב להבין ולהשכיל טעמי המצות בכ"ז לא תעשו אותם מחמת חכמתכם רק על אשר צוה ה' והטעם לזה באמת הוא כמ"ש בלו"א צו ז' כל שאור וכל דבש לא תקטירו שצריך שתהי' העבודה לד' קשה על האדם ובכ"ז יעשנה ואז לפום צערא אגרא וז"ש תכבד העבודה על האנשים שתהי' כבידה עבודת ה' על האנשים ובכ"ז ויעשו בה אל ימנעו מעשותה ועוד שאין אנו יודעים טעמי כל המצות אף אם כלנו חכמים כמ"ש לעיל לפ' בתשובת המגוד לבן חכם אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן וכ"כ אין אנו מבינים מדוע הפסח בא בטומאה ואנו מצווים רק לעשות כאשר צוה ה' וזהו ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו ודז"ל אפי' בטומאה אע"ג שאין אנו יודעים מ"ש פסח משאר קרבנות ע"כ עלינו לעשות לא כפי שכלנו הדל רק כאשר צוה ה':

ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה- י"ל עפ"ד אוה"י הידועים שפי' מה שנאמר ביהושע הלנו אתה אם לצרינו שיש שנשמר לכבודו "עהרענוואכע" ויש שנשמר שלא יברח שנתפס כגנב והחילוק ביניהם שבראשון הולכים המלוים אותו לפניו ובגנב הולכים השומרים לאחריו שיראוהו שלא יברח, וז"ש והסר שטן מלפנינו ומאחרינו כי אז"ל השטן יורד ומסית עולה ומקטרג וא"כ בשעה שמסית ומפתה את האדם לחטוא הוא מכבדהו והולך לפניו ואחרי שכבר נפל במצודתו והוא ירא שלא יחזיר בתשובה הוא הולך אחורי האדם כי יתן עיניו בו שלא יברח ממנו וזהו והסר שטן שהוא מתחלה לפנינו ואח"כ מאחרינו, והנה כ"ז שחטאו ישראל הי' צריך משה רבינו לילך אחריהם כרועה אחרי עדרו שלא יבריחו מדרך הישר ואחרי שחזרו בתשובה והביאו נדבתם למשכן והמשכן כפר עליהם לא היה לו למשה עוד לשמרם מאחריהם כי ישראל עזין הן כמו שפי' למעלה בפ' תשא "ונחלתנו" שיהיו ישראל למורשה לה' לעולם שלא יעזבו תורתו והלך רק מלפניהם כמו עהרענוואכע הנ"ל ע"כ אמר אחר שהביאו נדבתם בלב

טהור יצאו ממדרגתם שהיו בתחלה הולכים לפני משה והיא אחריהם למען ישגיח בעינא פקיחא שלא יברחו מתחת כנפי השכינה ומעתה יצאו מהיותם לפני משה. - או י"ל בפשוט עפמ"ש במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד ע"כ לאחר ששבו בתשובה יצאו לפני משה וקודם במעלה לו שהי' צדיק גמור והם היו בעלי תשובה וכמו שפירשתי בפרשת יתרו בפסוק ויהי ממחרת ויעמוד העם על משה: ויבואו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אותו הביאו את תרומת ה' כי יש ב' מדות בנותני צדקה האחד נותן בשביל שהוא רך הלבב ואינו יכול לסבול בצרת רעהו והאחר אף שלבו לב אבן בכ"ז מכח שכלו ודעתו הוא מבין שראוי ונכון לקיום העולם שיחזיק העשיר את העני, והנה לבנין המשכן לה' ב' טעמים אלו מספיקים להרים תרומה שאין כאן לא מורך לב ורחמנות וגם השכל אינו מסכים לבנות בית לשבתו ית"ש כי איזה בית אשר תבנו לי ורק כונתם לשם שמים המצוה, וז"ש כל איש אשר נשאו לבו לב רחמן ורך לעשות צדקה תמיד וגם איש אשר נשאו רוחו ושכלו לעשות צדקה בכ"ז לתרומת המשכן שאין הלב והרוח מסייעים הביאו רק את תרומת ה' לשם שמים ית':
כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את תרומת ד' וכל אשר נמצא אתו עצי שטים לכל מלאכת העבודה הביאו עפמ"ש אחד המרבה ואחר הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ופי' שהמרבה יוכל היות שמתכוין להתפאר במעשה צדקתו כי רב הוא לא כן העני הממעיט בודאי כונתו רצוי' כי במה נחשב הוא בפרוטותו ע"כ אמר שגם המרבה תקובל נדבתו הגם שלכבוד יחשב לו ומקבל הנאה בזה מ"מ גם בבא יבוא על שכרו משלם ובתנאי שיכוין לשמים ע"כ מי שהתנדב למשכן כסף ונחשת דברים יקרי הערך יש לחשדו שכונתו להתפאר ע"כ הוצרך לומר בפירוש שכינתי לשמים אבל מי שהביא דברים קלי הערך סתמא כפירושו לשמה קאי דהא אין לו במה להתפאר וז"ש כל מרים תרומת כסף ונחשת יקרי הערך הוצרך לפרש שמביא תרומת ה' לשמה אבל המביא מאשר נמצא אתו עצי שטים דברים שאינם יקרי הערך הביאו רק בסתמא ולא הוצרכו לפרש שמביא לשמה. ועד"ז י"ל בפרשתנו כל איש ואשה אשר נדב לבם להביא לכל המלאכה וכו' הביאו בני ישראל נדבה לה'" כי מי שהביא כסף וזהב הנצרכים לעשות מהם כלי הקדש הנשארים לדורות בודאי יש לדון שהביאו גם להתפאר אחרי ששמם יקרא עליהם אבל מי שהתנדב כלי מלאכה הנצרכים בעת עבודת המשכן שהשתמשו בהם רק עד כלותם עבודת הקודש ואחרי שנעשה המשכן וכלי הקדש אין עוד צורך בהם ושוב לא יזכר ולא יפקד שם המתנדבים כלי המלאכה בודאי כונתם היתה לה', ובפנים יפות פי' לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות הם כלי אומנות הנצרכי' לעבודת המשכן

וכן עלה בדעתי ע"כ העיד הכתוב שכל איש ואשה שנדב לבם להביא כלי המלאכה הם בודאי הביאו נדבה לה' ולא להתפאר אחרי שלא נשארו כליהם לדורות:

וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים - ובמסורה שבבעה"ט וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן, אפשר לרמז על הנשים שמשתדלות להצטיין ע"י חכמות ומדעים אשר לא כדת כי אז"ל כל המלמד את בתו תורה כאלו למדה תפלות כי כל כבודה בת מלך פנימה ועיקר תכליתה ותעודה לנהג במישור את הליכות ביתה כי אם היא תרדוף אחרי החכמות לבד שביתה יהי' לחרבה ולשממה אך גם תשתרר גם השתרר על בעלה ויהי' נבזה בעיני' ולא תכבד אותו כראוי וזהו הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה זהו החכמה הנכונה שתטווה את העזים ותעסוק בברכת הבית כי אין חכמה לאשה אלא בפלך ועי"ז וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן כי הנשים אשר יקראו "עמאנציפירטע" לא יתנו יקר לבעליהן אחרי שהן "גלייכבערעכטיגט" עמהם ורק העוסקת בצרכי הבית תכבד את בעלה:

ובאופן אחר י"ל כי רש"י ז"ל פי' שמעל העזים טוו אותם ובספורנו כ' למען יהיה בטווי זוהר נוסף כי בהרבה מהפשוטים ימעט קצת מטוב איכותם כאשר יעקרו מגידולם עכ"ל, ראינו מזה שטוב הדבר הבא ממקור ממה שבא אחריו והנה מה שהאשה מחויבת לכבד את בעלה הוא ג"כ מטעם זה בשביל שהוא יציר כפיו של הקב"ה והיא רק צלע מצלעותיו וע"כ היא רק שני שבראשון וא"כ כונת המסירה מבוארה:

ולהורות נתן בלבו הוא ואהליאב במסורה שבבעה"ט ולהורות את בני ישראל, הכונה פשוט י"ל עפמ"ש ששבט דן מן הירודים שבשבטים מבני השפחות והשוהו המקום לבצלאל שהי' מגדולי השבטים לקיים מה שנאמר ולא נכר שיע לפני דל וערש"י, ואחרי שזה הוראה גם לדורות לבני ישראל שלא יתנאו ביחוס כ"א כקטן כגדול שוה ע"כ אמר ולהורות את בני ישראל הוראה הנכבדה הזו ע"כ נתן בלבו ובלב אהליאב:

עוד י"ל עפמ"ש ביומא של בית גרמי לא רצו ללמד מעשה לחם הפנים והטעם שרצו שאתם תמות חכמה ולא יהא לאחרים חלק בו אבל אם היו יודעים שגם אחרים מכירים בחכמה זו היו מלמדים בודאי לכל מי שירצה ללמוד ע"כ כדי שבצלאל לא יעשה כמו שעשו בית גרמי נתן הקב"ה שלא יהי' רק הוא לבדו יודע בחכמה זו כ"א הוא ואהליאב והטעם כדי להורות את בני ישראל שילמד גם לאחרים. ופירשתי עוד עפמ"ש ז"ל לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא סיעתא דשמיא וזהו ולהורות את בני ישראל להלכה למעשה רק הוא ית"ש ולהורות נתן בלבו כי הוא יהיב חכמה לחכימין:

והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר בש"ס דיומא ע"ד מן היורד לישראל בבקר בבקר הוריד להם אבנים טובים ומרגליות שנאמר והנשאים הביאו תנא נשיאים ממש וכה"א נשיאים ורוח וגשם אין כי אחרי שראו בעיניהם נסים שנעשה להם במן עי"ז אבדו כל כסף וזהב ערכם בעיניהם כי ראו שהכל יורד מן השמים לא הי' נחשב אצלם אבנים טובים וסגולות תבל וזהו המן שירד להם הוא הוריד להם ממדרגתו את האבנים טובים ומרגליות ועי"כ היו נשיאים ממש לא רק נשיאים שיתנשאו על רוב עפרות זהב אשר להם כי אלו אינם נשיאים ממש ורק נשיאותם תלוי בדבר גשמי אשר התעיף עיניך בו ואיננו בין לילה אבד אבל המה היו נשיאים ממש ורוח ה' נוססה בם אבל וגשם אין הגשמי לא נחשב אצלם למאומה:

ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה במסורה שבבעה"ט פני ה' בעושי רע דלכאורה כיון שעשו את המשכן מעצמי מובן שהם חכמי לב ול"ל דכתב רחמנא כל חכם לב בעושי המלאכה הלא מחשבתן הטובה ניכרת מתוך מעשיהם בקדש אבל אחרי שידענו כי יש אנשים שנראים כיריאים עושים מצוה ונראה עליהם זוהר הקדושה והטהרה ובכ"ז אין תוכם כברם וכמ"ש יהי לבי תמים בחקיך ודז"ל בשעה שאני עוסק בחקיך לא יהא רשות ליצה"ר לשלוט בי עיין לו"א בא נ"ו וע"ז יש להמליץ פני ה' בעושי רע שפעמים גם העושים רע בקרבם בכ"ז נראה עליהם פני ה' כי המה והצבועים עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפינחס ע"כ הוצרך הכתוב על עושי המלאכה שלא רק לפנים עשו עבודת הקודש ורק שהיו גם חכמי לב טוב מלא חכמה ויראת ה' וזה כונת המסורה:

החדש על פרשת פקודי

אלה פקודי המשכן ובמד"ר אמר הקב"ה באלה הכעסתם לפני שנאמר אלה אלהיך ישראל ובאלה אני מתרצה לכם שנאמר אלה פקודי המשכן, כי כבר הרגישו במה שאמרו אלה אלהיך כיון שלא הי' רק עגל א' הו"ל לומר זה אלהיך, ונראה שהוא עפמ"ש וביום פקדי ואז"ל אין לך פקידה שאין בו מעון העגל כי לולי שעשו את העגל לא הי' ישראל חוטאים לעולם כמ"ש אני אמרתי אלקים אתם כי מזמן מתן תורה פסקה זוהמתם והחטא של עגל היא סבה לכל חטאת ישראל העתידים כי הוא הערה מקורם ובאמת בימי ירבעם בן נבט עשו עוד עגלי זהב אבל מקור המשחת הי' העגל הראשון הוא הי' לפתח חטאת לדורות הבאים ע"כ אמרו אלה לא לבד העגל זה יהי' לשמצה בקמיהם כ"א יפרה וישריץ וירבה לדורות הבאים והנה מעשה המשכן לא רק ללמד על עצמו יצא כי הוא לא הי' עוד ממשכן הקבוע והבית עולמים כי אם רק אהל מועד שהיא רק דירת ארעי ועיקר השראת

השכינה היתה בבית עולמים אלא שהמשכן הי' הכנה והקדמה לבהמ"ק העתידים כמ"ש באו"י על מעשה אבות סימן לבנים שכל מה שנעשה בימי אבותינו מקדם הי' הכנה דרבה לימים יבואו שבנקל לזרוע זרע קודש בארץ אשר כבר שדרוה הראשונים וי"ל שזהו שרומז בפ' ויקהל במ"ש והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר' שלא לבד למעשה המשכן אז עבודת הקדש היתה להועיל כ"א גם והותר לימים יוצרו פעל ועשה לטובה ולפי"ז כונת המדרש מבוארת שהכעיסו את הקב"ה לא לבד בהעגל שעבדו אז שבשביל זה לא הי' חטאתם כבידה כ"כ אלא שעיקר הכעס הי' על שהי' שורש פורה ראש ולענה לדורות הבאים עד שאמרו "אלה" אלהיך בלשון רבים ע"כ נתרצה להם הקב"ה ג"כ "באלה" שמעשה המשכן הוא ג"ב הכנה ואות לטובה על דורות הבאים וכמ"ש רש"י אלה פקודי המשכן משכן העדות שרמז לב' מקדשות:

בקע לגלגולת מחצית השקל בשחר הקודש במסירה שבבעה"ט וישם הצמידים על ידיה בקע משקלם, כי לעבודת הקודש צריך מחשבה ומעשה שהרעיונות יהיו טהורות ומזוקקות וגם מעשה ידים להתפאר כוננה עלינו אבל מחשבה בלא מעשה או מעשה בלא מחשבה אינו אלא חצי דבר ע"כ בקע דבר הנחלק ונבקע לשניים היא הגלגולת מקום המחשבה לבדו ורק "מחצית" השקל בשקל הקדש ואינו עדיין דבר שלם ופן ויתן את הצמידים על מידיה' שצמיד פתיל בתורה ומצות רק בידים שהם כלי המעשה הם ג"כ רק בקע משקלם כ"א רק עשרה זהב משקלם הרומז על עשרת הדברות כמדרז"ל שהם חובת הלבבות וחובת הגוף במעשים שניהם יחדיו יהיו תמים דבר שלם יקראו:

ויביאו את המשכן אל משה ובמדרש הה"ד עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון עפמ"ש לעיל פ' ויצא י"ל כי יוסיף דעת יוסיף מכאוב וכ"כ שהאדם לומד יותר יודע בעצמו פחיתות ושפל ערכו כאז"ל תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים כי כמה שיחכם יותר יודע מה חסר לי מהשלימות במצות ומעשים טובים ע"כ י"ל שנקראת התורה תושי' שמתשת כחו של אדם שע"י התורה שילמוד מכיר מיעוט כחו וייראו מיום הדין ובידו אין מעש והיראה והפחד הם מתישים כח אבל מי שיודע בעצמו שעוז והדר לבושו שעשה את כל אשר לאל ידו לעשות אצלו סר מר המות ויגיל כי ימצא קבר ויעזוב עולם עובר ללכת בארצות החיים ע"כ משה רבינו אף שהי' רבן של ישראל ומי כמוהו עוסק בתורה בכ"ז לא תש כחו כמ"ש ולכל היד החזקה אשר עשה משה ע"כ רק הוא הי' יכול להקים את המשכן ולא אחר כדחז"ל וזהו כונת המדרש שע"כ הביאו את המשכן אל משה והי' לו עוז ותעצומות אף שעסק בתוה"ק בשביל שלא רהה ופחד ליום אחרון רק שחק:

ויבא את הארון אל המשכן וישם את פרוכת המסך ויסך על ארון העדות, במסורה שבבעה"ט ויסך בדלתים, וירחץ ויסך, והוא פלא, ונראה עפמ"ש בפ' תולדות שהתורה העיקרית רק לישראל נתונה אבל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום והטעם שהתורה נקנית במ"ח מדות שמנו חכמים ורק ישראל שהם ברורי המדות יכולים לומר שמרתי פקודיך ועדותך כי כל דרכי נגדך וכמ"ש בלו"א על שהם מהלכים בדרך הישר מעוטרים במדות טובות לקראת האלקים ע"כ יכלו לשמור ולקוות שהש"י יתן להם חקיו ועדותיו וזהו כמו מי שרוצה לסוך את עצמו בשמן ונרד מתחלה צריך לרחוץ את עצמו מכל צואה וטינוף ורק אח"כ נרדו נתן ריחו אבל אם לא ירחץ מקודם רק יסוך על הגיעול וטינוף יהי' כמו נזם זהב באף חזיר וכ"כ צריך האדם לרחוץ את עצמו מתחלה במי המדות הטובות ואח"כ יכול לסוך בשמן התוה"ק ע"כ אמר ויבא את הארון אשר בו תוה"ק אל המשכן ורק שם במקום שנקדש השם בתוך בני ישראל שם משכן כבוד התוה"ק ועי"כ ויסך ויבן בעד ארון הפדות שלא יתגאל ח"ו בידי זרים וזדים שיחללו את כבודו וע"ז הביאה המסורה עוד וירחץ ויסך שמתחלה צריך לרחוץ את עצמו ואח"כ לסוך בשמן כ"כ צריך האדם לטהר את עצמו במדות הטובות ואח"כ לסוד בשמן התוה"ק:

ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן עפמ"ש אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה ולא מתוך עצבות וכשהי' משה רבינו ע"ה מרגיש בעצמו ששכן עליו ענן חשיכה ועצבות המסתיר ומאפיל טוהר רוחו אז לא הי' יכול לבוא אל אוהל מועד וזהו מופת ששרתה השכינה במשכן וזהו ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד בעת ששכן עליו ענן עצבותי וזה עד נאמן כי כבוד ה' מלא את המשכן ואין השכינה וכבוד ה' שורה אלא מתוך שמחה:

מגילת אסתר:

ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שוה להניחם כי המן הרשע הלשין שאין ישראל מקיימין התורה והמצות כמ"ש ואת דתי המלך מלכי המלכים הקב"ה אינם עושים ע"כ לא ייראש שהשי"ת ינקום נקמתו ויחוס וירחם עליהם והנה אם עכ"פ הי' מקיימים מצות שבין אדם לחבירו גמילות חסד וכדומה אולי ירחם אבל גם את אלו לא יקיימו ואז"ל והלכת בדרכיו מה הוא רחום וכו' נמצא מי שעוסק בגמילות חסד דומה ושוה כביכול להקב"ה ע"כ אחרי הלשינו כי ואת דתי המלך הגדול ית"ש אינם עושים הם מצות שבין אדם למקום הוסיף להשטין ולהרשיע בלשונו וגם "ולמלך אין שוה" שאין להם שויון ודמיון למלך עליון להדבק בדרכיו להניחם למען שיניחם חיים וקיימים בשביל שעכ"פ מקיימין מצות גמ"ח ושוין למקום ב"ה: ובבזה לא שלחו את ידם צ"ל מדוע לא

קיימו מצות המלך שפקד ושללם לבוז ע"כ אפשר לומר כדי שלא יאמרו הגוים שבני ישראל לקחו את רכושם וכל מגמתם היתה למען בצע כסף ולא לנקום את נקמת ה' מיד שונאיהם ושוסיהם ע"כ צוה המלך שיעשו בהם נקמה ואדרבה לא יגעו בכל אשר להם רק יבזוהו בלבם לכל הונם ורכושם ורק לנקום נקמתם הם עומדים על אויבים בנפש אשר בקשו לכלותם מן הארץ ע"כ מה שצוה המלך ושללם "לבוז" הוא מלשין ביזיון שיהי' שללם כמבזה ונמס בעיני ישראל אשר רצו רק לעמוד לנפשם וא"כ סיפר הכתוב שקיימו מצות המלך ובבזה לא שלחו את ידם:

ובביאה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה וכו' על ראשו ותלו אותו ואת בניו ולכאורה לא ציני שבניו חטאו, ורז"ל דרשו שכתבו שטנה על היהודים ומ"מ יקשה אבית אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה ומדוע תלו אותם אבל אחרי שמרשעים יצא רשע ע"כ יתמו עם עון אבותם והראי' שהרי המן לא חטא אלא בשביל שהי' אגני בן צפעוני מגזע עמלק ותחת אבותיך יהיו בניך וז"ש ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב מעל ראשו' רק בשביל שראשו ומקור מקומו טמא ע"כ מעשה אבות ראש משפחתו ירש הצורר ע"כ כמו שהוא יליד רשע לאבותיו הרשעים כן גם בניו יוצאי חלציו ירשיעו ג"כ כמותו וע"כ תלו אותו "ואת בניו" על העץ ובערת הרע מקרבך:

על כן קראו ימים האלה פורים על שם הפור על כן על כל דברי האגרת הזאת בהתכת הכתוב נראה עפמ"ש לעיל בפרשת בא אקרא צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו שבגאולת מצרים הי' גאולת הנפש וגאולת הגוף שניהם גם יחד כמו כן בגאולת אסתר ג"כ כפלים לתושי' שהי' גאולת הגוף להשמיד להרוג ולאבד וגם גאולת הנפש שהרי נהנו מסעודתו של אותו רשע והשתחוו לצלם ונגאלו, וז"ש להרוג להשמיד וכו' וסיים "ושללם לבוז" וקשה אחרי שנהרגו מה בצע להם בדמיהם ומה זו פקידה, ולהנ"ל י"ל אחרי שנאמר שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב ונאמר עלית למרום שבית שבי ע"כ התוה"ק נקרא שלל ולזה יאמר לא לבד להשמיד ולהרוג נגזר עליהם כ"א גם ושללם זו התוה"ק וקנינם הרוחני לבוז היא תתבזה עד שאול תחתית ר"ל, ובמגלת סתרים פי' שלשון פור הוא מלשון פיר התפוררה הארץ ע"כ רק גורל לרעה יכונה בשם פור וז"ש ע"כ קראו לימים האלה "פורים" כלומר שני גורלות לרעה היו בעוכרנו לאבידת הנפש ואבידת הגוף ושניהם נהפכו לטובה ובמשנה דמגלה פ"ב נחלקו מהיכן מתחיל המגלה אם רק מאחר הדברים האלה או מאיש יהודי ואם הי' רק גאולת הגוף הי' די להתחיל מאיש יהודי או מאחר הדברים האלה גדולתו של מרדכי או המן אבל אחרי שהיתה גם גאולת הנפש אשר מחלתה נהיית מתחלת המגלה שיסופר מהמשתה שעשה וישראל

נהנו ממנו או השתחוו לצלם ע"כ הלכה כדברי האומר כולה, וזהו שסיים אחרי שאמר שקראו לימים האלה "פורים" להורות שבשניים נגאלו מכל צרה בגוף גם בנפש ע"כ על "כל" דברי האגרת הזאת כל המגלה הזאת מראשה גם מקים שיסופר מהמשתה שננעלו בנפשם ומזה נגאלו מספרת כולה נפלאות הי אשר הפליא לעשות עמנו בחסדיו ית"ש:

חסלת וספר שמות:

ויקרא:

פ' ויקרא:

ויקרא אל משה כו'. הא דלא קאמר ויקרא ה' אל משה י"ל כי מתחלה לא הי' משה רבינו ע"ה יודע מי המדבר עמו כמשז"ל אקרא דאנכי אלקי אברהם אביך שהי' סבור שאביו מדבר עמו ודרשו ע"ז פתי יאמין לכל דבר שכן קורין לינוקא פתיא ע"כ כ"ז שה' נראה אליו מרחיק ולא מקרוב עד שהוצרך לקרותו אמר ויקרא אל משה כי לא נודע לו עוד מי הוא קול הקורא רק אח"כ שזכה שהש"י דבר אתו עמו פה אל פה אז ידע בטח כי הוא אשר דבר ה' שמו:

ובמד"ר הה"ד ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו. י"ל עפמ"ש לפרש בפ' בלק כל אשר ידבר ה' אותו אעשה. שהתפאר בעצמו שהוא גורם שהקב"ה ידבר עמו והוא הוא העושה והגורם שהקב"ה ידבר עמו ע"ד ותגזר אומר ויקם לך. וזהו מלאכיו אלו הצדיקים כפי' המד"ר "עושי דברו, הם עושים שהקב"ה ידבר כרצונם. וזהו ג"כ ויקרא אל משה שמתחלה קרא הקב"ה אליו אם רצונו לדבר אתו ואח"כ וידבר ה' אליו. והטעם שמלאכיו הם "עושי דברו" כמבואר:

וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמר. וברש"י צא ואמור להם דברי כבושים בשבילכם הוא נדבר עמי. המפרשים הקשו מאי הם הכבושין בזה הא אדרבה למעלה יחשב שבשבילם מדבר עמו ועי' תו"מ. ונ' עפמ"ש זאת התורה לעולה שכל מי שעוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה. ויקרא פרש"י לשון חבה ודבר הוא לשון קשה. ואחרי שבעווה"ר חרב בית המקדש וצריכים אנחנו להשלים את הקרבנות ע"י אמירה כמ"ש ונשלמה פרים שפתינו. לז"א ויקרא אל משה לשון אהבה וחבה וזה בזמן שבית המקדש קיים אבל ע"י שחרב מקדשינו דבר אתו קשות ואמר לו "לאמר" שיאמרו וילמדו פ' הקרבנות. ואחרי שע"י חטאת ישראל גלו מארצם וחרב ביהמ"ק ע"כ הם דברי כבושין שבשבילכם שעונות שלכם יגרמו לחרבן בהמ"ק "דבר" עמו בלשון קשה: ובמד"ר אמר משה רבינו לפני הקב"ה מכל האומות שיש לך אין אתה מצווני אלא על ישראל א"ל מפני שהם דבוקים בי שנאמר כי כאשר ידבק האזור אל מתניו כן הדבקתי בי בית ישראל ונ"ל עפמ"ש חבור

עצבים אפרים הנה לו שאפי' כשישראל עוע"ז ח"ו כל זמן שיש שלום ביניהם הקב"ה מוחל להם אבל חלק לבם עתה יאשמו. ובעוללות אפרים עמוד כ"ב פי' בזה משאז"ל אתם קרוים אדם ואין אוה"ע קרוים אדם כי השמות שיש למין כמו גבר איש אנוש מצינו גם בלשון רבים גברים אנשים אבל אדם אין בו שום ריבוי לומר אדמים וזהו מורה על האחדות שיש באומה הישראלית כמ"ש ומי כעמך ישראל גוי אחד ע"ש נפלאות. והנה הקרבנות גם הם בודאי אינם מכפרים אלא בזמן ששלום על ישראל וי"ל שע"ז נאמר אדם כי יקריב ועדרז"ל כאדם הראשון והיינו כשתהיו בבחי' אדם כנ"ל שכולכם בנפש א' כמ"ש ויחן שם ישראל וזה כמו אדה"ר שהיה בודאי יחידי בעולם ולא הי' לו מחלוקת. אז כי יקריב מכם ירצה לו. ואחרי שהאחדות האמיתי הוא הקב"ה וכמ"ש אתה אחד ע"כ צוה רק לישראל שיביאו קרבן מפני שהמה ג"כ באחדות וכמו שגם האזור מאחד ומאגד את כל הבגדים וזהו כונת המדרש כמבואר:

ובאופן אחר י"ל עפמ"ש להלן ונודעה החטאת אשר חטאו עלי'. ובמסורה שבבעה"ט "ונודעה יד ה' את עבדיו" וכ' עפמ"ש רמב"ן פ' תזריע שע"כ הנגעים מטמאים שבהיות ישראל שלימים כאשר יקרה בא' מהם חטא יתהוה כיעור בבשרו או בבגדו לראות שהש"י סר מעליו וע"כ אין הנגעים רק בארץ הנבחרה אשר ה' הנכבד שוכן בתוכה כ"כ י"ל בקרבנות אחר שרובן ככולם אינם באים רק על השוגג ע"כ רק כשישראל שלימים ונפשם טהורה ומצוחצחת ע"כ היא מרגשת בכל כתם וחלי דק מן הדק אף שחטאה רק בשגגה מ"מ אין הקב"ה מביא תקלה על ידם ואחרי שעשו בשגגה אשר לא תעשינה הם מרגישים והיתה עליהם רוח ה' לעוררם לתשובה ולהביא קרבן לכפר על השוגג לא כן אוה"ע אשר נפשם לא מטוהרה כנפש הישראלי ע"כ גם אחרי שחטאו בשוגג אינה מרגשת כמו לבוש שק שאינו מרגיש בכתם מעט ע"כ לא נודעה להם ואינם מרגישים חטאם בשוגג ולא יוכלו להקריב קרבן וז"ש ונודעה החטאת זה מדרגה גבוהה שלאחר שנכשלו בשוגג ירגיש ויבין שחטאו עלי' והטעם כי ונודעה יד ה' כמו היתה עלי' יד ה' שכונתו רוח ה' וזה רק על עבדיו הוא מעורר שישובו על השוגג והטעם לזה שנשמתן של ישראל טהורה וקדושה מפני שנחצבת ואצולה ממקור הקדושה חלק אלוקי ממעל וכמ"ש חלקי ה' אמרה נפשי ע"כ מרגישים הם בפגימה דקה משא"כ אוה"ע. וזהו כונת המד"ר שהשיב הקב"ה בשביל שישראל דבוקים בו יעקב חבל נחלתו ע"כ צוה אותם על הקרבנות ורק לישראל:

במדרש הובא ברמב"ן פרשתנו. אין העולה באה אלא על הרהור הלב שנאמר והעולה על רוחכם היו לא תהי'. כאז"ל לעולם יהלך אדם באמצע הדרכים ובשעת הסכנה מהלך

בצדי דרכים. ופי' ז"ל שבכל דבר האמצעי טוב הוא ללכת בדרך הממוצע בכל המדות לא כילי ביותר. ולא פזרן ביותר וכדומה. אך אם חטא בא' מהם שהלך בקצה האחרון מהכילות למשל אז יטה א"ע לצד האחר להיות פזרן כדמיון המקל הידוע שאם נעקם ורצונו ליישרו בהכרח להטותו לצדו האחר. והנה החוטא מחמת תאוה א"צ לפרוש מכל תענוג שבעולם כ"א די לו אם ילך באמצע הדרך ואין צריך לעזוב לגמרי את העבר ורק צריך למעט תענוגיו ושעשועיו בהבלי העולם לא כן מי שחטא בהרהורי עבירה הקשים מעבירה זה צריך לפרוש א"ע לגמרי ולהשליך את העבר במצולות נשי'. לא יזכר ולא יפקד עוד ע"כ קרבנו עולה שכולה כליל להורות שצריך לסגף א"ע לפרוש מכל וכל מחמדי תבל להסיר העבר מכל וכל עד שנאמר והעולה על רוחכם הי' לא תהי' אם בזה חטא שיש לו שרץ במוחו אז "הי'", מהעבר שחטא כבר לא תהי' עוד כלל אבל מי שחטא רק בגופו אבל רוחו והרהורי מוחו טהורים מכל חלאה אז א"צ לפרוש כליל מהעולם ותענוגים ורק ושב ורפא לו:

דבר אל בנ"י ואמרת אליהם אדם כי יקריב כו'. מן הבקר כו'. כי מתחלה צריך. להוכיח לרשע מומו בדברים קשים. כגידים המשברים לבו של אדם ואח"כ אחר שדברי אש של המוכיח כבר המסו את הקרח הנורא של החוטא ורוצה בתשובה אז צריך לדברים רכים. משמן וחלקו מחמאות פיו של המוכיח שלא להכביד עליו עול התשובה ושלא יאמר לתוחלתו נואש ואין תרופה למכתו. כ"א הקב"ה רחום וחנון ורוצה בתשובה וחותר חתירה לקבל בעלי תשובה שמאל דוחה וימין מקרבת ומצות תשובה לא נפלאת היא ולא רחוקה כ"א קרוב הדבר לעשותו. ופירשתי בזה בפרשת אחרי ולקח מלא חפניו נחלי אש כו' ונתן עליו קטורת סמים דקה. ובמסורה שבבעה"ט ואחרי האש קול דממה דקה והכונה עפ"י הנ"ל שמתחלה יקח הכהן המורה לצדקה גחלי אש. וזהו שיהיו דבריו כאש בוערים לקראת הרשעה ואח"כ קטורת סמים דקה בלשון רכה לריח המבשם. וזה ואחרי האש שהמיס הקרח הנורא בא קול דממה דקה בנחת נשמעים. וביארתי עוד בפ' אמור ואמרת אליהם לנפש לא יטמא' ודרשו ז"ל להזהיר גדולים על הקטנים. עפ"י הנ"ל שמתחלה צריך דבר ואח"כ ואמרת אמירה נעימה. והנה כ"ז מי שחוטא בעבירות חמורות. אבל הכהן הגדול מאחיו אשר נזר משחת אלקיו עליו בודאי לא יחטא בחמורות כי אם בקלות וכמ"ש לפרש ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם, שרק בבית הוא הגוף שהוא הנרתק לנשמה נמצא בו נגע אבל נשמתו טהורה וזכה. ע"כ אינו צריך להוכיחו בקשות כ"א גם אמרים רכים יעשו עליו אות לטובה אחרי שנפשו טהורה היא. וזהו שדייקו חז"ל משינוי הכתוב שבכ"מ הוא אומר דבר ואמרת להורות על ההתחלה בקשות

וסיום ברכות. אבל כאן נאמר אמור ואמרת כלו ברכות. והטעם שלנפש לא יטמא ורק שגם האדם הגדול לפעמים חוטא בגופו ותאות בשר וע"כ די לו ברכות. וע"ז המליצו חז"ל להזהיר הגדולים הם גדולי וכמי המעלה אותם אינם להזהיר על עבירות הגדולים והחמורים רק "על הקטנים" שיכשל בעונות קטנים וקלות ע"כ די להם באמירה רכה. והנה במד"ר פ' אמור אקרא דשור או כשב דרשו רז"ל שהקב"ה לא הטריח להביא קרבן כ"א מבהמות שברשותן. מזה ראינו שהקב"ה רוצה בהקנת השבים ולהקל מעליהם ואחרי שדיבור הוא בכ"מ לשון קשה ואמירה לשון רכה ע"כ אמר מתחלה דבר אל בנ"י דברים קשים כגידין לעוררם לתשובה ואחרי שכבר נתעוררו אח"כ ואמרת אליהם בלשון רכה שלא יכבד עליהם הדבר ואת זה תאמר להם מן הבקר והצאן שהם בהמות שברשותך תקריבו מזה מוכח שמתוך חומר שהחמרת עליו בתחלתו לעוררו בדברים קשים הקלת עליו בסופו שלא להכביד עלה של תשובה:

אם עולה קרבנו זכר תמים כו' יקריב אותו לרצונו לפני ה'. עפמ"ש באלשי"ך דקשה מדוע עולה אינה באה אלא זכר וחטאת שחמורה שבאה על חטא באה גם נקיבה שאינה חשובה כמו הזכר והתי' לזה כיון דעולה באה על הרהור הלב והרהורי עבירה קשים מעבירה ע"כ צריך להקריב קרבן יותר חשוב משאם רוצה לכפר על מעשה ממש ע"ש והנה מי שמהרהר בחטא רצונו שאע"ג שהקב"ה אסר לעשות דבר זה מ"מ הוא מחשיב את מחשבותיו של עצמו יותר ממחשבות ורצון ה' והוא רוצה לבטל רצונו של השי"ת מפני רצון עצמו ובכמה מקומות מצינו "לפני" פי' קודם במעלה כמו שפי' בהפטורה זכרי' עומד לפני מלאך ה'. היינו קודם לו במעלה. וז"ש אם עולה קרבנו ע"כ דוקא זכר תמים המובחר והחשוב ונתן טעם לזה כי עונו גדול יען לרצונו בשביל שרצונו הקדים לפני וקודם במעלה לרצון ה' וציוויו כי למ"ד מורה לפעמים בעבור כמו שאמרו לי אחי הוא וכפירש"י:

עוד י"ל בזה עפ"י הנ"ל. שעולה באה זכר משום דהרהורי עבירה קשים מעבירה. והנה ע"י הרהורי עבירה האחת גוררת את חבירתה כיון שיש לו שרץ במוחו יוסיף לחטוא כהנה וכהנה ע"כ בזה דומה לזכר שמוליד כ"כ הרהוריו הרעים יולידו חשש וקש. אבל מי שאינו חוטא רק מחמת תאות גופו אבל רעיוניו זכים וטהורים לא יחטא רק במה שיצרו תוקפו אבל לא יוליד חטאים אחרים וכעין שאמרו מומר לדבר אחד לתיאבון ל"ה מומר לכל התורה כולה משא"כ במומר להכעיס. וע"כ מי שחוטא בגופו קרבנו נקיבה שהיא רק יולדת אבל אינה מולידה. והנה מי שחוטא ברעיוניו גם בזה יגרע מהחוטא מחמת תאות גופו שזה רצונו לעשות רצון קונו ורק שאור שבעיסה מעכב אבל מי שהרהוריו

רעים גם רצונו אינו לפני ה'. כ"א רצונו לחטוא ע"כ אמר אם עולה קרבנו זכר תמים. והטעם לזה "לרצונו לפני ה'". כדי שיהי' עכ"פ רצונו וחפצו להיות לפני ה':

וי"ל עוד ויבואר עוד מאמר פרדר"א הובא בתורת משה פרשתנו ובישמח משה פ' תצא "כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכתיב זכור את אשר עשה לך עמלק הא כיצד יתקיימו שני מקראות הללו אלא את זה זכרהו לקדשו וזה זכור להממו ולאבדו" ואמרתי בדרוש לפ' זכור בש"ק ויקרא עפמ"ש להקשות בשם האלשיך מדוע עולה באה זכר. וי"ל דהנה אם האדם חוטא מחמת תאות בשר הוא סימן לתשות כחו כמ"ש "דאס פלייש איזט שוואך אבל אם יחטא בהרהורי עבירה אז לא מחמת תשות כחו שאין לו איל להתאמץ נגד התאוה הוא חוטא כ"א אדרבה הוא מורה סימן עוז וגבורה שמחזק ומקשה את דעתו נגד דעת תוה"ק כי הוא יאמר שרק מה ששכלו גוזר הוא העיקרי וסימן לתשות כח היא הנקיבה ולגבורה הוא הזכר. וע"כ אם עולת שבא על הרהור הלב והראה בזה כחו וחילו נגד עוז חומה בצורה משגב התוה"ק זאת תקנתו זכר תמים הוא כחו וגבורתו יקריבנו להורות שמכאן ואילך לא יעמוד עוד על דעתו רק יבטל רצונו מפני רצון שמים. אבל מי שחוטא במעשה לתאותו. יביא נקבה לאות על תשות כחו. וגם החוטא בגופו בשובו ורפא לו אז יוכל לבוא לפני ולפנים אל הקדש פנימה אבל החוטא בהרהור הקשה ממעשה בפועל. אם גם ישיב אל ה'. לא יקרב אל הקדש פנימה כ"א "אל פתח אה"מ" ולא לפנים ותחת שעד עתה עמד על דעתו ומחשבתו בהרהוריו הרעים. צריך להשתדל שיהי' "לרצונו לפני ה'" שכל תשוקתו ורצונו אך לפני ה' יהי'. והנה עמלק חטא במחשבה יותר מבמעשה כי בפועל לא זינב רק את הנחשלים ובמחשבה בקש לעקור את הכל ולפי"ז יפלא מדוע נצטוו ישראל זכור את אשר "עשה' עמלק. יותר להם לזכור את אשר יזם בלחשבותיו הרעות עלינו.

ולעיל פי' זכור את יום השכת שממנו נדע כמה גדול כח המחשבה. ע"כ הקשה המדרש אחרי שמזכירת שבת מוכח שמחשבה גדולה לטובה וממילא גס לעומת זה לרעה ג"כ גדלה היזקה ומדוע אמר לזכור את אשר זעשה, עמלק ולא מחשבותיו הרעות ואיך יתקיימו ב' מקראות האלו. אך הקב"ה חפץ חסד הוא וברוגז רחם יזכור ואם היינו נוטרים לו מחשבותיו אז צריכים לאבדו בעת ששכלו זך ובהיר כדי שירגיש יותר נפילתו בדעתו ומחשבתו וכמו שהוא עשה במחשבתו צריכים לאבד גם מחשבתו בעת בהירותה. אבל מרחמי ה' על מעשיו צונו רק לזכור את מעשיו ולא נזכור לו מחשבותיו. ועי"כ צריכים להממו ולאבדו כמו שרוצים בימים האלה המתנגדים למעשה השחיטה משום צער בעלי חיים מתחלה להמם את הבהמה ואח"כ להמיתה למען לא תרגיש בצער השחיטה:

וכמו שעושים אצל בני אדם שרוצים לעשות להם ניתוח אאפעראטיאן, שמתחלה מהמם אותם שקורין שנארקאטיתירען. כן צוה הקב"ה לעשות לזכר עמלק שלא נזכור מחשבותיו הרעות ורק מעשיו הרעים ולא נאבדו בדעתו צלולה כ"א "להממו" ולאבדו כנ"ל ע"ד צחות. וכעין זה י"ל בפ' דברים "וגם יד ה' היתה בם להמם מקרב המחנה עד תמם דהיינו שיד ה' מדת הרחמים היתה בהם ועשה לטובתם שלא ירגישו שנידונו למיתה וע"כ המם אותם ויצאו מדעתם ונטל מהם את הרגשתם. ויש לתת עוד תבלין לדברנו אלה שע"כ צוה השי"ת שלא נזכור את מחשבות עמלק כי לכאורה יקשה מדוע נזכור את אשר עשה עמלק הא ויבוא עמלק ברפידים ודרשו רז"ל על שריפו ידיהם מד"ת ואז"ל כיון שאמרו ישראל היש ה' בקרבנו אם אין מיד ויבוא עמלק וא"כ אנחנו גרמנו לנו בעצמנו ומה זה עשה הוא לנו. עד שאמר זכור את אשר עשה לך עמלק ובישוב קושי' זו י"ל עפמ"ש כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על פשעיו א"כ כיון שהוא חטא במעשה ועוד יותר במחשבה ואנו מעבירים על מדותינו ואין אנו זוכרין לו מחשבותיו הרעות עי"ז מעבירין לנו על פשעינו ושוב אין בנו עון אשר גרמנו ועי"כ נוכל לזכור אשר עשה לנו, אבל אם לא נמחול לו על מחשבתו הרעה ואז נשאר בנו הפשעים ואנחנו גרמנו לעצמנו ואין לנו סבה לזכור מה שעשה ובזה יבואר מדרש תנחומא ס"פ תצא אקרא דזכור, זש"ה זכרונכם משלי אפר ולגבי חומר גביכם אמר הקב"ה הוו זהירין בשתי זכירות מחה תמחה את זכר עמלק זכר את אשר עשה לך עמלק, אם זכיתם אתם משולים לא"א שאמר ואנכי אפר ואפר ואם לאו התקינו עצמיכם לשיעבוד גליות והוא משולל הבנה, ולהנ"ל י"ל אחרי שרק כשאנו מוחלים לעמלק על מחשבתו אז מעבירים מאתנו פשעינו וז"ש הוו זהירים בשתי זכירות הללו שרק יחדיו יהיו תמים ולא יפרדו הא' מחה תמחה את "זכר" והכוונה מה שעלה במחשבתו של עמלק מקרי "זכר עמלק" את זה תמחה מעל לוח לבך ואז יעבירו מעליך פשעיך ועי"ז תוכל לקיים זכירה שנית זכור את אשר עשה לך עמלק ואינך אתה הגורם כנ"ל. אחרי שהנך מעביר על מדותיך. והנה להעביר על מדותיו צריך האדם להפיל את יצרו ולנצחו ובמה יזכה לזה הוא כמ"ש מאוד מאוד הוה שפל רוח שתקות אנוש רמה ויזכור כי עפר ואפר הוא ומה לו לנקום ולרדוף אחרי פרעוש שבן לילה הי' ובין לילה אבד והי' לעפר הארץ וזהו אם "זכיתם" ונצחתם כפי' זכות בכמה מקומות. אז ע"י הנצחון ליצ"ר ומחיתה את "זכר" עמלק כנ"ל ע"י ידכם שהנכם כדמים לא"א שאמר ואנכי עפר ואפר והעביר על מדותיו. ואם לאו שאין אתם מעבירים על מדותיכם אז א"א לכם לזכור את אשר עשה עמלק כי אתם בעצמיכם הגורמים כי קושיין ועי"ז התקינו עצמיכם אתם בעצמכם הגורמים לשעבוד גליות והכנתם עצמכם

לשיעבודו של עמלק ולא תוכלו לזכור את אשר עשה לך עמלק. ואפשר להמתיק בזה מאמר המ"ר הובא בלו"א פ' תצא שדרש גערת גוים אבדת רשע זה עמלק ועשו. וסיים ושמא תאמר אף יעקב בכלל ת"ל אבדת רשע רשעים אין כתיב אלא רשע ותמהו המפ' מהכ"ת לכלול אף יעקב ולהנ"ל א"ש דסד"א שיעקב הוא הגורם שבא עמלק ע"י רפיון ידים מד"ת והביא דכתיב רשע:

ובדרוש לפ' פרה אמרתי בפרשתנו במ"ש במד"ר פ' תצוה פ' ל"ח לקח פר בן בקר הה"ד גדולים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם כשהוא רוצה הוא קוראה לשון נקיבה שנאמר ויקחו אליך פרה אדומה וכשהיא רוצה קוראה בלשון זכר שנאמר לקח פר בן בקר לכפר עליהם על מה שעתיד לכך נאמר גדולים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם" כי אז"ל שע"כ הפרה באה נקיבה לכפר על מעשה העגל תבוא אמה ותקנח צואת בנה. הכונה שהתנצלות ישראל שעבדו את העגל הוא שלא מדעת עצמן חטאו כ"א הוסתו והודחו מערב רב שאמרו אלה אלהיך ישראל. והנה נקיבה הוא בכ"מ כינוי למקבל ונשפע עליו ממקום אחר. ע"כ הפרה שהוא לכפר על מעשה העגל באה נקבה לרמז שרק ע"י שהיו ישראל בבחי' נקיבה המושפעת שקבלו מאחרים עי"כ סרו מאחרי ה'. וי"ל בזה וארז"ל בקש שלמה לעמוד על טעמה של פרה אדומה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" והוא עפמ"ש בלו"א בראשית י' לפרש איזהו חכם הלומד מכל אדם ה"נ אחרי שאמר שלמה והתנאה בלבבו שהוא חכם ומבין מדעתו ואין אחרים יכולים לפעול עליו א"כ לא ידע טעם שהיא באה נקבה שהוא כנ"ל להורות התנצלותם שלא קבלו את הדיעות הזרות רק מאחרים המסיתים. וזהו אמרתי אחכמה אם אני אומר שאחכם מעצמי ואיני מתפעל מאחרים. אז "והיא" מה שפ"א באה נקיבה רחוקה ממני לא אבין טעמו. ופירשתי מאמר המדרש הנודע "מה ראה קרח לחלוק על משה פרה אדומה ראה" דהנה אז"ל ויפול משה על פניו שחשדוהו באשת איש. ופי' ז"ל. שחשבו שגם נבאותו היא בבחי' נקיבה וסברו שטוב לו לאדם שיהי' בבחי' כזאת כמ"ש במארז"ל מאוד מאוד הוה שפל רוח וזה למדו מפרה אדומה שבאה נקיבה להורות ע"ז. והנה כ"ז שייך לומר בישראל שהוסתו מאחרים כי ל"ה בהם כח לעמוד נגד הסתת המדיחים אבל אהרן הכהן בחיר ה' רצתה נפשו בו. עליו אין לומר התנצלות כזה כי כאיש גבורתו לעמוד בפרץ וכל הרוחות שבעולם אין מזיזים אותו ממקומו ע"כ חטאו לא היה בבחי' נקיבה המקבלת כ"א בבחי' זכר ובכ"ז נמחל לו חטאו כי הכל הולך אחר הכונה ואחרי שכונתו הי' לשמים כמ"ש חג לה' מחר אע"ג שסוף מעשה ל"ה לטובה מ"מ ע"י מחשבתו שהיתה לטובה מחל לו השי"ת ברחמיו אע"ג שהי' בבחי' זכר. וז"כ המדרש גדולים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם

שדורש לבות ה' לתכן רוחו כפי החפץ והכונה. ע"כ בישראל אע"ג שלא הי' מחשבתם לטובה עכ"ז ידע שהם בבחי' נקיבה וקורא אותה בלשון נקיבה והביאו פרה נקיבה. אבל גבי אהרן בקרא חטאו בלשון זכר מ"מ כיפר לו על מה שעתיד כלומר שבהווה ל"ה חטא כי גדולים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם ובחפצו הי' לכונתו הרצוי' על מה שעתיד שאמר חג לה' מחר. והנה עולה באה על הרהורי עבירה הקשים מעבירה. ומי שיש לו שרץ במוחו אינו חוטא להסתת אחרים כ"א משחתו בו מום בו בעצמו. ע"כ אמר עולה קרבנו לכפר על הרהור הלב עי"כ בא זכר תמים כנ"ל:

וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו. כ"כ רמב"ן בסוף דבריו אמקרא זה ויתכן כי ונרצה כינוי לחטא שנרצה לו לכפר עליו א"ד ז"ל. ויש להוסיף ביאור עפמ"ש לפרש בפ' צו "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת לפני ה' קדש קדשים היא. כי אז"ל בתשובה מאהבה הזדונות נעשים כזכיות. והנה השב מיראה אינו שב לש"ש כ"א מיראתו את עונש העבירה כמ"ש המפ' העובד ע"מ לקבל פרס או מיראת העונש נקרא עובד את עצמו כי לכבוד עצמו לבד הוא דורש אבל השב מאהבה כל כונתו רק לשמים. וז"ש תשחט החטאת לפני ה'. ע"ד שארז"ל יתמו חטאים שהחטא יבטל וישחט אבל לא לכבוד עצמו מיראת עונש רק לפני ה' לשם ה' אז קדש קדשים הוא החטאת בעצמו נעלה להיות ק"ק כי זדונות נעשים כזכיות אך זה דוקא מאהבה אבל השב מיראה אז זדונות רק כשגגות ואינם ק"ק לפני ה' לרצון והנה כבר כתבו ז"ל דבתשובה מיראה אינו פורש רק מן העבירות מיראתו את העונש. והטוב ג"כ אינו עושה. אבל השב מאהבה רצונו לעשות רצון קונו ועושה המצות באהבה רבה. וכבר נאמר "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" ודרז"ל על שריפו ידיהם מד"ת הכונה כנ"ל כי אע"ג שישראל במצרים הי' גוי מקרב גוי. מ"מ כשראו את היד הגדולה במצרים ויירא את ה' שבו אל ה' אבל רק מיראה. וע"כ אף שהיו סרים מרע בכ"ז ל"ה עושין טוב בפועל כנ"ל דבתשובה מיראה אינם פורשים רק מעבירות ע"כ אחרי שהידים הם כלי המעשה שפיר דרז"ל שרפו ידיהן מן המצות שלא קיימו בפועל כפים אע"ג שגם עבירות לא עשו. אבל אחרי שלא עשו המצות יצמח מזה שרש פורה ראש ולענה שגם מעבירות לא יפרשו כי סור מרע ועשה טוב יחדיו תאומים הנה ולא יפרדו. ע"כ נאמר "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים" שעמלק הכה בכם על שהייתם נחשלים ולא התאמצתם לעשות חיל במקום המצות. וזהו ואתה עיף ויגע מלעשות טוב כי לעשות צריך כח והתאמצות אך בזה עוד לא תם החזיון כי לבסוף ולא ירא אלקים שגם היראה סרה מהר ואפשר להעמיס זה בכונת שאלת הרשע "מה העבודה הזאת לכם" שדי לכם אם אתם פורשים

מעבירות בשב וא"ת ולמה לכם לטרוח עוד לעבוד בפועל המצות. וע"ז בא כמשיב בעבור זה עשה ה' לי ששלח את עמלק בצאתי ממצרים בשביל שהייתי עיף ויגע ולא קיימתי עשה טוב ואחרי שאמרנו שמי שאינו עושה המצות בפועל נקרא רפה ידים. שפיר נוכל לומר שמי שמקיים ומתאמץ לעשות המצות הוא יסמוך ויחזק ידיו. וז"ש וסמך את ידו על ראש קרבנו אם בהבאתו הקרבן יראה לתקן את אשר שנתרפה ממלאכת הקודש במצות ה'. וכעת יסמיך ידו סמיכה בכל כחו לקיים המצות כדינן זה אות ומופת שהוא שב מאהבה כי השב מיראה רק מעבירות פורש וזה שסמך ידו והוא שב מאהבה עי"ז זדונות נעשו לו כזכיות וע"כ ונרצה גם החטא בעצמו לפני הקב"ה כפי' הרמב"ן ז"ל:

והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחי' ות"א יפלג יתה לאיברי'. יש לרמז עפמ"ש ז"ל כשם שיש רמ"ח איברים בגוף כך ג"כ לנשמה יש רמ"ח איברים רק שכ"ז שהגוף מכסה עלי' לא נראין איברי הנשמה אבל אם ישוב העפר על הארץ והרוח תשוב אל על ותסיר את שמלתה מעלי' אז יזהירו רמ"ח אברי' של הנשמה וכ"כ שהנשמה נקראת עולה כמ"ש כי רוח האדם העולה למעלה ע"כ אמר שאחרי שהפשיט את העולה את הנשמה והסיר שמלת שבי' מעלי' אז יפלג יתה לאבירי':

וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים הראש ואת העדר על העצים אשר אל האש אשר על המזבח יש לרמז כי על הכהן העומד בראש העם עליו להבחין בין האנשים מי ילך בראש ומי הפחות במעלה אחריו. כי אע"ג שכולנו בני איש א' נחנו ואב א' לכולנו מלידה ומבטן. בכ"ז האדם לא ידון עפ"י מה שנולד כ"א ע"י מה שפעל ועשה דברים טובים ומועילים וע"פ מדה נכונה הלזו יגרע או יוסף ערכי. לפי מעשיו ופעולותיו המה יגביהו שפלים מלידה וישפילו רמים. והנה נאמר אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו ע"כ האדם הגבוה במעלתו ויקרו על הבהמה כשירד ממעלתו ע"י דרכו הרע אין לו שום מעלה ויתרון על הבהמה ורק על הדומם יתרונו. וז"ש וערכו בני אהרן המה יעריכו ויפרידו בין הנתחים אשר מהם יסודי האומה הוטבעו. מי בראש אשר לו הקדימה והוא הבעל בעמיו ואת הפדר שאין לו יתרון על הבהמה כ"א על העצים הוא עומד במעלה רמה רק מהעצים ונמשל כבהמות כרמו והראי' שהרי אז"ל אע"פ שאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט לרמז שלא הלידה מעצמה הגורמת לעילוי בנ"א ויקרהם כ"א העיקר הוא מעשה בנ"א. ולזה אמר כראי' שיש לחלק בין הראש ובין הפדר בערכי בנ"א שהרי העצים על האש אשר על המזבח. ואע"ג שיש אש על המזבח שירד מן השמים ומקור מקומו קדוש וא"צ לעצים מ"מ חפץ ה' שהאדם בעצמו יבוא ויעשה את שלו. ע"כ

יש הפרש בין בנ"א אע"ג שכולם בצלם א' נבראו וזהו ההבדלה בין הראש ובין הפדר ע"פ דעת הכהנים והבנתם:

והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי ה'. עפמ"ש בלו"א ראה ק"י לפ' מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב ע"ש הנה במנחה יש חלק שהוא מעלה לאשים ע"ג המזבח. וזהו בודאי קדש לה'. אבל חלק שאוכלים הכהנים לפי הנ"ל עוד יתר מרעהו יותר קדושה עליו כי לאכול לש"ש הוא קדושה יתירה ומעלה גדולה שאע"ג שיש בו הנאת הגוף מ"מ מעשהו רק לש"ש. וז"ש והנותרת מן המנחה שאהרן ובניו יאכלוהו בקדושה וטהרה זה הוא קדש קדשים בקדושה יתירה הרבה מאשי ה' ממה שמקריבים ע"ג המזבח:

ונתת עלי' שמן ושמת עלי' לבונה מנחה היא. עפמ"ד פ"ק דחולין לחלק בין מחויב חטאת לנדבה באינו שב מידיעתו דמסתבר טפי לקבל ממחויב אבל נדבה לא נקבל מיני'. ה"נ י"ל לענין הכונה דמי שמחויב להביא אינו מעכב כ"כ הכונה הרצוי'. אבל מי שאינו מחויב ומביא נדבה אם לא יכוין כראוי מי בקש זאת מידו להביא נדבה בלי כונה. והנה שמן ולבונה כינוי למחשבה טובה ונאותה ע"כ אמר אם הי' קרבן חובה ל"ה החיוב כ"כ בשמן ולבונה הרומז למחשבות וכונות טובות אבל אחרי שמנחה ונדבה היא לא תרצה בלי שמן ולבונה זכה:

וסמך ידו על ראש קרבנו ושחטו פתח אה"מ. וזרקו בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב. עפמ"ש בפרשתנו "וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר חטא ונסלח לו" כי העיקר בהבאת הקרבן הוא התשובה והחרטה ווידוי כמ"ש המפ' ואח"כ בא הקרבן להתם פשע ולכלה החטא. ובשל"ה מס' יומא הובא במג"א ה' יוה"כ כי סליחה הוא כפרה במקצת ולא לגמרי ע"כ צריך לומר סליחה לפשעים החמורים שלא יכופרו לגמרי אבל כפרה הוא מכל וכל ושייך בחטאים ע"ש וז"ש שלא תאמר שכל הכפרה תלוי' בהבאת הקרבן ותאמר שהקרבן מכפר הכל לז"א וכפר עליו הכהן רק שמחטאתו' מקצת חטאתו כמו מאלה מקצת מאלה] כי באמת ונסלח לו הסליחה כבר קדמה במה שעשה התשובה והווידוי קודם הבאת הקרבן וא"כ שוב הקרבן רק מקצת החטא מכפר מה שנשאר אחר עשות התשובה והחרטה. ולפי"ז מי שמביא קרבן וסומך א"ע שיכפר הקרבן לגמרי בלי תשובה גמורה לכאורה לא יכופר לו אלא שהקב"ה רב חסד ואע"ג שקרבן כזה אינו במדרגה גבוהה בכ"ז יכופר עון והטעם כיון שעכ"פ במה שהביא קרבנו מורה בזה שהוא שב מידיעתו והתחיל כבר עכ"פ לילך בדרך טובים ע"כ גם כי אינו הדרך המעולה שיבור לו האדם מ"מ כמו שהחטא מתחיל לאט לאט כמ"ש היום אומר לו עשה כך ולמחר

אומר לו עשה כך כו' כ"כ התשובה היא ג"כ במדריגה מתחלה מביא קרבן אע"ג שאין לו עדיין תשובה שלימה מ"מ יש לקוות שיוסף ללכת מעלה בדרך טובים. והנה מצפון תפתח הרעה ע"כ א"ש מה שזורק הכהן את הדם על צפון המזבח הוא לבטל ע"י קדושת הזריקה את הרעה שיפתח ממקום ההוא. אבל מה שהוצרך לזרוק על כל צדי המזבח הוא כנ"ל שאף שמצפון תפתח מ"מ ממקום ההוא יצא ויפרד גבולו לכל הצדדים. וז"ש וסמך ידו על ראש קרבנו כי הקרבן שהוא באמת רק הראש והתחלה וכמ"ש בשם מעשה ה' שע"כ נקרא ריח ניחוח. אך מי שאינו חוזר בתשובה שלימה כ"א סומך עצמו בכל כחו לגמרי על מה שהביא קרבן וסובר שבזה יכופר עונו וסר חטאתו קרבן כזה אינו בא לפני ולפנים כ"א ושחטו פתח אה"מ. בהבאת קרבן כזה לא בא אל הקדש פנימה אך עכ"ז בפתח אה"מ כבר בא ויש לקוות שמשם ימשך אורו ויצעד הלאה ממדרגה למדרגה לגשת אל הקדש לפני ולפנים. והביא ראי' לזה שהרי וזרקו בני אהרן את הדם על המזבח סביב אע"ג שרק מצפון תפתח הרעה בכ"ז דרך האדם לחטוא ממדרגה למדרגה ומצפון בא לצדדים אחרים. כ"כ במדה טובה מההתחלה יעלה מעלה מעלה:

חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם כל כל חלב וכל דם לא תאכלו. כי נפלאת היא שעדת ישראל אע"פ שגלו לבין האוה"ע ונפוצים בארבע כנפות הארץ בכ"ז תורת אל חי תקימם ולא נפל ממנה צרור ארצה. ועיקר הסיבה לזה היא ע"י שישראל בגוים לא יתחשב כלומר שלא יתערבו עמהם במאכל ומשתה עי"כ עם לבדד ישכון ונשארה תוה"ק בטהרתה ברוב הימים. אבל אם ח"ו היו ישראל מתבוללים בעמים ישתו יין נסיכם ויאכלו מזבחם הרבה לגימא עושה ויהיו לעם א'. ול"ה נשאר רושם המתקיים מתוה"ק ח"ו. והנה איסורי מאכלות החמורים יותר בזה"ז הם חלב ודם שהרי חייבים עליהם כרת. וז"ש חקת עולם התוה"ק היא החק שנתן הקב"ה לעולם יעמוד ולא יבטל לדורותיכם וגם בכל מושבותיכם אע"ג שתשבו בתוך האוה"ע אשר ידיחו אתכם להשכיח אותה מכם עכ"ז עצת ה' לעולם תעמוד ולא תשכח מפי זרעו. וע"י מה ע"י שכל חלב וכל דם לא תאכלו שתזהרו מאכול אתם דברים האסורים ועי"ז גדר ביניכם לבין האוה"ע. ופירשתי בזה גם בפ' צו "כי כל אוכל חלב כו' ונכרתה הנפש ההוא האוכלת מעמי'" וי"ל דהוי"ל למימר ונכרתה מעמי' הנפש האוכלת אך להנ"ל א"ש כי אם הנזהר ממאכלות אסורות הוא מקיימי האומה על תלה. ממילא מי שאינו נזהר מהם הוא ממחריבי יסודה ונקרא בשם אוכלי עמי וז"ש ונכרתה הנפש ההוא אשר אוכלת מעיני' שאוכלת ומאבדת עם ישראל. ועוד אמרתי עפי"ז בפ' שמיני ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור. ובין החי' הנאכלת ובין החי' אשר לא תאכל דרש"י פי' אקרא דזאת החי' אשר תאכלו דקאי

על ישראל שנקראים חיים וז"ש ע"י שתבדילו בין הטמא ובין הטהור ותזהרו מאכול הטמאים עי"כ תרחיקו בין החי' אשר תאכל כלומר שישראל יאכלו ויכלו ח"ו ע"י מאכלות אסורות ובין החי' אלו ישראל אשר לא תאכל כ"א תשאר חי וקים ע"י פרישתכם מן הטמא יהי' חקת עולם וכנ"ל:

ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל. בבעה"ט הביא מסורה לזה ונעלם מעיני אישה. כי ארז"ל אין הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיקים ואם שגג האדם בדבר בודאי כבר סר צלם מעליהם ולא זכרו את ה' ולא קיימו שויתי ה' לנגדי ועי"ז באו לידי שום תקלה ומכשיל. העונש ע"ז הוא מדה כנגד מדה כמו שהם הסתירו פנים מהשי"ת כן הקב"ה מסתיר פניו מהם. וז"ש ואם עדת ישראל ישנו אז כיון שבא תקלה על ידם מזה מוכח כי ונעלם כבר דבר הגדול מעיני הקהל ולא קיימו שויתי ה' לנגדי. והעונש ע"ז כי ונעלם מעיני אישה זה הקב"ה שהוא איש ובעל האומה יעלים עיניו ח"ו מהם: אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות כו' בשגגה ואשם. עפמ"ש בלו"א כי עונותי עברו ראשי וכמשא כבד יכבדו ממני. כי העבירה בעצמה לא נוכל לחשוב לגדולה או לקטנה רק הכל לפי העושה אותה כמ"ש כי זכר כל היצור לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם כפי' ב"ל. ע"כ מחשבה רעה אע"ג שבאדם פחות המעלה לא יחשוב ה' לו לעון. מ"מ לגבי אדם גדול אשר כלו קודש לה' אף מחשבתו תחשב לו עון. וכמ"ש שגגת תלמוד עולה זדון ע"ש. והנה בכל המצות צריכין לכוין בעת עשייתם ואם עושה בלי כינה הוי כגוף בלי נשמה ובכ"ז בהמון עם אשר לבם טרוד על המחי' ועל הכלכלה ה' הטוב יכפר בעדם אם רק עושה המצות בפועל גם בלי שיחשוב לשם יוצרו. אבל אדם נכבד ורום המעלה העומד לנס עמו לזה נחשב כעון אם עושה מצוה כמצות אנשים מלומדה ואינו מכוין בהם לשמה וז"ש "אשרי לא יחשוב ה' לו עון" שאדם כזה שהוא ברום המעלה עד שגם מה שלא יחשוב ה' ואין אלקים במזימותיו אף רגע גם זה כבר נחשב לו לחטא ועון. אדם כזה אשריו ואשרי לו. וז"ש אשר נשיא בשביל שהוא נשיא ועומד בראש ע"כ גם בזה יחטא אם עשה ממצות ה' אשר אין צריך לעשותה בשגגה ובלי מחשבה וכונה ורק שצריך לכוין לשם ה' והיא עשאה בשגגה ובלי כונה אחרי שהוא נשיא גם בזה יחטא ואשם וצריך סליחה:

על כל קרבנך תקריב מלח. כי המלח בטבעו שיתקיים בתוכו כל דבר ולא יפסד. אבל בעצמו אם נותנים אותו בתוך אדמה פורי' לא יוכל להוסיף לעשות פרי כמ"ש ארץ מלחה וכמ"ש רמב"ן בפרשתנו והוא דמיון לאמונתנו תוה"ק שתתקיים לדור ודור ותקיים כל המחזיקים בה ברית מלח עולם ולא יגרע מאתה שום דבר וגם להיפך אין להוסיף

עלי' שום חדשות וכמו שהמליץ רבינו הח"ס זצוק"ל "החדש אסור מן התורה" ובשני האופנים האלו דומה תוה"ק למלח וזהו באמת קשה עלינו בדור הזה אשר בכל העולם מתחדשים חדשים לבקרים ובתורתנו אין אנו להוסיף או לעשות חדשות. ע"כ כמו שפי' בזוה"ק עולת שבת בשבתו כו' שהקרבן שאנו בנ"י מקריבים ע"י שביתת השבת זה הוא שעל' עולת התמיד יותר מכל קרבנות שאנו מקריבים תמיד בכל יום על מזבח דתנו. כ"כ נוכל לפרש כאן "על" כל קרבנך יותר מכל הקרבנות הוא מה שאנו מקריבים בזה כברית מלח על הכונה הנ"ל שאינם יכולים לעשות חדשות כנ"ל. ואפשר להמליץ בזה דרז"ל הובא קצת בפירש"י שמים התחתונים בכו בעת שהבדיל הקב"ה בינם ובין מים העליונים. עד שניחם הקב"ה שיקריבו מלח על כל קרבנות. כי המים העליונים מהם יורד גשמים להוליד את הארץ ולהצמיחה בחדשות. אבל התחתונים אינם ביראים חדשות וע"כ נתרעמו מדוע יגרע חלקם משל מים העליונים המצמיחים ובוראים וע"כ ניחם אותם הקב"ה במה שאמר על כל קרבנך תקריב מלח שכן הוא בתוה"ק ג"כ על הכונה הנ"ל אינה מולידה חדשות:

או הודע אליו חטאתו. ארז"ל ולא שיודיעוהו אחרים עי' הכתב והקבלה מהיכן למדו חז"ל לפרש כן. ול"נ כפשוטו עפ"ד הר"ן הידועים ומובאים ג"כ בהגהת רש"י ריש פרשתנו שהחילוק בין לו לאליו הוא. שלו אינו מורגש במבטא שרק לו נתייחד הדיבור אבל אליו נרגש במבטא להורות יחוד יותר ע"ש וזהו מה שדייקו חז"ל מדהוה לי' למכתב או הודע לו וכתיב אליו. להורות שרק הוא ידע ואחרים לא ידעו כלל כנ"ל בפשוט:

ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו. עפמ"ש לפרש בפ' נצבים והי' בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי ונתקשו המפ' מדוע יתברך אם ישמע האלה ונ' בפשוט כי באמת דבר שהוא בעצמותו רע א"צ להזהיר את האדם בעונשים שלא לעשותו אחרי שתיסרו רעתו ומשובתו תוכיחו כמו שא"צ להזהיר את האדם בעונשים שלא יאכל סם המות אחרי ידעו שאחריתו דרכי מות. ע"כ הרשע שישמע דברי האלות שאיים הקב"ה זה יורה שבעצמותו אינו רע ומר לעזוב את ה'. ע"כ הוצרך לקללות. ע"כ יתברך בלבבו כי אינו ירא מן האיומים אחרי שבעצם אינו רע כלל. אבל באמת אולת ושקר הוא לחשוב כן כי מי שעובר ע"ד תוה"ק באמת את נפשו הוא משחית. ומה שלא נעשה פתגם הרעה מהרה ויש צדיק אובד ורשע וטוב לו. כי האדם רק יראה לעינים את ההוה ולא יבין אחרית דבר לאשורו כי בעולם הנצחי יאושר הצדיק באמת והרשע אש תמיד תוקד בו. וע"ש הוצרך הקב"ה לאיים בקללות ואלות למען ישמעו ויראו. ואם ל"ה הקב"ה מזהיר בעונשים לעוברי רצונו אז

אע"ג שמעצמו תבוא הרעה על הרשע בכ"ז אחרי שלא יראה זאת בעיניו הגשמיים ל"ה פורש מחטא כלל. והקב"ה כביכול הי' לו חלק במה שחוטא האדם אחרי שלא הזהיר אותו לפקוח עינים עוורות. והנה על ותגיד לבנ"י דרשו רז"ל דברים הקשים כגידין. וזהו הרוח ונפש כי תחטא ע"כ יתרהב בנפשו לחטוא ולספק אם פקודי ה' ישרים והעובר עליהם מאבד את עצמו. זה יען ושמעה קול אלה על אשר שמע קול אלה שהקב"ה הוצרך להזהירנו בהשמעת קול אלה ע"ד והתברך בלבבו כנ"ל. ולז"א כנתינת טעם שהקב"ה הוצרך להשמיע קול אלה באזהרה חמורה יען שהאדם רק יראה לעינים ולא יבין שתמותת רשע רעה מעצמו גם בלא האלה כי והוא עד האדם רק ע"ז יוכל להעיד על מה שהוא או ראה בעיניו או ידע אבל השכר והעונש אשר עין לא ראתה בעוה"ז ע"ז א יוכל להעיד כי אין לב להעיד ולהבין מעצמו את זאת ע"כ אם לא יגיד אם ל"ה הקב"ה מגיד דברים קשים כגידין באזהרות ועונשים על העובר על דברי ה' הי' האדם חוטא בלא לב ולב ואז בהכרח ונשא עונו הי' הקב"ה צריך לישא עונו יען כי טענת האדם היתה מצודקת על אשר לא הזהיר אותנו ואנחנו לא נדע. ע"כ להמנע מזאת הוצרך הקב"ה להשמיע האלה. ועפי"ז ביארתי ג"כ בפרשתנו "ויקרא אל משה כו' דבר אל בנ"י כו' מן הבהמה כו'" דהנה כ' המפרשים דבקרבנות אין בהם רק המחשבה הלפונה כמ"ש ריח ניחוח אבל גוף הקרבן בעצמו ללא יועיל ובכ"ז צווה הקב"ה על הקרבנות ולא הסתפק לצוות על הרעיונות הטובות היוצאים מהם והטעם לזה כי האדם קרוץ מחומר שצריך לו לדבר ממשי הנראה לעינים למען יתעורר על ידו ואין די לו בעולם המחשבה וכמ"ש והוא עד רק על מה שראה או ידע וכנ"ל ע"כ אמר "דבר" אל בנ"י דברים קשים כגידין וצריך אתה לאיים עליהם ע"ד ושמעה קול אלה והטעם כי הוא עד רק או ראה או ידע כנ"ל והמופת לזה שהני מן הבהמה הקריבו את קרבנכם אע"ג שאם ארעב לא אומר לך ואין חפץ לה' בזבח עצמו רק "שמוע מזבח" "טוב" הכונה מה שתשמע מן הזבח המחשבה הזכה זה טוב בכ"ז צוה ה' על הקרבנות וכ"ז יען כי האדם רק יראה לעינים בדבר מוחשי וכנ"ל:

ואם נפש כי תחטא ופירש"י פרשה זו באשם תלוי נאמרה.

ונ' שע"כ נאמר ואם נפש כי תחטא מה שלא נאמר כן בכל הקרבנות האחרים. כי אין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות וכ' המפ' שבעת שיחטא האדם תצא ותפרד מאתו נשמת אל חי מגבהי מרומים ולא נשאר בתוכו רק הנפש הבהמות וכ"ז במי שחטא בודאי. אבל מי שאכל ס' חלב ס' שומן שיש לתלות שאכל שומן ולא חלב אז עוד בו נשמתו בעת שנכנס לבית הספק כי יוכל להיות שלא עשה שום עבירה כ"א החתיכה

היתה שומן. וז"ש בשאר עבירות וודאית אין לו נפש בעת חטאו וע"כ נרמז בהם ונפש כי תחטא כלומר שתחסר ממנו הנפש מלשון קולע אל השערה ולא יחטא אבל כאן באשם תלוי שאפשר שלא חטא כלל אמר ואם נפש כי תחטא כלומר ואם עוד נפשו הטהורה בו בעת שחטא דהיינו שלא עשה רק ס' עבירה ואפשר שלא חטא כלל. ויש להוסיף עוד עפמ"ש רמב"ן ותר"י פ"ק דברכות שע"כ החמירה התורה באשם תלוי יותר מבחטאת משום דבספק איסור מורה האדם היתר לעצמו ואומר לא חטאתי ע"ש והנה מי שחטא בודאי נאמר עליו גדול עונו מנשוא כקין ונאמר כמשא כבד יכבדו ממני. אבל מי שלא חטא רק בספק איסור מיקל מעליו המשא כי אומר לא חטאתי וזהו שמרמז הכתוב דאיירי באשם תלוי שסיים ועשה אחת מכל המצות ה' אשר לא תעשינה אבל מ"מ אינו מכביד על עצמו שכמשא כבד יכבדו ממנו. רק "ונשא עונו" יתברך בלבבו שיוכל לישא ולסבול עונו שאינו אלא ספק: נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו. כי מי שחוטא מחמת התאות שתואב גופו בתחלה יחטא רק להנאת גופו יגנוב ויגזול וינאוף וגם יכחש והכל רק למלאות חפצו ומזמתו ולבסוף אחרי שהושרש בחטאיו עונותיו יבדילו בינו ובין קינו עד שימרוד לחטוא גם להכעיס בלי שום הנאת גופו. אבל מי שאינו חוטא מתאוות גופו רק שיש לו שרץ במוחו ונפשו מגואלה זה יתחיל להיפך מתחלה הוא טוב במה שבין אדם לחבירו וכמ"ש והי' כי יחטא ואשם. ועכ"ז והשיב את הגזילה לחבירו. אבל לבסוף אחרי שנכרתה האמונה ממנו יהי' גם רע לבריות. וז"ש ונפש כי תחטא אם חוטא בנפשו לא מתאוות הגוף הוא יתחיל מתחלה ומעלה מעל בה' למרוד בו ולבסוף כעבותות העגלה חטאה גם וכחש בעמיתו הוא גם רע לבריות וכנ"ל: וכפר עליו כו' ונסלח לו על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה. וסמיך לי' זאת תורת העולה כו'. כי החוטא הוא חוטא בגוף ונפש במעשה גם במחשבה.

אבל הקרבן אינו מכפר רק במעשה לבדו אבל במחשבה צריך תשובה שלימה שהנפש תשוב עד ה' ותטהר וזהו הרמז וכפר עליו הכהן בקרבן ובזה ונסלח לו רק על "אחת" ומפרש ואזיל מה היא האחת שמכופר ע"י הקרבן. היא מכל אשר "יעשה" לאשמה בה דהיינו במה שחטא ואשם במעשה על זה מכפר עליו הכהן בקרבן. אבל זאת תורת העולה לכפר על המחשבה לזה צריך תשובה וכ"ש לעיל כ"פ שהנשמה נקראת עולה מאשר עולה היא למעלה ע"כ זו תורתה שתתכפר לה "היא העולה' אם היא עצמה תגביה עוף ותרומם א"ע מרפש העון ותשתדל לעלות מעלה מעלה בקודש:

פ' צו:

צו את בנ"י כו' זאת תורת העולה. ובתנחומא האומות אומרים מהו כך שישראל מקריבין ומקטירין א"ל הקב"ה זאת תורת העולה מי זאת עולה מן המדבר ומשה עלה אל האלקים והוא פלא ועיין דמש"א. ונ' עפמ"ש בכוזרי מאמר ב'. הובא בעקידה פ' ויקרא שהקשה על הקרבנות איך אפשר שע"י הקרבת קרבנות שהוא דבר גשמי תשרה שכינה בישראל. ותי' כמו שהנפש שהיא ג"כ רוחנית לא תתקיים בגוף אלא ע"י אכילה ושתי' שהם דברים גשמיים אלמא שדבר רוחני ג"כ מתקיים ע"י דבר גשמי כי אם לא יאכל האדם הנפש תעזוב את הגוף והעפר תשוב אל הארץ כ"כ השכינה שורה בישראל ע"י הקרבת דברים הגשמיים וכן רצה השי"ת וע"כ נאמר לחמי לאשי. ויש להוסיף ולומר שמצינו ג"כ להיפך שיהי' דבר גשמי מתקיים ע"י רוחניות שהרי כשעלה מרע"ה להר ושהה שם מ' יום בלא אכילה ושתי' ע"כ ניזון הגוף שהוא הגשמי רק מרוחניות ונתקיים ע"י עסקו בתוה"ק ומזה מוכח ג"כ להיפך שהה"ד הרוחני יוכל להתקיים ע"י דבר גשמיי. ולפי"ז כונת המדרש הנ"ל גלוי' שאוה"ע שואלין איך ישראל מקריבין קרבנות כדי שעי"ז יתקרבו לאביהם שבשמים ותשרה שכינה ביניהם הא הקרבנות הם דברים גשמיים והוא כקו' הכוזרי וע"כ השיב להם זאת תורת העולה כי הנשמה נקראת עולה שנפש האדם עולה היא למעלה וכמ"ש לעיל כ"פ. וגם שתכליתה לעלות תמיד מעלה מעלה ולהוסיף בשלימותה ע"כ היא הנשמה תורה אותנו ע"ז שרוחני מתקיים ע"י דבר גופני וגשמי שהרי כ"ז שהאדם מחזק את גופו ע"י מאכל ומשתה הגשמיים גם הנשמה תחי' בגוף אבל אם יחרב גוף האדם ע"י מניעת חיזוקו בדבר מאכל ומשתה הגשמיים הלא אז מי זאת עולה ומסתלקת מן המדבר שממה כשאדם משומם את גופו ויעשה כמדבר שעכר שארו. והרי מזה ראי' ברורה שע"י דברים הגשמיים תתחזק גם הרוחנית והיא כתי' הכוזרי והוסיף עוד בזה להביא ראי' שגם להיפך מצינו ומשה עלה אל האלקים ונתקיים גופו הגשמי ע"י הרוחניות וכשם כן י"ל להיפך וזה כנ"ל:

וי"ל עוד בזה עפ"מ שאומרים בברכת על הנסים ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו והשבות לו גמולו כראשו' ודקדק בח"ת לאדמו"ר בכ"ס ז"ל חדא שהוא כפל לשון הפרת עצתו וקלקלה מחשבתו. ועוד שהוא סתירה שהפרת משמע לגמרי וקלקלת משמע שרק שנתקלקל ולא שנבטל לגמרי. ונ' עפמ"ש להלן בפ' שופטים בטעם שעדים זוממים נענשים על המחשבה אע"ג ששאר בנ"א אין עונשים על המחשבה לבדה. כי באמת מה שאין האדם נענש על המחשבה הוא בשביל שכל ישראל בחזקת כשרות. וירדה התורה לסוף דעתן של ישראל קדושים שאע"פ שחשב לעשות הרע מ"מ בודאי יחזור בו ולא יעשה משא"כ בעדים זוממים כיון שלאחר שנחקרה עדותן בבי"ד

אינם יכולים לחזור בהם מעדותן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד שפיר נענשים על המחשבה כנ"ל ברור בטעמו של דבר זה. והנה המן הרשע לא עשה מאומה בפועל נגד ישראל רק בקש לאבדם ולא עלתה בידו ולא היה לו ליענש כ"כ. אבל הש"י יודע מחשבות והכיר באותו רשע שגם לאחר שעכבו על ידו משמים מלהוציא מחשבתו לפועל לא ניחם על הרעה בחרטה דמעיקרא כ"א אדרבה נצטער ע"ז שלא נתקיימה מחשבתו ובאמת זה רעה חולה ומורה על גועל נפש מזונה שאע"ג שלא יוכל לעשות רעה לא יתחרט חרטה דמעיקרא על מחשבתו הרעה והוא כמו פרעה שנאמר בו ויכבד את לבו. והנה בלו"א אמור ל"ב פי' כי עונותי עברו ראשי הם המחשבות ורעיונות רעים שלא עברו רק דרך הראש אבל לא נעשה מהם דבר. וז"ש אחרי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ובעל אומר בלשון הפרה דמיגז גייז רק מכאן ולהבא. ואתה ברחמיך הרבים "הפרת את עצתו" שאף שראה אותו רשע שלא תתקיים עצתו בכ"ז לא נתחרט על מחשבתו הרעה כ"א רק הפרת את עצתו מכאן ולהלן אבל לא הי' לו חרטה דמעיקרא ובאמת זה קלקול מחשבה שאף אחרי רואו שלא תתקיים עצתו לא התנחם על הרעה אשר בקש וע"כ והשבות לו גמולו "בראשו" אע"ג שלא חטא רק במחשבה שעברה בראשו ע"ד כי עונותי עברו ראשי הנ"ל. בכ"ז השבות לו כמעשה והטעם ע"י קלקול מחשבה כנ"ל. והנה עולה באה על הרהור הלב כמארז"ל ולכאורה ק"ק כיון שאין הקב"ה מעניש על המחשבה למה יצטרך להביא קרבן עולה. ולישב זה צ"ל כמ"ש בלו"א הנ"ל כמשא כבד יכבדו ממני שאצל אדם גדול המעלה אף המחשבת נחשבת למעשה ועי' אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון. ע"כ דור המדבר שהי' דור דעה עד שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וע"כ להם אף המחשבה רעה לעון יחשב. ועוד להם הי' מרע"ה לרב ומנהיג איש האלקים ומי שחוטא רק בהרהור אם יש לו רב ומורה כזה תחשב לו לעון עד שיצטרך להביא קרבן גם ע"ז. וזהו כונת המדרש שאו"ה שואלים למ"ל לישראל להקריב ובפרט קרבן עולה הלא מחשבה רעה אינה נחשבת כמעשה והשיב להם הקב"ה מי זאת עולה מן המדבר שהם ע"י נסיעתם במדבר שראו אותות ומופתים בכל עת ובכל שעה עי"ז עלו ונתעלו עד שגם מחשבתם נחשבת ועוד שהיה להם מרע"ה איש האלקים למורה שעלה אל האלקים ע"כ גם מחשבתם צריכה כפרה:

והאש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה במסורה שבבע"ט והאש ירדה מן השמים. מהאש יצאו והאש תאכלם. ופירש"י ביחזקאל בשם ת"י מאורייתא דאתיהבת לון באש פרשו. ונ"ל עפ"ד המד"ר "אלו זכיתם הייתם קוראים אש תמיד תוקד על המזבח עכשיו שלא זכיתם אתם קוראים ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה" הכונה כי היצה"ר בוער

כאש כל חלקה טובה שבאדם אלא שהשי"ת ברא תבלין נגדו והיא תוה"ק שאמר בה הלא כה דברי כאש והיא מכלה את התאוה כארז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד וזהו כונת ארז"ל "אש של מעלה אש אוכלה אש" היינו שהאש של תוה"ק היא אוכלה ומכלה את אש היצה"ר. וזהו אלו זכיתם ונצחתם את היצה"ר אז הייתם קורים אש תמיד היא אש דת כמ"ש בזוה"ק הובא בדמש"א פרשתנו. היא תוקד על מזבח לבינו ועי"ז לא יהי' כח ליצה"ר לרדות בנו. אבל אחרי שלא זכיתם אתם קורים ממרום שלח אש בעצמותי היא אש התאוה של היצה"ר וזהו כונת המסורה אש תמיד תוקד כנ"ל שאל"כ אש ירדה מן השמים והיא כמו ממרום שלח אש בעצמותי והיא אש התאוה והיצה"ר. ואחרי שמהאש יצאו שפירשו מאש דת מן התוה"ק כנ"ל בשם רש"י אז אש של היצה"ר תאכלם. וע"כ בהכרח אש דת תמיד תוקד כנ"ל:

וי"ל עוד עפמ"ש רז"ל אע"פ שיורדת מן השמים מ"מ מצוה להביא מן ההדיוט. וי"ל הטעם כי אש של מעלה קדוש כ"כ עד של"ה ראוי אלא להקריב עליו עולות אשר כולם כליל לשמים ואין לגוף בו שום הנאה כי קדוש הוא ואין ראוי להדיוט להשתמש בו ולעשות שם שלמים שהבעלים אוכלים ממנו. וע"כ המצוה להביא גם מן ההדיוט וכיון שכח אדם מעורב בו כבר הותר להשתמש בו צרכי בנ"א כשלמים ג"כ וזהו והאש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה והוא האש של מעלה שיורד תמיד מן השמים. ובכ"ז המצוה וביער עלי' הכהן עצים והטעם כי בשביל האש של מעלה הי' מן הראוי וערך עלי' רק העולה שהוא כולו לשמים אבל למען שיקטיר עלי' חלבי השלמים ג"כ שזה גם הבעלים נהנים ממנו ע"כ מצוה להביא מן ההדיוט וע"ז הוסיפה המסורה לבאר והאש ירדה מן השמים ע"כ הי' מן הראוי שג"כ האש תאכלם ותכלה אותם לגמרי שלרוב קדושתו לא יהנה ממנו קרוץ מחומר ע"כ הביאו מן ההדיוט:

וערך עלי' העולה והקטיר עלי' חלבי השלמים. עפמ"ש כך דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' ואם אתה עושה כן אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב. ופי' שבתחלה בעת אשר עודנו על הדרך לבוא אל שערי תורה צריך לאכול פת במלח. אך אם אתה עושה כן וכבר הגעת לתכלית אז אשריך בעוה"ז ג"כ ע"כ אמר ובער עלי' הכהן עצים בבוקר שצריך להדליק נר תורה בבוקר אור חנוך לנער ע"פ דרכו של תורה ואל תירא שאם תגדל את בניך לתורה צריך לחיות חיי צער. לז"א הן אמת שבתחלה וערך עלי' העולה שהוא כולו כליל כן צריך מתחלה לחיות חיי צער ולהקריב כל תענוגי עוה"ז על מזבח אהבת התוה"ק. אבל אם אתה עושה כן לבסוף והקטיר עלי' חלבי השלמים שהבעלים אוכלים ונהנים ממובחר:

חקת עולם לדורותיכם מאשי ה' כל אשר יגע בהם יקדש. עפמ"ש בלו"א פרשתנו לפ' דברי המד"ר משל למלך שכבד לו אוהבו כלכלה של תנאים ע"ש ותוכן דברי אע"ג דאמרינן קדושה ראשונה קדשה לעת"ל בכ"ז א"א כעת להקריב קרבן אחרי שאין לנו מקדש וכהן היודע לכוין כונת הקרבנות על בוריים ע"כ בהקרבת קרבן כזה בזה"ז יחולל כבודו ח"ו ע"י רוע הכונה ונוכל לטעות שח"ו הקב"ה צריך לקרבנות וזהו שרומז חקת עולם היא תוה"ק אשר תעמוד לדור ודור היא תשאר חי וקים יותר "מאשי ה'" יותר מן הקרבנות שבזה"ז אין אנו רשאים להקריב. ונתן טעם לזה כי כל אשר יגע בהם בקרבנות יקדש צריך להיות מקודש ביותר שיודע לכוין הכונה הנכונה ורק הקדוש והקריב אליו לבל יחולל ח"ו כבודו ית"ש. משא"כ כל התורה שהיא חקת עולם כקטן כגדול תשמעון: ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהי' והנפש האוכלת ממנו עונה תשא. כי ע"י אכילת הקדשים הוא ממשיך עליו קדושה וא"כ יחשוב להאריך הזמן שיאכל בקדושה כדי שיתוסף עליו קדושה וטהרה ברבות הימים המקודשים וכל המוסיף הר"ז השובח ע"כ השמיענו גזירת חכמתו ית"ש שאין רשאי להוסיף על הזמן המיועד לאכילת קדשים ולא תחשב לו לזכות ולצדקה ברצותו להאריך זמן קדושתו. וכיון שכונתו לטובה לא נוכל לומר עליו שגופו חטא להרבות תאותו כ"א נפשו יצאה מגדרה וחטאה ברצונה להרחיב ימי קדושתה אשר לא כדת וזהו הכונה ואם האכל יאכל ביום השלישי יותר מזמן המוגבל אל יחשוב בדעתו ומחשבתו שכונתו זו לטובה תחשב לו לצדקה ותרצה לו כ"א לא ירצה ולא יחשב לו לטובה והוסיף לאמר אע"ג שרק בנפשו חטא ולא בגופו בכ"ז הנפש האוכלת עונה תשא וכיו"ב פי' ונפש כי תחטא בויקרא:

וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו. י"ל עפמ"ש הרופאים שנבילה וטריפה הוא סכנה לגוף כי היא מתנוולת והולכת ומפני זה אסרה התורה אותם. אבל לא כן עמנו שלומי אמוני בנ"י לא מחמת היזקם לגוף כ"א היזקם לנפש הישראלי היא המונעת אכילתנו מהם. והנה אם היתה מניעת אכילתם תועלת הגוף היה קל מאוד לקיים איסור זה כי כל אדם חש ונזהר לשמירת גופו וכ"כ בלו"א ויקרא אקרא דכי כל דבש לא תקטירו שאין המצוה בנקל לקיימה כ"א תכבד העבודה על האנשים שצריך להיות קשה על האדם לקיים מצותיו ובכ"ז יקיימם ויבטל רצונו מפני רצון המקום. והנה ראינו שגם לנבילה וטריפה יש להם שומן וחלב שהם סימן לבריאת מזגם.

ועשה ה' ככה שישמנו ויהיו בריאים וחזקים כדי להוציא מלב הטועים שכל איסורי אכילות שבתוה"ק הם רק לשמירת בריאת הגוף "היגיעני" ואז יהא בנקל מאוד לשמרם ולא יהי' לפום צערא אגרא. ע"כ הראה השי"ת ע"י חלבם ושומנם שהם בריאים ושלמים

ואינם מזיקים לגוף רק לנפש ועי"כ תכבד העבודה. ויהי' לטרוח ולמלאכה למנוע מהם ועי"כ תהי' לנו צדקה כי נשמור לעשות לקיים מצותו ית"ש להבדל מאכילתם. וזהו וחלב נבילה וטריפה יעשה. כלומר מה שיעשה להם חלב ושומן סימני הבריאות הטעם הוא לכל מלאכה ואכול לו תאכלוהו" כלומר שיהי' למלאכה וטורח מה שלא תאכלו אותו. משא"כ אם היו דלים ורזים אז בנקל הי' למנוע מהם כנ"ל. ויש לתמליץ ג"כ על אוכלי נבילות וטריפות שיצא מחלב עיניהם שזה ג"כ להורות כנ"ל שיהי' לנו מלאכה מהם אע"ג שטוב להם:

ואת כל העדה הקהל אל פתח אה"מ ויעש משה כאשר צוה ה' ותקהל העדה כו' עפמ"ש ויהי בישורן מלך בהתאסף ראשי עם יחד כי המצוה על הראש והנשיא שישרה אהבה ואחדות בין ישראל. והנה האמצעי היותר מוכשר לזה לאגד את בנ"י הוא אם הראש בעצמו משתדל לקיים דבר ה' ולא יפיל דבר מכל דברו הטוב אשר צוה עי"ז יתעוררו גם ישראל לעשות חיל להיות אחזת מרעים וזהו שצוה ה' להקהיל את כל העדה אל פתח אה"מ. ויעש משה את כל אשר צוה ה' שקיים כל מצותיו ועי"ז ותקהל מעצמה כל העדה ולא הוצרך עוד להקהילם:

ומפתח אה"מ לא תצאו שבעת ימים כו' כי שבעת ימים ימלא את ידכם כו' ופתח אוהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת ה' ולא תמותו כי כן צויתי. כי לעבוד עבודת המשכן צריך הכנה דרבה לעבדו בקדושה ובטהרה ולא יתערב בעבודה מחשבת פיגל לא ירצה או שיחשוב העובד שעל ידה עולה הוא לגדולה ולו העוז והמשרה לכהן פאר או שיחשוב שע"כ הוא עובד עבודת הקדש מיראת העונש שאם לא יעשה כן דמו בראשו ואחת דתו להמית כ"א צריך לכוון רק לשם פועלו לבדו ולא יתערב בו לא מחשבת גאה וגאון ולא יראת העונש ע"כ אמר שמוכרחים אתם לישב רק פתח אוה"מ ז' ימים ולא תבואו עדן אל הקדש פנימה למען שבימי ההכנה האלו יצא מלבכם כל מחשבה זרה ובטרם יזדככו ויטהרו מחשבותיכם מכל סיג מחשבה זרה לא תגשו אל הקדש כי ז' ימים ימלא ידכם בעת ההכנה לא תהי' מחשבתכם עדיין כלו קדש לד' כ"א עוד תשמחו בזה שע"י משמרת כהנתכם ימלא "ידכם" כחכם וחילכם להיות המשרה על שכמכם לשלוט באדם ועוד ושמרתם את משמרת ד' ולא תמותו" כל ז' הימים רק בשביל זה תהי' מחשבתכם לשמור משמרת כהנתכם מיראתכם שלא תמותו ותתחייבו בנפשכם אבל לא זו הדרך כ"א העבודה צריכה להיות תמה בלי שום כוונה אחרת רק לעשות רצון קונו והביא ראיי' לזה שהרי מרע"ה נאמר עליו ותחסרהו מעט שנמסרו לו מ"ט שערי בינה ולא הי' מן הצורך שהקב"ה יצווה עליו את התורה והמצוה שהרי הי'

ביכלתו להשיג הכל ממקור בינתו כל ציווי השם כמו א"א ואבותינו שקיימו את התורה עד שלא ניתנה אלא שרצה הקב"ה להורותו שצריך לקיים מצות הבורא אך ורק בשביל לקיים פקודי ד' ולא מפני ששכלו ודעתו מסכים לזה ע"כ אמר כי כן "ציויתי" גם אני ציויתי לשמור מצות ד' אף שהייתי מקיימם גם בלי ציווי משכלי ותבונתי כ"כ אתם צריכי' לקיימם בלי שום טעם רק מפני אשר צווה ד' ולזה צריך לכם הכנה דרבה. עוד י"ל כי מה שהוצרכו חז"ל לעשות גדרים וסייגים לתורה שלא יבואו לעבור על ד"ת הוא בשביל שהאדם בשכלו הדל והרזה לא יוכל להשיג עמקי וסודות תוה"ק ואם גם יגביה עוף על כנפי בינתו בכ"ז לא יוכל להגיע לפני ולפנים להבין הדברים על בוריין כ"א תמיד עומד רק על שער ומפתן החכמה ע"כ צריך לגדור גדר שלא יעבור על ד"ת שאינם מושגים לו בוריין אבל אם הי' משיג אמיתת תוה"ק עד תכליתה בלא"ה הי' נזהר מלעבור על פיקודיה ולא הי' מן הצורך לגדרים וסייגים ומה שבאמת לא יוכל האדם וחי להשיג עמקי סודות תוה"ק הוא בשביל שניתנה ע"י אמצעי מ"ר ע"ה שהוא בשר ודם ואי"ל מה הוא עובר אף תלמודו עובר אבל לו שמעני קול אלקים חיים בכל התורה כולה אז היינו משיגי' אמיתתה ולא הי' ההכרח לגדרים ולמשמרת וז"ש ופתח אהל מועד תשבו ז' ימים כל ימי שנותיכם ע' שנה לא תבואו אל הקדש פנימה להבין ולהשכיל כ"א רק פתח ושער אוה"מ תשבו ולא תוכלו לגשת אל הקדש ועי"כ שאין לכם השגה שלימה ושמרתם את משמרת ד' צריכי' אתם למשמרת והם הגדרים ששומרי' שלא תפרצו לעבור על ד"ת והסבה לזה שאין אתם משיגי' בתכלית השלימות הוא כי כן צוויתי שבאו לכם פקודי ד' על ידי שאני בשר ודם ולא קבלתם את התורה כולה מפי הקב"ה בעצמו ובכבודו ית"ש: עוד י"ל עפמ"ש רש"י הא אם לא תשמרו תמותו ולכאור' ק' לר' מאיר דלית לי' מכלל לאוו אתה שומע הן א"כ האיך סמך משה רבינו על הדיוק הא א"ל תשמרו תמותו הא ל"ל מכלל לאו ונ' מזה ראיי' לדברי השאלתות הובא בס' המקנה ח"ג בסוגי' דת"כ שאם הבע"ד אמר לשליח התנאי בכפילות אף שהשליח לא אמר בכפילא מ"מ התנאי קיים דהשליח אין לו כח לשנות מדעת משלחו יעביד אדעת משלחו ועיי' אבני מילואים סי' ל"ח ה"נ כיון דמ"ר לא הי' אלא שלוחו של הקב"ה והקב"ה אמר לו בכפילות הוא לא הי' צריך לכפול הדברי' ודווקא בתנאי ב"ג וב"ר שהתנה מ"ר מדעתו עמהם הי' צריך לכפול התנאי ע"כ דייקו ב"ג וב"ר ואמרו כאשר אדוני דובר ומצוה משא"כ הכא וז"ש ושמרתם וכו' הא אם לא תשמרו תמותו וא"צ לכפילות התנאי כי כן צוויתי ואני רק השליח ודי שהקב"ה המשלח אמר בכפל אבל אני א"א לכפול: שם כל זכר בבני אהרן יאכלנה חק עולם לדורותיכם מאשי ד' כל אשר יגע בהם יקדש עפמ"ש בלו"א בראשית י"ב מ"ש

ולא יחללו שם אלקיהם וכו' והיו קדש שלכאור' הוא חילול השם שבנ"א קרוצי חומר יאכלו אכילת הגוף דבר שהוא קדש לד' ונראה כחק מבלי הבין טעמו אבל ע"י שהאוכל את הקדש הוא בעצמו נעשה קדש לד' עי"כ אין כאן חילול השם וזהו ולא יחללו את שם אלקיהם באכלם כי עי"כ והיו הם בעצמם קדש וז"ש מה שכל זכר בכהנים יאכלנה הוא חק בלי נדע טעמו יותר מאשי ד' שאם הקרבנות בעצמם כבר הם חק בלי טעם מה שאוכלי' אותו הוא חק יותר נפלא וזהו "מאשי ד'" כלומר יתר מאשי ד' והתירוץ לזה הוא כל אשר יגע בהם יקדש שהאוכל בעצמו נעשה קדש וי"ל בזה ד' הרשע באגדה בשאלתו מה העבודה הזאת לכם שאחרי שהוא אין ביכלתו לאכול על טהרת הקדש ולא יקדש הוא בעצמו ע"י שאוכל את הקדש ע"כ הוא שואל מה העבודה הזאת שכלה קדש האיך יתכן שתהא לכם לצרככם שתוכלו להנות את גופכם בדבר שנעשה בו עבודת הקדש לשמים ואחרי שהוא במדרגה שפילה כזאת שאינו יכול להשיג האיך אפשר לאכול בקדושה ובטהרה ע"כ הקהה את שניו שהוא באמת אינו רשאי לאכול מקרבן ד' כמ"ש גבי פסח וכל בן נכר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים לא יאכלו בו וכיון שאינו רשאי לאכול מן הזבחים והפסחים שניו קהות:

עוד י"ל דברי המגיד הנ"ל עפמ"ד פ"ק דברכות אר"י פעם א' נכנסתי לחרבת ירושלים להתפלל ושמר לי אלי' ז"ל על הפתח וא"ל הי' לך להתפלל על הדרך כי בתפלה לבדה שאנו מתפללים שיחזיר הקב"ה שכינתו לציון אין אנו יוצאי' י"ח כ"א כמ"ש ושם דרך אראנו בישע א' אם אנו ישים לדרך פעמינו להשיג מטרת חפצינו ואנו עושים הכנות לגאולה ולבנין ירושלים אז בעז"ה נשיג את המבוקש אבל אם לא נעשה מצדינו מאומה לקרב את הגאולה אז לשווא תפלתינו כי לא תתקבל ברצון בלי מעשינו ונ"י לא נכנס רק להתפלל על חרבת ירושלים שתבנה ותכונן אבל טמן ידו בצלחת ולא פעל מאומה מאומה להגיע לתכלית המבוקש ע"כ א"ל אלי' היה לך להתפלל בדרך אף שטוב עשית שהתפללת אבל צריך אתה להתפלל בדרך כלומר ללכת בדרך המוביל אל מחוז חפצך ולא בשבתך בביתיך ורק שפתיך נעות בלי מעשה הכנה קול כזה לא ישמע במרומים שאף שאין בידינו להביא את הגאולה וכמ"ש השבעתי אתכם אם תעורו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ בכ"ז יכול יהא יושב ובטל ת"ל בכל אשר תעשה וכ"כ הי' ביצ"מ אף שהקב"ה גאל את אבותינו ברחמיו בכ"ז גם ישראל עשו את שלהם כמ"ש וחמושים עלו בנ"י מארץ מצרים וזהו שאלת הרשע מה העבודה הזאת לכם למה לכם להכין ולעבוד למען תביאו אל ארץ אחזתכם לכם ולא לו הלא לו להקב"ה לקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ הלא תכלו לישב בעצלתום והוא ית"ש יגאל אותנו בקרוב בלי עבודתינו וע"ז

תשיב לו בעבור זה עשה ד' לי אף שהוא גאלנו בכ"ז בצאתי ממצרים שגם ישראל בעצמם עשו את שלהם כמ"ש וחמושי' אבל אלו הוא הי' שם ולא היה עושה שום הכנה והזמנה לגאולה לא הי' נגאל כי ד' לא יעשה ארבות בשמים וי"ל שזה הוא ג"כ שאלת התם מה זאת כי גם יראים ושלמים בזמנינו עומדי' ומתנגדים לתנועה הזאת אשר היא רוח החייה באופן גלגל זמנינו להושיב הנשמה ותם וישר שואל מה זאת העבודה לכם הלא ד' יעשה את שלו בלי עזר מצדכם וע"ז תשיב לו כי בחזק יד על שישראל במצרים חזקו גם את ידם כמ"ש וחמושים עלו בנ"י ורק עי"כ הוציאנו ממצרים ע"כ גם אנו צריכי' לקרב את הגאולה ע"י מעשה והכנה:

וי"ל בזה ד' הספרי בפרשתנו מניין לאש מזבח הפנימי שלא תהא אלא ממזבח החיצון ת"ל אש המזבח תוקד בו כי שלא לבד תפלתינו בלי לב ולב תקובל ברחמים וברצון כ"א יהיו לרצון אמרי פינו שהדברים היוצאים מפינו יהיו אצלינו לרצון אמתי שמה שנהגה בשפתותינו נרצה בלב ונפש שיתקיימו שהאמרים יהיו ויתהוו לרצון אמתי וזהו מניין שאש מזבח הפנימי במקום מקדשינו לא יהי' אלא ממזבח החיצון אם מתחלה נבעיר אש התשוקה על מזבח לבינו ורק אז שלהבתיה ואור חדש על ציון יאיר להגיה חשכינו ת"ל ואש המזבח תוקד בו כמ"ש המפ' בו באדם צריך להעלות שלהבת התשוקה לבנין ביהמ"ק ואז ד' הטוב יעשה את שלו:

לריש הפרשה בתנחומא או"ה אומרי' מהו כך שישראל מקריבי' קרבנות א"ל הקב"ה זאת תורת העולה מי זאת עולה מן המדבר ומשה עלה אל האלקים עוד בתנחומא אמר הקב"ה והי' בית יעקב אש ולא יהי' שריד לבית עשו כי ד' דבר והיכן דבר ע"י משה היא העולה על מוקדה הנה אף שאנו חוגגי' בימים הבע"ל את חג חירותינו יציאתנו ממצרים עוד לא שיבר עול גלותינו כי ראינו עוד בזמן הזה קמים עלינו שבכל דור ודור עומדי' עלינו והנה ישנם אנשים החושבי' להסיר שנאת או"ה מעלינו ע"י שיקרבו א"ע להם ולהמונם אססימילירען אבל הניסיון יעיד שלא יועיל זה מאומה כי כ"ז ששם ישראל נקרא עלינו גם שנאתם לא תאבד כמ"ש לעיל המלאך הגואל וכו' ויקרא בהם שמי ושם אבותי שכ"ז ששם ישראל נקרא עלינו צריכי' אנו למלאך אשר יגאל אותנו מכל רע אשר זממו עלינו שונאינו כ"א אין תרופה כ"א בשנתחזק ונתעודר ונחזיק במעוזינו אין עוז אלא תורה להשכים ולהעריב עליהם לביהמ"ד והם כלין מאליהן והעיקר שלא נבוש שאנו ישראלי' כ"א אדרבה יהא לנו לגאון ולתפארת ששם ד' נקרא עלינו אז יראו שונאינו ויבושו כמ"ש בלו"א תזריע מקום יש להקב"ה ומסתרים שמו ושם הקב"ה בוכה שאם המקום שישנו להקב"ה בארץ להשרות שכינתו בישראל מסתרים שמו שרק בסתר ובהצנע אנו

יודען אבל בפהרסי' נבוש להקרא בשם ישראל ע"ז הקב"ה בוכה וכ"כ בלו"א פרשתנו שאש אשר עולה למעלה הוא רמז לגאוה וגאון וז"ש והי' בית יעקב אש אם בית יעקב וישראל כ"א ילבש מדת הגאוה על לאומיתו אז לא יהי' שריד לבית עשו כי ד' דבר היא הכנסת ישראל אם עולה ומגביהת א"ע למעלה ראש אז היא עולה על מוקדה אף שרוצים לשורפה בהבל פיהם בכ"ז כל כלי יוצר עליהם לא יצלח כ"ז שאש הגאוה על מולדתם תוקד בהם וזהו ג"כ כוונת התנחומא הנ"ל שאו"ה שואלים מה זה שישראל מקריבי קרבנות חלבם ודמם בכל עת ובכל שעה על מזבח אמונתם ומדוע לא ישליכו מנגד את אמונתם אחרי שהם דווים וסחופי' עליה כל היום וע"ז השיב זאת תורת העולה, גם אם מדבר ושממה יושם להם בכ"ז עולים ומתגאים שהם עם ד' ועי"ז אוביהם יפלו אחור:

שם והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף והבשר כל טהור יאכל בשר עפמ"ד בחולין מדכתיב זאת תורת הבהמה והעוף מי שעוסק בתורה מותר לאכול בשר אבל ע"ה אסור לאכול בשר וכ' רש"א בח"א אף דגם דגים כתיבי בהאי קרא מ"מ כיון דעיקר הטעם הוא דבאכילת בשר יש בו אופנים הרבה לאסור ע"כ ע"ה שאינו יודע הדינים אסור לאוכלו משא"כ בדגים שא"צ לידע רק מסנפיר וקשקשת וז"ש והבשר אשר יגע אפי' רק במקצת באיסור וטומאה אינו רשאי לאכול כי צריך להרחיק מצ"ט שעני היתר בשביל שער א' של איסור ע"כ אף נגיעה במקצת טומאה פוסלו כ"א והבשר רק כל טהור ויודע להבחין בין איסור להיתר הוא רשאי לאכול:

פ' שמיני:

ושור ואיל לשלמים וכו' כי היום ד' נראה אליכם נתכוונתי בזה לד' הג' בס' התורה והמצוה שע"כ לא הוצרך אהרן לשלמים יען שהשלמים באים לעשות שלום בין המקריב לאביו שבשמים ואהרן כבר נתכפר לו מקדם מעשה העגל וי"ל שזהו שאמר כי היום ד' נראה אליכם כי במי שיחרה אף ד' עליו לא יראה את פני האדון ד' כמ"ש במ"ר שכ"ז שהיו ישראל נזופי' לא נגלית עליהם השכינה ע"כ כ"ז שלא נתכפר להם מעשה העגל לא נראה להם השם ורק "היום" ולא מקדם ד', נראה אליכם ע"כ צריכי' אתם לשלמים לעשות שלום ביניכם לבין קונכם לא כן אהרן שכבר עשה שלום במרומיו אין לו להביא שלמים:

שם זה הדבר אשר צוה ד' תעשו וירא אליכם כבוד ד' המדרש הובא באוה"ח זה הדבר זו מילה שנאמר וזה הדבר אשר מל יושע שאף שאין אנו רשאי' לעבוד ע"מ לקבל פרס י"ל הנ"מ לקבל שכר גשמי שנקרא בשם פרס מלשון פריסה שהגשמית אינו אלא חלק ולא כל' אבל לעבוד את ד' כדי שיזכה לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו ולעלות למעלה בקדש רשאי ואפשר שע"כ אז"ל אל תהיו כעבדי' וכו' ע"מ לקבל פרס וסיים ויהי מורא

שמים עליכם כדי שתזכו לחזות בנועם ד' מותר לעבוד ולשמש וז"ש זה הדבר אשר צוה ד' תוכלו לעשות ע"מ שירא עליכם כבוד ד' תוכלו לעשות המצות והנה במדבר לא מלו ישראל וי"ל הטעם אחרי שהיו נזופי' למקום ולא יכלו לזכות לחזות בנועם ד' ולא יזכו למה שנאמר בא"א אחרי המילה ומבשרי אחזה אלוק ע"כ אחרי שלא היו יכולים לקוות לשכר רוחני ע"כ לא מלו וז"ש אחרי שממקרא שלפנינו מרומז שרשאי לעשות אלה המצות ע"מ שירא כבוד ד' והמילה שלא מלו במדבר ראיי' לזה ע"כ זה הדבר והסבה אשר רק יושע מל אותם ולא בהיותם נזופי' במדבר:

שם קרב אל המזבח ועשה את חטאתך וכו' וכפר בעדך ובעד העם ובמסור' שבבעה"ט. וכפר על העם גבי קטרת וכפר על חטאתינו כי רש"י פי' שהיה אהרן בוש וירא לגשת א"ל מ"ר לכך נבחרת י"ל שאהרן נתבייש בשביל שהוצרך להביא חטאת מכלל שחטא לכך בוש ונתיירא ואמר מי אנכי בעל חטא שאזכה לכפר בעד העם אבל כלפי שאז"ל אין ממנין פרנס על הצבור אא"כ קופה של שרצים תלוי' לו מאחוריו שאם לא חטא מעולם ואחרי שאין אדם בארץ אשר לא יחטא הוא ממין וסוג אחר א"כ מה לו ולבני אדם החוטאים להתערב עמהם ולכפר בעדם אחרי שהוא חף ונקי מכל פשע ע"כ טוב שגם הוא חטא מתחלה כאחד העם אלא ששב בתשובה שלימה ויסר עונו וחטאתו נתכפר אז לו נאה ויאה לכפר על אנשים כגילו העלולים לחטא ע"כ א"ל מ"ר לאהרן למה אתה בוש אדרבה לכך ובשביל כך שחטאת הפעם ע"כ נבחרת לכפר בעדם אבל אם לא היית חוטא מעולם אז לית דין בר אנש כ"א דמי' לבר אלהין ע"כ רק ע"י וכפר בעדך שגם אתה צריך לכפרת פשע ע"כ תוכל לכפר גם בעד העם ומה שהקטרת היתה מחלבנה ולבונה זכה מרמז ג"כ ע"ז שמי שצריך לכפר על העם צריך להיות מתחלה דומה לחלבנה שריחו רע ואח"כ נקה ינקה א"ע ויהי' ללבונה זכה ורק אם המתפלל בעד העם א"צ לומר חטא העם הזה כ"א יוכל להצטרף א"ע עם הצבור ולהתפלל וכפר על "חטאתינו" שחטאתי אני והם אז יוכל לכפר על חטאתם:

שם ויקרב את העולה ויעשה כמשפט במסור' שבבעה"ט ויעשה לאיש הבא אליו (ש"ב י"ב) כי לכאור' הי' מקום לומר כי דבר אשר הוא חוב על האדם צריך לעשותו שלם ותמים בכל תנאיו כ"א אם יחסר דבר ממנו הרי לא יצא י"ח אבל אם אדם מתנדב דבר מרצונו הטוב בלי שום התחייבות א"צ לדקדק כ"כ שיהא הדבר הנידר ונידב בלי שום חסרון אחרי שאינו מחוייב בדבר לא ירע ולא ישחית אם יחסר השלימות הגמור כמ"ש המשל האשכנזי, לנותן במתנה, חסרון לא ימנה, ואחרי שעולה באה בנדבה היה מקום לומר שא"צ להשתדל שתהי' בתכלית השלימות אחרי שאינו מחוייב להביאו אבל כלפי

שאז"ל רפ"ק דחולין גבי מומר דאדרבה בשביל דנדבה הוא הו"א דלא לקבל מיני' כי הנותן מתנה לנכבד צריך לדקדק ביותר שיהא בכל מילי דמיטב כי אם יקריב לדורון דבר גרוע ונבזה יאמר לו מה לך להביא דורון כבזה הלא אין אתה מחוייב לזה ואם נדבת לבך אנסך הקריבהו נא לפחתיך הירצך ע"כ אמר ויקרב את העולה אף שאינה אלא נדבה בכ"ז ויעשה "כמשפט" כחוק המחוייב עליו בדין ובמשפט וע"ז מייתי המסורה ויעשה לאיש הבא אליו אם רוצה לכבד אורח נכבד צריך לעשות נדבה כחובה:

עוד י"ל עפמ"ש המפ' שעיקר הקרבן הוא שיחשוב המקריב כאלו כל מה שנעשה בבהמה הנקרבת נעשה באדם המקריב אלא שהקב"ה חס על האדם כמ"ש בתפלת תענית שיהא חלבי ודמי וכו' כאלו הקרבתיו ע"ג המזבח ומצינו הוראת שם משפט לא לבד על הפסק דין כ"א גם על קיום הפסק פאללשטערקונג: דעס אורוטיילעס כמ"ש לעשות בהם משפט כתוב ע"כ אמר ויקרב העולה ויעשה כמשפט כאלו נעשה באדם משפט המחוייב והוסיפה המסור' ויעשה לאיש שכל מה שנעשה בבהמה כאלו נעשה באיש המקריב:

עוד י"ל עפמשה"ק באוה"ח בפרשתינו אחרו שהקב"ה עושה הכל בדין ומשפט א"כ מאי מהני קרבן בהמה לכפר על האדם אשר לו משפט מות כמורד במלכות ותי' כיון דאין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות א"כ בשעה שחוטא האדם נמשל כבהמה נדמה ושפיר מכפר בהמה ופי' בזה מ"ש משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ד' עיי"ש אבל דעדיין קשה בקרבן עולה דאינה באה אלא על הרהור הלב כאז"ל וא"כ א"ל דבשעת חטאו אדם כבהמה נדמה הלא לבהמה אין לה מחשבות ורעיונות וצ"ל דבעולה מעיקר' אין קושי' כיון שלא חטא אלא במחשבה ועונותיו עברו ראשו מבלי להוציא המחשבה רעה מן הכח על הפועל ול"ש לומר הנפש החוטאת היא תמות כמו שהשיבה מדה"ד וכל עיקר קו' אוה"ח לא היתה אלא על החוטא במעשה אשר בן מות האיש העושה זאת. אבל אם חטא רק בהרהורי' רעים מעיקרא לק"מ וז"ש ויקרב את העולה ויעשה כמשפט שגם העולה דין ומשפט היא שתכפר וע"ז מייתי המסור' ראיי' מדה"מ שלא נאמר רק שיעשה לאיש שנתחייב מיתה רק על המעשה כמ"ש חי ד' כי בן מות האיש העושה זאת ולא על מחשבה:

וא"ל בזה ד' המד"ר פ' נח אקרא דויזכור א' את נח ה"ד עיר קטנה זה העולם ואנשים בה מעט זה דור המבול ובא אליה מלך גדול זה הקב"ה ומצא בה איש מסכן וחכם זה נח ומלט את העיר בחכמתו ויעל עולות במזבח ואדם לא זכר את המסכן ההוא אמר הקב"ה אתין לית אתין מנהרי' לי' אנא מנהר לי' שנא' ויזכור א' את נח כי הרשעי' מקטינים א"ע

נגד הקב"ה ואומרי' שהקב"ה רם ונשא מאוד ואין כבודו להשגיח בקרוצי חומר כפירוש מוסקאטי אשר יומרוך וירוממוך למזמה למען יעשו המזמתה אבל נאמר וירא א' את כל אשר עשה והנה טוב מאוד ופי' כי הקב"ה מפרנס מקרני ראמי' עד ביצי כנים אף שהוא רם על כל רמים מ"מ מדרך הטוב להטיב לכל וקטן וגדול שם הוא שווין בעיניו ע"כ הוא משגיח על ברי' שפילה כמו על הגדול שבבריות על כלם הוא משגיח בשווה וזהו וירא א' את כל אשר עשה שאת כלם מגבוה עד שפל הוא רואה ומשגיח עליהם בעינא פקיחא והטעם והנה טוב מאוד שהקב"ה הוא טוב מאוד כמ"ש הודו לד' כי טוב ע"כ אין חילוק אצלו בין גדול לקטן והנה על קו' הנ"ל שהק' האיך יכפר קרבן עולה י"ל ג"כ שהוא ממדת טובו ית"ש כמ"ש טוב וישר ד' ע"כ יורה חטאים בדרך והנה חכמת המסכן בזויי' אצל בנ"א אבל הקב"ה שהוא מקור הטוב גם אל זה יביט אל עני ונכה רוח ע"ד שפי' בלו"א ומאזין תרועה ואין מי דומה לך וזהו כוונת המד"ר עיר קטנה ואנשים בה מעט זה דור המבול שחשבו א"ע לפחותים ונבזים עד שאינם כדאי' שהקב"ה ישגיח עליה' אבל נח חכם ומבין ומדעתו הי' ממדת טובו של הקב"ה שאף שהוא פחות ונקלה בכ"ז הקב"ה משגיח עליו ומלט א"ע בחכמתו הלזו והוכיח כן מויעל עולת שמוכח כנ"ל שהקב"ה ברב טובו מקבל עולות ע"כ הוא משגיח גם על השפלים ונבזים ואמר הקב"ה רק אתם בנ"א לא תזכרו את המסכן כי אין כבודכם להשגיח על השפלים בשביל שאין בכם מדת הטוב לכל אבל אני לא כן עמדי כ"א אדרבה אני ד' את דכא עוד זכור אזכרנו נאום ד':

שם וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם י"ל כיון דעם הוא. לשון יחיד הול"ל ויברכו בלשון יחיד דקאי על העם האמור וי"ל כי לכהן הי' לו שני עבודות הא' להורות לעם ד' דרכי ד' כמ"ש שפתי כהן תורה יבקשו מפיהו והשניי' להקריב את הקרבנות לגבוה והנה עבודת הקרבנות אינה נחשבת כ"כ כלימוד העם אשר ת"ת נגד כלם ואז"ל יותר מהקרבת תמידי' ע"כ אמר בעת אשר נשא ידיו אל העם כמו בשביל העם להורותם את הדרך אשר ילכון בעת ההיא בירך את ידיו של עצמו כי הגביהם למעלה ראש יותר ממה שהיו בעת עבודת הקרבנות:

שם ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם ופירש"י שהברכה היתה ויהי נועם וכו' ומעשה ידינו כוננהו וירא כבוד ד' אל כל העם כי לא די אם תפיח בקרבנו רוח קדושה וטהרה בימים המקודשי' בעת בואינו אל הקדש פנימה כ"א בימי המעשה והעבודה תהי' כל עבודתינו קדש לד' כי אדם לעמל יולד וא"א לו לחוג ולשבות בכל השנה כ"א יצא אדם לפעלו ע"כ אנו מתפללי' ביו"ט והשאינו ד' א' את ברכת מועדיך

לחיים שהברכה והטהרה שהשפיע עלינו החג המקודש לא יופסק ויבטל בעת בא שמש היו"ט כ"א גם בעת אשר נלך "לחיים" חיי העבודה והמעשה "אין דאס לעבענדיגע לעבען" גם אז נשא עלינו את ברכת המועדי' וז"ש מה יפו פעמיך בנעלים שלא לבד ביום כפורים שאסור בנעילת הסנדל יהיו פעמינו ותהלוכינו יפי' אף נעימים כ"א גם בעת אשר ננעול נעל בימי המעשה נהולל ביופי פעמינו ע"כ אחרי שעברו ימי חג המילואים ובאו ימי המעשה והעבודה ויצאו ויברכו את העם יה"ר שתשרה שבינה במעשה ידיכם' שלא לבד בעת שבת שבתון ששבתה העבודה תשרה שכינה עליכם כ"א גם כשאתם באים מימי קדש לימי חול תשרה שכינה עליכם והנה אם רק בימים שאין אנו טרודי' במלאכת החיים היינו יכולים לכוון את לבנו לאבינו שבשמים אז לא יהיו רק מעטים מבני עליי' שיזכו לטהרת הקדש להרחיק מטרדת המלאכה ורק לחזות בנועם ד' אבל אם תשרה שכינה גם במעשה ידינו כנ"ל אז כל ישראל כקטן כגדול לא לבד היושבי' בד"א של הלכה כ"א גם העוסקי' במסחור ובכל מלאכה יש להם מעלה בקדש ע"כ אחרי שאמר שתשר' שכינה במעשה ידיכם כנ"ל סיים וירא כבוד ד' אל כל העם לא רק ליחידי סגולה ואצילי ב"י כ"א לכל העם כקטן כגדול ד' עליהם יראה, ומה שפתח במקרא שלפנינו בלשון יחיד ויבוא משה ואהרן וסיים בלשון רבים ויצאו הוא להורות שלפני הקב"ה היו שניהם שקולים במעלתם אף שפקודתם היתה לכל או"א משמרת אחרת שמ"ר הי' רבן של ישראל ללמדם תוה"ק ופקודת אהרן היתה לעשות שלום כמ"ש הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום שני עמודי' האלו היו אבן פנה לייסד עליו בית ישראל והוצרכו ושניהם לזה כי הת"ח שתורתו אומנתו אינו ומעורב כ"כ עם הבריות. ואינו בקי כ"כ בטיבן לתווך השלום ביניהם ובשלום לחוד בלי תורה ג"כ לא יספיק ע"כ הוצרך לשניהם לזה אמר אף שבעת שבאו אל אוה"מ שניהם כאחד נחשבי' עד שאמר עליהם ויבוא בלשון יחיד בכ"ז בעת שיצאו מן האוה"מ הוצרכו להיות שניהם ובמ"א פירשתי מ"ש ורבים חללים הפילה וכו' שרק הת"ח יהנו מהגדולים ע"כ רק העצומי' והגדולים בתורה המה הרוגיה של ת"ח שהגיע להוראה ואינו מורה אבל ההמון לא יצטרכו לגדולת חכמתו אשר לא יבינו אותו ולהיפך לעשות שלום וללמד מוסר א"צ לגדולי' ולת"ח כי הם יודעי' בעצמם כדת מה לעשות כמ"ש ת"ח מרבים שלום בעולם רק ההמון צריך לאיש עושה שלום ביניהם ע"כ ע"י שהיו תאומי, צביי' משה ואהרן קא' ללימוד שהגדולים נצטרכו לו והאחר לתווך השלום שהוא נצרך לבריות ההמון עי"כ כלם התענגו מטובם וירא כבוד ד' אל "כל" העם: שם ותצא אש מלפני ד' ותאכל אותם וימותו לפני ד' עפמ"ש כמדומני בס' מלאכת מחשבת שאם הי' האדם משיג נועם מתוקת

העוה"ב אז מרוב החשק הנמרץ להתענג בתענוג נפלא כזה הי' האדם מאבד א"ע לדעת למען יעזוב מהרה את הארץ הנשמה ויזכה לחזות בנועם עולם העליון ע"כ נאמר נפשי יצאה בדברו ובשעת מ"ת על כל דיבור פרחה נשמתן עד שהוריד הקב"ה עליהם טל של תחיי' כאז"ל והוא בשביל שראו במעמד הנורא את גילוי השכינה בנועם זהרה ע"כ בחלה נפשם בחיי הגוף ורצו להשליך מעליהם את החומר העכור המעכבם להנות מאור העליון וז"ש ותצא אש מלפני ד' ותאכל אותם שנתלהבו מאש של מעלה כמו בשעת מ"ת כמ"ש שתויי יין נכנסו למקדש ששתו מיין המשומר בענביו ועי"כ וימתו. לפני ד' בטרם המית ד' אותם וטרם הגיע עתם למות מתו מעצמם לגודל תשוקתם לעוה"ב השליכו מנגד את עוה"ז שהוא מחיצה המפסקת בינם לבין אביהם שבשמים ועיי' לו"א אמור כ"ט: עוד י"ל לאחרי שיש ג' מדרגות הא' הגבוה שבכל היא להתהלך לפני ד' כמ"ש באברהם והב' הוא כמו נח את האלקי' והמדרגה האחרונה הוא אחרי ד' עיי' לו"א שהארכתי בזה ואחרי שנדב ואביהו לא מתו אלא בשביל שהיו גדולי' ממשה ואהרן זהו שרמז הכתוב שע"כ וימתו בשביל שהיו במדרגה לפני' ד' ע"כ אמר מ"ר הוא אשר דבר ד' בקרובי אקדש כפירש"י: שם ראשיכם אל תפרעו וכו' ובמסור' שבבעה"ט שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו ע"פ שז"ל אקרא דקרעו לבבכם ואל בגדיכם קרעו לבבכם בתשובה ואל תצרכו לקרוע בגדיכם ר"ל ואם אינו שב הקב"ה מייסר בכליון בנים כפירש"י אקרא הנותרים שאף על אלעזר ואיתמר נקלס' מיתה רק שתפלתו של מ"ר בטלה מחצה וגם מיתת אחיהם נדב ואביהו כפר' עליהם ככל מיתת צדיקי' ר"ל ואם יקחו מוסר אז לא יצטרכו לעתיד להיות אבלים ולקרוע בגדיהם שלא יהא הקב"ה מוכרח לטול מהם מחמד עיניהם ע"ש ראשיכם אל תפרעו לעתיד כאבלים ובגדיכם לא תקרועו כאבלים כי לא תמותו אחרי שקרעתם לבבם ולקחתם מוסר ולזה פירשה המסורה שמעו מוסר ואז אל תפרעו לעתיד להתאבל על מתיכם כי אוזן שומעת תוכחת חיים:

שם ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובמסורה שבבעה"ט כבד האבן ונטל החול ופירש דבמצ"ש שהנשמה יתירה יוצאת מן הגוף נעשה כבד וי"ל דאחרי שהאדם נברא להשלים א"ע א"כ מדוע לעבודת הגוף נותנו ששת ימי המעשה ולתכלית העיקרי להשלמת נפשו לא ניתן אלא יום א' השביעי המקודש לעסוק בו בתורה הלא נהפוך הי' לו להיות שלעבודה יותן רק יום א' ולקדושה היו צריכי' ששת ימים אבל הטעם הוא במ"ש כי טוב יום א' בחצירך מאלף כמו כן יום השבת אף שהוא רק יום א' מ"מ עצם היום הזה בערכו וקדושתו קדושת היום עולה על גבי ו' ימי המעשה ע"כ אף שבכמות ימי המעשה מרובי' מיום השביתה מ"מ באיכות הוא עולה על גביהן והנה אבן אף שהוא קטן בכמות

מ"מ צריך לטול חול הרבה עד שישווה במשקלו לאבן קטן ע"כ אמר כובד האבן שאבן א' קטן הוא כמו נטל החול שצריך לטול חול הרבה עדי ישווה לו וזהו כונת המסור' ולהבדיל בין קדש לחול דקאי אשבת לפי' בעה"ט הנ"ל ההבדל בין קדש לחול הוא כמו בין אבן לחול הנ"ל:

עוד י"ל עפמ"ש בלו"א שמיני לפ' מ"ש על ג' דברים העולם עומד שאף שבעניני חכמת אנו מהלכי' קדימה לרוח הזמן כשאר או"ה אבל בעניני הדת אין אנו רשאי' לזוז אף זיז כ"ש כ"א צריכי' אנו לעמוד ולהתיצב על המקום אשר עמדו עליו אבותינו הקדושי' בלי שום שינוי ושנה האבן כבד שאין לו הופכי' ואינו זז ממקומו והוא ציור המנוחה אבל המול הכוח מצויי' וסיעהו ממקום למקום והוא ציור התנועה והטלטול וז"ש להבדיל בין הקדש ובין החול שצריכי' אנו להבדיל ולהפריש בין הדבר הקדוש והוא תוה"ק ובין החול הדברי' הארציים ומהו ההבדל שבענינו הקדש דומי' לאבן שלא ינוד ממקומו העתיק אבל בענינו החול נדמה לחול להשתדל ללכת קדימה:

שם היא אשר דבר ד' לאמר בקרובי אקדש וכו' כי מה שכתוב בתורה וידבר ה' אל משה לאמר לפ"מ שאז"ל דיבור הוא לשון קשה ואמורה לשון רכה א"כ יסתור רישא לסיפא דפתח בקשה וסיים ברכה י"ל עפמ"ש האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי והוא שת"ח ששגגות נעשות להם כזדונות להם אמר האזינו השמים רמי המעלה לכם אדבר בלשון קשה אבל הארץ אשר דבקה לארץ בטנם להם אומר בלשון רכה ע"כ אמר הכתוב וידבר ד' אל משה וכדומה לו רמי המעלה להם ידבר קשות כי סביביו נשערה מאוד אבל לישראל רק לאמור להם בלשון רכה ע"כ אמר מ"ר לאהרן שנדב ואביהו על שהיו גדולי המעלה נענשו כפירש"י הוא אשר דבר ד' לאמר' שע"כ מצינו שני דיבורים סותרי' זא"ז להורות כנ"ל שלגדולי המעלה קלות נחשבות כחמורות וידבר להם בלשון קשה אבל על כל פני העם אכבד די שלא יחללו את שם קדשי ע"כ להם יאות לשון אמירה ובזה י"ל מ"ש להלן ויקצוף על אלעזר ועל איתמר בניו הנותרים לאמר דקשה לפרש מלת לאמר ולהנ"ל א"ש עפמ"ש באוה"ח דהנותרים הוא לשון פחיתות כמו צאן לבן הנותרות וכיון שלא החשיבם לרמי המעלה כנדב ואביהו ולא היו מסביביו נשערה מאוד שיאות להם דיבור קשה כמשה רבינו כ"א רק אמירה ותשמע הארץ אמרי פי ע"כ קרא אותם הנותרי' לשון פחיתות "לאמר" שמכאן ולהלן לא יאות להם לשון דיבור רק לאמר:

עוד י"ל עפמ"ש בלו"א וארא י' לפ' מ"ש כי מפני הרעה נאסף הצדיק שכ"ז שהעם עכ"פ בושי' לעבור בפהרסי' על מצוות תוה"ק עוד יש תקנה שע"י תוכחות הצדיקי' יחזרו

מלעבור גם בצינעא אבל אם לא ידעו בושת ומאנו הכלם ויחטאו בפומבי ובריש גלי אז אין עוד תרופה למכתם ולא יועיל עוד צדקת הצדיק וזהו כי מפני' הרע שהרשע יגלה פניו ולא ישים מסווה על פניו בעת חטאו ע"כ נאסף הצדיק ר"ל כי לא יוכל עוד לתקן עולם במלכות שדי וזהו בקרובי ע"י הצדיקים שהם קרובי' אלי אקדש שגם כל העם ילכו אחריהם ויקדשו את שמי בעת אשר על "פני" העם אכבד אם עכ"פ מכבדי' אותי לפנים בפהרסי':

שם ואחיכם כל ב"י יבכו את השריפה אשר שרף ד' כי לכאור' האיך אפשר שכלם יבכו אין יוצא מן הכלל הלא יש לכל אדם שונאי' ומתנגדי' ובפרט מי שעומד בראש כנדב ואביהו אבל אחרי שאז"ל אש של מעלה אוכל האש כלומר שמכלה כל אש זרה אשר בלב האדם ועי' עד"ז מ"ש ז"ל התורה היתה כתובה אש לבנה על גבי אש שחורה כי יש אש קדש לבנה וזכה והוא אש האהבה לכל בני אדם בכלל ולמשפחתו בפרט ואש שחורה אשר משאול תוקד והוא אש השנא' לבריות ואש המחלוקת אשר בין אחים יפריא והתוה"ק למדה אותנו שהאש הלבנה והטהורה רק היא תוקד אל מזבח לבינו ותכלה ותהי' למעלה ראש על גבי האש שחורה אשר צא טמא נאמר לה וז"ש וכל ב"י יבכו את השריפה בלי יוצא מן הכלל ואף שלא ימלט שגם להם שונאים ומתנגדי' בכ"ז אחרי אשר שרף ד' ואש של מעלה הלא מכלה את האש השחורה ואין בהם עוד סיג השנאה:

שם ולהורות את בנ"י את כל החקים אשר דבר ד' אליהם ביד משה ופירש"י מלמד ששכור אסור לו להורות והנה להורות תורה שבכתב אשר זיל קרי' בי' רב הוא בוודאי אף שכור יכול להורות כי קשה לטעות בדבר המפורש בתורה אבל תורה שבע"פ שמעתת' בעי' צלותא וזך הרעיון שאין לו לשתוי יין ואז"ל הלחות ו' טפחים היו שנים מהם נשארו בידי משה ופי' שתור' שבע"פ שנמסר' למשה מסיני ולחכמים הבאים אחריו אשר יסכימו מן שמי' על דרשותיהם וז"ש ולהורות וכו' ביד משה שנשאר בידיו הוא תשבע"פ הוא דאסור לשיכור להורות:

שם ואת שעיר החטאת דרש דרש משה בש"ס דקידושין ל' דרש דרש הוא חציו של תיבות י"ל ע"ד צחות עפמ"ד בילקוט שלשה לו כתיבי' בא' וקריי' בוי"ו אשר לא כרעיים ואשר לא חומה ואם לא יגיד ונשא עונו עמפ"ש הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא שהמוכיח צריך לזהר שלשונו תהי' רכה ואל"כ לא ישיג מחוז חפצו אבל כ"ז רק אם הוכח יוכיח למי שהוא חוטא רק מחמת שבולמים התאוה גוברת עליו ואחרי שמלא חמדתו ותשוקתו הוא כורע ומשתחווה לאדון עולם וחומה גדורה לפניו שלא יהרסנה

אבל מי שתמיד הוא חוטא ולא יכרע ולא ישתחווה לפני אלקי השמים והארץ והוא כעיר פרוצה אין חומה ואין מעצור לרוחו בשום פעם להכנע מפני פחד הדר גאון ד' לזה צריך להוכיחו בדברי' הקשים כגידין להמית הרשע ברוח שפתים וז"ש אשר לא כרעים שמי שאין לו כרעים להכנע מפני הדר גאון ד' ואשר אין לו חומה והוא כעיר פרא למוד מדבר ואין מחסום בשום פעם לרוחו הקשה לזה אם לא יגיד המוכיח דברי' קשין כגידי' ונשא הוא את עונו כי עליו החוב לייסרו בדברי' קשים אבל להחוטא רק מחמת תאוה אין להוכיחו להדי' לומר לו אתה החוטא כ"א יגלה רק טפח ויכסה טפחיי' והשומע יחוש לעצמו שעליו נאמרו הדברי' וזהו ולא תשא עליו חטא לאמר לו בפה מלא אתה חטאת ולפי"ז צריך המוכיח רק לדבר חצי דבר ולא כלו כי לא יורה עליו באצבע שעליו נאמרו הדברים וזהו ואת שעיר החטאת דרש אם ידרוש להוכיח את החוטא לא יאמר את כל אשר בלבבו רק חציין של דברים:

עוד י"ל עפמ"ש לעיל לפ' מ"ש והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי ד' שיותר קדוש האכילה לשם שמים מהקרבן הקרב ע"ג המזבח וזהו לאהרן ולבניו מה שהם אוכלי' בקדושה ובטהרה הוא יותר קדש מן מן האישים אשר יקריבו ע"כ אין מן הצורך ואינו רשאי להמית לגמרי להמית את תאוותי' כ"א צריך לקדש א"ע במותר לו ולאכול בקדשה ולא לשרוף ולכלות לגמרי את תאות היצה"ר וזהו ואת שעיר החטאת הוא היצה"ר דרש משה והנה שורף שנעשה לבם חלל בקרבם ושרפו ובטלו אותו מכל וכל וע"ז קצף משה ואמר מדוע לא אכלתם החטאת במקום הקדש שהי' לכם לאכול ולשתות אבל במקום הקדש כי האכילה היא קדש קדשים יותר מאשי ד':

שם זאת החי' אשר תאכלו וכו' במד"ר וילקוט עתיד הקב"ה לעשות אריסטון לצדיקי' וכל מי שלא אכל נבילה וטריפה בעוה"ז יזכה לאכול ממנו הה"ד וחלב נבילה וטריפה וכו' ואכול לא תאכלוהו בשביל שלא אכלתם נו"ט בעוה"ז תאכלו ממנו לע"ל לפיכך משה מזהיר את ישראל ואמר זאת החי' אר"א כמין גלגלת של אש הראה לו הקב"ה מתחת כסא הכבוד וא"ל אם ניקב קרום של מוח אפי' כ"ש טריפה ע"כ כי לכאור' יפלא אחרי שלע"ל יהי' עולם התיקון וכל הנאות הגוף כאין ואפס יחשבו האיך יצויר שהצדיקי' יתענגו גם לע"ל במאכל שהוא הנאה גופנית והלא צדיקי' יושבי' ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה א"כ אריסטון וסעודה זו מה טובה אבל לפמ"ש בדיבור הקודם שגם אכילה גופנית בזמן שהיא בקדושה וטהרה לשובע נפשו גם היא תחשב לעבודה רוחנית וחשובה יותר ממנה ע"כ מי שאוכל בקדושה וטהרה בעוה"ז גם לע"ל יאכל כדי להשביע נפשו ע"כ מי שאינו אוכל נבילות וטריפות בעוה"ז ומורה עי"ז שגם אכילתו

עבודת הקדש ע"כ יזכה לאכול גם לע"ל אבל מי שאוכל נו"ט א"כ אין אכילתן רק למלא כריסו ובטן רשעים א"כ בעוה"ב שהוא כלו קדש לא יאכל וכן פירשתי בלו"א מקץ מ"ש ג' שאכלו על שלחן א' ולא אמרו עליו ד"ת כאלו אכלו מזבחי מתים כי אם הצדיק אוכל לשובע נפשו לא מתה הבהמה בעת שחיטתה אדרבה כעת חיה היא כי נתעלית ממדרגת בהמה ונעשית לאדם ופי' ג"כ מ"ש ויהי האדם לנפש חיה כמו שהנפש הוא חיותו של אדם כן האדם האוכל את הבהמה בקדושה הוא נעשה נפשה של הבהמה והוא מחיי' אותה שמעלה ממדריגת בהמה למדריגת אדם אבל מי שלא יאמר ד"ת על השלחן ומורה שבעת אכילתו אין ד' לנגד עיניו הוא ממית את הבהמה שמורידה ממדריגת בהמה למדריגת אדם ביקר ולא יבין אשר נמשל כבהמות ירע ממנה ע"כ נקרא זבחי מתים שהוא ממית אותה בשעת זבחו וזהו כוונת המד"ר אחרי שהקדים שמאכילת צדיקי' לע"ל מוכח שגם האכילה היא עבודה תמה ע"כ א"ר מזהיר לישראל ואמר זאת החי' אשר תאכלו אם אתם זובחי השור לא שאתם ממיתין אותה בשחיטתה כ"א אדרבה זאת "החיה" בעת ההיא היא חי' אם תאכלו אותה בקדושה וטהרה. והנה האפיקורסי' מתלוצצים על תוה"ק שהוא מצוה על עניני אכילה ושתי' האסור והמותר ואומרי' שאין זה דרך כבוד כלפי מעלה שהשי"ת יתן עיניו על דברי' גשמיי' פחותים כאלה ולעגו הרבה על יגיעת בשר איזו יכשר או יטרוף הלא יאות לאמונה רוחנית לצוות רק על ענינים רוחנים העומדי' ברומו של עולם ולא לעשות כוונות למלאכת הבישול והאפיי' שקורין "קיכען-רעצעפטע" אבל לפי הנ"ל שגם אכילה בטהרה היא עבודה לשמו ית' כל דבריהם מאפע הבל ותהו יחדיו כמובן ובאמת אין זה רחוק מן הדעת שתוה"ק מזהירנו על עניני מאכל ומשתה אחרי שהאדם הוא בעל גוף וחומר ולא מלאך שהוא רק רוחני ע"כ רק ע"י דברים גופנים שהאדם עוסק בתם תמיד יוכל הקב"ה לפעול עליו לטובה ולא רק ע"י דברים רוחני' שאינם דומי' לו כמ"ש הרא"ה בס' החינך ודוגמא לזה הלא ראינו שאם ניקב קרום של מוח טרפה אף שהגלגלת קיימת והוא הלא עצם חזק הוא והי' לו להגן יותר על המוח מן הקרום של מוח הרך והחלש בכ"ז אחרי שהמוח בעצמו רך וחלוש אינו מגין עליו רק הדומה לו קרומו הרך אבל אם ניקב אף שהגלגלת הקשה קיימת אין בכח הקשה להגין על הרך מזה ראינו שרק הדומה יפעל לטובה כ"כ התוה"ק לא תגן על האדם אם היתה מצווה רק בענינים רוחנים וזהו מליצת המדרש הוציא הקב"ה גלגלת של אש מתחת כסא שהכבוד שלא תאמר שהוא חילול כבודו ית"ש שמצווה על דברי' גשמיי' כמו אכילה לזה הראה לו את גלגלת אף שלא הי' לכאו' להראות לו רק את המוח לבדו עם נקיבת

קרומו אלא שהראה לו את הגלות להורות אף שהיא קיימת אינה מגונה על שאינו דומה לה הרך כ"כ תוה"ק לא תפעול לטובה על האדם רק במצותיה על דברי' גשמיים:

עוד י"ל דפתח בחי' וסיים בבהמה לרמז על ע"ד האר"י הידועי' לפרש מ"ש כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ד' שבכל דבר מאכל יש רוחנית וגשמית והגוף נהנה מהגשמית והנשמה מהרוחנית שבו ופירשתי בזה מ"ש גבי איסור דם "ולא תאכל הנפש עם הבשר" שגלוי וידוע לפני הקב"ה שבדם ובשאר איסורי מאכלות אין בהם שום ניצוץ רוחני רק כלו גשמי א"כ אם יאכל אותם האדם לא יאכל רק גופו אבל נשמתו שנהנית רק מרוחנית שבמאכל לא תהנה מאומה וז"ש שע"כ אסרתי הדם וכדומה בשביל שידעתי שבאכלם אותו לא תאכל הנפש מאומה עם הבשר הגוף יחדיו רק הבשר יאכל והנפש תרעב וידוע דהנשמה יש לה שמות הרבה ומהם חיה. ע"כ אמר זאת החי' אשר תאכל הנשמה והרוחנית שבה תאכלו ולא רק הגשמית לחוד עוד י"ל כי הבהמה היא מעלה לא רק מהדומם כ"א גם למעלה מהצומח וי"ל דכ"ז בבהמה טהורה אבל הטמאות אשר רוח גסה ועכורה בקרבם אינם למעלה מצומח רק למעלה מדומם כמ"ש ברול ונחשת מנעליך וכימיך דבאך שהאדם אשר גם בזקנותו לא ישוב ונחם על חטאיו אינו יכול לנעול מנעל עור בהמה להורות דאיהו עדיף מינה דאדרבה איהו עדיפ' מיני' שהרי אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות רק ברזל ונחשת מנעלו מדומה יוכל ללבוש אבל לא מעור וע"כ נאסר יוכ"פ בנעילת הסנדל של עור להורות ג"כ ע"ז והארכתי בזה במק"א ואם באדם כן ק"ו בבהמה טמאה שאינה למעלה רק מדומם ולא מצומח ואחרי שלא יאות לאדם לאכול מה שלמטה הימנו בשני מדרגות ע"כ נתן טעם על איסור הטמאים אשר על "הארץ" שהיא רק למעלה מדומם הארץ ולא מצומח: שם טמאים הם וטמאים יהיו לכם הך כפל לישנא י"ל דרומז למ"ש ז"ל הובא באוה"ח שנקרא שמו חזיר שעתיד להחזיר להיות מותר וזהו דוקא בחזיר אבל בשארי הטמאים אמר כמו שטמאים הם לע"ע כן גם יהיו טמאים גם לעתיד:

שם וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשבורו עפמ"ש בפ' צו וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר ואם בכלי נחשת בשלה ומורק ושטף במים עפמ"ש בלו"א פ' צו לפ' מ"ש עיסה שנילושה ביין שמן ודבש אין חייבי' על חימוצן כרת שרומז ע"ז שאם עשיר יחטא לרום לבבו וישמן ישרון ויבעט מרוב טובה אין עוד להחליט עליו שוכרת לגמרי מישראל כי יש לו התנצלות קצת כמ"ש וכסף וזהב הרביתי להם וזהב עשו לבעל אבל עני ודל ולרש אין כל להרים לבבו אם הוא חוטא אין לו שום התנצלות ואחת דתו להכרת מעץ החיים וזהו עיסה שנילושה במ"פ דהוא מצה עשירה

אם היא החמיצה אין חייבי' על חימוצה כרת כי עוד יש תקווה לאחריתו וז"ש דרך רמז על החטאת וכלי חרש אשר תבושל אם החטאי' גמר ויתבשל אצל עני ואביון אשר נמשל כחרס מחרסי האדמה אז אין לו תקנה אלא שבירה ונתיצה אבל אם בכלי נחשת שהוא רומז על עתיר נכסין שהוא משתמש בכלי מתכות אז א"צ שבירה כ"א יש תקנה לקלקלתן ומירק ושטף במים מי הטהרה. וז"ש בפ' מצורע זאת תורת אשר בו נגע צרעת אשר לא תשיג ידו בטהרתו ונתקשה באוה"ח ביתורא דהאי קרא ולהנ"ל י"ל דאם העשיר חוטא אין החטא בו בעצמו כ"א הכסף והזהב אשר רבו לו המה בעוכריו אבל אם העני חוטא אז החטא הוא בו בעצמו וז"ש זאת תורת אשר בו בעצמו הנגע ולא בדברים שנוגעי' חוץ ממנו גורמי' לו לחטוא שהרי לא תשיג ידו בטהרתו ולרש אין כל כ"א משחתו בו וז"ש וכלי חרש הוא העני אשר יפול מהדברים המטמאים אל תוכו זהו מברר שכל אשר בתוכו יטמא שמכף רגל ועד ראש אין בו מתום ע"כ אין לו תקנה רק ואותו תשבורו:

שם אך מעיין ובור מקווה מים יהי' טהור ונגע בנבלתם יטמא כי לחזק הדת על תלו צריך לחקירה ולקבלה שניהם יחדיו יהיו תמים להעמידנו חי לעני ד' אבל אם יחסר אף רק א' מהם או החקירה או הקבלה או שקבל ממקור אכזב לשתות מים הרעים או אף שקבל מבאר מים חיים אבל אדם תועה מדרך השכל בחקירותיו בא בידי דרכים נלוזות ועקשים בכל א' מצדדי' האלו לא יבוא לגשת אל הקדש וז"ש אך מעיין והוא מקור השכל אשר ישפיע מחשבות טהורות זכות ובהירות וגם כפלים לתושיה לו גם מקווה מים הוא אשר שאב מבאר חפרוה שרים והוא הקבלה האמיתית והנאמנה רק ע"י שתים אלו יוכל להיות טהור גברא אבל הנוגע בנבלתה שאם גם רק א' משתי אלו השחית מראהו ונעשה נבילה ונצר נמאס אז כבר יטמא:

שם כל הולך על גחון וכו' (כי אני ד' המעלה אתכם מאמ"צ) ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ות"א בכל ריחשא דרחיש כי אני ד' המעלה אתכם מאמ"צ כי צריך האדם לידע ולהכיר ברום מעלתו ולא יכוף את ראשו כאגמון ע"כ הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים מבית עבדים למען לא יהיו כעבדים המשפילי' א"ע ואת כבודם לארץ כ"א בני חורין היודעי' להעריך ערך אשיותם ולזהו ולא תטמאו את נפשותיכם לרחוש על הארץ ולהשפיל כבודכם לעפר כי אני ד' המעלה אתכם מאמ"צ ולמען תשאו את ראשיכם ותהיו אנשים ולא עבדים ולא תחתו לקול עלה נדף וי"ל בזה מ"ש פ' במדבר וידבר ד' וכו' לצאתם מארץ מצרים לאמור שאו את ראש כל עדת בנ"י שאחרי שיצאתם מבית עבדים ואולך אתכם קוממיות שתלכו בקומה זקופה מעתה מכאן ולהלן לא תשוחו

לעפר ראשיכם לפני כל כלב אשר יחרץ לשונו על בנ"י כ"א שאו ראש שיהא לכם הרמת ראש וקומה זקופה:

עוד י"ל עפמ"ש לעיל בפ' יתרו בשם אוה"ח שע"כ הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים בשביל שהוא בית עבדים שהעבדי' ושרי מעלה מושלי' בו והקב"ה רצה בעצמו ובכבודו לשלוט על ישראל הדרתו ובלו"א יתרו פי' מ"ש זכור ושמור בדבור א' וכו' ד' אחד ושמו אחד לשם ולתפארת ולתהלה שאין כאן חילול כבוד שמים שהוא רם ונשא ישגיח על קרוצי חומר גושי עפר ע"י שאנו מקדשי' גם את גופינו קדש לד' ע"כ ראויי' אנחנו שהוא בעצמו ובכבודו ישלוט עלינו ולא ע"י שרים עיי"ש באריכות וז"ש כי אני ד' המעלה אתכם מאמ"צ להיות לכם לאלקי' אני בעצמי כד' אוה"ח הנ"ל וכיון שכן שלא יהא חילול כבודי בזה והייתם קדושים ופרושי' גם בעניני הגוף כי קדוש אני ונאה לקדוש פאר מקדושי' ואז ד' אחד לשם ולתפארת שם והתקדשתם והייתם קדושי' כי קדוש אני פירש"י לפי שאני אקדש אתכם למעלה לעוה"ב עפמ"ש בלו"א נח לפרש מ"ש ויתהלך חנוך את האלקי' ואיננו כי לקח אותו אלקי' כי דמה בנפשו שהולך לפני הא' וזהו מתהלך בנין התפעל שנראה כמהלך כמו מתרושש אבל בעת אשר לקח אותו א' לגבהי מרומים ליהנות מזיו השכינה אז ראה בעיניו שכל מה שדמה שהוא הולך בעוה"ז לפני הא' הוא אפס ואין כקליפת השום נגד מחזה שדי אשר חזה במרומים וז"ש והתקדשתם אתם סבורי' שקדושי' אתם לעת עתה אבל באמת הוא רק דמיון אבל והייתם באמת קדושי' בעת שאני אקדש אתכם למעלה לעוה"ב כפירש"י:

החדש על פרשת תזריע

אשה כי תזריע וילדה זכר פירש"י אשה מזרעת תחלה יולדת זכר י"ל עפמ"ש ז"ל אשריו לאדם שבניו זכרים ראינו שעיקר הברכה הוא זכר וכ"כ בעה"ט זכר בגימטרי' ברכה והנה כן יבורך גבר ירא ד' כמ"ש ז"ל בשכר שמשהי' א"ע על הבטן כ"כ י"ל מי שלא ראה קרי מימיו ונזהר מחטאות כעורי' שלא לטמא אות ברית קדשו כ"א לא זרע לריק לשחת זרעו ארצה בטרם נשא אשה כ"א כחו וראשית אונו נתן אל האשה אשר הוכיח לו ד' כמ"ש ביעקב אבינו זה יבוא על שכרו שבניו יהא זכרים והנה תזריע הוא פועל יוצא ע"כ אמר אם בטרם נשא אשה לא קרה לו מקרה בלתי טהור רק בעת מער ולויות לקיים מצות פר"ו היא היא שגרמה לו להוציא טפה ראשונה זרע קדש וזהו שהיא תפעול שיוציא זרע אז שכרו שבניו יהיו זכרי' וזהו אשה מזרעת תחלה ודקדק ברמב"ן הלא לאשה אין לה זרע רק דמים ולהנ"ל ה"פ שהיא מזרעת תחלה כלומר שהיא הראשונה המתחלת

לפעול שהבעל יוציא זרע אבל קודם שנשאה הי' המעין חתום וסגור אז קדוש יאמר לו ויזכה לבנים זכרים. וע"ד הרמז י"ל ואפס קצהו מצאתי באוה"ח והנני יוסיף ע"ד ז"ל עפ"י שאז"ל שהקב"ה אומר שובו אלי שאנו נהי' המתחילי' וכנ"י משיבה השיבנו ד' אליך ואז"ל שכל הגאולת נאמרו בלשון נקיבה מה היא מתעברת וחוזרת ומתעברת כך ישראל נגאלי' וחוזרי' וגולים עד לע"ל שתהי' גאולה שלימה שאין אחרי' גלות עליה נאמר שירו לד' שיר חדש בלשון זכר והנה הגאולת הראשונות לא היו ישראל המתחילי' בתשובה ע"כ לא היתה גאולה שלימה ונקראת בלשון נקיבה אבל כשאנו נהי' המתחילי' אז תהי' גאולה שלימה אשר שמאה נאה לה בלשון זכר וזהו אשה הרומז לכנסת ישראל אם היא תזריע תחלה לתשובה לתורה ולתעודה ותקיים שובו אלי ואשובה אליכם אז תלד זכר שגאולתה תהי' שלימה עד שתקרא בלשון זכר:

ובאוה"ח דקדק דהול"ל ותלד זכר מאי וילדה בעבר דקאמר קרא וגם לפרש הך דמיון כימי נדת דוותה תטמא למאי אתא ורז"ל דרשו בזה וי"ל שאז"ל שע"כ היולדת מביאה קרבן על שבשעה שכורעת לילד נשבעת שלא תזקק עוד לבעלה ולפי"ז י"ל שטומאתה הוא ג"כ מטעם זה אחרי שראה הקב"ה שהיולדת תעבור על שבועתה שלא תזקק עוד ע"כ לעונשה ולקונסה על חטא זה נגזר עליה טומאת לידה ולפי"ז מצינו טעם נכון שביולדת זכר טמאה רק ז' וביולדת נקיבה שבועיים עפ"י שאז"ל במס' נדה ל"א שחבלי יולדת נקיבה קשים מחבלי יולדת זכר ע"כ מסתמא ביולדת נקיבה שקשי' עליה מאד מאד חבלי וצירי יולדה היא נשבעת בלב שלם שלא תסבול עוד יסורי' קשים כאלו ע"כ עוונה בעברה על שבוע' זו כפלים לתושיה מיולדת זכר שאין חבליה קשים כ"כ ואינה נשבעת כ"כ בלב ונפש ע"כ אחרי שחטאה בכפלים לוקה ג"כ בכפלים והנה טומאת נדה הוא ג"כ לעונש על האשה כאז"ל היא שפכה דמו של אדה"ר וכו' וזהו פי' הכתוב אשה כי תזריע עוד הפעם אף שכבר ילדה זכר כבר בעבר ונשבעה שלא תזקק עוד לבעלה ע"כ וטמאה ז' ימים לעונש והוסיף לפרש כימי נדת דוותה תטמא כמו שטומאת נדה לעונש כנזכר כ"כ טומאת לנדה לכפרת פשעה. ומה שדקדק באוה"ח בכפל הלשון דבר לאמר הדברי' כפשטן אחרי שבטומאתה תהי' ז' או י"ד ימים והמה עצבי' כמ"ש מ"מ תינוק נימול לשמונה שלא יהיו אביו ואמו עצבים וימי טוהר ל"ג וס"ו שמחים בו ואחרי שדיבור הוא לשון קשה ואמיר' לשון רכה ע"כ על ימי טומאת' שייך לשון דיבור הקשה ועל ימי טוהר לשון אמיר' רכה:

ובתנחומא פרשותינו הי' איוב רואה את בני אדם ואשה יולדת זכר והספינה שטה כתוך הים אצבע על אצבע ותמה על הדברי' האלו אמר אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק

לפיכך אשה כי תזריע וכו' עפמ"ש בלו"א פרשתינו שע"כ בני אדם אינם יצורי כפיו של הקב"ה כ"א מבטן אשה יולדו כדי להקל מעליהם עונש אם יחטאו ויקבלו שכר אם יזכו שע"י שבחטא יחמתם אמם יש להם מלחמה תמידית נגד היצה"ר וראוי להם מתן שכר אם יכבשוהו אבל אם היו יצירי כפיו של הקב"ה כל הצדקה שהיו עושי' לא להם הצדקה כ"א ליוצרם ובוראם עיי"ש ע"כ אחר שראה איוב שאשה יולדת זכר ולא נברא בלי אמצעי ע"י הקב"ה בעצמו ובכבודו והטעם לזה כמו שהספינה שטה על פני המים כי כח ומשא הספינה משקיעו במים והמים עומדי' לנגדו ע"כ לא נשאר רק מקצתו שקועה במים כ"כ האדם ע"י שהוא ילוד אשה הכחות המתנגדי' בו לוחמי' תמיד בכל היום והוא בעצמו צריך לנטל ולנשא א"ע שלא ישקע לגמרי בים התאוה ובמים הזדונים ע"כ אמר אשא דעי עי"כ אני בעצמי צריך אני לנשא ולנטל את דעותי ומחשבותי למעלה מעלה ע"י "מרחוק" בשביל שאני בלידתי ויצרתי רחוק מד' כי ילוד אשה אני אשר בחטא תחמתני כמ"ש ומותר אדם מן הבהמה אין אבל "ולפועלי" אם הקב"ה בעצמו ובכבודו בלי אמצעית האשה הי' פועל ובורא אותי אז לו "אתן צדק" שכל צדקתי וזכיותי הוא הסיבה ולך ד' הצדקה ולא לנו ע"כ אשה כי תזריע וילדה כנ"ל לפי חומר הנושא:

שם וביום השמיני ימול בתנחומא הה"ד אין קדוש כד' כי אין בלתיך עפמ"ש בלו"א קדושי' כ"ז לפרש מ"ש קדוש קדוש וכו' מלא כל הארץ כבודו שקדושת הקב"ה אינה דומה לקדושתינו שאצלינו הקדושה היא הפרישה מחברת בנ"א ובהקב"ה שאין מי ידמה לו הקדושה היא להיפך שהוא כביכול פורש א"ע מגדולתו ומשגיח על קרוצי חומר עיי"ש וז"ש ז"ל והייתם קדושי' יכול כמוני ת"ל אני ד' הכוונה כנ"ל שלא יאמר האדם כמו שקדושת השם הוא שמלא כל הארץ כבודו כ"כ יתערב גם הוא עם המון הבריות ת"ל אני ד' קדושתי למעלה מקדושתם והראי' שהקב"ה לא יכול להיות קדוש כמונו לפרוש א"ע מן הבריות שהרי הוא מחיי' את כל יושבי תבל ואלמלא הי' מסיר השגחתו מעליהם אף רגע א' היו כלם נספים וכלים כי אין שום חיות בלעדו ית"ש וז"ש אין קדוש כד' אין אנחנו יכולי' להיות קדושי' בבחינת קדושת השי"ת והטעם כי אין בלתיך אין שום נברא בעולם יוכל לעמוד חי וקיים בלי השגחתו ע"כ קדושתו שמלא כל הארץ כבודו ואחרי שהמילה היא אות ברית קדש לישראל עם קרובו שנהי' נפרשי' ונבדלים מן האו"ה אל יאמר האדם אני אתערב עמהם ולא אמול ואהי' קדוש בבחינה שהקב"ה קדוש לזה מייתי המדרש אין קדוש כד' וכו' כנ"ל:

שם וכפר עליה וטהרה ממקור דמיה ונראה עפמ"ש ז"ל היא שפכה דמה של אדה"ר כמובא בדיבור הקודם ע"כ אף שהיא בעצמה לא חטאה מ"מ צריכה לכפר על מקור

שלה היא חוה אם יכל חי לז"א וכפר עליה אף וטהרה שהיא טהורה ולא חטאה בכ"ז ממקור על המקור שממנו נקרה היא האשה הראשונ' ששפכה דמו של אדה"ר גם היא צריכה לכפרה ואחרי שאז"ל שמדה טובה מרובה ממדת פורענות אם היא צריכה לכפר על מקור מקומו טמא מכ"ש שיזכו מי שבאים ממקור טהור ואפשר להעמיס כן במסור' שבבעה"ט במקהלות ברכו אלקי' ד' ממקור ישראל עפמ"ש והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ שאף שיבוא הזמן המקווה שכל בני תבל יכרעו וישתחוו לפני ד' צבאות בכ"ז עם ישראל ישארו עם סגולה החביב ונחמד בשביל שהם ממלכת כהנים כמו שהכהן מברך ראשון על התורה כ"כ אנו שלומי אמוני בנ"י אנו הראשונים בקבלת אלקותו כמ"ש בלו"א נשא מ"ו וז"ש במקהלות ברכו א' אף שיקהלו כל העולם כלו לברך את ד' ולהכיר מלכותו בכ"ז המעלה והיתרון לישראל ישאר לעולם בשביל שד' ממקור ישראל שמקור הטהר' והקדושה לכל העולם הוא עם ישראל וזהו נלמד מהכתיב שלפנינו שהכל הולך אחרי המקור עוד י"ל עפ"י מאז"ל דע מאין באת מטפה סרוחה ע"כ האדם יזכור תמיד מקורו הנאלח אשר ממנו נוצר לא יחטא בנקל כ"א יכיר את בוראו כדאי' במדרש זכור בארך ובוראך וז"ש וכפר עליה ונהר' זה יהי' לה לכפרה וטהרה אם תזכור תמיד את מקור דמיה ועי"ז יהי' ד' ממקור ישראל:

שם וראה הכהן את הנגע בעור הבשר ושער בנגע הפך לבן ומראה עמוק מעור בשרו נגע צרעת הוא כי אם האדם ברתיחת דמי ילדותו הוא חטא י"ל שלא חטא אלא בגופו אשר התאווה תאוה אבל נפשו וכשמתו טהור' ולא מגואלה אבל אם זקן ואיש שיבה מנאף שכבר בטלו טוחנותיו ושערות ראשו הלבינו ואין אש התאוה בוער עוד בקרבו זהו לאות לבן מרי שרוחו ונשמתו נשחתה וכמעט אין תרועה למכתו כי עמוק בפנימיות כבר אכלה חרב העון וז"ש אם בעת אשר כבר בטלו הראות העין הרואה והלב החומד ושער בנגע הפך לבן שכבר הלבינו שערותיו שהגיע לימי זקנה ועוד טומאתו בו זהו לאות שלא רק בעור בשרו והוא גופו בו הנגע כ"א עמוק יותר מעור בשרו שלא לבד בשרו עליו יכאב ותאוותיו בעוכריו כ"א בפנימיות הושרש החטא ע"כ נגע צרעת הוא בו בעצמו ולא רק בעור בשרו:

שם ואם פשה תפשה המספחת בעור אחרי הראותו אל הכהן לטהרתו ונראה שנית אל הכהן עפמ"ש להלן בפרשתינו טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו ובמסור' שבבעה"ט אשר ידע איש את נגעו כי אז"ל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע וכשם שמקבלי' שכר על הדרישה כך על הפרישה ופי' בזה בלו"א תצוה הוכח תוכיח וכו' ולא תשא עליו חטא כ"א ידוע שלא ישמעו לקול המוכיח אז נוסף

חטא על פשע ע"כ רק אז הוכח תוכיח אם יודע אתה שלא חטא ותגביה ע"י תוכחתך את החטא והנה מי שחוטא מחמת תאותיו שסימאו את עיניו מראות ברע אשר הוא עושה והוא כסיל בחושך הולך אם המוכיח יפתח את עיניו להראותו כי ברע הוא ישיב וירפא לו כי אחרי שלא חטא רק ברוח שטות והלך חשכים בשביל שאין נוגה לו שיגיה חשכו ע"כ בשמוע דברי המוכיח יאמר האח חמותי ראיתי אור כמש"פ מ"ש מי זה בכם ירא ד' שומע בקול עבדו הבא בשם ד' להוכיחו על פניו אשר הלך חשכים רק בשביל שאין נוגה לו שלא הי' מי שיפתח את עיניו אבל מי שיש לו שרץ האפיקורסות במוחו וידע בשעת חטאו כי לא טוב עשה ובכ"ז הוא חוטא בשאט נפש לזה לא יועילו דברי תוכחה ומוסר כי במה נחשבו לו הלא גם מעצמו ידע שחוטא הוא וע"ז נאמר ברוב דברים לא יחדל פשע בדברים לא יוסר עבד ולא לבד שלא יועילו לו דברי מוסר כ"א יוסיפו סרה עוד כי יעשה להכעיס ולהמרות דברי המוכיח ולא לבד שדברי מוסר אשר אוילים בזו לא יטהרו אותו כ"א עוד יפעלו עליו לרעה כנ"ל וזהו טמא יטמאנו הכהן אשר שפתיו ישמרו דעתו ותורה יבקשו מפיהו לא בכל פעם דבריו מטהרי' את החוטא כ"א לפעמים עוד טמא יטמאנו ע"י דבריו הוא יוסיף טומאה על טומאתו והוא אם בראשו נגעו שאינו חוטא בסמיות מחמת התאוה כ"א ראשו נמלא בנגע המינות ואפיקורסות ונתנה המסור טעם לזה כי החוטא מחמת תאוה לא ידע את חטאתו ואהנו' הני מילי מעליות' דמיתאמרי מפי המוכיח לפקוח עיניו העורות אבל מי שבראשו נגעו יודע שבנפשו הוא רק שאינו חש לזה ע"כ אשר ידעו איש את נגעו ובכ"ז הוא חוטא ע"כ לא מהני תוכחה ואז"ל כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר הכוונה עפמ"ש זה דרכם כסל למו ואחריהם בפיהם ירצו סלה כי החוטא מחמת תאווה הוא דומה לבהמה שגם הוא אין מעצור לרוח תאותה ואחרי שהוא בוש להיות כבהמה ע"כ אף שלא חטא רק מחמת תאווה הוא מתהפך כחומר להיות חכם ואפיקורוס לומר שלא חטא מחמת תאוה כי חרפה היא לו שלא לעצור ברוחו כ"א אומר שבשכלו הדל והרזה הוא חולק על דברי תוה"ק עיי"ש באריכות וזהו כיון שעבר אדם עביר' ושנה בה וכדי שלא יתלוצצו עליו שהוא נמשל כבהמה נדמה ע"כ הוא נתחכם לומר על האיסור שעבר עליו שהוא היתר ואחרי אמרנו שהחוטא מחמת מינות שנזרקו בו לא יועיל לו דברי תוכחה ואדרבה יוסיפו חטא על פשעו ע"כ רמז הכתוב ואם פשה תפשה המספחת אחרי הראותו לכהן לטהרתו שהכהן כיוון לטהר את המצורע מנגעי לבבו וראה שלא פעל מידי לטובה ואדרבה פשתה המספחת אחרי הראותו לו' זהו לאות לבן מרי שכבר יש לו שרץ במוחו ע"כ לא הועילה התוכחה ואם הי' מוכיחו בעת חטאו הראשון שלא

חטא אז רק מחמת תאווה ואז בודאי היתה פעולת צדיק לחיים אבל הסבה שלא הועילה הוא שכבר חטא זה פעמים וכבר נעשה לו כהיתר כנ"ל וזהו ונראה שנית אל הכהן וכבר הגיע הנגע לראשו ע"כ טמא יטמאנו הכהן עוד בדברי תוכחתו תחת שבקש לטהרו:
שם נגע צרעת כי תהי' באדם והובא אל הכהן ופי' בתנחומא מדהו"ל למימר ובא ע"כ פירושו והוא בא ובמסור' שבבעה"ט או באדם אשר יחטא לו. ובוגדי' באדם תוסיף ואשר ישלוט האדם באדם ונ"ל עפמ"ש אקרא ואשימם בראשיכם שאשמון של ישראל תלוי בראשיהם ופי' עפי"ז מ"ש כי תשא את ראש בנ"י לפקודיהם ונתנו איש כפר נפשו לד' בפקוד אותם שאחרי שאשמן של ישראל תלוי בראשיהם ע"כ צריכי' למנות עליהם ראש וראשון גבוה ונשא במעלה כי הם תולים את אשמתן בראשיהם ע"כ צריך הוא להיות רם ונשא וגבוה מאוד ועי"ז גם הם לא יחטאו וזהו כי תשא ותגביה למעלה ראש וראשון לבנ"י תעשה זאת לפקדיהם בשביל אותם שהוא פוקד ומצווה עליהם כי ונתנו איש כפר נפשו כאו"א יאמר לפדות נפשו מעונש ע"י בפקוד אותם ע"י שהראש פוקד ומצווה אותם ע"כ הראש צריך להיות רום המעלה ועי"ז לא יחטאו והנה אם הראשי' רק מחשים ושימו יד לפה בעת אשר העם יעבור חק יחשב להם לעוון שלא עשו כחיובם להוכיח במישור את הסרים למשמעתם שלא יסורו מאחרי ד' וק"ו הדברי' אם הראשים בעצמם עושי' דברים אשר לא יכונו לעיני ד' ומזה החזיקו המתפרצים להוסיף סרה באמרם אחרי שהראש לחלי ואי נקי הגוף נגרר אחרי הראש לחטוא ביד רמה אף שהראש לא חטא אלא בשוגג מ"מ שגגת תלמיד עולה זדון כמ"ש בלו"א לפמ"ש חכמים הזהרו בדבריהם עיי"ש פ' ויגש וכ"ז שהראש נושא עוון וחטאת הצבור הוא בשביל שיש לו כח ואיל לפעול גדולות ונצורות ע"י רוח שפתיו וקסם בשפתי צדיק להמית רשע ע"כ אם יטמון ידו בצלחת ולא ישתדל להרים מכשול מדרך עמו הוא ישא את עוונם וזהו נגע צרעת כי תהי' באדם אם יחטא האדם ואשם אז והובא אל הכהן הוא הגורם לכל חטא ופשע כמ"ש בלו"א שופטים על פיהם יהי' כל ריב ונגע והוסיפה המסור' או באדם אשר יחטא לו שהוא חטא בפ"ע ולא הראש והכהן היו לו למופת כי הכהן תם ונקי בכ"ז חטאת האדם תובא אל הכהן שהוא הגורם שהי' לו להוכיח ועל א' כו"כ אם הכהן גרם ע"י שגגתו להחטיא את העם כנ"ל ששגגת תלמיד עולה זדון שע"י שגגתו אשר שגג נעשה העם זדונים וזהו ובוגדי' באדם תוסיף אם הכהן ע"י קלות דעתו לא נזהר משגגה עד שעי"ז נוספו הבוגדי' באדם אז בוודאי הכהן ערב בדבר והטעם לכ"ז שאם לא הי' לו לכהן אמצעי למשול ברוחו הכביר על האנשי' הסרים למשמעתו אז הי' הוא חף ונקי מפשע העם אבל אחר ששליט האדם המצויין ע"י כשרונותיו באדם אחר והוא לא עשה כן ולא

שליט באדם להטיב את דרכו ע"כ והובא אל הכהן כנ"ל. ועפי"ז י"ל מ"ש פ' קרח לא חמור א' מהם נשאתי ולא הרעותי את א' מהם דהו"ל למימר הריעותי להם ולהנ"ל י"ל עפמ"ש וירעו אותנו המצרים שעשו אותנו רעים וחטאים ואחרי אמרנו ששגגת תלמיד עולה זדון שאם הראש חוטא אז בוגדי' באדם יוסיף ע"כ אם הראש נוטל שוחד ועושה עוול ממנו ילמדו והוא עושה אותם רע המעללים ע"כ אמר לא חמור א' מהם נשאתו בשוחד ועי"כ לא עשיתי רע את א' מהם שלא הי' להם ללמוד ממעשי הרעים:

עוד י"ל עפמ"ש בעוללת אפרים לפ' ואז"ל אתם קרויי' אדם כי השמות שיש למין האנושי כמו גבר אנוש מצינו בהם גם לשון רבים גברים ואנשים אבל שם אדם לא יזכר רק בלשון יחיד ולא בלשון רבים לומר אדמים וזהו מורה על האחדות האמיתי שיש באומה הישראלית כמ"ש ומי כעמך ישראל גוי א' בארץ והנה כ"ז ששורה האחדות הזה ביניינו אנו מעצמינו נשתדל להתקרב אל ד' אבל אם בעת יאשמו חלק לבם אז מעצמנו לא נתעורר לתשובה כ"א הקב"ה מעמיד עליהם מלך קשה כהמן לקרב אותנו אליו וז"ש נגע צרעת כי תהיה באדם שמדת האחדות אשר בעבורה נקראים אנחנו בשם אדם הוכה בחלי רע אז אין לצפות שאנחנו מעצמינו נקרב א"ע אל הכהן הגדול זה הקב"ה כ"א והובא ע"י אחרים ע"י מלך קשה אל הכהן:

שם ואם פרוח תפרח בעור וכסתה וכו' לכל מראה עיני הכהן וראהו הכהן וכו' כלו הפך לבן טהור הוא עפמ"ש אין ב"ד בא אלא בדור שכלו זכאי או כלו חייב ופי' בלו"א מטות שהטעם שנגאל בכלו חייב שמלכות' דרקיע כמלכות' דארעא ובדיני אדם שאין עדים בדבר יצא הנידון זכאי בדינו כ"נ כשח"ו כלו חייב וכלם פסולי עדות מחמת רשע ונהי' פטורי' מעונש ונזכה לגאולה וז"ש אם פרוח תפרח הצרעת וכסה את כל עור הנגע מראשו ועד רגלו אין בו מתום שחו"ו פרחה צרעת הרשע בכל גוף אומה הישראלית עד שאין כאן עד כשר הראוי להעיד על רשעתם רק הקב"ה לבדו הוא העד היחידי וזהו לכל מראה עיני הכהן זהו הקב"ה כמ"ש באו"ה כ"פ שרק הוא הכהן הגדול הוא עד ראוי' ולא אחר ע"כ טהור הוא ויגל יעקב וישמח ישראל כי יבוא לציון גואל וזהו כוונת האסור' שבבעה"ט פרוח תפרח ותגל:

שם וביום הראות בו בשר חי יטמא יש לרמז עפמ"ש ז"ל אם רוצה האדם שיחי' ימית א"ע כי העיקר הגדול הוא לכבוש את יצרו ולהמית את תאותו כמו שיאמרו בל"א דאס פלייש טאדטען' ואם גם מן ההכרח לאדם לחיות את גופו ולמלא את ספקו בכ"ז לא יעשה זאת בפומבי ובפהרסי' כמ"ש האוכל בשוק דומה לכלב כי חרפת אדם שצריך לעדן את גופו וז"ש וביום הראות בו לעין כל בשר חי שבשרו חי ולא המית אותו ומאן הכלם שלא כבש

את יצרו יטמא חוץ מסעודת מצוה כחתן ורגל שבה גם התענוג הגופני למצוה יחשב רשאי לעשותה בפהרסיא וזהו שפירש"י חוץ מחתן ורגל שבהם יראה חוצה אכילת הגוף אחרי שגם היא למצוה תחשב:

שם וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטיהר הכהן את הנגע טהור הוא עפמ"ש ז"ל בתשובה מאהבה הזדונות נעשות כזכיות והטעם י"ל עפמ"ש טהור עינים מראות ברע והבט אל עמל לא יוכל ע"כ כשאדם חוטא אין הקב"ה מביט בחטאיו כמ"ש ואנכי הסתר אסתיר פני על כל הרעה והיינו כנ"ל שלא יוכל ית"ש להביט ברע אבל כששב שנאמר וחטאים אליך ישיבו החטאים בעצמם שהעלים הקב"ה את עינו מהם המה בעצמם ישובו לראות את פני ד' ע"כ יהפכו לטובי זכיות כדי שיוכל הקב"ה לראות בהם ואחרי שהכהן בפרשתינו מרמז על הקב"ה הכהן הגדול כמ"ש באוה"ח כ"פ ע"כ אמר וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן שחזר בתשובה כמ"ש כשלג ילבינו אז וטהר הכהן את הנגע שהנגע והחטא בעצמו שהי' מתחלה טמא הוא יהפך לזכות וטהרה עד שמה שהי' ע"ע נגע מכאן ולהלן יהי' טהור והטעם כי טהור הוא כלומר הקב"ה הכהן טהור עינים מראות ברע וכיון שכעת הוא רואה את הנגע בע"כ צריך ליהפך לזכות כדי שיוכל הטהור עינים לראותו:

שם ואיש או אשה כי יהי' בו נגע בראש או בזקן עפמ"ש ואשימם בראשיכם שאשמן של ישראל תלוי בראשיהן ופי' על פיהם יהי' כל ריב וכל נגע כלומר שהם הגורמים שלא הוכיחו למדי וז"ש כי יהי' באיש או באשה נגע חטאה תתלה אותו על אילן גדול והוא בראש עדתו ובזקן העיר שלהם מוטל להסיר כל נגע ומחלה מוסרית מקרב עמם ועפי"ז י"ל הוסור' שבבעה"ט צרעת הראש או הזקן הזקן זקן אהרן. וגם את הזקן תספה שמרמז כנ"ל שהזקן הנאמר פה הוא שקנה חכמה ואם לא עשה כמצווה ועומד עליו גם הזקן יספה בעוון העם ועפי"ז י"ל בפ' מצורע והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר וכפר עליו הכהן לפני ד' כי אם הכהן המורה דעה יקדיש כל כחו וחילו להוכיח במישור להורות לעם ד' דרכי ד' אז לא היו החוטאים רבים כ"כ אבל בהיות שהכהן עיקר כחו ישתדל בו לקשט א"ע ורק מה שנשאר לו עוד כח ואיל את המותר יקדיש לטובת הכלל עי"ז רבים חללים הפילה הרשעה ומלכות זדון שלטה בארץ וזהו התנצלות לחוטאים שמורם ומדריכם התרשל בעבודתו הקדש וידוע ששמן בו מושחין את המלכים רומז לשלטנות וממשלה וכאן הכוונה ממשלה על יצרו וזהו והנותר בשמן אשר על כף הכהן אם רק מה שנשאר לו משמן משחת קדש רק את זה יתן על ראש

המטהר אבל עיקר כחו רק צורך עצמו הוא דורש ועי"כ אין מעצור לרוח הרשעה וזהו התנצלות לחוטא ועי"ז וכפר עליו לפני ד':

שם איש צרוע הוא טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו במסור' שבבעה"ט למען טמא את מקדשי ונ' עפמ"ש ז"ל הרהורי עבירה קשים מעבירה והטעם שאם האדם חוטא בגופו אינו חוטא רק בדבר פחות הערך אבל אם ישים אשם בנפשו ושכלו במחשבות רעות הוא מטמא את המתנה הטובה שניתנה לו מגבהי מרומים לכבוד ולתפארת ע"ד שפי' בבינה לעתים מוצא שפתיך תשמור וכו' נדבה אשר דברת בפיך אחרי שכח הדיבור הוא נדבה מאת הקב"ה ואתה חוטא במה שחננך ע"כ גדול עוונך מנשוא ע"כ אם החוטא בגופו הוא רק חוטא מצד א' החוטא בשכלו ומחשבתו כפלים לתושיה להתיש כחו וז"ש איש צרוע הוא אם רק אישיותו וחמרו לקוי בצרעת העבירה אם רק חומר העכור אחוז בחבלי בוז העוונות נגעי בני אדם אז רק טמא הוא אבל טמא יטמאנו הכהן בכפלים אם בראשו מקום השכל נגעו ונתנה המסורה טעם לזה על אשר טמא את מקדשי וחלל את הקדש להפילו מרום מצבו ארצה:

שם והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהי' פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא כי יש שאומרי' שאף אם חוטאים הם בין דברים שבין אדם למקום מ"מ בזאת ישתבחו בעיר אשר כן עשו במעלותיהם ומדותיהם בין אדם לחבירו צדקה וחסד מחוז חפצם וכ"כ לעיל אקרא דואנשי סדום רעים וחטאים לד' מאד שאחרי שעבירה גוררת עבירה והיום אומר לו עשה כך ע"כ מי שחוטא בין דברים שבינו למקום סופו שיחטא גם בין אדם לחבירו וז"ש והצרוע אשר בו הנגע אם גם רק בפנימיות צץ הרע ומטה הרשע בכ"ז סופו שגם בגדיו שהם מדותיו המוסרי' שבהם יתהלל גם המה יהיו פרומים וקרועים וגם ראשו ומחשבתו תהי' קרוע' ובלואה והוסיפה המסור' וראשו מגיע השמימ' שסופו שגם ראשו ומחשבתו ישחת עד לשות בשמים פיהו ע"כ אם כעת על שפם יעטה עוד יחרוש וישתוק מלדבר על ד' ועל משיחו בכ"ז סופו שטמא טמא יקרא שטומאתו בין אדם למקום יקרא וישרוק גם את הטומאה שבין אדם לחבירו כי עביר' גוררת עביר' וטומאה א' תקרא לשני':

שם או בשר כי יהי' בעורו מכוות אש והיתה מחית המכווה בהרת לבנה י"ל ע"ד צחות כי אש העולה למעלה הוא רמז על מדת הגאו' כמאז"ל כל המתגאה נידון באש שנאמר היא העולה על מוקדה ואז"ל שאמר' הלבנה א"א לב' מלכים להשתמש בכתר א' כי נאחזה במדת הגאווה ורצתה למשול יחידה וא"ל הקב"ה לכי ומעטי' א"ע ע"כ הרואה את הלבנה במיעוטה יכול להרפא ממדת הגאוה כי ממנה יקח מוסר ורמב"ן פי' בהרת

הוא מלשון בהיר בשחקים שהוא לשון אור וזוהר וז"ש אם יהי' בעורו מכוות אש הגאוה והוא מדה פחותה אשר בכחה לכלות גוף ונפש והיתה מחית ותרופת למכה זו שישוב וירפא לו שיסתכל בעין חולרת על בהרת לבנה והוא זוהר ואור הירח שנתמעט ע"י מדת הגאוה ואם זאת ישים אל לבו יהי' לו מחיי' ותרופה למכתו:

עוד י"ל כי המפ' ז"ל כתבו כי הצרעת על החנופה מי שבקרבו ישים ארבו ולחוץ מראה סימני טהרה ע"כ מפרסם הקב"ה להודיע לכל שטמא הוא עיי' כלי יקר והנה מי שאין תוכו כברו מלביש א"ע בבגדי נעים לכסות את הקלון אשר בקרבו וע"י הצרעת הבאה עליו נגלה קלונו ברבים וזהו והצרוע אשר רק בו ובתוכו הנגע אבל לעיני הרואים יתלבש במעטה תהלה ע"י הצרעת דאיגלי בהתי' בגדיו אשר לט באדרתם למען כחש מכאן ולהלן יהיו פרומים וגם ראשו אשר שרץ במוחו וידע לכסות אותו לבל יראה החוצה מכאן ולהלן יהי' פרע לעיני כל והנה אם אדם כשר מחרף ומגדף את חבירו בקראו אותו טמא צריך לישב בדד וידום כי נטל עליו חרפת הטומאה ולא יובל להשיב לחורפו דבר אחרי שהטהור המחרף יש לו הצדק לכנות ולחרף אותו אבל אם המחרף גופי' הוא איש טמא אשר לא רוחץ מצואתו אז הנעלב ישיב לו פי שנים מום שבך אל תאמר לחברך והאיך לא תטול קורה מבין עיניך אבל אם אדם שנודע לכל שטמא הוא מחרף את החונף אשר רק בקרבו רעות במגורו ובפניו לא יראה רק טוב אחרי שהוא רע יותר מן הראשון כמ"ש התייראו מן הצבועים ע"כ גם רשע גמור בריש גלי יוכל לחרפו ובכ"ז כאלם לא יפתח פיו כי אין פה להשיב וז"ש ועל שפם יעטה צריך הוא לבלום את פיו ולסגור שפתיו לא לבד אם איש טהור יקראנו טמא כ"א גם אם טמא יקרא אותו טמא לא יוכל השיבו כי המטמא הנגלה טוב הוא ממנו:

החדש על פרשת מצורע

זאת תהי' תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן יל"ד דהול"ל יובא בעתיד ולא הובא בלשון עבר וי"ל עפמ"ש רבינו בתורת משה ליישב קו' אברבנא"ל אחרי שקרבן תודה בא חמץ ומצה א"כ הי' לנו גם בפסח להודות ע"י חמץ ומצה ותי' שאין אנו מודי' על הגאולה כ"א על הגלות מצרים שהי' לנו לכור ברזל להסיר סיגנו ובדילנו וי"ל בזה ד' רשע מה הוא אומר וכו' כי שואל למה אנו צריכי' להודות על הגאולה הלא לא מעוקצך ולא מדבשך שאם לא הי' גלות הלא לא היינו צריכי' לגאולה וע"ז משיב כהלכה אלו הי' שם לא הי' נגאל שלא על הגאולה אנו מודים ומשבחים כ"א על הגלות שזיכך וטיהר את נפשותינו ואם הרשע הי' שם ולא נצרף כבור סיגיו בכור הברזל לא הי' נגאל שאף שהי'

נגאל בגופו מ"מ כיון שנפשו לא נזדככה אין גאולתו גאולה שלימה וז"ש שהמצורע לא רק ביום טהרתו יובא אל הכהן הגדול הוא הקב"ה כמ"ש אלקיכם כהן הוא כ"א עוד בעת אשר טמאתו היתה בו כבר אז הובא כבר אל הכהן ע"י יסורי צרעתו המזככי' ומטהרי' אותו. עוד י"ל עפמ"ש ז"ל בתחלה נקראת תורת ד' ולבסוף תורתו ורש"א בח"א קידושין כ' שניתנה לו במתנה ואז"ל ג' מתנות וא' מהן היא התוה"ק לא ניתנה אלא ע"י יסורי' כמ"ש אשרי הגבר אשר תייסרנו יה ומתורתך תלמדנו ואחרי שהמצורע הוא בעל יסורי' ניתנה לו התורה במתנה ונקראת שלו וז"ש זאת כמ"ש ז"ל אין זאת אלא תור' שנא' וזאת התורה לא נקראת עוד בשם תורת ד' כ"א תורתו של המצורע שנקנית לו ע"י יסורים: שם וכפר הכהן על המטהר לפני ד' זאת תורת וכו' אשר לא תשיג ידו בטהרתו כי בתשובה לא מהני ווידוי פה לבד כ"א רחמנא לבא בעי כמ"ש הר"מ ויעיד עליו הבורא שלא יחזור ויחטא עוד ואם הי' האדם בעצמו ביכלתו לטהר א"ע מחטאו אז אולי הי' מספיק אם ישוב בפיו ואם גם לבו אין עמו אבל אחרי שאז"ל אלמלי הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו והבא לטהר מסייעי' לו וכיון שרק מעם ד' עזרו ע"כ בודאי אחר כוונת הלב הן הן הדברים דהא במעשה אין האדם עושה אם לא שלבו יתן אל אל חי וז"ש וכפר הכהן המטהר לפני ד' היודע מחשבות אם לפניו הבוחן כליות ולב הוא מטהר א"ע אז יכפר עליו הכהן ומכלל הן אתה שומע לאו וע"כ זאת תורת נגע הצרעת שצריך לטהר לפני ד' "אשר לא תשיג ידו בטהרתו" בשביל שהאדם לבדו לא תשיג ידו בטהרתו אם לא שד' בעוזרו ותומך נפשו ע"כ בוודאי צריך לטהר בלבבו ונפשו עד שהקב"ה יעוד עליו כנ"ל: עוד י"ל עפמ"ש בנח שהי' צריך סעד לתומכו כתיב בי' את האלקי' ובאברהם שלא הי' צריך סעד כתיב בי' התהלך לפני וביארתי בלו"א הכוונה שמי שלא חטא מעודו אינו רשאי להלך במקום אשר לא נודע עוד ד' כי יש לחוש אחרי שהוא עדיין אינו מנוסה אולי ישחית את נחלתו בבואו אל מקום אשר לא ידעו מי ד' כ"א צריך להיות במקום אשר כבר נודע שם ד' אבל מי שחטא וחזר בתשובה וכבר ידע כי רע ומר לעזוב את ד' וכבר יודע בגריעת החטא אשר כבר הי' נשקע בו וניתק מוסרות שאוו וחבלי און הוא יוכל ליל‍ך גם לפני ד' במקום אשר שם ד' עוד לא נודע כי בטוח הוא שלא יעשה כמעשהם ולא ילמד משחיתותם אחרי ידעו שרק תהו והבל החטא אין בו מועיל ולזה אז"ל במקום שבע"ת עומדים אין צדיקי' גמורים יכולים לעמוד הכוונה ג"כ כנ"ל שהצדיק שלא חטא מעולם אינו רשאי לעמוד במקום הרשע פן יספה גם הוא ברשעתם אבל הבעל תשובה שכבר נתנסה באלה יוכל לעמוד אף במקום הרשע וז"ש אחרי שכפר הכהן על המטהר ושב ורפא לו מנגעו אז הוא בבחינת "לפני ד'" שיוכל לילך אף למקום אשר לא נודע עוד

שם כבוד ד' זאת תורת אשר בו נגע צרעת למדרגה הזו שלפני ד' לא יוכל להגיע רק מי שהיתה בו כבר נגע צרעת ושב ורפא לו אבל אשר לא תשיג ידו בטהרתו כ"ז שהיא טהור גברא מתחלתו ועד סופו לא יוכל להגיע למדרגת לפני ד':

שם כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם עפמ"ש בלו"א לפרש מ"ש ויתן להם ארצות גוים וכו' בעבור ישמרו חקיו שע"כ נתן הקב"ה לישראל ארץ אשר ישב בה עם מקדם אשר גירש אותו מפני ישראל ומדוע לא נתן להם ארץ אשר לא ישב בה אדם מעולם והוא כדי שיהא לנגד עיניהם תמיד למוסר השכל לעשות הטוב בעיני ד' למען לא תקיא אותם הארץ כאשר קאה הגוי אשר לפניהם בעשותם כרשעת הגוים אשר לפניהם והנה הנגעים באים ג"כ לעורר את האדם לתשובה כמ"ש ז"ל שמתחלה באים על הבגדים ובתים ואם לא יתעורר בכ"ז באים על גופו וז"ש כי תבואו אל ארץ כנען אשר הי' מתחלה שלו ולקחתי אותה ממנו ונתתי אותה לכם והוא כנ"ל כדי שתעורו ותעוררו עי"ז לעבוד את ד' כ"כ ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם כדי שתקחו מוסר ואל תפרעו:

וע"ד הרמז י"ל עפמ"ש רש"י והוא ממדרש בשורה טובה בשר להם כי יש חוטא בגופו שלא יוכל למשול ביד חזקה על רוח התאוות אשר גברו עליו ויש חוטא קשה מזה שלא בשרו עליו יכאב כ"א נפשו עליו תאבל כלומר שלא מחמת תאוות הבשר הוא חוטא כ"א יש לו שרץ במוחו ונפשו וכוחו מזוהמת ואחרי שאז"ל אוויר' דא"י מחכים הבטיחם הכתוב שאף גם בארץ הקדושה לא יחדל פשע כי ימצאו חטאים אבל לא יחטאו רק בגוף ובשר אבל נשמתם לא תתלכלך בכתמי העוון כמ"ש בלו"א לפ' ולא תקיא הארץ אתכם עיי"ש ובאוה"ח פרשתנו כ' שהבית הוא כנוי לגוף שהוא בית ונרתק לנשמה וזהו הבשורה הטובה שבשר להם כי תבואו אל ארץ אחזתכם לא תחטאו בשום פעם בנשמה הטהורה כ"א אם יהי' נגע צרעת החטא באדם לא יהי' רק שבבית' ארץ אחזתכם הוא הגוף עליו ימשול לפעמים כח התאוה אבל בנשמה לא תגע רע והנה החוטא מחמת תאוו' לרוב סבת חטאו הוא שסובר קרבם בתימו לעולם יחי' לנצח ולא יראה השחת ע"פ התקנה לזה כאז"ל יזכור לו יום המיתה וזהו ובא אשר לו הבית מי שבדמיונו ומחשבו שלו הביא' שהגוף ישאר חי וקיים לעולם והוא ברשותו לעשות בו כרצונו וחפצו והגיד לכהן הוא הקב"ה כנ"ל כנגע נראה לי רק בבית אבל נשמתי טהורה היא:

שם ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית דקדק באוה"ח בקושי מלת לאמר ובמסור' שבבעה"ט מרחוק ד' כראה לי עפמ"ש ז"ל אשמן של ישראל תלוי בראשיהן ואם אומרי' לאדם טול קוסם בין שניך אומר לו טול קורה מבין עיניך היינו

שסגר המוכיח את עיניו מראות את חטאת הקהל ולא הוכיחם על פשעם ואף שאין חטא הראש גדול כ"כ כמו חטאת הקהל בכ"ז מעין ודוגמ' חטאת הקהל הוא כי כל ראש לחלי אם הלבב דוי ואז"ל אקרא ותגד לבית יעקב דברים הקשין כגידין וזהו ובא אשר לו הבית המנוגע אשר תייסרו חטאתו בנגעי בנ"א והגיד לכהן דברים קשין כגידין שהוא הכהן והמורה בעוכרו "לאמר" שגם הכהן יודה ויתוודה ויאמר כנגע שלך גם לו לכהן נראה בבית אם גם בכהן אין אותו המום בעצמו שישנו בעם עכ"פ כדמותו ותבנותו אשר ע"ז מורה כף הדמיון גם אצל הכהן והמורה הוא על אשר לא הוכיח כרשע מומו וביארו המפורשים המסורה מהו נגע הכהן והוא כי מרחוק ד' נראה לי כי לרשעי' אין אלקי' לנגד עיניהם כלל וכלל ובצדיק גמור שויתי ד' לנגדי תמיד אבל לכהן כזה אשר ע"י התרשלות מהוכיח את בני עמו נולדו נגעי בני אדם אף שלא הסתיר ח"ו לגמרי את פניו מד' אבל מ"מ לא נראה לו ד' מקרוב כצדיק גמור כ"א רק מרחוק נראה לו:

ובמדרש אקרא כי תבואו אל ארץ כנען הה"ד אך טוב לישראל א' לברי לבב יכול לכל ת"ל לברי לבב עפמ"ש שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ועיין לעיל פ' שמות מילתא בטעמא לפי"ז מובן מה שהנגעי' אינם נוהגי' אלא אחר ביאתם לארץ כמ"ש רמב"ן והיא מטעם הנ"ל שבבואם אל אה"ק מדקדק הקב"ה עמהם להוכיחם על פשעם וזהו כוונת המדרש אך טוב ומעלה הוא לישראל שהוא נוהג במדת אלקים הוא מדת הדין לדקדק עמהם אבל רק לברי לבב:

ושם ושלח את הצפור החי' על פני השדה וכפר על הבית וטהר עפמ"ש לפ' מ"ש פ' משפטים וישלח את נערי בנ"י ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לד' פרים עפמ"ש ז"ל כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' ואם אתה עושה כן אשריך בעוה"ז וטוב לעוה"ב וי"ל מאי אשריך בעוה"ז אם פת במלח יאכל ותי' שרק בתחלה כ"ז שהנער הוא רק על הדרך להגיע לידיעת התורה ולא בא עדיין אל ביתה פנימה צריך לייגע ולכתת א"ע וזהו כך דרכה של תורה אבל אם כבר עשה כן וראשיתו בצער הי' אז אחר שכבר מלא כריסו במעדני תוה"ק אז מותר לו ליהנות בעוה"ז כנפשו שבעו ואז אשריו גם בעוה"ז.

וע"ז יש להמליץ מ"ש ואל אצילי בנ"י לא שלח ידו ויחזו את הא' ויאכלו וישתו כי נאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ופירושו שהברכות הארציות רוב דגן ותירוש שאינם העיקר רק טפילות נותן הקב"ה רק ביד שמאל יד כהה דכך ארעי אבל הברכות השמימית והרוחניות שהם הראש והראשון אותם נותן בימינו כביכול וזהו אף ידי שהיא השמאלית היא ביסדה ארץ וברכותיה הטפילות אבל ימיני פשוטה להת ברכת שמים מעל בכל כחי ועוצם ידי וזהו ואל אצילי בנ"י כתרגומו שהם הגדולים והת"ח לא שלח

ידו השמאלית המשפעת עישר וכבוד ורוות דשן תענוגים כ"א מתחלה פת במלת יאכלו וחיי צער יחיו ורק ויחזו את האלקים ישתדלו לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו ורק אח"כ בשכבר באו אל הקדש פנימה וכבר עשו כן אז גם אשריך בעוה"ז ויאכלו וישתו והנה בתפארת ישראל פ"ד דאבות במשנה דהוי גולה למקום תורה האריך בזה שאם שימצא ללמוד בעיר מולדתו בכ"ז טוב לנער לגלות ממקומו אל מקום אחר אשר משם תצא תורה עי"ש והנה הנערים המכתתי' את רגליהם לעזוב את בית אביהם ללמוד תורה במקום אחר הם מקיימי' בעצמם פת במלח תאכל וז"ש וישלח את נערי בנ"י אם האבות שולחים את נעריהם למקום תורה אז ידעו שמתחלה יעלו עולות שכלם כליל ואין בהם הנא' לגוף כי בחיי צער יחיו אבל אם כבר עשו כן אזי סוף הכבוד לבוא אם כבר הגיעו למחוז חפצם אז יזבחו גם שלמים שהבעלי' אוכלי' ושמחים כן יאכלו גם הם לשובע נפשם. וז"ש ושלח את הצפור החי' אם רצון האבות שבניהם יעמדו חי לפני ד' אז טוב שישלחו אותם למרחוק לגלות למקום תורה ואחרי שגלות מכפרת אם ישלחו האבות את ילדיהם האהובי' להרחיק נדוד אף שאוי להם שבניהם מחמד עיניהם יגלו מעל שלחן אביהם יכופר גם החטא של הבית אבות אשר בו גדלו וזהו ע"י שילוח למרחקים את ילדי שעשועים וכפר על הבית וטהר גברא:

שם והזרתם את בנ"י מטומאתם ולא ימותו בטומאתם עפמ"ש במד"ש פ"ב דאבות לפרש משז"ל הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאף שיש מקום לומר שצריך ליזהר יותר בחמורות שעונשן קשה מ"מ יש פנים לומר שבקלות צריך ליזהר ביותר עפמ"ש ישב אדם ולא עבר עבירה כאלו עשה מצוה שנא' אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו ולפי"ז י"ל דבחמורות פורש בשביל גודל עונשן ולא בשביל אהבת השם אבל בקלות דאין עונשן מרובה בוודאי הוא פורש רק מאהבת השם ומקבל יותר שכר על הפרישה וז"ש והזרתם את בנ"י מטומאתם ולא מטומאות חמורות שחייבי' עלייהו מיתה כ"א מאותן הטומאות אשר לא ימותו בטומאתן אשר אינם חייבים עליהם מיתה. והנה הטעם שמקבלי שכר על הפרישה מהעבירה כ' במד"ש שאין טעם לדבר וע"כ נקרא בשם מתן שכר וזהו שסיים המשנה הנ"ל שא"א יודע במתן שכרן של מצוות ויוכל להסביר קצת אחרי שהאדם עלול לחטוא ואין רגע בלי פגע שנפגע בו היצה"ר להסיתו ולהדיחו מעל ד' ואם בכ"ז יאזור חיל לעמוד כנגדו ראוי הוא לקבל שכרו כי לפום צערא אגרא והנה לכאורה יפלא האיך יוכל האדם לטמא את משכן ד' אחרי שהקב"ה השפיע קדושתו על המקדש האיך אפשר למעשה בנ"א לדחוק רגלי השכינה ע"י שמביא טומאה לתוכו וכי מעשה בני אדם קרוצי מחומר גדלה פעולתם ממעשה השי"ת אשר אמר לשכון בתוכו אתמהה?

אבל סיבת הדבר אם השראת השכינה בתוך בנ"י הי' בדרך הטבע אז בוודאי לא הי' ביכולת טומאת האדם לדחות את קדושת המקום אבל אחרי שעפ"י דרך הטבע לא היו בנ"י ראוי' שתשרה עליהם השכינה כי היצה"ר חופף עליהם כל היום ואין השכינה דרה עם נחש בכפיפה א' אלא שלרוב חיבת הקב"ה את עם קרובו הוא שוכן בתוך טומאתם ע"כ בקל יוכלו לדחות את הקדושה ממקומה אחרי שאין בין בנ"א העלולים לחטוא בכל עת ועונה אין מקומה הטבעי ע"כ אחרי אמרו והזרתם את בנ"י מטומאתם ולא ימותו בכוונה הנ"ל והטעם משום דאדם עלול לחטוא תביא ראיי' לזה שהאדם עלול לחטוא שהרי ראינו בטמאם את משכני אשר בתוכם וזהו אי אפשר רק בשביל שהאדם עלול לחטוא ע"כ יוכל לדחות את קדושת המשכן:

החדש על פרשת אחרי

וידבר ד' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ד' וימותו נתקשו המפ' שלא נאמר מאי דבר אתו שהרי בפסוק שלאחריו נאמר עוד הפעם ויאמר ד' אל משה דבר אל אהרן אחיך ונ"ל כי במות כל אדם יורגש חסרונו והעדרו לבני משפחתו ולכל הנלוים אליו אשר ארחו עמו לחברה אבל ברבות הימים הכל נשכח כמ"ש שמש צדקה ומרפא בכנפיה כלומר שהעת במרוצתה המציא מזור ותרופה לכל המכאובים ואף מר המות סר ברוב הימים אבל אם אדם גדול בדורו הולך לעולמו אז לא לבד בעת הפרדו מתבל הוא מת. ונרגש חסרונו ביתר עז כ"א בכל עת ובכל שעה אף אם עברו ונגוזו ימים רבים של צער מעת אשר שבק חיים לכל חי אם גם כבר הוא הלך למנוחות להסתופף בצל שדי והתקרב כבר אל ד' אל המקור מקומו טהור בכ"ז אחרי שבכל עידן ועידן הוא חסר ונרגש חסרונו וכחו הרב לעשות חילו תושיה ע"כ גם בעת רחוקה. מהפרדתו מאתנו נוכל לומר עליו שמת עתה ונוחם יסתר על חסרון לא יוכל להמנות רק ע"ז ובא השמש ע"כ אם האיש ההמוני לא מת רק פ"א בעת הובל אלי קבר אבל האדם הגדול והמצוין גם לאחר מיתתו הוא כמת מחדש בכל עת שהיו נצרכי' לו ולחכמתו ויבוקש ולא ימצא ע"כ צדיקים היא מכה אשר לא תוכל להרפא וזהו וידבר ד' אל משה ואמר לו שגם אחרי מות שני בני אהרן שכבר עבר זמן ועידן מעת אשר הלכו לעולמם ולע"ע כבר הם בקרבם אל ד' שאין עוד מחיצת גופם המבדלת בינם לבין אביהם שבשמים כ"א הם כבר קרובי' אל ד' ונהנים מזיו השכינה בכ"ז תדע "וימתו" שמתו עוד הפעם בכל עת שיורגש חסרונם: עוד י"ל עפמ"ש רמב"ן שלא דבר עמו אלא לאחר מיתת בני אהרן אבל בו ביום לא דבר עמו' על שהי' אונן ואין השכינה שורה מתוך עצבות ולכאור' הלא מ"ר לא הי' אביהם

שיהי' עליו דין אונן אבל אחר שאז"ל ת"ח שמת הכל כקרוביו והטעם מפני שהם קרובי' לד' כמ"ש בקרובי אקדש ע"כ הכל נחשבים כקרוביהם וז"ש וידבר ד' אל משה אח"מ ולא מקודם והטעם בקרבתם לפני ד' בשביל שהם קרובי לד' והכל כקרוביו:

שם ואל יבוא בכל עת אל הקדש וכו' ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת כי לדעת את ד' יש לפנינו ב' דרכים הא' להתבודד ולפרוש א"ע מחברת בנ"א ולמלא כל ימיו ועתותיו ברעיונים רמים ונשגבים אבל זה הדרך לבדו לא ישכון אור כ"א טוב מזה להלך נגד החיים ואגודתו על ארץ יסדה ולהתערב עם הבריות אז"ל קול ד' בכח בכחו של כאו"א כי בתהלוכות בני אדם ובכל המאורעות אשר יקרו עליהם נוכל לשמוע ממנו קול ד' להתבונן ולהכיר גדולת ד' וטובו ע"כ טוב לשמוע תוכחת חיים רצוני למה שהאדם מכיר דרכי ד' ע"י דרכי החיים כי הם יפיצו אור בהיר על מעשה ד' וגדולתו אבל אם האדם פורש א"ע מתחברת בנ"א ויסתפק א"ע בהתבודדת לא יראה אור בהיר צח ומצוחצח ע"כ ברוב הימים טוב להתארח בחברת בנ"א ורק לפעמים להתבודד וזהו הרמז דבר וכו' ואל יבוא בכל עת אל הקדש שלא יסתפק א"ע בזה שיבוא בכל עת אל הקדש פנימה ולא יראה בשום הפעם החוצה כדי שלא ימות מעץ החיים ויהי' ללא יועיל לחברה האנושית כמ"ש לעיל לא תראה את שור אחיך נדחים ורק אז הקם תקימנו עמו אם אתה עמו בצוותא חדא ורק בגמי מרומי קרת ברגשת החיים תראה אור זך ונקי אבל על הכפרת רק בענן אור לא בהיר אראה. עוד י"ל כי לשתוקק הכה"ג לבוא בכל עת אל הקדש פנימה ולחזות תמיד בנועם ד' למען יוסיף קדושה על קדושתו אבל באמת לחזות בנועם ד' צריך הכנה רבה ונכבדה כי מפרישי' אותו ז' ימים קודם יוכ"פ ואין כל עת מוכן לבוא בחצרות ד' לבקר בהיכלו ובלו"א האזינו פי' מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאותך שהעב והענן באים מהאודים היוצאי' מן הארץ כן החטאים אשר מקורם מן הארץ עיי"ש לזה אמר ואל יבוא בכל עת הקדש בלי הכנה הנצרכת כי בענן כמו שהענן בא מהאד אשר יעלה מן הארץ כ"כ רק ע"י התעורות דלתתא וע"י הזמנה הנכונה אראה וזהו לא יכול להיות בכל עת ועונה. עוד י"ל כי לא יראני האדם וחי כי מפחד מחזה שדי נפש כל בשר יחרד וילפת עד שמרוב הבהלה ופחד תצא רוחו ישוב לאדמתו כמ"ש באם שמשון וגדעון אבל אם האדם מורגל במחזה אף שאיום ונורא הוא בכ"ז הרגילות והתמידות בראי' זו תסור את גודל הפחד ותמעט את הבהלה ע"כ סד"א כדי שלא ימות הכה"ג בכניסתו לבית ק"ק אשר שם מחזה שדי יחזה ירגיל א"ע לבוא שמה בכל עת למען יספה ויתנה מן בלהות אשר יבעתיהו אם יבוא שמה רק פ"א בשנה ע"כ להראות שהכה"ג א"צ לזה הזהירו ואל

יבוא בכל עת אל הקדש וכוונתו למען לא ימות מרוב הפחד כ"א חי' יחי' אף אם לא יבוא בכל עת ג"כ לא ימות:

שם כתנת בד קדש ילבש וכו' ורחץ את בשרו עפמ"ש לעיל בקרא דואל יבוא בכל עת אל הקדש שאם הצדיק מתבודד בעצמו ואינו מעורב עם הבריות אז רק יתקן לעצמו אבל לא יוכל לפעול לטובה על דורו אחרי שהוא מכוסה ונעלם מעין כל חי ובברטנור' פ"ט דכלאים כ' שע"כ נקרא הפשתן בד בשביל שאינו גדל רק יחידי גבעול א' ולא יותר וזהו כתנת בד ומכנסי בד ילבש שהוא באחד יקדש ולא יתערב עם הבריות אז רק ורחץ את בשרו ולא של אחרים: שם והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לכפר עליו לשלח אותו לעזאזל המדברה י"ל עפמ"ש ומשלם לשונאי' אל פניו להאבידו שע"כ הרשעים מצליחים בעוה"ז כדי שיקבלו עונשם בשלם בעוה"ב וי"ל עוד שהשי"ת מרוב חסדו כדי להקל עונש הרשעים אחרי רואו מקדם שיחטאו ע"כ מעניק להם מרוב טובו ומשפיע עליהם עושר וכבוד בני חיי ומזוני ועי"כ יוכל להקל עונשם בעוה"ב באמרו להתנצלותם שעל ששמנו ועבו מרוב טובה חטאו בשרירות לבם אבל אם הי' עניים מרודים ובכ"ז היו חוטאים לא הי' שום התנצלות להם והקב"ה ברוגז רחם יזכור כמ"ש לעיל מצה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבי' על חימוצה כרת וז"ש והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל המה הרשעים אשר גורלם ומנת חלקם ללילך לאבדון בעוה"ב יעמד בעוה"ז אחי' וקיים ובריא אולם אלה שלוי עולם השגו חיל והטעם לפני ד' שהוא מדת הרחמים לכפר עליו למען יהי' לו כפרה וקינוח על עונותיו שיש לו מקום לתלותם על רוב עשרו וגדלו והטעם השני שטוב להם בעוה"ז לשלח אותו לעזאזל המדברה שלעת מצוא בעוה"ב יקבל עונשו בלי מגרעת וזהו שיוכל לשלח אותו למקום מדבר ושממה:

שם ולקח מלא המחתה וכו' ומלא חפניו קטרת סמים דקה במסור' שבבעה"ט ואחרי האש קול דממה דקה עפי"ד בזבחים פ"ח דקטרת מכפר על לשה"ר יבוא דבר שבחשאי' פירש"י שנא' וכל אדם לא יהי' באוה"מ, ויכפר על מעשה שבחשאי ופריך הש"ס והאמרי' דמעיל מכפר על לה"ר יבוא דבר שבקול ויכפר על מעשה קול ומשני הא בצינעה קטרת מכפר ובפרהסי' מעיל מכפר וזהו כונת המסור' קטרת סמים דקה שהוא דבר שבחשאי מכפר על קול דממה דקה והוא לה"ר שבחשאי. וי"ל מ"ש פ' קדושים "לא תלך רכיל בעמך ותרגום יונתן לא תהו אזלין בתר לישנא תליתאי דהוא קשה כחרבא דקטיל וסיים ולא תעמוד על דם רעיך וכ' דכוונתו עפמ"ש ז"ל שלה"ר הורג ג' ומגדיל עוונו כמו ג' עבירות החמורות ע"ז ג"ע ושפיכות דמים ולפי"ז הי' באפשר לומר כיון שבג' עבירות אלו אף אביזרייהו יהרג ואל יעבור א"כ אף בלה"ר שהוא כרציחה נאמר ג"כ שאף על

אביזרייהו יהרג ואל יעבור וכמדומני שראיתי כן בס' של צדיקי' והנה הטעם שברציחה יהרג ואל יעבור הוא כאז"ל מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דלמא דמא דחברך סומק טפי והיינו דקאמר קרא לא תלך רכיל כתרגום יונתן שלה"ר הוא כרציחה והטעם כי לא תעמוד "על" למעלה אדם רעיך כי מאי חזית דדמא דידך סומק ע"כ בלה"ר שהוא אביזר' דרציח' ג"כ אל יעבור:

שם וכפר על הקדש מטומאת בניי מפשעיהם לכל חטאותם וכן יעשה לאוה"מ השוכן אתם בתוך טומאתם עפמ"ש פ' שלח סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך ובמסור' שבבעה"ט כגודל זרועך הותר בני תמותה עפמ"ש וסלחת לעווני כי רב הוא ואז"ל אתה רב ויאה לרב לסלוח עוון רב וכה"א אנא חטא העם הזה חטאה גדולה אלמא כשיגדל העוון יותר ראוי לרברבי לסלוח עליו והנה חסדי שמים מרובי' עד לאין תכלית ע"כ אמר מ"ר סלח נא לעוון העם הזה אשר הוא גדול כ"ש כגודל חסדך כמו שחסדיך גדולים כן העוונת גדלו ויאה לך למחול עליהם וי"ל מילתא בטעמי שהקב"ה צריך למחול ביותר עוון גדול מנשוא כי האדם לא הי' יכול לחיות אם יסבול משא כבד עוון גדול אחת דתו היתה להמית ע"כ זמן הצורך למחול ע"ד שפי' כי עמך הסליחה למען תוורא משא"כ עוון קטן יוכל האדם לסבול כי לא יכבד אכפו עליו ע"כ אמר סלח נא לעין העם הזה אשר הוא גדול כגודל חסדך כנ"ל וביאר' המסור' הטעם כי כגודל זרועך הותר בני תמותה כ"א אין אתה מוחל ה"ה בני תמותה וכל דייני ארע' כלא חשובין וז"ש וכפר על הקדש מקודם על פשעיהם החמורי' ואח"כ ויבקש כפרה לכל חטאתם אף על השגגות וסיים וכן יעשה שצריך לעשות כן לבקש מתחלה על החמורות ואח"כ על הקלות לאהל מועד היא נשמת חיים מגבהי מרומים אשר בהיר ישכון כבוד ד' השוכן אתם בתוך טומאתם וכ"ז שהפשעים לא נמחו א"א להשאר הנשמה בתוך הגוף ע"ד הותר בני תמותה:

עוד י"ל עפמ"ש בסוף יומא דבתשובה מאהבה זדונות נעשות כזכיות ובתשובה מיראה כשגגות וע"ז רומז לכפר ע"י ששב ונתכפר לו על הקדש מטומאת בנ"י נעשה קדש מהטומאה של עבירה נעשה זכות וקדש של מצוה וכ"ז בתשובה מאהבה אבל בתשובה וירא' מפשעיהם לכל חטאתם נעשה מהמזיד ופשע חטא שוגג והוא ע"ד שפי' ברש"א ח"א שם כי נרצה עוונה שוהעון נעשה ריצוי וזכות ובזה י"ל מ"ש בפרשתינו "כי ביום הוה יכפר עליכם מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו" הכוונה ג"כ כנ"ל שע"י כל חטאותיכם שעשיתם שיהפכו לזכיות וא"כ הטהרה והזכות יבוא לכם ע"י כל חטאתיכם אבל כ"ז בתשובה מאהבה וזהו שב לפני ד' שהוא מדת הרחמים אף אם לא יענש על עוניו בכ"ז הוא שב אבל מי ששב מיראה אינו שב רק לפני אלקים מדת דין הקשה שמתיירא שיפגע

בו ע"כ אחרי שאמר שיטהרו ע"י החטאי' ע"י שנעשו מהם זכיות סיים בתנאי אם לפני ד' שהוא מדה"ר בתשובה מאהבה. ובנועם מגדים פרשתינו הק' אקרא דהשיבנו ד' וכו' חדש ימינו כקדם שמשמעו שנהי' כמו קודם החטא וזהו א"א שהרי או שזדונות נעשות כשגגות או כזכיות אבל עכ"פ לא כקודם החטא שלא היו לו לא שגגות ולא זכיות וי"ל כיון דהא גופי' שהזדונות יהפכו לשגגו' או לזכיות חידוש הוא וחסד אל כל היום שיהא נשכר עכ"פ אין לך בו אלא חידושו כיון שיש ב' מיני תשובות או שהחוטא מתעורר מעצמו לחזור ולשוב בלי אתערותא דלעילא והיא התשובה החשובה, וגרוע' ממנה אם החוטא מעצמו לא ישוב כ"א רק ע"י יסורים או נגעי בני אדם או שמעמיד עליהם מלך קשה כהמן בזה בודאי לא יחזרו העונת לזכיות שלא יהי' חוטא כזה אשר מעצמו לא נתעורר לשוב נשכר להיות לו זכיות ודי לו אם יהי' כקודם החטא בלא חטא ובלא זכות וז"ש השיבנו ד' אליך ונשובה אם רק ע"י התעוררות שלך ע"כ אף אם נשוב מאהבה כמ"ש השיבנו ד' אליך ונשובה אליך אל ד' מדה"ר בכ"ז אחרי שלא שבנו מעצמינו די לנו אם תחדש ימינו כקדם שנהי' אחר התשובה כמו קודם החטא. ע"כ אחרי שאמר לטהר אתכם מכל חטאותיכם בכוונה הנ"ל שהעבירות נעשו טהורות וזכותם סיים לפני ד' תטהרו ע"ד שפי' הטו"ז ה' ר"ה הריעו לפני המלך ד' קודם ה"נ אם לפני ד' קודם שיעורר אתכם תטהרו מעצמכם אז מכל חטאתיכם תטהרו כנ"ל והנה הטעם שהקב"ה עשה חסד לטהר את ישראל ע"י חטאתם כנ"ל הוא בשביל שיודע שהם חוטאים רק בגוף אבל נשמתם נשאר הטהורה ונקייה כמ"ש ושרע לנפש לא תתנו בבשרכם עיין לקמן ועי' בלו"א ונכרתו הנפשות העשות שרק אם הנפש חוטאת הא תמות אבל אתם רק בגופכם חוטאים ע"כ לא תקיא הארץ אתכם ופי' לעיל ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם שרק בבית הנפש הוא הגוף יגע בו הנגע ע"כ אמרו שאמר וכפר על הקדש כנ"ל שהטומאות נהפכות לטהרת הקדש וכן יעשה הקב"ה עם ישראל אות לטובה בשביל שאהל מועד והוא השכינה אהל שכן באדם "שוכן אתם" בתוך טמאתם שלא טימאו רק את גופם אבל נשמתם טהורה ונקיי' וצלם אלקים לא סר מעליהם ע"כ כן יעשה לעשות מחול קדש:

ושם והיתה לכם לחקת עולם בעשור לחדש השביעי תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו וכו' כי ביום הזה יכפר עליכם כי בכל יו"ט ושבת אסור לנו בעשיית מלאכה בשביל שהם ימי שמחה וקראת לשבת עונג ושמחת בחגך ע"כ בי ינוחו יגיעי כח תשבת עול העבודה מעל האנשים וכל הימי' מיועדי' לשמחה אבל ביוכ"פ אחרי שנצטווינו לענות בו את נפשינו בה' עינוים וקשה לשמחה מה זו עושה הלא ביטול המלאכה שמחו

בו שומרי שבת ויו"ט לנוח מעבודה וביום אשר יכוף האדם כאגמון ראשו לשמחה מה זו עושה? ע"כ אמר שתהי' זאת לכם לחק בלי טעם וסיבה נודעת שכל מלאכה לא תעשו ובכ"ז תענו את נפשותיכם) הלא מיחזי כתרתי דסתרי אהדדי אבל לפי האמת אין כאן סתיר' בנושאים כי אחרי שהיום ועצומו מכפר א"כ הוא יום ששון ושמחה לאשר כי ימצא מחילה וסליחה ע"כ כבשאר מועדי ד' כל מלאכה לא תעשו אבל אחרי שצריך תשובה עוני וסיגופים לצרף אל היום הקדוש שיהא ביכלתו למחות עוון ולהתם פשע ע"כ צריך להתענות וז"ש שלא יהי' לכם כחק בלי טעם וסבה ע"כ אומר לכם כי ביום הזה יכפר עליכם ע"כ הוא יום שמחה אבל לפני ד' תטהרו כפי' הטו"ז שקודם שמטהר הקב"ה את ישראל צריכי' אנו לטהר את עצמינו וצריך תשובה וסיגופי' ע"כ תענו את נפשותיכם:

שם והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בנ"י מכל חטאתם אחת בשנה עפ"מ דס"ל לרבי פ"ק דשבועות י"ג דיוכ"פ מכפר אף בלא תשובה והרמב"ם פסק כוותי' בעבירות קלות עכ"פ וס"ד דש"ס שם דמודה רבי בכרת דיומא דאינו מכפר אלא דמסיק דז"א אלא אף כרת דיומא מכפר וזהו וודאי חידוש גדול שיוכ"פ יכפר על מי שלא קיים מצוותו אלא שהוא חק שנעלם טעמו ונימוקו ואין לנו רשות להרהר אחריו והנה שאר החטאים יוכל האדם לחטוא בכל השנה כלה בכל עת ובכל שעה אבל שלא לקיים עינוי יוכ"פ זהו אינו יכול לעבור רק פעם א' בשנה והוא ביוכ"פ שאינו מתענה בו וזהו והיתה זאת לכם לחקת עולם אשר נעלם טעמו וסבתו לכפר על בנ"י מכל חטאתם אשר לא יוכלו לחטוא רק אחת בשנה והוא ביוכ"פ:

ושם למען אשר יביאו בנ"י וכו' והביאום לד' וכו' וזבחו זבחי שלמים לד' אותם בקושי הלשון לד' או אותם י"ל עפמ"ש המפ' שבכל קרבן המקריב לו יחשב שכל הנעשה בבהמה ראוי לו לעצמו אלה שהקב"ה ברוב רחמיו אמר שלוקח נפש בהמה כופר נפש אדם המקריב ואם יהי' כן בדעתו בוודאי יהי' כוונתו לשמים כי בל אשר לו יתן בעד נפשו וזהו למען אשר יביאום לד' בכוונה רצויי' ידעו ויבינו כי עפ"י הדין וזבחו לד' אותם כלומר אותם המקריבי' בעצמם הי' ראויי' לזבוח רק שהקב"ה ריחם ולקח בהמה תחת אדם: ושם ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם והכרתי אותה מקרב עמה בסיפרי ד' ועמה בשלום ונתקשה בהבנתו באה"ח וי"ל עפ"י מה שמלשינים על בנ"י עלילת דם ר"ל אשר הטובים שבטענות לרצוץ את מוח עלילה זו הוא אחרי שבנ"י מוזהרי' באזהרות כפילות להשמר מאכילת דם אף של בהמה לא עאכו"כ שלא יאכלו ח"ו דם אדם ר"ל והשורש. פורה ראש ולענה אשר ממנה יצאו עלילות. כאלו אחרי שישנם בנ"א

מאמינים שהדם יש לו כח מיוחד לעשות ע"י גדולות ונפלאות כמסופר בדברי הימים ע"כ יאמרו בגוים שגם ישראל יאמינו בהבלים כאלו ע"כ אמרה תורה שאם המצא ימצא ברגב הימים א' מני אלף אלפי אלפים מבנ"י שיאמין בהבלי הדם כמ"ש רמב"ן בנימוקי' ג"כ שעשו כישוף ע"י הדם הוא כרות יכרת מעץ חיי ישראל הן בזה לא יחשב בקהל והן בבא הוא נצר מתועב אשר נכרת משרשיו א"כ אין עוד להאשים את ישראל ע"י האחד היחידי שיצא לתרבות לחרפה ולדראון עולם ועי"כ ועמה בשלום לא יקרבו אליהם עוד אוביהם ומנדיהם בעלילת שקר הלזו: עוד י"ל עפמ"ש כי אכילת הדם מעלה רתיחת האדם והאוכלו נעשה רגזן וכעסן כמ"ש מי שנולד במזל מאדים נעשה טבח או מוהל ואם אמנם אל זועם בכל יום אבל אם אדם כועס אמרו עליו ה"ה כעובד ע"א והטעם שהקב"ה ברוגז רחם יזכור אבל אם האדם כועס לא ידע רחם ע"כ אז"ל לא תירא"י ולא תחטא כי ע"י אף וחימה נשחת שלום העם והמדינה והשתות יהרסון וז"ש אם תאכל דם המעלה כעס וחימה אז ונתתי פני ותרגום אונקלס רומי שהוא אמנם יאה רק לי ולשמי אבל לא לב"א והאוכל דם כמו שאני שרוי בכעס גם הוא יכעס ויתקצף ע"כ הכרתי אות מקרב עמו למען יהי' עמו בשלום וכ"ז שהכעסן הוא עמהם אין שלום אמר ד' ע"כ צריך לכרות את הענף למען אשר העץ ישאר בחיים ובשלום:

שם כל נפש מכם לא תאכל דם והגר הגר בתוככם לא יאכל דם עפמ"ש לעיל לפ' מ"ש גבי דם ולא תאכל הנפש עם הבשר שבכל אכילה לא לבד הגוף אוכל כ"א גם הנשמה ניהנת מרוחנית שבמאכל כמ"ש כי לא על הלחם וכו' כי על כל מוצא פי ד' וחי' האדם אבל בדם ושאר מאכלות האסורות אין בהם רוחנית שתהנה הנשמה ממנה ע"כ הגוף יאכל וישבע אבל לא תאכל הנפש היא לא תאכל בצוותא חדא וביחד עם הבשר כ"א תרעב וכבר כתבתי כי הגר הגר בתוכם הוא כינוי לנשמת שדי אשר כגר היא עלי ארץ כי תשוב אל בית אביה אחרי הפרדה מן הגוף וז"ש שע"כ אמרתי כל נפש מכם לא תאכל דם על כי והגר הגר בתוככם ובקרבכם היא הנשמה הלא היא לא תאכל דם כי אין בו מזון לנשמה כנ"ל:

שם ושפך את דמו וכסהו בעפר כי לכאור' הוא אכזריות לשפוך דם החי ולהמיתו לצורך הנאת האדם אבל אחרי שהאדם חלוש בטבעו ויסודו מעפר וצריך לחזק את גופו החלש והוא ע"י אכילת בשר המחלים ומחזק את הגוף ונותן לו כח ועצמה ואחרי שמותר האדם מן הבהמה ע"כ זהו לו לכסות עינים על אכזריותו וזהו ושפך את דמו וכסהו מה שנראה לכאור' כאכזריות הוא מכסה ומחפה ומתנצל א"ע בעפר במה שהוא עפר וחלוש בטבעו: שם כי כל נפש כשר דמו בנפשו הוא ואומר לבנ"י דם כל בשר לא תאכלו כי נפש כל

בשר דמו הוא כל אוכליו יכרת הך כפל לשון נ"ל דרומז למאי דקיי"ל דאינו חייב כרת אלא על דם שהנפש יוצא' בו אבל על דם האיברים אינו אלא בלאו לז"א כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא שאם הנפש הוא הדם עודנו בבהמה ולא יצאה ממנו והוא דם האיברים שעוד נשמתו בו ואומר ע"ז לבנ"י דם כל בשר אפי' רק דם האיברים לא תאכלו בלאוו אבל כי נפש כל בשר דמו הוא אם בדם אשר תאכלו נפשו בו שנפשה יצאה בדמה אז כל אוכליו יכרת:

שם את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו ללכת בהם אני ד' בדמש"א פרשתינו אות י"ט הביא בשם ילקוט אלו דברים שיצה"ר משיב עליהן וא"ת מעשה תהו הם ת"ל אני ד' עפמ"ש בלו"א שמיני י' לפ' מאז"ל על ג' דברים העולם עומד שאע"ג שאנו בנ"י נוטלים חלק בראש להלוך קדמה בעניני חכמה ודעת אבל בעניני התוה"ק העולם עומד על עמדו כבשנים קדמוניות ואינו רשאי לזוז ממעמדו הראשון אף זיז כ"ש ופי' ג"כ מ"ש לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעוד כמו שהארץ עומדת על מקומה לדורי דורות כיום הבריאה כ"כ האמונה לא תשתנה ותחלוף את מקומה וז"ש אף שבכל עניני הזמן תהי' מהולכי קדימה לחדשים לבקרים להתערב בכל אשר יעשה תחת השמש אבל את חקתי תשמרו ותמנעו ללכת בהם שבעניני חקי הדת אין אתם רשאי' ללכת פארנושריטט ע"ד השמרו לכם עלות בהר כ"א תעמדו אל מקום א' לשמור חקיו ומצוותיו כמו שניתנו מסיני ואין להוסיף ואין לגרוע כמאמר רבינו בעל ח"ס זצוק"ל החדש אסור מה"ת וסיים הטעם כי אני ד' הי' הוה ויהי' ואני ד' לא שניתי ע"כ גם חקותי שחקקתי לכם לדור ודור המה בלי שינוי ותמורה ורמב"ן בנימוקיו ר"פ בראשית כ' דתהו נקרא דבר שלא נגמר עדיין בצורתו עד שאם האדם רוצה לקרותו בשם שוב חוזר ותוהה על הראשונות ויקרא לו שם אחר כי כ"ז שלא נגמרה צורתו עוד לא יוכל להקרא בשם עולם אשר לא יכרת וזהו כוונת הילקוט ושמא תאמר מעשה תהו הם שעדיין לא נגמרה התוה"ק בצורתה ונוכל לשנותה כפי רוח הזמן המבקש תפקידו חדשים לבקרים ת"ל אני ד' ומאתי לא תצא דבר אשר יוכל להוסיף עליו או לגרוע ממנו וזהו כוונת ילקוט המובא שם אות ט"ו שמא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת או"ה ת"ל ללכת בהם ושמא תאמר אבד סברו ובטל תכליתו ת"ל אני ד' כי חכמת או"ה תסרח לשנות כפי רוח היום ואומרי' מי שאינו נוטה אזנו לקול העת החיה לא ימצא די מחייתו ולהסיר מכשול זה מקרב עמינו אמר אני ד' כנ"ל:

עוד י"ל עפמ"ש שהקב"ה מדקדק עם הצדיקי' כחוט השערה נמצא שע"י שהאדם צדיק ולא יחטא הוא בעצמו הגורם שיבוא הקב"ה עמו בדין ולא ברחמים במשפט ולא בצדק

לפנים משוה"ד ע"כ אמר את משפטי תעשו אתם בעצמכם תעשו שתאחז במשפט ידי ולא בחסד וברחמים ע"י שאת חקתי תשמרו ללכת בהם ועמך כלם צדיקי' ע"כ אני ד' אלקיכם על ידכם שתשמרו את חקתי נעשה מד' רחמים אלקיכם דין ושלא יאמר האדם מה לי לצרה הזאת להיותי נדון בדין ולא בחסד טוב לי שלא אהי' צדיק ויהיו רחמי שמים עלי לזה אמר אני ד' פירש"י נאמן לשלם שכר א"כ טוב לאדם שיהא סובל את מדת הדין בעוה"ז כדי שיבוא על שכרו משלם לעוה"ב:

שם ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ד' כי יקשה למה הוצרך הקב"ה לתת לנו חקים ומשפטים הלא אף בני אדם יכולים לחוקק חקים ומשפטים צדיקים לתועלת חברת האנושי אבל כבר אז"ל מה בשר ודם עובר אף תלמודו עובר ע"כ אם לא הי' לנו רק זאת תורת האדם אשר חקק במשענת שכלו ותבנותו אף כי רב בכ"ז לא יעמדו הפקודים האלה לנצח כ"א כ"ז שהוא חי גם מצותו חיה אבל במותו גם תורתו וחקיו ימותו כי יבואו אחריהם מחוקקים אחרים אשר יבטלו דברי הראשונים וישן מפני חדש יוציאו ורצה הקב"ה שיהא לישראל חק עולם ולא יעבור לנצח ע"כ האציל עלינו מהודו ונתן לנו תורתו שהיא קיימת לעדי עד וז"ש ושמרתם את חקתי ומשפטי דווקא שאני נתתי לכם ולא שאתם תעשו לכם חקים בהם תחיו והטעם אשר יעשה אותם האדם אלה החקים אשר לא מעשה ידי יוצר המה כ"א האדם יעשה את החקים ממקור שכלו וחי בהם כ"ז שהוא חי גם הם חיים וקיימים עד שחייו וחיי חקים הנחצבי' ממקור בינתו אגודים וצמודי' אבל אני ד' הי' הוה ויהי' לדור דור ע"כ נתתי לכם אני חקים ומשפטים שיתקיימו לאלף דור. וי"ל בזה שאלת החכם מה העדות וכו' אשר צווה ד' אתכם שכוונתו ג"כ למה הוצרך הקב"ה לתת לנו חקים ומשפטים הלא אף בנ"א יכולי' לחוקק חקים ומשפטים צדיקי' כנ"ל וע"ז תשיב לו כהלכות הפסח אין שפיר אחה"פ אפיקימן והטעם שלא יבוטל טעם הפסח מפינו ע"י דברים שאוכלים אחריו כי לכל דברים המורגשי' תתאה גבר שיבטל ויגבור האחרון על הראשון כ"כ הוא בכל הדברים שאם יהיו לנו חקים מבני אדם יביאו אחרים אחריהם להפג טעמם ונימוקם אבל דבר ד' לעולם תעמוד בלי שינוי ותמורה:

עוד י"ל אחרי שהמצוות נותנות חיים לעושיהם בעוה"ז כי מוצאיהם מצא חיים נעימים וישרים ומה גם שבעוה"ב יבוא על שכרו א"כ כיון שגמולו ישולם לו בזה ובבא יקשה מאוד על האדם לקיים את המצוות רק לשם קונו בלא תקוות שום שכר ובכ"ז אז"ל אל תהיו כעבדים וכו' ע"מ לקבל פרס והתקנה לזה שיעשה המצוות בלי תשלום גמול הוא שיעשה משמרת למשמרת גבול וגדר וסייג למצוות ועליהם לא יקבל שכר כי הקב"ה לא

צווה עליהם וגם אינם מן ההכרח לצורך החיים המאושרים אחרי שהקב"ה בחכמתו לא ראה לצוות עליהן ואם היו הכרח לצורך תיקון הנפש אז הקב"ה הי' מצווה גם עליהם כמו שצווה על המצווה גופא ומדלא עשה כן בע"כ שאינם הכרחים ואם בכ"ז מקיים את הגדרי' וסייגי' זהו מופת חותך כמו שמקיים הסייגים בלי ציפוי לתשלום גמול כן גם המצוות בעצמו אין כוונתו בקיומם רק לעשות רצון אבינו שבשמים וז"ש ושמרתם את חקותי שצריכי' אתם לעשות משמרת למשמרת ולגדור סייגים והטעם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם שיש לחוש שהאדם אינו עושה אותם לש"ש כ"א בשביל שהם נותנים חיים לעושיהם בעוה"ז וגם אני ד' כפירש"י נאמן לשלם שכר בעוה"ב ובמה יוודע איפא שאתם עושי' רק לש"ש רק ע"י משמרתם שתעשו משמרת כנ"ל. וי"ל בזה מ"ש בסוף פרשתינו ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מחקות התועבות אשר נעשו לפניכם ולא תטמאו בהם אני ד' אלקיכם, כי כמו שהמצוות נותנות חיים לעושיהן כ"כ העבירות מטמאות ומטמטמות את נפש עושיהן ואם יסור מלעבור עביר' רק עבור יראתו שלא יטמאו ויטמטמו אותן אין זה עיקר הכוונה לש"ש אבל אם יסור מלעבור גם על הגדרים אשר לא צווה ד' אותם והם בוודאי אינם מטמאי' את הלב מדלא צווה ד' עליהם בוודאי כוונתו רק לשמים, וז"ש ושמרתם את משמרתי שתעשו גדרי' וסייגי' שלא לבד שלא תעשו את התועבות המטמטמי' כ"א לבלתי עשות מהתועבות "אשר לא תטמאו" בהם והם הגדרים אשר בטח לא תטמאו בהם גם בעשותכם אותם ואז בטח אני ד' אלקיכם שרק בשביל שאני אלקיכם אשר צווה אתכם תסורו מרע ולא רק בעבור שלא יטמאו ויטמטמו את לבכם:

עוד י"ל עפמ"ש לעיל פ' נח שצריך האדם לקיים המצוות שבין אדם לחבירו כמו שבין אדם למקום והטעם אחרי שהליכות עולם לנו לחיות בב' עולמות בעוה"ז ובעוה"ב ועל המצוות שבין אדם לחבירו העולם הזה עומד כמשאז"ל על האמת והדין והשלום וע"י המצוות שבין אדם למקום נזכה לחיי עוה"ב ע"כ אמר ושמרתם את חקתי שאין להם טעם והם המצוות שבין אדם למקום שברובם לא ידענו סבתם ואת משפטי הם הדינין שבין אדם לחבירו והטעם שנצרכי' אנו לשניהם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם בעוה"ז כי עליהם העולם עומד כנ"ל, ואני ד' נאמן לשלם שכר בעוה"ב כפירש"י:

עוד י"ל כי הקב"ה נתן את תוה"ק לעמו ישראל ולא עשה כן לכל גוי הוא בשביל שידע הקב"ה שרק ישראל ינטרוה כבבת עינם ולא יעזבוהו לנצח ועליה יהרגו כל היום ובכ"ז יאחזו בה ולא ירפו ממנה כמ"ש בלו"א הללו את ד' כל גוים וכו' ואמת ד' לעולם ופי' ולעיל וסלחת לעוון העם הזה וכו' ונחלתנו וכי עזין שבאומות ישראל הם והוא עם קשה

עורף ומה שיאחזו בו יהי' נחלתם לעולם וכל הרוחות שבעולם אינם מזיזי' אותם ממקומן אבל אם הי' נותן תוה"ק לאו"ה כ"ז שהיו יכול לחיות חיי נחת ושלווה ע"י התורה היו שומרי' אותה אבל אם יעמוד להם על ידה צרות ויסורי' היו משליכים מהם את עבותיה לנתק את מוסרותיה כדאי' פ"ק דע"ז דבמצוות סוכה בלעטו או"ה כשהקדיר עליהם חמה וידועי' ד' ר"ת שבתוס' יבמות שישראל קרויי' אדם ואומות העולם נקראי' "האדם" עיי' לו"א מילתא בטעמא וז"ש ושמרתם רק לכם ניתן לשמירה של קיימא חקותי ומשפטי בשביל שידעתי שאתם תמסרו נפשכם עליה ותאחזו בה ולא תעזבוה לנצח אם לשבט אם לחסד אבל אשר יעשה אותם "האדם" אם הייתי נותנה לאו"ה הנקראים בשם האדם לא היו שומרי' אותם רק כ"ז וחי בהם ולא שימות בהם וכ"ז שיכולים לחיות על ידה חיי נחת ושלווה אבל לא בעת רעה תבוא עליהם שיגזרו מיתה על קיום התוה"ק אבל ישראל עם קרובו יטרוה לנצח: שייך לעיל בחדש הז' בי' לחדש תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר בתוככם וכו' שבת שבתון הוא לכם בי ביוכ"פ צריך האדם לשבות ולנוח ממלאכת הגוף אבל אין בזה די סיפוקו אם גם הנשמה תשבות ממלאכתה מלאכת הקודש כ"א כמו שבעת שהגוף עובד עבודתו הנפש תניח ממלאכתה כמ"ש אי סייפא לאו ספרא כ"כ בעת אשר הגוף נח ממלאכתו ויניחו יגיעי כח צריכה הנשמה לעבוד את עבודתה ביתר שאת להשלים א"ע ביום המקודש בעת שאין מלאכת הגוף מפריעה מעבודתה הקדושה והנה השרש שבת לא הניח רק על הפסקה ממלאכה כ"א הפסקה ממנוחה לבטלה נקראת ג"כ שביתה אשר עיקר הוראתה הביטול וההפסק מהמעמד הקודם או ממלאכה למנוחה או ממנוחה למלאכה ע"כ אף שמלאכת הגוף אסור' ביוכ"פ אבל מלאכת הנשמת לטוהר ולזקק א"ע אדרבה עיקר מצוותה בימים המקודשי'. ע"כ ונאמר ושמרו בנ"י לעשות את השבת הכוונה לעשות בקום ועשה את השבת והוא ביטול מנוחת הנפש אשר לא עבדה בכל כחה מחמת טירדות ימי המעשה וביום המקודש תשבות ממנוחתה כמ"ש לא ניתנה שבת אלא לעסוק בתורה אבל מי ששובת ביום המקודש רק ממלאכת הגוף ואינו עוסק גם בעבודת הנפש זה הגבר לא יצלח ולא שמענה את גופו ע"י ה' עינוויי' כמצוה עליו כ"א מסגף ג"כ את נשמתו הטהורה אשר ברצונה לעשות מלאכת הקדש בכמה וז"ש אף שאסרתי עליכם עבודת הגוף אבל ועניתם את נפשותיכם תרתי משמע הן נפש הרוחנית אם "כל' מלאכה לא תעשו אם גם מעבודת הנפש תשבתו ואחרי שהגוף נקרא אזרח כי הוא תושב בארץ והנשמה רק גר בארץ כהדין אכסני' כדאי' במדרש ע"כ הוסיף לבאר שאז תענו את שני הנפשות אם כל מלאכה לא תעשו האזרח הוא הגוף וגם הגר הגר בתוככם בקרבכם היא הנשמה

וע"ז סיים שבת שבתון שני שביתות תהיינה לכם שביתת הגוף מעבוד' ושביתת הנפש ממנוחה. וזהו מ"ש אך את שבתותי תשמורו ואז"ל אלמלי שמרו ישראל ב' שבתות מיד היו נגאלין הכוונה ג"כ על שני שביתות האלו שביתת הגוף מעבודה ושביתת הנפש ממנוחה אשר בימי המעשה:

שם ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ובספרי כיון שאני פותח את הפנקס מיד אני גובה את הכל עפמ"ש בלו"א כצבי' בשם רמב"ן שע"כ נשחת סדום ועמורה והיתה למהפכה בשביל שהיא אה"ק ולא תסבול ולא תשא את הפושעים והמורדים וז"ש כאן ואפקוד עונה ואענוש אותה "עליה" כמו בשבילה בשביל שהיא אה"ק וגדול עונה מנשוא והנה מי שיש לו בעל חוב ויודע בו שאין לאל ידו לשלם בב"א מרוויח לו הזמן פירעון שישלם בחלקים אבל אם יודע שיש לו לשלם בפ"א אינו מאריך לו הזמן ע"כ בא"י שאוירה מחכים אחרי שבכחם לשלם בפעם א' לא ימתין שישלמו לאט לאט וזהו כוונת הסיפרי: שם ושמרתם אתם את חקתי ואת משפטי ולא תעשו מכל התועבות האלו האזרח והגר הגר בתוככם י"ל עפמ"ש כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כלם צדיקי' לעולם יירשו ארץ וכו' כי אז"ל פושעי ישראל מלאי' מצוות כרמון ואם גם חוטא בגופו אבל נפשו נשאר' טהורה ונקיי' כמ"ש לעיל ונתתי נגע בבית ארץ אחוזתכם ע"כ כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ואף הריקנים שבהם לא יאבדו חלקם בחיי עד כי עמך כלם צדיקים בנשמתם כי אף שהקב"ה נטע עמים רבים והמון לאמים מ"מ ישראל הוא גוי א' בארץ אשר הוא מעשה ידי להתפאר ומזה הטעם ג"כ נתן הקב"ה לישראל את התורה ולא לאו"ה כי העיקר הוא לקיים התורה בלב ונפש יחדיו אבל מעשה הגוף לבדו לא יועיל ע"כ אמר ושמרתם את חקתי רק אתם תוכלו לשמור את חקי ומשפטי ולא או"ה והטעם שאם גם תחטאו לפעמים מ"מ לא תעשו מכל התועבות האלו האזרח והגר כלומר הגוף והנשמה יחדיו לא יהיו תמים לעבור את פי ד' כ"א רק הגוף יחטא ולא הנשמה:

החדש על פרשת קדושים

דבר אל כל עדת בנ"י ואמרת אליהם קדושים תהיו פתח בדיבור לשון קשה וסיים באמירה רכה י"ל עפמ"ד בתנחומא פרשתינו סוף פיסקא ב' אם זכיתם אתם נקראים עדה קדושה אם לא זכיתם אתם נקראים עדה רעה שנא' עד מתי לעדה הרעה הזאת עפמ"ש בלו"א פרשתינו לפ' דברי רש"י מלמד שפרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלוי' בה שאין הקדושה רק פרישות יתירה והתבודדות מחברת אנשים כ"א כמ"ש קדש א"ע במותר לך אם יהנה האדם מעוה"ז כהוגן וכשורה ובמשקל ומשורה

ויקיים גופי תורה ג"כ נקרא קדוש ע"כ פרשה זו נאמר' בהקהל כי כל העדה תוכל להיות כלה קדוש אם תקיים גופי תורה עיי"ש והנה אם הקדושה לא היתה נקנית לאדם רק ע"י פרישות יתירה אז בוודאי מי שזוכה לזה קדוש יאמר לו אבל מי שאין בכחו לגרש מעליו כל מחמדי תבל נהי דלא הי' נקרא בשם קדוש אבל גם רע לא תבואנו כי לא ניתנה תורה למה"ש ולא תהו בראה לשבת יצרה אבל אחרי אמרנו שהקדושה נקנית אף אם יהנה מעוה"ז אבל רק בהיתר ולא באיסור וזה כל האדם יוכל לעשות בלי עבודה קשה ע"כ מי שאינו עושה כן כ"א יתן אל לבו להוללות וסכלות ושן בהמות ישלח בו לעבור גדר האמצעי זהו בוודאי נקרא רע כי נמשל כבהמות וזהו אם זכיתם לא רק יחידי סגולה נקראי' בשם קדוש כ"א אתם נקראים עדה קדושה כי פרשה זו נאמר' בהקהל לומר שכל הקהל כקטן כגדול יתקדשו אם לא יפרצו פרץ רק ישבעו ויתענגו מדשן עוה"ז בהיתר וביתרון הכשר אז כל העדה קדושים והנמשך מזה אחרי שקדושה זו כל אדם יוכל לזכות בה ע"כ אם לא זכיתם ולא קדשתם א"ע במותר לכם לא לבד שלא תקראו קדושים כ"א גם עדה רעה תקראו כי ההיפוך מקדושה קלה כזו בוודאי יאה לו שם רע ולפ"ז קדושת ישראל קלה כמות שהיא אם יזכו לה היא לטובתם שכל העדה יוכלו להגיע לה כקטן כגדול ואם לא יזכו אף לקדושה קלה כאלו הוא לרעה שהרי נקראי' ע"י רע כנ"ל ע"כ אמר לשון קשה ורכה בקדושה זו שיש בה לרעה ולטובה:

ובילקוט הה"ד ויגבה ד' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה אמר הקב"ה אני מתקדש בכם ואתם מתקדשי' בי עפמ"ש בלו"א פרשתינו לפ' מ"ש קדוש וכו' ד' צבאות מלא כל הארץ כבודו שזהו קדושתו ית"ש שהוא פורש מגדולתו ומשגיח על יושבי תבל וממלא כל הארץ בכבודו ובש"ע או"ח התחיל בקדושת ד' בד' הר"מ במו"נ שויתי ד' לנגדי תמיד זהו כלל גדול בתורה שאין ישיבתו ודיבורו של אדם בבית כמו לפני המלך ע"כ כדי שיגיע האדם למעלה נשגבה להיות קדוש צריך שלא יזוז מנגד עיניו שמלא כל הארץ כבודו ותמיד עומד לפני הממ"ה וז"ש קדושי' תהיו שתוכלו בנקל להגיע למעלת הקדושה אם תמיד לנגד עיניכם כי קדוש אני ד' והוא שמלוא כל הארץ כבודי ותמיד עיני ד' בכם כמ"ש שזהו קדושתו ית"ש שמלא כל הארץ כבודו והנה עפ"י שורת הדין והמשפט לא הי' לו להקב"ה רם על כל רמים להשגיח בעינא פקיחא על קרוצי חומר על בירא עמיקתא הארץ השפלה אבל במקום גדולתו אתה מוצא ענוותנותו בצדק וברחמים ד' שפל יראה וז"ש ויגבה ד' צבאות במשפט אם תאחז במשפט ושורת הדין ידו אז הקב"ה גבוה מעל גבוה ולא יביט אל עם עני ודל יושבי תבל אבל והאל הקדוש שמלא כל הארץ כבודו כנ"ל נוהג בקדושה זו רק בצדק וברחמים לפנים משוה"ד: עוד י"ל עפ"מ שהקשו

המפר' כיון שלהשלים זה כל האדם ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו צריך לקיים כל התורה כלה כמו שדז"ל אקרא דופערה פיה לבלי חוק והלא יש כמה מצות שא"א לקיים שאינם נוהגים בכל אדם ולא יבואו לידם לעולם כמו מצות כהנים לישראל וכדומה ותי' כיון שכל ישראל כא' חברים ונחשבים כגוף א' ע"כ מה שמקיים כל העדה יחדיו נחשב כאלו קיים כאו"א וזהו שלא תאמר האיך אפשר שכל ישראל יהיו קדושי' אחרי שאין יכולת ביד כאו"א לקיים כה"ת ע"כ אמר שפרשה זו נאמרה בהקהל שכלם כא' יחדיו תמים יוכלו להיות קדושים שרוב גופי תורה תלויים בהקהל כמ"ש ויחן שם ישראל נגד ההר: שם ואוכליו עונו ישא פתח בלשון רבים ואוכליו וסיים בלשון יחיד ישא כי את קדש ד' חלל ונכרתה הנפש וכו' עפמ"ש באוה"ח בקרא דבקצרכם את קציכם לרמז שלא יאמר אדם שכבר נתחייב כרת ר"ל כבר הותר' לו הרצועה וכאשר אבד אבד ע"כ אמר לא תכלה עיי"ש וי"ל בזה מ"ש להלן בפרשתינו ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלקיך אני ד' כלומר אף מי שחילל כבר ש"ש לא יתברך בלבבו לאמור שאצלו שם שמים כבר נתחלל והותר לו לשבע בשמו לשקר לז"א לא תשבעו וכו' אף שכבר חללת את שם ד' בכ"ז תדע כי קדושתו לעולם עומדת וזהו שסיים אני ד' זה שמי לעולם אף שכבר חללת אותו וכן פי' מ"ש והי' בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו שלום יהי' לי כי יטעה לומר שהאלות לא נאמרו אלא על מי שמקבל עליו עול תורה אז יקולל על כל עבירה אבל הוא יתחכם לכפור בעיקר ר"ל ושוב לא יהי' בכלל עונש על כל פרט ולפי"ז בעיגול הכהן שפיגל וכבר עברי הוא לא יחזור בדעתו שכבר אפס תקוותו משא"כ מי שלא נתחייב עדיין קודם אכילת הפיגול יש לצפות שיחזור וישוב קודם האכילה וז"ש ואוכליו ששנים אוכלי' ולא ראי זה כראי זה הא' עונו ישא גם לעתיד כי בטעותו לא ישוב בדעתו כי את קדש ד' חלל וכבר נכרתה נפשו אבל האחר לא ישא עונו לעתיד כי יחזור וישוב:

שם לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך אני ד' לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפוט עמיתך כי הי' מקום לומר אחרי ששגור בפי כל כל מום רע שמי שהכה אותו ד' במומי הגוף הוא לאות שהוא בן מרי ע"כ נגעה בו יד ד' רשאי לבזותו כי מותר לשנוא את הרשע אבל האמת אינו כן ואין אתנו יודע עד מה כי י"ל להיפך כי אני ד' אוהב את דכא ואז"ל שחפץ הקב"ה להשתמש בכלים שבורים ואולי הוכה במומים בעוה"ז כדי שיהא תמים ושכרו שלם בעוה"ב ואז יעמד חי לפני ד' ולהיפך מי ששלם ובריא אולם ואין לו מגרעת מאומה יש לו לירא אולי קיבל את כל שכרו בעוה"ז כדי להענישו לעוה"ב ע"ד ומשלם לשונאיו אל פניו וכ"כ בדל ועשיר יש פנים לדון לכאן

ולכאן אולי ע"כ הוכה במכת העניות לייסרו שבע על חטאותיו או להיפך לזכותו לעוה"ב והעשיר אולי יצלח בכל אשר יעשה על אשר חפץ בו ה' או אולי להיפך לגרוע משכרו בעוה"ב כמ"ש בסנהדרין ק"א אולי לא הי' יינך מחמיץ וכו' ע"כ בדברים כאלו הנסתרות לד' אלקינו ובעיני בשר אשר לנו לא נוכל לשפוט משרים לא לזכות ולא לחוב וז"ש לא תקלל חרש על אשר הוכה מאת ד' לא תקלל ותבזה אותו בלבבך באמרך שבוודאי רשע הוא וגם לפני עור לא תדון אותו כהפקירא דרחמנא עד שאתה רשאי להכשילו ולהפילו והטעם שאף שפגע בהם מדת הדין לרעה אולי יש לך שאתה בריא ותמים בלי מום ומדת הרחמים שולט עליך לירא מהעתיד לבוא לפניך בעה"ב יותר מאותו האיש המוכה מנגעי בנ"א כי אולי הוא ולא אתה יבוא ע"י נגעו בעוה"ז על שכרו משלם לעוה"ב וזהו "ויראת מאלקיך אני ד'" שביותר צריך אתה לירא מהעתיד בעת שאני ד' מדת הרחמים מעת אשר אני אלקיך מדת הדין ומ' מאלקיך הוא מ' היתרון ע"כ הננו מזהירך לא תעשו עול במשפטך אשר תחרוץ על בנ"א הן לשבט הן לחסד לא תעשו עול ומשפט מעוקל ולא תשא פני דל והוא היפוך הקודם שלא תאמר הואיל שהוא דל בעוה"ז יעשיר בעה"ב כנ"ל ולהיפך לא תאמר ג"כ על אדם שהוא גדול בעושר וכבוד ובכל אשר יפנה יצליח לא תאמר עליו שבוודאי הוא חביב לפני הקב"ה וע"כ תהדר ותקשט אותו כ"א בצדק תשפוט עמיתך. וי"ל מ"ש להלן לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך כי רשע מצוה לשנאותו כאז"ל וא"כ גם היצ"ט מסכים לשנאה כזו ולא לבד היצה"ר מסית את האדם לשנוא את הרשע אבל אחרי שקבל תוכחה אם ישנא אעפי"כ אותו אז רק היצה"ר בעוכריו ומגרה השנאה אבל היצר טוב יתנגד לזה ואז"ל בכל לבבך בשני יצריך ע"כ אמר לא תשנא את אחיך בלבבך בשני יצרך שגם היצר טוב בע"כ יענה אמן לשנאתך כי ז"א אלא בזמן שעומד במרדו אבל הוכחת אותו היצה"ט לא יסכים עוד לשנאתך: עוד י"ל עפמ"ד בברכות מי כתיב יתמו חוטאים חטאים כתיב ע"כ אין לקלל את הרשע אף אם כפתן חרש יאטום אזנו משמוע דברי תוכחה ומוסר בכ"ז גם ענוש לצדיק לא טוב ואחרי שמגלגלי' חוב ע"י חייב למה לו להיות שבט אפו ומטה זעמו של הקב"ה הלא יבוא בעל הכרם ויכלה את הקוצים כדאי' פ' במה מדליקי' שבקי' לרוי' דמנפשי' נפיל וז"ש ולא תקלל חרש אשר יאטום אזנו משמוע לקול המוכיח בכ"ז לא תקלל אותו כי אין לך לגרום שיפול הנופל על ידך כמו שלפני עור א"צ לתן מכשול כי מעצמו אף בלי מכשול אם אין לו מנהג ומנהל מעצמו יפול אף בדרך השווה כ"כ דרך רשעים באפילה לא ידעו במה יכשלו וא"כ מה לך להיות שלוחא דרחמנא להרע ולא להטיב וד' הטוב יעשה כחפצו:

עוד י"ל עפמ"ש בלו"א לפ' מ"ש בנפול אויבך על תשמח פן יראה ד' ורע בעיניו כי הרשע אין ד' לנגד עיניו וכשיחזור בתשובה אז יראה את ד' ע"כ אל תשמח פן יראה האויב את ד' ע"י שהוא רע בעיני עצמו יחזור בתשובה והשיב מעליו אפו עיי"ש לזה אמר כאן שע"כ לא תקלל ותבזה את החרש המסיר אזנו לשמוע בקול מוסר ותוכחה כי אולי יחזור בתשובה ואם גם לע"ע מדה"ד שולטת עליו מפני רוע מעלליו אולי ישוב וירא' את ד' לנגד עיניו ואז גס ד' מדת הרחמים עליו יתגלגל וזהו ויראת יש לך לירא שיהפך מדה"ד למדה"ר ע"י תשובתו ואז מאלקיך שהוא מדה"ד יעשה ד' מדה"ר:

שם לא תעשו עול במשפט י"ל עפמ"ש ז"ל לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על ד"ת וכ"כ אז"ל שבדין מרומה אין לילך אחרי דין תורה ולפי"ז לפעמים הדיין פוסק כדין תורה יורה ובכ"ז יעשה עול וז"ש לא תעשו עול אף אם תעשו משפט ד"ת. וע"ד הלצייי"ל שאין האדם רשאי לומר לעני המבקש משען שא עיניך אל ד' ובטח בו ומשמים מעל תבוא לפניך השפעה וברכה כי אם אמנם אמת וצדק שצריך האדם לחסות בד' מבטוח בנדיבי' בכ"ז לעת מצוא בשעת דחקו של עני אינו רשאי הבעה"ב לפטור א"ע בהזהירו את העני להיות בעל בטחון ובזה עושה עול לעני שמונע ממנו צדקתו אף שהמשפט צדק הוא בכ"ז לא תעשו עול במשפט צדק הזה אשר תאמרו אליו שא עיניך אל ד' וזהו ולא תשא פני דל שלא תדחהו באמרך לו שא פניך אל ד' וגול עליו דרכיך:

שם לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא עפמ"ש בלו"א ויקרא לפ' מ"ש התורה תחלתה גמילות חסדים וסופה ג"ח שאם גם כבר ח"ו עזבו את התורה כיז' שמחזיקי' עוד במצות ג"ח יש לקוות שעוד יחזורו לגמול חסד גם את נפשם עם האי אכסנאי דאית לי' בגו ביתא כאז"ל והנה רשע מצוה לשנאותו אם אין עוד תקוותו בו שייטיב מעלליו אבל אם יוכל עוד לעמוד ולצפות מתי יכבה נר תאוותיו ויגה עליו שלהבת אש דת בוודאי אסור לשנאותו ואז"ל ישראל רחמנים בני רחמנים ויש להם לב טוב ומטיב ע"כ אם תראה איש שאינו עוד אחיך בתורה ומצוות אבל בכ"ז לא הקשה את לבו הרך בטבע ישראל ויש לו עוד הלב הישראלי הטוב והמטיב והוא אחיך בלבבך כלומר שדומה לך כאח שיש לו לב טוב כמוך והוא גומל חסדים טובים אין לך לשנוא אותו כי עוד יש תקוה שישוב אל ד' כי התורה סופה ג"ת וע"כ נקווה שיחזור בתשובה מחמת לבו הטוב אחרי שכל ישראל ערבי' זב"ז והאיש א' יחטא ועל כל העדה יקצוף ע"כ אם יש לו עדיין הלב טוב ירחם על כל ישראל מדוע יענשו אחרים אשר לא נהנו כלום מעבירותיו וכ"פ מ"ש אל תהי רשע בפני עצמך שאל תדמי בנפשך שרק לעצמך אתה גורם רעה ואין לאחרים חלק עמו כ"א גם חביריו נענשי' ע"י וז"ש שע"כ לא תשנא את

אחיך בלבבך כנ"ל אשר יש לו לב כמוך והטעם כי הוכח תוכיח לעמיתך בזה שתאמר לו שלא יאות שתשא עליו ועבור חטא אשר הוא חוטא בנפשו:

עוד י"ל עפמ"ש פ' אחרי ולקח הכהן מלא המחתה גחלי אש ומלא חפניו קטרת סמים דקה ובמסור' שבבעה"ט ואחרי האש קול דממה דקה ופירשתי שמתחלה צריך להוכיח בדברים קשין כגידין לשבר לב החוטא אם אבן הוא נימוח ע"י דברי המוכיח אשר כפטיש יפוצץ סערו וכשכבר נשברה המחיצה המפסקת בין הרשע לאביו שבשמים צריך לדבר אליו בלשון רכה למען שלא יקשה עליו טוב דרכו ושלא יחזור לסורו אם שיכבידו עליו עול התורה כמו שהדין גבי גר הבא להתגייר ח"ש כי בתחלה צריך הכהן אשר שפתיו יורו דעת לקח גחלי אש ולחתות על ראש הרשע כדי שימסו את הקרח הנורא אבל אח"כ יקח קטרת סמים דקה המשמחי' את הלב ברוח נועם וזהו ואחרי האש אשר ע"י נמס כדונג לב הרשע קול דממה דקה דברי חכמים בנחת נשמעי' וזהו ג"כ מ"ש וידבר ד' אל משה לאמר שמתחלה צריך לדיבור קשה המשבר את לב האבן ולבסוף לאמור אמירה רכה ובמשלי כ"ו טובה תוכחה מגולה מאהבה מסותרת פי' במצודות שאם יאהב המוכיח את מי שיוכיח אז רשאי הוא להכלימו ולביישו אף בגלוי כיון שעושה כן מאהבתו אליו וז"ש אם לא תשנא את אחיך בלבבך כ"א תאהב אותו בלב ונפש אז הוכח תוכיח אותו מ"מ בין ברכות בין בקשות בין בסתר בין בגלוי ובכ"ז לא תשא עליו ובשבילו חטא על שביישת אותו כיון שמאהבתך אותו תבקש להחזירו למוטב ע"כ טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת:

שם לא תלך רכיל בעמך ולא תעמוד על דם רעך כאשר יאמר משל ההמוני המדבר סרה על המשפחה אין בו בו ברכה כ"כ מי שמקטרג ומדבר סרה על עמו ואומתו כמו שרבים אומרים על ישראל שיש להם חסרונות לא יוכלו להמנות ה"ה פוגם בכבוד עצמו שהרי גם הוא מאמונה זו אשר ידבר עליה קשות וזהו לא תלך רכיל בעמך ולדבר על עמך רעות ורכילות שהרי לא תעמוד על דם רעיך כי גם אתה המקטרג אינך עומד למעלה מדם רעיך והדמים מודיעים שגם אתה בך יזובו הדמים האלו א"כ אתה פוגם בכבוד עצמך:

שם לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ד' עפמ"ש ז"ל כל המעביר על מדותיו מעבירי' לו על פשעיו ופי' בזה מי אל כמוך נשא עוון מי שהוא עושה כמוך גם אתה השם תעשה כמוהו וז"ש אם לא תקום ולא תטור כ"א ואהבת לרעך אז שכרך יהי' "כמוך אני ד'" שאני ד' אעשה כמוך להעביר על מדותי ולמחות פשע וחטאה:

עוד י"ל עפמ"ש בלו"א לפ' ישמח צדיק כי חזה נקם שאין אנו רוצים לעשות נקמה בגוים המניעים לנו כ"א אך פרי לצדיק שאינו רוצים רק הפרי היוצא מהנקמה לדעת בארץ כי

יש אלהים שופטים בארץ עיי"ש ע"כ אף אם אנו אוהבים את בני עמינו באהבת לב ונפש ובצרתם לנו צר כי אנו משתתפי' בצערם ומאוד יכאב לבינו כמ"ש במ"ר וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו בכ"ז אין לנו לתפוס במדת הנקמה כ"א למסור דינינו לשמים אל נקמות הוא ישוב להם בגמולם וכרוע מעלליהם וז"ש לא תקום ולא תטור את בני עמך אם עיניך רואות שאם נכרי ירע לבני עמך ואם גם ואהבת לרעך כמוך ואתה מרגיש בצערו כמו אם הרע לך בכ"ז לא תקום כי אני ד' נאמן לשלם כפירש"י בכ"מ ואני אשיב להם כגמולם:

שם וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עין מאכל וכו' ג' שנים יהיו לכם ערלים לא יאכל ובמד"ר הה"ד עץ חיים היא למחזיקים כה אלו נאמר לעמלים בה לא היתה תקומה לשונאי ישראל וכו' עפמ"ש בלו"א ואתחנן בשם רש"י ורמב"ן בחקתי דושממו עליה אויביה הוא הבטחה שרק לנו בנ"י אה"ק לנחלה ותתן את פריה אבל האויבים שהם זרים בה לא יוכלו להעמידה מחרבנה וז"ש רק כי תבואו אתם אל הארץ אז ונטעתם כל עץ מאכל כל עץ יתן פריו בעתו אבל כ"ז שאין אתם עליה לא תתן את פרי' ואחרי שבג' שנים הראשונ' אין העץ נושא פירות כראוי כמ"ש רמב"ן ע"כ בשנים האלו גם ישראל בגוים יתחשב כמו שלהם אינו נושא פירות לעולם כ"כ בג' שני ערלה גם לישראל נחשבי' כגוי' ואחרי שהגוים נקראים ערלים כמ"ש כל הגוים ערלים ותנן הנודר מן הערלים אסור רק באו"ה ע"כ אמר ג' שנים יהי' לכם ערלים אתם כמוהם כמו שלהם אינו נושא פירות כן גם לכם בשני הערלה ובלו"א מקץ כ' שרק לישראל שמקיימי' מצוות התורה במעשה התורה היא עץ חיים אשר תתן להם פריה לתרופה אבל לאו"ה היא עץ יבש וזהו עץ חיים היא רק למחזיקים בה בעשה מצוותיה ע"כ נאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום שאף שגם חכמי או"ה יעמלו בה ללמדה מ"מ כיון שאינם מקיימים מצוותיה לא יוכלו לבוא להבין אמתת כונתה וזהו היתרון שיש לישראל על או"ה שרק מאורסה לקהלת יעקב בשביל שאנו מקיימים מצוותיה נמצא שהתוה"ק דומה לאה"ק כמו שהיא לא תתן פריה לאיש נכרי כ"כ התוה"ק לא תאיר עיני האומות רק לנו תורה אור וזה כונת המד"ר עץ חיים היא רק למחזיקי' בה במעשה כנ"ל ואלו נאמר לעמלים בה אחרי שגם המה עמלים א"כ לא היתה לנו תקומה ויתרון עז עליהם אבל אחרי שנאמר למחזיקים בה עי"כ לנו התקומה והיתרון עליהם:

עוד י"ל עפמ"ד במד"ר דקאי קרא על התינוקו' שבהיותו בן ג' שנים אביו מלמדו ובן ה' למקרא כי חנוך לנער עפ"י דרכו גם כי יזקין לא יסור ע"כ צריך לחזק את לימוד הנער כדי שיעשה פרי טוב המשמח א' ואנשים וז"ש הן אמת שהתורה היא עץ חיים אבל

בתנאי למחזיקי' בה אם אנו מחזיקים את העץ לשום עין עליו לטובה לחנכו עפ"י דרכו לפי רוב ומיעוט השנים אז יפרה וירבה ולא ימוש מעשות פרי:

שם ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם עפמ"ש לעיל ונתתי נגע בבית ארץ אחזתכם שהיא בשורה טובה שנתבשרו ישראל שאף אם יחטאו מ"מ רק הגוף ילוכלך ויתגאל מרשמי וכתמי העוולת אבל נפש הישראלי נשארה טהורה ונקיי' עיין לו"א פ' אחרי וזהו ושרט לנפש ע"י שתחטאו בבשרכם וגופכם לא ישאר חקוק בנפשכם העון אשר עשיתם בבשרכם כ"א רק בשרכם עליכם יכאב כי טמאתם אותו אבל לנפש לא תתנו ע"י בשרכם שרט וחקיקים של קיימא:

שם מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ואז"ל זה שקנה חכמה והק' מנ"ל דקנה חכמה הלא הנוטריקון אינו מורה אלא קנה והיכן רמיזא חכמה בקרא עיי' פ"י ספ"ק דקידושין ותי' כיון דדעה חסרת מה קנית א"כ כיון שנקרא קנה בע"כ דקנה חכמה דאל"כ לא קנה כלום ול"נ עפמ"ד מ"ג דאבות "הוי קל לראש ונוח לתשחורת והוי מקבל את כל האדם בשמחה" ופי' רש"י ורע"ב. תשחורת הוא לשון זקנה שהושחרו פניו ונ' כי נאמר והגיעו הימים אשר תאמר אין לי בהם חפץ כי הזקנה תכבד אכפה על האדם אם אפסו כחותיו ולא יוכל עוד לפעול מאומה והוא ככלי אין חפץ בו כאז"ל זקני ע"ה כ"ז שמזקינין דעתן מטורפת עליהן וכ"ז מי שהוא זקן תוכו כברו לפנים ולחוץ בגופו וברוחו שניהם יחדיו אבדו כח וחיל אבל מי שנאמר בו נער הייתי וגם זקנתי שגם לעת שזקנתו נראה על פניו בכ"ז הוא עודנו בכח עולמיו נער ננער לפעול גדולות ונצורות כמ"ש במטבע של אברהם אבינו זקן וזקינה מצד אחד ובחור ובתולה מצ"א להורות אף שבאו בימים ותש כח גופם אבל נפשם עוד לה כח נעורים ואדם כזה לא יקיץ בימי זקנתו כ"א אדרבה זקני ת"ח כ"ז שמזקינים דעתן מתיישבת עליהן "וכימיך דבאך" הזקנה חשובה לו כימי נערותו ויותר וז"ש אף שנוח לתשחורת שלימי הזקנה המנוחה ועבודה טוב לאדם בה ינוחו יגיעי כח וכ"ז רק בעניני הגוף הזקן הוא עצל לעבוד כל מלאכת הגוף אבל הזהירו התנא הוי קל כנשר ורץ כצבי לראש אם דבר ראשי הנוגע להשי"ת הנקרא ראש וראשון יגיע עדיך אז לא בעצלתים תטמון ידך בצלחת הזקנה אשר קפצה עליך כ"א הוי קל לעשות הדבר הזה ואם כן תעשה לא תעצב לעת זקנה ככלות כחך ולא תקוץ בימים אשר לך בהם חפץ כ"א תקבל את כל האדם בשמחה כמו שישמח בחור בילדותו כן ישיש עם זקנתו כי כחות הנפש ככחם אז כחם עתה והנה מאי דכתיב מפני שיבה תקום הוא כמו לפני שיבה אבל מאי פני זקן דקאמר הו"ל למימר והדרת את הזקן ולהנ"ל א"ש דה"ק קרא והדרת לא' את הזקן אשר בפנימיות ובחיצונו הוא זקן ואפס כח כזקני ע"ה כ"א והדרת "פני" זקן

מי שבפניו ובחיצוניות הוא זקן שהלבינו שערותיו והולך שחוח אבל בתוכו ובפנימיות רוחו ונפשו עודם מרוטפשים מנוער כי זקן הוא מבחוץ ונער מבפנים ע"כ שפיר דייקו שזהו במי שקנה חכמה כי ע"ז כאמר נער הייתי וגם זקנתי. וי"ל בזה ד' הפליא' הובא בדמש"א פרשתינו כששמע מ"ר מפני שיבה תקום אמר קומי בתולת ישראל היינו כנ"ל אם שישראל סבא הוא עם ישן עם עולם כ"ז רק מבחוץ אבל פנימיות עוד כנערה בתולה אשר עוד תקום ותחיה ואל תבוז כי זקנה עמך:

שם כאזרח מכם יהי' לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך עפמ"ש בלו"א מ"ש ונפשי כעפר לכל תהי' הכוונה כמו שהאדם משתדל שיהא גופו בריא ושלם תמים בלי מום כן יתן ד' בלבנו שנשתדל להשלמת נפשינו שגם היא תהי' שלימה ותמימה וזהו ונפשי כעפר לכל תהי' כמו שהעפר הגוף משתדל להיות "כל" לא יגרע ממנו אף כ"ש כ"כ נשתדל שנשמתינו תהי' "כל" תמימה בלי מגרעת וכ"כ כ"פ שהנשמה נקראת גר בארץ וז"ש כאזרח מכם שהוא הגוף שהוא תושב בארץ יהי' לכם נחשב הגר הגר בתוככם ובקרבכם היא הנשמה ואהבת לו כמוך שאתה אוהב את הגוף ותשתדל בהשלמתו כ"כ תאהוב את הנשמה ותשתדל להשלימה:

שם ושמרתם את חקותי ועשיתם אותם וכו' כי איש אשר יקלל את אביו ואת אמו וכו' כי המפ' כתבו שיסוד מוסד לאמיתת תוה"ק אחרי שידוע שכל האבות אוהבי' את זרעם אחריהם ולא יאבו להנחילם שוא ושקר כ"א מחוז חפצם להנחיל לאהוביהם יש ואוצרותיהם למלא בדעות זכות וברורות ע"כ אחרי שאבותינו מעולם דור ודור מסרו לנו במסירת נפשם את תוה"ק זהו ראיי' מהימנא שהיא אמתית ברורה אין בה ח"ו נפתל ועקש ובחוה"ל האריך בזה ע"כ אשר לא ישמע לקול התורה לא על הממ"ה לבד יעוות כ"א יבוז ג"כ להוריו ומוריו אביו ואמו ויאמר שהנחילהו שקר וכזב ע"כ אמר ושמרתם את חקותי ותשמרו אותם לנצח אם תכבדו את אבותיכם יצמח מזה פרי תנובה שהתורה ההיא מורשה לכם מאבותיכם לא תעזבוה ונתן טעם לזה כי איש אשר יקלל וכו' דמיו בו ע"כ תכתבו על לוח לבבכם את נחלת אבות ואפשר שמפני זה אז"ל השווה הקב"ה כבוד אב ואם לכבוד המקום כי ע"י כיבוד האבות יצמח כיבוד המקום ותוה"ק וי"ל שע"כ נקראת המס' אבות להזכירנו תמיד כי אבותינו הם שמסרו הלימודי מוסר היקרים ע"כ נאחז בהם ולא נרפם: שם והתקדשתם והייתם קדושים וכו' כי איש אשר יקלל וכו' י"ל עפמ"ש ז"ל המקדש א"ע מלמטה מקדשים אותו למעלה וידוע שבנין התפעל מורה על פעולה דמיונית כמו מתעשר מתרושש ע"כ אמר והתקדשתם אם רק תהי' נראים קדושים ואינכם עדיין קדושי' באמת אני מבטיח אתכם לקדש אתכם מלמעלה עד שיקויים בכם

והייתם קדושי' והביא ראיי' לזה כי איש אשר יקלל רק את אביו או את אמו נחשב לו כאלו אביו ואמו קלל שניהם יחד כמ"ש באוה"ח שאף שעפ"י הסברא החיצונה לא יהא חייב על קללת א' מהם כקו' אוה"ח שהרי הבן אינו כלו שלו של א' מהם אלא של שניהם יחדיו מ"מ חייב כמו שקילל את שניהם ובע"כ הטעם כמ"ש ז"ל אדם מטמא א"ע מלמטה מטמאים אותו מלמעלה וכיון שקילל א' סופו לקלל שניהם כי מטמאים אותו מלמעלה וכיון שמדה טובה מרובה ממדת פורעניות ק"ו שאם מקדש א"ע מלמטה שמקדשי' אותו מלמעלה ע"כ אם רק והתקדשתם תהיו קדושים באמת כנ"ל:

שם לא תעשו עול במשפט כמדה כמשקל ובמשורה במסור' שבבעה"ט אך רחוק יהי' ביניכם וכו' במדה עפמ"ש באוה"ח פרשתינו בקרא דלא תגנובו דהא דנקיט לשון רבים שנתכוון להזהיר שגם אם ידוע לו שחבירו גנב הימנו אסור לו לעשות כן כמו שעשה הוא כדי להציל את שלו ועיי' תו"ח ב"מ ס"א וזהו שרמז כאן שלא יאמר אדם אחרי שחבירי עשה לי עול גם אני אעשה לו עול במשפט במדה שמדד לי אמדוד לו ובמשקל ששקל לי אשקול לו והוסיפ' המסור' בנ"ט לדבר מלבד שעפ"י פשוטו לא עביד אינש דינא לנפשי' עוד זאת הלא א"א לצמצם שלא יוסיף להרע לו יותר ממה שהרע הוא לך וזהו אך רחוק יהי' ביניכם אולי המרחק רב בין מה שעשה הוא ובין תגמוליך עלוהו:

שם ולא תקיא אתכם הארץ וכו' ואומר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה כפל הלשון י"ל שלא יאמרו אחרי שירושה אין לה הפסק ונחלה לעולם תהי' ע"כ אף אם שיחטאו לא תקיא הארץ אותם לז"א הן אמת שאתם תירשו את אדמתם אבל אין זה כירושה דממילא שלא תפסק לעולם כ"א ואני אתננה לכם לרשת אותה רק ע"י רצוני וחפצי באתם לירש ואם אין אתם מקיימי' רצוני לא תהי' לכם הארץ למורשה:

שם הפליאה שהבאתי לעיל כששמע מ"ר מפני שיבה תקום אמר קום בתולת ישראל י"ל עוד עפמ"ש לעיל פ' תזריע אקרא דוראה הכהן שביותר צריך האדם לנהוג בקדושה לעת זקנתו למען ממנו ילמדו וכן יעשו לדורות וכמו שהוא באדם יחידי כן היא באומה הישראלית אשר שיבה נזרקה בה ועברו על ראשה ימות עולם ושנים קדמוניות ע"כ צריכה האומה הישראלית להזהיר בטהרה רוב יפעתה לעיני כל יושבי תבל למען תהי' מופת לרבים וזהו התעוררות לכנסת ישראל שתקום ותעודד על משענתה משענת התורה והחכמה אחרי שעטרת תפארת שיבה תמגנה וז"ש מפני שיבה גם עבור זה שאתה זקן ונועז ע"כ צריך אתה לקום ולהתעורר לכל טוב ומועיל וכל הרוחות לא יזיזו אותך ממקומך וזהו קום בתולת ישראל:

החדש על פרשת אמור

אמור ואמרת ואז"ל להזהיר הגדולים על הקטנים עפמ"ש חביבים ישראל וכו' חבה יתירה נודעת להם שנקרא בנים למקום ופי' עפמ"ש בשלה"ק לפ' א"ש בתוכחה וזכרתי את בריתי וכו' שזהו מוסיף חטא על פשעים בני גדולים וטובים חוטאים ע"כ אף שאנו בנים למקום והוא תפארתינו מ"מ הוא חרב פיפיות שאם לא ננהוג כשורה אז מה שאנו בני אבות הקדושים יתהפך לנו לרוע וז"ש וירא את ישראל שוכן לשבטיו שאמר כל עם יכול לעמוד באלה שהם מכירים יחוסם ועי"ז יחיו חיים מאושרים ע"כ רק אז הוא לנו לחבוב שנקראנו בשם בנים למקום אם נודעת "להם" שתמיד לנגד זכרונינו שאנו בנים למקום ע"כ אמור אל הכהנים "בני אהרן" שיהיה לנגד עיניהם תמיד מי אביהם הגדול והרם וילכו בדרכו כגודל יחוסם ותפארת מולדתם והתכלית היוצא מזה הוא לא שיתגאו על יחוסם כ"א שלא יטמא בעל ואדון שהכהנים מחמת יחוסם הם אדונים ושרים לא יטמאו את נפשם כי גדול עונם לפי גודל יחוסם ע"כ להזהיר הגדולים שהגדולים במעלה ויחוס צריכים להזהר ולהשמר "על" הקטנים כלומר יותר מן קטני היחוס:

עוד י"ל עפמ"ש לעיל פ' אחרי כי אם הנפש היא טהורה ורק יצרו הוא בעוכרו להסיתו אז יועיל התוכחה כמ"ש הרמב"ם שמה שאמרו ז"ל כופין אותו עד שיאמר רוצה אני הוא בשביל שנשמת ישראל רצונה לעבוד את ד' רק התאוות הם המונעים ובהסיר המניעה ע"י כפי' תשוש ותשמח הנשמה לעשות רצון קונה כ"כ בהסיר כח המסית ע"י גבורת התוכחה ישוב וירפא לו ובזה פירשתי מ"ש מי בכם ירא ד' שומע בקול עבדו שרק זה ישמע לקול עבד ד' המוכיחו אם "הלך חשכים ואין נוגה לו" אם רק ע"כ הלך כסיל בחשך בשביל שלא ידע במה נכשל ע"כ אם יבוא המוכיח להאיר חשכו יקבלו באהבה אבל מי שיש לו שרץ במוחו וג נפשו מגואלה לזה לא יועיל התוכחה כמ"ש לעיל טמא יטמאנו הכהן אם בראשו נגעו שעוד יוסיף חטא על פשע ע"כ אחרי שאמר להזהיר הגדולים על הקטנים והוא מצות תוכחה לא יקשה האיך יועיל תוכחה אם בראשו נגעו ע"כ אמר שע"כ מהני תוכחה בשביל "שלנפש" לא יטמא בעל בעל בעמיו שבעם ישראל סגולתו רק הגוף יטמא לפעמים אבל הנפש לא תטמא כמ"ש לעיל ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם. ויש להוסיף שאם גם האדם הבינוני יארע לפעמים שיטמא גם את נפשו אבל הכהן הגדול מאחיו בוודאי רק את גופו יטמא ולא נשמתו והנה הנפש כשיודעת שע"י חטא הגוף גם היא תפגם ותתקלקל בוודאי היא מתגברת בכל מאמצי כחה נגד הרוצה לחטוא כדי שלא תאבד מעלתה וגדולתה אבל אם בטוחה היא שלא יגע אליה רעה ע"י החטא רק בשרו עליו יכאב אז אינה מתאמצת כ"כ בדבר שאינו מגיע לה לנפשה ע"כ

הכהן צריך אזהרה יתירה אחרי שלנפש לא יטמא כנ"ל והנפש אינה עוזרת לו ללחום נגד החטא ע"כ צריך הוא אזהרה יתירה על ויותר מהקטנים אשר נפשם ונשמתם מסייעי' לו: שם כ"א לשארו וכו' לאמו ולאביו ולהלן גבי טומאת כהנים כתיב לאביו ולאמו לא יטמא וכבר הרגיש בשינוי זה באוה"ח וכ' עפמ"ש באצ"ע שע"כ הקדים אמו כי לרוב פעמים הזכר חי יותר הרבה מנקיבה וכ"כ תוס' כתובות פ"ג ונתנו טעם לפי שהנקיבה מסתכנת בלידה ובתנחומא וילקוט פרשתינו חשב שהכה"ג צריך שיהא גדול מאחיו לא לבד בעושר וחכמה כ"א גם בשנים עיין עץ יוסף ולפי"ז כיון שבנה הוא כה"ג וצריך להיות בא בשנים בוודאי אמו אינה כבר ראוי' ללידה א"כ ל"ש טעם תוס' הנ"ל לפי"ז הדבר פשוט מאוד דבכהן הדיוט דאיירי אף ברך בשנים וצעיר לימים והיא עדיין בת לידה שפיר הקדים אמו לאביו כטעם האצ"ע הנ"ל אבל בכה"ג דמיירי בבא בשנים ואמו כבר אינה עוד יולדת ול"ש שהיא תמית קודם לאביו שפיר הקדים אביו לאמו כדרכו בכ"מ: עוד י"ל בשינוי זה כפשוטו עפמ"ש דאיתא בתו"כ אביו חזקה מניין ת"ל לאביו וכתב באוה"ח לישב קו' המפורסמת ל"ל קרא אאביו חזקה הלא אם אינו אביו הלא הוא אינו כהן ומותר ממ"נ לטמא ותי' דאיצטריך קרא דמחוייב ועומד לטמאות אף באביו חזקה ולפ"ז הדברי' כפשטן דקרא נקיט לא זו אף זו לא זו שלאמו שהיא וודאי אמו מחוייב לטמא אלא אף לאביו חזק' מחוייב ובכה"ג שלא יטמא נקיט להיפך לא זו שלאביו שאינו אלא חזקה לא יטמא אלא אף לאמו ודאית לא יטמא כנ"ל פשוט:

שם לא יקרחו קרחה בראשם וכו' ובבשרם לא ישרטו שרטת עפמ"ש בלו"א יתרו כ"ב לפרש משאז"ל אין המצנפת בראש הכה"ג אין העטרה בראש כל אדם שמי שמבזה את הראש והזקן לא אותו היא מבזה כי כבודו במקומו מונח כ"א על עצמו מרים קלון כי מורה עי"ז סכלותו שאינו יודע ומבין להוקיר ולכבד את הראוי לכבוד וזהו שרמז גם כאן את ראשם וזקנם לא יקרחו קרחה לחלוק עליהם כקרח ועדתו ועי"ז ובבשרם והוא בשר המבזים בעצמם לא ישרטו שרטת כי בזיון להם שמסירי' העטרה ממי שהולמתו:

שם קדושים יהיו לא' ולא יחללו וכו' והיו קדש עפמ"ד במד"ר פרשתינו שהכה"ג שצריך להיות גדול מאחיו בה' דברים אף אם לעת אשר נתמנה להיות כה"ג אין בו מעלות האלה מ"מ ע"ש שימושו בקדש נוספו לו מעלות האלו עיי"ש בעץ יוסף וגבי כהן הדיוט ג"כ י"ל כן שאף שבעת חחלת שימושו אינו עדיין קדש כדבעי למיהוי מ"מ ע"י עבודת הקדש יגביה שיאו למעלה ואם רק ישמור א"ע שלא יחלל את השם אז הקב"ה בעוזרו שיעשה קדש וזהו קדושים יהיו הכתוב מבטיחם שיהיו קדושי' אם רק ישמרו ויזהרו מלחלל את שם א' אבל ע"י שאשי ד' לחם א' הם מקריבים זהו יפעל עליהם שבעתיד יהיו קדש:

עוד י"ל אחרי ששבט לוי לא נבחר לשרת בקדש תחת הבכורים רק בשביל שלא עבדו את העגל ונשארו בקדושה ובטהרה וכיון שכל עיקר בחירותם לא היתה רק בשביל ששמרו אמרתך ובריתך יצרו ע"כ ישימו קטורה באפיך וכליל על מזבחך מעצמו מובן שרק כ"ז שישארו גם לעתיד בקדושתם לא יוסר מהם המצנפת ולא תורם העטרה אבל בהבטל הסבה יבטל גם המסובב וז"ש קדושים יהיו ויזהרו מלחלל שם א' והטעם כי את אשי ד' וכו' הם מקריבים שלא זכו לכהנה לשרת בקדש רק על "והיו קדש" בעבר ואם בעתיד יחללו את קדושתם אז הסר המצנפת והרם העטרה:

שם ואשה גרושה מאשה לא יקחו כי קדוש הוא לא' פתח בלשון רבים לא יקחו וסיים בלשון יחיד כי קדוש הוא עפמ"ד בפ' המגרש אקרא דוהיתה לאיש אחר הכתוב קראה אחר שזה הוציא רשעה מתוך ביתו וכו' וזה הכניסה שאף דלא קיי"ל כב"ש דלא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה דבר ערוה מ"מ לרוב פעמים מגרשי' בשביל דבר ערוה ופריצות ע"כ אסרה התורה לכהן המקודש לישא גרושה מפני שרוב פעמים היא נתגרשה מחמת דבר מכוער שבה ולא חילקה התורה בין גרושה לגרושה כי שם גרושה חד הוא ולא יאה לכהן לישא אשה אשר יוכלו לחשדה שנתגרשה בשביל דבר ערוה ואז"ל כ"מ שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה וז"ש ואשה גרושה מאשה לא יקחו והטעם כי קדוש "הוא" המגרש נקרא קדוש שגדר גדר ערוה ושלחה מביתו ע"כ לא יהי' הכהן כאיש אחר להכניס רשעה לתוך ביתו:

שם וקדשתו כי את להם א' הוא מקריב קדוש יהי' לך כי אני ד' מקדשכם עפמ"ש בכו"א לפ' מ"ש ז"ל כשבנה שלמה את ביהמ"ק נטע בהן כל אילנות והיו מפריחות ועושת פרי ומהן היתה פרנסה לפרחי כהנה שהכוונה שע"י הקרבנות באה השפע לישראל א"כ ראוי הוא לכבדו ולנטלו ולנשאו אחרי שמוריד שפעת ברנה לישראל וז"ש וקדשתו כי את "לחם אלקיך" מה שהוא ית"ש נותן לחם ומחיה לכל בשר הוא הכהן מקריב אותו לך ע"כ ראוי הוא לקדשו:

עוד י"ל ויתיישב ג"כ למה סיים בלשון רבים דהו"ל למימר כי אני ד' מקדשו כיון דקאי אכהן ועוד ק' כפל הלשון ונ' עפמ"ש בש"ע או"ח סי' קכ"ח דאסור להשתמש בכהן דהוי כמועל בהקדש וכ' אמו"ר זצוק"ל בתשו' כ"ס סי' ט"ו דע"כ נקיט מילתא בטעמא דהוי סד"א דטעמו רק משום וקדשתו שישראל צריך לכבד את הכהן אבל כהן בכהן אחר מותר להשתמש דהא א"ח בכבודו יותר מכבוד עצמו ע"כ נקיט טעמא שהוא הקדש ומעילה בהקדש אסור לכל עיי"ש ולפי"ז המקרא שלפנינו מרמז ע"ז דמתחלה קאי על ישראל ואמר וקדשתו כי את לחם א' "הוא" מקריב ולא אתה הישראל ע"כ אתה מחוייב

לקדשו ולכבדו והוסיף לאמר קדוש יהי' גם לך הכהן כי אני ד' מקדשכם וכיון שאתם קדושים השימוש בו מועל בהקדש:

עוד י"ל כי קדושת הכהן יש לה טעם וסבה בזמן שביהמ"ק קיים והכהן משרת לאל עליון ע"כ לו נאה ולו יאה כבוד ופאר אבל מעת שחרב מקדשינו ונהרס בית תפארתינו ואין לנו לא מזבח ולא קרבן אנחנו לא נדע מה נעשה יקר וגדולה לכהן אחרי שגם הוא אינו עומד עוד לשרת לפני ד' אבל כמו שאז"ל קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל והטעם בשביל שדבר ד' לעולם עומד מה הוא חי וקיים כן מעשיו לא יבטלו לנצח ה"נ בכהנים אחרי שהקב"ה קדש אותם ורוממם על ע"כ קדושתם לדור דור לא תפוק לנצח וז"ש וקדשתו כי את לחם א' הוא מקריב וזהו בעת ובזמן הבית לו נאה כבוד על שהוא שלוחא דרחמנא להקריב והוסיף לומר קדוש "יהי'" לך גם בעתיד בזמן שאין מקדש וקרבן להקריב בכ"ז קדושתו קיימה והטעם כי אני "ד'" החי וקיים לנצח מקדשכם ומה אני חי וקיים כן קדושת הכהן לא תמוש:

עוד י"ל אחרי שקדושת הכהן יש לה ב' סבות הא' שהוא משפיע ע"י עבודתו עבודת הקדש השפע והפרנסה על ישראל והב' שהקב"ה קדש אותו ובחרו להיות כהן לאל עליון והנה בהיות שהאדם הולך ממדרגה למדרגה למעלה הימנה ע"כ בתחלה הוא דורש כבוד ותועלת עצמו ואינו מכבד לכהן רק בגלל אשר יברכהו ד' ע"י עבודת הכהן ויש לו תועלת הימנו אבל לבסוף יעלה מעלה ולא יכבדו בשביל התועלת המגיע לו ממנו כ"א רק בעבור שד' קדשו וז"ש בתחלתו וקדשתו רק בשביל זה שלחם אלקיך והוא לחמך ומזונך הוא מקריב ומשפיע לך כמ"ש לעיל בדבור הקדום אבל אח"כ קדוש יהי' לך לא בשביל שהוא מוריד לך לחם מן השמים כ"א רק בשביל שאני ד' מקדשכם:

שם והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידיו ללבוש את הבגדים ובמסור' שבבעה"ט ונתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש יש להמליץ על הרבנים שקונים את משרתם בכסף מלא כמו הכה"ג בבית שני שהעלו תרקבא דדכרי כדי שיתמנו וכבר קרא תגר עליהם בירושלמי באמרו עליהם אלקי כסף וכו' לא תעשו לכם ובודאי מי שקנה את ההתמנות בכסף יודע בעצמו שכשהוא לעצמו אינו ראוי לאיצטלא וחלוקא דרבנן ורק הכסף יענה אבל מי שיודע שמעלותיו וידיעותיו עושים אותו ראוי והגון להשתרר גם השתרר וגם קודם התמנותו הוא גבוה משכמו ולמעלה הוא יבטח בשם ד' וישען באלקיו אשר מושיב מלכים לכסא ולעת מצוא גם ממנו לא ימנע הטוב ורק מי שמרגש בעצמו שהוא אינו גבוה במעלה וריק היא מכל לו ההכרח לקנות עטרת תפארת בכסף מלא וגם מי שאינו עושה את התורה קרדום לחפור בה גם הוא לא

ירפס את העם ברצי כסף למען ירימוהו על אבל מי שמוציא הוצאה יתיר' על השבח שישבחוהו רבנן להמנות עמהם זהו בודאי יעשה את רבנותו לפרנסה וישתדל בכל מאמצי כח להכביד אכפו על האנשים למען יושלם לו הוצאותיו שעשה לעת התמנותו בעת חלקו שלל אבל מי שמינוהו חנם אין כסף ולא כלי' קרנא דידי' ינהג בכבוד הרבנות לשמה ולא ישתדל בכל פעם לצבור את הכסף אשר פזר נתן ומתוך חומר שהחמרת עליו בתחלתו יקל בסופו וז"ש והכהן הגדול מאחיו ולא מעלותיו ומדותיו התרומיות גדלו אותו מאחיו כ"א הוא כאחד העם ורק עי"ז נעשה גדול אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ורק ע"י שהושם על כסא ומשחוהו לנגיד ומצוה עי"ז בע"כ יגדלהו ורוממוהו ידוע תדע כי איש כזה בודאי ומלא את ידו ללבוש את הבגדים לא בידים ריקניות הושם עליו העטרה. כ"א "מלא את ידו" כסף וזהב לשחד בהם למען יוכל ללבוש מאני מכבדותא וגם את זאת תדע בטוח הוסיפה המסורה לרמז שלא יכהן פאר רק לש"ש כ"א כל חפצו ומגמתו תהי' ונתן לי לחם לאכול וכו' ויש להמליץ זה גם מ"ש להלן בפרשתינו "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו וילידי ביתו המה יאכלו בלחמו' כי הניסיון יורנו כי אותן הכהנים שקנו להם את כהנתם בכסף לא ימצאו מנוח מאותן האנשים אשר קבלו ממנו שוחד אחרי ידעם שהאיש ההוא אין עטרה הולמתו ורק בצע כסף הרימוהו אבל באמת הבור ריק אין בו מי התורה והחכמה לאשר שאכלו את מה שקיבלו תמיד לא יחשו ויאמרו הב הב ותוסיף שנית ידך לקנות שאר עמך ואם לא כן נגלה מצפוניך ונחרחר ריב ומדון כנגדך ע"כ על אפו ועל חמתו צריך הוא לחסום את פיהם במתנת שוחד ועי"ז הוצאותיו יתירות על השבח אשר אליו הוא נשא את נפשו ובביתו ישרור העניות והדלות עד שאנשי ביתו יוצרכו להסתפק בלחם צר וז"ש וכהן כי יקנה נפש קנין כספו שכל הנפשות שלו הנה רק ע"י שקנה אותם בכסף הכתוב מבשרו הוא יאכל בו שהנפש אשר בדמים קננהו הוא יאכל בו ובמה שתוכו יכלה עצמו ובשרו הונו ומאודו עד שעי"ז ילידי ביתו המה בני ביתו של הכהן שקנה אדונים לעצמו הם יוכרחהו להסתפק בזה שיאכלו בלחמו לחם צר ואת המותר מהכנסותיו יצטרך ליתן לנפשות אשר קנה למען תסיר תלונותיהם מעליו כנ"ל על דרך מליצה:

עוד י"ל ע"ד הלצי עפמ"ש שהכה"ג צריך להיות גדול מאחיו גם בעושר והטעם כמ"ש הרע"ב באבות כדי שיהא יראוי ומאויים ודבריו נשמעים אם אינו תלוי בדעת הקהל שיטריפוהו לחם חקו אבל אם עיניו כלות כל היום ועומד ומצפה שיתנו לו די מחסורו אז לא יאות לו הכהונה כ"א ישוב בשלום אל בית אביו להשלים א"ע אבל להורות לאחרים אין לאל ידו אם דל הוא ואין ידו משגת וז"ש והכה"ג צריך למלא את ידו מלוא חפנים

כסף וזהב אשר לו ירבה ואז יוכל ללבוש את הבגדים אבל אם אמור יאמר ונתן לי לחם לאכול וכו' שעיניו תלויות ועומדות שאנשי עדתו יתנו לו לחמו ושקיויו אז יאמר ג"כ ושבתי בשלום אל בית אבי ושם ישב על התורה ועל העבודה באין מחריד אבל לא יוכל לצאת החוצה לנהל את העדה:

שם ועל כל נפשות מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא יש לרמז כי בנים המשחיתים ואינם הולכים בדרך ד' הם גוזלים את אבותיהם את זכיותיהם אשר הכינו להם בעוד בחיים חייתם ע"כ זהו מוסר השכל לבנים שלא יעמדו לריב על אבותיהם הקדושים אשר בארץ המה ולמענם יעשו שלא לטמא א"ע כדי שלא יצערו את אבותיהם בקבר כמש"פ שהאבות מצטערים בקבר כשפורעניות בא על בניהם עיי' לו"א חקת וז"ש ועל כל נפשות מת לא יבוא למען אשר לא יבוא על נפשות מתיו לגזלם ולהשביתם ממנוחתם אשר קנו לעצמם ע"י חייהם המאושרים ע"כ לאביו ולאמו כלומר למענם ועבורם שלא יגרע מנת חלקם בארצות החיים יזהר שלא יטמא את נפשו:

עוד י"ל עפמ"ש בלו"א וירא שאף שגוף האב והבן א' המה בכ"ז אם האב מזכך את עצמו כל כך עד שגם גופו נעשה כרוחניות ונתעלה שנעשה גופו קדוש כרוח ד' והבן נשאר על מצב בן אדם עפר ואפר אז נתפרדה החבילה וניתק הקשר שבין אב לבן שהאב כלו קדש לד' אף גופו והבן נשאר גופו כיום הוולדו ע"כ כשראה אלישע ויעל אלי' בסערה השמימה להורות כי שם בית גופו ולא בעפר אשר משם יסודו ולא נאמר עליו כי עפר אתה ואל עפר תשוב כי גופו אינו עוד עפרא דארעא כ"א רוח ד' ע"כ צעק אבי אבי אתה ולא אבי בניך יוצאי חלציך כ"א כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו כדרשת ז"ל אמקרא זה ע"כ שאחרי שבמות האדם הנשמה כבר הלכה לה מן הגוף ולא נשאר כ"א בלתי גוויתו ואדמתו ואחרי שגוף המקודש אינו דומה לגוף שאינו מקודש שהראשון נעשה רוחנית והאחרון נשאר גוף ע"כ אינו רשאי לטמא לאביו ולאמו כי הוא הכה"ג שקידש א"ע הוא מסוג אחר וז"ש ועל כל נפשות מת לא יבוא שאם הי' עוד נפשו בו לאחר מיתה אז נפש הבן ונפש האב אחת היא וראוי לטמא להם אבל אחרי שעל הנפש לא יבא לטמא כי כבר יצאה נפשו ע"י המיתה ולא נשאר בלתי אדמתו ע"כ לא יטמא להם כי הוא מסוג אחר כנ"ל:

שם כל איש אשר בו מום מזרע אהרן הכהן וכו' מום בו את לחם אלקיו ל יגש להקריב כי אז"ל שלחנו של אדם מכפר כמו מזבח ע"כ צריך האדם לקדש ולטהר את שלחנו והנה באדם פחות הערך לא יחשב לו למום וחסרון אם לא יוכל להגביה עוף לקדש את שלחנו אבל מי שהוא ממשפחה גדולת המעלה ורמת המדרגה לו יחשב לעון ופשע אם

לא יקדש את שלחנו כמ"ש כי עונותי עברו ראשי וכמשא כבד יכבדו ממני וז"ש אחרי שהוא מזרע אהרן הכהן ונצר משורש קדוש עליון כמוהו מום בו לו יחשב למום וחסרון אם אין בכחו להקריב את הלחם אשר נתן לו אלקיו ולאכול אותו בקדושה וטהרה אף שלאדם פחות לא יחשב זה למום אבל לזרע אהרן הכהן לאל עליון גם זה למום יחשב:

שם וינזרו מקדשי בנ"י ולא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדישים לי פירש"י סרס המקרא ודרשהו דהו"ל למימר מקדשי בנ"י אשר הם מקדשים לי ונ' עפמ"ש בלו"א בראשית י"ב ולעיל פ' כי תשא שהכהן המקריב קרבנות לד' אשר לכאורה הוא כחילול שמו ית"ש באמרם שהוא מקריב לחם אלקיו האוכל דם אבירים ע"כ צריך הוא להיות קדוש ביתר שאת למען יראו שהקרבן אינו לצורך השי"ת כ"א לצורך ישראל שעל ידו יתקדשו והראיי' שהרי הכהן המקריב הוא הקדוש ביותר ע"י גשתו אל המזבח וע"י גם כל העדה כלם קדושים יהיו ועוד ששפתי כהן תורה יבקשו מפיהו ואחרי שאמרו ז"ל קשוט א"ע ואח"כ קשוט אחרים ע"כ לעשות כתעודתם להורות את בנ"י צריכים הם בעצמם מקודם להיות קדושי' ואח"כ יכולים לקדש אחרים וז"ש וינזרו ויפרשו בקדושה מקדשי בנ"י כמו יותר ממה שישראל קדושים תהי' קדושת הכהנים למעלה מהם והטעם למען אשר לא יחללו את שם קדשי שאם הקרבן לא יועיל להם לקדש אותם המקריבי' עאכו"כ שלא יועיל לישראל משלחם וכיון שאין פעולת הקרבן להקדש יראו במקריבים א"כ הקרבן הוא ח"ו חילול השי"ת כנ"ל ועוד אשר הם הכהנים מקדשים את ישראל ואם לא יהיו הכהנים בתכלית הקדושה האיך יבא בכחם להקדיש את ישראל:

עוד י"ל עפמ"ש להלן בפרשתינו "ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללוהו אני ד' מקדשם" כי חז"ל עשו גדרים וסייג לתורה והק' הר"מ ה' אמורי' הלא עוברים על בל תוסיף עיי"ש ובהשגת הראב"ד והעיקר כי אין החכמים מכווני' לבדות מלבם אשר לא צוה ד' למען יהיו מחוקקים במשענת שכלם וברוח מבינתם כ"א רק רוח ד' דבר בם ומלתו על לשונם לחזק את אשיות ויסודי הדת אשר צוה משה על פי ד' ע"כ לא לבד שאין בזה משום בל תוסיף כ"א אדרבה אז"ל טובים דודיך מיין וכל העובר על דברי חז"ל חייב מיתה עיי' לו"ל פ' זאת הברכה וז"ש ושמרו את משמרתי שיעשו משמרת וגדר סביב התוה"ק ול"ת שיעבורו על בל תוסיף לז"א ולא ישאו עליו חטא על הגדרים וסייגי' שעושיו כ"א אדרבה ומתו בו כי יחללוהו אם יחללו את משמרת חייבי' מיתה כנ"ל והטעם לזה כי לא לגדל ולנשא א"ע כנותני חק יתנו חקים ומשפטים חדשים רק בשביל שקדושת ד' חופף עליהם כל היום ומיראתם פן יגע העם אל הקדש לחללו יגבילו ויגדרו את הר התורה למען לא יפרצו פרץ א"כ כיון שכל כונתם לש"ש ע"כ אמר קרא

שלא לבד שלא ישאו חטא על עשותם הגדרים וכי ני ד' מקדשם" בעת עשותם הגזירות והתקנות לא קבל רוח יתירה דאית בהון כ"א קדושת ד' היא מקור מחצבת תקנותיהם וגזירותיהם וז"ש וינזרו שיעשו פרישות וגדרים מקדשי בנ"י המה המצות אשר קדשנו הקב"ה בהם ולא יעלה מורא על ראשם כי עי"ז עוברים על בל תוסיף אשר הם מקדשים לי לשמי וכונתם לא להתיהר כ"א רק לש"ש כנ"ל:

שם אמור להם לדורותיכם בספרי הובא ג"כ באוה"ח אמור אליהם אלו העומדי' לפני הר סיני לדורותיכם שינהג הדבר לדורות הכונה עפמ"ש ז"ל כשעמדו ישראל על הר סיני נתרפאו הזבין והמצורעים וכיון שבפרשה זו נאמר איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב נתיישב מה שאמר לדורותיכם כי באותו הדור הלא לא היו זבין ומצורעים אחרי שכלם נתרפאו ע"כ אמור להם אלו העומדים על הר סיני שלא היו בהם זבין שלדורותיכם אם יקרא זב או מצורע לא יקרב:

שם ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו הוא עפמ"ש לעיל פ' שמיני שמי שאוכל בקדושה בעוה"ז יאכל גם בעוה"ב כי גם אכילתו על זה השלחן אשר לפני ד' עבודת הקדש היא ע"כ אמר אף שבא שמשו של אדם ואין לו עוד תאות הגוף וטהר גברא ובכ"ז יאכל מן הקדשים שגם בעוה"ב יש בו אכילה והטעם כי לחמו הוא קדוש גם בעה"ז ע"כ גם בעוה"ב יאכלון הקדשים:

עוד י"ל עפמ"ש עד יום מותו תחכה לו שאעפ"י שחטא האדם כל ימיו אם לבסוף לעת צאת שמשו ישוב הקב"ה מקבלו ברחמים והטעם שהקב"ה יודע ועד שעול הפרנסה להביא טרף לביתו הוא הסית על האדם הוא היה בעוכריו בשביל שכל עמל האדם לפיהו כמו שפ' אדם יסודו מעפר וכו' בנפשו יביא לחמו שאף נפשו הטהורה יתן עבור הלחם לפי הטף וכ"כ המע' רמב"ן פ' תולדות בקרא דכי ציד בפיו ובכתב והקבלה דברים ד' לפ' מ"ש בתילים ואני תפלה בשביל שהוא מתפלל תמיד נקרא הוא בעצמו תפלה בשביל שהוא מתעצם עם התפלה וז"ש אם גם כל ימיו חטא רק בעת בא השמש טהר גברא וחזר בתשובה בכ"ז יטהר ויאכל מן הקדשים קדשי שמים הוא שכר הצפון לעוה"ב והטעם לחפות ולהתנצלות הוא כי לחמו הוא שהתעצם כ"כ בהבאת לחם חקו עד שהוא בעצמו נקרא לחם כמו ואני תפלה:

עוד י"ל כי שכר מצות בהאי עלמא ליכא והטעם י"ל כי כמו שהגוף צריך להחיותו במזון גשמי בעוה"ז כ"כ הנשמה צריכה למזון רוחני לחיותה בעוה"ב ואם יאכל האדם כל שכר מצוותיו בעוה"ז אז נפשו תרעב בעוה"ב כי אין לה ממה להתפרנס ע"כ יצפון לישרים תושיה להנחיל לאוהביו יש בעוה"ב וזהו ובא השמש אחרי תשקע שמשו בעוה"ז ותזרח

נר חיי עוה"ב רק אח"כ יאכל מן הקדשים המה המצות ומע"ט אשר הוקדש להם חייו בעוה"ז אז יבוא על שכרו והטעם כי לחמו הוא נפשו צריכה ללחם הקדש הוא שכר הרוחני אחר בא שמשו וטהר גברא. וז"ש להלן בפרשתינו "ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה את פאת שדך בקרך וכו' לעני ולגר תעזוב אותם" כי אף שיש מצות שאדם אוכל פירותיהם בעה"ז מ"מ הקרן לא כליא וצריך להיות שמור לעוה"ב די מחיית הנשמה כנ"ל וז"ש כשתבואו לקצור ברנה שכר מצות שזרעתם על שדה הצדקה לא תכלה לקצור גם את הקרן כ"א לעני ולגר היא הנשמה שנקראת ענייי' דלית לה מגרמה כלום רק מה שהאדם משפיע עליה ע"י דרכו בקדש צריך לעזוב שכר המצות למען תהי' לה מזון ומחי' בארצות החיים:

שם לעיל ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלקיו כי נזר שמן משחת א' עליו אני ד' כי כה"ג מקריב אונן ולא כהן הדיוט והטעם י"ל כי הכהן הדיוט אינו יכול ליישב דעת בעת צערו על אתו שיעבוד עבודת הקדש בכונה רצויי' אבל הכה"ג לרוב קדושתו יוכל ליישב דעתו ולהסיר תוגתו מעליו בעת בואו אל הקדש לעבוד עבודה תמה והנה בגמ' בכריתות ז' ע"א איתא דכהן הדיוט שמשח בשמן תרומה נתחלל כבר ומותר להתעגל בו בן בתו ישראל אבל כהן גדול שסך בשמן המשחה שעל ראשו לא נתחלל ויליף לה ממקרא שלפנינו כי שמן משחת א' עליו א' ע"ג דעליו לא נתחלל והטעם ג"כ כנ"ל כי הכה"ג לרוב קדשתו גם גופו קדש לד' ולא נתחלל השמן אף שמשח בו ראשו וגופו כי גם גופו קדש לד' וז"ש אף שלא יצא מן המקדש בעת אונתו ויעבוד עבודתו בכ"ז לא יחלל ע"ז את מקדש אלקיו והראיי' לזה שהרי שמן משחת א' עליו שאע"ג שנמשח בו בכ"ז לא נתחלל והטעם שווה לשניהם לגודל קדושתו:

שם וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו במסור' שבבעה"ט וינאץ בזעם אפו מלך וכהן כי לכל אומה יש לה שני מושלים המלך והכהן והחילוק ביניהם שהמלך מושל על הגופים והכהן אשר תורה יוצא מפיהו הוא מושל ברוחו על נפשות האומה ע"כ כמו שלנפש יש יתרון על הגוף כ"כ המושל על הנפשות יתר מרעהו המושל רק על הגופות ורק באומה כזו אשר הגוף חשוב ונכבד יותר מן הנפש יש למלך יתר שאת ויתר עוז על הכהן אבל אם הרוח יעלה מעלה והושב על כסא נגידים אז הכהן הוא הראש והראשון ויאות לו קדימה זו אחרי שבקסם שפתיו וברוח מבינתו יודע לקנות נפשות לד' אשר היו שקועות בטיט היון אשר כרעו לכסף וזהב עשו לבעל ואדון עליהם וברוחו האביר הוציא ממסגר אסור לרווייי' והגביהם למעלה עוד וז"ש וכהן כי יקנה נפש אם בעים רוחו זכה וזיכה את הרבים לקנות נפשות לד' ובתוכם גם נפש כזו אשר היתה ע"ע קנין כספו'

קניה ומסורה לגמרי בידי כספו וזהבו אשר משל עליו ע"ד שאז"ל רשעים מסורים בידי יצרם והוא הגביהם שתחת שהיו ע"ע קנין כספם עתה ע"י תורתו בקדושה נעשו קנין לאל עליון "הוא יאכל בו" כלומר בשכר שתזכה הנפש ההיא גם הוא הכהן אשר על ידו וגרמתו הביא אותו לגרם המעלות יאכל בו ועמו יהא למזכה חלק ונחלה עם הזוכה ואחרי שיפה כחו של כהן כ"כ ראוי לו הקדימה ע"כ אל זועם וינאץ בזעם אפו מלך וכהן אם מקדימים מלך לכהן שמקדימים הגוף לנפש: עוד י"ל עפמ"ש בלו"א קרח שהכהן צריך שתהי' רק עבודת הקדש עליו ולקנות נפשות לד' אבל לא ישתדל לפסוע על ראשי עם קדש ולהשתרר עליהם כמ"ש ליתאי רב לך כתר מלכות ולפי"ז הפ' וכהן כי יקנה נפש רק זהו תעודתו למשול על הנפשות ולא לשלוט ולמלוך ולהתערב בענינים מדינים אבל וינאף בזעם אפו מלך וכהן אם הכהן ברצונו ובגבהות רוחו ישתדל להיות שניהם יחדיו מלך וגם כהן. ועיין מ"ש לעיל פ' תצוה בזה:

שם ובת כהן כי תהי' אלמנה וכו' ושבה אל בית אביה כנעוריה וכו' תאכל וכל זר לא יאכל בו הך סיומא נ"ל דרומז עמ"ש ז"ל ד"ת ארוסה ב"י אוכלת בתרומה רק גזיר' שמא ימזגו לה כוס וכו' ותשקה לאחיה לא תאכל עד שתכנס לחופה ולפי"ז י"ל בטעמי' דקרא דע"כ בת כהן הנישאת לישראל לא תאכל בתרומה דנהי דבארוסה לא חשה התורה ומותרת ד"ת ארוסה לכהן לאכול משום דהא לא שכיח שישלח לה תרומה לבית אביה אבל בנשואה לישראל וגייסי ביה אחרי שדרה עמו שפיר שכיח ושכיח ויש לגזור שתאכיל גם לבעלה מתרומתה ומצינו כ"פ שהתורה חשה לתקלה וכ"כ אם מת בעלה הישראל והניח זרע ישראל ג"כ איכא לחוש כנ"ל שתאכיל לזרעה ישראל מתרומתה אבל אם אין לה זרע ישראל שיש לחוש כנ"ל ושבה אל בית אביה כנעורי' ותאכל כיון דתו ליכא למיגזר מידי ע"כ סיים הקרא אם זרע אין לה מלחם אביה תאכל ואין לחוש לכלום כי וכל זר לא יאכל בו שמכאן ולהלן אין לחוש שזר בעלה או בנה יאכל בו:

עוד י"ל כי הנשמה שלוחה ממרומים לשכון בגוף אף שטוב לה אז מעתה כ' המפ' שלא תאכל מנהמא דכיסופא להנות מזיו השכינה בלי שום טרחא ומעשה לכן באה לעוה"ז שהוא עולם המעשה למען ישולם לה כגמולה כמ"ש מי שטרח בע"ש יאכל בשבת אבל אם גם בעוה"ז הנשמה לא עשתה מאומה לטובתה אז בע"כ גם בעת תפרד מן הארץ והרוח ישוב אל הא' אשר נתנה בע"כ תשוב ותאכל נהמא דכיסופא כמו שאכלה קודם בואה אל עוה"ז שהרי לית לה מגרמה כלום וז"ש ובת איש כהן כפי' המפ' שרומז על נשמת שדי אשר היא בת כהן אל עליון כי תהי' אלמנה שמת בעלה הוא הגוף אשר שלט עליה כבעל באשתו בעוד בחיים חייתו ולע"ע היא נתגרשה הימנו ונתפרדה החבילה

שהעפר ישוב אל הארץ והרוח תשובתו הרמתה אבל זרע אין לה שלא זרעה לצדקה בעוה"ז כדי לקצור לפי חסד שלה כי היתה קרה לא ילדה מצות ומעש"ט אז אם תשוב ודם כנעורי' אל בית אביה בע"כ מלחם אביה תאכל מה שנותן לה אביה שבשמים בתורת חסד וחנינה את זה תאכל אבל לא יהי' לה מפרי ידיה אחרי שלא עמלה ולא גדלה מצות: שם ולא יחללו את קדשי בנ"י את אשר ירימו לד' והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם כי אני ד' מקדשם כי לכאורה הוא חילול הקודש שבנ"י אדם קרוצי חומר יאכלו את המקודש לד' אבל אחרי שכהני' משלחן גבוה קא זכו ומשמים מיהב יהבא להן למען שפתי כהן ישמרו דעת ויורו לעם את הדרך ילכון בה ויהא פנויי' מעבודת הארץ ורק כל עבודתם הוא בקדש להרים ולהגביה את העם למעלה ראש וגם ע"י אכילתם את הקדשים גם את עצמם הם מקדשים כמ"ש לעיל ע"כ אין זה חילול ולא נחשב להם לעון ואשמה באכלם את הקדש אחרי שאכילה זו פועלת עליהם אות לטובתם ולטובת העם אבל אם ישיגו מטרת חפץ זה ואת עצמם לא יקדשו וגם את ישראל לא ינטלו וינשאו למעלה בקדש אז אחרי שאכילתם את הקדש הוא שלא לצורך גבוה ישאו חטא ועון על חיללם את הקדש באכלם אותו וז"ש ולא יחללו את קדשי בנ"י ע"י אכילתם עי"ז שירימו את בנ"י תרומה לד' וזהו "את" ועם זה אין כאן חילול קדשים אשר ירימו את ישראל לד' כנ"ל אבל והשיאו אותם עון אשמה ויחשב להם לחטאת באכלם את קדשיהם בזמן כזה אשר הכהנים אינם משתדלים להקדיש את ישראל רק אני ד' מקדשם ולא הם הכהנים אז אכילה כזו חילול שמה:

שם והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם פירש"י להאכילם לזרים כי אני ד' מקדשם עפמ"ד ביבמות ק"ד דעביד הש"ס צריכותא אף דנאמר בעלמא קטן אוכל נבילות אין בי"ד מצווים להפרישו מ"מ בכהנים שריבה בהן הכתוב מצות יתירות והיינו משום דהם קדושים יקראו ע"כ אמר והשיאו אותם עון אשמה בהאכילם לזרים את הקדש אף דבאיסורים אחרים אין כאן אצא משום לפני עוור אבל כאן על הכהן המאכיל ישנו אותו האיסור בעצמו שעושה הזר האוכל והטעם כי אני ד' מקדשם ורבה בהם מצות יתירות: שם כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהי' לכם כי לכאורה הי' מקום לומר אחרי שהקב"ה אני אשכון את דכא וחפצו להשתמש בכלים שבורים א"כ כשר להקריב בעל מום ועוד שחשוב יותר מקרבן תם אבל כיון שעיקר הקרבן הוא ריח ניחוח ופי' במעשה ד' שאין לו להקב"ה בקרבן אלא הוראת הרצון טוב שרוצה המקריב להקריב א"ע לד' והוא הריח הטוב א"כ אם מקריב בע"מ אינו מורה בזה רצונו הטוב כי הקריבהו נא לפחתיך הירצך ע"כ אם הקרבן הי' התכלית בעצמו גם בעל מום הי' כשר להקריב אבל

כיון שהקרבן אינו אלא עדות על הרצון הטוב ובהקרבת בע"מ אין כאן הורא' רצון טוב וזהו כי לא לרצון יהי' לכם:

שם שור או כשב או עז כי יולד במד"ר ר"י פתח צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ד' משפט אדם ומשפט בהמה שווי' באדם ביום השמיני ימול ובבהמה מיום השמיני והלאה ירצה וכ' עפמ"ש ז"ל הבא לטהר מסייעים לו והבא לטמא פותחי' לו כי לילך בדרך משרים אשר צוה ד' הוא קשה מאוד על האדם כי היצה"ר אורב בכל צעד וצעד עד שאז"ל אלמלי הקב"ה מסייעו לא הי' יכול לו אבל אם האדם רוצה לחטוא לא יקשה לו כי אדרבה היצר סוכן מושכו בחבלי אהבה להלכד במצודתו פח יוקשים וזהו הבא לטהר מסייעים לו שצריך לו עזר וסייעתא דשמיא למען יוכל ללכת בדרך טובים ועבודה קשה שבמקדש אבל הבא ליטמא הפתח פתוח לרווחה הרחיבה שאול פיה ואין שום מלאכה ועבודה בזה כמ"ש ז"ל צדיקים נדמה להם כהר כי קשה לכבשו ולרשעים כחוט השערה והטעם שעשה ד' ככה שלחטוא הוא קל ולזכות הוא כבד הוא שרצה הקב"ה לזכות את בנ"א בין אם יזכו או לא כי אם לא הי' עבודה קשה ללכת בדרכי ד' ולשמור מצותיו אז בעת יבוא הצדיק לגבות את שכרו וגמול מצותיו בעוה"ב יוגרע ערכו אחרי שלא עמל בעבודת ד' ורק לפום צערא אגרא ע"כ תכבד עבודת ד' על האנשים ואחרי שרק אחרי העמל וטורח ולהג הרבה יגיעת בשר זכה לנצח את יצרו ולעבוד את יוצרו בדין הוא שיטול שכרו ולהיפך אם הי' קשה על האדם לעבור את מצות ד' ורק בזיעת אפו יאכל לחם הקלוקל המקלקל גופו ונשמתו אז כשיבוא הקב"ה לשפוט את הרשע לפי מעשיו אין קץ לעונשו כי יאמר לו השם למה היה לך לעמול וליגע לעבור את רצוני אבל אחרי שבלי עמל ויגיעה האדם חוטא ורובץ תחת משא היצה"ר יקל עונשו בהתנצל א"ע בזה שפירצה קראה לגנב ומסלת החטא היתה פנויי' ע"כ פושע יכשל בה וז"ש וצדקתך כהררי אל אם האדם רוצה להיות צדיק וישר קשה לו כמו לעלות בהר כי צריך לייגע בכל מאמצי כחו לעלות בהר מרום ד' עליו יראה אבל משפטיך לעשות מעשה רשע אשר עבורו למשפטיך יעמוד ולידון עליו לא לבד שאין בו יגיעה כ"א אדרבה כתהום רבה כמו הדבר שנופל לתהום רבה אם רק מתחיל לנפול מעט נופל הוא לעמקי תחת בלי ייעף ובלי ייגע כ"כ האדם אם החילות לנפול מעט יפול מעצמו לעמק שוחה בלי עיכוב ועי"כ אדם ובהמה תושיע ד' בין שהוא נוהג כאדם לקיים מצות ד' ובין שהוא עושה מעשה בהמה וביקר לא יבין בין שיבוא על שכרו ובין שיענש על רשעתו יד ד' הושיעה לאדם להוסיף שכרו להקל עונשו כנ"ל. והנה בשם הר"מ כ' שע"כ תינוק נימול לח' ולא ימתינו עד שיהא בן י"ג ויחויב בכל המצות וגם מילה בכללן הוא

שידע הקב"ה שיקשה על האב לחבל את בנו ולפצעו בהיותו כבר נער ע"כ בעודנו בן ח' ימים ואינו מרגיש עדיין כ"כ בצער המילה וגם רחמי האב אינם עדיין מרובים ימהר ויחוש מעשהו לעשות רצון קונו ראינו מזה שקשה על האדם לעשות מצוה ובמדרש איתא מה שבחר הקב"ה בקרבן שור וכשב ולא צוה להביא מן החיות הוא מפני שהם אינם ברשותנו ולא רצה להטריחנו וכו' דמה"ט כשר קרבן בן ח' ימים אף שעדיין אינו מן המובחר וטוב וגם מחירו מעט הוא לפי שידע הקב"ה שמשפטיך תהום רבה כנ"ל שהאדם עלול לחטוא ואם בכל פעם שיחטא יצטרך להביא פר בן בקר אשר דמיו מרובי' א"א לעמוד בו וזהו כונת המדרש אחרי שאדם ובהמה תושיע ד' כנ"ל ע"כ משפט אדם מבן ח' ימים בשביל שקשה לקיים מצות ד' ומשפט בהמה מבן ח' ימים והלאה בשביל שבנקל הוא לחטוא בכל עת ועונה כנ"ל:

בדמש"א הביא מדרש שור או כשב וכו' מכאן רמז לתחיית המתים מה"ת אבל המינים שכופרים בתה"מ האיך נוטלים לולב בימין ואתרוג בשמאל כי אדם עיר פרא יוולד ורק ע"י מעשיו הוא מתקן א"ע להוסיף להשלים א"ע מידי יום ביומו ובהגיע לימים ואורך ימים תבונה יבא שמשו וילך לעולמו וא"א להאמין שלריק יגע וכל טרחתו להשלים א"ע מאפע והמות בלעו לנצח א"כ למה זה יגע וטרח בעולם הזה ובע"כ שיש תחיית המתים ובעת יעזוב את עולם המעשה אחרי שטרח בע"ש יאכל פרי עמלו ביום שכלו שבת ומנוחה וז"ש אחרי ששור וכו' כי יולד ואז"ל שור בן יומו קרוי שור שבעת בא קצו שור לטבח יובל הוא באותו מדרגה עצמה שהי' ביום הולדו אבל האדם אשר ביום הולדו נמשל כבהמה נדמה ורק אח"כ עולה יעלה מעלה בכל יום מוסיף והולך בהשלמת עצמו ובע"כ שגם לאחר מותו יחי' וילך מחיל אל חיל לחזות בנועם ד' כמו שמוסיף והלך בעוד בחיים חייתו וכ"כ שע"כ הימין הוא היד החזקה כי היא רומזת לפעולת האדם לצורך נשמתו וחיי עוה"ב אשר היא צריכה לכל מאמצי כחו והשמאלית היא יד כהה לרמז שעל צרכי עוה"ז שהם רק כטפל לגבי העיקר ע"כ א"צ לעמול רק ההכרחו והמותר יקדש לד' כמ"ש אורך ימים ליום שכלו ארוך והוא חיי עוה"ב צריך לעמול בימין בכל כחו וחילו אבל בשמאלה רק ביד כהה להשיב עושר וכבוד וכל צרכי הגוף והנה הלולב מורה ג"כ על חיי עוה"ב שהוא גבוה משאר המינים וכמ"ש ז"ל מה תמרה אין לה אלא לב א' כך ישראל אין להם אלא לב א' לאביהם שבשמים והג' מינים האחרים ירמזון על חיי עוה"ז כמ"ש במדרש יעלוז שדי וכל אשר בו ע"כ הלולב בימין להורות נתן שחיי עוה"ב הוא העיקר ולו יתר שאת וכ"ז למי שמאמין בתחה"מ כנ"ל אבל המינים הכופרים

בזה למה נוטלים הלולב בימין הלא בעיניהם רק עוה"ז הוא עולמם בחייהם כנ"ל לפי חומר הנושא:

עוד י"ל עפמ"ש יחיינו מיומים ביום הג' יקימנו ונחי' לפניו ופי' בלו"א קדושים כ"ו שבהיות שבעת הוולד האדם הוא ג"כ מת מעולמו מבטן אמו וגם טרם נוצר בבטן אמו חיה באוצר הנשמות ויצירתו בבטן הוא מיתתו מעולם הנשמות ראינו משני לידות האלו שבכל מיתה יש לידה אחריה ע"כ נקוה שגם ביום הג' בעת נעזוב את האדמה יקימנו עוד הפעם ונחי' לפניו וי"ל שזהו שכוונה המשנה דאבות הילודים למות והמתים להחיות' שאחרי שאנו רואים שבכל לידה יש מיתה הקודמת עי"ז אנו בטוחים שהמתים להחיות כנ"ל ולפי"ז דה"ט שבעת ימים יהי' תחת אמו בשביל שכל יציר בעת לידתו גם מיתתו מלעולם הקודם ואחרי שאין לפניו עצבות ואין השכינה שורה מתוך עצבות ע"כ צותה התוה"ק להמתין ח' ימים בטרם יקריב אותו לרצונו לפני ד' עד יעברו ימי אבלו וכיון דמוכח מזה שבכל לידה יש מיתה ע"כ מכאן רמז לתחה"מ ע"ד יחיינו מיומים הנ"ל:

עוד י"ל עמ"ד בתנחומא פרשתינו שע"כ בחר הקב"ה בקרבן כשב או עז מפני שהם נרדפים מן החיות והא' יבקש את הנרדף וישראל נרדפים מפני או"ה וכתיב ובך בחר ד' ע"כ אף שישראל בגולה נחשבים כמתים יורדי בור כמ"ש שמוני כמתי עולם מ"מ אחרי שהם נרדפים כשור או כשב. יש לצפות שמתים יחיה אל בשביל שא' יבקש את הנרדף וז"ש מכאן שבחר הקב"ה בנרדפים לקרבן יש רמז לתחיית המתים שישראל הנחשבים כמתים עוד ישובו ויחיו והנה הלולב רומז לישראל כמ"ש לעיל אף ישראל אין להם אלא לב א' והג' מינים לאו"ה שמביאים קרבנות עליהם בחג הסכות ע"כ הלולב שרומז על ישראל הוא בימין להורות שימינם רוממה עוד תעשה חיל אבל המינים שכופרים בתחה"מ וסוברים ששם ישראל ח"ו לא יזכר עוד למה נוטלין הלולב בימין:

שם ושמרתם מצוותי פירש"י זו המשנה ועשיתם אותם אני ד' ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בנ"י כי אם גם אנו עושים ומקיימים את המצות כדבעי אין אנו בטוחים עוד שלא תשכח התורה מפי זרעינו רק אם נלמד את בנינו לחפור מבאר חפרוה שרים רק אז אנו בטוחים שלא תשכח לדור אחרון וזהו ושמרתם את מצותי אם רוצים אתם ולשמור ולקיים את דברי התורה שלא תאבד מכם לנצח זו המשנה ע"י שאתם שוני' ומלמדי' אותה לבניכם זהו השמורה המעולה ואז"ל שת"ח צריך ליזהר ביותר מחילול השם שלא יאמרו הבריות ראו מעשיו של זה שעוסק בתורה ע"כ אחרי שהזהיר על הלימוד הוסיף לאמר שתזהרו ביותר שלא תחללו את שם ד' ובלו"א בהעלותך פי' מאז"ל פתח בכבוד התורה ודרש שלא תאמר שהוא חילול כבודו שאנו דורשי' וחוקרי' בטעמי התורה ומדוע

לא נסמוך על נותן התורה ית"ש מבלי לידע טעמה ונימוקה ע"כ אמר שאדרבה שזהו כבוד התורה שאינה יראה מאור החקירה והדרישה עיי"ש ע"כ אחרי שהזהיר על לימוד התוה"ק וחקור בה לא תירא שע"י החקירה תחללו את שם קדשי כ"א אין רצוני וכבודי שרק המורים והגדולים יבינו טעמי התורה כמו באו"ה שרק הכהן והמורים להם משפט החקירה אבל המון העם יגששו כעור באפילה כ"א ונקדשתי בתוך בנ"י כקטן כגדול:

שם ו' ימים תעשה מלאכה וכו' שבת היא לד' בכל מושבותיכם לפמ"ש בספורנו כאן שלפי השתנות האורך בגלילות ותחומים ישתנה ג"כ תחלת היום והלילה מ"מ תהי' תחלת השבת וסופה בכ"א מהגלילות ליושביו כפי התחלת היום והלילה בגליל ההוא לפי"ז בכל הארץ תמיד הוא שבת פעם במקום זה ופעם במקום אחר ואחרי שהשי"ת מלוא כל הארץ כבודו והקב"ה שומר את השבת כאז"ל ואחרי שהוא שובת כמו בנ"א א"כ תמיד הוא שובת שהרי הוא ית"ש שובת כביכול ביחד עם כל יושבי חלד ואפשר שע"ז נאמר יום שכלו שבת ומנוחה לחי העולמים שלהקב"ה שהוא חי עם העולם כלו בכבודו אצלו הוא יום שכלו שבת ולפי"ז הי' לנו לאסור המלאכה בכל הימים אחרי שאנו צריכים לשבות כמו הקב"ה כמ"ש את מצותי תשמורו אלא בשביל שלא ניתנה תורה למלאכי השרת ואנו צריכים למלאכת עבודה להחיות את גוייתינו עלי אדמה ע"כ ההכרח להתיר המלאכה בימות החול אבל הצדיקים גמורים שמלאכתן נעשית ע"י אחרים כמ"ש ועמדו זרים ורעו צאניכם באמת אסורי' לעשות מלאכה כל ימיהם ואפשר שע"כ אז"ל כיון שנתמנה האדם פרנס על הציבור שהם מפרנסים אותו די מחייתו אסור לעשות מלאכה כי הוא צריך לשבות כמו הקב"ה אשר אצלו יום שכלו שבת וז"ש ששת ימים תעשה מלאכה רק מן ההכרח ובע"כ כדי צורך הגוף אבל ביום הז' שבת שבתון "וכל" מלאכה אף לצורך הפרנסה לא תעשו והטעם כי שבת היא לד' בכל מושבותיכם בכל מקום שאתם יושבים ושובתים גם הקב"ה הוא שובת תמיד וכיון שכן הי' מן הראוי לאסור מלאכה בכל יום ורק ע"צ ההכרח תעשה מלאכה. וי"ל בזה גם רישא דקרא דפתח דתקראו אותם דמשמעו שצריך לקרוא אותם ע"י קביעות החדש כאז"ל וסיים בשבת דהוא קבוע וקיים ולהנ"ל י"ל עפמ"ש ז"ל המהלך במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ו' ימים ושובת בז' ובימי המעשה ג"כ אינו רשאי לעשות מלאכה אלא כדי פרנסתו וידועי' ד' הגר"א ז"ל שפי' זכור את יום השבת לקדשו אם תזכור אימתי שבת אז ו' ימים תעבוד ועשית "כל" מלאכתך כמו שתרצה אבל אם ויום השביעי שבת לד' אם שכחת אימתי שבת ורק אתה מונה והולך עד היום הזו כנ"ל ואתה מקדשו אז גם בששת הימים לא תעשה "כל" מלאכה רק כדי פרנסתך ולפי"ז א"ש דמשכחת לה דגם את יום השבת צריך

לקרוא לקבוע אחר החשבון של ו' ימים כמו מועדות הצריכי' קריא' וחשבון וזהו שרמז כאן לפעמים אתה צריך לקרוא גם את השבת והיינו בשוכח אבל אז ו' ימים תעשה מלאכה רק ההכרח וביום השביעי שמנית ו' ימים וקראת אותו הוא שבת שבתון כי בודאי קדושת יום הז' כזה אין קדושתו כקדושת השבת האמיתי ורש"י ומצודות בתילים פי' דאישון הוא לשון קטנות נון איש ע"כ אמר שיום הז' כזה שאינו בא רק ע"י דבר שבמנין הוא רק שבתון שבת קטן ואפשר שמפני טעם זה נקרא השבת הראשון שבו התחילה גאולת מצרים שבת הגדול' כי במצרים מרוב עבודתם ועמלם בחומר ובלבנים אשר עבדו בהם בפרך אף ששבתו כמ"ש ישמח משה במתנת חלקו מ"מ שבת כזה אשר לא יכלו לשבות בו כראוי וגם אולי מקוצר רוח ומעבודה קשה רבים שכחו אימתי שבת ולא שבתו רק שבתון שבת קטן כנ"ל ורק לעת זרח עליהם שמש הגאולה התחילו לשמור שבת כראוי ככל חקותיו והלכותיו ע"כ נקרא שבת "הגדול"' ולא שבתון קטן ושמא תאמר האיך אפשר שיחול קדושת שבת על יום שהוא מנה לעצמו ולא קבוע וקיים ע"כ סיים ושבת היא לד' בכל מושבותיכם כנ"ל שאצל הקב"ה תמיד הוא שבת ע"כ איזו יום שיבורר עכ"פ הוא שבת שהרי הקב"ה שובת בכל מושבותיכם כנ"ל:

שם כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר וכו' עפמ"ד במדרש לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שבשבילה זכה א"א לירש את הארץ ופי' אדמו"ר זצוק"ל בכ"ס שהכונה ע"ד שאז"ל בר"ה י"ג עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבו והלא כתיב קצירכם ולא של נכרי וכ' תוס' דאי אמרי' א"י מוחזקת להם מאבותיהם שפיר הקריבו משלהם ע"כ נתן הקב"ה כבר לא"א את הארץ שתהא מוחזקת להם מאבותיהם ויכולים להקריב מעומר משלהם א"ד ז"ל ויש להוסיף נופך דתוס' כ' שם דלמ"ד אף בזמן שביהמ"ק קיים האיר המזרח מתיר היו יכולים לאכול חדש בהאיר המזרח אף בלי הקרבת העומר וכ' בטורי אבן באבני שוהם שם דתוס' לטעמייהו דס"ל דהא דקאמר במנחות למ"ד האיר המזרח מתיר מאי דכתיב עד הביאכם למצוה היינו רק מדרבנן בעלמא למצוה מן המובחר אבל אי אמרת למצוה גמורה א"א לאכול חדש קודם הקרבת העומר דהרי צריך לקיים המצוה הגמורה וזהו כונת המדרש של"ת מצות העומר להתיר החדש קלה בעיניך ולומר שאינה אלא למצוה מן המובחר מדרבנן בעלמא כס' תוס' הנ"ל שהרי בשבילה זכה א"א לירש את הארץ כדי שתהי' מוחזקת להם ואי ס"ד שאינה אלא מצוה מן המובחר הלא היו יכולים לאכול חדש גם אם לא הי' מוחזק' להם ורש"י בר"ה שם ד"ה קצירכם כ' דמשראוי לקצור קרוי קציר וז"ש כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם והיא מוחזקת לכם מאבותיכם וקצרתם את

קצירה אף שכבר נגמר ביד נכרי ונקרא קציר בכ"ז תוכלו להקריב ממנו העומר אחרי שמוחזקת לכם:

עוד י"ל בד' המדרש הנ"ל עפ"מ שהקשה בהכתב והקבלה על נוסח הברכה על ספירת העומר ונ' עפמ"ש בלו"א פ' חיי שרה לפ' מ"ש ואברהם זקן בא בימים וד' בירך את אברהם בכל שהוא ידע שכל ימי חייו של אדם כאחד יחשב ואם ימצא מגרעת בקצהו כבר כלו אבד ערכו כמו בגד גדול אם יש בו קרע אף גם רק באפס קצהו בכ"ז כבר נגרע ערך כלו כ"כ ידעו ויבינו שחיי האדם "כל" הוא איין גאנצעס ע"כ אף שהזקין והי' לו שנים רבות ולא הי' לו להקפיד על ימים מועטים שיחסרו כמו עושר שיש לו הון רב לא יקפיד על איזו פרוטות עיי"ש. ועפי"ז י"ל מדרז"ל ז' שבתות תמימות תהינה אימתי הן בתמימות בזמן שעושי' רצונו של מקום היינו כנ"ל שרק אם נקראו תמימות בזמן שאין בהם נפתל ועקש גם ביום א' מהם וי"ל בזה מאז"ל כתיב והי' מספר בנ"י כחול הים וכתיב אשר לא ימד ולא יספר כאן בזמן שעושים רצוש"מ כאן בזמן שאין עושין רצש"מ" מלבד הקושי כיון דוהי' מספר קאי בזמן שאין עושים הו"ל למימר להיפך כאן בזמן שאין עושים אז והי' מספר ולא לשנויי תחלה אסיפא דקרא אשר לא יספר דאיירי בעושי' רצש"מ עוד יק' דפסקי! קרא בסכינא חריפא דרישא בא"ע וסיפא בעושים ולהנ"ל י"ל כי החול לא יספר באשר הוא קטן מאוד כ"א ימדד במשקל בכמותו ובכ"ז מי שלא יספור את הקטן לאי חשיבותו בעיניו גם את הגדול לבסוף לא ימנה ולא יספור כי בקטן החל ובגדול יכלה ע"כ אמר והי' מספר בנ"י שהם מחוייבי' וסופרים גם את הפשטים הקטנים ולמנות ימיהם באם עושים רצש"מ כי כך הוא רצונו ית"ש שנמנה ונספור עד שנזכה כאברהם לבוא לארצות החיים גם בימים אחדים לא יחסר מהם כ"ש והטעם אשר לא ימד ולא יספר אם אין עושים רצוש"מ אז אם לא נספור מעט האיכות אף לא נמנה רב האיכות ובלו"א וישב א"ה פי' וז"ל כל מה שאירע ליוסף אירע לציון ביוסף נאמר והנה אנחנו מאלמים ובציון נאמר נושא אלימותיו שהכונה שצריכים אנו להצטרף אחת אל אחת ורק אז תבנה ותכונן ציון במהרה אם אחת לא' נמצא חשבון לעשות הכנות לגאולת נפשינו ע"כ אנו מברכים על ספירת העומר שלא נמנע לקטנות עומר א' שלא לספור אותו כ"א ואנחנו מאלמים אלומים ויצטרף לחשבון גדול ואז יה"ר שיבנה ביהמ"ק כנ"ל אבל שלא תאמר שנקווה לבנין ציון ליומו של הקב"ה שהוא אלף שנים כאז"ל ע"כ מסיים הך מהרה בימינו' ימי אנוש וזהו יעשה ע"י ימינו שנצרפם חד אל חד כמו א"א שבא בימים וזהו אל תהי מצות העומר קלה בעיניך לספור כל עומר ועומר בפ"ע שהרי ע"י ספירת

הקטנים זכה ויזכה זרעו של א"א אחריו לירש את הארץ ע"י שמאלמים אלומים נושא אלומותיו כנ"ל:

בילקוט משלי ר' שלשה המה נפלאו ממני זה פסח מצה ומרור וארבע' לא ידעתי אלו ד' מינים שבלולב כי נפלא הוא בעינינו שאף בזמן הזה שכבר מלאה הארץ דעה וכבר נסו הצללים אשר שכנו כערפל על האומות בכ"ז לא מצאנו עוד מנוח בגוים וירדפו אותנו כמאז ומקדם בימי הבינים כמש"פ פ' וילך "וקראת אתכם הרעה באחרית הימים" ובמסור' שבבעה"ט, וקראת שמו ישמעאל, וקראת שמו עמנואל, וקראת ישועה חומותיך והכונה שלא לבד בימים הראשונים בעת אשר החשך כסה ארץ ומלואה קראת אותנו הרעה מאו"ה המריעי' לנו מכל עבר ופנה כ"א גם באחרית הימים הנקרא אויפגעקלערטעס צייטאלטער לעת כבר הופיעו החכמה והדעת את ניצוצי זוהרם ע"פ תבל בכ"ז ירעו לכם המצורים אתכם ואם כבר ידעו כלם את ד' למגדלם ועד קטנם וקראת שמו ישמעאל כפי' בעה"ט ישמע אל שכבר שמעו כל העמים כלם קול אלקים חיים ויאמינו שהוא גדול מכל אלקים לא כימים הקדמונים שלא ידעו בני נכר את ד' וגם וקראת שמו עמנואל שהם האו"ה יאמינו יחדיו עמנו ישראל באלקי' עליון וגם יותר מזה וקראת ישועה חומותיך שכבר פתחו לנו שערי ישועה להיות כאזרחי הארץ עמאנציפאטיאן אין זה כ"א מאת ד' היתה זאת ופי' בזה מ"ש בפרשתינו "בסכות תשבו ז' ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכות" כי האומה הישראלית תעודתה לשבת כל ימי חייה רק באהל ארעי ולא תוכל לקבוע דירתה כיתד במקום נאמן ואף אם נותנים לנו חירות לפרקים לפרוק. עול הגלות מעל צוארינו ומשפט אזרח הארץ בירגערעכט גם לנו למנה לא לעולם חוסן ולא לנצח יהי' כי מעט קט מה שקירבנו בימינם דוחים אותנו בשמאלם וזהו בסכות דירות ארעי תשבו ז' ימים שרומז על ז' שביעות חיי האדם ימי שנותינו ע' שנה ואם גם בא עת שכל האזרח בישראל שגם אנו נחשבנו כאזרחים ותושבי הארץ בכ"ז אין אנו בטוחים בזה כ"א עוד ישבו לעתיד בסכות שיהי' מוכרחים לישב עוד פעמים בדירת ארעי כמ"ש בלו"א פ' וישלח לפ' ע"כ ראיתי פניך כראות פני א' ותרצנו והנה פסח ומצה הם סימן לחירות ומרור הוא סימן לעבדות ומירור החיים ע"כ אמר ג' נפלאו ממנו שאחרי הפסח והמצה שכבר יצאנו כבר לחירות ואו"ה כבר שברו את עול הגלות מעל צוארינו עוד הפעם יבוא מרור מרירת הגלות אתמהה? אבל באמת עיקר הסיבה לזה על שאין ישראל באגודה אחת ואין האחדות שורר בינינו שאם אנו כחומה בצורה ואיש אל רעהו יחדיו ידבקו בלי שום פירוד אז אין כל אומה ולשון שולטת בהם ויחן ישראל בלב א' ובאגודה א' אז יוכלו לעמוד נגד ההר אשר יכפו עליהם כגיגית והנה

ארבעה מינים שבלולב נודע אשר פירשו זקינינו שהוא סי' לאחדות הגמור ריח בלא טעם וטעם בלא ריח יאגדו אלו עם אלו וזהו אם נפלא בעינינו מדוע אחרי הפסח והמצה יבוא המרור כנ"ל הסבה לזה הוא וארבעה לא ידעתי ארבעה מינים שבלולב שהם סימני אהבה אחוה וריעות המה בעוכרינו על אשר לא ידענו מהם ונתפרדה חבילתינו לאגודות אגודות ויש לכוון בזה מדרז"ל או"ה וישראל באים לדין וא"א יודעים מי נצח את מי אמר הקב"ה יטלו את לולביהם וידעו שאתם הנוצחי' כי או"ה בדעתם לנצח ח"ו את ישראל ולהכריתם ע"י רשעת הגוים אבל כ"ז שישראל נוטלי' את לולבים ונאגדים באגודה אחת אז כל כלי יוצר עליהם לא יצלח וי"ל בזה ד' הילקוט אקרא דישעי' סי' ו' וגר זאב עם כשב הה"ד מזמור שיר ליום השבת למשבית מזיקי' מן העולם כי א' מהאמצעי' היותר משובחים לתווך השלום בינינו הוא בשנזכור תמיד שרק גרים אנחנו עלי ארץ ויום המות מיום הולדו ובכל יום קרב האדם והולך לבית עולמו אשר קטן וגדול שם הוא ולמה נרע איש באחיו אחרי שרק כפסע בינינו ובין המות השווה ומשווה קטן וגדול ולמה יהיו הקנאה והשנאה מפריעי השלום שוררים בינינו אחרי שלא לעולם נשב פה וזהו וגר אם נשווה לנגד עינינו תמיד שרק גרים אנחנו בארץ אשר בין לילה נהי' ובין לילה תמס כעש חמודינו אם זאת נשים על לבינו אז זאב עם כשב יחדיו ישכונו לבטח באין מפריע ואחרי שיום השבת הוא ג"כ יורה על השלום על יום שכלו שבת כמ"ש בשבת מי כעמך ישראל גוי א' בארץ ועוד שדז"ל אקרא דויקהל משה עשו קהלות בכל שבת להיות אגודה אחת וכמ"ש בזוה"ק לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת הוא אש המחלוקת ע"כ שפיר סמך הילקוט למקרא זה מזמור שיר ליום השבת למשבית מזיקים מן העולם שע"י השלום כל המזיקים קרנם נגדע ואובינו לא יעשו חיל:

שם והקרבתם על הלחם ז' כבשים ובמסור' שבבעה"ט כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם עפמ"ש ז"ל ע"ה אסור לאכול בשר כי הוא נמשל בבהמה ואינו רשאי להמית בהמה לצורך מחייתו כי במה נחשב הוא יותר ממנה רק ע"י התוה"ק העוסק בה נתעלה ביתר שאת על הבהמה והורשה להמיתה לצורך חיי גופו הרם ונשא וגבה ממנה וזהו הרמז שבחג השבועות שבו ניתנה התורה מאורסה לישראל לא לבד הלחם יהי' מאכלו כ"א והקרבתם על הלחם גם כבשים וע"ז הוסיפה המסורה שמעת מ"ת ואילך לא על הלחם לבדו יחי' האדם כ"א על כל מוצא פי ד' מה שהוציא הקב"ה ע"י מאמרו והוא כל הבריאה כלה כמ"ש בי' מאמרות נברא העולם כל שהם תחת רגליו לצרכו ולקיומו וז"ש והארץ נתן לבני אדם לאחר ברכה" שלאחר שבירך אותנו הקב"ה בנתינת תורתו לנו מכאן ולהלן הארץ נתן לבנ"א להנות מכלם:

עוד י"ל עפמ"ש באוה"י פרשתנו בהג"ה בשם רנ"ו שע"כ התוה"ק נקראת לחם כמ"ש לכו לחמו בלחמי כמו שהלחם צריך לו יגיעה ועבודה רבה לזרוע ולקצור ולטחון ולאפות כ"כ התוה"ק לא יגעתי ומצאתי אל תאמין והנה אף שאז"ל יגעתי ומצאתי תאמין בכ"ז לא יוכל האדם לומר בכחי וחילי לאורייתא מצאתי כדי מדתי כ"א הכל בא ע"י עזר מקדש וסייעתא דשמיא כי רק ד' יתן הטוב וזהו לא על הלחם לבדו ע"י יגיעתו בתורה יחי' האדם לומר שיגיעתו השיגה מחוז חפצו בתורה כ"א על כל מוצא פי ד' מה שחוננו הקב"ה דעה בינה והשכל ע"כ יהיו מקריבים בשבועות עס הלחם שבא רק ע"י יגיעת אדם גם ז' כבשים שהם גדלים גם בלי פעולות האדם להורות נתן שלא על הלחם לבדו כנ"ל וה"ה כמבואר:

שם וספרתם לכם ממחרת השבת הנה הצדוקים אומרים שהוא מחרת השבת ממש ונ' דשטותייהו הוא דאהני להו ואינהו דעביד לגרמייהו הוא דעבדי דהא באמת צריך לדעת למה זה נקרא חג הפסח שבת לדעת חז"ל ומה נשתנה משארי י"ט ונ' דהחילוק שבין שבת ויו"ט הוא דשבת קביעא וקיימא ויו"ט תלוי בקידוש בי"ד כמו שדז"ל אתם אפילו שוגגים וכו' וכ"ז בשאר ימים טובים אבל הפסח הראשון שבו יצאו ממצרים הלא גם הוא לא הי' תלוי בקידוש בי"ד כ"א הקב"ה קראו וקבע מועד צאתם ממצרים ובו ביום הי' פסח ע"כ כיון שפסח הראשון הי' קבוע וקיים כמו שבת שלא נעשה ע"י קביעת בי"ד ע"כ שפיר נקרא כל פסח ע"ש הראשון בשם שבת וכ"ז אי דרשינן אתם אפי' שוגגים כדרשת חז"ל שפיר י"ל החילוק הנ"ל אבל לצדוקים הממאנים בדרשה זו ולדידהו גם כל היו"ט קביעו וקיימו א"כ אין חילוק הנ"ל בין פסח לשאר יו"ט א"כ מ"ש דקראו לפסח שבת ע"כ סוברים דפירושו שבת ממש: שם וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהי' לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו חקת עולם בכל מושבותיכם לדורותיכם כי ביום מ"ת נקרא נקראנו להיות קדושים ולקבל עלינו עול התורה אבל לא יקשה עלינו קבלת עול מצות באשר נשום לנגד עינינו שבאחרית הימים כל האומות יקבלו עליהם עול מלכות שמים ויהי' ד' אחד ושמו אחד ורק אנו הראשונים שנדע להעריך ערכה כמ"ש מ"מ זכו ישראל לברכת כהנים שאנו הכהנים שברכנו בתורה תחלה ראש וראשון לכל האומות והמה גם המה יבואו לעתיד אחרינו ואחרי שכן לא תכבד העבודה על שלומי אמוני בנ"י בידענו שבאחרית הימים כל העמים ילכו בשם אלקינו ויחזו כי פקודי ד' ישרים וזהו הרמז שעצם היום המקודש הזה קורא אתכם להיות קדושים ע"י קיום התורה ומצותיה אבל לא יקשה בעיניכם וכל מלאכת עבודה לא תעשו בזה שאתם מקבלים עליכם עול

המצות כי תדעו שחקת עולם לדורותיכם שלדורות הבאים אחריכם ברוב הימים החק אשר נתן לע"ע רק לישראל יהי' חקת "עולם" שתהא לחוק ומשפט לכל באי עולם:
עוד י"ל עפמ"ש פ' בלק "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד' אלקיו עמו ותרועת מלך בו" כי שונאינו מנדינו בראותם שרוב מבני ישראל עוסקים רק במלאכות קלות ונקיות ועבודת קשות כמו לבנות בתים וכדומה ירחיקו ע"כ יתלוננו עלינו ואומרים נרפים ועצלים אנחנו אבל באמת אין העצלות ורפיון עיקר הסיבה לזה כ"א כמ"ש ואתם תהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש שאו"ה להם התעודה לעבוד את האדמה בכל מאמצי כחם אבל לנו התעודה לעבוד עבודת הקדש להפיץ דעת ואמונה בקרב תבל ועבודת הארץ רק מה שהוא הכרחי וא"א בלעדה לחיות נעבוד אבל עיקר כחינו וחילינו לאורייתא להשתדל להיות כהני ד' ותורה יבקשו מפינו ע"כ אנו מונעי' א"ע מעבדות קשות המפרכות הגוף אחרי שאין זאת תעודתינו וז"ש לא הביט און ביעקב הקב"ה לא יראה את זאת לאון ועמל ופוקה מה שלא ראה עמל בישראל שישראל אינם עוסקים בעבודת עול וטרחא יתירה והטעם כי ד' אלקיו עמו כל תע דתינו עלי ארץ הוא לפרסם אלקותו ית"ש ותרועת מלך בו כמו בעת שמוליכים מלך על כסא כבודו יעירו ויריעו בקול יחי המלך כ"כ בנו התרועה והפירסום כרוזא קרי בחיל מלכותו ית"ש ע"כ אין לנו לעמול ולטרוח בעבודת הארץ כי לנו עבודת הקדש ניתנה למנה וז"ש וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש ע"י מתן תורה הוטל עליכם החוב הקדוש לקרוא לכל בא עולם לקדש א"ע לקדש את השם ועי"כ כל מלאכת עבודה לא תעשו אין מן הצורך לכם לעמול ולטרוח ולייגע בזיעת אף לעבודת הארץ כ"א תשתדלו שהתורה תהי' חקת עולם שכל העולם כלו ישימה לחק עליו זהו עיקר תעודתכם אבל לא מלאכת עבודה:
שם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשי' וכו' וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מלפני ד' אני ד' כי האנשים הצבועים אשר אין תוכם כברם ויתראו לעין כל כקדושים ובקרבם ישימו ארבם אחרי שהאדם לא יראה ללבב ולא ידע בו ובמה שבתוכו רק האלקים חוקר כליות ולב ויודע כי רעות בקרבם הוא יעניש את הצבועי' וזהו איש אשר יקרב אל הקדשים ולעין הרואה קדוש יאמר לו אבל באמת וטומאתו עליו רק שלא נגלה בהתי' אז ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ד' באשר רק אני יודע נסתרות ובוחן כליות ולב:
שם אלה מועדי ד' אשר תקראו אותם מקראי קודש להקריב וכו' דבר יום ביומו עפמ"ש בלו"א ריש פרשתינו לפ' מאז"ל על קרא דאמור אל הכהנים הה"ד יום ליום יביע אומר שבאמת יום ליום יביע אומר ושמים מספרים כבוד אל רק בשביל קול המונה של רומי לא נשמע קול גלגל חמה שטרדות העולם יאטימו אזנם משמוע הקול אשר יום ליום

יביע אבל הכהנים הנגשים אל ד' יתקדשו ואין להם טרדת פרנסה באמת להם יום ליום יביע עיי"ש ואחרי שלא ניתנו שבתות ויו"ט אלא לעסוק בהם בתורה ויהי' כל מלאכתך עשויי' גם הימים המקודשים מסוגלי' לשמוע את קול אלקים חיים מדבר מגלגל היומי וז"ש אלה מועדי ד' אשר תקראו אותם מקראי קדש ובהם ינוחו יגיע כח ותנזרו מכל מלאכת עבודה ורק להקריב אשה לד' ועי"כ תזכו לשמוע בהם דבר יום ביומו מה שיום ליום יביע אומר:

החדש על פרשת בהר

וידבר ד' אל משה בהר סיני כי תבואו אל הארץ וכו' ושבתה הארץ שבת לד' נ' עפמ"ש במס' תענית לא המקום מכבד את האדם כ"א האדם מכבד את מקומו ולמדו כן מהר סיני שכ"ז שהיתה השכינה בהר הצאן והבקר אל ירעו נסתלקה השכינה במשוך היובל המה יעלו בהר וכזה נאמר במשה רבינו שהי' סבור מתחלה שאם יעמוד במקום מכובד ביותר יזכה להשגה יתירה ע"כ אמר אסור' נא ואראה והשיב לו הקב"ה לא כן הוא לא המקום מכבד כ"א האדם מכבד את המקום כי המקום על ובשביל שאתה עומד עליו ע"כ על ידך קדש גם המקום והנה ארץ ישראל הוא המשובח שבארצות בקדושה ובטהרה ואוירה דא"י מחכים אבל אין קדושתה רק בזמן שישראל שרויי' עליה אבל כ"ז שהכנענים שכנו בתוכה היתה מלאה גילולי ע"א ותועבת ע"כ שמחה ותגל האה"ק בגילה ורינון בעת אשר בא ישראל לשכון בתוכה כי מכאן ולהלן חושבנא תחשב לארץ הקדושה ע"י קדושי ישראל אשר יתיישבו בתוכה והיתה לה יום שבת ועונג על אשר תתהפך מארץ טמאה לארץ קדושה ואחרי שהלימוד הזה הורינו ההר סיני שהאדם מכבד את מקומו ע"כ אמר וידבר ד' אל משה בהר סיני אשר משם נדע כי האדם מכבד את מקומו ועוד שסיני הוא הנמוך שבהרים והפחות שבמכובדי' ובכ"ז הניח את ד' ההרים הרמים המכובדי' וחמד לשבתו הר גבנון ע"כ כי תבואו אל הארץ ותשבו במקום הכנענים הטמאים אז תחוג הארץ כיום השבת עונג ושמחה כי תתקדש על ידכם ותקדש כשבת קודש: עוד י"ל כי לשלימות ישראל צריך שני דברי' הא' ארץ ישראל בקדושתה והב' תוה"ק וראיתי מי שכ' שאחרי שניתנה התורה לישראל מעתה אין לנו ההכרח לאה"ק למען כעמוד חי כל הימים כ"א התורה לבדה היא לעצמה לאל ידה לקיים אותנו לנצח כמו שהנסיון יוכיח שזה כמה שגלינו מארצינו ואין לנו שיור רק התורה הזאת ובכ"ז ישראל סבא חי וקיים והנה השבת הוא קדושה יתירה יתר על מה שנצטונו לקדש א"ע גם בימות החול ואם לא ניתנה לנו התורה למורשה אז הי' לנו אה"ק לא לבד לתוספת קדושה כ"א להכרח

אשר בלעדה אפס ח"ו חיינו אבל אחרי שניתן לנו חביון עזו אז א"י אין הכרחי לאומתינו רק לקדושה יתירה וזהו וידבר ד' אל משה בהר סיני מעת אשר השמיענו דברות קדשו מלהבת אש דת היא לבדה ונפש החיה המחייה אומתינו אבל כי תבואו אל הארץ לא ידמה רק כמו שבת שהוא קדושה יתירה כ"כ הארץ תשבות שבת לד':

שם ולבהמתך ולחי' אשר בארצך תהי' כל תבואתה לאכול כי שנת השמטה קודש לד' בו ינוחו יגיעי כח כל מלאכת עבודת הגוף אבל הנפש אשר אינה טרודה בשנה ההיא על המחי' ועל הכלכלה תגביה עוף לגבהי מרומים לשבוע מטוב הרוחני להשלמתה כמ"ש לעיל שע"כ נאמר שבת שבתון בשבתות ויו"ט שהגוף ישבות בהם ממלאכתו והנשמה תשבות ותפסוק ממנוחתה בימי החול אשר טרדות הפרנסה בעוכריה להכריעה מעבודתה עבודת הקדש והנה א' מהשמות שנקראת בהם הנפש הוא שחיה' כמ"ש נפש יחידה חיה ע"כ אמר אם בשאר השנים רק לבהמתך הוא הגוף הבהמי תבואת הארץ לאכול ולשבוע והנשמה אין לה מרוב דגן ותירוש כלום להשלמתה אבל בשנה המקודשת שנת השמטה לא רק לבהמתך כ"א גם "לחי' אשר בארצך" היא הנשמה השוכנת בתוך ארציות הגוף שלך תהי' לה לאכול. ובזה יש לרמז מ"ש פ' שמיני "זאת החי'" אשר תאכלו מכל "הבהמה" דפתח בחי' וסיים בבהמה ולהנ"ל י"ל דרומז לדברי האר"י הידועי' לפרש מ"ש כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי ע"כ מוצא מי ד' יחי' האדם שבכל המאכל אשר יאכל יש דבר רוחני' והוא נשמתו המחי' אותו והנשמה נהנית רק מרוחנית ומהנשמה שבמאכל וז"ש זאת החי' היא הנשמה והרוחנית את זה תאכלו ולא רק הגשמית שבו:

שם וספרת לך וכו' והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה עפמ"ש למנות ימינו כן הודע ונביא לבב חכמה שע"י שאנו סופרים ומונים את ימינו כצל עובר' נשכיל להטיב דרכינו ונאמר יראת ד' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה שאצל הצדיקים שממלאים את ימיהם בטוב ומועיל ימים נחשבי' להם לשנים כמ"ש מתיקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל ואז"ל יגע תלמיד ווותיק זה וכו' וברשעים להיפך אף אם יאריכו שנותיהם אבל אחרי שתוכם ריק ועמל גם השנים לא נחשבו רק כימים כמו שהאלצתי ע"ז ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם שאם האדם ממלא את שנותיו בדברי חלומות אשר לא מעלין ולא מורידין אז בבוא עת קצו אף אם האריך שנים כמתושלח בכ"ז שנתיים ימים השנים לא נחשבו רק כימים וז"ש וספרת לך אם תמנה ימיך תביא לבב חכמה עד והיו לך "ימי ז'" שבתות השנים שרק הימים ג"כ כשנים יחשבו לך:

שם והעברת שופר תרועה בחדש הז' ביי לחדש תעבירו שופר בכל ארצכם הא דפתח בלשון יחיד והעברת וסיים בל"ר תעבירו י"ל דרומז למ"ש רש"י דתקיעת שופר בר"ה שלא בב"ד אינו דוחה שבת ומצינו והעברתם את נחלתו שהוא לשון סילוק וז"ש והעברת אתה היחיד שלא בביי"ד לפעמים אתה מעביר ומסלק את השופר כגון שחל בשבת אבל ביוכ"פ כ' רמב"ן סכל יחיד חייב לתקוע אף שלא בביי"ד:

שם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו עפמ"ש באבות חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום וכ' בלו"א שמיני י"ג שרק אז חבובין ישראל שנקראו בנים למקום אם "נודעת" להם שידעו וישימו על לביהם תמיד שהם בנים למקום ויתיישב בזה משה"ק בתויו"ט למה לא הביא התנא מקרא קדש דבני בכורי ישראל ולהנ"ל א"ש אי מקרא הזה שאמר השי"ת שלא בפני ישראל הו"א אף שלא נודעת להם שנקראו בנים מ"מ הוא חיבה להם ע"כ מייתי ראיי' ממה שאמר הקב"ה להם בפניהם בנים אתם מזה מוכח שרק אם נודעת להם ונוהגים מנהג בנים למקום אז חיבתן יתירה וז"ש ושבתם איש אל אחזתו שהקב"ה ישיב את שבותינו שנאחז בירושת אה"ק ולא יוסיף להגלותינו בתנאי ואיש אל משפחתו תשובו אם נודע לנו שאנו ממשפחה מיוחסת וננהוג כמיוחסין:

שם כי יובל היא וכו' מן השדה תאכלו את תבואתה וכו' תשובו איש אל אחזתו ות"א לאחסנתי' עפמ"ש בלו"א פרשתינו לפרש מ"ש והיתה שבת הארץ לכם לאכלה שלצדיקים שביתת הארץ היתה להם ליותר תועלת מן עבודתה ששבת הארץ השפיעה על שני העבודה שיהי' לכם לאכלה וכ"כ שנת היובל היתה משפיע על כל השני עבודה והיתה פעולתו יותר נשגבה משני' העבודה ע"כ אמר מן השדה כמו יותר מן השדה תאכלו את תבואתה כי היא תביא לכם יותר ממה שהביאה לכם השדה בעבודתכם ובלו"א בשלח כ' פירשתי מ"ש כל המשמר את השבת נותני' לו נחלה בלי מצרים שמי ששומר הש"ק כהלכתו לא יחסר לו עי"ז מפרנסתו כי הקב"ה משלים לו חסרונו בשאר ימי השבוע ומי שעובד מלאכתו בש"ק צריך לייגע אבל המשמר שבת ינוח וישקוט ויתענג ובא לו ריוח השבת בלי שים עמל ויגיעה כמו ירושה ונחלה אשר לא עמל בו היורש וז"ש אחרי שיובל משפיע לכל השנה ברכתו עוד נעלה על ברכת שאר השנים עי"כ תשובו איש אל אחוזתו אחסנתי' שתהא לכם נחלה בלי מצרים: שם ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלקיך אני ד' הא דפתח בלשון רבים וסיים בלשון יחיד י"ל כי אז"ל בישראל מומר אעפ"י שחטא ישראל הוא כי אף שפוקר במצות השם בכ"ז אם מאמין באלקי עולם ואינו עובד אלילים אחיך מקרי ומזה נלמוד לחסום פי הדוברים עתק להונות ולרמות פושעי ישראל באמרם יכין רשע וצדיק ילבש ואומרים אחרי שהפושע בלא"ה

ישתמש בכספו לדבר עבירה ע"כ אין חטא להנות ולגרוע חלקו לא יעשה כן בישראל והטעם כנ"ל שאע"ג שהוא חוטא באוות נפשו בכ"ז כ"ז שהוא מאמין באלקי עולם אסור להונותו וז"ש ולא תונו איש את עמיתו ואף שיארע לאדם כשר משא ומתן עם איש אשר לא ירא א' ויורה היתר לעצמו אחרי שרק אתה "ויראת מאלקיך" אבל הוא אין יראת א' לנגד עיניו בכ"ז אל תונה אותו והטעם כי אני ד' אלקיכם בלשון רבים שגם הוא אף שחוטא באוות נפשו מ"מ גם לשניכם אני ד' אלקיכם שגם הוא מאמין בד'. וז"ש להלן בפרשתינו "ואל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלקיך וחי אחיך עמך" כי ליקח רבית מישראל מומר לתיאבון ג"כ אסור וז"ש אף שגם רק אתה תירא את ד' ולא הוא מ"מ לא תקח מאתו נשך ותרבית:

שם ועשיתם את חקתי וכו' ושבתם על הארץ לבטח כי לכאורה א"א אף לצדיקים גמורים לשבת בטח על הארץ אחרי שהם משועבדי' תחת הטבע חקות שמים וארץ צובים ופחים בדרך עקש אבל אחרי שנאמר ותגזר אומר ויקם לך שהצדיק בכחו לבטל חקות הטבע ומשטרות שמים כמ"ש מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק א"כ יוכל שבת בטוח באין מגור ופחד מכחות הטבע אחרי שיש לאל ידו לשנותם כחפצו וז"ש ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו אם תשמרו את משפטי אז אתם כחפצכם תוכלו לעשות ולשנות חקותי הם חקות שמים וארץ ועי"כ וישבתם לבטח בארצכם ומאותות השמים אל תחתו:

עוד י"ל כי על הדין ועל המשפט העולם עומד ובאין משפט נהרס יסוד החברה האנושית ע"כ גם קודם מתן תורה קיימו את המשפט כמ"ש ואלה המשפטים אשר תשים גם לפניהם קודם שנעשו ישראל לעם התורה גם אז קיימו אותם אבל רצה הקב"ה לזכות את ישראל שלא עבור קיום החברה יקיימו את המשפט כמו שעשו קודם מ"ת כ"א רק את משפטי' תשמרו בשביל שאני צויתי עליהם אף שכבר ועשיתם אותם גם קודם לכן והתכלית הי' כדי שתשבו לבטח עליה אבל מכאן ולהלן חושבנא שרק בשביל שמשפטי הם תעשו אותם. ויש להוסיף שע"כ אמר בחקים ועשיתם ובמשפטי' תשמרו כי אחרי שהמשפטים הם לתועלת חברה האנושית במה יוודע איפה שעושה אותם בשביל שהקב"ה צוה עליהם ולא רק בשביל שבלעדם ערו יסוד החברה עד היסוד בה ע"כ צריך לעשות גדרים וסייגים למשפטים אשר גם בלעדם יתקיים העולם ועי"ז נדע שכוונתו בקיום המשפטים רק לש"ש אבל בחקים שאין להם תועלת לקיום העולם די בעשיי' אבל המשפטי' צריכים שתעשו שמירה וגדרים סביבה והטעם שהרי וישבתם לבטח עליה שע"י המשפטים בטוחים אתם בישוב הארץ כנ"ל: שם או קנה מיד עמיתך

במסור' שבבעה"ט כי קנה אקנה בכסף מלא הנאמר גבי דוד עפמ"ש ז"ל דר"ל יליף קנין משיכה מפורשת מה"ת ממקרא זה דמיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד ואמרי' מדישראל במשיכה נכרי בכסף וז"ש או קנו מיד עמיתך מישראל הוא דקונה משיכה אבל דוד שקנה מארוונא הכותי קנה בכסף מלא ולא בעי' משיכה:

שם ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשובע פירש"י שיתברך במעים] ושבתם לבטח עליה כי אם הארץ תוציא פרי רב יותר מן הרגיל בשאר ארצות אז יקנאו בהם האומות ויבקשו לגרשם מן הארץ הטובה ההיא אבל אם לא תוציא רק כפי השיעור הרגיל ורק אוכלי' קמעה ומתברך במעי' אין זה מסגולת הארץ כ"א ברכת האוכלים אשר יצוה ד' את ברכתו עליהם ע"כ ישבו לבטח בארצם אשר לא יקנאו בו אחרי שאינה טובה משאר הארצות וז"ש ונתנה הארץ פריה כדרכה וטבעה בכל הארצות ולא יותר ורק ואתם תאכלו לשובע שתתברך במעיהם ועי"כ תשבו לבטח בארצכם באין מקנא בכם ומפחיד אתכם: שם והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי ובכל ארץ אחוזתכם נאלה תתנו לארץ כי ארץ הקדושה בידינו הוא לחזור אליה אם אנו משתוקקים בלב שלם ובנפש חפיצה לחזור לציון ברנה כמש"פ יהיו לרצון אמרי פי שלא רק בשפתינו נאמר יה"ר שיבנה ביהמ"ק כ"א שהאמרי' האלו יהיו לרצון גמור שאנו רוצים באמת בלא לב ולב לחזור וגם זאת צריכים אנו לידע שכ"ז שגלינו שכינה עמנו בגלות ואף אם יקל מעלינו עול הגלות הגופני בכ"ז גלות הנפש יכביד עלינו אכפו ע"כ אמר והארץ הקדושה לא תמכר לצמיתות בידי או"ה כ"ז שידעתם כי לי הארץ ואתה גרים או תושבים רק עמדי לא לפי ערך שיכביד או יקל עול הגלות מעל צואריכם כ"א לפי ערך שהקב"ה ותוה"ק הם בגלות לפי ערך זה אנו נקראים גרים או תושבים עם הקב"ה ביחדיו ואחרי שהדבר תלוי בנו בכל ארץ אחוזתכם בכ"מ שאתם יושבים גאולה תתנו לארץ יש לאל ידכם לגאול את הארץ מיד העמים ויש להוסיף עפמ"ש על מה אבדה הארץ על שלא בירכו בתורה תחלה ואז"ל לד' הארץ ומלואה קודם ברכה וז"ש והארץ לא תמכר לצמיתות ולחלוטין אף בעת כי לי הארץ דהיינו קודם ברכה שהארץ שלי והטעם כמ"ש בלו"א אחרי אקרא דולא תקיא הארץ שנשמתינו טהורה אף שגופינו מזוהם והצדיק חשב א"ע כגר כמ"ש כי גר אנכי בארץ והרשע חושב א"ע כתושב כמ"ש קרבם בתימו לעולם וז"ש כי גרים ותושבי' בין שאתם צדיקי' וגרים בין שאתם מחשיבים א"ע כתושבים בכ"ז רק חיצוניות שלכם מגואל בחטא אבל בכ"ז אתם עמדי כי שוויתי ד' לנגדי תמיד ע"כ לא תקיא הארץ אתכם שלא לחזור ולשוב עוד:

שם ואיש כי לא יהי' לו גואל והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו עפמ"ש ז"ל ג' אוהבים יש לו לאדם בני ביתו וממונו וצדקה שעושה וכשמבקש מהם שיצלוהו ממות ב"ב משיבי' אח לא פדה יפדה איש וממונו משיב ויקר פדיון נפשם אבל הצדקה ומעש"ט שעשה משיבי' עד שלא תלך לשם אנו מקדימים אותך שנא' והלך לפניך צדקיך עיין ילקוט ישעי' וע"ז רימז ואיש כי לא יהי' לו גואל ממות ופודה משחת שב"ב וממונו משיבים לו כנ"ל ע"כ רק והשיגה ידו מצות ומעש"ט שעשה בידו המה יהיו לו לגואל צדק ובהם לבד ימצא כדי גאלתו:

עוד י"ל עפמ"ש פ' בחקתי "וכל ערכך יהי' בשקל הקדש עשרים גרה יהי' השקל" כי רבים הם הנותנים ערך יקר וגדולה לאיש, רק לפי רוב כסף מקנתו אשר לו ועפ"י עשרו בממון ונכסים הרב הוא אם מעט כן יעריכו וישומו אותו אם רב רכושו יעלה ערכו ושיאו עד למעלה ואם אין כסף לאדון זהו גרע ערכו וכלא יחשב אבל באמת לא כן יהי' אצל איש, המבין אצלו לא יעלה ולא ירד הנערך ע"י כספו וזהבו המעט הוא אם רב כ"א רק לפי מעלותיו ומדותיו העצמיות שקנה לו ע"י ידיעתו וחכמתו הם יגביהו את ערך האדם למעלה ראש אם דעה קנה מה חסר ואם מך הוא מידיעות ולרש אין כל תבונה ודעת לא יערכנו זהב ופז והנה מי שמעריכי' אותו על שיש לו הון ועושר לא יחשבו לו רק את הסכום הכולל כל רכושו אבל לא ימנו את הפרוטות האחדות שנתהוו ע"י ריבוים לחשבון גדול כי מה בצע בפרוטות האלו אשר במה נחשבו ורק ע"י צירופם א' לאחת נעשו הון ועושר ועוד שלפעמים גם אופן קיבוצם יתן עוד מגרעת לבעליהם כי עשה עושר ולא במשפט ע"כ רק הסכום הגדול שרכש לו עתה הוא דבר שבמנין אבל לא הדרך אשר בו הגיע לעשרו לא כן בקנין תורה וחכמה לא לבד סוף המקובץ יחשב לאדם למעלה וחשיבות כ"א גם דרכה של תורה אשר ע"י הגיע לקנין השלימות גם הם יבואו בחשבון כמ"ש שהתורה נקנית במ"ח דברים וכל אלו הדברים כזריזות נקיות וטהרה וכמוהם כלם אשר על ידיהם עלה למעלה ראש עד שהגיע לקנין תורה הם ג"כ מעלות ומדות אשר לפיהן יהולל איש כמ"ש וילכו ויעשו לקבל שכר על הליכה וז"ש וכל ערכך לא יהי' עפ"י שקלי חוץ כסף וזהב כ"א בשקל הקדש ע"י קדושה וטהרה חכמה ודעת יראת ד' אוצרו צריך להעריך וע"כ לא רק הסכום הגדול שקנית תחשוב ותספור ותמנה כ"א עשרים גרה יהי' השקל גם המטבעות הקטנות אשר ע"י באת לאוצר התורה והגעת למנה של קדש גם הם יבואו בחשבון כי גם המה האמצעי' נכבדי' כמו התכלית. וי"ל בזה מ"ש בא"א לך לך ופירש"י להנאתך ולטובתך כי לפעמים האדם הולך לטייל ויש לו עונג ושעשועים מהליכתו אבל ההולך לסחורה ומדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות נוח הי' לו אם לא הי'

נצרך ללכת בדרך הזה המיגעו ומענה כחו רק ההכרח לפרנסתו יאלצנו לכתת את רגליו אבל בדברי תורה אף ההליכה והכנה להשיגה ע"י מ"ח דברים הנ"ל נחת ינחת בה כמ"ש דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום שגם הדרך המוביל אל התוה"ק נועם ושלום בימינו וכך היא דרכה של תורה וכו' אשרך בעוה"ז שגם בעודו בדרך אשרי חלקו ע"כ כשהלך א"א בפקודת ה' לעזוב גילולי אביו הי' לו תכלית מעולה אשר אליו יכונן אשורו אבל גם הדרך אל תכלית המעולה הזה שפרה לו וז"ש לך לך להנאתך שיהי' לך הנאה גם בדרך לבדו וגם לטובתך כשתגיע למחוז חפצך טובה גדולה תהי' לך למנה ועפי"ז י"ל מ"ש בפ' פנחס "וביום הבכורים והקרבתם מנחה חדשה לד' בשבועותיכם מקרא קדש יהי' לכם" שעד מותן תורה שלא עסקו רק בהליכות עולם בדברים גשמיי' בעת אשר הגיע לתכלית הנרצה הפיקו רצון אבל בעת אשר יגעו ועמלו והכינו את אשר יביאם למטרת חפצם לא הי' להם עדיין קורת רוח אבל כשקבלו את התורה אשר גם דרכיה דרכי נועם כנ"ל גם ההכנות אל באי שער התורה יחשבו למנחה טהורה אשר יעלה ריח ניחוחם לד' כעולה וזבח ע"כ גם ימי הספירה אשר הם רק הכנה לקבלת התוה"ק גם עליהם נאמר "תמימות תהיינה" שמקבלים שלימות ומעלה אף שהם רק אקדמות לאורייתא כמ"ש ז"ל אימתי הן תמימות בזמן שעושים רצש"מ כשיגיעו לתכלית הנרצה לעשות רצונו של מקום אשר הופיע מהר פארן ביום המקודש הזה אז לא לבד עצם היום הזה קדש לד' כ"א גם הז' שבועות הכנה דרבה הם תמימים ושלמים וזהו וביום הבכורים והקרבתם מנחה חדשה לד' שזהו דבר חדש אשר עדן לא הי' לעולמים להקריב לד' מנחה ערבה לפניו לא רק ביום המקודש שכבר השגתם התכלית הנכבד כ"א גם "בשבעותיכם" בז' שבועות האלו אשר רק הכנתם והזמנתם א"ע לקבלת התורה גם בעת ההיא וקראתם כבר מקרא קדש שקראת בקריאה של חבה את הקדש טרם בואו גם זה תחשב לכם לצדקה. והנה רבים מקציני ארץ אומרים שאין להם צורך לחכות לגואל צדק שיבוא ויקבץ פזורינו כ"א כבר אתא בקר להם ולהמונם אחרי שרוב דגנם ותירושם והיכלי שן אשר להם בנויי' לתלפיות על גפי מרומי קרת אין להם לצפות על העת אשר כל ישראל ישבו איש תחת גפנו ותאנתו. כי כבר היתה להם הרווחה בגולה אבל באמת לא כן בדם כ"א יחשוב האדם שימי שנותיהם ע' שנה וגז חיש ויחלופו ימי חיינו וכצל ימינו עלי ארץ ולעת קץ לא ישאר כ"א גוויתו אשר לעפר ישוב ויעזוב לאחרים חילו ואין לו שיור רק התורה והמצוה אשר לא יגע ועמל בהם ומצא כדי מדתו ע"כ טוב לגבר שאף שכל אשר לו ירבה ולא במסכנות יאכל לחמו בכ"ז אחרי אשר על האדמה הטמאה בגולה הוא אשר לא יוכל לעבוד את ד' כדבעי כאז"ל שיעבוד מלכיות מעכב ע"כ לא יועיל לו

כל הון וטוב לו לרשת נחלת אבותיו בארץ הקדושה אשר שם יוכל לעבוד את ד' בלי נגרע דבר ורק יכסוף לתשובתו הרמתה לאה"ק שהיא רמה וגבוה מכל הארצות כי שם ביתו נאוה קדש לישראל וז"ש ואיש כי לא יהי' לו גואל באמרו שאינו צריך לגואל צדק כי "והשיגה ידו" די מחסורו והותר ע"כ ישלה בנפשו לאמר ומצא כדי גאולתו שמצא כבר בגולה כדי גאלתו ע"י נחלת שדה וכרם שפרה לו לזה אמר שיחשוב עם קונהו כי רק שנים אחדות יהי' לו הרכוש למקנה וקנין ואח"כ הכסף ישיב לבעליו והמת יהי' לו שבעת מיתתו ישיב את הכל לבעליו ולא ישאר לו מאומה מהדברים הכלום ועוברים ע"כ יחשב את שני ממכרו והשיב העודף לאיש אשר מכר לו שבעת אשר יעברו השנים אשר להם מכר לו השי"ת את רכושו את הנותר לא יקח אתו כ"א ישיבנו לבעליו ואם כזאת ישים לבו אז "ושב לאחזתו" בעיניו יראה ובלבבו יבין שטוב לו לשוב לאחוזת אבותיו ארץ הקדושה:

שם ובתי החצרים אשר אין להם חומה סביב על שדה הארץ יחשב גאלה הי' לו עפמ"ש במשלי שרב אוכל ניר ראשים ויש נספה בלא משפט כי מי שחננו ד' בהעניקו לו עושר והון אין ברכת ד' מתקיימת רק אם עושה עושר במשפט וצדקה ונוח לבריות שיהנו מטובו עניים ואביונים אשר יתן להם די מחסורם כיכלתו אבל אם העושר הוא רק שמור לבעליו ולא יניח להנות ממנו בנ"א רק היא וביתו אז הוא לשעתו כי בחצי ימיו יעזבנו כמו שראינו כבר כמה שהרבו חיל בראשיתם.

ואחריתם עוני ובהלה א"כ רב האוכל שנכר בו העושר הוא דומה לשדה שנחרש ויוכל למצוא בו ברכה מעתה ועד עולם אם יזרע בו לצדקה יקצור לפי חסד שעושה אבל אם לא יזרע בו לצדקה אז לא ישא ברנה אלומתיו וז"ש רב אוכל אשר ים לו לעשיר באוצרו אשר צבר הוא רק ניר ושדה חרושה לראשים ונגידים כי לפי אשר יזרע יקצור כי ראינו כבר "ויש" הוא הרכוש אשר רכיש העשיר נספה ונכרת ממנו בלא משפט אם אינו עושה משפט וצדקה אז העשירות ספה תמה מן בלהות והנה אף כשיהי' דגן ותירוש לרוב מ"מ אם אין שלום אין כלום ע"כ להחזיק טוב הארץ וליהנות מפריה בהשקט ובטח צריך שיהי' שלום בין הרש והעשיר שהעני לא ישטום את העשיר עבור רכושו כמו הסאציאליסטען שבימינו כ"א כלם יהיו אהובים יחדיו תמים וזהו רק ע"י שהעשיר יהא ביתו פתוח לרווחה ולא יקפוץ את ידו מאחיו האביון כ"א יחיה עמו בשובה ונחת כשבת אחים יחדיו ועי"כ יפרה וישגה שלום הארץ אבל אם העשיר סוגר את ביתו בדלתיים ובריח ולא יטה אזנו לשמוע לקול דופקי שעריו אז לא יועיל הון ביום עברה רוח קנאת ושנאת העניים על העשיר כי באפם וחמתם כי קשה ובקנאתם כי עזה לא יניחו לו ליהנות

את העשיר מברכתו אשר הושפע עליו ממעל עי"כ אם גם שדה הארץ אשר פריו יתן בעתו הוא עמוד נכון ויסוד חזק לקיום העשירות עוד יתר שאת לו לנדיבת הלב של בעלי הון כי נדיבת לבם הוא הכלי המחזיק את ברכתם שלא תאבד ותספה בלא משפט כנ"ל וז"ש ובתי החצרים הם בתי החורים והשועים אשר אוצרותיהם מלאו ואין להם חומה סביב משמרת למשמרת למען לא יהנה מהם דל ואביון כ"א ביתם פתוח לרווחה כביתו של א"א מעל' שדה הארץ יחשב הבתים הפתוחים לכל דכפין הם למעלה ויותר חשובי משדה הארץ שהשדה יתן פריו והבית אשר פתחו פתוח יחזיק ויקיים את הברכה עוד יותר ואחרי שאז"ל אין הגליות מתכנסים אלא בזכות הצדקה ע"כ סיים שעי"ז יזכה ג"כ גאלה תהי' לו שצדקתו תקרב הגאולה בב"א:

שם וכי ימוך אחיך עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך ובמד"ר הה"ד עשיר ורש נפגשו עושה שניהם ד' עפמ"ש בב"ל מ"ש גם בני אדם גם בנ"א יחד עשיר ואביון עפמ"ש ז"ל אין אדם מת וחצי תאותו בידו ע"כ גם העשיר הוא אביון אחרי שהוא תאב תמיד ומתאוה ליתר ממה שיש לו וז"ש גם בני איש החשוב והבעל בעמיו גם הוא עני ואביון כמו בני אדם העניים עיי"ש דרוש ע"א וי"ל הסבה שעשה הקב"ה כן שנתן לאדם הטבע שתמיד לא יסתפק במה שיש לו כ"א ירגיש חסרון אשר יכסוף למנותו הוא בשביל רחמי שמים על העני' ואביונים האמתים שאם הי' העשיר מסתפק במה שיש לו ושמח בחלקו ולא ירגיש שום חסרון אשר יכסוף למלאותו אז לא הי' מרגיש כלל בחסרון העני אשר די מחיתו יחסר לו כי לא הי' מבין כלל מה זה חסרון כמו שהסומא אינו יודע מהו מראה הצבע כ"כ לא הי' העשיר יודע מהו חסרון ולא הי' משתתף בצער דלים אחרי שאינו יודע מהו חסרון ע"כ הקב"ה ברחמיו הטביע שגם העשיר תמיד יחסר לו ועי"כ הוא יודע ומבין ברעת וחסרון העני ישתדל להמציא לו די מחסורו וז"ש וכי ימוך אחיך לא רק הוא העני הוא מך ואביון כ"א עמך גם אתה כמוהו אביון התאוב ועי"כ שגם אתה מרגיש מהו חסרון והחזקת בו כי אתה יודע ועד גר ותושב שאף אם תושב אתה ובין כגידי' מושבך על גפי מרומי קרת בהיכלי שן בכ"ז אתה מרגיש בעצמך שאתה רק כמו גר אשר לא הגיע עוד למחוז חפצו להיות תושב כ"כ אתה אם יש לך מנה אתה מבקש מאתיים ועי"כ וחי אחיך עמך וזש"ה עשיר ורש נפגשו שבאדם א' בעצמו נפגשו שני הבחינות עשיר ורש כנ"ל שאף שהוא עשיר בכ"ז יחד עני ואביון ועושה שניהם ששני הבחינות יהיו באדם אז הוא ד' במדת רחמיו על העניים כנ"ל עשה כן:

עוד י"ל אחרי שכל ישראל ערבים זה בזה ע"כ אם האיש א' יחטא גם הצדיק נכשל בעון אחיו כמ"ש ז"ל אקרא דוכשלו איש באחיו וזהו כי ימוך אחיך מן התורה והמצות כפי'

אוה"ח אז לא הוא לבדו נעשה רש כ"א עמך גם אתה כמוהו נעשית עי"ז מך ודל וכשם שמצוה להחיות גוף חבירו שלא ימות לשחת כ"כ מצוה להחיות את נשמתו שלא תטבע ברפש ומצולת העוונת וכ"כ שגר ותושב הוא הגוף והנשמה ע"כ תשתדל ששניהם יחדיו יחיו וישארו חי' וקיים עמך ביחד שגם אתה לא תגרע מערכך ע"י חטאתו:

שם את כספך לא תתן לו בנשך אחרי שכבר אמר בפסוק הקודם אל תקח מאתו נשך י"ל שכפל הפסוק רומז למשאז"ל שהמפייס את העני מתברך שיתן את נדבתו לו בסבר פנים יפות ולא ידקרהו בחרב לשונו בעת מצוא נדבתו לומר לו דברים קשין מדוע לא תעמול ביגיע כפך ובזעת אפך תאכל לחמך לשובע ולא לדפוק על פתחי נדיבים וכדומה וזהו את כספך לא תתן לו בנשך שלא תשוך אותו בדברים עוקצים בעת אשר תתן לו כספך:

שם אל תקח מאתו נשוך ותרכית ויראת מאלקיך וחי אחיך עמך את כספך לא תתן לו בנשך וכו' אני ד' אלקיכם עני"ד ב"מ ס"ב דשומא מילתא שחייבי' משום רבית מיד בשעת שימה אף טרם שנותן הלוה את הרבית והנה לקח רבית הנושך ומכלה מעמדו ומצבו של הלוה אף בלי ציווי השם הוא נגד טבע לב הרחמן הרוצה שיחי' אחיו ולא יהרס יסודו אבל בשעת הלוואה ושימה שהלוה אינו נותן עדיין כלום ורק מקבל כסף הלוואה אין כאן רחמנות שעוד לא יחסר ללוה כלום בשעת הלוואה לזה צריך ציווי השי"ת אף בשעת הלוואה ושימה ע"כ אמר אל תקח מאתו רבית בשביל ויראת מאלקיך לעבור פיקודיו כי ידעתי שאף בל"ז ממדת רחמנות שבישראל ואתה רוצה וחי אחיך עמך שיחי' ולא ימית ע"י הרבית לא תעשה כן אבל את כספך לא תתן לו שבשעת נתינה והלוואה שאין עוד על מי לרחם בכ"ז לא תתן לו כי אתה עובר אף בשעת שימה כי אני ד' אלקיכם הגוזר כן:

שם כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מאמ"צ אני ד' אלקיכם דקדק באוה"ח דפתח בלשון נסתר אשר הוצאתי אותם וסיים בנוכח אני ד' אלקיכם ועוד ההמשך לא תעשו לכם אלילים ל כי או"ה נקראו עבדים ואף בישראל בזמן שאינם עושים רצונו של מקום אבל בעושים נקראים בנים וי"ל שב"נ הלא אינם מוזהרי' על השיתוף כידוע וי"ל דה"ט משום שנקראו עבדים ובעבד מצינו שיש לו אדונים הרבה כדאי' בש"ס עבד של ב' שותפין אבל בן אין לו אלא אב א' לבד ע"כ נקראו או"ה עבדים שיש להם אדונים הרבה ואף ישראל כשאינם עושים רצש"מ משא"כ בישראל העושים רצש"מ ואין לנו מלך אלא אתה אב א' יחיד ומיוחד נקראים בנים כמו שהבן אין לו אלא אב א' והנה כשיצאו ישראל מעם לועז עד שהיתה יודא לקדשו הי' הקב"ה אל מסתתר והי' רק בבחינת עבדים ורק לאחר קבלת התורה נתעלו להיות משכנו בתוכם ולהקרא

בשם בנים וממילא דאסור להם ע"ז בשיתוף כי הבן אין לו אלא אב א' וז"ש עבדי הם אשר הוצאתי אותם מאמ"ב בעת ההיא לא היו אלא עבדים שדבר אליהם בנסתר ולא בנוכח לשון חבה ואהבה אבל לע"ע אני ד' אלקיכם אדבר אתכם בלשון נוכח וחבה כי עליתם למדרגת בנים אתם לד' אלקיכם ע"כ לא תעשו לכם אלילים שהשיתוף אסור:

עוד י"ל ע"ד שא"ל כל המקבל עליו עול תורה מעבירי' ממנו עול מלכות ופירש בלו"א ע"ד שאז"ל אין בין עוה"ז לעוה"ב אלא שיעבוד מלכיות כי עול התורה אף שנראה שכבד הוא על האדם בכ"ז יצא הפסדו בשכרו שמי שאינו מקיים את התורה בדעתו שהוא בן חורין באמת הוא עבד לאדונים הרבה הם תאוותיו אשר הוא מסור בידם כמ"ש שאוו לאלקית הרבה ע"כ אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה שהוא פורק מעל צוארו שיעבוד התאות המושלות עליו בעים רוחם ואין לו אלא אדון א' אבינו שבשמים וז"ש כי לי בנ"י עבדי כמו אם בנ"י יהיו לי לעבדים העובדים את בוראם אז ירויחו בזה שלא יהיו עבדים למלכיות התאות כ"א רק עבדי הם לי לבד יעבדו ואין מי מושל עליהם ע"כ אף שאני אלקיכם במדה"ד לענוש את העוברים על פקודי ד' בכ"ז ד' מדה"ר אני שעי"ז אפרוק מעליכם עול מלכות כנ"ל:

החדש על פרשת בחקותי

אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמורו עפמ"ש בלו"א פ' מצורע לפ' מ"ש אשרי תמימי דרך שגם אם האדם עזב את ביתו וילך בדרך לא יורה לעצמו היתרים לעבור על מצות ד' באמרו אחרי שכמה מצות שהורגל בהם לעשותם בשבתו בביתו כמו תפלה בצבור וכדומה וא"א לקיימן בעת אשר ישם לדרך פעמיו ואורח ברגליו יבוא ואחרי שאז"ל ופערה פיה לבלי חוק למי שמשייר אפי' חק א' ע"כ יאמר נא אחרי שא"א לקיים בלכתי בדרך את כל המצות אקל לעצמי אף במה שבידי לקיימן אבל באמת טענה זו כוזבת היא אחרי שאז"ל נאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה והיינו אם דואג וכואב ע"ז שא"א לקיים מחמת אונס אבל יושב ומצפה ושומר מתי תבוא לידי ואקיימנה א"כ על המצות שא"א לו לקיים עלי דרך אונס רחמנא פטרי' אבל ענוש יענש על מה שבידו לקיים ולא קיים וזהו הרמז אם בחקותי תלכו, שאף בלכתם בדרך צריכים אתם לקיים פקודי וכ"ת הלא א"א לקיים את כלם לז"א ואת מצותי תשמורו מלשון ואביו שמר את הדבר שתצפו ותייחלו לקיים את כלם אף אותן שא"א לקיימן בדרך:

עוד י"ל וליישב דקדוק הלשון ועשיתם אותם דהו"ל למימר תעשו אותם כמ"ש תשמורו עפמ"ש באוה"ח שלא בלבד בעת עשותו המצוה יקיים מצות ד' כ"א כמ"ש בכל דרכיך

דעהו חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך שאף בלכתו בדרך ישמור חקות ד' והנה הלא א"א לקיים המצות תמיד למשל אחרי שעבר יום השבת א"א לשמור אותו ביום א' אבל התקנה לזה כמ"ש בלו"א פרשתינו אקרא דואת משפטי תגעל נפשכם שמכל מצוה יוצא תורת מוסר והמוסר הזה יוכל לקיים אף לאחר שעבר זמן המצוה בפועל וז"ש אם רצונכם ללכת בכל זמן ועידן בחקותי כנ"ל אז תטובו מעלליכם לעשות כזה שאת מצותי תשמרו אחרי שכבר עבר זמנם וכבר ועשיתם אותם בכ"ז יהיו לכם למשמרת ע"י שתצפנו תושית המוסר היוצא מהם וזהו את מצותי תשמורו שכל אתים שבתורה לרבות ה"נ לרבות טעמי מוסר ונימוקי המדות היוצאי' מהמצות אותם תשמרו אחרי שכבר עשיתם אותם. ועפי"ז י"ל מ"ש בפרשתינו וזכרתי את את בריתי יעקב וכו' והארץ אזכור ובילקוט מכאן שארץ ישראל שקול כנגד המילה כי להורות ע"ז שאף שכבר קיימו המצוה בפועל בכ"ז לא תמוש מאתנו ניתן לנו מצות מילה אשר תמיד לא סרה מאתנו בשכבינו ובקומינו כמ"ש ז"ל שדה"מ ראה א"ע ערום בלא מצוה עד שראה ונתפייס במילה וכ"כ ארץ הקדושה כל נשימה שבה היא מצוה והעם השרוי בתוכה נשוא עון ע"כ שקולה מצות ישיבת א"י כמצות מילה בהיות ששניהם לא יסורו מהאדם כל ימי חייו: ובתנחומא דריש אקרא דאם בחקתי הה"ד חכמות בחוץ תרונה וי"ל עפמ"ש יוסף לאחיו אל תרגזו בדרך ודז"ל שלא יתעסקו בדבר הלכה ומסיק הש"ס בתענית דלעיוני אסור בדרך אבל למיגרס שרי ומצוה והנה דה"מ אמר זמירות היו לי חקיך ונענש ע"ז כאז"ל כי זמירות הוא בלי עיון ורק דרך שיר וזמירה בעלמא כאז"ל עשאוני בניך ככנור וז"ש אם בחקותי תלכו שאף בלכתכם בדרך אתם רוצים ומחוייבי' לעסוק בד"ת ה"א למיגרס דרך שיר בלי עיון ע"כ חכמות "בחוץ" מה שאתם עוסקי' בחכמת התורה בחוץ בשבקים וברחובות רק "תרונה" בדרך שיר בעלמא למיגרס שרי אבל לעיוני אל תרגזו בדרך כנ"ל: שם ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד כי חרדת הארץ וזייעותיה. ערדבעבען נתהווה ע"י שכחות הטבע אשר מתחת לארץ אינם מתחלקים בשוה כ"א הא' יגבור על חבירו וילחם עמו ברב כח ועוז ועי"ז עמודי ארץ יתפלצון והיו למחתה עיי' מאור עינים בתחלת ספרו אבל אם הכחות שבפנימיות הארץ האש הרוח והאויר יתחלקון בשוה ושלום ביניהם אז הקולות יחדלון והארץ שקטה והנה במקומות שמצויי' רעישות הארץ רוב פחדם ומגורם של בנ"א הוא על משכבם בלילות כאשר ישכבו חוזי' על מטתם ופתאום צריכי' לנוס לקול החרדה שלא יהיו בתיהם קבריהם וז"ש ונתתי שלום בארץ שבארץ של מקום משכן הכחות הטבעיות השונות יהי' שלום ביניהם בלי ניגוד ומלחמה ולא יקום א' מן הכחות על רעהו ועי"ז ושכבתם לעת ערב נכון ובטוח באין מחריד פן

תבקע הארץ ע"י מלחמת הכחות הנ"ל: עוד י"ל כי נאמר יבוא שלום ינוחו על משכבותם כי כ"ז שהאדם חי הוא נלחם תמיד עם יצרו המסיתו לרעה רק לעץ קץ בעת אשר כבר שבת המיות החמדות ונחו גלי התאוות אז יבוא השלום לאדם וזהו ונתתי שלום רק בעת אשר בארץ האדם ישוב לעפרו ורק בעת שכב לשינת עולם רק אז אין מחריד כי התאוה אשר מוצאה ומקורה מן הארץ באשר האדם גשמי וחומרי ונוכל לקרותה בשם חי' רעה מן הארץ' רק אז תשבות ותנוח לא בעודנו בחיים חייתו:

עוד י"ל עפמ"ש בלו"א לפ' מ"ש קומה ד' וינוסו משנאיך מפניך שמשנאי ד' אומרי' שהוא ח"ו בעל חימה ונוקם מה שהוא חילול כבודו ית"ש אבל אם ינוסו האויבים לפנינו בלי מכת חרב ואבדן אז בטלה תלונתם על ד' וזהו וינוסו משנאיך הרוצים לגרום שישנאו אותך מפניך על שיש לך פנים של זעם עיי"ש פ' בהעלותך ואז"ל חי' רעה באה לעולם על חילול השם.

ואין לך חה"ש גדול מזה שיאמרו בגוים שהקב"ה נוקם ובעל חימה ע"כ אמר והשבתי חי' רעה זו שהיא חילול השם ע"י שורדפתם את אויביכם ולא שאתם תאבדו אותם כ"א ונפלו "לפניכם" עוד קודם בואכם עמהם לקרב למלחמה כבר יפלו בחרב עצמם כפירש"י איש בחרב רעהו ולא תצטרכו לשלוח יד בהם לעשות נקמה בגוים:

שם ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה האר יבולה ועץ השדה יתן פריו הא דכפל לומר יתן פריו ועוד דהו"ל למימר ונתן פריו י"ל דמרמז למ"ש רש"י דאילני סרק גם הם יוציאו פירות והנה יש אילנות שמקדימי' ויש שמאחרי' להוציא פרין והוא לפי רוב או מיעוט הלחות והרטיבות שבהן ולפי"ז אילוני סרק שבטבען אינם מוציאים פירות רק ע"ד נס מ"מ כיון שאין בהן הליחות הטבעי אשר בכחו להוציא פירות לא יקדימו להוציאן כ"א יאחרו ואחרי שכבר נתנה הארץ את יבולה ע"י הגשמים בזמנן המרוות ומולידות אותה אין מן הצורך עוד לגשמים לזה הבטיח הכתוב ונתתי גשמיכם בעתם שאף שכבר נתנה הארץ את יבולה כי תבורך שתמהר להוציא פרי' עוד טרם יבוא לה המילדת הוא הגשם א"כ אין מן הצורך עוד לגשמי ברכה ע"כ אמר שעכ"פ צריכים אתם עוד לגשמי ברכה שאף שכבר נתנה הארץ יבולה עוד קודם שהגיע זמן המוגבל לגשמים כבמס' תענית והיא נתנה יבולה כבר עוד קודם שנתתי גשמיכם בעתם המיועד בכ"ז יהי' לכם צורך לגשמים כי עץ השדה הן אילני סרק הם לעתיד יתן פריו לפי שאין מטבעו לשאת פירות ע"כ לו ההכרח לגשם:

שם ופניתי אליכם והרבתי אתכם והקימותי את בריתי אתכם ופירש"י אני פונה מכל עסקי והדבר תמוה האיך שייך בהקב"ה שהוא סוקר הכל בסקיר' א' שפונה מכל עסקיו

ונ' עפמ"ד במס' נדה ל"א אקרא דמספר את רובע ישראל שהקב"ה סופר רביעותיהן של ישראל מתי תבא הטפה שהצדיק נוצר הימנה ועד"ז נסמית עינו של בלעם אמר מי שהוא טהור ומשרתיו טהורים יצוץ בדבר הזה. ונ' דהיינו דסיים קרא ותהי אחריתי כמוהו והוא מה שבאמת הקב"ה רואה דבר כזה הנראה מגונה הוא עפמ"ש לעיל בפ' תולדות אקרא דויהו כי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך וכו' והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו שבצדיקים כל תכלית המשגל מער איש ולויות לא להנאת גופם כ"א לקיים מצות בוראם ע"כ לא לחרפה תחשב החיבור כי התכלית מעולה והקב"ה רואה את התכלית ולא לבד האמצעי וזהו ותהי שאחריתי' שגם בשעה שאני עוסק בצרכי גופי אבל האחרית והתכלית יהי כמוהו וז"ש ופניתי אליכם אף שכל עסקי בקדושה ובטהרה מ"מ גם אל זה אביט ולא תחלל קדושתי עי"ז אם אפרה וארבה אתכם אף שנראה כדבר מגונה אשר אינו כדאי לי לשאותו בכ"ז בעת שאתם כורתים ברית אהבה בין הזוג לא רק למלאות תאות בשרכם תעשו כן כ"א כמ"ש ז"ל איש ואשה זכו שכינה ביניהם שגם אני עמכם בעת ההיא אשר יתחברו שניהם וזהו והקימותי את בריתי בעת שאתם כורתים ברית האהבה להיות שניהם תואמים מלמטה גם בעת ההיא אני עמכם:

עוד י"ל כי רש"י פי' בקומה זקופה הכונה כי המרבה בתשמיש בידוע שמתיש את כחו והולך שחוח וכפוי ראש ע"כ אמר אף שהפריתי אתכם לא שעי"ז תתנו כחם וחיליכם לנשים כיא תלכו בקומה זקופה ומרים ראש והנה להלן בפרשתינו נאמר "וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם לעיני הגוים שהקב"ה זוכר לטובה לנו שהרי אבותינו מעולם אשר ראו הנסים והנפלאות שעשה עמהם עד שלא הי' מן הצורך לכרות עמהם ברית שלא יעזבוהו ולא יטשוהו לעולם כי כריתת ברית אינו צריך רק אם יש לירא שהא' יעזוב את רעהו לעת מצוא וכריתת הברית אשר לא יופר הוא מונע את זה אבל אבותינו אחרי שראו האותות והנפלאות הלא יחזיקו במעוזם אף בלי כריתת ברית באלה ובשבועה ובכ"ז הן בקדושיו לא האמין א"כ אנן יתמי דיתמי שעינינו לא ראו נסים גלויי' יש לנו התנצלות להקל מעלינו כובד משא עונינו וזהו וזכרתי שהוצרכתי לכרות ברית עם הראשונים אשר הוצאתי מאמ"צ לעיני הגוים ע"כ אסלח לכם אשר לא ראו כאלה והנה נאמר לא מרובכם חשק ד' בכם וכו' כי אתם המעט ע"כ כ"ז שישראל הם המעטים והקב"ה בוחר במיעוט עם מפני הטעמי' הידועים שזהו כבודו ית"ש שע"י עם קטן ודל יעשה גדולות ונפלאות והן הן גבורותיו ואין כריתת הברית כדי שהקב"ה לא יעזוב אותנו ויבחר בעם אחר הלא זה א"א שהרי הוא ית"ש בוחר בעם מועט כדרכו בקדש ובע"כ שלא כרת ברית אותנו רק כדי שאנו בנ"י לא נעזוב אותו ית"ש לזנות אחרי אלקים אחרים

א"כ כריתת הברית היא ירידה והשפלה וגריעת ערכינו שלא בטח הקב"ה בנו שנשאר על דגלו אם לא ע"י ברית ואלה אבל אם הקב"ה מרבה אותנו עד שיהי' רב במספר ככל העמים א"כ אין הקב"ה מוכרח לבחור בנו אחרי שאין אנו עוד המעט מכל העמים וכמונו כמוהם יוכל לבחור בא' העמים א"כ אין כריתת הברית עוד למגרעת כבתחלה כי לא מיראתו פן נעזוב אותו כרת הברית כ"א כדי שלא יעזוב הוא אותנו לנצח הי' מן הצורך לכריתת הברית ע"כ אחרי שאמר והרביתי אתכם הוסיף לאמר שמכאן ולהלן שאתם מרובים כיתר האומות הקמת הברית שהי' ע"ע לסימן ירידה והשפלה שלא בטח בכם מעתה יהי' הברית לעליי' ותקומה לכם:

שם ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו ונפלו אויביכם לפניכם לחרב הק' רש"י וכי כך הוא החשבון וכ' עפמ"ש כל מי שחבירו נענש ע"י אין מכניסים אותו עיי' לעיל פ' יתרו מ"ש וגם האו"ה נכללו בכלל זה אם הם נופלי' על ידינו כמ"ש מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה וכן לדוד אמר השם שלא יבנה הבית על ששפך דם והנה פתח ורדפו שהוא לשון עבר וסיים ירדפו בעתיד והוא דבעבר שלא היינו עוד ברום המעלה וידינו דמים מלאו אשר שפככו במלחמה עם הגוים ע"כ לא רדפו רק חמשה מאה אבל לע"ל שיקויים בנו וינוסו משנאיך מפניך שלא נצטרך לשפוך דם כ"א הם ינוסו מפנינו כמ"ש בלו"א בהעלותך ולעיל ונהי' ברום המעלה שאין למעלה הימנה אז לעתיד שידינו יהיו נקיות מדם רצח מאה מכם רבבה ירדופו וסיים הטעם כי ונפלו אויביכם לא על ידכם כ"א לפניכם בטרם בואכם אליהם למלחמה יפלו בחרב איש באחיו כפירש"י לעיל. ועיין לעיל בקרא דוהשבתי חי' רעה:

שם והתהלכתי בתוככם והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם עפמ"ד בר"ה י' עשר מסעות נסעה שכינה ופירש"י להסתלק מעל ישראל מעט מעט כשחטאו והטעם שלא עזבה השכינה תיכף בפ"א את ישראל עפמ"ש בלו"א בהר לפ' מ"ש כי לא יטוש ד' את עמו וכו' כי הואיל לעשות אתכם לו לעם ובמדרש אין הואיל אלא לשון התחלה שהכונה בשביל שהקב"ה קירב אותנו בעוד שהיינו עע"ז והוא הי' המתחיל לבחר בנו ולא אנחנו עמו ע"כ יש כאן חילול השי"ת אם יטוש אותנו אף שאנו חוטאים בכ"ז הלא גם בעת אשר בחר בנו לא היינו טובים עיי"ש ובספורנו פי' והתהלכתי הוא ענין ההולך אנה ואנה לא אל מקום א' מטרת חפצו וז"ש והתהלכתי בתוככם אנה ואנה עשר מסעות הנ"ל ולא אעזוב אתכם לגמרי בפעם א' כ"א מגג לכרוב ומכריב למפתן כבש"ס דר"ה הנ"ל כי קשה עלי פרידתכם מפני חילול כבודי והטעם שהרי והייתי לכם לאלקים בעת

אשר אתם לא הייתם עוד לי לעם כ"א בצפייתי שלעתיד תהיו לי לעם ע"כ לא יטוש ד' את עמו כי הואיל בשביל שהוא התחיל ולא אנו:

עוד י"ל כי אז"ל הצדיקים מהפכי' מדה"ד למדת רחמים וא"כ לכאורה לא הי' לו למדה"ד לשלוט כלל בצדיקים אבל לפמ"ש בלו"א אקרא דויתהלך חנוך את הא' שבנין התפעל מורה שיראה כמהלך כי בעוה"ז א"א לילך עם הקב"ה רק שנראה כאלו מהלך אבל בעת שיקח אותו אלקים לגבהי מרומים ואיננו יראה שלא הלך רק נדמה כהלך עיי"ש ע"כ שפיר שולט מדה"ד גם בצדיקים כי והתהלכתי בתוככם רק נראה כמהלך מה שבאמת אינו כן ע"כ והייתי לכם גם לצדיקים לאלקים הוא מדת הדין. ואפשר להעמיס כן בכוונת המסור' שבבעה"ט והתהלכתי באמתך כי תתן אמת ליעקב חסד לאברהם א"כ אחרי שהאמת הוא היפך החסד האמת הוא הדין אשר יקוב את ההר ע"כ אמר אחרי שרק והתהלכתי שרק יראה כאלו אני מהלך עם ד' עי"כ באמתך גם עלי שורה מדת האמת שהוא הדין:

שם ואשבור מוטות עליכם ואולך אתכם קוממיות בכאן מבוארי' הדברי' האמורי' בעקדה לפ' ואני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי שמה שאני עבדך אין זה לעיל ולמשא כ"א אדרבה בזה פתחת למוסרי אני חפשי ובן חורין שאין לך בן חורי' אלא מי שעוסק בתורה עיין לו"א שמות ב' מ"ש בזה וז"ש ואשבור מוטות עליכם שלא להיות עוד עבדים כ"א בני חורין ושלא תאמר אכתי עבדי הקב"ה אנן ואיה חירותינו וחפשיותינו לז"א ואולך אתכם קוממיות שע"י שאתם עבדי שהוא לכם לכבוד ולתפארת תוכלו לילך בקומה זקופה כי הוא תפארתיך שהוא אלקיך:

שם ואם בחקתי תמאסו ואת משפטי תגעל נפשכם וכו' אף אני אעשה זאת לכם וכו' מכלות עינים ומדיבות נפש כי החקים שאין להם טעם וסבה גלויי' הנראית לעין הרואה מואס החוטא בשביל שעיני שכלו אינו רואה טעמם ונימוקם ואומר אין לו אלא מה שעיניו רואות וטוב מראה עינים מהלך נפש אבל המשפטים שהם מאירות עינים ורק נפש הרעה תגעל אותם אף שרואה כי טובים המה ועל אדני האמת וצדק הוטבעו ע"כ אמר ואם בחקתי תמאסו שיהא לכם לסחי ומאני לעשות דבר שאין השכל מסכים עליו כמו שעטנז ובב"ח אבל במשפטי שאתם רואים טוב טעמם ונימוקם רק נפשכם המגואלה תגעל ותשנא אותם ע"כ ישלם לכם בסאסאה מדה נגד מדה והפקדתי עליכם את השפחת וכו' שהם מכלות עינים על שמאסתם בחקים שלא מצאו חן בעיניכם השכליים ומדיבות נפש על גיעול המשפטים אשר רק נפשכם הטמא' געלה אותם:

שם ונתתי פני בכם ונגפתם לפני אויביכם ורדו בכם שונאיכם ובמסור' שבבעה"ט ורדו

בנוגשיהם] ונסתם ואין רודף אתכם עפמ"ש לעיל פ' אחרי בגנות הכעסן שאין מעשיו מצליחי' באשר שהוא מחרחר ריב ומגרה מדון ומפריע השלום אשר בלעדו אין כלום וכמ"ש בתוכח' שבמשנה תורה ונתתי לכם לב רגז ה"נ י"ל כאן פני הוא פנים של זעם וחרון וכעס וזהו ואתן רוגזי בכם שאתם תהיו כעסנים ועי"ז יסובב ונגפתם לפני' וקודם שיבואו עליכם אויביכם לנגוף אתכם אתם בעצמם ע"י שחלב איש באחיו תהי' לכם נגיפה בטרם יבואו אויביכם ועי"כ ורדו בכם שונאיכם אף שבאמת אם לא הייתם רגזנים וכעסנים ורדו בנוגשיהם אתם הייתם יכולים לרדות ולמשול עליהם בכ"ז הרוגז יכלה את הכל ונסתם ואין רודף:

שם ושברתי את גאון עזכם ונתתי שמיכם כברזל וכו' ותם לריק כחכם כי ראינו דור חכם בעיניו אשר יתגאה בחכמתו ואומר כחי ועוצם ידי יעשה את כל אשר חפץ לבבינו ע"כ אין אלקי' נגד עיניהם באמרם שהאדם כל יכול ע"י חכמתו אשר בכל יום חדשים לבקרים יגלה נסתרות הטבע ומה שדי כי נעבדנו אחרי שהאדם ע"י ידיעתו את החכמות ימשול בעים כוחו על כל כחות הטבע כלם ישרתוהו כרצונו וע"ז אז"ל כל המתגאה כאלו עובד ע"א כי ע"י הגאוה שהאדם מתגאה וסומך על כחו וחילו ואמונת עתו שחוסן ישועתו הוא רק חכמה ודעת המה לבדם מושלים בקרב תבל הוא דוחק רגלי השכינה וכופר במעשה ד' כי הוא אומר הארץ נתן לבנ"א ורק המה השליטים בקרב הארץ אבל בעת אשר יעצר השמים ולא יהי' מטר והאדם בכל חכמתו וידיעתו בחקי הטבע ייגע לריק ויזרע לבהלה עד שד' יפתח את אוצרו הטוב מן השמים לתת מטר יורה ומלקוש וכל ידיעת חכמת הטבע לא הועילה להשלים את חסרון המטר אשר לא יוכל להמנות ע"י בנ"א ותחבולותיהם אז יכנע גאון לבם ויוכרחו להודות שלד' הארץ ומלואה ולא יועיל הון החכמות ביום עברה וזעם ד' וע"ז נאמר גשם נדבות תכון א' נחלתך ונלאה אתה כוננת הכונה כנ"ל שע"י הגשם ילמדו תועים בינה שאחרי שנלאו למצוא תשלומין לגשם החסר ולא יכולו עי"כ יכונו לעמוד על בסיס האמת שרק למטר השמים תשתה הארץ וז"ש ושברתי את גאון עזכם מה שאתם מתגאים וסומכי' על תוקף עזכם שיש לאל ידכם לעשות ע"י ידיעתכם בחכמת הטבע כרצונכם את זה אשבור ואכניע ע"י ונתתי שמיכם כברזל ולא יהי' מטר ואתם לא תוכלו להביאו בכל מאמצי כחכם אף כי רב הוא עי"ז ותם לריק כחכם תדעו ותבינו כי כל כחכם הבל וריק הוא עד שהשי"ת יתברך אותו ולא תשענו עוד על בינתכם לומר שאין צריך לישועת ד'. וי"ל בזה מ"ש להלן "והשלחתי בכם את חית השדה וכו' והכריתה את בהמתכם והמעיטה אתכם" כי ע"י הגאוה שאין האדם רוצה בעול מלכות שמים הכבד עליו ואומר אני ואפסי עוד עי"כ הולך אחרי שרירת לבו

הרע כי לא יסבול שליטה עליו ועי"כ עושה מעשה בהמה ונמשל כבהמה נדמה אבל אם רואה שחיות השדה מושלות עליו ומותר האדם מן הבהמה אין ואדרבה לה יתר שאת עליו כי טורפת בו באין לאל ידו להציל א"ע ממנה אז יראה ויבין כי אדם מה הוא אם אינו כובש את יצרו ועי"כ יתמעט בהמיות שבו ובמה שבתוכו וז"ש והשלחתי בכם את חית השדה ותראו שהם שולטים באדם ועי"ז והכריתה את בהמתכם ולא תהיו עוד כבהמה בבקעה פרא למוד מדבר ע"י שהמעיטה אתכם שתבואו להכרה שאתם המעטים והפחותים שמותר האדם מן הבהמה אין ועל מה תתגאו:

שם ונתתי עריכם חרבה והשימותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחוכם והשימותי אני את הארץ בכפל הלשון י"ל דמתחלה בעת אשר חטאו ישראל שפך הקב"ה חמתו על עצים ואבנים והטעם אשר לא היו ראויי' עדיין לעונש גדול לכלותם ח"ו בכ"ז אחרי שמה שהקב"ה שכן בציון והשרה שכינתו בתוך בנ"י בזה נפלינו מכל העמים וחיבה יתירה נודעת לנו ע"כ כיון שחטאו אף שלא הגיע עליהם עדיין עונש הכיליון בכ"ז אחרי שאין עוד מקום לחבה יתירה שבשבילה יהי' לנו יתר שאת מכל העמים גלתה השכינה מישראל אשר השראתה בתוכינו היתה לאות האהבה הנפלאה לעמו אבל הארץ עוד לא יאבד השם בחמתו ואפו כי אולי יחזרו עוד בתשובה ושבו בנים לגבולם אבל אחרי שראה הקב"ה שגם שחרב מקדישנו וגלתה שכינה י' מסעות כבר"ה יז בכ"ז לא ישבו ועוד ידם נטויי' לחטוא אז באפו וחמתו ישחית ויאבד ג"כ את הארץ וציון שדה תחרש והיתה לציים וכ"כ לעיל בשם מעשי דא' שרית ניחוח האמור בקרבנות הוא כמו שריח הדבר נודף למרחוק כ"כ ידע הקב"ה שהמקריב קרבנו יעשה תשובה ומרחוק הריחו ביראת ד' ובקרא דולא נתן אדום לעבור בגבולו פירושו לא שבק וז"ש שמתחלה רק אעלים עיני מעמכם אף שאני לא אשחיתה במכוון מ"מ ונתתי את עריכם חרבה אף שאעזוב אותם למקרה ולא אשגיח עליהם לשכללם ולהדרם בכ"ז אחרי שלא הגדיל עדיין הזעם ע"כ רק והשימותי את מקדשכם שאף שלא אשנא אתכם עדיין תכלית שנאה בכ"ז אהבה אין כאן להתהלך בקרב מחניכם בגילוי שכינה ואולי תשובו וירפא לכם אבל אם גם אז לא אריח בריח ניחוחכם שאבין שגם לעתיד לא תחזרו ותשובו אלי כנ"ל אז לא רק ונתתי ושבקית למקרה את עריכם חרבה כ"א והשימותי אני בכוונה:

שם ואתכם אזרה בגוים והריקותי אחריכם חרב במסורה שבבעה"ט והריקותי לכם ברכה עפמ"ש בלו"א ויצא לפ' והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וכו' שצדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפיזרן לארבע רוחות העולם בשביל שהם כידושי' ונדרסי' כעפר מהמון לאמים ע"כ טוב שיפזרו ועי"ז יבוא להם מפלט בצרה שבמקום א' רווח והצלה

יעמוד להם ממקום אחר וז"ש ע"כ אזרה אתכם לכל פינות העולם ולא תהיו גולים למקום א' בשביל והריקותי אתכם חרב ולא תאבדו ח"ו לגמרי כבהיותם במקום א' והוסיפה המסור' שזהו לכם לברכה כנ"ל והריקותי לכם ברכה:

שם ואם בזאת וכו' והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי וכו' ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו כפל הלשון ואכלתם תאכלו יש לרמז עפמ"ש ז"ל כל המוציא ש"ז לבטלה כאלו שופך דמים שנא' שוחטי הילדים וזהו הרמז אם תלכו בקרי הוא עוף קרי הוצאות זרע לבטלה ועי"כ ואכלתם וכליתם בשר בניכם שלא יבואו לעולם ע"ד שוחטי הילדי' הנ"ל אז אני אשלם מדה במדה שתאכלו בשר בניכם ובנותיכם ע"כ שומר בנפשו ירחק: שם והנשארים בכם ימקו וכו' עפמ"ד בברכות מי כתיב יתמו חוטאי' אלא חטאים א"כ לבאו יק' מדוע ימקו וימסו כת"א הלא אפשר שיחזרו בתשובה אלא דכ"כ בתר"י דבספק עבירה קשה התשובה שמחפה ע"ע באמרו לא חטאתי וע"ז נאמר הנני משפט אתך ודן את החוטא בעצמו ולא רק את החטאי' באמרם לא חטאתי ובלו"א פי' מ"ש במעלם אשר מעלי בי דאין מעילה אלא לשוגג והם יתלו את עונם לא בעצמם כ"א אבותיהם חטאו שלא גידלו וחינכו אותם על ברכי התורה והיראה כמ"ש שם עשה למען גמולי חלב שנגמלו משדי חלב התורה ועי"כ לא פשעו במרד ובמעל כ"א רק חטאו בשגגה ע"כ כיון שאומרים אבותינו חטאו ואנחנו רק עונותיהם מה שעוו הם בנו שלא חינכו אותנו כהוגן וכשורה. עפ"י התורה עי"כ אין לצפות לתשובה ע"כ ימקו וגם עונם יחדיו ויספו' ולא סגי ביתמו חטאים כי הם יהודו רק עונם יתלו בעון אבותם ע"כ קשה לחזור בתשובה אחרי שיקראו את עונם מעילה בשוגג ויאמרו שלא פשעו כ"א במעלם אשר מעלו בי:

שם וכשלו איש באחיו כמפני חרב ורודף אין כי כיון שניתנה רשות למשחית להסיר א' מאחיו מדרך הישראל דרך הרע ע"כ אף שעדיו עדן לא הגיע המשחית בכ"ז יש לדאוג שגם אליו תגע רע אליו יאונה וגם הוא ישתה כוס התרעלה אשר ישים לפניו השטן המסית אשר כמו נתעצם ונתרבה ע"י שעלה בידו לאבד נפש א' מישראל ע"כ כל ישראל ערבים זב"ז ודומה כמו שבעת אשר חרב שליפה על עם א' גם סביבותיו יגורו מפני חמת המשחית אולי גם אליהם יאונה רע כמ"ש וחרב לא תעבור בארצכם אפי' חרב של שלום כי בהמשך המלחמה לא ידע מה ילד יום כ"כ במלחמת היצה"ר אם כבר ניתנה רשות לבלע להשחית אדם א' מישראל אז גם סביביו יהי' להם מגור כי א' מבני החבורה שמת מיתה רוחנית שנכרת מעץ ח"י התורה אז ידאגו כל בני החבורה אולי גם עדיהם יגיע לבלעם חנם מן המלות וז"ש:

וכשלו איש באחיו שאם אחיו נכשל יש לדאוג שגם הוא יכשל כמפני חרב ורודף אין שאף. שהחרב הוא חרב של שלום אליו בכ"ז הוא דואג מפני החרב השלופה שאליו לא יגיע כ"כ יש לירא שלא יכשל איש אם אחיו עושה עון: שם איש כי יפליא לנדור נדר כערכך נפשות לוי' כי כשאנו רואים נדיב לב שמפזר הון רב לדברים טובים כמו הנדיב הידוע שבימינו אנו תמהים הפליא ופלא האיך אפשר לאדם להיות טוב לב כ"כ בלי שיעור וגבול להפריש הון עצים ולתת לאחרים חילו אבל אם נעלה על לב כי כל נפשות ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד שהוא מקור הרחמים והחמלה כמ"ש בספר ישמח משה פ' כי תצא דף מ"ד אין לנו להפליא ע"ז רק בהעריך את הפזרן אלינו אשר אין לנו נדיבות לב במדה מרובה כ"ז אנו תמוהים לנפש אדם כמוהו אבל אחרי שכל הנפשות לד' המה וממקור הרחמים חצבו אין להפליא וז"ש איש כי יפליא לנדור נדר אם הוא לפלא בעינינו שאיש הבינים מעליא לעשות צדקה בריבוא רוביאות הפלא הוא רק בערכך נגד ערכינו שאנו אבירי לב רחוקים מצדקה רבה כזו והוא לאות ופלא יוצא מן הכלל אבל לפי האמת אין כאן פלא אחרי שנפשות לד' שהוא מדת הרחמים וכמו שרחמיו מרובים עד לאין קץ כ"כ נתעורר גם באיש הבינים מדת רחמיו ית"ש. והנה אם אדם מלבו הטוב והרחמן עושה צדקות בכל לא יאות לו עוד שכר עי"ז כי גומל נפשו איש חסד כלומר שהוא עושה לעצמו טובה בחסד שהוא עושה כי לבו הרך לא יכול לראות בצרת אחיו ואם יתמוך אותם בימין צדקו לנפשו ולעצמו הוא עושה טובה להסיר את צערו מראות צרת הדך נכלם אבל בכ"ז אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה וע"ז נאמר "פועל אדם ישלם לו" אף מה שהאדם פועל לטובה באשר הוא אדם וטבעו האנושי מענשליכקייט יצמוהו לרחם על הבריות בכ"ז ישלם לו הקב"ה וכן נאמר במ"ר ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם בשביל שהם אחיו ולבו עליו דווי לראות בסבלותם בכ"ז שולם לו הקב"ה שכרו כדאי' במד"ר פרשתינו שא"ל הקב"ה שבעבור זה אתה עתיד לפרש לבני נדריהם הה"ד איש כי יפליא לנדור והטעם כי אף שהוא רחמן בטבע בכ"ז אחרי שרק הנפש מטבעה לרחם בשביל שהיא חציבה ממקור הרחמים כנ"ל אבל הגוף פורש לרגלה כמה עיקולי ופשורי למנוע הטוב מבעליו ואם בכ"ז יסיר כל מכשול מדרכו הטוב והמטיב ועושה כמגמת לבו הטוב תחשב לו לצדקה לזה אמר "איש" כי יפליא לנדור אף שבשביל שהוא איש ובטבעו לרחם הוא נודר ונודב בכ"ז אחרי שרק הנפשות לד' אבל הגוף משתדל לעצור את הנפש לעשות כטבעה ע"כ בדין הוא שיטול שכרו וזהו כונת המד"ר הנ"ל שאף שנאמר ויצא אל אחיו וירא בסבלותם שממדת האחוה השתתף

בצערן בכ"ז אם גם כי יפליא לנדור באשר הוא איש בכ"ז נפשות לד' יבואו על שכרן בלי מגרעת:

עוד י"ל עפמ"ד פ"ק דנדרים דשמעון הצדיק לא אכל רק פ"א מאשם נזיר טמא שהי' מתגאה בשערו וא"ל רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך ונדר בנזיר והכי קיי"ל בטוש"ע יו"ד סי' ר"ג דאף שאין האדם רשאי לנדור וכי תחדל לנדור לא יהי' בך חטא והנודר מקרי רשע מ"מ אם רואה שיצרו מתגבר עליו מותר והנה מקור הגאוה הוא בשידמה האדם בנפשו שהארץ נתן לבני אדם כלומר שהארציות שלו הוא ויוכל להשתמש בו כחפצו ואין מי ימשול בו ע"כ הוא מתגאה כי כל שתה תחת רגליו אבל אם יודע שלא רק השמים לד' כלומר רק הנפשות לד' הנה כ"א גם הארץ ומלואה לד' הוא ולא האדם מושל בארץ בודאי לא יתגאה אם יודע שאדון לו על כל פסיעה ופסיעה כ"א יכניע וישפל א"ע ויעשה רצון קונו וז"ש איש כי יפליא לנדור שאתה רואה אדם נודר אשר בכל פעם יחדול לנדור כי בידעו שהנודר נקרא רשע ויהא לפלא בעיניך שבפעם הזאת יצא מגדרו גדר ידוע תדע שהסבה שכעת יצא מן הכלל שלו הוא בערכך שערך ושיער בעצמו שרק נפשות לד' אכל הגוף נתן לבני אדם ועי"ז נתגבר עליו יצרו ע"כ נדר לכבוש את יצרו וז"ש בנזיר הנ"ל "למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך" שתכזב בדעתך שהעולם הגופני שלך הוא לעשות בו כרצונך לא כן הוא כי העולם אינו שלך כ"א לד' הארץ ומלואה. וי"ל בזה משאז"ל האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני ה"ז צדיק גמור וי"ל וכי בשביל סלע א' שיתן לצדקה יקרא צדיק ונוסף ע"ז צדיק גמור אתמהה? ונ' עפמ"ש תוס' פ"ק דחולין דבעת צרה ח"ו מותר לנדור וכ' ריטב"א פ"ק דנדרים כגון שחלה בנו ואמר ע"מ שיחי' בני ע"כ כלפי שאז"ל דנודר מקרי רשע קמ"ל שאם הוא בעת צרה ואמר בשביל שיחי' בני אם הוא צדיק מעיקרא לא יאבד שמו הטוב צדיק כ"א אף שנדר בכ"ז עוד צדיק יקרא אחרי שהוא בעת צרה והנה מוכח שם בנדרים דווקא בנודר בהרי עלי הוא דמקרי רשע דלמא יכשל ולא יוכל לקיים נדרו אבל נדבה הרי זו שאינו חייב באחריותו וכבר הופרש את נדרו ואין לחוש למכשול ל"מ רשע והנה הנודר הזה שבעת צרתו הי' מותר גם לקבל עליו נדר בהרי עלי והוא החמור על עצמו ואמר "סלע זו לצדקה שהוא נדבה אף שהי' יכול לומר הרי עלי הנה הוסיף חומרא על חומר' ע"כ לא לבד שלא יאבד ע"י נדרו שם צדיק שהי' לו מקודם כ"א, גם צדיק "גמור" יקרא בשם טוב כוסף על שמו הראשון. ויתיישב בזה משה"ק תוס' מאל תהיו כעבדים המשמשי' ע"מ לקבל פרס ולהנ"ל ניחא כמובן שלא בשביל נדר זה יקרא צדיק כ"א נשאר לו שמו הטוב אשר הי' לו מן קדמת דינא:

שם ואם מך הוא מערכך והעמידו לפני הכהן והעריך אותו כפי אשר תשיג ידו עפמ"ש לעיל פ' בהר וכל ערכך יהי' בשקל הקדש שלא נעריך מעלת האדם לפי רוב או מיעוט הונו ורכושו כ"א עפ"י מעלותיו ומדותיו ולפעמים עני בנכסי' מ"מ ערכו רב כי ידיו עושות תושיה ורב חילו בתורה ומצות וזהו אם מך הוא מערכך שלפי ערך שלך שאתה בן אדם הפחות רגיל ערוך בו ונראה בעיניך דל ורש תעמידהו לפני הכהן ות"ח אשר תורה יבקשו מפיהו והוא לא יעריך אותו עפ"י הנ"ל ורכושו כ"א כפי אשר תשיג ידו לעשות חיל תושיה לתורה ולתעודה כן יעריכנו הכהן יהי' לו ערך ושימי רוחני:

שם ואם כל בהמה טמאה וכו' והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך אותה בין טוב ובין רע בערכך הכהן כן יהי' יש לרמז בי הרוצה לחזור בתשובה אין אנו רשאים להחמיר עליו שיתנהג בחסידות יתירה כי אז יקשה בעיניו לחזור ויחזור לסורו כ"א צריך לחנכו ולהרגילו שמכאן ולהלן יקיים עיקרי הדת עד שילך מעלה מעלה ומתוך קולא שנקל עליו בתחלתו נחמיר עליו בסופו בעת שכבר רגיל ללכת בדרך ישרה ואם בהמה הוא האדם אשר יעשה כמעשה בהמה ואין לו שום קירבה אל ד' והעמיד אותה לפני הכהן שיחזירו למוטב והעריך הכהן אותו "בין טוב ובין רע" ידריכנו על הדרך הממוצע שהוא האמצעי בין הטוב לרע לא' שיכריחנו להיות בפ"א צדיק וטוב מאוד כ"א שיהי' איש הבינים שיעמוד בין הטוב ובין הרע אמצעי משובח ולאח"כ כשכבר סר מרע ועומד בדרך הממוצע אז ילך למעלה בקדש עד שכערכך הכהן כמו ערך הכהן שהוא הראשון לכל דבר שבקדושה כן גם הבעל תשובה אם יתנהל לאטו יעלה ויבוא למדרגת הכהן ועיין כעין זה בלו"א ר"פ מצורע: שם ואיש כי יקדיש את ביתו וכו' והעריכו הכהן בין טוב ובין רע כאשר יערך אותו הכהן כן יהי' עפמ"ד במס' תענית היושב בתענית נקרא קדוש או חוטא הא דמצי לצעורי נפשי' הא דל"מ לצעורי נפשי' והנה מי דלא מצי לצעורי נפשי' ונקרא חוטא ל"ז ואם בכ"ז פורש מתענוגי הגוף ומתענה ועובר על מצות חכמים בודאי אין כוונתו לשמים אחרי שהוא מצוה לשמוע לדברי חכמים אבל האדם יראה לעינים ואינו יודע אם מצי לצעורי נפשי' או לא רק הקב"ה בוחן כליות ולב הוא יודע והקב"ה בידוע שיקרא כהן כמ"ש ז"ל אלקיכם כהן הוא והגוף נקרא בית כמ"ש ביום שיזועו שומרי הבית עיין לעיל תזריע אקרא דונתתי נ"צ בבית ארץ אחזתכם וז"ש ואיש כי יקדיש את ביתו הוא גופו שהוא בית לנשמתו ורוצה להקדיש את גופו לד' ולפרוש מכל תענוגים ולענות נפשו האדם אשר יראה רק לעינים לא ידע אם לעקל לעקלקלות כונתו ורק הכהן אל עליון הוא יודע להעריך את ערכו אם טוב כונתו ומחשבתו דמצי לצעורי נפשי' או רע ורק כאשר יעריך הוא ית"ש אותו כן יהי' וכן יקום:

שם ואם משדה אחותו יקדש איש לד' והי' ערבך לפי זרעו עפמ"ש בלו"א וילך קמ"ז שמי שהתורה מקובלת בידו מאבותיו אין אנו יודעי' עוד אם בלבו ונפשו לקיים מצותיה אולי הוא עושה רק כמצות אנשים מלומדה מחמת ההרגל ורק אם מגדל בניו אחריו לתורה אז מורה שבנפשו הוא צבי וחמיד לאורייי' ע"כ אז"ל כאלו קבלה מהר סיני כלומר שגם הוא בעצמו בלא נחלת אבות הי' מקבלה בה"ס בנפש חפיצה ואלו אבותיו עדיין לא היו מקבלי' אותה הוא מעצמו הי' מוכן ומזומן לקבלה וכ"כ לעיל ששדה אחוזה הוא רומז על שדה התורה אשר ביכרו ד' והי' לו לנחלה ולאחוזה מאבותיו: וז"ש ואם משדה אחזתו שהתורה לו לנחלת אבות והוא יקדש א"ע לה לא נוכל עוד עי"ז להעלות ערכו בקדש כי אולי רק מצות אנשים מלומדה אצלו והי' ערכו ומעלתו רק לפי זרעו אם גם זרעו יוצאי חלציו יקדישם לתורה ולתעודה אז יהי' לו ערך למעלה בקדש:

שם לעיל ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והשבתי חיה רעה מן הארץ כ' בעה"ט בגימטרי' אלו ד' מלכיות כי אנו רואים בעינינו שבעת מלחמה יקראו גם את היהודים להלחם בעד הארץ אשר הם יושבים בתוכה וחלק כחלק יאכל חרב בישראל כמו בשאר יושבי הארץ באין הבדל בין דת לדת והם יוצאים למלחמה נגד אויב ואז האומות יחנפו את ישראל ויאמרו להם אחינו אתם לשפוך את דמי לבבכם על שדה קרב ויבטיחו להם להיות עמהם באחדות ושלווה ולתן להם כל הזכיות הראוי' אבל כאשר יעברו ימי הרעה וכל העם ישוב אל מקומו בשלום והארץ נחה ושקטה אז ישכחו כל הבטחותיהם ואוהב נעשה לאויב ולא יזכרו עוד את הבטחותיהם בעת צר להם והנסיון המעציב יורנו דבר זה בכמה ארצות אשר היהודים שפכו דמים כמים עבור ארצם ומלאו את חובתם במלוא מובן המלה וירא פרעה כי היתה הרווחה כבדו את לבם ויאכלו את ישראל בכל פה כמאז ומקדם ע"כ הבטיח הכתוב שלא לבד בעת מלחמה שהאומות צריכים לעזרתכם מצר תשכבו בשלום ואין מחריד אתכם שנאתם כ"א גם בעת שיהי' שלום בארץ ולא יצטרכו לעזרתכם גם אז לא יחריד איש אתכם כי והשבתי חיה רעה הן השנאה ומשטמה של ד' מלכיות ע"כ אף חרב לא תעבור בארצכם ושלום יהי' לכם:

שם וזרעתם לריק זרעכם ואכלוהו אויביכם ובמסור' שבבעה"ט ואכלוהו במקום קדוש ואכלוהו ויכלהו עפמ"ש לעיל אקרא דלא תאכל הנפש עם הבשר שבכל אכילת הגוף לא תהי' מעונה אם יאכל בהיתר אז גם הנשמה תוכל ליהנות מאכילת הגוף שהרי הקרבנות שהם קדשי שמים נאכלים לבני אדם ואף שגם גופם נהנה מאכילה זו בכ"ז אין כאן חילול הקדש אחרי שאוכלים לש"ש תאכל הנפש עם הבשר ולעיל פ' בשלח בקרא דהנני ממטיר כ' שהעם שאינו אוכל רק להנאת הגוף הם לקטו את המן רק דבר יום ביומו

דהיינו שלא נהנו מהאכילה רק אותו היום שאכלו ולמחרתו אין כאן עוד שום הנאה מהאכילה של אתמול אבל מי שאוכל לחם מן השמים אז לא רק באותו היום הוא נהנה כ"א הנאת הנפש באכילתו תעמוד לנצח כמ"ש בלו"א סעדו לבכם אחר תעבורו ואז"ל כד דמיך ר"א והראו לו י"ג נהרי אפרסמון אמר ואני אמרתי לריק יגעתי וז"ש וזרעתם לריק ולהבל אין בו מועיל את זרעכם אם רק ואכלוהו אויביכם הם התאות של הגוף אנשי ביתו אם רק המה יאכלו את תבואתכם ולא תאכל גם הנפש עם הבשר אז כל פעלכם לריק אין בו קיום רק דבר יום ביומו אבל כה תעשו ואכלוהו במקום קדוש כמו הקרבנות שהנפש ג"כ נהנית מאכילתם ואז יהי' לאכילתם קיום לעד מזון ומחיה לנפשכם ואם לא תעשו כן אז ואכלוהו ויכלהו שהנאתו וביעורו שווה ולא תאכלו כ"א להנחיל לאוהביכם יש:

במדבר:

וידבר ד' אל משה במדבר סיני באה"מ בא' לחדש השני לצאת בנ"י מאמ"צ כי התורה ניתנה במדבר מקום תהו יליל ישימון להורות שאינה צריכה לדברים חיצונים שיקשיטו אותה למען תתקבל באהבה ברצון כ"א לא כחל ולא שרק ויעלת חן שהיא בעצמה ע"י כח אלקי שצפון בתוכה תכנס בלב השומעים וכ"כ ומן הטעם הזה בעצמו בחר ד' במשה עבדו לדבר עמו ולעשות ממוצע ושליח לקבלת התורה אף שהי' כבד פה וערל שפתים כמ"ש ואנכי אהיה עם פיך הדובר עלגים ולא הוצק חן בשפתותיך עי"ז יכירו וידעו שרק "אנכי" הוא המדבר מתוך גרונך ולא מלבך הגית תבונת התוה"ק כ"א הלחות מעשה א' המה ובכ"ז דבר הקב"ה עם משה באהל מועד אשר הי' מקושט בכל מיני פאר ויופי אשר לכסף ולזהב מצא בו מקום לקשטו ולהדרו אשר מזה נראה שצריך לסיוע דברים החיצונים (אייסערע איינדריקקע) להשביע את החושים ע"י מראות נחמדי' ונאים למען יכנסו דברי תורה באזני ישראל והוא נראה כסתירה? וזהו וידבר ד' אל משה שהי' כבד פה שהוא אות שהתורה אינה צריכה לייפוי והידור ע"י אמירות נעימות מלשון מדברת גדולות וגם במדבר סיני אשר הוא ג"כ אות לטובה ע"ז וע"פ שנים עדים האלו יקום דבר ד' אף בלי קישוט והידור ובכ"ז באהל מועד אשר יעטרוהו פאר ויופי אשר מזה נראה שגם התורה צריכה לעזר מחוץ ע"י החושים ולישב סתירה זו אמר כמו שלתינוק כשרוצים אותו להולך לבית הספר אשר אינו משיג עדיין את גודל הטובה אשר יצמח לו מלימודו וממאן ללכת צריכים לפייסו בדברים פחותים שנותני' לו עד שיגדיל ויבין עיקר התכלית של הלימוד כ"כ ישראל אשר בעת ההיא לא עבר עוד זמן ועידן טובא מעת אשר יצאו ממצרים והיו כנער קטן אשר לא יבין לאחריתו ע"כ הוצרך לייפות ולקשטו את משכן ד' החופף עליו למען גם נער ישראל יאהבהו ע"כ סיים הקרא לישב הסתירה הנ"ל בא'

לחדש השני לצאת בנ"י מאמ"צ ולא האריכו עוד הימים שיצאו מאפילה לאורה ע"כ הוצרכו ליופי ופאר להדר את אוה"מ גם בדברי' חיצוני' למען תפוש את נערי בנ"י עי"ז: שאו את ראש כל עדת בנ"י עפמ"ש לעיל בפ' בחקתי ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות שמכאן ולהלן לא יהי' עוד עבדים כפופי קומה כ"א כולנו בני חורין בקומה זקופה ה"נ כאן אמר לצאתם מארץ מצרים אחרי ששברתי מוטות עולכם מכאן ולהלן לא תכופו את ראשכם לרחש על הארץ כ"א שאו בהרמה את ראשכם ותלכו בקומה זקופה כי אין שאו אלא הרמה כאז"ל: עוד י"ל עפמ"ש בלו"א בראשית י"ב אקרא דזה ספר תולדות אדם שע"כ לא נתן הקב"ה את התורה לכמה דורות הקודמי' בשביל שהיו צריכים מקבלי התורה להיות להם הכנה רבה וגדולה ע"י חינוך ולימוד האבות לבניהם אחריהם ורק אחרי שזרעו האבות על תלמי לב בניהם זרע לצדקה נעשי' מוכשרי' לקבל טהרה ותורה והגיע עת דודים וזהו ספר התורה רק לתולדות אדם לבנים אשר יולדו לאבות הענקים להם יאות לקבל התורה עיי"ש באריכות וזהו וידבר ד' אל משה רק בעת ובזמן המאוחר ההוא ולא קודם לכן כמה דורות הסבה ההוא שאו את וכו' למשפחותם לבית אבותם שרק אז יוכלו להרים את ראשם להיות ראויי' לקבל התורה אם הם למשפחותם לבית אבותם תולדת בדם כנ"ל:

עוד י"ל עם הסיום כל זכר לגלגלותם ופרש"י בקע לגלגולת כי האיש אשר כל עינו ולבו לפרנס בכבוד את משפחתו אנשי ביתו ואליהם ישים עיניו כל הימים להשתדל עבורם בכל מאמצי כחו לרוב אין לו כ"כ הרגלה עצומה בעד הכלל כלו הנקרא געמיינזינן אחרי שראשו ורובו שקוע בהשתדלות להצליח את משפחתו אוהביו אנשי ביתו אבל ישראל עושה חיל וכפלים לתושיה לו שאין באו"ה אוהב את משפחתו באהבה רבה ונמרצה כמוהו בכ"ז לא ימנע ג"כ להקריב נפשו ומאודו לטובת הכלל כלו כידוע וכ"כ המפ' שע"כ לא נתנו ישראל רק מחצית השקל ולא שלם להורות נתן שרק פלג וחצי הוא כל אדם לבדו ורק א' בא' יגשו להיות כל ישראל חברים בהצטרף הא' אל הכלל ולא יפרד אז יקנה תואר השלימות וזהו שאו את כאש בנ"י למשפחותם שכל ראשם ורבם מחשבתם והגיונם כל היום יהי' למשפחותם להעמיד חי וקים את משפחתו ואנשי ביתו האהובי' ובכ"ז בקע לגלגולת יתנו מחצית השקל להורות על החיבור שבפרט עם הכלל כלו וז"ש להלן "ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבותיו הוא" כי עפ"י הנ"ל שיש לנו בנ"י שני חובות לדאוג בעד משפחתינו ובעד הכלל כלו י"ל שז"ש ולציון יאמר איש ואיש ילד בת שכל או"א צריך להיות כשנים והליכות עולם לו לדאוג בעד ביתו ובעד כל קהל ישראל וז"ש ואתכם יהיו איש איש למטה שצריך להיות כמו שנים הנ"ל אבל איש

יחידי הוא אם רק למשפחתו הקרובה אליו ולבית אבותיו, לבד הוא נותן את לבו אבל באמת צריך להיות איש איש ילד "בה": שם כאשר שנה ד' את משה ויפקדם במדבר סיני עפמ"ש רמב"ן ריש פרשתינו שע"כ נענש דה"מ בפקדו את ישראל בבזק בשביל שלא פקד אותם לצורך כ"א להתגאות שהוא מושל על רב עם הדרת מלך והביא בשם המד"ר שבמנין לצורך לא נענשו ע"כ כדי להוציא מ"ר מחשד שלא להתגאות סיפר את ישראל אמר הכתוב שהרי הוא הי' עניו מכל אדם ולמד כן מסיני שהניח הקב"ה ההרים והרמים והשנה שכינתו על סיני הנמוך ופי' משה קבל תורה מסיני בשביל ענויתו שלמד מסיני זכה לזה וז"ש רק כאשר צוה ד' משה לקיים מצות ד' ולא ולהתיהר ברוב עם ח"ו מנה אותם ולמד מדת העניוות ממדבר שהוא השפל והנמך. ואפשר להעמיס זה במקרא שבפ' נשא "עפ"י ד' פקד אותם ביד משה איש איש על עבודתו ועל משאו ופקודיו אשר צוה ד' את משה" כי מה שנותן מקום לחשוד את מ"ר שגם הוא לא מנה רק להתגאות הוא אחרי שנתעכבו עוד ארבעי' שנה במדבר ולא יצאו עוד למלחמה עיי' ספורנו ריש פרשתינו א"כ י"ל שהספירה שלא לצורך שעה היתה להיתהר אבל בפקודת הלווי' אין כאן מקום חשד שהרי היא היתה צורך שעה לידע מה העבדות משא אשר הועמסה עליהם ע"כ אמר הכתוב עפ"י ד' פקד אותם ביד משה שפקודת הלווי' בודאי לא היתה רק לקיים פקודת ד' שהרי היא היתה הכרחית לידע איש איש על עבודתו על משאו והעיד הכתוב כמו שפקודת הלוי' לא היתה אלא לקיים מצות השם וכ"כ ופקודיו כל מה שפקד ומנה וספר גם כשמנה את ישראל שהי' מקום לחשדו כנ"ל בכ"ז לא היתה רק לעשות כאשר צוה ד' את משה:

שם מבן עשרים שנה ומעלה וכו' תפקדו אותם לצבאותם רש"י ורמב"ן נתנו טעם שאינו נמנה עד בן כ' לפי שאינו בן כח וי"ל עוד לפמ"ש בן עשרים לרדוף ופי' הרע"ב דאין בי"ד של מעלה עונשים עד בן כ' וכ"ה בשבת פ"ט ומדדייק דאין בי"ד של מעלה משמע דוקא המלאכים שהם בי"ד של מעלה אין עונשי' והנה אם אין כאן יראת העונש אינו נזהר כ"כ מעבירה ואחרי שבמלחמה צריך להיות נקי מכל חטא ועון כדי שיגן זכותם עליהם ע"כ עד בן כ' שלא ליירא מעונש בי"ד של מעלה לא יצא למלחמה וכבר כ' כ"פ שצבאותם המה המלאכים צבאות ד' וז"ש ע"כ רק מבן כ' ומעלה תפקדו אותם "לצבאותם" על שצבאות ד' אשר יצוה לשמור את ישראל לא יענישום בפחות וי"ל בזה מ"ש להלן תפקדו אותם לצבאותם וכו' איש ראש לבית אבותיו הוא כי הראש והראשון המושל על העם צריך להיות גבוה במעלות ומדות עליהם אחרי שעליו ללחום מלחמותיהם בתבונה השכל ודעת אבל בישראל אשר ד' בראשם והוא לבדו יריב את ריבו ע"כ כל

או"א מישראל ראוי לעמוד בראש העם כי אין מעצור לרוח ד' להושיע ברב או במעט ורק אם יראתי כסלתי תקוותי ותום דרכי אז נאמר עליו שויתי עזר על גבור הרימותי בחור מעם כלומר אחרי שגם הגבור צריך לעזרי מקדש אשר בלעדו לא יעשה חיל כן אוכל להרים אחד העם אף שאין לו כח וגבורה ולפי הנ"ל שצבאותם הם מלאכי עליון אשר יצוה לסמכנו אמר אף שתפקדו אותם לצאת למלחמת ד' לא שיסמכו על כחם וחילם כי רב הוא כ"א לצבאותם המה צבאות ד' אשר שלח ממרום להושיענו מיד צר ע"כ איש ראש לבית אבותיו הוא כאו"א יוכל להיות ראש וראשון אחרי שה' לו בעוזריו וי"ל בזה מ"ש פ' שלח איש למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם כי מלבד צבאות ד' העומד לימינינו עוד חסייענו זכות אבותינו הקדושים אשר בארץ ואחרי שכלנו בני איש א' נחנו בני אברהם יצחק ויעקב כקטן כגדול ע"כ אף הקטן שבנו בהיות שיש לו זכות אבות כמו הגדול יוכל להמנות לנשיא על ישראל וז"ש איש למטה אבותיו תשלחו שרק אבותיו הקדושים המה למטה ולמשען ע"כ כל או"א יוכל להיות נשיא בהם כנ"ל:

שם ויהיו כל פקודי בנ"י וכו' כל יוצאי צבא בישראל ויהיו כל הפקודים וכו' כפל הלשון ויהיו י"ל עפמ"ש באוה"ח פסוק כל יוצא צבא פירושו שהיו כלם גבורי כח ולא הי' א' מהן שלא הי' ראוי לצאת לצבא המלחמה וזהו נס גדול אשר לא נעשה כן לכל גוי והנס הזה נעשה להם עפמ"ש רמב"ן פסוק מ"ה שפקודת משה ואהרן הי' לזכות לישראל שבקשו עליהם רחמים יוסף ד' עליכם עייש"ש וז"ש ויהי כל פקודי בנ"י כל יוצאי צבא שלא הי' בהם תשושי כח ויהי זה שנהיו כך שלא כדרך הטבע נהיה ונעשה ע"י שנפקדו ע"י משה ואהרן:

שם ואתה הפקד את הלוים במסור' שבבעה"ט הפקד עליו רשע עפמ"ש אוי לדור ששופטי' את שופטיהם ובלו"א יתרו פירשתי מ"ש כ"מ שיש חילול השם אין חולקים כבוד לרב שאחרי שהרב יבקשו תורת ד' מפיהו אם מונעים ממנו כבוד התורה אשר לו יאה עי"ז מחללים שמו הגדול ית"ש וגם מ"ש בזמן שאין מצנפת בראש כ"ג אין עטרה בראש כל אדם עייש"ש ואחרי שכל הסיגי' לתורה ולעבודה המה באים בשליחותו של מ"ר כמ"ש שכל ת"ח נקרא בשם משה ע"כ מי שרוצה להשתרר על הרב הבא מכח מ"ר בודאי רשע הוא כי הוא חולק על רבן של ישראל כאלו חולק על השכינה כאז"ל וז"ש ואתה הפקד את הלוים שכל המינוים שיהיו גם לעתיד במשמרת הקדש כלם יבואו בכחך ושליחותך כדרך שפי' לעיל ואתה תצוה את בנ"י שגם לעתיד לדור דורות אתה הוא המצוה לבנ"י כי כל המורים בשליחותך יורו יורו וכיון שכן הפקד עליו אם יקומו אנשים הרוצים להשתרר ולפקוד ולצוות על באי כחך בודאי רשע הוא:

שם והזר הקרב יומת וכו' ולא יהי' קצף על עדת בנ"י ושמרו הלוים את משמרת משכן ד' עפמ"ד במנחות דאאיסור עשה לא נענש העובר עליו רק בעידן ריתחא א"כ אחרי שנאמר בנסוע המשכן יורידו אותו הלוים ובחנות המשכן יקימו אותו הלוים ולא ישראל א"כ אין כאן אלא לאו הבא מכלל עשה דדינו כעשה א"כ האיך אמרה תורה והזר הקרב יומת הלאו שלא בעידן ריתחא אין עונשי' על עשה אבל כיון שנאמר ושמרו הלוים ואז"ל כ"מ השמר אינו אלא לא תעשה שפיר נענשים הזרים אף שלא בעידן ריתחא וז"ש והזר הקרב יומת וכו' אף בעת שלא יהא קצף ועידן ריתחא מ"מ יענש והטעם ושמרו הלוים והוי ל"ת ואל"ת הלא נענשים אף בעת שלא יהי' קצף:

שם איש על דגלו באותות לבית אבותם וכו' מנגד סביב לאהל מועד יחנו שכ"ז שהאדם יזכור משפחת אבותיו וגזע ישרים מקור מחצבתו אף שכבר סר מדרכם הטוב בכ"ז עוד יש תקוה לאחריתו שישובו בנים לגבולם אל מקור מקומו טהור ויחזרו ממעלליהם הרעים וז"א איש על דגלו באותות לבית אבותם אם עדיין לא ניתק החוט המחבר אותו לבית אבותיו הקדושים אשר בארץ המה יש לצפות אף שכעת הוא מנגד' לאה"מ בסוף הימים עוד יהי' סביב לאהל מועד:

שם ונסע אוה"מ מחנה הלוים בתוך המחנות כאשר יחנו כן יסעו איש על ידו לדגליהם כי לגודל קדושת הארון בו ובמה שבתוכו הי' לו לילך לפני המחנות כלם כמ"ש רמב"ן שדגל יודא נסע ראשונה לגודל מעלתו קו"ח שהי' לו לאה"ק ליסע ראשונה כמ"ש וארון ברית ד' נוסע לפניהם והטעם שהי' באמצע הדגלים או בשביל שהלוים סובבים את אה"ק והם צריכים שיחזיקו אותם כל ישראל ע"כ להורות ע"ז נסע האה"ק עם הלוים באמצע כדי שיהו כל יד ישראל שווין בו לתומכם במענם ועוד טעם כמ"ש בהתאסף ראשי העם יחד שצריך שיהא לכל האומה הישראלית מרכז ותל שהכל פונים אליו והוא תוה"ק שיש לכל ישראל כקטן כגדול חלק ונחלה בה ואם הי' הארון נוסע ראשונה הי' חסר להם הבריח התיכון הזה אשר יחבר אותם מן הקצה אל הקצה להיות כלם אגודה אחת אשר כל מגמת חפצה לקיים אותה ואם לא הי' האה"ק עם הלוחות באמצע המחנה אז כל דגל ודגל לא הי' נושא עין ופונה לבו רק על דגלו ועל מחנהו אבל ע"י שהמקודש הי' באמצע האמצעי הזה משובח לקשר את ישראל כאיש א' חברים לקויים התוה"ק וז"ש ונסע אה"מ בשביל שהוא מחנה הלוים אשר יסבוהו והם צריכים לתמיכת כל ישראל ע"כ הארון עם הלוים הי' בתוך המחנה ולא עבר לפניהם כדי שכל ישראל ישימו עיניהם לטובה על הלוים כי כאשר יחנו כן יסעו ובחניתם צריכים הלוים להיות מוקפים חומת ישראל להגן עליהם לסעדם ולתמכם עוד טעם ב' על נסיעת הארון באמצע כי עי"ז לא

לבד איש על דגלו המיוחד לשבטו יפנה כ"א על ידו ע"י שהתורה היא האמצעי לחבר את כלם באגודה אחת "לדגליהם" יפנו כלם הדגלים אחרי' שכלם נתחברו בחיבור לקדש ע"י אמצעת תוה"ק:

שם לאחרונה יסעו לדגליהם במסור' שבבעה"ט לא יהי' להם זכרון עם שיהיו לאחרונה וכ' דצ"ל שבכל הדגלים לא נאמר רק ראשונה שנים ושלישים יסעו ורק בדגל מחנה דן הוסיף לאמר כדגליהם ונ' כי מי שבא לאחרונה למלחמה הוא סימן מורך כוחו וחלשית כחו כי הגבור ורב כח יצא ראשונה ואין מעצור לרוחו כ"א ימהר ויחש לקראת אויב ע"כ שלא תאמר שהוא לבושת שבט דן ולאות שהם החלשים ורפה כח שבישראל אמר שלא כן הוא כי הלא לא הם בעצמם בחרו להם להיות אחרונים כ"א הקב"ה קבע כן דגליהם מטעם הכמות אצלו כמ"ש רש"י לפי שהיו מרובים באוכלסין אבל הם בעצם היו גבורי כח ואמיצי הלב עד שברצונם היה להיות הראשונים ביום קרב חלוצים לפני צבא ד' והנה דברי הימים מזכירי' לגנאי את הבאים אחרונה במלחמת חובה ותתן אותם לחרפה ולדראון עולם אבל בני דן אחרי שרק ע"כ נסעו אחרונה בשביל שהוקבעו מטעם המלך ית"ש לדגליהם לא ימנו עם אותם הבאי' אחרונה בשביל שפלות רוחם וז"ש לא יהי' להם לבני דן זכרון עם אותן האנשים אשר נקבו בשם פליגלינגע כ"א שמם לזכרון טוב כי לא נסעו אחרונה רק לדגליהם כנ"ל:

שם ושא את מספר שמותם במסור' שבבה"ט ושא עיניך ימה וצפונה וכו' ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי עפמ"ש ז"ל שנגאלו ישראל ממצרים בזכות שלא שינו את שמותיהם ובזכות זה גם אנו מצפים לגאולה שלימה וזהו שאנו מתפללי' להקב"ה שא תנטל ותנשא אותו מטיט הגלות בזכות את מספר שמותם אשר לא נשתנו וגם שא עיניך ימה צפונה שנפוצים ישראל בארבע כנפות הארץ ועי"ז אנו חוטאים כמ"ש שיעבוד מלכיות מעכב ועי"ז שא לכל חטאתי כי רצונינו לעשות רצונך אלא שיעבוד מלכיות מעכב:

עוד י"ל עפמ"ש ריש הפרשה שפקודתם ע"י מ"ר הי' לישראל לכבוד ולתפארת שגדולי' כאלו נשאו עיניהם עליהם וגם כ"א בעצמו נעשה חשוב בעיניו להתנהג במעלה ומדה כי נתן אל לבו שהוא זכה שרבן של ישראל נתן עיניו עליו למנותו ואיך ישא פנים לחטוא כי הפחות והנבזה וחדל אשים בנקל יבוא לחטוא כי יתברך בלבבו במה נחשב אני ומה בצע אם אדם שפל כמוני יעבור חק וגבול אבל אחר שזכה ליהמנות ע"י מ"ר גבה לבו בדרכי ד' לאמר לנפשו איך ארום ראשי נגד חקי התורה אחרי זכיתי שהאיש אלקים נתן עיניו עלי וז"ש שא ע"י שאתה תספור אותם תשא ותנטל אותם ע"י שתשא עיניך ימה וצפונה לכל ד' רוחות אשר המה חונים שמה על דגליהם עי"כ תשא ותרומם אותם

ויזהרו מלחטוא והראיי' לזה שהרי האדם הפחות אומר ראה עניי ועולי שאני עני שפל ונבזה ועי"כ ושא לכל חטאותי תמחול ותשרי לי כי מי אנכי שתביאני למשפט הלא אנכי תולעת ולא איש הה"ד להיפך אם האדם ברום המעלה הוא לו לגדר שלא יקל לחטוא. וי"ל בזה מ"ש בסוף הפ' וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו וכו' עפמ"ש רמב"ן שם שבעת המינוי והמספר בירכם מ"ר יוסף ד' עליכם ע"כ אחרי שסכנה גדולה היתה מרחפת על בני קהת בעבודתם הקדושה ע"כ הקדים הקב"ה רפואתם לשמרם מכל פגע רע ע"י שימנו ע"י משה ואהרן קדושי עליון ומברכתם יבורכו שלא תאונה להם כל רע ע"כ אמרו וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו בגשתם את קה"ק אהרן ובניו צדיקים אשר תפלתם נשמע במרומים המה ישימו אותם על עבודתם ועי"כ שהמה יברכו אותם לא יאונה להם כל רע:

שם וזאת עשו וחיו במס' שבבעה"ט וחיו את בניהם ושבו עפמ"ש כל המניח בן כמותו כאלו לא מת שיחזור ויחיה ע"י בניו ותלמידי' יעמידהו חי כל הימים ואז"ל אין וזאת אלא תורה שנא' וזאת התורה וז"ש וזאת עשו להם מי שעוסק ומחזיק בזאת התורה וחיו ולא ימותו לנצח כי יעמדו חי לדורי דורות והוסיפה המסורה וחיו את ועם בניהם הבאים אחריהם עמהם גם המתים אשר כבר שבו לעפרם בכ"ז שבו עוד הפעם לחיות חיי עולם:

עוד י"ל עפמ"ש המפרשי' שמ"ש ישראל היום הזה ראינו כי ידבר א' את האדם וחי ועתה למה נמות שכל עיקר טעם מיתת האדם הוא כי לא יראני האדם וחי ודז"ל אבל בשעת מיתתן רואים אבל בשעת מ"ת השיגו שגם ידבר א' את האדם גם בעודנו בחיים ועתה למה לנו המיתה רק אם יוספים אנחנו שנוסיף בהשגה עיין לו"א לך י"ט ואחרי שבני קהת זכו לשמש בקה"ק מסתמא באו לכלל השגה היותר גדולה א"כ אין מן הצורך להם למות וז"ש וזאת עשו להם עבודתם הקדושה ביתר שאת עי"כ וחיו ולא ימותו אחרי שבעודנה בחיים חייתם יגשו אל קדש הקדשים ואינם כשאר בני אדם יושבי חשך ולהם נראה אור בהיר ולא יבואו לראות בקדש רק בעת צאת נפשם בקדושה וטהרה וזהו כבלע את הקדש לא רק בזמן שנבלעו בקדש יזכו לראות באספקלרי' המאיר' ע"כ וחיו ואין מי הצורך להם שימותו ובהקדמת ח"ס ליו"ד הביא בשם הר"מ שעל אנשים כאלו יאמר אשרי אדם שחתמו שנותיו ולא יחיו רק להשלים ולהורות לבניהם דרך הטוב והישר אבל הם לעצמם לא יכספו לחיי עוה"ז וז"ש וחיו רק את ועם בניהם שילמדים להועיל לתורה ולתעודה:

שם אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא בתוך בנ"י עפמ"ש רש"י שצפה הקב"ה שכל הנמנין מבן כ' ימותו במדבר אמר אל יהיו אלו בכלל לפי שלא טעו בעגל

עוד פירש"י על שאו את ראש הנאמר בתחלת פרשתינו כמו שאומרים לקנסטינר ארים רישי' דדין עיין רמב"ן ומצינו בתילים י' מרמה ותוך וכן מלא תככים שהוא לשון רשעות ומרמה וז"ש ע"כ לא תפקוד את מטה לוי כי את ראשם לא תשא ותרים מעליהם להמיתם במדבר בעת שעשו בנ"י "תוך" ומרמה בעשותם את העגל:

החדש על פרשת נשא

ואת כל אשר יעשה להם ועבדו עפמ"ש ז"ל הארון נשא את נשאיו ומסתמא לכל כלי המקדש היתה בחינה זו ע"כ אף שלפי הנראה שהלוים עבדו עבודה תמה אבל לפי האמת אינו כן כ"א אשר יעשה להם ע"י אחרים והם כלי המשכן בעצמם אשר הם נשאו את נושאיהם הם עבדו ולא הלוים וי"ל שע"ז רומז מ"ש להלן בפרשה "כל הבא לצבוא צבא לעבוד את עבודת אהל מועד" כלומר שהאוה"מ בעצמו עובד את עבודתו ולא עבודת הלוים היתה כ"א עבודת אוה"מ העבודה של אוה"מ וז"ש "ופקדתם עליהם במשמרת את כל משאם כיון שהמשכן בעצמו שהי' נשא את נושאיו לא הי' לו צורך לנושאים" רק הקב"ה רצה לזכות אותם במצות הנשיאה כדי שהמצוה תגן עליהם ותשמרם מכל רע כמ"ש הר"מ גבי מזוזה וזהו ופקדתם אותם וצוית אותם במצות נשיאה לא שהמשכן צריך לכך כ"א רק שיהא ללוים למשמרת לשומרם שכל רע אליהם לא יאונה דמצוה מגין' ומצלא:

שם איש על עבודתו ועל משאו עפמ"ש באבות אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתוודע לרשות ופי' במד"ש כי הבטלה מביא' לידי שיעמום ומעביר את האדם מדעת קונו וגם הגאו' מביאה לידי תרבות ע"כ אהוב את המלאכה ולא תהי' יושב ובטל ושנא את הרבנות הוא הגאו' ועי"כ לא תתוודע ותמסר לידי יצה"ר האומר שהכל רשות לאדם בעשות כאלו אין כאן פקודי ד' א"ד י"ל ואחרי שאיש הוא לשון אדון ושררה אמור איש כ"א נעשה איש ואדון המושל ביצרו ע"י ב' דברים האלו הא' על עבודתו שלא יהא בטל ממלאכה ועבודה והשנית ועל משאו אם לא תבואהו רגל גאוה כ"א ישא ויסבול את כל אשר הוטל עליו:

עוד י"ל עפ"י אז"ל עפ"י הדברים האלה כרתי אתך ברית היא תורה שבע"פ ואז"ל הלחות היו ו' טפחים וב' מהם נשארו ביד מ"ר ופירשו שרומז על תורה שבע"פ הניתנה ונמסרה ביד חכמים תלמידי מ"ר לדרוש ולדון כדעתם וז"ש עפ"י ד' פקד אותם מה שפקד וצוה ד' על על פה נשאר ביד משה כל מה שתלמוד ותיק עתיד לחדש לא בשמים היא כ"א מסור' ביד משה ותלמידיו ומה שעשה ד' כן שמסר התשבע"פ בידי אדם ולא כתב רובי תורתו

הכל בכתב הוא עפ"י שאכתוב לקמן פ' בהעלותך שלפום צערא אגרא שכ"כ שיקשה על האדם לעשות מצות ד' כן ירבה שכרו ע"כ לקיים תורה שבכתב שצוה הקב"ה בעצמו ובכבודו אין בו מן הקושי והטורח כי ד' אלקים דבר מי לא ישמע בקולו אבל לקיים דברי חכז"ל אשר בשגם המה בשר ודם הוא עבודה קשה ואם בכ"ז לא נסור מדבריהם ירבה מתן שכרינו ע"כ מסר לחכמים רובי תורתו להגדיל ולהאדיר מתן שכר ע"כ אחרי אמרו עפ"י ד' ביד משה כנ"ל הוסיף לאמר מילתא בטעמא שעשה ד' ככה כדי שעי"ז איש איש על עבודתו שקיום דבריהם תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ויהי' להם קיום דברי חז"ל עבודה ולמשא ובכ"ז לא יזיזו מדבריהם זיז כ"ש:

שם איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בד' ואשמה הנפש ההיא והתוודו את חטאתם והשיב את אשמו בראשו דקדק באוה"ח על שינוי הלשון מיחוד לרבים ונ' עפמ"ש לפ' מ"ש והתברך בלבבו שלום יהי' לי כי בשכירות לבי אלך למען ספות הרווה את הצמאה שיאמר הרשע שמצד ערבות שכל ישראל ערבים זב"ז יסבלו כל ישראל את עונש עונו הרווה אשר הרווה את תאות לבו וגם הצמא שלא השביע את יצרו כלם יסבלו עמו וכיון שמשא שקשה לאחד נוח לרבים בזאת יתברך שלא יגדל עונשו כ"כ אחרי שרבים וכן שלמים ישאו ויטלו עמו לז"א שהוא בדמיונו הכוזב כי יבדילו ד' לרעה מכל שבטי ישראל ולא יהיו ערבים עבורו והוא לבדו עונו ישא עיין לו"א נצבים והנה המומר להכעיס אף אם חוטא רק בדברים שהתאוה להם בכ"ז להמריא את קונו הוא אומר שלא לבד למלאות את נפשו כי תרעב עבר על מצות ד' כ"א להכעיס איש כזה בודאי אין ישראל ערבים עבורו כמ"ש באבות הכל נתון בערבון ומצודה פרושה על כל החיים כלומר שרק לחוטא אשר נלכד בשחיתת ובמצודת היצר סוכן בשביל אדם כזה הכל נתון בערבון אחרי שנלכד במצודה ולא השתדלו להוציאו ממנה וכשלו איש בעוון אחר אבל מי שחוטא בעינים פתוחות וכל כונתו רק למרוד בד' אינם ערבים עבורו כי אם גם התחזקו בכל מאמצי כחם להישיר דרכו לא הי' לאל ידם ועוד כי המרחק רב בינו לבינם כי כל ישראל אם חטאו יתוודו על עוונם ומודה ועוזב ירוחם הוא אבל הוא לא יתוודה לעולם כי לדעתו הנשחתה אין כאן חטא ועוון כלל וז"ש כי יעשו מכל חטאת האדם שאף שחטא רק באשר הוא אדם אפר דם מרה ותאותיו הסיתוהו לחטוא ובכ"ז הוא אומר ועושה למעול מעל בד' שכל כונתו למרוד ביוצרו אז לא רק בגופו מקור תאותו הוא חוטא כ"א ואשמה הנפש ההיא שבנפשו ורוחו חטא שיש לו שרץ במוחו ורק הוא לבדו ישא ויסבול עונש חטאו והטעם כי האחרים החוטאים מחמת תאוה לאחר שחטאו מתנחמים והתוודו את חטאתם אבל הוא לא יעשה כן והשיב את אשמו בראשו

כי בראשו נגעו ולא ישוב וניחם ע"כ אין כאן ערבות כי הבדילו ד': עוד י"ל עפמ"ש ז"ל בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיקים עצמן לכ"ש א"כ מי שנכשל בדבר עבירה בשוגג זהו לאות ולמופת שמסתמא כבר חטא מקודם ע"כ הזמין הקב"ה תקלה ע"י כי אם הי' נקי וחף מפשע לא נזדמן לו עבירה בשוגג ואחרי שמעילה הוא בשוגג אמר קרא אם ימעול מעל בשוגג זהו הוכחה שכבר מקדמת דנא ואשמה כבר הנפש ההיא שאל"כ לא בא לידו המעילה בשוגג:

עוד י"ל עפמ"ש הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב אם האדם לוחם נגד יצרו בראשית בואו להסיתו לעבירה אז יוכלו אבל אם ימתין עד עקב לבסוף אז הנחש ינצח את האדם ואוי לו מיצרו וז"ש כן הוא הסדר שעבירה גוררת עבירה שמתחלה לא יעשה רק מכל חטאת האדם אפר דם ומרה ורק בשרו עליו יכאב ותאות האנושיות המה בעוכריו אבל סופו יהי' למעול מעל בד' במעל ומרד שלא לתאבון ואם בעת אשר חטא רק חטאת האדם רק הגוף חטא ואשם אבל נשמתו עדיין טהורה ונקיי' אבל כעת אשר במרום ימריא למעול מעל אז ואשמה הנפש ההיא גם נפשו מנואלה והתקנה שלא יבוא לידי זה לירד מטה מטה הוא והשיב את אשמו שישוב ויתנחם על אשמו לא בעקב וסוף כ"א בראשו בתחלה שאין היצה"ר מסיתו רק לקלות אז ישוב ולא יבוא לידי חמורות:

עוד י"ל כי איש ואשה המה עמודי הבית ואם חטא בביתם ולא נודע מי הגורם בקילקול הבית אם האיש או האשה אבל אחרי שהאיש היא עיקר ונפש כמ"ש דיא זעעלע דעס הויזעס והוא המושל בכל אשר בבית וכאשר יגזר אומר כן יקום ע"כ הקולר תלוי על צווארו וז"ש איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם לטמא את ביתם ולא נודע בשל מי הרעה הזאת ידוע תדע כי ואשמה הנפש ההיא מי שהוא נפש ונשמת הבית הוא הוא החוטא ואשם ואם יתוודו את חטאתם והשיב את אשמו בראשו הוא הבעל והראש והראשון בבית הוא ישא את עוונו:

עוד י"ל כי האיש צריך להשגיח על אשתו שלא תנהג בקלות ראש כי פרצה קוראה לגנב אבל אם הוא מחריש ומעלים בעין בעת אשר תפרוץ עליה פריצות ורק בעת אשר כבר באה לכלל מעשה רע ותזנה מאחריו רק אז יתגבר כאיש לקנאות לה אז גם ידו במעל הזה והוא הגורם על אשר לא נהג תיכף בתחלה מנהג אישות להשגיח עליה בעינא פקיחא וז"ש איש איש אם רק אז נעשה כאיש בעת אשר כבר תשטה אשתו אבל קודם לכן אף שראה בה דברים מכוערים תש כחו כנקיבה ולא געד בה כאיש גבורתו אז אם מעלה גם בו מעל שהוא הגורם לזנותה על שלא מיחה בה מקודם. ובזה י"ל מ"ש כי פתח ר"ל בפ' סוטה דרש אין מזווגים לו לאדם אלא לפי מעשיו ודקדק בתו"מ לישנא דכי פתח ולהנ"ל

מובן על שהתחיל באיש איש ופירושו שלא נהג כאיש רק בעת אשר כבר תשטה וגם בו המעל שהוא הגורם ושפיר מוכח דהוא דומה לה ואין מזווגים אלא לפי מעשיו וי"ל עפמשה"ק הש"ס ע"ז והלא מ' יום קודם יצירת הוולד מכריזים ותי' הא בזיווג ראשון הא בזיווג ב' ואז"ל איש ואשה זכו שכינה ביניהם והיינו שבאיש אות י' ובאשה אות ה' ולפי"ז י"ל דרק הנשוי אשה נקרא איש דיש בו אות י' מן השכינה השרוי' ביניהם אבל באינו נשוי אין לה ליוד מקום בשמו אחרי שהאות הזה אינו אלא לעדות להתחברות הזוג והשכינה ביניהם וז"ש איש איש כלומר שנשא כבר ב' פעמים והוא הזיווג השני אז אין מזווגים אלא לפי מעשיו כתי' הש"ס הנ"ל ובילקוט פירש לעשות האשה כאיש כי האיש מותר מה"ת לקח ב' נשים אבל האשה אסורה להנשא לשנים והטעם שהיא קנינו של בעל והבעל אינו קנין של האשה כמ"ש כי יקח איש אשה והוא ימשול בך אבל האשה המנאפת טועה בדמיונה ומשווה א"ע לבעלה כמו שהוא מותר כך היא מותרת כמו שאומרים בזמנינו פרויען עמאנציפאטיאן ע"כ נאמר ומעלה דמשמע שוגג ולא ידענו במה שגגה הלא במזיד זינתה ולהנ"ל זהו שוגג שלה שסברה שהיא כמוהו וזהו לעשות האשה כאיש שהיא סוברת שהיא כמוהו בשוה ע"כ אמר לה הכהן אם לא שטית טומאה "תחת אישך" כלומר שידעת שאין אתה דומה לו כ"א אתה תחתיו והוא ימשול בך ולא ששניכם כמו איש איש ועד"ז י"ל בדרך צחות מ"ש רש"י אם אתה מעכב את המתנות תצטרך להביא את הסוטה אל הכהן" כי אשה עינה צרה באורחים ומסתמא אינו מעכב את המתנות אלא בשביל שאשתו מושלת עליו והיא מעכבת לתת וכיון שהוא שומע לקולה ומחשיבה בשוה לו סופה שתזנה כנ"ל באמרה שהיא שונה לו ויצטרך להביאה אל הכהן: שם ואיש את קדשיו לו יהי' איש אשר יתן לכהן לו יהי' פירש"י ממון הרבה עפמ"ש אל תהיו כעבדים המשמשים ע"מ לקבל פרס והק' תוס' מהאומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני ה"ז צדיק גמור ותי' במד"ש ורש"א בח"א פסחים ח' דשאני צדקה שנאמר בחנוני נא בזאת ע"כ מותר ע"מ לקבל פרס ונ' דה"ט שע"כ אינו רשאי ע"מ לקבל פרס כי שכר עוה"ז נגד שכר עוה"ב אשר עין לא ראתה הוא כמר מדלי ויפה שעה א' בקורת רוח בעוה"ב מכל חיי עוה"ז ע"כ אינו רשאי להחליף עולם עומד בעולם עובר כדאי' בש"ס גבי כחב"ד דצדיקים יהי' להם שלחן של ג' רגלים ולו יפחתו מה שנהנו בעוה"ז אבל בצדקה וגמ"ח שהקרן קיימת לו לעוה"ב אף שאוכל פירותיהן בעוה"ז ע"כ מותר ע"מ לקבל פרס והנה עובד ע"מ לקבל פרס נקרא עובד כמ"ש אל תהיו כעבדים אבל שלא ע"מ לקבל פרס יקרא בשם איש ואדון וז"ש ואיש את קדשיו מה שהקדיש לצדקה ולג"ח לו יהיו כי יבוא על שכרן בעוה"ב מהקרן קיימת לו אף אם

יאכל פירותיהן בעוה"ז ע"כ לא תאמר שיכונה בשם עבד נבזה אם יתן צדקה ע"מ לקבל פרס כ"א ואיש אשר יתן לכהן נשאר באישיותו ואדניתו אם גם יתן לכהן למען לו יהי' ממון הרבה כפירש"י:

עוד י"ל עפמ"ד הואיל ואי בעי מיתשיל עלי' דחלה ותרומה כדידי' דמי אבל לאחר שמסר אותם ליד כהן שוב א"י לשאל עליו כדאיתא בנדרים עיין רא"ש בשם רא"מ וז"ש ואיש את קדשיו אף שכבר הקדיש וסד"א דלא מקרי עוד דידי' קמ"ל דאעפי"כ לו יהיו נחשבי' כשלו הואיל וא"ב מיתשל עלי' אבל אשר יתן לכהן אז לו לכהן יהי' כיון דא"א עוד למיתשל עליו:

שם וישלחו מן המחנה כל צרוע וכו' ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם ובמסור' שבבה"ט ולא יטמאו את שם קדשי עפי"מ אז"ל שבשעת מתן תורה נתרפאו המצורעים והזבין כי במקום אשר ד' שהוא תכלית השלימות שוכן כל מום וחסרון לא יהי' בו וכ"ה בילקוט פרשתינו שעד שלא חטאו ולא היו בהם זבים ומצורעים ע"כ אם ישארו במחנה ישראל אשר בקרבו קדוש ידועי חולי האלה יהי' ח"ו חילול לשמו הגדול ית' שבקרבתו לא ירפאו מדווי' האלו ע"כ אמר ולא יטמאו את מחניהם והטעם אשר אני שוכן בתוכם והוסיפה המסורה ולא יטמאו ויחללו עי"ז את שם קדשי כן:

וישלחו מן המחנה וכו' כי נאמר בהתחברך לרשע פרץ ד' את מעשיך ופי' בלו"א מ"ש פעמיו ירחץ בדם הרשע שבאבוד רשעים רנת צדיקים הוא שעי"כ נכון דרכם ללכת באורח מישור באין מכשול ופי' בלו"א שז"ש בלבן ויברך אתהם וילך וישב לבן למקומו שזהו הברכה שנפרד מהם ושוב אין פרץ ויעקב הלך לדרכו דרך הקדש כמאז ומקדם בטרם התחבר לרשע והנה החוטא בגוף שתאוותיו מושלות עליו ולא יוכל לעמוד כנגדם נוכל לכנותו בשם נקיבה כי תש כחו וחילו כנקיבה אשר הבעל ימשול בה אבל החוטא בנפש ויש לו שרץ במוחו והוא משפיע מרעתו גם על אחרים ומחטיא את הרבים לו יאות שם זכר כי לא מרפיון כחו במלחמת היצר הוא חוטא ובדרז"ל צרוע או זב נקראים בשם טומאה היוצא מגופו וזהו הרמז וישלחו מן המחנה ויפרדו משלומי אמיני בנ"י הן כל צרוע וזב אשר טומאה יוצאת מגופן ורק תאות גופם המה בעוכריו להדיחו מדרך ד' אבל נשמתם לא מגואלה הן כל טמא לנפש אשר ירד מטה לטמא גם את נפשו והוסיף לבאר מזכר עד נקיבה תשלחים הן החטאים בנפש המכונים בשם זכר והן החוטאים רק בגוף אשר נקבה יקראו בשמותם כנ"ל את כלם תשלחו מאתכם למען אשר לא יטמאו את הטהורים ע"י חברתם ולמען יוכלו השלמים לעבוד את ד' באין מכלים ומפריע ע"ד וילך יעקב לדרכי הנ"ל וסיפר הכתוב ויעשו כן בנ"י וישלחו מן המחנה כל הטמאים הנ"ל

ואחרי שביערו הרע מקרבם ופעמיהם רחצו הי' היכולת בידם כאשר דבר ד' אל משה לקיים פיקודיו כן עשו בנ"י אבל בטרם שהרחיקו מתוך מחניהם את הטמאים המטמאים לא יכולו גם הטהורים לעשות ככל אשר צוה ד' את משה. ומיושב בזה דקדוקו של אוה"ח על כפל הלשון ויעשו כן בנ"י וכפל לאמור כאשר דבר ד' אל משה כן עשו בנ"י ולהנ"ל הראשון קאי ששלחו מחוץ למחנה את הטמאים וע"י הפרודם את הטמאים הי' ביכולתם לעשות ככל אשר דבר ד' אל משה אלה המצות והחקים כלם שלא יכולו לקיים כ"ז שהתחברו עם המטמאים:

שם איש תשטה אשתו פירש"י שמועלת באיש מלחמה של מעלה ואשה של מטה הך איש מלחמה י"ל כי לכאורה אין הקב"ה צריך ללחום נגד אויביו אחרי שבדבר ד' הכל נעשה וברוח שפתיו ימית רשע מה מקום למלחמה זו אבל עשה ד' ככה ולוחם עם אויביו למען ילמדו ממנו להלוך בדרכיו כי רבים אומרים לנפשם שע"כ לא ילחמו נגד יצרם הרע אחרי שהקב"ה ברא אותם בנטיי' אל הרע אין ברצונם להלחם נגד טבעם כמ"ש בלו"א נח מ"ש עכשיו שלא זכיתם אתם אומרים אש שלח בעצמותי שהקב"ה הבעיר בלב איש אש התאוה ע"כ לבטל טענה זו גם הקב"ה נלחם עם שונאי' למען ממנו ית"ש ילמדו וכן יעשו ללחום את יצרם ולפי"ז האשה הסוטה שלא רצתה להלחם עם יצרה הזונה ע"כ מעלה באיש מלחמה של מעלה שלא למדה ממנו ללחום ובהיות שאין מעילה אלא שוגג לכאורה יק' מאי שוגג יש בסוטה הלא זינתה ברצון ובשאת נפשה ולהנ"ל זהו השוגג שדנה בעצמה שאין לה ללחום נגד יצה"ר אשר ממרום שלח אש בעצמותיה אבל מצידא תברא אחרי שאז"ל אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי א"כ מטבעה הי' לה לידבק בבעלה שעשאה כלי והיא זינתה נגד הטבע ע"כ אוי לה מיצרה ומיוצרה וזהו שמועלת באיש מלחמה שלמעלה שלא רצתה ללחום נגד טבעה א"כ לא הי' לה לעזוב את איש בריתה שעשא' כלי: שם והקריב אותה הכהן והעמידה לפני ד' כי אם נקיי' היא ונזרעה זרע היא עומדת במדריגה רמה ונשגבה כאז"ל יהי חלקי במי שחושדים אותו ואין בו ואם לא נקתה אז תרד לשחת לנפיל ירך ולצפות בטן ע"כ אמר או שיקריב אותה ע"י המים המארררים שהיא בעצמה כקרבן כליל תקטר אבל אם נקיי' היא וחשדו אותה במה שאין בה אז תעלה מעלה והעמידה לפני ד' במעלה רמה ונשגבה:

שם ונקה האיש מעוון והאשה ההיא תשא את עוונה ובמסורה שבבעה"ט ונשא את עוונה כי ישנם נשים שדעתן קלות ואומרות אף שהן חוטאות מ"מ בעליהן זכאים עבורן שעל ידיהן וזכות בעליהן ינצלו מעונש אבל באמת נהפוך הוא כמ"ש בשלה"ק אקרא דוזכרתי את בריתי הנאמר בתוכחה שע"י שהם בני צדיקים יגדל עוד עוונם כ"כ ע"י

שבעליהם יראי ד' עוד ירבו המדורה להכביד עונשם וז"ש ונקה האיש מעון אם הבעל הוא נקי צדיק עי"כ האשה ההיא שיש לה בעל כשר וישר עוד תשא ותגביה את עוונה למעלה ראש ונשא והגביה היא את עוונה:

עוד י"ל לפמ"ש אקרא ונקתה ונזרעה זרע שאם ילדה בצער תלד בריוח ובאמת בילקוט ר"ש חולק ואומר אין נותנים לעבירה שכר ובטעמיי' דרבנן י"ל אחרי שנסתרה כדי טומאה וכבר היתה קרובה לטומאה ואש בנעורת ואינו דולק ובכ"ז חגרה בעוז מתניה ופירשה קודם מעשה ע"י שכבשה את יצרה בדין הוא שתטול שכרה ועוד אחרי שאז"ל איהי בקרא ואיהו בבוצינא שמסתמא גם הוא בגד באשת בריתו ובו מעל לנאוף עם אחרת סברה בדעתה שברית הנישואין הוא כמו תנאי שהתנו שנים ביניהם ואם האחד לא יקימנו גם האחר אינו מחוייב לקיימו וז"ש בה מעילה בשוגג שזהו שגגתה שטעתה לומר כמו שהוא עבר בריתם גם לה הותרה הרצועה וזהו ממעלה בשביל שסברה שגם "בו מעל" שהוא הפר ברית הנישואין ג"כ ואם בכ"ז שהיתה לה לנקום בבעלה וכאשר עשה כן יעשה לו ולא עשתה כן וגם כבר היתה קרובה לחטא ועצרה א"ע מלחטוא ראוי לה השכר שתלד בריוח וזהו שאמר הכהן אליה "ואם לא שטית טומאה" "תחת" אישך והוא כמו עין תחת עין שהוא גמול ותשלום ואת אם לא גמלת לו כרעתו לא לבד שלא יזיקו לך המים המאררים כ"א ונקית ממי המרים האלו שעל ידן תהי' נקייה וזכה וזוכית לשכר ולפי"ז י"ל דכ"ז אם היא יודעת באמת שהוא רועה זונות ובו מעל ובכ"ז אף שהי' לה כפלים לתושיה להתיש כחה שהיתה כבר קרובה לחטוא ועוד שהיה לה לשלם לו כרעתו והיא לא עשתה כן ע"כ תבוא על שכרה משא"כ אם הוא באמת מנוקה מעוון ואין בו נפתל ועקש לא תקבל שכר וז"ש הי' אם לא נטמאה "וטהורה היא" ודקדק באוה"ח על כפל הלשון כלומר אם רק היא טהורה אבל הוא טמא ורועה זנות אז ונקתה ונזרעה זרע שתלד בריוח אבל ונקה האיש מעוון אם הבעל נקי וטהור וחף מפשע ואין בו מה שחשדה אותו אז תשא היא את עונה גם בעתיד ואינה מקבלת שכר כ"א לעוון לה יחשב שנסתרה:

שם כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לד' שהאדם ששומר פיו ולשונו מלנדור נדר ורק לעתים רחוקות הוא נודר לזרוזי נפשי' כמעשה דנזיר פ"ק דנדרים הוא לפלא בעיני שומעיו שיודעים שהוא נמנע לנדור ומשרים ישפטו שבע"כ רק ההכרח יאלצהו ובודאי כונתו לשמים משא"כ מי שהוא רגיל בנדרים ובשבועות לא ידענו מה הי' לו אם כונתו לשמים וז"ש איש כי יפליא שהוא למלא בעיני השומעים את נדרו מאדם שהוא נזהר בנדרים ושומר פיו ולשונו אז ברור שכונתו להזיר לד' כמעשה דשמעון הצדיק פ"ק

דנדרים הנ"ל שלא אכל מאשם נזיר רק מאותו שנזר להכניע את יצרו ועפי"ז י"ל מ"ש להלן "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו" כי לא ידענו אם הנזיר כונתו לשם שמים כנ"ל אבל כלפי שאז"ל צדיקי' אין הקב"ה מביא תקלה ע"י אם ראינו שנזיר נכשל בטומאה בימי נזירות זהו הוכחה שלא היתה בתחלה כונתו לש"ש שא"כ לא הי' נכשל וזהו וכי ימות מת עליו בימי נזרו ונכשל לטמא נזירתו זהו לעד נאמן וטמא את "ראש" נזרו שגם בתחלה ובראשית נזרו לא היתה כונתו זכה וברורה כ"א טמאה וז"ש ג"כ "והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו אחרי שאירע לו טומאה ותקלה ע"כ גם הימים הראשונים שנהג בהם נזירות והיה להם תקומה ומעלה לע"ע שראינו שנכשל יפלו ממדרגתם למטה וז"ש ג"כ "ביום מלואת ימי נזרו יביא אותו אל פתח אוה"מ" ופירש"י יביא את עצמו הכונה ג"כ כנ"ל שרק אחרי מלאת ימי נזרו בקדושה וטהרה בלי שום מכשול ופגע אז יקריב א"ע אל פתח אה"מ כי קדוש וטהור אבל אם נכשל לא:

שם בסמיכת פ' נזיר לפ' ברכת כהנים י"ל עפמ"ש לעיל פ' בחקתי שלא לבד בעת קיום המצוה תלוהו כ"א בחקתי תלכו שאף לאחר שכבר קיים אותה היא תנחנו ותנהלהו ובאלשיך הובא בכוה"ק כ' שזה שנאמר ואחר ישתה הנזיר יין שאף שכבר כלו ימי נזירותו מ"מ עוד יקרא בשם נזיר כי קדוש יהי' לעולם ע"י נזירתו וז"ש ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו ופירש"י א"ע אל פתח אוה"מ שלא יסתפק הנזיר בזה שכל שלשים יום ינהג א"ע בקדושה וטהרה ואחרי שעברו ומלאו ימי נזרו הימים הראשונים יפלו ואין זכרון לראשונים מבלי השאיר אחריהם זכר לברכה כ"א זאת תורת הנזיר שהנזירות יורהו ויאלפהו בינה שביום מלאת ימי נזרו וכבר עברו ימי פרשתו אז ג"כ הנזירות שקדמה יפעול עליו לטובה בכל ימי חייו ולא יליזו מנגד עיניו ויביא אותו א"ע לידי מדרגה גבוהה לעמוד תמיד חי לפני ד' לפני פתח אה"מ ועד"ז י"ל מ"ש "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא" ואז"ל שציער א"ע מן היין עפמ"ש בלו"א וישלח מ"ש ויהי' ביום הג' בהיותם כואבים שמי שעושה המצוה לשמה אינו מרגיש בצער וכאב כמ"ש שש אנכי על אמרתך והנזיר אם פורש א"ע מן היין וכונתו לשמים אין לו שום צער מפרשתו אבל אם רק בחפזון נדר אז הוא מרגיש בצער הפרשה ומחכה ליום שיכלה נזירתו וישליך מעליו המשא לעיפה אשר נטל עליו בחפזו והוא באמת אינו קדוש רק עד תשלום נזירתו אבל מכאן ולהלן חולין הוא ומחלל קדושתו הקודמת וז"ש וכפר עליו מאשר חטא על הנפש ומהו חטאו וקדש את ראשו ביום ההוא דייקא רק כל ימי נזירתו הוא קדוש אבל אחרי עברם אין עוד זכר לקדושה אצלו ושפיר דז"ל שציער א"ע מן היין שאם הייתה כונתו זכה אף שלא שתה בכ"ז לא הי' לו צער בפרישתו. ולפי"ז הנזיר אשר

כונתו זכה לא יסתפק במה שנוהג א"ע בקדושה יתירה כל ימי הזירו כ"א הנזירות תורה לו לנהוג כל ימיו בקדושה וטהרה ע"ד שפי' "מה יפו פעמיך בנעלים" שלא די אם ביום הכפורים שאסור בנעילת הסנדל נישר אורחותינו כ"א גם בימי החול שאנו לובשים נעל גם אז צריך להיות יפו פעמיך וז"ש כפי אשר ידור כפי מה שהיתה כונתו בעת נדרו כן "יעשה" גם לעתיד על חתורת" נזרו שנזירותו תורהו ותלמדהו בינה אף על העתיד וע"ז המשיך לומר כה תברכו את בנ"י יברכך בממון וישמרך מן המזיקים כפירש"י שלא די בברכה לבדה כ"א בשמירת הברכה שתהא שמורה ומצויי' אצלו תמיד ולא תמוש ממנו כ"כ בענין המצות לא מהני עשיית המצוה לבדה כ"א צריכה שתהא המצוה שמורה אצלו וערוכה כל ימי חייו. וז"ש ג"כ "והימים הראשונים יפלו כי טמא" אם רק בימי נזירתו קדש א"ע ואח"כ הסיר המצנפת והרים העטרה ולא נשאר רושם מקדושתו אז נזיר כזה לא יקרא קדוש כ"א חוטא על שציער א"ע מן היין:

עוד י"ל בסמיכת הפרשיות כי בכל דבר האמצעי משובח ולא יהלך אדם בצדי דרכים והנה הסוטה עברה את הגבול בשעה שפרעה מוסרות והנזיר להיפך שציער א"ע מן היין ונקרא חוטא והורה לנו התוה"ק ששני הדרכים האלו אינם מתוקנים כ"א כה תברכו את בנ"י שלא יהיו לא כסוטה ולא כנזיר כ"א יברכך ד' כדז"ל בממון שתהנה מעולמך ולא כנזיר הפורש ממנו אבל ישמרך גם מן המזיקים שלא תהיו כסוטה הפורעת חק ומוסר כ"א וישם לך שלום הוא הדרך האמצעי שעושה שלום בין הקצוות:

שם כה תברכו את בנ"י אמור להם ומתרגמי' כד תימרון להון וכן קיי"ל בש"ע דאין הכהן חייב לברך עד שיקראנו הש"ץ וצריך טעמא מ"ש משאר המצות שהכהן מחוייב ואינו תלוי בקריאת הישראל אותו לעשותו ונ' עפמ"ש א"ד ז"ל בכ"ס לפרש ד' רש"י אמור להם אמיר' שלימה בלב שלם כי הכהנים המברכים את ישראל יש להם תועלת גם לעצמם שכל מה שתרבה השפע על ישראל ירבה דגנם ותירושם וע"כ גם הכהנים יהי' להם תרומות ומתנות בריבוי ולא באלה חפץ ד' שיהיו כונת הכהנים בברכתם לתועלת עצמם כ"א רק לטובת ישראל בלב שלם ובנפש חפיצה ולא לכבוד עצמן ידרשו א"ד ז"ל ולפי"ז י"ל דה"ט דאין הכהן מברך עד שיקראנו ישראל כי בזה הוא נותן ראיי' מהימנא שלא להנאת עצמו הוא מברך דא"כ הי' לו לברכו בכל עת ועונה עוד טרם יקראהו למען שמברכתו גם הוא יבורך ע"כ צוה ד' את הברכה רק אחרי שיקראהו הישראל וזהו לאות ולמופת שרק לטובת הישראל ולצרכו הוא מכוון בברכתו וי"ל דמה"ט ג"כ הכהנים נושאים את כפיהם בשעת הדוכן כי הידים הם הכלי והאמצע לקבל בהם מתנות כמ"ש פשט העני את ידו וכ"ז אם הם כדרכן במקומם הטבעי אבל אם מגביה את ידיו למעלה

מכתיפו בשעה זו שהם שלא במקומם אינם ראוי' לקבל מאומה ע"כ להורות שהכהן אינו מכוון בברכתו שגם הוא ישבע בצחצחות ברכתו את ישראל ע"כ הוא מעתיק את הידים ממקומם הרגיל אשר שם עשוי' לקבל ומגביה אותם למעלה להורות שאין מחשבתו על עצמו כ"א רק על ישראל וז"ש במדרש "למה הכהנים נושאים את כפיהם לומר לך הכהנים מברכים את ישראל והקב"ה עומד עליהם שנא' משגיח מן החלונות" עיין כ"ס הכונה כנ"ל שהכהנים מברכים רק את ישראל ולא את עצמם כי רק הקב"ה עומד עליהם וכל מחשבתם רק לקיים מצות השם וי"ל בזה מ"ש ז"ל בסוטה "כה תברכו בנשיאת כפים א"א אלא שלא בנשיאת כפים ת"ל וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מה להלן בנשיאת כפים אף כאן בנ"כ כי לפי הנ"ל שנ"כ מורה שאינם מכוונים להנאת המתנות שיקבלו ביתר שאת אם יבורך ישראל א"כ בזה"ז שרוב מתנות כהונה אינם נהגות כתרומות ומעשרות סד"א שאין צריך לנשיאת כפים שהרי אין מקום לחשוד את הכהנים שלתועלת עצמן הם מברכים ובפרט כמ"ש בשאילת יעב"ץ שכהנים שלנו שאינם אלה כהני ספק צריכים להחזיר אפי' פדיון הבן שיקבלו אבל אחרי שיש עוד טעמים אחרים לנ"כ שהשכינה למעלה מראשותיהם ע"כ גם בזה"ז שאין כאן מקום לחשדם כנ"ל בכ"ז צריך נ"כ והראייה שהרי במדבר ג"כ לא היו נוהגים תרומות ומעשרות ולא הי' מקום לחשוד את הכהן שלכבוד עצמו הוא מברך ובכ"ז נאמר וישא אהרן את ידיו ש"מ דאיכא טעמא אחרינא בלי טעם החשד וזהו הכונה יכול בזה"ז שאין כאן חשד שלא בנ"כ ת"ל וישא אהרן שג"כ לא הי' חשד ואפ"ה נשא כפיו. וי"ל בזה ד' הש"ס חולין מ"ט למדנו ברכה לישראל מפי כהנים לכהנים עצמן לא למדנו כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר וכו' הקב"ה מברך לכהנים ר"ע אומר למדנו ברכה לישראל מפי הכהנים מפי הגבורה לא למדנו כשהוא אומר ואני אברכם הכהנים מברכים את ישראל והקב"ה מסכים על ידם ולר"ע ברכה לכהנים מנ"ל ואברכה מברכיך ומאי מסייע כהני דמוקים לה ברכה דכהנים במקום ברכה דישראל עיי"ש ונתקשו בו המפ' ז"ל מאי מעילותא דברכה של הכהנים במקום ברכה דישראל מ"ל הכא ומ"ל התם עוד דקדק בכ"ס בשם ס' צפנת פענח למנ"מ נקיט הש"ס הך למדנו ברכה לישראל מפי כהנים כיון דעיקר מחלוקתן של ר"י ור"ע אינו אלא על הברכה שיתברכו הכהנים ולהנ"ל י"ל דאי מאברכה מברכיך י"ל דהכהנים לא יתברכו אלא אם מכוונים רק לברך את ישראל בלב שלם מבלי לחשוב על תועלת עצמן אז נקרא בצדק מברכיך אבל אם לתועלת עצמן מכוונים הלא לא נקראו בשם מברכיך כי לא על ישראל הם מכוונים כ"א על עצמם אבל אם הכהנים יתברכו מקרא דואני אברכם אז בכל אופן שיברכו את ישראל אף שיכוונו בלבם לתועלת עצמם מ"מ הלא סתמא

נאמר ואני אברכם וכמו שברכת כהנים את ישראל תתקיים אף אם הכהנים אף לתועלת עצמם הם מכוונים כי מה פרעו ישראל בזה שהכהנים מכווני להנאת עצמן והנה האדם לא שמע רק פי המברכים ולא יראה ללבב לדעת כונת הכהנים אם לתועלת עצמן או לא וז"ש למדנו ברכה לישראל "מפי" הכהנים אנו שמענו רק מפיהם ולא ידענו מה בלבם מנין שהכהנים מתברכים אם אין כונתם זכה וברורה ע"כ ר' ישמעאל מסייע כהני שבכל אופן יבורכו הכהני' דמוקים לי' במקום ברכה דישראל כמו שהישראל יתברכו בכל גווני כנ"ל כ"כ הכהנים יתברכו בכל אופן אבל לר"ע דיליף ברכה לכהני' מואברכה מברכיך וכ"כ דמברכיך לא נקראו רק בשמכונים רק לצורך ישראל ע"כ רק בשכונתם לישראל יתברכו הכהנים אבל לא אם כבוד עצמן הם דורשי'. ובזה י"ל מדרש פליאה הובא בדמש"א פ' שמיני אקרא הנ"ל וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם הה"ד טוב מעט לצדיק שע"י שהכהנים נושאים את כפיהם למעלה למקום שאינם ראויי' לקבל מתנות מזה אנו רואים שהכהנים הצדיקים יסתפקו במועט אשר להם ולא יכסופו אחרי המון רשעים:

שם יברכך ד' במסורה הובאה באהל יעקב אפס כי לא יהי' בך אביון כי יברכך ד' ויברכך ד' נווה צדק אחרי שכל אשר יעשה הא' הוא יהי' לעולם ואם יבורך גבר מאת ד' בעשירות לא צריך לשמירה ולנטירותא יתירתא כי שמור הוא לבעליו עיי"ש שהקב"ה השפיע עליו ברכתו ומה הוא קיים אף ברכתו לא יאונה לה כל רע אבל רש"י פי' וישמרך מן המזיקים פי' בלו"א הם המזיקים הרוחנים הבאים בצל הכסף כמו החמדה והגאוה ורם לבב ולזה צריך בודאי שמירה שלא יהי' עושר שמור לבעליו לרעתו אבל העשירות שניתן מאת ד' אף בלי שמירה לא יחסר וזהו אפס כי לא יהי' בך אביון כי יברכך ד' שאם הקב"ה יברך גבר הברכה קיימת לעד ולא יהי' בך אביון גם בלי שמירה א"כ מהו וישמרך לזה תירץ יברכך ד' נווה צדק שאף שביתך מלא כל טוב לא תשמן ולא תבעט כ"א נווה צדק ישאר ביתך לעדי עד אף שמלא ברכת ד' על כל גדותיו:

שם ישא ד' פניו אליך עפמ"ש באדה"ר אחר חטאו ויתחבא האדם ואשתו כי אחרי חטאו מתייירא האדם לגשת אל הקדש ואם ד' יראה עליו ישא ד' פניו אליך תבהתהו פחד ובהלה וזהו ברכת הכהנים שתחי' חיי אושר וצדק עד שאם הקב"ה ישא פניו אליך שתראה פניו לא תחת ולא תפחד עד שאין שלום בעצמיך כ"א אם גם בא לראות ולראות ישם לך שלים שובה ונחת וזהו ג"כ מ"ש וידעת כי שלום אהלך אבל בתנאי ופקדת נווך ולא תחטא אבל לרשעים אין שלום אמר ד' ואפשר להעמיס כן בכונת הפליאה הובאה בדמש"א פרשתינו "אין שלום אמר ד' לרשעים מכאן שהקב"ה אוהב את הרשעים" שמזה שהרשע

מרגיש בעצמו אי שלום פחד ומגורות בלבבו בעת אשר ד' עליו יראה מזה מוכח שקול דודי דופק על פתחי לבו פתחו לי פתח כחידה של מחט לחזור בתשובה כי ד' אוהב גם את הרשע ורוצה בתשובה:

עוד י"ל עפמ"ש בלו"א יתרו כ"ד לפי מ"ש יאר פניו אתנו סלה שלא נסתפק בזה שפנינו יהיו צוהלות ושמחות מרוב טובה כ"א נשתדל כמו שפנינו מאירים כן פני הקב"ה יאירו בשמחה על אשר אנו הולכים בדרך הישר וז"ש ג' פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ד' כלומר שוה בשוה עם פני האדון כמו שאנו שמחים ברגלים כן ישמח ד' עמנו וזהו את כמו עם פני ד' שוה בשוה והנה אם פנינו שוחקות ופני ד' עצבות לרוע מעלילינו אז אין שלום והרמאניע בינינו בינו ית"ש כ"א התנגדות ע"כ בך יברך ישראל שאם ישא ד' פניו אליך לדמות פניו ית"ש לפנינו יהי' שלום ושיווי גמור בלי שום התנגדות:

עוד י"ל עפמ"ש פ' בשלח לפ' כי יד על כס יה מלחמה לד' בעמלק שאם אין אנו נוקמים את נקמתינו בעמלק מה שעשה לנו רק מלחמה לד' שאנו לוחמים עמו על שהתריס כלפי מעלה אז יד הצדיק מושלת על כס יה ע"ד ותגזר אומר ויקם לך ופי' דמות על הכסא כמראה אדם עליו מלמעלה שכביכול האדם עומד למעלה מן הקב"ה שהוא גוזר והצדיק מבטל ופי' ויבואו בני האלקים להתיצב על ד' והנה מקום אתי ונצבת על הציר והנה מי שהוא עומד למעלה וגבוה ממנו אם ברצונינו לראותו פנים אל פנים צריכים לישא את הפנים כלפי מעלה ע"כ אמר כביכול אתה תהא למעלה על הציר עד שאם הקב"ה ברצונו לראותך צריך לשאת את פניו כלפי מעלה לראותך אבל בתנאי הנ"ל אם רק מלחמה לד' בעמלק שאתה לוחם רק עבור כבוד שמו ית' אבל וישם לך שלום מה שמגיע לך שהרע לך לא תזכור ולא תפקוד כ"א שלום בינך לבינו כאלו לא פגע ולא ננע בך לרעה:

שם קח מאתם והיו לעבוד וכו' במדרש הובא בישמח משה הה"ד והי' ביום הו' והכינו את אשר יביאו עפמ"ש בספורנו כי א"ר הי' סבור שכל משא הלוים יהי' בכתף ולא יצטרכו לעגלות ובקר והנה מה שצוה לו הקב"ה אעפ"כ לישא בעגלות הטעם כי אלו הי' יכול האדם לקיים המצות בעצמו בלי שום עזר וסייע מאלקיו אז בודאי טוב מזה אם יעשה המצוה בעצמו ובגופו בלי שום אמצעי המסייע כדי שתקרא המצוה על שמו לבדו ואין לדבר אחר חלק אתו אבל אחרי שאין ביכולת האדם לקיים המצוה בעצמו בלי שום עזר מקודש וכיון שכל מעשהו סוף סוף אינו אלא הכנה שהוא מכין א"ע לקיים המצוה והאל גומר על ידו א"כ אין חילוק אם ישתמש גם באמצעי אחרי שגם בלי אמצעי לא יקרא המצוה על שמו לבד כי לא עשה אלא הכנה דרבה ע"כ אמר הקב"ה למ"ר קח

מאתם את העגלות להיותם מסייעים להם אחרי שסוף סוף גם בלי אמצעי אין כאן רק והכינו את אשר יביאו את כל אשר יביאו ויעשו לכבודי לא יקרא רק הכנת ולא גמר:
שם במד"ר אמר הקב"ה חביב עלי קרבן הנשיאים כשני לחות הברית נאמר כאן זה קרבן ונאמר להלן מזה ומזה הם כתובים עפמ"ש בלו"א חקת לפ' מ"ש זאת חקת התורה אשר צוה ד' שמהחוקים שאו"ה מונים עליהם ולפני השכל השופט אינם יכולים לעמוד מזה נודע שהתורה מן השמים כי ב"א לא יתן חק וציווי כזה אשר אין לו שום טעם וסבה עפ"י שכל האנושי וזהו זאת חקק התורה הוא מופת חותך שד' צוה אותם ולא מעשה בנ"א הם והנה מקרבן נשיאים שהוכפלו י"ב פעמים ג"כ מוכח שהתורה מן השמים כי בן אדם לא ועשה כזאת שיכפול זה כמה פעמים דבר א' ולא מצינו כן בא' מהספרים אשר כוננו מעשה ידי אדם אבל אחרי שהתורה מן השמים אז הבין דרכה והוא ידע שכאו"א מהנשיאים כיון כונה אחרת והקב"ה ידע סודן של כל קוץ וקוץ שנאמר ונשנה והנה ממה שהלחות מזה ומזה הם כתובים ומ' וס' שבלוחות בנס היו עומדות מוכח ג"כ שהתורה מן השמים וד' המדרש המה כמבוארים:
שם לעיל ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש ומן העפר אשר יהי' בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים יש לרמז עפמ"ש המפרשים שהנשמה שולחה מגבהי מרומים אל הגוף העכור למען תעשה מלאכת האלחעמיע להוציא יקר מזולל לזכך ולנקות את הגוף עד שגם הוא יתעלה למעלה רוחניות ועיין מ"ש לעיל פ' נח לשאת כל בשר אשר בו רוח חיים וגם מ"ש בשגם הוא בשר כלומר הרוח נעשה בשר וגשמי תחת אשר הי' לו להגוף להפך לרוחני ואז"ל אלקיכם כהן הוא והנשמה מכונה בשם מים כשם שהם יורדים ממעלה למטה כן גם הנשמה ממקור מחצבתה בגבהי מרומים ירדה מטה לעמק העכור לשכון בגווית אפר ועפר וגם נקראת קדושה כי נשמה שנתת בי טהורה היא וזהו הרמז ולקח הכהן הוא הקב"ה את המים הקדושים היא הנשמה הטהורה ונתן אותה בכלי חרש הוא הגוף הדומה לחרס הנשבר וגם יסודו מעפר כחרס והסבה שעשה ד' בן הוא כדי שמן העפר והאדמה יתן אל המים שהגוף יזדכך להיות כנשמה:

החדש על פרשת בהעלותך

אל מול פני המנורה יאירו ז' הנרות במדרש הובא בי"א הה"ד יראו את ד' קדושיו עפמ"ש בספורנו שהרמז שיארו אל מול פני המנורה ז' הנרות הוא שבין העוסקים בחיי עולם והם הימין והן העוסקים בחיי שעה והם השמאל תהי' כונתם להפיק רצון מד' כמז"ל אלמלא עליי' לא מתקיימא אתכליא אבל באמת דבר קשה הוא זה שאף המשמאילים

תהיה כונתם לשמים ורק אם שפתי כהן כמו אהרן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפי קדוש עליון כמוהו אפשר להגיע למעלה רמה כזו שאף המשמאלים תהי' כונתם רק לש"ש ע"כ אמר דבר אל אהרן ואמרת אליו דייקא שרק בהעלותך אתה בקדושתך וטהרתך את הנרות תוכל לפעול שאף המשמאילים כנ"ל יאירו אל מול פני המנורה וע"ז אמר ויעש כן אהרן ופירש"י להגיד שבחו של אהרן שזהו שבח שלו שהשתדל להפיח רוח טהרה אף במשמאלים עד שאל מול פני המנורה העלה כל נרותיה ואחרי שראינו מזה גודל פעולת הצדיק מה שיכול לעשות ברוחו הכביר ע"כ אמר יראו את ד' כמו עם ד' אשר תיראו תראו גם קדושיו או כמו שאז"ל את ד' אלקיך לרבות ת"ח ותיראו את הת"ח וגם את קדושיו:

שם וזה מעשה המנורה מקשה וכו' הנה מצינו מעשה ידים שהכונה שהידים הם הפועלים ולא הנפעלים כמו מעשה ד' מה שהשם עושה ועד"ז י"ל שרומז עמ"ש למה נקרא שמו הר סיני שבו ירדה שנאה לאו"ה כי עליך הורגנו כל היום ע"י התורה ישראל סחופי' ודחופי' ונרדפי' מאו"ה ע"כ אחרי שהמנורה רומז לתוה"ק כמ"ש המפו' אמר וזה מעשה המנורה המנורה היא התוה"ק זאת עשתה שמקשה זהב טהור שישראל שנמשלו לזהב טהור נעשה מקשה שמטילים עליהם בקורנס בכשיל וכילפות יהלמון אותם ואפשר שע"ז נתקשה משה כשנאמר לו וזה מעשה המנורה שהי' קשה ורע בעיניו למה על ידי התורה ימשול על ישראל מדת הדין של או"ה כמ"ש כשראה דורו של רע"ק אמר זו תורה וזו שכרה. ועד"ז י"ל מ"ש פ"ק דכתובות גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ דאלו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ובמעשה צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ד' מקדש ד' כוננו ידיך" כי הצדיק מבטל מעשה הטבע ותגזר אומר ויקם ואז"ל אקרא דמכון לשבתך שבהמ"ק של מעלה מכוון נגד מקדש של מטה ופי' שקדושתו של הקב"ה תלוי בקדושתן של ישראל ע"כ אמר שמה שהצדיקים עושים הוא גדול יותר ממעשה שו"א הוא הטבע כי הן אמת שידי יסדה ארץ וטפחה שמים אבל מקדש ד' כוננו ידיך שהצדיקים יש לאל ידם לבטל מעשה שמים וארץ:

עוד י"ל כי התורה עמוקה ואין לבוא עד תכליתה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ומדוע עשה ד' ככה ולמה לא הבין דרכה לישראל עד שכאו"א יבין מקומה ולמה צריך יגיעה ועבודה רבה להוציא את הפנינים מגנזי סתריה אבל הטעם הוא כמו שאז"ל נדרים ל"ח שמתחלה לא ניתנה התורה אלא למ"ר ולזרעו והוא נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ומסיק הש"ס דהיינו לפלפולא וכיון שמ"ר כתיב בי' ותחסרהו מעט מאלקים שנפתחו

לו מ"ט שערי בינה ע"כ לו נגלו כל רזי תוה"ק ואין נסתר מנגד עיניו ולא יפלא ממנו כל דבר ורק לנו חלושי הראות היא עמיקא וטמירה אבל אחרי שלא ניתנה מתחלה אלא לו הלא לפניו נגלו כל תעלומותיה ורש"י פי' מקשה מלשון קישוי ע"כ הרמז וזה מעשה המנורה היא התוה"ק ע"כ היא מקשה עד ירכה ופרחה הן הציצין ופרחין לתורה והוא הפלפול קשה הטעם לזה כמראה אשר הראה ד' את משה שמתחלה רק לו לבדו ניתנה למורשה ואין לאחרים אתו ולו הלא היתה קלה כמות שהיא לפי רוחב בינתו ע"כ כן עשה את המנורה שאנו חלושי הבינה צריכים להתקשות ולייגע עדי נמצא בה מה שבתוכה עמקי חכמתה:

עוד י"ל עפמ"ש כך דרכה של תורה פת במלח תאכל ופי' שרק בתחלת לימודו בעודנו רק על דרכה של תורה ולא הגיע עדיין שעריה צריך לכתת ולייגע א"ע ואם אתה עושה כן שקיימת התורה מעוני סופך לקיימ' מעושר ואז אשריך גם בעוה"ז להתענג בדשן נפשך עיין לעיל וז"ש וזה מעשה המנורה הרומזת לתוה"ק מקשה זהב שצריך האדם לקשות א"ע בכשיל וכילפות החיי צער עד ירכה עד פרחה עד שתציץ ציץ ותגדל פרח עץ התורה עד העת ההיא צריך להיות מקשה אבל מכאן ולהלן אם כבר הפריח בגן ד' וזכה בפריה אז א"צ להיות מקשה כ"א אשריך בעוה"ז ואפשר שע"כ צריך הת"ח לסגף א"ע בתחלה הוא כמו שמ"ר בעת אשר קבל התורה ארבעים יום לחם לא אכל ומים לא שתה כ"כ כל הולך בדרכיו ורוצה לקבל את התוה"ק אינה נקנית לו אלא ביסורי' ובמניעת הנאת הגוף וזהו שסיים ע"כ צריך להיות מקשה עד שיגיע לפרחים וציצין כנ"ל כמראה אשר הראה ד' את משה בעת קבלת התורה שסיגף א"ע כן עשה לדורות את המנורה שאינה נקנית אלא ע"י מקשה. וי"ל בזה מ"ש בפרשתינו והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא הי' וחדל לעשות הפסח (ובמסורה וחדל לעולם). ונכרתה הנפש ההיא כי את קרבן ד' לא הקריב במועדו, כי מי שמקיים את התורה מעוני כדרכה של תורה הנ"ל אף אם יארע שיחטא לפעמים בכ"ז עוד שב ורפא לו כי אחרי שעל יסוד נאמן הוא לימוד התורה מעוני הוצב מתחלה גדולה הבטחת חכז"ל כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימ' מעושר ואף אם טעה לפעמים ונטה מדרך היושר עוד יחזור למקורו הטהור כי ברכת חכז"ל הנ"ל תסייעהו לחזור בתשובה אבל מי שלא הלך בדרכה של תורה הנ"ל מעוני כ"א פנק מנוער עבדו וגופו אם זה יסור מדרך הישר אין לקוות שישוב ורפא לו אחרי שעל יסוד רעוע עמדתו וגם אין לו הבטחת חכז"ל שסופו לקיימ' מעושר וזהו הרמז והאיש אשר הוא טהור גברא ועוסק בתורה אבל ובדרך "הוא דרכה של תורה הנ"ל לא הי' אם הוא יחדל לעשות א' מכל מצות ד' הוסיפה המסורה וחדל לעולם כי אין לצפות

שבודאי יחזור בתשובה ע"כ ונכרתה הנפש ההיא לגמרי מעץ החיים והטעם כי הלומד את התורה בדרכה פת במלח והקריב א"ע בתחלתו על מזבח התוה"ק לחיות חיי צער אז סופו לקיימו מעושר אבל מי שלא הלך בדרך הנ"ל ואת קרבן ד' לא הקריב במועדו בעת נעוריו והתחלתו בלימוד שהי' מיועד להקריב א"ע לד' ע"כ אחרי שעל יסוד רעוע בנינו חטאו ישא האיש ההוא גם לעתיד ואין לבטוח שבוודאי ישוב:

שם כמראה אשר הראה ד' את משה כן עשה את המנורה ופירש"י הקב"ה עשאה ונ' עפמ"ש בסוף הפ' אם יהי' נביאכם ד' במראה אליו אתוודע ל"כ עבדי משה במראה ולא בחידות ופי' המפ' שהוא ראה באספקלרי' המאירה כי מי שרואה באספקלרי' שאינו מאירה משני צדדים והוא שפיעגעל אינו רואה את הדבר בעצמו כ"א תמונתו אבל דרך חלון הפתוח משני הצדדים רואה את הדבר בעצמו ולא רק תמונתו עיין הכוה"ק ופי' מלבים והנה אם מ"ר הי' בעצמו עושה את המנורה עפ"י התמונה אשר הראהו ד' הוא עשה כתבניתה וכדמותה אבל אם הקב"ה עשה ונתנה לו להעמידה במשכן אז לא ראה רק את צורתה ותמונתה כ"א ראה אותה בעצמה כמו שהיא וזהו כמראה אשר הראה ד' את משה כמו שרגיל מ"ר לראות מראה ד' בעצם ולא רק תמונתה כי זהו ההבדל שבינו לבין שאר הנביאים כן עשה ד' את המנורה ע"כ ראה את המנורה במראה ובא במראה:

עוד י"ל כי המנורה כלה זהב טהור רומזת על ישראל שצריכים להיות זכים ונקיים כזהב טהור אין בהם סיג ופסולת אבל אחרי שאין צדיק בארץ וכו' ע"כ נתקשה מ"ר לרוב ענותנותו סבור הוא בדעתו שא"א לשום אדם להגיע למדרגה נפלאה כזו להיות כלו זהב טהור בלי סיג ופסולת אבל הקב"ה הראה לבריות ע"י מ"ר בשגם הוא בשר בכ"ז ותחסרהו מעט מאלקים וכלו זהב טהור וכל אדם יכול להיות כמוהו לעלות ברום המעלות והמדות עד שיהי' כלו זהב טהור ע"כ שלא תאמר לא ניתנה תורה למלאכי השרת ולמה הוצרך להיות כלו זך ונקי הלא א"א לבן אדם להגביה א"ע למעלה נשגבה כזו ע"כ אמר כמראה אשר הראה ד' את משה כמו עם משה שהראה לבאי עולם עד היכן יוכל ילוד אשה לעלות מעלה ע"כ כן עשה את המנורה כלו זהב טהור וישתדלו להיות כמשה:

שם והקרבת את הלוים לפני ד' וסמכו את ידיהם על הלוים עפמ"ש כל העולם כלו ניזון בשביל חנינא בני והוא די לו בקב חרובים ופי' בשביל שהוא צדיק גדול כ"כ שמסתפק במועט ע"כ הוא יסוד עולם ובזכותו ניזון העולם וכ"כ הלוים הם המורידים השפע מגבהי מרומים שיתברך על ידיהם מעשיהן של ישראל ע"כ צריכים הם להתקדש ביתר שאת כדי שיהיו ראויי' וכדאי' להוריד השפע ממעל בזכותם וז"ש והקרבת את הלוים לפני ד'

שצריך אתה להשתדל לקדש ולטהר את הלוים כדי שיעמדו חי לפני ד' תמיד קרובים לד' בכל קראם אליו. והטעם כי וסמכו בנ"י את ידיהם על הלוים כל עיקר סמיכת ישראל שידיהם יעשו חיל ויצליחו בכל אשר יעשו ע"י ברכת ד' ממעל הוא על הלוים שהמה יורידו שפעת הברכה עליהם ע"כ צריכים הלוים להיות לפני ד' תמיד כדי שתהא סמיכת ישראל עליהם ע"כ צריכים הלוים להיות לפני ד' תמיד כדי שתהא סמיכת ישראל עליהם סמיכה שיש בה ממש: שם קח את הלוים מתוך בנ"י וטהרת אותם לי אחרי שהלוים נבחרו לעבודה בשביל שלא עבדו את העגל י"ל שתוך הוא מלשון תוך ומרמה הנאמר בתילים כמו איש תככים וז"ש קח את הלוים מתוך ומרמה שעשו בנ"י וטהרת אותם בשביל שהם לי ונשארו נאמנים לשמי:

שם ויעשו את הפסח במועדו במסור' תכבד העבודה וכו' ויעשו בה, וכל חכם לב בכם יבוא ויעשו את כל אשר צוה ד' עפמ"ש "שחורה אני ונאוה ובמד"ר שחורה אני בעגל ונאוה בסיני" כי רבים אומרים שאבותינו אשר קבלו את התורה בסיני ולא חשו לעול הכבד שהעמיסה התורה על מקיימי' או שהיו עמא פזיזא ולא ראו את הנולד או שהי' כחם בריא ואולם וכח אבנים עד שלא הרגישו כובד המשא אשר נטלו עליהם אבל בני הדור הזה שהם בני הרגשה ומפונקים וחלושי כח עד שהי' להם דבר ד' למשא כבד לא יוכלו עוד לסבול עול תורה ינתקו מוסרותיה באמרם שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים אבל באמת ממעשה העגל נוכל ללמוד שגם אבותינו הרגישו בגודל הטורח אשר הוטל עליהם ע"י קבלת התורה ע"כ עד שהמלך במסבו נרדו נתן ריחו בכ"ז אח"כ שבו ונחמו על הרעה אשר עשו ומזה נודע שאף שידעו את גודל הקושי לעבוד את ד' בכ"ז הבינו חין ערכן של מצות וחשבו גודל הפסדן נגד שכרן רב טוב הצפון ע"כ ממה שעשו שוב את העגל והשליכו מהם עבותות התוה"ק ואח"כ שבו נודע שלא מחוסר ההבנה והרגשה קבלו את עול תורה וזהו ע"י ששחורה אני במעשה העגל מוכח שכאוה אני בסיני כי בא זה ולימוד על זה שלא בחפזון בלא דעת ולב קבלו את התורה ע"כ גם עלינו לכוף כאגמון תחת עול תורה ומזה הטעם קבל הקב"ה תשובת ישראל אחרי מעשה העגל אף שחטאם הי' כבד מנשוא שעד שהמלך במסבו נרדו נתן ריחו ועפ"י שורת הדין לא הי' מועיל תשובה אבל כיון שנסתעף משחרות מעשה העגל הוכחה וראיי' נאמנה לדורות שגם אבותינו הרגישו בקושי קבלת התורה ובכ"ז קבלוה ע"כ אחרי שמעז יצא מתוק הקב"ה חתר חתירה לקבל תשובתם והנה באוה"ח כ' שע"כ הוצרך הקב"ה כעת לומר שיעשו הפסח במדבר אף שהוא חובת הגוף ואינו תלוי בארץ דסד"א כיון דגבי פסח כתיב וכל בן נכר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמי' לא יאכל בו והם ע"י

מעשה העגל נתנכרו ע"כ צווה להם בכ"ז שיעשו הפסח עיין רמב"ן וספורנו והטעם שבאמת עשו את פסח הוא משום דנתקבלה תשובתם מטעם הנ"ל שנצמח מהעגל טובה לדורות למען ידעו שגם שהבינו גודל עבודת התורה ובכ"ז קבלוה וז"כ המסורה תכבד העבודה על האנשים שעבודת ד' אף שתהי' כבידה וקשה על האנשים בכ"ז ויעשו בה ולא ירפו ממנה בטענות הנ"ל והנה אם היא עבודה קשה ובכ"ז קבלו עליהם את טרחה בכ"ז היו חכמי' הרואי' את הנולד את רב טוב הצפון במעשה המצות ע"כ כל חכם לב בכם יבואו ויעשו את אשר צוה ד' ולא נמהרי לבב כ"א חכמים יודעים את העתיד וע"כ ויעשו בנ"י את הפסח במדבר ולא נחשבו כבן נכר כי תשובתם נתקבלה מטעם הנ"ל:

עוד י"ל עפמ"ש בספירנו שהוצרך הקב"ה לצוות על הפסח שלא יפטרו ממנו בשביל שמחת המצוה שקיימו במה שעשו בשמיני למילואים וחנוכת הנשיאים כמו שקרה ענין זה בבית ראשון שספרו רז"ל שביטלו את יוכ"פ בשמחת חנוכת הבית אדז"ל ומה שבאמת חייבם הכתוב י"ל כמ"ש רמב"ן בטעמא שנצטוו לעשות במדבר אף שנאמר תחלה גבי פסח והי' כי תבואו אל הארץ וז"ל כדי שתהי' זכר גאולתם והנסים שנעשו להם ולאבותיהם נעתק להם מן האבות הרואים אותם לבניהם אחריהם לדור אחרון ולא הוציא חוצה לארץ אלא לדורות והנה בטעם דאין מערבים שמחה בשמחה כ' תוס' פ"ק דמ"ק שהוא כמו דאין עושים מצות חבילות שנראה כמשא אשר רוצה לפוטרה מעליו בפעם א' וזהו ויעשו בנ"י את הפסח אף שערבו שמחה בשמחת חנוכת הנשיאים ונראה כאלו תכבד העבודה על האנשים ורוצים להקל מעליהם את המשא בפ"א בכ"ז כדי שכל חכם לב בכם לעתיד יעשו כל אשר צוה ולא ינתק החבל המקשר אבות הרואים את הנסים עם בניהם אחריהם:

עוד י"ל כי אע"ג שמי שהוא בדרך רחוקה פטור מלעשות פסח ראשון מ"מ בודאי צריך לדחוק א"ע ולעשות כל השתדלות האפשרי שיעשה הפסח במועדו בראשון וזהו ויעשו בנ"י את הפסח במועדו בראשון אף שתכבד העבודה עליו שיש לו עסק נחוץ שעבורו צריך להרחיק נדוד בכ"ז ישתדל בכל מאמצי כחו להיות מן הזריזים המקדימים כי כל חכם לבב בכם יבואו ממרחק למען יעשו כאשר צוה ד' במועדו:

שם ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש מה שאמר בלשון יחיד ויהי י"ל לפי שאז"ל שהיו טמאים למת מצוה אחרי שהמלוה לטמאות למתים ולהתעסק במ"מ באהבת אחים יסודה ורק אגודת מרעים שהיו יחדיו באגודה א' בחיים גם במותם לא נפרדו לגמול חסד ואקרא דויחן שם ישראל אז"ל שע"כ נאמר בלשון יחיד שהיו כלם באגדה א' ע"כ אמר ג"כ ויהי אנשים אף שהיו רבים מ"מ חשבו א"ע כאיש א' לטמאות א"ע לאחיהם ורעיהם:

שם והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא הי' ובמסורה ובדרך חטאים לא עמד וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה כי את קרבן ד' לא הקריב במועדו חטאו ישא האיש ההוא עפמ"ש הג' יעב"ץ בלחם שמים פ"ב דאבות במשנה ועל דאטפת אטפוך עפמז"ל גמורא טבא לא הוי בישא ואם האדם החמיץ אף שבתחלה לא הראה סימני טומאה בכ"ז בוודאי כבר היתה טינא בלבו מאז ומקדם עיי"ש. והנה לפעמים אף שהאדם בעצמו טוב וישר הוא והולך נכוחות אבל אחרי אשר יראה חטאים בדרך ונלכד עמהם לחברה נלכד בשחיתותם ללמוד ממעשיהם הרעים ואם איש כזה אשר יתחבר ויתרועע עם רשעים ולצים ולבסוף גם הוא יליץ ויעזוב דרך הישר ללכת ארחות עקלקלות אינו מוכח שגם מעיקרא כבר היתה טינא בלבו בטרם קלקל את דרכו בפומבי ואיגלי בהתוהו דהא לא השחית מעצמו רק חברת מרעים הרעים היתה בעוכריו ע"כ יש לדון שבטרם התחברו עם הרשעים ובטרם פרץ את מעשהו הי' תם וישר בעצם אבל אדם שלא התחבר לרשעים והם לא' היו במסיתיו ומדיחיו כ"א מעצמו נתן והבאיש את ריחו הטוב זהו לאות שגם מתחלה בעת אשר קיים מצות ד' לא הי' אלא לפנים אבל בקרבו שם ארבו מן קדמת דנא בטרם התגלה עוד משחתו מום בו כי גמור' טבא לא הו' בישא ובע"כ שמעולם לא היתה טובתו שלימה ובאדם כזה אין לצפות שיחזור בתשובה אחרי ששרץ במוחו מאין יבא עזרו משא"כ מי שלא השחית את דרכו על הארץ רק ע"י התחברו לרשעים יש לקוות לתשובתו בעת אשר יעזוב אותם ישוב ורפא לו וז"ש והאיש אשר הוא טהור גברא מתחלתו ולא נראו בו סי' טומאה כ"א עשה וקיים כל מצות ד' ובדרך לא הי' כהוספת האסור' ובדרך חטאים לא עמד שלא התחבר עמהם ובכ"ז לפתע פתאום וחדל לעשות הפסח כי חדל בכ"מ דבר שהיה ע"ע ושוב פסק כמו חדל להיות לשרה אורח כנשים שע"ע קיים את המצות ובפרט מצות פסח החמור' שבכרת ועבר עליו רוח שטות וחדל ופסק מלעשות עוד מכאן ולהלן והוסיפה המסורה וחדל לעולם איש כזה אין לייחל שיחזור מסורו הרע אחרי שלא היתה סיבה חיצונית למשיבתו רק בו ובמה שבתוכו החטא איש כזה לא ישוב לעולם כ"א ונכרתה הנפש ההיא מעץ החיים ולא ישוב עוד לפרוח בין עצי חיי היושר והאושר וספר לנו הכתוב כי את קרבן ד' לא הקריב במועדו גם במועדו ובזמנו בעת אשר לפי הנגלה הקריב קרבן כמו כל ישראל אבל לא הי' קרבן ד' לו ולשמו כ"א רק מצות אנשים מלומדה ע"כ אין לקוות לתשובתו כ"א גם לעתיד חטאו ישא על שכמו האיש ההוא ולא יפרוק אותו מעל שכמו ע"י תשובה. ובמסורה עוד וילך בדרך אביו ובדרך אמו כי כל הדרכים בחזקת סכנה גם לענין מוסרי כ"ז שהבן סומך על שלחן אביו ולומד ממעשיהם הטוב אב לו אבל כשיעזוב בית אבותיו וילך למקום

שאין מכירי' אז הסכנה מרחפת עליו להטות אחורו ע"כ נאמר אשרי תמימי דרך שגם בעת הרחק ממקומו ישאר תמים בלי מום ע"כ והאיש אשר הוא טהור ולא נמצא בו שמץ דופי ידוע תדע כי גדל על ברכי אבותיו התמימים ובדרך לא הי' לא הרחיק מהם נדוד ועי"כ וילך בדרך אביו ובדרך אמו אבל אם יעזוב את אבותיו אשר הורוהו וילדוהו בקדושה ובטהרה אז קשה הפרידה לתמימותו אשר בו גידל:

שם ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים ושמרו את משמרת ד' ולא יסעו כי ישנם רופאי אליל אשר בדעתם לרפאות את שבר ישראל על נקלה הרדופים מאויביהם ומשונאיהם באמרם שרק עי"ז יחבשו הצולעה ויהפכו אויבי ישראל אוהביו אם נלכה קדימה לרוח העת ונשליך ממנו את עבותות תוה"ק ומוסרות היראה והיינו עמהם לעם א' אססימילאטיאן ואז לא נשמע עוד קול מחרפי' ומגדפים אבל באמת אנו רואים ההיפוך שכשישראל יוסיפו לחלוף מלבושי כבוד אמונתם להתערב בגוים ולעשות כמעשיהם וכ"כ שיוסיפו סרה מאחרי ד' עוד יוסיפו קנאת ושנאת או"ה עליהם כמו שבעינינו אנו רואים שבמדינות הנאורות ההולכות קדימה ופרקו מעליהם עול תורה ומצוה שם הוא מקור מקומו לשנאת האומות עלינו ואדרבא רק אחד היא לנו להמציא מזור ותרופה והוא להחזיק במעוזינו בדגל התוה"ק וכאשר יענו אותנו האו"ה כן נרבה לשמור משמרת ד' כי רק היא חיינו ואורך ימינו וחרב פיפיות נגד שונאינו מנדינו כמ"ש השכם והערב עליהם לביהמ"ד והם כלין וזהו שרמז ובהאריך הענן על המשכן שאם שמי ישראל לבשו קדרות ועניני השנאה חופפי' עלינו לא נחשוב בלבינו שע"י שנעזוב לשמור פקודי ד' ונלך בחקות הגוים גם קנאתם ושנאתם תאבד וכשחר נכון מוצאינו כ"א אדרבא בעת אשר עכן יסובבנו נזהר בזהירות יתירה ושמרו משמרת ד' נחזיק ולא נרפה בעץ החיים אבל לא יסעו ללכת קדמה בדעתם שעי"ז הענן המחשיך עיניהם של ישראל יסע וילך:

שם כן יהי' תמיד הענן יכסנו ומראה אש לילה ולפי העלות הענן מעל האהל ואח"כ יסעו בנ"י ובמסור' שבבעה"ט עד העלות הגולה יש לרמז כי או"ה שונאים אותנו על אשר לא ידעו בטיב ישראל כמ"ש ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף כי אם היו רואים בעינים פקוחות על תהלוכות ומעשי בני עמנו היו נהפכים מאויב לאוהב אבל על אשר כעת ענן פרוש על עיניהם ולא ידעו ולא יבינו בחשיכה יתהלכו ע"כ אש שנאתם עלינו כשאול תוקד ולעתיד לבא יפתח ד' את עיניהם ואם יראו שונאינו בעינים בהירות אז יבשו כי רדפונו חנם על לא חמס בכפינו וזהו הרמז כן יהי' תמיד על שהענן יכסה משכנות יעקב ולא יראו אותנו או"ה באספקלרי' מאירה ע"כ ליל הגלות תסובבנו אשר אש לוהט משנאת ועברת או"ה עלינו אבל לפי העלות הענן אם יסולק וימש חשכת

עיניהם אז יסעו בנ"י באין מכלים ואז העלות הגולה: שם ויסעו בנ"י למסעיהם ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן ויסעו בראשונה עפ"י ד' ביד משה כי מעת אשר קבלו ישראל את התורה בהר סיני מעת ההיא התחילו להיות מן העולים מעלה ומעלה ולא עמדו על רגל א' כ"א חדשים לבקרים הוסיפו ללכת קדמה דרך אשור וזהו ויסעו בנ"י למסעיהם שכל מה שישראל נוסעים בכל עת ושעה מעלה על סולם השלימות מקורו הטהור הוא ממדבר סיני ע"י שהופיע להם שם אור התורה אבל או"ה לא רצו לקבל אותה כמ"ש אקרא דהופיע מהר פארן שהחזיר הקב"ה את התוה"ק על כל האו"ה ולא רצו לקבלה כי טחו עיניהם מראות בזו יקרתה כי החשך כסה ארץ וערפל לאומים ורק על ישראל כבוד ד' זרח ונפקחו עיניהם וזהו וישכון הענן במדבר פארן שעל האומות אשר הראם אור תורה בפארן כמ"ש הופיע מהר פארן עליהם ענן פרוש הי' וכ"כ בלו"א שע"כ נקראו ישראל ממלכת כהנים שכמו שהכהן מברך בתורה תחלה כ"כ ישראל אף שלע"ל והלכו גוים רבים לאור תורתינו מ"מ אנו הם המתחילים וברכנו בתורה תחלה וקודם לכל האומות וזהו ויסעו בראשונה שאנו הראשונים הנוסעים עפ"י ד' ומצותיו אף שהם באחרית הימים יבואו אחרינו מ"מ לנו יתר שאת שאנו הראשונים קבלנו עלינו עול תורה ומצות ומה שבאמת לא רצו או"ה בקבלת התורה י"ל עפמ"ש חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום כ"ז שתורה שבעל פה לא נכתבה רק מסורה למשה מסיני והוא למדה את ישראל ובתורה שבכתב באמת ישנם דברים שאין דעת האנושי סובלתן ורק התשבע"פ גילתה הכינה וגם חקרה להבין ולהשכיל את דברי תורתינו באר היטב והתשבע"פ האור' אור בהיר צח וזח על התורה שבכתב ובהיות שלאו"ה לא היתה להם תורה שבע"פ ע"כ אהני להו שטותייהו שלא קבליהו כי כסגרו עיניהם מראות אמיתת תוה"ק בלי תשבע"פ וז"ש לא עשה כן לכל גוי ומשפטים הם הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם והוא כולל לכל תשבע"פ לא ידעום ע"כ לא רצו בקיומה של תורה ע"כ אז"ל לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבע"פ כלומר שע"י תורה שבע"פ שמסר לישראל ע"י משה עבדו נאמן ביתו על ידיה קבלו ישראל את התורה וכרת עמהם ברית עולם וז"ש "אכתוב לו רובי תורתי זר נחשבו" שאם הקב"ה הי' כותב את התורה שבכתב באר היטיב מבלי שיצטרך לה ביאור תורה שבע"פ אז גם הזרים והנכרים היו מקבלים אותה ואז אנו לא היו נחשבים יותר מהזרים כי כמוני כמוהם היו מקבלים אותה וכ"כ לעיל שעפ"י ד' ביד משה רומז על התורה שבע"פ שנאמר' רק על פי ד' ולא בכתב וגם היא וטפחיים הנשארו ביד משה ע"כ אחרי שאמר ויסעו בראשונה שאנו שלומי אמוני ישראל המה הראשונים אשר נסענו דרך התורה אמר הטעם לזה

שעפ"י ד' ביד משה שהתשבע"פ שמסר לנו משה היא הגורמת לזה שאנו הראשונים. ואפשר להעמיס זה בדרז"ל שאמרו בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון אני נגלה לכם ראשון עיי' לו"א ר"פ בראשית מ"ש ולהנ"ל י"ל שאחרי שכל הארבע מינים שבלולב לא נתפרשו בתורה בהדי' רק נמסר לנו בע"פ שפרי עץ הדר הוא אתרוג וכפות תמרים לולב וכו' ע"כ המה הרמז לתור' שבע"פ ובזכותם שיש לכם תורה שבע"פ מאירת עינים לבאר ולפרש דברי תור' שבכתב הסתומים עי"כ אני נגלה לכם ראשון שאתם הראשונים והכהנים בקבלת התור' כנ"ל:

שם ונסע דגל מחנה בני דן מאסף לכל המחנות לצבאותם במסורה שבבעה"ט. ואין איש מאסף אותם הביתה וכעמיר אחרי הקוצר ואין מאסף עפמ"ש רש"י בשם ירושלמי לפי שהיו מחנה דן מרובה באוכלסין נסעו באחרונה שכל מי שנאבד ממנו דבר מה היו מחזירים לו ורמב"ן בקרא דאיש על דגלו מביא מדרש לפי שהחשיך דן את העולם ע"י ע"א שעשה ירבעם ע"כ דגלו בצפון שמשם החשיך ולאחרונה יסעו שכל העע"א הולך לאחור ולא לפנים ולעיל פ' נשא כ' שאף שנסעו לאחרונה לא לקלון להם כי רק לקיים מצות ד' עשו כן ולא ממורך לבם ע"כ לא יהי' זכרון עם שיהיו לאחרונה וז"ש ונסע וכו' מאסף לכל המחנות לצבאותם והוא כפירש"י בשביל שהיו צבאותיו מריבים באוכלסין ע"כ היה ביכולתם לאסף ולקבץ מה שנאבד ובע"א נאמר ולא תביא תועבה אל ביתך וע"ז הוסיפה המסור' כטעם רמב"ן הנ"ל שעע"א ואין איש מאסף אותם הביתה והנה פאה לקט ושכחה אף שבאים אחרי כלות הקציר בכ"ז הם חשובים יותר מעיקר הקצירה כי על ידיהם נתקיימה מצוות מתנות עניים וזהו כעמיר הבא אחרי הקוצר ובכ"ז הוא חשוב כ"כ בני דן אף שאחרונה יסעו מ"מ לא יהי' להם זכרון עם שיהיו לאחרונה:

שם והי' הטוב ההוא אשר ייטיב ד' עמנו והטבנו לך ע"ד שנאמר ביוסף ויהי איש שמצליח' כי לא מצינו בלה"ק על הצלחה תואר עומד כ"א מצליח שהוא פועל יוצא ולהורות נתן בזה שאין הצלחת האדם אמיתית אם האדם ישבע לעצמו מרוב טובה ואין לזרים אתו כ"א עיקר ההצלחה היא אם יכול לעשות לטובת אחרים ג"כ להצליחם להשביע נפש נענים רק אזי יקרא מוצלח אם יצליח גם את אחרים וזהו ויהי יוסף איש מצליח שע"י שהצליח אחרים נעשה הוא מוצלח וז"ש לחובב והי' כי תלך עמנו והטבנו לך ע"י שאנו נעשה עמך טובה עי"כ והיה יהי' לו הארה וישות להטוב ההוא אשר ייטיב ד' עמנו רק ע"י והטבנו לך אז יקרא הטוב שיעשה הקב"ה עמנו טוב באמת אם נוכל ג"כ להטיב ועד"ז פי' בלו"א לך מ"ש צדקת ד' עשה ומשפטיו עם ישראל:

עוד י"ל עפמ"ש ברות "ישלם ד' פעלך ותהי משכורתך שלימה מעם ד' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו כי לך ד' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו הוא בשביל שהישראל אינו יכול לקיים מצות בוראו לולי ד' בעזרו ומסייעו ורק ד' מצליח בידו כל אשר הוא עושה ע"כ אינו מקבל שכר בדין רק מחסד אל כל היום כאלו האדם לבדו עשה הטוב בלי עזרה מקודש אבל באו"ה לא מצינו שנאמר להם סגלה זו שהקב"ה יסייעם לדבר טוב ומה שעושים טוב הוא רק בכח עצמם ע"כ מגיע להם שכר מצוותם בדין ולא בחסד וזהו אף אם ישלם ד' רק פעלך בכ"ז תהי משכורתיך שלימה יותר מישראל אשר כל מה שעושים הוא עם ובעזרת אלקי ישראל וזהו מעם ד' מ' היתרון יותר ממה שישראל עושים רק עם ד' ובעזרתו והטעם אשר באת לחסות ולא הי' ד' עמך עד כה ע"כ יהי' לך לבדך שכר טוב בעמלך וי"ל שז"ש אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס כי ישראל אשר אין מגיע לו שכר עבודתו מצד הדין אינו רשאי לעבוד עמל"פ כי אין לו דין ומשפט לתבוע שכר מצות אשר רק ע"י סייעתא דשמי' עשאם אבל או"ה שאין להם סייעתא דשמיא רשאים לעבוד עמל"פ ואחרי שישראל נקראו בנים למקום ואו"ה עבדים ע"כ אמר אל תהיו כעבדים עמלק"פ שהם העבדים רשאים ולא אתם הבנים (והוא שלא כד' התוס' שחילקו להיפך) וכ' דמה"ט הבטיח הקב"ה שכר לישראל בשביל שאינו מגיע להם מן הדין ע"כ צריך להבטחה בתורת לך ד' החסד אבל או"ה שמגיע להם שכרם מן הדין א"צ להבטחה כי ממילא פועל אדם ישלם לו וז"ש לכה אתנו והטבנו לך ואף אם תתגייר בשביל הטובה תהי' עובד ע"מ לקבל פרס רשאי אתה והראיי' כי ד' דבר טוב על ישראל לנו הוצרך לדבר ולהבטיח טוב בשביל שמן הדין אינו מגיע לנו שכר אבל או"ה אינם צריכים לבטחון כיון שמגיע להם מן הדין וכיון שכן אתם מותרים גם ע"מ לקבל פרס כנ"ל. וי"ל בזה מ"ש פ' שלח "הקהל חקה אחת לכם ולגר הגר אתכם חקת עולם לדורותיכם ככם כגר יהי' לפני ד'", שלפי האמור יש לגר וישראל לכאו"א מעלה וחסרון שישראל יש לו מעלה שהורתו ולידתו בקדושה שאבותיו מעולם היתה להם התורה למורשה מדור דור אבל זה לו לחסרון שכל המצות שעושה הקב"ה מסייעו ואין מגיע לו שכרו מדינא והגר שיש לו חסרון שהורתו ולידתו שלא בקדושה אבל מעלתו שכל דבר טוב שהוא עושה לו הצדקה כי אין לו עזר מגבהי מרומים ואחרי שהמעלות והחסרונת שקולים יבואו שניהם להיות שווין בחק ומשפט וז"ש הקהל חקה אחת לכם ולגר אף שחקת עולם היא התוה"ק המושלת בגבורתה על כל העולם כלו היא רק לדורותיכם שכבר הדורות שקדמו לפניכם כבר החזיקו במעוז תורה מורשה קהלת יעקב אבל הגר דורות שקדמו לו בחשיכה התהלכו ולא היתה להם אחוזה ונחלה בחק

עולם היה בכ"ז ככם כגר יהי' והטעם לפני ד' ע"ד שפי' בטו"ז לפני ד' תטהרו קודם לו ה"נ הוא הגר הקדים לעשות טוב קודם ולפני שהי' ד' בעוזרו ותומך נפשו כנ"ל:

שם כי על כן ידעת חנותינו במדבר והיית לנו לעינים עפמ"ש באוה"ח בשם המדרש שאמר יתרו מה אני בין חמה ולבנה שסבור יתרו שלא יהי' חשוב בעיניהם כשיתגייר אחרי שקופה של שרצים תלוי' לו מאחורי' ומי יתן טהור מטמא ע"כ רצה לחזור לארצו ובפרשתינו נאמר ובמקום אשר ישכון שם הענן שם יחנו בנ"י ובמסורה שבבעה"ט. ובמקום גדולים אל תעמוד ופירשתי עפמ"ש בסה"ק שהלכו במדבר לתקן הניציצות הקדושות ותקנו את המדבר מקום ציה וצלמות אשר שם רוחות הטומאה שורין כמ"ש רמב"ן גבי עזאזל וע"י חנייתם שם העלו את המקומות האלו וישמש מדבר וערבה לפי"ז כ"מ שהי' רוח הטומאה שורה ביתר עז הוצרך ישראל להתעכב שם זמן ועידן טובא אבל במקום שלא שרה שם רוח מסאבא ולא הי' להם מה לתקן לא הוצרכו להתעכב שם כלל וכלל וז"ש במקום שישכון שם הענן חשך וצלמות רק שם יחנו בנ"י למען יתקנו את המקום ההוא ע"י עיכובים אבל במקום גדולים שהי' כבר מתחלה גדול ורם ע"י טהרתו אל תעמוד לא הוצרכו לעמוד שם אחרי שאין שם מה לתקן עכ"פ מזה מוכח שאף המקולקל מעיקרא יש לו תיקון ה"נ ביתרו אף שהי' מקולקל מעיקרא מ"מ יש לו תיקון ע"י שיתגייר ויחסה תחת כנפי השכינה ובאמת כבר ראו בעיניהם שהקב"ה הסכים לעצתו הנאמנה של יתרו והוסיף בשבילו פ' ואתה תחזה ומזה ראו בעיניהם שמהני תיקון אף לדבר שלא נולד בקדושה וע"כ גם כן חנו במדבר כי הוכיחו ממה שקבל השם את עצת יתרו שמהני תיקון וז"ש אל נא תעזוב אותנו ואין לך לירא שלא תהא נחשב בעינינו על אשר לא הי' תחלתך בכשרות כי ע"כ ידעת חנותינו במדבר במקום א' יותר מהמקום האחר כדי לתקן המקומות אשר שם שעירים יהלכון ומאין ידענו שמהני תיקון כי והיית לנו לעינים שעצתך שנתקבלה באהבה היית לנו לעינים ולהוכחה ברורה וגלוי' לעינים שמהני תיקון ע"כ אל תעזוב אותנו כי תהי' חשוב בעינינו אף שאין מקורך טהור מעיקרא:

עוד י"ל עפמ"ש באוה"ח שזו שלא ידע את מקום חנות ישראל במדבר כי הענן כסם ורק ליתרו הודיע השם מקום תחנותם והנה ד"ה אמר שמואל א' י"ז גם את הארי ואת הדוב הכה עבדך והי' הפלשתי כא' מהם ופירש"י שלא לחנם נזדמן לו כן אלא שלעתיד אעשה כיוצא בו לתשועת ישראל וא"כ י"ל שה"נ אמר מ"ר ליתרו שלא לחנם פקח ד' את עיניך שיכולת למצוא מקום תחנותינו הנעלם מעיני כל חי ובע"כ להורות נתן שגם

לעתיד תהי' לעזרתינו גלוי עינים וטוב רואי וז"ש שרק על כן ידעת חנותינו במדבר ונודע לך מה שנסתר מעיני כל והוא לסימן שגם לעתיד תהי' לנו לעינים:

שם ויסעו מהר ד' וארון ברית ד' נוסע לפניהם וכו' לתור להם מנוחה וענן ד' עליהם יומם בנסעם מן המחנה עפ"י דרז"ל שנסעו כתינוק הבורח מבית הספר מיראתם שמא יותן להם עוד עול מצות וזהו הפורענות עיין רמב"ן והלצתי עד"ז מ"ש בהפטרת שמיני עצרת וברוך ד' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל שרבים ולא שלמים אשר להם לטורח ולמשא רוב עבודת השם בחדש השביעי המרובה במצות כאז"ל ישששו אלי גיל ביום האחרון של חג שכבר חלפו ועברו הימים המקודשים וכבר ינוחו יגיעי כח מעבודת הקדש ומודים ומהללים לד' שנתן להם כבר מנוחה מעבודת הקדש אבל באמת טועים הם כי לא זו המנוחה והמרגוע ליבטל מעבודת הקדש כ"א אדרבה זאת המנוחה והנחלה לעבוד את ד' מחיל אל חיל וקוי ד' יחליפו כח כמ"ש ואני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי ע"ד אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה ה"נ אין לך מנוחה נכונה יותר מזה מלעבוד את ד' ולעסוק במצות מחיל אל חיל ורק מי שענן הסכלות והבערות פרוש עליו יחשוב לטורח ולמשא דבר ד' ופקודיו לעשותם. ע"כ אחרי שאמר ויסעו מהר ד' כתינוק הבורח מבית הספר סיפר לנו הכתוב גודל טפשותם בהנסיעה והבריחה הלזו כי באמת ארון ד' אשר בו התורה והמצוה נוסע לפניהם לתור להם מנוחה שזהו המנוחה האמתית לעבוד את ד' בכל עת ובכל שעה ורק ענן ד' ענן וערפל כבד אשר כסה פניהם מלחזות בנועם ד' ופיקודיו אשר הי' עליהם בנסעם מן המחנה בבריחה מיראה שיוסיפו עליהם התורה והמצוה ע"ד אז"ל א"א חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות:

שם ויהי העם כמתאוננים וכו' וישמע ד' ויחר אפו בספורנו כ' שלא היו מתאוננים ממש רק כמתאוננים וי"ל שע"כ חרה בהם אף ד' על שהיו דור דעה עד שראתה שפחה על הים ע"כ שגגות נעשות להם כזדונות וז"ש אף שהיו רק כמתאוננים מ"מ חרה בהם אף ד' על אשר בערה בהם ובתוכם אש ד' אף בקצה המחנה כפירש"י במוקצין שבהם היתה שלהבת יה להעלות נר תורה ומצוה ע"כ לפום גמלא שיכנא ואף חטא קל כמשא כבד יכבד מהם בהיות שנתלהבו כלם מאש שלמעלה. ורש"י פי' עוד בקצה המחנה בגדולים והק' בש"ח הלא אין עם אלא רשעים כפירש"י וי"ל עפמ"ש כיון שניתנה רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע ואחרי שאף וחימה המה שלוחי דרחמנא להשחית ע"כ אף שרק העם הרשעי' היו כמתאונני' מ"מ אחרי ויחר אפו הוא השליח המשחית תו אינו מבחין ויאכל גם בקצה המחנה אף בגדולים כי האף אינו מבחין בין צדיק לרשע:

שם והי' טעמו כטעם לשד השמן ותובע כביזא דמסרבלא דשומנא ע"ד צחות י"ל כי נאמר לא יבוזו לגנב כי ירעב אבל איש ברי ושבע ודשן אשר לא יחסר לו כל יהי' משודדי לילה ויקום על רעהו בוז יבוזו לו שאין לו שום התנצלות אחרי שלא המחסור הציקהו והנה המן הי' בו כל הטעמים שהיו רוצים לטעום בו א"כ לא הי' שום סבה וטעם לתלונתם עליו ולא היו אלא כגזלן השמן אשר לא יחסר לו מאומה רק רשעתו ורעתו המה בעוכריו והמה יסיתוהו לבלענו חנם ע"כ אחרי אשר סיפר משבחי המן דכו במדוכה וכו' צווח הכתוב. וטעמו "והוא מלשון טעם וסבה שהתלוננו על המן אף שלא יחסר כל בו והי' שלם בתכלית השלימות כטעם לשד השמן כמו ביזא הוא הגזלן המבוזה בשביל שהוא מסורבל וחפוי בשמן ויצא מחלב עינו אשר אין לו טעם וסבה המניעה אותו להיות מחברי גנבים ושודדים כ"כ לא הי' להם טעם וסבה לתלונתם על המן:

שם וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו איש לפתח אהלו ויחר אף ד' מאוד ובעיני משה רע כי הם בכו ואמרו שאם לא הגיע הדבר אלא לעצמן ולגופן היו מסתפקים במן ולא היו מתלוננים אף שאין בו כדי שביעה למלאות תאותם רק בשביל נשיהם ובניהם הרכים והענוגים אשר לא נסו בלחם הקלוקל כזה עליהם הם מרחמים ורק בשביל חלושי המזג האלו המה מתרעמים ע"כ מ"ר אשר רק עיני בשר לו ולא ידע מה שבתוכם האמין להם ולא הי' רק רע בעיניו כי ידע שגם חלושי המזג יוכלו להתקיים במן אבל הקב"ה הבוחן כליות ולב הוא הבין אל מעשיהם וידע שלא רק בשביל משפחתכם ובני ביתם הם מתרעמים כ"א בהם בעצמם בוער אש התאוה ע"כ ויחר אף ד' מאוד בידעו את כוונתם הרעה אבל בעיני משה אשר לא הביט אל חדרי לבם והאמין להם שהם בוכים רק איש בשביל פתח אהלו וב"ב בעיניו לא הי' רק רע ולא חרון אף:

שם ויאמר משה למה הרעות לעבדך ולמה לא מצאתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי ליישב הדקדוק. דהו"ל למימר שלא לשום את המשא י"ל עפ"ד בסוכה נ"ב אקרא דאשר הרעותי שהקב"ה מתחרט על שברא את יצה"ר כמ"ש אלי' ז"ל ואתה הסיבות את לבם אחורנית ובנדרים כ"ב איתא אלמלא לא חטאו ישראל לא ניתנה להם אלא ה' חומשי תורה כי ברוב חכמה רוב כעס כי רוב דברי הנביאים אינם אלא תוכחות על עון ישראל ואחרי שמצינו כ"פ משא דבר ד' והיא נבואה שנקראת משא ע"כ מ"ר בא להתנצל על ישראל כמ"ש אלי' ואמר למה הרעות לעבדך למה בראת יצה"ר כמ"ש ואשר הרעותי כמ"ש וירעו אותנו המצרים שפי' שעשו אותנו רעים כ"כ אתה הסיבות את לבם אחורנית וע"כ הוצרכו גם כן לנביאים ולתוכחתם לבקרים ולמה לא מצאתי חן

בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי שרק אני לבדי שהבאתי להם ה' חומשי תורה רק אני לבדי אהי' נביאם ולא יחטאו עוד עד שיצטרכו לנביאים המוכיחים אותם:
שם וירד ד' בענן ויאצל מן הרוח אשר עליו ות"א ורבי לשון גדולה ויתן על ע' איש הזקנים ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו ע"ד שאז"ל ומתלמידי יותר מכלם כ"כ שהרב משפיע על התלמידים הוא מוסיף כחו וחילו לאורייתא אבל אם יהיו לו לבדו ואין לזרים אתו שאינו משפיע מרוחו על התלמידים לא יוסיף וזהו ויאצל מן הרוח וכו' ויתן על שבעים איש עי"כ נתגדל ונתרבה גם הוא ע"י שנתן מכוחו עליהם גם הוא נוסף ורבי כת"א ונעשה יותר גדול במעלה כמקדם אבל הזקנים לא השפיעו מרוחם על אחרים כ"א נשאר הרוח של נבואה אצלם לבד ע"כ לא הוסיפו להשיג יותר כ"א נשארו עומדים במדרגה אחת ולא עלו למעלה בקדש וזהו ויהי כנוח עליהם הרוח ולא הניעו אותו להאציל גם על אחרים כמו שעשה מ"ר ע"כ הוא הלך מעלה מעלה ע"י השפעתו לאחרים אבל המה ויתנבאו אבל לא יספו להוסיף כח ואיל אחרי שלא השפיעו על אחרים:
שם למקום ההוא קראו קברות התאוה כי שם קברו את העם המתאוים וידועים דברי הבל"ע הנחמדים שהתאו' גופה נקברה שם ועפ"ד י"ל כי לכלות התאו' יש שני דרכים או להמיתה ע"י עונש המתאוי' כד' הב"ל הנ"ל או להשביע ולמלא את התאו' עד אשר יקוץ בה כמ"ש והי' לזרא באפכם ורמב"ן כ' כיון שנאמר לא יום ולא יומים כ"א עד חדש ימים האיך סותר לזה מ"ש עודנו הבשר בין שיניהם ויך ד' ע"כ לפי פשיטו של מקרא האספסוף אשר התאו תאו' והיו המתחילים בדבר עביר' לפי גודל עונם עוד הבשר בין שיניהם מתו מיד אבל מי שנאמר עליהם וישבו ויבכו גם בנ"י שהיו המוסתים ולא המסיתים המה אכלו חדש ימים וראה הקב"ה בהם שתבוטל תאותם ע"י שיקוצו בה מרוב אכלם אבל להאספסוף לא יועיל זה ע"כ עליהם נגזר משפט מות מיד ולהמוסתים הועיל מה שיהי' לזרא באפם וז"ש למקום ההוא קרא "קברות" התאו' שבשני אופנים נוכל לקבור את התאו' ולבטלה או ע"י כליון המתאווים או ע"י שימלא תאותם עד שיקיצו בה וע"ז מייתי ראיי' כי שם תיכף ומיד קברו רק העם המתאוים הם האספסוף המתחילים אבל האחרים נמלטו כי נתבטלה תאותם ע"י שקצו בה:
שם והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר ע"פ האדמה י"ל ע"ד צחות עפ"י ד' ר"ת הידועים שחילק דישראל נקראו אדם ואו"ה בשם האדם עיי' לו"א שכתבתי מלתא בטעמא וראיתי מפ' בשביל שהאדם הוא טפי במספר ה' מן אדם שהוא במילואו שם הוי' וע"י שיוסיפו ה' על שם אדם בטל החשבון וכל המוסיף גורע עיי' אוה"ח בראשית ואחרי ובביכורי אביב בראשית ולפי"ז יש לומר שמזה שאו"ה שהוסיפו על שמם אות

ה' ונגרעו עי"כ מערכם למד מ"ר להיות עניו שפל ולא לרדוף אחרי יתרת הכבוד וזהו והאיש משה עניו מאד ולמד מדת ענוותנותו מכל "האדם" אשר ע"פ האדמה שכל או"ה שהם רובא דעלמא ככל נקראו בשם האדם ולא אדם מזה למד שכל המוסיף גורע ע"כ נהג בעניוות:

שם ויחר אף ד' בם וילך עפמ"ש לעיל למה ד' יחרה אפך בעמך שהתנצל עבורם שא"א שחרון אף ד' אשר יקצוף על הרשעים יהי' ג"כ באנשים שגם הם יקצפו על הרשעים כמו שהקב"ה קוצף עליהם ה"נ י"ל אחרי שכל כונת אהרן ומרים שדברו על משה היתה לש"ש או שפירש מן האשה לדעתם שלא כהוגן או שנשאה שלא כהוגן ע"כ חרה אפם בו שעשה שלא כהוגן וזהו ויחר אף ד' כמו שהקב"ה יבער חמתו על העושה שלא כהוגן כ"כ בהם ובקרבם של אהרן ומרים חרה כמו שאף ד' יחרה בעושה שלא כשור' ובלו"א כתבתי לפ' מיש וכי אפשר להלוך בדרכיו שהקב"ה תמיד מתנהג במדת רחמים ורק כשכועס על הרשעים הוא הולך ממקומו התמידי של רחמים למדת הרוגז וז"ש איזו אף ד' שחרה בהם ובקרבם של אהרן ומרים הוא האף שהקב"ה נקרא הקב"ה ע"י "וילך" שהולך ומתרחק ממדת רחמיו ית"ש ואפשר לפ' בזה ד' הפליאה "אקרא דאשר נואלנו ואשר חטאנו "אם חטאנו בשוגג מחול לנו במזיד" שעפ"י הנ"ל אם במזיד לש"ש דברו בו אז ראוי להם המחילה אבל אם בשוגג דברו בו בע"כ לא היתה להם שום כונה לש"ש שהרי שוגג הי' ע"כ התפלל שימחול להם אף אם בשוגג היו ולא הי' להם שום כונה כאלו היו מזידים וכונתם לשמים: שם אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו כי ההתנצלות לאדם החוטא הוא בשגם הוא בשר ודם ועלול לחטוא ושאור שבעיסה הוא בעוכרו וזהו אשר כאלנו שרק מחמת אוילות וטפשות שא"א חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות ע"כ חטאנו כפירש"י והוסיף לאמר אחרי שהיא כשאר האדם חי ובשרו קיים ואינה כמת אשר נאכל חצי בשרו בעת צאתו מרחם אמו כ"א כל בשרה עם תאוות הבשר הם שרירים וקיימים בכל תוקף ועוז לא נגרע מהם דבר ע"כ הבשר עם תאותיו הטבעיות אשר גם אצלה בשלימות בלי מגרעת המה בעוכריה ע"כ אל תשת עליה חטאת:

פ' שלח:

שלח לך אנשים וכו' עפמ"ד בכריתות כל תענית שאין בו מפושעי ישראל אינו וילפינן מחלבנה שהי' עם הקטרת וביע"ד פי' בזה משז"ל מרדכי מה"ת מניין מנא ידע את זאת שכנס את כל היהודים אף הפושעים שלמד זאת מקטורת דמתרגמי' מרי דיכי והי' בו חלבנה והטעם בזה י"ל כי אחרי שהאדם יראה רק לעינים ע"כ אם יאגדו באסיפה

רק הצדיקים אולי אין תוכם כברם כי מי יודע מחשבות אדם ע"כ צריך לצרף עמהם אף הידועים לפושעים ואת זה לעומת זה אם גם הכשרים לא יהיו בתכלית השלימות בכ"ז לעומת הכופרים העושים ביד רמה יחשבו הם כצדיקים על אשר עכ"פ בפרהסיא ובפומבי לא יהרסו לעלות לקצץ בנטיעות ויהיו עכ"פ כיתרון האור מן החשך וכ"ז אם האדם בוחר באנשים אשר לדעתו הם צדיקים ואינו יודע מה בלבם ע"כ צריך לצרופי פושעים כדי שבערכם יחשבו לצדיקים כנ"ל אבל אם הקב"ה בוחר בהם והוא בוחן כליות ולב בודאי הם צדיקים גמורים א"צ לצרף את הפושעי' אחרי שאין מקים לטעות הנ"ל והנה מ"ש איש א' איש א' למטה י"ל עפמ"ש ז"ל חד מינן כתרי מיניהו ואז"ל משה שקול כס' ריבוא אבל האיש הבינוני שאינו ברום המעלה לא נחשב כ"א כאיש א' ולא יותר וז"ש שלח לך אנשים אם אתה תשלח אותם לדעתך שרק עיני בשר לך ולא תביט אל מסתרי לב אז תשלח גם אותם שאינם צדיקים ואיש א' מהם לא יותר מאיש א' וכל אשר יקרא בשם נשיא בהם אף שבאמת אינו כדאי לנשיאות שאין תוכו כברו בכ"ז הלא צריכי' אתם לצרף גם החלבנה אבל סיפר הכתוב וישלח אותם משה עפ"י ד' ולא לדעת עצמו ע"כ כלם אנשים צדיקים כפירש"י ולא הוצרך לחלבנה:

ובמד"ר הה"ד יבש חציר נבל ציץ ודבר אלקינו יקום לעולם עפ"מ שפירש"י אנשים צדיקים ובאמת הלא כ' המפרשים שאנוש הוא הפחות שבמדרגה מלשון אנוש אנוש וי"ל עפמש"כ במדרש שמואל לפ' מ"ש באבות הסתכל בג' דברים ואין אתה בא לידי עבירה שצריך להסתכל דוקא בג' דברים האלו כלם יחד שאם לא יחשוב רק בפחיתת גופו שבא מטפה סרוחה אז יתנצל ויקל לעשות מה שלבו חפץ באמרו מה נחשב אפר דם ומרה שיענישו יוצרו בעברו מצותיו ע"כ צריך שלא ילוז מנגד עיניו יקרת נשמתו שהיא בת אל חי מגבהי מרומים עיי"ש וזהו י"ל בכוונת מאז"ל אמ"ר מחציו ולמטה איש ומחציו למעלה א' שידע בפחיתות חומרו שהוא רק איש אנוש אבל חציו ולמעלה ידע בנפשו כי הוא חלק אלוה ממעל וחלקו ד' אמרה נפשו והמרגלים עשו כן שבערך גופם ידעו כי אנוש אנוש המה ונקראו בשם אנשים להזכירם מאין באו אבל בערך נשמתם ידעו שהם אנשים חשובים חלק אלוה ממעל וז"ש יבש חציר כבל ציץ ידעו שגופם במה נחשב הוא כציץ פורח וכחלום יעוף בין לילה הי' ובין לילה אבד אבל גם זאת ידעו שדבר א' היא נשמת שדי שבקרבם שנקראת דבר ד' כי הוא אמרותיו ויפת באפיו נשמת חיים היא תחיית חיי נצח לגודל תשובתה:

עוד י"ל דלכאורה יפלא אחרי שהקב"ה ידע מקדם את אשר יעשה שיכשלו המרגלים על הדרך הזה שהולכים לתור את הארץ א"כ אחרי שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה

למה שלח אנשים צדיקים הי' לו לשלוח פחותי ודלי הערך מקצה העם אבל באמת מי כהחכם יודע פשר דבר אחרי שידע השם שישראל יטעו אחרי המרגלים לקבל את דבתם הרעה ע"כ אם היו המרגלים אנשים קטני הערך אז לא הי' ח"ו תרופה ותעלה לחטאת ישראל ששמעו לקול קטני הערך שהוציאו דבה על הארץ הטובה והי' הקב"ה צריך לכלות ח"ו את בית ישראל עד שלא ישאר שריד ופליט אשר בהם יקיים את דברו הטוב אשר דבר על ישראל לתת להם נחלת גוים כי עוונם הי' גדול מנשוא ע"כ בחר השם באנשים צדיקים ועי"ז יש להם התנצלות שנפתו והלכו אחרי הצדיקים האלה וע"כ לא מתו בחטאם רק החלק הגרוע שבהם והנשארי' נמלטו לקיים בהם השי"ת דברו הטוב וזהו שלח לך אנשים צדיקים ועי"כ יבש חציר ונבל ציץ הגרועים והשפלים שבישראל הם יתמו ויכלו מארץ החיים אבל דבר אלקינו אשר דבר לתת לעמו את ארץ הקדושה יקום לעולם אבל אם לא היו המרגלים צדיקים לא הי' כן כנ"ל:

שם למטה יששכר יגאל בן יוסף י"ל עפמ"ש פ' בהעלותך ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החונים תימנה' ות"א דרומא עפמ"ש תוס' ר"ה בשם ירושלמי כד שמע שטנא תקיעת שופר חדא זימנא בהיל ולא בהיל וכדשמע תנינא בהיל אמר השתא ודאי אתי משיחא והוא לרמז אחרי שהשופר מעורר לתשובה כמ"ש היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו והנה ההמון עם תיכף מרגישים התעוררת השופר וגם היראים והשלמים אשר לבם פתוח לשמוע לקול דודי דופק אבל אם הם לבדם יזכרו בזכרון שופר וישובו לד' עוד לא יזכו ישראל לגאולה עד אשר גם המתחכמים והמתפלפסי' אשר בפעם ראשונה לא יחריד השופר את לבם ואינו עושה רושם עליהם עד ששמעו קול שופר פטם שנית אז גם המה יפחדו וירהו וישובו אל ד' אז יגיע זמן גאולתינו ופדיון נפשינו והנה דרום הוא כינוי לחכמה כמ"ש הרוצה להחכים ידרים לז"א ותקעתם תרועה שנית אבל לא בפעם הראשונה אז ונסעו המחנות החונים תימנה אשר לאור החכמה והחקירה יהלכו ולא יתעוררו מתרועה הראשונה אבל בשני' גם המה יסעו וילכו אל הר ד' והנה במס' סוכה מ"ב אז"ל שלעת קץ בתחלה יבוא משיח בן יוסף ויהרג ואח"כ יבוא משיח בן דוד גואלינו וי"ל הטעם כנ"ל כי משיח בן יוסף הוא הראשון לא יתעוררו לתשובה רק הצדיקים ות"ח אבל העם כלו לא יתעוררו עדיין עד כי יבוא שילה שנית ינהרו אליו כל בית ישראל והוא כעין תרועה שנית הנ"ל אבל באמת יששכר חמור גרם הרובץ בין המשפתיים והוא התלמיד חכם לא יצטרך לביאת משיח בן דוד כ"א גם בפעם הראשונה ממשיח בן יוסף לבד תהי גאלתו וזהו הרמז למטה יששכר המה הת"ח אשר להם עינים לראות ואזנים לשמוע וא"צ להם בכפילא אותו יגאל כבר בן יוסף הבא בראשונה:

שם ויקרא משה להושע בן נון יושע ות"י כד חמי ענוותנותו עפמ"ש בלו"א בראשית י' שמי שדעתו שפילה עליו ולומד מכל אדם הוא נוח להתפתות אף לרע ע"כ כאשר ראה ענותנותו של יושע ירא לנפשו אחרי שאינו עומד על דעתו כ"א הוא נח לכל אדם לא יוכל לעמוד נגד עצת המרגלים ע"כ התפלל עליו:

עוד י"ל עפמ"ש בלו"א יתרו כ"ב לפ' מ"ש ז"ל אקרא דוישח אדם וישפל איש זה מ"ר שנא' והאיש משה עניו מאוד מכל אדם שצריך הנשיא לנהוג נשיאתו ברמה וע"י שמ"ר הי' עניו מאוד ע"כ לא יאות לו להכניס את ישראל אל אה"ק ופי' בזה מ"ש גם אתה לא תעבור את הירדן" אחרי שאתה בעיניך רק גם וטפל ע"כ לא תעבור בראשם ואחרי שאלדד ומידד התנבאו משה מת וישע מכניס ע"כ כאשר ראה מ"ר ענותנותו של עצמו (ולא קאי אענותנותו דיושע כמ"ש קצת מפרשים דבת"י לא נזכר שם יושע) ראה והבין שהוא לרוב ענותנותו לא יכניס את ישראל ע"כ אמר בטוח אני אחרי שאני אינו מכניסם רק אתה בודאי יה יושיעך מעצת מרגלים אשר יגזר עליהם במדבר הזה יתמו ועדיך לא יגיע רע כי אתה המיועד להכניסם לארץ:

עוד י"ל עפמ"ד ביומא פ"ז כל המחטיא את הרבים אין מספיקי' בידו לעשות תשובה שלא יהי' הוא בג"ע ותלמידיו בגיהנם א"כ לכאורה לא הי' לו למ"ר ליירא שיושע תלמידו יכשל בעצת המרגלים אחרי שמ"ר זיכה את הרבים וחלקו בגן עדן ויושע תלמידו אשר לא מש מתוך אהלו יהי' ח"ו בגיהנם אבל ניחא עפ"י מעשה הידועה שהגמון א' הפליגו בשבחו שהוא עניו מופלג מאוד עד שבאו אליו לחקור ולראות אם אמת השמועה וכשדברו עמו נבהלו בראותם שהאמת כן הוא שהוא עניו ושפל בירך עד להפליא עד שבעת הפרדו מאתו שאל את מבקריו מדוע באתם אלי והשיבו לו שבאו לראות אם אמת השמועה שמפליגים בענותנותו ושאל אותם ומה מצאתם בי אם האמת שאני עניו ואז משאלה זו ידעו והבינו שהוא אינו עניו באמת אחרי ידעו ומתפאר א"ע בזה שהוא עניו ע"כ כאשר הרגיש מ"ר בעצמו שהוא עניו וידע בנפשו כיון שהוא מרגיש במדת ענותנותו א"כ אינו העניו האמתי ואינו בטוח בעצמו שגן עדן יהי' מנת חלקו וגורלו ע"כ כד חמא ענותנותו של עצמו הוצרך להתפלל שיושע יוושע מעצת מרגלים ולא ירש גיהנם ח"ו: שם עלו זה בנגב ועליתם את ההר וראיתם את הארץ מה היא עפמ"ש ז"ל גדולה דעה שניתנה בין ב' אותיות שנאמר כי אל דעות ד' כי לקיים את האמונה בד' צריך לזה חקירה וקבלה יחדיו תמים ובראשית חכמה יראת ד' שצריך להקדים הקבלה ירושת אבות ואחרי שעומד כבר על יסוד נאמן אשר כל הרוחות לא יזיזו אותו ממקומו אז הרשות נתינה לחקור כפי שיד שכלו ותבונתו מגעת וזהו מתחלה כי אל צריך להאמין

באמונה שלימה ואח"כ דעות יבא בשביל הדרישה והחקירה וסופו ד' לעמוד חי וקים כל הימים בדגל האמונה אבל אם מהפך הסדר שמתחיל לחקור טרם עומד על בסיס הקבלה הנאמנה אז הגוף החומר יהי' בעוכרו להסיתהו מדרך הישר ואחרי שדרום כינוי לחכמה וחקירה כנ"ל זהו הרמז אם תעלו בנגב בדרך החכמה והחקירה בטרם עליתם על הר ד' הוא הקבלה הנאמנה ורק אחר שכבר עליתם בנגב רק אז תרצו לעלות אל הר ד' אז וראיתם את הארץ מה היא גורמת לעכב אתכם שלא תשיגו חפצכם וחפץ ד':

עוד י"ל עפמ"ש ד' העמדת להררי עוז כאז"ל בראתי יצה"ר בראתי לו תבלין זו התורה והוא נקראת עוז כאז"ל אקרא ד' עוז לעמו יתן והיצה"ר כידוע שא' משמותיו הר וזהו העמדת להררי זה יצה"ר להכניעו ולכובשו העמדת עוז זו התורה שהיא מסייעת לאדם ואקרא דיושע כי ארץ הנגב נתנני דז"ל אדם שהוא מנוגב מכל טוב עוה"ז שאין בו אלא תורה ע"כ הנגב נוכל לכנות התורה ועוד שהרי הרוצה להחכים ידרים וזהו הרמז עלו זה בנגב אם תלכו עם התורה שהיא עמכם בדרך תלכו בה ועליתם מעלה מעלה עם ההר הוא היצה"ר כמ"ש בלו"א אלו זכיתם הייתם קורים אש תמיד תוקד שע"י אש היצה"ר הבוער בכם ואתם מכבים אותו תעלו למעלה בקדש ויש להוסיף עפ"י הווידוי ע"ח שחטאנו לפניך ביצה"ר כי מה שאז"ל שבראתי ליצה"ר תבלין ע"י התורה הוא כמו שהתבלין מבשם ומטעים את המאכל אשר יותן בו כ"כ יכולים אנו לתקן להוציא יקר מחולל וטהור מטמא ע"י שאנו משתמשים במדות היצה"ר בקדש כמ"ש הוי עז כנמר וכו' לעשות רצון אביך שבשמים שאף שמדת העזות מגונה אם נשתמש בה לשם שמים גם היא תהי' למעלה נשגבה ואם נחדול לעשות כן אז אנו חוטאים נגד היצה"ר שהי' לאל ידינו לתקנו ולהעלותו מטומאה לטהרה והתכשלנו בזה וזהו אם תעלו בנגב הוא התורה כנ"ל אז לא לבד שאתם תעלו מעלה כ"א ועליתם גם את ועם ההר הוא היצה"ר שגם אותו תוכלו להעלות בקדש ע"י תוה"ק:

שם וראיתם את הארץ מה וכו' ומה הארץ אשר הוא יושב בה הטובה היא אם רע בכפל הלשון י"ל כי ישנו ארץ אשר מעצמו ובטבעו היא דשנה ורעננה ופוריה אבל ישנו גם ארץ אשר בטבעה היא מליחה וצנומה ואין בכחה להוציא פירות ורק ע"י חכמת היושבים בה ועובדים אותה עפ"י חכמת האגריקולטור מתקנין אותה ע"י מלאכת מחשבת מעשה ידי אומן כמו כמה מדינות שהיו לא להועיל ורק ע"י חכמת העובדים הוציאו יקר מזולל כמו מדינת האללאנד ורש"י פי' בקרא הנאמר ברחל כי רועה הוא כי יש לפרשו בלשון עבר ובלשון בינוני וז"ש וראיתם את הארץ מה היא בעצמותה וטבעה וראיתם ג"כ ומה הארץ אשר הוא יושב בה אם ע"י ישובם בתוכה וידיעתם את עבודת האדמה נשתנית

למעליותא הטובה היא לע"ע אם רעה אם גם מטבעה היתה בעצם רעה בכ"ז ע"י העם המחוכם היושב עליה נעשית ונתהפכת מרעה לטובה:

שם ומה הארץ השמינה היא אם רזה היש בה עץ ות"א העתירא אם מסכנא וי"ל עפמ"ש גם בני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביון ופי' הבל"ע שכל בני אדם אף העשירים הם אביונים שתאבים לכל דבר דיש לו מנה מבקש מאתיים עיין לעיל פרשת בהר וי"ל ג"כ להיפך עפמ"ש איזהו עשיר השמח בחלקו לפי"ז מי שיש לו מדה טובה הלזו לשמוח בחלקו אף שהוא עני וצריך להסתפק במיעוט בכ"ז הוא עשיר וזהו יחד עשיר ואביון שגם האביון הוא עשיר מאחר ששמח בחלקו והנה הת"ח המורה לצדקה יוכל לפעול כזאת על סביביו שגם העני יחשוב א"ע כעשיר ע"י השמחה בגורל נפלה לו וז"ש השמינה היא אם רזה כתרגומו העתירא אם הם עשירים בדעתם אף אם מסכנא ודלים הם וע"י מה יוכלו להגיע למעלה זו היש בה עץ כפירש"י אדם כשר המורה להם דרך שישמחו בחלקם אזי יחד עשיר ואביון. וי"ל בזה מ"ש פרש' עקב "לא תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ות"י וכן הוא גמ' תענית אבניה הם בוניה שהם הת"ח כי עשו אמר יש לי רב ויעקב אמר יש לי כל ומי ששמח בחלקו ואינו מתאוה ליותר יש לו כל כי לא יחסר לו מאומה ע"כ סיפר בשבח אה"ק שלא תחסר כל" בה שיושבים ומסתפקים בחלקם ויש להם כל וע"י מה יגיעו למדרגה זו ע"י אבניה הם הת"ח המלמדים אותם להועיל שלא להתאות ע"ד היש בה עץ הנ"ל:

שם המעט הוא אם רב דקדק באוה"ח דהי"ל הרב הוא אם מעט כמ"ש החזק הוא הרפה שמתחיל בגדולתם וי"ל עפמ"ש כי אתם המעט מכל העמים ודז"ל בחולין חושקנו בכם שאתם ממעטים א"ע וזהו ששאל המעט הוא אם ממעטים את עצמם אם גם רב הוא מ"מ יש להם המעלה הזו שהם ממעטים א"ע אף אם רבים הם: שם וילכו ויבואו אל משה ואל אהרן וישיבו אותם דבר ואת כל העדה ויראום את פרי הארץ ויספרו לו וכו' וזה פריה בכפל הלשון וזה פריה אחרי שכבר נאמר מתחלה ויראום את פרי הארץ י"ל עפמ"ש רמב"ן ואוה"ח בפסוק שלח שמ"ר נלכד בערוות המרגלים שכונתו היתה לטובתם לחפור את הארץ ולידע מקום גנוזות מטמוניהם או לידע איזו דרך כבושה נוחה לכנס בה תחלה וכונת ישראל המשלחים היתה לרעה והנה בחזרתם השכילו לדבר דבר א' דמישתמע לתרין אנפין שיהא נוח לשני הצדדים למ"ר ספרו מעלת הארץ ושבחה ולמתאונני' כי גם הם הבינו מדבריהם את אשר יזמו בקרבם לדבר סרה על הארץ והוא באמת חכמה נפלאה לדבר דבר א' בפיפיות אשר מהם ישמע ויבין כ"א לפי דעתו ומחשבתו ובזה כבר הראו גודל מעלת אה"ק אשר אז"ל דאוויר' מחכים כי ע"י שנתערבו ארבעים יום באויר'

המחכים כבר השכילו לדבר דבר אשר פי שנים ברוחו וזהו הי' כבר פרי חכמת א"י וז"ש וילכו וישובו אל משה ואהרן ואל כל עדת בנ"י ואף שהיו דעות משה ואהרן ודעות העדה משונים זה מזה בכ"ז וישיבו אותם דבר ואת כל העדה השיבו בסיגנון זה שהי' נוח לכלם למשה ואהרן ולכל העדה כי החליקו בלשונם לדבר המתחלק לכמה טעמים שוין דא מדא וע"י ויראום את פרי הארץ עי"כ אף שלא ברצונם ראו ישראל ונוכחו ממעלת האה"ק אשר זה פריה להחכים כל היושבים בה ויספרו לו ויאמרו ע"י הסיפור המחוכם הלזה כבר הגידו לו שבאנו אל הארץ אשר שלחתנו שרק היא בכחה לפעול זאת ואחרי שסיפרו ממעלות הרוחנית שבכחה להשכיל הוסיפו לאמר שגם מעלת גשמיות לה וזהו וגם זבת חלב ודבש ודקדק באוה"ח מאי וגם הלא לא סיפר עדיין ממעלות הארץ ולהנ"ל ניחא אחר שסיפרו ממעלות הרוחנית שמחכמת סיפרו ויראום את פרי הארץ שהיא מבורכת ממגד שמים:

שם עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה והאנשים אשר אתו אמרו לא נוכל לעלות כי חזק הוא ממנו ודז"ל אפי' בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם כי להחזיק בארץ אשר אין לו שום שייכות בה בודאי קשה עד מאוד אבל להחזיק בירושה נחלת אבות נקל הדבר וכיון שא"י מוחזקת היא לנו מאבותינו מאברהם שא"ל הקב"ה קודם התהלך בארץ לארכה ולרחבה לקנותה בחזקה ע"כ אמרו עלה נעלה וירשנו אותה שלא נטול רק ירושת אבותינו מעולם כי יכול כיון שביכלתו של א"א בודאי להחזיק במתנתו יכול הוא ע"כ גם אנחנו נוכל להחזיק בירושה אבל האנשים אשר אתו אמרו כי חזק הוא ממנו כלומר אף מאברהם שלו ניתנה מ"מ גם הוא לא יוכל כעת לאחז בה כי חזק העם גם ממנו מא"א וע"ז המליצה שאפי' בעה"ב הוא א"א אשר הוא באמת אדון הארץ אשר לו ניתנה למנה מ"מ א"י להוציא כליו משם.

ויש להוסיף עפמ"ש באוה"ח פ' לך בקרא כי לא שלם עון האמורי שאם היו ישראל צדיקים גמורים ולא חטאו במרגלים אז אף שלא שלם עדן עון האמורי בכ"ז היו יכולים לקח הארץ מידם אבל אחרי שלא היו צדיקים גמורי' רק צדיקים ממנו לא היו יכולים לשלוט בהם כ"ז שיש להם קצת זכיות עיי"ש וז"ש שלא תועיל לנו מה שהיא ירושת ונחלת אבות כי לא שלם עדן עון האמורי ואם אנו היינו צדיקי' גמורי' לא יזיק מה שלא שלם עדיין אבל ע"י שאין אנו צדיקים גמורים עי"כ חזק הוא במעט זכיותיו ממנו על ידינו שאין אנו צ"ג וע"כ גם בעה"ב א"י להוציא כליו כנ"ל:

שם ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם עפמ"ש ביוסף כנים עבדיך לא היינו מרגלים ראינו שבלה"ק ההיפוך מן מרגלים הוא כו' ע"כ אמרו אחרי שלא השגיחו יושבי הארץ

ולא חשדונו כלל במרגלים לתור את הארץ בע"כ שהיינו בעיניהם כ"כ שפלים ונבזים עד שלא יראו ממנו באמרם שקטני קומה כאלו בודאי אינם מרגלים ועי"כ ונהי בעינינו כחגבים על אשר ראינו כי "כן" ולא מרגלים היינו בעיניהם בדעתם ששפלים כאלו לא ישולחו לרגל עם גדול ונורא כמוהם:

שם ויושע ב"נ וכלב בן יפונה מן התרים את הארץ קראו בגדיהם ויאמרו וכו' והארץ וכו' טובה הארץ מאוד מאוד כי יושע וכלב התחפשו לפני המרגלים שיחשבו בדעתם שגם הם מסכימים לדבר סרה על הארץ המבורכת כמ"ש שאמר כלב וכי זו לבד עשה לנו בן עמרם ונתכוונו בזה לטובת המרגלים שכ"ז שגם הם יהיו בעיני המרגלים כמתאוננים על הארץ אולי יהי' ביכלתם לדבר על לבם שישובו ממחשבתם הרעה ומה שנתן מקום לטעות המרגלי' לחשוב על צדיקי עולם שגם הם כמוהם הוא כמ"ש רמב"ן אחרי שעיקר ההליכה לתור את הארץ כבר הוא רפיון הבטחון להאמונה בד' ובדברו הטוב אשר דבר על הארץ ע"כ סברו המרגלים אחרי שגם כלב ויושע נשתתפו בריגול זה לחפור את הארץ מסתמא גם בלבם עלתה טינא וספק על טיב אה"ק ומה היא אבל האמת לא כן הוא הצדיקים האלו בטחו והאמינו בד' ובדברו הטוב ומה שהלכו אתם כונתם היתה לטובה כמ"ש רמב"ן שע"כ נתרצה מ"ר בשלוח המרגלים אף שידע שהארץ טוב ומשובח ואין כמוהו בכ"ז אחרי שאינו דומה שמיעה לראיי' ודבר הנראה לעינים בטובו ויפיו חביב על האדם יותר ממה שלא ידעו רק מפי השמועה ע"כ יושע וכלב הלכו אתם למען יראו את הארץ ויוכלו לחבב אותה ביתר שאת והנה כ"ז שיושע וכלב עוד היתה תקוותם אולי יוכלו לנצח את המרגלים ולהעבירם על דעתם לטובה התחפשו בבגדי תרמית וערמה להחזיק דעתם שגם המה מהמסתפקים ולבם נוקפם אבל אחרי ראו שאבדה תקותם זו ואין עוד לצפות שישובו המרגלים ממזמתם הרעה השליכו מעליהם את בגדי ערמה אשר לבשו למען כחש וגילו דעתם בפומבי ופרהסיא שהמה מחובבי הארץ בכל לבם ונפשם ומה שהלכו עמהם לתור הי' מן הטעם הנ"ל שע"י ראיי' בעין יוכלו לחבב ביותר את הארץ עליהם וז"ש ויושע וכלב מן התרים את הארץ וע"י שהלכו עמהם לתור היו נראים למרגלים כאלו גם הם בעצתם הנפתלה לע"ע אחרי רואם שלא הועילה ערוותם קרעו את בגדיהם והשליכו מעליהם את בגדי ההתחפשות ואמרו הארץ אשר עברנו בה לא היתה ח"ו מחשבתינו בהליכה זו בשביל שגם אנו היינו מסתפקים על טוב הארץ כ"א אדרבה בשביל זה הלכנו עונם כדי שנוכל לחבבה ולומר כי טובה הארץ מאוד:

שם סר צלם מעליהם וד' אתנו י"ל דרומז למ"ש במדרש שמואל פ"ג דאבות דחביב אדם שנברא בצלם דקודם מיתת האדם שלשים יום מסתלק מעליו צלם אלקים שכ"ז שצלם

אלקים על האדם א"א למה"מ לשלוט בו וחכמי הזהר היו מכירים בהסתלקות צלם א' מן האדם אשר קרבו ימיו למות א"ד ז"ל ולפי"ז י"ל היינו דקאמר שכבר ראינו בעינינו שהם מעותדים למיתה שהרי כבר סר מעליהם הצלם אלקים והוא סימן למיתה קרובה והוא ע"ד שפי' הרמב"ן דהאי על צל ליל החותם ועפי"ז י"ל ילקוט תמוה בתילים ל"ט "אך בצלם יתהלך איש זהו המוציא מרשות לרשות חזקי' שמע מהדין קרא לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת" והוא אחרי שרק רשב"י וחביריו ידעו נסתרות יודעים להכיר בפרצופו של אדם אם סר ממנו הצלם אבל אדם אחר לא א"כ כמה ב"א מהלכים בין החיים ונדמה לבריות שיש עוד עליהם הצלם אלקים ובאמת כבר סר מעליהם והתפעל מור' על פעולה דמיונית כמו מתעשר לז"א אך בצלם יתהלך איש לכמה פעמים נראה האדם כאלו עדיין הולך עם צלם אלקים אבל באמת הוא רק מתהלך נראה כהולך ואינו הולך ופי' הילקוט דהיינו באדם המוציא מרשות לרשות שהולך מעוה"ז שהוא רשות היחיד לרשות הרבים שהוא עוה"ב. עוד י"ל עפמ"ש אין מלווין לו לאדם לא כסף וזהב אלא המצות ומעש"ט שעשה בעוה"ז וזהו אך בצלם יתהלך איש היוצא מרשות לרשות כנ"ל אינו נוטל עמו מאומה כמ"ש להלן יצבור ולא ידע מי אוספם רק הצלם אלקים אשר עליו וכבוד ד' אשר חופף עליו ע"י דרכו הישרה רק הוא ילוונו לבית עולמו וז"כ מנחם שהביא רש"י שם שהוא מלשון בצלם אלקים וכ' עליו ולא יתכן ולהנ"ל הדברים נכונים ואחרי שעוה"ב נקרא שבת כמ"ש מי שטרח בע"ש יאכל בשבת ע"כ שמעי' מהדין קרא ולא תוציאו משא מבתיכם ומאוצרותיכם אשר אספתם בו כסף וזהב לא תוציאו מאומה אם יבוא שבת הנ"ל ורק הצלם אלקים הוא המלווה אתכם:

שם אך בד' אל תמרודו ואתם אל תיראו את ע"ה כי לחמינו הם סר צלם מעליהם וד' אתנו אל תיראום ובמסורה שבבעה"ט לחמינו נאכל זה לחמינו חם הצד ידינו. ובנפשינו נביא לחמינו. לפמ"ש לעיל בהעלותך אקרא ובהאריך הענן על המשכן שלא נחשוב כשהכביד שנאת או"ה עלינו עי"כ נצא לרווחה ויהיו לאוהבים לנו אם נעזוב ח"ו את ד' ותוה"ק כ"א אדרבה בעת כזאת צריכים אנו לשמור את משמרת ד' ולהחזיק ביתר עוז בעץ החיים להשכים ולהעריב עליהם לביהמ"ד והם כלין מאליהן והנה רוב פרנסת ישראל הוא מאו"ה והם משתדלים לקפח פרנסתינו באמרם שלא יקנו ממנו כידוע ע"כ טוב וכשר הי' הדבר אם הי' ביכלתינו לפרנס א"ע זה מזה ולא נצטרך לעם אחר והוא ע"י שנעבוד אדמתינו ונשבע לחם וז"ש אך בד' אל תמרודו אל תאמרו שע"י שתמרדו בד' ובתוה"ק יהי' לכם הרווחה כ"א בו תחזיקו ולא תרפו ממנו אף שלחמינו הם שכל לחמינו בא מהם והם יבקשו להכרית אוכל מפינו ואו"ה ברום המעלה זרחה עליהם

שמש הצלחה עד שכמעט אין להם שום צל המחשיך רק אור ולנו ב"י מדה"ד שולט ורק חשך ולא אור וזהו סר צלם מעליהם שאצלם אין שום צל רק אור במושבותם ואנו וד' כמ"ש ז"ל הוא ובית דינו שדן דינינו בכ"ז אל תיראום והוסיפה המסורה שבוודאי טוב לנו אם רק לחמינו נאכל משלנו ולא משלהם לחמם המגואל כי בלא"ה הם אומרים עלינו שכל פרנסתינו מהם הוא ע"י מרמה ותוך וציד בפינו שמרמים אותם והתפעל המורה על הדבר הנראה מה שבאמת אינו כן וזהו לחמינו הצד ידינו שנראים אנו ע"י שמתפרנסים מהם כאלו ציד ומרמה בפינו וגם בנפשינו נביא לחמינו ע"י שאנו עוסקים תמיד עמהם צריכים אנו לפעמים להקריב את נפשותינו על מזבח הפרנסה ע"כ טוב מאוד אם לחמינו של עצמינו נאכל ולא נתערב בגוים לאכול לחמם המגואל:

עוד י"ל עפמ"ש בלו"א לפ' ואז"ל גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה שהתורה היתה ביכלתה לפרנס ולתת חיים להעוסקים בה ולא יצטרכו להחזקת תומכים דאורייתא אלא שהקב"ה רצה לזכות גם את הע"ה שלא יוכל ללמוד שגם לו יהי' חלק בתורה ע"כ הת"ח עני ויצטרך להחזקת זבלון ועי"כ גם תומכיה מאושר ויאכל חלק כחלק כדאיתא בכתובות שמי שאין לו חלק בתוה"ק אין לו חיים רק שרפואה מה"ת היא ע"י החזקתו את הת"ח וזהו הרמז אל תיראו את עם הארץ שגם הוא נוטל חלק מתורתכם ועי"כ יגרע חלקכם בחיים במה שהוא נוטל כי לחמינו הם נותנים ועי"כ חלק כחלק יאכל בעת תבוא על שכרך לא תירא ולא תפחד כי לא לצרכך הוא מפרנס אותך כ"א להחזיק ולהחיות את עצמו כי זולתי תמיכתו אין לו חלק בחיים כי היה סר צלם מעליהם ולא הי' להם שום קיום אם ד' הוא מדה"ר הי' אתנו לפרנס את הת"ח בעצמו מידו הרחבה והמליאה ולא היה צריך להחזקת הע"ה א"כ אל תיראום כי לא יגרע חלק הת"ח:

שם ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים וכבוד ד' נראה באוה"מ אל כל עדת בנ"י ע"פ משאז"ל שהתורה מי שזכה נעשית לו סם חיים ולמי שלא זכה להיפך וע"כ נקראת משנה תורה כי ברוחה פי שנים הן לשבט הן לחסד ואז"ל התורה נקראת אבן ויצה"ר נקרא אבן י"ל הטעם כנ"ל כי מי שלא זכה וכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו א"כ גם התורה נעשית לו כאבן נגף ולצור מכשול ואפשר שע"כ נאמר במחוייב סקילה וסקלתם אותם באבנים ופעם נאמר עם הארץ ירגמו אותו אבן, לרמז שאם למד החוטא תורה והיא גם היא נעשית לו לאבן ומצטרפת עם היצה"ר אז ע"י שתי האבנים האלו חטא ונעשה בר סקילה כי אבן היצה"ר ואבן התורה הנעשית לו סם המות המה יקצצו פתילי חייו אבל עם הארץ שלא למד מעולם ואין לו אבן התורה ע"כ ירגמו אותו רק באבן אחת ואחרי שדור המדבר הי' דור דעה שלמדו תורה ע"כ אמרו לרגום אותם באבנים בשני האבנים

הנ"ל ונתן טעם לזה כי כבוד ד' נראה אל כל עדת בני ישראל שכלם ראו באור תורה והיו גדולים בתורה ובחכמה ועי"כ באבנים האלו אמרו לרגום:

שם ועתה יגדל נא כח ד' כאשר דברת לאמר ע"ד שאז"ל איזו גבור הכובש את יצרו ע"כ אם הקב"ה יכבוש את כעסו יוסיף על גבורתו וזהו ועתה אם תשא חטאתם יראו הבריות שיגדל כח ד' שאתה גבור הכובש יצרו ומי שאינו כעסן בטבע לא ניכר גבורתו אם אינו כועס כי כך הוא טבעו ורק מי שטבעו הוא כעסן ובכ"ז הוא כובשו זהו הגבור האמיתי ע"כ נאמר וידבר ד' אל משה לאמר שמתחלה הוא כועס על עוברי רצונו ומדבר בלשון קשה ולבסוף הוא כובש את כעסו ואומר באמיר' רכה ע"כ אחרי שאמר יגדל כח אד' שתקרא גבור באמת בכובשך את כעסך סיים כאשר דברת לאמר שתחלתך קשה וסופך רך לרצות כנ"ל:

שם סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך ויאמר ד' סלחתי כדבריך ואולם חי אני וימלא וכו' כי משה רבינו התפלל שהשי"ת יסלח לעונם עבור רב חסדו וגודל רחמיו ולא למענו יעש בשביל כבוד שמו ית' כ"א רק לגודל חסדו וטובו וע"ז השיב לו הקב"ה לא רק בעבור זה אני מוחל וסולח כ"א סלחתי כדברך שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת ע"כ למעני אעשה עבור כבוד שמי שלא יחולל והוסיף ואולם חי אני רק אז נקראתי בשם חי העולמים אם ימלא כבוד ד' את כל הארץ ע"כ למען כבודי שלא יחולל אסלח לאשר אשאיר: עוד י"ל עפמ"ש באוה"ח שגם משה רבינו פגם בכבודו ית"ש במה שאמר מבלתי יכולת ד' ואף שלא אמר כן מפי עצמו רק שהגוים יאמרו כן מ"מ הלא גם השומע ברכת השם חייב לקרוע ע"כ אמר ועתה יגדל ואין ועתה אלא תשובה עיי"ש והנה אחרי שחטאו הי' במסירת נפש לטובת ישראל כמ"ש ג"כ מחני מספרך והוי עבירה לשמה בודאי הקב"ה מחל לו ונתרצה לו בלב שלם ע"כ אמר סלחתי כדבריך כמו שאני סולח ומוחל לדבריך בנפש חפיצה כן אני סולח גם לישראל:

שם ויאמרו כל העדה לרגום אותם עפמ"ש וינחם ד' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו ופי' המפ' מי שכועס על חבירו כדי שלא יבא לכלל מעשה מוציא מפיו דברי נרגן כמתלהמי' ועי"ז שככה חמתו וזהו וינחם ד' על הרעה ע"י שדיבר דברים קשים עי"כ לא בא לכלל מעשה וכ"פ ביבין שמועה מ"ש גבי יוסף ולא יכלו דברו לשלום שלא יכלו לדבר עמו דברים קשין כגידין שעי"כ יבואו לתכלית השלום כ"כ נוכל לומר על דור דיעה כדי שלא יבואו ח"ו לרגום אותם בכעסם ומריים ע"כ השכילו ודברו דברי חירופין וגידופין ביטויי' סמדקורת חרב ועי"ז שככה חמתם וזהו ויאמרו כל העדה רק בפיהם להשקיט אפם וחמתם בערה בם אמרו לרגום אותם ומזה שאף בעת כעס וחימה נחה עליהם רוח

חכמה ודעת להשקיט אפם ע"י דיבורם הקשה נראה כבוד ד' שישראל עם קדושו ניכרים בכעסם שלא שלחו בעוולתה ידיהם וזהו מופת חותך שכבוד ד' נראה באוהל מועד אל כל בנ"י וע"י שכבוד ד' חופף עליהם ידעו לעצור כח להרגיע אפם ע"י דיבורם הקשה:
שם סלח נא לעון וכו' וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים וכו' ובמסור' שבבעה"ט כגודל זרועך הותר בני תמותה עפמ"ש המפ' מ"ש משוך חסדך ליודעיך אל קנא ונוקם שזהו הקנאה היותר גדולה שהקב"ה משפיע טוב על עוברי רצונו והמה יחפרו ויבושו איך מרו נגד הטוב והמטיב לכל אבל באמת נקמה כזו היא שלא כמנהג העולם להאכיל לחם לשונאו הרעב אבל בישראל נאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים ופי' בספורנו שכמו שהנשר יעוף בשמים בדרך לא יעבור בו כל בעל כנף כ"כ נשא הקב"ה את ישראל על דרך לא עבר בה אדם לז"א סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך ע"ד משוך חסדך ליודעיך הנ"ל וכזה תהי' נקמתך בהם שתסלח להם ויבושו שמרו כנגדך וכ"ת אין מן הדרך לעשות נקמה כזה לז"א וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים על כנפי נשרים שלא כדרך הרגיל כ"כ תעשה להם עתה שלא כמנהג וע"ז הוסיפ' המסור' כגודל זרועך הותר בני תמותה בזה תראם גודל זרועך ומדת טובך אם תשאר בחיים חייתם אף שהם בני תמותה בזה תראם גודל חסדך וי"ל בזה מ"ש פרש' וישלח אד' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואטיבה עמך קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי לפי"ז שיוכל להיות שהטובות שעושה הקב"ה עם האדם יוכל היות שהם לנקמה ע"ד אם רעב שונאך האכילהו לחם ע"כ אם הצדיקים רואים שמטיבים להם בעוה"ז יש להם לדאוג אולי הטובה הזו רעה להם שהיא ע"ד נקמה ובפרט אחרי ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא ורק לעת שוב העפר אל האדמה יבוא על שכרו בעולם הגמול וז"ש ד' האומר אלי שוב לארצך אשר ממנה לקחת ושם הוא מקום מולדתך ורק אז ואטיבה עמך לשלם גמול מעשיך הטובים אבל בעוה"ז אין שכר למצות ואחרי רואי שגם בעוה"ז תטיב עמדי ירא אני ע"י החסדים שהם אולי אמת ודין ונקמה על חטאי נגדך קטונתי הם לאות לבני מרי שאני קטון המעשים בעיניך ועשית אותם עם עבדך שאני אינו עושה רצונו של מקום ונקראתי רק עבד ולא בן:
לעיל שם ואולם חי אני וימלא כבוד ד' את כל הארץ כי כל האנשים הרואים (הול"ל אשר ראו בעבר) את כבודי וכו' אם יראו את הארץ וכו' וכל מנאצי לא יראוה עפמ"ש כל ישראל ערבים זה בזה והטעם י"ל כי אחרי שמלוא כל הארץ כבודו שרק אז כבוד ד' במקומו אם כל הארץ יכבדהו אבל אם ימצא עוד בנ"א אשר לא יכבדוהו אז כבר נפגם כביכול כבודו הגדול ית"ש ע"כ כ"ז שיש רשעים בעולם חרון אף בעולם כאז"ל וגם

הצדיקים יגרע חלקם על אשר אין כבוד השם שלם ותמים וז"ש ואולם חי אני רק אם ימלא כבוד ד' את כל הארץ אז כבוד ד' במקומו ע"כ גם האנשים הרואים כעת את כבודי והם הצדיקים אשר גם כעת לא טחו עיניהם מלראות כבוד ד' בכ"ז משום ערבות גם הם יענשו והטעם בשביל ומנאצי לא יראוה ע"כ גם הצדיקים יענשו אחרי שלא השתדלו שיהי' כבוד ד' על כל הארץ ועבדי כלב עקב אשר היתה רוח אחרת עמו שלא השתדל רק להעלות את רוחו ונפשו מעלה מעלה כ"א זכה וזיכה את הרבים שמחשבתו היתה להעלות גם את רוח אחרים וזהו רוח אחרת רוח של אחרים היתה עמו במחשבתו ודעתו למלאות את הריקנים מיראת ד' ללכת אחרי וזהו וימלא שהשתדל למלאות את הרקנים שילכו אחרי ד' ע"כ והביאתיו וכו':

שם ובניכם יהיו רועים במדבר מ' שנה עד תום פגריכם במדבר ע"ד אז"ל שדור המדבר יש להם חלק לעוה"ב והוא שמיתתן כיפרה עליהם עם ריבוי הזמן ששהו בניהם במדבר בארץ לא זרועה ויסורים שסבלו הבנים כיפרו עון האבות והנה הרועה את הבהמה היא לטובתה ולהנאתה למען ירבה דשן בעצמותה ע"כ אמר שגם בניכם יהיו רועים לטובתם במדבר מ' שנה עד שגם פגריכם יהיו תמים ונקיים מכל חטא ועון וזהו עד תום מלשון תמימות ונקיות מכל מום:

שם במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ' יום יום לשנה תשאו את עונותיכם דקדק בכ"י דהו"ל כמספר ולא במספר וכ' עפמשה"ק התוס' ספ"ק דסוטה הלא מדה טובה מרובה ממדת פורענות ולמה נענשו בשנים עבור ימים עיי' בכורי אביב פרש' זו וי"ל עפמ"ש רש"י דבאותו שעה כשרים היו ומדכתיב וילכו ויבואו פירש"י מה ביאתם בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה וי"ל ג"כ להקיש להיפך ולומר מה בהליכתן כשרים היו אף בביאתם וכן האריך בפי' מלבים שגם בשובם עוד לא נתקלקלו עד לאח"כ נעשו מרגלים להוציא דבה על הארץ עיי"ש והנה יראת ד' תוסיף ימים וטוב יום בחצירך מאלף שאצל הצדיקים נחשב יום לשנה כמ"ש יגע תלמיד ווותיק ע"כ כ"ז שהיו באה"ק והיתה מחשבתם לטובה הי' יום א' שלהם חשוב כשנה ע"כ אחרי שנהפך הודם למשחית שפיר נענשו במ' שנה שאף שלא שהו שם רק מ' יום מ"מ כיון שבאותו הזמן כשרים היו ונחשב יום שלהם כשנה א"כ כשנענשו לא לקו ביתר רק כזמן אשר תרו והחילוק רק שאז הי' יום שלהם נחשב לשנה ואחרי הרשיעו היתה מדה טובה שלא שלם להם הקב"ה רק שנה ליום אשר הי' נחשב כשנה וז"ש במספר הימים אשר תרתם את הארץ ואז הייתם כשרים ונחשב לכם יום לשנה לא הוי אלא מדה כנגד מדה אם תשאו את עונותיכם מ' שנה נגד מ' יום הנחשבים לשנה:

שם וישכימו בבקר ויעלו אל ראש ההר לאמר הנני ועלינו אל המקום אשר אמר ד' כי חטאנו כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צ"ג יכולים לעמוד ע"כ חשבו בדעתם שעכשיו אם ישיבו אל ד' ויכירו במעלת אה"ק יהי' להם עליי' למעלה בקדש ע"י התשובה ע"כ אמרו ועלינו אל המקום יהי' לנו עליי' והרמה והטעם כי חטאנו ואנחנו בעלי תשובה ויאמר להם משה למה זה אתם עוברים את פי ד' והיא לא תצלח וכ' בספורנו שעתה יהי' כעושי' להכעיס ובריש הדברי' כ' שע"כ לא הועילה תשובת המרגלים והנה העובר לתיאבון יש לו הנאה מהעבירה אבל העובר להכעיס אף אם ידע שע"י העביר' לא יגיע למחוז חפצו ומגמתו ולא יצליח בדבר בכ"ז עובר בשאט נפש ע"כ אמר משה רבינו למה אתם עוברים את פי ד' אף אם ידעתם שלא תצליחו במעשיכם ע"כ אין אתם עוברים אלא להכעיס ול"מ תשובה ועוד כי על כן שבתם מאחרי ד' שלא שבתם עד שהייתם אחרי ד' והוא שכבר פנה אליכם עורף והלך מאתכם ועזב אתכם ע"ד שפי' וראית את אחורי ורק מיראת העונש עשיתם תשובה ולא מהני:

שם ושמעו כי אתה ד' בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה אתה ד' ועננך עומד עליהם ובמסור' שבבעה"ט כי עין בעין יראו בשוב ד' ציון עפמ"ש ז"ל כתיב עיני ד' אל צדיקים וכתיב עין ד' אל יראיו כאן בשעושים רש"מ משגיח בב' עינים ובאין עושים רק בעין א' ואז"ל כתיב יראה וקרינן יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות והכונה אם ישראל עיניהם תלויות למרום אז הקב"ה משגיח עליהם השגחה פרטית ומיוחדת עליהם בב' עיניו אבל אם ענן פרוש על עיני ישראל וטחו עיניהם מראות כבוד ד' אז גם הוא כביכול אינו משגיח עליהם רק בעין א' כדז"ל דומה דודי לצבי מה הצבי הזה עינו אחת פקוחה ע"כ יאמרו בגוים אף שישראל חטאו במדבר ואינם עושים רצש"מ הלא גם בעת ההוא עכ"פ משגיח עליהם בעין א' ולא יסתיר לגמרי פני השגחתו מהם ובע"כ מבלתי יכולת נעזבו לגמרי וזהו שמעו כי אתה ה' בקרב ישראל תמיד אף אם אין עושים רצש"מ מ"מ משגיח עליהם בעין א' והטעם כי גם ישראל אינם פונים אליך רק בעין א' וזהו "עין בעין" עין א' שלך בשביל עין א' שלהם כי ענך עומד עליהם לכסות אור עינם שלא יראו בב' עינים את כבוד ד' ובע"כ מבלתי יכולת והנה כשישראל יעשו תשובה והם יקרבו את הגאולה שלימה אז ישגיח הקב"ה עליהם בב' עינים כי עיני ד' אל צדיקים אבל אם לא יחזרו ורק השם ברחמיו ישיב את שבות עמו אז לא יראו ויראו רק בעין אחת וזהו עין בעין ורק עין תחת. עין כנ"ל יהי' אם רק ד' ישיב ציון ולא ע"י זכות ישראל כי אז יהי' השגחה בב' עינים:

שם וכי יגור אתכם גר או אשר בתוככם לדורותיכם וכו' כאשר תעשו כן יעשה עפמ"ש המפ' שנשמת הגר כבר היתה מן קדמת דנא בתוך נשמת ישראל עיין אוה"ח פ' בהעלותך שע"כ הגר עושה פסח אף שהוא ואבותיו מעולם לא היו מיוצאי מצרים בכ"ז נשמתו כבר היתה כלולה בקהל עדת ישראל וזהו וכי יגור אתכם גר שכבר נתגייר לע"ע או "בתוככם" שכבר הוא כלול בנשמות ישראל רק שלא יראה עדן החוצה עד לדורותיכם שרק לדורות הבאים יתגייר מ"מ כאשר תעשו כן יעשה שאיגלי למפרע שכבר עתה הוא בתוככם וז"ש "ככם כגר יהי' לפני ד'" עפמ"ש בספורנו שעד חטא המרגלים הי' הקרבן לריח ניחוח אף בלי נסכים א"כ לכאור' אחרי שהגרים לא חטאו לא יצטרכו להביא מנחה ונסכים וירוצה קרבנם כמו לישראל קודם החטא בלעדם אבל לפי ד' אוה"ח הנ"ל שנשמת הגרים כלולים בנשמת ישראל א"ש שגם בחטאם נכללו נשמות הגרים וזהו חקה א' יהי' לכם ולגר שגם הוא צריך לנסכים כמוכם והטעם שאף שהי' בנסתר כלול בתוככם אבל לא נגלה עדיין אבל הקב"ה היודע נסתרות ותעלומות "ולפני ד'" ככם כגר יהי' כי הוא ידע מה בחשוכה ונהורא עמי' שרי':

שם ככם כגר יהי' לפני ד' צ"ל דפתח בלשון רבים ככם וסיים בלשון יחיד כגר והו"ל כגרים ונ' עפמ"ש חד מינן דאזיל להתם כתרי מינייהו ולעיל פי' איש איש למטה שסיפר הכתוב בגריעותם שאיש א' לא הי' נחשב רק כאיש א' ולא כתרי ע"כ סיפר כאן במעלות הגר שהוא בע"ת ואין צדיק גדול יכול לעמוד במקומו ואז"ל קשים גרים לישראל כספחת ופי' התוס' משום שהם מדקדקין במצות יותר מישראל וז"ש ככם" כרבים" כגר" היחיד יהי' כי הוא היחיד שקול כרבים מישראל ע"ד שקול משה כס' ריבוא:

אבל עוד י"ל אחרי שבא הכתוב להעריך את הגר שיהי' נחשב כישראל הו"ל למימר הגר ככם יהי' שהנמשל יותר חשוב והי' במשמע שהגר יהא חשוב כמוכם וי"ל ע"פ מ"ש בלו"א האזינו לפ' מ"ש כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך שאצ"ל בנ"א הצדיק מעיקרו יותר חשוב מבעל תשובה שקופה של שרצים תלוי' מאחוריו אבל הקב"ה קרוב יותר לבעל תשובה ע"כ אין דומה לך בזה שאתה שומע מרחוק קול שופר הוא הצדיק גמור כמ"ש המפרשים ומאזין בקרוב את התרועה שרומז על בעל תשובה ואחרי שהגר הוא בעל תשובה ע"כ אמר ככם כגר יהי' שאתם בכ"ז שהוא בע"ת מ"מ נחשבים בעיני כגר אבל רק "לפני ד'" הוא כן הוא המאזין קול תרועה ואין דומה לו וז"ש חקת עולם לדורותיכם ככם כגר יהי' לפני ד' שתמיד יהא זאת לכם חק נעלם מבלי נודע סבתו וטעמו שהגר יהי' חשוב יותר מהצדיק מעיקרו אבל תורה א' ומשפט א' שאתם מבינים היטיב כמשפט אשר טעמו ידוע ונגלה אם אומר שלכם ולגר הגר אתכם אם

אתם קודמים במעלה והגר הוא רק אתכם טפל ונספח לכם. ויש לרמז שע"כ הגר חשוב כ"כ בעיני ד' שהוא מרמז על נשמתו של אדם שהיא כגר עלי ארץ כאז"ל הדא אכסנתא דאיכא בגו ביתו ע"כ לעורר את האדם שיכבד את נשמתו לכלכלה ולפרנסה ע"י מצות ומעש"ט וזהו שסיים תורה א' יהי' לכם ולגר הגר אתכם היא הנשמה אשר בקרבכם שלא תבכרו את הגוף על הנפש כ"א חלק כחלק יאכלו הגוף עם הנפש כמ"ש לעיל ולא תאכל הנפש עם הבשר ואפשר שזהו שנאמר "ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים" שעל שישראל היו גוי מקרב גוי וחיו עם עם לא בינות אשר רק את גופם יחונו ונשמתם ישליכו אחר גיוום וגוואותם אשר הולכים אחר תאותיו ע"כ צריך אני להזהירכם ביותר ואהבתם את הגר שמזה תקחו מוסר להשתדל עבור הנשמה שהיא גר בארץ ע"ד שפי' ונפשי כעפר לכל תהי' כמו שאתם משתדלים שהגוף יהי' "כל" שלם ותמים לא יחסר לו כל על שגרים הייתם באמ"צ ולא תעשו כמעשיהם להשפיל את הרם נשמת שדי ממעל ולרומם את הגוף אשר עפר יסודו:

שם בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה והי' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לד' עפמ"ש בלו"א שמיני אקרא דויאכל בועז וייטב לבו שברך על מזונו ברוך הטוב והמטיב שאם הצדיק אוכל לשובע נפשו ומודה ומברך על הטובה אז זה השלחן אשר לפני ד' גם האכילה למצוה תחשב ותועיל להטיב לבו ונשמתו בפרט פירות אה"ק היתה להם הסגולה הנפלאה הלזו להטיב את לב האוכל כמו שמברכין על הארץ ועל הפירות ונברכך עליה בקדושה ובטהרה והוא ע"י שבמחשבת האוכל תמיד שהקב"ה בטובו נתן לנו את הארץ ולא כחינו ועוצם ידינו אז האכילה כזו מביא' לידי קדושה וטהר' וז"ש בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה ולא ילוז מנגד עיניכם שלא זרועכם וימינכם הושיע אתכם לרשת אותה רק אני מביא אתכם אז והי' באכלכם מלחם הארץ אף שהוא מעשה הגוף בכ"ז האכילה בעצמה קדש לד' עד שע"י האכילה ההיא תרימו א"ע תרומה לד':

שם וכי תשנו ולא תעשו את כל המצות האלו אשר דבר ד' אל משה ופירש"י בע"ז הכתוב מדבר את כל אשר צוה ד' אלקיכם ביד משה מן היום אשר ציוה ד' והלאה לדורותיכם בהתכת הכתובים האלו י"ל עפ"ד המוסקאטי הידועים שפי' אשר יומרוך למזמה שעע"א אומרים שמרוממים ומכבדים את השי"ת באומרם שאין ילוד עפר כדאי שהקב"ה בעצמו ובכבודו ישגיח עליו כ"א כמו שמלך בו"ד יש לו שרים ומנהיגים כ"כ חלק הקב"ה לככבי השמים וכסיליהם המשטרה על בנ"א ועיין לו"א יתרו שפי' בזה מ"ש לא תשא ותרומם את שם ד' אלקיך לשוא כדי שתוכל לדבק בשוא ושקר ולא יהי' לך א' אחרים ומה שיוכל

להביא לידי שטות הזה הוא אחרי ראונו שבמעמד הר סיני לא דבר הקב"ה אל כל עדת ישראל את דברי התורה רק למשה נאמן ביתו בחור האנשים איש האלקים הוא לבדו הי' כדאי לדבר עמו ראינו מזה שאין כבודו ית"ש לדבר עם אחד האדם אשר אינו מצויין במעלות רמות ונשגבות כמו מ"ר כ"כ אינו כדאי אדם בינוני שישגיח עליו הקב"ה בעצמו ובכבודו אבל באמת אנו שלומי אמוני בנ"י יודעים שבמקום גדולתו אתה מוצא ענותנותו ורם ד' ושפל יראה ומה שלא דבר במעמד הנפלא רק עם משה ולא עם כל ישראל הוא לטובת דורות הבאים כ"א הקב"ה הי' דובר באזני כל העם הי' צריך לדבר בכל דור ודור מחדש עמהם שאל"כ היו אומרים הדורות הבאים הראשונים ששמעו מפיו ית"ש טוב עשו ששמעו לקול א' חיים מדבר עמהם מתוך האש אבל לנו אשר אין חזון נפרץ ודבר ד' לא ישמע עוד אלינו אין אנו מחוייבים לשמוע לקול הפיקודי' אשר לא נשמע מפיו ית"ש ע"כ השכיל הקב"ה לדבר רק עם משה רבינו ובכ"ז אף שהעם לא שמעו מפיו ענו ואמרו נעשה ונשמע עי"ז נתחייבו כל הדורות לשמוע בפיקודי ד' אף שלא דבר אליהם בעצמו ובכבודו שהרי גם דורות הראשונים לא שמעו רק בקול עבדו הנאמן וז"ש וכי תשגו ולא תעשו כפירש"י בעע"א שתומרוהו ותגביהו אותו למזמה ומה שנסיתכם לזה הוא אשר דבר ד' אל משה ולא אל כל העדה מזה תשפטו משפט מעוקל שאין כבודו ית' לדבר עם כל אדם וגם לא להשגיח בעצמו על קרוצי חומר לזה בא כמשיב שאין הדבר כן כ"א רם ד' ושפל יראה ומה שלא דבר בהר סיני רק עם משה רבינו הטעם מן היום אשר ציוה ד' והלאה לדורותיכם כדי שגם דורות הבאים שיהיו כל הדורות כפופים לשמור פיקודיו כנ"ל: עוד י"ל עפמ"ש לעיל אשר דבר ד' ביד משה רומז על תורה שבע"פ שהם הטפחי' מהלוחות שנשארו ביד משה כא' ז"ל וז"ש וכי תשגו וכו' את כל המצות אשר דבר אל משה והוא תורה שבכתב את כל אשר צוה כמו עם אלו אשר צוה ונשארו ביד משה והוא תורה שבע"פ וטעותכם שלא לקיים את ב' התורות מקורו עפמ"ש בלו"א אקרא דזה ספר תולדות אדם שע"י שלא ניתנה התורה רק למשה בדורו ולא ניתנה לדורות הקודמים מזה מצאו המינים מקום לרדות שזה הספר ח"ו אינו מן השמים כ"א רק תולדת אדם הגדול הרי מחשבותיו שאם היתה זאת מאת ד' היא נפלאת בעיניו מדוע לא ניתנה לדורות הקודמים למ"ר ועיין לו"א שם משת"י על קו' זו לזה אמר וכי תשגו ולא תעשו ותפריקו עול התורות מעליכם מן היום אשר ציוה ד' והלאה לדורותיכם על אשר ציוה רק ביום ההוא ולא מקדמת דנא:

שם וכפר הכהן על הנפש השוגגת וכו' ונסלח לו ע"ד אז"ל התקוששו וקושו ויבוא זכאי ויכפר על החייב לזה אמר רק אז יוכל הכהן לכפר על הנפש השוגגת אם מתחלה ונסלח לו לכהן עצמו על חטאותיו אח"כ יוכל לכפר על אחרים:

שם ונסלח לכל עדת בנ"י ולגר וכו' עפמ"ש רמב"ן והזכיר לגר כי הגרים בחטא הזה כלומר בע"ז דבי' משתעי קרא מוכשלי' תמיד ומכשילים את ישראל וכיון שאז"ל המחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה לכאורה לא יסלח לגר המחטיא את הרבים אחרי שאין מספיקים בידו לעשות תשובה ובלא תשובה הלא כל האומר הקב"ה וותרן הוא וכו' אלא די"ל דהא דאין מספיקים הנ"מ בחוטא במזיד אבל בחוטא רק בשוגג דלא חמיר כולי האי מספיקי' לעשות תשובה וז"ש ונסלח לכל עדת בנ"י וגם לגר המחטיא אותם והטעם כי לכל העם בשגגה ומספיקים בידו לעשות תשובה:

שם והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ד' הוא מגדף ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמה כי דבר ד' בזה ואת מצותי הפר הכרת תכרת הנפש ההיא עוונה בה כי בכל חטא אשר יחטא האדם הנפש היא החושבת מחשבת פגול והגוף הוא המוציא את המחשבה הרעה מן הכח אל הפועל ע"כ מן הראוי הי' שיענשו שניהם יחדיו הגוף והנפש חלק כחלק יאכלו פרי חטאתם וראינו שאינו כן שהעפר ישוב אל הארץ שם נרקב ונבלה ורק הרוח ישוב אל האלקים לקבל דינו ואף שאז"ל שהקב"ה מרכיב את הגוף עם הנשמה בכ"ז אם נשפוט לפי ראות עינינו א"א להגוף הנבלה והנעשה כעש להיות עוד נידון כי במה נחשב הוא אחרי אכלוהו רמה ותולעה אבל באמת אין זה מן הזרות גם אם נאמר שרק הנשמה נידונית והגוף יצא נקי אחרי שעיקר העונש על חטא לא בשביל החטא בעצמו רק על אשר מאן לשמור פקודי וציווי השם והמרה כנגדו וכ"ז שייך בנפש אשר לה דעה בינה והשכל לקרב או לרחק להשמאיל או להיימין אבל הגוף אשר בעצמותו אין לו רצון לבחור רק הוא שליח הנפש ועושה רק מעשה קוף בעלמא פטור הוא מן הדין מכל עונש אחרי שהוא מוכרח במעשיו לקיים רצון שולחו היא הנשמה וז"ש והנפש אשר תעשה ביד רמה אם אמנם שהנפש לא תעשה מאומה בעצמה רק ע"י היד כלי המעשה וכ"כ המפ' שהגוף הוא אזרח ותושב בארץ כי ממנה לוקח והנשמה היא רק כגר כהדין אכסנאי ע"כ אחרי שהאזרח והגר הגוף והנשמה שניהם יחדיו עושים העבירה היו שניהם ראוים לעונש מ"מ אחרי (כי דבר ד' בזה ואת מצותי הפר) את ד' הוא מגדף ות"א מרגיז שעיקר החטא יענש עבור שהכעיס את בוראו במחשבתו הרעה שלא לקיים פיקודיו ע"כ רק ונכרתה הנפש לבדה מקרב עמה ולא הגוף כי דבר ד' בזה ואת מצותו הפר מי שהפר מצותו ית"ש לא ידון בשביל גוף המעשה רק בשביל בזיונו

את דבר ד' ואחרי שרק הנפש בזתה כי לה דעת ותבונה ולא לגוף ע"כ רק היא תכרת ולא הגוף כי עוונה רק בה בנפש ולא בגוף שאין לו רצון:

שם ויהיו בנ"י במדבר (עיין או"ה וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת וי"ל שמה שהרהיב בנפשו עוז לחלל ש"ק הוא עפמשה"ק תוס' פסחים מ"ה א"א הואיל בטלת כל מלאכת שבת דנימא הואיל ואי מיקלע חולי שיש בו סכנה שמותר לחלל שבת עבורו ותירצו דחשיב"ס לא שכיח ול"א הואיל במידי דלא שכיח ולפי"ז במדבר מקום נחש שרף וצפעוני אשר ישכו בלא לחש וכפסע בינם ובין המות היה בכל פסיעה ופסיעה בוודאי שכיח ושכיח חולי שי"ב סכנה והואמרים הואיל כקו' תוס' ובטלה מלאכת שבת וזהו ויהיו בנ"י במדבר מקום אשר שכיחא סכנה ע"כ התיר לעצמו לחלל שבת משום הואיל אלא דלפי"ז יק' למה דנוהו באמת למיתה הלא הי' לו היתר הנ"ל אבל כיון שהקב"ה הלך לפניהם בעמוד ענן והשווה לפניהם את הדרך כמ"ש המוליכך בדרך והוא שם מדבר לערבה לא הי' מקום סכנה ובע"כ אחרי שהוא בכ"ז חשבה למקום סכנה לא האמין בד' ולא בטח בו ובנסיו ובנפלאותיו ע"כ כפר בעיקר מעיקרי האמונה וחייב ע"ז שכפר בעיקר ויסוד הדת וז"ש כי לא פורש מה יעשה לו והק' רש"י הלא ידעו שמחלל שבת בסקילה ולהנ"ל ניחא שלא ידעו אם ידון כמחלל שבת אחרי שיש לו התנצלות דהואיל הנ"ל ויאמר ד' אל משה מות יומת האיש שהוא חייב מיתה מ"מ או משום מחלל שבת או משום כופר בעיקר באמרו "כל העדה חוץ למחנה, כלומר שהם חוץ למחנה שכינה ואין ד' שוכן בקרבם לעשות נסים ונפלאות שלא יהי' במדבר מקום סכנה":

שם וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ד' ועשיתם אותם כי יש מהאפיקורסים אומרים שא"צ למעשה המצות רק לחשוב מחשבות טובות ורעיונות נשגבות כמ"ש בלו"א בחקתי לפרש מ"ש ואת משפטי תגעל נפשכם ויש אומרי' שצריך רק למעשה ולא למחשבה אבל אלו ואלו דברי כזב כי צריך למעשה ומחשבה שניהם יהיו תמים המחשבה הטובה צריכה להצטרף עם מעשה הטוב והנה המחשבה יש לדמותה לחוט כמו שהוא נמשך לכל צד והנה כן רעיינותיו של אדם פונות אילך ואילך וכן יאמר בל"א געדאנקען שפינען שהמחשבה דומה לחוט שטווים אותו ועוד שהמחשבה מקורה במוח שמשם יצא חוט השדרה אבל קשר אשר הוא דבר המתקיים ועומד לעד קשר של קיימא הוא דומה למעשה אחרי שהמחשבות נזלו כמו מים הנה והנה יבוא הקשר והוא המעשה ויעשה קיום והעמדה למחשבות השונות אשר קדמו למעשה ואחרי שבציצית ישנם חוטים וקשרים הרומזים לפי הנ"ל על מחשבה ומעשה ז"ש וראיתם את הציצית וזכרתם הוא המחשבה הטובה אבל לא תסתפקו בזה כ"א גם ועשיתם אותם שניהם יהיו

תואמים מלמעלה וכפל עוד הפעם למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי רק ע"י שניהם יחדיו והייתם קדושים:

החדש על פרשת קרח

במד"ר ויקח קרח הה"ד אח נפשע מקרית עוז זהו קרח שפשע בתורה שנקראת עוז שנאמר ד' עוז לעמו יתן ומדנים כבריח ארמון ולא הי' יודע שבע"ד שלו משה ואהרן קשים כבריח מה בריח אינו זז כך משה ואהרן הא דקאמר נפשע בלשון נפעל ולא פשע ועוד שכינה את התוה"ק בשם עוז ולא בשם אחר י"ל עפמ"ש ז"ל זכה נעשית לו סם חיים לא זכה סם המות הרי שתוה"ק חרב פיפיות בידה שמי שאינו עוסק בה לשמה לא לבד שאינה מרומה על את העוסק בה כ"א תוסיף להורידו לבאר שחת ר"ל כמו אחר שיצא לתרבות רעה ועיין לעיל פ' שלח שכ' שע"כ נקראת ג"כ אבן כי כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימינו ויוסיף דעת ויוסיף מכאוב וע"כ י"ל שנקראת ג"כ בשם עוז כי כמו שאז"ל עזין שבאומות ישראל כ"כ התורה מטבעה להרים לב העוסק בה בגאוה ובוז ורק למיימינים בה ועוסקים לשמה מהעז יצא מתוק והנה קרח ת"ח גדול הי' כמשז"ל מנושאי הארון אלא שלא היתה בו יראת שמים א"כ היא נעשית לו סמא דמותא כי הי' לו ביותר משמיני שבשמינית מהגאוה ולא הי' לו תבלין היראה למתק ע"כ הוא הי' אח אשר נפשע ונעשה פושע ע"י התורה שנקראת עוז על אשר היא עזה להרים לב העוסק בה ורק למי שיראתו חתילתו הוא יגבה לבו בדרכי ד' לא כן למשמאילים בה ועוד לו כפלים לתושיה להתיש כחו של קרח שאם הי' מתגאה נגד אדם פחות הי' לו קצת התנצלות שהתורה בעוכרו אבל נגד מ"ר שנא' בו ותחסרהו מעט מאלקים שהשיג מ"ט שערי בינה והוא הסגיר היכל התורה שלא יכנס בו אחר פנימה כמוהו ע"כ הוא נמשל כבריח ארמון אשר יסגר ורק מ"ר בכחו הי' לפתחו ואחרי שמשה ואהרן גדולים הימנו הי' לו בכל גווני להכניע מפניהם וזהו מדנים כבריח ארמון:

עוד י"ל עפמ"ש כי כל העדה כלם קדושים שאינם צריכים לרב ומורה כי כלם ידעו את ד' למגדלם ועד קטנם ע"כ הלביש טליתות שכלן תכלת ואמר שפוטרים מציצית לכוונה הנ"ל. ובלו"א ואתחנן צ"ז כ' לפ' מ"ש ושמרתם ועשיתם אותם שאף שכלנו יודעים את התורה וכדת מה לעשות מעשה המצוה מ"מ לימוד התורה בעצמה מצוה ופי' קשרם על אצבעותיך אף שאצבעותיך כבר נקשר בהם התורה וכלי המעשה כבר ידעון מה לעשות בכ"ז החיוב כתבם על לוח לבך ובלו"א תרומה פי' מ"ש ד' עוז לעמו יתן שהעוז והגבורה המה רק אמצעים להגיע על ידם לתכלית המבוקש ולא התכלית בעצמו ובזה טעה קרח

כיון שהתורה נקראת עוז שע"י ובאמצעותה יגיע לכלל מעשה כמ"ש שהלימוד מביא לידי מעשה ואחרי שישראל בעת ההיא לדעתו כבר הגיעו לתכלית אין מן הצורך לרב ומורה להורותם וזהו שפשע ונפשע ע"י שהתורה נקראת עוז אבל עוד בזאת טעה שאם גם כבר כלנו יודעים את התורה מ"מ צריכים אנו לרעיי' מהימנא למען ישאר כן לנצח ולא ירופפו עמודי התורה בימים הבאים ולמען לא תמוש התורה מפי צאצאינו צריכים אנו בכל עת למורה לצדקה אשר יעמוד על המשמר למחות בעים רוחו נגד פורצי פרץ וכמו שאם מעמידים בנין חזק ומשוכלל אשר עומד על תלו עושים עוד בריחים ודלתים לחזק אותו כ"כ משה ואהרן אף בדור דעה ההוא היו דומים לבריחים להבריח משערי התורה כל המתקוממים עליה:

שם רב לכם כי כל העדה כלם קדושים עפמ"ש ז"ל כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל ואחרי שכל גדולתו מקורה מקדושת ישראל א"כ אין לו להתנשא עליהם אחרי שהם עמוד התווך אשר משה ואהרן נשענים עליהם וזהו רב לכם רק אז אתם רב וגדול כי כמו אם כל העדה קדושים א"כ מדוע תתנשאו: שם קרואי מועד ע"ד צחות י"ל עפמ"ד בש"ע או"ח סי' קל"ו דבשבת ויו"ט קורים לתורה הנשיאים ופרנסי העדה ובפרט ביו"ט המנהג לקרות רק היותר חשובים וז"ש קרואי מועד הנקראים לתורה ביום מועד. עוד י"ל עפמ"ש דור דור ודורשיו כי לכל עת ועונה כפי הצטרכות האומה לפי מעמדה יש לה ראשים ומנהיגים לפי ערכה כמו שאומרים יעדע צייט האט איהרען מאן ע"כ שלא תאמר שלא היו אנשי השם רק בדור שאינו רבתי בדעות אבל בדור דעה שבמדבר לא היו ראויי' לאיצטלא ע"כ אמר קרואי מועד ותרגום אונקלס מערעי זימנא שגם לפי הזמן הנאורה הם היו ראויים לנשיאים:

שם בדמש"א הביא פליאה כששמע ד"ה כי כל העדה כלם קדושים אמר ארוממך ד' כי דליתני הכוונה כפשוט אחרי ששמע ד"ה שמעלתם שכלם קדושים הביאה אותם לידי מחלוקה ואיבוד נפשות אמר ארוממך כי דליתני ורוממתני אבל הגדולה לא הביאני לידי גאות ולא היתה הגבהתי השפלתי:

שם וישמע משה ויפול על פניו ודז"ל מלמד שחשדוהו באשת איש א"ל עפמ"ש בתפארת ישראל במשנה דסוף קידושין שמ"ר ע"ה צורת פניו ומראיתו ענתה בו שהוא רוע המזג ובעל תאונה אלא שהוא בצדקתו כבש את יצרו עיי"ש ולפי"ז שזה שמ"ר נחשד בעיניהם כרועה זונות ח"ו הוא בשביל שהכרת פניו ענתה בו ומראה פניו דומים לאיש הדמים וזהו וישמע ויבין משה מדעתו שמה שנפל בעיני ישראל לחשדו לבעל עבירה ח"ו הסיבה היתה על חפניו' על שתואר פניו ענתה בו לרעה והוא שינה אותו לטובה:

שם כי כל העדה כלם קדושים וכו' עפמ"ש בלו"א הברכה לפרש אשר קדש ידיד מבטן וכו' ותוכן דברי שמי שכלו קדוש לד' ואין לו שום תאוה לא יאות לו שכר אבל בכ"ז לא יקופח שכרו אחרי שכלו קדש ממילא יבוא על שכרו ליהנות מזיו השכינה כי הוא שב אל מקורו ומחצבתו ואחרי שאז"ל כ"מ שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה ע"כ טען קרח שאינהו עדיפים מיני' כי כל העדה כלם קדושים כלומר יש להם יצר סוכן וצריכים לגדרים וסייגים עד שיבואו לכלל קדושה שבתוכם ובקרבם יהי' ד' אבל אתם בגדר מלאכים אשר אינכם צריכים לגדר וא"כ מדוע תתנשאו וע"ז השיב להם מ"ר נהי דא"צ לכבוש תאותו מ"מ שלו גדול משלהם כי ואת הקדוש והקריב אליו מי שהוא קדוש כ"כ א"צ לשכר אלא מעצמו ישוב הקדוש אל מקור מחצבתו: שם בקר ויודע ד' את אשר לו וכו' עפמ"ש ויהיו ידיו אמונה עד בא השמש ופירשתי שבעוה"ז אין אנו רואים את כבוד ד' בעיני בשר אשר לנו כ"א העיקר הוא האמונה להאמין בד' אבל לע"ל וראה כל בשר ותחזינה עינינו בעת בוא השמש לזרוח לנו אור יקרות וקפאון וזהו בקר בעת אשר תזרח השמש לא עבות אז לא נצטרך להסתפק באמונה כ"א ד' יודע ויודיע לבני אדם אשר לו המה יבואו לידי ברירה עד שכאו"א יראה עליו באצבע והנה הקדושים הפורשים א"ע לגמרי מחיי עוה"ז יראם הקב"ה כי לא טוב עשו בעמיו לסגף א"ע ולעכור שארם כ"א ואת הקדוש כזה שלא עשה כלום להנאתו ולטובתו אותו יקריב אליו אל עצמו ובשרו שגם את גופו הי' לו לזכור לטובה אבל אותם בנ"א שעשו להיפך שכל שבתם ומנגינתם לא הי' רק לצורך גופם ובשרם אבל אין אלקים נגד עיניהם יהפוך ד' להם רוח נכון ולב חדש שיפנו קדימה נגד ד' פניהם וזהו ואת אשר יבחר "בו" כלומר שבחר רק בו בעצמו ובגופו את זה יקריב אליו אל הקב"ה שישא עיניו גם אל הקב"ה וזהו ואת הקדוש ופרוש ולא זכר א"ע ובשרו יקריב אליו אל עצמו ובשרו ואת אשר יבחר רק בו ובעצמו יקריב אליו אל הקב"ה:

עוד י"ל בשנדקדק שמתחלה אמר והקריב אליו בעבר וסיים בעתיד יקריב אליו ונ' שטענ' קרח ועדתו הלא היתה על שניטלה העבודה מהבכורים שהיתה בחזקתן וניתנה ללוים עיין רמב"ן ומה שעשה ה' דין י"ל דהטע' אחרי שהבכורים היו בסכנת מות ביום הכות ד' את כל בכורי מצרים ותמיד סכנה זו מרחפת עליהן ע"כ לא היתה עבודתן עבודה תמה שלימה ורצויי' רק לש"ש כ"א עבדו את עבודתם או מיראה שלא תאונה עליהם רעות מכת הבכורות או שיעבדו עכ"פ להודות לד' אשר פדם ממות שהי' מעותד לבוא אליהם ובין כך ובין כך אין זו עבודה הרצויי' לפני השם שלא תהי' מחמת יראה או תודה כ"א רק לעשות רצונו בלי תערובת מחשבה אחרת ע"כ בחר בשבט לוי שהם לא היו אסירי תודה

וגם מורה לא עלה על ראשם כ"א עבודתם תהי' זכה וברורה בלי שום תערובת פנוי' אחרת אשר לא תרצה וז"ש בקר ויודע ד' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו כלומר ע"ע בעבר עבדוה הבכורים ואף שמחשבתם היתה גם עם הקדוש ב"ה מ"מ הצטרף בזה גם מחשב' לצורך עצמו או יראה או תודה וזהו את אשר לו לעצמו ועם הקדוש שני המחשבות התערבו יחד זהו אשר הקריב אליו עד עתה אבל מכאן ולהלן בחרתי בלוי' שלא יעבדו בשיתוף מחשבות הנ"ל כ"א את אשר יבחר רק בו בהק"ב ולא תהי' לו שום פנוי' אחרת רק לעבוד אותו ית"ש ולא ממורא או תודה זהו שיקריב אליו לעתיד. וז"ש פ' במדבר "ואני הנה לקחתי את הלוים תחת כל בכור וכו' והיו לי הלוים" הכונה כנ"ל שע"כ בחרתי בלוי' שהם יהיו לי רק לשמי ולא לשם ד"א וסיים כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור מאדם ועד בהמה כדז"ל אדם הדומה לבהמה ואחרי שהבכורים הי' להם מורא ממכת בכורות ע"כ גם בכ"א הדומי' לבהמה הקדישו א"ע לעבודה מחמת יראה וזהו מאדם ועד בהמה הקדשתי אותם לי אבל רצון השי"ת שלי יהיו רק לי לשמי לבדי ולא ממורא או מתודה נאם ד':

עוד י"ל עפמ"ש בשם כוזרי ור"ן שע"כ לא הצריכה התורה לכתוב שכר הרוחני שיזכו בה בעוה"ב כי הנבואה המצוי' בינינו תוכיח שאם כבר בהיות הנפש קשורה בגוף תזכה בדביקות הרוחני העליון עאכו"כ שתזכה לזה אחרי הפרדה מגוף העכור אשר עומד כמחיצה המפסקת בינה לבין השכינה עיי' מלאה קטרת בדרוש לשמע אות ו' ולפי"ז י"ל שז"ש "וגם בך יאמינו לעולם" כלומר שעל ידך שרואים ישראל שפא"פ אדבר עמך בעודך בחיים חייתך ק"ו לאח"מ ע"כ ע"י נביאתך יאמינו ויתחזקו באמונתם שהאדם חי לעולם וזוכה לראות פני השכינה ואז"ל האומר אין תחה"מ מן התורה אין לו חלק לעוה"ב ולפי"ז יטעמו ד' האומרים עדת קרח אין להם חלק לעוה"ב והוא חיי הנשמות לחזות בנועם ד' שכיון שהם כפרו בנבואת מ"ר ולא הי' להם המופת הזה על חיי עוה"ב שלא קיימו וגם בך יאמינו שהאדם חי לעולם ע"כ לא זכו להיות מנוחלי עוה"ב וז"ש בקר הוא לע"ל בקר לא עבות אז יודע ד' ע"י שאת אשר לו ואת הקדוש מי שהקדיש חייו לעבודתו ית"ש והוא הנביא כבר זכה לזה בעודו בחיים והקריב אליו מכבר שנתדבק לשכינה על אחת כמה וכמה שאת אשר יבחר בו יקריב אליו לעתיד בארצות החיים בעת אשר לא יהי' הגוף למסך מבדיל:

שם והי' האיש אשר יבחר בו הוא הקדוש רב לכם בני לוי עפמ"ש ז"ל אפי' ריש גורגתנא מן שמי' מוקמי' לי' וכ"כ שז"ש קדוש קדוש וכו' מלא כל הארץ כבודו פי' שקדושיתו לא כקדושתינו לפרוש מן העולם כ"א להיפך הקב"ה פורש א"ע מעצמו כביכול לנהוג

את העולם כלו בכבודו ע"כ אמר האיש אשר יבחר בו הוא הקדוש ב"ה שמלא כל הארץ כבודו להושיב מלכים לכסא האיש אשר יבחר בו הקב"ה הוא יהי' רב וראש לכם בני לוי והי' האיש הוא נושא המאמר ורב לכם נשיא המאמר האיש אשר יבחר ד' הוא יהי' לרב לכם:

שם המעט מכם כי הבדיל ד' וכו' ובקשתם גם כהונה ובמסור' שבבעה"ט ובקשתם משם את ד' כי אחרי שא"ל הרודף אחרי הכבוד הכבוד בורח הימנו א"כ מן הראוי שמכאן ולהלן שרדפו אחרי כבוד הכהונה ידחו אף מן הלוי' שהחזיקו בה אבל עפמ"ש בשלה"ק לפ' מ"ש החטאים האלו בנפשותם שכונתם לא היתה בשביל הכבוד כ"א נפשם חשקה בעבודה לש"ש לא היו בכלל רודפי אחר הכבוד ונשארו לוי' במעמדם הקודם וז"ש המעט היטיב לכם ד' שהרי ויקרב אותך ואת אחיך בני לוי גם מכאן והלאה אף שהי' מן הראוי לדחות אתכם מן הלוי' שהרי ובקשתם גם כהונה ואתם רודפים אחרי הכבוד ונתנה המסור' הטעם הנ"ל שלא נדחו בשביל שלא רדפו אחרי הכבוד כ"א כונתם לש"ש ובקשתם משם את ד' אלקיך:

שם המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר וכו' העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה כי נחלקו אם עדיף מי שאין לו יצה"ר כלל או עדיף מי שהוא נלחם תמיד נגד יצרו וכובשו והנה בארץ זבת חלב ודבש אשר הגוף נהנה ממנו יש ליצה"ר מקום לגרות משא"כ במדבר ארץ לא זרועה ואין נחמד נגד עיניהם אין מקום ליצה"ר להסית כמ"ש ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם עיין לו"א והנה מי שנתמנה פרנס על הצבור ונעשה נשיא יצרו ג"כ מתגבר עליו כמ"ש כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו והמלחמה נגד יצרו תכבד עליו אכפה יותר יותר מקודם שנתמנה ואין עדיף מי שאין לו מלחמת היצר ולבו חלל בקרבו ממי שצריך להרגיז תמיד היצ"ט על יצה"ר א"כ שררה כזו אינה שררה באמת כ"א עבדות אבל אי כובש עדיף אז הנשיאות הוא נשיאות ממש ואף שצריך ללחום ביותר עם יצרו הגדול בהתמנות הלא טוב לו המלחמה וזהו התכת הכתובים המעט כי העליתנו המיעוט הוא אצליכם כי העליתנו מארץ זחו"ד להמיתנו במדבר בודאי אצליכם עליי' תקרא לבוא ממקום זחו"ד ששם היצר שולט בכל עזו ותקפו אל ארץ מדבר ושממה אשר אין ליצה"ר במה להסית וכיון שכן שאתם סוברים שזו עליי' ולא ירידה במה שאינו צריך ללחום עוד במדבר נגד יצה"ר כי שלם עדיף מכוסף א"כ אם אתם מקבלים עליכם התמנות ונשיאות ויהי' היצה"ר מתגר' בכם ביתר שאת לא תקרא בשם שררה כ"א רק השתרר בהתפעל פועל דמיוני כאלו אתם שרים אבל לפי האמת תהיו עבדים ליצרכם ותצטרכו למלחמה

כבידה שלא ימשול העבד בכם אבל אנו אין כן עמנו אנו בדעתינו שכובש עדיף מלבו חלל ע"כ אם לעיני האנשים ההם תנקר שתסיר מנגד עינינו כל חמדת עין שלא נתור אחרי עינינו לא כדעתכם שזו עליי' הלא כ"א לא נעלה אצלינו תקרא זאת בשם ירודה כי אצלינו הלוחם את יצרו עדיף:

שם העיני האנשים ההם תנקר ובמסור' שבבעה"ט העיני בשר לך עפמ"ש הר"מ במורה לפ' מ"ש ותפקחנה עיני שניהם שלא לבד עיניהם הגשמי' נפקחו כ"א גם עיניהם השכלים ונ' שז"ש "כי עין בעין יראו בשוב ד' ציון שלא לבד השכל ישיג לע"ל את השם בגדלו כ"א גם הגוף יזכה לזה כמ"ש וראה כל בשר יחדיו כי פי ד' דבר וזהו עין בעין עין הגופני ועין השכלי שניהם יחזו בנועם ד' והנה קרח ועדתו חשדו את מ"ר שרוצה להשרותם ולכחותם במדבר כבהמה בבקעה כאלו עינים להם ולא יראו ואם לא הי' להם רק עיני בשר אולי היה ביכלתו להוליכם שולל ולטוח מראות עיניהם אבל אחרי שיש להם גם עין שכלי לא ילכו אחריו וזהו העיני האנשים ההם תנקר כאלו לא היו להם עינים הרק עיני בשר לנו הלא גם עיני השכל לנו והוא לא ישמע לקולכם:

שם ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ד' אתה והם ואהרן מחר קחו איש מחתתו כי מ"ר חשב שיחזרו בתשובה כפירש"י אקרא דבקר ויודע ד' ואחרי שבמקום שבע"ת עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד א"כ יהיו הם הבעלי תשובה במדרגה יותר גדולה מאהרן הצדיק מתחלתו וכ' לעיל שלח בקרא דככם כגר יהי' לפני ד' שרק אצל השי"ת הבע"ת חביב יותר מצדיק מעיקרו אבל אצל בנ"א הצדיק מעיקרו יותר נחשב ופי' ומאזין תרועה ואין דומה לך ע"כ אמר להם שלפני ד' אם תחזרו בתשובה אז תהיו אתה והם קודמים במעלה ואחריכם יבוא אהרן והטעם שבע"ת חשוב כ"כ הוא מפני הניגוד כיתרון האור מן החשך וע"כ נותנים בקטרת גם החלבנה שריחו רע שע"י ההיפוך יוכר ביותר ערך הסממנים הטובים ויוסיף ערכם לעומת החלבנה המבאיש ע"כ אמר להם לראייה שאתה והם הבע"ת יוקדמו לאהרן שהרי קחו איש מחתו ושימו עליהן קטרת שבו החלבנה וממנו תקחו לידע שהבעל תשובה אשר הרים א"ע מבירא עמיקתא לאיגרא רמה קודם במעלה לצ"ג: שם ויקהל עליהם קרח את כל העדה פתח אה"מ וירא כבוד ד' אל כל העם עפמ"ש רש"י פ' חקת ויקהילו את הקהל על פני הסלע שהחזיק מועט את המרובה ה"נ אמר שכל הקהל כלו מצאו מקום לרווחה בפתח אוה"מ ועי"ז ראו את כבוד ד' שבכחו להעמיד אותם אף על מקום אשר לא יכול אותם: עוד י"ל עפמ"ש כי כל העדה כלם קדושים ופירש"י כלכם שמעו מפי הגבורה א"כ רצה מ"ר להחניף לישראל באמרו להם שאין למ"ר יתר שאת מהם כי גם הם ראו בכבוד ד' כמוהו איש

לא נעדר ועי"כ פתה אותם ויסיתם בחנפי לעגי מעוג וזהו ויקהל עליהם את כל העדה כפירש"י שנתפתו כלם וע"י מה פתה אותם ע"י שאמר להם וירא כבוד ד' אל כל העדה שלכלם נראה ד' בכבודו ולא רק למ"ר לבדו:

שם הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אותם כרגע ובמסורה שבבעה"ט איך היו לשמה כרגע ויפלו על פניהם ויאמרו אל אלקי הרוחות לכל בשר האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף ודקדק באוה"ח שאמר תקצוף בלשון עתיד וי"ל ע"ד שכ' רמב"ן שדרך מבקשי רחמים שיקלו החטא מעל העם ויתלו אותו על היחיד הגורם וי"ל שרצה מ"ר להקל מעליהם העונש גם עד"ז עפמ"ש בלו"א נצבים שלום יהי' לי וכו' למען ספות הרווה את הצמאה שע"י שכל ישראל ערבים זב"ז יקל העונש מעל החוטא כי משא הקשה לא' נוחה לרבים ע"כ בקש מ"ר שיהיו כל ישראל ערבים בעון קרח ובזה יקל עונשם אבל אחרי שהטעם של ערבות הוא כמ"ש ז"ל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה נתפש וכ"ז שייך במי שחוטא לאט לאט נופל ממדרגתו אז שייך ערבות שהיה להוכיח בעת רואם כי נופל הוא אבל מי שמוחזק לצדיק גמור ולא ראינו בו שמץ דופי ופתאום בפעם א' בין לילה נהפך מאוהב ד' לאויב ולא הי' שום זמן ועידן להוכיחו כי דרכו הי' דרך הישר וז"ש לו הקב"ה הבדלו מתוך העדה אל יעלה על דעתכם שאצרף אתכם עמהם משום ערבות ועי"כ יקל עונשם לא כן כ"א ואכלה אותם לבדם והטעם כרגע וביארה המסורה איך היו לשמה כרגע שרק בשעה חדא נעשו לשמה ופקו פילילה להיות מורדים ופושעים ואין כאן ערבות אבל באמת כ' הפוסקים ביו"ד סימן א' כמו דבמקוה החסר אמרי' חסר ואתאי כ"כ במומר א"א שבפעם א' כעשה מומר כ"א גם מאז ומקדם דאיגלי בהתי' כבר הי' סורו רע והנה אם האדם לא הי' לו רוח מבין דבר מתוך דבר הי' מקום לדברי השי"ת שאחרי שנעשו לשמה כרגע אין כאן ערבות אבל מ"ר טען א' אלקי הרוחות לכל בשר אחרי שנתת לכל בשר ודם לב מבין ורוח דעת ובינה ויש מקום בראש להבין ולהשכיל אם יראה את חבירו תועה בדרך והי' לו למחות בידו ע"כ ידעתי שגם לעתיד האיש א' יחטא אם רק בדעתו לחטוא לעתיד הרוח המבין יבין את זאת ואם אינו מוחה בידו אז ועל כל העדה תקצוף משום ערבות ע"כ גם לקרח ועדתו ערוב עבדך לטובתם שיקל עונשם:

עוד י"ל עפמ"ש בנפול אויבך אל תשמח וכו' פן יראה ד' ורע בעיניו וכו' וראיתי מי שפי' כי הקב"ה העמיד לכל אדם אוהבים ושונאים ושניהם לטובתו האוהב נגלית טובתו וגם ע"י האויב נצמח לו טובה כמ"ש מאויבי תחכמני אחרי שהוא משגיח על כל צעדיו בעינא פקיחא ואם יראה שהוא זז אף זוז כ"ש מדרך הישר יגדיל עליו המדור' ויצעק עליו חמס עי"כ ישמר ויזהר וז"ש ד' לי בעוזרי שאוהבי ועוזרי בודאי הם לי לטובתי

אבל אני אראה אף בשונאי שהם שליחא דרחמנא למען לא אלוז מדרך נכוחה ואם יראה הקב"ה שהאדם השלים א"ע כ"כ עד שאין מן הצורך לשומרו ע"י אויביו אז הוא מפיל אויביו לפניו אחרי שאין לו עוד צורך בהם אבל אם הוא שמח במפלת אויביו מה שהוא מדה רעה לשמוח לאד והוא לאות שאינו נקי עדיין ממדות פחותות אז יראה ד' שהוא צריך עוד לאויבים ללמדו דעת ע"כ הוא מקים לו עוד הפעם אויבים לטובתו וזהו בנפול אויבך אל תשמח פן יראה ד' שאין אתה עדיין מניקה ממדות פחותות אז ישיב מעליו אפו ואחרי נפילת האויב תהי' לו תקומה מחדש ע"כ כששמע משה רבינו שקרח אויבו יפול לשחת חייתו לא שמח לאידו למפלת אויבו כ"א ויפלו על פניהם נצטערו על מפלתו באמרם בלבם אל אלקי הרוחות לכל בשר אחרי שהקב"ה מעמיד אצל כל בשר שני רוחות רוח האוהב ורוח השונא והם יעמדו על ימינו למען לא יסור מדרך הישר ואם ישמחו למפלת אויביהם ועוד בהם המדה המגונה לשמוח בתקלת חביריהם אז השם יעורר מחדש את רוח האויב כנ"ל:

שם אם כמות כל האדם וכו' כי אז"ל שהקב"ה חס על כבוד הצדיק יותר מעל כבודו ית"ש ולקמן אכתוב שמ"ש חיים שאולה מרמז למ"ד יש להם חלק עוה"ב וזהו שיחיו עוד אחרי שבאו לשאול ולא ימותו רק בגוף ולא בנפש כי היא תשאר חי' לנצח וז"ש אם כמות "כל" האדם היינו כלם הגוף והנפש יכרתו אז נראה שלא ד' שלחני שלא בכבוד המקום פגעו כ"א בכבודי והקב"ה חס על כבודי ע"כ כל האדם גוף ונפש יחדיו יכלו אבל אם בריאה יברא ד' וירדו "חיים שאולה" שיחיו אף בשאול תחתיה כי לא כלו ימותו רק הגוף יכלה ונשמתם לא תכלה ואין העונש קשה כ"כ אז תדעו כי נאצו האנשים האלה את ד' ולא אותי ע"כ ד' ברחמיו רק את הגוף יכלה והנפש תחיי' אף בשאול ותחת:

וי"ל עוד שעל פי מדת הדין נוטה שיכלו בגוף ונפש ורק מדה"ר יחוס על נפשם שתשאר חי כמו שלמדו שיש להם חלק לעוה"ב מקרא ד' מוריד שאול ויעל והוא מדת הרחמים ע"כ אמר אם כמות אכל' האדם בגוף ונפש ימותו אז לא ד' מדת הרחמים שלחני כ"א מדת הדין אבל אם ירדו חיים שאולה שיחיו אף בשאול אז תדעו כי נאצו את ד' מדה"ר והוא ברחמיו חס על נפשותיהם וי"ל שז"ש להלן בפרשה וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל" כי למ"ד יש להם חלק לעוה"ב י"ל התנצלותם הוא אחרי שיצרם סוכן בם ובשרם וארציותם הוא בעוכרם ועלובה העיסה שהנחתום מעיד עליה כי יצר לב האדם רע מנעוריו וגם הקב"ה מתחרט ע"ז שברא יצה"ר כאז"ל וגם מרידתם לא עשתה רושם לדורות הבאים כי אדרבא יראו ויפחדו לעשות כמוהם פן תבלעם הארץ כמ"ש ולא יהי' כקרח ועדתו ע"ב אף שנענשו על חטאם בעוה"ז

כפרה אדמתם עליהם ונשמתם תשאר צרור' בצרור החיים וז"ש וירדו וכו' חיים שאולה שגם שבשאול ישאר בחיים חיי נשמתם והטעם ותכס עליהם הארץ ארציותם וגשמיותם הי' להם לכסות עינים ועוד שהרי מרידתם לא עשתה רושם לדורות שהרי ויאבדו מתוך הקהל שזכורם אבד לנצח כי כל ישראל נסו מלמרוד בשביל קולם:

עוד י"ל כי מה שלקי בגופם ובממונם אף דקי"ל בדרבה מיני' עיין רמב"ן י"ל מפני שהיו צדיקים גמורים גדולי המעלה וחטאו בכפלים ע"כ לקו גם בכפלים והנה אדם בינוני אינו מת רק פעם זו בעת אשר לקברות יובל אבל הצדיקים הגמורים אף שכבר שבו לעפרם בכ"ז אחרי שחסרונם נרגש בכל עת ובכל שעה ע"כ מתו עוד הפעם בעת אשר יורגש חסרונם כמ"ש לעיל בבני אהרן בקרבתם לפני ד' אף שכבר נקרבו אל ד' ונשמתם עלתה למעלה בכ"ז וימותו עוד הפעם וע"ז נאמר ג"כ ומצדיקי הרבים כככבים לעולם ועד עיין לו"א לזה אמר ע"כ ירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה ולקו בגופם וממונם בשביל שותכס עליהם הארץ אחר שכבר שבו לעפרם והארץ כסתה את גויתם בכ"ז עתו עוד הפעם ויאבדו מתוך הקהל ע"כ לפו' גמלא שיחנא:

שם ותבקע האדמה אשר תחתיהם כי האדם הוא למעלה מצומח דומם וחי אבל אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות והרשעים האלו היו עוד גרועים מבהמה וצומח ולא היו רק למעלה מדומם אבל צומח וחי טוב מהם ומהמונם ועיין מ"ש ברזל וכחושת מנעליך ע"כ נבקעה הארץ אשר תחתיהם שרק היא היתה תחתיהם ולמטה מהם ולא היתה רק מדרגה א' בין האדם והדומם כי הצומח והחי לא הי' מפסיק בהדרגה בינם לבין האדמה:

שם ולא יהי' כקרח ועדתו כאשר דכר ד' ביד משה לו כי עיקר המחלוקת על החכמים נולדה ע"י תור' שבע"פ ע"י שרואים שהרשות ניתנה להם לקיים ולעקור כפי הנראה בעיניהם מזה יצא שורש פורה ראש ולענה לכפור ח"ו בנצחית התורה באמרם אם התורה חק ולא יעבור דבר צוה לאלף דור אף החכמים שבדור לא היו רשאים לעשות תקנות חדשות ולעיל פ' שלח כ' כל אשר דבר ד' ביד משה רומז על תשבע"פ והם הטפחיים והלוחות שנשארו ביד משה ע"כ אמר שמפני זה צריך לעשות זכר לדורות שלא יחלקו על רבם כקרח ועדתו משום אשר דבר ד' ביד משה היא התורה שבע"פ בידו לדרוש ולהוסיף ע"כ צריך להזהיר את הדורות הבאים שלא יבואו לחלוק:

עוד י"ל כי לכאורה לא היה צריך לזכרון ולאזהרה שלא יחלקו על רבם שהרי בכל עת אשר יבואו אל הקדש לעורר מדנים עליו יעשה ד' משפט וכליון חרוץ בהם כמו שעשה לקרח ועדתו אלא שרק מ"ר שכל מעשה ידיו היו לש"ש ואף אם עסק בצרכי גופו ועצמו בכל דרכיו ידע את ד' הוא הי' כדאי לעשות עבורו נסים ונפלאות גדולות לשנות את

הטבע אבל לימים יוצרו לא יהי' הראש וראשון במדרגה גדולה כ"כ עד שהחולק עליו ומבעט בו ידון לשחת לנצח וז"ש שע"כ הוצרך לזכרון לדורות למען לא יקרב איש זר כי לעתיד לא יהי' כקרח ועדתו שתבלעם הארץ חיים כי רק מ"ר הוא ראוי לכך שכל מעשיו הגופנים ג"כ לש"ש וזהו כאשר דבר ד' ביד משה לו' אם הוא הי' עושה דבר בידיו לו ולצורכו בכל מעשה ידיו אף שיהיו לצורך עצמו וגופו בכ"ז דבר ד' ורוחו שפיך על כל מפעליו מה שלא יהי' כן בדורות הבאים:

שם לעיל ואכלה אותם כרגע במסורה שבבעה"ט איך היו לשמה כרגע כי לכאורה טוב לאדם שימות מיתה פתאומים כאשר בא עתו ולא יתהפך על משכבו בחליו ודומה למיתת נשיקה ע"כ י"ל מי שחטא ימים שנים הרבה כמו שהאריך ימים ברשעתו כן יושב לו כגמולו על ראשו להתהפך על ערש דוי ימים רבים אבל מי שחי' חיי אושר ורק פתאום נכנס בו רוח שטות לחטוא לזה יקלו לו חבלי מיתתו וימות פתאום ואחרי שעדת קרח מתחלה צדיקים היו ורק פתאום נהפכו מאוהב לאויב ע"כ אמר השם שלא ישכבו למעצבה על ערש דוי ימים רבים כ"א אכלה אותם כרגע בהרף עין ימותו ונתנה המסורה הטעם כי היו לשמה כרגע ולא חטאו ימים רבים אבל אחרי שנאמר תוסיף רוחם יגועון שבעת האדם חולה על מטתו יש לאל ידו לחזור בתשובה שלימה ולהתחרט על עונותיו כמ"ש יבוא שלום ינוחו על משכבותם שע"י שנח על משכבו מטרדת הזמן בעת חלה את חליו עי"כ יבוא בשלום אל ארצות החיים כמ"ש ויתחזק ישראל וישב על המטה שע"י המטה ששכב בה נתחזק בהרהורי תשובה ע"כ טוב לו לאדם שלא למות פתאום ר"ל כ"א לחלות את חליו ובחלותו ילבש בגדי קדש תשובה ותפלה וצדקה ע"כ כשא"ל הקב"ה למ"ר ואכלה אותם כרגע כנ"ל בקש מ"ר שלא יעשה כן ואין המיתה הפתאומית לטובתם כי אל אלקי הרוחות לכל בשר אחרי שאתה מוסיף רוח דעת ויראת ד' לכל אשר בו רוח חיים כי תוסיף רוחם אם יגועון כמות כל האדם על מטתו עד שבשעת פטיר' יש להם ב' רוחות הרוח אשר מתחלה באפיו ורוח דעת ויראת ד' הנוסף להם בעת ינוחו על משכבותם ע"כ לא תכלם כרגע:

שם ויהי בהקהל העדה על משה ואהרן ויפנו אל המשכן והנה כסהו הענן וירא כבוד ד' כי לכאורה אחרי שמלוא הארץ כבודו אם נבנה לו לשמו ביהמ"ק או ביהכנ"ס מקדש מעט לחילול שמו ח"ו יחשב כי נראה שהקב"ה מצמצם שכינתו ית"ש כמ"ש איזו בית אשר תבנו לי אבל עיקר התכלית של ביהכנ"ס הוא שיהיו שם ישראל כאיש א' חברים באגודה א' כנסי' לש"ש יחדיו יהיו תואמים לפנות לאביהם שבשמים וע"כ נקרא בית הכנסה בשביל שבחוץ זה פונה לכרמו וזה לזיתו אבל בבוא כל ישראל אל הקדש פנימה

כל פינות שהם פונים אינם אלא לימין עזו של הקב"ה ואם ישיגו את התכלית הזה ע"י ביהכנ"ס לא יהי' כבודו ית' מחולל אבל אם מקום המשפט שמה הרשע שגם במקום המקדש רוח הקנאה והשנאה תעורר מדנים ולא ישיגו את התכלית המבוקש על ידו אז לא לבד שאין כאן כבוד השם כ"א אדרבה חילול כבודו כי איזו בית אשר תבנו לי והנה במדבר היו ג"כ אנשים שסברו שהשי"ת צמצם שכינתו א"כ לדעתם הי' המשכן חילול כבודו ית' ובראותם מחלוקת קרח ועדתו והבינו שלא השיגו את התכלית הנרצה שע"י מקום כינוסם תהא אהבה ואחוה שוררת ביניהם ע"כ כסהו הענן לאהל מועד כאלו לא הי' בעולם ולהורות נתן להם בזה שאם לא ישיגו את התכלית המבוקש האחדות והשלום אז טוב לו שלא יהי' כלל וז"ש ויהי בהקהל העדה על משה ואהרן ולא השיגו את השלום אז ויפנו אל אוה"מ ויכסהו הענן כאלו לא הי' כלל בעולם ומזה ראו עין בעין שאין בנין המקדש שיצמצם הקב"ה שכונתו בתוכו כי אם תכליתו לתווך השלום ע"י ושוב אין כאן חילול כבודו ית' בבנינו וירא כבוד ד' שנראה להם שכבודו הגדול במקומו מונח ואין בנין המשכן ח"ו חילול כבודו ית"ש וז"ש "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית אלקינו אבקשה טוב לך" כלומר הן לטובתכם שתהיו אחים ורעים אבקשה מכם שיהא השלום שורר בכם וגם למען בית אלקינו שלא יהי' הבית אשר תבנו לשמי כחילול כבודו ע"ד איזו בית אשר תבנו לי גם עבור זה אבקשה טוב השלום שיהי' בחילך וי"ל בזה ג"כ מ"ש "ביום השמיני עצרת תהי' לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם אשה ריח ניחוח לד'" אחרי שבחדש השביעי המקודש כל ישראל נאספים בבית ד' יותר מכל השנה כלה ע"כ התכלית הנרצה מאסיפות האלו הוא שיהא לכם עצרת מלשון כינוס שתהיו מכונסים כאיש א' ולא מפוזרים ומפורדים ע"י קנאת איש מרעהו אבל רבים אומרים לנפשם שטבעם נוטה לזה שאם יפגם כבודם צריכים לחוס על כבודם ומוכרחים הם להפריע ולהשבית השלום וטוענים אש שלח בעצמותי וירדנה האש הבוער בקרבינו מלידה ומבטן לנקום את נקמתינו ולריב את ריבינו המה בעוכרינו ולא בנו האשם שיש לנו עהרבעפעהל במדה מרובה עד שעל כרחינו צריכים אנו לעמוד נגד הפוגמים בכבודינו אבל כבר אמר התנא הוי עז כנמר וכו' לעשות רצון אביך שבשמים ופי' הב"י שמדת העזות אף שהיא רעה עד מאוד ישתמש בה לצורך קדושה לכלות רשע ולהתם פשע ולעמוד בעזות נגד מורדי אור ע"כ הוא מרמז ביום הח' עצרת תהי' לכם שתהיו בכנסי' א' כנ"ל וגם עצרת שתעצרו ברוחכם מבלי לכעוס ולנקום אם בדעתכם שפוגמים בכבודכם המדומה ושלא תאמר שא"א להפך את טבע האדם ולהעביר על מדותיו והוא מלאכה גדולה וכבידה שאין ביכלתם לעשותה לז"א

כל מלאכת עבודה לא תעשו אין כאן עבודה קשה שבמקדש להפך את טבעכם כ"א רק חכמה ואינה מלאכה כי אינו מבקש שתכבו לגמרי את האש הבוער בקרבכם כ"א רק אותה אני מבקש שלא תקריבו אש זרה לפני ד' כ"א תקדשו אותו שתשמשו באותו האש לעשותו שלהבת יה וזהו והקרבתם אשה ריח ניחוח לד' שתשמשו באש ההוא לעבודת הקדש ע"ד הוי עז כנמר:

שם קח את המחתה וכו' והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם וכו' ויקח אהרן כאשר דבר משה וירץ אל תוך הקהל וכו' ויכפר על העם צ"ל שהרי משה צווהו ב' דברים קח את המחתה והשני וכפר עליהם והול"ל כאשר דבר משה לאחר שעשה שני ציוויו שלקח את המחתה וגם כפר עליהם ולמה הפסיק ואמר כאשר דבר משה רק על לקיחת המחתה ולא על כפרתו עליהם וי"ל עפמ"ד ב"ק ס' אין פורענות באה לעולם אלא בשביל הרשעים ואינה מתחלת אלא מן הצדיקי' שנאמר ונאכל גדיש שכבר נאכל עיי"ש והטעם י"ל כמ"ש צדיק נתפס בעוון הדור שהיה לו להוכיח את הרשעים ע"כ הוא נענש תחלה ע"כ אמר מ"ר קח את המחתה וכו' וכפר על העדה המה הגדולים כמ"ש ז"ל עדה זו סנהדרין שהם צריכים כפרה תחלה כי החל הנגף ואין הפורענות מתחיל אלא בצדיקים אבל אהרן חשב שזה אינו רק בצדיקים גדולים הם נתפסים אבל הבינינים אינם אחראי' וערבאין לפרוע מנהון כי דבריהם אחרי שאינם ברום המעלה כ"כ אינם נשמעים והוא חשב א"ע ובני דורו רק כבינינים כמ"ש לעולם יראה אדם א"ע כאלו חציו זכאי ע"כ אמר ויקח אהרן כאשר דבר משה בלקיחת המחתה קיים את דברו אבל לענין הכפרה אמר החל הנגף "בעם" הם הפחותים בהם תתחיל הפורענות ע"כ ויכפר על העם לא כמו שאמר מ"ר על העדה והטעם ויעמוד בין המתים והחיים כי הרשעים בחייהם קרויים מתים והצדיקים נקראים חיים כמ"ש בן איש חי רב פעלים ואהרן חשב א"ע ובני גילו כבינינים וזהו ויעמוד בין החיים הם הצדיקים הגמורים ובין המתים הם הרשעים ולא שתתחיל בהם הפורענות כצדיקים גמורים:

עוד י"ל כי אז"ל כיון שניתנה רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע ואין עוד ביד הקב"ה לעכב וז"ש כי יצא הנגף מלפני ד' כבר יצא כביכול מרשותו וכחו בעת אשר כבר החל הנגף וניתן לו רשות וי"ל הטעם שהמשחית אינו מבחין אחרי שאז"ל שהמלאכים אינם יודעים מחשבות בנ"א ע"כ המה סוברים שאף מי שנראה לפנים כצדיק אולי מחשבות לבו שאינם יודעים אותם רעים וחטאים רק השם היודע מחשבות איש הוא מבחין בין צדיק לרשע אבל אחרי שהנראה כצדיק עכ"פ טוב הוא מרשע העובר בפרהסיא כדאי הוא שיגין עליו מה שהוא עכ"פ בגלוי הוא תם וישר אף שאפשר שאין

תוכו כברו וי"ל שע"כ הקטרת שנותנים בו חלבנה שריח רע מכפר לרמז אף שאולי גם הנראה כצדיק אין תוכו כברו מ"מ טוב הוא מחלבנה וז"ש ויתן הקטרת ויכפר על העם ויעמוד בין החיים הם הצדיקים שנקראים חיים ובין המתים שהם הרשעים אשר בחייהם קרויים מתים וע"י הקטרת שיש בו חלבנה הופרש והבדיל בין החיים והמתים כנ"ל. וי"ל בזה משאז"ל "כשעלה מ"ר למרום אמרו מה לילוד אשה בינינו ולבסוף עסק לו מה"מ רז זה דקטרת מכפר, כי מ"ר אף שהי' גדול ורם ומבחר האנשים בכ"ז נגד המלאכים משרתי עליון וכל דייר' ארעא כלא חשיבו ע"כ אמרו מה לילוד אשר עפר יסודו בינינו הרוחנים וכיון שנשמע מזה שמי שהוא בעצמו טוב מאוד כמ"ר מ"מ בהתנגדות אל המלאכים במה נחשב הוא א"כ הה"ד להיפוך מי שהוא רשע בפרהסיא כחלבנה הצדיק בגלוי רם ונשא ממנו ע"כ מסר לו הקטרת והורהו שמכפרת מטעם הניגוד הנ"ל:

עוד י"ל כי באוה"ח דקדק אמאי דסיים קרא וישב אהרן אל משה וכו' והמגפה נעצרה הלא כבר אמר מתחלה ותעצר המגפה וי"ל עפ"י מה שמוכיח הנסיון שבימים אשר שולטי' המגפה ר"ל בארץ אז הפחד והבהלה אשר ייראו האנשים משוד בסתר הוא מכלה יותר מן המגפה עצמה ר"ל ע"כ הרפואה קרובה לבוא אם יחזק לב העם ולא יפול פחד בלבו והוא אם רואים שאנשים חשובים וגדולים מורמים מעם אשר חייהם יקר מאוד אם הם לא יעזבו את מקומם ולא יברחו לחוש מפלט כ"א אדרבה במקום שהסכנה מרחפת ביותר שמה המה יעמדו להפיח רוח אומץ בלב הדואגים ומפחדים כמו שעשו בימינו כמה מלכים ושרים והיו לנס ומופת לרבים כי עי"כ יתחזקו ויתאמצו האנשים ויסור פחד מלבם ע"כ אחרי שאמר משה לאהרן הרומו מתוך העדה והבדלו מהם ועי"ז שיפרשו מהם מורא יעלה על ראשם מחמת המגפה המצוקה כי הפחד יהי' בעוכרם ברואם שפורשים מהם מיראה שלא תדבק בהם המגפה ע"כ אמר מ"ר קח את המחתה והולך אל "תוך העדה" בלי שום פחד ומורא ועי"ז יתחזק לבם ע"כ כאשר ראה העם שעמד בין המתים ובין החיים ולא זע ממקומם ולא פחד שגם בו תחול המחלה המדבקת עי"כ באמת הוסף רוחם כח ואומץ ותעצר המגפה וסיפר הכתוב שלא שב אהרן מתוך העדה כ"ז שהמגפה שלטה כ"א וישב אהרן אל משה רק אחרי והמגפה נעצרה שלא הי' עוד שום מורה ואימתה רק אז שב אבל מתחלה לא קם ולא זע מתוכם:

שם מטה מטה לבית אב במד"ר פ' ויצא אקרא דהפעם אודה את ד' הה"ד מטה מטה לבית אב עיין יטב לב בפרשתינו לחומר הנושא י"ל כי לפעמים כשאדם רואה שכל מעשיו מצליחים ויפק רצון בד' יאמין שהוא כבר שלם ותמים במעשיו ולא יוסיף עוד לעלות מעלה בקודש ע"כ כשראתה לאה שנמלאו כל משאלותי' וחפץ לבה לא השתדלה

עוד בהשלמת עצמה כ"א "ותעמוד" מלדת ע"י שעקרה ילדה שבעה לא הלכה עוד מעלה מעלה כ"א נשארת עומדת על מצבה שהי' לדעתה כבר היותר שלם וגם מי שיש לו אבות גדולים וטובים וישען עליהם שזכותם יגין עליו גם הוא עומד בסכנה זו שיחשוב בלבו שא"צ לו להשלים א"ע כי זכות אבותיו תעמוד לו אם גם לא יהי' בתכלית השלימות וזהו מטה מוטה לבית אב שמי שיש לו בית אב נכבד ונשוא לפעמים יהי' לו לזה למטה ומקל חובלים להטותו מן הדרך אשר בו יעלה מעלה וכ"פ המפ' שם במד"ר לשון מטה: שם ותכל תלונתם מעלי כי עיקר תלונתם היתה כאמרו אתם המתם את עם ד' אף שהקב"ה גזר עליהם להשחית מ"מ הלא הקב"ה גוזר והצדיק בכחו לבטל הגזירה אבל הטעם שלא יכולו באמת לבטל הגזירה הלא כמ"ש לך רד מגדולתך שאם הדור שיחתו כ"כ דרכיהם אז גם צדיקי הדור כופלים ממדרגתם ואין בכחם לבטל את רוע הגזר' וכ"כ כ"פ שזה שהצדיקי' מבטלים גזרת הקב"ה נרמז במ"ש דמות כמראה אדם עליו מלמעלה שהאדם עומד כביכול למעלה וגבוה מכבודו ית"ש ובכחו לבטל גזירתו ע"כ אמר לאות ולזכרון לבני מרי שישראל המרו את ד' ועי"כ גם משה ואהרן נפלו ממדרגתם ותכל תלונתם מעלי' ממה שטוענים שאתם עומדים עלי כמ"ש ויתיצבו על האלקים והי' לכם לבקש "ולא ימותו" אף שגזרתי עליהם מיתה הי' לכם לבטל רוע הגזירה אבל ע"י שהם בני מרי לא הי' בכחכם:

שם הן גוועו אבדנו כלנו אבדנו כל הקרב אל משכן ד' ימות האם תמנו לגווע עפמ"ש הר"מ אשרי האדם שחתמו שנותיו מהרה אם כבר השלים א"ע במיעוט הימים הלא יפה שעה אחת בקורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז עיין בהקדמה לתשו' ח"ס חיו"ד והנה ישראל במדבר לא היו כ"כ במעלה רמה וקשה עליהם המיתה בטרם השלימו א"ע למדי ואז"ל כ"מ שנא' גויעה היא מיתתן של צדיקים וז"ש הן גועו אבדנו כבר אבדנו המדרגה הגבוה שנזכה לגויעה למיתתן של צדיקים שהם לא מתים רק בגופם אבל נשמתם תעמוד חי וקים בגנזי מרומים לפני ד' ליהנות מזיו השכינה אבל דור המדבר שאז"ל שאין להם חלק לעוה"ב לא רק חלק מהם והוא הגוף יאבד לנצח במיתתם בלא עתם כ"א "כלנו" אבדנו בגוף ונפש יכלו ע"כ אין ברצונם למות והוסיפו לאמר כל הקרב אל משכן ד' שכבר בא אל הקדש פנימה והשלים א"ע לזה אינו מזיק אם ימות אבל אנחנו האם "תמנו" האם כבר תמימים ושלימים אנחנו עד שיאמר עלינו לגווע כמיתתן של צדיקים ע"כ כחי' ולא נמות:

וי"ל בזה מ"ש להלן "אם כמות כל האדם ימותון וכו' לא ד' שלחני וכו' ואם בריאה יברא ד' וירדו חיים שאולה וידעתם כי ניאצו האנשים האלה את די כי במחלוקת התנאים עם

עדת קרח יש להם חלק לעוה"ב מסתבר דאם מדת הרחמים דן דינם אז ברוגז רחמים יזכור ודי אם יכלה בהם אבל נשמתם תעמד חי לפני ד' אבל אם מדת הדין שולטת בהם אין תרופה למכתם ויכלו בגוף ונפש וז"ש אם כמות "כל" האדם ימותון הן בגוף הן בנפש כלם יכלו ויאבדו אז לא ד' שהוא מדה"ר שלחני כ"א מדת הדין לא השאיר להם שארית אף לא בנפש אבל אם בריאה יברא ד' וכו' וירדו חיים שאולה שאף שכבר ירדו לשאול תחתיה אבל רק גופם מת אבל נשמתם אף בשאול תחי' לחיי עוה"ב אז וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ד' מדה"ר וברוגז רחום יזכור:

שייך לעיל במדרש שוח"ט ריש תילים אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים אלו בניו של קרח שלא הלכו בעצת אביהם והי' כעץ שתול כיון שנבלעה עדתו של קרח נמצאו בניו כתורן של ספינה שנאמר ויהיו לנס רבי אומר נקרעו כל סביבותיהם ואותו מקום שהי' תחתיהן לא נקרע ונ' עפמ"ד בתנחומא ריש פ' לך לך וילמדנו רבינו אדם מישראל מהו שיקבל עליו עול מלכות שמים כשהוא מהלך ר"א וכו' אמרו אסור לקבל עליו עול מ"ש כשהוא מהלך אלא יעמוד במקום א' ויכוין לבו לשמים באימה וביראה וברתת וכשמתחיל ואהבת רצה מהלך כי האדם אשר הוא בחברת מרעים לא יוכל לעבוד את ד' כחפצו ורצונו ע"כ אמר הקב"ה לא"א לך לך אני פוטר אותך ממצות כיבוד אב ואם ונ' דלירא את השם ושלא לעבור על מצותיו בקום ועשה זהו באפשרית לקיים אף בחברת רשעים כי לא יכלו להכריחו שיעבור בשאט נפש על מצות ד' אשר לא תעשינה אבל לקיים פקודי ד' בקום ועשה באהבה רבה צריך להפרד מן הרשעים כי יבוש ויכלם מפניהם להראות בפומבי לעין כל את אהבתו את ד' וז"ש מהו לקבל עול מ"ש כשהוא מהלך אם צריך האדם מישראל להלך ולהעתיק ממקומו מאגודת מרעים בעת אשר רצונו לקבל עליו עול מ"ש והשיבו שאסור להלך ממקומו כ"א יעמוד במקומו באימה ויראה כי ליראה את ד' מקומו אל ינח כ"א גם באשר הוא שם כל הרוחות הרעות לא יוכלו להזיזו ממקומו ולהכריחו שיעבור בקום ועשה אבל כשמגיע לואהבת לאהוב את ד' ולעבדו בלב שלם בקום ועשה אין ביכלתו בעת אשר רשעים יסבהו כדבורים ע"כ רשאי ומחוייב לעזוב את מקומו וזהו אשר לא הלך ולא עמד בעדת חטאים כ"א ירחיק מהם ומהמונם ובתנאי כ"א בתורת ד' "חפצו" דייקא שברצונו לעבוד את ד' בחפץ ורצון ואהבה וכזה עשו בני קרח שפירשו מאביהם ועי"כ נעשו מופת לרבים שגם בימים ייצרו טוב ויפה הפירוד מן הרשעים ע"כ אמר שנעשו כתורן הספינה שעל ידו יונהג הספינה בלב ים כ"כ הם נהיו לאות לבני מרי לימים הבאים להודיע שצריך להפרד מהרשעים אבל רבי בדעתו

שהורו צדקתם בזה שנשארו בין הרשעים האלו ובכ"ז עמדו על נפשם שלא להשחת בלכידותם וזהו שנקרע כל סביבותיהם ואותו מקום שהי' תחתיהם לא נקרע:
שם ואתה ובניך אתך תשאו את עון המקדש ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהנתכם ות"א תסלחון כי אם זר יקרב אל העבודה אשר לא כדת שתים רעות עושה הא' שעובר על מצות השם שאמר וזר לא יקרב ועוד שהוא פוגם בכבוד הכהנים באמרו שכמוהם כמוהו אף שאינו מזרע אהרן בכ"ז לא נגרע גם הוא מערכם ואז"ל עבירות שבין אדם לחבירו אין יוכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו ופי' הריא"ף שאף העבירות שבין אדם למקום לא לא יתכפרו כ"ז שיש עליו עבירות שבין אדם לחבירו ולפי"ז ביד הכהנים תלוי כפרת הזר הקרב לעבודה והוא שע"י שימחלו הם על כבודם ואין כאן עוד עבירות שבין אדם לחבירו אז גם ד' הטוב יכפר בעד העבירות שבין אדם למקום וז"ש ואתה ובניך תוכלו לישא ולגרום סליחה וכפרה על עון המקדש שחטא זר הקרב ע"י שאתה ובניך תשאו ותסלחו את עון כהנתכם מה שפגם הזר בכבודכם ועי"כ סר עונו שבין אדם לחבירו וחטאתו יכופר אף מה שבין אדם למקום: שם ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי וכו' לך נתתים למשחה לך ולבניך לחק עולם כי המתנות שניתנו לכהנים אשר אין להם חלק ונחלה בארץ מהם היתה פרנסתם ומקור חייהם אשר בלעדם לא יוכלו להחיות את נפשם אבל הכהן הגדול מאחיו שגדלוהו משל אחיו וצריך שיהי' גדול בחכמה וגם בעושר כאז"ל לו לא היו המתנות למען יהי' לו מזונא רויחא כי לא הי' צריך להם ורק לכבוד ולגדולה נטל חלק בראש ואז"ל חק לישנא דמזוני שנא' הטריפני לחם חקי וז"ש לך הכה"ג נתתים לא להחיות את נפשך כ"א רק למשחה ולגדולה אבל לבניך. אחריך שלא יהי' להם במה להתפרנס להם אני נותן את מתנות כהונה לחק עולם למען יהי' להם חק מזונות עד עולם: שם אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה וכו' דמרומז בזה למאי דנחלקו ר"א וחכמים ספ"ק דבכורות אי בבכור בהמה טמאה אם הפריש ונאבד אם חייב באחריותו וקיי"ל כחכמים דאינו חייב נמצא דלפעמי' בבכור אדם צריך לפדות ולהפריש שני פעמים דהיינו אם נאבד הראשון שחייב באחריות אבל בבהמה טמאה שא"ח באחריות אינו פודה בשום פעם רק פעם א' וז"ש אך פדה תפדה שלפעמים צריך אתה לפדות פדיון אחר פדיון בבכור אדם אבל בבהמה טמאה תפדה רק פעם א' ומדוקדק שבבכור אדם כפל לומר פדה תפדה ובבהמה טמאה ל"א רק פ"א תפדה והוא רמז נכון:

החדש על פרשת חקת

זאת חקת התורה אשר צוה ד' לאמר יש לרמז עפמ"ש אל תהיו כסוס כפרד אין הבין כי התורה נדרשת בפרד"ס פשט רומז דרוש סוד וכ' ז"ל שמי שאינו מאמין בסודי התורה עונשו שסופו לא יבין אף גם את פשטי התוה"ק וז"ש אל תהיו כסוס כפר"ד שרק שלש אלה פשט רמז ודרוש תעשו להאמין בהם אבל אות הסמך הרומז לסוד אל תסמכו בו אז סופו יהי' אין הבין אף פשוטו של מקרא כן ראיתי מפרשים וי"ל בזה מ"ש במשנה דאבות "א' שוגג וא' מזיד בחילול השם" ותמהו האיך שייך שוגג בחה"ש ולהנ"ל י"ל אחרי שעיקר יסוד הסודות ומחשבותיה' להוציא יקר שמותיו הקדושים ית' מעמקי המאורי' ויראי ד' הבאים בסוד ד' מחזיקי' את השמות האלו בקדושה וטהרה כמחוייב לשמותיו הקדושים אבל מי שאינו מאמין בסוד ואומר בלבו שהשמות האלו אין בהם קדושה ומחלל אותם בזה שמוציאם מקדש לחול וזהו מחלל שם שמים "בסתר" כלומר הש"ש אשר בסתרי תורה מקורם הטהור הוא מחלל אותם באמרו שאינם ח"ו קדוש לד' נפרעי' ממנו בגלוי שאף הנגלות לנו ולבנינו לא יבין לאשורם ע"ד אל תהיו כפרד הנ"ל והנה יש שאינו מאמין בהם ובשמותיהם בשביל שלא בא עדיין בשערי הנסתרות ואין במוחו וכחו לשדד עמקי שושן סודות ויש שכבר ראה מאורי הסודות ובכ"ז לא יתן אמון בהם וזהו א' שוגג וא' מזיד בין ביודעים בין בלא יודעים עכ"פ נקרא מחלל ש"ש בסתר כנ"ל ועונשו כנ"ל ובאוה"י פי' אשר צוה ד' לאמר הם הדברים שנגלה טעמם ונימוקם וחקת התורה הם הנסתרות לנו וז"ש זאת חקת התורה מי שמאמין בסודי התורה יזכה לאשר צוה ד' לאמר להבין ולהשכיל פשטי התורה ומכלל הן אתה שומע:

עוד י"ל כי בת"א דא גזירת אורייתא וכ' במ"א סי' תק"פ שרומז על הגזירות הקשות הבאים על ישראל בגלותם והנה כל החסרונות והמומים שיחתרו אויבינו ושונאינו למצוא בעדת ישראל אף שרובם שקר וכזב מ"מ אף המצאו אצל יחידים היוצאים מן הכלל אין להפליא ע"ז כי הם ילידי הגלות אשר הכביד אכפו על האומה בעול כבד מנשוא והוא הי' בעוכרינו להוליד בנו גם מדות מגונות אשר לא היו צומחות בקרבנו אם החירות והחפשית היו מנת חלקנו כל הימים וראיתי מפרשי' שזהו הרמז בפ"א אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול שרק ע"כ היא תמימה ונקי' מכל מום על אשר לא עלה עלי' עול אבל בהכביד העול על הבריות א"א שלא יהי' בהם נפתל ועקש הנולדים על ברכי העבדות ולפי"ז אחרי שהגלות הוא שרש פורה ראש ולענה מקור מדות משחתות מום בהם אין להבין מדוע הוטל עול הגלות עלינו אשר הוא מקור משחית את מדותינו ובע"כ שהוא רק חק וגזיר' מלפניו ואנחנו לא נדע מדוע עשה ד' ככה לעם הזה וזהו

ההמשך דא גזירת אורייתא כל גזירת שנגזרו על ישראל להגלותם מעל אדמתם זהו רק חק בלי סבה וטעם נודע אלינו שהרי בפ"א אין בה מום על אשר לא עליה עול אבל עול הגלות יוליד מומי' וחסרונות א"כ חק נעלם הוא לנו גזירת אורייתא:

עוד י"ל עפמ"ש שהכובש את יצרו ולוחם בו תמיד מעלתו יתירה ממי שלבו חלל בקרבו ואין בו עוד נטיי' אל הרע והנה אדמוני מורה על התאוה כמ"ש אדמוני ויפה עינים ע"כ אמר זאת חקת התורה היא תחוקק ותורה לנו ויקחו אליך פרה אדומה שנוטה בטבעו אל תשוקת היצה"ר ובכ"ז תמימה שהוא כובש את יצרו והנה מי שבטבעו כבר אינו חומד לעבירה כלל לא הי' לו עול העון אבל מי שטבעו משתוקק אל חמדת היצר ובכ"ז לא יניחו שהוא יעלה עליו מעלה כ"א אדרבה הוא ימשול בו זהו נקרא בשם תמים אשר לא עלה עליה' עול שלא כפה כאגמון ראשו תחת העול. ובדתש"א הביא מדרש פליאה ויקחו אליך פ"א מכאן שפ"א נקחת משל גוים וכן ה"א כל הגוים כאין נגדו מאפס ותהו נחשבו ונ' עמ"ד בילקוט פרה זה בבל אדום זה יון וכו' אשר מרמז על ד' מלכיות והכונה שרק אחרי ששרף את הפרה וכל הרשעה כלה כעשן תכלה ישראל יעשה חיל והיתה לד' המלוכה רק אז יוסר כל טומאה מן הארץ וזרק איש טהור זה הקב"ה מים טהורים על ישראל ויעבדו אותו שכם א' באין מחריד וי"ל דה"ט שדז"ל אקרא דויקחו אליך שכל הפרות נקראו' ע"ש מ"ר אחרי דאיתא במדרשי' עיין י"א ערך משה אות כ' וכ"ה שגם לעתיד לבא משה רבינו ינחנו במעגלי צדק ואחרי ששריפת הפרה מרמזת שכל הד' מלכיות יאבדו ורק מ"ר יהי' בישרון מלך להדריכנו באורח חיים ע"כ כל הפרות נקראות על שמו של משה אחרי שזה עיקר הרמז של פ"א שהוא לבדו ימלוך ואם אמנם כן מזה נדע אות ליקח את פ"א דוקא משל גוים ע"א אחרי שכל מטרת מבוקשינו בפ"א לרמז שהמה יכלו ויאבדו ע"כ אם נקחת משלהם יורה באצבע ע"ז וז"ש ויקחו אליך פ"א שנקראת על שמך לרמז שהוא לבדו ימלוך והמה כעשן יכלו עדי יבוא שילה ומלכם מ"ר בראשם וכיון ששרפת הפרה רומזת ע"ז מוכח שנקחת משל גוים לרמז שכל הגוים כאין נגדו וכאפס ותהו ורק ישראל עושה חיל:

עוד י"ל זאת חקת התורה עפמ"ש בפ' בחקתי' אלה החקים והמשפטים וכו' אשר נתן ד' בינו ובין בנ"י וכו' ביד משה כי מה שיש בתוה"ק חקים אשר טעמם ונימוקם כמוס וחתום הוא בשביל שקבלנו התורה ע"י משה רבינו האמצעי בשביל שאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה אבל אלו שמענו כל התורה מפי עליון ית"ש ואינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי התלמוד בודאי היינו מבינים ויודעים טעמי וסודי כל המצות א' מהם לא נעדר וע"ז נאמר ישקני מנשיקות פיהו שהוא בעצמו ית"ש פא"פ ידבר עמנו ואז בודאי

כי טובים דודיך מיין דברי דודי' היו מתוקים ונעימים לנו בשבחן וטעמן כיין הטוב וז"ש אלה החקים ישנם בין פיקודי ד' משפטים ותורות אשר טעמם גלוי וגם חקים אשר רק חקה חקקתי וא"א רשאי להרהר אחריהם בשביל אשר נתן ד' אמצעי בינו ובין בנ"י כמ"ש אנכי עומד בין ד' ובינכם בהר סיני ביד משה ולא שמענו מפי הקב"ה בעצמו עי"כ נתהוו החקים וז"ש כאן זאת חקת התורה ע"כ ישנם חקים בתורה אשר לא נוכל לרדת לסוף דעתם אשר צוה ד' לאמר בשביל שצוה הקב"ה לאמר לנו ע"י מ"ר אמרות טהורות ולא שמענו מפי כבודו ית"ש:

שם ושרף את הפרה לעיניו את עורה ואת בשרה ואת דמה וכו' על פרשה ישרוף עפמ"ש בלו"א פרשתנו לפ' מ"ש כל מי שיש לו בית הכסא סמוך לשלחנו נקרא עשיר שהתעוררות לאדם שיהא עשיר השמח בחלקו ולא יתנאה לומר שלו יאות יותר ממה שיש לו הוא בשיזכור כי כל שלחנות מלאו קיא צואה וכל עמל אדם לפיהו מכל המאכל אשר יאכל סמוך לשלחנו צא יאמר לו א"כ אין לך שטות גדול מזה לתור אחרי יצרו בדבר אשר סופו להיות סחי ומאוס ואחרי שהפרה רומזת על התאות שהם כפרה סוררה ע"כ אמר מי שעינים לו ויראה בעיניו שסוף כל התאוות והחמדות הוא פרש צואה הוא ישרוף את הפרה בעלת התאוה עם כל נתח טוב שמושיט' לו התאוה את הכל ישרוף ויסיר מנגד עיניו והסבה היא על פרשו בשביל שרואה שסוף התאוה לבוא לכלל פרש וזבל ע"כ לעיניו הרואות את זאת ישרוף ויכלה את התאוה כי במה נחשבת היא:

שם ואסף איש טהור במסורה שבבעה"ט ואסף המצורע (מ"ב ה') ואסף נדחי ישראל עפמ"ש ז"ל אין בן דוד בא אלא בדור שכלו זכאי או כלו חייב וי"ל הטעם לזה כמ"ש חיבור עצבי' אפרים הנח לו ע"כ כ"ז שישראל באגודה א' הן לטוב הן לרע ח"ו בכ"ז כל זמן שישראל חברים והשלום שוכן בתוכם בזכות זה יגאלו אף שאינם כדאי מפני רוע מעלליהם כמ"ש גדול השלום שכיון שאין פירוד ביניהם קיבוציהם יצילם וז"ש ואסף איש טהור בין שאסיפתם וקיבוצם בטהרה ובקדושה ובין שיהי' ח"ו להיפך ואסף המצורע שאסיפתם לרעה וצרעת המינות נדבקה בם שהם כלם חייבים בכל אופן ואסף הקב"ה את נדחי ישראל:

עוד י"ל עפמ"ש בספורנו ריש פרשתינו שהנטיי' אל הקצוות הוא טוב ומטהר לחוטאי' אמנם מגונה ורע ומטמא כל לב טהור כאז"ל שנזיר נקרא חוטא על שציער א"ע מן היין ואחרי שאפר הפרה הוא רומז על מי שהולך בדרך הקיצונה שהוא משבית ומבטל לגמרי את כל תאותיו וירמוז הכתוב שלאיש טהור לא נכון לעשות וז"ש אם יאסוף איש טהור שהוא טהור גברא את אפר הפרה שיכלה לגמרי את תאות בשרו שיפרוש א"ע מכל

מחמדי תבל ויתבודד וילך חוץ למחנה לפרוש מן הציבור למען לא יתאוו למטעמיהם אז חטאת הוא לא לצדקה יחשב לו כ"א לחטאת כמו הנזיר שנקרא חוטא כ"א והיתה למשמרת למי נדה האסיפת אפר הפרה וביטול התאו' לא יאות רק למי שהי' טמא כנדה ובא במים חיים וטהר לו הוא למשמרת להשמר שלא יחזור לסורו רע אם יפרוש לדרך הקיצונה אבל לאיש טהור חטאת הוא לעשות כן והוסיפה המסור' רק ואסף המצורע ואסף נדחי ישראל למצורעי' שהוציאו שם רע על התוה"ק והם הנדחי ישראל להם יאה האסיפה הלזו אבל לא האיש הטהור:

שם כל הנוגע במת בנפש האדם וכו' עפמ"ש להלן בפרשתינו ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי ובמסור' שבבעה"ט ולא הורק מכלי אל כלי עפמ"ש לעיל פרשת שלח שהאדם צריך לשוות נגד עיניו תמיד פחיתת הגוף למעלת הנשמה ורק בהזכר שניהם יחדיו יכון דרכו והנה כמו שדז"ל שד"ת נמשלו למים שמה מים הולכי' ממקום גבוה למקום נמוך כ"כ י"ל שהנשמה בת אל חי מגבהי מרומים ג"כ תכונה בשם מים כי ממקום גבוה אוצר הנשמות הלכה אל עמק עכור הגוף השפל שוב ראיתי במגן גבורים לבעל עוללות אפרים שגם הוא ז"ל כנה את הנשמה בשם מים ועד"ז י"ל מ"ש וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם כי כל חטאת האדם מקורן בעבור שהוא שוכח שבקרבו קדוש נשמת אלוה ממעל הטהורה והנקיה אבל אם יתעורר וישים אל לבו שבת אל חי שוכנת בקרבו אז ישמור מלטמא אותה בעונותיו וז"ש וזרקתי עליכם מים טהורים שאעורר אתכם להבין ולדעת שהפחתי באפכם הנשמה שנקראת מים טהורים כי נשמה שנתת בי טהורה היא ועי"כ וטהרתם מכל טמאותיכם ע"כ אמר ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת שני דברים אשר סגולתם לטהר את האדם הא' לזכור בפחיתת הגוף כי עפר יסודו וסופו לעפר מקום רמה ותולעה ולקח הטמא מעפר הזה כח ואיל לשרוף את החטאת כליל יקטירנו ולא יעלה עוד על רוחו לחטוא והשני' שעוד זכור יזכור מעלת הנשמה וזהו ונתן עליו מים חיים אל כלי שהגוף הוא כלי ונרתק אל הנשמה בו ניתן חמדה גנוזה הנשמה הטהורה שהיא חיי' לנצח להוציא מדעת האפיקורסים האומרים שהנשמה היא חלק מהגוף כ"א לנו המאמינים הגוף הוא הכלי והנשמה ניתנה בתוך כלי זה והראיה לזה שאינה חלק מהגוף כ"א ניצוץ אלוה שהרי האב זוכה לבנו בנוי ובכח וכל כחות הגוף שישנם באב לרוב נמצאים גם בזרעו אחריו אבל כחות הנפש לא יבואו מהאבות על הבנים כמ"ש ביחזקאל י"ח כנפש האב ונפש הבן לי המה הנפש החוטאת היא תמות ופי' במלבום שרק חלאי הגוף יורישו האבות אל הבנים אבל חולאי הנפש אין לנפש האבות כלום על נפשות הבנים וכ"כ

אז"ל שאין מצוי שבניהם של ת"ח יהיו ג"כ ת"ח שלא יאמרו תורה ירושה היא להם וזהו שהביא' המסורה לראי' שהנשמה היא אצולה ממרומים מים חיים מבריכה העליונה שהרי לא הורק מכלי אל כלי מגוף האב אל גוף הבן ואלו היתה רק חלק הגוף גם היא היתה מורקת כנ"ל והנה לעסוק בג"ח של אמת עם המתים הוא מוסר גדול לעורר את האדם לתחי' והחי יתן אל לבו שתקות אנוש רמה וכ"ז אם עם פחיתת הגוף עוד יתן אל לבו מעלת הנשמה אבל אם רק אל עפר יביט ולא יבין ביקר נשמתו אז לא לבד שזכרון יום המיתה לא יועיל ביום עבירה לפרוש הימנה כ"א אדרבה זכירה הלזו שהוא רק עפר ואפר עוד תוסיף כחו וחילו לחטוא כי יאמר מה אנוש כי תזכרנו ואחרי מי ירדוף מלך ישראל להשגיח על מעשיו הלא במה נחשב הוא ע"כ יאמר אכול ושתה ומחר נמות וכ"כ במד"ש באבות במשנה דע מאין באת וז"ש וכל הנוגע במת שהוא מתעסק במתים וסובר בדעתו הנכזבה בנפש האדם אשר ימות כי סובר שהנשמה היא רק חלק מן הגוף ובמות הגוף גם הנפש היא תמות ובכ"ז ולא יתחטא ולא ינקה מעונותיו וע"כ את משכן ד' גופו שהוא משכן ואהל יצען לבת אל חי טמא בדעה הנכזבה הלזו שחושב כי מי נדה היא הנשמה לא זרק עליו ע"ד וזרקתי עליכם מים טהורים הנ"ל והוא אינו מאמין בזה רק סובר שהנשמה היא חלק מחלקי הגוף ועי"כ לא לבד שלא יתחטא ויטהר ע"י שעוסק במתים כ"א עוד טומאתו בו המחשבה הזו בפחיתת הגוף תוסיף עליו טומאתו וזהו עוד ויתרון לטמאתו בו ע"י מחשבה הזו:

עוד י"ל עפמ"ש "מי בכם ירא ד' אשר הלך חשכים ואין נוגה לו יבטח בד' וישען באלקיו וישמע בקול עבדו שמי שחוטא רק בשביל שהולך בחשך דרך רשעים באפילה ואין מי שיאור לו יוכל לבטוח בד' שאם ישמע בקול עבדו אשר יפקח את עיניו ויוכיחו על פניו ושב ורפא וכ"ז למי שמראה לכל את חטאיו ולא יתחפש באדרת קדש יש לו תקנה ע"י תוכח' אבל מי שמתחפש ומתלבש במראה היראה ועונותיו לא יראו החוצה לזה אין תרופה למכתו כי לא יוכיח אותו גם מי שיודע להוכיח אחרי שלא איגלי בהתי' ורק בקרבו טמון חבו ושום ארבו ובהיות שהמשקל התפעל מורה על דבר אשר רק נראה כן מה שאינו באמת כמו מתעשר מתרושש ע"כ אמר ואיש אשר יטמא אשר באמת טמא הוא במה שבתוכו אבל לא יתחטא אינו מראה א"ע כחוטא כ"א הוא מן הצבועים לזה אין תקנה כ"א ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל כי אין לקוות שע"י שיוכיחו אותו יחזור למוטב כי מי נדה המה מי התוכחה הנובעי' ממקור אש ירא ד' המנקי' והמטהרים לא זורק עליו כי אין מי שיוכיחו אחרי שמרא' א"ע כטהור גברא:

שם וכבס האוסף וכו' וטמא וכו' והיתה לבנ"י ולגר הגר בתוכם לחקת עולם כי הפרה היא החק היותר נעלם עד שדז"ל עליה נאמר קרא דואחכמה והיא רחוקה ממנו אלא לפי דז"ל תבוא אמה ותקנח צואת בנה והפ"א תכפר על מעשה העגל היא מילתא דמיסתבר טעמי' אלא דכ"ז בישראל שעבדו את העגל אבל בגרים שלא היו אז עדיין בקהל ישראל ולא חטאו בעגל להם הוא חק גמור אבל באמת גם חק הוא לישראל מה שמטמא' טהורים ומטהרת טמאים דהוא תרתי דסתרי ע"כ אמר וכבס האוסף וכו' וטמא והוא שמטמא' את הטהורים ועי"כ לא לבד לגרים הוא חוק נעלם וטמיר מכל טמיר כ"א לבנ"י ולגר' לכלם הוא חוק נעלם טעמו:

שם ואת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל יטמא כי רק ישראל מטמא ולא או"ה וכבר האריכו המפ' בטעמו של דבר ובאוה"ח ריש פרשתנו המשיל הדבר לכלי שהי' בו דבש אף אם יתרוקן מדובשו ידבקו בו הזבובים יותר מכלי שהי' בו זבל והטעם שישראל קדושים בשביל שיודעים שעוה"ז אינו אלא כפרוזדור בפני עוה"ב ומכינים א"ע בפרוזדור להכנס לטרקלין והתוה"ק היא שפעלה זאת ללמד את בנ"י להועיל כי גרים אנחנו עלי ארץ וז"ש זאת התורה תלמדנו שאדם כי ימות מעוה"ז מיתתו אינו אלא באהל ארעי ותשובתו הרמתה כי שם ביתו העיקר ועי"כ יתהלך במשרים בארץ החיים וימלא ימיו בקדושה וטהרה והוא מלא דבש כמשל הנ"ל וע"כ יטמא במותו: שם וירב העם עם משה ולי גוועו בגווע אחינו לפני ד' ולמה הבאתם את קהל ד' אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעורינו עפמ"ש פ' קרח לפ' מ"ש שם הן גוועו אבדנו כלנו אבדנו י"ל אחרי שע"י בואם במדבר ארץ לא זרועה נתנסו כמה פעמים ובאו לידי חטא ע"כ אמרו לו גוועו במיתת צדיקים בגווע אחינו הם נדב ואביהו וצדיקים כמותן שנאמר בהם וימותו לפני ד' ולא מתו רק בגופם אבל נשמתם נשארה בחיי עדי עד אבל אתם הבאתם אותנו אל המדבר מקום אשר לא רק בעורינו הוא הגוף הבהמית שלנו ימות כ"א גם אנחנו נפשותינו שהם עצומיותינו האמיתי וזהו למות שם אנחנו ובעורינו:

עוד י"ל כי כ"מ שנאמר עם כ' המפ' שפי' הערב רב והם התאוננו אחרי שסביביו נשערה מאוד ע"כ כ"ז שלא הכירו עוד את ד' ולא הסתפחו עדן לנחלת יעקב אז היו נחשבי' הם כזכאין לעומת המצרים החייבים אבל עתה לעומת ישראל ה"ה כקוצים ואם גם קהל ישראל זכותם וזכות אבותיהם יעמדו להם שהשם ישאם על אברתו בארץ ציה ושממה להחיותם אבל הם הע"ר הלא אינם כדאים לעשות להם נסים ונפלאות ברעב לפדותם ממות וזהו וירב העם הוא הערב רב ויאמרו לו גוועו וכו' לפני ד' בטרם ידענו את ד'

ונספחנו לקהל קדש אז היתה גוועתינו כמיתת צדיקים אבל עתה שכבר נפקחו עינינו נמות אנחנו ובעורינו כי אין אנו חשובים להחיותינו ע"י עושה נפלאות:

ולהלן בפרשתינו נאמר ותקצר נפש העם בדרך וידבר העם וכו' כי אין לחם ואין מים ונפשינו קצה בלחם הקלוקל" י"ל ג"כ כזה שהעם הוא הע"ר התאוננו אחרי שכל הדרכים בחזקת סכנה והדרך ממעט ג' דברים כאז"ל עד שעל ידי הדרך נתגשמו ביותר והגוף הרחיב הגדיל אבל נפשותיהם נתמעטו ונתקצרו ולחם אבירים שמה"ש אוכלים אותו לא יאות להם אחרי שנפשם ירדה מטה ממדרגתה הקודמת ע"י טלטולי דגברא ע"כ אמר ותקצר נפש העם בדרך שע"י הדרך נתקצר ונתמעט' נפשם וידבר העם וכו' כי אין לחם וכו' ונפשינו קצה בלחם הקלוקל כתרגומו לחמא קליא שנפשינו המגושמת אינה יכולה לסבול לחם אבירים שהוא רק נאות לדומה למה"ש:

שם ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אוה"מ ויפלו על פניהם וירא כבוד ד' אליהם כי הרמב"ם הובא בנימוקי רמב"ן כ' שחטאם במי מריבה היתה על שכעסו ולא נאה לגדולי עולם כמוהם לבוא לכלל כעס ובאמת יפלא אחרי שהי' הם במדרגה היותר גבוהה שיכול האדם להשיג האיך באו לידי מדה מגונה כזו אבל אחרי שאז"ל אקרא דלך רד רד מגדולתך שכלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל ע"כ כ"ז שלא חטאו ישראל גם הם היו רמי המעלה ולא היו באים לכלל כעס אבל אחרי שחטאו ישראל בתלונתם גם הם הראשים נפלו ממדרגתם ונהיו כשאר בנ"א ונפלו לפח יוקש הכעס והנה כ"ז שהיו במעלה הרמה והנשגבה לא באו רק פתח אוה"מ כ"א באו אל הקדש פנימה לפני ולפנים אבל אחרי שחטאו ישראל וגם הם עמהם כנ"ל לא באו עוד אל הקדש פנימה כ"א רק עמדו על פתח אוה"מ כשאר העם וזהו שרמז המקרא ויבואו משה ואהרן מפני הקהל ע"י חטאת הקהל כי כבדה מכאן ולהלן גם הם לא באו אל הקדש פנימה כ"א רק פתח אוה"מ ואח"כ עי"ז שנפלו ממדרגתם הרמה נפלו עוד על פניהם והוא מלשון פנים של כעס כמ"ש פני ילכו ע"כ נפלו בשביל פניהם ועברתם כי קשתה ואחרי שנפלו ממדרגה למדרגה ולא בפעם א' מאיגר' רמ' לבירא עמיקתא עי"ז וירא כבוד ד' כי דבר שאינו נכבד בעצמו אם נדבק דבר אחר בו בנקל להפרד ממנו בפ"א בין לילה אבד הדביקות אבל מהקב"ה שדיבוק האדם בו הוא תכלית השלימות א"א להפרד ממנו רק לאט לאט כמ"ש הטו"ז ביו"ד סי' א' גבי מקוה אמרי' חסר ואתאי וז"ש שעי"כ שנפלו ממדריגה למדריגה נראה כבוד ד' כי גדול ונכבד הוא:

שם המה מי מריבה אשר רכו בנ"י את ד' ויקדש בם עפמ"ש פרשת שלח "כי כל האנשים הרואים את כבודי וכו' וינסו אותי זה עשר פעמים כי באמת גדולה התמיה' על דור

המדבר דור דיעה בינה והשכל איך באו לנסות את ד' זה פעמים מה שלא יאות אף לעם לא בינות וי"ל דאדרבה בשביל שראו כבוד ד' והגביהו א"ע למעלה עוף עד לשמים ע"כ התגבר עליהם היצה"ר ביתר שאת ויתר עוז עד שלא יכולו לעמוד כנגדו כאז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו ע"כ אמר כי כל האנשים הרואים את כבודי והם במדרגה הנפלאה כזאת שראתה שפחה בים וכו' עי"כ יצרם התגבר מאד עליהם עד שוינסו אותי זה י' פעמים וז"ש כאן המה מי מריבה אשר רבו בנ"י את ד' הסבה לזה היתה בשביל ויקדש בם שהיו קדושים ורמי המעלה ע"כ יצרם הסיתם לריב את ריבם עם ד':

שם רק אין דבר ברגלי אעבורה לפמ"ש רש"י בפסוק ח"י אתם מתגאים בקול שהורשכם אביכם ואני אצא לקראתכם במה שהורשני אבי ועל חרבך תחי' ע"כ אף שמתחלה רצו לעמוד נגדם בזכות הקול קול יעקב כמ"ש רש"י גם בפסוק וישמע קולינו אבל אחרי שמעו שנגד ברכת הקול תבוא ותכריע ברכת על חרבך תחי' ע"כ אמרו שמכאן ולהלן אין דבר" אין אנו סומכי' עוד על הדיבור והקול רק ברגלי ובזכותי תנו לי רשות לעבור:

שם וימאן אדום נתין את ישראל עבור בגבולו ויט ישראל מעליו כי אחרי ראו שהם בזוים ונמאסים כ"כ בעיני אדום עד שאפילו רק לעבור דרך ארצם אינם מניחי' אותן כמו שגם בזמנינו ראינו שאיזו מדינות אין ברצונם שהנודדים האומללים אחינו בנ"י יעברו דרך ארצם התחילו להתנחם ולהתחרט ע"ז שנכנסו תחת כנפי השכינה ועי"ז נצווח' שורש פורה שנאת או"ה על ישראל כמ"ש למה נקרא שמו הר סיני שבו ירדה שנאה לאו"ה ופירשתי ששנאת או"ה עלינו מקורה הוא קבלתינו עול התורה והמצות כמ"ש עליך הורגנו כל היום ואז"ל בשביל שמלתי את בני וכו' ואחרי שהקב"ה חופף ושוכן על ישראל הדרתו נוכל לתאר אותו ית"ש בשם "עליו" ששכינתו חופף ושוכן עליו על ישראל כל היום וז"ש אחרי ראו שאדום שונא אותם כ"כ עד שלא הניחם ללכת דרך ארצו וכל שנאתו על שקבלו עליהם עול מלכות שמים ולא עבדו את עצביהם וגילוליהם ע"כ ויט ישראל "מעליו" מאל עליון השוכן עליהם רצו לפרוק מעליהם עול מלכות שמים. ויש להמליץ כזה על ילידי זמנינו אשר בדיעם אם יתערבו בגוים וילמדו לעשות כחקותיהם ולא יהי' דבר מלכות שמים חוצץ ביניהם לבין או"ה הנקרא בשם אססימילאנויאן אז ינטל מעליהם עול הגלות וכ"כ לעיל לפ' מ"ש אם יבוא עשו אל המחנה הא' והכהו ודז"ל אלו אחינו שבדרום שאדרבה ברוב חכמה הנרמזת בדרום כאז"ל הרוצה להחכים ידרים רוב כעס או"ה עלינו וכ"כ שיוסיפו בנ"י להרבות חכמה ולהתגרות עמהם תגדל מדורת שנאתם ופי' לעיל פרשת דברים אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו ויראו מכם אם אתם עוברים את הגבול להתחרות בבני עשו עד שיראו מכם שאתם תקחו מהם

כל חלקה טובה במשמרת ופקודות אמטע אונד ארדען אז ונשמרתם מאד צריכים אתם לשמירה יתירה שלא ישמדו אתכם ח"ו בראותם שדמיתם להיות כמוהם ולעמוד בראש בכל עבר ופנה ולעבור את הגבול שנגבל לכם ע"כ אם גם ישראל יפרקו מעליהם עול מלכות שמים כדי להתערב בגוים לא יועיל להם כי בעיניהם אעפ"י שחטאו ישראל הם ועברתם על העברים העוברי' את הגבול שמורה לנצח וזהו וימאן אדום נתון את ישראל לעבור את ישראל בגבולו שאינם מניחים את ישראל לעבור את הגבול שגבלו להם ע"ד אתם עוברים הנ"ל אף בעת ועדן ויט ישראל "מעליו" שפורקים מעליהם עול מלכות שמים מ"ו אין חוטא נשכר: שם דרך המלך נלך ות"י באורח מלכא דבשמיא לא נטה ימין ושמאל עד אשר נעבור גבולך כי כ"ז שישראל אינם עוברים את הגבול הנ"ל שבין יעקב לעשו יוכלו לשמור את דרך עץ החיים אבל אם יעברו את הגבול ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם וז"ש באורח מלכא דבשמיא אורח חיים למעלה למשכיל רק אז נלך בטח ולא נטה ימין ושמאל זהו רק עד אשר נעבור גבולך הנ"ל אבל אם נעבור את הגבול הזה לא נוכל עוד ללילך בדרך מלכו של עולם כ"א תנו אשורינו מני ארחיך ע"י התערבו בגוים:

שם והפשיט את אהרן וכו' והלבשת את אלעזר וכו' ואהרן יאסף ומת שם עפמ"ש כל המניח בן כמותו למלאות אחריו כאלו לא מת ע"כ אמר אחרי שאלעזר ימלא מקום אביו ע"כ אהרן יאסף ומת רק שם במקום שיפול העץ אבל באמת חי הוא לעולמי עד:

שם וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי כי צדיק באמונתו יחיה כי כ"ז שישראל תומכים בראשם ורובם רק בדרך האמונה השלימה בלי חקור דבר ואמונתם היא להם כיתד שלא תמוט וכל הרוחות אין מזיזי' אותו ממקומו אז טוב להם אבל אם יתמכו על עמודי החקירה והשכלה ורק מה שיכון לעיני שכלם בו יבחרו ויקרבו אז מורה לנו הנסיון שרוח קל יעתיקוהו מצורם ויוצרם ואחרי שנגב הוא כינוי לחכמה כאז"ל הרוצה להחכים ידרים ואתרים הוא מלשון תור ודרישה וחקירה כפירש"י ות"א ע"כ וישמע הכנעני אשר הוא יושב הנגב וכל תמיכה שלו הוא רק החכמה והשכלה אחרי שמעו שגם ישראל בא דרך האתרים הוא דרך הדרישה והחקירה אבל עמודי אמונתו נתרופפו ורק קורי עכביש החקירה המה יסודתו ע"כ וישב ממנו שבי כי רק צדיק באומנתו יחיה:

שם אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם (ולא נאמר להחרים גם אותם) וישמע ד' בקול ישראל ויתן את הכנעני (ולא נאמר בידם) ויחרם אתהם ואת עריהם כי קיי"ל קים לי' בדרבה מיני' ואין עונשי' במיתה ובממון והנ"מ בידי אדם כמ"ש וא"א מחייבו משום ב' רשעיות אבל בידי שמים חייב על שתיהם כמ"ש רש"י פ' א"נ שע"כ

אי תפיס לא מפקינן מיני' ע"כ אמר אם נתן תתן את העם הזה בידי שהוא בידי אדם לא אוכל להחרים רק את עריהם ולא אותם כי תרתי לא עבדינן ממנא משלם ומילקי לקי אבל אח"כ ויתן ד' את הכנעני ולא בידם כ"א ידו החזקה גברה עליהם והוי' בידי שמים ע"כ ויחרם אתהם ואת עריהם כי בידי שמים חייבים שתים: שם באר חפרוה שרים במחוקק במשענותם וממדבר מתנה כבר פי' המפ' ז"ל שרומז על ישששכר וזבלון המחזיק וזהו במחוקק הוא הלומד ובמשענותם הם התמכין דאורייתא ובלו"א תרומה פי' שזהו שאנו אומרים ברכנו כלנו כא' באור פניך והלא א"א שכל אדם יזכה לאור פניו המופיע רק מלימוד תוה"ק ולאו כל אדם זוכה ללמוד ע"כ אנו מסיימים כי באור פניך נתת לנו תורת חיים שע"י שנהגה בה נזכה לאור פניך אבל גם ע"י אהבת חסד ע"י שאנו תומכים את העוסקי' בתוה"ק ג"כ נוכל ליהנות מאור פני מלך חיים ואז"ל למה נתנה התורה במדבר מה המדבר הפקר כ"כ התוה"ק אבל אחרי שכל אדם אין בכחו לעמול בתורה אבל ע"י החזקתו את הת"ח יחשב גם הוא כעוסק בתורה ע"כ אחרי אמרו במחוקק במשענותם שהמחזיק ומשעין את הת"ח דומה למחוקק ועוסק בחקי חורב ע"כ וממדבר מתנה ניתנה התורה במדבר כהפקר שהרי גם הע"ה יוכל להחזיק את הת"ח וזוכה לאור תורה כמו הת"ח: וז"ש ג"כ אז ישיר ישראל עלי באר ענו לה ודז"ל שהבאר בזכות מרים אף שאין לה זכות תורה מ"מ הני נשי במאי זכיין כאז"ל ע"י שמחזיקי' את בעליהן ובניהם שהם יוכלו לעסוק בתורה ע"כ גם להם זכות התורה עומדת לימין ע"כ סיים במחוקק במשענותם כנ"ל שא"צ דוקא ללמוד בעצמו לזכות לאור תורה כ"א גם תומכיה מאושרים ועי"כ בא הבאר בזכותה:

החדש על פרשת בלק

וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי ע"ד שפי' בעה"ט פ' יתרו את אשר עשה א' למשה שהכונה שהקב"ה עשה את משה לאלקים כמ"ש ראה נתתיך א' לפרעה וכן פי' בפרשתינו מ"ש לכה איעצך את אשר יעשה העם הזה לעמך שיעץ לו על הזנות ועי"ז יעשה העם הזה להיות עמך ואין הבדל ביניהם כ"כ י"ל שבלק ראה בעין שכלו כמ"ש ולבי ראה חכמה וידע במה להשחית ולהריע את מדות המוסריות של ישראל ע"י זנות כמו שעשה באמת לאח"כ שהפקיר את בתו לזנות וזהו וירא שראה והבין את אשר עשה ויעשה את ישראל להיות אמורי שהוא כינוי לרוע המדות כמ"ש ביחזקאל ט"ז אביך האמורי את כ"ז ראה הוא מקודם ע"כ קרא את בלעם לחבר לאיש משחית: עוד י"ל כי בלק הי' יודע האמת שמה שנצחו ישראל את האמורי לא מפני תוקפם וגבורתם רק

בזכותם נגד האמורי עם בזוי ושפל המדות אשר לעומתם ישראל הם רמי המעלה אבל נגד מואב שנאמר לא תתגר בהם מלחמה על אשר לא היו רעים וחטאים כ"כ כאמורי אין להם לירא אבל העם מואב לא ידעו והבינו שרק לגודל קדושת ישראל נגד רשעת האמורי זכו לעשות חיל לנצחם כ"א סברו שישראל רבים וחזקים ימינם עשתה חיל ע"כ לא לבד שיש להם לגור ולפחוד מפני ישראל החשובים כ"א גם העם פחותי הערך מוראו עליהם כי רב וחזק הוא ועוד שלא ידע העם מואב מקדושת וחשיבת ישראל כ"א גם החשובים שבהם לא היו בעיניהם רק כקוץ מונד וע"כ שלא עפ"י תשועת ד' לצדיקי' עשו חיל כ"א רב המונם וידיעתם בטכסיסי המלחמה היא שעמדה להם ע"כ פחדו ורהו הם אבל לא בלק וזהו וירא בלק הוא בחכמתו ראה והשכיל אשר עשה ישראל לאמורי שרק מפני חשיבותם שע"כ נקראו בשם ישראל אשר בו יתפארו ע"כ עשו חיל נגד האמורי עם בזוי ושפל המדות ע"כ לא פחד ולא זע הוא מהם כי נגד מואב לא יגביהו למעלה ראש עד שהקב"ה יכבוש שונאיהם אבל העם מואב לא כן ידמו כ"א ויגר מואב מפני העם לא רק מפני ישראל החשובים כ"א גם מפני העם הפחותים יראו ויפחדו כי אמרו שלא ד' נלחם עבורם כ"א כי רב הוא בחיל ומלומד מלחמה כי באמת לא היו מחשיבים את ישראל לרמי המעלה אשר ד' נלחם להם כ"א ויקוצו מפני בני ישראל שגם ישראל החשובים לא היו רק כקוצים בעיניהם ובכ"ז גברו והצליחו על האמורי ובע"כ שכחם וגבורתם היא שעמדה להם ע"כ יש להם לירא מפניהם: עוד י"ל עפ"ד המדרש שנעשו כקוצים בעיניהם י"ל עפמ"ש ז"ל אקרא ונפל ממנו רב אפילו א' מהם חשוב רב מפני גודל ערכם ע"כ יראו מהם כי רב הוא בערך ע"כ הם שושני העולם יקרי הערך ומואב הוא לעומתם רק כקוצים ובמה נחשב הוא:

שם הנה עם יצא ממצרים וכו' ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה אולי אוכל נכה בו כי ידע בלק שעל עם ישראל סגלתו לא תשלוט קללת חנם של בלעם אבל על הערב רב שלא הוציא הקב"ה ממצרים כ"א הם מעצמו דבקו ונסתפחו אל ישראל כמ"ש לך רד כי שחת עמך אשר העלית דקאי על ע"ר עליהם בנקל תשלוט ותחול קללתו ואם המה יקוללו בכונת בלעם שעיקר מטרתו היתה להשחית מדתם כמ"ש אח"כ אלקיהם של אלו שונא זמה ואחרי שהערב רב נוח לפתותם כי סורם רע אז ע"י שיהיו מדובקים בישראל עם כבד עון שהשחיתו את דרכם אז לא יכבד עוד הדבר להסית גם את ישראל להיות כמוהם להדיחם מדרך המוסר ע"כ לא רצה בלק מתחלה רק להשחית ולקלל רק את הע"ר ומזה יצמח שורש פורה ראש ולענה ח"ו גם על ישראל הנצמדי' אתם וז"ש הנה עם יצא ממצרים הוא הע"ר שלא ד' הוציאם ממצרים כ"א הם מעצמם יצאו ע"כ

ארה לי בתחלה רק את העם הזה אשר בעצמו אינו רם המעלה כ"א הוא רק עצום ממני ששרשם ומקורם טמא ורק ע"י שנספחו אל בית יעקב המה רק עצום "ממני" בערכם אלי שאינו נצמד אל ישראל המה עצום ורב ואם הם ישחתו ע"י קללותיך אז אולי אוכל ככה בו (הול"ל למימר אותו) כלומר על ידו וע"י אמצעות הע"ר אשר בקרבם שכבר נשחתו ונתערבו:

שם הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ עתה לכה קנה לי אותו ובלעם בדברו אל ד' שינה בדבריו ואמר הנה העם היוצא ממצרים ויכס (ולא כסה) כי באמת כבר יצאו לגמרי ממצרים והשליכו מעליהם את כל המדות הרעות שלמדו מהם ואם כן הוא הדבר קשה לקללם אחר שהם ברום המעלה אבל בלעם אמר שלא יצאו עוד לגמרי מתועבות מצרים כ"א עוד נשאר בהם מעט ליכלוכית של גילולי מצרים ואינם כמו שיצאו כבר בעבר כ"א כעת הם יוצאים ומעט מעט מדי יום ביומו יתפרקו מעליהם תועבת מצרים וכ"כ במ"א שהכוונה ויכס את עין הארץ של אדם ישנם עינים גשמיים אשר יתורו אחריהם למלאות תאות בשר כמ"ש עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה ועינים רוחניות לפקוח עינים עוורות לחזות בנועם ד' ע"כ אמר עם היוצא לע"ע ממצרים שדומה כאלו רק עתה יוצא ולא כסה עדיין את עיניו הארציים כ"א ויכס רק לעתיד אם יוסיף לעלות למעלה בקדש אז יהי' במדרגה שיכסה את עין הארץ הגשמיי אבל ועתה בעת אשר לא הגיע עדן למעלה הנשגבה הזו מהר וקבה לי אותו:

התיצב על עולתך ואלכה אולי יקרה ד' לקראתי ודבר מה יראני (הו"ל למימר ישמיעני) ובמסורה שבבעה"ט אלקי חסדי יקדמני א' יראני בשוררי כי בלעם הי' לו נפש גבוה' מלא גאות וגאון כאז"ל על תלמידיו והנה אצלינו שלומי אמוני בני ישראל המדה הטובה אשר אין למעלה הימנה עד שנשתבח בה רבן של ישראל היא מדת הענווה אבל בין או"ה ישנם אנשים שאומרים שלא נאה לאדם להיות מן הנעלבים ואדרבה נאה לאיש המעלה להיות גדל דעה וילבש גאות עד שכל הפוגע בכבודו כנוגע בבבת עין ולא ימלט נקי כמו שאנו רואים בזמנינו בין האומות שאם יפגע האחד בכבוד רעהו אף רק כמלוא חוט השערה אז נקום ינקם בנקוות חרב הנקרא דועלל חרב איש ברעהו או יורה המורה בכלי משחית ואם יעשה הנפגע בכבודו א"ע כמחריש לא ישמע אז אבד כבודו והחברא תביט עליו כאיש אי כבוד ושפל ובזוי הוא בעמיו על אשר הי' מהנעלבים ואינם עולבים ולא חס על כבודו לרחצו בדמי אשר פגע בו לרעה ובלעם הי' מסופק בדעתו איזו היא המדה טובה שידבק בה אם העניוות או הגאווה ואחרי שאז"ל לעולם ילמוד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח ההרים הגבוהים ולא השרה שכינתו רק על הר סיני הנמוך

והשפל אמר נבל בלבו גם אני אלמוד מדעת קוני כדת מה לעשות ואם הקב"ה ישרה עליו שכינתו אף שידע בעצמו שאינו ראוי לכך מצד מעלותיו ומדותיו בכ"ז הקב"ה לגודל ענותנותו יבוא לקראתו מזה יבין וישכיל שמדת הענוה היא הנרצה לפני ד' ע"כ גם הוא יחזיק בה והנה הקרבן הוא להשלים את המקריב לד' ולהעלותו מעלה ממצבו אשר הוא עומד כעת בטרם הקריב ע"כ אמר לבלק התיצב על עולתיך ידעתי שאתה לא תעלה מעלה ע"י קרבנך ודי שלא תלך אחורנית וגם זה לך למעלה יחשב אבל אני אקרה ואלכה שע"י הקרבן אלך למעלה בקדש על דרך השלימות כי אולי יקרה ד' לקראתי אף שאיני במדות השלימות כפי' ספורנו ואני לא אצא לקראתו כ"א הוא ענותו תרבנו להקרות לקראתי ועי"ז ודבר מה' יראני כי מדת העניוות תכונה בשם מה כמ"ש ז"ל גדול מה שנאמר במ"ר שאמר ונחנו מה וזהו שהקב"ה יראני שמדת המה טוב לאחוז בה כי וילך שפי שפי' דשף מדוכתי' והיינו שהי' פוסח על שתי הסעיפים ולא ידע בנפשו מה טוב לגבר אם הגאוה או הענווה ע"כ סמך א"ע שמד' יצא הדבר לידע האמת לאמתו והנה אויבי איש אנשי ביתו והמה המדות הרעות שבאדם אם יאחזם ולא ירפם ואחרי שבלעם לא ידע אם הגאוה והגאון הם אויביו אם הם מהמדות הרעות או אוהביו אם הם טובות ע"כ המליץ על נפשו מאמר הכתוב אלקי חסדי יקדמני אם א' יעשה חסד עמדי לקדמני ולהראות אלי בטרם אבוא אליו אז אדע נאמנה. כי נפש גבוהה שבי היא מאויבי ושונאי וזהו א' יראני ויורה לי מי ומי הם שוררי ואויבי לי:

שם מן ארם ינחני במסור' שבבעה"ט ינחני במעגלי צדק עפ"ד או"י הידועי' והבאתים כבר כ"פ אקרא כי מראש צורים אראנו ודז"ל זה אברהם ומגבעות אשורנו דז"ל אלו האמהות הן עם לבדד ישכון שעי"ז שא"א הי' עקר ולא נתן לו אביו תרח הע"א כח להוליד ואמותינו כלן עקרות היו משום זה בשביל שאבותיהם עע"א היו וכיון שלא נתנו להם כח ההולדה נתפרדה החבילה ואין לאבותינו ולאמותינו שום יחוס וחיבור אל מולידיהם הע"א ע"כ הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב א"ד ז"ל ופירשתי בזה מ"ש בפרשת בראשית אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ובמ"ר בזכות אברהם וכ"ה בבעה"ט ושהקב"ה נתן הכח להוליד בכל הבריות ביום הבראם תיכף ומיד ע"י מולידם וע"כ אברהם שלא נתן לו אביו הכח הזה כי עקר היה אין לו שייכות עם אביו אבל אם לא הי' כח הלידה ביום הברא הבריה כ"א רק אח"כ אז לא היה חילוק בין אברהם שנולד עקר בין אחר ע"כ בזכות א"א ניתן כח הלידה מהמוליד ביום הבראו ועי' מ"ש לעיל פרשת ויחי ובכלי יקר אקרא דויעלהו במות בעל כ' שע"כ דמה בלעם בנפשו שתחול קללתו על ישראל בשביל שאבותיהם היו עע"א וז"ש מן ארם ינחני בשביל שהם

באים ונולדים מיושבי ארם ע"כ ינחני לקללם ואז"ל דאמר הקב"ה לאברהם מאי דעתך דקאי צדק במזרח אהדרינהי ואוקימיני' במערב שנאמר מי העיר ממזרח צדק וזהו כונת המסורה לבטל דעתו שישראל הם יוצאי חלצי עע"א ותחול קללתו עליהם אמר ינחני במעגלי צדק שהנחה הקב"ה את המזל צדק ממזרח למערב ורק ע"י שינוי טבע ניתן לא"א כח המוליד ולא מאביו עע"א ע"כ אין זו טענה שמארם ינחני:

שם מה אזעום לא זעם ד' וכו' הן עם לבדד ישכון עפמ"ד פ"ק דברכות שבעת ההוא לא כעס ד' שאלמלי כעס לא הי' נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט וכ' תוס' כיון שאין זעמו של הקב"ה אלא רגע לא הי' יכול לומר ברגע א' רק תיבה אחת כלם וכבר הרגיש בצל"ח שם דבתיבת כלם לא מוכח' מילתא דעל ישראל כוונתו אלא לפמ"ש בעה"ט בקרא דואך את הדבר שרצה לקלל העכו"ם עם ישראל בצותא חדא וכ"ה במדרש ע"ד תמות נפשי עם פלשתים ע"כ הי' יכול לומר כלם על כל העולם כלו אבל לא אהני לי' שטותי'. כי ישראל עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב גם בזה לא הועיל מאומה כי ישראל אינם מצטרפים עם או"ה ונפרדים מהם ע"כ קללת עובד ע"א עליהם לא תבוא גם כונת המקלל לכלות שניהם יחדיו והנה לכאורה היה לבלעם לחרות אפו וחמתו על אשר לא כעס הקב"ה באותן הימים כנ"ל שהרי עי"ז הופרה מחשבתו הרעה אבל אחר שידע בנפשו שישראל אינם מצטרפים עם או"ה ואף אם היה הקב"ה כועס רגע לא היה ביכלתו לומר רק כלם ולא יזיק לישראל וז"ש מה אזעום לא זעם ד' מדוע אכעס ע"ז שלא זעם ד' בעת ההיא וע"ז הופרו מחשבתי הרעה הלא בלא"ה לא הי' ביכלתי לקללם אלא ע"י צירף ולשוא צרף צורף כי הן עם לבדד ובגוים לא יתחשב כנ"ל אלא דלפי"ז באמת יקשה מדוע לא כעס ד' בימים האלה הלא לפי הנ"ל הלא לא יזיק לישראל כנ"ל וי"ל הא דבגוים לא יתחשב הוא רק אם לא יתערבו בגוים ללמוד מעשיהם אבל הקב"ה ידע את העם כי ברע הוא כי בדעתם להצמד בבעל פעור להיות כלם כעם א' עם או"ה ע"כ לא כעם אבל אחרי שפנחס קנא קנאת ד' צבאות וע"י מתו כל הרשעים ספו תמו מן בלהות נחשבו ישראל לעם בפ"ע יתר הפליטה ולא יוכל שום מקלל לקלל אותם יחדיו עם האו"ה ע"כ שוב רגע באפו יוכל הקב"ה לכעוס כמאז ומקדם ולא יזיק להם וז"ש בפרשת פנחס "השיב את חמתי בקנאו את קנאתי בתוכם שהחזיר למקומו הכעס שכועס הקב"ה בכל יום רגע באפו ובכ"ז חיים ברצונו שלום על ישראל וכ"פ בערבי נחל השיב שהחזיר עיי"ש דברים נחמדים:

שם אפס קצהו תראה וכלו לא תראה וקבנו לי משם ובמסורה שבבעה"ט וכלו מחמדים כי שונאי ישראל אם א' ממנו יעשה חטא ועון נגד הדת ונימוס לא ידונו אותו כיוצא מן הכלל ללמד ע"ע שסורו רע ועמו בשלום כמו שנמצא בכל האומות סורי גפן נכרי'

אבל בישראל על הכלל כלו יצא להוריד כבוד כל העדה אם רק איש א' יחטא ועל כל העדה יטילו קצף באמרם שזה יולד על ברכי היהדות ודנין מהמוקצה שבעם על כל העם כלו אחרי ידעם היטיב שכלל האומה הישראלית לא נופלת היא מכל העם אשר ע"פ האדמה י"ל ע"כ בוחרי' הרע במיעוטו למען התנפל על ישראל ועיין לו"א חקת ומ"ש אם תראה רק קצהו והוא המוקצה שבעם וכלו לא תראה אז אדע כי קבנו לי משם ונתנה המסור' הטעם לזה כי כלו מחמדים העם בכללו הוא מחמדים אין בו שמץ דופי ע"כ אראך רק מקצתם:

שם התיצב כה על עולתיך ואנכי אקרה כה (הו"ל למימר פה) ע"פ שאז"ל עולה מכפרת מקופיא ולא מקיבעא שהיא מכפרת רק מקצת ולא כלו ונבואת בלעם היתה ג"כ רק מקצת נבואה שלא זכה רק לנצחון ולא לזוהר השכינה ע"כ אמר התיצב על עולתך כמו שעולה אינה מכפרת רק מקצת כ"כ אנכי אקרה כה באופן זה גם נבואתי אינה ג"כ רק מקצת ולא כלו:

שם הנה ברך לקחתי ובירך ולא אשיבנה לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל וכו' כי הצדיק מבטל גזירת השם כמ"ש ותגזר אומר ויקם לך והטעם כ' לעיל שהצדיק ע"י צדקתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כאז"ל וכיון שהוא שותף להקב"ה שותף הא' הלא יוכל לבטל צווי השיתוף השני וכ"ז מי שזכה לזה ע"י מעשה צדקתו אבל בלעם שלא זכה למדרגתו מצד מעשיו הטובים רק כאז"ל שלא יאמרו או"ה אלו הי' לנו נביא כישראל גם אנו היינו כישראל וכיון שלא זכה למדרגתו רק בתורת מתנה אינו שותף להקב"ה ואינו יכול לבטל פיקודו ית"ש וז"ש הנה ברך מה שבכחי לברך ולקלל מלשון ברך את ד' אין זה מצד מעלותי ומדותי רק לקחתי בתורת מתנה ע"כ ובירך אם הקב"ה בירך את ישראל לא אשיבנה אין בכחי לבטל רצונו ית"ש:

והנה ד"ה אמר "שמח נפש עבדך כי אליך ד' נפשי אשא" כי עוז וחדוה במקומו ולפניו עצב לא יבוא ע"כ האמצעי המשובח שישמח האדם את נפשו ולא תוסיף עצב ותוגה הוא בשיזכור שבכל יום נשמתו באה לפני הקב"ה ואחרי שלפניו עצב לא יבוא אם נפשו עגומה אז לא תבוא אל שער המלך בלבוש שק העצבות ע"כ צריך הקב"ה לשמח את נפש עבדיו למען יבאו שעריו בגיל וחדוה וז"ש שמח נפש עבדך תחדה בשמחה והטעם כי אליך ד' נפשי אשא ואנטלה לבוא לפניך ואיך תבוא לפניך אם לא תשמח אותה. ובאמת מי שהוא עצב בנפשו יש לו לפחוד פן תסגר לנשמתו שער השמים והוא הוראת על פגם וחסרון נשמתו ע"כ אמר ד"ה ונפשי נבהלה מרוב עצבוני' על שהיא עציבה חרדה אחזתנו פחד ובהלה אולי מום בה ע"כ לא תרצה להראות את פני ד' והנה מצינו

לא אכלתי באוני והוא מלשון עצבות ואנינות ע"כ אמר לא הביט הקב"ה און ועצבות ביעקב וגם לא ראה עמל וכעס בישראל והטעם כי ד' אלהיו עמו על שבקרבו הקב"ה שוכן ולפניו עצב לא יבא ותרועת מלך בו כפי' ספורנו כי בשמך יגילון כל היום ואפשר שזה שנאמר להלן "וירא בלעם כי טוב בעיני ד' לברך את ישראל ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישם אל המדבר פניו" כי י"ל שע"כ לפניו עצב לא יבא ורק עוז וחדוה במקומו בשביל שישראל המה מושגחים מכבודו ית"ש ועין ד' אל יראיו וכדי שיהא לב ישראל שמח כל הימים והשמחה תהי' במעונם ע"כ אינו רואה רק את הטוב כמ"ש וירא אלהים כי טוב ועי"כ צריכים ישראל להיות שרוי' תמיד בשמחה וזהו וירא כי טוב בעיני ד' שרק הטוב והשמחה בעיני ד' יראה והרע והעצב לא יבואו לפניו והטעם שעושה הקב"ה כן הוא כדי לברך את ישראל שיהיו ישראל מבורכים בשמחה תמידית ע"כ גם הוא לא הלך עוד לקראת נחשים אם גם עד עתה שת אל המדבר פניו מקום חשך וצלמות תהו וילל ישימון כ"א מכאן ולהלן רק שמח וטוב לב יבורך:

עוד י"ל עפמ"ש בעת שהקב"ה דן את האדם אינו מעריך את הרשע שהוא עפר רמה ותולעה נגד גודל רוממתו ית"ש שא"כ לא יהא תרופה למכתו שהפחות שבפחותים מרד נגד רם על כל רמים אלא שהקב"ה ברוב ענותנותו אינו משגיח על ההפרש הגדול הזה שבינו ית"ש לבן אדם כ"א מעריך את החוטא כאלו לא חטא רק למי ששווה לו במדרגה וערך וע"ז נאמר ג"כ "ארדה נא ואראה הכצעקתה" שהקב"ה כביכול ירד מגבהי מרומו ורק אח"כ יבואו לדון אותם הכצעקתה עשו וזהו כונת מז"ל" לא זז מוחבבם עד שקראם אחותי שהקב"ה לחיבת ישראל כדי שיוכל לכפר על עונם מחשיב את ישראל לנגדו בבחינת אח ואחות שהם רק במדרגה שוה ועי"כ ונסלח לכל עדת בנ"י ואז"ל אין הבטה אלא מלמעלה למטה וז"ש לא "הביט" און ביעקב אם ישראל חוטאים לא יביט מלמעלה למטה עליהם שא"כ יגדל עונם מנשוא שברי' שפילה חטאה נגד גבוה מעל גבוה כ"א ד' אלהיו "עמו" לאהבתו את ישראל לא יחשב שהוא שוכן עליהם מלמעלה ברום שמים כ"א הוא עמו בצוותא חדא כאח ואחות: עוד י"ל עפמ"ש ז"ל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה חוץ מעבודת אלילים שנאמר למען תפוש את בית ישראל בלבם והנה מחשבה רעה נקראת בשם און כמ"ש מחשבות און וז"ש לא הביט און ביעקב שהקב"ה מסתיר פניו ממחשבה רעה ואינו מעניש עליה אבל רק בתנאי וה' אלהיו עמו שהוא דבוק עם ד' א' ולא יעבוד אלילים שאז גם מחשבת און לו יחשב להענישו: עוד י"ל כי שונאי ישראל אחרי רואם שרוב מבנ"י עוסקי' רק במלאכה נקיה וקלה ועבודות הקשות עבודות הפרך יפרקו מעליהם ע"כ אומרי' כי נרפים אנו עצלים שונאי העבודה אבל באמת לא

כן ידברו כי לא העצלות ורפיון ידינו הוא הסבה שאנו מונעי' א"ע מעבודת המפרכת את הגוף כ"א כמ"ש נכרי ששבת חייב מיתה שלהם ניתנה הארץ לעבדה ולשמרה ולנו עם בנ"י תעודה אחרת לנו להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש לפרסם אלהותו ית"ש ע"כ כמו שלהאו"ה התעודה לעבוד את האדמה בכל מאמצי כחם לנו שלומי אמוני בנ"י תעודתינו העיקרית אשר לה נקדיש כל כחינו וחילינו הוא להאיר על הארץ באור התורה השכל וידוע אותו ועבודתינו עלי ארץ הוא רק ביד כהה מן ההכרח לחיות על האדמה והמותר נחרים כמשפ"י ידי יסדה ארץ שיד שמאל הכהה והחלושה היא לייסד קיומינו על הארץ אבל ימיני שבה הכח והגבורה ביתר שאת היא לטפח ולהרחיב ידיעת שוכן שמים ע"כ אמר לא הביט און ביעקב שלא יראה הקב"ה לאון ועון מה שלא ראה עמל בישראל שאינם עומלים וטורחים בעבודות הקשות והטעם כי להם תעודה אחרת והוא כי ה' אלהיו עמו וכמו שלעת יושב המלך על כסא יריעו ויצריחו בקול תרועה לפרסם מלכותו כן תרועת מלך מלכי המלכים בו בישראל להעיר ולריע שהוא מלך על כל הארץ:

שם ולכה נא ואקחך אל מקים אחר אולי יישר כעיני א' וקבתו לי משם עפמ"ש בלו"א פרשת מטות מ"ש בנפול אויבך אל תשמח פן יראה ה' הכוונה שהאויב אשר ע"ע לא הי' א' לנגד עיניו אולי יפקח את עיניו ויראה את ה' ויחזור בתשובה והשיב מעליו אפו עי"ש וה"נ ירא בלק אם יראו ישראל את בלעם תמיד עומד במקום א' ישכילו ויבינו שהוא משקיף עליהם לרעה לקללם ומיראתם מחמת המציק יחזרו בתשובה שלימה ולא יוכל עוד להם ואם גם ע"ע לא היו דרכיהם ישרי' לפני ה' ע"י יראתם מקללת הרשע יחזרו לדרך הישר וימצאו חן בעיניו ויגין עליהם באברתו כמ"ש גדולה הסרת טבעת ע"כ הוליכם אל מקום אחר ובשנותו את מעמדו ממקום למקום לא יבינו שנותן עיניהם לרעה לקללם אבל אם הוא עומד תמיד במקום אחד ולא יזוז ממקומו ידעו ויבינו שע"כ הוא עומד במקום א' שהמקום ההוא מוכן לפרענות וז"ש אקחך אל מקים אחר למען שלא ידעו מחשבתך לרעה עליהם כי ירא אנכי אם ידעו את מחשבתך הרעה אז יחזרו בתשובה ואם ע"ע לא היו ישרים בעיני ד' אולי ע"י תשובתם ישר עם ישראל בעיני ד' שילכו מכאן ולהלן בדרך הישר אין בו נפתל:

שם נאם בלעם בנו בעור ונאם הגבר שתום העין פירש"י שאביו הי' בנו בנביאות שיפה כח הבן מכח האב ואם גם שאמת כן הי' בכ"ז איש אמונים ועניו יכסה את הדבר הזה ולא יהלל א"ע להשפיל כבוד אביו ורק מי שעיניו גבוהי' וגדול דיעה יאמר כן בפומבי שהוא גדול מאביו וזהו נאם בלעם בנו בעור שהוא גדול מאביו את זה לא ינאם רק שתום העין מי שעינו גבוה' ורחבה:

שם ויחר אף א' כי הולך הוא ויתיצב מלאך ה' כדרך לשטן לו והוא רוכב על אתונו ושני נעריו עמו כי האדם נקרא מהלך שמוסיף ללכת מעלה מעלה מידי יום ביומו והמלאכים נקראים עומדים וי"ל הטעם בשביל שהמלאכים נבראו לעשות שליחות הקב"ה גם להשחית ולהרע ואם הי' המלאך מהלך מיום ליום מעלה מעלה אז יוסיף להרע ולהשחית יותר מאשר צווהו ה' ע"כ ברא הקב"ה את המלאך שיהא עומד על משמרתו על מקום א' מיני' לא יזוע והנה זקני ע"ה כ"ז שמזקינים דעתן מטפשת עליהן ולכן הי' מן הראוי שהם וגם הרשעים למען לא יוסיפו חטא על פשע לא יהיו מהלכים כ"א רק עומדים על מקום א' כדי שלא יוסיפו לחטוא ע"כ ויחר אף ד' כי הולך הוא בלעם הרשע שהוא מהלך ויוסף לחטוא וטוב לו שיהא עומד ולא הולך והראי' ע"ז שהרי ויתיצב מלאך ה' שהוא עומד ונצב ולא מהלך והטעם לשטן לו בשביל שהוא שלוח לפעמים לשטן לבנ"א והקב"ה אינו רוצה בתקלתם ע"כ יחם ה' על אשר ברא את בלעם להיות הולך ולא עומד:

שם את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח עפמ"ש רש"י שאבותיהן של אלו בנו ז' מזבחות ואני ערכתי נגד כלם ואברהם לא העלה אלא איל א' ואני פר ואיל וי"ל שמ"ש ערכתי מלשין יערך אותו הכהן כלומר יודע אני להעריך ולהוקיר את גודל מעשיהן של אבותיהן ע"כ אני אבנה כמותם ואוסיף עליהן שאעלה פר ואיל יותר מהם ואפשר להעמיס כן במסורה שבבעה"ט הנה נא ערכתי משפט:

והנה שנאת או"ה לישראל לרוב מקורה האכזיב הוא חמדת ממון שלא יוכלו לסבול שישראל יעשה חיל ועושר במשפט ונקרא בשם קאנקורענץ וכ"ז באנשים באים בימים העוסקי' במסחור ודואגים על המחיה ועל הכלכלה ואיש לבצעו מקצהו יוכל לתת קצת סבה לשנאתם אבל הנערים אשר לא הוטל עליהם עדיין עול הפרנסה לאסוף ולכבוש הן כ"א יחיו עוד חיי רוח והי' להם לדרוש רק אחרי הרוחנית אידעאלע כי לא יכספו עוד לכסף ובכ"ז רואים אנו בזמנינו שגם הנערים הנעורי' הם צוררי ישראל בנכליהם אין זה שגם הבערות והסכלות נתקשרו ונתאחדו יחדיו עם חמדת הממון לעבור ולרדוף את ישראל ע"כ גם בנערים אשר אין להם עוד קנאת ממון מ"מ הבערות בוער בם לשטום את ישראל והנה בלעם בוצע בצע ואבי שונאיהם של ישראל כאמור אם יתן לי מלא ביתו והוא ציור ותבנית לסול הקנאה מאהבת ממון אשר הוא מקור משחת לכל שנאתם והאתון הוא החמור כידוע למשל ולשכינה לתמונת הבערות והסכלות וזהו המליצה והוא בלעם בעל החמדה והקנאה רוכב ומנהיג נאגד ונצמד על אתונו להורות שחמדת ממון של בלעם עם בערותו של אתון הם בקשר בוגדים לאכול את ישראל והראי'

שאם באנשים העוסקים במקנה וקנין ובכל מלאכה המחי' את בעליה שנוכל לתלות אנטישימיאוט שלהם בחמדת הממון שהיא בעוכרם אבל אחרי ראינו שגם שני נעריו אשר לא ידעו עוד מטירדת הפרנסה גם המה בעוזריו מזה מוכח שגם הבערות והסכלות המה המבערי' אש השנאה עלינו:

עוד י"ל כי יש חשיבות מצד עצמו ויש חשיבות רק מצד הניגד כי יתרון האור מן החשך והנה לבטל את החשוב מצד עצמו לזה צריך כח ותעצומות אבל החשיבות שהוא רק לעומת השפל בנקל להרסו ולבטלו והוא חשב את ישראל לא שיש להם חשיבות מצ"ע כ"א רק נגד מואב הם חשובים ע"כ יקל מאד להשפילם ע"כ אמר והוא יושב רק ממולי בהעריך אותי נגדי הוא גבוה אבל בעצמו אין לו כסות עינים ע"כ ועתה "שישראל במדרגה הזאת שאינם חשובים מצד עצמן לכה ארה לי אותו כי עצום הוא רק ממני" ולא מעצמו ע"כ אם רק אוכל נכה בו למעט אותו קצת ממעלתו אשר אינה גבוהה מצ"ע אוכל לגרשנו כ"א היו מעלותיו מצד עצמו אז לא הי' מועיל ניכיון קצת כי גם אחרי הניכיון עכ"פ ישארו חשובים יותר ממני אבל אחרי שגם עתה אינם רק חשובי' ועצומי' ממני ולא בפ"ע ע"כ גם ניכיון קצת כבר ישפילם ויורידם שלא יהיו יותר ממני ולראיי' שמעלה בערך הניגוד ג"כ תחשב אמר כי בלעם לא הי' בכחו לברך בפ"ע או לקלל בפ"ע רק אם בירך את האחד ואת השני קילל אז המבורך הצליח יותר מן המקולל ממנו אבל אם בירך לחוד ולא קלל את האחר או קלל ולא בירך המבורך לא הותיר והמקולל לא נגרע חלקו וז"ש כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואת אשר תאור יאור שרק בשניהם יחדיו תחול ברכתך וקללתך אבל לא' לבדו אינו עושה רושם כ"כ ישראל הם ג"כ רק עצום ממני:

שם את אשר תברך מבורך ובמסורה שבבעה"ט יהי שם ה' מבורך עפמ"ש בלו"א ויחי כ"ז שמה שאנו מברכי' את השם אף שהוא מבורך וא"צ לברכות הדיוט הוא שנחת רוח לפניו שאנו מבטלי' רצונינו מפני רצונו ית"ש ואז"ל בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך ופי' שהקב"ה הוא מבטל רצונו ית' בשביל הצדיק שכובש את יצרו ומבטל רצונו וחפצו מפני חפצי שמים ע"ד ותגזר אומר ויקם לך ע"כ סבור בלק שלבלעם הכח והגבור' לקלל אף נגד רצון ית"ש על שחשבו לצדיק שמבטל רצון עצמו ע"כ הקב"ה רצון יראיו יעשה ואף אם לא זעם ה' בכ"ז יעשה לו הקב"ה חטיבה מול חטיבה וז"ש את אשר תברך את המבורך והוא השי"ת אתה תברך אותו אף הוסיפ' המסורה יהי שם ה' מבורך לעולם וא"צ לברכתך כמ"ש בלו"א שם ובע"כ שאתה צדיק

והקב"ה נהנה מברכתך שאתה מבטל רצונך ע"כ אקווה שאת אשר תאור יואר אף אם לא זעם ה' בכ"ז יבטל רצונו:

עוד שם במסורה ואשר תאור, לא תאור את העם, ונשיא בעמך לא תאור כי צ"ל אחרי שבטח בגדולת בלעם וחילו כי רב כמ"ש כי ידעתי את אשר תברך מבורך בלי שום ספק למה אמר אולי אוכל נכה שהוא מסופק והלא ידע בטח שקללתו בוא תבוא ולא תאחר וברוח שפתיו ימיתם אלא אחרי שאז"ל אשמן של ישראל תלוי בראשיהן וכ"ז שיש לעם ראשים ומנהלי' טובים וצדיקים אם גם העם ברע הוא בדיוטא התחתונה בכ"ז כ"ז שאין הראש לחלי אין הלבב דוי ע"כ אף שדמה בנפשו שישראל לגודל שפלותם בעיניו בנקל תחול עליהם קללתו בכ"ז אחרי שמשה רבן של ישראל אשר גם לדעתם הנכזבה נקי בלי מום ע"כ נסתפק אם תחול קללתו אולי בצדקת מ"ר ימלט גם אי נקי וז"ש אף שידעתי שאת אשר תאור יואר בלי שום ספק בכ"ז הוא רק אולי ושמא אוכל נכה בו וביאר' המסורה מקום בית הספק כי לא תאור את העם אין בכחך לקללם כ"ז שנשיא בעמך לא תאור אם אין בכחך לקלל את נשיאם העומד בראשם בשביל גודל מעלתו אז אולי בזכותו גם את העם לא תוכל לקלל אחרי שעל מ"ר לא תחול קללת חנם:

שם הנה עם יצא ממצרים הנה כפה את עין הארץ ולהלן נאמר אל מוציאם ממצרים ופירש"י אתה אומר שיצאו מעצמם לא כן הוא כ"א א' הוציאם והנה הוכחה שלהם שיצאו מעצמם היתה שהרי ברחו בהחבא ובסתר כמ"ש ויגד לפרעה כי ברח העם ואלו הקב"ה הוציאם מה להם להסתר ולברוח הלא היו יכולי' לצאת בפומבי וברישׁ גלי לעין כל אבל אחרי ראו שהשתדלו שהשומרי' ומשגיחי' על היוצא ובא מארץ מצרים לא יראו אותם כ"א בהצנע הלכו וברחו מארץ מגורם זהו לראי' מהימנא שלא יד ה' הוציאם כ"א מעצמם יצאו והנה עין הארץ יש לכנות השומרי' ומשגיחי' על היוצאי' ובאים כמ"ש האשכנזי "דאס אויגע דעס געזעטצעס וואכט. ע"כ אמר הנה עם יצא ממצרים מעצמו והראי' שהרי כסה את עין הארץ שהשתדלו בכל תוקף ועוז לכסות ולסתום עין המשגיחי' ומפקחי' על הארץ למען לא יראו אותם בברחם ומה שבאמת יצאו בהצנע י"ל שאלו הלכו בפומבי הי' נגלה לכל שיד ה' עשתה זאת ולא הי' לחידוש שקרבו א"ע תחת כנפי השכינה וקבלו עליהם עול מלכות שמים אחרי שכל עין רואה ידו הגדולה ע"כ ציוה הקב"ה שיברחו בסתר ולא יראה לעין כל שימינו וזרועו הושיעם ואם בכ"ז אח"כ יכנסו תחת כנפי השכינה תחשב לסם לצדקה עד עולם שלא ראו בעיניהם שד' הושיעם ובכ"ז ויאמינו בד' וז"ש אל מוציאם ולא יצאו מעצמם ומה שכסו את עין הארץ כנ"ל הוא

להורות כתועפות ראם לו שלא הלכו מעט מעט ממדרגה למדרגה כ"א עפו בפריחה אחת להדבק בד':

שם והשיבותי אתכם דבר כאשר ידבר ד' אלי עפמ"ש רש"י בפסוק ה' שע"כ השרה הקב"ה שכינתו על בלעם אף שלא הי' כדאי שלא יהא פתחון פה לאו"ה לומר אלו הי' לנו נביאים כמו לישראל היינו חוזרי' למוטב והנה בלעם סירב לקלל את ישראל כי כפל ושילש כ"פ שאין הקב"ה רוצה בקלקלתם ונמצא לפי"ז שעי"ז ג"כ אין פתחון פה לאו"ה לקוב את ישראל אחרי שמעו מפי נביאם שהקב"ה בחר בעמו ישראל באהבה רבה ורוצה בברכתם ולא בקללתם נמצא שמכאן ולהבא יסתם כל פה המקלל וז"ש והשיבותי אתכם דבר כזה אשר יצמח ממנו שלא יהא פ"פ לאו"ה לקלל את עמו ישראל וזהו כאשר ידבר ה' אלי הפחות ונבזה ושפל אנשים וכל הטעם לסתום פה כ"כ אשיב לכם דבר כזה אשר יתן פריו שלא יהא פתחון פה לקלל וכשמעם זאת זקני מדין עזבוהו והלכו להם כפירש"י:

עוד י"ל כי השם אמר ובירך את ישראל בקול יעקב ואין כחו אלא בפה והידים ידי עשו שאין כחו בפה שניטל הימנו כח זה וניתן לו עבורו כח הידים אבל אם יזכה בלעם שידבר ד' אליו ויקלל את ישראל בפה אז נראה שחזרה העטרה ליושנה וכח הפה שניטל מאו"ה הוחזר להם וז"ש והשיבותי והחזרתי לכם את כח בפה שניטל מכח כאשר ידבר ד' אלי אם אזכה נבואה אשר אין כחו אלא בניב שפתיו:

שם לעיל וישלח מלאכים וכו' ארץ בני עמו לקרוא לו לאמר הנה עם יצא ממצרים והנה כסה את עין הארץ עפ"מ שאומרי' שונאי ישראל עלינו שאין לנו אהבה אמיתית אל הארץ אשר נגור בה כי אנו אוהבי' להיות נע ונד כמו שקרה בזמנינו שחירף א' מיועצי הרכייכסראטה את רעהו היהודי שהוא פאטערלאנדסלאז וכן קורי' אותנו וואגאבונדיר-ענדעס פאלק יסכר פי דוברי שקר כידוע לכל רואה באמת ובעין צדק שאנו בנים נאמנים למלכינו ולארצינו ואנו לעת מצוא מקריבים חלבינו ודמינו על מזבח אהבתם ואנו יש לנו פאטריאטיסמוס ככל גויי הארצות כי נקשרנו בעבותות האהבה אל האדמה אשר אנו יושבי' עליה והנה האהבה בין איש לרעהו מקורה ותולדתה ע"י העין כי העין רואה בעין חבירו ושם יזריחו לו ניצוצי חן ואהבה אשר ממקור הנפש יצאו לחוץ לקשור איש ברעהו בחבלי אהבה אבל מי שאין לו כח הראי' נסתם אצלו הפתח והמקור אשר בו יכנס ויצא אהבת איש לרעהו כידוע ולפי"ז י"ל מה שחן המקום על יושביו נוכל לכנותו בשם "עין הארץ" כמו שע"י ראיית העין נכנסה אהבת אחים כ"כ על ידי העין יודלק אש האהבה אל הארץ באשר הוא שם וז"ש וישלח אל בלעם ארץ בני עמו לקרוא לו שיזכור לפניו רק את שם הנכבד ארץ בני עמו שמרחפת הסכנה על ארץ מולדת עמו ומיד תהא

שלהבת הפאטריאטיסמוס עולה מאליה ותתעורר אהבתו על מזבח לבו ויעשה כל אשר ביכלתו לעמוד לימין ארצו החביב בעיניו עד לאחת והוסיף לאמר ראה מה בינינו ובין ישראל כי אנו שופכי' דמינו ברצון על מזבח אהבת עמינו אבל הם בנ"י הנה זה יצא ממצרים אשר גר שם זה כמה מאות שנים ועתה פנה ממנו על נקלה בלי שום רגש אהבה לארץ מגורו וכי מה שהוא אצלינו עין הארץ כאלו הארץ רואה עלינו בעין האהבה ואנו אליה ג"כ אדוקים וקשורים אצלם הוא כאין ואפס כ"א ויכס. את עין הארץ אצלם מכוסה וסתום העין הרואה הזה והארץ להם כסומא מבלי שתמשוך אותם להדבק אליה. יסכרו פי דוברי שקר:

שם כי מאן ד' לתתי להלוך עמכם ויקמו שרי מואב וכו' אל נא תמנע מהלוך אלי כי כבד אכבדך מאד כי אז"ל בדרך שאדם רוצה לילך מוליכי' אותו ע"כ אחרי שמתחלה לא רצה בלעם להלוך משום אי כבוד גם ד' מנעו אבל אחרי אמרו כבד אכבדך מאד ובודאי רצונו וכבודו יהי' לילך ולרדוף אחרי הכבוד גם ד' לא ימנע אותו מלכת בדרך אשר חפצו בו וזהו כי מאן ד' לתתי אחרי שאני איני רוצה גם ד' לא ירצה אבל אחרי הבטחתו שיכבדו מאד ובלי תפנה בלעם ירצה ביותרת הכבוד אז גם ד' לא ימניעהו וזהו אל נא תמנע ע"י הקב"ה מלכת אחרי שלע"ע רצונך וכבודך לילך:

שם אם יתן לי בלק מלוא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ד' אלקי לעשות קטנה או גדולה כי מה שא"ל כבד אכבדך מאד הוא כמ"ש ז"ל כל המיצר לישראל נעשה ראש ע"כ אם תשמע לקולי להצר לישראל בע"כ שתעלה על רום המעלה ותהי' ראש ונגיד ומצוה והטעם שנעשה ראש המיצר לישראל י"ל כמ"ש לפני שבר גאון כדי שתוכר ותורגש מפלת הצורר הקב"ה מגביהו תחלה לאיגרא רמא ומשם יפול הנופל לבירא עמיקתא אבל י"ל עוד טעם אחר שע"כ נעשה ראש כדי שיתקיימו כל פיקודיו ורק כשהוא ראש וראשון אז לא יפול מכל דבריו הרעים על ישראל ארצה אבל אם הוא בשפל המדרגה את דבריו ישא רוח אבל באמת זה הטעם אינו כיון שאם ד' לא צוה לא יוכל הצורר לעשות מאומה אף אם כגובה ארזים גבהו ואין מעצור לד' לקיים דברי הצורר אף אם קטן ודל הוא ע"כ אין מן הצורך להגביהו כדי שדבריו יתקיימו ובע"כ צ"ל כטעם הראשון כדי להורידו ממקום גבוה למקום נמוך וירגיש מפלתו ע"כ בלק אמר שע"כ נעשה ראש כדי שיתקיימו דבריו ע"כ זירזו שכבר יכבדהו ויעשה ראש אבל בלעם הבין האמת שרק ע"כ יעשה ראש משום לפני שבר גאון דא"ל כדי שיתקיימו דבריו דהא לא אוכל לעבור את פי ד' אלהי עפמ"ש ז"ל עובר לישנא דאקדומי הוא כמו עובר לעשייתן ואני לא אוכל להקדים את פי וצוי ד' לעשות קטנה או גדולה אם ד' לא ציוה וא"כ אין מן הצורך להרימני

על כדי לקיים את מחשבותי הרעים אשר אזום לעשות ובע"כ שרק ע"כ אעשה ראש משום לפני שבר גאון א"כ לא מדובשך ולא מעוקצך כי עליי' זו ירידה היא:
שם אם לקרוא לך באו האנשים קום לך אתם וכו' ויחר אף ד' כי הולך הוא נתקשו המפ' למה חרה אף ד' אחרי שהסכים עמו שילך אתם וי"ל כי הקב"ה רצה שבלעם יראה לעין כל שנאתו הגדולה על ישראל ואם בכ"ז לא יוכל להרע להם על אפו וחמתו יתקדש ש"ש שיראו הבריות ששונא מובהק כמוהו הוכרח לברך ולא לקלל ולעיל פ' נשא פי' מ"ש ובבוא משה אל אוהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו כי הרודף אחרי הכבוד הכבוד בורח הימנו וידוע כי אתו הוא דיבוק יותר מאליו שאינו קירוב כ"כ ע"כ ובבוא משה לדבר אתו בדיבוק גמור פנים אל פנים ורדף אחרי הכבוד להיות בצוותא חדא עם השם אז לא זכה אלא שדיבר ד' אליו מרחוק ולא מקרוב ע"כ א"ל הקב"ה לבלעם אם לקרוא "לך" באו האנשים שבדעתם שאין אתה שונא מובהק לישראל כמוהם אנכי אצוך קום לך אתם תראה להם שאתה דבוק ומחובר להם וכמוהם כמוך תכסוף וכלתה נפשך לכלות ח"ו את ישראל ובכ"ז לא תוכל להם ויתקדש ש"ש על ידך והרשע הזה הרגיש בדבר ולא רצה שיתקדש ש"ש ע"י ולא לבד שלא הראה אורחת דיבוקו עמהם כ"א עשה א"ע כאלו לא הי' דעתו מעורבת עמהם כלל וכלל כ"א הלך שפי ות"א יחידי כאלו הלך לבדו בדד במועדו ע"כ חרה אף ד' כי הולך "הוא" שלא לבד שלא קיים מצות ד' לילך אתם כנ"ל כ"א גרע עוד שהלך הוא לבדו כאלו לא הי' שום קירוב הדעת ביניהם:
עוד י"ל עפמ"ש בלו"א מטות פ"ד שהקב"ה בעת אשר עוזב מדת הרחמים שהוא מדתו התמידית וכועס על הרשע לדונו אז נקרא הולך כי הולך ומתרחק א"ע ממדת התמידית של רחמים וזהו שרמז כאן ויחר אף ד' בעת אשר יחרה אפו ית"ש אז כי הולך הוא נקרא מהלך והנה גם מלאך הרחמים אם נצטוה לענוש את הרשע אז נקרא ג"כ הולך בדרכיו ית"ש ע"ד והלכת בדרכיו וזהו ויתיצב מלאך ד' שהוא מדה"ר שלוחא דרחמנא בעת הצורך להיות לשטן לו לרשע אז גם הוא על הדרך שמתרחק ממדתו התמידית:
עוד י"ל עפמ"ש רש"י מלאך ד' מלאך רחמי' הי' והוא ע"ד אז"ל שהרשעי' מהפכי' מדה"ר למדת הדין והטעם על שהם חוטאי' שלא כדרך הטבע ע"כ גם הקב"ה מהפך ו עליהם מדת של רחמים והפוך רשעים ואינם ובעה"ו פי' אשר רכבת עליו בגימטריא רבעתני וזהו ויתיצב מלאך ד' של רחמים ונעשה לשטן למדת הדין בשביל שהוא רוכב על אתונו שרבע אותו חטא שלא כטבעו ע"כ גם הקב"ה השיב לד כגמולו בראשו:
שם לעיל וירכו וכו' וקסמים בידם וידברו אליו דברי בלק ויאמר להם וכו' והשיבותי אתכם דבר כאשר ידבר ד' אלי כי בלעם היתה לו עין גבוהה ורדף אחרי הון רב כמ"ש אם

יתן לי בלק מלא ביתו כסף וכל מגמתו היתה לאסוף הון ולרכוש זהב וכסף ואחר שבלק בל"ס ידע את תכינתו הלא בודאי נתן לשלוחיו אשר יפתו אותו לילך עמהם לקלל הון עתק לשחד אותו כדי שישמע להם אבל השלוחי' רצו לנסות אולי יצליח בידם להטותו לדרך אף בלי רצוי כסף ויקבלו עבור זה תשואת חן ותודה ממשלחם שעלה בידם לעשות שליחותם ע"י דיבורי' בעלמא בלי לעשות הוצא' יתירה ע"כ לא ניסו מתחלה רק באימרא נאה והנה הכסף והזהב המה הקוסם הגדול אשר ע"י יוכל האדם לפעול גדולות ונצורות והם מפתח הזהב אשר יפתחו כל שער סגור ומסוגר וזהו וילכו וכו' וקסמים בידם שהי' בידם כל טוב אדוניהם כסף וזהב ופנינים אשר הם הקוסמי' הגדולים אשר אין ערוך אליהם אבל הם לא פתחו לו אוצרותיה' כ"א רק וידברו אליו דברי בלק אולי יתרצה ויתפייס בתחנונים בעלמא בלי ריצוי כסף וע"ז השיב להם לינו פה והשיבותי אתכם דבר כמו שאתם דוברים אלי דברים בעלמא מבלי שתעטריהם בזהובי' גם אני אוכל להשיב לכם אלף פעמים ככה פטפוטי מילי בעלמא כ"א כאשר ידבר ד' אלי והוא שא"ל אם לקרוא לך באו האנשי' ופירש"י סבור אתה ליטול שכר אלמא שרצון הקב"ה שיבא על שכרו משלם ורק אם זאת תעשו כדבר ד' הזה אלי אז אשמע לקולכם:

שם ותרא האתון את מלאך ד' ותרבץ תחת בלעם ויחר אף בלעם ויך את האתון במקל הנה בשתי הכאות הראשונות לא נאמר רק ויך ויוסף להכותה ורק בפעם הג' כאמר במקל י"ל עפ"מ שהק' בעה"ט למה לו להכותה היה לו לקלל אותה וי"ל כי מצינו הכאה רק בפה כמ"ש והכה אותו בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע ע"כ י"ל שבשני פעמים הראשוני' לא הכה אותה במקל רק ברוח שפתיו הכה אותה בקללה אבל כלפי שאז"ל שכל הכועס אם נביא היא נבואתו מסתלקת ואם חכם חכמתו מסתלקת הימנו ע"כ אמר קרא ויחר אף בלעם כיון שכעס נסתלק' הימנו חכמתו ונבואתו ע"כ הוצרך להכותה במקל כי רוח שפתיו נסתם הימנו ויש להוסיף אחר שגלה ד' את עיניו וראה את המלאך נאמר ויקוד וישתחו לאפיו אף שהי' לו מתחלה להשתחות לפניו אלא שלא ראהו מחמת שחרה אפו על אשר לא הועילו שתי הכאות הראשונות שהכה אותו בפיו וכיון שכעס נסתלקה נבואתו ולא ראה את המלאך ע"כ האתון עשתה מה שהי' לו לבלעם לעשות והוא ההשתחוי' וז"ש ותרא האתון את מלאך ד' אבל בלעם לא ראהו ותרבץ תחת ובמקום בלעם כמו עין תחת עין מה שהוא הי' לו לרבוץ ולהשתחות עשה האתון במקומו והטעם כנ"ל בשביל ויחר אפו והוצרך להכותה במקל כנ"ל:

שם ויאמר בלעם אל מלאך ד' חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך ועתה אם רע בעיניך אשובה לי כי בלעם אף שכבר אמר לו השם שלא ילך עמהם לקלל רצה

להתחפש א"ע במעטה הקדושה ולומר שע"כ הולך עמהם כדי שיתקדש ש"ש על ידי זה כ"א יכבד וישב בביתו אין זה כ"כ קידוש השם כי ניחם ממחשבתו הרעה אשר יזם לעשות אבל אם יכתת את רגליו וילך עמהם ויפורסם בעולם שרצונו מתחלה ועד סוף לקלל את ישראל ובכ"ז אחרי כל הטורח והיגיעה באשר כבר הגיע למחוז חפצו בכ"ז ימנע בע"כ מלקלל ע"י מלאך או חכה כאז"ל אז יתקדש ש"ש על ידו ביתר שאת ע"כ אמר אל המלאך הן אמת ידעתי כי השי"ת אינו מסכים במטרת חפצו להרע לישראל אבל הדרך ללכת שמה דמיתי שלא ירע לו כי ע"י הילוכי שמה ובכ"ז לא אוכל להכותם בשבט פי הלא יתקדש ש"ש יותר משאשב בביתי וז"ש וזהו לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי על הדרך שגם הדרך לא יכון נגד עיניך והנה מ"ש בא"א לך לך פי' המפ' שאם יעזוב ארצו ומולדתו המלאי' גילולי' ותועבות אז ילך אל עצמו לצרכו ולהנאתו וז"ש אם אני הולך בדרך אתם ובכ"ז לא אוכל לעשות נגד רצונו ית"ש אז אף שאהי' ללעג וקלס בעיני הבריות שלא יכולתי לבצע את מזמתי בכ"ז לא הקפדתי על כבודי והשלכתי אותו אחרי גיוי ואם עי"ז יתרבה כבוד שמים כבוד עצמי כאין ואפס בעיני אבל הלום ראיתי אחרי רואי שגם הדרך ירט לנגדך כנ"ל מכאן ולהלן אלכה ואשובה אלי' לכבודי ומרים ראשי אשא עיני ולא לכבוד שמים:

שם ותט האתון מן הדרך במסור' שבבעה"ט ותט אשורינו מני ארחיך כי ישרים דרכי ד' צדיקים ילכו בם כי מי שהוא שפוי בדעתו הולך בדרך נכוחה ולא ימיש מאורח חיים למעלה למשכיל ואין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות המעוור עיני שכלו עד שנמשל כבהמה נדמה כמ"ש אל תהיו כסוס כפרד אין הבין ואחרי שהחמור מורגל לכנותו בו את מי ששכלו דל ורזה ע"כ מרמז ותט האתון מן הדרך שרק מי ששכל חמור שלו הוא יטה מן הדרך הכבושה לרבים מרבונו של עולם והטעם ותט אשורינו מני ארחך מי שנוטה מדרך הישר אשר הולך אשור בלי עקימות אז נמשל כבהמה נדמה:

שם ויעמוד מלאך ד' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה לרמז עפמ"ש ז"ל אמרי' לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב והנה מה שחז"ל עשו סייגים וגדרים לתורה לא מדעת עצמם ורצונם עשו כן שא"כ היו עוברי' על בל תוסיף כמ"ש הרמב"ם אלא ששולוחן במלאכות ד' אשר צוה אותם לעשות משמרת וזהו ויעמוד מלאך ד' המה חכז"ל שלוחי דרחמנא כמ"ש ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא המה עמדו במשעול הכרמים כרם התורה לשמור אותו שלא יפרצו בו ע"כ עשו:

גדר מזה וגדר מזה:

שם לא הביט עון ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד' אלקיו עמו כאז"ל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה חוץ מע"א שנא' למען תפוש את בית ישראל בלבם ופי' בזה מ"ש וחשב אפודתו אשר עליו כמעשהו אחרי שהאפוד מכפר על ע"א כאז"ל ע"כ אמר וחשב אפודתו אם רק יחשב בלבו לעבוד ע"א כמעשהו יחשב לו והנה מחשבה רעה נקראת מחשבת און וז"ש לא הביט און ומחשבה רעה ביעקב ומסתיר פניו ממנה שלא להעניש עליה אבל רק בתנאי וד' אלקיו עמו שהוא דבוק בד' ולא ולא יעבוד זרים:

שם נאם שומע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזו נופל וגלוי עינים עפמ"ש אל תהיה כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשים ע"מ שלא לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם לחבר ההמשך וכן לישב הכפל דהא מדיוקא דרישא כבר נשמע הסיפא י"ל עפמ"ש במד"ש בשם הרי"א לחלק בין פרס גופני לשכר רוחני שהראשון אסור לצפות עליו והאחרון מותר ויש להמליץ ע"ז שכר מצוה מצוה דשכר רוחני לקוות עליו הוא גופי' מצוה ומ"מ י"ל דאין זה ממדת חסידות אף שייחל שע"י קיומו את המצות יזכה ליראת שמים ולחזות בנועם ד' אף שהתכלית המקווה מאוד נעלה בכ"ז ממדת חסידות לעשות המצות לשם פועלם ולא לייחל לשום גמול אף לא לרוחני וז"ש אל תשמרו ע"מ לקבל פרס גופני זהו אסור מדינא אבל לצפות לשכר רוחני אף שאין איסור בדבר בכ"ז מייעץ התנא הוו כעבדי' ע"מ שלא לקבל פרס כלל וכלל ומהו הפרס שאני מזהירכם ממדת חסידות אם תקוו שע"י שימושכם את הרב יהי מורא שמים עליכם גם מזה תרחקו והנה השכר הרוחני היותר נכבד גדול הוא מ"ש צדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה כי בעוה"ז לא יראני האדם וחי אבל לע"ל והיו עיניך רואות את מוריך ואחרי אמרנו שלצפות לשכר נכבד כזה אינו ג"כ ממדת חסידות ע"כ לע"ל כאשר יגלה ד' עיני צדיקיו לראות בזיוו יקרו בכ"ז צדיק כזה אשר שמש את הרב ע"מ לקבל פרס זה אף שגם הוא יחזה בנועם ד' בכ"ז יגרע ערכו מאותן הצדיקים אשר גם לפרס נכבד כזה לא קוו בעבודתם את ד' כמ"ש בר"א כאשר הראו לו י"ג נהרי דאפרסמון והוא כינוי להשגה היותר גדולה שמן משחת קודש אמר ואני אמרתי לריק יגעתי שיגיעתי בעבודת השם היתה אף אם יצא בידים ריקנות ולא יבוא לעולם על שכרו וז"ש נאם שומע אמרי אל מי שרק ע"כ שומע ועושה אמרי ופקודי אל על אשר בצפייתו יצפה אשר מחזה שדי יחזה אף שאיש כזה ג"כ רם המעלה בב"ז נופל וגלוי עינים בעת אשר יגלה ד' עיני בשרם לחזות בנועם ד' אחרי שעבד ע"מ לקבל פרס מורא שמים כנ"ל יפול הוא בערכו ממדרגת הצדיקים אשר רק במצותיו חפצו ולא בשכר מצוותיו וסיים מה טובו אהליך יעקב רק אז טובים מאוד אוהליך בעוה"ז הדומה לאהל ארעי אם במחשבתך בעשות

המצות משכנותיך ישראל שתעמוד בעוה"ז חי כל הימים במשכן קבוע ועומד ולא תבוא בשום פעם לעולם הגמול ובכ"ז תעבוד את ד':

עוד י"ל עפמ"ש למען תשכילו את כל אשר תעשון שמקודם צריך האדם לעשות בפועל מעשה המצות ואח"כ ד' יתן חכמה להבין ולהשכיל מה מעשהו אבל מי שרוצה מתחלה להבין טעמי המצות טרם עשות אותם אין זו הדרך הנכון והישר וז"ש נאום שומע אמרי אל אם רק אז רוצה לשמוע בקול פקודי ד' אם מחזה שדי יחזה שעיניו תחזינה מישרים כי ישרים דרכי ד' אדם כזה הוא נופל ממדרגתו בעת אשר יגלה ד' את עיניו להבין טעמי ונימוקי פקודי ד' כ"א צריך האדם לילך ממדרגה למדרגה מתחלה מה טובו אהליך יעקב יראה את השם רק כמו באהל דרך ארעי ואח"כ יוכל להלוך קדמה משכנותיך ישראל שתמיד בקביעות תשכון עליו דעת את ד':

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל כי לאנשים שפלי המדרגה לא יוכלו לחיות בעוה"ז בשופי ונחת כי יש לירא שישמכו ויבעטו אבל צדיקים גמורים אשר כל הרוחות לא יזיזום ממקומם להם יאה לנחול שני עולמות וז"ש שליעקב שהם המדרגה הפחותה די להם שיהא להם אהל ארעי אבל לישראל החשובים להם משכנות קבועות יהיו ובכ"ז לא יסורו מדרך הטוב והישר: שם אל מוציאם ממצרים וכו' יאכל גוים צריו וחציו ימחץ עפמ"ש חצי כלום והם אינם כלום. ופירש"י שאו"ה שהם מטה זעם עברתו של הקב"ה להכות בהם את ישראל כדי שיחזרו למוטב והם אשר בשביל זה בשם חציו של הקב"ה יכונו הם יכלו ויאבדו אבל ישראל אע"ג שהם כמטרה לחץ בכ"ז לא יכלו ויאבדו כ"א יעמדו חי כל הימים והנה האו"ה מרימים יד על כס יה להלחם עמו ע"כ יאכל ויאבד את הגוים אשר לא רק צוררי ישראל המה כ"א גם צריו של הקב"ה ובשביל זה חציו הם האו"ה כנ"ל ימחץ ויכלם:

שם והיה אדום ירישה וכו' וישראל עושה חיל וירד מיעקב ובמסורה שבבעה"ט וירד מים עד ים עפמ"ש בלו"א תולדות לפרש מאז"ל להודיעך כמה צער נצטער אותו צדיק שאיש הישראלי צריך לעמול וליגע בכל מאמצי כחו ובזיעת אפו לרכוש רכוש כי אין להם נחלת שדה וכרם אשר אבותיהם הורישו להם אחרי שהם נדי' ונעים מגולה לגולה לא כן או"ה יש להם מעשה אבותיהם בידיהם נחלת אבות מדור לדור הנקרא פידייקאמיס וזהו והי' אדום ירישה שלהם יש להם ירושת אבות הון ועושר בביתם אשר לא עמלו בו אבל עשירי עמינו המעטים אם רצונם למשול ולרדות הוא רק ע"י חריצותם עמלם ויגיעם יום ולילה לא ישבותו וזהו וישראל עושה חיל שצריכים לעשות ולפעול בכל מאמצי כחם אם וירד מיעקב שא' מעיר מזרע יעקב יהי' לו רדייה וממשלה קצת צריך

לשלוח במסחור ידו לבוא באניות סוחר ממרחק יביא לחמו וירד מים אל ים לא ינוח ולא ישקוט לעבור ארחות ימים:

לעיל שם מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל וכו' יזל מים מדליו כאז"ל לא גלו ישראל לבין האומות רק בשביל שיתוספו עליהם גרים עיין לו"א אקרא דוהי' זרעך כעפר הארץ ועוד שאם היו ישראל אחרי גלותם מן ארץ אבותיהם יושבים בהשקט ובטח במקום אחד איש תחת גפנו באין מכלים ומחריד אז היו ח"ו משתקעים בין האומות ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ולא היתה עוד תרופה לנכתם ותקוה טובה שישובו אל ארץ נחלתם ע"כ הטיב הקב"ה לישראל שלא ימצאו מנוח ומרגוע בגוים וילכו מגולה לגולה מדחי אל דחי ואין להם מקום קבוע לאמור עליו פה אשב כי אויתי כי יבוא רוח שנונת הגוים ויגרשום מן הארץ וישראל הם דומים רק ליושבי אהלים אשר בין לילה יקימם ובין לילה יוכרחו לעזוב אותם וגרים אנחנו עלי ארץ נכריה ועי"ז ליום מועד המקוה כי ישרוק ד' לקבץ נדחי ישראל מארבע כנפות הארץ ירוצו לחזור לארץ נחלתם מארץ מגוריהם ורש"י פי' משכנתיך הם הבתי מקדש שהם למשכון עליהם וי"ל שע"כ נקראו המקדשות בשם משכון כי המשכון לא ישתקע ביד המלוה כ"א הלוה יתאמץ לפדותו בדמי הלואתו שלוה כי אדם רוצה בשלו וע"כ המקדשות בשם משכון יכונו להורות שאחרי נמכרו גאולה תהי' להם וכ"ז בשביל שישראל נעים ונדים בגולה ודומים רק ליושבי אהל כנ"ל עי"כ נייחל שבהמ"ק יהיו דומים למשכון שדרכו לפדותו אבל אם ישבו וימצאו מנוח בגוים ולא יהיו יושבי אהל כ"א בבתים קבועים לא ימוטו לנצח אז הי' לירא שהמשכנות לא יהיו עוד בבחינת משכון שדרכו לפדותו כ"א יוחלט לגמרי וז"ש מה טובו אהליך יעקב שטוב ויאה לתועלת יעקב שאנו רק יושבי אהל בין האומות ולא בדירת קבע עד שהשי"ת יאמר לנו צאו מדירת ארעי ושובו לדירת קבע ועי"כ אנו בטוחים באלה שמשכנותיך ישראל שבהמ"ק הוא רק כמשכון אשר עומד להפדות והוסיף עוד שע"כ נפזרנו בין הגוים כדי שיתוספו עלינו גרים וזהו יזל מים מדליו ע"ד שפירשתי ופרצת ימה וכו' ונברכו בך כל משפחות האדמה כדי שהאומות ישתו נוזלים מן הבאר אשר חפרוה שרים:

החדש על פרשת פנחס

פנחס בן אלעזר השיב את חמתי וכו' עפמ"ש להלן בפרשתינו והעברתם את נחלתו לבתו ופירש"י כל מי שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מתמלא עליו עברה וכ' בכלי יקר בפרשתינו דדייקו ז"ל לומר בן הראוי ליורשו שיהא מושלם בתורה ובמצות עד שיהא

ראוי למלא מקום אבותיו וע"כ נקרא הר העברים שהקב"ה נתמלא עברה על מ"ר אף שהניח אחריו בנים מ"מ לא היו ראויי' ליורשו ולמלא את מקומו א"ד ז"ל ובסנהדרין פ"ב אז"ל הבועל ארמית קנאי' פוגעי' בו לא פגעו בו מאי יכרת ד' לאיש וכו' לא יהי' לו ער ועונה מגישי מנחה לד' צבאות וכ"כ הרמב"ם פי"ב מהלכות איסורי ביאה שהוא בכרת נמצא שאם לא הי' פנחס מקנא הי' מקויים בישראל ח"ו הקללה שלא יהיו להם בנים הראוי' ליורשם ומקריבי מנחה והי' הקב"ה מתמלא עליהם עברה וזעם וז"ש פנחס השיב את חמתי דייקא שלא נתמלאתי עליהם עברה וחימה והנחתי להם בנים הראוי' ליורשם ועי"כ ולא כליתי את בני' ישראל שהנחתי להם בנים ע"כ לא אמר ולא כליתי את ישראל כ"א אבני' ישראל ע"כ שילם לו הקב"ה מדה כנגד מדה על שגרם לישראל ע"י קנאתו שנשארו להם בנים מגישי מנחה ע"כ והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם שיגישו מנחה בצדקה וזהו כונת דז"ל בדין הוא שיטול שכרו: עוד י"ל כי מה שעשה פנחס להצלת ישראל לא תחשב לו לצדקה גדולה אם היו ישראל מתחייבי' כלי' עבור שהחרישו ושתקו בראותם מעשה ניאוף המכוער כ"כ חילול השם גדול ואין חולה מהם לקנא קנאת ד' צבאות אבל באמת כל ישראל כקטן כגדול לבם הי' בוער כתנור כאש אוכלה לכלות את החוטאים פושעים ומורדים רק שלא הי' בעים רוחם להוציא מחשבתם הטובה אל הפועל מקוצר רוח ומחסרון רוח גבורה פחדו ורהוי להרוג נשיא בישראל ע"כ אחרי שלבם הי' שלם עם ד' וגם הם בקרבם נתמלאו עברה על עוברי רצונו רק שלא הי' להם רוח גבורה לעשות כמחשבתם הטובה ע"כ אף שבעבור זה ג"כ נתחייבו אבל כיון שעכ"פ רוחם אשר בקרבם הי' נאמן עם ד' שש ד' הטוב והוא רחום לכפר עונם ע"י פנחס הקנאי ושלם לו גמולו על אשר כפר על בנ"י אשר לבם היה טהור ונקי וז"ש בקנאו את קנאתי אשר בתוכם כלומר בתוכם בקרב לבם גם הם רצו לקנאות קנאת ד' צבאות אלא שפנחס לו הי' רוח גבורה לעשות בפועל את אשר בקרב לבו ולהם לא הי' כן ע"כ בדין הוא שיטול שכרו על אשר הציל לקוחי' למות אשר תוכם הי' בר ונקי כמו פנחס רק שחסר להם כח הפועל:

שם לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום ובמסורה שבבעה"ט לכן אמור לבנ"י אני ד' לפמ"ש לעיל פרשת וישלח לפ' מ"ש והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם הכונה שאף שזרעו יהי' אחריו ופחות ממנו במעלות ומדות בכ"ז ישאר לו הכהונה ואז"ל אין לכן אלא שבועה שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי וכתבתי שם שאף לאבותינו הוצרך לשבועה לתת הארץ לזרעם אחריהם היינו ג"כ אף שיהיו אחריהם במדות בכ"ז הארץ להם ישאר ע"י שבועת הקב"ה וא"כ כונת המסורה גלוי' שכמו שהוצרך לשבועה גבי

פנחס באמירת לכן כדי שגם לזרעו אחריו במעלה יהי' ברית כהנת עולם כ"כ גבי אבות הוצרך לשבוע' בלכן אמור וכו' ולקחתי אתכם לי לעם אף שלא יהיו רק זרעו אחריו:
עוד י"ל כי אחרי שאז"ל שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם א"כ איך אמר השם על פנחס שיהי' לו ברית עולם אשר לא יכרת הלא אפשר שיחטא עוד אלא כיון שאז"ל כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכיון שזיכה את הרבים בטוח הוא שלא יחטא עוד ויאות לכרות עמו ברית עולם וזהו תחת אשר קנא ויכפר על בנ"י וזיכה את הרבים בטוח הוא שלא יחטא עוד ובדין שאתן לו ברית עולם:
עוד י"ל עפ"מ שפירש"י שהיו השבטים מבזים אותו ראיתם בן פוטי זה שהרג עגלים לע"א והרג נשיא מישראל לפיכך בא הכתוב וייחסו אחר אהרן הכוונה עפמ"ש בלו"א לפ' מ"ש חייב אינוש לבסומי בפורי' עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי שהצדיק גמור יכבוש את טבעו ובמצות השם שווה ישווה לו לגמול טוב ולברך את הצדיק או להשיב לרשע רע כרשעתו והנה אם איש אכזרי בטבעו נוקם ונוטר קנאת ד' צבאות לא ידענו מה הי' לו אם קנאת ד' תעשה זאת באמת או שרתיחת דמו הניעו אבל אם איש אוהב שלום יאזור חיל לעשות נקמה באויבי ד' שלא כטבעו הרך והענוג זהו מופת חותך שלבו וכונתו רק לשמים וז"ש ראותם שהרג עגלי' לע"ז ואחרי שהוא מגזע גוי אכזר אוהב דמים ע"כ לא מאהבת ד' הרג נשיא בישראל כ"א רתיחות דמו הביאו לידי כך ע"כ אינו ברום המעלה ולא נאוה לו תהלה ופאר כ"כ ע"כ בא הכתוב ויחסו אחרי אהרן שהי' אוהב ורודף שלום ובכ"ז הכריח א"ע לעשות שלא כטבעו הרך והענוג וע"כ שקנא רק לשם ד' ע"כ לו יאתה לכרות עמו ברית עולם:
והנה להיות תמיד בשלום א"א שהרי אין שלום אמר ד' לרשעים ועת לעשות לד' ולרדוף את השלום ולא היה הקב"ה מברך את פנחס בברית שלום אשר הוא קיים לנצח כי יש לירא שיחזיק במעוז השלום אף לעת כזאת אשר החיוב להשבית השלום וללחום מלחמת ד' באויבי ד' אבל שהוא מזרע אהרן הכהן אוהב שלום ובכ"ז הכריח את טבעו לנקום נקמת ד' והפריע את השלום לעת מצוא ע"כ אין לגור והנני נותן לו את בריתי שלום ובכ"ז בעת אשר יקראוהו לקרב נגד מתקוממיך ד' ישמע לקול קריאת ד' לעשות נגד טבעו: עוד י"ל עם מה שאז"ל וי"ו דשלום קטיעא והוא עפ"מ שאז"ל שבשעת מתן תורה באו או"ה לבלעם ואמרו ד' למבול ישב והשיב להם ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום הכוונה כי הם חשבו אחרי שהתוה"ק עשתה לעוברים פיקודיה בעונשים חמורי' ואחרי שהאדם עלול לחטוא ע"כ נתייראו פן יבא הקב"ה להחריב את כל העולם ע"י תוה"ק אם לא ישמעו לפיקודיה לזה השיב שאם שלום בין ישראל והם באגודה אחת

אז אף יחטאו אין עמו הצורך לכלות את כל העולם כלו כ"א כל ישראל נחשבי' כגוף א' ונמשלו לשה ואז"ל כשהשה לוקה בא' מאיבריו מרגיש כל גופו ה"נ א"צ להעניש רק חלק מהם ויחשב כאלו לקו כלם והיה המחנה הנשאר לפליטה ע"כ אמר ד' עוז לעמו יתן שנותן לעמו כח ותעצומות שלא יצטרך לכלות את כלם ח"ו ע"י שיברך את עמו בשלום עי"ז רק אפס קצהו יראה המכות ובכ"ז אחרי ששלום ביניהם ירגישו כלם כאלו כלם לקו. והנה לכאורה אחרי שפנחס עשה את הדבר הגדול הזה לקנא קנאת ד' צבאות ולמסור נפשו לקדש את השם וכי מפני זה יכפר עון ישראל שהיו כמחרישים ורואים את הנבלה באין פוצה פה ומצפצף אבל אחר שמדה טובה מרובה ממדת פורעניות כאז"ל ע"כ כמו שאם מיעוטם לוקים ע"י השלום והאחדות שביניהם כאלו כלם לוקים כן אם אדם א' יעשה גדולות ונפלאות הקשר של שלום המחבר אותם יכריע כל העולם לכף זכות ותחשב להם לצדקה כאלו אף הם היו עושין כן לקדש ש"ש וזהו פנחס וכו' השיב את חמתי וחשוב בעיני כאלו כלם קנאו והראי' לזה שהרי ולא כליתי את בנ"י בקנאתי לא כליתי את כלם כ"א השלום שביניהם החזיק מיעוט את המרובה וכ"ש שבמדה טובה אעשה כן ותחשב להם לצדקה מה שעשה האחד המיוחד שבהם ואחרי שהשלום הוא דבר נכבד כזה שמעכב את הפורענות על כלם וגם גורם שבעשות הא' הטוב יחשב לכלם לצדקה ע"כ הנני נותן לו את בריתי שלום וכ"כ לעיל פ' ק"ש גבי ואו דעפרן שאות הוי"ו הוא אות החיבור והדיבוק לזה המליצו ז"ל ו' דשלום קטיעא שבעת אשר יעלה על לב השם ח"ו לקצר רגלי ישראל אז זכור יזכור ברחמיו את הוי"ו דשלום שהוא עושה כל בית ישראל לחיבור ואגודה אחת ויחוס ברחמיו עליהם ע"י השלום:

שם תחת אשר קנא לאלקיו ויספר על בנ"י עפמ"ש והלכת בדרכיו מה הוא רחום ופירשו מה ד' אלקיך שואל מעמך שמה שהקב"ה הוא שלם במדותיו כן הוא שואל מעמך שגם האדם ישתלם כפי האפשרי לאחז במדותיו של הקב"ה וכתיב אל יקנא לבך בחטאים כ"א ביראת ד' כל היום ופי' לעיל פ' קדושים לא תקום וכו' ואהבת לרעך כמוך אני ד' אם תעזוב מדת הנקמה ותאחז במדת אהבת רעים אז אני ד' כמוך אני עיי"ש ע"כ טוב לגבר כי יקנא את ד' על מדותיו השלימות וישתדל להיות כמוהו ית"ש ככל אשר לאל יד בשר ודם ובב"ל פי' מי אל כמוך נושא עון שהאדם שהוא כמוך ד' לישא עון אז הקב"ה ג"כ מעביר על פשעיו והנה השבטים בוזו את פנחס שהוא בן שפטם אבי אמו עגלים לע"א והוא הי' מן הנעלבים ואינם עולבים וסלח ומחל לכל חטאת עם ישראל בכדי ביזיון כי למד לעשות כן מהקב"ה שהוא ג"כ נושא עון וזהו תחת אשר קנא לאלקיו שקנא את א'

במדות הרמות והנשגבות שנתעלה בו ע"כ ממנו למד ועשה כמעשהו ויכפר על בנ"י גם פנחס כפר על עונם שחטאו כנגדו בבזותם אותו:

שם הנני נותן לו את בריתי שלום ודז"ל כשהוא שלם ולא כשהוא חסר דו' דשלום קטיע' הא דרמז הכתוב את זאת גבי פנחס אף שכבר נאמר פ' אמור דכהן בעל מום עבודתו פסולה נ' דרומז למאי דאיתא במד"ר סוף בחקתי הובא בתוס' תענית פ"ק דפנחס נענש על אשר לא הלך אל יפתח להתיר נדרו מפני גאותו שלא קי' לו לכבוד שהוא ילך אל יפתח ודרשו ע"ז מ"ש בדברי הימים י"א ט' גבי פנחס לפנים הי' ד' עמו אבל לא עכשיו ע"כ רמז לו הכתוב שרק כשהוא שלם ותמים בלי חסרון מדת הענוה רק אז ד' עמו ונותן לו את בריתי:

שם ושם האשה המוכה וכו' ראש בית אב למדין הוא עפמ"ש רש"א ח"א הוריות י' בד"ה תמר זינתה שכזבי בת ציר בודאי לא נאסר עליה הזנות עיי"ש וצ"ל מה דבכ"ז נהרגה הוא כמ"ש רש"י פ' בלק שע"כ נהרג האתון שלא יאמרו הוא שנכשל בו בלעם וכ"כ נאמר ואת הבהמה תהרוגו ג"כ מטעם זה ע"כ גם כזבי נהרגה שלא יאמרו זו היא שנכשלו ישראל על ידה וכ"ז אם היא אשה ניכרת ומפורסמת אבל אם אינה ידועה ומפורסמת לא היתה נהרגת כמובן וז"ש ושם האשה המוכה אף שלא נצטווית על הזנות בכ"ז נהרגה על שהיתה בת צור ראש בית אב למדין והיא מפורסמת וניכרת לכל אחרי היותה בת מלך ע"כ שייך בה שלא יאמרו:

ומה שדקדק באוה"ח למה כפל באיש ישראל המוכה אשר הכה ולא כפל כן במדינית כ' עפמ"ש ז"ל ישראל חוטאים בכפלים ולוקים בכפליים עיין מ"ר איכה והוא שהם חוטאים נגד בורא כל העולם שהוא אבי כל היצורים ועוד שבחר בנו מכל העמים להיות לו לעם סגלה ע"כ כפלים לתושיה להתיש כחם אם יחטא ישראל ואשם וז"ש ושם איש ישראל המכה אשר הוכה בכפלים הא' שהוכה את המדינית שחטא ולקה כמוה אבל המדינית לא חטא' רק פ"א. ובמסורה שבבעה"ט הוכה כעשב וייבש לבי כי לכאורה י"ל מדוע יומת החוטא מיתת בי"ד ומדוע לא ילחמו עליו הלא ישראל רחמנים אבל ע"ז נאמר יומת החמת גבי מיתת בי"ד ואז"ל המת דמעיקרו כי מי שחוטא בנפשו כבר בעוד בחיים חיותו כבר נכרת מעץ החיים כאז"ל רשעים בחייהם קרוים מתים ונפשו יצאה ונפרדה ממנו בעת עשותו הותומתה ע"כ הב"ד רק גברא קטילא קטלו עיין לו"א שופטים וז"ש ושם איש ישראל המוכה ואין כאן מקום לחוס ולרחם עליו בשביל אשר הוכה כבר והי' למת בעת אשר נצמד אל המדינית והנה העשב אשר בו לחלוחית ורטיבות הרבה לא ימול וייבש בעת חם עליו השמש ורק עשב כזה אשר אין בו לשד השמן הרבה וכבר

יבש במקצתו אם תזרח עליו השמש יאסף וייבש לגמרי כ"כ הוא בחוטא אם הי' בו עוד ניצוץ קדושה אז לא היתה התאוה גוברת עליו לכבותו אבל רק אם הוכה כעשב וייבש כאשר ויבש לבי כבר מן קדמת דנא ודומה ממש להמוכה אשר הוכה כנ"ל:

שם צרור את המדינים והכיתם אותם פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים עפמ"ד בתנחומא מטות שע"כ לא הכה חומר בעצמו את החוטאים כ"א שלח את פנחס על אשר הוא נתגדל במדין ובירא דשתית מיני' וכו' ע"כ א"ל הקב"ה אתה שנתגדלת במדין לא תהי' כפוי טובה ואחרי שיש לך להודות להם על גמולם שגמלו לך ע"כ לא תגמלם אתה בפועל רעה תחת טובה כ"א רק צרור בלב אבל ישראל שלהם לא הטיבו כלל הם יכו אותם בפועל ובמדרש למה והכיתם אותם כי צוררים הם לכם בנכליהם עפמ"ש בלו"א פרשתינו שישראל אף שהי' להם שנאה כבושה על מדין בשביל שהרעו להחטיא אותם בכ"ז לא מחמת שנאתם יכו אותם כ"א רק לתת נקמת ד' במדין כי קשה המחטיאו יותר מהורגו ופי' ישמח צדיק כי חזה נקם וכו' אך פרי לצדיק וז"ש צרור את המדינים אף שבלי ספק חימה עזה בוערת בקרבכם עליהם בכ"ז לא מחמת שנאה זו החרם תחרימם רק בשביל שהחטיאו אתכם תנקמו נקמת ד' וזהו כונת המדרש לא בשביל שנאתכם תכו אותם כ"א רק מפני נכליהם להחטיא אתכם וי"ל שזהו שאמר בנכליהם אשר נכלו וכו' ויהי אחרי המגפה אחרי שהמחטיאו קשה יותר מהרגו ע"כ אמר שלא לבד שגרמו לכם רעה שעל ידיהם היתה המגפה שזה לא היתה אלא מיתה גופנית ואחרי נגפתם אין אתם מרגישים עוד ברעה אשר עשו אבל המיתה הנפשית שגרמו לכם ע"י שהחטיאו אתכם לא פסקה אחרי המגפה כ"א ויהי נכליהם הנזכרים גרמו לכם רעה גם אחרי המגפה לאבד את חלקכם בעולם הבא חיי נפשות:

שם ויאמר ד' אל משה שאו את ראש וכו' וידבר משה (שינה מלשון אמירה ללשון דבור) וסיים כאשר צוה ד' את משה ובנ"י היוצאים מאמ"צ הנה רש"י פי' שהמנין הוא לחיבתם משל לרועה עיין אוה"ח אבל כלפי שאז"ל בסתירת הכתובים והי' מספר בנ"י וכו' ואשר לא ימד ולא יספר כאן בעושים רצונו של מקום כאן באין עושים א"כ המספר הוא לגריעותא שאם היו עושים רצש"מ לא יספר וז"ש ויאמר ד' אל משה בלשון רכה וחיבה שהמספר הוא לגודל אהבת השם אותם אבל מ"ר דבר אתם קשות והורה להם שהמספר הוא על שאינם עושים רצש"מ ולעיל פ' בלק פי' כי הלשון היוצא מארץ מצרים שלא יצאו עוד לגמרי מתועבות מצרים כי עוד נשאר בהם לכלוכית מגילוליהם ואינם כמו שיצאו כבר זה כמה כ"א הם כיוצאים עכשיו לאט לאט מידי יום ביומו יתפרקו מעליהם תועבת מצרים וזהו שסיים כאן שע"כ וידבר משה לשון קשה בדעתו שהמנין

הוא בשביל גריעותם על אשר "יוצאים" לע"ע מאמ"צ ואינם עדן בגדר השלימות ע"כ יש להם מספר:

שם בני גד למשפחותם לצפון משפחת הצפוני ובמסורה שבבעה"ט ואת הצפוני ארחיק מכם יש לרמז ע"ד צחות עפמש"פ וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות שאוהבי עשיר רבים אבל אח לצרה יוולד רק לעתיד אבל לא נולד עדיין כי כל אחי רש שנאוהו ומצינו גד לשון מזל כמו בא גד והצפון מרמז על העוני ימי רעה כי מצפון תפתח הרעה וז"ש בני גד שהם בעלי מזל והצלחה למשפחותם יש להם משפחות הרבה שמתכבדים בקורבת בני מזל אבל לצפוני מי אשר נפתח לו הרעה הבאה מצפון לזה אין לו אלא משפחה אחת אשר בה נולד אבל משפחות אחרות יתרחקו ממנו וזהו ואת הצפוני מי שמזלו רע ארחיק ממנו כ"א ירחק ממנו שלא להתחבר עמו:

עוד יש לרמז עפמ"ד במשנה דסוף עדיות שאין אלי' בא לא לקרב ולא לרחק אלא לעשות שלום בעולם אבל משפחה שנטמעה תטמעה לזה מרמז לצפון להסתיר ולטמון משפחת הצפוני משפחה שנצפן בה פסול כ"א הצפון ונסתר פסולו לא יגולה ערמתו כ"א רק ואת הצפוני ארחיק מכם שעיקר ביאת אלי' ז"ל לא תהי' אלא לעשות שלום בעולם ע"י שירחיק את היצה"ר הצפון בקרבם אשר הוא גרם המחלוקות:

שם לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו איש לפי פקודיו יותן נחלתו עפמ"ש ז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע וז"ש לרב מי שהוא גדול ורב במעש"ט תרבה נחלתו ע"י שלמעט הוא הממעיט במצות ומעש"ט יוגרע חלקו ותומענו נחלתו והטעם כי איש לפי פקודיו לפי ששומר פקודי ד' הישרים יותן נחלתו ואם לא ישמור פיקודיו אז יוגרע חלקו ויותן לרב: עוד י"ל עפמ"ש משביע לכל חי רצון שצדיק אוכל לשובע נפשו וישמח בחלקו אשר ניתן לו מן השמים ובטן רשעים תחסר ויאמר תמיד הב הב ע"כ לפי שישמור האדם את פקודי ד' כן ירבה או ימעט בעיניו את אשר נתן לו ד' ע"כ לרב מי שהוא רב ורום המעלה ירבה נחלתו נחשב הכל בעיניו כהרבה כמו שאמר יעקב אבינו יש לי כל אבל למעט מי שהוא מעט האיכות והמעלה לעולם לא יסתפק במה שיש לו כ"א תמיד יאמר כי מעט הוא בעיניו כי לפי פקודיו לפי הערך שישמור פקודי ד' יותן נחלתו בין רב למעט:

שם עפ"י הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט עפ"ש שלמה המלך ע"ה רש ועושר אל תתן לי כי בין עשירות יותר מדאי ובין העניות ר"ל מעבירי' את האדם מדעת קונו ולז"א הקנאה והתאוה מוציאי' את האדם מן העולם כי העני ביותר צריך לקנאות בכל אדם שיש לו די סיפוקו והעשיר ביותר ירבה תאותו ע"י רום לבבו והמה מוציאים את האדם מן עולמו

העיקרי ע"כ רק האמצעי משובח ומי שמאמין שגורלו וחבלו נפלו לו בנעימים מאת משביע לכל חי רצון הוא יתאוה שתמיד יהי חלקו בחיים לא בעשירי' היותר מופלגים ולא בעניים היותר מדוכאים כ"א מן האמצעים וז"ש עפ"י הגורל תחלק נחלתו מי שיודע שגורלו מד' ומאתו יצא הדבר הוא יכסוף רק לזה שחלקו לא יהא רב ביותר מדאי ולא מעט מכדי צרכו כ"א בין רב למעט הוא האמצעי שהוא בין רב ובין מעט:

שם ותעמודנה לפני משה וכו' פתח אהל מועד לאמר כי י"א שגדול מי שאינו מצווה ועושה יותר ממי שמצווה ועושה ואחרי שפירש"י שבנות צלפחד חכמניות ודרשניות היו אף שאינם מצווים בתלמוד תורה ובכ"ז למדו' א"כ גדולים יותר מאנשים הלומדים המצווי' ע"ז והנה מי שמצווה על ת"ת הוא בא אל היכל ד' פנימה אבל הנשים שפטורות מכמה מצות לא יתקראו רק באי פתח אהל מועד ולא לפני לפנים כמ"ש הנשים הצובאות פתח אוה"מ לזה אמר כאן ותעמודנה לפני משה וכו' שהיו קודמי' במעלה לאנשים הלומדי' והטעם שהרי הם רק פתח אוה"מ בכ"ז לאמר ידעו לאמר עפ"י דין שלמדו ע"כ הם קודמי' במעלה לאנשים המצווי' ועושין:

שם ויקרב משה את משפטן לפני ד' ויאמר ד' אל משה לאמר כן בנות צלפחד דוברות והנה בכ"מ כתיב וידבר ד' אל משה לאמר ופי' בהתורה והמצוה ריש ויקרא שדיבר ד' אל משה בהרחבת הדברים לאמר לישראל רק גוף הדין אבל כאן שכתוב ב' פעמים לשון אמירה נ"ל דמרמז עפמ"ש בלוי"א לפרש מ"ש ז"ל כל דיין שדן דין אמת לאמתו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שאם יבוא המשפט לפני הדיין להורות עפ"י דתוה"ק אז הדיין בורא חדשות שמתחלה היה הדבר שבממון רק דבר פחות המעלה ואחרי שדן עליו דין תוה"ק עלה למעלה הכסף לדבר רום המעלה ונמצא שהדיין בורא חדשות שעושה מדבר הפחות דבר נכבד מאד נעלה א"כ ה"נ ע"י ששפט מ"ר את דין בנות צלפחד עפ"י חקי א' אף שלא היה המשפט רק בדברים ארציים בכ"ז ע"י שחתך להם הדין הקריב את משפטן והעלה אותו הדבר שבממון הנבזה ועומד רחוק מד' והוא הקריב אותו עד שהגיע למעלת לפני ד'. והנה בחו"מ סי' י"ז קיי"ל והוא מהש"ס דסנהדרין דצריך הדיין לחזור טענות הבע"ד ולומר זה אומר כן וזה אומר כן וילפי' לה משה"מ שאמר זאת אומרת בני החי וזאת אומרת ע"כ בהיות שב"צ דנו כאן עם השבטים לזה רמז הכתוב ויאמר ד' אל משה לאמר כלומר שהוא הדין יחזור ויאמר כן בנות צלפחד דוברות ויהיה מלת כן כפירושו ברוב המקומות שבטרם יפסוק הדין יחזור ויאמר הוא שכן בנות צלפחד דוברות כן הוא טענתם כמו זאת אומרת בני החי:

ובמסורה שבבעה"ט ואשימם דוברות בים כי הטעם שרק בנים יורשים עפ"י דתוה"ק ולא בנות י"ל עפמ"ש יברכך ד' בממון וישמרך מן המזיקין כי וישמן ישכון ויבעט ורם לבבך ושכחת ע"כ אם יברך ד' את האדם בממון צריך שמירה מן המזיקי' שרכוש אשר רכש לא יהי' לו להיזק מוסרי למכשול ולפוקה ע"כ הבנים שלומדי' תורה שהיא התבלין נגד יצה"ר הם שמורי' ע"י לימודם מן המזיקי' האלו אבל הבנות שאינם לומדי' והמלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות וחסר לה התבלין העיקרי נגד המזיקי' הבאים בגלל הממון ע"כ לא ירשו למען לא ינזקו ע"י הממון וי"ל שז"ש תורה צוה לנו משה מורשה כלומר שהתורה שלומדי' הבנים היא הגורמת ועושה שהבנים ירשו נחלת אביהם ואחרי שכל פיטפוטי בישין בר מפטפוטי דאורייתא וט' קבין שיחה שבאו לעולם רובן נטלו נשים ע"כ הנשים אשר לא ידברו דברי תורה לרוב פעמים לא כן ידברו פטפוטין בישין אבל בנות צלפחד שהיו חכמניות ודרשניות כפירש"י ולמדו תורה אמר ד' עליהם כן בנות צלפחד דוברות לא כרוב הנשים אשר לא כן רק דברי הבל ורוח ידברו הנה יוצאות מן הכלל ודוברות כן ודברים אמתיים ע"כ נתון תתן להם אחוזת נחלה כי אחרי שלמדו תורה גם להם יש התבלין נגד מזיקי' הבאין עם הרכוש ואחרי שהתורה נקראת מים שאין להם סוף ע"כ הוסיפה המסור' לבאר שע"כ ירשו בנות כאלה כי הם לא ידברו דברי שוא כ"א ואשימם דוברות בים התורה להוציא משם פלולים ע"כ בדין הוא שינחלו נחלה כמו הבנים:

שם כי בחטאו מת ובנים לא היו לו עפמ"ש ז"ל כל מי שאין מניח בן ליורשו הקב"ה מתמלא עליו עברם ופירשו שהוא לאות שהקב"ה כועס עליו ע"כ לא יזכהו בבנים וי"ל כפשוטו עפמ"ד בנדה ל"א יכולני לעשות כל בני זכרים ובמס' ב"ב י' מה יעשה ויהיו לו בנים זכרים יפזר וכו' וכיון שיש בידו להוליד זכרים ולא עשה כן והוא הגורם ע"כ הקב"ה כועס עליו וז"ש כי בחטאו מת ומהו חטאו ובנים לא היו לו אף שהי' ביכלתו להוליד זכרים ובמשנה דאבות הזקנה והשיבה והבנים נאה להם ונאה לעולם שנאמר עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא ונאמר עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם עפמ"ש ז"ל נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו שנאמר בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך ע"כ אם משבא לימי זקנה מוליד בנים אז נאה לו פאר וכבוד כי קיים וארז"ל וזהו הזקנה והבנים אם מוליד בנים לעת זקנתו נאה לעולם ומייתי ראי' עפמ"ש בהקדמת ח"ס חיו"ד שהזקנה הוא רק לכבוד ולתפארת אם הוא מזכה את הרבים ומדריך את בניו אחריו לעת זקנתו דאל"כ אשרי אדם שחתמה שנתו מהרה כמאמר הרמב"ם ובלו"א ח"ש פירשתי בזה מקרא שלפנינו עטרת תפארת שיבה רק אז השיבה לצבי תפארת אם בדרך

צדקה תמצא אם מדריך את בניו בדרך צדקה למען יהלכו באורח מישרים וי"ל בזה מ"ש וישראל אהב את יוסף מכל אחיו כי בן זקונים הוא לו ויהי' פירושו כמו בן חיל, קרן בן שמן כלומר שאהב את יוסף כי ידע בנפשו שרק ע"כ זכה לזקנה כדי שיגדל ויחנך את יוסף וזהו כי "בן זקונים" שזה שנעשה יעקב זקן בשיבה טובה הוא רק "לו" בשביל יוסף כדי לחנכו נעשה ישראל בן זקנה ולא קאי בן זקונים על יוסף כ"א על יעקב ע"כ מייתי המשנה שפיר לראי' שהזקנה והבנים יחדיו נאה להם והנה הזקן אשר כבר לו בנים ובני בנים דור שלישי וגם יזכה להוליד בנים בימי זקנתו אלה מוסיף על הראשונים נתקיים בו מקרא שכתוב לפנינו עטרת תפארת בני בנים שיש לו תפארת מדור השלישי בנים לבניך ובעת ההוא גם עוד זאת לו תפארת שיש לו ג"כ בנים שהוליד בזקנתו וזהו תפארת בנים אבותם אם יש לו בזמן ועדון א' בנים וגם בני בנים והוא לעת זקנתו אז שלום על ישראל:

שם ונתתם את נחלתו לשארו וכו' וירש אותה והיתה לבנ"י לחקת משפט כי מכאן דז"ל שהבעל יורש את אשתו וכ"ה בבעה"ט אבל האשה אינה יורשת את בעלה והנה מה שהבעל יורש את אשתו גם השכל יסכים לזה כי אחרי ששניהם יחדיו רכשו רכושם ע"כ מן הראוי שבמותה הבעל יירש אותה אבל לפי"ז הי' מן הראוי שגם היא תירש אותו במותו כמו שהיא באמת בנימוסי וחקי העמים שכל א' יורש את האחר אבל אצלינו בנ"י חקה חקקה התוה"ק שרק הוא יורש אותה והיא אינה יורשת אותו וז"ש וירש אותה אבל להיפך היא לא תירש אותו והיתה זאת לחקת משפט שבדין הזה יש כאן משפט שהשכל גוזר כן והוא שהבעל יורש את אשתו אבל יש ג"כ חק בלי טעם שהיא אינה יורשת אותו: עוד י"ל בצירוף סוף הדיבור כאשר צוה ד' את משה כי י"ל הטעם שהבעל יורש את אשתו כמו הבן את אביו כי בראתי יצה"ר בראתי תבלין זו התורה ואחרי שבית והון נחלת אבות והם השני שלוחי יצה"ר להחטיא את האדם ע"כ כיון שהאב מחויב ללמד את בנו תורה ונותן לו התבלין ע"כ יכול להנחילו ג"כ אף שהממון יוכל להזיק לו מ"מ הלא נותן לו שכרו עמו משא"כ הבת שאינו רשאי ללמדה תורה כאלו מלמדה תפלות ע"כ כיון שאין לה התבלין גם הנחלה וההון ירחק ממנה כדי שלא יהא לה יצה"ר בלי תבלין הממתיק אותו ועיין מ"ש לעיל בפ' כן בנות צלפחד דוברות והנה אז"ל בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים ואלו לא נגאלו בידוע שהיו ח"ו משוקעים במ"ט שערי טומאה וממילא לא היו ראוי' לקבל את התורה ע"כ הני נשי זכיין שהמה הגורמים לקבלת התורה ע"י ישראל ע"כ כמו שהאשה נתנה לבעלה התורה והוא התבלין ליצה"ר להחלישו כן נותנת לו הנחלה אף שהוא פתח פתוח לחטוא ע"י המזיקי' שבאים עם

הרכוש עיין לעיל בדיבור הנ"ל וכמו שהאב מוריש את בנו בשביל שנותן לו התורה לתבלין כן האשה נותנת לו תבלין לתורה שע"י זכותה זכה לה וי"ל ע"ז מ"ש הנביא הככר והסייף ירדו כרוכי' מן השמים כלומר שהם תואמי' לא יפרדו ומי שנותן את האחד צריך לתן גם את השני וזהו וירש אותה והטעם והיתה לחקת משפט כלומר היא האשה היא הגורמת שחק נתן לעמו בעת אשר צוה ד' את משה הגד לבית יעקב אלו הנשים שבזכותה ניתנה התורה ע"כ יורש אותה:

שם וראית אותה ונאספת אל עמך כאשר נאסף אהרן אחיך כאשר מריתם פי עפמ"ש פירש"י על אשר לא קדשתם אותי הא אם קדשתם אותי לא הגיע עדיין זמנם ליפטר מן העולם וצריך להבין למה באמת לא נענש מ"ר כמו אהרן אחרי שחטאם הי' בכונה וכי משוא פנים יש בדבר ונ' שהקב"ה העניש את מ"ר באופן אחר אחרי שהראהו את הארץ ובכ"ז לא בא שמה והוא עונש גדול כמו מיתה קודם זמנו ע"ד שורך טבוח לעיניך וממנו לא תאכל שיראה בעיניו חשיבות אה"ק ובכ"ז השער סגור לפניו לבא שמה ע"כ לא מצינו זה באהרן ולא, הראהו את הארץ אבל למ"ר אשר הוצרך עוד לחיות לצורך ישראל להדריכם בדרך ילכו בה העניש באופן א' והראהו את הארץ ויכאב לבו שלא יזכה ליהנות מטובה ומצינו ואכלתי חטאת היום ופירושו אם הייתי אוכל האטטע איך געגעסטען וז"ש ע"כ וראיתה אותה והוא לעונש בראי' זו כי באמת ונאספת אל עמך הי' מן הצורך להעניש אותך שתאסף בקיצור ימים כמו אהרן על אשר מריתם פי בשווה:

ובילקוט הובא בדמש"א אותה אתה רואה וא"א רואה מקצתה כלה אתה רואה וא"א רואה חציה כל הלשונות שהיו מארץ לחו"ל הי' רואה כל הארצות הי' רואה הקרוב לפי קרבו והרחוק לפי רחקו ובא"י הי' רואה הרחוק כקרוב ולחומר הנושא אפשר לרמז על התנועה החזקה של חובבי ציון בימינו לישב את אה"ק ע"י יסוד קאלאניען ואם אמנם טובה היא מאד האהבה העזה לאה"ק וראוי להחזיקה ולתמכה איש כמסת ידו בכ"ז לא יתכן להאמין שהוא אתחלתא דגאולה שלאט לאט נתיישב באה"ק ונאחז בה עד שלימים יוצרו כל הארץ יכבש לפנינו ע"י האכרים עובדי האדמה אשר בנפשם יביאו לחמם כי לא כן הגאולה שלימה המבושרת לנו שלא מעט מעט נירש את הארץ כ"א בונה ירושלים ד' נדחי ישראל יכנס שבפעם א' ישרוק הקב"ה לנדחי ישראל להביאם בפעם א' ובצוותא חדא אל ארץ אבותינו וגם לא תבוא הקריאה והתעוררות מחוצה לארץ לשוב לנחלתינו שפרה כ"א להיפך מא"י ומציון תצא קול הקריאה בקל סרנא משרקיתא והוא יעורר את ישראל לעזוב את ארץ מגורו ולחזור לשלחן גבוה כי אם התעוררות יבוא מחו"ל כמו בימינו לאו כל אנפי שווין כי כל מדינה ומדינה משונה בדיעותיה לאחת קרובה דעתה

לישוב א"י ואליה עיניה כלות כל היום מתי יבוא עת דודים ולמדינה אחרת אשר ישראל יושבי' בה בהשקט ושלווה באין מכלים ומחריד לה ישוב א"י רחוקה מדעתה ואומרי' שהוא רק פאנטזיע אבל אם יבוא קול הקריאה מא"י לחו"ל לכו בנים אל בית אבותיכם אז אף הרחוקי' יהיו קרובי' כנ"ל ולזה רמז הילקוט כלה אתה רואה וא"א רואה מקצתה רק אם בפעם א' יבוא משיח בן דוד בב"י להוריש אותנו את כל הארץ כאשר היה עם אבותינו זהו ראי' העיקרית המביא לידי תכלית המקווה אבל א"א רואה מקצתה אם רק מקצת הארץ יותן לנו ע"י הקאלאניען זהו אינו אות אמת לגאולה שלימה והוסיף לומר כל הלשונות שבאו מא"י לחו"ל אם מציון תבוא לשון הקריאה לחו"ל הי' רואה כמו רואה אני את דברי אדמון שפירושו נכונים דבריו אבל הלשונות שבאים מחו"ל לאה"ק לא הי' נראים בעיניו למטרה המבוקשת והטעם שכל הארצות הי' רואה הקרוב לפי קורבו והרחוק לפי רוחקו של בני מדינא שבמדינה א' הי' קרוב הדבר בעיניהם לחזור לאה"ק ולבני היושבי' במדינה אחרת אשר הי' אור החירות במושבותם הי' הדעת הזאת רחוק מכליותיהם אבל אם תבוא הקריאה מא"י אז גם הרחוקים יעשו קרובים:

שם יפקוד ד' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה וכו' ולא תהי' עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה ובפרשת קרח נאמר ג"כ "אל אלהי הרוחות לכל בשר האיש א' יחטא ועל כל העדה תקצוף" כי אחרי שכל ישראל נחשבים כגוף א' שירת הדין נותן כמו שאם אבר א' לוקה לוקים כל האברים כ"כ אם א' מישראל חוטא ילקו כלם כמאז"ל אלא שיקשה למה רק ישראל ילקו בחטא האחד ולמה לא ילקה כל העולם כלו אחרי שאב א' בראנו וכל בני אדם יצורי כפיו של הקב"ה א"כ כל העולם כלו כאחד יחשב אבל אם נאמר שרק ישראל נקראו בנים למקום ולא או"ה א"כ האומות לסוג אחר יחשבו ואין מן הקושי אם רק ישראל לבדם לוקים בחטאו א' מהם אבל כיון שאז"ל חסידי או"ה יש להם חלק לעוה"ב ראינו שלא רק בנ"י נפלו בזה מכל העמים להיות בני אל חי כ"א כל אדם אף מאו"ה יוכל להגביה עוף ולהיות בתור המעלה כישראל א"כ כל העולם כלו נחשב כגוף א' הדר' קושי' לדוכתה מדוע רק ישראל ילקו ע"י חטא של א' מהם ולא כל העולם כלו וז"ש א' א' הרוחות לכל בשר אחרי שאתה האב והאל לכל הרוחות והנשמות הטהורות אף אם לא בגוית איש ישראל משכן כבודם א"כ מדוע אם א' יחטא רק על כל העדה היא עדת ישראל תקצוף ולא על כל העולם כלו:

והנה קרח אמר כי כל העדה קדושים כלם וכו' ומדוע תתנשאו כוון בזה אחרי שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב סבור בדעתו שלעולם ירשו ארץ החיים כי הוא חלקם ונחלתם אשר תפול בלי הבדל ליורשים בין לרעים בין לטובים ולא תאבד מהם בשום

פעם א"כ אין צורך לרב ומוכיח להורות להם את הדרך אשר ילכון אחרי שבכל אופן בטוחי' במנת חלקם לחיי עוה"ב ובשום אופן לא יוגרע נחלתם ולא יודח מהם נדח וזהו כי כל העדה כלם קדושים ואין לפי"ז צורך לראשים ומורים א"כ מדוע תתנשאו אבל אחרי שאז"ל כנ"ל שאף חסידי או"ה יש להם חלק לעוה"ב ראינו שאין העוה"ב נחלה ומורשה לקהלת יעקב אשר לא תוכל להנטל מהם בשום אופן שהרי גם לאו"ה חלק ונחלה בארצות החיים אם הם ראוי' לו כפי מעשיהם הטובים ע"כ העיקר תלוי לא אם איש ישראל הוא או לא כ"א הכל לפי רוב המעשה העולם נידון וגם איש ישראל אשר רע מעלליו ישחית את נחלתו כי עוה"ב אינו נחלה שאין לה הפסק כ"א איש לפי מעלליו יזכה לזה ע"כ צריכי' למנהיג אשר ינהלם במעגלי צדק למען לא יגרע חלקם בחיים והנה הרועה צאנו נדחים יקבץ ואם תעה א' מן העדר בזרועו יקבצנו כ"כ ישראל צריכי' לרועה נאמן אשר עלות ינהל לבל ידח מהם נדח וז"ש יפקוד ד' אלהי הרוחות לכל בשר שאף או"ה וכל בשר אשר בו כוח חיים רוח דעת ויראת ד' כחסידי או"ה אתה אל להם ותזכם לחיי עוה"ב אשר זהו לראי' שאינו תלוי מאיזו אומה ואף ישראל לא יזכו בחיי עוה"ב רק כפי מעלליהם ע"כ צריך אתה לפקוד איש על העדה ולא תהי' עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה לקבץ נדחיו:

עוד י"ל עפמ"ש ויהי האדם לנפש חי' שפירשתי שע"י שהאדם אוכל את הבהמה בקדושה וטהרה הוא נותן לה נשמה ונפש אשר אין להם בטבע ע"כ האדם בעצמו נהי' לנפש ורוח של חיה שהוא נותן לה נפש רוחניות ע"י אכילתו בקדושה והוא ע"ד שפי' במקנה קדושין ומה אלו מתפרנסי' שלא בצער אני שנבראתי לשמש את קוני עאכו"כ אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי כלומר הרי ע"י אוכלי אותם אני מעלה אותם למדרגה רמה אשר לא זכו בה טרם אכלי אותם ע"כ הי' להם לבקש ממני שאוכלם ואעלם מבירא עמיקתא לאיגרא רמה ובכ"ז אם אני צריך לכופם ולצוד אותם שלא ברצונם הוא על שהרועתי את מעשי ויודעים שאין אנו אוכלים בקדושה ואין אכילתי עליה אלא ירידה וז"ש אל אלהי הרוחות לכל בשר שלכל בשר אף בהמה במשמע שאין להם מלידה רוח א' בכ"ז האדם ניתן לו כח אלקי להוציא יקר מזולל ולהיות הוא הנפש של החי' כנ"ל ואחרי שהאדם בכחו להפיח רוח ונשמה אף לבהמות וחיתו ארץ עאכו"כ שיוכל להפיח רוח נשמה יחידה חי' בקרב האדם ע"י שינחהו במעגלי צדק ע"כ יפקוד ד' איש על העדה אשר מתחלה הוא יצא ויבא לפניהם כלומר שהוא ברום המעלה יותר מהם והמונם עד שלבסוף הוא יוציאם ממדרגתם השפילה אשר עמדו עליה מקדם ואשר יביאם ברוחו לעלות למעלה בקדש כמוהו והנה הצאן והבקר אם לא יאכלו בקדושה וטהרה ישארו

במעמדם הבהמי כ"כ צאן ישראל אם לא יהי' בראשם איש אשר ברוחו פי שנים לתת רוח ונשמה לעם ישארו במדרגה נמוכה וזהו ולא תהי' וכו' כצאן אשר אין להם רועה כי מצינו רועה לישנא דמזוני כמו רועינו זונינו ואם הצאן אין להם רועה ואוכל בטהרה ישארו לנצח במדרגתם השפילה כפי' המקנה:

עוד י"ל כי אם לא הי' לאדם רק יצה"ר לבד לא הי' מועיל תוכחת ומוסר המורה לצדקה כי האדם לבדו בלי עזרת היצר טוב אשר בקרבו לא הי' יכול להתגבר על יצה"ר ואם לא הי' באדם רק יצר טוב אז לא הי' מן הצורך לרב ומורה להדריך את העם בדרך הישר כמובן אבל אחרי שיש לו ב' רוחות טוב ורע ע"כ צריך ומועלת התוכחה וז"ש א' הרוחות שיש לכל אדם ב' רוחות המתנגדים טוב ורע ע"כ צריכים לאיש על העדה שיורם וידריכם והמפ' פי' מ"ש והסר שטן מלפנינו ומאחרינו שאם אדם רוצה לעשות דבר טוב ומועיל היצה"ר עומד לפניו לעכבו מעשות טוב ואם ברצונו לעשות הרע עומד מאחריו שלא יברח מעשותו הוחמתה וזהו אשר יצא לפניהם לזרזם לעשות טוב ולהכניע את השטן העומד לפניהם לעכבם ואשר יבוא לפניהם בעת בואם לביתם וחוזרי' מהעבירה והשטן עומד מאחריהם שלא יברחו מהעבירה הוא יבא להסיר שטן מאחריהם:

עוד י"ל ובצירוף המסורה שבבעה"ט ואשר יבא את רעהו לחטוב עצים ביער כי הגבור במלחמה הוא היוצא הראשון ברוב עזו אבל גם הוא האחרון שלא לבוא הביתה עד נפלו אויביו לפניו בלי השאיר שריד ולהיפך החלש ואין אונים הירא ורך הלבב הוא יהא האחרון ביציאתו למלחמה והראשון לחזור ולשוב לביתו מפחד המלחמה אבל להיות ראשון ואחרון כמ"ש כאן אשר יצא ואשר יבא לפניהם לכאורה שני הפכים בנושא א' אבל לפי האמת לפעמים גם הגבור צריך למשול ברוחו אם העם נחפזים למהר בעים רוחם לקרב ולמלחמה בכ"ז אם הוא רואה בחכמתו ובינתו שאין העת מוכשר עדיין לעמוד לריב אז עת לכנוס ולהשיב החרב אל נדנה אף אם העם לא יתבונן ונחפז לעבור חלוצים הוא צריך לעמוד בפניהם ולעכבם שלא יצאו למלחמה שלא בשעת הכושר וזהו אשר יצא לפניהם אם גם רוח גבורה חלקו להיות עומד בראש הצבא לקראת אויב בכ"ז לפעמים גם יבא לביתו והשיב ידו ממלחמה באשר הוא רואה שלא עת מלחמה הוא והנה בלימוד התורה לתלמידים ג"כ כן הוא אף שאז"ל והעמידו תלמידים הרבה בכ"ז אז"ל פ"ק דתענית אם ת"ח הגון הוא כטל ואם לאו ערפהו ועוד שם אם תלמיד הגון ממנו תאכל ואם לאו אותו תשחית וכרת אף שהמצוה לצאת לפני התלמידים במלחמה של תורה בכ"ז אם רואה בתלמידים שאינם הגונים שיקדיחו תבשילם ברבים אז טוב למנוע מהם בר ויהיו לך לבדך ואין לזרים אתך וזהו אשר יצא לפניהם במלחמתה של תורה

בעת לפזר אבל גם יבין עת כנוס לבוא לפניהם והוסיפה המסורה ואשר יבא את רעהו לחטוב עצים ביער והוא ממש ע"ד אותו תשחית וכרת שדרשו על האדם עץ השדה:
עוד י"ל כי כמו שברא הקב"ה גוף ונשמה והרוח הוא המורה דרך לגוף אשר ילך בה כן הרב והמורה הוא נפש ורוח העם להנחותם במעגלי צדק וזהו א' הרוחות לכל בשר כמו שנתת רוח ונשמה לכל בשר כדי שיתנהג הבשר ע"י הרוח כ"כ פקוד איש על העדה אשר רוח לו ויהי להם לנפש חיה ובלו"א ויגש פי' מ"ש חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות שאם המורה לא יקיים בעצמו מה שמורה לעמו הוא כהורג נפש בשגגה כי ממנו ילמדו וכן יעשו ע"כ אמר אשר יצא לפניהם לכל דבר שבקדושה הוא יהי' הראשון לקיים מאמרו ודברו הטוב ועי"ז יפעול אשר יוציאם שגם הם יעשו כמעשהו ואם לא כן נתחייב גלות כנ"ל לזה הביאה המסורה אשר יבא את רעהו ביער שנתחייב ג"כ גלות:
עוד י"ל עפמ"ש בהכתב והקבלה פרשת בלק שהחילוק בין איש לאדם שאדם הוא הנולד בטבע עם תשוקתו הרעה אבל איש אין בו נטיי' רק אל הטוב עייש"ה וא"ל בזה מ"ש ז"ל אתם קרוי' אדם ואין או"ה קרוי' אדם כי ישראל אשר בכח התוה"ק כובשי' את טבעם מבטן לעשות רצון קונם להם לכבוד ולתפארת שנקראים אדם עם תשוקת היצה"ר כמש"פ בלו"א אלו זכיתם ונצחתם את היצה"ר הייתם קוראים אש תמיד תוקד על המזבח שתמיד יהא היצה"ר בוער כתנור על מזבח לבכם ואתם מכבים אותו במי התורה אבל או"ה שאינם לוחמים נגד יצרם לאו כבוד להם לקרותם בשם אדם מלא התאו' ובלו"א פי' מ"ש אין לך מי שכבד את המצות יותר מיעקב שנאמר בו איש תם יושב אהלים שאם האדם עושה את המצוה לעין כל בריש גלי יש לחשדו שעושה כן להתפאר וליקח עטרה לעצמו שיכבדוהו עבור מעשיו הטובים ע"כ אמר אל אלהי הרוחות לכל בשר אחרי שכל המכונה בשר אדם יש בקרבו ב' רוחות יצה"ט ויצה"ר ואדם כזה לא יוכל לעשות הטוב בפהרסיא כי יחשדוהו באשר הוא אדם נולד בתאות הרודפים אחרי הכבוד כ"א צריך להיות תם יושב אהלים כיעקב ואז נדע בטח שכיבד את המצוה ואין לו מטרה אחרת ע"כ יותר טוב שתפקוד על העדה "איש" אשר אין בו אש זרה תאות הכבוד והוא יכול לצאת ברום המעלות "לפניהם" לעין כל מבלי שיחשדוהו שרדיפת הכבוד הגורם למעשיו הטובים וע"ז השיב לו השי"ת קח לך את יושיע "איש אשר רוח בו" שהוא איש בלי יצה"ר וגם רק רוח א' הוא היצר טוב שורר בקרב לבו ולא יצה"ר:
שם וצוית אותו לעיניהם ונתת מהודך עליו עפמ"ש באלישע ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ופירש"י שיש בתלמיד מה שהאציל רבו עליו וגם יתר שאת מה שיש לו מעצמו ולפי"ז גם יושע הי' גדול ממשה רבינו פי שנים ורק לעיני ישראל שלא יפגעו בכבוד רבן של

ישראל הי' הקב"ה אומר למשה רבינו שעדיין הוא עומד ומצווה ליושע כרב לתלמידו אבל לפי האמת לא הי' לו עוד לצוות ולהיות לנגיד לו וזהו וצוית אותו מה שאני אומר שאתה תצוה את יושע הוא רק לעיניהם לעיני הרואים כדי שיעטרוך בכבוד אבל לפי האמת ונתת מהודך והוא מ' היתרון כלומר יותר מהוד שלך יש לו לע"ע כי פי שנים ברוחו כנ"ל:

שם ויסמוך את ידיו עליו ויצווהו כאשר דבר ד' ביד משה כי עיקר הסמיכה מרב לתלמוד אינה צריכה בשביל התורה שבכתב שהרי היא כתיבה וחתימה עליה אין להוסיף ולכל ישראל היא מורשה כקטן כגדול כרב כתלמוד ורק בשביל תורה שבעל פה שלא ניתנה ליכתב והיא מסירה מדור לדור צריך סמיכה כדי שיתקיימו דברי התלמיד הוותיק המחדש הלכות מדעתו בהיותו מוסמך מרב ומורה מומחה אשר יורהו בדרך יבחר וכ"כ לעיל פרשת שלח ובכ"מ אשר דבר ד' ביד משה רומז על תורה שבעל פה שהם השני טפחים של לוחות שנשארו ביד משה כאז"ל כי התורה שבע"פ מסורה בידו לדרוש כדעתו ובידו היא התשבע"פ ברצונו מרחיב וז"ש ויסמוך את ידיו עליו לא בשביל תורה שבכתב הוצרך לסמיכה כ"א כאשר דבר ד' ביד משה והוא התשבע"פ: עוד י"ל עפמ"ש רש"י בשתי ידיו בעין יפה ובכ"ז אחרי שלא המדרש עיקר אלא המעשה וגדולים מעשה הרב ממעשה התלמוד ע"כ אף שסמך את שתי ידיו עליו והי' פי שנים בכוחו כמ"ש לעיל בד"ה וצוית בכ"ז הי' משה רבינו הפקיד ומצווה עליו והטעם שלא המדרש עיקר אלא המעשה שעושה הצדיק בפועל ידיו כמ"ש וזה מעשה המנורה שרק ע"י מעשיו הטובים מאיר הצדיק לארץ ולדרים עליה ע"כ אף שסמך את ידיו בעין יפה ופי שנים ברוחו של יושע בכ"ז ויצווהו נשאר מ"ר נגיד ומצווה עליו והטעם כאשר דבר ד' "ביד" משה שידי מ"ר שבאו לידי מעשיו הטובים המה העיקר:

עוד י"ל עפ"י פירש"י הנ"ל שעשה יותר ממה שנצטווה שיסמך את ידו א' והוא סמך בשתי ידיו ולכאורה הרי עבר משה רבינו ח"ו אבל תוסיף וכן הרגיש בכלי יקר אבל לפמ"ש בכ"מ שבתורה שבע"פ אף שחידשו גזירות ותקנות מדעתם הרחבה אין כאן משום בל תוסיף כיון שאינם אומרים שהקב"ה ציוה כן בתוה"ק אלא שאומרים שהם מדעתם ובינתם ראו לעשות כן אין כאן משום בל תוסיף עי' ר"מ ה' ממרים ה"נ מ"ר כאשר סמך את יושע בשתי ידיו לא אמר שהשם כן צוה ויעש רק הוא הוסיף כן מדעתו ועינו היפה וכ' לעיל בדיבור הקודם כאשר דבר ד' ביד משה רומז לתשבע"פ וז"ש ויסמוך את ידיו עליו ולא אמר שהקב"ה כן צוה כ"א ויצווהו הוא מדעתו ורצונו הטוב עשאו לנגיד ומצווה כמש"פ ראב"ן וספורנו והוא מותר כאשר דבר ד' ביד משה שמותר בתורה

שבעל פה להוסיף מדעתו אם אינו אומר שד' צוה כן: שם ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני ה' על פיו יצאו ועל פיו יבואו הוא וכל ישראל אתו כי אז"ל ת"ח קודם לכהן גדול שנאמר יקרה היא מפנינים מכה"ג שנכנס לפני ולפנים והטעם כי הת"ח יורה וידין עפ"י עצמו שכלו ותבונתו אשר חנן בו ד' ואין משגיחי' בבת קול ולא בשמים היא אבל הכה"ג אינו עושה כלום מדעתו רק כהן שליחא דרחמנא אל כל אשר יחפוץ ישנה ע"כ אף שנשאלי' לכה"ג באורים ותומים מה שלא יזכה לזה הת"ח מ"מ מעלת הת"ח עדיפא שתורתו היא ומפיו תצא תורה וז"ש ולפני אלעזר הכהן יעמוד שיושע המורה לעם דרכי ד' הוא לפניו וקודם במעלה לאלעזר הכהן כי אף שישאל לו לכה"ג במשפט האורים אין זה כבוד עצמו כ"א מה ששואלי' ממנו והוא משיב הוא רק לפני ד' האורים מאירי' דברי ד' ע"י הכהן אבל יושע על פיו ורוח שפתי הת"ח יצאו הוא הכהן הנזכר וכל העדה אתו עם הכהן בכונה כי כל העם ככהן צריכי' לשמוע תורה מפיו ע"כ הוא קודם במעלה:

שם לעיל עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ וכו' וראיתה אותה ונאספת אל עמך כאשר נאסף אהרן אחיך ופירש"י מכאן שנתאוה משה רבינו למיתתו של אהרן וצ"ל וכי ס"ד שמ"ר יגרע חלקו מאחיו הקטן ממנו כאשר מריתם פי (הול"ל על אשר מריתם פי) ובאוה"ח דקדק על כפל הלשון וראה וכו' וראית ונ' כי הרבה טעמים נאמרו על אשר לא זכה מ"ר ליכנס לא"י וי"ל טעם חדש עפמ"ש ותחסרהו מעט מאלהים שמ"ם שערי בינה נגלו למ"ר ולא חסר לו אלא א' ואחרי שאוויר' דא"י מחכים וחיי נשמות יחיו בה אלו בא מ"ר לארץ הי' נפתחי' לו גם שער החמשים בעזרת אוירה המחכים ואז לא הי' עוד מ"ר במדרגת בן אדם כי לית דין בר נש כ"א מלאך א' ואחרי שכל חמדת מ"ר היתה להיות באגודה א' עם ישראל צאן מרעיתו ולא יפרד מהם להיות בגדר מלאך ע"כ מנעו ד' מלבוא לאה"ק כדי שישאר על עמדתו בתואר איש רום המעלה גבוה ונשא עליהם אבל בכ"ז אדם ולא מלאך יהי' וז"ש בפרשת ואתחנן אתה החילות להראות את עבדך שסבר מ"ר שכבר נפתחו לו כל שערי בינה א' מהם לא נעדר וא"א לו עוד להוסיף במעלה ע"כ אעברה נא וארא ולא אחדל עוד מלהיות בסוג בן אדם ע"ז השיב לו השי"ת שלא כן רב לך ודז"ל הרבה צפון וטמון לך מה שלא ראית עדיין ואם תכנס לארץ וטמירא גליין לך אז לא תהי' עוד אדם כ"א מלאך ד' צבאות וז"ש עלה אל הר העברים וראית את הארץ אבל לא תוכל לזכות יותר גם לבא שמה כי אז לא תחשב עוד בסוג ב"א ע"כ הוסיף וראית אותה אם רק בראיי' אתה זוכה ולא בביאה אז ונאספת אל עמך תהי' באסיפה ואגודה א' עם עמך ישראל אבל אם תבא לאה"ק תפרד מעמך להיות מלאך ואתה הלא נכסוף

נכספת תמיד להיות בצוותא חדא עם העם אשר אתה שוכן בקרבו כאשר נאסף אהרן אחיך שהי' פחות ממך במדרגה ע"כ אף שנאמר תוסף רוחם יגועון בכ"ז גם בעת פטירתו אף שראה אז אור גדול בכ"ז הי' עוד נאסף באגודה א' עם עמו אבל אתה אם תבוא לאה"ק תאבד מדרגת אדם והביא ראי' לו ממדרגתו הגבוה שהרי המפרשי' נתחבטו למצוא העון אשר חטא במי מריבה ולדברי כלם אחרי שהוכרחו לחקור ולתור איה מקום חטאו לא הי' חטאו בפני עצמו גדול כ"כ אחרי שלאחר כל החקירות והדרשות לחפש אחריו לא מצאו מפורש באר היטיב רק שבשביל שמ"ר הי' ברום המעלה העליונה ע"כ סביביו נשערה מאד שעל חטא קטן באיכותו נענש לגודל מעלתו וזהו לראי' על רום מדרגתו ע"כ אמר לו כאשר מריתם פי במדבר צין שחטאכם הקטן נחשב לכם כחטאת מרי ע"כ אם תוסיף במעלה ע"י בואך לאויר אה"ק המקודש לא תהי' עוד במדרגת אדם וכששמע מ"ר זאת הודה והתפלל יפקוד ד' "איש" על העדה איש ולא מלאך למען אשר יוכל לצאת ולבוא לפניהם להכניסם לאה"ק ולא תהי' עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה כי הרועה הוא אדם והצאן הוא בהמה א"כ הרועה אינו ממינם וסוגם אבל אצל ישראל אם יפקוד ד' איש ולא מלאך על העדה אז הרועה והכרעים בצוותא חדא יהיו וכאחד יחשבו:

וי"ל בזה ד' המד"ר בריש "אלה מסעי בנ"י אשר יצאו ביד משה ואהרן הה"ד נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן" כי מה שהוצרכו להרבה מסעות היה בשביל חטאם שלא שמעו למ"ר ואהרן והמרו את רוחו והסבה שלא שמעו לתורתם הוא כי אמרו בלבם מה לנו בני אדם קרוצי חומר ואסירי התאווה ללמוד מאנשים רמים ונשאים כאלו אשר המרחק רב בינינו לבינם שלהם לבם חלל בקרבם ובקרבנו היצה"ר שורר ונחייתם אותנו דומה לנחיית הצאן אשר יונהג עפ"י הרועה שאינו מסוגם כ"כ גם משה ואהרן אינם מסוגינו וז"ש אלה מסעי בני ישראל שהוצרכו למסעות הרבים על אשר יצאו ביד משה ואהרן ארזי הלבנון אשר לא בדמותינו כצלמינו הם ונחייתם אותנו היתה כצאן כנ"ל ביד משה ואהרן שכמו שהצאן הוא מסוג אחר ולא כרועה כן אנחנו:

שם צו את בנ"י ואמרת להם את קרבני לחמי לאשי וכו' ובילקוט זש"ה אתה צוית פקודיך לשמור מאד ומה צוית צו את בנ"י והיכן צוית בחומש הפקודים ומה צוית לשמור מאוד תשמרו להקריב לי במועדו עיין גבורת שלמה להה"ג מהמש"ק זצוקלה"ה ולחומר הנושא י"ל עפמ"ש בביצה ט"ו הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר ופירשו שלשמירת הנכסים צריך לקיים כל פקודי אדיר במרום ד' והיא השמיר' המעולה שלא ילכו נכסיו לטמיון ואחרי שבשמאלה עושר וכבוד ותוה"ק למחזיקי' בה היא גם כן תועלת לשמירת הממון והנה י"א שהתכלית הטוב יקדש גם את האמצעי' המגוני' דער

צוועקק הייליגט דיא מיטטעל עיין לו"א ויצא ואם התכלית מקודש מאד אין בו תערובת זרה אז הי' באפשר לדון כן אחרי שהתכלית כלו קדש ואין לזרים אתו יוכל אולי לחפות גם על האמצעי' הגרועי' המובילים לידי תכלית כמאז"ל גדולה עבירה לשמה אבל אם התכלית הוא שמירת פקודי ד' אשר זה תכלית כל האדם אם גם בתכלית זה נתערבו כוונות אחרות כגון לשמור גופו וממונו כנ"ל אז תכלית כזה שאין כלו קדש לד' לא יוכל לחפות על אמצעי' גרועי' כ"א גם האמצעים צריכי' להיות נכונים וישרים וז"ש אתה צוית בחסדך את פקודיך המה המצות ומעש"ט שלא לבד שמביאות לחיי עוה"ב כ"א בכחם כי ע"ז צוית אותם לשמור "מאד" הוא הממון כמ"ש ובכל מאודך וכיון שכן אחרי שקיים המצות הוא ג"כ לתועלת עוה"ז אחלי אליך אתפלל שלא לבד התכלית יהי' מקודש כ"א יכונו גם דרכי' הדרכים והאמצעי' המובילי' לתכלית יהיו נכוני' וישרים דרכי ד'. ואחרי שהקרבנות מביאי' ג"כ שפע וברכה לעולם כמ"ש הביאו לפני עומר ובכורי' כדי שיתברכו התבואות ופירות האילן ע"כ לא לבד בעת הקריב הקרבן צריך לכוון לד' כ"א גם הדרך המביא לידי' קרבנות צריך ג"כ שיהא נכון וישר כנ"ל וז"ש את קרבני לחמי עם הקרבנות בא לכם גם לחמי לחם מן השמים אשר אני משפיע לכם על ידיהם וכיון שיש בהם גם תועלת גופני לא תסתפקו להקריב אתכם לד' רק בעת תקריבו קרבנכם כ"א גם קודם הקרבתם בדרך שאתם הולכי' להקריב גם הוא צריך להיות נכון וישר וז"ש תשמרו השמרו והזהרו להקריב לי רק במועדו והוא בעתו ובזמנו בשעת הקרבתכם כ"א גם קודם מועדו וזמנו צריכי' אתם להיות קרובי' אלי והנה במדבר שלא הי' מקום זרע ובכ"ז חיו ישראל בע"כ שהי' ע"י השפעת הקרבנות שהורידו להם לחם מן השמים וז"ש לראי' שקרבני לחמי כנ"ל שהרי והיכן ציוה בחומש הפקודים והוא במדבר כנ"ל וי"ל בזה מ"ש באבות "איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה" שלפי הנ"ל אם התכלית אינו מקודש כ"כ אז האמצעי צריך ג"כ להיות מקודש ע"כ א"ל איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם שגם הדרך והאמצעי צריך להיות קדש לד' כל שהתכלית היא תפארת "לעושיה" ויתערב בתכלית מחשבת הכבוד והתפארת ע"כ צריך הדרך שיהא זך ונקי. וי"ל בזה מ"ש "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני וחטאתך לא אזכור" שאם האדם עושה המצוה לשמה לגמרי בלי שום פנוי' אחרת לכבוד ולתפארת אז התכלית יקדש את האמצעי וגדולה עבירה לשמה וזהו אנכי מוחה פשעיך שאתה חוטא "למעני" שאתה עושה עבירה לשמה אני מוחל אותה אבל בתנאי וחטאתיך לא אזכור והוא מלשון קולע אל השערה ולא יחטא שפי' חסרון וזהו אם לא אזכור חסרונך

בעת עשות המצו'. כמ"ש א"א צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא שלא יחסר כל בעשיית המצות אז רק אני מוחה פשעיך למעני כנ"ל:

שם עולת תמיד עפמש"פ מ"ש עולת שבת בשבתו על עולת התמיד שהתורה מבקשת ממנו תמיד בכל עת ובכל שעה להקריב קרבנות על מזבח האמונה והעולה היותר מכל הקרבנות הוא מה שאנו שובתי' ממלאכה ומסחור מדי שבת בשבתו יום תמים היא העולה יותר מכל הקרבנות שאנו מקריבי' תמיד לפני ד' והנה לא יחשב לרצון קרבנות האלו רק אם המה אמצעי' להלהיב את נפשותינו ורוחינו באשיה אבל אם נעשה רק מצות אנשים מלומדה ולא נשיג על ידם התכלית הנרצה אז כל הקרבנות פגול הם לא ירצו כמ"ש שנזור נקרא חוטא על שציער א"ע מן היין וז"ש עולת תמיד העשוי' בהר סיני מה שקבלנו עלינו מהר סיני כשאמרנו נעשה ונשמע שנקריב תמיד על מזבח התוה"ק רק באופן זה יהיו לריח ניחוח ולרצון לפני ד' אם נשיג תכליתם אשר הוא אשה לד' שעל ידיהם נתלהב באש של מעלה ורש"י פי' "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" י"ל עפמ"ש בשם מעשה ד' לפ' מ"ש בקרבנות ריח ניחוח הכוונה שהקרבן מורה על אתא מרחוק שהמקריב לעתיד ייטיב מעלליו וכמו שהריח נודף למרחוק כן הקב"ה מקבל ברצון קרבן החוטא בהריחו יראת ד' שתהי' לו לעתיד למנה ונאמר וד' פקד את שרה כאשר אמר ופי' שהקב"ה שאינו תחת הזמן אצלו ית"ש העתיד ההוה שווין עיין מ"ש פ' תרומה ויקחו לי לשמי ע"כ בעת אשר אמר כבר פקד ג"כ וז"ש אף שהוא רק ריח ניחוח ואינו מורה רק על הטבת המקריב בימים יוצרו לו אחד בהם כי אצלו הכל חד כי אמרתי ונעשה רצוני כלומר בעת אמרתי כבר נעשה רצוני שאינו נופל תחת הזמן:

שייך לעיל הוא דתן ואבירם וכו' אשר אשר הצו על משה וכו' בהצותם על ד' ותפתח הארץ וכו' באכול האש את החמשים ומאתים איש ויהיו לנס כי קרח אף שתלונתו בפומבי לא היתה אלא נגד משה ואהרן אבל בקרבו שם ארבו גם נגד די ולא רק נגד משיחו כמ"ש בשמואל לא אותך מאסו אבל הר"נ איש כפיהם כן לבם ולא מרדו רק נגד משה אבל ויאמינו בד' אם גם לא במשה עבדו ואפשר שע"כ אז"ל מחלוקת קרח ועדתו ולא אמרו נגד משה כמ"ש מחלוקת שמאי והלל שהזכירו שני הצדדים לרמז שבין קרח ובין עדתו גופי' הי' חילוקי דעות שקרח מרד גם נגד ד' ועדתו לא מרדו רק נגד רבן של ישראל ומשה רבינו אשר רק עיני בשר לו ולא ראה ללבב אמר על כלם אתה וכל עדתך הנועדים על ד' שחשד גם עדתו אחרי שהתחברו עם קרח כמוהו כמוהם אבל השי"ת היודע חקרי לב ומבין כליות ענש את קרח הצבוע אשר הראה לפנים שרק נגד משה תלונתו ואין תוכו כברו בעונש היותר קשה ותבלע הארץ אותו אבל הר"נ איש

אשר כפיהם כן לבם הי' ולא לבשו אדרת שער למען כחש לא נידונו אלא באש וז"ש דתן ואבירם אשר הצו על משה אבל באמת כוונתם היתה בהצותם על ד' שכפרו גם בד' ע"כ ותפתח הארץ ותאכל אותם שלא כדרך הטבע בעונש קשה אבל באכול האש את הר"נ איש הוא בשביל ויהיו לנס כמו נס ודגל העומד במקום גבוה והוא גלוי ונראה מכל צד כ"כ חטאתם לא הי' רק מה שנראה בגלוי שמרדו נגד משה רבינו אבל לא טמנו בלבם להצות גם על ד':

לעיל שם ויאמר ד' אל משה לאמר (דקדק באוה"ח בכפל הלשון כן בנות צלפחד דוברות ובמסורה שבבעה"ט ואני אשימם דוברות בים עפמ"ש רש"י כך כתובה פרשה זו לפני במרום אלא שהוא להן לשבח ולתפארת שנאמרה פרשה זו על ידן והנה כל דבר אשר רוצים להסיעו ממקום למקום צריך לזה אמצעי אחר אדם בהמה או ספינה אבל להביא עצים ממקום גידולם אל המקום אשר יעשו לכל מלאכה א"צ לאמצעי וועהיקעל אחר כ"א הם בעצמם נקשרים יחד בחבלים ועבותות ונעשו דוברות פלעססע השטין ע"פ המים וזהו הי' ג"כ בבנות צלפחד אף אם לא היו באים בטענה וקובלנא לפני מ"ר היו ג"כ מגיעים לנחלה שלהם כי מ"ר הי' מגיד להם הפרשה הכתובה במרום ודא לדוברות שאף הן הי' באים למטרת חפצם אף בלי אמצעי אחר ולא הי' הדבר רק לרוממם ולגדלם וזהו ויאמר ד' אל משה לאמר מלשון וד' האמירך היום שהוא לשון גדולה וכן הוא שבח וגדולה שמ"ר אמר להם ורק באמצעית הגיעו למטרת חפצם כי כן בנות צלפחד דוברות שהם דומים לדוברות בים שגם מעצמן בלי אמצעי היו משיגים מטרת חפצן:

פ' מטות:

וידבר משה אל ראשי המטות לבנ"י לאמר זה הדבר אשר צוה ד' פירש"י מ"ר נתנבא בכה וכל הנביאים נתנבאו בכה מוסיף עליהם מ"ר שנתנבא בזה הדבר ודקדק בישמח משה כיון שלא רצה להשמיעני שרק מוסיף משה על. הנביאים שנתנבא בזה הדבר ל"ל למימר מ"ר נתנבא בכה הו"ל למימר שמ"ר מוסיף על הנביאים אבל מה שגם הוא נתנבא בכה ל"ש לענינו וכ' עפמ"ש בלו"א ויקרא לפ' מדרשם יכול דבר עמו לצורך עצמו שגם מ"ר לא זכה שידבר ד' עמו פה אל פה רק בזכות ישראל שהיו נצרכים לזה כי לית בר נש אשר יזכה למדרגה גדולה כזו אף אם כגובה ארזים גבהו ורש"י פי' בכ"מ לי הוא כמו בעבורי וז"ש מה שמ"ר זכה לזה הדבר שפירושו שהשכינה מדברת מתוך גרונו לא הי' בזכות עצמו כי בזכות עצמו גם הוא התנבא בכה שפי' אונגעפעהר וזהו שגם מ"ר בזכות עצמו התנבא בכה אבל אל ראשי המטות לבנ"י בשבילם ובזכותם זכה לאמר זה הדבר בעצמו אשר ציוה ד' כי השכינה מדברת מתוך גרונו: עוד י"ל עפמש"פ בלו"א כי

תצא מ"ש שרים עצרו במלין שהגדולי' אשר יש לאל ידם להוציא מן הכח אל הפועל את כל אשר ידברו המה צריכים להזהר ביותר בדיבורם כי סומכי' עליהם שיעשו ככל אשר יאמרו כי וכף ישימו לפיהם יש להם הכח לעשות בפיהם מה שגזרו אומר בפיהם עיי"ש והי"מ חילק הדיבורים בין מצוה רשות ואיסור והנה דבור הרשות ומכ"ש דיבור האסור לא יחשב כלל לדיבור כ"א קול הברה בעלמא ופטפטוטי מלין ורק דיבור המצוה לזה יקרא באמת ובעצם דיבור ומזה יקחו המון עם מוסר שלא לדבר דברים בטלים אשר לא בשם דיבור יכינו כ"א רק קול הברה וז"ש וידבר משה אל ראשי המטות הנה הנכבדי' אשר שרים יעצרו במלין דבר אל בנ"י שגם אל העם יאמרו וילמדו דעת שגם הם לא יכשלו בלשונם לדבר דברים שלא לצורך באמרם להם שרק זה הדבר נקרא בשם דיבור אשר ציוה ד' לדבר תורה ותפלה אבל לא קול הברה:

עוד י"ל כי להוודע ולהגלות אם המוכיח כל כוונתו לשמים או רק לכבוד עצמו הוא דורש הוא זה אם כוונתו לשמים לא יחוס פני גדול ולא ישא פניו כ"א ידבר אליו קשות כי על הגדולים קשה החטא ביותר כי שגגות נעשו להם כזדונות ועיין לו"א ר"פ דברים אבל לקטני הערך אשר לא ידעו במה יכשלו ואין להם ידיעת בית רבן וחמורות נעשה להם כקלות אליהם ידבר במענה רך ויחוס על עם עני בדעת וז"ש האזינו השמים המה הגדולי' אשר מרומים שבתם ואדברה בלשון קשה ותשמע הארץ המה הנמוכי' ופחותי הערך רק אמרי פי באמירה נעימה ולשון רכה ל"כ מי שלכבוד עצמו דורש הוא יעשה להיפך מזה כי לנמוכי המעלות אשר לא ייראו ולא יחת מפניהם כי אין להם כח ואיל להרע או להטיב להם ידבר קשות ולגדולי הערך אשר בידם להרע או להטיב להם יחניף ויכסה על פשעיהם וידבר אליהם בלשון תחנונים וז"ש וידבר משה בלשון קשה אל ראשי המטות אתם דבר קשות אבל לבני ישראל לאמר בלשון רכה ידבר יוכיח את נגעי בנ"א פחותי המדרגה ואם כזאת יעשה המוכיח אז נודע לבטח ולמדי שזה הדבר אשר ציוה ד' שרק לשמים כוונת המוכיח ואת אשר ישים ד' בפיו אותו ישמור:

עוד י"ל אחרי שמ"ר הי' בעצמו ביכלתו לאמר לבנ"י יק' למה הוצרך לאמצעי' את ראש' המטות שהם יאמרו לבנ"י והו"ל לאמר להם בעצמו אבל כמו שאז"ל גבי ס"ת המלך נותנו לכה"ג וכה"ג לסגן והוא כדי שכלם יזכו לטול חלק במצוה ע"כ שפיר נאה שרבים ישתתפו בה ה"נ בשביל שזה הדבר אשר ציוה ד' ע"כ זיכה מ"ר את ראשי המטות שגם הם יטלו חלק במצוה: שם איש כי ידור נדר לד' וכו' ככל היוצא מפיו יעשה ע"ד שנאמר ותגזר אומר ויקם לך כי הצדיק לא יפול דבר מכל דבריו ארצה כ"א הקב"ה מאמת ומקיים כל אמרי פיו וזהו איש כי ידור נדר לד' שבכל לבבו ובכל נפשו יהי' קדש לד' אז ד' הנזכר

קודם לזה גם הוא לא יחל ויבטל דברי איש תמים במעשיו כזה כ"א ככל היוצא מפיו של אותו צדיק הקב"ה יעשה ויקיים כל מוצא שפתי צדיק:

עוד י"ל כי אז"ל שיהא הן שלך צדק שאף דברים שאין בהם אלא משום מחוסרי אמנה מ"מ צריך האדם להרגיל א"ע ע"כ טוב שינדור והלא צריך לקיים את הנדר כדי שלא יעבור על בל יחל ואחרי שהורגל לקיים מה שנדר הרגל הזה יעשה לטבע אצלו לקיים את כל מוצא שפתיו אף אם לא נדר וע"ז י"ל נדרים סייג לפרישות וז"ש "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר דברת נדבה אשר דברת בפיך" דפתח בלשון עתיד תשמור וסיים ועשית לשון עבר ולהנ"ל י"ל דה"פ שלעתיד תשמור את כל מוצא שפתיך אף שלא נדרת אם תרגלת בזה שעשית בעבר נדבה אשר דברת ואחרי הרגילות לקיים את הנדר אז גם מוצא שפתיך בלי נדר תשמור וז"ש איש כי ידור נדר לא יחל דברו שנדר ועי"ז יעשה לטבע אצלו שככל היוצא מפיו יעשה אף אם לא הוציאו בלשון נדר:

שם ואשה כי תדור נדר ואסרה איסר וכו' וקמו כל נדריה בלשון רבים וסיים בלשון יחיד וכל אשר אסרה על נפשה יקום אפשר דמרמז עפמ"ש בנדרים ס"ט דבאומר האב קיים ליכי שני פעמים ונשאל על הקיום הראשון חל השני מדרבא דבשבועה שלא אוכל ב"פ ונשאל על הראשונה חלה השני' וז"ש כי תדור נדר וגם אסרה איסר והוא שבועה על שבועה לא תימא שהשני' אינה חלה כלל על הראשונה לא כן כ"א וקמו כל נדרי' אף שהיו שנים שבועה על שבועה ואף שאין נפקותא בזה שהרי כבר אסורה וקיימ' מכח הנדר הראשון בכ"ז הנ"מ אם נשאלה על הראשונה ולא נשארה רק השני' אז וכל איסר אשר אסרה על נפשה והוא באחד יקום לבדו כי על הראשונה כבר נשאל ואיננו:

שם ואם היו תהי' לאיש ונדריה עליה פירש"י מדרז"ל דקאי בארוסה ונ' שזהו הפירוש של כפל הלשון הי' תהי' שהארוסה כבר נעשה בה הוויית הקידושין הנקראת הוי' אבל עוד לא נקשר החיבור במעור איש הווי' בשלימות וז"ש ואם הי' שכבר החל בה הווי' ע"י האירוסין שנקראי' הווי' אבל עוד לא נגמרה ההווי' עד עת הנישואין אז תהיה לאיש ותוגמר ההווי' בשלימות:

שם ואם הניא אביה וכו' וד' יסלח לה כי הניא אביה אותה והקשה למה צריכה לסליחה אחרי שהפר אביה ונ' אחרי דמיירי כאן בנדר עינוי נפש ובוודאי מה שנדרה היתה הסברה עבור ידעה שחטאה ע"כ היא נודרת לסגף א"ע כדי שיהא לה הסיגוף והעינוי לכפר' על העון אשר חטאה ובהיות שאביה ובעלה אינם מרוצים שתסגף א"ע סד"א ששוב אין לה כפרה על העון אשר חטא' ורצתה לכפר אותו ע"י עינוי נפשה אבל אחרי שאז"ל שחשב לעשות ונאנס מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה ה"נ אחרי שהיא היתה

ברצונה לענות נפשה ורק שנתעכבה ע"י אביה ובעלה ע"כ וד' יסלח לה את העון אשר חטא' אחרי שנאנסה מלסגף א"ע לכפרת פשע:

שם ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקים עליה יש לרמז עפשאז"ל שביוכ"פ אומר השטן להקב"ה יש לך עם כמלאכי השרת ופירשו שלא בא בזה ללמד זכות על ישראל שלא כדרכו כ"א אדרבה בא בטענה לבטל התנצלותם שאומרים זכור כי עפר אנחנו ואין בנו כח ללחום נגד היצה"ר והוא מורה עליהם באצבע ביום המקודש שפורשי' מכל הבלי העולם ותענוגיו עד שדומין למה"ש הרי שיש להם כח ואיל ללחום והנה עתה בעת שאנו גנוחים תחת עול הגלות נקראים אנחנו בשם אלמנה כמ"ש היתה כאלמנה או כגרושה כמ"ש איה ספר כריתות אמכם ואנו נודרים לד' שאם ישיב את שבותינו אז נעמוד חי לפני ד' כל הימים ולא נשמע עוד לקול המסית ומדיח וע"ז שאנו מורי' שיש לאל ידינו לעמוד נגד הצר הצורר הוא היצה"ר כשל כח טענותינו אשר ענינו בעת שלוותינו שאין היכולת בידינו וזהו ונדר אלמנה וגרושה היא כנסת ישראל ואנו נודרי' לד' שנאסור את נפשותינו בחבלי האהבה לד' ולתוה"ק אשר לא ינתקו לנצח הנדר הזה המורה שיש ביכולת האדם לכבוש את יצרו הוא יקום כמו באשר יקום איש על רעהו נגד כנס"י לבטל טענותיהם שאין ביכלתם להרוס את היצר סוכן ולבטלו: שם כל נדר וכו' לענות נפש אישה יקימנו וכו' ובמסורה שבבעה"ט על מחלת לענות כי כל הנודר כאלו בנה במה כי המוסיף לידור הוא מחלה נפשית שהנפש לא מטוהר' שלא די במה שאסרה תורה וכמו שהבעל חייב ברפואת הגוף חייב ג"כ ברפואת נפש אשתו וזהו שנתנה התורה כח לבעל שיפר נדרי עינוי נפש אשתו כי על מחלת לענות כי עינוי נפשה היא מחלה ומחוייב הבעל לרפאותה ולהסיר מחלה זו מקרבה ע"י שיפר את נדרה:

שם ושמע אישה ביום שמעו לא ראיתי מי שהעיר ע"ז מאי ביום שמעו כיון דשמע הוא ביום שמעו ואפשר דרומז לאז"ל בנדרים פ"י שאם לא ידע שביכלתו להפר אם נודע לו אח"כ שיכול להפר ואחרי ששמיעה הוא כ"פ לשון הבנה לז"א ושמע אישה באזניו אבל לא הבין שיש יכולת בידו להפר אז ביום שמעו והבינו שיכול להפר ה"ה כיום שמעו באזניו:

שם אלה החקים אשר צווה ד' בין איש לאשתו בין אב לבתו בנעוריה בית אביה י"ל שלא תאמר כדברי האומר מצות בטילות לעתיד כ"א לעולם ד' דברך נצב פקודי ד' יעמדו לנצח והנה בעוה"ז נקראו ישראל רק בבחינת בן ובת למקום ולע"ל יהיו בבחינת איש ואשה כמ"ש ביום ההוא תקראו אישי והיא המדרגה היותר רמה ונשאה ע"כ אמר אלה החקים לא יבטלו מתוך זרע היהודים בין בעת אשר נהי' בבחינת איש ואשתו בין בבחינת רק

אב לבתו כי רק בנעוריה בית אביה כ"ז שנער ישראל אוהבם הקב"ה כמו אב לבת אבל לע"ל נהי' איש ואשתו:

ויש להוסיף נופך עפמ"ש על אור יקרות וקפאון הדברים שנתכסו בעוה"ז יהיו גלויי' לעוה"ב ופי' פרשת בשלח מ"ש שם ערב וידעתם בקר וראיתם את כבוד ד' שבעוה"ז הנקרא ערב אין לנו רק ידיעה מכבוד ד' אבל לעת בקר ויזרח שמשו של עוה"ב אז תראו עין בעין את כבוד ד' ע"כ אף שבעוה"ז ישנם בתוה"ק חקים אשר אין אנו מבינים טעמם ונימוקם כ"א חקה חקקתי אבל לע"ל לא יהיו כלם רק משפטים אחרי שיסיר המסכה המכסה עליהם וע"ז רומז ג"כ מ"ש ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם שלע"ל שמשה ינחנו רק משפטים הגלויים בטעמם ישים לפנינו ואחרי שאמרנו וכ"ה במדרשים שבעוה"ז אנו בבחינת בת לאבינו שבשמים אבל לע"ל נהי' בבחינת איש ואשתו ע"כ אין לנו חקים לא נודע טעמם רק בזמן האמצעי אשר הוא בין העת אשר אנו כבת לאב ובין העת המקווה אשר נהי' איש ואשתו וז"ש אלה החקים לא יקרא בשם חקים לא נודע סיבתן רק בעת האמצעי הלזו שאנו בין אב לבתו ובין איש לאשתו כי רק בנעוריה כ"ז שנער ישראל אנו בבחינת בית אביה הנ"ל אבל אחרי שיעבור זמן האמצעי הזה אז כלו משפטים נחי' בהם. וז"ש ג"כ והי' עקב כלומר בסוף ואחרית הימים לא תשמעו רק המשפטים ולא חקים:

שם נקום נקמת בנ"י מאת המדינים אחר תאסף אל עמך וידבר משה החלצו מאתכם אנשים עפמ"ש בלו"א פרשתינו שעיקר הנקמה שישתדלו להיות צדיקים ואז יענשו מן השמים כל הנוגע בהם לרעה והמפרשים עי' מ"ש פרשת שלח היש בה עץ אם אין שעץ הוא הצדיק וגדולים צדיקים במיתתן שמגיני' על הדור אף שכבר הם הלכו לעולמם וזהו היש בה עץ חיים אשר יגין עליהם באברתו אף אם הוא כבר אין ואינו בעוה"ז כי לקח אותו אלהים לגבהי מרומים והנה מ"ש בעקידה והנה איל אחר נאחז בסבך פירושו אחר שנאחז בסבך ראה אותו ואחר כמו אחרי וז"ש נקום נקמת בני ישראל לא לבד בעודך מתהלך בארץ החיים כ"א גם אחרי שכבר תאסף אל עמך גם אז תהי' העץ המגין עליהם וע"י מה ע"י שתזרזם להיות צדיקים והחלצו מאתכם אנשים צדיקים כפירש"י:

עוד י"ל עפמש"פ רש"י לתת נקמת ד' במדין ולא על המואבים בשביל ב' פרידות שיש לי להוציא מהם רות ונעמי והנה ציפה הדורות מראש הוא ידע מקדם את אשר יעשה באחרית הימים אבל ישראל אשר רק עיני בשר להם לא ידעו זאת והחליטו בדעתם שמרשעים יצא רשע וא"א שיפרדו מהרשעים פרידות טובות שרק מישראל זרעם אחריהם לברכה ע"כ בדעתם הי' לנקום את נקמתם גם במואבים וז"ש נקום נקמת בני

ישראל אם הי' הדבר תלוי בדעת בני ישראל אז היו נוקמים גם "מאת" המדינים הם המואבים שנטפלו למדינים ונתקשרו עמהם נגד ישראל אבל מ"ר אמר להם החלצו כלומר תפשיטו ותחליצו מעליכם את הדעה הזאת (והוא מלשון וחלצה נעלו) שרק מאתכם אנשים צדיקים ורק מישראל יולד זרע קדוש אבל לא מאומה אחרת הדעה הכוזבת הזאת החלצו והשליכו הלאה כי ד' יודע שיצאו ממואב פרידות טובות ע"כ לתת את נקמת ד' הרואה את הנולד רק על מדין ולא על מואב כי חש עתידות למו:

החייתם כל נקיבה הן הנה עפמ"ש לעיל פ' ח"ש בשם מפרשים שמ"ש וכל הבת תחיון הוא רומז למ"ש וחטאתי נגדי תמיד שהעבירות המכונים בשם בת צריך להחיותם ולהעלותם תמיד על זכרונו כדי שישוב עליהם בכל עת ועונה וכ"ז היכי דליכא למיחש לתקלה וז"ש החייתם כל נקיבה ורוצים אתם לקיים את הנקיבות שנכשלתם בהם לקיים מ"ש וכל הבת תחיון הלא איכא למיחש לתקלה כי הן הנה לפוקה ומכשול וצריך להסירם מקרב עמי:

שם וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו במסורה שבבעה"ט נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד עפמ"ש בשפתי חכמים דהסברה היתה נוטה שאשה הראויה לביאה ולא נבעלה תשאר בחיים חיתה שהיתה ראוי' להכשיל את ישראל ולא הכשילה עיי"ש ומה שציוה השם אעפ"כ להרגם ולא זיכם ע"י ישב אדם ולא עבר עבירה כאלו עשה מצוה י"ל דבישראל דוקא נאמר כלל זה דידוע דבישראל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ולא באו"ה ע"כ בישראל כיון שחשב שלא לעשות עבירה בפועל מחשבה זו כמעשה תחשב משא"כ באו"ה לא מהני מחשבתן הטובה שלא לחטוא והנה ישראל דבדידהו מחשבה כמעשה מתפלאים ע"ז שהקב"ה ברא את העולם ע"י מעשה והלא גם במחשבה לבדה הנחשבת כמעשה הי' ביכלתו לברוא עולמות וזהו נפלאי' מעשיך שהוא לפלא בעינינו למה עשה הקב"ה מעשים הלא אף מחשבה לחודה היתה פועלת אבל רק אצלינו ישראל הוא לפלא אשר נפשינו יודעת מאד אבל או"ה שאין נפשם מטוהר' שתדע הרבה להם אין זה לפלא וזהו כוונת המסורה כנ"ל לפי חומר הנושא:

שם ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה כבר דקדקתי בלו"א דהו"ל למימר הבאים ממלחמה שהרי כבר חזרו ממערכי המלחמה וכעת י"ל דרומז למ"ש הרמב"ן בנימוקיו שע"כ לא ציוה השם בהגעלה וטומאה במלחמת סיחון ועוג ששם באו לכבוש את א"י והותרה להם אפילו קדלי דחזירי אבל מלחמת מדין שלא היתה לכבוש רק לנקום נקמתם הוצרכו להגעלת כלים וז"ש ויאמר אל אנשי הצבא

שלא יצאו כעת לכבוש את ארצם רק הבאים למלחמה בעלמא ע"כ זאת חקת התורה שנצטויתם בהגעלה:

שם אך את הזהב וכו' אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר יש לרמז אחרי שכל עמל האדם לצבור אוצרות כסף וזהב וכל חשקו ותשוקתו להשיג מהם במדה גדושה וע"י הכוסף לכסף והתאווה למדהבה יעבור חוק וגבול ונדבק בהם טומאת הנפש ותיקונו הוא כמ"ש באלשיך אקרא דונתת בכסף ע"י שישתדל האדם להקדיש הכסף והזהב לדברים טובים ומועילים עי"ז יטהרו מכל שמץ פסול הנדבק בה ע"י השתדלותו אחריהם בהתלהבות יתירה כמ"ש במ"א מ"ש מטבע של אש הראה לו הקב"ה למ"ר והאש הזרה אשר הביא לו את ההון יחליפנו וימירנו רע בטוב באש קדש לד' ותמורתו יהי' קדש וזהו אך את הכסף וכו' אשר יבא לכם ע"י אש זרה אשר בוער בקרבכם להבהב יבא באש קדש לד' ועי"ז וטהר יהי' כסף צרוף ומזוקק מכל חלי:

שם וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ואחר תבואו אל המחנה במסור' שבבעה"ט וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם כי באמת צריך האדם לטהר א"ע כל ימי חלדו ובכ"ז מי שחטא כל ימיו וטוב אחרית דבר מראשיתו שביום מותו יחזור בתשובה שלימה והוא רחום יכפר ולא ידח ממנו נדח כמ"ש עד יום מותו תחכה לו והטעם לזה כ"א היתה תשובת האדם תלוי' רק באדם עצמו בוודאי לא הי' מתכפר אם לא ישוב רק יום א' לפני מיתתו אבל אחרי שאז"ל אלמלי הקב"ה עוזרו לא הי' יכול והתעוררות לתשובה בא רק מגבהי מרומים ובלי עזרה השם א"א לאדם שנשתקע במצול' העונות להוציא א"ע ממסגר אסיר ורק אם יערה עליו רוח ממרום וקול דודי דופק על פתחי לב אז לאל ידו לשוב אל ד' א"כ יש לו קצת התנצלות באמרו שמה שלא שב מקדם הי' על שלא בא לו התעוררות מלמעלה מימי קדם והנה ימי שנותינו שבעים שנה ובוודאי מה טוב ומה נעים שכלם יהיו שווין לטובה לחזות בנועם ד' וללכת בדרכיו אבל אף מי שטמא בגדיו ומדותיו כל ימי חלדו ובכ"ז וכבסתם את בגדיכם ביום הז' כשהגיע כבר לימי הזקנה והולך אדם לבית עולמו אז יפשוט בגדים הצואים גם זה האיש אשר לא ינחם מרעתו רק ביום הז' לעת ינטו צללי ערב ובא השמש וטהר בכ"ז לא יודח מלבוא אל מחנה השכינה כ"א ואחר יבא אל המחנה וטהר ונתנה המסורה טעם לזה כנ"ל כי וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם שהתשובה תלויה בידי הקב"ה שיבוא התעוררות לה מלמעלה. ועיין מ"ש לעיל פרשת אמור:

שם אנשי הצבא בזזו איש לו עפמ"ש הצדיקים יצרם מסור בידם והרשעים מסורים ביד יצרם ע"כ סיפר הכתוב בשבחן של אנשי הצבא אף שבזזו ובשעת המלחמה ובזוזי האדם

כעיר פרא עיר פרוצה אין חומה המה יצאו מן הכלל הזה ולא היו מסורים ביד יצרם הצר הצורר כ"א איש לו כל איש הי' שלו וברשות עצמו ולא תחת ממשלת היצר:
ועד"ז פי' מ"ש פרשת נשא ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהי' עפמ"ש בקרח את כל היקום אשר ברגליהם שהכוונה שהיקום וממונו של אדם צריך להיות תחת רגליו של אדם ולא שיהא הכסף עשוי לבעל ולאדון על האדם ופי' ג"כ מ"ש הסר עדיך מעליך שהרכוש אשר הוא לצפירת תפארת לאדם לא יהיה עליו מלמעלה כאדון ומושל ומי שהכסף מושל עליו הוא מסור בידו ואינו ברשות עצמו כ"א עבד נרצע לכספו כמ"ש לעיל פרשת אמור וכהן כי יקנה נפש אשר הוא קנין כספו כלומר שהוא ברשות וממשלת כספו ע"כ מי שמעכב מתנותיו ואינו נותנם לכהן הוא קנין כספו כ"א הוא מסור ביד יצרו אבל איש אשר יתן לכהן לו יהיה הוא ברשות עצמו ועבד חפשי מאדוניו וכבר פירשתי לעיל בכ"מ שמי שיש לו בנין דלא מעלי אז יגזלו ממנו כל זכיותיו ואחרי שיבא בשלום אל אבותיו בדמיונו שיש לו מצות ומע"ט אשר לו הכין זרע מרעים ישחיתו נחלתו וע"ז פי' וקראת אתכם הרעה באחרית הימים שכל מה שהקדיש עתותיו בעודו בחיים חייתו לתורה ולתעודה יגע לריק אחרי ילד בנים משחיתים לבהלה כמ"ש וחשך ע"פ תהום אלו מעשיהם של רשעים שאף אם גם כבר לקברות הובל אבל מעשיהם של רשעים זרעו אחריו יחשיכו מאורו וע"ז אז"ל כשהבנים לוקים האבות מרגישי' בקבר שיוגרע חלקם והנה אם האשה שטה ומזנה מסתמא יהיו לו זרע מרעים וזהו ואיש את קדשיו לו יהי' אם ברצונו שמה שהקדיש בחייו ישאר לו לנצח אז יתן לכהן מתנותיו כי אז"ל שאם מעכבם סופו לבוא לכהן להביא לו אשתו הסוטה אבל אם יתן ולא יעכב לעצמו המתנות כהונה אז יהי' לו זרע חיי' וקיימא וישארו לו קדשיו:
שם ויביאו אותו אל אוה"מ זכרון לבנ"י ולפני ד' דקדק ברמב"ן ואוה"ח דהו"ל למימר באוהל מועד לפני ד' שהוא המקום שהוא זכרון לבנ"י ונ' עפמ"ש בלו"א ח"ש לפ' מ"ש גבי נח שהי' צריך לסעד לתומכו נאמר בו את האלהים ובאברהם התהלך לפני שמי שאינו מושרש כיתד במקום נאמן על אדמת האמונה אינו יכול להלוך במקום שאין מכירי' עדן את ד' ללמד תועים בינה כי יש לחוש שיצא שכרו בהפסדו ותחת אשר יצליח בידו לתקן אותם המה יקלקלו וישחיתו את נחלתו ע"כ באברהם לבד נאמר התהלך לפני במקום אשר איננו עדיין ניכר שם אבל נח שהי' צריך עוד סעד לתמכו ואינו בטוח עדיין שלא ימוט לנצח ע"י חברת מרעים לא הי' יכול להלך רק את ד' במקום אשר כבוד מלכותו כבר נגלה והנה בת"י וירושלמי האריכו לבאר שלקחו את התכשיטין האלו מעל הנשים בכ"ז כבשו את יצרם ולא הרהרו בעבירה וכ"פ רש"י וכיון שעמדו בנסיון גדול

כזה ולא נכשלו זהו לאות שאמונתם בד' היתה חזקה עד שכל הרוחות אינם מזיזים אותם ממקומם והיו במדרגת אברהם להתהלך לעני ד' וז"ש זכרון לבנ"י "לפני ד'" שיוכלו להלך במקום אשר אין עוד א' לנגד עיניהם ובכ"ז יעמדו חי וקים: שם ועבר לכם כל חלוץ עד הורשו את אויביו מפניו כי לע"ע נאמר סוס מוכן למלחמה ולד' התשועה אף שלד' התשועה ביום קרב בכ"ז צריכים אנו להחלץ חושים ואז ד' יעזור לנו אבל לע"ל לא ילמדו עוד חרב וכתתו חרבותם לאתים וינוסו משנאינו מפני ד' אף אם לא נעשה מצידנו כל מאומה הקב"ה יגרש את האויב אם גם לא נעשה מאומה מטכסיסי מלחמה וז"ש לע"ע ועבר לכם כל חלוץ צריכים אתם להזדיין בכלי קרב ויברך ד' אתכם בכל אשר תעשו אבל בלי מעשה שלכם לא תבואו למטרת חפצכם עד שיבוא העת המקווה שיורש ד' את אויביו מפניו אם רק יראו את פני ד' כבר ינוסו כי ד' נלחם לכם ולא יהא עוד ההכרח לעבור חלוצים. ואפשר להעמיס כן בכוונת המסורה נחנו כעבור חלוצים ונחנו פשענו ומרינו כ"א היינו תמימים ושלמים אז וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך ולא נצטרך לכלי קרב ומגן גבורים אבל ע"י שנחנו פשענו ומורינו ואין אנו ראוים להושע מבלי שנעשה מאומה ע"כ נחנו נעבור חלוצים:

נחנו נעבור חלוצים ובמסורה הנ"ל הביא ג"כ כלנו בני איש א' נחנו י"ל עפמ"ש לעיל בדבור ויביאו אותו אל אוהל מועד שרק שמי שתקוע במקום נאמן על יסוד האמונה יוכל להלוך לפני ד' דהיינו במקום שאינם יודעים עוד את ד' ע"כ אף שארץ כנען היתה מלאה גילולים ותועבות לא יראו לנפשם לעבור שמה אולי רעת הכנענים תהי' בעוכרם להשחית את מדותיהם כי הי' להם כלי זיין ושם המפורש חקוק עליו לעמוד חי לפני ד' והוא זכות אבותם הקדושים אשר בארץ המה היא שעמדה להם שלא יראו ולא חתו אבל אם היו ישראל עם הכנענים מגזע ושורש א' אז לא היו מרהיבים בנפשם עוז ללכת לארץ טמאה אשר כל יושביה השחיתו התעיבו עלילה וזהו נחנו נעבור חלוצים "לפני ד'" למקום אשר שם ד' עוד לא נודע להם ולא נירא מפני רעתם כי אנו חלוצים ומזויינים בכלי מלחמה ואתנו מגן וצנה שאנו נצר משרשי אבותינו הקדושים אשר נאמר עליהם בעבר הירדן ישבו אבותיכם וזהו ואתנו לעמוד לנו לעזר מרעה הוא נחלתינו מה שירשנו מהמדות והמעלות המוסריות אשר ישכנו מעבר לירדן וע"ז הוסיפה המסורה אם היינו כלנו בני איש א' ולא היינו מגזע אילים ותרשישים אשר זכותם ולימודיהם עומדים לימינינו כ"א כלנו מאיש א' משורש א' מקור מחצבינו אז נחנו פשענו ומרינו לא היינו רשאים לעבור לפני ד' כי הי' הכנענים מטים את לבנו מאחרי ד' אבל בשביל שאתנו

נחלתינו מעבר הירדן כנ"ל ע"כ יש לנו כלי מגן ומחסה ונעבור חלוצים בכלי זיין הזה אף לפני ד':

שם לעיל ויקצוף משה על פקודי החיל (הו"ל למימר פוקדי החיל כי המה המצווים ולא המצווים) שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה כי מסתמא הראשים ידעו והבינו שמחוייבים להרוג את הנשים כי הן הנה היו לבנ"י בדבר פעור רק העם עטה אל השלל ורצה בקיומם להחיות אותן להם לצרכם והראשים לא יכלו לעמוד נגד רצון העם ובטלו רצון עצמם מפני רצון העם וע"ז קצף משה כי הראשים צריכי' להתחזק ולעמוד על דעתם הנכונה ולא יחתו מפני קול העם ברעה והנה אם הראשים לא נבחרו בעבור גודל מעלותיהם רק שהעם הגביהו אותם למעלה ראש ע"י פראטעקציאן וכדומה אז יש להם קצת התנצלות אם הראשים יכופו כאגמון ראשם מפני רצון העם אחרי שרק ע"י רצון העם התנשאו לכל לראש ע"כ צריכים להיות כפופים להם כי יראים שהעם אשר הגביה שפלים אשר אין העטרה הולמת הפה שאסר הוא הפה שיתיר יוכל להשפיל גיאים ולהסירם מעל כסאם אבל אם הראשים ע"י כחם וגבורתם ורב חילם הוגבהו על ראשם כאלו אשר יכולים לסמוך על עצמם ותקפם לאלו אין שום התנצלות לחפות עליהם אם ינידו כקנה למלאות רצון העם אף אם בלבבם יבינו שרצון העם הוא ברע ולא טוב וז"ש ויקצוף משה על פקודי החיל על שהיו הראשים לא פוקדים נגידים ומצווים כ"א פקודים ומצווים מהחיל אשר פקד וצווה עליהם לעשות כרצונם ולא היה בהם כח לעמוד כנגדם להיות מצווים והוסיף לפרש שע"כ קצף ביותר כי הם לא היו ראשים רק ע"י רצון העם אשר ברצותו מגביה וברצותו משפיל עד שהוצרכו לסור למשמעתם כ"א הם היו שרי החיל הבאים מצבא המלחמה ע"י שהראו כחם וגבורתם ביום קרב הצטיינו להיות להם לראשים ע"כ הי' להם להיות פוקדי ולא פקודי החיל:

החדש על פרשת מסעי

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם ואלה מסעיהם למוצאיהם עפמ"ש בלו"א בא ז' לפ' מ"ש והי' לאות על ידכה וכו' כי בחוזק יד הוציאך ד' ממצרים שעל שבנ"י לא רצו לצאת ממצרים בנפש חפיצה כמ"ש טוב לנו עבוד את מצרים ורק ביד חזקה שלא ברצונם הוציאם ע"כ צריכים לסימנים ואותות לזכור לקיים פקודי ד' ונ' דמה"ט נסו ישראל את ד' זה י' פעמים במדבר עד שגזר עליהם לטלטל טלטלה גבר ארבעים שנה במדבר בשביל שלא יצאו ממצרים באהבה וברצון ורק משה ואהרן הוציאם הכריחום לצאת ואחרי שראשית

דרכם לא הי' רק אנוס וכפיי' ע"כ בנקל חזרו לסורם וז"ש אלה מסעי בני ישראל שע"כ הוצרכו לנסיעות רבות האלו במדבר על שלא יצאו ברצונם הטוב ממצרים ולא הי' להם חשק לדבוק בד' ובתוה"ק כ"א יצאו רק ביד משה ואהרן שהם הכריחום לזה אבל משה רבינו אוהב ישראל לטעון ולהמליץ עליהם אמר שרק ע"כ לא יצאו ממצרים בנפש חפצה בשביל שידעו מראשית אחרית שיצטרכו לנוד במדבר ארץ לא זרועה כמ"ש פרעה ראו כי רעה נגד פניכם ע"כ ויכתוב משה בספר שרק ע"כ מוצאיהם הוצרך הוא להוציא אותם ולא יצאו בלי השתדלותו על אשר ידעו למסעיהם שיוצרכו למסעות הרבות האלה והמה היו באוחרם אבל הכתוב מעיד שבאמת לא שמוצאיהם הי' בשביל למסעיהם כ"א ואלה מסעיהם שהוצרכו לנסיעות למוצאיהם בשביל שמתחלתם הוצרכו להוציאם ביד משה ואהרן כנ"ל:

עוד י"ל עפמ"ש רש"י להודיע חסדי המקום אע"ג שנגזר עליהם שיהיו מטולטלים בכ"ז לא נסעו בל"ח שנה רק כ' מסעות ולכאורה יקשה ע"ז הלא נאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך וכו' ולא ישא לפשעכם והאיך יוכל המלאך לנהוג בחסד עם ישראל אבל אחרי שאז"ל גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת והצדיקים יכולים לבטל תוקף דינו של המלאך ע"כ משה ואהרן צדיקי ויסודי עולם עשו עם ישראל לטובה אות ששיתפו את הרחמים עם מדה"ד וכ"כ כ"פ בשם האלשיך והמדרשים שצבאות ישראל המה המלאכים משכתי עליון שציוה ד' לשמרם בדרך וז"ש אלה מסעי בני ישראל שהי' ברוגז גם רחמים שיצאו רק כ' מסעות בל"ח שנה אף שהמלאך לא ישא לפשעם מ"מ לצבאותם ביד משה ואהרן בשביל שצבאות המלאכים היו ביד וברשות משה ואהרן והמה בצדקתם כי רבה הפכו מדה"ד שבמלאכים לרחמים אבל משה רבינו בענותנותו אומר שלא בצדקתו פעל כן כ"א ויכתוב משה את מוצאי' למסעיהם עפ"י ד' שהקב"ה במדת רחמיו ציוה כן למשרתיו עושי רצונו:

שם ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים בעוללות אפרים רמזי מילה כ' שסופי תיבות מילה י"ל עפמ"ש רש"י מטות אקרא דואת בלעם הרגו בחרב הוא תפס באמונתם הקול יעקב תפשו הם באמונתם החרב ה"כ י"ל כיון שמצרים הרעו לאבותינו שבקשו לפתותם ולהסירם מאחרי ד' ודברו על לבם בלשון מרמה דברי נרגן כמתלהמים והוא אומנות ישראל שאין כחם אלא בפה ובעיני השכל להאיר לארץ ולדרים ע"כ גם ישראל אף שהם חלושי הכח והמזג וחרבם לא תושיעם כאז"ל למה נקרא' התורה תושיה שמתשת כח גופני של אדם ונוסף לזה גם המילה הלא גם הוא מחלשת את הכח הגופני כידוע בכ"ז יצאו ביד רמה מזויינים בכלי קרב איש חרבו על

יריכו אף שחרבם לא תושיעם אבל עשו זאת בשביל שמצרים תפסו אומנתם וזהו לעיני כל מצרים בשביל שמצרים רצו בעיני השכל אשר הוא אומנת ישראל להשחית אותם ע"כ לעיני כמו בשביל עיני מצרים שתפסו אומנתם יצאו הם ביד רמה אומנת מצרים:
עוד י"ל עפמ"ש בפ' מטות ועבר לכם כל חלוץ וכו' עד הורישו את אויביו מפניו ובמסורה שבבעעה"ט חלוץ הנעל עפמ"ש לפ' מו"ש "ברזל ונחשת ומנעלך וכימיך דבאך" כי מה שצריכים גם ישראל להיות חלוצים ומזויינים אף שלד' התשועה הטעם שאם לא ידייכו ובכ"ז יגברו על שונאיהם אז כל עין אף הכהה יראה שרק ימין ד' עושה חיל אבל אם יהיו חגורי חרב וקשת ויש מקום לטעות שזרועם וימינם הושיעם ובכ"ז יאמינו בד' ויאמרו שרק ד' נלחם להם והפיל אויביהם לפניהם אז ירבה מאד שכרם בזכות האמונה שיאמינו בד' אף שהיו יכולים לתלות בכח וגבורת עצמם. והנה מה שהאדם נועל מנעלים מעור בהמה בזה להורות נתן שהוא גבוה ממנה אבל אדם ביקר ולא יבין אשר נמשל כבהמה ואם גם לעת זקנתו בעת בטלו הטוחנות לא ישוב אל ד' וישאר מושרש בחטאת נעוריו אז אחרי שנדמה כבהמה אין לו מעלה עליה אחרי שכמוה כמוהו ועוד גרוע ממנה ואינו מושל רק על הדומם שהוא למטה מהבהמה ולא על עור הבהמה השווה לו וזהו רק ברזל ונחשת מנעלך שהם דומם רק עליהם תדרוך רגלך בעת אשר כימיך דבאך שגם לעת זקנה אתה חי כבימי ילדותך ומה"ט אפשר דאסור ביוהכ"פ בנעילת הסנדל של עור בשביל שאנו מתוודים ביום הקדוש שחטאנו ועוינו ונמשלנו כבהמה ע"כ אסור לאדם לדרוך על עור הבהמה כאלו הוא גבוה ממנה ואיננו כי הוא עוד למטה הימנה במדרגה ולפי"ז י"ל ג"כ דמצות חליצה היא דוקא בנעל של עור בהמה כי באמת אמרו מצות יבום קודמת אלא בשביל שמכוון לשם נוי ולא להקים לאחיו שם ע"כ אז"ל מצות חליצה קודמת כדאיתא ביבמות ע"כ אדם כזה אשר לא יוכל לשלוט ברוחו לעשות המצוה לשם שמים ורק הנאת עצמו הוא דורש אז הוא ג"כ נמשל כבהמה אשר אין מעצור לרוחה ואינו ראוי ללבוש נעל מעור בהמה וזהו ועבר לכם כל חלוץ שצריכים אתם להיות חלוצים ומזויינים אף שהשי"ת יורש את אויביו מפניו מבלעדיכם כדי שתמשלו ביצריכם ולא ישיא אתכם לחשוב שאתם הכוצחים ואם לא תעשו כן כ"א תלכו אחרי מחשבתכם הרעה שלא ד' פעל כל זאת כ"א אתם החלוצים והמזויינים אז חלוץ הנעל כנ"ל אינכם כדאי ללבוש מנעל של עור בהמה. והנה לעשות כל תחבולי מלחמה ובכ"ז להאמין כי לא בכח יגבר איש כ"א ימין ד' רוממה עושה חיל דבר קשה הוא למאד ורק איש הישראל אחרי המולו בשר ערלתו ותש כח יצרו הרע והוא עבד נאמן חתום באות ברית קדש ונרצע לאדוניו הוא יכול לזכות למדרגה נפלאה כזו אבל כל הגוים ערלי לב ובשר טחו עיניהם מראות

שבעת התאמצם בכח וגבורה בכ"ז רק לד' התשועה וז"ש יצאו בנ"י ביד רמה חמושים ומזויינים זה לא הי' רק לעיני מצרים בעיניהם הי' נראה כאלו ישראל כגוים בוטחים על רוב חילם וכלי זיינם כי רב אבל לפי האמת אינו כן וע"ז בא הרמז שע"י המילה זכו לעלות למדרגה רמה כזו שרק לעיני בשר נראה שיוצאים ביד רמה אבל לפי האמת יודעים שרק ד' נלחם להם:

שם ויסעו מסכות ויחנו באיתם אשר בקצה המדבר יש לרמז כי חג הסכות תבא אחרי יוכ"פ הוא להורות שלא לבד ביום צום תענותינו בעת אשר אנו פורשים לגמרי מתענוגי עוה"ז יוכל האדם להשלים א"ע כ"א גם בימי שמחתינו חג האסוף אשר נאכל מפרי הארץ ונשבע מטובה גם אז ושמחתם לפני ד' אלקיכם ויעבוד את ד' בשמחה כמש"פ מ"ש "מה יפו פעמיך בנעלים. שלא לבד בעת אשר אנו הולכים יחפים חלוצי הנעל צריכים אנו ליפות דרכינו כ"א גם בימות החול וימי המעשה אשר בנעלים ידרכו רגלינו גם אז פעמינו ודרכינו צריך להיות יפה אף נעים וזהו הרמז ויסעו מסכות שאם ישראל עבר עליהם חג הסכות זמן שמחתינו משם תורה יוצאות שלא לבד בעת אשר אנו כמו הולכי במדבר ארץ לא זרועה שא"א ליהנות שם מפרי הארץ יוכל להיות תמים ושלמים כ"א ויחנו באיתם שאוכל להיות תם ושלם אם גם כבר אנו בקצה המדבר שעברו כבר ימי הסיגוף והעינוי אשר כמדבר היינו גם אז איתם ואשלם:

שם ויסעו מאיתם וישב על פי החירות אשר על פני בעל צפון וכו' ויסעו מפי החירות ויעברו בתוך הים המדברה גם בזה יש לרמז כי יאה עניותא לישראל כאז"ל כי כ"ז שצר להם לישראל מאויביהם מסביב אז יחזיקו בתורת ד' ומעת אשר ניתנה להם חירות מן המלכיות והיתה להם הרווחה אף שאינה חירות האמיתית כ"א רק לפנים ולמראית העין נראית כחירות אבל אשר לפניו נגלו כל תעלומות הוא הקב"ה שיודע צפונות הוא יודע שרק בד' ישראל נושע תשועת עולמים אם יבוא גואל צדק לקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ אז יאמר די לצרותינו אבל כ"ז שאנו גולים בין האומות החסד שעושים לפעמים עם ישראל לתת להם חירות הוא רק כענן בקר משכים הולך אבל האדם אשר יראה רק לעינים סובר שהוא החירות האמיתי ועי"ז עוזבים את קדוש ישראל נזורו אחור עד שהקב"ה מביא עליהם מחדש מלך קשה כהמן אשר יעיק עליהם עול קשה ויחזרו וישובו אל ד' ומ"ש ויסעו מאיתם הוא מלשון תמימות ושלימות שנסעו ונפרדו מהתמימות והשלימות ופנו עורף למדרגה זו אשר אמר כאו"א איתם אהי' תם ושלם והטעם וישב על פי החירות בשביל שאו"ה נתנו להם חירות מעט מעול הגלות ודמו בדעתם שכבר אתא בקר אבל באמת טעו בדמיונם שהוא הוא החירות האמיתי כ"א כל

החיריות האלו שניתנו להם בקולות וברקים לא היו רק פי החירות ולבם בל עמם לפנים ולמראית העין לפני בעל צפון הקב"ה שהוא יודע עתידות הוא ידע שרק בפיהם יכזבו לאמר לישראל אחינו אתה ובקרבם ישימו ארבם ואח"כ ויסעו מפי החירות שנסעו מזה שלקחו מאתם את החירות הזה שלא היה אלא לפנים ויעברו עוד הפעם ע"י מלך קשה כהמן בחקים התלאות שיעברו על ראשם במדבר מקום יולל וישימון דרך שלשת ימים עפמ"ש יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו וכחי' לפניו שפי' המע' שרומז על הגאולה המקווה השלישית שתהא תשועת עולמים ועד הגיענו ליום השלישי הזה תמיד נלך במדבר ואין כאן חירות אמיתי:

שם ויעל אהרן הכהן אל הר ההר וימת שם פירש"י מלמד שמת בנשיקה עפמ"ש כ"פ שהצדיק יש בכחו לבטל את מוצא פי ד' ותגזר אומר ויקם לך ובפרט בשעת מיתתן של צדיקים שנאמר תוסף רוחם יגועון עיין לעיל פרשת פנחס וז"ש ויעל שעלה למעלה על פי ד' יותר כביכול מן פי ד' צדיק מושל ביראת א' ואחרי שזה מורה על גודל מעלת הצדיק שהוא כמראה אדם עליו מלמעלה כמ"ש שם הוא לאות שהוא מחובר בדיבוק עצום אל השכינה ומצינו משיקים שהוא לשון חיבור ודיבוק ע"כ מלמד שמת בנשיקה שהי' מחובר לשכינת כבודו עד שמשל עליו:

שם וזאת תהי' לכם הארץ לגבולותיה סביב עפמ"ש סביב רשעים יתהלכון שכל אדם צריך לילך מעלה מעלה בקדש ובכל יום מוסיף והולך בקדושה וטהרה אבל הרשעים לא ילכו מעלה מעלה רק יהלכו סביב במחוג מה שעשו אתמול יעשו למחרתו כי אומרים אכול ושתה ומחר נמות כי ידמו בנפשם שהארץ הוא הגבול לחיי האדם ובמדבר הזה יתמו ושם ימותו. ע"כ מה לו להשלים דימו בנפשם שלדעתם הנכזבה במות האדם יבולעו לנצח ולא יראו עוד חיים אבל היודע שעיקר החיים הוא חיי הנפש ואחרי שהעפר ישוב אל הארץ הרוח תשוב אל האלהים ליהנות מזיו השכינה זה לא ילך במחוג סביב כ"א יהלך קדמה וז"ש וזאת תהי' לכם הארץ לגבולותיה אם תדמו בנפשכם שהארץ הוא סוף וגבול חייכם וכי תעברו את הגבול הזה תספו ותתמו וכבר אינכם זה ילך. סביב סביב ולא ישתדל לעלות מעלה:

שם וזה יהי' לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר עפ"מ שז"ל הבא לטהר מסייעין אותו והאדם אינו צריך רק לחשוק ולהתאות לילך בדרך הישר ואז הקב"ה ישלח עזרו מקודש להובילו למטרת חפצו ואחרי שיצה"ר נקרא צפון כמ"ש ואת הצפוני ארחיק מכם רמז וזה יהי' לכם גבול צפון עי"ז יכולים אתם להגביל ולעצור בעד היצה"ר שלא

יעבור גבולכם להשחית כל חלקה טובה אם רק תתאו בנפש חפיצה לעלות אל הר ההר הוא ההר לעלות בהר ד':

שם והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם ואבדתם את משכיותם ובמסורה שבבעה"ט ואבדתם את שמם עפמ"ד במס' ע"א ע"א שנשתברה מאליה מותרת השתא איהי נפשה לא מצלת אחרים לכ"ש ואם האומות רואין שאין ביכולת אליליהם ועצביהם להציל ממות נפשם אז ממילא הם בטלים אצלם ונחשבים כאפס ואין כמ"ש והי' כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ואלהיו ע"כ האלילים שיצא להם שם טוב בגוים שביכלתם להגין על עובדיהם אם תירשו את יושבי הארץ ואין מציל מידכם בזה כבר אבדתם מכבר משכיותם ול"א תאבדו כ"א ואבדתם כבר בעבר ספו ותמו מן בלהות שאירע לעובדיהם והוסיפה המסורה שהרי שע"י שאויביכם עובדי האלילים נפלו לפניכם כבר אבדתם את שמם הטוב אשר יצא להם בגוים שיש לאל ידם להושיעם מיד צר ועי"ז עברו ובטלו:

שם והקריתם לכם ערים וכו' ונס ומה רוצח מכה נפש בשגגה ופירש"י אין מקר' אלא לשון הזמנה וכה"א כי הקרה ד' אלהיך לפני כי באמת המאמין יאמין שהכל מד' ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה וכו' ולא יאמר על שום דבר שבעולם שהוא רק מקרה וי"ל מ"ש "כי אמר מקרה הוא בלתי טהור" אם יאמר אדם על דבר מה שהוא רק מקרה בלי השגחת שמים מורה בזה שאינו טהור גברא ואחרי שאז"ל אקרא והא' אנה לידו הנאמר בפ' ב' שנזדמנו לפונדק א' וכו' זהו שהרג במזיד נהרג ע"י שנפל עליו מן הסולם וזהו שהרג בשוגג גילה ע"כ אף שלעיני בשר נראה שרק במקרה נעשה האסון אבל לפי האמת הא' אנה כן שיזדמנו יחדיו כדי שכ"א יטול את שלו וזהו והקריתם לכם שלעיני בשר שלכם נראה שהוא רק מקרה אבל לפי האמת פירש"י אין הקריי' אלא לשון שהקב"ה הזמין אותם להיות יחדיו וכה"א אשר הקרה ד' אלקיך לפני מה שאתה מדמה שהוא מקרה באמת ד' א' עשה כן וסיים ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה שהוא לכאור' כפל לשון אבל מרמז לזה שזה הרוצח כבר מקדם הכה נפש בשגגה ולא קבל עונשו והזמין לו הקב"ה כעת לשלם לו כגמולו:

שם והי' אלה לכם לחקת משפט וכו' כל מכה נפש לפי עדים ירצח הרוצח ועד א' לא יענה בנפש למות ע"ד שפי' לעיל פנחס חקת משפט בירושת הבעל שהוא חוק בלי נודע טעמו וגם משפט כ"כ י"ל כאן כי באמת השכל מחייב ששני עדים יחייבו למיתה כי תרי לא חשידי אבל כיון שכל אדם אם לא נודע שהוא מהפסולי עדות נאמן אף שלא ידענו אם כפיו כן לבו או אין תוכו כברו ובקרבו ישים ארבו ובכ"ז גזרה התורה שהוא נאמן זהו סק בלי נודע טעמו וכן שעד א' אינו נאמן הוא קרוב אל השכל אבל שגם רם ונשא אם

גם כגובה ארזים גבהו בכ"ז אינו נאמן להעיד יחידי זהו ג"כ רק חק ולא משפט שהשכל הי' מחייב שאיש ידוע ומוחזק לנאמן אף אם בגפו יבוא להעיד יחידי יהא נאמן ולעיל פ' נשא פי' מ"ש למדנו ברכה לישראל מפי כהנים שרק מפיהם שמענו וז"ש והיתה זאת לכם לחקת משפט שהוא חוק הנעלם טעמו וגם משפט שהשכל מחייבו שעל שפי' ב' עדים ירצח הרוצח אף שלא שמענו אלה מפיהם ואין אנו יודעים אם לבם כפיהם ולהיפך ועד א' כמ"ש ז"ל על הכבש הא' המיוחד ה"נ א' המיוחד ומצויין בצדקתו בכ"ז אינו נאמן זהו ג"כ חק ולא יעבור:

שם ולא תקחו כפר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת הרוצח כי רשעים בחייהם קרויים מתים וככ"ז אז"ל אעפ"י שחטא ישראל הוא ע"כ לא תאמרו שמי שהרג את הנפש כבר יצא מכלל בני אדם ואין בו עוד נפש חי' האצילה ממרומים וזהו ולא תקחו כפר לנפש רוצח שתכפרו ותכחישו שעוד נשמת שדי בו אם גם שהוא רשע למות ודומה בחייו למת ככ"ז עוד נשמתו בו והראיי' שהרי מות יומת ודז"ל שני מיתות מיתת הגוף בעוה"ז ומיתת הנפש בעוה"ב מכלל שע"ע עוד נשמתו בו ע"כ לא תכפרו אותה ממנו:

שם ולא תטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ד' שוכן בתוך בנ"י כי לכאורה יאמר נא ישראל שאם יחטאו בארץ הקדושה יסמכו ע"ז אחרי שהקב"ה שוכן שם ע"כ למענו יעש שאף אם יעזבו את ד' בכ"ז לא יעזוב ד' את ארץ חמדתו מקום אשר אווה למושב לו אבל באמת ז"א שהקב"ה אינו משרה שכינתו שם אלא באמצעות ישראל אם בקרבם קדוש יבוא בעיר אבל אם יטמאו את ארצם גם שכינתו תגלה משם וז"ש אל תטמאו את הארץ ותסמוכו על שקר לומר שאין אתם יראים מעונש כי הקב"ה יחוס על פלטרין שלו ולא ישים את הארץ למהפכה ושממה אשר אני שוכן בתוכה ולא יחרב משכן כבודו אף אם ידיכם דמים מלאו לא כן הוא כי אני ד' שוכן רק אז שמה אם אני בתוך בנ"י בקרבם קדוש אבל אם בכם ובקרבכם לא יהי' קדוש אז גם אה"ק אבדה קדושתה כי קדושתה תלוי' בקדושתכם:

בהפטורה:

קודש ישראל לד' וכו' כל אוכליו יאשמו ע"ד שהק' המפו' האיך יענשו האו"ה על אשר משעבדים את ישראל הלא ד' צוה להם והם שבט אפו ועד"ז י"ל לשיטת רש"י דיש שליחות לנכרי לחומרא א"כ לפמ"ש בפרשת דרכים דרוש ב' דבגוי יש שליח לדבר עבירה א"כ האיך יתחייבו העכו"ם המונים את ישראל הלא עושים בשליחות השם וא"א בהו אין שלדב"ע ועוד יק' כיון דבמעילה קיי"ל דיש שליח לד"ע דאתי' חטא חטא מתרומה וכיון דישראל נקראים קודש א"כ הם מועלים בהקדש ולכ"ע יש שליח לד"ע

אלא לפמ"ד בקידושין דל"א זה נהנה וזה מתחייב א"ש כיון דהאו"ה נהנין מזה ל"א יש שליח לד"ע וז"ש קדש ישראל לד' והם מועלים בהקדש והול"ל יש שליח לדבר עבירה אחרי שנאם ד' שהוא צוה להם לשעבד את ישראל א"כ הי' להם לפטור מן הדין וע"ז תי' כל אוכליו בשביל שהם אוכלים ונהנים מזה ולא מצינו זה נהנה וזה מתחייב ע"כ רעה תבוא עליהם אף שנאם ד' שד' צוה: תם ונשלם ספר במדבר שבח לאל בורא עולם:

ספר דברים:

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל במד"ר הה"ד מוכיח אדם אחרי חן ימצא מזוחליק לשון. י"ל עפמ"ש לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה. ופי' ב"ל דרוש מ"ט שאף שהוכיחו את דלת העם בכ"ז את הראשים וגדולים היו שרי' כאילים ראשו של זה בצד זנבו של זה הם בעצמם לא הוכיחו זא"ז עיי"ש. והנה מוכיח שמוכיח רק לרשע מומו אבל אם רואה באדם גדול מחסיר ומגרעת יעצור במלין וכף ישים לפיו ויהי כמחריש, אז ישנאו בשער מוכיח, כי יאמרו לו מה לך לשלוח פיך ולשונך כחרב חדה רק בנו ותעלים עיניך מן הגדולים ממנו אשר גם הם יחטאו ועינים לך ולא תראה בראתם, אבל אם לא יכיר פנים במשפט התוכחה וכקטן כגדול ישמע ממנו דברי תוכחה ומוסר ולא ניכר שוע לפני דל אז דבריו יעשו רושם וימצא חן וכבוד בעיני שומעיו אחרי רואם כי ברוח שפתיו ימית רשע ולא יחת מפני כל והנה מרע"ה דברי תוכחתו נאמרים אל כל ישראל שוה ומשוה קטן וגדול, כמ"ש בכל"י ומלאכת מחשבת שז"ש אלה הדברים אשר דבר אל כל ישראל אף החשובים הנקראים בשם ישראל אשר בו יתפזרו בכ"ז הוכיח אותם, והצדיק נקרא הולך אחרי ה' כי הוא מקיים ומ"ש אחרי ה' אלקיכם תלכי, וז"ש מוכיח אדם אחרי, אם לא לבד שמוכיח אותן שאין אלקים לנגד עיניהם כ"א גם אדם כזה הנקרא אדם אחרי שהולך אחרי ה' ית' ומחזיק בדרכו, זה ימצא יותר חן וחסד ממחליק לשון שלפחות' הערך ידבר בלשון אחרת ובשפה אחרת ולגדולי הערך שלהם יחניף אף אם ירשיעו ובזה י"ל דברי הנביא בהפטרתנו "איכה היתה לזונה קריה נאמנה וגו' כספך היה לסיגים סבאך מהול במים שריך סוררים", כי דרשי חז"ל אקרא צרור הכסף לקח בידו אלו הצדיקים שנקראו כסף. ונאמר שתו ביין מסכתי שדברי תורה ומוסר נקראו יין משמחי לב. ומי שמוכיח בשוה לרם ונשא כפחות ושפל הוא נותן יינו המשמח אלקים ואנשים בלי שום תערובת המחליש כחו, אבל המחליק לשונו לדבר בשפה אחרת אל הגדולים מאשר ידבר אל הקטנים זהו מחליש כח יינו ומשבר כחו ע"י שמערב בתוכו מי החנופ' מים הרעים עד שגם יינו יפיג ריחו וטעמו לא יעמוד בו, וז"ש כספך אלו הצדיקים המה היו לסיגים כי זהבם הטוב מעורב

בפסולת ע"י שסבאך הוא משקה הטוב יינו של מוסר ותורה הוא מהול ומעורב במים ועי"כ שריך סוררים. ומ"ש עוד "צדק ילין בה ועתה מרצחים" פי' בכלי יקר דבר נחמד עפמ"ש דקיי"ל בדיני נפשות גומרין לזכות בו ביום ולחובם מלינין עד למחר, והמה עושים להיפך שצדק והוא לזכות המה מלינים את הדין אבל ועתה תיכף ומיד גומרים את הדין מרצחים אם הוא לחובה עיי"ש דבריו כי נעמו. ועפ"י דרכו בקודש נ"ל עפמ"ש בפ' נח כי "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" כי נאמר "אדם יסודו מעפר וסופו לעפר בנפשו יביא לחמו" ירמוז על הדור הזה אשר כל יגיעתו ומטרת חפצי הוא להשיג כל מחמדי תבל ושבתם ומנגינתם כל היום לאסוף סגולת מלכים ורק אל הארץ יתנו עיניהם לאכול מפריה ולשבוע מטובה, אבל בשביל הדברים השמימים אין כאן תשוקה ונוסף, ע"כ אחרי שרק עפר לחמם ויסודם אשר ממנו יצאו וסופם ותכליתם אשר אליו ידרושו הוא רק העפר הגשמי, ע"כ אם גם שהתוה"ק תעמוד לנגדם ותאמר כי בנפשם הוא פרנסתם באיסור ע"י חילול ש"ק וכדומה, בכ"ז אחרי שרק על העפר והגשמיית יתלו עיניהם, ע"כ גם במחיר לתת נפשם לשחת יביאו לחמם, ע"כ גם הם מסננים את נפשם וחייתם למען יוכלו הרבות לאכול בשר לשבעה בשביל שעיקר מגמתם הוא העפרי, אבל באמת לא יעשה כן בישראל שנאמר ונשמרתם לנפשותיכם שאסור לאדם להביא א"ע לידי סכנה למען יגיע על ידו לתענוגי הבשר, אבל רק בעת אשר הנשמה היא בסכנה שתביא לידי חטא וזוהמא אז צריך להשליך חייתו מנגד עבור קדושת נשמתו כמו בג' עבירות שהחיוב בהם יהרג ואל יעבור, וז"ש "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו" אין אתם רשאים להתאוות לאכול בשר ולמסור עבור זה נפש ודם האדם לעלות הרים ולירד תהומות ולשפוך דמים כמים עבור שתגיעו לאכילת בשר. ואך אז את דמכם אדרוש שהש"י דורש ומבקש ממנו שגם את דמינו נשפוך אם הוא "לנפשותיכם" דבר המגיע אל הנפש והנשמה שלא תכזק, עבור זה רשאים אנו ומצווים לשפוך דם, אבל למסור נפש עבור אכילה בשר כן לא יעשה בישראל, ולפ"ז אם בא האדם לעשות מצוה ולמסור נפשו בעד התוה"ק אינו רשאי להחמיצה ולחשוב מחשבות טרם יעשנה כ"א ימהר לעשות אותה כמו שעשה פנחס בקנאו קנאת ה' צבאות וכמ"ש לעיל פ' ויקרא "כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ" ע"ש, אבל אם צריך האדם לפעמים לעשות עבירה אף שהיא לשמה ואחז"ל גדולה עבירה לשמה, בכ"ז צריך להתביק הדק היטב טרם יעשנה, ע"כ אמר הנביא שהם עשו להיפך כי בבואה לעשות צדק אז לא החישו מעשיהם כ"א ילין בה הרבי לחשוב מחשבות ורעיונות על משכבם סליקו בטרם עשותם אבל ועתה בלי שום התבוננות כ"א במהירות נמרץ היו מרצחים: מול סוף - במסורה

הביאה בעה"ט, מול סוף, מול את בני ישראל שנית, י"ל עפמ"ש במק"א לפרש מאז"ל שלא מלו בני ישראל במדבר מפני שלא נשבה להם רוח צפונית, היינו כיון שטעם המילה הוא להתיש כח היצה"ר, ע"כ במדבר שהצפוני הוא היצה"ר הי' רחוק מהם לא הוצרכו למילה עיי"ש. והנה כ"ז אי טעם המילה הוא להתיש כח היצר אבל אם המצוה למול הוא בלי טעם ותכלית הנז' רק דהוא מצוה בעצמותה וחק בשארו שם גזרת מלך כשאר המצית אז אנחנו לא נדע מה נעשה לאבותינו במדבר שלא מלו, וז"ש מיל סוף ג המילה אינה מצוה עצמיית לבד, כ"א יש לה סוף ותכלית להתיש כח היצה"ר (ובעוללות אפרים פירש ג"כ מול סוף מלשון סוף וקץ). וע"כ מול את בני ישראל שנית שלמדו רז"ל מזה שבמדבר לא מלו:

בין תפל ולבן - פרש"י הוכיחו על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן שנאמר ונפשנו קצה בלחם הקלוקל. צריך להבין דמשמע שע"ז נתרעמו על שהי' המן לבן, ומאי איכפת להו בזה להבינו אל מראהו, ונראה כלפי שאז"ל שהמן כל טעמים שהיו רוצים היו טועמים בו ואפ"ה לא הי' נוח להם בזה כדאיתא ביומא דף ע"ד שאמרו אינו דומה רואה ואוכל לאינו רואה ואוכל. והנה מראה הלבן הוא מראה היסודי (גרונד פארבע) שעלי' יצטיירו כל המראות כידוע. ע"כ תפלו על המן שהוא לבן כלומר שאין בעצמו שום טעם נרגש רק הכל לפי רצון ומחשבת הטועם ובזה לא נחה דעתם. והנה רש"י פי' לחם הקלוקל שהוא מכניס ואינו מוצא והוא ג"כ מהאי טעמא שאם הי' מזון בעצמו אז הי' דבר גשמי והי' יוצא החוצה כמו כל מאכל גשמי, אבל אחרי שהי' רק לחם אבירים שמעצמו לא הי' מזון רק ע"י מחשבת האוכל נעשה למזון ע"כ דבר רוחני נדבק בהם ולא יצא החוצה, וז"ש שתפלו על המן שהי' לבן כלומר שדומה למראה ההוא שהוא רק היסוד ככל המראות כן הי' המן רק היסוד לכל המזונות שירצו לטעום בי, וע"ז מייתי רש"י ראי' שהרי אמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל שמכניס ואינו מוציא והוא מטעם הנ"ל לפי שאיננו מזין בעצמו, ששארי מאכלים הם מאכלים בפ"ע ואין צורך למחשבת האוכל שיהי' טעמו בו, אבל המן אף שהוא הי' העיקר הלא הוא בעצמו לא הי' עדיין זן ומפרנס רק בהצטרף לזה מחשבת אוכל אל המן נעשה אוכל. ומדוקדק בזה היטב לשון שתפלו על המן עיי' ש"ח שנדחק, ולהנ"ל ברור מילולו ע"ז נתרעמו שתפלו על המן מלשון נופל שהם הוצרכו להיות תפל וטפל אל המן והטעם אחרי שהוא הי' לבן ורק בהצטייר עליו מחשבתם נעשה מזון כנ"ל:

ה' אלקינו דבר אלינו בחורב לאמור רב לכם ובת בדר הזה פנו וסעו לכם וכו' מ"ש דבר לשון קשה ולאמר שהוא לשון רכה וכיו"ב מדקדק אוה"ח בכ"מ. ועוד אמרו ה' רחמים

ואלקינו דין לרא' לרמז על חורבן בית קדשנו ותפארתנו אף שהוא למורת נפשנו ורוחנו מבליגי עלי יגון כי הרס ה' ולא חמל את כל נאות יעקב. מ"מ אחרי ידענו כי כאשר ייסר איש את בנו כן ה' אלהינו מייסרנו אלקים חשבה לטובה להגלותנו מפני חטאתינו למען אשר בצר לנו נקרא אל ה' ונשוב אליו בלב ונפש ולא נשמע עוד לקול היצר סוכן בנו המסית ומדיח אותנו מאחרי ה' כ"א נוסיף לשמוע בקול ה' אלקינו ואז נשוב לציון ברנה. והנה היצר נקרא הר שזה אחד משמותיו כאז"ל צדיקים נדמה להם כהר, וז"ש ה' אלקינו רחמי ה' כי לא תמו הם כלולים בדינו הקשה אשר גזר עלינו בחורב להחריב ולשומם בית תפארתנו, והתכלית הוא לא לרעתנו כ"א לאמר באמירה רכה המשברת גרם החטאים וכרוזא קרא בחיל בקול גדול שרב לכם שבת בהר הזה שכבר הרבה יותר מדאי ישבתם בשלום ובשלוה עם ההר הזה הוא היצה"ר וכבר בא מועד שתפנו ותסעו מההר הקשה הזה ותבואו לכם, כמ"ש המפרשים על לך לך כי החוטא איננו אצל עצמו כ"א יצא ממחיצתו ע"כ אני אומר לכם שתפנו ותסיעו עצמכם מן ההר ותבואו לכם:

ואומר אליכם בעת ההוא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם ה' אלקיכם הרבה אתכם דקדק רש"י בקושי מלת לאמר, ונ' כי משה רבינו רצה להוציא מלבם שלא יחשבו שגדולת וחכמת משה הגביה אותם למעלה עליונה שהם לע"ע כ"א רק לה' הגדולה הוא ית' הגביהם על מרומי המעלות והמדות, וז"ש ואומר אליכם בעת ההוא לאמור שתאמרו אתם ותודו בזה שלא אני הגבר אשר ינטל וינשא אתכם כי לא אוכל לבדי בלי עזר ממרומים לנשא אתכם ורק ה' אלקיכם הרבה אתכם הוא נשא אתכם על כנפי נשרים ותרבו ותגדלו: ה' אלקיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרוב ה' אלקי אבותיכם יוסף אליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם. י"ל עפמ"ש לפרש פ' שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם שרק אז יוכלו ישראל להרים ראש כפי' המדרש, אם נשארו למשפחותם בלא עירוב אומות אחרות וע"פ הקדמת הזוה"ק שאף שישראל העם המעט מכל העמים מ"מ אחרי שלא התערבו בגוים כמו שאר אומות שהתערבו זה בזה ע"כ לפי ערך זה הישראלים הם באמת יותר מאוה"ע, והארכתי מזה לעיל פ' במדבר והנה ככבים יש הרבה אבל אף שלע"ע נודע מניינם ע"פ חכמת התכונה בכ"ז לא ידענו מספר כולם חדשים לבקרים מוצאים חכמי התכונה ככבים חדשים אשר לא שערום התוכנים הקודמים, וגם האומה הישראלית כל עת ועת יתרבה ערכה ביותר נגד האומות, כי האומות כל עוד שיוסיפו בשנים יגדילו התערובות ביניהם ונגרע ערכם וישראל לבדד ישכון ובגוים לא יתערב נמצא שבכל יום ויום יוסיפו וירבו בישראל בערכם נגד האומות המתערבים, וכ"ז אם ישראל לא יתערבו בגוים אז

הגוים בכל יום מתמעטים ע"י שמתערבים ביותר וישראל אשר לא יתבולל בעמים בכל יום מוסף והולך בריבוי נגד אוה"ע, ח"ש ה' אלקיכם הרבה אתכם ואף שאתם לע"ע רק המעט מכל העמים בכ"ז והנכם היום ככוכבי השמים לרוב, כמו שהככבים בכל עת ושעה יוודע יותר ריבויים כמו כן ישראל, אבל רק אם ה' אלקי "אבותיכם" אם גם לעתיד ישכון ישראל בדד עד שלדור דורות נוכל לומר עליהם שה' הוא אלקי אבותיהם, ואם כמו עתה אין אתם מעורבים בגוים כמו כן לעתיד אז יוסף עליכם ככם כמו שאתם עכשיו בלא תערובות, אלף פעמים, וכ"ת למה לא יהיו ישראל רבים בעצם ומדוע רק בערך אל האומות כנז' הלא לקללה תחשב להם לכאורה שהם מתי מספר, אבל באמת ברכה היא להם כי מורים אף שהם מעטים בכ"ז הם חיים וקיימים לדורי דורות ע"י כח התורה המעמידם חי, וז"ש ויברך אתכם כאשר דבר לכם אף שדבר לשון קשה שיהיו רק מעט זה גופי' לברכה:

הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם ואשימם בראשיכם- פרשי"י מנאן שאשמם של ישראל תלוי בראשיהם, והטעם מפני שהי' להם להוכיח, וכי יאמרו הראשים שגלוי וידוע להם שיקוצו בתוכחתם זה א"א אחרי שהם בעצמם בחרו בראשים שלהם ולמראית עיניהם הרימו בחור מעם והושיבוהו על כסא משפט ודאי שרוחם נוחה מהם א"כ בודאי ישמעו לקול המוכיח, ואם בכ"ז יהי' הראש כמחריש וכאלם לא יפתח פיו תוכחות אז הקולר תלוי בצוארו, ע"ש התחכם משה רבינו ואמר להם לא שאני אבחר לכם ראש וראשון שלא ברצונכם עד שאח"כ תאמרו שהאיש אשר מניתיו על העדה לא מצא חן בעיניכם ע"כ תפרעו כל עצתו ותוכחתו לא אביתם, לא כן הוא, אלא הבו לכם אנשים אתם בעצמכם תבחרו אותם ואני אשימם לא לפי דעתי ומחשבתי בלבד רק בראשיכם ראשכם ומחשבתכם יסכים לזה, ובהיות כן שאתם תבחרו בהם וראשכם ומחשבותיכם יסכימו להתמנותו ע"כ אשמם של ישראל תלוי בראשיהם כי אין להם התנצלות שע"כ לא הוכיחו בידעם שלא ישמעו לקולם כנ"ל. וי"ל בזה ד' המדרש "ישראל חטאו בראש שנאמר נתנה ראש ונשובה מצרימה ולקו בראש שנאמר כל ראש לחלי וכל לבב דוי" הכוונה כנ"ל אחרי שהם בעצמם מינו עליהם ראשים שנאמר נתנה ראש שאנו בעצמנו נשים ראשים על העדה עי"כ אם הם חוטאים ח"ו, גם הראש ישא חטאו עמם, וזהו הם חטאו יחדיו עם הראש אחרי שנתנה ראש הם בעצמם מנו אותם עליהם, ועי"כ אם כל לבב דוי והם העם שהם לב האומה גם הראש לחלי ולמ"ל מתנחמים בראש שנאמר ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם:

לא אוכל לבדי שאת אתכם וגו' איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם כפל הלשון ג"ל עפמ"ש רז"ל בפ' אלופינו מסובלים סובלים אין כתיב כאן אלא מסובלים שקטנים סובלים את הגדולים, כי לא די שהמנהיג ינהיג בתבונת כפיו את העם כ"א צריך שגם הם יסבלו עמו ויהיו מסייעים שיש בהם ממש עד שהוא נישא מהם, וע"כ נאמר באליהו ז"ל "רכב ישראל ופרשיו" להורות אף שרוב פעמים הוא דומה לרכב המנהיג את העגלה בכ"ז לפעמים הוא מונהג מן העם עד שדומה לפרשיו המונהגים מן הרכב כמ"ש לעיל פ' מסעי וז"ש לא אוכל לבדי שאת אתכם שרק אני לבדי אשא ואנטל אתכם מבלי שתסייעו גם אתם לפעמים שאת גם אותי, אבל איכה אשא לבדי רק באופן זה אפשר לי לשאת אותם אם גם אתם תטרחו ותשתדלו, עשאכם שגם אתם תשאו אותי, וריבכם שגם אתם תריבו לה' אלי אז אוכל שעת:

לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדול תשמעו לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלקים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו - י"ל עפמ"ש הכרת פניו ענתה בו כי הפנים הוא מראה הנפש וכל רגשות הנפש יתראו החוצה הן לטוב או לרע הפנים הוא עד נאמן להמון התרגשות אשר הלב מלא מהם עד שהיו כבר בימי קדם חכמים שהעמיקו והרחיבו חכמת הפיינאמיע ושפטו בדעתם שידעו לשפוט מישרים על תכונת בן אדם אם לשבט אם לחסד ע"י הסתכלות על פרצוף פנים שלו, אבל באמת לא קלעו אל המטרה מבלי לחטוא וא"א לסמוך על הכרה זו כי הן אמת הם ישנם בלבם של אדם הרגשים עצומים בענייניים נכבדים אז ישליכו ניצוצי זהרם על פניו החוצה אבל בדברים שאינם נכבדים כ"כ לאדם ואינם חשובים כ"כ בעיניו לא יתרגשו כ"כ עד שיתראה החוצה, ועוד שרק באדם פחות הערך נוכל לדון מברו על תוכו ופנימיותו אבל האדם הגדול המשכיל הוא ימשול בעים רוחו שלא ישלוט על מראית פניו, כמאמר החסיד, הפרוש צהלתי בפניו ודאגתו בלבו, וגם הדיפלאמאט המהולל טאלייראנד אמר שהלשון ניתן לאדם להצפין בה מחשבותיו ומכל שכן שיוכל החכם לשלוט ברגשותיו שלא יפעלו על ראות פניו, ע"כ אמר הכתוב לא תכירו פנים במשפט אל ידמה הדיין בנפשו כי ישפוט מישרים לקרוא מעל הכרת פני הבע"ד אם הצדק עמו או לא, כי לפעמים הדבר אשר עליו הם דנין הוא קטן מהכיל שלא יפעל על מראה הפנים ולפעמים אף אם הדבר נכבד בכ"ז הנידון הוא אדם גדול שידע למשול ברוחי לבלתי עשות רושם הנראה על פניו. וז"ש ע"כ אמרתי שלא תסמוך על הכרת פנים במשפט שתענה בי צדקתו או כחשו כי כקטן כגדול תשמעון לפעמים הדבר קטן הערך ולא יפעול ולפעמים האדם הוא גדול וג"כ לא יתראה על פניו. ובאמת האדם יראה לעינים ורק ה' יראה ללבב ובוחן כליות

וקרב. ע"כ אם גם הדיין ע"פ הכרת פניו יסבור לזכות ולחייב ובכ"ז הדין תורה אומר להיפך לא יהי' הדבר הזה רחוק בעיניו ויירא אולי טעה בדיני המתנגד למראה עיניו אשר ישפוט מהכרת פניו כי יסמוך על הש"י אשר צוה את דברו חק נתן ולא יעבור ע"י משה עבדו וע"כ מה שהוא רחוק בעיניו הטועים יהי' לקרוב. וז"ש לא תגורו מפני איש. אם חתכתם את הדין לזכות או לחייב ופני איש הוא מורה להיפך מאשר גזרתם ע"פ חוקי התוה"ק לא תירא פן טעיתם, כי ידוע תדע שהמשפט ודין תורה לאלקים הוא ורק הוא בוחן גנזי נסתרות ויודע מה בלבי של אדם אבל כל האדם כוזב אם למראה עיניו ישפוט וע"כ הדבר אשר יקשה מכם שסותר הכרת פניכם לדין שחתכה התורה וע"כ הדין הזה הוא רחוק בעיניכם, תקריבון אלי ושמעתיו עי"ז תקרבו אותו אל השכל בידעכם נאמנה כי אני שמעתיו מפי הגבירה ית"ש ובודאי הדין דין אמת לאמתו והכרת פנים שלכם לא מעלה ולא מוריד: ראה נתן ד' לפניך את הארץ עלה רש כאשר דבר וכו' אל תירא ואל תחת, כי אחרי שארץ ישראל ירושה היא מאבותינו כמ"ש זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה א"כ לא הי' מן הצורך ללחום מלחמה לרשת אותה כמו שא"צ בעד נחלת אבות, אלא שהקב"ה צוה להם בכ"ז שיעברו חלוצים ומזויינים כדי שבימים הבאים כשיבואו ללחום מלחמת הרשות ארץ לא להם יהיו מלומדים בתכסיס מלחמה ע"כ צוה אותם גם עתה להלחם כדרך אנשי מלחמה אף שלא הי' מן הצורך, וז"ש ראה נתן ה' לפניך את הארץ והיא כבר שלך מאז ומקדם ובכ"ז צויתיך עלה רש תירש במלחמה את העמים היושבים בה והטעם היא שתהא מורגל ללחום ביום קרב ולעתיד לא תירא ולא תחת:

אנה אנחנו עולים אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו ערים גדולות ובצורות בשמים, וכתב רש"י ז"ל דברו הכתובים בלשון הבאי ונראה עפמ"ש לעיל לפרש הפ' ארץ אוכלת יושביה כי א"י הקדושה לא תקבל אנשים בלח בעלי מעלות רמות ונשגבות כמ"ש ולא תקיא הארץ אתכם וגו' והעם היושב בה צריך לילך תמיד מעלה במדרגת השלימות ע"כ אמרו ארץ אוכלת ומכלה היא את יושביה הרוצים לישב בשלוה ולא להוסיף בכל יום במעלה בקודש. ופירשתי ג"כ מאז"ל אתם בכיתם בכיי' של חנם היינו חנם בלי מצות כי לא רצו לקבל עליהם קדושת א"י ורוב המצות התלויות בה עיי"ש. ולראי' שא"י מקודשת יותר משאר ארצות שמצינו שארז"ל על פ' בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר שאמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה ומסתמא יש ג"כ א"י של מעלה מכוון נגד א"י של מטה, וכמדומני שנמצא כן בספרים, מה שלא נמצא כן לכל הארצות שיהא כנגדם ארצות בשמי מעלה רק קדושת א"י גרמה שא"י שלמעלה מכוון נגד שלמטה, וז"ש אנה אנחנו עולים א"א לנו לעשות כ"כ במעלה

עליונה כי אחינו המסו את לבבנו באמרם עם גדול ורם ממנו, שממנו ומעצמינו צריך להיות עם גדול ורם ונשא במדרגה העליונת האפשרית אם אנו באים לארץ הקדושה ואין בחפצנו ויכלתנו להגבוה עוף כ"כ כמלאכי עליון שיהי' אנחנו בצדקותינו הנפלאה עם גדול ורם. וראי' לזה שא"י היא מקודשת כ"כ שהרי ערים גדולות ובצורות שישנם שמה לא לבד על הארץ מתחת הנה הנם כ"א גם בשמים ממעל מכוונות כנגדן מכון לשבתו ית' ע"כ א"א לנו לעלות:

גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם יהושע בן נון העומד לפניך הוא יבוא שמה כי רמב"ן ז"ל אף שמרע"ה לא מת בחטא מרגלים כוונתו לרמז על חטא מי מריבה כי חושב כל הסבות שמנעו ביאת הארץ עיי"ש. ואכתי לא ידענא רמז בקרא על חטא מי מריבה, ונראה אחרי שלרוב המפרשים חטאו של משה במי מריבה הי' על שאמר שמעו נא המורים ודבר אתם קשות, ואחרי ידענו כי דיבור בכ"מ לשון קשה ואמירה לשון רכה, ז"ש גם בי התאנף ה' בגללכם "לאמר" על שהי' לי לומר לכם בלשון רכה אימרי יאה ולא עשיתי כן זה חטאי ופשעי, אלא דיש ע"ז התנצלות ע"ד אז"ל ת"ח דרתח אורייתא מרתחא לי', רק כ"ז באיש בינוני אבל במרע"ה אשר ירום ונשא וגבה מאד מכל האדם ע"כ סביביו נשערה דקדק עמו הקב"ה. ועוד אחרי שהוא הי' עניו ומעביר על מדותיו לא הי' לו לקצוף ולהתעבר על ישראל ע"כ גדול עונו מנשוא לפי ערכו הרם. ולזה אחרי שהקדים התאנף ה' בי לאמר הוסיף לפרש |גם אתה" אחרי שאתה קטן בעיניך עד שאתה רק גם וטפל ע"כ לא הי' לך לקצוף. ועוד לפמ"ש לפרש פ' וישח אדם וישפל איש, בשביל שמרע"ה הי' עניו ביותר ע"כ כבד עליו לרעות את עם ה' כי צריך לנהוג נשיאותו ברמה לזרוק מרה בתלמידים ע"כ אמר הש"י גם אתה אחרי שאתה עניו ביותר לא תבוא שם כ"א יהושע העומד לפניך אשר לא יסיג לאחור מפני עניוות כמוך כ"א הוא עומד לפניך הוא יבא שמה. ועוד לפמ"ש בביאור המאמר אם הרב דומה למלאך ה' צבאות שהוא עומד ואינו מבקש להלוך קדימה אז יבקשו תורה מפיהו כמש"ש על מעשה דהלל שהי' הולך לגמול חסד עם נפשו עיי"ש. ע"כ מרע"ה שמגמתו היתה להלוך מעלה למעלה בקודש לא יוכל להיות ראש ומורה אבל יהושע עומד לפניך שהוא עומד ואינו רוצה להלוך הוא יבא שם:

ותשובו ותבכו לפני ה' ולא שמע ה' בקולכם ולא האזין אליכם. יכתב הרמב"ן ז"ל שע"כ לא הועילה תשובתם מפני שהי' גז"ד שיש עמו שבועה ואינו נקרע. ול"נ אחרי שלא שבו רק מיראת העונש ע"כ לא נתקבלה תשובתם וכ"כ בספורנו ואף שהיו הרבה מהם שבודאי שבו בלב ונפש בכ"ז מאחר שהיו בתוכם גם השבים רק מחמת יראה וגם הי'

גז"ד שיש עמו שבועה ע"כ בהדי הוצא לקי כרבא ולא שמע לקולם. וידועים דברי מדרש פ' האזינו האזנה היא מקרוב ושמירה מרחוק. והנה מי שצועק ובוכה לפנים ולבו בל עמו ולא נשמע רק קולו אבל הוא עצמו לא נשמע כי רק מן השפה ולחוץ ידבר לא כן מי שדבריו יוצאים מלב נשבר ונדכה אז לא לבד קילו ישמע כ"א הוא בעצמו וקרוב ה' לנשברי לב ע"כ קרוב ה' למי ששב באמת ולב שלם ורחוק ממי שרק שפתיו אתו ולא מלב יבכה על חטאו, וז"ש ותשובו ותבכו לפני ה' אבל ולא שמע ה' לא הי' קרוב לכם דשייך בזה לשון שמיעה מרחוק כנזכר כי לא רצה לשמוע מה שהי' רק קולכם ולא אתם בעצמכם הבוכים ושבים.

ומטעם זה נמשך שגם לא האזין אף לקרובים אליו ושבים בכל לב עד שהי' יכול להאזין אליכם בעצמכם ולא רק קול דברים בעלמא בכ"ז הסיר אזנו משמיע בעבור שרבים לא נתנו עליו אלא בקולם והי' צריך לשמוע על הרחוק ממנו בכליותיו ועי"ז לא האזין גם לקרובים:

אוכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם כי ד' אלקיך ברכך בכל מעשה ידיך עיי' רש"י ורמב"ן לפרש הך נתינת טעם. ול"נ עפ"מ דדייק למימר תרי זימני מאתם י"ל דרמז למאי דאיפלגו ר"י ור"ל אי בישראל כסף קונה או משיכה ולא מכרעא הלכתא כמאן ואמרינן בבכורות מדישראל בכסף נכרי במשיכה ולמ"ד ישראל במשיכה נכרי בכסף לפ"ז י"ל דקרא דייק כר"ל דבישראל משיכה קונה ולא כסף והיינו דקאמר אוכל תשברו מאתם שהם נכרים וגם מ"ש מאתם בכסף אבל אם תקנו מישראל אין אתם קונים בכסף רק במשיכה. וי"ל דה"ט דישראל מישראל אינו קונה בכסף אחרי שישראל ידע ועמי התבונן כי לי הכסף ולי הזהב נאום ה' א"ל האיך אפשר לומר ע"י שישראל נותן לישראל אחר כסף דמי החפץ יקנה אותי הלא ידע שלא לו הכסף וכל היכא דאיתי' בי' גזא דרחמנא איתי' א"כ לא נתן ולא לקח מאומה כי ממנו הכל ומידו ית' ניתן לו. אבל כשעושה משיכה ומכניסו לרשותו שפיר קונה כיון שהכניסו לביתו וחצרו ויצא מרשות האחר ובא לרשותי, כמ"ש כי"ב בתשובות זקני ח"ס חיו"ד ליישב ד' הרמב"ן ז"ל שאף קודם מתן תורה טרם שגילתה התורה הקניינים בכ"ז כשבא הדבר לרשותו בודאי קנאו עיי"ש סי' ש"י. אף שאינו דומה ממש להתם מ"מ טפי יקנה משיכה מכסף, אבל מגוי שפיר יקנה בכסף אחרי שלגוי בדעתו כחו ועוצם ידו עשה לו חילו ורכושו א"כ אף שלישראל אין כסף נחשב בעיניו לשלו מ"מ כיון שלגוי נחשב שלו אזלינן בתרי'. כעין שכתב המ"ל ה' אישות לענין קידושין אי שוה פרוטה לאשה אף שלאיש אינו שוה עיי"ש. ולפ"ז היינו דמסיימי קראי מאתם תשברו בכסף אבל לא מישראל, ונתן

טעם לשבח בזה כי ה' אלקיך ברכך ואתה ישראל יודע אתה כי רק ברכת ה' היא תעשיר והכסף שלו הוא ע"כ א"א לך לקנות מישראל אחר בכסף רק מאתם תקנו בכסף:
האמים לפנים ישבו בה עם גדול ורב ורם כענקים רפאים יחשבו אף הם כענקים והמואבים יקראו להם אמים כבר האריכו רש"י ורמב"ן מדוע לא יירשו את ארצם.
וי"ל שהקב"ה לא רצה להורישם רק גוים גדולים ועצומים למען הראות חיבתו לישראל כחו ועזוזו, אבל אומות יגעי כח אין מכבודו וכבודם להורישם מפני בנ"י, וז"ש הן אמת שלפנים ישבו בה האמים אומה איומה ונוראה עם גדול ורב ורם, אבל לע"ע כבר סר צלם וכחם עד שגם רפאים כמו בעמק רפאים ינוח והם רפי הכח גם הם יחשבו לע"ע בארץ ההיא כענקים והמואבים לרוב חולשת כחם יקראו גם להם אמים שמטילים אימה על הבריות, אבל באמת אינם כבר גבורים ע"כ לא נאה למלך הכבוד להורישם: היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים- רש"י ציין על תחת כל השמים מלמד שעמדה חמה למשה ביום מלחמת עוג ונודע הדבר תחת כל השמים, והוא דלא כש"ס ע"ז ותענית דיליף לה בגז"ש דתת או אחל, ונראה כי כתיב אשר חלק ה' אותם לכל העמים שאוה"ע יראים מהשמים וכל צבאם כמ"ש מאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה, אבל כשרואים שהצדיק גוזר על השמש וירח אז תחת אשר מתחלה יראו את השמים ראו כל עמי הארץ את הצדיק כי שם ה' נקרא עליו ויראו ממנו, וז"ש היום הזה אחל תת פחדך ויראתך שייראו ממך, תחת במקום אשר יראו ורהו עד עתה מפני כל השמים, ויהי' תחת כמו עין תחת עין וכדומה הרבה:
בדרך בדרך אלך לא אסור ימין ושמאל אוכל בכסף תשבירני הך כפל לשון בדרך בדרך נ"ל כי אם חיל עם רב הולכים דרך ארץ בודאי יש לירא שלא יזיקו השדות והכרמים דרך הילוכם ע"כ טוב אם רק דרך המלך ילכו לא יסירו ימין ושמאל בשדות וכרמים והיו למרמס. אבל כשהם באים לעיר טוב יותר שיסורו בבתים ובאכסניות לקנות בכסף כל צרכם ויהנו מהם אנשי העיר. וז"ש בדרך כ"ז היותנו בדרך אין מקום לקנות מאומה מאנשי ארצכם אז בדרך נלך לא נסור ימין ושמאל. אבל כשנבוא לעיר לא רק בדרך נלך לבלתי ללון שם להנות אתכם כ"א אוכל בכסף תשבירני:

החדש על פרשת ואתחנן

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר בספרי הובא גם בילקוט. אפשר שהי' משה מבקש מלפני המקום שיכנס לארץ והלא כבר נאמר כי לא תעבור את הירדן הזה אלא משל למלך וכו' כך משה הי' מחבב דברי המקום ומבקש מלפניו שיכנס לארץ. י"ל שאף

שידע מרע"ה שלא תתקבל תפלתי מאחר שהי' גז"ד שיש עמו שבועה בכ"ז אם הי' שותק מלהתפלל היו אומרים שלא נחשב בעיניו למאומה מעלת ישיבת ארץ הקדושה כמו במשל הנ"ל שאמר העבד לאחר שגזר עליו האדון שלא ישתה יין ל' יום אמר איני טועמו אפילו שנה בזה הראה שבמה נחשב הוא בעיניו. אבל מרע"ה רצה להראות לדורות שחשוב וספון בעיניו עד למאוד ישיבת אה"ק ע"כ אף שידע בנפשו שלא ישמע תפלתו בכ"ז הרבה להפציר והראה בזה מעלת וחשיבות אה"ק. וידוע שלשון התפעל מורה על פעולת מתדמה שאיננה בעצמותה כן כמו יש מתעשר ואין כל. ע"כ רמז מרע"ה שלא היתה תפלתו בעצם כדעת כל המתפללים המקווים שצעקתם ישמע ה' ויושיעם כ"א רק נראיתי כמתפלל. וזהו ואתחנן אל ה' נראה לפנים כאלו אל זה התפללתי שאזכה ליכנס לארץ אבל באמת לא כן היא אלא כוונתו בזה לאמר. ובמדרש לאמור לדורות. כדי שהדורות ילמדו מזה גידל מעלת ארץ הקדושה. ואפשר להעמיס זה בדברי המדרש הובא בנחל קדומים. "אמר משה לפני הקב"ה אתה אמרת לא"א קח נא את בנך ולסוף החלפת אותו באיל אף אני אומר אעברה נא". כי מ"ר רצה להורות בתפלתו כנ"ל את מחשבתו וכוונתו הטהורה ליכנס לארץ וסובר שמחשבתו תחשב לו לצדקה כמעשה ממש ומנא ידע את זאת אם לא שלמד מא"א שגם בו לא היתה אלא זכות המחשבה להקריב את בנו יחידו ובכ"ז אף שלא בא לידי מעשה נחשב לו כמעשה. ע"כ קוה מ"ר שגם מחשבתו כמעשה תהיי:

ואתחנן אל ה' - פירש"י אע"פ שיש לצדיקים לתלות במעשים טובים אעפ"כ אינם מבקשים אלא מתנת חנם. כי על המעשים הטובים אף שא"א לבקש שכר כמ"ש ולך ה' החסד כי אתה תשלם כי מי הקדימני ואשלם גם אולי לא נעשו בכוונה רצוי' בלתי לה' לבדו. מ"מ הי' להם עכ"פ לתלות במעשיהם הטובים. אבל ארז"ל ישב אדם ולא עבר עבירה נחשב לו כאלו עשה מצוה. וכתב המד"ש על המשנה הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות שזהו בודאי נקרא רק מתנת חנם עיי"ש דפח"ח. והנה אף שעל עשיית המצות אינם מבקשים שכר מ"מ על המנע מעבירות שהוא מתנת חנם שואלים. ומסיים רש"י לפי שא"ל וחנותי את אשר אחון. הוא נתינת טעם להקודם כי מי הקדימני ע"כ על כל המצות א"א להם לבוא על שכרם כי וחנותי כבר מאז ומקדם את אשר אחון:

עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וגו' וראה בעיניך כי לא תעבור את הירדן הזה - ובמדרש מפני מה את משה בחו"ל כדי שיעמדו המתים שבחו"ל בזכותו" הכוונה כי ראה הש"י שישראל יפוזרו לבין האומות וא"כ יטעו אחרי שאבדו את ארצם וחדלו מהיות

גוי וממשלה גם תורתם ח"ו אבדה לנצח, בחשבם שכ"ז שהם בא"י ויכולים לקיים כל התורה כולה אז חובה עליהם לקיימה משא"כ בעת גלותנו אשר אין ביכלתנו לקיים כמה מצות התלויות בארץ כקרבנות וכדומה וכיון שבטלה מקצתה בטלה כולה ח"ו ע"כ נשאר משה רבינו בח"ל ולא זכה לעלות לא"י כדי להראותנו כי לא על הארץ לבדו יוכל האדם להיות יהודי בתכלית השלימות כ"א גם בח"ל מחוייבים אנו לקיים מה שביכלתנו עכ"פ מצות הנוהגות עתה וגם על ידם יכולים להיות שלימים כי מי לנו גדול ממשה רבינו ע"ה, וז"ש עלה ראש הפסגה כלומר הרימה את עצמך וראה העתיד ושא עיניך ימה וגו' כלומר ראה לכל פינות העולם ובכל מקים תמצא תפוצת ישראל הנדחים מארצם ואחרי רואך זאת ראה בעיניך כלומר גם אתה בשכלך ובעיניך תראה כי נאה לך לטובת ישראל שלא לעבור את הירדן. וזהו כוונת הדרוש משה מת בחו"ל כדי שיעמדו מתים שבחו"ל ר"ל אותם אנשים שבלא זה היו מתים בחו"ל מחיי אמונתם בטעותם הנ"ל וע"י זכותו של משה המה חיו חיי נפש שיראו אל מה זכה משה רבינו ואף בהיותו בח"ל ולא נכנס בארץ הקדושה:

ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את הארץ אשר ה' אלקי אבותיכם נותן לכם. יל"ד דפתח בלשון יחיד שמע ומסיים בלשון רבים מלמד אתכם, ונראה ע"פ מאז"ל לא ניתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות' ופירשתי כי לענין מחשבת המצות אין יד כל אדם שוה כ"א איש לפי כלו ותבונתו כאיש כן גבורתו שהאחד יוסיף אומץ ללכת בגדולות ונפלאות יותר מחבירו קבל רוח יתירא דאית בי', אבל לעשות המצות בפועל כל העם יעשו יחדיו חוקה אחת אין הבדל בין חכם לאשר איננו מבין, זהו צירוף הבריות שכולם מצורפים חלק נחלה להם בשוה. והנה שמע הוא לשון הבנה ע"כ אמר ועתה ישראל העם החשובים ביותר כמ"ש בכל"י ר"פ דברים שמע אל החוקים ואל המשפטים אתה הבחור מעם תוכל לשמוע ולהבין את החוקים אבל לכלל ישראל אני אומר אשר אנכי מלמד אתכם לעשות, עליכם מוטל רק חיוב העשיי' אף אם לא תשכילו להבין, כי לא המדרש עיקר אלא המעשה. וכ"ת למה לנו כלל אף לחכמים ונבונים לידע טעם המצות הלא אף לגדולים די אם ידעו שה' צוה אף אם יחדלו להשכיל בטעם הציוי, אבל אחרי שאבותינו מעולם קיימו את התורה טרם ניתנה כי הם הבינוה וחקרוה עד היסיד בה כאז"ל שני כליות של אאע"ה היו נובעות לו כמעיין חכמת תוה"ק ובהיות שישראל לא זכו לנחול את הארץ רק באשר נשבע ה' לאבותם לתת לבניהם אחריהם ואם הם לא יבינו מאומה מטעמי המצות ואבותינו היו כמעין המתגבר בחכמה ודעת א"כ לא יהא שום חיבור ודיבוק

בין אבות לבנים ויפסק החבל המקשר אותם ולא יהיו ראויים להיות תחת אבותיהם ע"כ עכ"פ הגדולים והחשובים צריכים שימלאו דעה ובינה והשכל בלימודי ה' ועי"ז הקשר המחבר אבות לבנים היא של קיימא, וז"ש על כן אנכי מצווך שעכ"פ ישראל החשובים צריכים לשמוע ולהבין בלימודים למען תחיו וגו' אשר ה' אלקי אבותיכם נותן לכם וכיון שלא בכוחכם תירשו את הארץ כ"א בעבור אבותיכם ע"כ צריכים אתם להיות ראויים להקרא בנים לאבותיכם וזה רק ע"י שמיעה והבנה כמו הם: ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום י"ל עפמ"ש "כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקיים וכל כנסיה שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים", וצריך להבין הלא יש כמה תכליות נכבדות בעולם אשר בעבורן יתחברו ויתכנסי בני אדם לאגודה אחת ומדוע לא יתקיימו אף שמצווים אנו ועומדים לקיים בכל דרכיך דעהו שכל מעשינו יהיו לש"ש וכי בשביל שאין מקיימים דבר זה יוכרח שתתפרד החבילה, אבל באמת טעם הדבר עלה אחרי שאז"ל כל אהבה שתלויה בדבר בטל דבר בטלה אהבה" וכיון שאין לך שום דבר בעולם שיתקיים לנצח כ"א כל הדברים יגעים ואובדים זה במוקדם וזה במאוחר ע"כ כל כנסיה שתלתה תכלית אגודתה על ארץ יסודה ורק עניינים ארציים שמה לה למטרת חפצה ע"כ בביטול הסיבה יבטל המסובב, אבל הכנסיה אשר שמה על דגלה את שם אלקים חיים ומלך עולם אשר הוא לבדו יחי' לנצח נצחים וכמו שהוא ית' חי וקיים כן הכנסיה אשר תסתופף בצלו תחי' לעד. והנה באוה"ח דקדק דהי"ל למימר ואתם דבקים מאי הדבקים דקאמר. ולהנ"ל ה"פ ואתם הדבקים רק אתם תקראו דבקים ומחוברי' שלא תפרדו לנצח אם תאמרו לדבק טוב לשמים שכניסתכם לש"ש ורק בה' אלקיכם אם תתחברו לש"ש אז תקראו דבקים באמת. אבל אם תתאגדו ותתחברו לתכלית אחר לא תעמוד חברתכם לעד אחרי שכל דבר הנמצא בעולם לא יחי' לנצח רק היום כאן ומחר בקבר, ע"כ א"א לכנסיה שנתחברה עבור דבר אפס וכלה שתתקיים ביותר מן הדבר אשר בעבורו נתקשרו, ע"כ נתן טעם שרק ע"כ רק בה' אלקיכם יקרא דיבוק אמיתי ולא הדיבוק לצורך דבר אחר, כי חיים כולכם היום, כל הנמצא במציאות בעוה"ז הוא רק חי וקיים היום אבל לא למחר ואם גם יש מחר לאחר זמן בכ"ז סוף סוף יאסף ומצא קצו ע"כ רק באלקים חיים תדובקו בית ישראל. עוד די"ל עפמ"ש כל מי שיש לו מזונות היום ודואג על מחר הוא מקטני אמנה. ובאמת צריך לבטחון כזה דיבוק גדול אמיץ וחזק בה' שיאמין מאן דיהיב חיי יהיב מזוני ויאמר ברוך ה' יום יום לזה אמר ואתם הדבקים בה' אם תהיו דבוקים בקשר עליון עם עילאה דעילאה ית"ש אז יהא במחשבתכם כאלו אתם חיים רק היום ולא תדאגו ליום מחר:

ואתם הדבקים בד' וגו' י"ל עפמ"ש במק"א לפרש מ"ש כוכב אחד שמו רעה מורה על דם והפכו הקב"ה לדם מילה, א' מטעמי המילה לנטוע האהבה והאחדות בין העם כולו החתומים בחותם אחד ובאים בברית יחד והאחדות הוא מקיים אותנו נגד כל הקמים עלינו ומתנפלים בידים שופכות דם על צאן מרוטה והקב"ה מהפכו לטובה ע"י דם מילה המסבב אחדות בינוני. ופירשתי עוד הפ' ויבואו מדבר סיני ואז"ל שבו ירדה שנאה לאוה"ע ועי"כ ויחן שם ישראל כאיש א' חברים בלב אחד וכ"ז שאחדות בינינו לא יוכלו צוררינו להרע לנו, וז"ש ואתם הדבקים עי"כ שאתם דבקים איש באחיו עי"כ חיים כולכם היום גם היום הזה אף שבכל יום עומדים עלינו לכלותנו בכ"ז ע"י אחדותנו הקב"ה מצילנו מידם:

מסורה ואתם פרו ורבו. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. ואתם הדבקים וגו'. כי באמת אמרו חוש המישוש חרפה הוא לנו אבל קידם החטא נאמר ויהיו שניהם ערומים ולא יתבוששו, כי מי שמכוין במעשה זו לש"ש לקיים מצית פרו ורבו או להעמיד תולדות היא מוציא יקר מזולל וקדוש יאמר לו כמ"ש הראב"ד בס' בעה"נ בשעה"ק ע"כ איש ואשה שזכו שכינה ביניהם והי' הנקלה כנכבד כשארי מצוות שבתורה כמ"ש רז"ל בפסוק ומספר את רובע ישראל שע"ז נסמית עינו של אותו רשע, וז"ש ואתם פרו ורבו אין אתם צריכים לפרוש לגמרי ובכ"ז ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש תקראו אבל בתנאי ואתם הדבקים שהדיבוק והחיבור כמער איש ולויות יהי' בד' אלקיכם לשם שמים:

ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי לעשות כן בחרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה ושמרתם ועשיתם ופירש"י ושמרתם זו משנה ועשיתם כמשמעו. וכ' עפמ"ש קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך, כי לימוד התורה איננו לבד רק מצוה כדי שנדע כדת מה לעשות ולשמור מצוות ה', כ"א גם בשכבר נדע למדי כל מצוות ה' בכ"ז הלימוד בעצמו הוא מצוה כשאר מצוה שבתורה, וז"ש קשרם על אצבעותיך אם גם כבר קשרת את כל דברי התורה על אצבעותיך הם כלי המעשה וכבר ידעת דת ודין להבין להורות בכ"ז אתה מוזהר שלא תפסק מלימודך תכתבם על לוח לבך משם לא ימחו לנצח. הראי' לזה שהרי אף המצות שאינן נוהגות לע"ע בכל זה מחוייבים אנחנו ללומדם כמ"ש כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, אלמא דאין הלימוד רק בכדי לידע לעשות לבד, ואמרו דרוש וקבל שכר, וע"כ ראינו שמ"ר לימד דעת את העם במצות התלויות בארץ אף שידע שהוא לא יקיים אותן בכ"ז הלימוד בעצמו מצוה. ומזה נלמוד כנ"ל שאף שידענו כבר אופן עשיית המצוה בכ"ז לא נחדל לעסוק בתורה יומם

ולילה, וז"ש ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים וגו' אף שאין צריך לעשותם רק בקרב הארץ ואין כאן אצלי לימוד בכדי לעשותו, ובע"כ שהלימוד בעצמו מצוה ע"כ גם אתם תעשו כמוני ושמרתם ועשיתם, ושמרתם זו משנה גם אז לא תפסיקו פומייכו מגירסא אף שכבר ועשיתם לעשות בפועל, והוסיף לאמור כי האומות יונו את ישראל ויאמרו שאנחנו כל דעתנו רק התועלת (פראקטיש) אבל לדבר שאין תועלתו נראה לעין והוא הנקרא (אידעאליסמוס) עבור זה אין לב ישראל מרגיש, ואף שיכולים אנו להכות על קדקדם מלימוד התורה שהוא לנו לחוב היותר גדול ומקודש ולא נצמח לנו ממנו הנאה ותועלת גופני רק רוחני ועיוני ואין לך אידלאליסמוס גדול מזה, בכ"ז יאמרו בגוים שגם מזה בל תנח ידינו רק בעבור תועלת המקווה אחרי שאנו מאמינים שבזכות המצוות שאנו עושים אנו חיים וקיימים כמו שהובטחנו פעמים אין מספר בתוה"ק ע"כ לימודינו בתוה"ק הוא ג"כ בשביל שנדע מה לעשות ונזכה ע"י המצוה לחיי עולם, אבל אם נעשה כנ"ל שגם אחר שנדע כבר בטוב מעשה המצות בכ"ז נכתב את דברי התוה"ק על לוח לבנו וגם מצות שאינן נהוגות עתה גם בהם נחקור ונדרוש אז תאלמנה שפתי שקר הדוברות על ישראל בגאוה ובוז וז"ש ע"כ אמרתי ושמרתם ועשיתם בכוונה הנ"ל כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ורק באופן זה תוכלו להראות חכמתכם אשר יאמרו בגוים רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה ואינם עושים רק בחכמה להכין מכל דבר צידה לחייתם וזהו שרק חכמים ונבונים בהשכל ודעת לעשות בכל מלאכת מחשבת אשר בה יקוו להוציא מחשבתם לרכוש רכוש אל הפועל ורק השכר הוא אצלם במעלה רמה ונשגבה ע"כ לא יתעסקו אלא בחכמות המחיות את בעליהן הנקראות "בראטשטודיען" והם נבונים להוציא דבר מתוך דבר רצוני להוציא תועלתם מן לימוד החכמה אבל בדבר שלמעלה מן התועלת אין להם לב. אבל ע"י הלימוד הנ"ל נסתתמה טענתם:

רק השמר לך וגו' - במשנה דאבות פ"ג. "כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יכול אפילו תקפה עליו משנתו וכו'". הכוונה י"ל ע"פ הפ' בתהלים "נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי". כי האמצעי אשר על ידו לא ישכח את התורה אשר למד הוא שילמוד ע"מ לעשות ואז בכל עת ועת כשיעשה דבר מה וישאל עצת התורה אם נכון לעשות או לא אז לא ישכח פקודי ה' אחרי כי בכל דרכיו עושה ע"פ עצת התוה"ק. וזהו נפשי בכפי תמיד כלומר בכל מעשה ידי אני אזכור גם את נפשי ועי"כ ותורתך לא שכחתי. וזהו כוונת הש"ס עירובין נ"ד. ערוכה בכל ושמורה אם ערוכה היא ברמ"ח אבריו היא שמורה בלבו של אדם. הכוונה כנ"ל אם כל מעשה אשר

יעשה באבריו יערוך ע"פ דרכי התורה אם ראוי ונכון ע"פ דרכה אז הוא שמורה בלבו של אדם. וע"ז נאמר קשרם על אצבעותיך שיקשור דברי התורה על מעשה ידיו. וי"ל בזה מד"ר פ' בחקותי "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד בכל יום הייתי מחשב והולך לבית פלוני אני הולך למקום פלוני אני הולך והיו רגלי מוליכות אותי לבית המדרש". הכוונה כנ"ל כי גם דרכיו האנושים עשה כ"כ בהשכל ובתבונה כנאמר ויהי דוד לכל דרכיו משכיל עד שגם דרכיו האנושים הי' מעריך מתחלה אם ראויים ע"פ דרכי התירה לעשותם וממילא גם רגליו היו מוליכות אותו לביהמ"ד ומעתה הכוונה מבוארת. והנה הטעם שהשכחה מצויה במי שלומד ואינו מקיים הוא על שהדברים אשר לא יושגו ויובנו רק בכח השכל והתבונה נקל לשוכחם לא כן אם כבר עשה מהם מעשה אז לא ישכחהו. וז"ש רק השמר לך ושמור נפשך מאד אם תרצה לשמור את נפשך לא די שתשמור דברים הרוחניי' כ"א גם בלכתך בדרכך אף שאתה עוסק בצרכיך הגופניים צריך אתה בעת ההיא לשמור את עצמך וזהו השמר לך, כי מה שרק בעיניך השכליים ראית ועוד לא עשית מעשה על פיהם אותן הדברים תשכח בקל: השמרו לכם פן תשכחו את ברית ה' אלקיכם אשר כרת עמכם ועשיתם לכם פסל תמונת כל י"ל ע"פ הפסוק כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם ועשיתם פסל תמונת כל ועשיתם הרע בעיני ה' אלקיך להכעיסו, כי עינינו רואות כל המספחת שפשתה בקרב עמינו מקיר המשחת הי' כי מתחלה רצו להתדמות לעמים ולהיות כמוהם אז התערבו בגוים ולמדו מעשיהם לעשות כל אשר לא צוה ה', וזהו אחרי שנושנתם בארץ אז מתחלה ועשיתם לכם פסל תמונת כל אף שלא תהי' כוונתם להרע בכ"ז תרצו להתדמות ולשוות במעשיכם בגוים ההם אשר אתם יושבים בקרבם ולבסוף יסתעף מזה ועשיתם הרע בעיני ה' לא בעבור התדמות כ"א להכעיסו ח"ו. אבל באמת אוולת הוא מי שרוצה להתדמות כי לא יוכל אם גם חוטא וכופר בכ"ז העמים עוד ילעגו לו שהוא ישראל אם גם יעשה כל תועבת ה' מ"מ אע"פ שחטא ישראל הוא בעיניהם והוא ע"י ברית מילה החתום בבשרו אשר אי אפשר להעבירו מעליו, א"כ אחרי שלא יועיל לו להפיק רצון מן העמים למה ימיר כבודו בלא יועיל וז"ש השמרו לכם פן תשכחו את ברית ה' אלקיכם הוא ברית קודש בבשרו עי"ז לא תשכחו שאתם יהודים בכל אופן ועי"כ ועשיתם לכם פסל תמונת כל לא תרצו עוד להתדמות בלא יועיל:

כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך. הכוונה כמו שכל איש יחיד צריך לזכור תמיד את הימים מקדם ימי אבותיו אשר חיו בתורה וביראה ועי"כ יתלהב גם הוא ללכת בדרכיהם, כמ"ש אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא וגו' כמו

כן כל אומה צריכה לזכור תמיד את החליפות אשר עברו עלי' מימי קדם מזה תלמד גם היא לעשות כמעשיהם ותוכל ליקח מוסר משפט ומישרים. וז"ש (הושע ח') "אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו" כי באמת עיקר התורה הוא תרי"ג מצות ובכ"ז מצינו שתרי"ג מצות הן רק מיעוטו מן המיעוט מן התורה וב' וג' יריעות יכילום ורוב התורה הם סיפורי מעשיות וישאל השואל מה בצע לנו מסיפורים אל.

וזהו אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו כלומר רוב התורה היא לנו כמו זר שאין לכאורה שום תועלת ממנה. אבל באמת עי"ז להורות נתן בלבו כי גם הסיפורים שבה הן הם גופי תורה כאז"ל מעשה אבות סימן לבנים כי ממנו ילמוד הדור הבא דרכי מוסר וארחות ישר. וז"ש בפרשתנו "יהי' כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם ואמרת אליו עבדים היינו לפרעה במצרים". ולכאורה יפלא הוא שאל באחת לומר לו המצות והחוקים וע"ז נשיב לו סיפור המעשה איך נתיסדה אומתנו. אתמהה. אבל הוא הדבר אשר דברנו כי באמת לבני הנעורים לא נוכל ללמד להם בפ"א כל המצות כי יהי' עליהם למשא. ע"כ נקדים אצלם ידיעת תהלוכות אומתני מימי קדם למען יראו כי יד ה' הוליכם בכל הדרך. ואחרי אשר מלא את רוחו ע"י ימים שעברו ברוח דעת ויראת ה' אז נוכל להורהו דעה ולהבין שמועת החקים והמשפטים. וזהו שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך החיוב עלינו לחקור תמיד ולהגות בעניינים אשר עברו על ראש אומתנו בימי קדם:

השמע עם וגו' כאשר שמעת אתה ויחי בילקוט.

דו פרצופין הי' הדבור יוצא אחד סם חיים לישראל וא' סם המות לאומות העולם הה"ד כאשר שמעת אתה ויחי אתה שומע וחי ואוה"ע שומעין ומתין. ר"ד אומר כי לא יראני האדם וחי בחייהן אינן רואין אבל רואין בשעת מיתתן וכה"א לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה. הכוונה עפמ"ש ויקר בעיני ה' המותה לחסידיו אנא ה' כי אני עבדך אני עבדך בן אמתך פתחת לאוסרי. כי יד ה' עשתה כל חיי האדם בכל רגע ורגע כל הנשמה תהלל יה על כל נשימה ונשימה צריכים להודות לה' על אשר טוב גמלנו ונתן לנו לחם לאכול ובגד ללבוש איש כמתנת ידו כברכת ה' אשר נתן לו אבל בעוה"ר העולם כל ימי הליכתם על הארץ המה כפויי טובה לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו וישכחו אל מושיעם ויאמרו רק כחנו ועוצם ידינו עושה לנו חיל, ורק בעת צרתם אז יזכרו ראשונות ויודו כי יד ה' עשתה זאת, ע"כ הוצרך הש"י לדכאם עד מות ואז יזעקו אל ה', משא"כ הצדיקים גם בעת טובתם יברכו על הטובה וידעו כי זה היום עשה ה' אם נגילה ונשמחה ע"כ אין צורך להש"י לדכאם ולהמיתם, וז"ש יקר בעיני ה' המותה לחסידיו, והטעם לזה

כי אני עבדך גם אם פתחת למוסרי. וזהו כוונת הילקוט כי האדם הארצי אינו רואה את ה' כל זמן חיותו ורק רואה אותו בשעת מיתתו וע"כ באמת הוא אומר לפניו יכרעו צריכים לדכא אותם היורדים המשפילים עצמם לעפר ואדמה ונפשו לא החיי', וז"ש דו פרצופין הדבור יוצא כלומר בשני אופנים יוכלו לשמוע דבר ה' האחד בסם חיים כנ"ל והב' בסם המות היינו כשהוא ממית אותם אז שומעין קיל דברו ואוה"ע אינם שומעין רק ע"י המות, אבל ישראל זהו לשם חיים, וי"ל בזה מה שנאמר בפ' בלק "נופל וגלוי עינים" גבי בלעם רק כשהוא נופל אז היא רואה יד הגדולה של הקב"ה:

ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים י"ל עפמ"ש "אהבתי אתכם אמר ה' ואמרתם במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי". ופי' כי יש לומר מאהבת ה' את ישראל בחר בם לעם רק מאהבת אבותינו קרבני אליו אך שא"כ גם עשי אחרי שגם הוא כמונו מזרע ריעים האהובים הי' לו להתקרב גם הוא תחת כנפי השכינה, אבל אחרי שרק יעקב בחר לו יה זה הוכחה שמאהבת עצמנו קרבנו אצלו, וז"ש ואמרתם במה יוכח שאהבת אותנו כמו שאמרת אולי הוא רק זכית אבות אשר עומד לימיננו, לזה משיב הלא אח עשב ליעקב וגם הוא זרע קודש מחצבתו ובכ"ז שנאתי אותו זהו עד נאמן שרק אתכם בעצמכם אהבתי. ואמרו חז"ל מאן דאכיל דלאו דילי' בהית לאסתכולי באפי' ע"כ נאמר בלוט אל תבט אחריך ובכ"ז ישראל ראו את היד הגדולה עין בעין נראה אליהם זהו ג"כ אות ומופת שישראל מצד עצמם גם לולי אבותיהם היו ראויים לחיבת הקודש ית"ש, וז"ש ותחת כי אהב את אבותיך ויש מקום לומר שרק בעבור אהבתם זכר חסדו לכם ע"כ ויבחר רק בזרעו אחריו בחר לו רק חלק א' מזרעו ולא את כולם. ועוד ויוציאך בפניו שהיית רשאי לראות את פני האדון ה' בעת נגלה עליך בהמון עוזו ואם הייתם רק נשענים על אבותיכם ולא בזכותכם אז לא הייתם רואים את פניו:

אז יבדיל משה שלש ערים וגו' וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל- פרש"י שאמר מרע"ה אע"פ שאינן קולטות עד שיבדלו אותו שבארץ כנען אמר מצוה שבאה לידי אקיימנה והנה הי' מקום לומר שאין למצוה אלא מקומה ושעתה וכיון שעדיין אינה נוהגת מה לו לעשות דבר שלא נצטוה עליו הלא גדול המצווה ועושה וא"כ הי' לו להמתין עד עת בוא דבר ה' אז יקיים מי שנצטוה על כך אבל אם יעשה מה שלא נצטווה מנ"ל דבזה עושה נ"ר ליוצרו ית' אחרי שלא צוהו עדיין, ואם המצוה בעצמה אין בה תועלת רק מה שפקידתו שמרה רוחנו מה בצע כי נעבדנו טרם צוה, אלא שלמד מרע"ה מאבותינו הקדושים שקיימו כל התורה עד שלא ניתנה מזה לקח מוסר שגם

אם לא נצטוה ואינו מחוייב עדיין לעשות כדבר הזה מ"מ תחשב לו לצדקה כי המצוה בעצמה מלבד שמקיימים בזה צווי הש"י יש לה עוד תכונה סגוליית לצרף ולבכר טוהר הנפש, ע"כ גם הוא עשה כמעשיהם עוד טרם צוה ה' הי' הוא זריז לשמור פקודיו, וז"ש אז יבדיל משה שאמר מצוה שתבוא לידי אקיימנה ומהיכן למד זה שגם אינו מצווה ועושה חן ימצא בעיני ה' לזה אמר וזאת התורה אשר שם משה היתה כבר "לפני בני ישראל" כלומר קודם שהי' עוד עם בני ישראל בעולם כבר אבותיהם מעולם קיימו וחבלו איתה כנ"ל. ומיושב מה שנתקשו המפרשים שפסוק וזאת התורה אין לו מקום בפרשת ערי מקלט ולהנ"ל הדבר נכון:

אנכי עומד בין ד' וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דבר ד' כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר י"ל עפמ"ש שהרב אם ירצה להועיל לתלמידיו צריך שיהא עומד ולא יהלך מעלה מעלה להשלים א"ע שא"כ לא יוכלו תלמידיו להשיגו ללמוד ממנו. וכן פירשתי לעיל (פ' דברים) יהושע בן נון העומד לפניך עיי"ש, וז"ש אנכי עומד בין ה' וביניכם ולא רציתי להלוך קדימה להשלים א"ע והטעם למען אוכל להגיד לכם דבר ה' כי ידעתי שאם אני הייתי מעלה על לבי אש ההתלהבות כאשר יש לאל ידי אז תיראו מפני האש לגשת אלי ולא תוכלו לעלות בהר מרום הרים כמוני ע"כ אנכי עומד הייתי לרגל התלמידי' אשר אתי:

וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת י"ל כי השבת הוא לאות וזכרון למען על ידו נזכור את בוראנו ית"ש ולא נשכח אל מחוללנו ואמנם אם היתה יציאת מצרים גלוי לעיני הכל ורואים שמאת ה' היתה זאת נפלאת בעינינו לא היינו צריכים להתעוררות וקול דודי דופק על פתח לבנו מדי שבת בשבתו כי מעצמנו הי' כ"כ חקוק על לוח לבנו עוזיו וגדולות אשר עשה עד שבלי התעוררות וזכרון השבת כבר שיינו ה' לנגדנו תמיד ומימינו בל ימוט, עיין לקמן (פ' ראה) בפסוק שבעת ימים תחוג לה' וגו'. אבל אחרי שבנ"י יצאו חמושים ומזויינים ביד רמה וחזקה ממצרים יש מקום לטעות שידינו עשו לנו את החיל בצאתנו ממצרים ואין ערוך אליו ית"ש יציאת מצרים ולא ה' פעל זאת ח"ו רק סוס מוכן למלחמה יבום קרב הוא שעמד לנו, ע"כ מן ההכרח לשמור את השבת ולקדשו למען נזכור את צאתנו ממצרים כי לא לנו התשועה רק ימין ה' רוממה עשתה חיל והוא הוציאנו מכור ברזל ח"ש על כי הוציאך ה' ממצרים בעת שהי' ידך יד חזקה וחמושים עלו בנ"י ממצרים והי' רק כטל לישראל רסיסי לילה בלתי נראה לכל תשועת ה', ע"כ צוך ה' אלקיך לעשות את השבת למען תזכור שרק הוא המוציאך משם:

כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלקיך למען יאריכון ימיך למען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלקיך נותן לך נראה עפמ"ד בפ"ק דר"ה לחלק דבישראל האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני הרי זה צדיק גמור ובאוה"ע התוהה על הראשונות אם לא יבא את אשר בקש ונדר עבורו לא (עיי"ש דף ד' ע"א). וכתבו תוספות שם דהא דתנן באבות אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס היינו באוה"ע. ופי' בתיו"ט שם דודאי מילי דאבות לאי בנכרים איירי אלא בישראל דומיא דנכרי בתוהה על הראשונות עיי"ש. ולפ"ז י"ל בישראל גופי' לחלק דבארץ ישראל דאוירה מחכים והעם היושב בה נשוא עון מותר לעשות המצוה ע"מ לקבל פרס דבודאי לא יהי' תוהה על הראשונות אם יקופח שכרו משא"כ בחו"ל שנמנענו מהסתפח בנחלת ה' אין לעשות המצות ע"מ לקבל פרס כי יש לחוש שמא יהי' ח"ו תוהה על הראשונות, וזהו רמז הכתוב כבד את אביך וגו' רק מטעם כאשר צוך ה' בלי שום צפיי' לתשלום גמול, וכ"ז בחו"ל אבל רשאי אתה לעשות המצוה למען יאריכן ימיך והוא ע"מ לקבל פרס אשר אתה שרוי על האדמה אשר ה' נותן לך והיא בא"י:

והיו הדברים האלה וגו' על לבבך במד"ר ריש איכה אימתי המלכות גוזרת גזירה ומצלחת בזמן שמשליכין ד"ת לארץ שנאמר ותשלך אמת ארצה ועשתה והצליחה וכיון שהשליכו ד"ת לארץ התחיל מקונן עליהם איכה. ונ"ל כי המתחדשים אומרים אע"פ שבימים הקדמונים היתה התורה למורה דרך בו נלך אל ארץ החיים, אבל בזה"ז נשתנו העתים ובעת כזאת אשר מנהגנו ותהלוכותנו הם על דרך אחרת גם התורה ח"ו לא תתכן להיות לנו לעינים כי היא היתה מלמדת להועיל רק בשנים קדמוניות ולא כעת שנשתנו העתים וסדרי הזמנים איך יתנהגו אחרי חוק שעבר עליו אלפי שנים. ובאמת זו היא כפירה גמורה כי התוה"ק היא נצחיית ניתנה לנו למורשה לדורי דורות לא תשתנה ולא תתחלף, ונותן התורה ית"ש ראה וצפה דור ודור והבין בחכמתו העצומה שהיא ראויי' להיות לנו למשיב נפש בכל זמן ועידן, וע"ז אמרו "כל הנשמות שעתידים להיות עמדו על הר סיני" כלומר שנותן התורה ית"ש הכינה גם חקרה באופן נאות כזה שהיא מוכשרת וראויי' לכל הדורות. ואם גם נאמר שהעת ההוא תבקש מאתנו דברים נגד התוה"ק לא נוכל להמיר תורה בעבור בקשת הזמן כ"א להיפך בקשת הזמן צריכים אני לקבוע ע"פ בקשת התורה כי התורה נצחיית והזמן משתנה ע"פ ציוי התורה. וזהו ששואלים לאדם לעתיד לבוא בשעה שמכניסים אותו לדין "קבעת עתים לתורה" כלומר לא שנקבע את התורה ח"ו ע"פ העת לומר שבזמן הזה יתחלף או לא יקויים אחד מחוקי התורה בשביל שהעת מבקש כזאת מאתנו, רק אדרבה להיפך חוב עלינו לקבוע את העתים ע"פ התורה:

וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה וגו' י"ל עפמ"ש בכלי יקר לפרש דברי רש"י בריש פרשתנו אע"פ שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אינם מבקשים אלא מתנת חנם, שאין הכוונה על המעשים טובים שעשו כבר כ' מי הקדימני ואשלם אלא על המעש"ט שרוצים עוד לעשות בעתיד עי"ש דפח"ח ולפ"ז אין לנו הצדקה לתבוע שכרינו בפה כי מי הקדימני רק ע"ז יש לנו צדקה לתבוע בדין שהקב"ה יחיי' אותנו למען נוכל לקיים בעתיד את מצוותיו, וז"ש כי נשמור ונצפה לעשות את המצוות ע"ז יש לנו צדקה ועפ"ז י"ל מה שנאמר ברות "ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל" ובמדרש "אמר ר' חסא אשר באת לחסות" כי העושה מצוה ע"מ לקבל פרס אחרי שלא עשה אותה בשלימות כדבעי עי"ז כבר נגרע ערכה וכשיבא על שכרו לא יהא משלם אבל אם יבקש השכר כדי לעשות המצות בעתיד כנ"ל ועי"ז לי הצדקה לתבוע לא נגרע ערך המצוה, וז"ש ישלם ה' פעלך אם גם במחשבתך בעת עשותך המצוה ליכנס תחת כנפי השכינה שישלם ה' פעלך עי"ז לא יוגרע ערך המצוה ובכ"ז תהי' משכורתך שלימה, וע"ז אמר ר"ח שהטעם הוא עבור שעתה באת לחסות ובקשת על העתיד כנ"ל, באופן אחר אמרתי לפרש המדרש הנזכר עפמ"ש תיו"ט פ"ג שאכלו דע"ב אומרים בברכת הזימון נברך אלקינו שם מדת הדין ובברכת התורה ברכו את ה' שם מדת הרחמים מפני שבנתינת לחם לכל בשר איש לפי אכלו בדין הוא שהקב"ה יזין את בריאיו כי בלעדי מזין א"א להם לחיות, אבל התורה אחרי שיש אומות שאין להם תורה ובכ"ז חיים ע"כ רק מדת הרחמים בחר בנו מכל עם ונתן לנו את תורתו עייש"ה, והנה אף שישראל נרדפים ומעונים יותר משאר אומות כ"ז הוא רק מפני שקבלו התורה ועליה הורגנו כל היום, ולפ"ז מה שהקב"ה מצילנו מידם הוא בדין ולא רק ברחמים כי לולא ה' בעזרנו ותומך נפשנו נגד הקמים עלינו לא היינו יכולים לעמוד ח"ו ואז גם התורה תאבד מעמנו ח"ו. וכ"ז מי שהוא ישראל מלידה ומבטן הקב"ה מחוייב מצד הדין להושיט לו ימינו אבל מי שבא מאימה אחרת ונתגייר ומדבק א"ע בישראל המוכים וסחופים מכל צד מי בקש זאת מידו שלא הי' מחוייב לזה, ואם בכ"ז הקב"ה בעזרו זה אינו מצד מדת הדין כ"א רק רחמים גמורים, וז"ש ישלם ה' פעלך רק מדת הרחמים הוא ישלם לך ומשכורתך תהי' שלימה רק מאת ה' שהוא רחמים, אבל אלקי ישראל ישראל מתקיימים אף על פי דין, ושפיר מסיים ע"ז הטעם אשר באת לחסות תחת כנפיו ולא נולדת בקרב ישראל שיהי' הקב"ה מחוייב כביכול בדין להיות לך למגן נגד הקמים. ובזה פירשתי הפסוק בפ' יתרו וישמע יתרו את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את בני ישראל ממצרים. ומדקדק ברמב"ן שפתח במדה"ד ומסיים במדה"ר. אך לפי דברי

רז"ל שיתרו בא אחר מתן תורה להתגייר ואלו לא שמע רק מה שהקב"ה עשה עמהם ע"פ מדת דינו לא הי' מתגייר כי הם מתקיימים בדין ולא הוא, אבל אחרי שמעו שלא לבר שעשה אלקים בדין למשה ולישראל בשביל שהם עמו ומחוייב הוא לכך כ"א גם שהוציא ה' במדה"ר יותר ממה שמחייב הדין את בנ"י ממצרים ונתן להם את התירה וכמאמר בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. וכיון שכן נשא לבו להתגייר כי ברחמים גם הוא יזכה:

ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו לא יאחר לשונאו אל פניו ישלם לו. כבר דקדק באוה"ח שהתחיל בשונאיו לשון רבים וסיים בשונאו לשון יחיד. ונראה כי השי"ת אינו מעניש לכל הרשעים בפעם אחת כי אם ייסר בשבט עברתו רק איזה מהם אז כבר הנשארים ישמעו ויראו יקחו מוסר ולא יזידון עוד. אבל אם הש"י רואה שיקשו ערפם ולא יקחו מוסר ללמוד בינה ע"י שנענשו האחרים אז שבט לגו כסילים איש בחטאו ומת אחרי שללא הועיל הי'. מה שהכה בחרון אפו המוקצים שבהם וז"ש ומשלם לשונאיו אף שרבים הם לא את כולם יכלה בחמתו כ"א רק להאבידו בלשון יחיד א' מהם יוכה לארץ חייתו והאחרים יפחדו מהדר גאון עוז ה', אבל אם לא יועיל זה אז בזמן המאוחר לא יאחר ה' לעשות כן שרק על האחד יקציף אם כל העדה חטאו כ"א אל פניו ישלם לו איש איש כמפעלו בפועל כפיו נוקש רשע אחרי שלא לקח מוסר מהאחרים:

החדש על פרשת עקב

והיה עקב תשמעון וגו' ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך - נראה עפמ"ש באוזי לפרש תתן אמת ליעקב חסד לאברהם שמה שהבטיח לאברהם אבינו לא הי' אלא מצד החסד אבל אחרי שכבר הבטיח מאז הוא מחוייב ועומד לקיים את הבטחתו כי לא איש הוא ויכזב ע"כ רק אמת ולא חסד הוא שנותן ליעקב. ולפ"ז יל"ד האיך אמר ושמר את הברית ואת החסד הלא הברית מחוייב הוא לשמור ולקיים ואין כאן חסד אלא אמת, אבל פשרן של דברים עפמ"ש לעיל פ' ואתחנן אקרא דועתה ישראל שמע אל החקים דהן אמת שהש"י מחוייב לקיים שבועת אבות לבנים יזכיר אבל כ"ז רק בזמן שברא כרעא דאבוה והם דומים אליהם אז לא נפסק החבל המחבר, אבל אחרי שהאבות ידעו את התורה והשכילוה מדעתם עד שלא ניתנה השיגו צפוני' וסוד ה' ליראיו ואנחנו אין אתנו יודע עד מה נגשש כעור באפלה לא ידענו דרך ה' א"כ מצד הדין אין חיוב למקום עלינו כי אין אנו ראויים ח"ו להקרא בנים לאבותינו הקדושים, ע"כ הוא חסד שזוכר את בריתו וכלול בו חסד ואמת. וז"ש והיה עקב תשמעון שרק לסוף

ובאחרית הימים יראה כל בשר כי פי ה' דבר ואז תשמעון ותבינו את המשפטים האלו כי יפתחו עיניכם לראות באור הבהיר, אבל לע"ע רק ושמרתם ועשיתם אותם אין לכם בו רק העשיי' לבדה מבלי הבין והשכיל, ועי"כ ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אף שנשבע לאבותיך בכ"ז אינו אלא חסד שמקיים לכם את בריתו אחרי שהמרחק רב ביניכם ובין אבותיכם:

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם יל"ד שפתח בלשון עתיד תשמעון הי"ל לסיים ג"כ ותשמרו ותעשו ולא ושמרתם ועשיתם. (לשבת פ' עקב שמב"ח אלול) הנה בשבחי א"י נאמר בפרשתנו ארץ אשר עיני אלקיך בה מראשית השנה עד אחרית שנה. כי מהמעלות נכבדות שנשתבחה בהם א"י הוא אשר מציון תצא תורה כי צדק ילין בה ועמך כולם צדיקים. והנה כשישראל ח"ו אינם עושים רצונו של מקים נאמר ואסתיר פני מהם כי הבט פני רשע לא יוכל אבל כשעושים רצונו ית' אז הם נצר מטעי מעשה ידל להתפאר ורואה עליהם בעינא פקיחא, וז"ש ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית ועד אחרית, לא כן מעת שגלינו מארצנו בעוה"ר כל השנה אנו מלאים עון ואין אנו כדאי להראות לפניו ית' אבל לכל הפחות בראשית השנה ואחרית שנה שאנו מתעוררים לחזור בתשובה בר"ה ויו"כ וחודש אלול אז גם אנחנו מתראים פני האדון ית"ש. והנה היום אנו הולכים לקראת אחרית השנה ע"כ החוב עלינו לפשפש במעשינו לתקן בחודש זה את אשר פגמנו בכל חדשי השנה. וי"ל ע"ז "זאת עולת חידש בחדשו לחדשי השנה" כלומר זה החודש שהוא האחרון עולה על כל החדשים ועליו לתקן את כל החדשים כדאיתא בפרקי ר"א בחודש אלול אמר הקב"ה עלה אלי ההרה לקבל לוחות שניות:

כמו כן גם אנו ששברנו את הלוחות בכל חדשי השנה ע"י שעברנו על המצוות עלינו החיוב לעשות לוחות שניית והש"י ברחמיו שלשים יום בשנה מחשיב לשנה ומחשב אם רק לסוף השנה אנו חוזרים בתשובה כאלו כל השנה שמרנו את מצוותיו. והנה הרמב"ן פי' עקב מלשון סוף כמו שהעקב היא סוף הרגל, וז"ש והיה עקב תשועין כלומר אם רק "לבסוף תשמעון" אף שבתחלה לא שמעתם מ"מ הקב"ה מחשב כאלו שמרתם לשעבר ועשיתם את המצוות גם עד עתה. והנה חודש אלול למספר החדשים היא ששי כי תשרי הוא השביעי, וע"ז י"ל מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת עלינו לטרוח בחודש הזה ולהכין צידה על החודש השביעי המקודש. וע"ז י"ל "אלמלא שמרו ישראל שני שבתות מיד נגאלין" כי כמו ששבת הוא יום השביעי המקודש כמו כן חודש שביעי הוא ג"כ חידש שכולו שבח. והנה ר"ה ויו"כ רגילים אף הפושעים לשמרו, אבל גם צריכים

לשמור כל שבת ושבת שהוא ג"כ מקודש בשביעי כמו חודש השביעי. ע"כ אחז"ל אלמלי שמרו ישראל שני שבתות כלומר לא לבד החודש השביעי שהוא שבת שבתון כ"א היום השביעי שהיא מקודש כמוהו אז מיד היו נגאלין. וסיים הקרא "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך" הכוונה כי בזמן שאנו חוטאים ח"ו ואין אנו ראויים שהש"י יברך אותנו אז כל מה שאנו אוכלים היא רק זכות אבות כי אנו מעשים אין בני, ועי"ז הוא רע לבנינו כי אחרי שאין אנו צדיקים א"כ בנינו אחרינו עוד ירשיעו יותר אם לא נגדלם ח"ו על ברכי התורה והיראה, ומה יהי' להם אם אנו אוכלים את הזכות של אבותינו, בשלמא אם היינו אנחנו צדיקים שיספיק לנו זכות עצמן לא הי' מזיק כ"כ אל הדור האחרון אם גם ירשיעו כי עוד יוכלו להתקיים ע"י זכות אבות ואנחנו חיינו בזכות עצמנו, לא כן עתה שאנו אוכלים זכות אבות מה ישאר לבנינו אחרינו, וז"ש והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ותחיו בזכות עצמכם אז ושומר ה' אלקיך את הברית אשר נשבע לאבותיך כלומר הזכות אבות יהי' שמור להם ועי"כ וברך פרי בטנך כלומר להם יהיה לברכה בכל אופן אם הזכות אבות יהי' שמור להם. והנה הא דפתח בלשון עתיד תשמעון וסיים לשון ושמרתם ועשיתם י"ל עוד רמז על הדור האחרון הזה, כי בימים הראשונים שהיו צדיקים היו עושים כל מצות ה' לא כן בדורנו אף אם לפעמים ישמעו את דבר ה' מפי הדורש והיום הזה לעת כזאת רבו הדרשנים יותר מבימי קדם בכ"ז ברוב דברים לא יחדל פשע אם גם רצונם לשמוע דברי פי חכם אבל אינם רוצים לעשות, והנה בימים הראשונים הברית אשר כרת ה' עם עמו נשמר משני הצדדים בין מהקב"ה ובין מצדנו, לא כן עתה בעוה"ר אנו הפרנו את הברית ח"ו ט"י מעלילנו הרעים רק הקב"ה הוא שומר את הברית וביד חזקה מולך עלינו, וז"ש והי' עקב כלומר בסוף הימים יהי' שרק תשמעון את המשפטים שרוצים אתם לשמוע ולענג אזניכם בדברי נועם אבל לעשות אינכם מרוצים אבל הימים הראשונים היו טובים מאלה כי אז בזמן העבר ושמרתם ועשיתם הייתם מרוצים לעשות. אמנם אל תחשבו שתיכלו אתם ע"י מעשיכם הרעים לנתק מוסרות הברית מעל צואריכם לא כן הוא. כי ביד חזקה ימלוך עליכם ושמר ה' אלקיך את הברית הוא ישמור בעל כרחכם את בריתי. הש"י יתן לנו לב טהור לשמור את בריתי לטוב לנו אמן:

ושמר ה' אלקיך לך את הברית וגו' י"ל עפמ"ש באו"ה בהגדה לפרש הפסוק "כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכון" וגו' שע"כ היו האמהות עקרות וגם אאע"ה ראש יחוסנו די שלא נאמר שנתייחס אחרי תרח וכל עו"א אבות האמהות ע"כ היו עקרים וכיון שלא ניתן להם כח הלידה ממולידיהם כבר נתפרדה החבילה והחיבור

שבין אבות לבנים ודפח"ח וש"י. ולפ"ז כ"ז שאין בנו עקרים אנו נוכל להתייחס אחר אברהם יצחק ויעקב שהם נתנו לנו כח המוליד אבל מי שהוא עקר בטבע אף שהקב"ה ניתן לו בנים ע"ד נס מ"מ י"ל שכבר נפסק החבל שבינו לבין אבותיו אחרי שמדרך הטבע לא נתנו לו כח המוליד, וז"ש ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר כשבע לאבותיך ובתנאי לא יהי' בך עקר ועקרה שאם תהיו עקרים לא תוכלו להתייחס לבית אבותיכם, ובזה י"ל מ"ש בפ' ויחי "ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרוב בקרב הארץ' כי רק באופן זה יתייחסו אחרינו להקרא על שמי אם יהיו כדגים שאין בהם עקרים אז יוכלו להתייחס אחרינו:

ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך. כי רוב הטענות שהאומות טוענים עלינו הוא אמרם שהיהודי לא יצלח בכל מלאכה אין בידו וברצונו להוליד חדשות מעשה חרש וחושב כ"א תחבולותיו כל היום אך למסחור ולמרכילת בדברים אשר כבר מצווים ועומדים הוא ירויח בהם, אבל אחרי שעיקר קיום הלאום הוא ע"י פעולת חדשות הנקרא בלשונם (פראדוצירען) וישראל עושה חיל ע"י שיסחור בדברים שכבר באו לעולם בלעדו ע"כ ללא יועי היא לברכת הארץ, אבל אם יראו שגם הוא כמוהם פועל גבורות ועושה חדשות אז תחת אשר יקבוהו גם ברוך יהי' מכל העמים אחרי רואים שאין בהם עקר בלתי מוליד כ"א גם הוא יוליד חדשות אשר לא היו עדיין. או ירמוז למ"ש עיקר תולדותיהן של צדיקים מעשים טובים והמה תולדות הנפש ע"כ כפל הברכה לא יהיה בך עקר הוא הנפש אשר בקרבך לא תהיה עקרה לא ילדה מצוות ומעש"ט. וגם בבהמתך הוא חלק הגוף גם הוא יוליד בנים ובנות:

ולא תביא תועבה אל בירך והיית חרם כמוהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא י"ל עפמ"ש לפרש הפסוק (פ' בא) והי' לאות על ידך ולזכרון בין עיניך וגי' כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים, שע"כ הוצרכו ישראל לאות זכרון שיזכרו תמיד ע"י התפלין ולא ישכחו את השם בשביל שמקורם לא טהור ורק ביד חזקה שלא ברצונם יצאו ממצרים ע"כ יש מקום לירא פן יחזרו לסורם וצריכים לאות וזכרון עיי"ש, כמו כן י"ל שע"כ החמירה התורה בע"ז שלא להביאה גם אל הבית וצא טמא נאמר לה פן תוקש הטעם אחרי שישראל בצאתם ממצרים גוי מקרב גוי היו הללו עובדי ע"ז והללו, ע"כ יש מקום לגור ולפחוד שלא יחזרו לסירם הראשון לכן אמר ולא תביא תועבה אל ביתך והטעם שאני מחמיר כ"כ בזה הוא על שכבר בימים מקדם בעת צאתך ממצרים היית ג"כ חרם כמוה והשתחוית לאל אחר ע"כ צריך אתה לשמירה יתירה. והנה הרמב"ם בחי' פרקיו העלה שבדבר שהוא מתועב בעצמו טוב לגרר שלא יהי' לו יצה"ר כלל ע"ז ורק על

בשר חזיר שאינו מתועב בעצמו אז"ל אל יאמר אדם אי אפשר בבשר חזיר. וי"ל גם כן שבדבר שכבר נכשל האדם בו מקדם בודאי צריך שימות לגמרי את התאוה לדבר ההוא ויהי' נבזה בעיניו נמאס שאם לא יעשה כן יש לחוש אולי לא יהי' ביכלתו לעמוד נגד יצרו אשר כבר לכדו מקדם במצודתו. והנה חרם נקרא בקרא חרמי הקדש והם דברים שהיו מוחרים מתחלה ורק ע"י דיבורו נעשו חרם והקדש, ע"כ אחר שאמר שכבר היית חרם כמוהו כנ"ל הוסיף לאמור שקץ תשקצני ותעב תתעבנו שתהא ע"ז משוקץ ומתועב בעיניך כי אחרי שכבר היית חרם כמוהו ונכשלת ונפלת כבר בפח מוקש האלילים ע"כ צריך אתה לתעב אותו שיהא בעיניך כסחי נמאס והטעם כי חרם הוא שדומים האלילים אצלך כחרם שהי' מתחלה מותר ורק עתה נאסר כמו כן האלילים היו בעיניך כהיתר ורק עכשיו באיסור ע"כ צריך לשקץ ולתעב אותם מחששא הנ"ל, ועיין ברכות כ"ט ע"א ברש"י ד"ה רשע מעיקרו וז"ל שב מרשעתו פעמים שחוזר ונעשה רשע ע"כ: כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון וגו' וירשתם את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם - הא דנקט מצוה בלשון יחיד י"ל עפמ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כי אחרי שאחז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו ע"כ עפ"י הדין אין מגיע לאדם שכרו משלם כי הקב"ה עושה מחצה, ע"כ א"א לומר על האדם שעשה את המצוה כולה כי אל עליון גומר עליו, אבל אם בעת עשיית המצוה אין כאן שום יצה"ר ונטי' אל הרע וא"צ לעזר אלקי ממעל אז כל המצוה נקראת על שם האדם לבדו. והעצה לזה עפמ"ש שאם יפשה האדם משמרת למשמרת בטרם יפגע בו היצר כי אינו פוגע בבלתי מצווה ועושה ואחרי שעל הגדר אינו מצווה מן התורה וכיון שאין כאן יצר סוכן כל המצוה נקראת על שמו, וז"ש כל המצוה ולא חצייי' תהי' נקראת על שמך אם תשמרו ותעשו גדר ומשמרת לעשות וכיון שאין כאן הסתת היצר כולו שלך הוא. או יאמר כי באמת א"א לאדם יחידי לשמור את כל דברי התורה אחרי שישנם מצוות שאינן נוהגות בכל או"א רק בכהנים וכדומה, אבל ע"י הערבות כל ישראל כגוף אחד נחשבים והמצוה שמקיים אחד תחשב לכולם לצדקה. וז"ש כל המצוה אשר אנכי מצוך תוכלו לקיים כולכם באגודה אחת ע"כ אמר תשמרון לעשות בלשון רבים כי ע"י הרבים תוכלו לקיים כל המצוות. וראיי' על הערבות הוא ממה שישראל נחלו את הארץ בזכות אבותיהם לכאורה האיך יפקד זכות אבות על בנים הלא איש בחטאו ובזכותו ית' ומה בצע לבנים בזכות האבות אלא ע"כ שיש כאן ערבות ובפרט האבות ערבים על בניהם כמ"ש פוקד עון אבית על בנים. וז"ש לראיי' שכל המצוה תשמרון לעשות כולם יחדיו משום ערבות

שהרי ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם הרי שאתם נהנים מזכות אבות ובע"כ מטעם ערבות:

ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך. י"ל עפמ"ש (פ' ויצא) על הפסוק אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי שעיקר מעלת התורה הוא שתורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב שהיא מחכימת פתאים אף אותם אשר לא ידעו ע"י שכלם ומחקרם לבוא בסוד ה' והם עם לא בינות להתחקות על שרשי המחקר לבוא על ידו לידיעת ה' בכ"ז התורה תאלפהו ללכת בדרך הישר אף אם לא נגה עליו אור התבונה. ונראה דעל זה רמז נתינת המן להורות כמו שהמן הי' לחם מן השמים לא חרשו לא זרעו ולא קצרו ובכ"ז לחם אבירים אכלו כמו כן התורה באה להם מן השמים אף שלא ידעו לחרוש ולזרוע בשדי תרומות החכמה והמדע בכ"ז מן השמים ירחמו להאיר עליהם אור תורה, וז"ש ויאכילך את המן לרמז אשר לא ידעת שאין אתה צריך לידע מאומה מחכמות וידיעות ובכ"ז בוא תבוא ברנה לישא אלומות התורה:

מדרש פליאה. ויענך וירעיבך ויאכילך את המן מכאן שמדליקין נרות בלילי שבתות, כי כשמדליקין נרות לכבוד שבת לכאורה היו צריכין להדליק ביום שיהא ניכר שמדליקין לכבוד שבת, אלא דשרגא בטיהרא לא מהני, וה"ט שהקב"ה האכיל מן לישראל ומדוע הרעיבם ולא האכילם לחם שמים בעיר מושב אבל באמת שאם הי' להם כל טוב בעיר לא היו יודעים להעריך ערך מן כי שרגא בטיהרא למאי אהניא, וזהו ויענך וירעיבך ורק אח"כ ויאכילך את המן מכאן שמדליקין נרות בלילי שבת ולא ביום. שוב נזכרתי מש"ס דיומא ע"ד ע"ב אינו דומה רואה ואוכל לאינו רואה ואוכל עי"ש ואין כאן פליאה כלל שזה הוא העינוי במן שלא היו רואים:

שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה פרש"י ענני כבוד היו שפים ומגהצים, הכוונה כי תאוות המלבושים הנאים כאשר הוא בזמננו שלובשים כמאדע החדשה, הוא על אשר יסירו מנגד עיניהם את ה' ולא יכירו את כבודו, אבל במדבר אשר בכל יום כשקמו מאהלם מיד ראו כבוד ה' בענן אש אוכלת, אז לא הוצרכו תמיד לשנות את מלבושם וא"כ ענני כבוד הם אשר תקנו וגהצו להם הבגדים, ובזה מדוקדק מה שדייק בכלי יקר דהו"ל למימר לא בלתה עליך מאי מעליך דקאמר, ולהנ"ל ה"פ ע"כ לא בלתה שמלתך מעליך, המ' היא מ' הסיבה, על אשר ידעת מה שעליך הוא כבוד ה' השוכן בענן אשר חופף עליך כל היום וע"י שידעת מה למעלה ממך עי"כ לא התאוית תאוה לבגדים חדשים ולא הוצאת ישן מפני חדש:

וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך - י"ל עפמ"ש במשנה דאבות "כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו", הכוונה כי כל אדם יש לו בקרבו רוח המעוררו לעשות טובה ומוכיחו על פניו בעשותו את מצות ה' אשר לא תעשינה ואשם, וזה גם בגדולי החוטאים אם גם בשעת העבירה היא מחשיכה עיניהם מראות גודל רשעתם, בכ"ז אחרי עברם יעוררם רוחם בקרבם להנחם על הרעה אשר עשו, וזה סימן שהנשמה היא חלק אלוקי ממעל על כי תמיד תתעורר באדם כאשר הלך בזדון ושאט לבו, וז"ש המשורר "אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי וגו'", בעת שאני ישן ונרדם באצילות התאוות ובכ"ז לבי בקרבי עוררה לנפשי לאמר עד מתי תישן זהו המופת שקול דודי הוא הקב"ה דופק ואומר פתחי לי וגו', וזהו ג"כ "חלקי ה' אמרה נפשי' המופת שחלקי הוא הנשמה הוא מה' הוא כשנפשי אומרת ומעוררת אותי, וע"כ האדם לא יסיר אזנו משמיע קולו אשר בקרבו כי אם רוצה לידע דבר מה אם יעשה או לא היכשר בעיני ה' ישאל רוחו בקרבו אם יסכים לזה אז נכון לבו בטוח שגם בעיני ה' הוא נכון לעשותו, וז"ש כל שרוח הבריות נוחה הימנו כלומר שרוח של אדם מסכים אז בודאי יוכל לידע שגם רוח המקום נוחה מזה, וזהו "דע מה למעלה ממך" הכוונה ממך תוכל לדעת מה למעלה שאם רוחך ונשמתך מסכים לעשותו בודאי גם למעלה בקודש רוח המקום נוחה הימנו, כי הרוח אשר בלב האדם מתרגש בקרבו וקול דודי דופק, ומה גם אם יסורין באים על האדם אז ישוב ונחם ומרגיש בלבבו כי באו עליו הנגעים על אשר סר מדרכי ה', וז"ש וידעת עם לבבך אתה מרגיש ומבין את זאת בלבבך שה' אלקיך מייסרך ומלמדך להועיל: ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך י"ל עפמ"ש בילקוט פ' בראשית "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד והנה טוב זו מלכות שמים מאד זו מלכות הארץ שהיא תובעת עלבונן של בריות שנאמר אנכי עשיתי ארץ ואדם עלי' בראתי' והוא פלאי. ונ"ל פירושו כי רבים אומרים שהעולם היא רע והם כת פעססימיסטען אחרי שמצודה פריסה לרגלו ובכל עת ועונה יוכל להכשל בחטא ופגע רע ע"כ טוב לו שלא נברא, אבל באמת נמנו וגמרו טוב שנברא כי ע"י שהקב"ה נטע בלבות האנשים יראת שמים וגם הוא משגיח בעינא פקיחא על עלילות מצעדי גבר כבר אבד מהעולם שם רט, וזהו וירא אלקים את כל אשר עשה, שאם הי' העולם נעזב ח"ו למקרי ופגעי הזמן ולא הי' שכר ועונש ויעשו אדם כדגי הים גדול בולע את הקטון אז בודאי הי' העולם רע אבל וירא אלקים את כל אשר עשה שרואה ואיני מסיר השגחתו מבריותיו, עי"כ והנה טוב. אמנם לשון טוב אינו מוחלט שהוא טוב בעצם רק ברצותינו לומר על דבר שהוא בלתי רע בע"ע מוכרחים אנו לומר

שהוא טוב כי אין בלשון שם מונח על לא רע כ"א טוב, אבל אם נרצה לומר שהוא טוב בעצם ולא רק שאינו רע אז אנו אומרים טוב מאוד וכוונתנו בזה שלא לבד שאיננו רע כ"א הוא הך טוב בעצם, אבזאלוט גוט. והנה אחרי שרבים פורקים מעליהם עול מלכות שמים א"כ עדיין לא היתה הארץ טוב בעצם אחרי שמי שאיננו ירא שמים יוכל לגזול ולחמוס, אבל הקב"ה שם בארץ מלכים ושופטים אשר לצדק ימלוכו ויענישו את החוטא נגד חוקי החברה ועי"כ נוכל להחליט שהארץ לא לבד שאינו רע כ"א גם טוב בעצם, וז"ש טוב מאד זו מלכות הארץ שהיא תובעת עלבונן של בנ"א כנ"ל. והנה מאתו ית' לא תצא הרעות וגם מזה מוכח שהארץ טוב אחרי שהש"י אומר על עצמו אנכי עשיתי ארץ ומוכח שהוא טוב כי מהטוב האמיתי יבוא אך טוב וחסד, ומסיים הקרא ואדם עליה בראתי, עי"כ נעשית הארץ טוב מאד, ע"י שבראתי אדם גדול שמושל עליה, והנה אכילה ושביעה מביא את האדם לחטוא ולעבור חק גדר ועי"כ אפשר לטעות ולומר שהארץ לא טובה, אבל אם אנו מברכים להש"י על כל הנאה שנותן לנו בזה ניתן גדר לפורצים ונוכל להחליש שהארץ טובה, וז"ש ואכלת ושבעת ואם אח"כ וברכת את ה' אלקיך אז תראה כי טובה הארץ אשר נתן לך:

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך- י"ל עפמ"ש במד"ר פרשתנו בפסוק שמע ישראל אתה עובר היום. הלכה אדם מישראל השותה מים לצמאו ר"ט אומר מברך שהכל נהיה בדברו רבנן אמרי בורא נפשות רבות וחסרונן". ממה שלא אמר תחלת הברכה ברוך אתה י"ל שרומז עפמ"ש בתיו"ט בברכות הובא לעיל פ' ואתחנן שע"כ מברכין בבהמ"ז נברך אלקינו שם מדה"ד ובברכת התורה ברכו את ה' שם הרחמים משום דמזונות צריך הש"י כביכול ליתן לנו עפ"י הדין כיון דיהיב לן חיי מההכרח ליתן לנו מזונות, אבל התורה נתן לנו רק בתורת נדבה חסד ורחמים עיי"ש. והנה אם האדם שותה מים לצמאו שהוא דבר היותר הכרחי לאדם להחיות את נפשו ואינו מבקש מטעמים ומזרקי יין לעדן את בשרו רק מסתפק במועט האפשרי שא"א להתקיים בלעדו. לכאורה עבור זה אין צורך לברך להודות ולהלל את הנותן ית"ש אחרי שמגיע לאדם כן מצד הדין וכנ"ל, אלא בשביל שכל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל כמאז"ל בפ' בראשית ברא בשביל ישראל שנקרא ראשית ונאמר עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו, נמצא שע"י שישראל מברכים ומהללים להש"י כרצונו ית' שיספרו תהלתו ועי"ז נתקיים העולם כולו כמ"ש לעיל לפרש כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע עיי"ש. ולהיפך כשישראל ח"ו חוטאים בלשונם גורם חורבן והריסת העולם כי על פיהם ישקו כל העמים כידוע, ע"כ אף על הדבר ההכרחי ביותר צריך לברך וז"פ אדם מישראל אף ששותה

מים לצמאו בכ"ז מברך בשביל שהכל נהיה בדברו, שדברו של אדם מישראל האמור למעלה הוא המהוה ומקיים את הכל לטוב ולהיפך ח"ו בהתקלקל דבורו, כמו שהוא בורא נפשות רבות ע"ד את הנפש אשר עשו הנאמר באאע"ה. כמו כן הוא בורא ג"כ חסרונם והפסדם. ע"כ כדי לקיים את העולם ולא להפסידו צריך לברך על כל דבר ודבר כמ"ש כל הנהנה בלא ברכה גוזל לכנסת ישראל, ח"ש ואכלת ושבעת אף אם לא תאכל אלא כדי שביעה די סיפוקך ההכרחי והי' מקום לומר שע"ז א"צ לברך כי מזונות בדין הוא נותן לך כנ"ל ובכ"ז אתה מחוייב לברך, והטעם על הארץ הטובה אשר נתן לך בשביל שכל הארץ שלך הוא ועל ידך מתקיימת ומאחר שנבראת לספר תהלתי ית' ע"כ ע"י ברכתך אתה מקיים את התכלית אשר בעבורו נוצרת ועי"ז אתה מקיים את כל הארץ אשר נתן לך ברשותך וברצותך מהרס וברצותך בונה: ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך - מכאן אמרו כל המתגאה כאלו כופר בעיקר הכוונה כי איך יתגאה האדם אם יודע כי לא לו הגבורה והחכמה והעושר כ"א הכל מתנת חנם מאת ה' הוא ית' נתן והוא יכול ליקח בכל שעה ואיך יתגאה בדבר שאינו יודע אם יתמיד בקיומו אע"כ שהוא כופר ח"ו בהשגחת הבורא ית"ש:

והיה אם שכח תשכח וגו' העדותי בכם היום כי אבד תאבדון כגוים אשר אני מאביד מפניכם כן תאבדון עקב לא תשמעון בקול ה' אלקיכם מ"ש מתחלה אבד תאבדון ואח"כ עוד הפעם תאבדון נ"ל עפ"י מדרשם ז"ל חטאו בכפלים ולקו בכפלים עפמ"ש באוה"ח בפרשתנו לפרש פ' וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בני כן ה' אלקיך מיסרך כי כשאדם רואה בן אחרים הולך בדרך עקלקלות לא יכאב לבבו ולא יחיש לו אבל אם בנו עצמו ובשרו ילך בדרך לא טוב לבו הימה עליו כן ה' אלקינו לכל האומות אינו חש כ"כ קלקולם אבל עלינו בניו יהמה לבו כביכול אם כחטא, וז"ש וידעת עם לבבך כמו שאתה יודע ומרגיש אם בנך יסור מדרך הישר כן ה' אלקיך מיסרך להועיל, א"ד ז"ל. ולפ"ז כשישראל חוטאים חטאם בשפלים הא' שחטאם כחטא שאר האומות והכביד עוונם עוד על שהם בנים למקום ע"כ כפלים לתושי' להתיש כחם שהם מכאובים לב אביהם שבשמים, ע"כ ג"כ לקו בכפלים, וז"ש אם שכח תשכח העידותי בכם כי אבוד תאבדון שתי אבדות לוקין בכפלים, ומפרש והילך החטא הא' כגוים אשר אני מאביד מפניכם כן חטאתכם עכ"פ כבדה חטאתם ועוד יתר שאת לפתח חטאתכם אשר תרבצו תחת משאו עקב אשר לא תשמעו לקול ה' אלקיכם אשר הוא אלקיכם ואביכם ביחוד ואתם ממרים בו ע"כ שתים רעות עשו עמי. או יאמר עפמ"ש שישראל הם בטבע המעט מכל העמים ולא יוכלו להתקיים רק בהשגחת ה' עליהם בעינא פקיחא אשר לא ינום ולא

יישן, ועיי' רש"א ח"א כתובות הביאונוהו בפ' פנחס ע"כ שאר הגוים שיוכלו להתקיים בדרך הטבע אם רוצה הש"י להענישם צריך לפעול חדשות להומם ולאבדם אבל בישראל נאמר והסתרתי פני מהם וממילא והיו לאכול. ואחרי שהש"י לא לבד שמסיר השגחתו מהם בחטאם אלא אף מעניש אותם בידים ככל הגוים א"כ לקותם בכפלים, כי מדרך הטבע בלי השגחת ה' עליהם כבר ילכו ח"ו לאיבוד עוד זאת ידו כוו' להענישם ככל הגוים בידים. וז"ש אם שכח תשכח אז אבוד תאבדון בכפלים אתם לוקין, ופי' הדבר כגוים אשר הם קיימים ע"פ דרך הטבע ואני צריך לאבד אותם בידים כי הטבע בעזרם ותומכם כן אתם תאבדון מעצמכם מבלי שום מעשה בפועל מצדי וא"כ אם ידי תגע בכם לרעה אז איבוד כפול ומכופל יש אצלכם ח"ו:

וידעת היום כי ד' אלקיך הוא העובר לפניך אש אוכלה הוא ושמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר ה' לך - הכוונה כי ישראל לבדם בכחם לא יוכלו לכבוש עמים גדולים ועצומים מהם אשר נפל פחדם ואימתם על כל העמים אשר סביבותיהם כ"א יד ה' עשתה זאת והוא הנלחם להם ועכ"ז עליהם ללמד ידם לקרב ולעשות מלחמה, והטעם כדאיתא במדרש גבי גאולת מצרים ואעבור עליך וגו' ואת ערום ועריה מן המצוות ונתן להם דם פסח ודם מילה שע"י מצות הללו יזכו שהש"י יעשה להם נפלאות ונסים כן הי' בבואם לארץ ישראל ממרים היו במדבר ע"כ נתן להם מצות התלויות בכיבוש כדי שעי"ז יזכו לחזות בנועם ה'. והנה מה שנמשל הקב"ה לאש כתבו המפרשים כמו שהאש אינו מכלה עצם ועצם בשוה כ"א כפי שיש הכנה חום הטבעי כמו כן יכלה האש מהרה מעט מעט או חיש קל כעופרת וגפרית יבער מהרה יותר מדבר אחר כמו כן אהבתו ית' את עמו אינו בשוה לכל נפש כ"א כפי אשר יכינו א"ע במצוות ומעש"ט כן ירבה ויפרוץ עליהם אהבתו ית' וז"ש אם גם ה' ית"ש עובר לפניך והוא ישמידם לפניך ולא אתה בכחך מ"מ והורשתם. אתם ע"י תחבולותיכם והטעם לזה כי אש אוכלה הוא ורוצה שיהי' לך הכנות לכשיעשה בעבורך נפלאות. וז"ש בגמרא ולדבקה בו וכי אפשר לידבק בו והלא אש אוכלה הוא אלא הדבק בת"ח ל הכוונה כנ"ל האיך יוכל כל אדם ע"ה לדבק בשכינה באהבה רבה הלא צריך לזה הכנות לז"א הדבק בת"ח והבן:

וארא והנה חטאתם וגו' סרתם מהר מן הדרך אשר צוה ה' אתכם ואתפוש וגו' ואתנפל וגו' י"ל עפמ"ש שאם האדם חוטא ממדרגה למדרגה אז קשה תשובתו כי הרגל נעשה בו טבע משא"כ אם בפתאום חטא בפ"א אז קלה תשובתי. ופי' בזה אם תחטאו כאדם תביאו

קרבן, וז"ש אחרי שסרתם מהר מן הדרך ולא חטאתם לאט לאנו ע"כ קויתי שתועיל תפלתי ואתנפל:

ובתבערה ובמסה ובקברות התאוה מקציפים הייתם את ה' י"ל אז"ל ג' פתחי' יש לגיהנם א' במדבר וא' בירושלים וא' בים. הכוונה כי אף שאני במקום קדוש או להיפך במקום בלתי טהור לא המקום גורם וע"ז נאמר לא המקום מכבד וכו' ויש לו פתח לגיהנם בין אם אנו בירושלים מקום הקדושה בין אם אנו בודדים במדבר בין אם אנו הולכים למקום ימים ונהרות ועוברי ארחות. והנה כמו שיוכל להקציף את הש"י אם לא ישים מתג ורסן לתאוותו רק ילך אחרי שרירות לבו הרע כמו כן רע בעיני ה' אם ימית לגמרי את תאוותיו ולא יהי' בו שום יצה"ר כלל כי לא תהי בראה לשבת יצרה, כמ"ש במדרש "אלי זכיתם הייתם קוראים אש תמיד תוקד עכשיו שלא זכיתם אתם קוראים ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה", כי אם אנו מנצחים את יצה"ר שלא יעבור חק וגבול התורה (ויהי' זכיתם מלשון בהא זכינהו ר"א לרבנן לשון נצחון) אז אתם בעצמכם הייתם מודים להש"י על אשר נתן בכם אש התאוה והייתם מבקשים שלא יכבה לנצח כדי שתקבלו שכר על כבישתה, אבל אחרי שלא זכיתם להיות מן המנוצחים ואדרבה אתם המנוצחים ממלך זקן וכסיל ואולת אדם תסלף דרככם ועל ה' יזעף לבכם להיות קובלים אש שלח בעצמיתי וירדנה שהמקום גורם שהבעיר בקרבכם אש התאוה אש לא נופח, וז"ש בין בתבערה שאתם מבעירים אש התשוקה בקרבכם עדי היתה לבער בקרבכם כמסוס נוסס וכהמס דונג מפני אש דהיינו שאתם הולכים לגמרי אחרי שרירות לבכם הרע, לזה בודאי מקציפים הייתם את הי, אלא אף בצד שכנגדו דהיינו בקברות התאוה שאתם פורשים א"ע לגמרי מכל תאוות עוה"ז וקוברים אותה אף בזה מקציפים הייתם, כי גם דרך זה אינו ישר בעיני ה' רק דרך הממוצע:

ועתה ישראל מה ד' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך וכו' אר"ח הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר מה ה' אלקיך שואל מעמך ופריך אטו יראה מלתא זוטרתי היא והכתיב יראת ה' היא אוצרו אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד, ומשני אין לגבי משה מילתא זוטרתי היא. מדקדקין הלא הך קושיא דאטו יראה מילתא זוטרתי הי' יכול להקשות אקרא גופי' דמוכח דמילתא זוטרתי היא ולמה הקשה דוקא אמימרא דר"ח. עיין זרע בירך פ' זו. ונראה עפמ"ש לפרש מאז"ל ויהי מורא שמים עליכם לא שנירא מעונש העבירה כי אם מהעבירה עצמה כי ברע הוא עיי"ש. לפ"ז א"ש דאקרא לא הי' יכול להקשות דאפשר לומר דקרא ועתה ישראל דמוכח דיראה מילתא זוטרתי איירי ביראת העונש וקרא דיראת ה' אוצרו דייק ונקט יראת ה' היינו

אותה יראה שירא הקב"ה יראת הרוממות, ובפרט לפי מה ששמעתי ומטו בה משמי' דהגאון הצדיק בעל ישמח משה ז"ל דכתיב והלכת בדרכיו שכל איש ישראל יעשה מה שהקב"ה עושה ואז נכון לבו בטוח שלא יחטא אבל ביראת שמים לא יכול האדם להדמות לבוראו ית"ש דהא הוא כביכול אין לו י"ש, וז"ש ועתה ישראל מה ה' אלקיך כל מה שהוא שואל מעמך שגם אתה תעשה כן כ"א ליראה את ה' את זה לא תוכל לעשות כמוהו ודפח"ח. אבל אם הכתוב איירי ביראת שמים כנ"ל מה שהקב"ה ירא שלא נטמא את נפשותינו ח"ו אי אפשר לפרש קרא הכי, אע"כ דהקרא איירי מיראת העונש, וכ"ז לולא דברי ר"ח אבל כיון שהוא דייק בלשונו והוכיח מן הפסוק הזה דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים דייקא, אלמא דהוא מפרש קרא אף איראת שמים מה שהוא ית' גם זה מילתא זוטרתי ופריך שפיר מיראת ה' אוצרו וכנ"ל שוב מצאתי כדרך זה במהרש"א ח"א בברכות שם:

את ה' אלקיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק הכוונה כי יש ב' מיני יראה א' היא יראת העונש והב' היא יראת הרוממות, והנה העובד את ה' מיראת העונש קראו בעל חו"ה עובד א"ע, מאחר שאינו עובד אלא למען לא יגיע לגופו ולנפשו נזק ואיננו נקרא עובד את ה', לזה הזהיר כאן את ה' אלקיך תירא אבל לא היראה הגרועה אשר בשבילה תקרא עובד את עצמך, כ"א אותו תעבוד והיא כשיהי' לך יראת הרוממות, וע"ז סיים ובו תדבק ע"ד שפי' בעל טל אורות לאהבה את ה' אלקיך ולדבקה בו כלומר שתדבק האהבה הנזכרת בו ית' ולא תהיה אהבה התלויה בדבר עכ"ד. כמו כן י"ל ביראת העונש אינו ירא את ה' בעצמו אלא מפני העונש שישיגנו, אבל הכתוב הזהיר ובו תדבק כלומר תדביק היראה הנזכרת בו בהש"י בעצמו ולא בעונשיו וי"ל בזה יראו את ה' קדושיו כי אין מחסור ליראיו", כי האדם הבינוני יש לו להשתדל לאהוב את הקב"ה באהבה ולא מפני יראה אחרי שיש לו הרבה מחסורי וצרכי גופו בודאי יירא מהעונש לבלתי יסתום הקב"ה את הצנור המשפיע לו כל טוב ואין זו יראה שלימה אבל יראו את ה' קדושיו אשר לא יחסר להם מאומה ואין להם צרכים אחרי שהם קדושים ובהם תהי' יראה שלימה יראת הרוממות:

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ - י"ל עפמ"ש כבר בפרשתינו בפ' ושמרתם את כל המצוה אשר אנכי מצוך היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את הארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה ולמען תאריכו ימים על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם". כי כצל ימינו עלי ארץ ואנו רק עוברים בעמק הבכא, אבל מי שעושה גדולות ונפלאות כל ימי חייו בעוה"ז,

זה יחי' לעולם לא יראה המות כי מעשיו המה זכרונו עלי חלד, כמארז"ל משה לא מת יעקב אבינו לא מת, וע"ז נאמר יראת ה' תוסיף ימים, שגם בעת אשר כבר עזב את ארץ הנשמה הלזו בכ"ז עודנו חי בין יושבי חלד, וז"ש למען תחזקו ע"י שמירת המצות ובאתם להחזיק את הארץ בתורת ירושה שאינה פוסקת לעולם אף שאתם רק עוברים שמה ובין לילה הי' ובין לילה אבד בכ"ז תאריכו ימים על האדמה שאתם חיים וקיימים לעולמי עד ולנצח נצחים, והראי' ע"ז שהרי נשבע ה' לאבותיכם לתת להם ופירש"י במקרא שלפנינו לכם לא נאמר אלא להם מכאן לתחיית המתים מן התורה, שאף שאבותינו קדושים אשר בארץ המה בכ"ז להם ניתנה הארץ למורשה, כי אף שעינינו אינן רואות אותם מהלכים בין החיים בכ"ז יתרון ארץ להם הוא שהם חיים וקיימים ומכאן שיחיו אף הם שכבר מתו בכ"ז הם חיים וקיימים, מן ועל ידי התורה שקיימו בעוד היו בחיים חיותם, וז"ש למען ירבו ימיכם וימי בניכם אף שכבר עליתם לגבהי מרומים לשמי השמים ושם תחיו תשבעו ותתענגו מנועם זיו השכינה עטרותיכם בראשיכם ותחיו ימי שמים, בכ"ז עוד גם על הארץ תהיו כי לזכר עולם יהי' צדיק עד שאם כבר יחי' חיים וימי שמים בחברת מלאכי עליון בכ"ז גם על הארץ יהי' איתן מושבו לעד, ומביא ראי' לזה אשר נשבע לאבותיכם לתת להם כפרש"י אף שכבר עזבו את הארץ בכ"ז להם ניתנה שאצלם ובצדיקים כיוצא בם ימי השמים וימי הארץ תואמים יהיו יחדיו ולא יפרדו:

החדש על פרשת ראה

ראה אנכי נותן לפניכם היום וגו' - (לשבת שמברכין בו אלול פ' ראה) בטור הביא פרקי ר"א בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה רבינו עלה אלי ההרה לקבל לוחות שניות והעבירו שופר במחנה משה עלה בהר שלא יטעו עוד אחר ע"ז ובאותו שופר נתעלה הקב"ה שנאמר עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר לכן תקנו חז"ל לתקוע שופר בחדש אלול כדי שיחזרו ישראל בתשובה שנאמר היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו אם תהי' רעה בעיר וה' לא עשה. והנה אף לנו קורא הקב"ה בחודש אלול לקבל לוחות שניות אחרי שהראשונות שברנו בעוונינו בכל השנה, ע"כ גם עלינו לתקוע בשופר, ואף שלא שייך בנו ע"ז כי יצרא דע"ז בטל ולא שייך הטעם שלא נטעה אחר ע"ז, בכ"ז כמו שישראל חטאו בעגל הזהב, כמו כן אנו בעוה"ר משתחוים לכסף וזהב עשינו לבעלינו הוא המושל בנו וזה עבודה זרה שלנו, שהשופר מעורר אותנו שלא נטעה אחריו, וגם נצמח מאהבת וחמדת כספנו עבודה זרה ממש, והוא חילול ש"ק המצוי בעוה"ר בינינו והוא חמיר כעובד ע"ז כמארז"ל, ע"כ השופר מעורר אותנו שנשמור את השבת ולא נטעה אחר ע"ז,

וגם פרשתנו פרשת היום מכרזת ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. ובמד"ר "מה כתיב למעלה מן הענין כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת זו שבת". ונ"ל ההמשך דכתיב לעיל מיני' למען ירבו ימיכם וימי בניכם וגו' כימי השמים על הארץ' הכוונה ע"פ אז"ל "בעון נדרים בנים של אדם מתים כשהם קטנים שנאמר למה יקצוף האלקים על קולך וחבל את מעשה ידיך הכוונה כי בשעת מתן תורה אמרו ישראל בנינו ערבים עלינו ואנחנו מושבעים ועומדים מהר סיני לקיים את כל דברי התורה, ואם עבר על הנדרים שנשבע לה' ומחלל שבועת הר סיני אז ח"ו בנים קטנים מתים. וז"ש בירושלמי פ"ב דתענית "קרעו לבבכם ואל בגדיכם אם תקרעו לבבכם בתשובה אי אתם קורעים על בניכם ובנותיכם" הכוונה כנ"ל וז"ש הכתוב בישעיה "לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו" כלומר בשביל ששבועתכם לקיים את התורה היתה לשוא כי לא קיימתם מיצא שפתיכם ע"כ הכיתי את בניכם, וז"ש והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה וגו' וברך את פרי בטנך היינו ג"כ שע"י שתשמרו את התורה יבורכו בניכם ולא יתפסו בעוניכם שאם לא כן ח"ו פוקד עון אבות על בנים. וז"ש למען ירבו ימי בניכם אבל בתנאי כימי השמים אם הדברים העומדים ברומו של עולם יהיו נחשבים בעיניכם יותר מהדברים הארציים, שהשמים יהיו על למעלה מן הארץ ולא תחליפו עולם עומד בעובר אז ירבו ימי ימיכם, ואחרי שזה שהבנים נקטפים ח"ו באבם כמו בשנה זו ה' יאמר למלאך המשחית הרף, הוא בשביל שהם ערבים, שפיר מסיים הקרא כ"א שמור תשמרון את כל המצוה הזאת. ופי' באוה"ח שמור כלומר אחרי ראינו כי הערב נתפס ע"כ שמור כל יחיד צריך לשמור ולראות שכולם תשמרון את כל המצוה. והנה משבת ראינו ערבות לטובה שכל ימי השבוע הם ערבים ומספיקים לאדם מזון ומחיה גם בעד השבת ע"כ אמר הקב"ה אם אין אתם מאמינים בערבות של יום השבת אז אני נפרע ח"ו מערב שלכם, לזה אמר ראה אנכי נותן לפניכם היום דפתח בלשון יחיד וסיים ברבים לומר כמו שהערב אם רואה שהלוה מפזר מעותיו הוא צריך להזהירו לבל יבוא הוא בעצמו לידי נזק, כמו כן אמר ראה כל יחיד ויחיד אשר אני נותן לפניכם היום כפי' כלי יקר ע"ש. והנה בעגל לא חטאו אלא הערב רב ובכ"ז נענשו כלם והיא ג"כ מטעם ערבות ע"כ העבירו שופר במחנה עלה להר. ולכאורה למה צריך תקיעת השופר הו"ל רק להכריז אצל הערב רב ולמה לי התקיעה, אלא שהתקיעה נשמעת לכל א' בלי שום חילוק, משא"כ אלו לא היו אלא מכריזים לא היו שומעים אלא מי שמדברים עליו ע"כ העבירו שופר שישמעו כולם שידעו שכולם ערבים שלא יטעו אחרי ע"ז, ע"כ תוקעים ג"כ באלול להורות שכולם ישמעו ויראו אף הכשרים כי כולם ערבים, וז"ש "שובה ישראל

עד ה' אלקיך" כלומר אף הכשירים והשלימים אשר בשם ישראל יכונו, והטעם "כי כשלת בעוונך" כדרז"ל ע"פ וכשלו איש בעין אחיו הערבות, וז"ש מפני מה אין ישראל אומרין שירה בר"ה ויוכ"פ א"ל הקב"ה ספרי חיים וספרי מתים פת חים לפני ואיך יאמרו שירה" כי נאמר היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, כי העם הם הפחותים שחוטאים בכל השנה שיש להם ליכא, אבל ישראל שהם השלימים המה ישמחו לכאורה כי בטח לבם שיצא כנוגה צדקם, אבל באמת אחרי שגם הם נידונים בשביל הערבות ולא לבד ספרי רשעים אשר בחייהם קרוים מתים כ"א גם ספרי צדיקים שקרוים חיים מונחים לפני כסא כבודו לדון אם יצאו ידי חובת הערבות למחות בעוברי רצונו ע"כ גם הם יש להם לירא מפחד יום הדין. וי"ל עוד שע"כ תקעו והכריזו, תרווייהו צריכא עפמ"ש "תקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה" לומר שבר"ה אינו עדיין תכלית התשו' כ"א רק הכנה לעשות צדק ומישרים כל השנה כולה, ותקיעת שופר הוא רק כמו הבונה בית שצריך מתחלה לחשוב מחשבות באיזה אופן יבנה הבית והיא החכמה של מלאכת הבנין ואח"כ כשכבר גמר האומן בציורו את תבנית הבנין אז יבואו עושי המלאכה פועלים ושכירים לבצע את אשר יזם האומן לעשות, וז"ש תקיעת שופר חכמה הוא רק ההכנה אבל אינה עדיין מלאכת התשובה בעצמה, ע"כ מתחלה תקעו בשופר ואח"כ הכריזו שלא יטעו אחרי ע"ז להונות שהתקיעה בעצמה אינה עדיין התכלית כ"א רק התעוררות שישמעו אח"כ לקול ה' שלא יטעו אחר ע"ז. ואם אנו תוקעין באופן זה שלא נחשוב שהשופר הוא כבר התכלית עצמו כ"א רק הכנה אז "באותו שופר" אם אנו תוקעים באופן זה הקב"ה מתעלה שנאמר עלה אלקים בתרועה כי הקול אינו התכלית בעצם כ"א שע"י הקול אנו יודעים כדת מה לעשות את אשר יצוה המדבר, וזהו עלה אלקים בתרועה, אם חושבים שהתרועה היא כבר התכלית בעצם אז אלקים מדת הדין גובר ח"ו, אבל ה' הוא מדת הרחמים בקול שופר דייקא אם אנו יודעים שהשופר הוא רק הקול המעורר אותנו לעבוד את ה' בכל עת ועונה:

ע"כ יאמר אם יתקע שופר בעיר והם סוברים שבזה כבר יצאו י"ח ולא יחרדו להיות ירא וחרד על דבר ה', אז ח"ו אם תהי' רעה בעיר הטעם הוא כי הצדיקים מהפכים מדה"ד למדה"ר ע"כ בידינו לעשות ע"י השופר ממדת הדין מדת הרחמים אבל אם אין חרדים מקול השופר אז ע"כ ח"ו תהי' רעה בעיר בשביל וה' לא עשה כלומר העם לא עשה ממדת הדין השם של רחמים, ע"כ חושו נא והתעוררו לחזור בתשובה ואז יקויים בנו ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה ודרשו רז"ל זה שבת, כי אם נקיים את השבת כראוי אז לא יהי' עוד עצב בקרבנו קרעו לבבכם ואל בגדיכם:

ונתת את הברכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל דהלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש י"ל עפמ"ש שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כ"א למחר לקבל שכרה. והראשונים דמו את המיתה כמו שהולכים על נהר לעבור דרך מן עוה"ז אל עוה"ב כמו כן עוברי בעמק הבכא בעזבם ארץ חייהם ללכת אל ארץ הנשמות יעברו דרך הנהר המפסיק בין עוה"ז לעוה"ב כדאמרינן פ"ק דע"ז ווי לה לאילפא דאזלא בלא מיכסא, לזה אמר הכתוב ונתת את הברכה, ושלא תאמר שהברכה והקללה בעוה"ז ע"כ אמר הלא המה בעבר הירדן, אחרי שעשה האדם את הדרך אחרי בא שמשו עלי ארץ אז הגיה מחדש בעולם הנשמות לקבל ברכתו:

לשכנו תדרשו ובאת שמה. היל"ל ותבא שמה. ונראה עפמ"ש בקדושה כבודו מלא עולם משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו הכוונה עפמ"ש לפרש מאמר המגיד "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח", כי האיש הכפרי כשיבוא לעיר כל דבר חדש אשר יראה הוא לפלא בעיניו והערני ילעג עליו ויאמר לו שהוא פתי כי אצלו אין זה חדשות כי כבר כסה באלה, כמו כן איש אשר איננו יודע בחכמת הטבע הוא יחשוב לפלא דבר אשר לאיש מבין בחכמה ההיא ידוע שהוא דבר טבעי כי הוא מבין דבר לאשורו, נמצא לפ"ז המרבה לספר בנס ופלא הוא ללעג וקלס כי יורה בזה אשר לא בינת אדם לו, לא כן בנסי ה' שהם באמת פלאים עצומים אז הוא להיפך כי איש בער לא ישוג כ"כ החכמה והפלא העצום שיש בנסי הש"י כמו האיש היודע ומבין את הכל ובכ"ז לא יוכל לקרב אל שכלו מופתים אשר עשה ה', זהו ישיג נס העצום, כמ"ש שלמה המע"ה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני כלומר כל מה שאני אחכם יותר אני יודע יותר שמעשי ה' המה רחוקים משכלו, וז"ש המגיד שלא תאמר כי לבוז ולדראון יחשב לך אם תרבה להפליג ולספר בעזוזי ה' אשר עשה כי יאמרו סכל אתה שהכל נחשב בעיניך לפלא, אלא אדרבה כל המרבה וכו' מורה בזה כי הוא משובח בחכמה. וי"ל בזה מאמר דוד המלך ע"ה "נפלאים מעשיך ה' ונפשי יודעת מאד" כלומר לא כשאני בער בלא דעת וחכמה אז נראים לי מעשיך נפלאים, אלא נפלאים מעשיך גם אז אם נפשי יודעת מאד ונהפוך הוא איש בער לא יבין את זאת כ"א כאשר נפשי יודעת מאוד שהיא מלאה ידיעות וחכמות רק אז אני מבין לאשורו שנפלאים מעשי ה'. ע"כ אחרי שאנו אומרים כבודו מלא עולם והגענו כבר לידיעה הלזו רק אז אנו עומדים במדרגה לשאול איה מקום כבודו, אבל אם נפשנו אינה יודעת עוד אין בידינו גם לשאול, וז"ש אחרי שבאת כבר שמה לבית המקודש ושבעת מטובו והואצל עליך מהודו אז יהא בכחך לדרוש ולשאול לשכנו כפי' רמב"ן איה כבודו אבל בטרם תבא שמה לא תדע גם לשאול: לא תעשון כן

לה' אלקיכם פרש"י וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש שיחרב. לפ"ז י"ל שהכתוב מרמז שאם כלך בדרך הישר ונעשה רק הטוב לא למענו נעש מאומה כי מה מידך יקח אלא אם צדקת צדקת לך אחרי שאם לצת לבדך תשא שעוונות גורמים שיחרב ביהמ"ק, ויהי' מלת כן מלשון כן בנות צלפחד דוברות וכוונתו לא תעשון הן והיושר לה' אלקיך לא לו ית' יהי' התועלת כ"א רק לכם ולא לו, והראי' שהרי אם תחטאו אתם גורמים למקדש להיות חרב ע"כ הכן והיושר תעשו לא לה' תעשו כ"א לכם לטובתכם:

כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה אשר ה' אלקיך נותן לך פתח בלשון רבים וסיים ביחיד, ונראה כי הטעם שישראל הוצרכו לשהות י"ד שנים בכיבוש וחילוק הארץ הוא על אשר לא נזדככו ונתלבנו עדן כל הצורך שיהיו ראוים ומוכשרים לרשת את ארץ הקדושה ע"כ הוצרכו לנוד ולנוע עוד השנים הללו עד שיהיו זכאים ושלימים כראוי, אבל אחרי שבודאי רוב ישראל כבר היו ראויים אם הקב"ה הי' מנחיל אותם את הארץ בעבור זכות הרבים לא היו צריכים עוד לטלטל טולטולא דגברא, רק אחרי שרצה הקב"ה לזכות את ישראל שכל א' וא' יכנס בזכות עצמו לארץ ע"כ הוצרכו להמתין כל השנים האלו, וז"ש כי לא באתם עד עתה אל המנוחה אף שבודאי רובכם כבר מוכשרים לקבל טהרת א"י מ"מ אי אפשר לכם עוד לנוח כי לא עבור זכות הרבים כ"א אשר ה' אלקיך נותן לך לכל אחד ואחד בזכות עצמו ולא זכה עדיין כל יחיד ויחיד:

השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך- כי צדקה תציל ממות אבל לא ממיתה בעוה"ז כי זה כל האדם סופו למות רק למען יאריכון ימיך ביום שכולו ארוך אז פעולת צדקה לחיים, אבל מי שמקמץ בצדקה וקופץ את ידיו בטעותו שרק בעוה"ז יחי' ואינו מאמין בחיי עד בעולם הנשמות, כאשר עשה כן יעשה לו וגמולו ישוב לו בראשו שכאשר דמה כן יהי' לו שלא יזכה לחיות בעולם הנצחי כמ"ש האומר אין תחיית המתים מן התורה אין לו חלק לעוה"ב, ע"כ אם העושה צדקה בכל עת יתהלך לפני ה' בארצות החיים בזה ובבא, זה שמונע מלעשות צדקה לא יחי' כל ימיו רק בארץ הנשמה הלזו כצל עובר ולא יזרח עוד הפעם שמשו אחרי שקעה בארץ, וז"ש השמר לך פן תעזוב את הלוי, שאם תעשה כן אז לא תחי' עוד ימים של שמחה אחרי עזבך את הארץ כ"א כל ימיך לא יחיו רק על אדמתך אבל אחרי שתעזוב את האדמה לא יהיו לך עוד ימים טובים מאלה, אבל אם לא תעזבנו כ"א עזוב תעזוב עמו אז לא יהיו כל ימיך על אדמתך לבד כ"א כל ועיקר ימי חייך יהי' בעולם העומד לנצח:

כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך ואמרת אוכלה בשר בכל אות נפשך תאכל בשר במדרש תנחומא "הה"ד אתן אדם ירחיב לו כשרדף אברהם אחרי המלכים יצא מלך סדום לקראתו ואמר תן לי הנפש והרכוש קח לך אמר אברהם הרימותי ידי אל ה' אם אקח מחוט ועד שרוך נעל אמר הקב"ה בו בלשון אני אומר לבניך מה יפו פעמיך בנעלים". כי רבים אומרים שההשתדלות אחרי הרכוש והשתדלות להשלים את הנפש צרות הנה כי כל מה שיוסיף בקניינים הגופניים ימעוט בקניינים הנפשיים. וי"ל ע"ז "אל תיגע להעשיר מבינתך חדל" אם תיגע להעשיר מה שאתה מפזר כחך בזה אתה מחדיל ומגרע מהבינה וחכמה, אבל באמת נוכל להשוות ביניהם כמ"ש "בצל החכמה בצל הכסף", והיינו אם כל מה שאוצר מקנייני הזמן הוא מקדיש לה' ליהנות ממנו בדרך היתר ולעשות על ידו תושיה וצדקה כמ"ש שכר מצוה מצוה ע"י השכר נוכל ג"כ לעשות מצות חדשות, והמלך סדום הוא הממון ששלט שם כי לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל כנאמר כי מלאה הארץ חמס, והוא אומר אל אברהם שהוא צדיק תן לי הנפש והרכוש קח לך אם תתן את נפשך ובנפשך תביא לחמך אז תוכל ליקח לך רכוש אבל הנפש והרכוש יחדיו א"א לך לקנות, ע"ז השיב אברהם אבינו ע"ה לא כן הוא כי אני ביכלתי להתאימם יחד ע"י שהרימותי ידי לה' אם אקח, כלומר אם אקח וארכוש מנכסי עוה"ז גם שם אני ארים ידי לה' בידעי כי ממנו הכל. והנה מי שנהנה מעוה"ז לש"ש לו הורחב הגבול שרשאי ליהנות יותר מאחרים שאין הנאה שלהם לצורך נשמתם רק לצורך גופם, כי הם צריכים לקדש עצמם במותר להם פן יעברו חקו גבול ונחשב להם לחטאת, אבל מי שכל הנאתו לש"ש אין מן הצורך לצמצם א"ע.

והשל"ה הק' פ' אך אשר יאכל לכל נפש הוא נפש הבהמית ונפש הרוחנית, וז"ש כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך ואמרת אוכלה בשר, כלומר אז הורחב גבולך שתוכל לאכול יותר מן הגבול המצומצם, אם בכל אות נפשך תאכל, לא לבד נפש החיונית תהנה מאכילה כ"א גם הנפש העליונה, וז"ש מתן אדם ירחיב לו ע"י שעושה צדקה ברכושו הורחב לו הגבול ליהנות מעוה"ז. וע"ז מייתי מאברהם שאמר ג"כ הרימותי ידי כנ"ל. והנה להתענות בט"ב ויוכ"פ לש"ש אין כאן רבותא אבל האדם צריך להקדיש כל הנאותיו הנאות הגוף ג"כ לש"ש. ע"כ לא לבד בעת שאסור בנעילת הסנדל צריך האדם לילך בדרך ה' כ"א כל השנה כולה בהיותו מהלך בין חברת אנשים ונעלים ברגליו צריך להרים ידיו אל ה', וז"ש כמ"ש אברהם אע"ה הרימותי ידי אל ה' שגם בעת עשותו מלאכת חול גם אז צריך לזכור את ה' ע"כ אמר הקב"ה מה יפו פעמיך בנעלים כלומר כל ימות השנה:

שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך למען ייטב וגו' כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלקיך - נ"ל עפמ"ש בפי' המשניות להרמב"ם סוף מכות רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שאם האדם עושה מצוה אחת בשלימות בלי שום פניי' ומחשבה זרה יזכה על ידה לחיי עוה"ב ע"כ צוה לנו הש"י מצוות הרבה שאי אפשר שלא יעשה האדם בחייו אחת מהן על מתכונתה ושלימותה ובעשותו אותה המצוה תחי' נפשו באותו מעשה, ועי"ש ברש"א ח"א שהאריך שם בדברים נמרצים, והנה העושה מצוה לשם פני' אחרת שלא לש"ש אף שבעיני בשר אשר לא יראה ללבב נראה מעשהו טוב וישר מ"מ הש"י בוחן כליות ולב הוא יודע ועד שאין תוכו כבנו, אבל העושה מצוה לשמה מבלי שום מחשבה זרה אז גם בעיני ה' הוא טוב וישר, וז"ש שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך את כל המצות הרבות, והטעם כי לא ימלט שלא תעשה בשום פעם מצוה אחת בשלימות אחרי שרבים הם ע"כ יזדמן לך כפעם בפעם שתעשה גם הטוב והישר לא לבד בעיני בני אדם אשר רק למראה עיניהם ישפטו ולא ידעו מחשבותיך בעת עשותך המצוה, כ"א גם הטוב והישר בעיני ה' החוקר וסוקר כלו וכדברי הרמב"ם ז"ל:

והנביא ההוא או חולם החלום ההוא ומת כי דבר סרה וגו' ובערת הרע מקרבך באוה"ח הק' למה יומת החולם הלא בע"כ שלא ברצונו בא לו החלום ומה פשעו וחטאתו, ונ"ל עפמ"ש בהשמטה לפ' וישב לפרש הנה בעל החלומות הלזה בא כיון שכל החלומות הם מהרהורי דיומא נמצא שהוא גרם לחלומותיו והוא מושל בם ע"כ קראוהו בעל החלומות עיי"ש, א"כ הכא נמי חולם זה ודאי רעיוניו על משכבו סליקו וכבר היו לו מזמות רעות בקרבו ביום ובא לו החלום ברוב עיונו במחשבת ע"ז כל היום ע"כ אמר שיומת כי אף שלע"ע לא הי' רק חלום בכ"ז בלי ספק כבר דיבר מאז ומקדם סרה על ה' ע"כ יומת, ונתן טעם ובערת הרע מקרבך על שהי' לו לבער מקרב לבו את המחשבה הרעה ע"כ תמותת רשע במגורו בקרבו הי' ועי"כ נראה לו בחלומו הרהורי ע"ז דיומא, ורש"י פי' סרה דבר המוסר מן העולם שלא הי' ולא נברא, כוונתו ליישב קושיית אוה"ח הנ"ל עד"ז עפמ"ש בגמ' דברכות דף נ"ה ראיי' שכל החלומות הן מהרהורי דיומא שהרי לא מחזי לי' בחלמא אילנא דדהבא או דעייל פילא בקופא דמחטא עיי"ש. וכיון שעבודה זרה לא הי' ולא נברא שיהי' לה ממשות לעבדה ח"ו ע"כ אמרינן שבאמת זה החולם לא כן י"א בכדי שיאמינו דבריו אמר שבעל החלום הגיד לו אבל אחרי שלא הי' ולא נברא אמרינן שקורי קמשקר ולא חלם לו כלל מזה, וז"ש ע"כ יומת כי דבר סרה דבר המוסר מן העולם

שלא הי' ולא נברא כמו פילא בקופא דמחטא ובע"כ שלא חלם לו כן רק מרמה הבריות באמרו שחלם לו ובאמת שוא ידבר לא חלום ולא מפשר:

יצאו אנשים בני בליעל וכו' נלכה ונעבדה אלקים אחרים אשר לא ידעתם ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בקרבך יש לרמז כי רבים מהאפיקורסים חוטאים באמרם שלא ידעו ויבינו בחשכה יתהלכו להשיג טעמ' התורה והמצות ע"כ הם פורקים עול מעל צוארם ובאים בטענה שאין להם לעשות דבר אשר לא ידעו סיבתו וטעמו אבל בזה יבערו ויכסלו כי לא בתורה ומצוה תלוי החסרון כ"א משחתם בהם אום בם אחרי ידענו כי יגעתי ולא מצאתי אל תאמן. א"כ אם היו מבקשים ככסף וכמטמונים יחפשו להתחקות על שרשי התורה אז יראו איר בהיר צח מצוחצח כשמש בצהרים כי מצות ה' ברה מאירת עינים, רק נרפים הם לחקור ולדרוש ביגיעה ועבודה רבה, ובלי עמל וטורח רוצים להעלות פנינים מעמקי ים התורה ע"כ לא יגעתי ומצאתי אל תאמין ובאמת העלו חרס בידם, וז"ש שהמדיחים אומרים ע"כ ילכו לעבוד אלהים אחרים על אשר לא ידעתם והבנתם בטוב טעמי התורה ע"כ יעזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים, לזה אמר ודרשת וחקרת ושאלת היטב, אם לא תחוס על יגיעתך לדרוש ולחקור בכל מאמצי כחך אז תמצא כי אמת ונכון כל דבר ה' והתועבה הזאת שאתה רוצה לעזוב את התורה מחסרון ידיעה לא נעשית רק על ידך ומקרבך על אשר לא רצית לעסוק בניעה בד"ת:

בנים אתם לד' אלקיכם וגו' כי עם קדוש אתה לד' אלקיך - במשנה דאבות אמרו "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום" שנאמר בנים אתם לה' אלקיכם".

מלבד הכפל לשון הקשה בתוי"ט דהו"ל להביא מקרא הקודם בפ' שמות שנאמר בני בכורי ישראל, ונראה כי כמה מדות טובות יש לנו ללמוד מהודעה זו כי בנים אנחנו, כי עי"ז לא יגביה העשיר את עצמו על העני כי אחרי שאב אחד לכולנו כולנו אחים אנחנו, ונאמר ע"כ בפרשתנו כמה פעמים אחיך האביון, להורות ע"ז כי אחרי שכולנו בנים לאבינו שבשמים א"כ כעשיר כרש אחים בני איש אחד, והנה איתא בפ"ק דב"ב דא"ל טורנוסרופוס הרשע לר"ע אם אלקיכם אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסן משל למלך שכעס על עבדו ומנע ממנו מאכל ובא אחד והאכילו הלא הוא נתחייב למלך, והשיב לו ר"ע משל לאב שכעס על בנו ומנע ממנו מאכל ובא רעהו ונתן לו בחשאי הלא יודה לו עבורו ואנו נקראים בנים למקום עיי"ש, והנה אז"ל כשישראל עושים רצונו של מקום נקראים בנים, וא"כ אם העניים עושין רצונו של מקום מצוה לפרנסם, אבל כשח"ו אין עושין רצינו של מקום נקראים עבד ואז נשאר שאלת טורנוסרופוס שאין לפרנסם,

וז"ש חז"ל הובא ברש"י פרשתנו "כתיב כי לא יחדל אביון מקרב הארץ וכתיב כי לא יהי' בך אביון כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן באין עושין", כי בזמן שעשירי העם מפרנסין את העניים אף שמ"מ ישארו עניים אבל אביונים התאבים לכל דבר אינם עוד כי יש להם די מחסורם מהצדקות שמקבלים, וכ"ז בזמן שהעניים עושין רצונו של מקום שאז מצוה לפרנסם ע"כ לא יהי' בך אביון, משא"כ כשאין עושין רצונו של מקום ואז אין לפרנסם כמשל הנ"ל אזי לא יחדל אביון, והנה בכל השנה כולה כשאנו חוטאים אין אנו זוכרים שאנו בנים למקום כ"א אנו אומרים שאנו בני אדם קרוצי חומר עפר מן האדמה, רק בימים הקדושים הבאים שאנו רוצים שישפיע לנו הש"י שפע ברכות טוב אנו נזכרים שיש לנו אב זקן בשמים ממעל ואנו צועקים אבינו מלכנו כמה פעמים שירחם עלינו כרחם אב על בנים, כאשר פירשתי מ"ש באיוב "ויהי היום ויבואו בני האלקים להתיצב על ה'" ודרשו בזוה"ק וכ"ה ברש"י שם שזה ראש השנה והיינו טעמא כי בכל השנה אנו בני אדם ולא בני אלקים, אבל ויהי היום יום א' בשנה שאנו צריכים לרחמי שמים אנו אומרים שאנחנו בנים למקום, וזהו שרמזו אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול כלומר ע"כ אומרים באלול אני לדודי בשביל שאני רוצים שדודי יהי' לי שהש"י יהי' קרוב לכל קוראיו, ע"ב אמרו ג"כ דורשי רשומות ומובא בסידור נהורא איש לרעהו ומתנות לאביונים ג"כ ר"ת אלול ורמזו שצריך להרבות בצדקה בימים אלו, והיינו כנ"ל אחרי שצועקים אמו אבינו מלכנו רחם עלינו, אומר הקב"ה בזה אראה אם אתם בנים למקום אז גם האביון אחיכם ע"כ צריך להרבות וליתן צדקה לעניים, ובאמת אין אנו נקראים בנים למקום רק אם אנו יודעים שאנחנו בנים למקום ועושים רצונו, וז"ש "חיבה יתירה נודעת להם" כלומר אם הם יודעים שהם בניו וחיים חיי אושר ויושר, וע"ז הוצרך להביא פ' דפרשתינו דאי מבני בכורי ישראל הו"א בכל גווני מקרי בנים ע"כ אמר בנים אתם לה' ורק באופן זה כי עם קדוש אתה אם אתה מתנהג בקדושה ובטהרה:

נתן תתן לו ולא ידע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידך - הכוונה עפמ"ש מאתו לא תצא הרעות והטוב, כלומר כי בכל טובה שישיג האדם ע"י מעשה ידיו כלול רע וטוב, כי לעצמו הוא טובה ולאחרים הוא רע כי מה שמרויח האחר מפסיד. לא כן בטובות שהש"י משפיע הם רק טוב בלי תערובת רע כלל כי אין דבר רע יורד מן השמים, כי הוא ית' בטובו יוכל להשפיע מבלי שיחסיר זה לאחר וז"ש מאתו לא תצא הרעות והטוב פי' טוב כלול ברע. והנה חז"ל אמרו וסימנך עשירים מקמצין ולפ"ז הי' מהראוי להמנע מלתת צדקה כי עי"כ יתעשר כמ"ש עשר בשביל שתתעשר וכשיתעשר יהי' אמיץ לב וקמצף ומה לו ולצרה הזאת להיות אח"כ קשה לב, טוב לו שלא

יתן מאומה ולא יתאמץ לבבו. אבל באמת אם הי' זה בדרך הטבע שע"י הצדקה מתעשר הי' מקום לומר כן שיתאמץ לבבו אח"כ ע"י העשירות הזה, אבל באמת ע"פ דרך הטבע הפרוטה שאדם נותן אבודה לנצח ולא תוסיף עוד לשוב אליו רק ברכת ה' היא תעשיר את הנותן צדקה שלא כדרך הטבע, וא"כ כיון שברכת ה' היא כבר אמרנו שטובה הבאה מאת ה' לא תוסיף עצב עמה ואין בה רק טוב, ע"כ נותן לו הש"י העשירות ובכ"ז לא יכבד לבו, וז"ש נתן תתן לו ולא ירע לבבך וגו' כלומר אל תירא שע"י שתתן צדקה תתעשר ותהי' קמצן וירע לבבך יהי' רע ואמיץ ויצא שכרך בהפסדך, לזה אמר דאין העשירות בא בדרך הטבע כ"א בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך וברכה מאת ה' לא תהי' עמה רע רק טוב כל הימים. ועד"ז פי' מדרש תנחומא פ' מקץ "הרואה גשמים יורדין בזמנן אומר ברוך אתה ה' הטוב והמטיב" כי לכאורה אף שהגשם ירד על הארץ להשביעה צחצחות עוד לא ידע הקוצר אם ישא ברנה אלומות לברכה כי עוד כמה הרפתקאות עדו על התבואה עדי תובא למלאות אסמים בר אולי יבא רוח קדים או שארי דברים המפסידים ומכלים את תבואת השדה, ע"כ לא הי' לו לברך עד שרואה בעיניו שכבר עבר קציר כלה קיץ ואסף מגרנו ומיקבו בלי מגרעת אז לו נאה לברך, אבל לא בשעת ירידת הגשמים שאין הברכה עדיין במילואה ושלימותה. אמנם אחרי ידענו שהש"י טוב ומטיב וכי מאתו לא תצא הרעות, ואם אמרו באיוב שכל הנוטל ממנו פרוטה מתברך על אחת כו"כ ברכת ה' ממקור הטובה בודאי לא תכזב ונאמנת וקיימת לעד, וכמו שאמרו טובתן של רשעים אינה שלימה הה"ד וק"ו להיפך טובתו של צדיקו של עולם היא בתכלית שלימות ולא תוסיף עצב עמה, וז"ש ע"כ יברך בעת ירידת גשמים אף שלא נגמרה עדיין ברכת שמים מעל בכ"ז יברך אחרי שהשי"ת הטוב הוא מטיב ומאתו לא תצא הרעות בודאי מברכתו יבורך גבר מעתה ועד עולם:

עוד י"ל בפסוק הנ"ל כי לכאורה אין הקב"ה צריך לשלם טובה לעושי צדקה אחרי כי ממנו הכסף והזהב ומידו נתנו לנו וכי בע"ח הפורע חובו נאה לו תודה וברכה, אבל באמת אם משלם לבע"ח רק המעשה יחשב ואין אנו רואים אם לבו עצב או שמח, לא כן מי שנותן צדקה אם לבו עצב אז באמת אין מגיע לו ברכה בעבור המעשה, כי לזה הי' מחוייב ועומד לעשות כן, אבל אם לבו שמח בעשיית הצדקה בשביל זה יבורך גבר ירא ה' אשר במצותיו חפץ מאוד, וז"ש ולא ירע לבבך בתתך לו רק יהא לבך שש ועלז על המצוה כי רק בעבור זה יברכך ה' אלקיך ולא בשביל המעשה בעצם אחרי שאתה מחוייב ועומד על זה. ובזה יש לפרש "ונא אל תצריכני לידי מתנת בשר ודם" כי אמרו טוב עין הוא יבורך כל הנוטל פרוטה מאיוב הי' מתברך, ואנו מתפללים שאם אנו מוכרחים

לקבל צדקה יהי' מאותם האנשים אשר בלב שלם וברוח נדיבה יהוכוני אשר נותנים בידים ובלבם ואל תצריכני לידי' מתנת בשר ודם כלומר שלא נצטרך לצדקת הקמצנים שאין נותנים רק בידים ולבם בל עמם. עוד י"ל בפסוק הנ"ל עפמ"ש באבות ארבע מדות בנותני צדקה וכו' לא יתן ולא יתנו אחרים וכו' ותמהו המפרשים א"כ האיך קרי לי' נותן אחרי שלא יתן ולא יתנו אחרים, ותי' בס' נאוה תהלה פי' על תהלים מזמור ט"ו עפמ"ש מי שיש לו מאתים זוז לא יטול מן הצדקה ואם חסר לו זוז א' ממאתים מותר לו ליטול אפי' הרבה, ע"כ הוא הנותן רשע ערום שנותן לו זוז אחד שיושלמו לו מאתים זוז ולא יצטרך ליתן עוד הפעם, ע"כ אף שהוא מנותני צדקה בכ"ז כוונתו להרע שלא יתן עוד עכ"ד. ולפ"ז מי שנותן צדקה יוכל להיות שמטוב לבו הוא עשה אבל גם יוכל להיות שעושה כן מרוע לב בערמימות שלא יצטרך ליתן עוד ע"כ נותן לעני זוז אחד שלא יצטרך ליתן עוד בהיות שנשלמו לו המאתים זוז, אך אם ראינו שהוא נותן וחוזר ונותן אז נדע בטוח שלא מרוע לב עושה כן דא"כ לא הי' לו ליתן רק פעם אחד להשלים המאתים, אלא ודאי שטוב לב הוא. ולפ"ז כמו שדרשו חז"ל על הוכח תוכיח ועזוב תעזוב אפילו מאה פעמים ה"נ י"ל נתן תתן כמה פעמים ולא תסתפק בנתינה פעם א' דא"כ יש לחשדך שמרוע לבך וערמימות הנ"ל אתה נותן לדקה, אבל אם נתן תתן אפי' כמה פעמים אז נדע ולא ירע לבבך בתתך לו שלא מרוע לב אתה נותן כ"א מטוב לב:

עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה י"ל עפמ"ש "יבש חציר נבל ציץ ודבר אלקינו יקום לעולם" שע"כ נתן הש"י כח בטבע שיצמח בכל שנה מחדש החציר ואח"כ ימול וייבש ולא נתן לו קיום לעולם שכל צמח השדה יעמוד בלחותו ורטיבותו כל ימי היותו, למען ידעו הכל כי יד ה' מקיים הטבע ורק על פיו כל צבאו חי וקיים, ע"כ כליל יחלוף מדי שנה בשנה וצומח מחדש ע"י יוצר הכל במאמרו ית"ש, וז"ש ע"כ יבש חציר כבל ציץ להתוודע ולהגלות כי רק דבר אלקינו יקום ויקיים את העולם כולי. והנה האדם הי' יכול לומר מה לי לתת מעשר ומה שרכשתי בעמלי ויגיע כפי ואעזוב לאחרים חילי לאשר לא עמל בו ולא יגע, אבל אחרי ידענו שלא יד חרוצים תעשיר כ"א ברכת ה' הנותנת כח לעשות חיל ואחרי כי ממנו הכל מידו יתנו לו, וז"ש עשר תעשר את כל תבואת זרעך, ושלא תאמר שידך עשתה תושי' ואין לזרים אתך לזה אמר היוצא השדה שנה שנה צומח מחדש ומזה תדע כי דבר אלקינו יקום לעולם כנ"ל:

ונתת בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר וגו' ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר וגו' - כי הכסף אין לו ערך ושווי מצד עצמו אחרי שהוא רק אמצעי לדברים הזמניים לקנותם עבורו אלא שהאדם יוכל לעשות כנפים לכסף אם מוציאו

לדברים נכבדי הערך ויקרי המעלה לתורה ולתעודה אז הכסף יעלה מעלה מעלה. כמ"ש לפרש כל דיין שדן דין אמת לאמתי נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, כלומר שהוא עושה חדשות כמו שהוא ית' ברא חדשות, כי הוא עושה מדבר גשמי דבר רוחני יש מאין ע"י דין אמת עיין בפ' משפטים, והנה מי שמפזר לכל דבר ואינו חס על ממונו כ"א כתועפות ראם לו אם הוא מפזר לדבר מצוה איננו מוכיח עדיין בזה שהמצוה באשר נכבדה בעיניו ע"כ מפזר עבורה כ"א רק בשביל שאין כסף נחשב למאומה בעיניו ע"כ הוא פזרן בכל מקום ובכל זמן. לא כן מי שחס על ממונו ומקמץ בהוצאות צרכי הגוף ועל צרכי הנפש הוא מפזר ונוסף זהו הוכחה נאמנה אף שאוהב כסף בכ"ז לצורך המצוה לאשר יקרה בעיניו מפנינים לא יחוס על מיטב כספי, וז"ש ונתת בכסף בך הדבר תלוי שתוכל לתת מעלה וחשיבות בכסף אשר בפ"ע במה נחשב הוא בכ"ז אתה תוכל להרים את הכסף שיהי' לו חשיבות ומעלה, ומצאתי אח"כ באלשיך הק' שפירש כעין זה, והוסיף הכתוב לומר וצרת הכסף בידך שהכסף יהי' קשור בידך ולא בנקל תפרד ממנו כ"א לבך בכיסא תליא ובזה אתה מורה שאין אתה מפזר לכל דבר רק לצורך גבוה, והלכת אל המקום ונתת אותו בכל אשר תאוה נפשך רק לדבר אשר נפשך הרוחניות תאווה בזה אתה נותן לכסף מוצא:

שמור את חדש האביב כי בחדש האביב הוציאך ה' לילה ואז"ל בפ"ק דברכו' "וכי בלילה יצאו והלא לא יצאו אלא ביום שנאמר ממחרת הפסח אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב", הנה המגיד אמר "חכם מהו אומר" וכו' כי החכם שואל למה צוה ה' אותנו הרבה מצוות שהם כולם זכר ליציאת מצרים כמו פסח מצה מרור תפלין שבת ויו"ט וכדומה רבים:

כי אם גם כשנזכור גאולת אבותינו מעבדות לחירות נשמח ונודה לה' על כל הטוב אשר גמלנו מ"מ גם יכאיב אותנו הזכרון הזה כי עי"ז נזכור גם כן גודל התלאה אשר מצאתם במצרים, ויעציב אותנו זכרנו כי לפני הגאולה שתו כוס התרעלה מצו שמרי' אבותינו המדוכאים בחבלי עוני, א"כ הלא יותר טוב שלא נזכור תמיד ביציאת מצרים. וזהו שאלת חכם מה העדות והחקים וגו' למה לנו כ"כ מצוות המעלים בזכרוננו עצב ואנחה, והתשובה ע"ז "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", הכוונה כי באמת גם הזכרון בשעבוד הקשה שנשתעבדו אבותינו במצרים גם הוא לא יעציב אותנו כי באמת קושי השעבוד בעצמו הי' לטוובתינו כי מצרים הי' כור הברזל ששם נזדככו ישראל ויצאו נקיים מכל פסולת, וגם כל המתנות הטובות שניתנו לישראל לא ניתנו אלא ע"י יסורין כמאז"ל. וגם למדו בכל צרתם להתאמץ ולבטוח בה', נמצא שהשעבוד הי' בעצמו סימן

הגאולה. וע"ז אמר במדרש שיר השירים שחורה אני במצרים ונאוה אני במצרים כלומר גם בעת ההוא שהייתי שחורה במצרים מחמת קושי השעבוד. גם בזמן ההוא הייתי נאוה כי הגלות בעצמו הי' ראשית הגאולה כי לא היו ראויים לגאולה אלא ע"י הגלות החזק והמר, נמצא לפ"ז שיציאת מצרים לא היתה התחלת הגאולה כ"א סוף הגאולה היתה באמת מעת החל השעבוד כי באמת השעבוד הי' המצמיח הגאולה, ע"כ הקרבן פסח שהוא זכר ליציאתם ממצרים אינו נאכל כ"א אחר מצה ומרור, להורות נתן שתחלה באה מצה לחם עוני ואעפ"כ היא ראשית הגאולה, ואח"כ מרור המורה על מירור חייהם והיא אעפ"כ סימן לגאולה כנ"ל כי כאשר יענו אותו כן יפרוץ עי"ז הגאולה, ולבסוף בא הפסח זכר ליציאת מצרים והוא סוף הגאולה ע"כ פסח נאכל על השובע וא"כ גם זכרוננו על גודל עניים ומרודם במצרים לא יכאיב אותנו אחרי שנדע בטח כי הגלות הי' מוכרח לגאולה. וזה מענה נכון על שאלה הנ"ל מה העדות וגו' כנ"ל אין מפטירין וכו' להורות כי פסח לא הי' תחלת הגאולה כ"א גם מצה ומרור סימני הגלות גם בהם כבר התנוצצה שמש הגאולה. והנה אם גם אנו בעניינו לא נראה בעיני בשר בגלות האמר כמצרים דבר המשמח וסימן גאולה בכ"ז אין זה מן התימה בידענו כי נפלאים דרכי ה' ונעלמו מעיני כל חי, כי נגד עינינו בכל יום שהאדם יראה רק לעינים ובמקום אשר ידמה כי שם רק מות ורע בכ"ז שם החיים והטוב. למשל אנו רואים בחורף ידמה כל אדם כי אבדה הארץ שבתה ממלאכתה מלאכת הטבע ונפלה בתרדמת החורף, רק כשיגע האביב הנצנים נראו בארץ אז נבין כי גם בימי החורף לא הפריעה הטבע את מלאכתה, רק שאנו אשר רק למראה עינינו נשפוט ובאשר כי בחורף אותות הטבע לא ראינו דמינו בנפשינו שלא תעשה מלאכת מאומה, עד הגיע תור האביב ושלח פארותיו מעשיו להתפאר אז כבין שגם החורף הכין את האביב, כמי כן הי' בגלות מצרים אם גם עינינו לא ראו את גאולת אבותינו רק לעת לאתם מעם לועז ולא מקודם בכ"ז כבר החלה הגאולה מקודם, וז"ש הכתוב שמור את חודש האביב וגו' כלומר תשמור בעין שכלך את חודש האביב כי בחודש האביב הוציאך ה' ממצרים לילה, כלומר ע"י השכלה שתלמוד מחודש האביב כנ"ל שתדע כי גם בחורף לא הרגיעה הטבע ממלאכתה מזה תדע כי הוציאך ה' ממצרים בעוד ליל הגלות חשכה עליך והגאולה החלה וקמה בעוד לילה, וז"כ הגמרא וכי בלילה יצאו והלא ביום יצאו אלא מלמד שנגאלו מבלילה, והמשך הכוונה אם תשמור ותבינו בעין שכלל על חודש האביב בו נצנים נראו בארץ וכך כחות הטבע אשר נראה כמתים בימי הסתיו קרח הנורא כעת חיים, ותבין לאשורך שגם בימי החורף לא שבתה הטבע ממלאכתה כ"א רק למראה עין הי' מנוח והשקט אבל לפי האמת החורף הי' הכנה לימים

האביב כי במסתרים עשתה הטבע פעולתה גם בימי החורף כמו כן בגאולת מצרים אף שלמראית עין יחשב שהשעבוד והגלות במצרים לא הי' בו צורך לגאולה ורק בהופיע אור בוקר של גאולה רק אז התחילה, ע"כ תשמור ותבינו בעין חודרת על האביב ממנו תלמוד להועיל שלא ממחרת הפסח עת צאתם ממצרים התחילה הגאולה כ"א כבר התחילה בעוד ליל גלות הי' חשך ועלטה להם:

בילקוט חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים להדיוט ומנין אף לגבוה ת"ל חג הסוכות ז' ימים לה'- י"ל עפמ"ש בפ"ק דערכין "הכל חייבים בתקיעת שופר כהנים לויים וישראלים ופריך פשיטא ומשני כהנים איצטריכא לי' סד"א מאן דליתי' בתקיעה דכולה יומא מחייב בשופר אבל הני כהנים דאיתנהו בתקיעות דכולי יומא אימא בר"ה לא ליחייבו קמ"ל", ופי' כמו שאמר קרח כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו על קהל ה' אחרי שכולם קדושים ובתוכם ה' אין צורך להם לרב ומנהיג אשר ישגיח בעינא פקיחא על דרכם שהרי מעצמם הם מתעוררים לעבודת הקודש, וע"כ הלביש טלית שכולו תכלת ושאל אי חייבת בציצית או פטורה בית שמלא ספרים אי חייב במזוזה וכו' כדאית' במדרשים. ג"כ לכוונה הנ"ל שא"צ להתעוררות הציצית לזכור את מצות ה' ולשמירת המזוזה בזמן שכל טליתם תכלת קודש לה' וכל בתיהם מלאים ספרים, ובכ"ז השיב משה רבינו ע"ה להם שאעפ"כ חייבים בציצית ומזוזה. והנה השופר בא לעורר את העם לתשובה כידוע, ולפ"ז הוה אמינא מי שכל השנה כולה היא טרוד על המחיה ועל הכלכלה ואין מי יעורר איתו לעבוד את ה' באמת וצדק היא צריך לשמוע קול שופר ברגש קודש למען עכ"פ אחת בשנה יעיר ויעורר בלבו אהבת ה' ללכת בדרכיו, אבל הני כהני שלוחי דרחמנא אשר בכל עת ובכל שעה בבית אלקים יהלכו ברגש ובכל יום ויום בת קול יוצאת אליהם להשמיע בקול תורה, סלקא דעתך אמינא דלא ליחייבו בתקיעת שופר בראש השנה, קמ"ל דאפ"ה מיחייבו כי ועשו להם ציצית לדור תם כנ"ל. והנה הסוכה אשר תעורר את האדם לצאת מדירת קבע ולישב בדירת עראי להסתופף בצל שדי ולחסות רק בצל עליון ולא לשום בשר זרועו סד"א ג"כ כי האיש ההדיוט ההמוני אשר אין אלקים נגד עיניו ואגודתו רק על ארץ יסדה רק הוא צריך לישב בסוכה למען ידע ויכיר לבטוח בה', אבל מי ששוה ה' לנגדו תמיד ומימינו בל ימוט וחסד עליון יסובבנהו כי רק בגבהי מרומים סלעו מצודתו ומשגבו איש כזה אינו צריך להתעוררות הסוכה, וז"ש חג הסוכות תעשה לך להדיוט הוא האיש המוני כנ"ל ומניין שאף לגבוה מי שהוא ברום המעלה גם הוא מחוייב בסוכה ת"ל חג הסוכות ז' ימים אף אתה לה':

בהפטרה ליום א' דסוכות. והיה האיש אשר לא יעלה ממשפחות הארץ לחוג את חג הסוכות ולא עליהם יהי' הגשם. הכוונה עפמ"ש "קול דודי דופק פתחי לי וגו' שראשי נמלא טל קווצותי רסיסי לילה" כי הש"י מעורר אותנו ע"י שלוחיו ונביאיו וע"י מוסר השכל לעשות את כל מצוות ה'. ובאמת לפי ראות עין לא הי' צריך שום התעוררת לזה כי מדת הכרת הטובה לפי שמטיב לו הוא א' מיסודי עמודי חברת האדם וכולנו נידה לזה שאם נגרע מערך זה להיות כפיי טיבה תחת מכיר טובה אזי השתות יהרסון אשר העולם בנוי על תלן, ואחרי שכן הלא כל הטובות שעשה ושעושה לנו הקב"ה בכל עת ושעה הלא המה יכריחו אותנו לבל נמנע הטוב מבעליו כ"א כמלא רצון המטיב לנו ולמה לנו התעוררות לזה, אבל באמת הטעם הוא כי אם היינו רואים כל הטובות בעת נבעו ממקור העליון ויודעים ומכירים כי יד ה' עשתה זאת וודאי נשתדל בעצמנו לעבוד את ה' ולשלם לו תודתנו בעבדנו אותו בלב ונפש, אבל אחרי כי אלקים מסתתר בחביון עוזו וכל טובותיו ונפלאותיו אלינו במעטה הטבע עטויים אנו אומרים שיד הטבע הי' לנו לישועה וטובתו בל עלינו ועי"כ אנו טועים שאין אנו מחוייבים להודות, וע"כ הוצרך הש"י לעורר אותנו כפעם בפעם לעבדו שכם אחד. והנה גשם וטל שניהם ברכות ה' המה והחילוק ביניהם שבעת רדת המטר מן השמים אנו רואים שהש"י פתח אוצרותיו להשביע נפש שיקקה, אבל טל אף שגם הוא ממקור עליון בכ"ז בעת רדתו מן השמים מעל אין אנו רואים אותו כי עת רדת הטל על המחנה לילה אין רואה מקורו הטהור. והנה כשהש"י עושה לנו נסים המראים באצבע כי יד ה' עשתה אז דומים לגשם אחרי שנראים כמוהו ממעין העליון נבעו מצפוניהם, לא כן כשהש"י זן ומפרנס אותנו ע"פ חוקי הטבע אז דומה ברכתו לטל כי אין אנחנו רואים מאין יבוא מאת ה', וז"כ השיר קול דודי זה הקב"ה דופק על פתחי לבנו ואומר פתחי לי אחותי רעיתי פנה לי מקום בקרב לבך עבדני ולעשות רצונו ית', והטעם שצריך התעוררות לזו ולא מעצמנו נרוצה לקראת דודנו מלכנו ית"ש להודות לו על הטוב אשר עשה, לזה אמרה כנסת ישראל הטעם שראשי נמלא טול אף שאני מלא ברכות ה' אבל הם דומים לטל קווצותי רסיסי לילה בעת אשר אינני רואה כי מן השמים הם באים. והנה א' מטעמי הסוכה הוא שאל יבטח האדם בצל קורתו עבודת האדם ולא יאמר הטבע לי לעזרה, ע"כ אנו לנין בצל סוכה להורות נתן בלבנו כי אנו חוסים בסתר וצל שדי וכל טוב הבא עלינו מידו ניתן לנו והכל דומה לגשם, ע"כ העונש של אשר לא יחוג חג הסוכות שלא עליהם יהי' הגשם פי' שאינם רואים כי יד ה' היתה לימינם. ובזה יבואר מקרא קודש בפרשתנו "שבעת ימים תחוג לה' וגו' כי יברכך וגו' בכל מעשה ידיך והיית אך שמח". דהנה מי שסובר שכחו

ועוצם ידו עשו לו חיל, בעת יפרוץ דגנו ותירושו ואוצרותיו ימלאו אין לו אלא הרגשת השמחה אבל רגשי תודה אין לו כי לדעתו הנכזבה אין לו להודות לה' כי רק הוא עצמו תקפו וגבורתו הוא מקור ברכתו, אבל תוה"ק למדה אותנו ע"י חג הסוכות כנ"ל שרק ממנו ית' הכל והוא נותן כח לעשות חיל א"כ ביום שמחתני לא לבד רגשי שמחה ישימו קנם בלבנו כ"א גם רשפי אש תודה לה' הטוב ומטיבי וז"ש שבעת ימים תחוג לה' בהלל והודאה לשמו ית' למען תדע שאף שאתה עשית את שלך בכ"ז אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו ביניו והוא יברכך בכל מעשה ידיך ועי"כ אף שבזמן העבר קודם שהאיר עליך אור תורה היית אך שמח, ורגשי תודה לא עלו על לבך מ"מ מכאן ואילך לא רק תשמח כ"א גם תודה לה' על הטוב אשר גמלך:

שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך בחג המצות וגו'- (להזכרת נשמות באחרון של פסח) הנה היום הזה שהוא מיוחד לשמחה כמ"ש ושמחת בחגך, יש לתמוה מדוע נהגו להזכיר לנו את המתים ולעורר בלבנו יגון ואנחה בזכרנו את אבדתנו. אבל נאמר (פ' בהעלתך) "וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח" עפמ"ש לפרש וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מכאן שמשה רבינו תקן לישראל לדרוש פסח בפסח, כי לשמוח ולאכול ולשתות א"צ להזהיר בדיבור קשה, אבל לקיים הלכות החג המרובין לזה צריך דיבור קשה. והנה החג היותר קשה הוא חג הפסח לשמרו ככל חוקותיו ומשפטיו, ע"כ וידבר משה לשון דיבור קשה לעשות הפסח, וה"נ אם מצות פסח לא הי' אלא לאכול ולשתות זהו גם הרשעים מקיימים, אבל וידבר לעשות הפסח והיינו דיניו והלכותיו ע"כ ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם כלומר נפשם היתה מגואלה ומטומאה והם לא יכלו לעשות הפסח כדינו. והנה באותם אנשים לא לבד שהיו"ט לא יהי' לטובתם כ"א עוד יוסיפו חטא ופשע כי אחרי שאוכלים ושותים וישמן ישורון ויבעט, ע"כ העצה היעוצה הוא מה שאמרו חז"ל לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר נצחו מוטב וכו' ואם לא יזכור לו יום המיתה, לכן לעת צאת ימי החג למען לא נצא עמוסי עון ע"י שמחת החג אנו מזכירים את אהובינו הנעימים אשר אבדנו והלכו למנוחות ועי"ז נחלש כח היצר כמ"ש הסתכל בג' דברים ואי אתה בא לידי עבירה, ופי' במד"ש דוקא בג' דברים יחד צריך להסתכל כי אם יחשוב רק מאין בא ולאן הוא הילך אז ידמה בנפשו אחרי שעפר הוא ועפר לחמו שוב יוכל לעשות מה שלבו חפץ וידבק לארץ בטנו אחרי שעפר מקורו ויסודו וסופו לעפר אבל יחשוב ג"כ שעתיד ליתן דין וחשבון, והנה המתים שנקטפו מאתנו אין אנו רואים אותם עוד בעינינו אבל בזכרוננו נחרתים הם על לוח לבנו בכתב שאינו

יכול להמחק עד עולם, אבל ג' פעמים בשנה ברגלים למען נזכור יום המיתה צריך שיהא "יראה" כלומר שיהא כמו שהיו נראים לעינינו, כל זכורך. אותם הנאהבים שהם רק בזכרוננו אבל לע"ע כבר הם בשמי מרום. את פני ה' אלקיך. ע"כ עלה זכרונם לפנינו לטובה היום הזה ומתפללים שתהא נפשם צרורה בצרור החיים:

בילקוט עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה אם זכיתם סוף שאתם יוצאים לזרוע השדה ואם לאו סוף שהיוצא השדה מתגרה בכם. הכוונה כי קצת אפיקורסים אומרים הן אמת שמתחלה ברא הש"י את עולמו יש מאין רק אחר שכבר נתהוה הבריאה שוב הסיר עיני השגחתו ולא יביט עוד אל הארץ רק הנובע פועלת ולש כח וגבורה להוציא דברים מדברים הנבראים. והנה אם הש"י הי' בורא את הכל בששת ימי בראשית כל מה שעתיד להצטרך ולא נתן כח בטבע להוציא מדי שנה בשנה מגדים חדשים, אז כבר נסתמו פיות דוברי שקרים כי אז בעיניהם הי' רואים שיד ה' עשתה כל זאת, אבל אחרי רואם בכל עת ועונה מתחדשת הטבע עי"ז נפלו בפח הטעות לאמור כי הטבע מעצמה פועלת ח"ו. והנה בזה שאנו מעשרים את כל תבואת זרענו קודש לה' בזה אנו מראים אמונתנו כי לא הטבע עשתה את תבואתנו כי אם יד ה' היתה באמנה אתנו כי אנו אומרים ממך הכל ומידך נתנו לך. וזהו כוונת המדרש אם אין אתה מעשר סוף שהיוצא השדה שנה שנה פי' ע"י שהשדה תוציא תבואתה מדי שנה בשנה זה מתגרה עליך להפילך ברשת הטעות. והנה מצות שבת ג"כ ניתנה להאמין כי ה' עשה את הטבע ולא היא פועלת מעצמה ע"כ אנו שובתים ביום הז' להונות נתן כי העבודה לא ממעשי ידינו תתן לנו ברכה רק ברכת ה' היא תעשיר אותנו והוא ית' צוה לנו ג"כ לשבות והוצרכנו למצות שבת ג"כ מטעם הנ"ל על אשר ראינו הטבע פועלת תמיד חדשות, שלא נסכל להאמין שהיא מעצמה הפועלת ח"ו ע"כ אנו שומרים את יום השבת, וזה כוונת הכתוב "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו וגו' אשר ברא אלקים לעשות' כלומר על אשר ברא הש"י הטבע כדי לעשות תמיד חדשות ולא תעמיד על מצבה הראשון ולמען לא נפול במוקש הטעות הנ"ל הוצרך הש"י לקדש את יום הז' וזהו כוונת מדרש ילקוט פרשתנו בשביל ב' דברים ישראל מתחטאים לפני הקב"ה בזכות שבת ובזכות מעשרות בזכות שבת כתיב אם תשיב משבת רגלך מה כתיב בתרי' אז תתענג על ה' בזכות מעשרות כתיב ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה'" הכוונה מבוארת כי בשמירת שבת יתענגו על כל הטוב ויאמרו שה' נתן להם ולא הטבע ונמנע עי"ז מחטוא, ובזכות מעשרות ג"כ שמחים בכל הטוב "אין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם" וגו' וצריך לבאר ההמשך שיש למעשרות אצל התורה, ונ"ל מכאן ראי' לגירסת ר"מ שהביא

במדרש שמואל פ"ד דאבות דגריס מעשרות סייג לתורה, ופי' ז"ל כי שבטי לוי הם יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל וע"י שישראל מחזיקים אותם במעשרות ומתנות הם מחזיקי' את התורה ועי"כ מעשרות סייג וקיום לתורה. ומעתה הפי' כפשוטו כי ע"י המעשרות יוכלו לשמוח בתורה, לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר:

החדש על פרשת שופטים

שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נותן לד לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק- נראה דמרמז למ"ש בתשובת זקנו הח"ס זלה"ה חא"ח סי' ר"ו שאין מורידים. לעולם רב ומורה מגדולתו עיי"ש, ובראשי העדת ומנהיגי' חזינן שבין לילה היו ובין לילה חלפו ויעברו, ומי ששנה זו לא שנה זו, ובאמת טעמא בעי מה נשתנו אלו מאלו שמי שנתמנה ע"י תורתו לא ימוש לנצח ופקודי העדה וראשי הקהל כלבוש יחלופו, אבל הסיבה לזה כי אם הממונה יודע שלא יזוז ממקומו ולא ירד מגדולתו בשום אופן אז יש לירא שינהיג בשררתו שלא ביושר ולא בצדק, ע"כ צריך שלא ילוז מנגד עיניו שהעם בחר בו אם לא ינהג כשורה ככחם הי' להעלותו כן כחם להורידו, ועי"כ ישמר בנפשו שלא לעבור גבול למען לא יאמרו לו צא ורך מגדולתך, וצריך הוא לשמירה זו אחרי שצריכים לבחור אנשים על העדה מכל הכתות ולא ימלט שיהיו בהם פחותי הערך וקטני המעלה, אשר בלי שיעלה מורא זו על ראשם תמיד ופחד לנגד עיניהם שיסירו המשרה מעל שכמם יש לירא שלא יעשו מעשיהם באמונה, רק זה יעצור בם הידיעה שלא לעולם חוסן, לא כן הרב ומורה שאינם בוחרים מכל הכתות כ"א הוא יחיד ומיוחד המובחר שבאנשים מוכתר בכתר תורה יראת ה', בזה אף אם ידע שמשמרתו בידו לנצח לא יסיר שבטו בכ"ז צדקתו יראתו ותים דרכו הם ימנעוהו מלהלך בדרך עקש וכלוז, והנה השער הוא שדרך בו נכנסים אבל גם יוצאים ממני, וזהו הרמז שופטים וגו' תתן לך בכל שעריך כלומר שידעו תמיד שהם עומדים רק בשער בת עמי וממקום שבאו כן ילכו ותמיד חופף עליהם מגור מסביב שאם לא ינהגו כשורה אז לא יעמדו על מעמדם כ"א יוצאים החוצה, ונתן הטעם לזה שאם הי' מנהל העדה רק אחד המיוחד המובחר שבעדה אז הי' כמו רב ומורה שמורא זו לא צריכה לעלות על ראשי שיסור מגדולתו, אבל אחרי אשר ה' אלקיך נותן לך לשבטיך שצריך לבחור מכל השבטים והכתות, ע"כ אי אפשר שלא ימצא בהם אנשים קלי הערך אשר רק עי"ז יסורו מרע אם ידעו ויבינו שרק בשער הם יושבים וכאשר באו כן ילכו, עי"ז אנו בטוחים שישפטו את העם משפט צדק ולא ילוזו מעגלותם:

כי ימצא בקרבך וגו' איש או אשה אשר יעשה הרע וגו' הו"ל למימר אשר יעשו בלשון רבים כמו שאמר להלן והוצאת את האיש או את האשה אשר עשו, אלא דבא לרמז כי עיקר הדבר שצריך האדם לעמוד במצב אחד בשוה הנקרא (קאנוצקוולנט), אבל מי שיתהפך לאומר חותם לרוח היום פעם בכה ופעם בכה ומשתנה לכמה גוונין הוא כרום זלות בני אדם כאלה אין להשען עליהם ולבסוף יעשה הרע, וז"ש כי ימצא בקרבך איש או אשה כלומר שהוא ממין אנדרוגינוס שלפעמים הוא גבר איל כאיש ולפעמים תש כחו כנקבה עד שאין אתה יורע לעמוד על טיבו של איש זה אם הוא איש או אשה, אז תדע נאמנה כי איש כזה אשר תוכל לזכרהו ולנקבהו כדבר שאין בו רוח חיים כמאמר הראב"ע הידוע, בודאי יעשה הרע בעיני ה':

לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. י"ל עפמ"ש בפ' שמיני לפרש הפליאה לא תטה משפט אביונך מכאן ליי"נ שאסור מן התורה. ותוכן הדברים על שהאדם לא יוכל לגבור על היצה"ר בעת הלחמו עמו ע"כ שמו חז"ל גדרים וסייגים למען שלפני התגלע הריב נטוש ולא יבא כלל למלחמה עיי"ש. ובעוללות אפרים מאמר קע"ו פי' שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט, כי מקום הלב שהוא מקום השכל והבינה הוא בשמאל, והכבד שהוא משכן התאוה הוא בימין, מזה נראה שהתאוות גוברת השכל, אלא שיחשוב האדם שהוא עומד מול הקב"ה ועי"ז כי מימיני בל אמוט עיי"ש דפח"ח. וכיון שאמרנו שע"כ גדרו חכמים משמרת למשמרת בשביל שידעו שהיצה"ר תקיף על האדם בעת הלחמו עמו. ז"ש לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך גזירותיהם וסייגיהם, ונתן טעם לזה, ימין ושמאל אם תזכור שמקום השכל הוא בשמאל והתאוה בימין ויש לירא שתגבר על השכל ע"כ תשמע לגדריהם ולא תבא כלל לידי מלחמה. וברש"י "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין" כי אחז"ל הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה כי כחם גדול וידם חזקה. והראי' היותר גדולה לזה שהרי נאמר ותגזר אומר ויקם לך ואז"ל גדול כחן של צדיקים שמהפכין מדה"ד למדת הרחמים וה"ד להיפך על שונאיהם, הרי שמושלים כביכול גם על הנהגת הקב"ה ומכ"ש שבן אדם יסור למשמעתם. והנה ימין הוא מדת הרחמים בדברי רז"ל ושמאל הוא מדה"ד, לזה אמר ע"כ לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך שהרי כחם גדול כ"כ שיוכל להיפך מדתו של הקב"ה ואומרים על ימין שתהא שמאל ועל שמאל שתהא ימין ע"כ הזהר בגחלתם:

וכתב לו אחת משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלוים והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו כבר דקדק ברמב"ן דנקיט מתחלה והיתה לשון נקבה ואח"כ וקרא בו לשון זכר. ונ"ל כי ידוע שכל אדם רוחו ונשמתו אשר בקרב לבו חלק אלוקי ממעל הוא המעוררו

לטוב וקול דודי דופק להקיצו מתרדמת האולת ולהורותו דרך ילך והמעשה אשר יעשה או יחדל. והנה כל אדם לא יוכל לסמוך על הקול הזה המדבר ואליו מקרבו ומלבו כי יטעה בזה, ע"כ אין לו לשמוע רק בקול התורה שהוא קול נאה קול משובח קול ברור, אבל המלך שצריך לפעמים להפריז על דיני התורה כמ"ש הרמב"ם בה' מלכים שהורג לפעמים בעד א' ובלא התראה, הוא צריך להקשיב ולהאזין לקול רוחו אשר בקרבו שאם לצורך ישנה דבר מדרכי התורה לא יעשה להתגאות או למלאות חפצו ורצונו רק כולו קדוש יהי' ורק כולו לש"ש בלי עירוב כוונה ומחשבה זרה ע"כ אם לבו אומר לו שיעשה כן אז יעשהו, ואם לאו שלבו הומה עליו ומונעו מעשות כן בהרגישו אש זרה בקרבו אז יחדל מעשותו. ובחתם סופר בהקדמה לחיו"ד פי' וקרא בו כל ימי חייו היינו בו יקרא כל קורות ימי חייו עיי"ש, וז"ש וכתב לו את משנה התורה כי למלך יש לו שני תורות האחת שהיא מורשה לכל קהלת יעקב כי קטן כגדול אלי' ישמעון, והאחת שהוא מותר לשנות מדיני התורה כנ"ל בשם רמב"ם ז"ל ועי"ז הוא מלפני הכהנים הלוים קודם להם במעלה אחרי שרק הוא רשאי לשנות ולא הם. והוסיף לאמור והיתה עמו התורה תהי' עמו לשמוע פקודיה אבל גם וקרא בו בעצמו ובלבו וברוחו יקרא את כל אשר יעשה כל ימי חייו שאם רוחו אשר בקרבו יאמר לו שיאה ונאה לעשות כן ואם קרא בי ובמה שבתוכו הוא לבו המרגיש שכדין עושה שכוונתו לשמים אז יעשה כן: תמים תהיה עם ד' אלקיך י"ל עפמ"ש "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם", כי כל אדם משתדל להשלים ולחזק את כל כחותיו הגופניים ע"י מאכל ומשתה וכן יאות לו להשלים כוונת הבריאה אבל לא בזה בלבד יסתפק לחזק עמודי גוו כ"א חוב עליו לחזק את נשמתו הטהורה ע"י הושיטו לה מנוי' הראויות לה מפת בג המלך ומזונות הנשמה הן המדות טובות מצוות ומעשים טובים והם עיקר חיותו של האדם כי מזונות הגופניים אינם מזונות צורת האדם באשר הוא אדם כי גם הבהמה צריכים למזונות הגוף רק מזונות הנפש להם אין הבהמה צריכה רק האדם וזהו עיקר חיותו באשר הוא אדם, וז"כ כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם זה אינו חיות האדם בעצם כ"א על כל מוצא פי ה' אם יעשה כן זהו באמת עיקר חיותו של אדם. והנה רוב אנשים משתדלים רק להשלים את גופם אבל נשמתם לא תזכר ולא תפקד להשלים גם אותה ולהבריאה. ואנו אומרים "ונפשי כעפר לכל" תהיה" שהשי"ת יערה עלינו רוח ממרום ויתן לנו לב טהור שנשתדל ג"כ להשלמת נפשנו כמו שאנו משתדלים להשלמת גופנו העפריי, וזהו ונפשי כעפר לכל לדבר שלם ומושלם בכל חלקיו כמו שאני משתדל להשלים את גופי ולעשותו כל' ולא חלק כן יהא מחוז חפצי שגם נפשי תהי' כל' ולא חלק וזה יהי' ע"י שפתח לבי בתורתך וגו'. והנה עצה נכונה לזה

בשיזכור האדם כי הוא איננו דבר שלם ונפשו איננה רק חלק בלתי לשלם אך הדביקות בהש"י ועשיית רצונו ית' הוא המשלים את הנפש להיותה עי"כ אחד שלם בכל חלקיו, אז ישתדל בעשיית המצוות, לידיעתו שעי"ז נקרא אדם שלם ולא קודם לכן כי כן טבע הנבראים להשלים את עצמו. כמו כן האדם אם ידע שנפשו היא רק חלק ורק בהתחברה בה' נעשית שלימה עי"ז ישתדל במצוות. וז"ש המקונן באיכה חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו' כלומר נפשי אמנה תמיד שהיא רק חלק ולא שלימה והחלק החסר ממנה להשלימה הוא ה' ית"ש על כן אוחיל לו ואלך בדרכיו למען נצמד ונהיה לאחדים בשלימות, וז"כ כתוב שלפנינו תזכור תמיד כי תמים תהיה עם ה' אלקיך, כלומר שרק אז אתה תמים ושלם ולא חלק, כשאתה עם ה' אלקיך בהתחברך עמו אז נעשית שלם בלי חסרון ואם תזכור דבר זה תשתדל בזריזות לילך בדרכיו ולדבקה בו:

לא יקוש עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל חטא אשר יחטא על פי שנים או שלשה עדים יקום דבר כי הקב"ה אינו מצרף מחשבה רעה למעשה רק בע"ז, אבל לבסוף כשאדם עושה את אשר יזם לעשות אז לא לבד שנענש על המעשה כ"א גם על המחשבה שקדם לו שהוציאה מכח אל הפועל, עיין רא"ש פ"ק דר"ה. וראי' לזה שהרי דרשו חז"ל להקיש ג' לב' מה ב' זוממים נהרגין אף ג' אע"פ שהשלישי לא עשה מאומה כי כבר נגמר הדבר בשנים מ"מ אחרי שחשב ויזם לעשות רע ונטפל לעושי עבירה נענש עמהם. והנה המחשבה אין יודע אותה רק הש"י, וז"ש לא יקום עד אחד הוא הקב"ה כמ"ש בעיר גבורים ע"ש האמור הוא העד הוא הדיין, באיש לכל חטא אשר יחטא רק לעתיד והוא על המחשבה, אבל בכ"ז אם הוציא מחשבתו לפועל נענש עליה, וז"ש על פי שנים או שלשה עדים והיינו כנ"ל שאם הוציא העד השלישי מחשבתו אל הפועל אז גם הוא ענוש יענש כ"כ במחשבה רעה אם הוציא' לפעולת אדם:

כי יקום עד חמס באיש לענות בו סרה ועמדו האנשים אשר להם הריב לפניה' לפני הכהנים והשופטים אשר יהיו בימים ההם נראה לרמז עפמ"ש שטן יורד ומסטין עולם ומקטרג, א"כ היצה"ר בעצמו עומד בימי הדין להעיד על האדם שחטא בנפש, וז"ש כי יקום עד חמס החומס נפשות בית ישראל הוא יתיצב להיות עד באיש לענות בי סרה מדרך הישר. ואחז"ל לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר כי אם עכ"פ היצר טוב נלחם נגד היצה"ר סוף שהבא לטהר מסייעין לו מן השמים, אבל אם אינו כלחם כלל כנגדו אין תקוה שבכחו יגבר איש על יצרו הרע אחר שאינו נכנס כלל להלחם עמו, וז"כ הקרא פ' כי תצא "כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע' כלומר אם רק תצא להלחם ותעמוד כנגד האויב היצה"ר אז כבר נשמרת מכל דבר רע כי ה' יהי' בעזרך.

והנה הרמב"ם ה' תשובה כתב כשיחזור האדם בתשובה איננו עוד האדם שהי' בתחלה כי נהפך והי' לאיש אחר עיי"ש. והוא כמ"ש גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ולפ"ז כל בעל תשובה הוא בקרבו כשני אנשים, הרשע שהי' מתחלה וגם האחר ששב ורפא לו והוא כבריה חדשה.

ואפשר שע"ז רמז הכתוב ולציון יאמר איש ואיש יולד בה' כלפי שאמרו רז"ל לא לן אדם בירושלים ועבירה בידו כי התמידים מכפרים ע"כ כל יושביה היו תמיד בעלי תשובה, ולזה תמיד יולד בה איש ואיש ר"ל שכל אחד ואחד הוא שני אנשים כנזכר לעיל, וז"ש ועמדו שני האנשים אשר להם הריב אם רק יריב עם היצה"ר וירגיז יצ"ט עליו והי' לשני אנשים בבחינה הנ"ל, אז יוכל לעמוד לפני ה' בעת נצב לריב עמו לתת דין וחשבון כיון ששב הוא במדרגה מאד נעלה כמ"ש במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד ע"כ לפני הכהנים והלוים אשר יהיו קודם להם במעלה ומדרגה כי הבעל תשובה חשוב ביותר מהם. ואפשר עוד לומר ע"פ שאמרו ואשימם בראשיכם שאשמם של ישראל תלוי בראשיהם, עיי' מ"ש לעיל פי דברים. ע"כ כי יקום עד חמס באיש כנ"ל שהשטן יעיד באדם שסר מאחר ה' ועמדו שני האנשים הוא האדם ויצרו המשטינו ומקטריגו שנקרא ג"כ איש צר ואויב לפני ה', ויתלו את הקולר לפני הכהנים הלויים אשר יהי' בימים ההם שהם הראשים הגורמים לחטאת העם:

ואפשר לרמז בזה מ"ש בפרשתנו בע"ע "כי ימצא חלל באדמה נופל בשדה לא נודע מי הכהו וגו' והיה העיר הקרובה אל החלל וגו' ונגשו הכהנים בני לוי כי בם בחר ה' אלקיך לשרתו ולברך בשמו ועל פיהם יהי' כל ריב וכל נגע". כי לפעמים רואים אנו בעיר א' אשר לפנים היו יושבי' מחזיקים בתורת ה' ופתאום יעבור עליהם רוח שטות לשטות מאחרי ה' ולזנות אחר המינות חדשים מקרוב באו אשר לא שערום אבותיהם. והנה פעמים רבות השכונה כבר נאחזה בפח מוקש האפיקורסות ע"כ אוי לשכנו יצא הרוח רע לשמים להשחית כל חלקה טובה גם בסביבותיו כמו שעינינו רואות בימים אלה בעוה"ר שכל הסביבות של העיירות גדולות אשר אינם מוקפים חומת התורה וכבר פרצו גדרי לאט לאט גם המה ימהרו לעשות כמוהם ומהמרכז יוצא ההשחתה גם לקרית חוצות המה העירות הקטנות והכפרים אבל לפעמים דין גרמא שהשחיתו התעיבו יושבי הכפרים ע"י כהניהם ומוריהם על ידיהם תפוג תורה ואמונה בישראל ומהרסיך ומחריביך ע"י מורי רעה בישראל שהמה מקור משחית להדיח את עם ה' להוציא ישן מפני חדש שאסור מה"ת והנסיון יוכיח. ע"כ אמר כי ימצא חלל באדמה נופל בשדה שבערי השדות אשר היו בתחלה מקום תורה ויראה והם שנתנו חיים לעושיהם ופתאום ימצא חלל שמתו

ונבלו מעץ החיים ולא נודע מי הכהו בשל מי הרעה הזאת ואי' מקור אכזב ממנו יצאו מים הזדונים, ע"כ מתחלה צריך לתלות והיה העיר הקרובה אל החלל שהם בעוכריהם והם הגורמים ע"כ ירחצו את ידיהם ויאמרו ידינו לא שפכו את הדם ואנו לא היינו במעל הזה, ואח"כ ונגשו הכהנים בני לוי שאולי הם הגורמים כי אשימם בראשיכם ונתן הכתוב טעם לזה כי הן אמת כי בם בחר ה' לשרתו ולברך בשמו ותעודתם קדושה אבל אם יתרשלו מלעשות כמצווה עליהם אז באפשר שעל פיהם יהי' כל ריב וכל נגע שהם הגורמים לכל נגעי בני ישראל ולכל ריבם את ה' כי יש בידם מקל חובלים ומקל נועם. עוד י"ל כי לפעמים כשנעשים בישראל דברים אשר לא יעשו וראשי העדה מחשים וישימו יד לפה מיראתם להצית אש ההבערה לחלק ואנשים בע"ב יראים ושלימים אשר לא ישאו פנים ולא יכירו פני איש המה יתאזרו ללחום מלחמת ה' וקנאת ה' צבאות תעשה. ובאמת אנשים האלו חשובים יותר לפני הש"י מן הראשים אשר החרש יחרישו, וז"ש ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' אותם האנשים אשר לא הושמה המשרה משא דבר ה' על שכמם בכ"ז יעמדו לריב במחלוקת לש"ש לפני ה', אותם האנשים יעמדו במדרגה ומעלה יותר גבוהה לפני הכהנים והלויים אשר יהיו בימים ההם: במסכת מכות דף ה' ע"א. אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו את עצמן. מנא הני מילי א"ר אדא דאמר קרא והנה עד שקר העד שקר ענה עד שתשקר גופה של עדות. דבי ר' ישמעאל תנא לענות בו סרה עד שתסרה גופה של עדות, צע"ק אחרי דרי ישמעאל שהוא תנא יליף מהך קרא האיך יליף ר' אדא אמורא מקרא אחרינא. ואפשר דפליגי בפלוגתת רמב"ם וטור דהרמב"ם סובר היכא דאיכא הכחשה בהדי הזמה לא מיקרי הזמה והטור חולק. ולפ"ז י"ל דאי ילפינו עד שתשקר גופה של עדות תרתי משמע שאומרים עמנו הייתם ומשקרים ומכחישים ג"כ גוף הענין דהכי משמע לישנא שתשקרו. ומיושב ג"כ מאי דנקט גופה של עדות ונדחק רש"י לפרש גופה של עדים ועיין ב"י ולהנ"ל רב אדא סובר דגם העדות גופה תשקר דאומרים ששקר הדבר כשיטת הטור. משא"כ ר' ישמעאל סובר כרמב"ם דדוקא גופם של עדים צריך שתוסר אבל לא גופה של עדות. אלא דקשה לי לשיטת הרמב"ם משמעיתן דאמר רב באו שנים ואמרו בא' בשבת עמנו הייתם ורק בערב שבת הרג את הנפש הרי אלו זוממין דאכתי גברא לאו בר קטלא. וקשה לשיטת הרמב"ם בכ"ז לא יהיו נהרגין כיון שאומרים בע"ש נהרג א"כ אי אפשר לו שיהרג בא' בשבת וכיון שאומרים כן תוך כ"ד כדמשמע לישנא דאלא א"כ הוי הכחשה עם הזמה ולא הוי הזמה לשיטת הרמב"ם וצע"ג. וכעין זה הקשה במהר"י בן לב הובא בתומים ממיפך והזמה. ולדחוק ולומר שהמזימים אומרים שבע"ש הרג הרוצח נפש אחר מישראל א"כ יכול

להיות שהמעשה הזה שהוזמו ג"כ אמת שבע"ש וג"כ בא' בשבת הרג איש אחר, ולא בא להשמיענו רק דלא גברא בר קטלא הוי מקמי הכי, זה אי אפשר לומר חדא מ"ש דנקט בע"ש הרג את הנפש כיון דלא בא אלא לאשמעינן שאע"ג שבשעת עדות כבר עשה מעשה שחייב עליו מיתה רק שלא נגמר דינו, א"כ ה"ל למינקט שעשה בע"ש מעשה אחר שחייב עליו מיתה כגון שעבד ע"ז וכדומה ומ"ש הרג דנקט. ובע"כ דאמעשה זה בעצמו שאומרים העדים בא' בשבת נעשה אומרים המזימים שבע"ש נעשה. ועוד דומיא דקנס דשמעתין דע"כ איירי ג"כ שאותה טביחה ומכירה בעצמה נעשית מקודם כמובן וא"כ הויא הזמה עם הכחשה וצע"ג:

במשנה דמכות דף ה' ע"ב א"ל חכמים והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והלא אחיו קיים. הקשה הריטב"א ז"ל הלא מצינו שגם לאחר מיתה נקרא אח כמו קרבו שאו את אחיכם, ולהקים לאחיו שם, והוטבו בעיני דברי הגאון ז"ל בקול סופר שחילק דאח בני אב אחד בודאי נקראים אף לאחר מיתה, משא"כ אחים שאינם קרובים רק ע"כ נקראים אחים שהם אחיך במצות ממילא מאחר שבמתים חפשי כיון שמת נעשה חפשי מן המצות לא נקרא תו אח והוא דבר נכון. ול"נ בשנדקדק בלישנא דמתני' דנקטא ועדיין אחיו קיים דהו"ל למינקט ועדיין אחיו חי מאי קיים דקאמר. ונראה עפמ"ש ברמב"ן עה"ת פרשתנו ובכ"מ דע"כ דאמרינן ולא כאשר עשה משום דאלקים נצב בעדת אל ואחרי שהרגו כבר הנידון בודאי הם אומרים אמת, כ"נ פשטות לישנא דרמב"ן כיון דכל עיקר זוממין חידוש הוא דמאי חזית דסמכת אהני ע"כ היכא דכבר נהרג אמרינן דהראשונים נאמנים, ועיין תשובת בשמים ראש סי' ש"ג, והוא קשה להבין כיון דרמב"ן וכן בטור אסברה לה' טעמא דזוממין נאמנין דהוי כמו שמעידין אגופן של עדים א"כ בכל גווני יהיו נאמנים כיון דאית לן טעמא לנאמנותם מ"ש בכבר הרגו הנידון ל"ה כמו שהעידו המזימין על הניזמין שחללו את השבת, ונ"ל ע"פ דרכו בקודש לפמ"ש בתשובת רשב"א ביתרת שחבשוה וחיתה יותר מיב"ח אמרינן בע"כ כדי לקיים דברי חכמים שאמרו ודאי טריפה אינה חי' י"ב חודש צ"ל שהוחלפה והומרה. וביש"ש כתב בפשיטות כיון דהא דטריפה אינה חי' אינו אלא שרוב טריפות אינן חיין אבל מיעוטא איכא דחיין ונהי דבכל התורה אזלינן בתר רובא מ"מ כדי לקיים דברי חז"ל אמרינן דהך שחיתה מן המיעוט היא עיי"ש. והנה בש"ס דחולין דף י"א ילפינן דאזלינן בתר רובא מעדים זוממין ודלמא הך דאסהידו בי' טריפה אלא דאזלינן בתר רובא. ולפ"ז י"ל דכל זה כל זמן שלא הרגו הנידון אבל אם הרגו הנידון אמרינן אלקים נצב בעדת אל, וכדי לקיים דברי הסנהדרין דלא נימא שהרגו אדם שלא כדין אמרינן דהך גברא הוה

מן המיעוט טריפות וגברא קטילא קטלו ושפיר אין אין הזוממין נהרגין, כנ"ל להוסיף על דברי רמב"ן ז"ל. והנה כבר כתבו המפרשים דחי היינו רק חיות בעלמא משא"כ תיבת קיים היינו בקיומו ובתקפו כמו שהחינו וקיימנו. ולפ"ז זה כוונת המשנה כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו "קיים" דוקא כלומר בודאי אף לאחר מיתה מיקרי אחיו כמ"ש הריטב"א אלא דהתורה לא אמרה להרוג את הזוממין אלא א"כ אחיו קיים כלומר בתקפו וחזקו שאינו טריפה וזהו מיקרי אחיו שרוב בני אדם אינם טריפה משא"כ כשכבר נעשה המעשה אמרינן מסתמא אחיו אינו קיים כלומר טריפה, כנ"ל פרפרת נאה. והנה מסתפקנא אי חובל את הטריפה חייב או לא. ולכאורה מדמוכיח הש"ס דחולין דאזלינן בתר רובא מעדים זוממין דהריגה והוצרך להביא וכ"ת דבדקינן לי' והלא הרגו אין נהרגין וטפי הו"ל לאוכוחי מעדים זוממין שחייבין מלקות דהנידון חי בודאי אי אפשר לבדקו וליחוש דלמא טריפה הוא ולא רצו אלא ללקות ולחבול את הטריפה אע"כ דחובל את הטריפה חייב. שוב מצאתי כן בתשובת מהר"י אסאד חיו"ד סי' פ' אלא דבמנחת חינוך פ' משפטים כתב בפשיטות להיפך עיי"ש. ואי נימא דחייב מה מאוד מיושבים דברי הרמב"ם שפסק דבמלקות לוקין העדים זוממין אף שכבר נעשה ולקה הנידון, ותמהו עליו מנא לי' ומאי טעמי. ולהנ"ל הדבר נכון מאוד דבשלמא במיתה אמרינן בשביל שיהיו דברי חכמים קיימין דנהרג הוא טריפה מהמיעוט משא"כ לענין מלקות אף דנימא דהנידון טריפה מ"מ עשו הב"ד שלא כדין שלקו את הטריפה והחובל בטריפה חייב כנ"ל:

כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי ד' אלקיך עמך המעלך מארץ מצרים והיה בקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם אל תיראו וגו' כי ה' אלקיכם ההולך עמכם וגו' להושיע אתכם יל"ד דפתח בלשון יחיד כי תצא וסיים בלשון רבים כקרבכם אל המלחמה. ועוד דמתחלה אמר סתמא לא תירא מהם ולבסוף הוצרך הכהן לומר להם שלא ייראו. ורש"י פי' שמע ישראל אף שאין בידכם אלא זכות שאתם אומרים שמע ישראל. ונראה כי נאמר פחדו בציון חטאים ומי שאינו מפחד ושם ה' מבטחו הוא יכול להשען בשם אלקיו כי ה' יהי' בעזרו כמ"ש נכון לבו בטוח בה'. והלל ע"ה כאשר שמע קול צווחה אמר מובטח אני שאינו בתוך ביתי כי הרגיש בלבו בטחון והבוטח בה' חסד יסובבנהו, כי הירא שמים באמת לא ייירא משום דבר כ"א רק מפחד עוז לאלקים והדר גאונו ופירשתי הפסוק בפ' ויצא "וייירא יעקב ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים". כי בצדיקים נאמר

משמועה רעה לא ייראו כי המורא הגדול שצריך לירא מהקב"ה הוא מדחה כל היראות של בשר ודם ורק מפחד ה' ומהדר גאונו יש לצדיק לירא ואף את מקדשי תיראו ששם מקום השכינה וממורא מקדש יש לדון עאכו"כ שיש לירא מהקב"ה בעצמו ויעקב אבינו ידע את זאת כי אין מורא בלבו וסר פחדו רק את האלקים הוא ירא, ע"כ ויירא יעקב אחרי שהרגיש בעצמו מורא מה שלא הי' דרכו מעולם שאל בלבו מה נורא המקום הזה האיך אפשר שאני אירא, ובא כמשיב בע"כ אין זה רק בשביל שזה בית אלקים ונפשי מרגשת בהדר גאונו וא"כ שהנפש תירא כבר מבית הכנסת מקום כבוד ה' מזה אוכל לשער מורא שמים. וכמ"ש וימצא מאה שערים לשון שיעור, ה"נ פירושו וזה שער השמים, מהמורא שיש לי מהמקום הזה אוכל אני לשער ולחשוב עאכו"כ יהי' מורא שמים. ופירשתי הפסוק בפ' וישלח "קטנתי מכל החסדים וגו' הצילני נא וגו' כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני אם על בנים ואתה אמרת היטב איטיב עמך" ופרש"י נתמעטו זכיותי ע"י החסדים, והקשה רמב"ן שא"כ מה סמך על הבטחת היטב איטיב עמך אחר שנתמעטו זכיותיו. ונראה כי פחדו בציון חטאים כתיב, ומי שמתייירא ואינו בוטח בה' זהו לאות שאין צדקתו שלימה, ע"כ אמר יעקב אבינו ע"ה קטונתי שנתמעטו זכיותי ועוד כי ירא אנכי אותו ומחמת יראה זו יש לחוש פן פחד פחדתי ויחתיני ויבא והכני אחרי שאני ירא. אבל אתה אמרת היטב אטיב עמך ופירש"י בזכות עצמי ובזכות אבותי, ונתיישבה קושיית רמב"ן נהי שעל זכות עצמו לא סמך מ"מ יעמוד לו זכות אבות. ואחר כל האמור הנה כשישראל יוצאים להלחם באויביהם מעטים נגד רבים ובוטחים בה' אז אין להם לירא מהם ומהמינם כי זכות האמונה והבטחון כדאי הוא שתעמוד להם לעשות חיל ושונאיהם יפלו לפניכם לחרב, אבל כששמים בטחונם ברוב רכב וסוס למלחמה ומה' יסורו לבם אשר אין מעצור לפניו להושיע ברב או במעט אז כבר הם חוטאים ויש להם לירא מעבירות שבידם, וז"ש כי תצא למלחמה ביחידות אף שתראה עם רב ממך אז אני אומר לך כשבטחונך בה' הוא כסלתך ואינך צריך לירא מהם כי ראינו מזה שה' אלקיך עמך המעלך מארץ מצרים כמו ששם לא נגאלו ישראל אלא בזכות אמונה שהאמינו בה' ובמשה עבדו אבל והיה כקרבכם אל המלחמה המון אנשים רבים צבאות המלחמה זה לאות לבני מרי שאינם בוטחים בה' המלמד ידם לקרב כ"א בתקפם וגבורתם ע"כ יש להם לירא ובעבור זה צריך הכהן לגשת אל העם ודבר אליהם דברים קשים כגידין על אשר הסירו בטחונם מהשי"ת ובכ"ז אומר להם אחרי שהוא כחום יכפר עון ע"כ אף שחטאתם בזה לבטוח בכוחכם וחילכם בכ"ז אל ירך לבבכם, ויאמר להם שמע ישראל אע"פ שאין לכם זכות אלא קריאת שמע בכ"ז ה' אלקיכם הולך עמכם. וידוע החילוק

שבין עזר לתשועה, העזר הוא אם גם הנעזר מסייע לעזרתו ותשועה כשהנושע אין בידו לעשות מאומה לתשועתו רק הנושע לבדו, לפ"ז כשיש לישראל בטחון בהקב"ה עזרתו יבא להם בבחינת עזר אחרי שבטחונם וזכיותיהם המה ג"כ גורמים לעזרה, אבל אם אינם בוטחים בה' ונאספו רבים הבוטחים על חילם אז אין להם זכות לסייע לנצוח האויבים רק לה' התשועה ע"כ נאמר כי ה' אלקיכם הולך עמכם להושיע אתכם אף שאין אתם מסייעין:

מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו הכוונה כי להיות מנהיג ומוכיח ועומד לרועה עמו צריך להיות פניו כחלמיש ולא ייירא ולא יחת מן הקמים עליו כ"א יחזיק ויאמץ להוכיח בשער בת רבים ולא יבוש ולא ייירא לומר זה ישנאני מפני תוכחתי ואם יש במוכיח מדות הללו אז ראוי לו לעמוד בראש כי בודאי דבריו יעשו רושם בלב האנשים וגם לב הערל והאטום בכ"ז ע"י דבריו כאש בלי בושת ומורא ג"כ ימס, משא"כ איש עם היותו ירא שמים עד למעלה אבל לבו רך כדונג ותמיד הוא ירא מלדבר עם אחיו כאשר עם לבבו הנאמן מיראתו מדבר אולי ישנאו לו, לאיש כזה אינו ראוי כסא כבוד לישב בראש כי אף שהוא ת"ח ולבו נשבר בקרבו בכ"ז לא יועיל מאומה לאחיו לשבור את לבם ג"כ ולמול את ערלת לבבכם, וטוב לו כי ילך וישוב לביתי ולא יעמוד להוכיח בשער בת רבים כי אינו ממלא את מקומו כאשר יאות, וזהו מי האיש הירא ורך הלבב הוא ילך וישוב ביתו וימנע מלישב בראש והטעם כי הוא בודאי לא ימס את לבב אחיו כלבבו. כלומר אף שהוא צדיק וירא את ה' ולבו כשבר בקרבו מפני פחד ה' ומהדר גאון עוזו בכ"ז לא יפעול מאומה להמס ג"כ לבב אח"ו כלבבו:

הספד:

עת ספוד. על אשר ניטל הוד. עטרת תפארת. צבי אדרת הוי אריאל זקן בא בימים. רם על כל רמים.

מלאך מליץ מני אלף. לפני מלכים יתיצב אלקים עליו נצב אוהב ישראל בנפשו גופו ומאודו. עבד ה' מנעורו ועודו. נגיד נגידים ידבר. וחיילים יגבר. הוא הגבר הוקם על. על במותיו חלל בפי ישרים יתהלל. שמו נודע ביהודה ובישראל גדול כמו"ה משה מינטיפיורי זצ"ל. קוננתי עליו ביום ב' פ' שופטים ער"ח אלול שנת תרמ"ה לפ"ק פק"ק ראדוויטץ:

בפרשת היום נאמר "כי ימצא חלל באדמה וגו' לא נודע מי הכהו וגו' והיתה העיר הקרובה אל החלל ולקחו וגו' וענו ואמרו וגו' כפר לעמך ישראל אשר פדית ה'" - ובמדרש "כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מלמד שהמתים צריכים

כפרה". אחי ורעי! הלא תדעו כי שר וגדול נפל בישראל ה"ה הרב הצדיק אשר שמעו הילך בארבע כנפות הארץ ממזרח שמש עד מבואו מהולל שמו, אשר חשף זרוע קדשו וראו כל אפסי ארץ את ישועתו, נגיד ומצוה לאומים, מגן ומושיע לבני ישראל בכל עת צרה וצוקה, כמו"ה משה מינטיפיורי זצ"ל. ובכל מקום אשר השמועה המבהילה הגיעה אבל ומספד כבד שח ואפר יוצע לרבים, כי הוא הי' יחיד בדורו אין כמוהו בכל הארץ אשר רוח ה' נוססה בקרבו רוח אהבת עמו אשר מסר נפשו עליהם עשרת מונים בכל מקום אשר צעקתם עלתה אל האלקים מפני נוגשיהם, לא חס על נפשו ומאודו עמלו ויגיעו, השליך נפשו מנגד ולא שקנו ולא שלו עד שהוציא משפטם לאורה. ואף שהי' מושבו על גפי מרומים וכסאו מוטל בין גדולים ורמים כתרוהו מנוחה ושלום הי' בחילו ושלוה בארמנותיו, בכ"ז השתתף בצערן של צבור בכל מקומות מושבותיהם. וכל תענוגי ומעדני מלכים לא נעמו לחכו עד אשר שבר מלתעות כפירים ושיני אריות. ויש להמליץ עליו דברי הנביא (ישעי' ס"ג) בכל צרתם לא צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם והקרי הוא לו צר בוא"ו.

כי הוא ישב שקט ושאנן על שמריו וגם בעת שישראל הי' לחרפה ולמשסה מ"מ אותו הוציאו מן הכלל כי הי' נכבד אצל שרים ומלכים וחורי ארץ התארחו בחברתו, ע"כ בכל צרתם לו לא הי' צר כ"א הצר לו מאד לראות בסבלות אחיו ע"כ הוא היה מלאך פניו להושיעם מלאך רחמים עושה שליחותו של מקום ובאהבתו הרבה ובחמלתו הגדולה הוא הושיעם וגאלם מני צר, ולמד לעשות כן ממרע"ה שנאמר בו ג"כ "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" ופירש"י נתן עינו ולבו להיות מיצר עליהם", כי האדם אשר בעיניו יראה ולבו בל עמו אם יגדל ויהי' לאיש אשר מרומים ישכון נפרד מחברת עניים המדוכאים ובקהלם לא תחד כבודו, איש כזה אחרי שנעלמו ממנו הצרות אשר ירדפו כאויב את האומללים, כחרש יאטם אזנו לא יפנה לא להם ולא להמונם כי אחי רש שנאותי. אבל מי שלבו שלם עם ה' וקשור בעבותות אהבה עם אנשי אומתו אף אם יגביה עוף לעלות מעלה מעלה ונכון לבו בטוח שכל הרפתקאות דעדו על עמו אליו לא יגיע, בכ"ז לבו עליו יכאב ונפשו אליו תאבל ע"י הנרדפים ההולכים בלא כח לפני רודף, ויקיים בעצמו "כי ימוך אחיך עמך" אע"פ שהוא מך ונדכה בכ"ז אחיך עצמך ובשרך הוא ומבשרו אל יתעלם להוציאו ממסגר אסיר. וזהו שאנו אומרים על הנספד ויגדל משה אף שזה האיש משה ידענו מה הי' לו רוב גדלו עשנו ותפארתו והמרחק רב בינו ובין הנדכאים, מ"מ ויצא אל אחיו וירא בסבלותם בכל עת שסבלו עול כבד הרגיש בנפשו רגשת קודש כי אך עצמו ובשרו הם ונתן עיניו ולבו עליהם להצילם בכל מאמצי כחו. כי

לא לבד למראה עיניו ישפוט הצר והמצוק שראה בעיניו כ"א גם לבו הי' שם כל הימים דבוק עם ישראל קרובו ע"כ אף שלא הגיע עדיו לראות בצרת אחיי בכ"ז לבו הרגיש אהבה וחמלה רבה, ע"כ אף שנאמר בפרשתינו שאם ימצא חלל רק העיר הקרובה אל החלל היא מחוייבת להביא כפרה על החלל, א"א כיון שאמרו חז"ל ת"ח שמת הכל כקרוביו. א"כ באיש הרב והנשא הזה אשר אנו עסוקים בהספדו אחרי שהוא אהב את כל ישראל כאנשים אחים והוא חשב כל ישראל כעצמו ובשרו ע"כ אנשים אחים אנחנו אתו ועלינו לקונן הוי אח ועל כל בית ישראל לבכות את השריפה אשר שרף ה' באפו וחמתו והוסר המצנפת והורם העטרה גלה כבוד מישראל כמ"ש "אשכול הכופר דודי לי' ודרשו חז"ל איש שהכל בו נוטל הקב"ה לכפר עוונותיהן של ישראל" כי איש כזה אשר מסר נפשו זה כמה פעמים על כלל ישראל איש מהיר במלאכתו כמוהו אשר לפני מלכים יתיצב חרף נפשו למות לעבור ארחות ימים במקום סכנה ככחו אז בימי נערותו כן כחו עתה בימי זקנתו לא נס ליחה להרטיב עצמות יבשות בית ישראל בעת צרתם, ולא כהתה עינו עין הטוב והמטיב הוא נשא על לבו הטוב את כל בית ישראל את כולם נשא רוח אהבתו, ע"כ אחרי שהי' איש שהכל בו ר"ל כל אדם מישראל הי' חתום באוצרות לבו הטהור ע"כ הי' דודי לי אוהב וריע לכל איש ואיש קטן וגדול שם הוא. אמרו רז"ל "פעם אחת דרש ר' עקיבא וביקש הצבור להתנמנם פתח ואמר ילדה אשה אחת ס' רבוא בכרס אחד וננערו א"ל זה משה ששקול כס' רבוא מישראל", כי מרע"ה אשר חרף נפשו למות עבור ישראל כמ"ש מחני נא מספרך והתאחד כ"כ עם כלל ישראל עד שנפשו בנפשם קשורה ואם יאבדו הם ח"ו אז ווי אבדה גם נפשו ונבחר לו מות מחיים ע"כ הי' שקול ככל ישראל. וכמו כן הנספד אשר הי' ג"כ איש שהכל בו כנ"ל ונשא על לוח לבו הטהור כל בית ישראל, ע"כ גם הוא הי' שקול ככל ישראל ונטלו הקב"ה לכפר עוון ולהתם פשע בית ישראל, אבל גם אם נניח הדברים כהוייתן איש שהכל בו נוכל לומר בצדק על הנספד שהי' איש שהכל בו, כי יש גדול בתורה ובמעשים טובים ואהוב ונחמד אצל היראים ושלמים אבל הקלים והרקים אשר יראת ה' סר צלם מעליהם ימנעוהו מכבוד כי לעיניהם אין ערך לתוה"ק ויראת ה' טהורה. ויש בני אדם אשר הם גומלי חסדים טובים אוהבי אדם בעלי רחמים וחמלה אבל אין בהם ריח תורה ויראה חטאם בצדקה יפרוקו ועל כל פשעיהם תכסה אהבת הבריות אשר שמה קן בלבם, ואנשים כאלו אף אם ינחלו כבוד מאנשי גילם אנשים כערכם אשר גם המה נתקו מוסרות התורה והשליכו עבותימו. אבל המחזיקים בתורת ה' בכל לבם ונפשם לא יוכלו לכבדם בכל תוקף. ועוז כי צר להם שפרקו עול תורה מעל צוארם וכל פעלם בצדקה וגמילות חסדים מאפע אחרי שעזבו

את תוה"ק מירו אחור, לא כן זה האיש הרם והנשא אשר איש צדיק תמים הי' בדורו לא מש ולא זע מכל פקודי ה' הישרים לא נפל דבר אחד מכל דברי התורה ודברי חז"ל ארצה, את כולם קיים בעצמו ככל הלכותיו וחקותיו עד שהי' למופת ולפלא בעיני העמים שאיש כזה אשר כל תהלוכותיו עם אצילי הארץ יהא זהיר ונזהר כ"כ בדקדוקי מצות קלות וחמורות וגם הי' בעל צדקה וגמילות חסד אין כמוהו אם נחפש כמטמונים בקצוי ארץ וים רחוקים. ואת העמודים יכין ובועז שהעולם עומד עליהם תורה עבידה וגמילות חסדים את כולם החזיק במעוזו, איש כזה הוא איש שהכל בו, כל כתות האנשים כולם יהללוהו וישבחהו בפי ישרים יתהלל עבור ישרו וטובו ונדיבות לבו הנאמן, ובדברי צדיקים יתברך ברוב צדקתו יתקדש ובקרב קדושים יתאמר, ויש לומר עליו דברי המדרש "כשמת משה רבינו אמרו העליונים צדקת ה' עשה והתחתונים אמרו תורה צוה לנו משה" כי אמרו רז"ל צדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוה וברשעים להיפך ואמרו עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה, לפ"ז האנשים אשר פרקו מעליהם עול תורה ויראה והמה תחלתן שלוה ובעוה"ז עומדים ברום המעלה כל אשר להם ירבה ויפרוץ לרוב דגן ותירוש המה יכונו בשם עליונים כי הם לע"ע למעלה ראש, והמה פארו ושבחו את משה שהי' עושה צדקות בכל עת פזר נתן לאביונים ולכל נענה ונגש הי' אח לצרה, אבל התחתונים המה הצדיקים אשר הם לע"ע בשפל המדרגה וכדרכה של תורה פת במלח יאכלו ומים במשורה ישתו המה יתאמרו במשה רבינו יפארוהו וישבחוהו אשר תורה צוה לנו משה. ובתנחומא ריש פרשתנו איתא שופטים ושוטרים תתן לך מלמד שנקראו הדינין על שם משה זה אחד משלשה דברים שמסר נפשו עליהם ונקראו על שמו נתן נפשו על התורה שנאמר ויהי שם עם ה' ארבעים יום וגו' ונקראת על שמו שנאמר זכרו תורת משה עבדי. נתן נפשו על ישראל שנאמר ועתה אם תשא חטאתם וגו' ונקראו על שמו שנאמר לך רד כי שחת עמך. נתן נפשו על הדינין שנאמר ויך את המצרי וגו' ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט לפיכך נקראו על שמו שנאמר ומשפטיו עם ישראלי. והנה כל אלה חברו יחדיו גם באיש משה נשיא אלקים בתוכנו, גם הוא מסר נפשו על התורה אשר החזיק לומדי אלה מצפון ואלה מים אשר אליו ידרושו להיות לו למשען ולמשענה לכולם פזר נתן כפי מסת ידו הגדולה ובצל כספו חכמת התירה בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה שהרחיב לה הדרך ע"י החזקתו מידו הרחבה ומלאה אשר היתה פתוחה לרוחה, ושמסר נפשו על ישראל עם קרובו כבר גלוי וידוע לפני כל באי עולם שעבר ארחות ימים ונהרות ולא חס על בריאות גופו ועמלו ויגיעו להציל עשוקי נדחי ישראל, וגם מסר נפשו על הדינין בכל מקום שראה עמל וחמס והטיות משפט

הרהיב בנפשו עוז והתאזר חיל להעמיד הדין על תלו ולהוציא משפט לאורה, ע"כ בצדק נוכל לומר עליו כדוגמת שאמרו על מרע"ה, שמסר נפשו על התורה ועל ישראל ועל:
וכוונת המדרש שנקראת התורה על שמו, נראה כי יש מתאוננים ומתלוננים על התוה"ק שהיא ח"ו אכזרית לא תדע חוס וחמלה אחרי רואם שגוזרת ואומרת שעובר עבירה אחת דתו להמית או אם בין הכות הרשע מכת מות והלא אין לך אכזריות גדולה מזו בשביל שעשה בשבת מלאכה או אכל נבלות וטריפות יומת או ילקה, אבל באמת אנו יודעים כי טוב וישר ה' והתורה תחלתה ג"ח וסופה גמילות חסדים אך טוב וחסד כל כתיבותי' ושלום ושלוה כל ארחותי' ומה שגזרה עונשים חמורים על העבירה הוא כמ"ש בפרשתנו ע"פ שלשה עדים יומת המת ודרשו חז"ל המת דמעיקרא, כי אחרי שפקר ומרד בה' ועבר בשאט נפש ובזדון לבו על פקודי ה' ישרים אז כבר הוא מת מעיקרו ושרשו ושורש מארץ החיים שאחרי שעיקר חיות ישראל הוא קשור ודבוק בעבותות התורה ומי שקצץ את פתיל סכלת המחברו עם התורה כבר יבש מעיינו ונקצץ אילנו, ע"כ אין כאן אכזריות אם יומת על פי ביד אחרי שכבר מת הוא וגברא קטילא, והמופת עי"ז שהתורה היא עיקר חיותנו הוא ממה שראינו משה רבינו ע"ה הי' שם עם ה' ארבעים יום ולא אכל ולא שתה בשגם הוא בשר והי' צריך למזון הגוף להחזיקו בכ"ז אחרי שהי' דבק כ"כ בתורת ה' ויראתו דיבוק חזק ואמיץ בקשר עליון דאורייתא לא הי' צריך למזון הגוף כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כ"א על כל מוצא פי ה' יחי' האדם וכל אדם אשר יש לאל ידו להדבק כ"כ בתוה"ק עד שכל מחשבותיו קשורים בעבותי אהבת התורה הוא אין צריך למזון הגוף כמ"ש ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו שראיית פני האדון ה' הוא לא לבד משיב נפש כ"א גם הגוף מקבל מזה מזונו רק דלית בר נש יכול להגיע למדרגה רמה כזו זולת מרע"ה, אבל עכ"פ ראינו מזה שמרע"ה לא הי' לו צורך למזון הגופני כי התורה נותנת חיים לעושיה והיא מקור חיים ע"כ מי שעזב את מקור חיותו בעברו על מצות ה' כבר מת הוא ועבר ובטל מן העולם ומיתתו ע"י ב"ד אינה אכזריות. ובמדרש אמרו אמר לו הקב"ה למשה רבינו אע"פ שיש לך כמה שמות טוביה ירד אביגדור אינני קורא אותך אלא בשם שקראתיך בת פרעה משה וכבר אמרנו בכוונתו שהשם משה מורה על מדת רחמנות וטוב לבב כי ע"י רחמנות בת פרעה נשאר בחיים חיותו של משה רבינו ולא מת בקנה וסוף וגם שם משה מורה שהיא משה את ישראל ממים הזדונים וים הצרות שעברו עליהם ע"כ לא נקרא משוי או נמשה כ"א משה כאשר נעשה עמו בימי עלומיו ונעוריו רחמנות כן הוא יגמול חסד למשות את ישראל ממים הזדונים, ח"ש הקב"ה למשה רבינו "כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם" ע"כ מצאת חן בעיני הטוב והמטיב על אשר אני יודע

אותך בשמך הנכבד משה המורה על החסדים והטובות שתגמול עם ישראל וחנותי את אשר יחון ורחמתי את אשר ירחם. וע"כ לדעתי נקראת תוה"ק תורת משה להורות ג"כ שהיא מלאה חן וחסד ורב חנינה וחמלה והיא תורה אותנו להיותנו ג"כ כמשה טוב ומטיב, וזהו כוונת המדרש שהתורה נקראת על שמו, ושלא תשאל האיך אפשר שתוה"ק היא תורת חסד הלא היא החרוץ משפט מות לעובר על פקודי' שזה נראה כאכזריות, ע"כ בא כמשיב אחרי שמרע"ה מסר נפשו על התורה שכל עיקר נפשו וחיותו הי' תלוי בקיום התורה ורק היא נתנה קיום לנפשו והמופת על זה שהרי כשהיה עם ה' לקבל התורה לחם לא אכל ובע"כ שמזין התורה לחם אבירים אכל איש א"כ מוכח שמי שעוזב את התורה כבר פסק לחיותי' וגברא קטילא הוא א"כ שפיר יש לקרות התורה תורת משה המורה על מדת רחמנות. והנה על איש כזה אשר ירום ונשא יגבה מאוד יש לנו לקונן איכה יועם זהב השליך משמים ארץ תפארת ישראל. וכמו שאחז"ל בפסוק ויראו כל העדה כי גוע אהרן שלא האמינו ישראל שאהרן מת ואמרו האיך מלאך המות יכול לפגוע בו באדם שעמד במלאך המות ועצרו דכתיב ויעמוד בין המתים ובין החיים כמו כן הנני יוסף להפליא את העם הזה איך השר משה מונטיפיורי אשר שר עם אלקים ועם אנשים ויוכל, אשר פגע פעמים במלאך המשחית אשר רצה באפו וחמתו לכלות שונאי ישראל והוא בצדקתו השיב חמתו מהשחית והאיך פגע בי בעצמו מלאך המות ולא חל ולא זע ממנו. אבל כמו שאמר הקב"ה למרע"ה על אמרו אחר כל אותו הכביד והגבורה שראו עיני אני מת א"ל הקב"ה מי גבר יחיה ולא יראה מות כמ"ש במדרש (מובא בי"א ערך משה אות צ"ט) שאחרי שגם הוא בשר ילוד אשה ע"כ הוכרח למות כי העפר ישוב אל הארץ, כמו כן זה האיש משה אף שגדול ורם היא כביר ורב ערך גבר בגוברין מ"מ באשר הוא אדם סוף אדם למות ומי גבר ילוד אשה אשר לא יראה מות ויחי' לנצח:

וא"ת א"כ מה לנו להתאבל על מיתתו אחרי שמת זקן ושבע ימים יותר ממאה שנה א"כ כבר מלאו ימיו ושנותיו וכבר הגיע לגבול היותר אפשרי בחק חי' האדם א"כ מה לנו להתאונן על מיתתו הלא כל האדם כוסף ואמר מי יתן אחריתי כמוהו. ע"ז אומר בדברי הנביא "כה אמר ה' התבוננו וקראו למקוננות ואל החכמות שלחו ותבואנה ותקראנה עלינו נהי איך שדדנו".

וצריך להבין מה צורך להתבוננות ולחכמה לקונן על שבר בת עמי חורבן בית תפארתנו הלא אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יענה איך שודדנו. אבל כוונת הדברים עפמ"ד במ"ר "קשה סילוקן של בחורי ישראל יותר מחורבן ביהמ"ק שנאמר קרא עלי מועד לשבור בחורי' כי רבים מהאפיקורסים אומרים לנפשם שאין מן הצורך להתאבל על חורבן

בהמ"ק והסרת מלכות בית דוד כי ראינו בספר דברי הימים למלכי הארץ שכל האומות אשר חיו בימי קדם והיו מולכים בכיפה וכגובה ארזים גבהם וחסנם הי' כאלונים כמו היוונים הרומיים הכשדים וכדומה בכ"ז ברוב הימים הכל נשכח כלו ואפסו מן הארץ ועוד אינם והיו לאין כי כן הוטבע בתהלוכות תבל שלאום מלאום יאמץ ובעת יזרח שמש אומה אחת תבוא שמש אומה אחרת וכמו שסוף אדם למות כן סוף אומה שלימה לעזוב לאחרים חילם. ואם ככה נעשה באומות הגדולות מושלי תבל ומלואה אשר מלכו מהודו ועד כוש כמתפסח ועד עזה א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו שיעשה כן לאומה קטנה כעם ישראל נאמר עליו כי אתם המעט מכל העמים ומה כחו כי ייחל לעמוד חי כל הימים ולא יראה שחת כהמון לאומים עמים רבים גדולים ועצומים ממנו אשר נאבדו ברבות הימים. ע"כ ינחמנו בזה א"ע שלא להתאבל על אבדו מחמדינו אשר הי' לנו בימי קדם ובעינם יראה חורבן ביהמ"ק כמו מיתת איש זקן ושבע ימים אשר מלאו ימיו ושנותיו וכוס החיים שתה לרוי' מלא על כל גדותיו שאין מקוננים עליו כל כך כי זה דרך כל האדם אבל אם נקטף באבו איש נער ורך בשנים כי יעלה המות הכורת לקצור מארץ חיים איש צעיר לימים בעודו בימי עלומיו יבלענו השחת אז הכל צועקים שמת בלא עתו וזמנו בטרם בא עוד עת קצו, האלקים העביר את המועד לכה חי ובדמי ימיו קצר שנות חייו, וז"ש קשה סילוקן של בחורי ישראל שנסתלקו מן העולם עוד בימי בחרותם זהו קשה לאדם יותר ויותר מחורבן ביהמ"ק כי בחורבן ביהמ"ק אומרים כבר בא מועד אתא קצו ובדרך הטבע היתה לחורבן ולשממה, אבל כאשר ימהר המות שללו, חיש בז צעיר לימים, אז הכל מודים ואומרים שלא בא עדיין מועדו כ"א ה' קרא עלי מועד הוא קרא ושרק על המועד שיבוא קודם זמנו לשבור בחורי. אמנם רק מי שיראה הדברים בלא התבוננות ינחם את עצמו בתנחומין של הבל כזה לומר שמדרך הטבע הי' שמלכות ישראל תנטל מהם, לא כן מי שמתבונן כל הדבר ורואה בעין חודרת הדברים לאשורם יראה ויבין אחרי שמדרך הטבע לא הי' באפשרי לאומה הישראלית להתקיים אפילו שעה אחת נגד המון גוים רבים הסובבים עליו תמיד והיו לה כאויבים וכל מחשבותם ומזימותם לרעה היתה להכחיד ישראל מגוי ולא יזכר שמו עוד וישראל לא בכח ולא בחיל גברו ועתקו על קמיהם שונאיהם ומנדיהם רק יד ה' עשתה זאת להעמידם חיים וקיימים למעלה מדרך הטבע, וע"כ היד ה' תקצר להעמידם על תלם ומכונם עוד כל ימי הארץ, וכיון שכן שכל קיומם לא הי' בדרך הטבע ורק למעלה מן הטבע א"כ כמו שמקיימים מאז ומקדם בכחו הגדול הי' יכול לקיימם גם אח"כ ולא לפזר אותם בין הגוים. אלא ודאי שמפני חטאינו גלינו מארצנו ופני ה' חלקם על אשר הלכו עמו בקרי עזבם למקרה הזמן

ויתנהגו ע"פ דרך הטבע, וע"פ הטבע הלא טבעו ואבדו מן הארץ, וז"ש התבוננו ושלחו למקוננות אם גם לפום רהיטא אין לכם לקונן על חורבן בית תפארתינו, אבל אם תבינו ותדעו להשכיל אז תקראו לקונן אל החכמות המבינות שע"כ נמסרתם בידי הטבע אשר שלטו בכם לרעה על אשר עזבתם את ה' ע"כ עזב אתכם להילוך הטבע. והנה כמו כן אני אומר על הנספד אף שלפי מראית העין נראה שאין לנו להתאבל עליו אחרי שחי ימים רבים והגיע כבר לקץ האחרון אשר הושם לחק חיי האדם, בכ"ז אחרי שהש"י הניחו בחיים חיותו לאורך ימים כל כך מה שרוב בני אדם לא יגיעו אליהם והגביהו למעלה מן הטבע ע"כ עלינו לבכות על אשר הש"י הסיר צלו מעלינו ולא השאירו עוד לברכה ימים ושנים רבות:

ועוד מטעם אחר יש לנו להצטער על העדרו אף שחי ימים ושנים הרבה עפמ"ד בגמרא ר' יוחנן שמע דאיכא סבי בבבל תמה ואמר למען ירבו ימיכם וגו' על האדמה כתיב כיון דשמע דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר האי דאהני להו". ופי' הרש"א בברכות דף יו"ד לפי שעתידין כל בתי כנסיות שבחוץ לארץ להיות נקבעין בארץ ישראל א"כ הוה להו כמו שהיו בארץ ישראל המקדימים והמעריבים לבתי כנסיות עיי"ש. וכמו כן יש לנו לומר על הנעדר שעל כן זכה לזקנה ושיבה טובה אחרי שידוע עוצם אהבתו ותשוקתו אל ארצינו הקדושה עיניו ולבו שם כל הימים כל מעיינו בה להרים ולהחזיק יד יושבי' ע"י שעשה להם בתי מחסה ואסתר מזרם וממטר ושלח לחמו על פני חוצות ירושלים הי' להם למשען ולמשענה מטה עוזם, ע"כ אחרי שרוחו ונפשו שם הי' ושבע פעמים כתת את רגליו לשום לדרך פעמיו לשאוף אוירא דא"י חיי נשמות ע"כ נחשב לו כאלו שם על האדמה משכן כבודו ונתקיים בו למען ירבו ימיכם על האדמה. והנה הזקן אשר כבר בטולו כחותיו והגיעו ימיו אשר אין לו בהם עוד חפץ לעשות דבר מה לטובת הכלל וכבר הוא כלוא בחדר המטות אין יוצא ואין בא ונסתמו ממנו מסורת מעיינות החכמה והוא גבר אשר לא יצלח עוד לכל מלאכה וימי חייו עליו למשא עיפה נלאה נשוא, ע"כ הקב"ה מסלקו מעולם המעשה אחרי שלא יוכל עוד לפעול מאומה ונבחר לו מות מחיים. לא כן האיש משה אשר לא כהתה עינו ולא נס ליחה ככחו אז כן הי' כחו עתה אף בימי האחרונים אשר רק כפסע הי' בינו ובין המות בכ"ז לא נח ולא שקנו לעשות לטובת הכלל כפי יד ה' הטובה עליו, על איש כזה אשר נוכל להמליץ עליו דמקדים ומחשיך לבי כנישתא, ר"ל כמו שבנעוריו מקדמת דנא בבוקר ימי חייו פעל ועשה לטובת בי כנישתא הוא כנסת ישראל אשר נשא אותה על לבו הטהור להיטיב עמה. כמו כן בעת אשר כבר החשיך שמשו לעת הערב לא הניח ידו מלעשות גדולות ונצורות עבור כנסת

ישראל, על איש כזה אף אם חי אלף שנה מ"מ מיתתו היא לנו העדר ואבידה גדולה. ומה גם שמת בלא בנים ואמרו חז"ל בכו בכה להולך בלא בנים, א"כ בודאי תאני' ואניה יאוננו ויתאבלו בכל שערי בת עמי:

ואין לנו נחמה רק מאז"ל (פ' נח) אמר הקב"ה למת בלא בנים פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם יש לך פרי יפה מן הבנים תולדותיו של אדם אלו מעשיו הטובים כמו כן זה האיש גאון עוזנו מחמד ישראל אע"פ שלא הוריש כתרו לבנים ולא זכה לבנים לא נאמר עליו שהוא עץ יבש כי ה' נתן לו יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אשר לא יכרת מפינו הדור האחרון אשר ישבחוהו כל האומים, וכמו שפירשתי לעיל פ' כי תשא והלוחות מעשה אלקים המה, שלא לבד איש הישראלי יראה שישרים כל דברי התורה כ"א גם האומות העומדות מחוץ למחנה שכינה יכירו וידעו כתב יושר דגרי אמת. וזה מופת שהתורה היא מן השמים בת אל חי עיש"ה. כמו כן על הנספד לא לבד אחינו בני ישראל יכרעו לפניו להכיר גדולתו כ"א כל העמים יחדיו בלי הבדל לאום כולם יתנו לו כתר ויכתירוהו לאיש הבינים אשר לא נמצא כמוהו, כמו שכ' במכה"ע כי מלכת ענגלאנד בכתבה תנחומים אל משפחת הנעדר פיה פתחה בדברים אלה "לא אתכם צריך אני לנחם כ"א אתם צריכים לנחם אותי, כי במות מונטיפיורי הלך לעולמו האדם היותר גדול שבאלכותיו כי אנשים גדולים היו בכל זמן ועידן, אבל אנשים גדולים אשר לבם הי' פתוח כאולם לאהוב את כל העולם רק מעט מזעיר היו, ומהם היו מונטיפיורי היותר גדול, אשר אור לנו כל הימים לאות ולמופת. רה היו. דברי המלכה. ואיש גבר בגוברין כזה יחיה ולא יראה המות כ"א לדור ודור יכונן כסאו לשם ולתפארת ישראל אשר קדש את שמם ברבים ועל ידו אשר אהבת האדם על לוח לבו מזה ומזה הי' כתוב בעט ברזל ועופרת לא לבד אל אנשי דתנו כ"א לכל אשר בשם אדם יקרא נודע לרבים כי ישראל קדושים הם זרע ברך ה'. ובמ"ר פ' עקב "ברוך אתה בבואך זה משה בביאתו לעולם קרב רחוקים זו בת פרעה וברוך אתה בצאתך זה משה ביציאתו מן העולם קירב רחוקים זה ראובן שנאמר יחי ראובן ואל ימות", כי בת פרעה ירדה לרחוץ מגילולי ע"ז כפירש"י וחזרה בתשובה וגם ראובן חוזר בתשובה ע"כ בקש משה רבינו רחמים עליו שתקובל תשובתו ואל ימות בעוה"ב כדאיתא בספרי שם, כמו כן זה האיש משה מונטיפיורי בעת היותי בעולם קרב רחוקים שאף אשר לא מבני ישראל המה הרחוקים ממנו גם אותם קרב כמו המלכה האדירה הנ"ל אשר הוצק חן בשפתותי' לפאר ישראל. אבל גם מיתתו תקרב רחוקים כמ"ש לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו ועלינו לשוב בתשובה שלימה אחרי שנטרף ממנו גאון עוזנו וחמד לבנו אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים. ואיתא בפדר"א

הובא בטור או"ח ה' ר"ה שבר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה לקבל לוחות שניות והעבירו שופר במחנה שלא יטעו עוד אחרי ע"ז. ומטעם זה אנו מתחילין לתקוע בר"ח אלול כי השופר מעורר לחזור בתשובה ומרמז ג"כ על התשובה כי כמו שבתחלה תוקעין תקיעה פשוטה ואח"כ שברים תרועה ומסיים בתקיעה פשוטה. כמו כן אלקים עשה את האדם ישר כמאמר אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא, ואח"כ עוונותיו ילכדוהו את הרשע שמשבר את היושר ומעוות את המתוקן עד שנעשה שברים שברים ולבסוף כשישוב אל ה' וירחמהו וזדונות נעשו כזכיות ישוב להיות פשוט, ע"כ כשחטאו ישראל בעגל אי לא הי' מהני תשובה וח"ו אין תרופה למכתם אז היו ישראל נשקעין בחטא ע"ז לשוב לכסלה לעבוד ע"ז. אבל אחרי שהוא רחום יכפר עון וא"ל למשה עלה אלי ההרה לקבל לוחות שניות וראשונות לא יזכרו והשליך במצולות ים כל חטאתם ע"כ צוה לתקוע בשופר שהוא מעורר אל התשובה וגם הוא יורה דמהני תשובה וע"כ לא יטעו עוד אחרי ע"ז:

כמו כן אנחנו היום אשר משה שר וגדול ליהודים עלה למרום, גם אנו נתקע בשופר ונשובה אל ה', ואז כמו שכל ימי היותו על הארץ קרב את הרחוקים כמו כן מיתתו תקרב הרחוקים מה' ומתוה"ק.

מיתתו תעוררם לקרב אל ה' ולא נטעה עוד אחרי הבלים כ"א נדבק בה' אלקים חיים, ואז יקויים בהנספד דברי פרשתנו "צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ' שאחרי שרדף צדק בחייו וגם לעת מצוא מיתתו צדקת ה' עשה להחזירנו בתשובה שנשוב אל ה' בלב שלם בימים הקדושים הבע"ל, ע"כ חי' יחי' לעולמי עד אף שכבר ירש את הארץ וגופו שב אל העפר אשר ממנה לקח, בכ"ז כפר אדמתו לעמו וע"ז אנו מתפללים כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים, ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים להחיותו בתחיית המתים עם כל מתי עמך ישראל ברחמים אמן:

החדש על פרשת כי תצא

כי את הבכור בן השנואה יכיר וגו'- אמרינן בש"ס יכיר יכירנו לאחרים. התוס' בקידושין דף ע"ד ע"א כתבו שרבינו אליהו מפרש דילפינן אליבא דר' יהודא דנאמן לומר בן גרושה מדכתיב את בן השנואה יכיר ודרשינן מאי שנואה בנשואיה. והקשה ת"י א"כ מאי כשם שנאמן לומר בני בכור כך נאמן לומר בן גרושה הלא מפורש בקרא. ונ"ל כי הרשב"ם הרגיש דנקט בן חלוצה דאינו אלא דרבנן. ונראה דתוס' הקשו דלמא דוקא לטובת הבן אבל לא לרעה וע"ז תירץ ר"א דילפינן מבן השנואה. והנה במקנה ובתשו' ח"ס פירשו

דלר"א איירי קרא כגון שידעינן שבן השנואה הוא הבכור ובן האהובה הפשוט אלא שנתערבו והשתא אומר האב על אחד שהוא בן השנואה והוא הבכור אלמא דנאמן אתרוייהו. והנה מלישנא דכשם מוכח דהה"ד בכה"ג היכי דידעינן דבן חלוצה הוא הבכור ובנו האחר הוא הפשוט אלא שנתערבו, ג"כ האב נאמן נאמן לומר שהוא בן החלוצה והבכור. וקשה דלמא שאני בן גרושה כיון דמתחלה כשנתערבו ולא ידענו מי הוא הב"ג הוה כל א' ספק בן גרושה וכיון דספק דאורייתא לחומרא א"כ כל א' הי' מחמת ספק כחלל וא"כ השתא שמברר האב שהא' הוא בן גרושה א"כ לזה שאומר עליו שהוא ב"ג הבכור אינו עושה לו שום רעה דהא גם מתחלה קודם אמירת האב הי' אסור לכהונה מחמת ספק והשתא נמי אסור וגם טובה עושה לו שמתחלה הי' רק ספק בכור והשתא הוא בכור ודאי, ולהאחר שאומר עליו שאינו בכור נהי דמפסיד לו ספק בכורתו מ"מ נגד זה עושה לו טובה שמתירו לכהונה דהא עד עכשיו הי' אסור מספיקא. וא"כ נגד דעתו שעושה לו שמפסידו ספק בכורתו מטיב עמו שמתירו לכהונה, משא"כ בנתערב בן חלוצה בכור עם בן האחרת הפשוט, כיון דבן חלוצה אינו אלא דרבנן הו"ל כל א' בספק דרבנן ולקולא והי' מותר לכהונה, ועי' מל"מ ה' מגילה. א"כ השתא שאומר האב על האחד שהוא בן חלוצה ובכור נהי' שמטיב לו לענין בכורה מ"מ עושה לו רעה לענין כהונה שעד עתה מותר הי' ועכשיו אסרו, ולהאחר עושה רעה לגמרי האחד שמפסידו הבכורה ואינו עושה לו שום טובה שאומר עליו שאינו בן חלוצה להתירו לכהונה ז"א דהא קודם אמירה האב הי' ג"כ מותר מכח סד"ר ולקולא. בשלמא בבן גרושה הי' אסור מחמת ספק דאורייתא משא"כ בבן חלוצה, א"כ קשה האיך אמר ר' יהודא דנאמן לומר בן חלוצה בכה"ג. וליישב זה צ"ל דמוכח מכאן דבאתחזק איסורא אף ספיקא דרבנן להחמיר, עיי' ש"ך ומנח"י סי' ק"י שנחלקו בזה, וכיון שכן אף בבן חלוצה עושה להפשוט טובה שעד עתה כיון שהי' בספק בן חלוצה ונתערבו דהוי אתחזק איסורא הי' אסור לכהונה ועכשיו האב מתירו והוי לגמרי כמו בבן גרושה, ולאינך שיטות צ"ל כמ"ש במל"מ שם עפ"ד הר"ן דהיכא דודאי יעבור אדרבנן לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא עיי"ש. עכ"פ מיושבת היטב קושיית תוס' דשפיר נקט ר"י כשם וכו' כלומר כמו דנאמן לומר שהוא בכור ואומר בן גרושה דהא קרא בהכי איירי בשנואה בנישואי' שהוא בן גרושה חייבי לאוין כמו כן הוא נאמן לומר בן חלוצה אף דאינו אלא דרבנן וסד"א מחמת ספק דרבנן לקולא לא יהא נאמן, קמ"ל. ומטעמא דאמרן או משום דבאתחזק איסורא אף ספק דרבנן להחמיר או כסברת הר"ן הנ"ל:

והנה רש"י בקידושין ע"ח פירש דרבנן לא פליגי על ר' יהודא אלא בבן גרושה אבל באומר זה בני בכור מודו. ותמה בתשו' שבות יעקב ח"ב סי' קל"ז דתקשי לי' סוגיא דב"ב דף קכ"ז שלחו לי' לשמואל היו מוחזקים וכו' ומסיק הש"ס מספקא לי' אי הלכה כר"י או כרבנן דמפורש להדיא דאליבא דרבנן אף בבכור אינו נאמן. עוד תמה עליו מברייתא דמייתי הש"ס ב"ב קכ"ח שהיו מוחזקים ומוקי לה כרבנן אלמא דאף בבכור אינו נאמן. ועוד בה שלישי, מר' יוסף בר אבא דשלח לקמן האומר על תינוק בין הבנים נאמן ור"י אומר אינו נאמן ומוקי דר"י כרבנן אלמא חזינן להדיא דלרבנן ה"ה בבכור אינו נאמן. והביא שגם בתשו' חות יאיר נתקשה בזה ובאמת הדבר תמוה. ונלע"ד דבשעה"מ ה' מכירה הקשה מאי משני הש"ס דלרבנן איצטרך יכיר להיכא דנפלו לו כשהיא גוסס דא"א ליתנו במתנה אפי' לר"מ הלא קיי"ל כר' יוחנן בן ברוקה דאם אמר על מי שראוי ליורשו יטול פי שנים דבריו קיימין א"כ אכתי יש לו מיגו כיון שהוא בנו וראוי ליורשו דיכול לומר יטול פי שנים אע"ג שאינו בכור. ותי' דל"ק דלמא רבנן דר"י לאו כריב"ב ס"ל. אלא אי קשיא הא קשיא כיון דשמואל פסק להדיא כריב"ב מאי מספקא לי' הכא אי כר"י או כרבנן הא לא יכול לסבור כרבנן דא"כ תקשה לדידי' יכיר למה לי ואי לנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס ז"א דהא לדידי' דפסק כריב"ב ל"א קרא להכי דאית לי' מיגו עיש"ה. ולי קשה קושיא אחריתי כעין קושיא הנ"ל והוא למה השיב דיכתבו הרשאה נהי דס"ל כרבנן מ"מ יהא נאמן לדידי' משום מיגו הנ"ל כריב"ב לפי' רשב"ם דגרס דשאלת בני אקרא היתה על א' מן הבנים ולא כדמשמע מלישנא דגירסתנו ואמר על אחד שהוא בכור משמע אינש דעלמא שאיני מוחזק כלל לבנו ולק"מ. אבל רשב"ם דגריס על אחד מן הבנים ואזיל לשיטתו לקמן דעל אינש דעלמא לומר בנו לא תלי' כלל בפלוגתת ר"י ורבנן עיין לקמן גבי מתני' דהאומר זה בני וכיון דבמוחזק בבנו איירי הלא יש לו מיגו דריב"ב. וכי תימא כיון דמוחזקים באחר שהוא בכור הו"ל מיגו במקום חזקה וכיון דלא גלי לן קרא דנאמן מתורת יכיר אליבא דרבנן ממילא אף בתורת מיגו אינו נאמן כמ"ש רשב"ם לקמן בשמעתין מ"מ תקשי לפמ"ש הרמב"ן בקידושין הובאו דבריו בקצה"ח סי' רע"ט שאביא לקמן דדוקא במיגו שיכול לטעון ל"א במקום חזקה אבל מיגו שבידו לעשות אלימא דאף במקום חזקה אמרינן. א"כ תקשי אף אי שמואל סובר כרבנן מ"מ יהא נאמן מתורת מיגו. ונ"ל עפמ"ש בשב שמעתתא שמעתא ו' פלוגתת ראשונים דהא דאמרינן אשה שאמרה אשת איש ואח"כ אמרה פנוי' ונתנה אמתלא נאמנת היינו דוקא התם שאינה נאמנת מתחלה בתורת עד רק משום שויא אנפשה חתיכה דאיסורא אז מהני אמתלא משא"כ היכי שהאמינה התורה עד א' בתורת עד הו"ל כב' עדים וכמו

דבב' אמרינן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אף ע"י אמתלא הה"ד בעד א'. וכתב עוד שם דה"ה אם נאמן מתורת מיגו ג"כ מהני אמתלא והכריח כן משמעתין מאמר בני וחזר ואמר עבדי דנאמן אם נתן אמתלא עיש"ה. ולפ"ז יש ליישב קושייתי דודאי פשיטא להו לבני אקרא ולשמואל דנאמן האב אף נגד חזקה כסברת הרמב"ן הנ"ל כיון דבידו לעשות אלא הא מספקא להו אי אמרינן כר"י דהתירה האמינתו בתורת עד דיכיר כתיב או דלמא כרבנן דאינו נאמן מתורת יכיר רק מתורת מיגו. ונ"מ אי האב רוצה אח"כ לחזור בו מדבורו הראשין ולתת אמתלא לדבריו אי אמרינן כר"י דנאמן מיכיר בתורת עד תו לא מהני אמתלא משא"כ אי אמרינן כרבנן שפיר מהני וע"ז השיב להם שמואל דיכתבו הרשאה אם יחזור בו משום דמספקא לי' כנ"ל. ועפ"ז מיושבת היטב קושיית שערי התורה (הובאו דבריו בס' פני שלמה על ב"ב) אמאי שלח שמואל שיכתבו הרשאה כיון דמספקא לן אם האב נאמן הוה לי' לאוקמי מילתא אחזקתו הראשונה כמו שהי' קודם דיבורו והמוחזק מתחלה יהי' הבכור כמו בכל ספיקא דממונא דאוקמי' אחזקתו. ולהנ"ל הדבר נכון מאוד דבשלמא אי אנו דנין על דיבורו הראשון של אב אי נאמן או לא שפיר הוה לי' לאוקמי אחזקה כיון דמספקא לן אי נאמן במאמרו, משא"כ לפמ"ש דבדיבורו הראשון נגד החזקה פשיטא דנאמן אף לשמואל משום מיגו רק הספק אי יכול לחזור מדיבורו ע"י אמתלא ועתה נולד לנו ספק אי הי' נאמן בתורת יכיר או רק מטעם מיגו הוצרך שמואל לומר יכתבו הרשאה מאי איכא למימר דנוקי אחזקה, זה אינו דלמי יש חזקה הלא לשניהם יש חזקת בכור דהלא בתחלה קודם אמירתו הראשונה היינו מחזיקים את ראובן לבכור ואמר האב ששמעון הוא הבכור וכיון שהאב הי' נאמן אליבא דכ"ע אף לרבנן עכ"פ משום מיגו שוב החזקנו את שמעון לבכור ע"פ דיבורו של אביו והשתא שרוצה לחזור רק שאנו מסופקים אי יכול לחזור אין כאן חזקה לשום אחד מהן דהא כבר החזקנו את שניהם מתחלה את ראובן ואח"כ על פי דיבור האב את שמעון והוצרך לומר שיכתבו הרשאה, כן נ"ל נכון מאוד בישוב קו' הנ"ל ועפ"י הנ"ל יפורשו דברי רש"י היטב דלכאורה צריך להבין סברת רש"י מאי טעמא מודו רבנן בבכור שנאמן אף נגד חזקה כיון דקרא לא איירי בהני לדידהו. ולהנ"ל הדבר נכון דנהי דמתורת יכיר ס"ל לרבנן דאין נאמנות לאב מ"מ מה שכתב רש"י דאפ"ה נאמן היינו משום דקיי"ל כריב"ב הנ"ל דעל הראוי ליורשו דבריו קיימין אם כן נהי דאינו נאמן מתורת יכיר מ"מ נאמן מטעם מיגו. ולפי זה אין כאן קושי' מדמספקא לי' לשמואל אי כר"י אי כרבנן משמע דלרבנן אף לענין בכור אינו נאמן. זה אינו דהא כבר הוכחתי דהכא לאו לענין אמירתו הראשונה קאי אדרבה פשיטא לשמואל דנאמן אף לרבנן כפירש"י ומשום מיגו אלא

דמספקא לי' אם יוכל לחזור ע"י אמתלא דאי אמרינן כרבנן נהי דנאמן מ"מ יכול לחזור כיון דאין נאמנותו משום יכיר. כנ"ל ברור. ואדרבא מסוגיא זו סייעתא לרש"י דקשי' לי' קושיית שערי תורה הנ"ל וע"כ דלענין חזרה קאי כנ"ל משא"כ באמירתו הראשונה פשיטא דנאמן ודוק. וממילא מיושבים ג"כ קושיות האחרות על רש"י דהוא ז"ל לא כתב כן דאף לרבנן נאמן אלא לפי מה דקיי"ל כריב"ב משא"כ לרבנן דריב"ב פשיטא דאינו נאמן לא משום יכיר ומיגו הא ל"ש. ולפי זה מוקי הש"ס שפיר סיפא דברייתא דהיו מוחזקין כרבנן ונהי דאף לרבנן נאמן משום מיגו היינו אי ס"ל לרבנן דר"י כריב"ב אבל הש"ס ליישב סתירת הברייתא דאוקי סיפא כרבנן היינו כרבנן דר"י וכרבנן דריב"ב כנ"ל. ומיושב ג"כ הקושיא מר' יוחנן דאמר על תינוק בין הבנים אינו נאמן כרבנן אלמא דאף לענין בכור אינו נאמן. ולהנ"ל הדבר נכון דבש"ס שם רצה מתחלה לפרש האי דאר"י דעל תינוק בין הבנים אינו נאמן היינו דס"ל כרבנן דריב"ב אלא דדחי' לי' דלישנא לא משמע הכי. עכ"פ מזה לא הדר הש"ס דר' יוחנן ס"ל כרבנן דריב"ב וכיון שכן מודה רש"י אליבא דידי' דאף בבכור אינו נאמן דהא ליכא מיגו משא"כ אליבא דהלכתא דקיי"ל כריב"ב שפיר פירש רש"י דרבנן מודו בבכור דנאמן וכאמור. כנ"ל נכון בישוב דברי רש"י ז"ל:

מיהו קשה לי טובא לשיטת הראשונים הנ"ל דבעד לא מהניא אמתלא א"כ מאי פריך הש"ס לרבנן יכיר למה לי תיפוק לי' דנאמן משום מיגו ולהנ"ל אי משום מיגו הי' בידו לחזור ע"י אמתלא משא"כ השתא דכתבה התורה יכיר ונתנה לו התורה נאמנות בתורת עד א"כ הוה כב' ואינו חוזר ומגיד אף ע"י אמתלא וצ"ע. ונראה מכאן ראיי' ברורה לשיטת הסוברים הובאו בקצוה"ח סי' פ' דדוקא באיסורא הוא דמהני אמתלא אבל לענין ממון אף דאינו נאמן רק בתורת מיגו מ"מ לא מהני אמתלא ועיי' תשו' נודע ביהודא מהד"ק אהע"ז סי' י"א שהביא כן בשם ח"מ סי' קט"ו והוכיח כן מדברי הרא"ה בנתקדשתי לפלוני הובאו דבריו בר"ן לכתובות בסוגיא דאמתלא ולפ"ז א"ש כיון דקרא לענין ממון אייר פריך הש"ס שפיר דאף אי אין נאמנותן רק מתורת מיגו לא מהני אמתלא וק' למה לי קרא ומדוקדק בזה לישנא דש"ס למאי נ"מ למיתבי' לי' פ"ש לא יהא אלא אחר כלומר כיון דלדידהו ל"א קרא אלא לענין ממון תיפוק לי' אף אי אינו נאמן רק מטעם מיגו מ"מ לא מהני אמתלא. אלא דלפ"ז נסתרו דברינו האמורים למעלה לפרש מילתא דשמואל דספק שלו הי' אי כרבנן ואינו נאמן רק משום מיגו ומהני אמתלא ולהנ"ל הלא בממון בשום גוונו לא מהני אמתלא וגם הוכחת ש"ש מבני וחזר ואמר עבדי דמהני אמתלא וטעמא משום דאינו נאמן אלא משום מיגו כפירשב"ם וק' הלא בממון לא מהני אמתלא. ונראה דהא דאמרינן בממון לא מהני שום אמתלא אף דלא הי' נאמן מתורת עד היינו

היכא דהי' נאמן עכ"פ בלי ריעותא כגון ע"י טען טובה משא"כ אי מיגו מתחלה נגד חזקה כגון בנדון דידן בהיו מוחזקים באחר ונהי דכתב הרמב"ן משום דבידו לעשות נאמן אף נגד חזקה מ"מ לא הי' דבורו אלים כ"כ שלא תהני אמתלא דהא גופי' דבממון לא מהני אמתלא לאו מילתא דפסיקא הוה כמ"ש בקצו"הח שם א"כ אף הסוברים דלא מהני היינו היכי דלא טען נגד החזקה מתחלה משא"כ בטען נגד חזקה.

א"כ דברינו דלעיל הלא קיימינן נגד חזקה וגם באומר בני הלא טען נגד חזקה דהי' מוחזק שאינו בנו ושפיר מהני אמתלא כיון דאינו נאמן בתורת עד. וארווחנא ליישב בזה קושיות קצו"הח סי' רע"ט דגם לר"י תקשה יכיר למה לי הא אית לי' מיגו ואי דהויא במקום חזקה כמ"ש רשב"ם מ"מ לסברת הרמב"ן הנ"ל כיון דבידו לעשות אף נגד חזקה אמרינן מיגו עיי"ש. ולהנ"ל הדבר נכון דבשלמא לרבנן פריך הש"ס שפיר יכיר למה לי ואי דק' די"ל דאיצטריך קרא דנאמן בתורת עד ולא מהני אמתלא ז"א דהא לדידהו לא איירי קרא שטוען נגד חזקה וכיון דבממון איירי אף אי נאמן רק משום מיגו ג"כ לא מהני אמתלא וקשה למה לי קרא, משא"כ אליבא דר"י דאיירי במקום חזקה וא"כ אי נאמן רק בתורת מיגו מהני אמתלא כדמוכח מבני וחזר ואמר עבדי כיון דטוען נגד חזקה אף בממון מהני אמתלא ע"כ איצטריך יכיר דנאמן בתורת עד ולא מהני אמתלא ודוק:

לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם בברכות דף י"ט ע"ב בסוגיא דגדול כבוד הבריות. תא שמע והתעלמת מהם פעמים שאתה מתעלם מהם ופעמים שאין אתה מתעלם מהם. הקשו תוס' שבועות ל' דהו"ל לש"ס לשנויי שב ואל תעשה שאני כמו דמשני לקמן גבי טומאה. ותמה בתומים סי' כ"ח הא תוס' גופייהו כתבו בשבועות לחלק דדוקא גבי גנאי גדול מהני שב ואל תעשה אבל לא גבי גנאי קטן וכתבו ג"כ דהשבת אבדה באינה לפי כבודו אינו רק גנאי קטן וא"כ קשה טובא מאי הקשו דלישני שוא"ת הא בגנאי קטן לא מהני שוא"ת. ונ"ל דהנה באמת סברת התוס' לחלק בין גנאי לגנאי אינה מוסכמת אליבא דכ"ע, עיי' שא"כ הוכיח מדברי הרמב"ן בס' תה"א דלא ס"ל לחלק כן. ובאמת מהיכי תיתי לחלק אלא שהתוס' הכריחו כן מכח קושייתם בב"מ בסוגי' דוהתעלמת דהק' לכתוב קרא דולאחותו ולמה לי הך קרא דוהתעלמת דהא ידעינן במכ"ש מטומאה דהתם איסורא והכא רק ממונא ותירצו דהו"א התם דאיכא גבי מת מצוה גנאי גדול משא"כ בהשבת אבדה דליכא גנאי גדול אימא דלא, לכך איצטרך קרא והתעלמת עיי"ש ולפ"ז שפיר הכריחו מן הקרא גופי' דיש חילוק בין גנאי גדול לקטן. אבל באמת אם לא הי' להם הכרח זה בודאי גם הם ז"ל יודו דאין חילוק בין גנאי לגנאי. והנה כל קושיות התוס' בב"מ לא היתה אלא דנילוף ממונא מאיסורא מכ"ש משום דממונא קיל

וע"כ דיש לחלק בין גנאי לגנאי אבל אי נימא אדרבה ממונא חמיר מאיסורא אין כאן התחלה לקושיית התוס' הנ"ל, דאי כ' ולאחותו הו"א התם דאיכא איסורא דקיל משא"כ ממון דחמיר לא וממילא דאין כאן הכרח לתירוץ התוס' לחלק בין גנאי לגנאי. והנה בבאר יעקב או"ח סוף ה' מגילה הקשה השואל הגאון בעל זכרון יוסף מאי משני הש"ס כאן ממונא קיל מאיסורא הלא התוס' בב"מ כ' הכריחו דממונא חמיר מאיסורא תדע דאין הולכין בממון אחר הרוב משא"כ באיסורא והכא ל"ש תירוץ תוס' דהתם ע"ש תירוצו עכ"פ י"ל דזה הי' סברת המקשה דפריך מוהתעלמת ולא אסיק אדעתי' דאיסורא מממונא לא ילפינן היינו משום דסובר כסברת תוס' ב"מ הנ"ל דאדרבה ממונא חמיר מאיסורא ונילוף מכ"ש וע"ז מתרץ לו דאדרבה איסורא חמיר מממונא, עכ"פ המשקה הי' סובר דממונא חמיר. וכבר כ' דאי אמרינן ממונא חמיר אין כאן הכרח לחלק בין גנאי לגנאי דבלא"ה לא קשה קושיית התוס' וכיון שאין כאן הכרח מנ"ל לחלק. והקשו תוס' שפיר דהו"ל לשנויי שב ואל תעשה שאני ואי משום דלא הוי רק גנאי קטן ז"א דאי לא משני איסורא מממונא לא ילפינן אלא קיימינן בסברת המקשה דממונא חמיר בוראי אין חילוק בין גנאי גדול לקטן והא דכתבו תוס' לחלק היינו לפי מה דמסקינן ממונא קיל וקשה קושיית תוס' הנ"ל ושפיר הוכרחנו לחלק בין גנאי לגנאי משא"כ לס"ד דש"ס מקשה הש"ס שפיר. כנלע"ד נכון בישוב קושיא הנ"ל. ובכ"ז נ"ל אעפ"כ ליישב קושיית תוס' הנ"ל עד"ז דצ"ל למה מייתי המקשה הכא הברייתא להקשות מינה ארב ולא מייתי מתני' דב"מ מצא שק או קיפה וכו' ואי דניחא לי' לאתויי ברייתא דמייתי קראי דמיניה קא יליף הך דינא למה לא מייתי בשבועות ל' ג"כ הך ברייתא אלא מביאה המשנה וא"כ ה"נ הי' לו להביא מתני'. ונ"ל ע"פ מה שנחלקו הרמב"ם והרא"ש בזקן ואינו לפי כבודו אי רשאי למחול על כבידו ולהשיב דרמב"ם ס"ל דיכול ורא"ש ס"ל דאינו יכול למחול עיי"ש ברא"ש פ"ב דמציעא. והנה בתוספות חדשים פ"ב דב"מ כתב לישנא דמתני' מסייע להרא"ש מדקתני מצא שק וכו' ה"ז לא יטול הו"ל למימר אינו חייב ליטול דמשמע מיני' אינו חייב הא אם רוצה ליטול רשאי מאי לא יטול דקתני אע"כ דאינו רשאי ליטול כשיטת הרא"ש. א"ד ז"ל:

ואני אומר אם לישנא דמתני' מסייע לרא"ש לישנא דברייתא מסייע לרמב"ם, דלישנא דברייתא בפשוטו קשה להלמו דנקט פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם כיצד כגון כהן בבה"ק וכו'. וקשה הא דנקט פעמים שמתעלם ניחא כיון דהתורה אמרה על הכלל דלא יוכל להתעלם ורק בהנך פרטים רשאי להתעלם שפיר שייך למימר בי' לישנא דלפעמים, אבל הך ופעמים שאי אתה מתעלם קשה טובא מאי פעמים דקאמר הא

בשום פעם אין רשאי להתעלם ופעמים משמע דרק לפעמים באיזה עתים אי אתה רשאי להתעלם. והוא דקדוק עצום. ועוד קשה דהוא מיותר לגמרי בברייתא דהא הברייתא אינה רוצה להשמיענו רק דבזקן ואינם לפי כבודו דרשאי להתעלם ולא הו"ל למנקט אלא הך דאתה רשאי להתעלם. ולמה לי להשמיענו פעמים שאי אתה מתעלם זיל קרי בי רב הוא. אבל לשיטת הרמב"ם הדברים נכונים מאוד דהא מסיק הש"ס בב"מ דלכהן והוא בבה"ק ולמלאכתו מר בה לא איצטריך קרא רק איצטרך לזקן ואינה לפי כבודו. ולפ"ז הכי פירושו דברייתא פעמים שאתה מתעלם כגון בזקן ואינה לפי כבודו ולפעמים שאף בהנך גווני גופייהו דרשאי להתעלם אעפ"כ אינו רשאי להתעלם כגון היכא דמוחל על כבודו אף זקן ואינה לפי כבודו אינו רשאי להתעלם. והשתא א"ש דנקטי' בהך ברייתא ונקט בלישנא דפעמים משום דלאו אדעלמא קאי דע"ז באמת ל"ש לישנא דפעמים דהא תמיד אינו רשאי להתעלם ועוד דל"ש תנא בברייתא אלא אזקן ואינה לפי כבודו קאי. כנ"ל ראי' נכונה מלישנא דברייתא לשיטת הרמב"ם. ולפ"ז י"ל דרמב"ם ורא"ש בהא פליגי דרא"ש סובר משמעותא דמתני' עדיפא וממתני' משמע דאינו רשאי למחול ורמב"ם סובר ברייתא דמייתא קרא עדיפא ובברייתא משמע דיכול למחול. והנה כבר כתבתי דההכרח לחלק בין גנאי גדול לקטן הוא קו' תוס' דלמ"ל קרא והתעלמת נילף מלאחותו וע"כ דשא"ה דגנאי גדול, ואם אין לנו הכרח זה בודאי אין חילוק. והנה לשיטת הרא"ש אין התחלה לקו' התוס' כלל דאי כתב קרא דלואחותו לחודי' הו"א דרשאי למחול על כבודו והתם במת מצוה שאני דאין הכבוד שלו אלא של מת והאיך ימחול הוא על כבוד אחרינא. ובסברא זו נתכוונתי עם התומים משא"כ בהשבת אבדה דכבוד דידי' הוא הו"א דיכול למחול ואפשר דצריך למחול כסברת התומים הנ"ל קמ"ל קרא דוהתעלמת דמחוייב להתעלם ואינו יכול למחול, וע"כ דלשיטת הרא"ש אין חילוק בין גנאי לגנאי כיון דאין הכרח מכח קושיא הנ"ל משא"כ התוס' דהקשו כן סברי כשיטת הרמב"ם ושפיר קשה כנ"ל והוצרכו לחלק בין גנאי לגנאי. וממילא מיושב קושיית תוס' שבועות שהתחלנו דהו"ל לשנויי שוא"ת שאני. ז"א כמ"ש בתומים דהוי רק גנאי קטן ובגנאי קטן ל"מ שוא"ת ומיושב דקדוקנו דלא מצי להקשות ממתני' ז"א דא"ל כקו' התוס' שוא"ת שאני ואי דהוי רק גנאי קטן מנ"ל לחלק בין גנאי לגנאי כיון דמק' ממתניתן וממתניתן מוכח דאינו יכול למחול כנ"ל וכיון דאינו יכול למחול בלא"ה ל"ק נילוף השבה מלאחותו. לכך מייתי המקשן הברייתא ומברייתא הלא מוכח כשיטת הרמב"ם דיכול למחול הדרא קו' תוס' לדוכתה למ"ל קרא דוהתעלמת וע"כ דיש חילוק בין גנאי לגנאי ולא מצית לתרוצי שוא"ת שאני כקו' תומים דאינו רק גנאי קטן כנ"ל פרפרת נאה:

כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ אפרוחים או בצים והאם רובצת על האפרוחים או על הבצים לא תקח האם על הבנים שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך - כי אז"ל המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה הרי זה מתחייב בנפשו. וקשה הלא כתיב כי אראה שמיך וגו' מה אנוש כי תזכרנו וכתיב מלפנו מבהמות ארץ א"כ החיוב על האדם לחקור בידיעת חכמת הטבע לדבר מן האזוב אשר בקיר עד הארז אשר בלבנון למען מהם יבין ויתבונן מה גדלו מעשיך ה' א"כ האיך מתחייב בנפשו אם יתפלא על נאות אילן ודשא. והתשובה לזה כמ"ש לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות. ה"כ מתחלה טוב לאדם שיעסוק בכל החכמות למען הוציא יקר מזולל שילמד מהם להכיר גדולת הבורא ב"ה אבל אחרי שכבר למד ואכל תוכם מה שרצוף בהם אהבה לה' ולתוה"ק וכבר הוציא טהור מטמא לא יתהלל עוד בידיעת חכמות הזרות החיצוניות כ"א יזרם הלאה ולא יאמר להם אחרי שכבר בא על שכרם. והנה צפור הוא כנוי למחשבות אשר ירימו עוף לשמי מרום. וז"ש כי יקרא קן צפור לפניך רעיונות המפיצים אור על דרכך בקודש תמצאם בכל עץ נחמד להשכיל או על הארץ ויסודותי', הם יושיטו לך או אפרוחים או בצים, הם הרעיונות אשר לא הבשילו עוד אשכלותיהם כל צרכם אבל גם האם הוא החכמה אשר ממנה תוציא תולדות לטובה היא רובצת על הבנים הרעיונים אשר יולדו על ברכי', לזה אמר לך לא תקח האם על הבנים לא תתן באוצרותיך החכמה בעצמה עם רעיונות הטובות אשר נולדו לך ממנה כ"א שלח תשלח את האם אותה תשלח לנפשה מאתך ורק הבנים הטובים תקח לך. וע"פ הדברים האלה פי שנים ברואי לפרש עוד הפעם את המדרש פליאה "אם קיימת מצות מילה ופריעה בדחילו ורחימו לא תקח האם על הבנים ואם לאו שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך' כי אף שאמרנו שזו הדרך ילכו בה לשבוע מצוף דבש שאר החכמות כל חלקה טובה כל דעה זכה וברורה נקח מהם והמותר נחרים תוכן נאכל וקליפתן נזרוק בכ"ז טוב לפני אלקים ימלט מהן ולא תגע בהן יד לנגוע בקצהן כי רוב פעמים מות הנפש בסירם כי יסירו את האדם מאחרי ה'. ובפרט אחרי שכבר נגה עלינו אור החמה שבעתים הוא אור תוה"ק אשר גלתה לנו כל תעלומות להורותנו דרך חכמה, מה לנו לחבוק אשה זרה, טוב שנתעלס באהבים ויעלת חן דדי' ודודי' ירוונו בכל עת הפוך בה דכולה בת. והנה המילה היא להכניסנו בבריתו של הקב"ה ע"י שנסיר הערלה מבשרנו נסתרה המחיצה המפסקת בינינו לבין אבינו שבשמים ושלא נאמר שעדיין צריכים אנו למודעי לחקור ולהתפלסף למען דעת את ה', ע"כ ניתנה לנו הפריעה להורות ולרמז שאחרי שהוסר המסך המבדיל כבר הכל גלוי וידוע ופרוע לפנינו אין מן הצורך לצלול

בים החקירה או לעלות על מרומי הדרישה למען דעת את ה', כ"א מבשרי אחזה אלקי לא נפלאת היא ולא רחוקה כ"א הברית קודש נגלה ונראה לעין כל אם נשמור ולעשות את כל דברי התורה, ע"כ לא נצטרך לא לאם ולא לבניה, רצוני לא לעסוק בחכמות חיצוניות להוליד מהם זרע קודש כי התורה לבדה באורה נראה אור בהיר בשחקים מינה לא נזוע. משא"כ אברהם אבינו ע"ה שלא הופיע עליו עדן אור התורה מסיני כ"א הוא בחכמתו ובחקירתו הוצרך לחפור באר אשר ממנו יצאו נוזלים מים קרים על נפש עיפת ורק רוח מבינתו אלפהו לעלות למדרגת ידיעת ה' ע"כ "לא ניתנה פריעה לאברהם אבינו" שאצלו לא הי' עדיין דבר ה' גלוי וידוע לעין כל כי הוצרך לשדד עמקים ולחקור ולדרוש עדי הסירו את הלונה והמנסה. ע"כ הוא הי' מוכרח לדרוש ולחקור בחכמות למען יגיע על ידיהן ללקח טוב. אבל אנחנו שכבר הכל גלוי וידוע לפנינו בספר התורה ואנו קיימנו כבר מילה ופריעה שהברית קודש כתוב מפורש באר היטב וראהו כל בשר יחדיו.

ע"כ לא נקח האם על הבנים, לא נצטרך ליקח לה את האם היא החכמה הזרה כנ"ל ולא את תולדות", ואם לאו והיא בימי אברהם אבינו ע"ה שלא היתה עדיין פריעה בגלוי כ"א כספר החתום הי' דבר ה' והי' מן הצורך ליקח את שאר החכמות לרקחות ולטבחות כדי שמהם ומהמונם בן יולד לנו אשר זרע קודש מצבתו אז מזהירך שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך אחרי לצרכך אבל האם שלח מעל פניך:

לא תקח האם על הבנים וגו' למען ייטב לך והארכת ימים - במד"ר כי יקרא וגו' הה"ד כי לוית חן הם לראשך רבנן אמרי נעשה ד"ת חן לרשיותך. ופי' במ':

לימי זוקנתיך כי אז נעשה אדם רש ותש כח. כיצד אדם בן תורה בשעה שהוא מזקין הכל באין ומסבבין אותו ושואלים אותו דברי תורה, וצריך להבין ההמשך לדרשא זו עם מצוות שילוח הקן, ונראה עפמ"ש לפרש הפ' בפ' חיי שרה ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל ויאמר אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו שים נא ידך תחת ירכי" כי הזקנים לרוב אינם מרגישים עוד להשתתף א"ע עם הצבור להיטיב להם כ"א הם מתבודדים ולכבוד עצמם לבד הם דורשים ונקראים בשם "עגאסיסטען" ע"כ אז"ל אין ממנין זקן בסנהדרין ובצעירי ימים הוא להיפך שהם ברתיחות דמם ובהרחבת לבם ברצונם לתקן עולם ולהשתדל עבור כל איש ואיש עד שישכחו לעשות עבור עצמם ובשרם, ומי כהחכם יודע פשר לחבר את שתי המדות יחד לעשות טובות נצורות בשביל אחרים אבל גם לעצמו ידרוש טובתו ואשרו, ע"כ סיפר הכתוב אף שאברהם כבר הי' זקן בא בימים ומדרך הזקנים להיות משתדלים רק לטובת עצמם ולא לטובת אחרים, בכ"ז אאע"ה ברוח נדיבתו, ה' בירך אותו רק בכל, אם הי' יכול לברך את כל אשר יקרב אליו

רק אז הרגיש בעצמו הברכה האמתית אם בברכתו יתערבו זרים, אבל אליעזר הזקן הוא הי' כדרך הזקנים שהי' רק תמיד מושל בכל אשר לו, שרק מה שהי' קנין שלו זה הי' התל שהי' פונה אליו שאמר שלי שלי אבל לא פנה אל אחרים, ורצה אאע"ה שבנו יחידו יתערבו בו במזג השוה ב' המדות האלה, שלא יהי' רק כא"א שעושה הכל בשביל אחרים וישכח להשתדל לתועלת עצמו כ"א רוח נדיבה שלו יהי' ממוזג ברוח העגאיסמות של עבדו אליעזר, ע"כ אמר אחרי שיש לחוש שיוצאי ירכי וחלצי יהי' כמוני רק לחשוב מחשבות בעבור אחרים ואת עצמו לא יזכור ע"כ שים נא ידך וכחך זה אשר בו תחוש לעצמך גם תחת ירכי שיוצא חלצי ג"כ יהיה בו קצת ממדה זו, והנה הרמב"ן האריך כי מצות שילוח הקן תכליתה לנטוע בלבנו מדת הרחמנות ביתר שאת ויתר עז, ולפי זה בימי נערותו של אדם שהוא בלא"ה רך הלבב ולבו יהמה וירגיש עם כל נכאה ונדכה אינו צריך כ"כ למצוה זו לחזק בו מדת רחמנות אבל בימי זקנותו בהגיע העת אשר אין לו חפץ להתערב עם הבריות אז נראה וניכר גודל תועלת מצוה זו, וז"ש למען ייטב לך בעת אשר תאריך ימים על האדמה ותגיע לגבורות אשר מדרך הטבע שיחלש בך מדת טובך ורחמנותך אבל ע"י מצות שילוח הקן תמצא קן בלבך אהבת הבריות עד שגם בימי זקנתך לא תחי' לך לבדך ואין לזרים אתך כ"א תבורך כאאע"ה בכל כנ"ל, וז"כ המדרש אחרי שבזקני ע"ה אשר לא יחיו חיי המוסר ואור תורה לא תאיר עליהם לעת יבואו בימים יבחרו ההתבודדות ולא ירצו להתערב עם הבריות ובדד ישבו מחוץ למחנה מושבם כטבע הזקן אשר נתקן חבלים אשר נפלו לו בנעימים להיות בלב ונפש אחד עם המון הבריות. אבל לא כן הוא בזקני ת"ח אשר כל זמן שמזקינים תוסף רוחם ולהם הלוייה והחברה והצוותא עם בני אדם הוא להם לעונג ולמשיבת נפש כי יוכלו להאציל ולהשפיע מהודם, על הבאים לשמוע בלימודם. ע"כ אמר לוית חן הם לרשיותך. שלעת זקנה ד"ת הם הנותנים חן וחסד ללוי' וחיבור בעת אשר זקני ע"ה הם רשים ודלים וסגולה אהבת הבריות אשר ממנה ימלא לב אדם בימי נערותו כבר כלה ואבד מהם, אז לאדם בן תורה באים ומסבבין אותו לשמוע חכמתו אשר ימיו ידברו ורוב שניו ושינונו יודיעו. ואחרי שגם מצות שילוח הקן מסגולתה לחזק באדם את חבלי אהבת הבריות לא ינתקו לנצח כמ"ש הרמב"ן ז"ל ע"כ שפיר סמכו ז"ל מדרשם למצוה זו:

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך- במדרש תנחומא פ' וישלח "הבונה בית חדש כיצד מברך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה", כי דוד המע"ה אמר מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי". רמז בכפל הלשון מזמור ושיר כי כמה פעמים בעת יעשיר האיש וירבה כבוד ביתו ילך מעלה מעלה ברום

ההצלחה יצא שכרו בהפסדו כי מה שמרויח בהון ועושר בביתו מפסיד בסגולת מלכים יראת ה' אוצרו כי רם לבבו באשר כל אשר לו ירבה ויפרוץ עי"כ גדר המוסר ויעזוב דרך הישר אשר בו הלך מן קדמת דנא בטרם זרחה עליו שמש ההצלחה, כאשר הנסיון יוכיח שכמה בני אדם אשר בעת עניים ומרודם היו תמימי דרך ההולכים בתורת ה' כאשר גדלו והצליחו ועשו חיל סורו אחור. וע"ז ישמח היצה"ר הוא האויב האמתי שהסיתו לאדם להחליף עולם עומד בעולם עובר ולהמיר טוב ברע, ע"כ אחרי שזכה דוד המע"ה לבנות בית לשמו במקום נאמן ואף שפרץ לרוב במקנה וקנין, בכ"ז לא הרס את הבנין, בית בנוי לתלפיות, זה הביא לה' צדיקים יבואו בו, ע"כ כפל בשירתו לתת שבח והלל לשמו ית"ש, ואמר מזמור שיר עלי להרבות בתשבחות ובשירות פי ארוממך ה' כי דליתני והגבהתני למעלה ראש בכל מקנה וקנין אבל לא נעשיתי עי"ז עני בדעת התורה ואביון ביראת ה' טהורה שישמח ע"ז אויבי הפנימי שע"י דרגא בא תביר, כ"א ולא שמחת אויבי לי, כי ברוב עשרי ותפארתי החזקתי במעוז לתום דרכי. והנה החילוק בין חי לקיים שחי נקרא כל עוד נשמת חיים באפיו אף שנשתנה מעה שהי' מאז ומקדם, אבל קיים יונח רק על דבר שהוא בריא אולם על מצבו הראשון, כמ"ש המפ' ביו"ד סי' פ"ד. ע"כ מי שחננו ה' בעושר ונכסים עדי יזכה לבנות לו היכל שן בית מושב צריך לברך לא לבד שהחיינו כ"א גם וקיימנו שעודנו נצב לפני ה' ככחו אז כן כחו עתה, וז"ש כי תבנה בית חדש ועלית לרום המעלה הזוהר שתעשה מעקה לגגך אחרי שעלית למרום שלא יפול הנופל ממעלתו המוסריית:

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו. נראה שרומז שע"כ עשו חכמים גדרים סייגים הוא בשביל שבעת הלחמו האדם עם יצרו הסכנה גדולה אולי הוא יגבור עליו ח"ו, ע"כ עשו משמרת למשמרת ואחרי שעל הגדר אינו מצווה כ"כ ועושה אין כאן יצה"ר ונוח אח"כ לעשות המצוה באין משטין ומפריע עיי"ש. ולפ"ז יאמר איזה אדם אחרי שמצות מילה ניתנה לנו להתיש כח התאוה אני אין ברצוני להחליש כחה כ"א אתגרה ביצרי בעודו בתקפו וגבורתו ע"כ לא ירצה למול כדי שיצה"ר יהי' לו יתר עוז ובכ"ז יכבשנו כדי שיהא שכרו גדול ורב, ושלא ליפול בפח מוקש הלזה אשר אחריתו דרכי מות כי גלוי וידוע לפני הקב"ה שאם לא ימול ולא יתיש כח היצר אז בודאי הוא ימשול באדם ביד חזקה ובזרוע נטויה, ע"כ אמר כי תבנה בית חדש והוא הילד יולד לנו הנקרא בית כמ"ש ביום שיזועו שומרי הבית. השמר והזהר לעשות מעקה וגדר לו מסביב משמרת למשמרת כדי שלא תהא מלחמתו עם היצר סוכן עבידה יותר מדאי. והגדר הראשון בו תסובבנהו ותכוננהו הוא המילה, אבל

לא תאמר שברצונך להשים הדמים בביתך כלומר שלא תבער מקרבו הדמים המותריים אשר יוסיפו כח בפרט לתאוות המשגל אשר בעבורו נצטוינו למול כנ"ל כי תאמר בלבבך שיוכל ללחום בו אף אם לא תבער הדם האי נקי מקרבו, לא תאמר כן כי הש"י יודע כי יפול הנופל ממנו ולא יוכל קום אם לא ע"י עשיית מעקה הנ"ל, ועיין עוללות אפרים למילה בפ' זו שנתכוונתי לרוב דבריו ברמז מקרא זה:

לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע אפשר לרמז עם מ"ש ז"ל שלא יאמר אדם אחר שלמדתי תוה"ק אלך ואלמוד חכמות חיצוניות וכו' והטעם שיש לירא אף שכבר מלא את ידיו בתורת ה' והיא שעמדה לו, בכ"ז אם יחבוק גם חיק נכרי' אז גם חכמת התורה לא תעמוד לו, כי סורי גפן נכרי' ישחיתו ויתעיבו גם את החלקה הטובה אשר כבר נפל בגורלו מקדם וישן מפני חדש יוציא כמו אחר ר"ל. והנה התוה"ק נקראת מלאה כי על ידה מלא את ידיו לקדש וגם ע"ד שאחז"ל מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק, וז"ש לא תזרע כרמך כלאים אחרי שכבר נטעת בכרמך פרי קודש הלולים לה', לא תאמר שברצונך עוד ליטע בתוכו ענבי רוש סורי גפן נכרי, כי יש לחוש פן תקדש כפירש"י ות"א ישאב. הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם אשר תביא מן החדש המה יטמאו גם את המלאה מה שמלאת א"ע מתחלה בברכת ה' ויראתו הטהורה בא זה ואיבד את זה:

גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה. וסמיך לי' כי יקח איש אשה ובא אליה ושנאה. ובמסורה הובאה בבעה"ט מייתי לזה ובא אליה מלך גדול וגו'. כי קודם החטא נאמר ויהיו שניהם ערומים ולא יתבוששו וכתבו המפרשים שבשביל שלא שלט בהם יצה"ר וכל מעשיהם היו רק לש"ש ע"כ חוש המישוש לא הי' חרפה להם כ"א קיימו מצות פרי' ורבי' כמו שאר המצות. וכתב הספורנו שם וז"ל ובכן הי' ענין האברים ההם אצלם כמו ענין הפה והידים והרגלים אצלנו ע"כ. ורק לאחר החטא שנכנס בהם רוח זימה נאמר וידעו כי ערומים הם וכתב בספורנו וז"ל ידעו שראוי לכסות מקום הערוה בהיות מעתה רוב פעולתו מכוונות לתענוג מאוס ומזיק ע"כ, וע"כ הוצרכו לבגד וכסות. וכבר נאמר במצות ציצית ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. ולפ"ז אם לא הי' יצה"ר באדם ונשארו כקודם החטא שלא הוצרכו למלבוש לא היו מחוייבים ג"כ בציצית, וז"ש ע"כ אמרתי גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך, על אשר תכסה בה על אשר חטא אביך הראשון ומאז הוצרכת לכיסוי ובגד והבגד הוא סימן לבגידת האדם והלבוש לבושתו כי שמע לקול היצר. והנה אם אשואלה זוכין ואינם מתחברים רק לש"ש אז שכינה שורה ביניהם אבל כשלא זכו ורק חיברם היצר מתחלה אז השכינה מסולקת מהם ואש השנאה תבער כל חלקה טובה, ע"כ אחרי אומרו אשר תכסה בה

שהוא סימן לשליטת היצר באדם סמך לו כי יקח איש אשה ובא אליה שעיקר תכלית לקיחתו אותה הוא רק להשביע את הרעב ולעדן את בשרו אז סופו לשנוא אותה וסמכה המסורה הטעם ובא אליה מלך גדול ודז"ל זה יצה"ר והכוונה גלוי' כנ"ל:

ומתו גם שניהם פרש"י לרבות את הולד שאם היתה מעוברת אין ממתינין לה עד שתלד. בערכין דף ז' במשנה האשה היוצאת ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד. פירש"י דגופה היא. לכאורה צ"ע הא בגמרא פריך פשיטא דגופה ומשני הו"א ולדות ממונא דבעל ולא לפסדי' מיני' קמ"ל קרא דגם שניהם לרבות הולד, אלמא דאי לאו קרא אע"ג דגופה אפ"ה לא היו הורגים את הולד וא"כ למה פרש"י דלא כגמרא והו"ל טפי לפרושי טעמא דאין ממתינין משום קרא דוגם שניהם וצע"ק. וליישב זה נראה עפמ"ש הר"ן בחולין ס"פ אלו טריפות די"א דטעמא דאין ממתינין הוא משום דאמרינן עובר ירך אמו עייש"ה. וצ"ל למה לי קרא דוגם שניהם תיפוק לי' דעובר ירך אמו ודוחק לומר דמהכא ילפינן לעלמא דעובר ירך אמו. ונראה דבשמעתין איתא משמי' דר' יוחנן הך לימוד דגם שניהם ואיהו הלא ס"ל לפמ"ש תוס' ב"ק מ"ב דעובר לאו ירך אמו. לפ"ז א"ש דר"י לטעמי' הוצרך לאתויי מקרא משא"כ רש"י סובר אליבא דהלכתא דקיי"ל עובר ירך אמו וא"כ לא צריך קרא. ונ"ל ברור שזהו דברי רש"י סוטה כ"ה שפי' הא דקתני בברייתא התם דמעוברת שותה היינו דאין ממתינין לה עד שתלד ותמהו בתוס' מנ"ל הא דהא הכא לענין להורגה איצטריך קרא וא"כ התם דליכא קרא מנ"ל דאין ממתינין עיי"ש. ולהנ"ל דברי רש"י נכונים ואזיל לטעמי' דהא דאיצטריך קרא היינו הכא אליבא דר"י לשיטתו משא"כ התם קאי הברייתא למאי דקיי"ל עובר ירך אמו ובפרט דמשמעות סידור לשון הברייתא דהתם משמע דר' אליעזר הוא דקאמר להך דינא דמעוברת שותה ואיהו והלא סובר בהדיא בתמורה ובחולין דעובר ירך אמו ע"כ פי' רש"י שפיר אליבי' דאין ממתינין. והנה התוס' בב"ק כתבו אפילו למאן דאמר עובר לאו ירך אמו מ"מ הא דבהמה הנרבעת היא וולדה אסור כבש"ס דסנהדרין דאמרינן היא וולדה נרבעו דשאני התם דגם הולד נהנה מרביעה משא"כ בעלמא עייש"ה. ולפ"ז קשה לכאורה האיך יליף ר"י בשמעתין מקרא דומתו גם שניהם דהורגים את הילד בכל חייבי מיתות שהאשה נתחייבה מנ"ל הא דלמא שאני קרא דומתו גם שניהם דאיירי בנואף ונואפת דנהנה גם הולד ונהי דולד לאו בר עונשין מ"מ כיון דגם הוא נהנה לא חסה התורה עליו משא"כ במתני' דאשה יוצאת ליהרג דסתמא קתני משמע בכל מיתה שנתחייבה לאו דוקא ע"י זנות כ"א חילול שבת וכדומה דלא שייך בהו שהולד נהנה א"כ אכתי מנ"ל דבכה"ג הורגים גם את הילד. וליישב זה נ"ל כיון דקיי"ל אף בבא עלי' שלא כדרכה ג"כ חייבים מיתה דמשכבי אשה

כתיב א"כ בבא עלי' מאחורי' שאין האבר מגיע כלל לרחם שבו הולד ואפ"ה גילתה תורה דמתו גם שניהם א"כ מיני' שפיר מוכח דבכל מיתות אף שהולד לא נהנה מעבירה אפ"ה הורגים אותם. ובזה יפורש כמין חומר דברי רש"י ז"ל במקרא שלפנינו דמייתי תחלה על הך קרא דומתו גם שניהם לרבות הבא מאחורי ותו מייתי דרשא משמעתין לרבות הולד. ולהנ"ל הנך דרשות מישך שייכי להדדי כיון דמרבינן הבא מאחורי' היינו במקום שלא נהנה הולד שפיר דרשינן תו לרבות הולד בכל חייבי מיתות ב"ד כנ"ל:

לא תסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל אליך מעם אדוניו עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו לא תוננו כי כבר ארז"ל אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר וכו'. והיינו שלא ימית תאוותיו לגמרי עד שלא יהא לו נטיי' כלל אל הרע ולבו יהא חלל בקרבו כ"א טוב לגבר כי ישא עליו עול היצר ובכ"ז כפעם בפעם הוא ימשול בו ביד חזקה וברוח נכונה עד רדתו ואל יאמר האדם אחרי שאז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אין ביכולת האדם לכבוש את יצרו כפעם בפעם ורק בעזר משדי ירדה בו. א"כ אף אם ילחום תמיד מלחמת היצר בכ"ז לא לאדם התפארת כ"א רק לה' התשועה ועזר מצר הצורר, א"כ יאמר מה לי לצרה הזאת ללחום תמיד בכל יום על יצרו המתגבר ואם גם ינצח אותו לא לו יאתה התפארת, טוב לי כי אכנו בפעם אחת ואורישנו מן הארץ אפרוש לגמרי מן העוה"ז ואשב בדד מחוץ למחנה ולא יהי' לי מלחמת היצר במגורי בקרבי כ"א שלום ואמת יהי' בימי, אבל אחרי שזאת תעודת היצר על האדמה ולזה ממרום שלח אש התאוה בעצמותנו למען נזכה לנצחהו כפעם בפעם ובכל עת אשר אנו כובשים את יצרנו טובה גדולה אנו עושים עם היצה"ר כי דין הניין לי' וזה כל פרי מחשבותיו שהוא יסית אותנו לרע ואנו לא נשמע בקולו כי לכך נוצר לנסות את האדם כמו שפי' שזהו שאמר המלאך ליעקב בהאבקו עמו ולא יכול לו שהיום הגיע זמנו לומר שירה כוונתו אחרי שנוצח מיעקב איש תם היום מלא תעודתו להנצח מצדיק וע"י ימלא פיו שירה וזמרה כי חפצו בזה שיגבור הצדיק עליו ע"כ טוב לו אם לא נגרש מקרבינו בפעם אחת החל ובלה את היצר סוכן כי עי"ז נמנע הטוב הנ"ל מבעליו, ע"כ טוב ונוח לו אם לא נמית לגמרי את היצה"ר כ"א נלחום אתו לעתים ובכל פעם נכבשנו. כ"ד הרמב"ם ז"ל בשמונה פרקיו. שיותר טוב אם יתן אדם אלף כסף לצדקה באלף פעמים מתת כולו בפעם אחת, וזהו רמז הכתוב לא תסגיר עבד אל אדוניו, הוא היצה"ר ע"ד מפנק מנוער עבדו לא תסגירנו לגמרי אל אדוניו מבלי היות לו שום דריסת הרגל אצלך, והטעם שתרצה להסגירו לגמרי ולגרשו כלה ולהפילו חלל פניך, כי תאמר אשר ינצל אליך, אחרי שא"א לך להנצל מפח יוקשו רק בעזרת אדוניו הוא הקב"ה, ורק מעם אדוניו אם הוא ית' מסייע לך אז תוכל לו,

ע"כ תאמר אחרי שבלא"ה לך התפארת במלחמה התמידית הלזו ע"כ תרצה להשבית המלחמה בפעם אחת, בהסגירך את העבד הזה ליד אדוניו לא תעשה כן, כ"א עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר יעמד חי לפני ה', והטעם לזה אחרי אשר ליצר בעצמו טוב לו שאלחום אתו ותכבשנו כנ"ל ע"כ בטוב לו לא תוננו ולא תגזול אותו הטובה זו ואל תמנע טוב מבעליו: כי תדור גדר וגו' לא תאחר לשלמו כי דרש ידרשנו ה' אלקיך מעמך והיה בך חטא. הכוונה כאז"ל בעוון נדרים בניו ואשתו מתים ח"ו וזהו כי דרש ידרשנו מעמך מאותם שהם עמך אם רק בד יהא חטא הם יענשו:

מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלקיך נדבה אשר דברת בפיך. י"ל כי האיש הפחות אשר האנשים מורגלים שהוא ישנה מוצא שפתיו פעם לבלתי יכלתו לקיים את מאמרו אשר גזר ופעם לבלתי רצותו לקיימו, הוא אינו צריך לשמור כ"כ את לשונו מלהבטיח לחבירו דבר, אחרי שחבירו איננו מובטח כ"כ שיקיים דברו, בידעו שאין בכל פעם ביד חבירו לקיימו, לא כן האדם הגדול אשר ברשותו לקיים את כל אשר יגזור, א"כ אם הוא יבטיח איזה דבר, המובטח ההוא יבטח עליו כעל עמוד ברזל ואין לו התנצלות שלא הי' ביכלתו לקיים ע"כ הוא בודאי דברת פי מלך שמור צריך לשמור את דברו טרם יוציאהו מפיו, וזהו לדעתי כוונת איוב "שרים עצמו במלין וכף ישימו לפיהם" כלומר איש הפחות א"צ לשמור כ"א את לשונו אבל שרים עצרו במלין הם יעצרו ולא ידברו רק מה שברור להם שיקיימו. והטעם כי כף ישימו לפיהם כלומר למוצא פיהם אשר ידברו ישימו ג"כ הכף והוא כלי המעשה להוציא אמירתם לפועל ואוו מונע אותם מלהוציא מחשבתם לפועל ע"כ סומכים על הבטחתם כעל עמוד חזק לא ירופף, וא"כ צריכים לשמור מוצא שפתיהם שלא יבטיחו רק את אשר בודאי יקיימו. ובאמת כל א' כשידור דבר מה לא יאמר מה בצע לי כי אדור הלא אם ארצה אקיים ולא ארצה לא אקיים, אלא הדבר הנאמר מפיו יהי' לו כאלו כבר עשה את אשר אמר. והנה נדר הוא האומר הרי עלי ובנדבה הרי זו וכשמנדב כבר נתקיים כאשר אמר וז"ש מוצא שפתיך תשמור והטעם שיהא בעיניך נדבה אשר דברת בפיך כנזכר: השב תשיב לו את העבוט וגו' ולך תהיה צדקה לפני ה' אלקיך - כי נאמר מי הקדימני ואשלם שבכל מצוה שאדם עושה כבר הקדים לו הקב"ה שכרו במה שנתן לו את הדבר שיוכל לעשות בו המצוה, כמ"ש כי ממך הכל ומידך נתנו לך. וכבר נתן לו הקב"ה בן בטרם קיים בו מצות מילה, ובית בטרם עשה מזוזה לפתחו. אבל אחז"ל כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבני אדם כאן קודם ברכה כאן לאחר הברכה, שעל ידי הברכה נעשה הדבר שלו. וכמו כן י"ל אם עשה כבר את המצוה פ"א בדבר אשר ניתן לו מן השמים כבר קנה את הדבר

ע"י המצוה ונעשה שלו ואם עושה בו עד הפעם מצוה אז כבר עשה המצוה בשלו כי כבר קנה הדבר ע"י מצוה הראשונה שעשה בו. והנה אם הלוה לעני בשעת דוחקו שקיים כבר מצות ג"ח היותר גדולה אם מחזיר לו אח"כ את המשכון עושה מצוה בשלו ולא שייך בו תו מי הקדימני ואשלם, כי כביכול הוא מקדים לפני ה', וז"ש ולך תהי' צדקה לפני ה' אלקיך לא שהיא מקדים לך כ"א אתה מקדים לו כביכול ועושה צדקה קודם ולפני ה' אלקיך. וזהו ע"י שתשיב לו את העבוט שכבר עשית בו פ"א מצוה וקנית אותו ע"כ רק לך הצדקה:

לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו ער אבות איש בחטאו יומתו ונ' ע"פ המד"ר ס"פ בראשית. מצינו לאחרונים בזכות ראשונים מניין לראשונים בזכות אחרונים שנאמר ונח מצא חן בעיני ה' באיזו זכות בזכות תולדותיו שנאמר אלה תולדות נח. ועוד אמרו במדרש כי אע"ה ניצול מכבשן בזכות יעקב שנאמר כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם. נמצא שלפעמים זכות אבות מגין על הבנים ואם גם הם רעים במעלליהם לא יומתו כי ינוצלו בעבור תולדותיהם היוצאים מהם כאז"ל שני פרידות טובות עתידין לצאת, וזהו לא יומתו אבות ויחוס הש"י עליהם ובעבור הבנים שיולדו להם, ופעמים להיפך בנים ע"כ לא יומתו אף שהי' מן הראוי שנפשם החטאת תמות הוא נושא עוונם בגלל אבות ועובר על פשעם. רק אם עוונותיהם ועוונות אבותיהם יחדיו יספו שאוחזים מעשה אבותיהם והם רשיעי בר רשיעי וזהו איש בחטאו כל אחד מהם הן האבות הן הבנים יחטאו רק אז ימותו:

זכור את אשר עשה לך עמלק - בילקוט ר' לוי פתח געֶרת גוים זה עמלק שנאמר ראשית גוים עמלק אבדת רשע זה עשו שנאמר וקראו להם גבול רשעה אם יאמר לך אדם אף יעקב בכלל אמור לו רשעים אין כתיב כאן אלא רשע זה עשו הרשע:

שמם מחית לעולם ועד כי מחה אמחה את זכר עמלק (הך קרא דפ' בשלח מייתי בילקוט ושוח"ט תלים ט' ולא כגירסת ילקוט בפרשתנו דמייתי קרא דפרשתנו תמחה את זכר עמלק ובע"כ ט"ס הוא דהא דריש שאם מחית דקאי אקב"ה וע"ז שייך קרא דמחה אמחה דקאי ג"כ על הקב"ה). והוא תמוה וכי ס"ד שיעקב יהי' ח"ו בכלל, עיין זית רענן וזרע ברך בפרשתנו. ולחומר הנושא אפשר לומר, כי רבים מילידי זמנינו אומרים שרק עי"כ שונאים אוה"ע לישראל על אשר נבדלים מהם במהלכם ונימוסם בשבתם ומנגינתם זהו המסך המבדיל בינינו ובינם והוא השורש ממני פורה ראש ולענה והוא יכביד נחושת עול הגלות עלינו, ע"כ רוצים להרוס הגדר ולפרוץ בו פרץ להיות לעם אחד וסוברים כי אז טוב יהי' לנו לא ירעו ולא ישחיתו אותנו, אבל בימים האלה בזמן הזה אנו רואים

ששוא ושקר כל הטענות האלו כי הרבה מבני עמנו כבר השליכו מעליהם את כל הדברים המציינים אותנו לישראל, התערבו בגוים וילמדו מעשיהם הולכים בחקותיהם ונימוסיהם ולא יזכר עוד שם ונימוס הישראלי עליהם, ובכ"ז לא נמלטו משנאת האוה"ע וגם עליהם יעבור כוס התרעלה מהול במים המאררים ונהפוך הוא כל כמה שיוסיפו להשליך מעליהם נימוסי דת משה וישראל כן יוסיפו לשנוא אותם ולרדפם, ע"כ אין ביכלתנו לעשות מאומה למען גם שנאתם קנאתם תאבד לנצח, כי אין אנו אשמים בדבר הזה ולא בנו המעל רק הוא שנאה טבעית לא תסור עד שתגיע העת המקווה עלי' נאמר וגר זאב עם כבש אז יעשה מאויב אוהב, אבל אנו אין ביכלתנו להפך שנאתם לאהבה. וע"ז נוכל להמליץ מ"ש בפרשתנו "לא תדרש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם", אין אנו יכולין לדרוש (בעפערדערן) שיהא להם שלום עמנו ויהיו טובים לנו כי אין בנו מעשים המעוררים את שנאתם עד שנוכל לומר שכאשר נסיר המעשים והמעללים האלו יסורו שנאתם, כי באמת סיבת שנאתם בשביל שאנו ישראלים וכל זמן ששם זה נקרא עלינו אף שקצת משליכים מעליהם אחת לאחת עול תורה ומצוה בכ"ז השם ישראל לבדו כ"ז שנקרא עלינו הוא מעורר מדנים. ואפשר להעמיס זה בכוונת תנחומא בפרשתנו "כתיב מחה תמחה כתיב מחה אמחה עד שלא פשט יד בכסא מחה תמחה משפשט יד בכסא מחה אמחה. כי אם היתה שנאתם רק עלינו באשר אנחנו אדם אז הי' ביכלתנו לכבות אש השנאה והיינו בעצמנו יכולה למחות זכר עמלק ושנאתו, אבל אחרי שהם לאויבים לנו על אשר אנו רגל לא ימוטו לכסא כבודו ית' והמה פשטו ידם בכסא, ע"כ אין בידינו למחות את זכרו רק ה' אמר הוא בכחו ימחם מעל פניו. וראי' לזה שאין ביכלתנו לעשות חיל להמיר רע שנאתם בטוב אהבתם. שהרי כמה פעמים עשו ועושים ישראל גדולות ונצורות לעיני כל הגוים אשר על ידם גם הגוים לעומתם ברוך יאמרו ויהללו וישבחו את מעשיהם בשער בת רבים עד להפליא. ואם גם ע"י מעשים ישרים אלה אשר אין להכחיש בהם טובת ישראל מעלתם ומדתם יחידים שבאוה"ע שבו מדרכם הרעה ולא רדפו עוד אחרינו לבלע ולהשחית אחרי רואם כי ישראל עושה חיל במדות טובות ובכל תושי' יתגלה, בכ"ז רק יחידים זעיר שם היו ששבו ונרפא להם נגע שנאתם, אבל כרובם והמונם לא מתו לבם לזה ויוסיפו לגרות מדון עלינו. ומזה מוכח שרק בה' נעשה חיל ורק הוא יבוס צרינו דסכור מעיינות תהום שנאתם הרבה עלינו על לא דבר. וזה כוונת המדרש רק אתה ה' גערת גוים ורק אתה תוכל לאבד רשע ולכלות זדון מן הארץ, ושמא תאמר אף יעקב בכלל כלומר אף לנו לעשות דבר מה להיות כמסייע לחלק את הבערת שנאת הגוים, ת"ל אבדת רשע רשעים אין כתיב דמשמע שבפעם אחד יחזרו וישובו כל הגוים

הרשעתם נגדנו בראותם שאנו נקיים וחפים מכל פשע אשר יגוללו עלינו כפעם בפעם, רק אבדת רשע, אם כבר בעיניהם יראו עין בעין שאתנו הצדק נגד עלילות רשע שעל ידיהם התעיבו אותנו, בכ"ז רק ביחידים שלהם אבדה שנאתם אבל לא ברובם ככולם, מזה נשפוט מישרים שאין יעקב בכלל, רצוני שאין יעקב יוכל לעשות מאומה בדבר הזה ורק הקב"ה לעצמו ולכבודו השאיר לבער את הגלל, וע"ז אמר רק אני מחה אמחה את זכר עמלק אני ביכלתי אבל לא אתם:

ומעין זה פירשתי הפסוקים בפ' וישלח עם לבן גרתי ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך". כ' רוב הטענות שטוענים בני בלי שם (האנטיסעמיטען) שונאי ישראל עלינו על שתים יסודתם. הא' שהם אומרים כי אנחנו שאנו רק גרים בארץ לא לנו והמה קוראים את עצמם (ווירטס פאלק) בל"א ולנו קוראים רק (גאסט פאלק), ואף שאני באנו רק לגזור בכ"ז רצוננו להרים ראשינו ולהתנשא לכל לראש להיות ראש וראשון לכל דבר כאלו היינו אנו התושבים. והשנית באים בטענות שקר כי ישראל אינו עושה חיל להגדיל תוצאות הארץ (פראדוצירען) ואינו משתדל להעשיר את הארץ והמדינה אשר הוא גר בתוכה לעשות חדשות בעבודה קשה ובפרט עבודת האדמה אשר הוא יסוד חיזוק המדינה ירחק היהודי ממנה כמטחוי קשת ורק אוהב מלאכות נקיות וקלות לסחור בדברים אשר קדמו בעבודה הבן נכר, ולהראות כי שקר בימינם הוא כי מעשה אבות סימן לבנים. וכ"כ הרמב"ן ז"ל שכל מעשה יעקב ועשו הוא סימן לדורות, ע"כ שלח לו יעקב לעשו לבטל טענה הראשונה שישראל לא יזכור כי הוא גר בארץ לא לו ע"כ צוה לאמר לעשו עם לבן גרתי ואחר עד עתה, אף ששהה בבית לבן כל כך רבות בשנים ועמל וטרח ויגע בכל כחו לטובת הארץ בכ"ז לא חשבתי את עצמי לתושב כי לא סר מנגד עיני שרק גר אנכי בארץ לא לי ולבטל טענתו שאינו אוהב את עבודת האדמה אמר לו ויהי לי שור וחמור שהם כולם לעבודת האדמה כמ"ש רוב תבואת בכח שור ועי"ז אקוה למצוא חן בעיניך והשכותי את תלונתך מעלי כי אני גר וגם עובד אדמה. ופירשתי עוד הפסוק שם "ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב". לא אמר הגידה לי שמך כמו שאמר יעקב למלאך ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך אותו שם". גם בזה נ"ל עפ"ד רמב"ן הנ"ל שהוא רמז לדורות כי באמת הם באים בטענה עלינו שאין אנו הולכים בדרך הישר בלי עקמומית כ"א כל תהלוכתנו היא בעקיפים ותחבולות ועל זה מורה שם יעקב שגם לעתיד רק ע"י עקיפין ותחבולות נעשה חיל. והנה הדורונות ששלח יעקב לעשו המה ג"כ סימן לעתיד שישראל

צריכים לבא אל בני נכר כשרוצים להגיע למחוז משפט צדק בדורונות ומתנות שוחד כמ"ש רמב"ן. ובתשו' חות יאיר סי' קל"ו נשאל על זה כיון שבני נח מצווים על הדינין האיך ישראל רשאין לתת שוחד והרי עוברים עי"ז על לפנ' עור לא תתן מכשול שעי"ז שנוטל שוחד נוטה לזכות ישראל שלא כדין והשיב שאינו נותן השוחד לעוות הדין כ"א אדרבה לתקן הדין כי כשישראל יש לו משפט עם א"י השופט הא"י דעתו קרובה לגבי הא"י איש דתו ויש לחוש שיזכהו שלא כדין כי שווי אמונתם יעוור עיניו ראות בזכותו של ישראל ע"כ נותן הישראל השוחד והממון שנותן הוא מכריע את הכף מאזנים אשר זולת זה הי' נוטה לצד הא"י וע"י השוחד נעשה הדבר שקול ויצא דין ישראל לאורה בלי עוות הדין עכ"ד ז"ל. והנה כמו ששם יעקב מורה על עקבה ורמיה כן שם ישראל מורה על ישרות ותמימות. וגם הנסיך נקרא ע"כ שר כי הוא יוכל לנהוג ביושר מבלי צורך לתחבולות אנשים פחותי המדרגה כי ממנו ייראו ולא יעשו לו עוול עד שיצטרך לבוא בעקיפים. והנה המלאך אמר לו מה שמך על שראיתי שאתה מביא דורונות לשוחד. והנה גם שמך מורה על כך שכל פעלך בעקבה ותחבולות. ועל זה אמר לו לא שטבעך וחפצך נינוה לזה כ"א רק ההכרח יאלצך לבא בתחבולות ורק עם עיקש תתפתל כסברת חו"י הנ"ל. אבל עם חסיד תתחסד אם יש שופטים צדיקים אשר לא ירצו לעשוק את היהודי ואם יש להיהודי דבר עם אנשים חשובים אשר שנאת הדת לא תעוור עיני שכלם אז גם הישראל נוהג עמם כשר והולך מישרים בלי שום מרמה ותחבולות. והנה אלקים נקרא דיינים השומעים לקול אלקים אשר בקרבם ולא לקול תאוה שנאה ותחרות, ואנשים פירש"י בכל מקום צדיקים וחשובים, ע"כ אמר לו המלאך אחרי שבכל דבר שמו מורה על טבעו ותכונתו, לא יעקב יאמר עוד שמך שהוראתו שתכונתך וטבעך היא לבוא בעקב ותחבולה, כי אם ישראל ישר הולך. והראי' לזה שאם דבריך הי' עם אלקים הם דיינים צדיקים ועם אנשים חשובים, ותוכל לבוא לזכותך בדרך הישר אז לא נהלת בעקבה כ"א הלכת עמהם כשר ההולך בדרך הישר. וזהו שרית היית נוהג כשר, ותוכל אם רק הי' ביכלתך לעשות כן והיינו כשהי' דברך עם אלקים ואנשים כנ"ל, ורק לעת ההכרח עם עקש תתפתל. והנה שונאי ישראל מתהפכים בטענותיהם עלינו כפעם בפעם, פעם יאמרו שהישראל אינו אוהב את ארצו כא"י, וכשנביא להם ראי' ששקר בימינם אז יקפצו לטענה אחרת פעם יאמרו שישראל אינו רוצה ללמוד החכמות וסגור הוא בבית והוא ממורדי אור ההשכלה, ופעם הם אומרים להיפך שכל בתי החכמה הגבוהים מלא מהם ויקוצו מפני בני ישראל כידוע כ"ז לקורא בדבריהם. הכלל אין להם שום טענה לנגדנו המיוסדת על אדני היושר רק השנאה היא מקלקלת אותם לראות חסרונות בנו מה שלא

נמצאו ע"פ האמת. וכבר כתבתי לפרש הפסוק ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרוך שזהו בעצמו שבאים עלינו רק במשאות שוא וכחש ואין להם שום טענת אמת נגדנו זהו כבר נצחון על אויבינו, וז"ש וישאל יעקב כשרו של עשו הגידה נא מה שמך, כלומר מה הוא השם אסר עליו תתמוך יסודיך לבוא בשנאה על יעקב מה פשעי ומה חטאתי כי דלקת אחרי. והשיב לו למה זה תשאל לשמי אין לי שום שם אשר יאמר עליו האמת כי הוא זה ראוי לשנאותך עבורו, לא אמת וצדק או פאטריאטיסמוס וכדומה המה השמות הקדושים אשר בעבורם אני יוצא לקראתך למלחמה, רק שנאה בלי שם וסיבה נכונה המה בעוכריך, ועי"ז שהודה שרו של עשו שאין לו שם בעבורו ירדוף את יעקב, זהו בעצמו היתה ברכה ליעקב אחרי ששונא ישראל הוכרח להודות שאין לו מענה נכונה להלחם בישראל, וזהו ע"י שאמר למה זה תשאל לשמי זהו בעצמו ויברך אותו שם. ע"ד ויכחשו אויביך לך. ופירשתי עוד מה שנאמר שם ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך. גם זה י"ל ע"ד רמז הנ"ל כי לאוה"ע יש להם לעבוד את האדמה ולתקנה בכל מילי דמיטב כי זהו תעודתם עלי ארץ עד שאז"ל בן נח ששבת חייב מיתה כי יומם ולילה לא ישבותו מעבודתם עבודת הארץ כמ"ש בפ"ק דע"ז שיאמרו אוה"ע גשרים תקנו, וישראל תעודתו עלי ארץ רק לתקן עולם במלכות שדי להפיץ ידיעת ה' ואמונתו בכל כנפות הארץ ולהם העוה"ז רק כפרוזדור להתקין א"ע כדי שיכנסו לטרקלין לעוה"ב כמ"ש על קין והבל ויעקב ועשו שחלקו ביניהם עוה"ז ועוה"ב. והנה כ"ז שיעקב ועשו שומרים פקודתם זה להרחיב עניני עוה"ז וזהו בשלו בענייני עוה"ב אז שניהם יגיעו אל מחוז חפצם, אבל אם יתערבו ויעקב יתפוס לו לעיקר העוה"ז כמו בימינו אלה אז הוי קדירה דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא ושניהם לא יגיעו למטרת חפצם. וז"ש נסעה ונלכה רק נוכל ללכת בטוח ולהגיע למקום מבוקשינו כ"ז שאלכה לנגדך שאני מתנגד לך אני עוסק בענייני עוה"ז ואתה בענייני עוה"ב, אבל כשלא נהי' מתנגדים אז גם לי גם לך לא יהיה:

החדש על פרשת כי תבא

והיה כי תבוא אל הארץ וירשתה וישבת בה ולקחת מראשית וגו' - ובספרי אמרו רז"ל עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ. ותמהו המפרשים הלא אין מביאין בכורים קודם שיכנסו לארץ א"כ האיך א"ל שבשבילה יכנסו לארץ הלא בעת הבאתם כבר באו שמה, עיי' כ"ס למורי דודי הגאון זצלה"ה. ונ"ל עפמ"ש בס' ייטב לב פ' שלח בשם קדמון אחד שהוא בדוק ומנוסה כי בראשית בוא האדם לא"י כופל ויורד ממדרגתו וברבות הימים ישוב למקומו ויעלה למעלה ביתר שאת עיי"ש באריכות. ונראה דהיינו טעמא

כמו ששינוי האויר גורם לחולי הגוף כמו כן גורם ג"כ שינוי אויר הנשמות חולשא לנשמה וכיון דאוירא דא"י מחכים ולעומת זה כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוק וגזרו טומאה על ארץ העמים ע"כ כשבא מטומאת חו"ל לקדושת א"י הניגוד הזה מוליד חולשה בנפש. וכ"ז למי שאינו חי בקדושה ובטהרה גם בארץ העמים זה הוא בתחלת בואו לא"י במדרגה פחותה עד רבות הימים, אבל מי שמקדש עצמו גם בחו"ל זה נכנס מיד בבואו לארץ גם לקדושתה. ובאמת כל אדם צריך להשתדל שלא לבד באחרית הימים יתקדש ויטהר כ"א תיכף ומיד בתחלה. וע"ז באה מצות הביכורים להביא מראשית כל פרי האדמה להורות שמיד בתחלה צריך האדם להקדיש את עצמו ונכסיו לה', כמ"ש המפרשים שזה הי' חטאו של קין שנאמר בו ויהי מקץ ימים אבל הבל הביא מבכורות צאנו ולא המתין עד קץ הימים, וז"ש והיה כי תבוא אל הארץ וירשתה וישבת בה כלומר אחר שכבר תשב בה ימים רבים רק אז תרגיש שבאת אל הארץ אבל לא מתחלה יורד ממדרגתו כנ"ל. ובאמת לא יתכן כן כ"א צריך לקדש את עצמו כל כך עד שבתחלה צריך כבר ליכנס לקדושת הארץ וע"כ ולקחת מראשית כל פרי האדמה להורות לך שלא תוכל להמתין עד קץ הימים. ולפי"ז יש שני כניסות לאה"ק א' בגופני והוא מיד, והב' ברוחנית לארץ העליונה כמ"ש גם בשל"ה הק' לזה אמר שפיר בספרי עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ העליונה למעלה בקודש כי ע"י מצות ביכורים תלמוד לקדש א"ע מיד עד שבשעה שתדרוך רגלך אל הארץ תיכף תכנס לתוכה גם במעלות הקודש: ויהי שם לגוי גדול בספרי מלמד שהיו ישראל מצויינים שם. נראה עפמ"ש לפרש הפ' בפ' לך ויהי כבוא אברם מצרימה וגו'. ומקשה רש"י דהוה לי' למימר כבואם מצרימה. ומדקדק בשפתי חכמים דהי"ל לרש"י להקשות כן בפסוק שלפני זה ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה דהו"ל למימר כאשר הקריבו לבוא מצרימה. ונראה דרמב"ן כתב דאברהם אבינו ע"ה חטא בזה במה שירד מחמת הרעב למצרים שהי' לו לבטוח בה' אשר ברעב פדך ממות ע"כ נענשו בניו והוצרכו ג"כ לירד מצרימה מחמת הרעב ולהיות שם בגלות. ונראה דבודאי חס לי' לאבא לחטוא בזה בבלי דעת רק נוכל לומר עפמ"ד במדרש שאברהם אבינו בירר לו שיעבוד מלכיות לבניו ורצה בזה לזקק ולצרף אותם הגו סיגים מכסף. ע"כ בכוון ובדעת נכונה עבר עבירה זו לשמה כדי שיענשו בניו בגלות מצרים לטוב להם, ומה שבחר דוקא במצרים הוא כיון שעיקר הצירוף הוא שיהיו בין רשעים גדולים מסיתים ומדיחים מאחרי ה' ובכ"ז יעמדו בנקיון ולא יזוזו מדרך התורה זה יהי' להם לברית עולם, אחרי שידע אאע"ה שזרעו יהי' כעפר ארץ בכל כנפות הארץ מפוזר ומפורד בין עמים שונים ואולי יתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ויעזבו ח"ו את ה' אלקי אברהם, ע"כ בחר

לו את ארץ מצר"ם אשר בשר חמורים בשרם ורעים וחטאים מאוד. ואם בכ"ז יעמדו גם במצרים על מעמדם כמו שהי' באמת שלא שינו שמם לשונם ומלבושם, אז בטוח הוא באלה שלא יסורו לנצח מדרך הישר דרך ה' ילכו בו. והנה מה שהוצרך אאע"ה לומר לשרה שתאמר אחותי ה"א הי' ג"כ בשביל שמצרים היו שטופי בזימה מאוד ע"כ הי' ירא כמ"ש המפרשים. וזהו כוונת הפסוקים "ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה". ובאמת חטא בזה אבל רצה בחטא זה במכוון כדי שגם על זרעו אחריו יוגזר לרדת מצרימה, וז"ש "ויהי כאשר הקריב" שעשה ע"י ירידתו למצרים לבוא מצרימה שגם בניו יוכרחו לרדת מצרימה כדברי רמב"ן וע"כ אמר הקריב בבנין הפעיל ולא קרב בבנין הקל, כי הכוונה שע"י ירידתו עשה הוא שיהא קרוב שגם בניו יבואו מצרימה ולמה בחר דוקא במצרים בע"כ מפני שהם שטופי זימה ויהי' נסיון הגלות בארצם הנסיון היותר הגדול האפשרי, כמו שהלעיזו עליהם באמת אם בגופן שלטו בנשותיהן לא כל שכן עד שהוצרך להטיל עליהם שמו הגדול ית' שבטי יה עדות לישראל וכיון שמזה מוכח שהם בשר חמורים בשרם ע"כ אמר אמרי נא אחותי את. ומיושב קושיית ש"ח הנ"ל. ועפ"ז יש לפרש הפסוק בפ' ויגש אל תירא מרדת מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה כי יעקב אע"ה אף שידע שנגזר על זרעו שיהי' גר בארץ לא להם מ"מ כיון שלא נאמר לאברהם בפירוש שיהיו במצרים הוקשה לו מדוע נתגלגל הדבר שירדו דוקא למצרים בין עם נשחת וכפעב שטופי זמה, הלא טוב הי' אם יגלו בראש גולים אל א' משאר העמים אשר לא נגואלו נתעבו נאלחו כ"כ, אבל לפמ"ש שאברהם אבינו הקריב הוא בעצמו את הדבר שיבואו דוקא למצרים ובשביל שהם שטופי זימה כ"כ ובכ"ז יעמדו ישראל בנסיון וישארו גדורים ופרושים, ע"ז לדורי דורות יעמוד שם ישראל לנצח חי וקיים בטהרתו וקדושתו, כי אם יכלו לעמוד נגד תועבת מצרים יוכלו לעמוד גם נגד האומות היותר רעים שיתערבו בם ולא ילמדו ממעשיהם וז"ש אל תירא מרדה מצרימה בשביל שהם רעים וחטאים מאוד, כי לגוי גדול אשימך שם, שע"ז דרשו ז"ל שהיו ישראל מצויינים שם, כלומר בשביל שהם שם בין עם לא בינות ובכ"ז יחזיקו במעוזם ע"ז יהיו לגוי גדול ורם במעלה. והנה השכינה אינה שורה בחו"ל ומכ"ש במצרים בין גילולי עכו"ם. כמאר"ל בפ' כצאתי את העיר אפרוש כפי. ובכ"ז כל מקום שגלו שכינה גלתה עמהם, ואף שזו בודאי ירידה היא, אבל גם ליעקב ובניו לרוב קדושתם ירידה היא לרדת למצרים, וע"ז אמר אנכי ארד עמך מצרימה גם לי גם לך באמת ירידה היא. אבל ירידה זו היא לצורך עלי' שאם שם ישארו נקיים אז אחרי צאתם מעם לועז אנכי אעלך גם עלה למעלה בקודש, וז"ש ויהי שם לגוי גדול מלמד שהיו ישראל מצויינים שם דקשה להו

לרז"ל למה כפל הפסוק מלת שם כיון שכבר נאמר ויגר שם במתי מעט לא הו"ל לומר רק ויהי לגוי גדול מאי שם דקאמר עוד הפעם, ע"כ דייקו מזה על שהיו שם במצרים מקום ערוה גילולים ובכ"ז עמדו בנסיון עי"כ נעשו גוי גדול המעלה והטעם על שהיו מצויינים שם. ואמנם מה שבאמת ועמדו על נפשם ולא נטמעו ונטמאו בהם היא עפמ"ש במדרש פ' מקץ שבזכות יוסף נגאלו אבותינו ממצרים שנאמר גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה, דהיינו ע"י שצוה יוסף למצריים למול את עצמם הותש קצת כח תאות מצרים ולא הי' יכול לבלע ולהשחית את ישראל, עיי"ש. ועפ"ז י"ל מ"ש בפ' ויגש "ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניהם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלקים לפניהם" בי אף שניחם אותם יוסף שלא הם עשו מה שעשו כ"א השי"ת סיבב את הסיבות שימכרוהו כדי שיגלו אח"כ ויקוים בהם גזירת כי גר יהי' זרעך כמארז"ל ראוי הי' יעקב אבינו לירד בשלשלאות של ברזל, בכ"ז יחר להם ויעצבו על אשר מכרו אותו למצרים ולא לארץ אחרת כי ייראו שממצרים לא יוכלו עוד המלט נקי מבלי לכדו בשחיתותם. אבל באמת הלא הקדים כבר רפואה למכה זו ע"י שצוה למול אותם כנ"ל. וז"ש אל יחר בעיניכם כי משרתם אותי הנה למצרים שקשה לצאת משם נקי וטהור, לא תדאגו מזה כי למחיה שלחני אלקים לפניכם עוד טרם בואכם הנה שלחני אלקים לצוות למול כנ"ל ועי"כ תהיו נקיים:

ויוציאנו ד' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול בספרי וכ"ה בהגדה, זו גלוי שכינה שנאמר או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי. י"ל עפמ"ש לפרש פסוק ויהי מקץ וגו' ובמדרש זש"ה קץ שם לחשך ולכל תכלית היא חוקר אבן אופל וצלמות, כי אומרים בתפלת מוסף ר"ח ויהי החודש הזה סוף וקץ לכל צרותינו. ופירשתי הכפל סוף וקץ כי בן דוד בא או בדור שכולו זכאי או כולו חייב. וסוף נקרא אם כבר הגיע העת לסופו, אבל קץ הוא מלשון קציצה דבר הנחתך קודם זמנו, ע"כ אנו מתפללים או שיהי' קץ או סוף לצרותינו. וכבר פירשתי מאמר המגיד "ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך שחשב את הקץ לעשות", שלכאורה אין מקום להודות להש"י על שמירת הבטחתו כי לא איש אל ויכזב, אלא שאחרי שנגזר עליהם עול הגלות על ת' שנה רק שהקב"ה ראה את הנולד שאם יתמהמנהו כ"כ שמה ח"ו ישתקעו בשערי טומאת וערות מצרים עד שלא יהי' באפשרותם לצאת עוד ע"כ גאלם קודם זמנם, ועי"ז הי' יכול לקיים מה שהבטיח לאאע"ה, אבל אם היו נשארים במצרים כל הזמן הנגזר עליהם אז הי' מן הנמנע לקיים מצד שכבר נשתקעו בעומק הטומאה ולא יוכלו לצאת, ע"פ אמר ברוך שומר הבטחתו לישראל ועי"ז הוצרך לחשב את הקץ דהיינו לראות מקדם מה יהא בסופם אם לא יגאלם קודם זמנם, וע"כ הוצרך ג"כ לעשות את הקץ לקוץ ולחתוך מהזמן הנועד מתחלה. וז"ש

קץ שם יחשך לפעמים צריך הש"י להסיר את החשך בטרם הגיע עוד זמנו המיועד צריך לקצץ אותו והטעם בשביל ולכל תכלית הוא חוקר בשביל שהקב"ה רואה מקדם את אשר יעשה באחרית הימים אם יהי' עוד החשך על הארץ לא יכול עוד להגיה את החשך, ע"כ בשביל שהוא ית' רואה מקדם את תכלית וסוף כל דבר ע"כ צריך לפעמים לעשות קץ ואחרית קודם זמנו. ולפ"ז לפעמים החשך והאפלה הגדולה השורה על הארץ עד שנוכל לירא שממנו יתהוה ליל עולם אין אחרי' אור והוא בדור שכולו חייב. מזה עצמו נצמח אור ישועה כמ"ש כי הנה מחשך יכסה ארץ וגו' ועליך יזרח כבוד הי', ע"כ אבן מאסו הבונים זהו בעצמו היתה לראש פנה כי עי"כ שכולם חייבים ח"ו. ע"ז צריך הקב"ה למהר את הגאולה בטרם הגיע זמנה עדיין כדי שלא ישתקעו לגמרי. ע"כ אחרי שאמר קץ שם לחשך ע"פ כוונה הנ"ל סיים אבן אופל וצלמות, האופל והצלמות והחשיכה הגדולה הם נעשו לאבן ויסוד פנת גאולתנו. והנה על יוסף הצדיק נגזר שיהא עוד ב' שנים בבית הסוהר על שבטח בשר המשקים כפירש"י ובאמת סביביו נשערה מאוד לפי גדולת יוסף וצדקתו הי' ראוי לעונש יותר גדול מן ב' שנים אלא שראה הקב"ה שאם משתהה יותר שם בין אסירי הבור גם הוא ח"ו ילכד בשחיתיתם וישקע בטומאה ע"כ הביא לו את הגאולה קודם זמנה, וזהו ויהי מקץ שנתים ימים שזה שפרעה חלם לסוף ב' שנים ונצמח עי"ז גאולת יוסף, לא הי' סוף הבא בזמנו כ"א בסגנון קץ שקצץ הקב"ה לטובת יוסף מן הזמן הראוי להיות נענש. ושפיר סמכו לזה מדרשם הה"ד קץ שם לחשך כנ"ל. והנה בתורה אור להגאון מלבים ז"ל פורש ענין יד חזקה וזרוע נטויה המוזכר ביציאת מצרים הוא בשביל שהללו עובדי ע"ז והללו, ע"כ הוצרך הש"י ליד חזקה נגד שר של מצרים שטען כן עיי"ש, ומה שהוציאם קודם זמנם הוא מטעם הנ"ל שחשב את הקץ וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים שלא יכלו עוד להתמהמה לא יוכל לחכות להם שיהיו לו למס. וזהו כוונת פ' שלפנינו שע"כ הוציאם ביד חזקה הגוברת על שר מצרים כנ"ל בשביל שהי' מורא של גדול ית"ש. כמ"ש ז"ל בפ' והדבר הגדול דבריו של גדול ה"נ י"ל שהגדול שבגדולי' ית"ש הי' יראי שישתקעו ח"ו ביון מצולה ערות מצרים. וע"ז רומז בספרי זה גילוי שכינה, שלשכינה הי' גלוי מה שהיהודים עתידים להיות אם לא יגאלם קודם זמנם. וע"ז שפיר מייתי קרא דגוי מקרב גוי לראי' ע"ז אחרי שמזה הפסוק למדו ז"ל דהללו עובדי ע"ז והללו, ע"כ זה הי' מוראו של הקב"ה. וי"ל בזה ע"ד דרוש קצת מ"ש בתהלים ע"ז "גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה" עפמ"ש לפרש הפסוק בפ' מקץ "אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנחנו נהיה לאדוני לעבדים ויאמר גם עתה כדבריכם כן הוא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקיים". ונתקשו המפרשים הלא לא אמר כדבריהם

שהם אמרו חיוב מיתה על אשר ימצא אתו והוא אמר שלא יהיה אלא עבד. הם אמרו וגם אנחנו נהיה עבדים והוא אמר תהיו נקיים. ונראה עפמ"ש רש"י בפ' וישב שהוציא דיבה עליהם שהם חשודים לאכול אבר מן החי. וכתבו המפרשים שיוסף הצדיק ח"ו לא שיקר בזה אלא שהם אכלו מפרכסת או בן פקועה דזה רק לישראל שרי דבשחיטה תליא מילתא ויוסף חשב שיש להחמיר ולהיות להם דין בן נח דבמיתה תליא מילתא, כמו שהאריך בזה הפר"ד. והנה מה שחייבו את הגנב למיתה כוונתי לדברי האו"הח שהטעם מפני שבן נח אזהרתו זו מיתתו וכיון שהוזהרו על הגניבה שהיא מז' מצות שפיר חייב הגנב מיתה. ולפ"ז חזרו בני יעקב מדעתם שהיתה בתחלה שאכלו מפרכסת בסוברם שיש להם דין ישראל ועתה אמרו שיש להם דין בן נח וחייב הגנב מיתה, וגם הם עשו שלא כהוגן במה שמכרו את יוסף אחרי שענתה בו צדקת יוסף ששפיר אמר עליהם שהם עושים שלא כדין במה שאכלו מפרכסת, כי הם בעצמם אומרים שיש להם דין בן נח, במה שחייבו מיתה את הגנב משא"כ בישראל דאין כאן אפילו מלקות דניתן להשבון, ע"כ כאשר עשו כן יעשה להם שגם הם יהיו עבדים כמו שמכרו אותו לעבד וע"ז השיב להם גם עתה כדבריכם כמו שאתם מדברים עתה שהגנב יומת שיש לכם דין בן נח א"כ "כן הוא" מלשון כנים נחנו כן בנות צלפחד, כלומר יוסף הוא הצדיק בריבו וכנים היו דבריו אשר הוציא דיבה עליכם שאתם אוכלים אבר מן החי אבל אני אומר לכם אשר ימצא אתו יהיה לי עבד כי יש לכם דין ישראל שאין הגנב חייב מיתה ועי"כ גם אתם תהיו נקיים במה שמכרתם את יוסף כי אחרי שיש לכם דין ישראל א"כ הייתם רשאים לאכול מפרכסת והוא הוציא עליכם דיבה שלא כדין נמצא דהא בהא תליא בשביל שהם אמרו אשר ימצא אתו ומת דדינם כבני נח ע"כ גם הם חייבים על המכירה להיות עבדים, אבל אחרי אשר שהוא אמר שהנמצא בידו יהיה רק עבד כדין ישראל שאם אין לו ונמכר בגנבתו ע"כ הם נקיים מחטא מכירתו. (ובסגנון הנ"ל פירשתי הפ' בפ' וישלח "ובני ישראל באו מן השדה כשמעם ויחר וגו' כי נבלה עשה בישראל וכן לא יעשה". כי הדין בישראל המאנס את הבתולה ולו תהי' לאשה הוא מנתק הלאו ע"י קיום העשה אבל בבן נח אינו כן כי אזהרתן זו היא מיתתן ולא יוכלו לנתק הלאו כמו בגזילה.

ועיין רמב"ן. ואולי אם היתה דינה נשאת לשכם הי' נצמח מזה טובה שהיתה מגיירת אומה שלימה אבל התורה גזרה שבב"נ אזהרתן זו מיתתן. וז"ש ויחר להם כי נבלה עשה שעבר על האיסור. אבל "וכן" מלשון כן בנות צלפחד דוברות כלומר דעשה דלו תהיה לאשה לא יעשה):

והנה במחלוקת הנ"ל אי האבות קודם מתן תורה הי' להם דין ב"נ או דין ישראל י"ל מסברא שבמצרים שהיו ישראל עובדי ע"ז או הי' להם דין ב"נ משא"כ קודם שיצאו למצרים והחזיקו במעוז אמונת אבותיהם אז הי' להם דין ישראל. וכבר ידוע דמה שנאמר בישמעאל באשר הוא שם למדו ז"ל שאין הקב"ה דן את האדם אלא לפי מעשיו ההווים. ומבן סורר ומורה דנידון על שם סופו מוכח היפך זה כמ"ש במזרחי. ולפ"ז י"ל דבזה נחלקו יוסף עם אחיו דיוסף דנם לפי העתיד שעתידים להיות עע"א במצרים ואז יהי' דינם כב"נ ע"כ גם עתה דינם כן ואסורים במפרכסת ובבן פקועה כנ"ל, משא"כ האחים סברו דאין דנין אלא באשר הוא שם ולע"ע שמחזיקים באמונתם הרי הם כישראל. ויש להמליץ שז"ש גם עתה כדבריכם כן הוא, כפי מה שהוא עתה שדנין על ההוה ולא על העתיד א"כ כדבריכם כן הוא שאתם נחשבים כישראל ומותרים בפ"כ א"כ כנים דבריכם שדנתם אותי כמוציא דיבה, וז"ש גאלת בזרוע עמך ע"י שגאלת אותם בזרוע נטויה ויד חזקה והיינו כנ"ל שהללו עע"ז והללו. א"כ בעת ההוא היה להם דין ב"נ א"כ יש לדונם על העתיד שגם קודם לכן נידונו בב"נ. עי"כ גאלת בני יעקב ויוסף ששניהם נגאלו מן עול החטא אשר עליהם כי יוסף צדק במשפטו שדן אותם על העתיד ובני יעקב דנו את עצמם באשר הוא שם, אבל אם לא גאלם בזרוע ולא הוצרכו ליד חזקה שלא היו עע"א וא"כ אף אם היו דנין אותם על העתיד לא הי' להם דין ב"נ א"כ לא הי' יוסף צודק בדיבתו:

אשר נתן ה' אלקיך לך ולביתך - מזה ילפינן מלמד שאדם מביא מנכסי אשתו וקורא. ובש"ס דגיטין דף נ"ח פריך הש"ס מזה על ר"ל דס"ל קנין פירות או כקנין גוף דמי. ומשני שאני התם דכתיב ולביתך. והקשו תוס' לפ"ז קושי' עצומה כיון דר"ל גופי' מודה גבי ביכורים דגזה"כ הוא דמביא מנכסי אשתו וקורא, א"כ מאי הקשה התם ר"ל לר"י מברייתא דתניא היה בא בדרך ושמע שמתה אשתו מביא וקורא מתה אין לא מתה לא. ליקשו איהו לנפשי' מהך ברייתא דהא גם הוא מודה דבבכורי אשתו מביא וקורא. ונ"ל עפמ"ד בב"ב דף ע"א במשנה דאף דבמוכר אמרינן בעין רעה מוכר אבל בנותן מתנה לכ"ע בעין יפה נותן. והנה תוס' הקשו אברייתא דולביתך הלא מה"ת אין לבעל פירות בנכסי אשתו. ותירצו דרך נשים שנותנות לבעליהן במתנה. והנה בב"ב דף קל"ו גבי מכר הבו בחיי האב מוכח דיש חילוק אם דעת הנותן או המוכר להקנות קנין הגוף לקונה את הקנין פירות אז טפי מסתבר דקנין פירות כקנין הגוף דמי עיי"ש גבי צריכותא. ולפ"ז אין כאן סתירה בברייתא דולביתך הלא איירי כמ"ש תוס' שהיא נותנת לו ובמתנה אמרינן דבעין יפה ניתן ע"כ קנין פירות כזה כקנין הגוף דמי, משא"כ הך ברייתא דבא בדרך הלא כ' תוס' דאיירי כבר לאחר תקנה שתקנו לבעל פירות וא"כ אינה נותנת לו דרך

מתנה דהא מחוייבת ליתן לו נגד פרקונה וא"כ לא שייך בעין יפה נותן ע"כ קנין פירות כזה לאו כקה"ג דמי. משא"כ לר"י דלא מפליג וס"ל בכל גווני אף במוכר דל"ש גבי' עין יפה דהא אדרבה אמרינן מוכר בעין רעה מוכר ואפ"ה קנין פירות כקה"ג דמי ע"כ פריך שפיר כנ"ל:

לא עברתי ממצותיך בספרי לא הפרשתי מן המחובר על התלוש. ובטעמא דמילתא נחלקו רש"י ותוס' בקידושין דף ס"ב ע"א. ובזה נראה ליישב קושיא חמורה שהקשה אא"ז הגאון רעק"א ז"ל בהגהותיו לנדרים דף ס' ע"א דפריך הש"ס למאי דמוקי לדר' ינאי בבצל של תרומה ורבו גידוליו מותר בדבר שאין זרעו כלה, ממאי דתנן הטבל גידוליו אסורין בדבר שאין זרעו כלה. והק' הגאון הנ"ל מאי קושיא מטבל אתרומה הלא שאני טבל דהוי דשיל"מ ותרומה אין לו מתירין כדאימא לעיל כ"ח נ"ט א"כ בטבל שפיר אסורין דגידולין לא מבטלי העיקר דהוי דשיל"מ משא"כ תרומה בטיל העיקר בגידולין והניח בצע"ג. ולענ"ד נראה לפי מה שהקשה הוא ז"ל יכולנו ליישב בפשיטות עפמ"ש תוס' פ' המוכר דאיצטריכי תני טעמי דלא ליבטל טבל דטעמא דשיל"מ ל"ש היכא שאין הבעלים בעיר וטעמא דלהיתרו כך איסורו דמפורש בירושלמי ל"ש בטבל הטבול לתרומת מעשר דאית לי' שיעורא. ולפ"ז כתב המנחת חינוך במצות טבל דהיכא דאיכא טבל הטבול לתרומת מעשר וגם אין הבעלי' בעיר דלא שייך כי הנך ב' טעמים גם טבל כה"ג בטל. ולפ"ז פריך הש"ס שפיר כיון דמתני' סתמא קתני ולא מפליג בטבל אלא בין זרעו כלה או לא משמע דבכל גווני איירי אף בכה"ג דל"ש הנך ב' טעמי ומ"מ אמרינן דאסורין גדולין בדבר שאין זרעו כלה ואף שדומה לענין הביטול לתרומה ופריך הש"ס שפיר. אלא דאכתי קשה קו' הנ"ל אליבא דהלכתא דקיי"ל דאף בטבל ברבו הגדולין מותר אף באין זרעו כלה וק' קו' הנ"ל הלא הוי דשיל"מ עכ"פ בסתם טבל ובעלים בעיר. ע"כ נ"ל עפמ"ד בקידושין ס"ב דאין תרומה חל במחובר ובפסחים ל"ג דאין תרומה במחובר עיי"ש ברש"י. וכיון דהכא בגידולין במחובר איירי א"כ א"א להפריש אליו מיני' ובי' ומכ"ש מן התלוש על המחובר דלא כדאיתא התם וא"כ ל"מ ישל"מ דהא אי אפשר להפריש עליו. אלא דעומד נגד זה ש"ס ערוך דמנחות ע' ע"א דקאמר הא דאין תרומה במחובר הנ"מ לענין מיתה וחומש דא"א במחובר אבל לענין שם תרומה חל אף במחובר וא"כ נראה תירוצי כמובן. אלא כדי שלא יסתרו סוגיות דקידושין ופסחים הנ"ל עם הך סוגיא דמנחות עיין בס' יוסף דעת להגאון מהרי"ש נ"ז זצ"ל בה' הרומות. בע"כ צריך לחלק דבפסחים איירי במחובר מעיקרו. הוא דלא חל שם תרומה שלא הי' עליו שם טבל מעולם משא"כ במנחות דאיירי בשתילי טבל שמרחו וכבר נתחייב בתרומה אז

חל גם בשעה שהוא מחובר כנ"ל פשוט. ולפ"ז הדרא קו' הנ"ל לדוכתא כיון דהך מתני' דגידולי טבל ג"כ איירי שהי' עליו כבר שם טבל בתלוש ויכול לקרות שם אף במחובר כדמוכח במנחות א"כ תו הו"ל דשיל"מ. ובכ"ז נראה ליישב בדרך נאות דלכאורה צ"ע מאי קבעי ש"ס דמנחות הנ"ל אי נימא כיון דשתל פקע לי' שם טיבלא מיני' הלא מתניתן דתרומות דבשמעתין דגידולי טבל אסורין בדבר שאין זרעו כלה זאת אומרת להדי' דלא פקע שם טבל מיני' דאי פקע כששתלו א"כ אתמהה וכי אפשר לומר דגידולי טבל אסורין הלא פקע שם טבל אף מהעיקר ומכ"ש דלא יאסרו הגידולין וצע"ג לכאורה. וליישב זה בע"כ צ"ל דלעולם בשעה שהוא מחובר פקע שם טבל מיני' אבל אח"כ כשעקרו תו הדר' עלי' איסור טבל כמו דאמרינן במחובר מעיקרו כ"ז שלא נעקר אינו חל עליו שם טבל לכ"ע ולכשנעקר חל עליו איסור טבל ה"נ בשתילי טבל אף שהי' עליהם שם טבל מ"מ כשנעשו מחוברים פקע ולאח"כ כשגדלו ועוקרם חל שם טבל בתלוש. וכיון שהוכחנו שכן דרק לאחר עקירה חל שם טבל מה מאוד מיושבת קושיא שהתחלנו. לפמ"ש המרדכי הובא בי"ד סי' ק"ב ובא"ח סי' ש"כ גבי גיגית דהיכי שנולד האיסור בתערובות לא מיקרי דבר שיש לו מתירין. א"כ ה"נ כיון שהוכחנו מש"ס דמנחות וכ"פ הרמב"ם דכ"ז שהם במחובר ואז הוא ספק אולי פקע שם טבל מיני' ולא יבוא איסור טבל רק אחר שגדלו ותילשם מן המחובר כבר האיסור בתערובות ולא בפני עצמו ובכהאי גוונא שנולד האיסור בתערובות אף דשיל"מ בטל. כנ"ל נכון מאוד בעז"ה וראי' לשיטת המרדכי הנ"ל:

השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש י"ל עפמ"ש במק"א שע"כ נמשלה התורה לדבש וחלב להורות שא"צ האדם להמית את חומרו לגמרי למען יחי' חיי הנפש כ"א יאחוז בזה וגם מזה בל תנח ידו כי שניהם יחדיו הנאת הגוף והנאת הנפש יהיו תמים קודש לה' ע"כ כמו שהחלב ודבש נהנים מהם בעוד שהבע"ח חיי וקיים עודנו לא כן הבשר לא יוכלו לאכול רק אחר שחיטתו, כמו כן התוה"ק לא תצוונו להמית לגמרי חיות הגוף כ"א דבש וחלב תחת לשונה. וע"ז שיבח אה"ק שהיא זבת חלב ודבש כלומר שגם שם לא נצטרך להמית חיי הגוף כ"א נוכל ליהנות בעוד הגוף בתקפו וגבורתו.

וז"ש וברך את עמך את ישראל היינו בדברים רוחניים אשר בהם יתפאר ישראל והוא תפלתו שבזה תוסיף להם כח וחיל למען יפרו וירבו בחיי הנפש אבל ברך גם את האדמה אשר נתת לנו כי גם חיי הגוף נוכל לחיות באין שטן ופגע רע כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש המורה על זה שא"צ להמית לגמרי חיי הגוף:

ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה תועבת ה' מעשה ידי דרש ושם בסתר וענו כל העם ואמרו אמן - כי מי שמפרסם קלונו ברבים אין להם להתיירא ממנו כ"כ אחרי שכל העם נזהרים ממנו מנגוע בקצהו. אבל מי שלעין כל מראה סימני טהרה ורק בקרבו ישים ארבו תוכו רצוף מינות ואפיקורסת, מפני זה יש לירא מאד פן ירע וישחית את כל אשר יקרב אליו אחרי שכל העם יענו אחריו מקודש ע"פ הראותו לחוץ אותות יראת ה' ובקרבו ובחובו טמון שורש פורה ראש ולענה. כמאמר התייראו מן הצבועים. וזהו ארור האיש אשר יעשה כל תועבת ה' אבל לא בפומבי ובגלוי למען יוכלו להזהר ממנו. כ"א ושם בסתר, את שבע התועבות אשר בלבו יודע להסתירם ולהצפינם לבל יראו החוצה, איש הזה בכלל ארור, והטעם לזה בשביל שענו כל העם ואמרו אמן על דבריו שהם נראים ישרים ואמתיים, ע"כ כל העם ישמעו ויסכימו לדבריו אשר ראשם אמת אבל סופם כסופה וסערה:

ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך כי תשמע בקול ה' אלקיך - כי הצדיק אינו רוצה בברכת עוה"ז שמתיירא פן עי"ז יקופח שכרו בעוה"ב וטוב לו שעה אחת קורת רוח בעוה"ב מכל חיי עוה"ז. ועוד יחוש לנפשו אולי ע"י שביתו ימלא הון עתק ישמן ויבעט וישכח אף אלקיו, אבל הקב"ה היודע בו שהעשירות לא יעבירו מדעת קונו שולח אליו את הברכה אף שלא ברצונו, וז"ש ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך שידרפו אחריך אף שאתה בורח מהן ולא תרצה בהן בכ"ז ישיגוך והטעם כי אני יודע שגם אחרי כן תשמע בקול ה' אלקיך:

ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך- במ"ר וכן פירש דהמע"ה ה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם. נראה עפמ"ש "שמחים בצאתם וששים בבואם עושים באימה רצון קונם". כי אם האדם שמח לישב בעיר אשר הוא שם ויש לו בה הכל כאוות נפשו אז הוא שמח בבואו שמה אבל נעצב בעת אשר מוכרח ללכת משם ולהיפך אם ביש לי' בהאי מתא שמח הוא בצאתו משם אבל נעצב הוא בבואו שמה לעיר אשר אין חפצו בה. אבל שישמח ויגיל בין בבוא שמה בין בצאתו משם זה שני הפכים בנושא אחד מה שאי אפשר. אבל אם כל דרכיו והילוכיו לעשות רצון קונו והוא שליח מצוה הוא שמח בין בהליכתו בין בחזירתו אחר שבין בהליכה בין בחזרה הוא מקיים רצון הבורא ית"ש. והנה השמש וכל צבא השמים אם שמחים הם בצאתם הי' להם להיות עצב בעת בואם ובכ"ז הם שמחים בין בצאתם בין בבואם. לזה אמר עושים באימה לעשות רצון קונם וכיון שכל כוונתם לזה אין חילוק להם כנזכר. וז"ש כאן שתהי' ברוך ושמח לב בין בבואך בין בצאתך ויקשה ג"כ כנ"ל אם שמח הוא בבואו הלא יהא נעצב בצאתו. לזה

בא כמשיב ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם וכיון שתעשה בעבור שמו הגדול אין חילוק בין בואך לצאתך. עוד י"ל ע"פ מאז"ל בבואך לעולם וביציאתך מן העולם, כי אמרו חז"ל נמנו וגמרו נוח לאדם שלא נברא יותר משנברא. ופי' רש"א בח"א מפני שמצות לא תעשה מרובות ממצות עשה ויוכל האדם לעבור ולהכשל יותר בפח החטאים ממה שיוכל לזכות א"ע ע"י עשיית המצוות. ע"כ אחרי שנמנו וספרו גמרו שטוב שלא נברא. אכן לפי מה שאז"ל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ומחשבה רעה אינה מצרף למעשה א"כ אף שהלאוין רבו על העשין מ"מ הלא יוכל לחשוב מחשבות טובות לעשות מצוות והקב"ה בחסדו מצרפן למעשה. ולהיפך לרעה ח"ו אם יחשוב אינה מצטרפת למעשה א"כ יש מקום לזכות יותר מלחטוא כי לזכות תצורף המחשבה ולא לחובה. לפ"ז יש להכריע דבאומות העולם אשר חלק ה' אותם למלאכים ושרים שהם ינהיגום ולא הקב"ה בעצמו משגיח עליהם בפרטות וכיון שמלאכי השרת אינם מכירים אפילו בלשון ארמית מכ"ש שאינם יודעים המחשבות א"כ להם טוב שלא נבראו כי הלאוין אשר בהם יכשלו מרובין מן המצוות שבידם לעשות ואי משום המחשבות שיצטרפו לטובה הלא מנהיגיהם המלאכים אינם יודעים מחשבות בני אדם, אבל בישראל אשר עיני ה' בהם לנחותם כצאן עמו והוא יודע מחשבות שפיר י"ל דטוב שנבראו משום דיוכלו לזכות ביותר ע"י מחשבות טובות. והנה דרשו ברוך אתה בבואך לעולם ובצאתך מן העולם והי' קשה למדרש האיך אפשר לומר ברוך בבואך לעולם הלא נמנו שטוב לאדם שלא נברא. וע"ז השיב כבר פירש דהמע"ה ה' ישמר צאתך ובואך הוא ית' ולא מלאך ולא שליח וכיון שהוא ית' יודע מחשבות טוב לו שנברא וברוך אתה בבואך שיוכל לזכות ע"י מחשבות:

והיית רק למעלה ולא תהיה למטה להסביר מלת רק נ"ל עפמ"ש לפרש הפ' בפ' ויגש "ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא היה איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו". כי אז"ל הנעלבים ואינם עולבים שומעין חרפתן ואינם משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. ולפ"ז כל זמן שעלב ובייש יוסף את אחיו והכלימה בדברים, הם הנעלבים ושומעי חרפתם היו במדרגה גדולה למעלה הימנו. אבל בהתודע יוסף אל אחיו ואף שהם עשו לו רעה הוא גמל עמם טובה תמורתה, לא לבד שלא היו הגבוהים ממנו כ"א אדרבה יוסף הצדיק נתעלה כ"כ על שהי' משנה למלך ובידו להרע להם' על אחת אפים ובכ"ז לא הרע ונהפוך הוא שהטיב להם, הי' הוא במדרגה גדולה כ"כ עד שאין מי שישוה לו. וז"ש ולא יכול יוסף להתאפק כתרגומו לסבול, לכל הנצבים עליו, שאם יהיו נעלבים ויעמדו עליו במעלה האוסריית

למעלה ממנו, ע"כ קרא הוציאו כל איש מעלי שלא יהי' עוד שום אדם למעלה ממנו במעלה. ומעיד הכתוב שלא לבד שבעת התוודע אל אחיו ומחל להם לא היו הם למעלה הימנו כ"א אף גם זאת ולא עמד איש אתו אף במדרגה שוה כמוהו לא הי' גם אחד שישוה לו בעת התוודעותו ומוחלו על הרעה שעשו לו. ולפ"ז יש בני אדם שהם במצור ומצוק ובכ"ז הם ברום המעלה ע"י שנושאים וסובלים את עולם הקשה אשר הכביד אנפו עליהם בשובה ורצון, מורים בזה גדולת נפשם ומעלת רוחם הכביר והאמיץ אשר לא יחת מפני כל, אבל באמת גדולה זו אלי' וקוץ בה לא מעוקצך ולא מדובשך, ע"כ אמר שלא תאמר שגדולת ישראל יהי' ע"י שיהיו ח"ו מעונים ומדוכאים אלופינו מסובלים ובמקום עניותם אתה מוצא גדולתם, לזה אמר לא כן יהי' כי אם והיית רק למעלה ולא תהי' למטה שע"י סבלך תהי' למעלה כ"א רק ואך למעלה תהי' ולא ע"י התביר יבוא הדרגא שלך:

וכל מכה אשר לא כתובה בספר התורה הזה ארז"ל זו מיתתן של צדיקים, כי בתורה נאמר איש בחטאו יומתו ולא יומתו אבות על בנים. אבל אמרו ז"ל צדיק נתפס בעוון חדור, נמצא שהצדיק מת שלא בחטאו כ"א בחטא הדור, וזהו מכה אשר לא כתובה בתורה זו מיתת צדיקים ר"ל:

והיו חייך תלואים לך מנגד ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייך - כי האמונה בתחיית המתים היא קשה מאוד על האדם באשר היא מתנגדת לגזרת שכלו ותבונתו שגוף אדם הנרקב ונבלה והי' לעפר יקום עוד על רגליו ויחי. ע"כ רק המאמין באמונה שלימה יתד בל תמוט לנצח הוא יודע שלעת ערב יהי' אור וזרח השמש וכל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותו מהאמונה הנשגבה הלזו, אבל מי שמתחיל רק להסתפק באמונת תחיית המתים סופו שלא יאמין לגמרי אחרי שהשכל מנגד לאמונה זו. ונראה שע"כ הניחו מיסדי הלשון לשם חיים בלשון רבים "חיים" ליסד בלבנו אמונה זו שא"א לחיות אם אם לא באמונה שיש לנו שני חיים חיי עוה"ז וחיי עוה"ב ע"כ יחדיו יהיו תמים לא יפרדו. וז"ש והיו חייך תלואים לך אם השני חיים שיש לך לחיות הם אצלך רק תלוים ועומדים שהם בספק אצלך, והטעם מנגד, בשביל שהוא מתנגד להסכמת שכלך, ע"כ ופחדה לילה ויומם שתירא אחרי הלילה ועת צאת שמשך לא יהי' עוד יומם בעולם התחיי'. אז אני אומר לך שסופך שלא תאמין לגמרי בחייך שיחייך הקב"ה מיומים. ועפ"ז נ"ל מ"ש בפ' חוקת וכל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל. כי מאחר שנאמר ושכנתי בתוכם א"כ כל אדם הוא משכן לשכינת כבודו ית'. ואם מסופק בהשארת הנפש אולי תמות גם היא כגוף הנגוף א"כ הוא עושה מקודש חול

ומטהיר טמא. וז"ש אם רק נוגע בדמיונו שגם נפש האדם תמות ולא תחי' לנצח, בספיקו זה כבר טימא את משכן ה' הוא האדם אשר ה' שוכן עליו בכבודו ית'. וכיון שהתחיל ליגע בו יד הספק לבסוף ירד מוטה מטה עד שבאמת נכרתה הנפש ההיא מישראל ח"ו כנ"ל, כי צריך להחזיק במעוז אמונה זו באין כל ספק ופקפוק מאומה:

החדש על פרשת נצבים

הספד על האי סבא קדישא, חסידא ופרישא, נהורא נפישא, ה"ה כבוד הרב הצדיק המפורסים בכל קצוי תבל ואפסים, ראש גולת אריאל, עטרת תפארת ישראל, מרן אברהם יעקב זצוק"ל מק"ק סאדאגארא קוננתי עליו ביום א' דסליחות תרמ"ג לפ"ק:

איתא בפרשתינו "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם וגו' נשיכם וטפכם". כמו כן אתם באתם היום אחוי שידעתם כי ימי הדין ממשמשים ובאים ואת חיל יום פקודה ע"כ חשתם עתידות לכם ובאתם הנה אל מקום הקודש באשמורת הבוקר לחלות ולחנן שאלקיכם הוא בחי' דין ישיב להיות ה' שם הרחמים. ומסיים קרא "מחוטב עציך עד שואב מימיך". כי הצדיק נקרא עץ חיים אשר מפריו נאכל ובצלו נחיה וע"י עוונותינו שרבו עלה עלינו הכורת עלה בחלוננו ולקח מאתנו מחמד עינינו צבי לבנו ותפארת עוזנו רבינו הקדוש והטהור ז"ל עד שנוכל לומר עלינו שאנו חטבנו את העץ חיים ע"י חטאינו ופשעינו. ועל כן צריכים אנו לשפוך דמעות עינינו על אבדן צדיק הדור. וזהו שבאני היום מחוטב עציך על שאנו חטבנו וכרתנו את העץ ע"כ עלינו לשאוב מימי דמעות ממקור עינינו. לעברך בברית ד' אלקיך בשביל שעברנו ברית אבותינו אשר כרת עמנו ה' אלקינו, ע"כ נטל הקב"ה משכון ממנו לכפר על עוונותינו, כמאז"ל אמר הקב"ה בזמן שאין בהמ"ק קיים אני נוטל צדיק א' מביניהם למשכון ואחרי שהקב"ה נטול מאתנו משכון גדול ויקר הערך כרבינו הצדיק החסיד. מזה נדע כמה גדול החוב שחוייבנו למקום ב"ה. וע"ז יש להמליץ "כי עונותינו רבו למעלה ראש" כלומר מזה נדע רב כמות עוונותינו אחרי ראינו כי למעלה בקודש בראש וראשון הגיע המות לקחתו למשכון בע"כ שעלינו לפרוע חוב גדול לפי יקרת ערך המשכון אשר לקח ממנו, כי מות הצדיק הזה הוא חסרון לא יוכל להמנות כי אם נפטר אדם גדול שכל גדולתו בתורה הנגלות לבד אף שחסרונו נרגש בכ"ז יש לנחם אחרי שכל דברי תורתו בספר נכתבים ותלמידיו מרצים הדברים ששמעו מפיו. אבל אם נפטר קדוש כזה כרבינו ז"ל אשר פרשת גדולתו ורוממותו לא לבד בנגלה כ"א בנסתרות שהן כבשונו של עולם וא"א לגלותן. עד שנוכל לומר הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם" כלומר הנגלות נשאר מורשה לנו ע"י שנכתבו

בספר מפורש, אבל הנסתרות דברים שנאמנו בחשאי אחרי שהצדיק נתבקש בישיבה של מעלה גם המה נשארו לה' אלקינו. וזהו כוונת דרשתם ז"ל בפרשתנו "מכה אשר לא כתובה בתורה זו מיתתן של צדיקים". ע"כ מיתתן של צדיקים חסידים ופרושים יסודי עולם עירין קדישין כרבינו ז"ל הוא מכה נאמנה ונמרצה, על אשר לא כתובה בתורה בשביל שחסידותו וקדושתו לא ניתן לכתוב ואין לנו תמורתו. והנה נוכל להמליץ על הקדוש הנספד ז"ל תתן אמת ליעקב חסד לאברהם:

(וחוץ לדרכנו אמרתי בפסוק הנזכר כי מארי דרזין כתבו שאאע"ה הוא מדת החסד ויצחק אע"ה היא מדת הפחד כמ"ש ופחד יצחק. ויעקב מדתו אמת. והנה אף שאין לי ידיעה בנסתרות לה' אלקינו מ"מ ע"פ פשיטו נ"ל הסבר הדבר אחרי שאברהם הוא החל לקרוא בשם ה' ולפרסם אמונת אלקי עולם, ע"כ): רק כי היו בו עד להפליא שתי מדות של אבותינו הקדושים כשמו כן הוא, יעקב אברהם שמו הקדוש וה' בו מדת אמת ליעקב שהוא תורה בנגלה שכל אדם מחוייב להגות בה יומם ולילה כי היא חיינו ואורך ימינו והמקיים מצות והגית בו יומם ולילה אינו עושה אלא מאמת שבועת הר סיני שנשבענו להגות בה, אבל למדת הנסתר אין כל אדם מוכשר ונקראת רק תורת חסד ורק החסידים שעושין לפנים משורת הדין ומתחסדים עם קונם המה יכנסו לפרדס.

וע"ד זה פירשתי הפסוק בפ' וירא "וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר" עפמ"ש באה"י לפרש פ' ועשית עמדי חסד ואמת. כי חסד הוא מה שמבטיח לעשות טובה מבלי שמחוייב ועומד לכך אבל אחר שכבר הבטיח אז מה שמקיים הבטחתו שלא יכזב זה אינו מתואר בתורת חסד רק אמת לאמת הבטחתו עיי"ש. כמו כן נאמר מה שהבטיח הקב"ה לפקדה בהריון ולידה זה הי' רק חסד ומדת הרחמים אבל אחרי שכבר הבטיח אותה אז מה שיקיים את מאמרו אף מדת הדין מסכמת כי לא איש אל ויכזב. והנה אמירה הוא לשון רכה מדת הרחמים וכל מקום שנאמר דבר הוא לשון קשה מדת הדין. וז"ש וה' פקד את שרה מה שפקד וזכר אותה להבטיחה בזרע של קיימא זה הי' רק כאשר אמר בלשון רכה ובמדת הרחמים. אבל מה שקיים מאמרו ויעש ה' כן לשרה לא הי' במדת הרחמים לבד כ"א כאשר דבר שגם מדת הדין הקשה הוצרך להסכים לזה. ע"כ אחרי שרבינו ז"ל עסק בנגלה ונסתר קיים חסד ואמת מדות "אברהם ויעקב". וגם הוא הי' עמוד העבודה שבלב זו תפלה אשר עד להפליא היתה תפלתו בקדושה ובטהרה אשר לא נשמע כמוהו בדור הזה, וזו מדת (מדת חסד היתה לו לאמצעי להמשיך את בני אדם לעבודת הבורא ית"ש כמו שנער קטן רק בחבלי אהבה יומשך לשמוע בקול הורים כמ"ש כי נער ישראל ואוהבהו. כמו כן הביא הוא את בני דורו תחת עול האמונה על ידי

שהראה להם את גודל טובו וחסדו של הקב"ה, אבל אחרי שנתפרסם כבר מדת טובו יש לפחוד פן יתמוך החוטא על מדת רחמנותו של הקב"ה לחטוא בתקותו שאב הרחמן יסלח ויכסה על פשעיו, כמ"ש בפ"ק דחגיגה אם יאמר לך יצה"ר חטוא והקב"ה מוחל לך אל תבטחו בריע. ע"כ הוצרך יצחק להורות לבני דורו מדת הדין המעניש לרשעים ופוקד עליהם כחטאם למען יפחדו וירהו מחרון אפו ומשבט עברתי, ע"כ הי' הוא ע"ת צריך להחזיק במעוז מדת הדין המתיחה על החוטא. אבל אחרי שנתבסם כבר העולם ע"י אבותינו אלה אברהם ויצחק וידעו שיש דין ורחמים בא השלישי המובחר שבאבות במדת האמת לומר שה' אלקים אמת נותן לאיש כמפעלו וכל א' וא' יקבל חלקו כראוי לו ייטיב לטובים וירע לרשעים וזה מדת האמת לשלם לאיש כגמול ידו יעשה לו אם שבטו אם לחסד יוציאה והנה באברהם אע"ה הי' מדת הרחמים אבל לא נתקיים כ' בא יצחק אחריו בתוקף ועוז להורות שהקב"ה בא בדין על בריותיו מטעם הנ"ל שלא יבטחו על מדת הרחמים יותר מדאי. אבל כשבא יעקב מכאן ולהלן נשאר לעולמי עד מדת הרחמים לדור ודור. וז"ש "והנה ה' נצב עליו" (פ' ויצא) ר"ל ה' שהוא מדת הרחמים נצב ונשאר קיים לעד על יעקב. "ויאמר אני ה' אלקי אביך אברהם" הן אמת שכבר אצל אברהם הי' מדת הרחמים אבל לא נשאר כן כי העולם טעו וסמכו שהקב"ה ותרן הוא. על כן אם גם באברהם אביך הייתי ה' אלקי אבל ביצחק חמק ועבר מדת הרחמים, ונשאר רק "ואלקי יצחק" ולא נזכר עליו מדת הרחמים, אבל מיעקב אבינו ואילך ה' הוא מדה"ר נצב עליו לעולם לא ימוש לנצח. והוסיף לבאר שיהי' תמיד רחמים ודין. "והיה זרעך כעפר הארץ" שרומז על הגליות כמ"ש רמב"ן ז"ל. וזהו דין קשה אבל "והשיבותיך אל האדמה הזאת" אשר הוא רמז לקיבוץ גליות זהו רחמים, ולא תאמר שהקב"ה האב הרחמן יהי' בכל עת תמיד כולו רחמים. לזה אמר כי לא אעזבך, מלשון עזוב תעזוב עמו שהוא לשון ישועה ועזר, כלומר לא אהי' עמך לעזרך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, כמו בכ"מ שדיבור קשה. כמו אמר הקב"ה לא אהי' בעזרך להיות ישראל נושע בה' תשועת עולמים אשר אם כליתי חצי בהם, מעיקרא חשוכא והדר נהורא ורק אחרי דנתי אותם בשילוחין וגירושין רק אחרי כן ארחמם. וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי כי מעת שפרסם יצחק אביו את תוקף מדת הדין לא ידעתי שיש בחי' ה' מדת הרחמים במקום הזה ורק עתה נודעתי כן. אבל גם ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, שגם הדין שולט כי תתן אמת ליעקב. מדת אמת כלולה מחו"ג לפעמים דין ולפעמים רחמים) אברהם שנאמר וישכם אברהם בבוקר. ועמוד התורה של יעקב אבינו שנאמר ויעקב איש תם יושב אוהלים. ואחרי שהי' בו אמת ליעקב וחסד לאברהם,

לא נחסר לו רק מדת פחד יצחק. והטעם כמו שאומרים בשם עוללות אפרים ז"ל שדרש בקהלה קדושה ואמר "כי אמרתי אין יראת אלקים במקום הזה" ופחדו ונתביישו בני הקהלה בדעתם שכוונתו שאין להם יראת שמים ח"ו, עד שביאר להם שאדרבה כוונתו רצוי' לטובה אחרי שהם צדיקים יראים ושלמים א"צ עוד להשיג מדת היראה רק עובדים מאהבה, כמו כן נוכל לומר על הקדוש הנספד ז"ל שגבה כל כך בצדקו וקדושתו שהי' בו מדת אמת וחסד אבל פחד יצחק לא היו צריך נגד עיניו רק עבד את ה' מאהבה. אבל אני המקינן יצחק יש לי פחד כי ירא אנכי לספר תהלתו ושבחו פן ח"ו אגרע ממנו ויהי' לי לעון, כי לו דומי' תהלה ומי אנכי שאוכל לספר במעלותיו ותהלתו מלאה הארץ, וע"כ אז"ל כשמת אברהם אבינו אמרו גדולי הדור אוי לדור שאבד מנהיגי. אמרו גדולי הדור דייקא כי הם ידעו להוקיר ערכו ולהעריך גדלו, אבל מי אנכי להיות נמנה בין גדולי הדור, רק זאת אשים אל לבי מאמרם ז"ל בפ' השוכר את הפועלים "כי קא ניחא נפש" דרבה בר נחמני יצאה ב"ק ואמרה אשריך ב"נ שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהרה נפקו אביי ורבא לאעסוקי בי' ולא הוו ידעי דוכתי' חזו ציפרי דהוו קיימו ועבדו לי' טולא אמרי שמע מינה התם הוא". כמו כן לאחר דנח נפשי' דרבינו ז"ל יצאה בת קול מקצה הארץ עד קצהו אשריך טהור, כי לא נהנה מעוה"ז רק ההכרח והצמצום, ואף שכל גדולי הדור היו נכנסים ויוצאים בביתו וביתו הי' פתיח לרווחה להמון בית ישראל אשר נהרו אליו בכ"ז נוכל להמליץ אליו "ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין" כלומר שהוציא לאורחים כל המצטרך להם אבל "והוא" בעצמו לא נהנה מן העוה"ז כ"א הי' רק כהן לאל עליון תורתו ועבודתו הי' מנת חלקו בקודש. ואף שהי' עתיר נכסין בכ"ז לא נהנה מעשרו כרבינו הקדוש שזקף עשר אצבעותיו. ועל דרך זה פירשתי הפסוק בפ' תולדות "ויגדל האיש וילך הלוך וגדול עד כי גדל מאד ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבודה רבה" עפמ"ש לפרש "המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם" שמי שעושה הכל לשם שמים אף אם כבר קנה שם טוב לעצמו ושמו מפורסם ונודע לרבים כשמן הטוב, לא יסתפק בזה לאמר כבר קניתי שם מצאתי און לי וכבר הגיע עת מנוחה אין לי עוד לעשות לטובת הכלל, אלא אדרבה יוסיף כח ואיל לפעול גדולות ונצורות וכל כמה שיגדל האיש יוסיף לפעול. אבל מ' שעושה הכל רק לקנות כבוד ותפארת מן האדם אחרי שהגיע כבר להיות רם ונשא אז טומן את ידו בחיק העצלות ואומר כבר אני גבור חיל מאז ומקדם ואין מן ההכרח לעבוד עוד כ"א שם ינוח יגיע כח, ע"כ אמר המה הגבורים אשר מעולם. מי שאומר כן שהוא כבר יצא טבעו בעולם מאז ומקדם ונודע לאיש חיל. זהו לאות ולמופת שהוא מאותן האנשים אשר כל כוונתם הוא רק לקנות שם ותהלה והוא מאנשי השם,

ע"כ סיפר הכתוב מגדולת יצחק אע"ה, כי לרוב כשיעשיר איש וירבה כבוד ביתו כל מה שיוסיף עושר בנכסי עוה"ז הוא פיחת והולך בנכסי עוה"ב כי ירום לבבו וישכח את ה' אלקיו, ע"כ אם גם הוא יגדל למעלה ראש אבל אישיותו יקטן עי"ז לא כן פה ויגדל האיש אישיות שלו גדל ונשא שלא רצה לנוח כמו אנשי שם הנ"ל כ"א וילך הלוך וגדל, כל יותר שרבה ופרץ הוא הלך למעלה בדרך השלימות. ובאמת לאיש כזה העשירות הוא אצלו כמאודיות ויתרון שהי' מסתפק בלעדו. ח"ש עד כי גדל מאוד שגדולתו ועשירותו הי' נחשב אצלו למאוד ויתרון כי מרבה נכסים מרבה דאגה וגורם לו פיזור הנפש. ע"כ ויהי לו מקנה צאן לא הי' לו ריבוי נכסיו לתענוג וקורת רוח כ"א לעבודה רבה וקשה עליו. וכמו כן רבינו לא פנה אל רהבים ושטי כסף והון יקר הנמצא אתו, וגם הי' נצר נחמד מגזע ושורש קדוש וטהור המה אבותיו הקדושים אשר בארץ המה והורתו ולידתו הי' בקדושה ובטהרה והי' שלשלת היוחסין אשר כל חוליא וטבעת ממנה יקר מפז ומכתם רב כלו קודש לה' רבינו גופו טהור ויצאה נשמתו בטהרה, ע"כ אם אנו רוצים לאעסוקי בהספידו של אדם הגדול בענקים כזה לא ידענו מקומו ומדרגתו כי לא נוכל להגביה את עצמנו למעלה רמה כזו עד שנספר בשבחו לפי ערכו הרם והנשא. אבל זאת תרהיב בנפשנו בכ"ז להספידו אחרי שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. כמו כן אף שאני לבדי לא אוכל לדבר א' מני אלף מתואריו ושבחיו בכ"ז אחרי שכל בית ישראל יבכו את השריפה בכל מקום מושב בני ישראל יספדו ויילילו על סילוקו והעדרו של הצדיק עיר וקדיש, ע"כ יצטרפו כל מילי דהספידא אחת לאחת למצוא חשבון וגם אני הצעיר בתוכם למטינא שיבא מכשורא.

והנה צפור א' לא יוכל לעשות צל כמ"ש כצל עיבר והיא כצל עיף הפורח שאין צלו מאומה. אבל בהאסף עופות רבים אל מקום אחד יעשו צל גדול. וז"ש אחרי דלא ידעו דוכתי' ולא ידעו מדרגתו ויראו מפני כן להספידו ע"כ אחרי ראו לפרי דקיימו ועברו טולא, הבינו שאף שאחד לא יוכל לעשות צל בכ"ז אם רבים הם גם יכולי. כמו כן בענין ההספד אף שאחד לא יוכל בכ"ז הן אל כביר לא ימאס. ועוד טעם א' הוא כמ"ש קדשי קדשים שחיטתן בצפון". איש כזה שהי' קדשי קדשים בודאי לא בחטאו מת כ"א צפון טמון ונעלם מאתנו בע"כ שרק עוונינו ענו בנו והמה היו בע כרנו. ע"כ החיב עלינו להספיד ולעורר בתשובה למען לא יתקיים בכו ח"ו "ותם לריק כחכם" אם לא נספידו יהי' ח"ו פטירתו ללא יועיל לנו וידמה למשל הידוע למלך שהי' לו כמה בנים מסוכנים עד שהרופאים גזרו שרק בהמית אחד מבניו החי והבריא אולם והחולים ישתו מדמו אז באפשר להם לחזור לאיתנם. והאב כחס על בניו הרבים הקריב את הא' למען ינצלו

הרבים. והנה אם באמת יהי' כן שיחזרו לאיתנם ע"י רפואה זו זאת נחמתו בעניו שהקריב הא' בעבור הרבים אבל אם לא תועיל רפואה זו אז אין קץ ליגון האב. כמו כן הקב"ה הקריב את הצדיק וסילקו למען אנחנו חולי נפש ונגיעי עון נתרפא בחבורתו ופטירתו תהיה לנו להתעוררות למען נשוב אל ה' להרפא מנגעי נפשנו. אבל אם ח"ו לא יועיל מיתתו אז שכינה מצטערת אשר ללא יועיל לוקח אדוננו מעל ראשנו. ע"כ נאמר הצדיק אבד ואין איש שם על לב רק אז נאבד באמת אם אין אנו שמים על לב להתעורר עי"ז בתשובה שלימה ע"כ נתעשת נא להתעורר בתשובה שלימה:

(וחוץ לדרכנו אמרתי בביאור הפסוק הנ"ל עפמ"ש בפ' וירא "ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום ואברהם הולך עמם לשלחם. כי צדיק יסוד עולם ואף אם השחיתו התעיבו אנשי סדום מ"מ זכותו של אאע"ה כדאי להגן על העולם כולו לבלתי עשות בו כלה, ע"כ המלאכים שרצו לשחת את סדום אם יזכרו בעת ההוא צדקת אברהם אבינו לא יוכלו לעשות את אשר יזמו להשחית. ע"כ בעת אשר השקיפו על פני סדום לרעה הסיחו דעתם לגמרי מא"א כדי שלא יעלה צדקתו על לבם להשיב את ידם מבלע. וז"ש ויקומו משם האנשים שהרחיקו לגמרי ממחשבתם את מקום מושב אברהם כדי שיוכלו להשקיף על פני סדום לרעה ולא יזכר צדקת הצדיק. אבל הוא בצדקתו לא הניח אותם לשכוח אותו כ"א הלך עמם כדי לשלחם משם שלא ישלטו לרעה בסדום כ"א לשלח אותם משם. ויש להוסיף נופך עפמ"ש הפסוק "הצדיק אבד ואין איש שם על לב וגו' כי מפני הרעה נאסף הצדיק". כי מה שהצדיק מגין על הדור הוא משום דיש תקוה אף אם ירשיעו בכ"ז אולי ברוב הימים תהי' פעולת צדיק לחיים ויפעול ע"י תוכחתו להחזירם למוטב, ע"כ כל זמן שיש צדיק בעילם יש תקוה אולי יצלח בידו להשיב רבים מעון, וכ"ז אם הרשעים במחשך מעשיהם ויש בהם עכ"פ עוד מדה הבושת שלא לחלל ש"ש בפרהסיא. אז אם גם בסתר באין רואים עוברים על מצוות ה' יש לצפות שאם גם מתחלה רק מפני הבושת לא יחליפו לחטוא לעיני הצדיק אבל בקרבם ובמגורם רע, אולי מתוך שלא לשמה יבואו לשמה ולא יחטאו גם בסתר אחרי שהורגלו עכ"פ שלא לחטוא בפרהסיא. אך אם הרשעים הם עזי פנים שבדור שלא ידעו בישת ומאני הכלם וגם לעיני הצדיק יעיזו לחטוא, אז יודע הקב"ה בטח שכל פעולת ויגיעת הצדיק לריק ולהבל כחו יכלה אם ירהבו נער בזקן ונקלה בנכבד ע"כ אחרי שכל פעולת צדיק ללא יועיל אז ח"ו הקב"ה מסלקי. וז"ש הצדיק אבד ואין הקב"ה מקיימו בעולם אולי יוכל לתקן עולם במלכות שדי לפי שלא יכסו את לבם תרע לבל יתראה עכ"פ רוע לבם החוצה כ"א אין איש "שם על לב" לא ישימו מכסה על לבם הזוכה כ"א בפומבי ובנגלה יחטא,

ע"כ "מפני הרעה" על שהרעה לא תשתדל עכ"פ לכסות את פני' כ"א היא מגלה ערוות פני' לעין כל ע"כ אין כאן לקוות שהצדיק יוכל לפעול עליהם לטובה ע"כ מפני הרעה דייקא נאסף הצדיק. וכמו כן הי' בסדום אם רק במסתרים היו חוטאים ובפרהסיא עוד יבושו ויחפרו ולא יעיזו פניהם לחטוא אז אול' הי' עוד פתח תקוה שאברהם ברוב צדקתו יוכיח אותם למישור ושבו ורפא להם. אבל וישקיפו על פני סדום שגם פנים שלהם לא כסו ולא שמו על לב כ"א העיזו לחטוא בפני כל ע"כ נחתם גזר): ואמרו רז"ל משה רבינו לא מת שנאמר וימת שם משה עבד ה' ונאמר ויהי שם עם ה' מה להלן עומד ומשמש אף כאן. כי הצדיק שאינו נהנה מן העוה"ז כ"א ההכרחי באמת לא מת כי חייו בעוה"ז אינו נקרא חיים בעצם אצלו רק חיי העולמים הוא חיים האמתיים ואדרבה אחרי שמיתתו הוא תועלת לדור לא נוכל לומר עליו רק ששם הוא מת אבל בעולם העליון הוא חי וקיים כי אחרי ויהי שם עם ה' ארבעים יום לחם לא אכל ומים לא שתה, ע"כ אין חילוק כמו שמתחלה הי' עומד ומשמש לפני המקום כמו כן עכשיו יעמד חי לפני ה' עומד ומשמש. ע"כ אנו מתפללים לפני הש"י והקריב עלי' חלבי השלמים כל הקרבנות כולם. אחרי שבנעדר בקודש הקרבנו הטוב והמובחר שבקרבנות שהי' לנו, ע"כ יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיהי' הוא האחרון שבקרבנות ולא נקריב עוד נשמותיהן של צדיקים על המזבח של מעלה, ובפרט נשתדל שיהא הוא חלב השלמים שלא לבד שנעשה שלום עם הקב"ה כ"א גם שלום אהבה ואחוה וריעות יהי' בינינו ולא נבגוד עוד איש באחיו בקנאה שנאה תחרות ואיבה רק נקיים חסד ואמת נפגשו, כמו שברבינו הצדיק הקרוש מרן אברהם יעקב זצ"ל נפגשו מדת אמת וחסד כנ"ל. כמו כן בנו צדק ושלום נשקו אם שלום יהי' לנו אז גם צדק יהי' לנו ויקויים בנו צדק ומשפט מכון כסאך "חסד ואמת" יקדמו פניך הוא הקדוש שאנו עסוקין בהספידו ילי"ץ בעדנו בימי הדין הבאים עד שיבולע המות לנצח אמן: אתם נצבים היום כולכם וגו' - כתב רש"י ז"ל למה נסמכה פ' אתם נצבים לקללות לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים אמרו מי יוכל לעמוד באלו התחיל משה רבינו לפייס הרבה הכעסתם למקום ולא עשה עמכם כלייי והרי אתם קיימים לפניו היום כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם. ותמהו המפרשים שאם משה רבינו ניחם אותם שהקללות לא יזיקו להם אף אם יכעיסו לפני המקום א"כ לקללה מה זו עושה ולמה כתבה אותה התירה אם כל פעולתה לריק. ונראה כי המלאך נקרא עומד כי בשביל שעומד במדרגת שלימותו כיתד בל ימוט לנצח לא יזוז ממנו אף זיז כ"ש, משא"כ האדם שיש בבחירתו ללכת מעלה ולהפך לרדת מטה מטה ורק ע"י בחירתו בטוב מואס ברע ע"כ נקרא מהלך. ונראה דמה"ט ג"כ אין הקב"ה

משלם שכר פעולה טובה בעוה"ז וגם אינו משלם לרשע כרשעתו בעוה"ז רק הכל צפין לחיי עוה"ב, ובעוה"ז ראינו אדרבה יש צדיק אובד בצדקו ויש רשע מתערה כאזרח רענן וכל אשר לו ירבה ויפרוץ, וכל כמה שמוסיף ברשעתו עוד יושב לו ויעשה חול כמו שאנו רואים. וע"ז יש להמליץ הפ' "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ" שכל מה שמענים ומסגפים את נפשם ונשמתם הנקרא אותו אחר שהוא עצמיות האדם וכל מה שמענים את הנשמה במנעם ממנה מזונה ולחמה הם התורה והמצוות, לא די שלא נענשו בעוה"ז שילכו הלוך וחסור רק אדרבה לפי רוב עינויים את נפשם כן ירבו וכן יפרצו. והטעם שעשה ה' ככה הוא שאם יראה האדם את השכר ועונש בעוה"ז לנגד עיניו תמיד אז יהי' כמוכרח לעשות טוב כי מיד תרדפהו רעתו וילכד בפח מוקשו ע"כ צפן הקב"ה שכר ועונש לעוה"ב אשר עין לא ראתה. ואם בכ"ז אף שאין השכר ועונש נגד עיני בני אדם יבחר בחיים, אז הוא נקרא אדם (דין ואין תרופה למכתם. ופירשתי עוד הפסוק בפ' ויצא "וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך". והקשה באוה"ח מה המשך יש לשני פסוקים האלו וכי בשביל שראה יעקב את פני לבן ע"כ אמר ה' אליו שוב. ונראה עפ"י הנ"ל והנה נאמר כל זמן שיעקב הי' אצל לבן הי' מקום לקוות שצדקת יעקב יעשה רושם גם על לבן להחזירו למוטב וכל זה כל זמן שלבן עכ"פ הי' לו בושת פנים לפני יעקב ולא גלה ערוותו ונבלות בפניו אבל אחרי שבוש לא יבוש עוד ממנו לעשות רע בפרהסיא על אפו כבר אפסה תקוה להחזירו למוטב. ע"כ למה יתחבר הצדיק עם הרשע אם אין עוד לצפות מזה תועלת. וז"ש כ"ז שעכ"פ פנים חיצונים של לבן הי' מראה סימני טהרה וזה הי' בימים הראשונים שהי' יעקב בביתו שהי' עכ"פ מתחפש ומתלבש במעיל צדק רצה הש"י שישאר יעקב בביתו אולי יהיה לטובה. אבל וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עמו כתמול שלשום שגם פניו עשה כבר כחלמיש להעיז פניו נגדו ואין עוד תרופה למכתו ע"כ אמר לו הש"י שוב אל ארצך כ' למה תתעכב אצל הרשע ללא תועלת) המעלה, אשר מדעתו ורצונו הטוב תבחר בטוב נפשו, כמ"ש בקהלת על אשר לא נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה על כן מלא לב בני האדם בהם לעשות רע. וז"ש הכתוב בקהלת ג' ועוד ראיתי תחת השמש מקום המשפט שמה הרשע ומקום הצדק שמה הרשע וגו' אמרתי אף אני בלבי על דברת בני האדם לברם האלקים" שראה שהמקום הנכבד אשר בו היו ראויים לישב בשלום ובשלוה כל עושי צדקה ומשפט שמה יושבים אנשי רשע העבדים ליצרם רוכבים על סוסים יצא מחלב עינימו, והישרים והתמימים אשר לפי צדקתם הי' להם לישב על כסא כבוד המה הולכים כפוף ושחוח לפני בני עולה, והחליפו מעמדיהם שבמקום שהי' לו להיות

המשפט שוה ישב הרשע. ואמר הטעם לזה לברם האלקים. שעי"כ הם בעצמם יבררו ויבחרו להם את האלקים לעבדו בבחירתם, שאם הי' רק לישרים תהלה וכבוד בעוה"ז ולרשעים ביז וקלון, אז לא הבני אדם היו בוררים להם בבחירתם את האלקים כ"א היו כמוכרחים, אבל למען לברם האלקים שהם עצמם יבחרו ויקרבו להם את האלקים ע"כ עשה ה' ככה שמקום אשר הי' ראוי למשפט וצדק אותו יחמסו אנשי רשע. וזה שאמר "לעשות משפט עבדו וגו' דבר יום ביומו למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלקים אין עוד" הכוונה ג"כ כנ"ל שאם לא יצפין הקב"ה לישרים תושי' להנחיל לאוהביו יש רק בעולם האמתי ולשלם לשונאיו רק בעולם הנשמות כ"א יעשה משפט עבדו ועמו דבר יום ביומו שישלם שכר ועונש תיכף ומיד אותו יום אז ידעו כל עמי הארץ כי ה' הוא האלקים איש לא נעדר אף הפחות שבפחותי' אשר לא ייירא את ה' והדר גאונו, ע"כ טוב עשה ה' שכל הברכות וקללות לא יחולו בעוה"ז ולא יראה האדם לנגד עיניו שכר ועונש, ועי"ז ברשותו הדבר תלוי ברצונו עומד וברצונו מהלך. ואם בלי הכרח ורק מרצונו הטוב יעשה חיל אז תחשב לו לצדקה, משא"כ אם לא הי' באפשרי לו להיות עומד כ"א מפחד הקללות שלא ישיגוהו הי' מוכרח ללכת מעלה מעלה בדרכי שלימות א"כ ההכרח לא ישובח ולא יגונה ונגרע הרבה מערכי. וז"כ המדרש כיון ששמעו ישראל צ"ח קללות אמרו מי יכול לעמוד באלו כלומר אם העונשים האלו ירדפו את הרשעים ביום רעה אז מפחדם ומחרדתם נהי' מוכרחים ללכת תמיד למעלה בקודש ומי יוכל לעמוד על מקום א' ע"י אלו א"כ מה זכותנו אם נעשה הטוב מיראת העונש, וע"ז השיב להם הרבה הכעסתם לפניו ובכ"ז לא עשו כלי' ובע"כ שאין העונשים נגלים לנו ולבנינו רק בעולם הגמול שם ישיב לרשע רע כרשעתו ואחרי שאין האדם רואה גמול הרשע לעינים איננו מוכרח במעשהו, ע"כ אתם נצבים אם רצונכם לעמוד על מקים א' מבלי להוסיף בשלימות הרשות בידכם באין מחריד הנראה לעין, ע"כ אתם כיום הזה שהוא לפעמים מאפיל ולפעמים מאיר כך אתם אם רצונכם להלוך בדרך חשכה ואפלה אין מוחה בידכם אחרי שאין אתם רואים את העונשים ורק עתיד להאיר לכם בעוה"ב אבל לא בעוה"ז ע"כ יכלת עמוד:

אתם נצבים וכו' - הפרשה הקודמת מסיימת למען תשכילו את כל אשר תעשון ופרשיותינו נצבים וילך כולם מעוררים אותנו על הזמן הזה השבת האחרון בשנה שאנו קרבים ליום הדין ובאים לשנה אחרת, על זה נאמר כי לא בחפזון תלכו כאשר פירשתי לעיל אל המקום אשר עמד שם ואין עמידה אלא תפלה" כי האדם תמיד הולך בלי מרגוע ואין לו זמן ועידן לחשוב מחשבות לבוא בחשבון עם יוצרו ויצרו, ע"כ יאמרו

המושלים בואו חשבון לחשוב מחשבות והקב"ה ברחמיו נתן לנו חודש האחרון בשנה בו לחשוב על כל חדשי השנה, כמאז"ל בחודש אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה לקבל לוחות שניות, פי הלוחות הראשונים שברנו כל השנה ועכשיו אנו מקבלים עלינו פעם שנית לקיים את התורה. וע"ז נאמר וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו ויאמר אראה מה אחריתם, כלומר אם יעשו תשובה באחרית השנה. ועל זה נאמר והיה עקב תשמעון כמ"ש רמב"ן לשון סוף, אם עכ"פ בסוף השנה תשמעון יהי' נחשב כאלו ושמרתם ועשיתם אותם לשעבר. ע"כ בשעת תפלה שאדם מאסף מחשבותיו לה' אמרו אין עמידה אלא תפלה, שהאדם אינו עומד רק בשעת תפלה אבל כל היום כולו נפשו ורוחו מתהלכת תמיד לרוח היום ומשתנה לכמה גוונין. וע"ז נאמר ויהי היום ויבואו בני האלקים "להתיצב" על ה' ודרשו בזוה"ק זה ראש השנה כי רק היום הזה ר"ה יכונו לנו העמידה והיציבה. ע"כ למען תשכילו את כל אשר תעשון שתעשון לעתיד הכל בהשכל ודעת ולא תהיו חוטאים אשר נכנס בם רוח שטות ע"כ אתם נצבים היום דייקא על מעמד א' לא תיעפו ולא תיגעו עצמכם ברדיפה אחר ההבל כמו בכל השנה כולה, וסיים במדרש הנ"ל, והעבירו שופר במחנה כדי שלא יטעו עוד אחרי עבודה זרה, והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר עלה אלקים בתרועה. הכוונה כי רוב עוונינו ענו בנו הוא רק בשביל שאין אנו רואים בעינינו טוב קיום המצוות וההמנע מהעבירות והפושעים רק למראה עיניהם ישפוטו ואומרים ימהר יחישה מעשהו למען נראה, וכבר הנחש הקדמוני אמר כן ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע רק מה שעיניכם רואות בזה תוכלו להבחין בין טוב ובין רע. "וירא העם" בשביל שרצון העם רק לראות בעיניו ע"כ "וינועו ויעמדו מרחוק" מהר ה'. אבל באמת ע"ז נאמר ולא תתורו אחרי עיניכם זו מינות, ונאמר "טוב מראה עינים מהלך נפש גם זה הבל ורעות רוח" מי שאומר שרק מראה עיניו הוא טוב מה שבעיניו רואה בו יבחר ויקרב יותר ממה שמהלכת הנפש אחרי עין לא ראתה איש כזה בודאי ילך אחרי ההבל ורעות רוח, והרי גם גוף אדם עצמו אין האדם משיגו ומבינו על בוריו ואז"ל רמ"ח אברים כנגד רמ"ח מצות עשה ושס"ה גידים כנגד שס"ה ל"ת והאיך יבין את התוה"ק. וע"ז נאמר בפרשתנו כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך, כלומר אינה נפלאת ונסתרת יותר ממך מגופך ועצמך. וארז"ל דע מה למעלה "ממך" כלומר מעצמך ומגופך תוכל לידע אמתת הדברים העומדים ברומו של עולם כי "עין רואה ואזן שומעת" את זה אתה מבין למה לך עין ואוזן אבל שאר אבריך אין אתה יודע מה צרכם כמו כן תדע וכל מעשיך כל אבריך וגידיך שהם כלי המעשה כולם "בספר נכתבים" בספר התורה ישנם מצות כמו מנין אבריך,

כמ"ש גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו, ע"כ העיקר היסודי באמונתנו שלא להלך אחרי עיני בשר כ"א רק השמיעה והקבלה מאבותינו שהורישו לנו התורה לנחלה הוא אבן היסוד שלא נחטא אבל אם יתור רק אחרי עיניו אז בודאי יחטא. ויש להמליץ ע"ז מ"ש "והיית משוגע ממראה עיניך אשר תראה" כי החוטא נכנס בו רוח שטות ושגעון שמחליף עולם עומד בעובר וכל השגעון הזה נצמח ממראה עיניך אשר רוצה אתה את הכל לראות בעיניך הכהות, ע"כ אבן פנת דתנו הוא שמע ישראל כלומר רק השמיעה והקבלה היא תהי' יסוד דתנו וע"כ ג"כ מצות שופר היא נכבדה כ"כ כי כל כחה אינה אלא שמיעה כמו שמברכים לשמוע קול שופר, בזה אנו מורים כי אנו מקבלים עלינו רק לשמוע ולא לראות דוקא בעינינו. והנה כשעשו ישראל את העגל אמרו עשה לנו אלקים אשר ילכו לפנינו, רצו ג"כ לראות בעיניהם את אלקיהם. ואז"ל במדרש שהקב"ה אמר להם אחרי מעשה העגל "אבדתם נעשה שמרו נשמע אחרי שאבדתם נעשה תשמרו נשמע שלעתיד לא תרצו דוקא לראות. וע"כ תקעו בשופר שעיקר השמיעה שלא יטעו עוד אחרי ע"ז לרצות דוקא לראות בעיני בשר להם. והנה כשאנו רוצים דוקא לראות בעינינו בזה ח"ו משפילים כבוד שמים כי אנו מחשיבים אותו כבו"ד שצריכין להבין טעם צוויו ולהתחקות על שרשו, אבל כשאנו תוקעים ואומרים כי די לנו בשמיעה עי"ז אנו מורים שהקב"ה גבוה מעל גבוה ואין ביכלתנו להשיג טעמי מצוותיו, עי"כ עלה אלקים בתרועה, הוא מתעלה ומתרומם לעילא כביכול, וסיים אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם, הכוונה עפמ"ש תמים תהיה עם ה' אלקיך וכתיב חלקי ה' אמרה נפשי ופירשתי במק"א שהכוונה שרק אז נוכל להיות שלימים ותמימים במעשינו אם אנו יודעים ומשיגים שרק אם אנו דבקים בה' אז אנו דבר שלם ולא חלק, זהו אתם נצבים היום כולכם רק אז יהא לכם עמידה וקיום אם תדעו אשר "כלכם" רק אז אתם כל ולא חלק אם תהיו לפני ה' אלקיכם:

אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל. י"ל עפמ"ש באברהם אע"ה שלא הי' צריך סעד לתמכו נאמר בו התהלך לפני ובנח שהי' צריך סעד נאמר בו את האלקים התהלך נח. והוא מי שלבו בריא אולם וכבר נשרש על אדמת הקודש עד שכל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותו הוא רשאי ללילך למקום שאינו נודע בו עדיין כבוד השם. וזה נקרא מתהלך לפני ה' שהוא הולך לפרסם אלקותו ית"ש אף במקום שאין מכירין אותו עדיין. אבל מי שבעצמו אינו מובטח כ"כ שלא יסור מאחרי ה' אם יארח לחברת מרעים, לזה לא ניתן רשות להלך רק את האלקים במקום אשר כבר נודע אלקותו ית"ש והארכתי בזה במק"א. והנה קרח אמר כי כל העדה כולם

קדושים ומדוע תתנשאו על קהל ה', כי אם כל העדה ברום המעלה אז א"צ לראש ונשיא לנחותם הדרך ילכו בו והנשיאות הוא אז רק לשם ולתפארת ולכבוד האומה, וז"ש משה רבינו אל ישראל אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם שאתם במדרגה גבוהה כ"כ עד שנתקיים בכולכם שתוכלו להלך לפני ה' כאברהם אע"ה כנ"ל:

(ופירשתי הפ' בפ' לך לך "התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך". ולהלן נאמר "והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלקים ו זרעך אחריך עפמ"ש במק"א לפרש מ"ש בשבת ושמרתם את השבת כי אות היא ביני וביניכם. שהקב"ה הי' יכול לבקש מאתנו שנקדש כל עתותינו לה' כמו שעשו רשב"י וחבריו, והיצה"ר מבקש כל רגעי האדם למלאות בהם משאלות הגוף והקב"ה עשה פשרה ואימר ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש. ופירשתי ג"כ מדרשם ז"ל שאמר קין עשיתי תשובה ונתפשרתי פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת. עיין לעיל פ' בראשית. והנה מהצדיק הגמור באמת מבקש הקב"ה לפום גמלא שיחנא שיהא כולו קודש לה'. אבל אחרי שלא ניתנה התורה למה"ש וידע הקב"ה שקרוצי חומר רובם נוטים להתעולל בתהלוכות ארץ ע"כ עושה פשרה ומתרצה בזה אם יהי' חציו לה' וחציו לכם. ואחרי שכתבתי שם שפשרה נקרא ביני וביניך כי הוא ממוצע בין שתי התביעות המתנגדות. ע"כ אמר הקב"ה לאברהם התהלך לפני כפי' הרמב"ן שנקרא מי שעושה יותר משורת הדין עוד טרם ציוהו ה' אתה בשלימותך וזכות חומרך הי' תמים ושלם בלי שום שמץ דופי כי ממך אני מבקש שתלך בכחך הגדול לפני ולא ימצא בך ערוות דבר גופני כ"א שלם ותמים תהיה לפני ה' אלקיך. אבל ואתנה בריתי שיהי' לזרעך אחריך שלא יוכלו להיות כ"כ שלימים גם בזה אני מתרצה להם אם רק יהי' ביני וביניך כעין פשרה הנ"ל. וז"ש למטן אוכל להיות לאלקים גם לזרעך אחריך ולא יבעטו בי בהטילי עליהם עול כבד אשר לא יוכלו לסבול ע"כ והקימותי בריתי שיהיה רק ביני וביניך ובין זרעך אחריך והוא הפשרה הנ"ל. והטעם למען שלא לבד לך אהי' לאלקים שאתה תוכל לעמוד לפני אם אציוך שתהי' תמים כולך קודש לה' אבל אני רוצה שיהי' גם לזרעך אחריך ע"כ אני מתרצה אם רק ביני וביניך יהי'):

וכיון שכן א"א צריכים לראש ומנהיג וראשיכם הוא רק שבטיכם כמו השבט אשר ביד מושלים ולא בשבט הזה הוא מושל בגוים ורק סימן גדולה וכבוד הוא השרביט כמו כן ראשיכם לא שצריכים שימשלו בכם לנחותכם הדרך תלכו בו כ"א כל הראשיות הוא רק כמו שבט מושלים לשם ולתפארת אבל באמת זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל כל יחיד ויחיד ראוי הוא להיות זקן ושוטר:

הנסתרות לד' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת אפשר לרמז עפמ"ש הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ועיקר יראת שמים הוא לשמור ולעשות כל פקודי ה' הישרים, וז"ש כי כל הדברים גלויים וידועים לפני כסא כבודו ית"ש אף מה שהוא נסתר מעינינו מכ"ש מה שגלוי לנו בודאי שאיננו נסתר ממנו ית"ש, אבל דבר א' יש מה שהוא כביכול נסתר ונעלם ממנו ונגלה לנו והוא לעשות את דברי התורה הזאת שהוא יראת ה' כל הימים זה אינו בידי שמים אלא לנו ולבנינו: אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך וגו' והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה- י"ל ע"פ שאמרתי לפרש הפ' בפ' וישלח "ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריך אתן את הארץ". כבר דקדקו בכפל לשון אתן את הארץ. עוד מ"ש לזרעך אחריך הך אחריך נראה כמיותר כי ידוע שזרעו אינו לפניו כ"א לאחריו. ונ' כי לכאורה לא הי' צריך הקב"ה לתת עוד הפעם הארץ ליעקב אחרי שכבר נתנה לאברהם וליצחק לירושה הבא אין לה הפסק. אבל הטעם אחרי שבאברהם הוציא את ישמעאל מהירושה אף שזרעו הוא וביצחק הוציא את עשו כנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע ודרשו ביצחק ולא כל יצחק. אבל מיעקב ואילך אף שיהי' לו זרע בלתי הגון ח"ו בנין דלא מעלי מ"מ בין כך ובין כך קרויים בנים ואע"פ שחטא ישראל הוא ע"כ הוצרך לתת לו עוד הפעם להורות שמכאן והלאה לא תמיש הארץ מזרעו אף שלא יהי' דומה ליעקב במעלה כ"א יעמוד אחריו במדרגה בכ"ז יירשו לדורי דורות לא כאברהם ויצחק שהנחיל רק לזרע כשר, וז"ש ואת הארץ אשר כבר נתתי לאברהם ויצחק בכ"ז עוד הפעם לך אתננה. והטעם לזה הוא בשביל ולזרעך אחריך העומד אחריך במעלה בכ"ז אתן להם את הארץ, ע"כ מן הצורך לתת לך עוד הפעם לא כראשונה שהי' תנאי בדבר שנתתי רק בדומה לאברהם ויצחק. וז"ש כאן אף אם תהי' נדחים ונשחתים ח"ו מקצה השמיימית ולא תהיו ראויים שאביא אתכם אל הארץ בכ"ז והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך והטעם וירשתה וירושה הלא אין לה הפסק ואף בנין דלא מעלי לא יצאו מתורת ירושה:

והותירך ד' אלקיך בכל מעשה ידיך וגו' כי ישוב ה' לשוש עליך לטוב כאשר שש על אבותיך ונראה בהקדם לפרש בהפטרה "שוש אשיש בה' תגיל נפשי באלקי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה". עפמ"ש לעיל פרשת כי תבא בשם כנף רננים ששמחה נקרא אם בא לידינו דבר חדש שלא הי' לנו מעולם וששון אם יחזור אלינו דבר מה שהי' כבר בידינו ונאבד ממנו. וכ' ששמחת חתן על כלה היא נקראת ג"כ ששון אחרי שהאשה נבראת מהצלע אשר לוקח מהאדם ע"כ ישיש חתן

על כלה עיי"ש. והנה מי שחטא וחוזר בתשובה, בעת חטאו נאבד ממנו דרך בוא יבוא אל ה' כי נדח מדרך הישר ההולך נכוחות אל פני כסא ה', וכשישוב אל ה' וירחמהו שם דרך לראות בישע אלקים אז יש לומר עליו ג"כ לשון ששון כי תעלוזנה כליותיו על אשר מצא את האבדה שאין תמורתה והמרגלית היקרה שנשללה ממנו מוצא אותה עוד הפעם ויענדה עטרה לראשו. ואחרי שתשובה ע"פ מדה"ד אינה מועלת רק מרחמי ה' על עמי פושט ידיו לקבל שבים, ע"כ אמר הנביא שוש אשיש בה' אם ה' מרחם עלי בחמלתו שאשוב אליו ואמצא הון יקר הנאבד ממני ע"י חטאי אז אשיש כבדבר הנאבד ונמצא, אבל אם לא חטאתי מעולם ולא נאבד ממני הפעם טהרת נפשי עד שגם מדה"ד בלי רחמים עומד לימיני אז תגל נפשי אבל לא תשיש באלקי, אם אינני צריך לרחמים. והוסיף לפרש אימתי שוש אשיש כנ"ל כי הלבישני בגדי ישע אם חטאתי לאלקי ורק ישועתו ממעל הפשיט מעלי את הבגדים הצואים והלבישיני מחלצות טהורים שאני בעל תשובה, אבל תגל נפשי באלקי כנ"ל בלא ששון אם אני עומד בצדקתי מתחלתי ועד סופי ומעיל צדקה יעטני ולא נמצא עולתה בי מעולם. והוסיף לבאר אימתי שוש אשיש כנ"ל אם אני כחתן יכהן פאר שמוצא את אבדתו כנ"ל אז שיש אשיש אבל תגל נפשי אם אני ככלה שלא נאבדה ממנה מעולם והיא רק שמחה לא עשה. ועפ"ז מובן מ"ש ישוב ה' לשוש עליך, אחרי שעזבו את ה' והיינו כשה אובד, אם נחזור ונשוב אליו בתשובה שלימה אז הקב"ה ימצא אותנו אחר שנאבדנו ממנו ע"כ ישיב ה' לשוש עליך כבחינה הנ"ל כמו ששמח על הדבר הנשלל ממנו ואח"כ מצאו, אבל כאשר שש על אבותיך קשה להבין עפ"ז אחרי שאבותינו צדיקים מעולם היו ולששין מה זה עושה אצלם. אבל יובן הדבר עפמ"ש "מפני מה אין ישראל אומרים שירה בר"ה ויוה"כ אמר הקב"ה ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני והאיך יאמרו שירה" כי אז"ל "אלו דברים שאוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב ומהן כיבוד אב ואם" כי כשהבנים עוזבים את דרכי אבותיהם הקדושים אשר בארץ המה לא לבד שיגולו לעצמם ולנפשם רעה כ"א גם לאבותם אשר בארץ החיים המה יחמסו ויגזלו את מנוחתם עדי עד אשר קנו לעצמם ע"י זכיותיהם כי בנים אכלו בוסר ושיני אבות תקהינה. כמ"ש לעיל פ' חקת לפרש מאז"ל האבות מצטערים בקבר כשפורענות בא על ישראל, כלומר כיון שאין פורענות בלא חטא גם האבות אשר כבר לקברות הובלו יחרדו וירנזו על משכבם, ע"כ לפעמים האבות גנזו לעצמם קרן מזכיות מצוות ומע"ט ובכ"ז אחרי שכבר עברו את עולם המעשה וסוברים שא"א לתת מגרעת באוצרם הטוב אשר אספו כל ימי חייהם, בכ"ז יגרע מחלקם, והוא ע"י זרע מרעים בנים משחיתים, אבל אם נכבד את אבותינו ונלך בדרכם אשר הורו לנו

אז גם בנינו אחרינו ילכו בדרכנו, כמו שפירשתי מ"ש בכיבוד אב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, הוא שאם אתה תכבד את הוריך אז אם תאריך ימים גם לך ייטב שבניך יכבדוך, ע"כ מי שמקיים מצית כיבוד אב ואם וגם בניו אחריו יקיימו כן אז בטוח הוא שהקרן שאסף לעצמו מאוצר המנוצר ממצות ומעש"ט לא יאבד לו ע"י בניו אחריו זרע מרעים כ"א הקרו קיימת לו לנצח נצחים, וז"ש מפני מה ישראל אין אומרים שירה בר"ה ויו"כ הלא תמוכים הם בצדקת אבותם ואף אם הרשיעו ח"ו הלא יש להם עמוד לא ימוט להשעין עליו והוא זכות אבות. וע"ז השיב הקב"ה ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני שע"י מעשה החיים גם מספרי המתים ימחו זכיותיהם ויאבדו ערכם ע"כ לא יוכל זכות אבות להשקיטם אם ירשיעו כי גם זכות אבות יגרע מערכו וגם הם ירדו ממעלתם בקודש ע"י רוע מעללי הבנים. ולפ"ז אם ישראל נאבדו ונדחו מאת ה' לא רק הם הרשעים המה כאבדה המתבקשת כ"א גם אבותיהם הקדושים אשר אוצרותיהם גנוזות למעלה גם הם נאבדו ח"ו כנ"ל כי תמה זכות אבות ע"י בנים משחיתים.

ושפיר קאמר לא שאתה ח"ו תהי' נאבד ע"י בנים מרעים כ"א והותירך ה' לטובה בפרי בטנך ע"י פרי בטנך אשר יהי' פרי קודש לה' ואף אם יחטא ואשם יחזור וישוב אל ה' עי"כ גם אתה לא תאבד לנצח כ"א תשאר חי וקיים בהם כאז"ל כל המניח בן כמותו כאלו לא מת ואף אם יחטאו וגם האבות הצדיקים יאבדו ח"ו בתוך הקהל בניהם מאחריהם מ"מ אחרי שיזכרו וישובו אל ה' ישוב לשוש עליך כדבר הנאבד ונמצא כאשר הוא שש על אבותיך כי גם הם נאבדו ממנו ית' ונמצאו ע"י תשובתך:

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו. הרמב"ן פי' כי המצוה הזאת היא התשובה הנאמרה מקודם. ונ"ל ע"פ דרכו כי באמת מה שתשובה מועלת נתקשו בה רבים. במה יתרצה עבד אל אדוניו אם כבר עוות וקלקל היתוקן הדבר אם יקבל ע"ע שלא לעשות עוד ככה, אתמהה. ע"כ באמת אמרו ששאלו לחכמה ולתורה ולנבואה חוטא מה יהא עונשו וכולם חתכו עליו את הדין, רק הקב"ה ברחמיו חותר חתירה מתחת כסא הכבוד טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך ואמר יעשה תשובה ויתכפר לו. ופירשתי בזה מאז"ל גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם כלומר שכלו ותבונתו של אדם גוזרים שלא יועיל תשובה לתקן את המעוות, אבל התשובה היא מקרעת ומבטלת גזר דינו של אדם אף ששכלו גוזר שלא תועיל מ"מ הש"י ברחמיו מקבלו אף שהיא נגד שכל האדם. והנה אם עכ"פ חוזר בתשובה תיכף ומיד לאחר החטא אין הדבר פלא כ"כ כיון שאין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות ומודה ועוזב שבעת חטאו לבו בל עמו הי'

יש לקרב קצת אל השכל שתועיל התשובה אבל אם נשרש בחטא ואינו חוזר עד לקץ הימים אז בודאי תשובה כזו היא הפלא ופלא, כמ"ש ביערת דבש לפרש מזמור לדוד בבוא אליו נתן הנביא כאשר בא אל בת שבע שע"כ נתן שבח והודיה בשיר וזמרה על שבא הנביא להוכיחו מיד אחרי שחטאו, אבל לפעמים אין ביכולת האדם לשוב תיכף ומיד אחר החטא אחרי שצריך תשובת המשקל בדבר שקלקל בו יתקן ולפעמים א"א לו בזה מסיבות שונות. אבל התקנה לזה שיקבל ע"ע בלב ונפש שאם יבא לידו לתקן המעוות יעשנה כפי האפשרי ואז יקובל כאלו כבר עשה כמ"ש למן היום אשר שמת אל לבך להתענות נשמעו דבריך כדאי' פ"ק דתענית. וז"ש כי המצוה הזאת של תשובה לא נפלאת היא, רק אז איננה בגדר הפלא שלא נודע טעמה וסיבתה. אם לא רחוקה היא שלא תרחיק אותה מעת עשיית החטא, כ"א כי קרוב אליך הדבר מאד אם מיד אחרי חטאך בקירוב תחזור ותשוב, וכי תימא לפעמים אי אפשר לשוב תיכף, לזה אמר בפיך ובלבבך שתתוודה בפיך ותקבל בלבבך לעשותו בעת האפשרות ואז התשובה קרובה ואינה נפלאת. ועד"ז י"ל מ"ש בפ' נח ויסגיר ד' בעדו' עפמ"ש רש"י בפסוק י"ד שע"כ עסק בעשיית התיבה ק"כ שנים אולי ישובו ע"כ אמר אף ששערי תשובה לא ננעלו בכ"ז אחרי שהקשו עורף כ"כ שלא שבו עד עתה עד שבאו מים עד נפש ע"כ אף שעד עתה היו פתוחים לרווחה שערי תשובה אבל בעת כבר החלה הגזירה לחול סכה בענן לו מעבור תשובתם וז"ש ויסגיר ד' בעדו ר"ל בעד עצמו שלא יבוא עוד לפניו המאחר לשוב בתשובה:

החדש על פרשת וילך

וילך משה. במדרש אין וילך אלא לשון תוכחה. י"ל עפמ"ש באו"י בשם כתבי האר"י ז"ל לפרש מה שנאמר בישעי' ואשמע את קול ה' את מי אשלח ומי ילך לנו, דפתח בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים, כי כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו כשהקב"ה גוזר רע ח"ו נמלך בפמליא שלו כי הוא ית' איננו רוצה שיקרא שמו על הרעה כי מאתו לא תצא הרעות. אבל בטובה שהוא ית' רוצה להיטיב הוא לבדו עושה בלי המלכה וגם קורא את שמו עלי', ע"כ במה שרצה לשלוח את הנביא לטובה אמר את מי אשלח כלומר ביחידות ובשליחותי, אבל ומי ילך לנו לרעה נמלך בפמליא וגם נקרא הליכה שלא בשליחות הקב"ה. א"ד הקדושים. וזהו כוונת המדרש אחרי שהי' לו לומר וידבר ה' אל משה לאמר כמו בכל הפרשיות וכ' לאמר וילך משמע מעצמו שלא בשליחות הקב"ה אלא בודאי שהוא לשון תוכחה ולא רצה הקב"ה להזכיר שמו על זה:

וילך משה וידבר את הדברים האלה דמדרש אין וילך אלא לשון תוכחה שנאמר לכו חזו מפעלות אלקים. נראה עפמ"ש הנביא שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך. ולכאורה יפלא הלא רוב החוטאים הצריכים לתשובה הם מחמת תאוה או חימוד ממון וכדומה אבל בלבם יאמינו באלקי אמת רק יצר סוכן בהם וא"כ למ"ל לשוב עד ה' אלקיהם הלא בלא"ה הוא אלקיהם ומאמינים בו, ואם לאותם האנשים ידבר שהם כופרים בעיקר אלקותו הלא להם לא יועיל תוכחת הנביא לתשובה אחרי שיש להם שרץ במוחם הם לא יבואו לשמוע קול מוכיח, אבל האמת שהוא מדבר רק לאותם שחוטאים מחמת תאוה כי באמת אף המה כופרים בעיקר, כמ"ש המפרשים על מאז"ל אין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות, כי האדם אשר לא יכבוש את יצרו הרע הוא או מחמת שאינו מאמין ח"ו שיש אלקים שופטים בארץ או שכופר שהקב"ה לא צוה כן. כי אלו הי' מאמין בזה לא הי' סר למשמעת היצר למרות צווי הקב"ה כמו שלעיני מלך בו"ד ייראו האדם לחטוא נגדו ועאכו"כ נגד ממ"ה הקב"ה אשר אין נסתר מחמתו. וזה כוונת דהמע"ה באמרו "כי הלל רשע על תאות נפשו וגו' רשע בגובה אפו בל ידרוש אין אלקים כל מזמותיו" כי הרשע מתהלל את עצמו שכל מה שחוטא הוא רק עבור תאות נפשו ואין החטא גדול כ"כ, אבל בגובה אפו ותאוותו לא ידרוש את זאת שכל מזמותיו וחטאיו סופן ועיקרן הוא שאין אלקים ח"ו, ע"כ אם הי' יודע מתחלה עד היכן חטאו מגיע בודאי הי' חרד מגודל עוונו אלא שנדמה לו כקלות, אבל באמת הקלות הן כחמורות לפי הסבר הנ"ל כי סוף סוף הוא כופר באחד מעיקרי אמונה. וע"ז נאמר איזהו חכם הרואה את הנולד שהצדיק רואה מקדם מה יולד מחטאתו הקלה ושומר נפשו ממנה. ובזה י"ל מאמרם ז"ל "לעתיד לצדיקים" נדמה להם יצה"ר כהר ולרשעים כחוט השערה", הכוונה כנ"ל כי הצדיק ראה בעין חכמתו שהעבירה הקלה כמות שהיא היא גדולה כהר ולרשעים להיפך. ולפ"ז שפיר קאמר הנביא שובה ישראל עד ה' אלקיך, כלומר כל מי שחטא אם גם רק מחמת תאוה בכ"ז אין אלקים כל מזמותיו, ע"כ צריך לשוב אל ה' כי כשל בעוונו כי לא לבד שחטא ועוה במה שחטא כ"א גם נכשל שכפר בעיקר ח"ו. וי"ל עוד ע"פ מחז"ל תמה אני אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח כי אומרים לו טול קיסם מבין שניך א"ל טול קורה מבין עיניך. ובודאי לא שהמוכיח הוא חוטא יותר ממי שמוכיחים אותו. אבל אחרי שעוון הדור הוא תלוי בראש והוא ערב בעד כולם א"כ אם הדור חוטא חטאתו כפלים הא' חטאת הקהל רובץ לפתח, ועוד אחרי שאין צדיק בארץ אשר לא יחטא, ע"כ לו לקורה יחשב. ולפ"ז הי' קשה מאוד לעמוד בראש, אבל באמת בעוה"ר בזמן הזה קלקלתם תקנתם אחרי שאינם שומעים למוכיח אין כאן ערבות לראש

כי דבריו אינם נשמעים. וז"ש בפ' האזינו "כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב". הכוונה כאשר יבא הקב"ה לדון את עמו וימצא בהם חוטאים לא בשביל זה יעניש את עבדיו המה הצדיקים על אשר לא מיחו בעוברים עבירות כ"א יתנחם עליהם והטעם כי יראה הקב"ה כי אזלת ידם ואין ידם שולטת למשול ולרדות בעם ואפס עצור ועזוב אשר יעצר ע"י המוכיח ולעשות רע ושיעזבו ע"י דבריו את דרכם הרע. והנה בימים הראשונים שהיו שומעים לקול מוכיח והי' ערבות טענה לחוטאים שע"כ אינם שומעים לקול הרב כי לכבוד עצמו הוא דורש שהוא ירא לנפשו שחטאת הקהל יהי' כקורה בין עיניו. אבל כעת שאין כאן ערבות מפני שאין כח וממשלה לעצור את העם, ע"כ בודאי לא כבוד עצמו הוא דורש כי מה לו ולהם הלא אין כאן ערבות ובוודאי רק טובת הקהל הוא דורש באמור להם שישובו וע"כ בודאי נאה להם לשמוע אליו. ויש להמליץ ע"ז דברי הכתוב הוכח תוכיח אח עמיתך ולא תשא עליו חטא ואהבת לרעך כמוך", כלומר אז הזמן מוכשר לתוכחה אם אין כאן ערבות ולא תשא עליו חטא שנפסק אבל הערבות ואין כאן כבוד עצמו אז המופת שתוכחתך הוא בשביל ואהבת לרעך. וז"ש שובה ישראל עד ה' אלקיך ותשמע לקול מוכיח בפרט בעת ההיא כי כשלת בעונך, כי דרשו נ"ל וכשלו איש בעון אחיו שכל ישראל ערבים זה בזה. אבל לעת הזאת שאין כאן ערבות רק כי כשלת אתה לבדך בעוונך ולא המוכיח א"כ בודאי רק טובתך הוא מבקש בודאי צריך שתשמע לו. והנה מרע"ה כשנפרד והלך מאת ישראל לארץ החיים גם אז אין לו שום אחריות עד עליהם, ואם בעת ההיא מוכיחם זוהי תוכחת מגולה עם אהבה מסותרת כי לא לכבוד ולתועלת עצמו הוא דורש כמובן. וז"ש וילך משה וידבר את הדברים האלה, אין וילך אחרי שבעת הליכתו ופרידתו מאתם דיבר על לבם, זו היא התוכחה האמתית:

עוד י"ל בפי' המדרש הנ"ל עפמ"ד במשנה דברכות ב"ש אומרים בערב כל אדם יטו ובבוקר יעמדו וב"ה אומרים כל אדם קורא כדרכו עומד ויושב ומהלך וכן מקיימת לן. והטעם נראה עפמ"ש לעיל לפרש פ' שאו שערים ראשיכם והנשאי פתחי עולם, שאין אנו רשאים לרומם כ"כ את קדושת בהכ"נ למעלה מעלה לעמוד שם באימה וביראה יתירה בדומיה תהלה ככת החדשה, שא"כ אנו משפילים את כל העולם, אלא כל העולם כולו צריך להיות לנו כבית מקדש כי שויתי ה' לנגדי תמיד אף אם נכון בחוץ מלאכתנו בכ"ז כבוד ה' עלינו חופף, וזהו שאו שערים ראשיכם שלא יכנס כ"כ בקומה כפופה לבית הכנסת וחוץ לביהכ"נ בקומה זקופה לדחוק משם רגלי השכינה ועי"כ ינשאו פתחי כל העולם. וה"נ אם נקבל עלינו עול מלכות שמים רק ע"י הכנות שנעשה מקדם לקום או

לישב או להטות אז יהא כראה כאלו רק בעת ההיא שעשינו הכנות עלי' אנו מקבלים עול מלכותו אבל קודם אחר כן פורקים ח"ו עולו, ע"כ יקבל עליו עול מלכות שמים בלי שום הכנה כ"א יקרא כדרכו ולא יפסיק מהרגלו. ובזה מורה שהיא תמיד מקבל עליו עול מלכות שמים, ואין הפרש גדול בין בשעה שהוא קורא את שמע או שיצא לפעלו. וכמו כן בדברי תורה אין צריך הכנות יתירות להגיד לעם את חקי האלקים ואת תורותיו כמו שעושים החדשים במינים ועוגב וסודר וכובע ורק בהמצא כל ארבעה מינים רק אז יפתחו פיהם בקהל המון חוגג, כי התורה אינו צריך להכנות יתירות כי אם בכל מקום אשר אזכיר את שמי וברכתיך בשבתך ובלכתך בכל מקום מוקטר ומוגש לשמו ית' וזהו אות כי דבר ה' אמת ע"כ אין צריך לשום הכנה דרבה. וז"ש וילך משה וידבר את הדברים האלה, לא קבע מקום מיוחד מעוטר בכבוד ותפארת למען דבר דברי ה' אל העם, כ"א גם דרך הלוכו בלכתו בדרך תורה צוה לנו משה, וזהו באמת תוכחה אמיתית כי יורה שמשפטי ה' אמת אינם צריכים להזמנה כ"א לכו חזו מפעלות אלקים גם בלכתכם עלי דרככם בלי שום הכנה תוכלו לחזות בנועם ה':

בן מאה ועשרים שנה אנכי היום בילקוט מלמד שנסתמו ממנו שערי החכמה, נראה כי האדם הגדול לא יוכל ללמד קטני הערך שהמרחק רב ביניהם כי אצלו התחלות החכמה כבר רחוקות ממנו, ואם אעפי"כ רוצה ללמד צריך לירד ממצבו ומדרגתו הרמה ואח"כ את העם יגביה על. והנה זקני ת"ח כל זמן שמזקינים דעתם מתוספת עליהם, ע"כ אמר מרע"ה לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לצאת ממדרגתו הרמה ואח"כ לחזור ולבוא אל המקום אשר עמדתי שם בתחלה, מלמד שנסתמו ממנו שערי החכמה הם התחלות הראשונות אשר בהן יבא אל מפתן היכל החכמה פנימה ואותם צריך ללמד למתחילים, אותן השערים כבר רחקו ממנו מאוד:

לא אוכל עוד לצאת ולבוא פירש"י בדבר תורה מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה. י"ל בהקדם לפרש הפסוק בפ' וירא "יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם ואקחה פת לחם וגי' כי על כן עברתם על עבדכם", ופירש"י יוקח נא ע שליח והקב"ה שילם לבניו ע"י שליח שנאמר וירם משה את ידו ויך את הסלע. וכ' בשפתי חכמים אבל הלחם שלקח הוא בעצמו כנאמר ואקחה פת לחם נתן להם ג"כ בעצמו את המן שנאמר הנני ממטיר לכם, וכ"ת במדרש. ונ"ל כי לכאורה יקשה על מאי דאמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו כי הן אמת שהמצוה בעצמה נכבדת יותר אם האדם בעצמו עוסק בה שמראה בזה גודל חביבות המצוה בעיניו שאינו חס על טרחו עמלו וכבודו עבור כבוד המצוה, מ"מ נוכל לומר שמצד אחר טוב אם יעשה המצוה ע"י שליח כיון דמזכה עי"ז גם את

השליח להיות מסייע לדבר מצוה, כמ"ש רש"י ויתן אל הנער כדי לחנכו במצוות, א"כ נהי דהמשלח אינו עושה את המצוה בשלימות כ"כ כאלו עשאה בעצמו מ"מ הלא יצא הפסדו בשכרו שמזכה את השליח, עכ"פ יש פנים לכאן לומר דמצוה בשלוחו עדיף לעשות. והנה ידועים דברי הפלאה ז"ל בפי' אז"ל אם הרב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו, דהיינו שהרב אינו רשאי השתדל להשלמת עצמו, כ"א ידמה למלאך שהוא עומד ואינו מוסיף בשלימות עצמו רק עוסק להשלים את אחרים. ונראה שלאחר שהשתדל האדם כבר בכל מאמצי כחו בהשלמת אחרים המצויים אצלו וכבושים תחת רשותו והם משפחתו ואנשי עירו ומדינתו אז כבר יצא בזה ידי חיבת השלמת אחרים ותו צריך להשתדל להשלים א"ע ביתר שאת. ולפ"ז י"ל דאחר שעיקר הכנסת אורחים של אאע"ה לא היתה אלא להכניסן תחת כנפי השכינה כמו שפי' הקדמונים ז"ל שהי' מכניס עוברים ושבים, הכוונה שהיו עוברים על מצות ה' ושבים מדרכם הרעה, ע"כ י"ל שרצו המלאכים שהיו בדמות אורחים לעבור מלפניו עד שהוצרך לבקש מהם אל נא תעבור מעל עבדך ורצו בזה לרמז לו שכבר עשה את שלו בהשלמת אחרים וכבר הגיע העת שיתעסק בהשלמת עצמו וזה יהי' עיקר השתדלותו ולא רק תמיד להכניס עוברים ושבים ע"כ לא רצו לכנוס אצלו ואאע"ה הבין כוונתם בזה ע"כ אמר יוקח נא ע"י שליח ואף שעי"ז הוא בעצמו אינו עושה המצוה כ"כ בשלימות כי מצוה בו, בכ"ז מתחלה היתה כוונתו ומגמת ורק לזכות ולקשט את אחרים כדי שהשליח יהי' לו ג"כ זכות וחלק במצוה, ופרע לו הקב"ה בדרך זה שזיכה ג"כ את מרע"ה בזה שיהא שליח מצוה, ועי"ז וירם משה את ידו, ידו היתה לה הרמה ונשיאות עי"ז שזכתה להיות שליח מצוה להכות את הסלע אף שהקב"ה הי' יכול בעצמו להוציא נוזלים מסלע בלי סיועת מ"ר, מ"מ כדי להרים ולנשא יד משה עשאו הקב"ה שליח מצוה, אבל אחרי שכבר עשה כן להשלים את אחרים כפי יכלתו אמר שאח"כ ואקחה פת לחם אשתדל בהשלמת עצמי. "כי על כן עברתם על עבדכם אחרי שאני יודע שרק להורות לי בזה שאחר השלמת אחרים כבר הגיע זמן ועידן להשלמת עצמי ע"כ רציתם לעבור על עבדכם ולא ליכנס לביתי, להורני שלא אתעסק עוד בהשלמת אחרים לבד כנ"ל, ויאמרו לו כן תעשה כאשר דברת שתשתדל בהשלמת עצמך אחרי שכבר עשית את שלך בהשלמת אחרים.

והנה מרע"ה שכבר עשה את כל מה שביכלתו להשלים את ישראל. וי"ל שזהו שאמר וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת "עד תמם" כלומר עד שנעשה כל ישראל תמים ושלם בעבודת הבורא ית"ש. ולע"ע כבר הגיע זמנו שישתדל רק בהשלמת עצמו, ע"כ אמר לא אוכל עוד לצאת אליכם ולהתעסק בטובתכם ואח"כ לבוא

אל אהלי כאשר תרגלתי עד עתה כי לעת כזאת כבר נסתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה שלא יכול עוד למסור לאחרים מה ששואב ממעייני החכמה:

חזקו ואמצו אל תיראו ואל תערצו מפניהם כי ה' אלקיך דוא ההולך עמך לא ירפך ולא יעזבך כי דרך אנשי המלחמה אם לא ייראו מפני אויביהם הקמים עליהם אז יתחזקו ויאמצו וינצחו את שונאיהם, אבל אם ייראו ויחתו מהם אז גם לא יחזקו כ"א ינוסו לפניהם, ולבל יאמר ישראל במלחמותיהם עם אויביהם שהם בכח גבורתם גברו והצליחו ועשו חיל, רק ידעו ויכירו כי רק לה' המלחמה ולו התשועה, ע"כ עשה ה' שקודם המלחמה ייראו ויפחדו מהם ומהמונם ובכ"ז יגברו על אויביהם, ואחרי שייראו בעת צאתם למלחמה ביום קרב בע"כ אין הנצחון שלהם בדרך הטבע כי עפ"י דרך הטבע המתייראי לא ינצח כ"א ינוצח. וז"ש מתחלה רק תהיו חזקים ואמיצים נגד שונאיכם אף שתיראו עוד מהם בכ"ז תגברו עליהם ורק אח"כ אל תירצו ואל תערצו מפניהם והוא שלא כמנהג הטבע, ועי"ז תדעו כי רק ה' אלקיך ההולך עמך הוא הכניע קמיך תחתיך ע"כ מתחלה רק לא ירפך ולא הניחך להיות רפה וחלש נגד אויביך כ"א חזק ואמיץ ורק אח"כ שכבר כבשת אותם בעזרת ה' בגבורים רק אז לא יעזבך שגם לא תירא מהם:

וה' הוא ההולך לפניך דוא יהיה עמך לא ירפך ולא עזבך לא תירא ולא תחת כי התשובה לא לבד שהיא קשה בעצמותה אף זה קשה מאוד אם ה' עזב את הרשע האיך ע"י מעשה התשובה יוכל לפעול שיחזור הש"י אליו, אבל באמת אחרי ידענו כי ה' לא יעזוב את הרשע כי מלא כל הארץ כבודו ית' רק הרשע הוא עוזב את ה' כמ"ש עזבו את ה' קדוש ישראל, ע"כ בנקל הוא לחזור אליו כי אינו תלוי ביד אחרים רק בו בעצמו כמ"ש שובו אלי ואשיבה אליכם. והנה כבר כתבנו לעיל ר"פ ויקרא לפרש מדרשם ז"ל אחרי ה' אלקיכם תלכו וכי אפשר להלך אחרי הקב"ה היינו אם הקב"ה עזב את האדם וכבר הלך לו הש"י מעליו והאדם רק מהלך אחריו אחרי שכבר סר ופנה ממנו ואז נקרא ג"כ ה' הולך לפניך והוא אחריו וז"ש אם גם ע"י חטאיך כבר פנה אליך עורף עד שאתה מהלך אחריו והוא לפניך והוא מדרגת החוטא אני מבטיחך שאם תשוב בכל לבבך הוא יהיה עמך והוא מדרגת הצדיק כמ"ש את האלקים התהלך נח ושלא תאמר האיך אפשר ע"י מעשי שיחזור ה' אלי הלא אין הדבר תלוי בי אלא בו אחרי שעזבנו, לזה אמר לא ירפך ולא יעזבך כלומר הוא לא עזבך מעולם כ"א אתה עזבתו ואחרי שכן שרק אתה הלכת ממנו ית', ע"כ לא תירא ולא תחת שבידך לשוב אליו:

ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך למות במדרש תנחומא ימים מתים ואין צדיקים מתים מאי טעמא לפי שכשרואים חמה זורחת מברכים יוצר המאורות וכששוקעת מברכים

המעריב ערבים. הכוונה להם בזה כי לכל אדם הוטל ביום צאתו לאויר העולם מדת ימיו מה הוא ותלוי בכח או בחולשת גופו ובכלות כח החיות הזה בטבע הוא שימות אחרי שאין עוד שמן בנר החיים שידלק וז"ש יום המות מיום הולדו, כלומר בעת הולדו מיד ע"י תכרת מזג גופו כבר צרורה התעודה מתי יגיע יום מיתו ע"פ חוזק או חלישת בריאות ומזג גוו, אבל בכ"ז אמר שהמע"ה יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה, כי יוכל האדם לקצר ימיו ולמעטם ממדתם אשר נקצבה לו ביום הולדו, אם מפנק מנוער את יצרו והולך אחרי שרירות לבו הרע ונותן לנשים חילו אז ימק בשרו בעודנו והוא עצמו יביא עליו את המות בלא עתו. וכן אם רוב צער יגון ואנחה ימררו את חיי האדם וידאיבו את לבו בכל כחם אז גם הוא כחו כשל וחבורותיו נמקו וימות בלא עתו, אבל הצדיק האמתי ימלט משני מיתות אלו, כי בשמחתו לא יתערב זרות התאוה הפרוצה רק ישים גדר לתענוגיו לבל יאכל את בשרו אחרי שיודע שכל הצלחותיו מתת אלקים הנה ע"כ ישתמש בהם בגבול ממוצע ולא יפרוץ גדר למלאות תאוות נפשו עד ככלות כחו. וגם להיפך בבוא עליו צרה וצוקה ח"ו לא ינוע רוחו ולא ימס לבבו כי הוא היודע שמאת ה' היתה זאת, ע"כ מקבל אהבה ותקותו לה' דכל דעביד לטב עביד, ע"כ אחרי שסיבות אלו לא יקצרו חייו שבעת שמחתו יודע כי ה' הוריק לו ברכתו, ובעת צרתו בידעו כי מאת ה' היא, זה ינחמהו ויחייהו ויאושר בארץ עד ימלא מספר ימיו אשר קצב לו הש"י, כמ"ש "את מספר ימיך אמלא" הימים הקצובים לך משעת הבריאה כפי מזגך וטבע יצירתך לא יחסר מהם מאומה שדרכם להחסר ע"י רוב תאוה או רוב דאגה ששתי אלה מקצרות ימיו של אדם כנ"ל, וז"כ המדרש הימים מתים ואין הצדיקים מתים כלומר כשהם מתים הוא רק בשביל כי מדת חייהם כבר הגיע עד הקץ ולא שהצדיקים קצרו חייהם וגרמו מיתתם, ואמר מ"ט לפי שכשחמה היא שמש הצלחתם וטובם זורחת עליהם בהדר כבודה אז אינם מבעטים מרוב טובה לכלות כחם ע"י רוב תענוגי בשרים אחרי שיודעים ומברכים להש"י שהוא יוצר המאורות הוא המאיר להם, וגם להיפך כשחמה שוקעת וחשכת לילה ישופם פחד ופחת וצרה, גם אז לא יניחו את הדאגה לבלע כחם כי גם אז הם בטוחים בהש"י ובישועתו, ע"כ מברכים על הרעה המעריב ערבים, וכיון שכן לא השמחה המותריית ולא ריבוי התוגה תקצר את פתיל חייהם ע"כ רק בהגיע קצת הימים מתים ולא הצדיקים כנ"ל:

ועתה כתבו לכם את השירה וגו' בסנהדרין פ"ב אמר רבא אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל. איתיבי' וכתב לו את משנה התורה הזאת מלך אין הדיוט לא. אמר אביי לא נצרכה אלא

לשתי תורות אחת שיוצאת ונכנסת עמו ואחת שמונחת בבית גנזיו. ונרא' כוונת הש"ס ע"ד אגדה עפמ"ש המפרשים בפ' דע את אלקי אביך ועבדהו, כי אע"פ שקיבל מאבותיו יסודי האמונה לא די בזה כ"א ישכיל בעצמו לעמוד ולראות מאשנבי שכלו על אמתת דת אלקית בעיניו יראה ובלבבו יבין כי נחמדה מפז. וההפרש בין עובד ה' מצד שקיבל מאבותיו ולא למד להשכיל בעצמו ובין עובד ה' אשר בשכלו ג"כ הבחין אמתת תוה"ק, הוא בענין גידול בנים לתורה, שמי שעובד ה' רק מצד קבלתו לא ישתדל כ"כ לגדל את בניו על מי מבועי התורה והיראה אחרי אשר גם בידו מעשה התורה והמצות רק כמצוות אנשים מלומדה כעצמות יבישות אין רוח במו ולמה ינחיל כזאת את בניו אחריו, לא כן מתהלך בתומו צדיק אשר באור שכלי נגה שביב התורה יאמר האח חמותי ראיתי אור גדול בשלהבת התורה לבבו יתחמם מאהבה ויראה, הוא בודאי ישתדל ויתאמץ להדריך את בניו בדרכי ה' ישרים ילכו בו אחרי אשר בחן בשכלו כי רק בדרך התירה ישכון אור ויאמר לבניו מהרו ועשו כמוני ופירשתי בזה מאז"ל "כל המלמד את בנו תורה כאלו קיבלה מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך וכתיב בתרי' יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב" עפ"י מ"ש אדמו"ר הגאון זצ"ל בפ' "ה' משימים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את אלקים" הכוונה כי יש בני אדם שומרים מצוות ה' ותורתו אבל לא בשביל ששכלם הורם כי יראת ה' טהורה משמחת לב ומאירת עינים כ"א בלא לב יעשו מצות אנשים מלומדה מה שראו אבותיהם עושים גם המה יעשו, ויש כת אחרת טובה מזו ששכלם הופיע והראה להם נוגה אור תוה"ק. והנה הא' עם היותם הולכים בדרך ה' ועושים את אשר צוה בכ"ז את בניהם לא ישתדלו להדריך בדרך הישר ולגדלם על ברכי תוה"ק לא כן הכת הנבחרת אשר בשכלם יגיהו דרכי התורה ומבינים כי ישרים דרכי ה' המה יצוו גם לבניהם אחריהם כנ"ל, וז"ש ה' משמים השקיף על בני אדם, כלומר על בנים אשר יולדו להם ומהם יראה ויבין אם הם רק דורשי אלקים בלב דעת ובינה ורק קורבם יחפצון בעבור שמעשה אבותיהם בידיהם או אם המה משכילים בשכלם הזך לדרוש אלקים כל מזמותם עכ"ד. והנה בעת קבלו ישראל את התורה אז לא היתה להם קבלה מאבותיהם עדיין כ"א המה מעצמם כאשר הקב"ה אתא מפארן ומרבבות עמים אשר מאסו בכלי חמדה גנוזה מורשה קהלת יעקב, המה בחרו בטוב מבחירתם וכולם פה אחד אמרו נעשה ונשמע, ומי שמלמד את בנו תורה מורה בזה שבשכלו הבין נועם כלילת יופי התוה"ק ואם הי' בהר סיני בודאי בדעתו ובשכלו הצח הי' בוחר בקבלת התורה, שמצד זה הוא מתאמץ בחינוך בניו לתורה ולעבודה, ז"ש כל המלמד בנו ומורה בזה שהוא משכ"ל מדעתו שתורת ד' תמימה ע"כ אם הוא הי' עומד בהר סיני בוודאי

הי' מקבל את התורה מדעתו ע"כ הוא נחשב כאלו קבלה מהר סיני ולא רק מקבלת אבותיו מקיים התורה עוד הפרש אחר הוא כי העובד בלי שכל אף שעושה מצות ה' בלי רמיה מ"מ אינו הולך לעבוד ה' בשמחה ותשוקה רק בעצבון יאכל לחם התורה יען אינו יודע חין ערך המצות שיהי' שמח בעשייתן, אבל מי שהבין והבחין מדעתו גודל ערך התורה בא יבא ברנה ובששון לעבודת הבורא ית'. וז"ש בפרשתנו "וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו", שאם התורה אצלו כשיר שעוסק בתורה ובמצוות בשמחה וטוב לבב זה אות ומופת שהבין בשכלו אור התורה, ממילא בודאי ינחיל גם לבניו ולמשפחתו זאת התירה שצוה לנו משה ומורשה וכנ"ל. וזהו וענתה דוקא לעד אם היא אצלו כשורה אז הוא לעד שבודאי לא תשכח מפי זרעו. וזה כיוון רבא באמרו אעפ"י שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת והם הדריכוה במעגלי יושר לעבוד את ה' עפ"י מסורת אבותיו בכ"ז מצוה לכתוב משלו גם בלוחות לבו ובגליוני שכלו יכתוב בשלהבת אש דת קדשנו. והראי' על זה שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת כלומר שתפיה בשמחה, ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, שתשתדלו שלא תשכח מפי זרעכם וזה לא יהי' אלא אם תתעוררו לכתוב את התורה משלכם כלומר משכליכם. וע"ז הק' הש"ס והתניא וכתב וגו' מלך אין הדיוט לא, רק המלך ומנהיג העם ובתבונתו ינחם רק הוא צריך להבין ולהשכיל כל אמרי בינת תוה"ק אבל הדיוט ואיש המוני אשר לא הושמה המשרה על שכמו א"צ לזה. וע"ז משני לא צריכא אלא לשתי תורות, כלומר בודאי אף הדיוט צריך להבין טעמי המצות עפ"י פשוטם לקרבן אל שכלי, אבל בזה די לו ואינו צריך לחקור ולירד עד עמקה אבל המלך הרודה בעם לא יספיק בזה אם יבין טעמי המצות עפי' פשוטן כ"א ישתדל לבוא עד תכליתן ברזי וסתרי התורה, כנודע שהתוה"ק יש בה חיצונית ופנימית והיינו שתי תורות. והנה על סתרי תורה אמרו כבוד אלקים הסתר דבר.

וז"ש אחת שמונחת לו בבית גנזיו לבל יוציאם החוצה לעין כל כי אין מוסרין סתרי תורה ברבים בפומבי ואחת שיוצאת ונכנסת עמו היא תורה הפשוטה:

החדש על פרשת האזינו

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי י"ל בהקדם מ"ש בדרוש לר"ה עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר. כבר הרגישו רז"ל שהכתוב מרמז כאן שפעם שולט מדת הרחמים בעת תקיעת שופר ופעם מדה"ד, ונ"ל עפ"י מימרא דר' יצחק למה תוקעין בר"ה ופריך הש"ס רחמנא אמר תקעו אלא שלמה

תוקעין כשהן עומדין ותוקעין כשהן יושבין כדי לערבב השטן". ובתוס' שם העתיקו דברי ירושלמי "כד שמע שטן חד זימנא תקיעת שופר בהיל ולא בהיל כד שמע פעם ב' בהיל אמר השתא ודאי אתי משיחא שנאמר בלע המות לנצח". הכוונה כי הרמב"ם כתב אעפ"י שתקיעת שופר מצות עשה מ"מ כוונתי לעורר את העם לתשובה. ולפ"ז אחרי שאנו תוקעין שנה אחר שנה, ובכ"ז אין מי ששב בכל לבי מהראוי לכאורה שלא יתקעו ע"ד כי אם מעוררים אנו את העם לתשובה ובכ"ז אין שומע לקול שופר המחריד א"כ חטאתם כבדה יותר, כמ"ש הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. וזה שהקשה לשאול ר' יצחק למה תוקעין בר"ה אחרי ראינו כי תכלית התקיעה שישובו העם לא השיג מטרתו א"כ טוב יותר שלא יתקעו כלל, וע"ז קאמר הש"ס רחמנא אמר תקעו, כלומר מדת הרחמים של הקב"ה הרוצה בתשובת ותקנת בניו היא מצוה לתקוע ואף אם עד עתה לא הועילה התקיעה בכ"ז מדת רחמנותו מחייבת לעורר אותנו בכל שנה מחדש אולי בכ"ז ישוב אחד מעיר ושנים במשפחה, והיינו דקאמר "רחמנא" אמר תקעו, אלא למה תוקעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין כשהן עומדין, כי שהמע"ה אמר "עד מתי פתאים תאהבו פתי ולצים לצון חמדו להם" כי ב' מיני חוטאים יש, מהם שמאמינים בשכר ועונש יודעים שהם מריעים לעצמם בעשותם את אשר לא יעשה ע"פ דת תוה"ק בכ"ז החמדה והתאוה גוברות על שכלם, ואמנם כן היצר סוכן לערבב דעתם ושכלם בעת עשיתם המזמתה, עליהם נאמר אין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות, כי אין לך שטות גדול מזה להחליף עולם עומד בעולם עובר ולהשחית את נחלתו בעוה"ב בעבור הנאה זמניית, ועליהם חכמתו בחוץ תרונה "עד מתי פתאים תאהבו פתי' עד מתי אתם מתפתים מיצה"ר, ועל זה נאמר כסיל בחושך הולך. ואותם באה התקיעה להעיר בר"ה כמאמר הרמב"ם עורו ישנים מתרדמתכם. וזוהי התקיעה הראשונה לעורר אותם האנשים אשר רק דרכם כסל למו ובאחת יבערו ויכסלו, להם קורא השופר בקול גדול ולא יוסיפו עוד לחטוא כמאמרם ז"ל "ה' אורי וישעי אורי בראש השנה", אבל יש מין חוטאים אשר לא רק מתאוה חוטאים כ"א כופרים בעיקרי הדת בוז יבוזו למלין אשר מצד עילאה מלל הקב"ה, הם ילעגו וישחקו לדברי תורה ומצוות שתו בשמים פיהם, ועליהם אמר שהמע"ה ולצים לצון חמדו להם.

והנה כל עיקר טעותם הוא בשביל שסוברים שאדם לא יחי' רק בעוה"ז ובמות האדם הוא סוף כל האדם לדעתם הנכזבה אין דין ועונש כאשר לקברות יובל ע"כ הם חיים חיי הבלם ושותים כיס התענוגים באין מעצור לכוחם אבל לעתיד לבא נאמר ומלאה הארץ דעה את ה' אז ידעו כולם כי חיי האדם על האדמה הוא רק חיי הבל ודומה לפרוזדור

בפני העוה"ב וע"ז נאמר בלע המות לנצח לא כמו שהאפיקורסים סוברים עכשיו שמיתת האדם הוא "מות לנצח" בלי שום תקוה לחיות, כי אז יבולע ויוסר לגמרי הדעה הכשחתה הזו, ולסיבה הזאת אנו תוקעים ב' פעמים, הא' לעורר אותם שחוטאים רק ע"י תאוה. והנה אף שהם יחזרו בתשובה בכ"ז לא יירא השטן עדיין אשר ממשלתו תכלה מן הארץ כי עוד לו יד ושם בחוטאים האחרים ממין הב' אשר מחמת זדון לבם לא מחמת תאוה הם עוברים על כל מצות ה'. אבל בתקוע שיפר בקול פעם שנית והוא לעורר בתשובה גם אותם החוטאים הבלתי מאמינים בה' ובמשה עבדו ואם גם הם יחזרו בתשובה אז כל הרשעה כילה כעשן תכלה, ע"כ השטן ירא וחרד מדאגה מדבר פן יבולע המות לנצח כנ"ל. והנה עם אותם החוטאים רק מחמת תאוה הקב"ה מתנהג ברחמים בדין. וי"ל ע"ז מ"ש מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך כי נאמר ואד עלה מן הארץ שהעבים וענינים נולדים מן הארץ ע"כ אמר אותם חוטאים שדומים לעב וענן שרק בארץ יסודתם ותאוות גשמיות ילדו וחוללו את החוטאים חטאים כאלה ימחה הקב"ה כי יזכור אשר בשר המה. אבל עם אותן המכחישים ומבזים את התוה"ק לא ירחם רק יקוב הדין את ההר. ועפ"ז י"ל הפ' "צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך", כי צדק הוא לפנים משורת הדין כענין צדקה וחסד, ומשפט הוא שורת הדין, ופעמים שהקב"ה נוהג בדין ופעמים בחסד ומפרש יותר למי נוהג בדין ולמי ברחמים "אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון", כי החוטא מחמת תאוה יודע הוא שנופל בחטאו, לא כן מי שיש לו שרץ במוחו הרהורי עבירה הקשין מעבירה זה אינו יודע שחוטא כי לדעת הכוזבת אין שום חטא לאדם בעברו על מצוות תוה"ק. והנה תרועה יש לפרש מלשון תרועם בשבט ברזל שהוא לשון שבירה, ע"כ אחר שהקדים צדק ומשפט כנ"ל אמר אשרי העם יודעי "תרועה" היודעים בעצמם שנשברו ונתרועעו ע"י חטאם וצריכים לתקן א"ע להם יש תקוה כי ה' הוא מדת הרחמים עוד באור פניך יהלכון, לזה אמר ג"כ עלה אלקים הוא מדה"ד בתרועה לאינם שבים, אבל ה' בקול שופר, לשבים ומתוודים בכל לבם שלא ישיבו עוד לכסלה להם יהי' רחים ורב חסד. וע"פ כל האמור הנה בפעם הראשונה כבר תועיל התוכחה למי שחטא רק מחמת תאוה אבל נשמתו שהיא חלק משמים ממעל עודה ברה וזכה, לזה אמר האזינו השמים ואדברה שהם אשר עוד בשמים חלקם יאזינו ויטו אזן קשבת גם בפעם הראשון כאשר ידבר אליהם דברי חכמה ומוסר. אמנם אותם בני אדם יושבי חשך וצלמות אשר כבר טמאו גם את מקדשם היא הנשמה הטהורה ואין בהם עוד זוהר השמים וצלם אלקים הוסר מעליהם עד שבחייהם קרויים מתים כי הסירו עדיים מעליהם ורק על הארץ יסודם שבתם ומנגינתם כל היום המה ישמעו עכ"פ

בפעם השנית, בתקוע שופר בקול. והוסיף לבאר יערוף כמטר לקחי כי חז"ל דרשו פ"ק דתענית יערוף מלשון עריפה והריגה. וכבר כ' מחיתי כעב פשעיך היינו העוונות שרק בחומר הארציי יסודם שדומים לענן מטר שנאמר בו ואד יעלה מן הארץ כמו כן החטאים האלו רק הארץ הולידתם, ע"כ אמר שבפעם הראשון יערוף ויהרוג לקחי ומוסרי איתן העוונות שדומים למטר שנולדו ג"כ מן האידים הארציים, ואח"כ בפעם השנית תזל כטל אמרתי להתם גם פשעים אשר אין מקורם בתאוות החומר. והנה רוב האנסים חוטאים רק מחמת תאוה וחמדה אבל לבם ושכלם נכון בה' ורק המעט מן המעט שנפלו לבור שחת הכפירה ר"ל, כי רוב ישראל מאמינים, ע"כ אמר על הראשונים החוטאים מחמת תאוה שרובם נכשלים בהם כשעירים עלי דשא, שהוא כולל כל מיני ירקות ועשבים. כמו כן האזינו השמים ויערוף כמטר הוא לרר בני אדם, אבל ותשמע הארץ שאין בהם עוד שום מורא שמים ורק זוחלי עפר המה זהו רק כרביבים עלי עשב יחידי כי שורש פורה ראש הכפירה והמינות בה' רק המעט מן המעט ימצא זעיר שם ורוב ישראל כשרים ומאמינים הם:

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי יערוף כמטר לקחי י"ל עפמ"ש לעיל פ' תבא בפ' והיה אם שמוע תשמע לפרש אז"ל אם תשמע בישן תשמע בחדש שע"כ נאמר בישראל יגעתי ומצאתי בתורה תאמין ויוכלו לעמוד בסוד ה' ולהבין דבר על בוריו לאמתה של תורה בשביל שמלמדין אותו כל התורה בעודו בבנין כמו שדרשו ז"ל על בהלו נרו עלי ראשי ע"כ אינם חוזרים על הראשונים לזכור את הנשכחות אבל אוה"ע שלא למדו מעולם יגעו לריק להשיג אמתת התוה"ק עיי"ש באריכות. והנה הגשם נתהוה מן הארץ כמ"ש ואד יעלה מן הארץ ועולה למעלה ונעשה ענן ושוב חוזר למקומו הראשון להוליד הארץ ולהצמיחה כמו כן התורה נמשלה גם בזה למטר כמו המטר אל מקומו הראשון הוא הארץ אשר משם נתהוו האדים שמה ישוב כן התורה ג"כ חוזרת על אכסניא שלה אחרי שכבר היתה מקדם מורשה לישראל בטרם יצא לאויר העולם ע"כ אל מקומה הראשון היא שואפת זורחת. וכבר דקדקו המפרשים דהו"ל למימר האזינו השמים ואדברה אחרי שכבר האזנתם והקשבתם לדברי ה' בעוד הייתם השמים והוא בטרם תחוללו בארץ עי"כ נמשך ממילא שתשמע ותבין הארץ אמרי פי ה'. אבל אם לא הייתם שומעים מתחלה את דברי ה' אז לא הי' ביכלתם לשמוע ולהבין אמרי פי ה' בעת אשר אתם שוכנים על הארץ, והטעם לזה כי יערוף כמטר לקחי כנ"ל כמו שהמטר רק ישוב שמה למקום אשר הי' כבר בתחלה כמו כן התורה לא תכנס אלא באזני מי שכבר שמע מתחלה: כי שם ד' אקרא דכו גודל לאלקינו דצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט.

י"ל עפמ"ש בעקרים מאמר ד' פי"ח מה מועילה התפלה שמתפלל האדם ליוצרו ית' אם כבר נגזרה עליו גזירה האיך יוכל האדם לבטלה ע"י תחנוניו הלא בזה הוא פוחת ח"ו את כבוד השם שנראה שמשתנה ע"י פעולת האדם מרע לטוב. ותירץ שהקב"ה אינו משנה א"ע ח"ו אלא שהאדם משנה א"ע מרע לטוב ע"כ אף שנגזר עליו מתחלה בהיותו רע גזירה רעה אחרי שהיטיב את דרכו ונשא לבו אל כפו אל אל בשמים והסכים בלבו ע"י התפלה לעזוב דרך רשע חיש לו ישע ע"כ נקרא האדם מתפלל כי הוא עושה פלילות עם עצמו שופט את עצמו להסיר רע מקרב לבו וע"ז נאמר "ומי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו", כלומר אם אנו קוראים את השם שיעננו ביום צרה מתחלה צריך אלקים שופטים קרובים אלינו והוא הרוח באנוש אשר ישפוט מישרים לחזק בדק בית האדם ואח"כ יקרא אל הי. וכמו כן בתשובה הוא ג"כ לכאורה פחיתות כבוד לה' ית"ש אם אנו מדמים בנפשנו שע"י תשובתנו וע"י חלותנו נשנה ימין עליון ח"ו הלא לא איש וינחם אבל אם התשובה היא באמת ובלב שלם אז אנו משנים את עצמנו ולא עלינו נגזרה הגזירה למ"ש הרמב"ם ז"ל שיאמר הבעל תשובה ע"י שינוי השם ושינוי מעשה אני איש אחר ולא עלי נגזרה הגזירה. וז"ש "גדולה תשובה שמגמת עד כסא הכבוד" כי אם שב רק בדבר שפתים ולא מקרב לב עמוק וחושב שרק ע"י וידוי דברים ירצה את ה' וישנה דעתו ח"ו אז הוא פוגם בכסא כבודו ית"ש, ע"כ צריך שתהי' התשובה גדולה ונכבדה בלב שלם כי אם לא יעשה תשובה רק מן השפה ולחוץ ולבו בל עמו אז הוא נוגע בכסא כבודו לחללו ח"ו בדמיונו שאף מבלי שישנה האדם את עצמו הוא ית"ש ישנה את דעתי. וז"ש כי שם ה' אקרא בתפלה אל תדמו בנפשכם שעי"ז אני מקטין ח"ו כבוד הי כקושיית עקרים הנ"ל כ"א הבו גודל לאלקינו, גדולתו וכבודו לא יגרע ח"ו. והטעם כי לא הוא ית' ישנה את דעתו ומחשבתו ח"ו כ"א ע"י התפלה הצור תמים פעלו האדם שהוא פעולתו של הקב"ה ומעשה ידיו להתפאר הוא נעשה תמים ע"י תפלתו, כי כל דרכיו משפט הוא שופט בעת התפללו לאלקיו את כל דרכיו ע"ד אלקים קרובים אליו הנ"ל ורק את עצמו הוא משנה ומחליף את דרכיו לעזוב דרך רשע ולאחוז בצדק דרכו בו יתהלך מישרים:

הלי"י תגמלו זאת עם נבל וגו' - כי דהע"ה אמר כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל ה' אלקינו עד שיחננו".

הבן אם הכעיס את אביו וירצה לרצותו לא יסתפק בזה אם יקבל מאביו כבראשונה מנת חלקו לחם לאכול ובגד ללבוש כ"א יוסיף לרצותו עד תשוב אהבתו אליו כמקדם ויוסיף לרצותו כי הנה נאמנה כי זה כל מאויו שיראה לו פנים שוחקות כבראשונה. לא

כן העבד אם חטא לאדוניו זה רק יצפה שאדוניו לא ייסרנו בשבט לגו כסיל וגם יוסיף להושיט לו די מחתורו אשר יחסר לו, אבל אם פניו שוחקות או עוצבות לזה לא יפנה, ואנו בעוה"ר כעבדים שאין אנו מבקשים אהבה רק כעיני עבדים אל יד אדוניהם, רק על היד הם משגיחים אם תייסר אותם או תושיט להם מטובו כן עינינו אל ה' רק שיחננו. וזה שאנו אומרים היום הרת עולם היום יעמיד במשפט וכו' "אם כבנים אם כעבדים אם כבנים" אנחנו אנו מתפללים "רחמנו כרחם אב על בנים" כלומר אהוב אותנו מלשון ארחמך ה' חזקיו ואם כעבדים זה עינינו רק לך תלויות עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו ולא תעניש אותנו אתה איום ונורא אשר בידך להעניש, ואם אין אנו לא כבנים כעבדים אז אנו עם נבל הוא הבן אשר אין מכיר בטובת אביו ואם העבד יכעיס את אדוניו אז הוא לא חכם כי יוכל לידע שברצונו ממית ומחיה, ולמה יכעיסנו. ובאמת הקב"ה הוא אבינו ולא אדוננו וזהו הלא הוא אביך וראוי לאהבו כבן את האב ירצה וגם קנך והוא אדונך והשתחוה לו, ע"כ ראוי לנו לאהבו בלב שלם:

הוא עשך ויכוננך בחולין דף נ"ו יצאו בני מעיה לא שנו אלא שלא היפך בהן אבל היפך בהן טריפה שנאמר הוא עשך ויכוננך ופירש"י מלשון כיור וכנו. ובתר הכי מייתי תניא ר"מ אומר מ"ד הוא עשך ויכוננך כרכא דכולא בי' ממנו כהניו ממנו נביאיו שנא' ממנו פנה ממנו יתד.

לכאורה משמע דנ"מ לאפלוגי אתי כיון דמפיק ויכוננך לדרשא אחריתי. ועוד יל"ד מאי רבותא דממנו כהניו הלא כל האומות יש להם מלכים ושרים מהם ובהם. ונ"ל דמייתי דברי ר"מ לראיי' עפמ"ש במד"ר ריש פ' מסעי "נחית כצאן עמך נוטריקון נביאים חסידים ישנים תמימים העמדת מהם". הכוונה ע"פ מאז"ל דור דור ודורשיו שאם הדור ראוי אז הקב"ה מעמיד עליהם מנהיג ראוי ומעולה ומכלל הן אתה שומע לאו כמו שאמר הקב"ה למשה לך רד מגדולתך כלום נתתי לך עליי' אלא בשביל ישראל. והנה אם הכן והבסיס רחב יכול להעמיד עליו דבר גדול אבל אם קטן הוא בהכרח גם הדבר העומד עליו יהי' קטן. וזה כוונת הפסיק הוא עשך ויכוננך שעשה את עם ישראל לבסיס וכן, עם מנהיגיהם בהרחיב הבסיס יגדל המנהיג, ובהיפך להיפך. וזהו ג"כ ממנו נביאיו ר"ל שבהם תלוי גדולת הנביאים והמלכים שאם הם יכשרו יוסיפו כח בפמליא של מעלה העומד עליהם. ולפ"ז שפיר מייתי ש"ס ראיי' מדברי ר"מ להך דינא דאם היפך בהן טריפה דהוא עשך ויכוננך דצריך כל דבר להיות על כנו ועל בסיסו כפרש"י לזה מביא דגם ר"מ דריש הך ויכוננך מלשון כן ובסיס כנ"ל:

זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור- כי האברבנאל פ' בראשית חקר למה בדורות הראשונים האריכו ימים כ"כ. וכ א' מהטעמים מפני שצריך לידיעת הטבע שנים רבות לידע איתה על בוריה והכונתה ע"כ האריכו ימים כ"כ למען ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה. והנה כמו שלאדם בנערותו ימנו לו לימים ובהוסיף לו שנים ימנו לשנים כן העולם בכללו בנערותו לא מנו לו רק לימים וז"ש זכור אימות' עולם שמתחלה לא מנו רק לימים ועי"כ ביני שנות דור ודור תבינו ותשכילו למה האריכו ימים מקודם בשביל שהעולם הי' עדן בנעוריו ולא ידע עדיין תהלוכות הטבע ע"כ חיו ימים ושנים רבות אבל אנחנו בזקנינו שכבר בדורות שלפנינו קבצו כעמיר גורנה כל הידיעות והחכמות ע"כ א"צ לאריכות ימים כמלפנים:

ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר י"ל עפמ"ש במק"א לפרש המשנה אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד, הכוונה שהאדם יש לו ב' רוחות רוח בהמיי ורוח אנושיי ע"כ אינו רשאי לדון יחידי שאולי בעת יחתוך הדין ישלוט עליו רוח הבהמיי ואת הישרה יעקש, ע"כ יהיו לכה"פ שנים ולא שכיח שבשניהם יזדמן בעת שיגמרו הדין שישלוט עליהם רוח הבהמיי ורק הקב"ה שהוא אחד כולי אומת ואין בו כל מאומה נטייה לשקר ח"ו ע"כ הוא לבדו דן יחידי בשביל שהוא אחד יחיד ומיוחד. וז"ש ה' בדד ינחנו רק הוא ית' לבדו ינטל וינשא אותנו הוא שופטנו ומלכנו והטעם שאין עמו אל נכר והוא מלשון ואת אילי הארץ שפירושו כח, אחרי שאין עונו ית"ש כח אחר מעורב רק כח האמת והצדק מישרים לשפינו ע"כ הוא לבדו ינחנו, לא כן בן אדם אשר הרוחות שנים לכל בשר לא יוכל להנחית ולדון יחידי:

החדש על פרשת וזאת

הברכה:

וזאת הברכה במדרש אין וזאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה. עוד במ"ר זש"ה מי יעלה בהר ה' זה משה שנאמר ומשה עלה אל האלקים ומי יקום במקום קדשו זה משה שנאמר של נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא. ישא ברכה מאת ה' זה משה אל תקרי ישא אלא ישיא ברכה לאחרים. הכוונה עפמ"ש באוה"ח בפרשתנו לפרש מ"ש ומלאה הארץ דעה את ה' שאף שצר החמשים של בינה שהוא שער צפון עם ה' אף בו צדיקים יבואו לעתיד לבוא. והנה כל כמה שיגדל האיש וילך מעלה מעלה על סולם השלימות והחכמה כמו כן ירחק מדרגתו ומעלתו מהקטנים ויקשה עליו להשפיע עליהם מחכמתו ולהאציל עליהם מהוד תבונתו אחרי שהמרחק רב ביניהם, כמו מה

שאנו רואים שהחכם הגדול אשר בא כבר אל היכל החכמה פנימה לא יוכל עוד להוריד את עצמו ללמד להועיל למתחילים את יסודי אבני פנת החכמה לבאי שערי', כמ"ש לעיל פ' וילך לפרש שנסתמו ממנו מסירות מעייני החכמה ובכ"ז מצינו שמרע"ה אף שנאמר תוסף רוחם יגועון וגדולים צדיקים במיתתן על שבעת פטירתו מן העולם השיג גם את שער הנ' וע"ז נאמר ישא ברכה "מאת ה'" כלומר שגם בזה יבורך גבר רם ונשא כמשה שזכה להשיג גם מה שהיא "את ה'" והוא השער אשר הוא סגור ולא יפתח לשאר בני אדם. והנה משא לא שייך אלא דבר שקשה על האדם לסבלו ומרגיש בכובדו, לא כן בדבר אשר הוא קל וחביב כמ"ש הארון נושא את נושאיו לא שייך לומר עליו משא, והי' קשה לו למדרש א"כ מאי קאמר ישא ברכה הלא הברכה ההוא לזכות מה שלא ראה עין זולת היא נושאת אותו על גבהי מרומים ומאי ישא ברכה דקאמר, לזה בא כמתרץ אחרי אמרנו שכל כמה שיגדל האדם ביותר יקשה עליו להשפיל א"ע ללמד לקטנים בינה ואחרי לכל תשוקת מרע"ה היתה להעניק מטוב תורתו לישראל ולהנועימם מפרי תבונתו ע"כ הי' קשה לו הברכה הזו שעל ידה נתרומם הגבה למעלה מכל בני אדם ויקשה לו ביותר להשקותם ממי מעייני חכמתו, וז"ש אל תקרי ישא לא תוכל לומר שהברכה ההיא יאמר עלי' כי זו היא נשיאה אלא ישיא לאחרים שעל ידה הוקשה בעיניו להריק ברכתו לישראל, וז"כ המדרש וזאת הברכה אין וזאת אלא תורה שלימד לישראל תוה"ק עד רגע אחרונה מחייו והפליא הכ' לספר אף שהי' איש האלקים לפני מותו שזכה להשיג כל הצפון וטמון עד שבשם איש האלקים הוכתר לפני מותו בכ"ז הי' ביכלתו לירד ממדרגתו הרמה אל הארץ מתחת ללמד להועיל. וכי תימא הלא הוא מן הנמנע ואי אפשרי שאדם גדול כזה יוכל ללמד תועים בינה אחרי שהם רחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב כנ"ל. לזה הוסיף לאמור "ה' מסיני בא" והיא ע"פ מאמרם ז"ל במדרש הובא. לעיל פי יתרו "כשברא הקב"ה את העולם אמר העליונים יהיו למעלה ותחתונים יהיו למטה כיון שבא ליתן התורה לישראל אמר מכאן ואילך יעלו תחתונים למעלה וירדו עליונים למטה ואני ארד תחלה שנאמר וירד ה' על הר סיני" הכוונה לתרץ קושיא זו האיך אפשר שאדם רם המעלה יהי' בכחו ללמד לאנשים פחותי המדרגה, נאמר הן אמת שבשאר החכמות הוא דבר הנמנע אבל מעת אשר הקב"ה נתן תורה לעמו ישראל ואף שהיא נחצבת משמי שמים וגבהי מרומים ואין על עפר משלה ולא הי' לנו קרוצי חומר עפ"י דרך הטבע להבין אף פשטיותה בכ"ז הש"י הערה עלינו רוח ממרום להבין ולהשכיל דברי תורה אף כי לא מחשבותי מחשבותיכם אמר הי. ומעת ההוא והלאה נתן כח למורי התורה אף שידאו כנשרים קלו אל שמי ההשגה העליונה והם גבות מעל גבוה

וקומתם דמתה לתמר בכ"ז יהא בכחם להשפיע לדרי מטה, כמ"ש בכנף רננים מ"ש בשה"ש זאת קומתך דמתה לתמר ושדיך לאשכולות שאף שהת"ח הם גבוהי המדרגה ומעניקים חמה בקומתם בכ"ז שדים שמהם יניקו חלב חכמתם ובינתם דומה לאשכול הנמוך שיד כל אדם מגיע אליהם. וזהו כשברא הקב"ה את העולם ולא עסקו אלא בשארי חכמות אז העליונים אשר ייפו בגדלם להגביה עוף למרומי השכל המה היו למעלה והתחתונים ששחה לעפר בטנם ופני אור הדעת לא ראו המה היו למטה ולא הי' שום קשר וגשר המחבר אותם. אבל לאחר שנתן תורה לישראל והודיעם חוקיו ומשפטיו מה שאין בטבע שכל האנושי להשכיל ובכ"ז חננם דעת ובינה לביא אל שער". אמר מכאן ואילך אף שיעלו התחתונים למעלה ויהיו מרואי השמש בגבורתה ויאמרו האח חמותי ראיתי אור גדול ובערב לא ישארו למעלה מבלי היות לאל ידם להאציל מרוח בינתם עלי שוכני מטה כ"א ירדו העליונים למטה אחרי עלייתם יוסיפו כח ללמד לדרי מטה, ומאין בא להם הנח הנפלא הזה, לזה אמר ואני ארד תחלה שנאמר וירד ה' על הר סיני אחרי ראינו שהש"י שהוא מקור החכמה בכ"ז גילה סודו ליראיו והאיר עיניהם האנושיים בזוהר חכמת אלקים אף שהמרחק רב ביניהם, מכאן ואילך כבר הותרה הרצועה ויכולים הגדולים להשפיע לקטנים. וא"כ כוונת המדרש והכתוב שהתחלנו גלוי' שאמר וזאת הברכה זו תורה שלימד אותם אף שכבר הי' איש האלקים והשגתו ברום המעלה לפני מותו בכ"ז הי' בכחו ללמד ומאין בא לו הכח הזה, על זה אמר ה' מסיני בא מעת אשר ה' האיר את עיני בשר באור תורת אלקים חיים אף שאין לך מרחק רב יותר מזה, מן בין האלקים ית' ובין האדם, ע"כ אמר מי יעלה בהר ה' זה משה שכבר עלה למדרגה היותר האפשרית. ומי יקום במקום קדשו זה משה שנאמר של נעלך מעל רגלך כפי' המפרשים ז"ל שכבר התפשט לגמרי מחומרו וגוש. ובכ"ז ישא ברכה אל תקרי ישא אלא ישיא כנ"ל. ובזה י"ל סמיכות התורה סופה לתחלתה שלזה רומז הקרא "ולא קם עוד נביא בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים וגו' ולכל היד החזקה אשר עשה משה לעיני כל ישראל" הפליג הכתוב לספר אף שידעו ה' פנים אל פנים והוא השגה שאין למעלה ממנה בכ"ז ולכל היד החזקה כפירש"י התוה"ק אשר עשה ולמד להועיל לעיני כל ישראל כקטן כגדול תורה יבקשו מפיהו ואלפם בינה אף שרבים היו ביניהם שעיניהם לא ראו עוד אור החכמה וחדלו להשכיל בכ"ז הי' בכחו להאיר עיני כל ישראל בלי שום הפרש ומאין בא לו הכח הנפלא הזה, לז"א "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ' כפרש"י בשביל התורה שנקראת ראשית וכפי' ת"י בחוכמתא. והוא כמו שאמרנו שע"י קבלת התורה ניתנה סגולה זו לעם סגולתו שאף הגבוה מעל יוכל ללמד את העומדים

למטה הרבה ממדרגתו. לז"א בראשית ע"י התירה שנקראת ראשית ברא הקב"ה בריאה חדשה אשר לא הי' מעולם יהי' מכאן ולהלן את השמים ואת הארץ הגבוהים עד לשמים ומאירים כחמה בזוהר חכמתם בכ"ז יש' מחוברים את הארץ וירדו עליונים למטה כנ"ל. וע"ז י"ל מדרש רבה שה"ש א' "מה נאוו לחייך בתורים אלו הרבנים צוארך בחרוזים אלו התלמידים" עפמ"ש בפ' ויגש דצוואר שהוא המחבר את הראש ואת הגוף מרמז על דבר שמחבר עליונים ותחתונים כי הראש הוא מקום השכל הנכבד העומד בראש והגוף הוא מושב לאברים הפחותים אשר משפט אדם בהמה שוים בהם עיי"ש. ע"כ אמר מה נאוו לחייך בתורים אלו הרבנים שמלאו את ידיהם בתורה ובחכמה ביתר עז כפי' המ"ר שם בתורים בשתי תורות שבכתב ובעל פה ובכ"ז יהא בכחם להשפיע לתלמידים המתחילים בחכמה. וזהו צוארך בחרוזים שיהיה להם קשר המחבר עליונים ותחתונים כקשר של חרוזים אשר בו יהיו דברים שונים וגם הם שונין משנתם לתלמידים המקשיבים:

ה' מסיני בא וגו' ואתא מרכבות קדש מימינו אש דת למו י"ל עפ"י מ"ש בפ' בראשית "ויצמח ה' אלקים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע" ות"א בתוך הגן במציעות גנתא. כי אז"ל במה שהורשית התבונן במופלא ממך אל תדרוש במכוסה ממך אל תחקיר אכול דבש דייך כשם שמקבלים שכר על הדרישה כך מקבלים על הפרישה כי גבול הושם לאדם בדרישה וחקירה בדברי תוה"ק עד פה תבא ולא תוסיף ואם יפרוץ גדר זה ויהי' לעלות אל ה' לבוא בסוד ה' אשר כיסה עתיק יומין. עליי' זו של היא ונפל ממנו, כמ"ש בן עזאי הציץ ונפגע ואחר יצא לתרבות רעה, ע"כ לא לבד שבענייני הנאות הגוף הדרך הישר שיבחר לו האדם הוא הדרך האמצעי הבריח התנכין המבריח מן קצה אל הקצה וגם מן אחת הקצוות שלא טוב היות האדם מונע את עצמו לגמרי מן כל תענוגי הגוף באשר הוא אדם מן האדמה והגוף מבקש תפקידו אשר מבלעדו א"א לו להתקיים ורע מזה אשר יהנה יותר מדי סיפוקו אשר יחסר לו מתענוגי הגוף, כ"א גם בענייני העיון והלימוד בתוה"ק לא לבד שלא טוב עושה בעמיו מי שמונע את עצמו לגמרי מן ההגיון בדברי קדושה, כ"א גם מי שמוסיף דעת וירצה לכנוס לפנים מהמחיצה העומדת ברוח ה' גם זה יוסיף מכאוב, וזהו שרמז ויצמח ה' אלקים כל עץ נחמד למראה הוא עץ תוה"ק אשר עושה פרי מצוות הנחמדים מזהב ומפז ובהם יראה לב האדם חכמה ודעת. וטוב למאכל הוא הנאת הגוף אשר פריו למאכל. ועל שתי אלה יחיה האדם אם ילך בדרך האמצעי הן בהנאת הנפש הוא הלימוד והעיון והן בהנאת הגוף. וז"ש ועץ החיים רק אז מוצאו ימצא חיים אם בתוך הגן כת"א באמצעות הגן יעמד חי כל הימים. ושלא תאמר הלא בענייני הדעת כל כמה שיוסיף

לחקור הרי זה משובח לז"א הן אמת שהדעת טוב בראשיתו אם לא תפריץ גדרה וגבולה אבל אם תהרוס את הגדר מרה תהי' באחרונה ע"כ גם עץ הדעת בתחלה כל זמן ששומר חוקו ולא יעבור טוב הוא, אבל גם ורע יוכל להיות אם עוזב דרך האמצעי. והטעם שלא נוכל לירד לסוף דעת תוה"ק הוא אחרי שהיא ניתנה לנו מגבהי מרומים והיתה שעשועיו יום יום ומקירה בחכמת אלקים אשר אין חקר לתבונתו הנעלה מהשגת קרוץ מחומר ע"כ אין באפשרי להשגת האדם כ"א רק לגלות טפח מהצעיף הלוטה על דברי קדשה. אבל האיך יתערב האדם לגשת אל הקודש ולבוא בסודה לפני ולפנים. והנה הרמב"ן הקשה דהו"ל למימר דת אש למו. ולהנ"ל י"ל עפמ"ש בפ' שמיני בפסוק ותצא אש שהאש הוא דוגמא לזה שלא להעביר את הדרך האמצעי כמו שהאש אף שהוא לתועלת גדול להנות ממנה בני אדם בכ"ז אם יעבור גבולו תהי' הבערתו לכלות ולהשחית עיי"ש.

ואחרי שאמרנו שגם בלימוד התורה שבח אני את האמצעי ע"כ אמר שהדת קדש למו הוא כמון אש שצריך לשמור את הגבול בעיון ובחקירה. והסיבה לזה אחרי שאהא מרבבות קודש וראינו שם גידל קדושתו טמיר מכל טמיר ונעלם מכל נעלם ע"כ אחרי שמימין קדשו ניתנה לנו דת אל חי אין ביכולת שכל אנושי לבוא עד תכליתה ולזה הדת למו ניתנה בשושן סודות דומה לאש כנ"ל:

ואתא מרבבות קדש. במסורה הביאה בעל הטורים ז"ל. ואתא מרבבות קודש. לא אירא מרבבות עם אשר סביב שתו עלי. י"ל עפמ"ש לעיל ע' קדושים לפרש מאז"ל שפ' זו נאמרה בהקהל וכוונת הכתוב והאל הקדוש נקדש בצדקה, שקדושת ישראל לא יצטרך אלי' שיפרשו לגמרי מכל תהלוכות העולם כ"א כמו שאז"ל כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה שאם יהנה האדם כדי סיפוקו מן העוה"ז ויחי' חיי המוסר וצדק אף שהליכות עולם לו כבר יוכל להקרא קדוש. והנה רש"י פי' וזרח משעיר הופיע מהר פארן שבא הקב"ה ליתן תורה לאומות שונות ולא רצו לקבלה שלא הי' ברצונם להטות שכמם תחת עול לא תנאף לא תגנוב ולא תרצח כי לא רצו לחיות חיי מוסר שעל ידם יקרא אדם קדוש, לא כן שלומי אמוני בני ישראל ריקנים שבך מלאים מצות שומרי גדר יושר וצדק עד שפרשה זו של קדושים תהיו נאמרה לכל הקהל כקטן כגדול ע"כ קבלו באהבה רבה אמרות ה' טהורות, וז"ש ואתא כפירש"י לישראל ע"כ בא הקב"ה לישראל לבחור אותם לעם סגולתו ולא עשה כן לכל גוי בשביל שזרח משעיר והופיע מהר פארן למו והם בעטו במתנה טובה באמרם שרק איזו יחידי סגולה יוכלו להיות קדושים כמ"ש אזכיר רהב ובבל וגו' זה יולד שם איש מצויין אשר הרים את עצמו מעל כל העם אבל לציון יאמר איש ואיש יולד בה שכל אחד ואחד הוא בגדר איש המעלה.

וא"כ כל רבבות ישראל לא לבד אנשים יחידים דגולים מרבבה כ"א כולם הם בגדר קודש, ע"כ אתא לישראל בשביל שרבבותיו קודש המה. והנה האומות טוענים עלינו אחרי שאנחנו המעט מכל העמים הי' לנו לילך אחרי רבים המון גוים רבים לנטות אחריהם ח"ו. אבל אחרי שאנו רואים שאתנו רבבות קודש ואצלם רק יחידי סגולה נקראים בשם אדם האמתי ע"כ לא נירא מרבבות עם כי אף שהם רב בכמות מ"מ אנו רבים באיכות ורבים הם אשר אתנו. וזה כוונת המסורה כיון שאנו רבבות קודש ע"כ לא אירא מרבבות עם כנ"ל:

תורה צוה לנו משה וגו'. בילקוט כיון שנסתלק משה רבינו ע"ה אמרו התחתונים, תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. הכוונה עפמ"ש במדרש כיון שבא מרע"ה לברך את ישראל באה התורה לברך אותם שנאמר וזאת הברכה ואין וזאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל. כי מרע"ה הי' רועה את צאן קדשו ארבעים שנה במדבר ולא פעל להם מאומה במעמדם הגשמי לא נתן להם נחלת שדה וכרם, כ"א גם בעת פרידתו עדיין הי' תועים במדבר ארץ לא זרועה וא"כ מה זו הברכה שהניח להם אבל באמת אע"ג שלא הוריש אחריו מהצלחות מדומות בכ"ז הניח אחריו ברכה מהצלחות האמיתית לא תסולא בכתם פז וזהב אופיר ועוד לה כפלים לתושי' כו ברכת נכסים כסף וזהב לא יכול להוריש לכולם בשוה כי רק לעשיר יפרוצו נכסיו ולרש אין כל לא כן הצלחת התורה כולם יהנו ממנה עשיר ורש נפגשו יחדיו יהנו ממנה, כי התורה ניתנה במדבר כמשאז"ל שהיא הפקר וכתר תורה כל הרוצה ליטול יבוא ויטול וז"ש תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, כלומר הירושה שהניח אחריו משה היא תורת אלקים חיים ולה יתר שאת משאר ירושות המדומות כי הוא מורשה קהלת יעקב ממנה יהי' כל הקהל קטן וגדול שם הוא חלק כחלק יאכלו. וזה כוונת הכתוב בקהלת טובה חכמה עם נחלה ויותר כלומר יתרון החכמה הוא כי היא לכל רואי שמש בלי הבדל בין עשיר ועני כולם יספחו לה, וז"כ הדרוש כיון שבא משה לברך את ישראל לא הניח אחריו בנכסים ארציים כ"א באה תורה לברך את ישראל. וזהו כיון שנסתלק משה אמרו התחתונ' כלומר אנשים שהם במדרגה התחתונה שהם ענים אמרו כי יש להם יתר שאת מירושתו שהניח להם כי גם הם ינחלו אותה וזהו שאמ' תורה וגי' מורשה קהלת יעקב:

ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון י"ל עפמ"ש בילקוט יואל ב' "וה' נתן קולו לפני חיל בראש השנה כי רב מאד מחנהו אלו ישראל כי עצום עושה דברו שהוא מעצים כחן של צדיקים שעשו רצונו" עפמ"ש ז"ל במדרש על פסוק ה' אורי וישעי אורי בר"ה וישעי ביה"כ. כי מאהבת ה' את עמו קול דודי דופק על פתח

לב בני ישראל בהגיע עת משפט לדין את עמו אם לחסד אם לשבט לעוררם להחזירם בתשובה כי הוא רוצה בתשובה ולא ידח ממנו נדח ע"כ ציה עלינו לתקוע שופר בקול בראשית החודש להעיר ולהחריד את הלבבות והעם ההולכים בחשך יראו אור גדול ויבינו כי דרך אנשים באפלה לא ידעו במה יכשלו ועתה באור פני מלך עליהם יראה יזכרו וישובו אל ה' כל אפסי ארץ יעזבו דרך רשע וחיש להם ישע כמ"ש אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון. שהתרועה מודיעתם שהלכו עד עתה דרך חשך ואפילה ומכאן ולהלן חושבנא ילכו באור פניך ה' כי רציתם. וז"ש ה' אורי בר"ה ע"י שה' יאר לנו בר"ה להמש חשך מעשינו עי"כ ישעי ביוה"כ כי אחרי חמותי ראיתי אור בר"ה נודעתי כי נכשלתי בעווני ושבתי ונרפא לי מנגעי והוא רחום יכפר ביוה"כ, אבל אם לא הי' מאיר לי ה' ולא הי' מגיה חשכי בר"ה ולא הייתי יודע כי ברע אני אז ח"ו אבד מני ישע ביה"כ. והנה החילוק בין חיל ומחנה הוא כי מחנה נקרא העם בעת חנייתו השקט ובטוח בלי שיעשה הכנת למלחמה ויום קרב כ"א שקט ושאנן על שמריו הוא יושב. אבל חיל הוא בעת אשר כבר יתאזרו ויכינו א"ע למלחמה לעשות חיל וגבורה נגד אויביו אז יקרא בשם חיל. ואחרי שרוב בני אדם הס שוכנים שלוים שאנן ואינם זוכרים את המלחמה הנוראה שיש להם בימי הדין נגד כל הקמים עליהם לרעה, ע"כ ה' נתן קולו בר"ה לזרזם שיעמדו על נפשם. והטעם לפני חילו בטרם שיחגרו כלי מלחמה איש חרבו על ירכו קול דודי דופק עליהם לעוררם ולהעירם והוא ית"ש מוכרח להעיר אותנו כי רב מאוד מחנהו אלו ישראל בשביל שרוב ישראל הם דומים ליושבים במחנה שקט ושאנן ואין מחריד ע"כ עצום עושה דברו שהוא בטובו מעצים כחו של צדיקים הוא ניתן להם רח ואיל לעמוד על נפשם נגד המשחיתים ורק לו התא. אחרי שרק ע"י התעוררותו מלמעלה באלקים וע' יו נעשה חיל ונקום למלחמה מצוה נגד שוטנינו ומנדינו ע"כ רק ממנו הכל. והנה רבים אומרים לנפשינו ודוברים עתק על ישראל אם באמת אנו עם סגולתו העם אשר בחר מדוע אנו ברוע המצב יותר מכל העמים אשר על פני האדמה מדוע אנו מפוזר ומפורד בין העמים בזוז ושסוי כל הימים ובראותם כל עיר וממלכה על תלה בנוי' ורק כנסת ישראל מושפלת על שאול תחתיה. ע"ז עונים ואומרים בגוים שלא למו ה' ואין אנו עם סגולתו וחבל נחלתו, כ"א אדרבה עם נתעב ונאלח חרפת אדם ובזוי עם מכור ראש בלאומים, אבל באמת ידענו כי שקר בימינם ויעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו ומה שאנו עשוקים ורצוצים כל הימים היא מפני חטאינו הסתיר ה' פניו ממנו והיינו לאכול כי הש"י אוהב אותנו באהבה התלו' בדבר דיבוקו אליו ואם אנו נלך בדרכיו אז ישא פניו אלינו וישם לנו שלום רב. אבל שייטיב עמנו מבלי שנעשה עמו חטיבה מול

חטיבה לא כן רצונו ית"ש אחרי ידעו שיש לאל ידינו להיטיב דרכנו ומעללינו ע"כ אינו רוצה להיטיב טמנו מבלי מעשה צדקנו. וכבר הפליא לדבר בזה בכנף רננים פ"ב בשיר הגפן שע"כ נמשלה כנסת ישראל לגפן כמו שהגפן צריך לעבדו לעזקהו ולסקלהו למען יתן פריו כן כך ישראל רק אם יעבדו וישמרו את דרך ד' רק אז יהי' להם פרי המשמח מברכת אלקים עיי"ש, ע"כ תאלמנה שפתי שקר אשר יאמרו בגוים בשביל שהם ברום המעלה ואנו בשפל המדרגה זהו לאות שלא בנו בחר ה', כי לא כן הוא, כ"א רק ע"כ דבקה לארץ בטננו, בשביל ששחה לעפר נפשנו וה' צלנו על יד ימיננו רוממה לעשות חיל בה' אז גם הוא ית"ש ישא פניו אלינו. ואחרי אמרנו למעלה כי חיל הוא בעת אשר העם מוכן לעשות גדולות ונצורות אז יקרא בשם חיל. לזה אמר ברך ה' חילי, שהש"י רק אז יברך את עמו בעת נקרא בשם חיל שהוא מוכן לעשות. והטעם ופועל ידיו תרצה שהש"י רוצה לברכנו רק באשר נעשה לו כאשר נשב בטל ועי"כ שאנו יודעים שברכת ה' לא תבוא רק אם נעשה ונפעול לטובתנו עי"ז מחץ מתנים קמיו ומשנאיו נוכל להכות על קדקוד שונאינו מנדינו אשר מביאים ראיי' לנדנו "מן יקומון" מן הדבר הזה שרואים שהם יקומו ועולים מעלה מעלה כל היום וישראל בדיוטא התחתונה מטה מטה ומן הדבר הזה הם נעשים קמים ושונאים לישראל אבל ע"י ידיעתנו שרק חילנו ופועל ידינו יברך ה' אבל בבלתי עשות מאומה לא תביא ברכת שמים ממעל בזה כמחוץ מתניהם בל יקומון לנצח:

ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך וישששכר באהליך עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק כי שפע ימים יינקו ושפוני טמוני חול- בדמש"א בקונטרס חזון ישעי' הנדפס בס' דברים הביא בשם זקני הח"ס זצ"ל לפרש כי ישששכר וזבולן השותפים בעוה"ז שישששכר נוטל חלק עם זבולן בסחורתו נראה לעין שישששכר מרויח שאינו יגע על המחיה ועל הכלכלה ובכ"ז חלק כחלק יאכל עמו אבל לע"ל כשיבואו על שכרם בעולם הנשמות אז ישמח זבולן שיטול חלק בתורת ישששכר אף שלא עמל בה מעולם לז"א שמח זבולן בצאתך מן העולם אז יהי' לך שמחה שתקח שכר רוחני אף שלא יגעת בתורה וישששכר ישמח באהליך הוא בעולם הזה שדומה לאהל ישמח ישששכר שנוטל חלק ממה שיגע בו זבולן והוא יושב שקט שאנן על שמריו. אדפח"ח. ח"ל בזה מ"ש "יעלוז שדי וכל אשר בו אז ירננו כל עצי יער לפני ה' כי בא לשפוט הארץ". ובילקוט פ' אמור יעלוז שדי זה עוה"ז כי הת"ח נמשל לשדה אשר ברכו ה' כי הוא יזרע וישדר אדמת קודש למען יצמח ממנו פרי קודש הלולים לה' אבל ע"ה נמשל לעצי יער ולאילני סרק בדברי חז"ל כי לא יצלח לעשות פרי וז"ש יעלוז שדי אלו הת"ח העובדים אדמת קודש שדה אשר ברכו ה',

וביגיעת כפים יאכלו לחם התירה, אבל לא ייגעו ולא ייעפו במלאכת עוה"ז, ובכ"ז לא ראיתי צדיק נעזב כי יקבל די סיפוקו מזבולן המחזיקו ותומכו אבל לא ישמח הת"ח רק בעוה"ז כפי' הילקוט כי לע"ע הוא מרויח אבל לע"ל בעת בא הקב"ה לחלק שכר מצות אז לא ישמח הת"ח שמוכרח ליתן חלק מקורת רוח עוה"ב בעבור חיי העוה"ז שלקח מזבולן, ע"כ אמר הן אמת שלע"ע יעלוז שדי בעוה"ז ישמח הת"ח שמקבל די מחסורו מזבולן אבל אז לעת יבוא ה' לשפוט הארץ ולתת לאיש כמפעלו וגמול ידו ישלם לו אז ירננו כל עצי יער המה הע"ה יגילו שיקבלו חלק משכר הרוחני של הת"ח. והנה לא עשה כן לכל גוי שישתתפו ישששכר וזבולן, כי אצלם רק מי שטרח יאכל, אבל לא שיקבל הא' מחלק חבירו ע"כ אחר שאמר שמח זבולן ע"פ כוונת מר זקיני זצ"ל הוסיף לומר שרק אצל ישראל הוא כן אבל העמים צריכין לטרוח בעמל ויגיעה לעלות להר ה' אם רוצים לבוא על שכרם. וזהו עמים הר יקראו ורק אם יעמלו לעלות ההרה רק שם יזבחו זבחי צדק, אבל אנו שלומי אמוני ישראל נוכל לחבר זבולן וישששכר יחדיו ועי"כ שפע ימים יינקו הוא עוה"ב כמ"ש הרמב"ן בפסוק נפתלי שבע רצון בשם מדרשו של ר"נ בן הקנה שעוה"ב נמשל לים שנאמר ים ודרום ירשה וגם שפוני טמוני חול כפירש"י שהם ברכת העוה"ז:

אין כאל ישורון רוכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים עפמ"ש רם על כל גוים ה' על השמים כבודו, כי הם יומרוהו למזימה לאמור שאין כבידו של הקב"ה להשגיח בתחתונים ורק על השמים בגבהי מרומים שם משכן כבודו לא להשגיח על קרוצי חומר, וכבר הרחבתי הדיבור בזה לעיל ס"פ יתרו ור"פ משפטים.

שאנו עם בני ישראל ראויים ע"י מעשינו שהקב"ה בעצמו ינהל וינהג אותנו כצאן עמו אחרי שגם ענייני הגוף שלנו הם קודש לה' ובכל דרכינו נדעהו ע"כ לא נגרע מכבוד ה דבר אם היא בעצמו ישגיח עלינו. והנה אמרו חז"ל כשחטאו ישראל סילק הקב"ה את שכינתו למעלה, עיי' ר"ה ל"א. ואחרי שנאמר והלכת בדרכיו ודרשו מה הוא רחים וכו' לזה אמר אין כאל ישורון אם עם ישראל לא ישתדלו בכל מאמצי כחם ללכת בדרכי ה' ולהיות כמוהו וזהו אין כאל ישורון אם ישורון לא יתאמץ להיות כאל אז רוכב שמים בעזרך האלקים העוזר לנו תמיד מסלק שכינתו ממנו וירכב על במתי עב לעלות השמים משכן כבודו מעונה אלקי קדם ואינו יושב בקרבנו על הארץ. והטעם כי בגאותו שחקים לפי רוב גדלו וגאוותו באמת הי' מן הראוי להיות תמיד רק שוכן שחקים בשמים ממעל ולא על הארץ מתחת, רק שענוותו תרבנו בהיותנו עושים רצונו ולהיות כמוהו שתרד

שכינה למטה לשכון כבוד בארצנו, אבל אם אין כאל ישורון כנ"ל אז רד הוא בשמי מעלה ורוכב שמים כפי הראוי לגאוותו:

וישכון ישראל בטח בדד בילקוט לא כבדד שאמר משה ה' בדד ינחנו ולא כבדד שאמר ירמיה מפני ידך בדד ישבתי אלא כבדד שאמר בלעם הרשע הן עם לבדד ישכון. הכוונה כי ישראל צריכים להיות מובדל ובדד לבלתי התערב בגוים וללמוד מעשיהם, אבל לא לבד בעת אשר עין בעין ראו כי הגביהם ה' על כל העמים וראויים לישב בדד גם לא לבד בעת אשר יד ה' הי' בם והעמים מנדים ומחרפים אותם לאמר גש הלאה ומוכרחים לישב בדד, כ"א בעת אשר ישכון בטח על גפנם ותאנתם כיתר העמים גם אז חובה עליהם לישב בדד, וז"ש וישכון ישראל בטח אף שיושב שקט ושאנן באין מכלים ומחריד בכ"ז לא יתערב בגוים ללמוד ממעשיהם כ"א יסב בדד ובגוים לא יתחשב: וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל י"ל עפמ"ש בהקדמה לפרש דרשתם ז"ל אל תקרי הליכות אלא הלכות. שלעם בני ישראל כפלים לתושי' שצריכים למלא כל חובת בני אדם אשר תעודתם עלי ארץ הנקראים בירגערליכע פפליכטטען. ועוד זאת להם שצריכין להבין א"ע גם לעה"ב ע"י תורה ומצות שרק ישראל עם קרובו מצווה לעשותן ולא עשה כן לכל גוי, כי הם אין להם רק לעבוד את הארץ ולשמרה, ע"כ אז"ל גוי ששבת חייב מיתה כי להם רק הארץ ומלואה ניתנה לא תהו בראם לשבת יצרם, על כן צריכים הם בכל כחם ומאודם וחילם להשתדל לטובת הארץ להגדילה ולהאדירה ולחדש חדשות נצורות בכל יום תמיד חדשים לבקרים לתועלת ישוב העולם וליהנות מהם בני אדם, אבל ישראל אף שגם להם יאתה לעשות חיל לתקן עולם במלאכות שונות ובמעשה ידי יוצר בכ"ז אחרי שהליכות עולם להם ע"כ צריכים לאחוז בזה רצוני בענייני עוה"ז אבל גם מזה אל תנח ידם לעשות תושי' בתורה ובמצוות שעל ידן יזכו לחיי עולם הבא. ורק אז אם פי שנים ברוחם שיעמלו בזה ובבא רק אז ישכנו בטח אחרי עשותם כמצווה עליהם, וז"ש אף שאוה"ע יוכלו לשכון בטח אם עיניהם רק אל הארץ ומלואה ישיתו וכל מעיינם בה ובמה שבתוכה להוציא ממנה פרי חיים, אבל ישראל לבדו יוצא מן הכלל כולו והוא בדד ואין בזה עמו עם אחר שרק אז ישכון בטח באין מכלים ומחריד אם יעשה כתפקידו משני הפנים. וזהו רק אם עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש בעין אחת ישור על הארץ ישתדל בתיקונה למען תוסיף תת כח לו אבל רק בעין אחת אל הארץ יביט ובעין האחרת הטובה ישקיף על השמים מעל למען שאף שמיו יערפו טל חיים הוא השפעה רוחניית מגבהי מרומים מרוכב שמים אשר ראשו נמלא טל למען יגיע על ידה לחיי עוה"ב:

ואפשר להמשיך בזה סוף התורה לתחלתה. אשר עשה משה לעיני כל ישראל בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", כי מרע"ה ע"י שנתן לנו תוה"ק לימד אותנו דעת שצריכים אנו להתחזק במעוז שני הדרכים. בעין א' נראה אל השמים ממעל ובעין האחרת אל זה נביט אל הארץ ומלואה כי כן ברא ה' שיהא האדם הישראלי חציו לה' וחצו לכם, וז"ש אשר עשה משה את עיני כל ישראל, הוא פעל שישראל עינים להם ויראו בנועם שתי הנתיבות דרך גבר בעלמא הדין ויתהלכו לפני ה' בארצות' החיים בארץ הנשמה הלזו ובארץ הנשמה הבאה, ותהי' הל' של לעיני במקום את כמו ומשביע לכל חי רצון. והטעם שצריך לב' עינים להשגיח בעינא פקיחא הנה והנה כי בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, שישראל הנקראים ראשית נבראו שיהא חלקם בשמים ובארץ ברוחניית ובגשמיית כנ"ל:

עוד י"ל בסמיכת התורה עפמ"ש באוה"ח לפרש מ"ש בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם. כי המלאכים נבראו ביום שני כמו שפירש"י שלא יאמרו שותף הי' לו להקב"ה. והנה כשאדם מדבר מתחלה יוצר הרוח מפיו ואח"כ בא הדיבור והקב"ה לא עשה כן כי אם מתחלה ברא ע"י דיבור שמים וארץ ואח"כ ע"י רוח פיו כל צבאם המה המלאכים, ועי"כ אמר שבראשית ברא אלקים בדבורו שמים וארץ ואח"כ ברוח פיו את המלאכים שלא כמנהג בני אדם עכ"ד. ונ"ל להמשיך ע"פ דרכו בקודש גם את המקרא הקודש "אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ לפמ"ש בפי' מלבי"ם שם תהלים ל"ג. שהקב"ה רוצה להעניש לרשעים וליתן שכר טוב לצדיקים כגמול ידיהם אבל זה א"א לפי הנהגת הטבע שהיא לא תשתנה ע"י מעשה בני אדם כי תהלוכותי' קבועים וע עדים לכן צריך ה' להתנהג עם יושבי הארץ עפ"י ההנהגה ההשגחיית שישנה את הטבע לפי מעשינו אם טובים ואם רעים כמ"ש והיה אם שמוע תשמעו ונתתי מטר ארצכם וגו' פן יפתה לבבכם ועצר את השמים. שכ"ז הנהגה אחרת נעלה מחוקי הטבע שנקראת אמונה רק הנהגה הנקראת בשם חסד. ע"כ אמר לפי שאוהב ה' צדקה ומשפט ע"כ חסד ה' מלאה הארץ שצריך לנהוג עולמו במדת חסד והוא שידוד הטבע. והנה שידוד לצורך בנ"א הוא ע"י תנאי שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שלעת מצוא להשכיר או להעניש בנ"א תעביר הטבע חק נתן לה כמאז"ל על פסוק וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאי. ואחרי ראינו שבעת שנתן הקב"ה תורה לישראל נתרעמו מלאכי השרת ואמרו מה אנוש כי תזכרנו שהי' רע בעיניהם שחמדה גנוזה תנתן לקרוצי חומר ברואי מטה, כ"כ אם המלאכים היו נבראים ביום הראשון ואזניהם שומעות התנאי שהתנה הקב"ה תנאי קודם למעשה בראשית שכל הטבע תשנה תפקידה ותבטל הלוכה החוקיי

לעת מצוא צורך לבני אדם בודאי היו מתאמצים ומשתדלים לבטול תנאי זה באמרם מה אנוש כי תזכרנו שבעבורו ולצרכו עמודי שמים ירגזון ומצוקי ארץ יתמוטטו. ע"כ בראשית בחכמה כתרגומו ובשביל ישראל שנקרא ראשית מגיד מראשית אחרית ידע מקדם את אשר יעשה באחרית הימים שלצורך ישראל ישנו חוקי הטבע את דרכם כנ"ל. ע"כ בראשית ברא את השמים ולא נבראו עדיין המלאכים עד לאחר שהתנה תנאו, וז"ש אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ, כפי הנ"ל שיצטרך לשנות חוקי הטבע ואחרי שהמלאכים לא יסכימו לזה ע"כ ברא מתחלה ע"י הדיבור שמים ורק אח"כ וברוח פיו כל צבאם כנ"ל. ואפשר שזה נכלל בכח מאמרם במס' אבות "בעשרה מאמרות נברא העולם והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא ליתן שכר טוב לצדיקים ולהפרע מן הרשעים שמקיימים ומאבדים העולם שנברא בעשרה מאמרות" הכוונה כנ"ל שאם הי' הקב"ה בורא את העולם כולו במאמר א' אז גם המלאכים היו נבראים ביום הראשון ואז לא היו המלאכים מניחים להתנות תנאי עם מעשה בראשית ולא הי' הקב"ה יכול לשדד הטבע כדי לתת לאיש כמפעלו בשכר ועונש, ע"כ בראו בעשרה מאמרות ולא היו מלאכים עדיין בעולם בעת בריאת שמים וארץ והי' יכול להתנות עמהם כנ"ל. וזה הסמיכות סוף התורה לתחלתה לכל האותות והמופתים אשר עשה משה לעיני כל ישראל והוא ששידד הטבע בכחו כי עז, וזה הי' ע"י שבראשית ברא אלקים את השמים והארץ ולא את המלאכים שאל"כ היו המלאכי' מקטרגים מלהתנות עמהם כנ"ל:

לא קם עוד נביא בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים הקשה הרמב"ן הלא גם בכל ישראל נאמר פנים בפנים דבר ה' עמכם ומאי מעליותא דמשה. ונראה עפמ"ש לעיל פ' שלחי כמו שהקשו המפרשים שע"י ידיעת הקב"ה מקדם את אשר יעשה תחת השמש מח מקום יש להעניש את הרשעים אחרי שהם מוכרחים ע"י ידיעת הקב"ה, כן יש להקשות על שכר הצדיקים אחרי שהקב"ה ידע מקדם שיהיו צדיקים, א"כ גם הם מוכרחים לעשות טוב מחמת ידיעת הקב"ה וההכרח כמו שלא יגונה כן לא ישובח. וכתבתי שהקב"ה בטובו עושה את עצמו כאלו לא ידע מקדם כדי ליתן שכר עיי"ש באריכות. וכעת נ"ל דביותר קשה באותן צדיקים שנאמר בהם כמו בירמי' בטרם אצרך בבטן ידעתיך והקדשתיך א"כ יפלא ביותר האיך יבואו צדיקים אלו על שכרם אחרי שהם מוכרחים. וח"ו אין מקום לאמור שה' ימנע הטוב מהם מההולכים בתמים וכי בשביל שהקב"ה זכר ופקד אותם מקדם יפסידו, ע"כ נראה עפ"י מ"ש הרמב"ן פ' אחרי שע"כ לא נאמר בתוה"ק רק שכר ויעוד גשמי ולא השכר הרוחני על שהשכר הרוחני הוא מדרך הטבע והחייב אחרי שהנשמה היא חלק אלוק ממעל ע"כ כמו שהעפר ישוב

אל הארץ כן הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה ורק במי שמשחית ומטמא נפשו ע"י עשותו ממצוות ה' אשר לא תעשינה הוצרכה התורה לומר שתכרת הנפש ההיא על שעוונה בה ונתפרדה החבילה שבינה לבין מקורה, אבל מי שחלקו ה' אמרה נפשו ולא נימא אותה בזה מעצמו מובן ששבה נפש כנעוריה אל בית אביה כי משם לוקחה. ולפ"ז י"ל דבאותן בני אדם אשר בכ"ז לפעמים עושים את הקודש לחול ומורידים כבוד הנפש מקדושתה עליהם אין להחליט שגם בלי שייעד להם הש"י שכרם הרוחני מעצמו ג"כ תשוב הנפש אל מקורה מקומה טהור, זה אינו דהא הם כבר חללו לפעמים את קדושת הנפש ונשארו עלי כתמי ורשפי חטאותיהם ובזה כבר נבדלת ממקורה אשר שם רק אור ולא חשך. אבל בכ"ז יצא הפסדם בשכרם אשר יעד להם ה' כי אחרי שלא היו מאותן האנשים אשר בטרם יוצרו בבטן היו קדוש מרחם לה' כ"א לפעמים זרח עליהם אור להתהלך במישרים ופעמים בדרך חשכה התהלכו ובחבלי אדם הנטוי לחטוא הומשכו. כבר י"ל כנ"ל שהקב"ה עשה את עצמו כאלו לא ידע מעשיהם הטובים מאז ומקדם כדי שלא לקפח שכרם. אבל אותם בני אדם שהוקדשו מרחם וה' אמר עליהם שבטרם נולדו הוקדשו שלפ"ז אין להם מקום לקבלת שכר אחרי שהם מוכרחים לעשות רק טוב בשביל ידיעת הש"י, עליהם שפיר י"ל כדברי הרמב"ן הנ"ל אחרי שכל תהלוכם הוא בקודש אין בנשמתם אף שמץ דופי נפתל ועקש כ"א מזהירים כזוהר הרקיע בטהרתה וביופיה ע"כ אף בלי ייעוד הש"י בכ"ז נשמתם הטהורה מעצמה תשוב אל הצור ממנו חוצבה לשוב וליהנות מלחם אביה שבשמים וליהנות מזיו השכינה:

ואפשר לפרש בזה דברי המדרש הובא לעיל פ' פנחס בפסוק "הנני נותן לו את בריתי שלום אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו" שאחרי שה' הבטיח לפנחס מקודם שיהי' לו שלום ממלחמת היצר כמ"ש עליו בריתי היתה אתו החיים והשלום א"כ הוא מאותן בחירי ה' רצתה נפשו כביכול אשר עליהם נאמר כדבר האמור למעלה א"כ עי"ז יקופח שכרו בהיות שהקב"ה ידע מקדם את אשר יעשה רק טוב וישר, ע"כ אמר הן אמת שמצד זה לא יבוא על שכרו אבל מצ"א לא יגרע מצדיק עינו אחרי שנשמתו טהורה וזכה בדין הוא שיטול שכרו כי החלק ישוב אל הכל. ואפשר לסמליץ כדברינו אלה בברכת המילה "אשר קדש ידיד מבטן וחק בשארו שם וכו' על כן בשכר זאת אלקי חלקנו צורנו" כי אחרי שקידש ידיד מבטן בירחי קדם בהלו נרו עלי ראשו כבר צפה הקב"ה לקדשתו וכבר הגיד מראשית אחריתנו שנהי' טובים וישרים לקיים פקודיו, א"כ עיקר שכרנו שהוא השארת הנפש אחרי המות הוא כחוק בלי טעם וסיבה כי השכל מחייב שלא יוכל לבקש שכר מי שהוא מוכרח להיות טוב ע"י ידיעת הקב"ה. ע"כ אחרי שקידש ידיד

מבטן, שארו שישאר חי וקיים לנצח בעולם הנשמות הוא רק חק בלי נודע טעמו, אבל באמת הטעם הוא כנ"ל אחרי שאנו טהורים ונפשנו לא נתלכלכה ונגואלה ע"כ מעצמה תשוב למקורה וז"ש על כן בשכר זאת אם בכ"ז אף שקידש אותנו מבטן נבוא על שכרנו הוא מטעם שאל חי חלקנו צורנו חלקי ה' אמרה נפשי ורוחי ממנו חוצבתי והחלק ישוב אל הכל כנ"ל. והנה מרע"ה מבחר היצורים היה קדוש מרחם והקב"ה ידע מקודם שטוב אחריתו מראשיתו א"כ סד"א שלא יקבל שכרו על חייו המאושרים, לזה אמר ולא קם נביא עוד בישראל אשר ידעו ה' שהש"י ידע עוד טרם יצירתו שהוא יהי' לאיש מופת לרבים אבל בכ"ז רב טוב הצפון לו לעוה"ב. והטעם פנים אל פנים כי נשמתו הקרוי' פנים היא מתדבקת מעצמה ונכנסת לפני ולפנים למקום המקודש כחלק המתדבק אל הכל יכול ית"ש:

להמשיך סוף התורה לתחלתה. מלבד מ"ש כבר לעיל כמה פעמים באופנים שונים י"ל עוד ע"פ הפסוק בפ' נח "ויאמר ה' וגו' בא אתה וכל ביתך אל התיבה כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה". והיא עפמ"ש לעיל פ' וישב לפרש מאז"ל למה וישנאו אותו כדי שיקרע הים לפניהם. ופי' ג"כ במק"א מדרשם ז"ל הים ראה וינוס מה ראה ארוני של יוסף ראה עיין פ' בראשית. ותוכן הדברים עפמ"ש בטל רצונך מפני רצינו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך, כי הקב"ה עושה עם האדם מדה כנגד מדה אם הוא מבטל טבעו ויצרו למען כבוד שמו ית' אז גם הוא ית' מבטל טבע הבריאה בעבור האדם, ע"כ אחי יוסף שטבעם הי' לאהוב את אחיהם עצמם ובשרם ובכ"ז אחרי שחשבוהו לחוטא ורשע ח"ו דמצוה לשנאותו בטלו את טבע שלהם לעשות רצון קונם כפי דעתם, וכמו כן יוסף ביטל את טבעו ולא הלך אחר עינו להיות עמה ע"כ הקב"ה בזכותם ג"כ שינה את הטבע וקרע את הים. וכמו כן י"ל גב' נח אחר שכל אדם מדיני בטבע ודרכי להתרועע את חברים ומיודעים ובכ"ז אחרי רואו שהם השחיתו את דרכם התעיבו עלילה פירש את עצמו מהם וכבש את טבעו כמ"ש את האלקים ולא את האנשים התהלך נח, כמו שפירשתי במקום שאין אנשים השתדל להיות איש עיי"ש פ' נח. ע"כ עשה הקב"ה עמו חטיבה מיל חטיבה ושינה בעדו הטבע כי עפ"י דרך הטבע לא הי' יכול להנצל בתיבה אם לא שנעשו לו כמה נסים כדאיתא במדרשים וז"ש בא אל התיבה ואצילך אף שלא כדרך הטבע כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה הנתעב והנאלח אשר מדרך הטבע הי' שגם אתה תתחבר עמהם ואתה כבשת את רצונך מפני רצוני ע"כ אשלם לך כמפעלך וגמול ידך אשוב לך. ואמנם לכאורה יקשה על האדם לסחית את טבעו בעבור רצון הבורא ית"ש כי ירא הוא אולי לא יכול לדון עם שהתקיף ממנו אחרי שהוטבע מהבורא

בעת יצירתו להיות לו טבע זו ואיך באפשרי לאדם לשנות את חוקי בריאתו. אבל אחרי שאז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לי לנצח את יצרו ע"כ כיון שהש"י בעזרתו בכל גווני אין מעצור לו להושיעו לעשות גם נגד חוקי טבעו דאם האדם בעצמו בלי סיוע הבורא ית' הי' צריך לכבוש את היצר אז הי' מקום לחלק בין לעשות נגד טבעו הוא קשה. אבל אחרי שהדבר תלוי בעזרת הש"י אין חילוק. וע"כ נקראו ישראל ראשית בשביל שאנו רק המתחילים במלחמה לעמוד נגד יצרנו אבל לענין הגמר האל גומר עלינו לטובה להכניע קמינו תחתנו. וז"ש "לכל האותות והמופתים אשר עשה משה" לשדד הטבע ובע"כ הטעם בשביל שאנו ג"ב משדדים את טבענו וקשה האיך אפשר לאדם חלוש להתקומם נגד טבעו ע"כ אמר "בראשית" בשביל ישראל שנקראו ראשית והם רק המתחילים והש"י היא הגומר לטובה וא"כ יכולים אנו להתקומם ג"כ נגד טבעינו לעשות רצונו ית"ש:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם: